LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՅՈՒԼԻՍ — MERCREDI 1 JUILLET 1936

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3154 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՄԵՐ ԽՕՍՔ

ԹՄՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՔՆԱԹԱԹԱԽ...

Պատահական պտոյտ մը՝ քաղաքէ քաղաք եւ յետոյ ընդհանուր ակնարկ մը՝ օրուան կացութեան վրայ, մեզ կը մղէ տժգոյն տրհրդածութեանց :

Թուլութիւն մը համատարած, թմրութիւն մը քնաթաթախ կը պատճառէ կազմալուծել ինչ որ ստեղծուած կամ վերակազմուած էր տարիներու ընթացքին :

Հարցը կուսակցական չէ : Ընդհանրական :

Եթէ ունինք ազդակ մը որ բաղդատաբար ազատ կը մնայ համատարած հեղգութենէն, այդ ալ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է, այստեղ ինչպէս ամէն տեղ :

Հակառակ իր վրիպումներուն, նորէն մեր կուսակցութիւնն է որ տեղ մը կորով կը ներշնչէ, ուրիշ տեղ մը իբրեւ յենարան կը ծառայէ, կամ նախաձեռնութիւններ կը ստանձնէ, տարագիր բազմութեանց բարիքին համար :

Եւ նորէն Դաշնակցութիւնն է որ ժամանակ եւ տրամադրութիւն կը գտնէ արթուն պահելու զանգուածները, այնքան խառնակ եւ երերուն ժամանակաշրջանի մը մէջ :

Այս պարագան կ'արձանագրենք ոչ թէ իբրեւ սնապարծութիւն կամ սփոփանք, այլ իբրեւ իրողութիւն մը որ աւելի կը ծանրացնէ մեր հոգերը :

Արդարեւ, այնքան բազմազան են օրուան պահանջները եւ այնքան ծանրակշիռ, որ նոյնիսկ Դաշնակցութիւնը պէտք ունի ջոր ճիգի մը, վերանորոգման փորձի մը, որպէսզի կարենայ եւ՛ ակազդել նահանջականութեան եւ՛ գործել այնպէս ինչպէս կը պարտադրեն պարագաները :

×

Խօսքը մեր գաղութի մասին է. բայց չենք մոռնար միւսներն ալ : Երբ սկսինք վերլուծել երեւոյթները, դժուար չէ ապացուցանել թէ շատ քիչ պատճառներ կան մէկը միւսէն աւելի ճերմակերես ցանելու :

Երեւոյթը մէկ է ամէն տեղի համար,— Թուլութիւն, թմրութիւն, նահանջ, խուսափում պատասխանատուութիւններէ եւ պասկտում, կազմալուծում բոլոր ճակատներու վրայ :

Տակաւին կանուխ է, խօսելու համար յունահայ նոր տագնապին վրայ : Այդպիսի հրամանագիր չտեսանք ոչ մէկ երկրի մէջ, ... կը յամառինք թիւրիմացութեան մը վերագրել զայն, թէեւ այնքան բացորոշ են բառերն ու պատճառաբանութիւնը :

Բայց մեր բաղձանքները չեն կրնար իբրեւ մխիթարութիւն ծառայել եւ անողոք իրականութիւնը կուգայ անգամ մը եւս ապացուցանել թէ՝ «մօտ է աշունը», եթէ չարունակենք վարուիլ այնպէս ինչպէս մինչեւ հիմա : Տարիներէ ի վեր...

Ի՛նչ հիմնական պատճառներ ալ ունեցած ըլլայ յունական կառավարութիւնը, չէր կրնար այդքան յառաջ երթալ, եթէ յունահայ գաղութը կարենար ներկայանալ իր ամբողջ կերպարանքով, իբրեւ կազմակերպուած իշխանութիւն, փոխանակ անսանձ խառնաղանճի մը տպաւորութիւնը գործելու :

Այսպէս նաեւ ուրիշ գաղութներու եւ մասնաւորապէս Ֆրանսայի մէջ :

Կը թուի թէ ճակատագրուած է որ անպատճառ ծանր տագնապի մատնուինք, որպէսզի երեւան գան, մերկապարանոց փռուին մեր բոլոր բացասական յատկութիւնները, մեր ապիկարութիւններն ու սնանկութիւնները :

Եւ այն ատեն, ամէն մէկը տեղէն վեր ցատկելով կը դառնայ իմաստուն, մարգարէ կամ առաջնորդ :

Այդպիսի փորձ մը ունեցանք 1934ին, երբ սաստկացաւ գործազրկութիւնը, եւ Մարսէյլի հայ գործազուրկները զրկուեցան օրինական նպաստէն :

Յետոյ սկսաւ խուճապը : Երեւելի եւ աներեւոյթ ուժեր գործի լծուեցան : Միեւնոյն ատեն աւելի խորացան ճեղքերը,— եւ դադրեցան ձեռնարկներէ, յիմար - իմաստուն փորձերէ վերջ, նորէն թուլութիւն : Թմրութիւն մը քնաթաթախ :

Ահա երեք ամիսէ ի վեր արտակարգ դէպքեր կը պատահին այս երկրին մէջ : Փոխուեցաւ կառավարութիւնը, եւ արագօրէն կը փոխուի երկրին վարչական, ընկերային, տնտեսական պատկերը : Նոր ուժեր գրաւած են ասպարէզը եւ աննախընթաց նորութիւններ կը խռովեն, կ'ալեկոծեն ամենօրեայ կեանքը : Զանգուածները կը յորդին, ազդանշաններ կ'արձակեն ամէն կողմ, եւ վերանորոգման թափառումը կը ծաւալի սրընթաց :

Բնականօրէն, հոսանքին մաս կը կազմէ, անոր ելեւէջներուն կը հետեւի նաեւ հայ բանուորը, գործարանին ինչպէս փողոցին մէջ : Ու ամէն օր բան մը, նոր գիտելիք մը կը սորվի ան ալ, իր ֆրանսացի բախտակիցին հետ :

Իսկ անկէ դո՞ւրս... Նոյն շուարում, թարթափում կերպարանքը : Կը թուի թէ մենք ուրիշ ցամաքի մը վրայ կ'ապրինք, տարբեր երկնքի տակ :

Բանուորը «օրօրուելով» օրուան հոսանքին հետ, միեւնոյն ատեն հարցումներ կ'ուղղէ : Իր սուր եւ առողջ բնազդը միշտ արթուն է եւ անհանգիստ :

Արդ, ունի՞նք որ եւ է իշխանութիւն կամ ճակատ, այս տարբերային շարժման վերեւ, որպէսզի դատէ չարն ու բարին, եւ ստանձնէ եթէ ոչ ղեկավարութիւն, գոնէ որոշ պատասխանատուութիւններ :

Այս հարցումը կը բանայ գլուխ մը, որ միայն Ֆրանսայով չի սահմանափակուիր : Եւ ոչ ալ միայն բանուորական հոգերով :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՅԵՐԸ ԶԻՆՈՒՈ՞Ր ՊԻՏԻ ԱՌՆԵՆ

Մեզի կը հաղորդեն թէ Սէն Մոռի շրջանին ոստիկանութիւնը պահակատուն հրաւիրելով կարգ մը հայ երիտասարդներ, տարիքները հարցուցած եւ հաղորդած է թէ զինուորական ծառայութիւն պիտի կատարեն : Զինուորցուներուն մէջ կը գտնուի նաեւ ծանօթ երաժշտագէտ Արա Պարթեւեան :

Կ'իմանանք թէ Լիոնի շրջանին մէջ ալ հարցումներ ուղղուած են հայ եւ ռուս տարագիրներու հպատակութեան եւ տարիքի մասին :

Կը սպասենք լրացուցիչ տեղեկութեանց :

ԼՈՒԾՈՒԱԾ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԻՆ

Բուռն հարցապնդումներ Երեսփ. Ժողովին մէջ

Երէկ Երեսփ. Ժողովը զբաղեցաւ լուծեալ կազմակերպութեանց մասին եղած հարցապնդումներով : Աջակողմեան խմբակցութեանց ներկայացուցիչները խօսք առնելով, դիտել տուին թէ 1936 յունուար 10ի օրէնքը իրաւունք չի տար լուծել օրինապէս հիմնուած ազգային կազմակերպութիւնները եւ ճաղկեցին կառավարութեան անարդարութիւնը՝ Հրեղէն Խաչին հանդէպ : Այս առթիւ արծարծուեցաւ նաեւ եռագոյն դրօշի գործածութեան խնդիրը եւ այդ պատճառաւ ծագած ընդհարումները : Վարչապետը ժընեւ գացած ըլլալով, քննադատութեանց պատասխանեց ներքին նախարարը : Խօսք առին նաեւ Ժողովրդական Ճակատին վարիչները :

*** Գնդ. տը լա Ռօք երկուշաբթի օր պաշտօնապէս կատարեց Հրեղէն Խաչի նոր կազմակերպութեան, «Ընկերային կուսակցութեան» բացումը : Նոր կուսակցութիւնը ունի միեւնոյն ղեկավարութիւնն ու անդամները, եւ կազմուած է օրինական հիմերու վրայ : Երբ Հրեղէն Խաչը եւ միւս «խռովարար» կազմակերպութիւնները լուծուեցան, ներքին նախարարը յայտարարեց թէ անոնք ազատ են վերածուելու քաղաքական կուսակցութեանց, ինչպէս ուրիշներ : Օրէնքին տրամադրութեամբ, Հրեղէն Խաչի կազմակերպութիւնը գոյութիւն չունի այլեւս, այնպէս որ նախկին անդամները պէտք է նորէն արձանագրուին, եթէ կ'ուզեն անդամակցիլ նոր կուսակցութեան : Առաջին օրէն իսկ հազարաւորներ արձանագրուեցան Փարիզի կեդրոնին մէջ : Տասը աջակողմեան երեսփոխաններ ալ միացան նոր կուսակցութեան եւ պիտի անդամակցին անոր վարիչ մարմնին :

Այս ձեւափոխումն ալ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ, քանի որ ձախակողմեան հոսանքները եւ մասնաւորապէս համայնավարները կեղծիք մը կը համարին զայն եւ կ'ուզեն բոլորովին ոչնչացնել Հրեղէն Խաչը :

*** Լուծեալ կազմակերպութեանց զինաթափումը փութացնելու համար, Համայնավար կուսակցութիւնը նամակ մը ուղղեց ընկերվարական կուսակցութեան : Այս նամակով ուշադրութեան կը յանձնուի գնդ. տը լա Ռօքի եւ Պ. Շարլ Մօրասի «քօղարկեալ» գործունէութիւնը եւ կ'առաջարկուի օրակարգ անցընել խնդիրը :

ԲԱՆԹՈՂՆԵՐՈՒՆ ԹԻՒԸ ԻՋԱՒ 160.000Ի

Բայց միշտ նոր դէպքեր կը պատահին

Վերջին տեղեկութիւններու համաձայն, բանթողներու թիւը հետզհետէ նուազելով, իջած է 160,386ի, քսան նահանգներու մէջ : Գործատէրերու եւ բանուորներու միջեւ համաձայնութիւն գոյացած ըլլալով, առջի օր 2900 բանթողներ վերսկսան աշխատանքը Սէնի նահանգին, իսկ 5853 հոգի ալ՝ Հիւսիսային շրջանին մէջ : Ամէնէն շատ բանթող կը գտնուին Մոզէլի (27,700), Հիւսիսի (26840), Ռօնի (23,790), Ալփ - Մառիթիմի (12,170) եւ Սէնի (7000) նահանգներուն մէջ :

*** Հիւրանոցներու գործադուլը կը շարունակուի Միջերկրականի ափերուն վրայ, մասնաւորապէս Նիսի, Քանի եւ միւս շքեղ ամառանոցներուն մէջ : Տեղ մը պաշտօնեաները գլուխ վերցուցած են, ուրիշ տեղ մը՝ պանդոկապետները իրենք փակած են դուռները : Բանուորները կը պահանջեն,— նուազագոյն 1800 ֆրանք՝ պանդոկի խոհարարի մը համար, 1400 ֆրանք՝ սպասաւորի մը, 1000 ֆրանք՝ շրջուն ծառայի մը համար, պանդոկին մէջ բնակելու եւ ուտելու իրաւունքով : Պանդոկապետները դիտել կուտան թէ երբ այս պայմանները ընդունին, հետեւանքը պիտի ըլլայ սնանկութիւն :

***Սէն - Նազէրի նաւագործարանին բանուորները գործադուլ հռչակելով, ճամբեցին բոլոր ճարտարագէտներն ու վարիչները :

*** Սափրիչները առջի օր ժողով գումարեցին Աշխատանքի Սակարանին մէջ, ճշդելու համար նուազագոյն աշխատավարձքի հիմերը : Այս առթիւ առաջարկուեցաւ ջնջել պարգեւը (փուրպուար) : Յուլիս 4էն սկսեալ գործադուլ պիտի հռչակուի գաւառական այն քաղաքներուն մէջ ուր չեն ընդունուիր դրուած պայմանները : Այս գործադուլը ընդհանուր պիտի ըլլայ, բայց խանութները չպիտի գոցուին : Ի հարկին շարժական խանութներ պիտի հաստատուին, շատ աժան, մինչեւ անգամ ձրի ածիլելու եւ գործատէրերուն հետ մրցելու համար :

*** Վերջին գործադուլներու ընթացքին, Ֆօպուռ - Մոնմարթրի մէկ ճաշարանին երկու բանուորները իրենց վարպետը ծեծած ըլլալով, դատապարտուեցան երեք ամիս բանտարկութեան եւ 50 ֆրանք տուգանքի :

Աքսորեալ արքան Ազգաժողովին առջեւ

Եթովպիոյ աքսորական կայսրը յուսահատական փորձ մը կատարեց երէկ, անձամբ ներկայանալով Ազգերու Դաշնակցութեան, պաշտպանելու համար իր երկրին դատը, իբրեւ նախագահը եթովպական պատուիրակութեան : Այս առթիւ կարճ նամակ մը ուղղած էր Ազգաժողովին ընդհ. քարտուղարութեան : Կայսրը այս որոշումը տուաւ երկար վարանումներէ վերջը եւ հակառակ իր խորհրդականին՝ Փրոֆ. Ժէզի թելադրութեան : Այս անձնական միջամտութիւնը վերջին յոյս մըն է փրկելու համար կորսուած կայսրութիւնը, որովհետեւ եթէ անգլեւֆրանսական ծրագիրը ընդունուի, Եթովպիա պիտի քշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն, յառաջիկայ սեպտեմբերին : Այդ կարգադրութեամբ, քանի որ եթովպական կառավարութիւնը փաստօրէն գոյութիւն չունի, Նէկիւսին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ՓԱԿՈՒՄԸ

Երէկ հրատարակած էինք Յունաստանի կրթական նախարարութեան յունիս 15 թուակիր հրամանագիրը, որով կը փակուին հայկական դպրոցները եւ կ'արգիլուի հայերէնի ուսուցումը : «Հորիզոն» հաղորդելով այս լուրը, դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (25 յունիս) :

— «Յունահայ բոլոր վարժարաններու փակման վերաբերող նոր հրամանագրին հրատարակութիւնը, պայթած ռումբի մը տպաւորութիւնը ձգեց կարդացողներուն եւ լսողներուն մօտ : Բոլորը անակնկալի եկան : Բոլորը ափ ի բերան մնացին : Չէին ուզեր հաւատալ իրենց աչքերուն եւ ականջներուն : Չէին ուզեր հաւատալ, որ այնքան ասպնջական ու բարեացակամ այս երկրին կառավարութիւնը, կամ աւելի ճիշդ՝ պատկան կրթական իշխանութիւնները, այսքան անողոք հարուած կ'իջեցնեն հայ ժողովուրդի գլխուն, փակելով բոլոր հայ վարժարանները, իսկ անհատականի վերածուելով վերաբացուելու պարագային, խստիւ արգիլելով անոնց մէջ հայ լեզուի դասաւանդութիւնն ու հայ ուսուցիչներու պաշտօնավարութիւնը :

Զարմանանք կամ ոչ, այս է ցաւալի իրականութիւնը : Կրթական Նախարարութիւնը ստորագրած է այդ հրամանագիրը եւ եղերական փաստը այն է, որ ամսոյս 15էն ի վեր հայ վարժարան գոյութիւն չունի՝ աւելի քան 30,000 Հայերու բնակավայրը հանդիսացող այս քաղաքակիրթ երկրին մէջ : Յենլով այն օրէնքին վրայ, որ Յունաստանի մէջ պետական, փոքրամասնական եւ անհատական վարժարաններէ զատ ուրիշ կրթական յարկերու գոյութիւնը չիթոյլատրեր, կրթական նախարարութեան նախակրթութեան խորհուրդը վերջ տուած է՝ մինչեւ այսօր «ապօրինի կերպով» բաց մնացած հայ վարժարաններու գոյութեան :

Յունաստանի մէջ, յոյն ժողովուրդի կողքին կ'ապրին ուրիշ այլացեղ ժողովուրդներ, քիչ կամ շատ թիւով : Եւ երբ նկատի կ'առնենք այս երկրի կրթական իրականութիւնը, կը տեսնենք, որ բոլոր այդ բաղկացուցիչ ժողովուրդները, այս կամ այն ձեւով իրաւունք ստացած են պահելու իրենց սեփական վարժարանները, որպէսզի հոն յաճախող իրենց զաւակները չզրկուին իրենց մայրենի լեզուն սորվելու կարելիութենէն : Միջազգային դաշնագրով նուիրագործուած օրէնք մը կը թոյլատրէ թուրքերէնի ուսուցումը թուրք աշակերտներուն եւ եբրայեցերէնի դասաւանդութիւնը՝ Հրեաներուն, իրենց սեփական վարժարաններուն մէջ : Իսկ տեղական օրէնքներու հիմանվրայ ալ, միեւնոյն հնարաւորութիւնը ստեղծուած է ուրիշ օտար գաղութներու համար, որոնցմէ, օրինակ, Ռումանացին կը վայելէ ռումաներէն լեզուով նախակրթութեան իրաւունքը իր փոքրիկներուն համար, Գերմանացին կը պահէ իր սեփական վարժարանները, Սերպը՝ նմանապէս եւ ասոնց նման բոլոր միւս օտար գաղութները :

Ասիկա կը նշանակէ, որ հելլէն պետութիւնը սկզբունքով կ'ընդունի այն անհրաժեշտութիւնը, թէ այլացեղ եւ այլադաւան գաղութներու փոքրիկները պէտք է սորվին իրենց մայրենի լեզուն, իրենց վարժարաններուն մէջ :

Օրէնքի ոգին կը թոյլատրէ օտար վարժարաններու գոյութիւնը Յունաստանի մէջ : Մինչ անոնց կարգին, օրէնքը կիրարկողները բացառութիւն կը նկատեն հայկական նախակրթարանները, պարզապէս անոր համար, որ կը կարծէին օրէնքի տառին եւ օրինագիրքը թղթատելով չեն գտներ մասնաւոր յիշատակութիւն մը հայ վարժարաններու մասին» :

«Դեռ աւելի կարեւոր հարցեր կան»

Իտալական թերթերը քննելով պատիժներու բարձման խնդիրը, կը գրեն,— Ազգերու Դաշնակցութեան ժողո՞վը կը խմբագրէ պատիժներու մահավճիռը թէ Խորհուրդը, կարեւորութիւն չունի մեզի հետ : Այսօ՞ր կը կատարուի այդ գործը թէ երեք օրէն, նոյնպէս կարեւորութիւն չունի : Մենք հանդարտօրէն կը սպասենք դէպքին զոր նախատեսած էինք երկար ատենէ ի վեր : Բայց պէտք չէ կարծել թէ անգամ մը որ պատիժները ջնջուին, խաղաղութիւնը պիտի ապահովուի : Քաղաքական եւ տնտեսական ծանրակշիռ խնդիրներ կան, որոնց գլխաւորներն են.— 1. Ֆրանքօ-գերման յարաբերութիւններ,— 2. Անգլօ-գերման յարաբերութիւններ,— 3. Դանուբի խնդիր,— 4. Արեւելեան Եւրոպայի խնդիր,— 5. Միջերկրականի հաւասարակշռութեան խնդիր եւն. :

Բուռն ցոյց մը Լոնտոնի մէջ

Կիրակի օր բուռն ցոյց մը տեղի ունեցաւ Լոնտոն, Հայտ Փարքի զբօսատանին մէջ, բողոքելու համար պատժական տնօրինութեանց բարձման դէմ : Ցոյցին կը մասնակցէին քանի մը հազար այրեր եւ կիներ : Գլխաւոր ճառախօսն էր Պ. Էթլի, աշխատաւորական կուսակցութեան առաջնորդը : Այս առթիւ թշնամական ցոյցեր եղան Արհեստակցական Միութեանց ընդհ. քարտուղարին դէմ, որ անարգուեցաւ իբրեւ դաւաճան եւ հարկադրուեցաւ հեռանալ, ոստիկանութեան աջակցութեամբ : Այս մարդը ասպետութեան տիտղոս մը ստացած ըլլալով թագաւորէն, արժանի չի համարուիր աշխատաւորական դատը վարելու :

Բուն ցոյցի ընթացքին, օրուան բանախօսը դիտել տուաւ,— «Թէեւ Ազգաժողովը կը յաւակնի ոստիկանական ուժ մը ըլլալ, բայց իր ծոցին մէջ կը գտնուին կարգ մը գողեր որոնցմէ ոմանք սքանչելապէս յաջողած են իրենց արհեստին մէջ : Երբ բռնութիւններ կը կատարուին, անոնք որ օրէնքը յարգել տալու պաշտօն ունին, անվիճելի համակրութիւն մը կը ցուցնեն գողերուն համար : Ես մեր նախարարներու բերնին մէջ չլսեցի համակրանքի մէկ հատիկ բառ Եթովպիոյ ժողովուրդին համար, եւ ես չեմ հաւատար թէ կառավարութիւնը որ եւ է ատեն ուզած է որ Մուսոլինի յաղթուի» :

Ցոյցէն վերջը քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը որ կը բողոքէ պատիժներու ջնջման դէմ եւ կը պահանջէ զօրացնել Ազգերու Դաշնակցութիւնը : Աւելորդ է ըսել թէ այս կարգի ցոյցերը չեն կրնար փոխել կառավարութեան դիրքը, որ հաւանութեան արժանացաւ երեսփ. ժողովին մէջ :

Արտակարգ խստութիւններ Պաղեստինի մէջ

Զինուորական իշխանութիւնը 5000 անգլ. ոսկի տուգանքի դատապարտեց Պաղեստինի Լիտտա գիւղը, ուր ահաբեկումներ պատահած էին վերջերս : Այս տնօրինութիւնը խոր տպաւորութիւն գործեց ժողովուրդին վրայ :

Անցեալ շաբթուան դէպքերու ընթացքին սպաննուած են 54, վիրաւորուած՝ 98 հոգի :

Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը կարծուի թէ խռովութիւնները վերջանալու վրայ են : Արաբները խորապէս ազդուած են ձեռք առնուած խստութիւններէն : Անգլ. նոր զինուորներ հասած են Պաղեստին, 9000ի բարձրացնելով ամբողջ թիւը :

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴԵՐԸ

Համաշխարհային պատերազմի ժամանակ, երբ ռուսական բանակները բոլշեւիկեան փրոփականտայի ազդեցութեան տակ քայքայուեցին եւ լքեցին Տաճկահայաստանի ճակատը, Տաճիկները ոչ միայն յարմար առիթը համարեցին վերագրաւելու իրենց կորցրած հողամասերը, այլ եւ որոշեցին արշաւել Անդրկովկասի վրայ, տիրանալու Բագուի նաւթահանքերին եւ իրականացնելու իրենց համաթրքական ծրագիրը:

Անշուշտ այժմ պայմանները փոխուել են, փոխուած են մանաւանդ ռուս տաճկական յարաբերութիւնները:

Մօտ երկու հարիւր տարի Ռուսերը քալեցին դէպի հարաւ, զօրացան եւ ընդարձակեցին իրենց հողերը ի հաշիւ Տաճկաստանի: Տաճիկների համար Ռուսերը ամենամեծ եւ անպարտելի թշնամին էին: «Մոսկովի» ներկայացուցիչները Պոլսոյ բռնակալ սուլթանների հետ խօսում էին միշտ յաղթողի լեզուով. Ռուսերի կամքը յաճախ օրէնք էր սուլթանների համար:

Սակայն, մեծ պատերազմի հետեւանքով ցարական Ռուսաստանը քայքայուեց, ոչնչացաւ: Իշխանութեան գլուխը անցան բոլշեւիկները, որոնք երկիրը ասպարէզ դարձուցին յարատեւ ներքին քաղաքացիական կռիւների: Ռուսաստանի դաշնակիցները խզեցին իրենց յարաբերութիւնները եւ չուզեցին գործ ունենալ բոլշեւիկների պէս բարբարոսների հետ ...

Միւս կողմից՝ ջախջախուած Տաճկաստանի մայրաքաղաքը՝ Պոլիսը դարձաւ բանակավայր դաշնակից ուժերի համար: Նրանք թէեւ վարկաբեկում, նսեմացնում էին սուլթանական իշխանութիւնը, սակայն միմեանցից գաղտնի ճանապարհներով քաջալերում էին Թուրքերին եւ ամէն կերպ նպաստում էին երկրի ներսը կազմակերպուող քէմալական կամ իրենց խօսքով, ազգայնական ուժերին ...

Այս երկու՝ բարբարոս եւ ազգայնական ուժերը որոնց հանդէպ աշխարհի բոլոր պետութիւնները արհամարհանք կամ նողկանք ունէին, իրար գիրկ նետուեցին եւ սկսեցին գործել միացեալ ճակատով: Երկու կողմերն էլ որոշ չափեր էին ակնկալում իրենց բարեկամութիւնից եւ գործակցութիւնից:

Բոլշեւիկների գլխաւոր յոյսն այն էր, թէ վերածնուող Տաճկաստանի միջոցով կարող կը լինեն ազդեցութիւն ձեռք բերել մահմետական աշխարհի վրայ, որով ի վիճակի կը դառնան սպառնալ եւրոպական պետութիւններին, գլխաւորապէս Անգլիային:

Քէմալականների յոյսը աւելի շօշափելի էր: Նրանք համոզուած էին, որ Ռուսերի նիւթական եւ բարոյական աջակցութեամբ պիտի կարողանան ուժեղանալ երկրի մէջ եւ գրաւել իշխանութիւնը:

Այս երկու դաշնակիցները լաւագոյն կերպով կարողացան օգտագործել իրենց մտերմութիւնը: Բարբարոս բոլշեւիկները, մահմետական աշխարհի վրայ ազդելով, յաջողեցին սախպել եւրոպական պետութիւններին որ իրենց հաշուի առնեն: Իսկ քէմալականները Ռուսերի նիւթական աջակցութեան շնորհիւ ոչ միայն փրկեցին քայքայուած Տաճկաստանը, այլ եւ կարողացան հողային նուաճումներ կատարել՝ նախ յարձակուելով Հայաստանի եւ ապա Յունաստանի վրայ:

Սկիզբները, երբ դեռ եւս թարմ էին Տաճիկների Հայերի վերաբերմամբ կատարած ոճիրները եւ ամբողջ աշխարհը մեծ նողկանք ունէր Տաճիկների հանդէպ, բոլշեւիկները նրանց բարբարոսներն իսկ ծածկում էին իրենց համար վարկաբեկիչ համաձայնութիւնը Թուրքերի հետ: Սակայն, ժամանակի ընթացքին, երբ աշխարհը մեծ նողկանք ունէր Տաճկաստանի, ցաւ ու մոռացութեան տուաւ Թուրքերի ոճիրները, բոլշեւիկները այլ եւս չեն ամաչում նոյն իսկ հպարտութեամբ խօսել իրենց բարեկամութեան մասին Թուրքերի հետ:

Շնորհիւ տեղի ունեցած փոփոխութիւններին, մոռացուեց ռուս եւ թրքական դարաւոր թշնամութիւնը, եւ խորհուրդները կամ Ռուսերն ու Տաճիկները այժմ ոչ միայն թշնամիներ չեն, այլ եւ դաշնակիցներ:

Մոսկուա եւ Էնկիւրի ունի՞ն արդեօք որոշ զինական կամ զինուորական փոխադարձ պարտականութիւններ կամ ի՞նչպիսի աջակցութիւններ պիտի ցոյց տան իրար՝ պատերազմի պարագային: Լուրջ կերպով խօսւում էր այն մասին, թէ պատերազմի պարագային երբ Խորհուրդները ստիպուած լինեն իրենց զօրքերը ետ քաշել կովկասեան ճակատից, իրենց բարեկամ Թուրքերին պիտի յանձնուէր Անդրկովկասի ոստիկանական հսկողութիւնը:

Ուրիշ խօսքով՝ դաշինքները իբրեւ «բարեկամ» պիտի մտնէին Անդրկովկաս եւ պահէին երկիրը զանազան ներքին խլրտումներից, իսկ պատերազմի վերջանալուց յետոյ, պիտի թողնէին Կովկասը եւ հեռանային:

Եղե՞լ է կամ կա՞յ իրապէս արդեօք այդպիսի մի համաձայնութիւն երկու պետութիւնների միջեւ, դժուար է ասել: Սակայն, որովհետեւ այդ խնդիրը չափազանց կենսական է մեզ համար, կ՚ուզենք մի երկու խօսք ասել:

Տարիներ առաջ բոլշեւիկեան «վերին խաւերը» սովորութիւն էին դարձրել յարձակուելու եւրոպական իմպերիալիստական պետութիւնների վրայ, որ երբ թէ նրանք լուրջ մտադրութիւններ ունեն խորտակելու Խորհրդային «դրախտը» եւ երբ թէ նրանց աջակցում են տարագիր Ռուսերը, որոնց զինուորական կազմակերպութիւնները նիւթապէս եւ բարոյապէս քաջալերւում են այդ իմպերիալիստական պետութիւնների կողմից:

Այդ պարագայ «յարձակումների» առաջն առնելու համար էր, որ բոլշեւիկները հսկայական գումարներ ծախսեցին արտասահմանում՝ ռուս զինուորական ուժերը ներքնապէս քայքայելու համար: Նրանք հրապարակից հանեցին կամ սպաննել տուին տարագիր Ռուսերի զինուորական ղեկավար դէմքերը, ինչպէս Սավինկով, Զօր. Կուտեպով եւն.:

Համաձայն տրուած ազդանշանի՝ նոյն լեզուն բանեցնում էին եւ Անդրկովկասի բոլշեւիկները եւ նոյն մեթոդը գործադրում էին Անդրկովկասի տարագիրների վերաբերմամբ: Դրամի միջոցով նրանք քայքայել փորձեցին արտասահմանեան տարագիրների կազմակերպութիւնները եւ ներքին երկպառակութիւններ առաջ բերելով ջանացին վարկաբեկել կամ ոչնչացնել նրանց:

Այդ աշխատանքների շնորհիւ էր որ, քայքայուեցին վրացական տարագիրների արտասահմանեան կազմակերպութիւնները եւ սպաննուեցին վրացի գործիչ սօց. դեմոկրատ Ռամիշվիլին եւ ուրիշներ:

Անհամեմատ աւելի յամառ էին նրանց աշխատանքները Հայերի կամ աւելի ճիշդ Դաշնակցութեան դէմ: Նոյն դրամները, նոյն ջանքերը քայքայելու մեր ներքին ճակատը: Կաշառուած ուսանողներ, գրագէտներ, պատահական կուսակցական գործիչներ ահա 15 տարի է որ անդադար աղմկում են մեր գաղութների հրապարակը:

Դրանց շնորհիւ էր, որ յարձակում կատարուեց ընկ. Ա. Աճարեանի վրայ: Դրանց վերջին բախտախնդիր դրամագլուխ եղան «Մարտկոց»ականներ, որոնք երեւում արծաթով համաձայնուել էին «չէզոքացնել» երեւում Դաշնակցական ղեկավարներ:

Այս բոլոր աշխատանքների արդիւնքը յայտնի է:

Ուշագրաւ է, որ բոլոր տարագիրները գիտւում էին մի ակնոցով կամ, ինչպէս մեր ժողովուրդն է ասում, լուացւում էին միեւնոյն ջրով ...

Սոցիալիստ - յեղափոխական Սավինկովը, ցարական զօրքերի կամ սպիտակների հրամանատար Զօր. Կուտեպովը, սօց. դեմոկրատ վրացի Ռամիշվիլին, հայ ժողովուրդի փրկութեան համար Հայաստանի իշխանութիւնը բոլշեւիկներին յանձնող Դաշնակցութիւնը, հրաշքով թրքական եաթաղաններից ազատուած եւ Արաբիայի անապատներում իր բոլոր մեծ ու փոքր մտերիմներին զոհած Հայը,— այս բոլորը բոլշեւիկեան բառագրքով տարագիր են եւ իբրեւ տարագիր համարւում են գործիքներ իմպերիալիստական պետութիւնների, որ պատրաստւում են այսօր վաղը յարձակուել Խորհուրդների վրայ եւ կործանել Խորհուրդները ...

Եւ համաձայն կենտրոնից տրուած ազդանշանի, բոլշեւիկները կատաղօրէն կռւում էին մահ բոլոր տարագիրներին, որոնք ոչնչացնել են կամենում Խորհրդային դրախտը ...

Այդ կողմից անուղղելի են մանաւանդ հայ բոլշեւիկները, որոնք երբեք որ եւ է առիթ չեն փախցնում հագար ու մի մեղադրանքներ նետելու Դաշնակցութեան հասցէին: Եղան մինչեւ անգամ այնպիսիները, որոնք չքաշուեցին յայտարարելու, թէ իրենց համար աւելի լաւ է, որ Հայաստանի վրայ տիրապետէ Թուրքը, քան Դաշնակցութիւնը ...

Այսպիսի յայտարարութիւնները ցոյց են տալիս, որ հայ բոլշեւիկների մէջ կան տարրեր, որոնք դէմ չէին լինի, եթէ «ընկեր Քէմալը մի քանի զօրամաս ուղարկէ Անդրկովկաս կամ Հայաստան եւ բարեկամաբար մի քիչ կոտորէ Հայերին», միայն թէ անիծապարտ Դաշնակցականներ չմտնեն Հայաստան եւ չխլեն իշխանութիւնը իրենց ձեռքից ...

Սակայն, այն, ինչ որ կարելի էր համարւում մի քանի տարի առաջ, այժմ միանգամայն անկարելի է՝ շնորհիւ փոխուած պայմանների:

Առաջ բոլշեւիկները ենթադրում էին, որ Ռուսաստանի վրայ կարող է յարձակուել Ճափոնը եւ այդ հանգամանքից պիտի օգտուէին Արեւմուտքի «իմպերիալիստական» պետութիւնները եւ տարագիր զինուորական ուժերի հետ միասին մի կողմից երկրի ներսը խլրտումներ հանեն, իսկ միւս կողմից ներս մտնեն Խորհուրդների սահմաններից:

Նոյնը մտածում էին նաեւ Կովկասի վերաբերմամբ: Ենթադրում էին, թէ խլրտումներ կը լինեն երկրի ներսը Դաշնակների եւ մենշեւիկ Վրացիների միջոցով, իսկ դրսից կը գան տարագիրների կազմակերպուած զօրամասերը՝ իմպերիալիստ պետութիւնների ուժերի հետ միասին ...

Երկիրը այդ վտանգից կարող էր ազատել «ազնիւ Քէմալը» իր զօրամասերով ...

Այժմ խօսւում է նոր համաշխարհային պատերազմի մասին: Եթէ պիտի լինի մի նոր համաշխարհային պատերազմ, այն ժամանակ Թուրքիան եւս այսպէս կամ այնպէս պիտի կռուի կամ պաշտպանուի: Հետեւապէս նրա զինուորական ուժերը պէտք է գործածուին կամ իրենց երկրի սահմանները պահելու եւ կամ թշնամիների վրայ յարձակուելու համար, եթէ Թուրքիան մնայ նոյն համախմբման մէջ, ուր որ է այժմ: Իսկ եթէ թշնամի համախմբման մէջ լինի, այն ժամանակ բնականաբար նա չի կարող խաղաղութիւնը պահպանել Անդրկովկաս իբր ոստիկանական ուժ:

Եթէ ուժերի դասաւորումը այնպէս լինի, որ Խորհուրդները միայն թատերաբեմ լինեն կռիւների արեւելքից կամ արեւմուտքից եւ կամ երկու ուժերի կողմից, վախ չունենք այլ եւս «իմպերիալիստական» պետութիւնների կողմից, որովհետեւ այդ պետութիւններից Ֆրանսիան արդէն դաշնակից է Ռուսաստանի, իսկ Անգլիան բարեկամ է, բացի այդ Մոսկուա բարեկամական կապեր է հաստատել եւրոպական բոլոր պետութիւնների հետ ի բաց առեալ Գերմանիայի:

Խորհուրդների եւ այդ պետութիւնների միջեւ յարաբերութիւնները այնքան սերտացել են, որ բոլոր բոլշեւիկները, մինչեւ անգամ Հայաստանի «ուլտրա - մարքսիստները» լռել են եւ այլեւս չեն յարձակւում նրանց վրայ:

Եւրոպական պետութիւններից մի այն Գերմանիան է, որ յամառօրէն եւ բռնութեամբ ծածկելու չարունակում է ըղձալ Ուկրայնայի խնդրով եւ տարագիր Ուկրայնացիներով: Ուկրայնայից դուրս մնացած երկրամասերը այժմ նրա համար միանգամայն հետաքրքրական չեն:

Այս բոլորը շատ լաւ գիտեն իրենք մոսկովեան բոլշեւիկները: Հետեւաբար Անդրկովկասի, ինչպէս եւ Հայաստանի կոմունիստ ղեկավարները եւս որոշ տեղեկութիւն ունեն այդ մասին: Այդպիսի պայմաններում Թուրքերի ոստիկանական աջակցութիւնը դառնում է միանգամայն աւելորդ եւ անմիտ:

Ճիշդ է, չի երեւում, որ Թուրքիան հրաժարուել է իր համաթուրանական ծրագրից: Պատեհ առիթից օգտուելով՝ նա անշուշտ պիտի աշխատի իրականացնել այդ ծրագիրը եւ այդ կողմից նրա առաջին քայլը Անդրկովկասն է լինելու, ուր իրեն համար բաւական պատրաստի հող կայ: Այդ պատճառով նա որոշ աշխատանքներ կատարում է թէ Անդրկովկասի Թաթարների եւ թէ մանաւանդ գաղութների փոքրաքանակ թրքամոլ տարրերի մէջ: Սակայն, այդ աշխատանքները դեռ եւս չեն կրում այն կերպարանքը, որ Թուրքիա ակնյայտնի կերպով իր ցանկութիւնները իրականացնէ: Այդպիսի պարագային պէտք է անցնէր Խորհուրդների թշնամի բանակի կողմը: Սակայն, մինչեւ այժմ այդ չի երեւում, եւ դեռ եւս հիմ չկայ ենթադրելու, թէ Թուրքիա պիտի փոխէ իր քաղաքական ուղեգիծը:

Շնորհիւ նախկին քաղաքականութեան Թուրքիան վերջնապէս մնում էր իբրեւ պետութիւն եւ Թուրքիայի հողերը պատերազմի ընթացքին յատուկ համաձայնագրերով արդէն բաժանուած էին մեծ պետութիւնների միջեւ: Մինչեւ այժմ, ընդհակառակն, Խորհուրդների եւ քէմալական ների բարեկամութեան շնորհիւ Թուրքիա սիրաշահւում է ոչ միայն Ռուսերի, այլեւ եւրոպական պետութիւնների կողմից, որոնք ամէն խնամք գործադրում են Թուրքիայի հողային ամբողջութիւնը պահպանելու ամէն տեսակ ոտնձգութիւններից ...

Այժմ բաց երեւոյթն, Թող պիտի տրուի, որ Թուրքիա վերադինէ Տարտանէլը, որ այնքան մեծ հոգեր խլեց Դաշնակիցներից եւ որի ամրութիւնները Դաշնակիցները ոչնչացրին, որպէսզի Թուրքիան միանգամայն անպաշտպան մնայ: Այն նոյն պետութիւնները, որոնք ամէնից աւելի անտեղիտալի կերպով պահանջում էին Տարտանէլի ամրութիւնների ոչնչացումը, ուզում են զօրացնել այժմ եւ անպարտելի դարձնել Թուրքիան:

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ԵՐԳԻԾԱՅԱԲԱԹ

ԱՆԻԾ ԵՒ ԱՆԱՐՈՒԵՍՏ

—•—

ԱՂՕԹ-Ք ՄԸ

Քանի մը օր առաջ եկեղեցի մը մտած էի, երբ տեսայ հայ ընտանիք մը — մայր մը ու երկու աղջիկներ — որ ծունկի եկած էր Աստուածամօր պատկերին առջեւ: Մայր ու աղջիկունք կը մրմնջէին աղօթք մը, յուզուած խորապէս: Այս իրապէս հազորդական երկիւղածութեամբ անոնք կը դայլայլէին ու վիրաւոր թռչնիկները սիրով կը բարախէր անոնց դաշնակաւոր հեծեծանքներուն մէջ: Տեսարանը մանաւանդ չքեղօրէն ու շողշողենի կերպով աստուածարժան էր: Արեւելակողմէն՝ ճառագայթնեբը երփնալառ ապակիներէն կը ցնցուղուէին օծելով սրբարանը սաստուածաւոր վեհութիւնով:

Սարսուռ մը անցաւ մէջէս:

Մտածեցի որ անխուսափելիօրէն մեծ աղէտի մը ծանրութեան ներքեւ կը գտնուէին աղօթող ազգակիցներս, այսքան խռովեալ ջերմեռանդութեամբ եւ արտասուախառն աչքերով ներկայանալու համար տիրամօր առջեւ: Մօրը աչքերուն մէջ երկու խոշոր չիթեր, մին հոծակաւոր քոհինուր ադամանդին պէս, միւսը նաաք նուիբական ադամանդի նման: Ի՞նչ վիբաւոր թաղուհիի երեւոյթ:

Աղջիկները իբրեւ դժբախտ արքայադուստրեր, իրենց աչքերուն մէջ ունէին արցունքի կայլակներ, որոնք նման էին «հարաւային Ափրիկէի աստղ» ադամանդին:

Ոտքիս պլլինքերուն վրայ կոխելով առանձնացայ տաճարին մէջ ու մօտեցայ իրենց իմ աղօթքս ալ խառնելու իրենց մեծ աղաչանքին:

Մենք բոլորս կը փոխուէինք շատուղներու եօթներանգ ծփիժումի մը ներքեւ: Ու հեռուէն երգեհոնը մեղմիւ կը հեծկլտար, ընկղմած ցաւերու, քաղցրութեան եւ բուրումներու մէջ:

Սարսուռի նոր փայլակներ խաղացին մէջս եւ զգացի որ սիրտս մեր կ՚եյլէր ու արցունքներ կը տարածուէին աչքերուս լայնքին:

Այսպէս բաւական ատեն կանգնած մնացի անոնց ետեւ:

Ինքնամոռացութեան ալեծաւան թեւերուն մէջ կ՚անէանայի երբ յա... կարծ ականջիս հասաւ մօրը խօսքը: Կ՚արտագրեմ նոյնութեամբ, ուժամայրը վկայ.

— Անուշիկ Աստուածամայրս, կատարէ խնդրանքս: Այն կօշիկը որ ապարեցի՝ բրէ որ թէ փոքր երեւայ, թէ գեղեցիկ ըլլայ եւ լէ դիմացկուն: Ա՛հ, ոտքս քառասունի մէջ թիւ բռնեցներ եւ: Այնպէս մը բրէ որ գոնէ չերեւի ոտքիս մեծութիւնը: Քեզի տասը մոմ եւ գանձանակիդ ալ հինգ ֆրանք կը խոստանամ: Աղջիկներուս ոտքերն ալ իմինիս նման են: Ա՛հ, անուշիկ Աստուածամայրս, չուն խնդրանքս կատարէ սրբուհի մըն ես, քեզի համար հրաշք գործելը մեր թթուներուն կարմիր քսելուն պէս դիւրին բան մըն է: Կատարէ խնդրանքներս. — կարճցուր մեր ոտքերը, նեղցուր մեր բերանները, պզտիկցուր մեր տարրերը: Ամէն մարդ քեզ մեծութիւն, երկարութիւն, լայնութիւն կը խնդրէ. տես մենք որքան ամենաստ ենք որ կարճութիւն, նեղութիւն ու պզտիկութիւն կը պաղատինք:

Ափ ի բերան կամ բերան ի ափ մնացած էի:

Աստուածամօր նայեցայ: Կարծես թէ ան կ՚ըսէր.

— Պէտք է նեղեմ ձեզ ոչ սակայն ձեր բերաններէն այլ սամոյթներէն: Պէտք է պզտիկցնեմ ձեզ ոչ սակայն ձեր տարրերէն, այլ հաշակներէն: Պէտք է կարճցնեմ ձեզ ոչ սակայն ձեր ոտքերէն այլ ձեր եզուներէն: Կ՚ըսէք թէ կարճ, նեղ, նուրբիկ բաներ կ՚ուզէք: Բայց փոքրիկ է ձեր հոգին, նեղ է ձեր միտքը, կարճ է ձեր խելքը:

Աստուածամայրը լռեց: Այս անգամ խօսքը իմս էր: Ծռեցայ ու ըսի.

— Համեստաչուք տիկին եւ համեստափայլ օրիորդներ, դիմեցէք հետեւեալ հասցէին — Թրէզ, Իւ Փոմփատուր, Մէզօն Ֆավորիթ, Լենաբիթի տր պօրէ, առաքելուհի Հաստատ Րօզին:

Աղջիկներէն մէկը ըսաւ:

— Իմացա՞ք, լսեցի՞ք, Վերուս խօսեցաւ: Կատարուած է մեր խնդիրը:

ՇՈՒԿԱՅԻԿ ՀԱՅ

Մէկը կ՚ըսէր.

— Պատերազմէն առաջ թէեւ քամով մը կը մտնէինք մառն ու ծանր պայուսակով կ՚ելլէինք մառշէն դուրս:

— Իսկ հիմա՞, հարցուցի:

— Հիմա ծանր քսակով մը կը մտնենք մառշէն ներս ու թէեւ սակաւով մը կ՚ելլենք մառշէն դուրս:

— Իսկ վա՞ղը, հարցուցի:

— Վաղը հաւանաբար առանց քսակի պիտի մտնենք մառշէն ներս ...

— Ու ի՞նչպէս պիտի ելլէք մառշէն դուրս ...

— Մեծ ծանրութեամբ,— ոստիկանի մը ընկերակցութեամբ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ

ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՅՕԴ. 95.— Երկրամասային, մարզային, ինքնավար մարզային, շրջանային, քաղաքային եւ գիւղական աշխատաւորներու պատգամաւորներու Խորհուրդը երկու տարուան համար կ՚ընտրուի երկրամասի, մարզի, ինքնավար մարզի, շրջանի, քաղաքի եւ գիւղի աշխատաւորներու կողմէ:

ՅՕԴ. 96.—Աշխատաւորներու պատգամաւորներու Խորհուրդին անդամակցողներուն թիւը կ՚որոշէ Դաշնակցային Հանրապետութեան սահմանադրութիւնը:

ՅՕԴ. 97.— Աշխատաւորներու պատգամաւորներու Խորհուրդները կը ղեկավարեն իրենց կառավարման ենթակայ մարմիններու գործունէութիւնը, կ՚ապահովեն՝ պետական կարգ ու կանոնի պաշտպանութիւնը, օրէնքներու անխախտ պահելը եւ քաղաքացիներու իրաւունքներու պաշտպանութիւնը, ինչպէս եւ կը կենսագործեն տեղական տնտեսական ու մշակութային շինարարութիւնը եւ կը հաստատեն տեղական պիւտճէ:

ՅՕԴ. 98.— Աշխատաւորներու պատգամաւորներու Խորհուրդները որոշումներ կ՚ընդունին եւ կարգադրութիւններ կ՚ընեն ԽՍՀ Միութեան եւ Դաշնակցային Հանրապետութեան կողմէ իրենց տրուած իրաւունքներու սահմաններուն մէջ:

ՅՕԴ. 99.— Երկրամասային, մարզային, ինքնավար մարզային, շրջանային եւ քաղաքային աշխատաւորներու պատգամաւորներու Խորհուրդներու գործադիր եւ կարգադիր մարմիններ կը հանդիսանան անոնց կողմէ ընտրուած գործադիր կոմիտէները հետեւեալ կազմով.— նախագահ, փոխանորդ եւ անդամներ:

ՅՕԴ. 100.— Փոքրիկ բնակավայրերու մէջ, գիւղական աշխատաւորներու պատգամաւորներու Խորհուրդներու գործադիր եւ կարգադիր մարմինները կը հանդիսանան անոնց կողմէ ընտրած նախագահը եւ անոր փոխանորդը,— Միութենական Հանրապետութիւններու սահմանադրութեանց համապատասխան:

ՅՕԴ. 101.— Աշխատաւորներու պատգամաւորներու Խորհուրդներու գործադիր մարմինները անմիջականօրէն հաշուետու են ինչպէս զիրենք ընտրող աշխատաւորներու պատգամաւորներու Խորհուրդին, նոյնպէս եւ այդ Խորհուրդէն վեր գտնուող գործադիր մարմիններուն առջեւ:

ԳԼՈՒԽ Թ.

ԴԱՏԱՐԱՆ ԵՒ ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԻՒՆ

ՅՕԴ. 102.— ԽՍՀ Միութեան մէջ արդարադատութիւնը կը նուիրագործուի՝ ԽՍՀ Միութեան Գերագոյն Դատարանի, Դաշնակցային Հանրապետութիւններու Գերագոյն Դատարաններու, երկրամասային եւ մարզային դատարաններու, ինքնավար Հանրապետութիւններու եւ ինքնավար մարզերու դատարաններու, ԽՍՀ Միութեան Բարձրագոյն Խորհուրդի որոշումով կազմուած ԽՍՀ Միութեան յատուկ դատարաններու եւ ժողովրդական դատարաններու կողմէ:

ՅՕԴ. 103.— Բոլոր դատարաններու մէջ գործի քննութիւնը կը կատարուի ժողովրդական երդուեալ դատաւորներու մասնակցութեամբ, ի բաց առեալ այն դէպքերէն, որոնք նախատեսուած են յատուկ օրէնքով:

ՅՕԴ. 104.— Դատական վերին մարմինը կը հանդիսանայ ԽՍՀ Միութեան Գերագոյն Դատարանը: ԽՍՀ Միութեան Գեր. Դատարանը կը հսկէ ԽՍՀ Միութեան եւ դաշնակցային Հանրապետութիւններու բոլոր դատական մարմիններու գործունէութեան վրայ:

ՅՕԴ. 105.— ԽՍՀ Միութեան Գեր. Դատարանը եւ ԽՍՀ Միութեան յատուկ դատարանները հինգ տարուան համար կ՚ընտրուին ԽՍՀ Միութեան Գեր. Խորհուրդի կողմէ:

ՅՕԴ. 106.— Դաշնակցային Հանրապետութիւններու Գեր. Դատարանները հինգ տարուան համար կ՚ընտրուին Դաշնակցային Հանրապետութիւններու Գերագոյն Խորհուրդներու կողմէ:

ՅՕԴ. 107.— Ինքնավար Հանրապետութիւններու Գեր. Դատարանները հինգ տարուան համար կ՚ընտրուին ինքնավար Հանրապետութիւններու Գերագոյն Խորհուրդներու կողմէ:

ՅՕԴ. 108.— Երկրամասային եւ մարզային դատարանները, ինքնավար մարզերու դատարանները կ՚ընտրուին հինգ տարուան համար՝ երկրամասային եւ մարզային աշխատաւորներու պատգամաւորներու Խորհուրդի կամ ինքնավար մարզերու պատգամաւորներու Խորհուրդներու կողմէ:

ՅՕԴ. 109.— Շրջանի մը քաղաքացիները, գաղտնի քուէարկութեամբ եւ ընդհանուր, ուղղակի եւ հաւասար ընտրական իրաւունքի հիման վրայ, կ՚ընտրեն ժողովրդական դատարաններ երեք տարուան համար:

ՅՕԴ. 110.— Դատավարութիւնը կը կատարուի դաշնակցային կամ ինքնավար Հանրապետութեան կամ ինքնավար մարզի լեզուով, այդ լեզուն չգիտցողներուն կ՚ապահովուի գործին ծանօթանալ թարգմանի միջոցով, ինչպէս եւ այդպիսիներուն իրաւունք կը տրուի դատարանի մէջ արտայայտուելու իրենց մայրենի լեզուով:

ՅՕԴ. 111.— ԽՍՀ Միութեան բոլոր դատարաններու մէջ գործի քննութիւնը կը կատարուի դռնբաց, օրէնքով նախատեսուած բացառութիւններէ զատ. մեղադրեալը կ՚ապահովուի պաշտպան ունենալուն մէջ:

ՅՕԴ. 112.— Դատաւորները անկախ են եւ կ՚ենթարկուին միմիայն օրէնքին:

ՅՕԴ. 113.— Ժողովրդական կոմիսարիատներու եւ անոնց ենթակայ հիմնարկութիւններու, մասնաւոր պաշտօնական անձանց, ինչպէս եւ ԽՍՀ Միութեան քաղաքացիներու կողմէ օրէնքի ճիշդ գործադրման գերագոյն հսկողութիւնը կ՚վերապահուի ԽՍՀ Միութեան Դատախազին:

ՅՕԴ. 114.— ԽՍՀ Միութեան Դատախազը եօթը տարուան համար կը նշանակուի ԽՍՀ Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի կողմէ:

ՅՕԴ. 115.— Հանրապետական, երկրամասային, մարզային ինչպէս եւ ինքնավար Հանրապետութիւններու եւ ինքնավար մարզերու դատախազները կը նշանակուին հինգ տարուան համար ԽՍՀ Միութեան դատախազի կողմէ:

ՅՕԴ. 116.— Շրջանային դատախազները հինգ տարուան համար կը նշանակուին Դաշնակցային Հանրապետութիւններու դատախազներու կողմէ, որոնց նշանակումը կը հաստատէ ԽՍՀ Միութեան Դատախազը:

ՅՕԴ. 117.— Դատախազական մարմիններն իրենց պաշտօնները կ՚իրագործեն տեղական որ եւ է մարմինէ մը անկախ, ենթարկուելով միայն ԽՍՀ Միութեան Դատախազին:

(9)

(Շար.)

ՀԱՅԸ ԵՒ ԱՌԻԽԾԸ

Նոյնիսկ հին բարի ժամանակներու մէջ՝ ցոյց տալու համար կեանքը շահելու դժուարութիւնը՝ կ'ըսէին .

— Հացը առիւծին բերանն է ։

Պէտք էր աշխատասէր ըլլալ, քաջ, յանդուգն, ճարպիկ կամ աւելի ճիշդը գող ու բող ըլլալ՝ կարենալ խլելու համար հացը առիւծին բերնէն ։

Վերջին ժամանակները սակայն հացը մտած էր գազանին որկորը ։ Կարելի էր ըսել.

— Հացը առիւծին ստամոքսին մէջն է ։

Սաղալէլ, Մաքիավէլ կամ Մալէզեան ըլլալու էր մարդ գազանին ստամոքսին մէջէն դիւրութեամբ քաշելու համար հացը ։

Հիմակ կ'ըսեն թէ հացն է որ իր փորին մէջ առած է առիւծը ։

— Առիւծը հիմակ հացին փորին մէջն է կամ փոր մը փոր հացին մէջն է ։

Հետաքրքրական է հիմա տեսնել թէ ժխակողմեան ղաւլիճի շրջանին հացը առիւծին կամ առիւծը հացին ո՞ր մասէն դուրս պիտի հանուի ։

Պէտք է փրկել հացը առիւծներու բերաններէն եւ դնել մարդերու բերնին մէջ ։

Մինչեւ հիմակ հացի պայքար կը մղուէր իսկ հիմակ պէտք է ճաշակել պայքարի հացը ։

Հակառակ պարագային հացէն առաջ առիւծին կլափը պիտի մտնէ . . . ընկերվարութիւնը ։

Ուրեմն կեցցէ՛ ընկերվարութիւնը,
կեցցէ՛ հացը,
կեցցէ՛ Մալէզեաններու սարսափը ։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՌՈՒՍԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

— • —

Յունիս 20ին տեղի ունեցաւ Ռուսահայ Տիկ. Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը, զուգադիպելով Միութեան տասնամեակին ։

1926 Թուին, մի խումբ տիկինների ջանքերով, հիմնուեց այս Միութիւնը որպէս հայրենակցական կազմակերպութիւն, իր անդամներին նիւթական օգնութիւն հասցնելու նպատակով ։ Յետոյ սակայն, Միութիւնը ստիպուած եղաւ տեղի տալ կեանքի հարկադրանքի առջեւ, իր նիւթական միջոցները տրամադրելով մեր բոլոր կարիքաւոր հայրենակիցներին ։

Ինչ որ գովելի է, Միութիւնը այս տասը տարուան ընթացքում գործել է անաղմուկ եւ առանց որ եւ է ցուցամոլութեան ։ Աւելորդ ծախքերից խուսափելու համար, նա չի ունեցել իր յատուկ գրասենեակը, սակայն նրա գանձապահուհի տիկ. Ս. Բէգլարեանի տան դռները ամէն օր եւ օրուան բոլոր ժամերին բաց են եղել կարիքաւոր հայրենակիցների առաջ ։ Միութիւնը բազմաթիւ մարդկանց օգնութիւն է հասցրել որ չատերի համար եղել է մի իսկական փրկութիւն ։ Բացի միանուագ օժանդակութիւններից ա պարբերական նպաստներ է տուել ու տալիս է մեր այն հայրենակիցներին, որոնք այս կամ այն պատճառով զրկուել են աշխատելու ընդունակութիւնից ։

Տասը տարուան իր օգտակար գործունէութեան ընթացքում Միութիւնը զուտ հասոյթ է ունեցել 321.986 ֆրանք, որ գոյացել է հետեւեալ մուտքերից.— Անդամավճարներից՝ 85.934 ֆր. ձեռնարկներից՝ 151.187 ֆր., դրամատան մէջ պահ դրուած գումարի տոկոսից՝ 15.803 ֆր. եւ փոխարինաբար տրուած գումարների հատուցումից՝ 1.800 ֆր. ։

Ցիշեալ գումարից 50.985 ֆր. դրուած է դրամատուն, «սեւ օրուայ» համար, 3.401 ֆր. դիւանական եւ կազմակերպական ծախք է եղել եւ 262.125 ֆր. տրուել է որպէս նպաստ ։ Սնտուկում առձեռն մնում է կանխիկ դրամ 5475 ֆր. ։

Այս հաշուից պարզ երեւում է, որ նպաստ տրուած համարեա ամբողջ գումարը եղել է անվերադարձ, թէեւ Միութեան կանոնադրութեամբ օժանդակութիւնը պէտք է կատարուէր փոխարինաբար տրուած գումարների ձեւով ։ Վարչութիւնը, ի նկատի ունենալով վերջին տարիների տնտեսական տագնապը, հնարաւոր չէ համարել խստօրէն կիրառել կանոնագրի վերոյիշեալ կէտը ։

Կազմակերպական եւ դիւանական ծախքերի համար տրուած չնչին գումարը բացատրւում է նրանով, որ վարչութեան անդամները իրենց պարտականութիւնները կատարել են ոչ միայն սիրայօժար, այլ եւ յաճախ զոհաբերել են իրենց նիւթական միջոցները ։

Վերոյիշեալ յաջող գործունէութիւնը պէտք է վերագրել նաեւ այն հանգամանքին, որ մէկ խումբ տիկիններ, գովելի անձնուիրութեամբ համերաշխ մթնոլորտի մէջ, վարել են Միութեան գործերը, որպէս վարչութեան անդամներ, նրա հիմնադրութեան օրից մինչեւ այժմ ։ Դրանց թւում առանձնապէս պէտք է յիշել Միութեան գանձապահուհի տիկին Ս. Բէգլարեանին, որ յայտնի է դեռ եւս Կովկասից (Բագու) իր ազգօգուտ եւ բեղնաւոր հանրային գործունէութեամբ ։

Ընդհանուր ժողովը գնահատելով վարչութեան կատարած աշխատանքը, միաձայնութեամբ վերընտրեց նախկին կազմը յառաջիկայ տարուայ համար ։

Ժողովից յետոյ տեղի ունեցաւ թէյասեղան, որի ընթացքին գնահատանքի խօսք ասացին Միութեան անդամներից Տիկ. Տիկ. Սաթ. Տէր Դաւթեան, Եղ. Աղամեան եւ ուրիշներ ։

ՀՌ. ՔՕՇԵԱՆ

ԴԷՊԻ ԺԸՆԵՒ

—•—

ՎԱԼԱՆՍ, (Յապաղած) .— ԶՈՄը իր մարզական խումբին հետ կազմակերպած էր արշաւ մը դէպի Ժընեւ ։ Ամսուան մը աշխատանքը յաջողութեամբ պսակուած է ։ Հրապարակին վրայ չքեղ ինքնաշարժը իր վարիչով պատրաստ էր հորիզոնները ճեղքելու ։ Եւ ահա կը լսուի «Յառաջ Նահատակ»ը եւ հսկայ ինքնաշարժը կը սկսի շարժիլ ։ Թաշկինակներ, գլխարկներ, ձեռքեր կը շարժին օդին մէջ ։ «Տղաք մեր աչքերն ալ ձեր հետ տարէք եւ տեսէք Հ.Յ.Դաշնակցութեան տունը» ։ Ուրիշ մը կը կատակէ . — «Մեր պահանջները արժեցուցէք» ։ Ի պատասխան .— «Երթանք կոթողել դրօշակն եռագոյն» ։ Ինքնաշարժը քաղաքին լայն պողոտաները կտրելէ ետք կը սուրայ Ռոմանի վրայով Ժընեւի ճամբէն ։ Բոլորիս սիրտերը կը տրոփեն ի տես հայ եռագոյնին շրջապատուած զուիցերական եւ ֆրանսական դրօշներով, որոնք ինքնաշարժին արագութեան հետ կը սկսին ծփալ օդին մէջ ։ Ցուպիչ է տեսարանը ինքնաշարժէն ներս եւ հայկական երգերը իրար կը յաջորդեն ։ 40 վայրկեան ետք Ռոման հասած ենք, ուր մեզի կը միանան երեք ընկերներ (Զոմ) եւ 10 վայրկեան յետոյ դարձեալ ճամբայ ենք ինկած ։ Մեծ ու փոքր քաղաքներէ կ'անցնինք սքանչանալով բնութեան գեղեցկութեամբ ։ 15 քիլոմեթր մնացած կը տեսնենք Շամպէրին՝ բնութեան հրաշալիքներէն մին ։ Ամբողջ բարձր լեռներու շղթայ մը սեպ ժայռերով ։ Ինքնաշարժը կանգ կ'առնէ ։ Սեպ ժայռերու մէջտեղէն առնուազն 400 մեթր բարձրէն ջրվէժ մը կը հոսի անընդհատ ։ Կը նկարեմ ջրվէժը եւ եօթը վայրկեան անկուշտ դիտելէ վերջ մեր ճամբան կը շարունակենք ։ Քիչ ետք կը հանդիպինք այս անգամ արուեստական ճարտարապետութեան ։ Հսկայ լեռնէ մը կ'անցնի փապուղի մը ելեկտրական լոյսով ողողուած ։ Կանգ կ'առնենք Շամպէրի ։ Ինքնաշարժէն կ'իջնենք եւ մէկ մասը սրճարան կ'երթայ իր ծարաւը յագեցնելու, ուրիշներ քարթ կը գնեն ։ Ու կը շարունակենք ճամբան, կը հասնինք Էքս-լէ-Պէն, ուր քիչ մը աւելի երկար կանգ կ'առնենք եւ կը պտըտինք քաղաքին մէջ ։ Ժամ մը ետք ձիւնապատ լեռներու մէջէն առաջնորդուելով կը հասնինք Աննըսի, քաղաք մը նշանաւոր իր լիճով ։ 3 մեքենաշարժ նաւակներու մէջ տեղ կը բռնենք մօտ 25 հոգի եւ կը հնչէ . «Ահա ելաւ լուսինն արծաթ» ։ Իրարու կ'ըսենք .— «Տղաք, հաւատացէք որ օր մըն ալ Հայաստանի լճին վրայ, հայկական լեռներու շուքին տակ պիտի թիավարենք ու երգենք. «Ցուսով եմ վաղուց գարուն պիտի գայ» ։ Հաճելի ժամանց մը կ'անցընենք լճին վրայ, սակայն ոչ երկար, անձրեւին պատճառաւ ։ Լիճը ունի հրապուրիչ տեսարան մը, շրջապատուած է բարձր լեռներով, արդիական պանդոկներով ու ամարանոցներով ։ Ունի 7 քիլոմեթր երկայնք, մօտ 3 քիլոմեթր լայնք ։ Մօտ 50 վայրկեան կը տեւէ մեր պտոյտը քաղաքին մէջ եւ լճին վրայ ։ Յետոյ կը շարունակենք մեր ճամբան այս անգամ Ժընեւ կանգ առնելու մտադրութեամբ ։ Սակայն 39 քիլ. ճամբայ մը կտրելէ ետք կը հասնինք սահմանագլուխ, ուր կը ներկայանանք սահմանապահ զինուորներուն, իսկ 25 մեթր անդին զուիցերիական սահմանը ։ Հոս հարկ կ'ըլլայ ժամու մը չափ սպասել՝ մեր թուղթերը պահանջուածին չեն համապատասխաներ եւ մեքենավարը կը ստիպուի որոշ տուգանք մը վճարել, 107 ֆր. ֆրանսական ։

Այժմ զուիցերիական հողին վրայ ենք ։ Ժընեւ կը գտնուի 7 քիլոմեթր հեռու սահմանագլուխէն, որով շուտով կը հասնինք Ժընեւ ։ Առաջուընէ կարգ մը թղթակցութիւններով մեր գալուստը յայտնած էինք Պ. Քրափթ Պոնարին եւ իր միջոցաւ «Հայաստան» որբանոցին, որոնք մեզի պիտի առաջնորդէին Ժընեւի մէջ ։ Գիշեր է, ժամը 9 ու կէսին ամէն անկիւնադարձին՝ ստիպուած կանգ կ'առնենք մեր հասցէն հարցնելու ։ Կը տեսնենք երկու երիտասարդներ, որոնց կը հարցնենք ֆրանսերէն, իսկ անոնք մեզի կ'ըսեն հայերէն լեզուով.— «Դուք Հա՞յ էք :— Այո, եւ Վալանսէն կուգանք ։ — Մենք ալ ձեզ փնտռելու եկանք, որովհետեւ ուշացաք» ։Օթօքար կը մտնենք եւ կ'ողջագուրուինք ։ Պ. Վ. Վարժապետեանն է, որ ընկերոջ մը հետ մեզ փնտռելու եկած էր ։ Կը բռնենք ուղիղ որբանոցի ճամբան ։ Քառորդ ժամ ետք՝ ողջագուրում, բարի եկարներ եւ խանդավառութիւն ։ Կարծես երկար տանէ ի վեր իրար կը ճանչնայինք, սակայն ես պիտի ըսեմ թէ իրար կը ճանչնայինք 20 տարիներէ ի վեր, օրօրոցէն ։ Չէ՞ որ բախտակիցներ էինք, որբեր ։

Գիշերը կը յառաջանայ ։ Հրաժեշտ կ'առնենք յաջորդ օրը վերստին գալու խոստումով եւ կ'իջնենք քաղաք առաջնորդուած որբանոցի երիտասարդներու եւ տեսչուհի Օր. Մարի Ներսէսեանի կողմէ, որոնք մինչեւ գիշերուան ժամը մէկ-մէկուկէսը յոգնեցան աժան եւ մաքուր պանդոկ եւ ճաշարան գտնելու համար ։ Մաս մը պանդոկ տեղաւորուեցան, մաս մը օթօքարին մէջ, իսկ մաս մըն ալ գիշերը անցուց պտըտելով քաղաքին մէջ ։ Յաջորդ առտու խումբ խումբ կը դիմենք «Հայաստան» ։ 40 աշակերտ, տասնեակ մը աղջիկներով մէկտեղ, մէկ մասը կ'ուսանի, սակայն դժբախտութիւն է որ հայերէն դասաւանդութիւն չունին երեք տարիէ ի վեր ։ Կ'առնեն ֆրանսերէն, գերմաներէն եւ իտալերէն ։ Մաս մը լիսէ կը յաճախէ, ուրիշներ կ'երթան վարպետներու կամ հաստատութիւններու մէջ սորվելու զանազան արհեստներ, — դերձակ, սափրիչ, եւն., կամ աւգատ ասպարէզներու կը հետեւին ։ առամնարոյժ, եւն. ։ Իսկ աղջիկները կ'ուսանին զանազան արհեստներ, ինչպէս կար, մանկաբարձութիւն եւն. ։ Այս բոլորը հոն կ'ուտեն եւ հոն կը գիշերեն ։ Դժբախտութիւն է որ այս աշակերտութիւնը Ժընեւէն դուրս չի կրնար Զուիցերիոյ որեւէ մէկ կողմը երթալ ։ Դպրոցին եկամուտը հետեւեալն է.— Որբանոցը սնտուկ մը ունի ։ Ամէն աշակերտ ինչ որ շահի, աւելի կամ պակաս կը բերէ միեւնոյն սնտուկը կը դնէ ։ Այս մէկ ։ Եւ Պ. Քրափթ-Պոնարին նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւնը, երկու . եւ ուրիշ ոչինչ ։ Անշուշտ այս եկամուտով փայլուն կեանք մը կարելի չէ անցընել երբ նկատի առնենք որ չէնքը վարձքով է, սակայն հակառակ ասոր աշակերտութեան կորովը շատ բարձր է, գոհ են իրենց կեանքէն եւ բոլորն ալ կայտառ ։ Որբանոցը ունի վարպետ խոհարար մը վկայուած Լօզանէն՝ Պ. Երամեան ։ Տնօրէնուհի մը՝ Օր. Մարի Ներսէսեան ։ Լեզուներու ուսուցիչները ձրի կը դասաւանդեն ։ Երբ իմացանք որ Ժընեւի մէջ հայկական մարզական խումբ ալ գոյութիւն ունի, մեր մարզիկները չէն ուզեր այս պատեհ առիթը փախցնել, սակայն Վալանսի ֆութպոլիստները գիշերը անքուն անցուցած ըլլալով եւ յետոյ յոգնած երկարատեւ ճամբորդութենէն, կ'որոշուի խաղը կատարել մարզանքի ձեւով եւ այն խոստումով, որ յառաջիկային Վալանսի Զոմի ֆութպոլի խումբը պիտի գայ մրցելու Ժընեւի դաշտին վրայ եւ յետոյ փոխադարձաբար ։ Կ'ուղղուինք դէպի դաշտ եւ անմիջապէս խաղը կը սկսի եւ կը վերջանայ Ժընեւի յաղթանակով (4ով 0) ։ Զմռնամ բսելու որ թէեւ Վալանսը 11 խաղացող կը հանէր դաշտին վրայ, սակայն ոչ առաջին խումբէն, որմէ միայն քանի մը հոգի ներկայ էին ։ Խաղէն ետք խումբերը կը նկարուին, յետոյ կ'ուղղուինք դէպի տուն ։ Ժընեւցիք մեզ կը պատուեն ըմպելիով ։ Վ. Պապիկեան կը յանձնէ գեղեցիկ պրոնզէ արձան մը (մարմարի վրայ կանգնած պատերազմիկ մը) ։ ԶՈՄը եւ Զոմի մարզականը գեղեցիկ գաղափարն ունեցած էին պայն նուիրելու Պ. Քրափթ-Պոնարին ։

Զոմի կողմէ Պապիկեան կ'ըսէ .— Սիրելի բախտակիցներ, երբ ուզեցինք յիշատակի առարկայ մը գնել, նախընտրեցինք սուրը պատեանէն քաշած պատերազմիկին արձանը, անոր համար որ մենք դեռ պայքարի մէջ ենք, որբ ենք ծնողքէ, որբ ենք եւ հայրենիքէ եւ իրաւունքէ ։ Ամէնքս իբրեւ խորհրդանշան ընդունինք պայքարի արձանը, պայքար բարոյական, պայքար նիւթական եւ պայքար ֆիզիքական ։ Յետոյ Վալանսէն բերուած ծաղկամանով թարմ ծաղիկ մը յանձնեց Պ. Վարժապետեանին խնդրելով միաժամանակ որ այս ծաղկամանով ծաղիկը իրենց պարտէզին մէջ պահեն ի յիշատակ մեր այցելութեան ։ Եւ ամբողջ որբերու եւ հայ ազգին կենացը կը պարպէ առաջին գաւաթը ։ Պ. Վարժապետեան եւս սիրալիր խօսքերով պատասխանեց Պապիկեանին ։ Յետոյ ունեցանք գեղարուեստական գեղեցիկ վայելք մը, Վալանսցիներու զոյգ երգերէն ետք Ժընեւցիները մեծ յաջողութեամբ երգեցին քառաձայն «Մեր Հայրենիք»ը եւ «Լուսին չկար»ը ։ Մեզի անծանօթ երկիր մը գտնուելով հանդերձ, մենք պարպեցանք «Հայաստան»էն ներս զուտ հայկական մթնոլորտ մը, կարծես կը գտնուէինք Հայաստանի մէկ գաւառը, լսեցինք հայ երգը, տեսանք հայկական բոյնը իր թռչուններով ու թռչնակներով ։ Կէսօրուան ճաշէն ետք մեր օթօքարով դպրոցի աշակերտութեան մէկ մասն ալ միասին առնելով պտտեցանք Ազգերու Դաշնակցութեան գտնուած վայրը եւ որուն առջեւ խմբանկարուեցանք ։ Այցելեցինք նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան կից թանգարանը, ինչպէս նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան տունը, ապա գացինք Լէմանի լճին եզերքը, պզտիկ նաւակներով թիավարեցինք լճին վրայ հայկ. երգը անգամ մըն ալ թրթռացնելով ։ Ժամը իրիկուան 8ին հրաժեշտ առինք եւ մեկնեցանք ։

Պ. Քրափթ-Պոնար բացակայ ըլլալով Ժընեւէն, վերադարձին սիրուն նամակով մը մեզի կը գրէր թէ միշտ կապուած կը զգայ ինքզինք մեր դատին, թէ պիտի ներշնչուի մեր նուիրած արձանին ոգիէն ու կը խոստանայ այցելել մեզի Վալանս ։

ՊԱՏՐԻԿ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ

ՄԵՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ

—•—

ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՈՎԱՆՍ, 27 յունիս. — Լը Միլ կը գտնուի Էքսէն 5 քիլոմեթր հեռու, իսկ Կարտանէն՝ 7 քիլ. դէպի արեւմուտք ։ Ինչպէս ամէն տեղ, ահա հոս ալ մէկ շաբաթ եղաւ, գործադուլ յայտարարեցին կղմինտրի երկու գործարանները ։

Մէկը «Թիւիլըրի տը լա մէտիթէրանէ», իսկ միւսը «Թիւիլըրի Էքսուազ» ։ Այս վերջինին մէջ կ'աշխատին բաւական թիւով հայրենակիցներ, կան որ 1924էն ի վեր միշտ այս գործարանը աշխատած են ։ Այս գործարանը կը գտնուէր Վիրապեան հայ եղբայրներուն ձեռքը ։ Վերջերս ծախեցին Թիւիլըրի տը լա մէտիթէրանէ ընկերութեան ։ Բանթող հայրենակիցները, որոնք հայր են 2—4 զաւակի, սէնտիքայէն կը ստանան իրենց ընտանիքի թիւին համեմատ ուտեստ ։

Մեր հայրենակիցները առանց ցուրարութեան կը սպասեն արդիւնքին, մաս մը գործարանին մէջ,մաս մըն ալ աւագահանքերուն մէջ բացօթեայ ։

Ս. Քէնտոյեան

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

— . —

ՏԷՍԻՆ.— Վերջապէս կարգը եկաւ Տէսինի արուեստական մետաքսի գործարանին եւս ։ Յունիս 17ին, տեղւոյն սէնտիքայի ներկայացուցիչը զանազան պահանջներով կը դիմէ գործարանի տնօրէնութեան եւ կը յայտարարէ թէ մինչեւ ժամը 4 գոհացում պէտք է տրուի աշխատաւորութեան ։ Մինչ տնօրէն Պ. Քիւզէն Լիոնի կեդրոնը կ'երթար, ժամը ճիշդ 4ին մօտ 2000 գործաւորներ սէնտիքայի հրահանգով կը թողուն իրենց գործերը, կը գրաւեն գործարանը, որուն մուտքի դրան վրայ կը կախեն կարմիր դրօշներ ։

Գրեթէ բոլոր գործաւորները իրենց գործի տարազով պարտէզը կը պտըտին, գիշերելով գործարանին մէջ եւ կը պահանջեն իրենց արդար իրաւունքը ։ Ինչպէս ծանօթ է, հայ գաղութը գրեթէ մեծ մասամբ այս գործարանին մէջ կ'աշխատի եւ ստիպուած սէնտիքայի հրահանգներուն, մասնակից կ'ըլլայ ։ Կ'արժէր տեսնել մեր կարմրուկ աղբարիկներուն խըրախճանքը, երբ կարմիր դրօշներ կախուած տեսան մուտքի դրան վըրայ ։ Այդ ապուշները քանի մը Դաշնակցականներ մատնանշելով ըսած են սէնտիքայի պաշտօնեաներուն. — «Ասոնք ֆաշիստներ են, եւն.» ։ Նոյն խամաճիկներէն մէկը գինիի ազդեցութենէն ուրիշ ափեղցփեղ բաներ ալ կ'ըսէ ։ Լիոնը եւ շրջականները մօտ 50 աշխատանոցներ կը մասնակցին գործադուլին ։

Նոր - Փար

ՄԱՄՈՒԼ

Մեր գործերը

— . —

«Յուսաբեր» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (15 յունիս) .

— «Բարեբախտութիւն է, որ մեր ներքին վէճերը, գոնէ ազգ. գործերու շուրջ, համեմատաբար մեղմացած են ։ Պայքարի ու կիրքի ալիքները իջած են եւ ճիգ կայ ու կամք՝ խաղաղ աշխատանքի ։

Եգիպտոսի հայ համայնքին կէսը՝ Աղեքսանդրիան՝ տարիներու քաոսէն ու անիշխանութենէն ետք, տիրացաւ վերջապէս իր օրինաւոր իշխանութեան ։ Այժմ, շնորհիւ վերջին ընտրութեանց, գտած է ան իր օրինական կազմը եւ լռութեան մէջ կ'աշխատի, հին աւերները նորոգելու, խանգարումները կարգի բերելու եւ հեղինակութիւն հաստատելու ։ Ծանր է անշուշտ իր գործը,— պիւտճէի հաւասարակշռութիւն, կրթական կեանքի վերակազմութիւն և իշխանութեան հանդէպ ժողովուրդի վստահութեան վերականգնում ։ Բայց, կասկած չկայ, որ ժամանակը եւ բարեխիղճ ու մաքուր ձեռքերով աշխատանքը պիտի իրականացնեն այս բոլորը ։ Գիտենք, թէ ինչ քարեր կը գլորուին, ի՛նչ խոչընդոտներ կը յարուցուին, եւ ինչ սադրանքներ կ'ըլլան՝ թունաւոր մթնոլորտ ստեղծելու համար ։ Դարձեալ, տարակոյս չկայ, որ պիտի հարթուին այս բոլորը եւ պիտի չքանան, երբ օրուան իշխանութիւնները շարունակեն աշխատիլ եւ արդիւնք ցոյց տալ ։

Կարեւորը՝ դժուարութեանց եւ անոպայ տարրերու կողմէ մղուած պայքարին գոյութիւնը չէ, բան մը՝ որ պիտի ըլլայ միշտ, քանի որ մարդիկ քշուեցան ժողովրդային ալիքէն իրենց բռնագրաւած աթոռներէն ։ Ջլատուեցան իրենց շահախնդրական ձեռնարկներուն մէջ՝ քուէարկուներու վճիռովն իսկ ։

Կարեւորը այն է՝ որ Աղեքսանդրիոյ ազգային գործերէն ներս փոխուեցաւ մթնոլորտը, փոխուեցաւ ազգային գործերը վարող ոգին եւ փակուեցան ընդմիշտ քեղծումի ու խարդախութեան հնարաւորութիւնները ։

Կը մնայ շարունակել նոյն գործը, աշալրջութեամբ ու արիութեամբ, գործով ապացուցանելով որ բան մը փոխուած է Աղեքսանդրիոյ ազգ. շրջանակէն ներս, ուր վերջ գտած է աւօրինութիւնը եւ օրէնքը կը տիրապետէ . ջնջուած է անհատական ու խմբակցական ոգին՝ եւ տիրական դարձած ազգայինը ։ Եւ միայն ազգայինը ։

Գահիրէի պատկերը նուազ յուսադրիչ չէ, քանի մը տարիէ ի վեր, որքան ալ ըլլան վերապահութեան կարգ մը կէտեր ։

Այսպէս, Սեֆերեան վարչութեան սկսած վերակազմութեան, կարգի ու բարեխիղճ գործունէութեան ընթացքը շարունակուեցաւ վերջին երկու տարիներուն Բէչէճեան վարչութեան կողմէ ։ Եւ եթէ այս վերջինը իր գործունէութեան առաջին ամիսներուն զերծ չկրցաւ մնալ սայթաքումներէ, հանդուրժելով որ իր օրով անարդարութիւններ գործուին կրթական յարկերէն ներս, յետագային հետզհետէ գտաւ իր հաւասարակշռութիւնը եւ նուիրուեցաւ արդիւնաւէտ գործունէութեան ։Լիովին դարմանելի մնալով հանդերձարդէն եղած անիրաւութիւնները, Բէչէճեան վարչութիւնը կրցաւ հաւասարակշռել ազգային պիւտճէն, կանոնաւորել ազգային տուրքերու գանձումը եւ կարգ ու կանոն մտցնել համայնքի բազմազան գործերուն մէջ, իր կարգին գոցելով նաեւ չհախնդիրներու եւ զեղծարարներու առջեւ տասնեակ տարիներ բաց պահուած դռները ։

Անշուշտ, իր լաւագոյն ու մեծագոյն գործը պիտի ըլլար, եթէ իր գործունէութեան երկու տարիներուն անիկա կարենար օժտել համայնքը իր օրինաւոր մարմիններով, ընտրութիւններու կատարումով ։

Բարեբախտաբար, դարձեալ իրեն կը վիճակուի այս կարեւոր ձեռնարկը, թէեւ քիչ մը ուշ ։

Այս տեսակէտէն, խիստ կարեւոր որոշումներ տուաւ Թեմական ժողովը, իր վերջին երեք նիստերուն ։

Ժողովը տարիներէ ի վեր քաշքշուած ընտրական նոր օրէնքը ձեռք առաւ վերջապէս եւ վաւերացուց, լսելէ ետք օրէնքը մշակող Յանձնախումբին տեղեկագիրը ։ Նոր օրէնքը չի շեղիր Սահմանադրութեան ոգիէն.բայց այն առաւելութիւնն ունի, որ կը ջնջէ փոստով եւ ուրիշի ձեռքով քուէ ղրկելու այն չարաղէտ սովորութիւնը, որ այնքան պայքարներու, զեղծումներու եւ խարդախութեանց դուռ բացած էր ։ Բացառութիւն եղած է գաւառներուն քանի մը տասնեակ ընտրողներուն համար. աւելորդ բացառութիւն՝ որ պէտք է ջնջուէր իր այդ չափին մէջ ալ, թէեւ ոչինչ կը փոխէ ան հիմնական սկզբունքէն ։

Միւս կողմէ՝ ազգ. տուրքի վճարումը հիմնական պայման նկատուած է, քաղաքացիական իրաւունքներու կիրարկման համար ։ Այս առթիւ, պէտք կը զգանք այժմէն իսկ հասարակութեան խորին ուշադրութեան յանձնելու տուրքի վճարման անհրաժեշտութիւնը, որովհետեւ որքան շատ ըլլան վճարողները, այնքան աւելի ժողովրդ. ներկայացուցչութիւնը իրականութիւն կը դառնայ եւ ընտրուած Թեմականը զօրաւոր ։

Իբրեւ ազգային պարտականութիւն, իբրեւ գիտակցութեան չափանիշ եւ համայնքի գործերուն բարգաւաճման միջոց, իւրաքանչիւր հայ իր սրբազան պարտականութիւններէն պէտք է համարի տուրքին վճարումը ։ Միւս կողմէ, իր քաղաքացիական պարտականութիւնը կատարելէ ետք, պէտք է տէր կենայ իր իրաւունքին եւ պահանջէ անոր ճանաչումը, մասնակցելով ընտրութեան ։

Թեմական ժողովը իր վերջին նիստին ընդունեց անհրաժեշտութիւնը ընտրութիւնները փութացնելու ։ Ան բաղձանքէն գործի անցնելով, ոչ միայն ընտրական նոր օրէնքը ընդունեց այլ եւ Քաղաքականը գործի վրայ պահեց մինչեւ դեկտեմբեր ընտրութիւնները կատարելու գլխաւոր պարտականութեամբ ։ Ապօրինի է Թեմականի ներկայ կազմը, քանի որ հոն կան երեսփոխաններ, որոնք տարիներէ ի վեր դադրած արդէն, կը շարունակեն գրաւել ազգային ներկայացուցիչներու աթոռները ։ Թեմականը, յանձին իր մեծամասնութեան, գիտակ այս իրականութեան, իր այս որոշումով, կուգայ օրէնքը վերականգնելու եւ համայնքը օժտելու իր օրինական մարմնով» ։

ՏԷՍԻՆ, 27 յունիս.— Գործադուլը տեւեց մինչեւ ամսոյս 21, վերջացաւ բանուորներու յաղթանակով եւ երկու ժամ տեւող թափօրով ։ Յաջորդ օրը, երկուշաբթի, գործարանը սկսաւ առաջուան նման աշխատիլ ։ Յաղթանակի արդիւնքի մասին կը գրեմ յետագային, երբ որոշապէս յայտնի ըլլան ընդունուած պայմանները ։

** Գործադուլի պատճառաւ տեղի չունեցաւ «Յիշատակի Օր»ը զոր կազմակերպած էր Վասպ. Հայր. Միութիւնը, Վանի ինքնապաշտպանութեան (1896) քառասնամեակի եւ Վասպուրականի Ապրիլեան հերոսամարտի 21րդ տարեդարձին առթիւ ։ Հակառակ ասոր, բանախօսը դոկ. Տ. Բաղտասարեան հոս էր այդ օրը եւ մնաց մեր մէջ երկու օր ։ Կիրակի երեկոյեան եւ երկուշաբթի առաւօտեան Վասպուրականցիներու եւ գնդապետի միջեւ տեղի ունեցաւ խորհրդակցութիւն մը ։ Ներկայ եղան նաեւ ոչ Վասպուրականցի կարգ մը ընկերներ եւ կազմուեցաւ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան մասնաճիւղ մը, ընտրուելով ժամանակաւոր վարչութիւն մը հետեւեալներէ.— Փիլոս, Հմայեակ Բարսեղեան եւ Կարապետ Աղեքսանդրեան, որոնք անդամագրութեան ցանկը լրացնելէ յետոյ պիտի հրաւիրեն ընդհ. ժողով մը եւ ընտրեն մնայուն վարչութիւն մը գործի սկսելու համար ։ Վստահ ենք որ Տէսինի մէջ գտնուող բոլոր մարտիկները եւ կամաւորները պիտի փութան արձանագրուիլ մասնաճիւղին ։

** Վասպ. Հայր. Միութեան կողմէ մեր շնորհակալութիւնները Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Կեդր. Վարչութեան, որ երկար հեռագրով մը ողջունած էր յիշատակի օրուան հանդէսը, թէեւ մեր կամքէն անկախ պատճառաւ տեղի չունեցաւ ։

Վէհունի

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐՑՈՒՆՔԸ, ողբերգախաղ 3 արար, (Հայկ. տեղահանութեան 20ամեակին առթիւ), հեղինակ Մ. Նուպարեան 43 էջ, Փարիզ, 1936, գին 5 ֆրանք ։ Կեդրոնատեղի՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue M. Le Prince, Paris.

պատուիրակները չեն կրնար ընդունուիլ Ազգաժողովին մէջ։ Ուրեմն, Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայ ժողովը վերջին պատեհութիւնն է Նէկիւսին համար։ Կայսեր որոշումէն դժգոհ է մասնաւորապէս Պ. Իտըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, որ չուզեր Ազգաժողովին մէջ տեսնել իր զոհը։

*** Իտալիա յուշագիր մը ուղղեց Ազգաժողովին, Եթովպիոյ գրաւման մասին։ Միւս կողմէ Մուսոլինի ձեռնարկած է հետզհետէ նօսրացնելու իր արշաւանքի բանակը։ Մօտերս Իտալիա պիտի վերադառնան 20,000 զինուորներ։ Մուսոլինի կ'ուզէ հանգստացնել Անգլիան, որ հաճութեամբ չի դիտեր պատկառելի բանակի մը ներկայութիւնը Սուտանի սահմանին վրայ։ Իրազեկներ կը կարծեն թէ այժմ 400,000 իտալական զինուորներ կը գտնուին Եթովպիոյ մէջ, բացի 100,000 բանուորներէ։ Հաւանական չէ որ նոր զօրք ղրկուի վերադարձողներուն տեղ, թէեւ կամաւորներ միշտ պատրաստ են։

Մասնաւոր վարչութիւն Սէնի նահանգին մէջ

Կարգ մը թերթեր գրած էին թէ կառավարութիւնը որոշած է մասնաւոր լիազօր մը նշանակել Սէնի նահանգին համար, անոր ենթարկելով նահանգապետութիւնը եւ ոստիկանական վերատեսչութիւնը։ Վարչապետութեան գրասենեակէն կը հերքեն այս տեղեկութիւնը, ճշդելով թէ խնդիրը կապ չունի վարչական խոշոր փոփոխութեանց հետ, այլ կը վերաբերի հանրօգուտ շինութեանց եւ ուրիշ աշխատանքներու, թեթեւցնելու համար ներքին նախարարութեան գործերը։

Աւստրիա թագաւորութեա՞ն կը վերածուի

Ազգերու Դաշնակցութեան անգլիական եւ ֆրանսական պատուիրակութիւնները հաւաքական գիր մը ուղղեցին Աւստրիոյ վարչապետին, Ժընեւ հրաւիրելով զայն։ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները կ'ուզեն մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունենալ անոր հետ, իմացած ըլլալով թէ ինք եւ Մուսոլինի ծրագրած են վերահաստատել Հապսպուրկեան միապետութիւնը։ Այս լուրը մեծ վրդովում պատճառած է Փոքր Համաձայնութեան պետութեանց, որոնք բացէ ի բաց ազդարարած են Ֆրանսայի արտաքին նախարարին թէ հետեւանքը պատերազմ պիտի ըլլայ, եթէ Օթօն արհիդուքսը նստի Աւստրիոյ գահուն վրայ։

*** Անգլիական կառավարութիւնը այս շաբթու նոր դիմում մը պիտի կատարէ Պերլին, խնդրելով անմիջապէս պատասխանել մայիս 6 թուակիր հարցումին։ Ֆրանսա կը պնդէ որ Լոքառնոյի պետութիւնները նոր ժողով մը գումարեն Պրիւսէլի մէջ, Իտալիան ալ հրաւիրելով, քննելու համար Հռենոսի վերազինման խնդիրը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲՈՒՌՆ ՓՈԹՈՐԻԿՆԵՐ տեղի ունեցան Ֆրանսայի զանազան մասերուն մէջ, կիրակիէն երկուշաբթի գիշեր։ Կարկուտ ալ տեղաց, իսկ Անտէլիսի մօտ երեք հոգի մեռան կայծակնահար։ Կարկուտը մեծ աւերներ գործեց Պոտոյի շրջանին մէջ, իսկ դաշտերը ողողուեցան հիւսիսային նահանգներուն մէջ։

ԱԹԷՆՔԻ քաղաքապետը, որ վերջերս Գերմանիա գացած էր, պաշտօնապէս լուր տուաւ թէ Կ. Կ. Կէօրինկ եւ Կէօպէլս, Գերմանիոյ երկու նախարարները, Յունաստան պիտի այցելեն ողիմպիական խաղերէն վերջը։

ԵԹՈՎՊԻՈՅ գաղթավայրին կազմակերպութեան համար 1300 միլիոն լիրէ նոր վարկ մը սահմանեց իտալական կառավարութիւնը։ Ատիս Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ խուզարկութիւնները կը շարունակուին քաղաքին մէջ։ Երեւան հանուած են մեծ քանակութեամբ վառելանիւթ եւ ուտեստ։— Հապէշները կը շարունակեն դիմադրել կարգ մը նահանգներու մէջ, ուր իտալական զօրք ղրկուած է։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»ի Ժդ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Գ. ԳԻՐԶԱԼԵԱՆ՝ Մեծ Յոբելեանի առթիւ։ ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ Ց. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ՝ Յուշատետրէս։ ՇԱՌԼ ԴԻԼ՝ Հայկական ճարտարապետութիւնը։ Հ. Գ. ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ՝ Հայաստանի գմբէթաւոր եկեղեցիները։ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ՝ Նպաստ մը Հայ եւ Թուրք աշուղական գրականութեան։ Ա. ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ՝ Միքայէլ Նալբանդեանցի անտիպ երկերը։ ՎԱՀԱՆ ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ Արհաւիրքի օրեր։ ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը։ ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ՝ Բագրատ վարդ., Գէորգ Թաւաքալեան։ Անցեալէ։ Կեանք եւ մշակոյթ։ Գիրք եւ մամուլ։ Գրախօսական։ Յաւելուած։ Վ. ՄԱՆԿՈՒՆԻ՝ Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը։

Տարեկան բաժնեգին՝ 70, 60 եւ 50 ֆրանք, համաձայն իւրաքանչիւր երկրի [illegible] սակի։

Երրորդ շրջանի բաժանորդները կրնան առաջին երկու տարիներու 12 թիւերը ստանալ վճարելով 50 ֆրանք, կամ վեց գիրք համար 25 ֆր.

Հասցէ.— S. Vratzian. 13 Rue des Platanes. Gité Jardin de Plessis-Robinson. (Seine).

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17. Rue Damesme. PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԸ ԿՕՆԷՍԻ «Վարդան» ենթակոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Ռազմիկ եւ Տաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները 5 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, ընկ. Յ. Ճիթանեանի բնակարանին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին, Սիամանթօ Ակումբին մէջ։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս ՈՒՐԲԱԹ երեկոյ (3 Յուլիս) ժամը 8.30ին, Chez Zeyer սրճարանի վերնայարկը, 4 rue St. Denis (Place du Châtelet), մէթրօ Châtelet

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Նիւթ՝ «Խորհրդային նոր սահմանադրութեան էութիւնը»։ Միտքերու փոխանակութիւն՝ նոր սահմանադրութեան թերութիւններուն եւ առաւելութիւններուն մասին։ Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Պանթէօ-Բաշանի Մասնաճիւղի Սանուց Միութեան կողմէ

12 Յուլիս, կիրակի առաւօտեան ժամը 11էն գիշերուան ժամը 11

Chez Fiquet, Ռօպէնսօն

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ ԺԱՄԸ 3—7

կը ներկայացուի սանուհիներու կողմէ

48 ՕՐՈՒԱՆ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔ

կը նուագէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ, կը պարէ փոքրիկն ՌԷԺԻՆԱ

7—11 եւրոպական պարեր։ Ճաշ։ Դիւրամատչելի պիւֆէ։

Անձրեւի պարագային գոց սրահ։ Մուտք 3 ֆրանք

Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան։

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին դաշտահանդէսը

Տեղի կ'ունենայ 19 Յուլիսին, Ռօպէնսոնի անտառին մէջ։

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Սէնթ'Էթիէնի Մասնաճիւղի հանդէսը, 5 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սալ Ժան տ'Արքի մէջ։

Դաշտահանդէս

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Լը Քրօզի Պուլվար Օտոփի ենթամասնաճիւղին կողմէ ի նպաստ Ազգային Վարժարանի

տեղի կ'ունենայ 5 Յուլիս, կիրակի. Սէնթ Անտրէի օդասուն պարտէզին մէջ, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ։

Առնել թիւ 25 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան։

Մրցանակաբաշխութեան հանդէս

Սամուէլ Մուրատեան Վարժարանի մրցանակաբաշխութեան հանդէսը տեղի կ'ունենայ 5 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, վարժարանին սրահին մէջ, 24 rue Troyon, Sèvres.

Նախագահութեամբ Նախկին Նախարար ԼՈՒԻ ՄԱՐԷՆԻ

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։

Մուտքը ազատ է։

Դպրոցական հանդէս Պօրտոյի մէջ

Արարատ Միութեան դպրոցի աշակերտներուն հանդէսը տեղի կ'ունենայ 5 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Հ. Յ. Դ.ի «Ն. Շահազիզ» Ակումբի սրահին մէջ։

Արտասանութիւն, խմբերգ, դիմախօսութիւն, պար եւ անակնկալներ։

Մուտքը ազատ է։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Նիսի ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. Վ. ՇԷՀԻՐԵԱՆԻ մահուան առթիւ իր բոլոր պարագաներուն։

X

Հ. Յ. Դ. Նիսի ենթակոմիտէն, փոխան ծաղկեպսակի, 50 ֆր. կը նուիրէ Հ. Կ. Խաչի Նիսի մասնաճիւղին, ընկ. Վ. ՇԷՀԻՐԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Այրի Տիկ. Սելվի Սողոմոնեան կը փնտռէ իր որդին Թադէոս Սողոմոնեանը, որմէ բաժնուած է Երեւանի մէջ 1918 թուին։ Այդ թուականին որդին 19 տարեկան էր։ Կը խնդրուի լուր ունեցողներէն իմացնել հետեւեալ հասցէին.— Mme Vve Soghomonian. 14 Ave de la Porte de Gentilly. Paris (14e)։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Կերպասեղէնի հռչակաւոր վաճառականը։ Միթէ՞ լսած չէք այդ անունը,— զարմացկոտ հարցուց տանտէրը, որ չէր կրնար ըմբռնել, թէ ինչպէ՞ս կարելի է չգիտնալ առաջին կարգի վաճառական, մեծահարուստ Պէօտր Կարպովիչ Ասլանովը, որ ամբողջ Կովկասի մէջ յայտնի անուն մըն էր։

— Այո, այո, կարծեմ լսեր եմ,— անվստահ մրմռաց Վահէն, որ անկասկած ոչինչ գիտէր Ասլանովի եւ անոր ունեցած հարստութեան մասին, բայց մեծապէս գրաւուեցաւ Սոնիայի գեղեցկութեամբ։— Անշուշտ, ինչպէս սովորական է մեր հարուստ ընտանիքներու մէջ, մայրենի լեզուն չի գիտեր...

— Դժբախտաբար, ոչ,— աշխատեցաւ չքմեղել աղջիկը,— հազիւ թէ քանի մը բառ։ Մայրը վրացախօս Թիֆլիսեցի հայ ընտանիքէ մըն է։ Տան սպասաւորներն եւ ուսուցիչները բոլորն ալ ռուս կամ օտարական են։ Դժուար թէ, եթէ ցանկանար իսկ, յաջողէր հայերէն սորվիլ։ Այո, այս ազգային հիւանդոտ երեւոյթ մըն է,— տխրօրէն գլուխը շարժելով շարունակեց պարոն Աշոտ,— չկայ հարուստ կամ միջին դասի պատկանող ընտանիք մը, որու տանը մէջ հայերէն խօսուի։

Ուշ ատեն ցրուեցան հիւրերը՝ պատուիրելով Քաջալին, որ առտուն շատ կանուխ պատրաստ լինի մեկնելու։

Միւս առտու, արեւածագէն առաջ, երբ քաղաքի փողոցները դեռ բոլորովին ամայի էին, Վաչոյի կառքը կանգ առաւ Արսէնեաններու տան առջեւ։ Դոնապան Մօսօն վեր վազելով ձայն տուաւ տնեցոց։ Բոլորը ոտքի վրայ՝ կը պատրաստուէին հիւրը ճամբու դնելու։ Տիկին Մարիամը գիշերուընէ պատրաստած ուտելիքի պաշարը կապոցի մը մէջ փաթթած՝ կը տեղաւորէր կառքի ետեւի կողմը։

Վարդանը, նոր գնուած պայուսակը վերցուցած՝ վար իջաւ։ Տղան ու Եւգինէն հազիւ քանի մը վայրկեան առանձին մնալու պատեհութիւն ունեցան։

— Տէ՛, սիրելիս,— Քաջալը մօտենալով դրկեց աղջկան,— պէտք է բաժնուիլ։ Իմ մասին չմտահոգուիս. ամէն ինչ յաջող կ'անցնի։ Ամառը անշուշտ կը տեսնուինք...

Եւգինէն, որ արտակարգ ճիգ կը թափէր խաղաղ, մինչեւ իսկ ուրախ դէմք մը ցոյց տալու, աճապարեց դուրս գալ սենեակէն՝ տղուն ձեռքէն բռնած։

— Անշուշտ, ամառը կուգամ քեզ տեսնելու։ Շուտ շուտ գրէ... Անզգուշութիւն չընես, լաւ պահէ ինքզինքդ,— ու զգալով որ արցունքը արդէն կը լճանայ աչքերուն մէջ՝ սանդուխէն վար վազեց։

Քաջալը ճամբելէ վերջ, տնեցիք կրկին վեր բարձրացան։ Հիւրասենեակի մէջ հաւաքուած՝ անոնք տխուր ու սրտաբեկ կը զգային։ Կարծես ընտանիքի հարազատ մէկ անդամը հեռացած լինէր։ Եւգինէն իր սենեակն առանձնացաւ ու երկնցած անկողնի վրայ, թաշկինակը աչքերուն՝ սկսաւ հեկեկալով արտասուել։

ԵՐԿՈՒ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ

Սոֆիա (Սոնիա) Պետրովնա Ասլանովի ծննդեան տարեդարձն էր յունիսի տասներկուքը։

Կէսօր էր։ Սոնիան անկողնի մէջ մէկ կողմէն միւսը կը դառնար ծուլօրէն՝ կիսովին ծածկուած մետաքսէ բարակ վերմակով մը։ Առջի գիշեր գիմնազիայի նորաւարտ ընկերուհիներու հետ հրաժեշտի վերջին հանդիպում մը ունեցեր էր գերմանական ծագում ունեցող ուսուցչուհիին մօտ։ Չոր ու պառաւած աղջիկ մըն էր ուսուցչուհին, իրենց դասարանի դաստիարակը, որ կը յամառէր դեռ աղջկնութիւն խաղալ՝ սպիտակցած մազերը սեւ ներկելով։ Ամբողջ գիշերը, պար ու խնդում, եւ հազիւ առաւօտեան ժամը երկուքին տուն գալով՝ անկողին մտած էր Սոնիան։

Կէսօրի մօտ, անհամբեր մայրը զգուշութեամբ ննջասենեակի դուռը բացաւ։ Անոր ետեւէն ներս մտաւ ռուս սպասուհին արծաթէ խոշոր ափսէ մը ձեռքին։

— Բարի լոյս, աղաւնեակս,— վրացախօս մայրը փաղաքշելով համբուրեց աղջկան,— գիշերը ուշ եկար. կ'երեւի յոգնած ես...

— Բարի լոյս, մամոչկա,— կիսախուփ աչքերը մօրն ուղղելով՝ պատասխանեց Սոնիան.— անշուշտ կէսօրն անցեր է, հա՞։ Յոգնա՞ծ։ Ի հարկէ ոչ, սովորական անկողնի ծուլութիւն,— ու նկատելով Մաշան՝ մօրը դարձաւ խոժոռ դէմքով.

— Էդ ի՞նչ է նորէն։

— Սիրունիկ աղջիկս,— մայրը քնքշօրէն շոյեց աղջկայ կուրծքին թափուած գանգուր մազերը.— կէսօր է արդէն, խոմ անօթի չե՞ս մնալու... Տէ, աղաւնեակս, մի բարկանար, մայրդ քեզ մատաղ... դէթ բաժակ մը շոքոլաթ... հա՞... Այ, ապրի իմ աննման ձագուկս...։

— Եւ, լաւ, լաւ,— համաձայնեցաւ Սոնիան՝ աւելի շուտ ազատելու համար մօր թախանձանքէն ու հազիւ բաժակի կէսը դատարկած՝ վերմակը գլուխը քաշեց ու դարձաւ պատին կողմը՝ ըսելով.

— Ձգէ որ քիչ մը քնեմ։

Մայրն ու աղախինը ոտքի մատներու վրայ դուրս եկան սենեակէն՝ դուռը զգուշութեամբ գոցելով։

Հազիւ դրան փակուելու ձայնը առած՝ Սոնիան աշխոյժ շտկուեցաւ անկողնի մէջ, սիրուն գլուխը դիզուած բարձերուն կրթնցուց, եւ երազուն աչքերը յառեց կիսովին վարագուրուած պատուհանէն դուրս, երկնքի պայծառ կապոյտին։ Փափլիկ թեւերը ծալեց գլխուն տակը, ու կուրծքը դուրս ձգած՝ ագահութեամբ շնչեց թարմ օդը։

Անբացատրելի հրճուանք մը համակեր էր Սոնիայի ողջ էութիւնը։ Օ՜, ինչ լաւ էր այդպէս։ Երբ առաւօտեան քնաթաթախ աչքերը բացաւ, առաջին միտքը որ թմրած ուղեղը կենդանացուց, գիմնազիան աւարտած լինելու գաղափարն եղաւ։ Հիմա բոլորովին ազատ էր այլեւս՝ ոչ դպրոց, ոչ պարտադիր դասեր, ոչ ալ ստիպում՝ առաւօտեան անուշ քունը կիսատ ձգելու։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆՐԹՆԻԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 2 ՅՈՒԼԻՍ
JEUDI 2 JUILLET 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3155

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ԿԵԱՆՔԸ ԳՈՐԾԻ ԿԸ ԿԱՆՉԷ

Երբ կը խօսինք պատասխանատուութիւններ ստանձնելու մասին, մեր առջեւ կը պատկերանայ հետեւեալ իրականութիւնը.—

Պանդխտութեան տասնամեակ մը բոլորեցինք եւ արդէն մտած ենք երկրորդին մէջ: Ինչ որ ունէինք իբրեւ ազգային - քաղաքական դրամագլուխ, իբրեւ հանրային արժէք, արագօրէն կը մաշի: Շատերը մեռած, ուրիշներ սպառած են ու կը հեւան: Դեռ ուրիշներ ալ՝ պատն երեսին, չեն ուզեր «պղտորուիլ» կամ արդէն բռնած են նահանջականութեան, մեկուսացման դիւրին ճամբան:

Միւս կողմէ, տարագիր բազմութիւնները կը տրորուին այլազան հոսանքներու միջեւ, ինկած ըլլալով եօթն անգամ եօթանասուն ցամաքներու վրայ: Իրենց ինկած վայրերուն մէջ ալ, կեանքի հոլովումը կը կատարուի սրընթաց եւ աննախընթաց թափով մը: Հետզհետէ կ'ընդարձակուի անջրպետը՝ երէկուան եւ այսօրուան միջեւ: Կը փոխուին գիտելիքներն ու նշանախօսքերը: Կը փոխուին տրամադրութիւններն ու ձգտումները: Շատոնց փոխուած են գործելու մեթոտներն ալ:

Այս ընդհանուր ալեկոծութեան մէջ, կարելի՞ է տարամերժօրէն կառչիլ Թուրքիայէն եւ Կովկասէն փոխադրուած գիտելիքներու: Կամ ներելի՞ է ամփոփուիլ սահմանափակ ծանօթութեանց եւ մասի վրայ համբուած արժէքներու չուքին տակ:

Աւելի բաց խօսելով, կրնա՞նք ապահովել մեր ինքնապաշտպանութիւնը, առանց նոր ազդակներ, նոր խարիսխներ ստեղծելու: Գոնէ եղածը նորոգելու, թարմացնելու, աւելի ծաւալուն եւ կուռ համեմատութեան մը վերածելու:

Կացութիւնը այսպէս պատկերացնելով եւ հարցումները չեչտակի դնելով, կը դիւրանայ պատասխանը:

Եւ այդ պատասխանը ուրիշ բան չի կրնար ըլլալ եթէ ոչ հրապարակային կոչ մը՝ անոնց որ հասան ու կը հասնին երէցներու ետեւէն, իբրեւ ուղեկից կամ ժառանգորդ:

Տարագրութեան կեանքը ինք աւելի չուտ բացաւ մեր աչքերը: Անցած տասը տարիները քսան տարուան փորձառութիւն կ'արժեն: Իսկ ամէն օր բան մը, նորութիւն մը սորվելու պատեհութիւն ունինք, քանի որ ինկած ենք աշխարհի բոլոր ցամաքներուն վրայ: Ուրիշներու կատարած փորձը, աւելի զօրաւորներու ճիգերն ու առաջադրութիւնները իրագիտական դասեր են մեզի համար:

Արդ, ո՞ր մարտակոչին կամ ահազանգին կը սպասենք, մեր պակասները լրացնելու, պարպուած դիրքերը լեցնելու կամ նորոգելու, չաղախը ամրացնելու համար:

Ահա տարիներէ ի վեր կ'արծարծենք երիտասարդական ծաւալուն ցանցի մը պահանջը: Մէջտեղ դրուած են ծրագիրներ, եւ բանաձեւեր ալ քուէարկուած:

Իսկ իրականութի՞ւնը: Իրականութիւնը կ'ըսէ թէ ինչ որ երիտասարդական կազմակերպութիւններ կը կոչենք, տրամադրելի ուժին ոչ իսկ մէկ տասներորդը կը ներկայացնեն: Այն ալ բաժ — նուած բազմաթիւ ճիւղերու վրայ:

Տարիներէ ի վեր եւ ամէն տարի աւելի ուժգնօրէն կը հնչեցնենք Հայկական Արտասահմանի կազմակերպութեան պահանջը, սկսելով այս գաղութէն:

Իրականութիւնը կ'ըսէ,— ինչ որ ունէինք եւ ունինք, վերածուեր է ծաղրանկարի: Նորէն վարիչ կամ պատասխանատու կը մընան հին չուքեր, չուքերու մնացորդներ եւ հանրային կեանքը ինքնին կը ծիւրի:

Տակաւին չենք խօսիր անճոռնի պառակտումներու եւ ամուլ բիւզանդարանութեանց մասին, որոնք այլապէս վրդովիչ տասնամեակ մը բոլորել պիտի տան, եթէ սթափումը ուշանայ: Եթէ քնացողները կամ ինքնագոհները չարունակեն տիրապետել:

Տեսէք,— տակաւին չունինք, այստեղ, Ֆրանսայի մէջ, որ եւ է ազգային ճակատ կամ իշխանութիւն, որ յարգանք պարտադրէր իր հեղինակութեամբ եւ գործունէութեամբ:

Եւ չունինք բանաձեւ մը, որ ամփոփէր արտասահմանի հիմնական պահանջները, իբրեւ հանգանակ մը ընդհանրական:

Այդ բանաձեւը կրնար մշակուիլ քաղաքական կուսակցութեանց նախաձեռնութեամբ, եւ կամ ուրիշ եղանակով մը, պարտականութեան հրաւիրելով բոլոր հոսանքներն ու կազմակերպութիւնները:

Ամէն պարագայի մէջ, այդ բանաձեւը սրբազան պարտքը պիտի ըլլար անոնց որ տասը տարիէ ի վեր միայն կարծիք յայտնելու եւ տրտունջներ արձակելու մենաշնորհը տուեր են իրենք իրենց, առանց մատը մոխիրը թաթխելու:

Բանաձեւին հիմերն անգամ ոչ տքնաջան ուսումնասիրութեանց կը կարօտին, ոչ ալ ակադեմական վիճաբանութեանց: Կը բաւէ նախ կատարել խղճմտանքի քննութիւն մը, եւ ակնարկ մը նետել մեր ապրած միջավայրին վրայ:

Երբ Ֆրանսայի արմատականը, ընկերվարականը եւ համայնավարը կրնան միացեալ բանաձեւ մը մշակել ու գործել, նոյն իսկ «Մարսէյէզ»ն ու «Էնթէրնասիոնալ»ը, եռագոյն դրօշն ու կարմիրը հաշտեցնել, ինչո՞ւ պիտի անճրկէինք մենք:

Ինչո՞ւ պիտի անճրկէր, մանաւանդ, երիտասարդութիւնը...

Եթէ ոչ մեր կեանքը, գոնէ մեր շրջապատին անցուդարձը այնքան հրահանգիչ է, որ բացատրութեան չի կարօտիր:

Կը բաւէ միայն սերտել ու ներշնչուիլ, բաղդատել եւ եզրակացնել:

Անոնք որ Ֆրանսերէն թերթ կը կարդան եւ կ'ըմբռնեն իրենց կարդացածը, չեն կրնար խուսափիլ խղճի քննութենէ մը, խուսափիլ իրենց կոչումէն ու պարտականութենէն:

Ժամանակը չատոնց եկած է, գոնէ ձիավարժութեան փորձ մը կատարելու եւ իրենց սորվածները արժեցնելու համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՀԼԻՃԸ ՑԱՂԹԵՑ 192Ի ԴԷՄ 375ՈՎ

Բուռն վիճաբանութիւններ «խռովարար» կազմակերպութեանց լուծման առթիւ

Երկու անգամ ընդհատուեցաւ նիստը

Ինչպէս գրած էինք, երեսփ. ժողովը երեքշաբթի օր զբաղեցաւ «խռովարար» կազմակերպութեանց մասին եղած հարցապնդումներով: Բուռն վիճաբանութիւններէ վերջ, դահլիճը վստահութիւն չահեցաւ 192ի դէմ 375 ձայնով: Նիստը փոթորկալի էր եւ տեւեց մինչեւ կէս գիշեր: Ունկնդիրներու սրահին մէջ ասեղ ձգելու տեղ չկար: Աչքի կը զարնէր կիներու բազմութիւնը: Կիրքերը այնքան բորբոքած էին որ, նախագահը հարկադրուեցաւ երկու անգամ ընդհատել նիստը: Կարգ մը աջակողմեան երեսփոխաններ, որոնք առաջնորդ կամ անդամ են լուծեալ կազմակերպութեանց, ամբաստանեցին թէ կառավարութիւնը կամայականութեամբ կը չարժի եւ պահանջեցին լուծել չարք մը ընկերվարական եւ համայնավարական կազմակերպութիւններ: Կիրքերը աւելի բորբոքեցան, երբ ոստիկանութեան մասին ալ ամբաստանութիւններ եղան: Պահ մը ոստիկանութեան նախկին վերատեսուչը, Քիափ, փորձեց միջամտել, բայց իր երեւումն իսկ աղդանշան մը եղաւ փոթորիկի: Ձախակողմեան երեսփոխանները կը զարնէին գրասեղաններուն եւ կը պոռային անդադար.

-- «Ստախօ՛ս, ձեր տեղը բանտն է: Դէպի բանտ ...

Կառավարութեան ներկայացուցիչն էր ներքին նախարարը, Սալանկրօ, բայց իր ձայնը հազիւ կը լսուէր ընդհանուր ժխորին մէջ: Նախագահ Պ. Էռիօ ստիպուեցաւ յիշեցնել աջակողմեան երեսփոխաններուն որ նախարար մը լսելու ազնուութիւնը ունենան: Այս յորդորն ալ արժէք չունեցաւ, որով նախագահը դադրեցուց ժողովը:

Երբ նիստը վերսկսաւ, նախարարը բազմաթիւ փաստաթուղթեր կարդաց եւ հատուածներ յիշեց զանազան ճառերէ, արդարացնելու համար Փաշական կազմակերպութեանց լուծումը: Աջակողմեան վարիչները անդադար կ'ընդհատէին իր խօսքերը, իրենց կարգին հատուածներ կարդալով ձախակողմեան հրատարակութիւններէ եւ ճառերէ: Ասոր վայ նախարարը (ընկերվարական) յայտարարեց.

— «Եթէ ձեր յիշած իրողութիւնները ճիշդ են կարգ մը ընկերվարական կազմակերպութեանց մասին, ես այս գիշեր իսկ պիտի հրամայեմ որ լուծեն զանոնք: Օրէնքը ամէնուն համար է»:

Ընթացութիւնը սրբազան պարտականութիւն մըն է

Ժողովը փոթորկալի հանգամանք ունէր սկիզբէն իսկ: Առաջին հարցապնդողն էր Քսավիէ տը Վալա, անդամ Հրեղէն Խաչի (լուծուած) որ յայտարարեց թէ ազգայնական կազմակերպութեանց լուծումը ապօրէն է եւ կամայական: Այս առթիւ դիտել տուաւ թէ ուր որ կռիւ պատահեցաւ, տուժողները եղան միշտ այդ միութեանց անդամները:

— «Դուք պիտի լուծէիք ոչ թէ այս կազմակերպութիւնները, այլ «Կարմիր Բազէ»ները եւ ուրիշ յեղափոխական կազմակերպութիւններ: Դուք ոչ քաղաքացիներու սեփականութիւնը կը պաշտպանէք, ոչ ալ անհատական ազատութիւնը: Դուք երկրորդ կարգի յեղափոխական մըն էք: Ես այստեղ եկած եմ ոչ թէ տրտնջալու, այլ պարզապէս յանուն անհամար Ֆրանսացիներու ազդարարելու ձեզի թէ երբ դուք կը պատռէք Մարդու Իրաւունքներու Յայտարարութիւնը եւ զայն կը վերածէք հազար կտորներու որոնք պիտի քշուին յեղափոխութեան հովերէն, դուք ամէնէն սրբազան պարտականութեան կը վերածէք ըմբոստութիւնը»:

Ընդդիմադիր երեսփոխանը թուելով ձախակողմեան հոսանքներու կողմէ կատարուած արարքները, հեգնական ակնարկներ ալ ուղղեց:«Կառավարութիւնը կ'ուզէ տեսակ մը կարմիր Փաշականութիւն հաստատել: Օրէնք եւ օրինականութիւն մէկդի դրուած են: Պ. Թորէզ (համայնավար) արդէն յաջողած է Խորհրդային Միութեան վարդապետութիւնը հաշտեցնել Պ. Մէռսիէի դրամարկղին հետ (Նախագահ Փարիզի ելեկտրական ընկերութեան): Ան «Մարսէյէզ»ը կ'երգէ «Էնթէրնասիոնալ»ի եղանակով: Կը սպասեմ այն օրուան երբ Ժողովրդական Ճակատին բարեւը պիտի վերածէ զինուորական բարեւի»:

Ցետոյ խօսք առաւ Փիէռ Թէթէնժէ, երեսփոխան Փարիզի եւ հիմնադիրը Երիտասարդ Հայրենասէրներու կազմակերպութեան (լուծուած): Այս ալ իր կարգին բուռն խօսքեր ուղղեց Ժողովրդական Ճակատին դէմ եւ դառնալով ներքին նախարարին, ազդարարեց.

— «Դուք այս աթոռին վրայ չպիտի ծերանաք: Երբ կարգը մեզի գայ, այս բոլորը տոկոսով պիտի հատուցանենք ձեզի: Դուք ցաւալի նախընթացներ կը ստեղծէք, բայց մենք պառկած չան քաղաքականութիւն չպիտի վարենք»:

Երրորդ բանախօսն էր Պ. Տէվօ, որ փորձեց պաշտպանել Հրեղէն Խաչերը եւ պնդեց թէ անոնք երբեք զէնք ունեցած չեն: «Կառավարութեան տնօրինութիւնը ուշ մնացած վրէժխնդրութիւն մըն է: Դուք դիկտատուրա կ'ուզէք հաստատել: Սակայն ձեր հրամանագիրները պարզապէս չուքը պիտի ջնջեն եւ ոչ թէ իրականութիւնը: Չկայ աւելի հանրապետական բան մը քան Հրեղէն Խաչին ընկերային կազմակերպութիւնը»:

Կարճ դադարէ մը վերջ խօսք առաւ Փարիզի 8րդ թաղամասին երեսփոխանը, ձաղկելով ոստիկանութեան «գայթակղելի դիրքը» Շան զ'Էլիզէի վերջին դէպքերուն մէջ: Պատմեց թէ ոստիկանութիւնը աչք կը գոցէր այն թափորներուն որ կարմիր դրօշ պարզած էին, բայց թշնամաբար կը վարուէր անոնց հանդէպ որ եռագոյն դրօշ ունէին: «Փարիզի 18րդ թաղամասին մէջ տուն մը պաշարուեցաւ եռագոյն դրօշ պարզած ըլլալով: Ոստիկանները հարկադրեցին որ կին մը վար առնէ իր ինքնաշարժին վրայ պարզած եռագոյնը, մինչ ոստիկանները իրենց բռունցքները բարձրացնելով կ'ողջունէին կարմիր դրօշ պարզած կառք մը»:

Բոլոր յարձակումներուն պատասխանեց ներքին նախարարը, ահռելի ժխորի մը մէջ, ինչպէս ըսինք: Խօսելով եռագոյն դրօշի մասին, նախարարը յայտարարեց.

— «Եթէ ես խօսէի իբրեւ կուսակցական մարդ, պիտի ըսէի թէ եռագոյնը աւելի մեզի կը պատկանի քան կարգ մը ուրիշներու: Ազգին դրօշը դրօշն է բոլոր Ֆրանսացիներուն: Ան չի կրնար դառնալ դրօշը կուսակցութեան մը կամ

(Վերջին շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԱՐՔԱՅԻՑ ԱՐՔԱՆ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԾԱՆՐ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔՆԵՐ ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԷՄ

Իտալացի թղթակիցներ կը սուլեն եւ բռնի դուրս կը հանուին

Ազգերու Դաշնակցութեան համար պատմական օր մը եղաւ Յունիս 30ը: Այդ օրն էր որ Եթովպիոյ փախստական կայսրը ներկայացաւ Ազգաժողովին, եւ ծանր մեղադրանքներ ուղղեց ոչ միայն Իտալիոյ, այլ եւ միւս մեծ պետութեանց եւ մասնաւորապէս Ֆրանսայի դէմ, պաշտպանելու համար իր կորսուած կայսրութիւնը: Արքայից արքան խօսեցաւ ամհարերէն, սկսելով այսպէս.

— «Ես, Հայլէ Սէլասիէ, կայսր Եթովպիոյ, այսօր այստեղ եմ եկած պահանջելու արդարութիւն իմ ժողովուրդիս համար եւ աջակցութիւն որ խոստացուեցաւ ութ ամիս առաջ, յիսուն պետութեանց կողմէ»:

Կայսրը հազիւ բեմ բարձրացած էր, երբ խումբ մը իտալացի թղթակիցներ սկսան սուլել եւ թշնամական խօսքեր ուղղել: Նախագահը, որ Պելժիոյ վարչապետն էր, ոստիկան կանչեց, թղթակիցները դուրս հանելու համար: Իտալացիները դիմադրեցին, բայց ոստիկանները բռնի դուրս հանելով պահականոց տարին զանոնք: Օտար թղթակիցներու ընկերակցութիւնը անմիջապէս բանաձեւ մը քուէարկեց, դատապարտելով Իտալացիներուն ընթացքը, ինչպէս եւ ներողութիւն խնդրելով Նէկիւսէն եւ Ազգաժողովի նախագահէն: (Վտարուած թղթակիցները, որոնց մէջ կը գտնուէին երկու տնօրէններ, ժամերով հարցաքննուեցան եւ մէկ երկուքը ազատ արձակուեցան անմիջապէս):

Նէկիւսը մանրամասնօրէն պատմելով իր երկրին գլխուն պատահած դժբախտութիւնը, յայտարարեց.

— «Աստուած եւ պատմութիւնը պիտի յիշեն ձեր դատաստանը: Ներկայացուցիչներ աշխարհի, ես Ժընեւ եմ եկած կատարելու համար ամէնէն տաժանելի պարտականութիւնը: Ի՞նչ պատասխան պիտի տանիմ իմ ժողովուրդիս: Հակառակ իմ զէնքերուս տկարութեան եւ օդանաւերու, թնդանօթներու, ռազմանիւթի եւ հիւանդանոցներու չգոյութեան, ես բացարձակ վստահութիւն ունէի Ազգաժողովին վրայ: Ես մերժեցի Իտալիոյ կողմէ ներկայացուած նըպաստաւոր պայմաններ: Ես կը պաշտպանէի բոլոր փոքր ազգերուն դատը: Բայց, ո՞ւր մնացին ինծի եղած խոստումները: Առաջին օրէն իսկ, Աւստրիա, Հունգարիա եւ Ալպանիա մերժեցին մասնակցիլ պատժական տնօրինութեանց: Կարգ մը եւրոպական պետութիւններ կարծեցին թէ Եւրոպայի կացութիւնը կը պահանջէ որ եւ է գնով չահիլ Իտալիոյ բարեկամութիւնը: Ատոր համար Եթովպիոյ անկախութիւնը զոհեցին Իտալիոյ ընչաքաղցութեան: Գաղտնի դաշնագիր մը կնքուեցաւ, որ ծանրապէս ազդեց Եթովպիոյ ճակատագրին վըրայ: Կառավարութիւն մը (կ'ակնարկէ Ֆրանսայի), ամէն միջոց փորձեց, խափանելու համար Ազգաժողովի ուխտին գործադրութիւնը: Պատժական տնօրինութիւնները ձախողեցան, որովհետեւ դէչ կերպով գործադրուեցան: Յանուն Եթովպիոյ ժողովուրդին, որ անդամ է Ազգերու Դաշնակցութեան, կը պահանջեմ գործադրել ամէն միջոց, յարգել տալու համար Ազգաժողովին ուխտը: Կը յայտարարեմ ի լուր աշխարհի, թէ Եթովպիոյ կայսրը, կառավարութիւնը եւ ժողովուրդը չպիտի խոնարհին բռնի ուժին առջեւ, պիտի պնդեն իրենց պահանջներուն վրայ եւ ամէն միջոցպիտի փորձեն, իրաւունքին յաղթանակը ապահովելու եւ ուխտը յարգել տալու համար»:

Երէկ խօսելու կարգը եկած էր Պ. Լէօն Պլումի, որուն ճառը Ֆրանսայի մէջ ալ լսուեցաւ ձայնասփիւռով:

Ի՞նչ կ'ըսէ Իտալիա

Իտալական կառավարութիւնը իր կարգին յուշագիր մը ուղղելով Ազգերու Դաշնակցութեան, տրամադրութիւն կը յայտնէ գործակցելու: Յուշագրին ոճը շատ աւելի հաշտարար է քան ուրիշ ծանուցագիրներ: Պարզելով դէպքերու ընթացքը, յուշագիրը կ'ըսէ.— 1. Եթովպիոյ բնակիչներուն վրայ հաստատուած տուրքերը պիտի գործածուին միայն տեղական պէտքերու.— 2. Բնիկները զինուորութեան պիտի կոչուին միայն տեղական ոստիկանութեան եւ երկրին պաշտպանութեան համար.— 3. Հաղորդակցութիւնները ազատ պիտի ըլլան բոլոր պետութեանց համար: Սպասելով որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը «ճիշդ ըմբռնէ» կացութիւնը, իտալական յուշագիրը անհրաժեշտ կը գտնէ Ազգաժողովին բարեփոխումը եւ կը խոստանայ իր աջակցութիւնը:

Անգլիա պիտի օգնէ Թուրքիոյ

«Մորնինկ Փոսթ»ի դիւանագիտական աշխատակիցը կը գրէ.— Անգլիա որոշած է գոհացնել Թուրքիոյ պահանջը Նեղուցներու խնդրի մասին: Կ'իմանամ որ Լորտ Սթէնհօփ հրահանգ ստացած է ոչ միայն ընդունելու Թուրքիոյ պահանջները, այլեւ ազդեցութիւն բանեցնելու որ միւս պատուիրակութիւններն ալ ընդունին: Կան միայն մանրամասնութեանց վերաբերեալ քանի մը վերապահումներ զոր պիտի ընէ Լորտը: Բացի Իտալիայէն, ոչ մէկ պետութիւն լրջօրէն պիտի ընդդիմանայ Թրքական առաջարկներուն:

Կառավարութեան այս որոշումը ուշագրաւ է, որովհետեւ փոփոխութիւնը կը նշանակէ մեր դարաւոր քաղաքականութեան: Քաղաքական վերջին դասաւորման հետեւանքով, Թուրքիա եւ Ռուսիա անցած են անգլօ-ֆրանսական ճակատը եւ հետեւաբար Նեղուցները կորսնցուցած են իրենց ռազմագիտական կարեւորութիւնը: Անգլիական նաւատորմը այլեւս պէտք չունի ազատ մուտք փնտռելու դէպի Սեւ Ծով:

Անգլօ-թուրք յարաբերութիւնները չատ լաւ են երկու երկիրները նոյն չահերը ունին Միջերկրականի մէջ: Անցեալ Նոյեմբերին, Թուրքիա յայտնեց թէ պատրաստ է նաւային գործակցութիւն մը ունենալու մեզի հետ, Ժընեւի ուխտին 16րդ յօդուածը կիրարկելու համար:

—•—

ԱԻՍՏՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ, որ Ժընեւ կանչուած էր Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչներուն կողմէ, կարգ մը բացատրութիւններ տալու համար, մերժեց երթալ: Կ'առարկէ թէ չատ զբաղած է եւ չի կրնար Վիէննայէն հեռանալ սեպտեմբերէն առաջ:

ԱՆՕԹԻ ԵՒ ԱՆՏԷՐ ՄԵՌԱՒ եւ դիակնարան փոխադրուեցաւ Ֆրանսացի արուեստագիտուհի մը, Մատլէն Պիւկ, որ համաշխարհային համբաւ կը վայելէր տասը տարի առաջ, իբրեւ «Փոմփատուռ»: Երեք առաջին մրցանակ չահած էր Փարիզի Քոնսէրվաթուառէն եւ անմիջապէս պաշտօնի կոչուած՝ Օփերային մէջ...

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Թրքական կառավարութիւնը ապրիլ 11ին դիմելով չահակից պետութիւններու, առաջարկեց վերաքննութեան ենթարկել Նեղուցներուն խնդիրը եւ նոր կանոններ մշակել ապագինեալ շրջանին համար: Մոսկուայի «Իզվեստիա» թերթը ապրիլ 14ի առաջնորդող յօդուածին մէջ այդ առթիւ կը գրէր, թէ Թուրքիոյ յարուցած խնդիրը «քաղաքական կարեւորութիւն ունեցող գործ մը կը ներկայացնէ» եւ յոյս կը յայտնէր, որ «յառաջիկայ բանակցութիւններու ընթացքին բոլոր պետութիւնները պատշաճ ուշադրութեամբ եւ բարեացակամութեամբ պիտի քննեն Թուրքիոյ առաջարկը»:

Խորհրդային կառավարութեան պաշտօնաթերթը չէր սխալած: Նեղուցներու հարցը միջազգային կարեւոր խնդիր մըն է եւ իրապէս, բոլոր այն պետութիւնները, որոնց դիմած էր Թուրքիան, բարեացակամօրէն ընդունեցին վերաքննութեան առաջարկը: Սակայն այդ դեռ ապացոյց չէր թէ չահակից պետութիւնները դիւրաւ պիտի ընդունին նաեւ թրքական ծրագիրը: Մոնթրէօյի խորհրդաժողովի առաջին օրերն իսկ ցոյց տուին, թէ որքան կնճռոտ է խնդիրը եւ ինչպիսի դժուարութիւններու առջեւ կը գտնուի Թուրքիան: Թրքական առաջարկը համակրանքի արժանացաւ բոլորովին ուրիշ պատճառով:

Համաշխարհային պատերազմի պարտուած պետութիւններէն Թուրքիան միակը հանդիսացաւ, որ վերջին տարիներու ընթացքին միակողմանի չխախտեց կնքուած դաշնագիրը եւ փորձեց Ազգերու Դաշնակցութեան իրաւասութեանց սահմաններու մէջ կարգադրել խնդիրը: Թուրքիան նոյնպէս առաջին պետութիւնը եղաւ, որ գործադրեց Ազգերու Դաշնակցութեան 19րդ յօդուածը: Մինչ այդ Գերմանիան ինքնագլուխ խախտած էր Վերսայլի դաշնագիրը եւ Լոքարնոյի պայմանագիրը, իսկ Աւստրիան ալ չարժեցաւ հակառակ Սէն Ժէրմէնի դաշնագրի տրամադրութեանց: Դեռ չենք խօսիր Իտալիոյ մասին, որուն վճռական կեցուածքը վտանգի տակ էր դրած Ազգերու Դաշնակցութեան գոյութիւնը: Քաղաքական այդ ճգնաժամի օրերուն Թուրքիան օրինական սահմաններէն դուրս չելաւ եւ յարգեց սահմանուած միջազգային օրէնքները: Թուրքիոյ օրինապահութիւնն էր, որ համակրանք ստեղծեց իր չուրջը: Աղկէ ոչ աւելին:

Նեղուցներու հարցը միջազգային քաղաքական ամէնէն բարդ խնդիրներէն է եւ պատճառ է դարձած պատմութեան ամբողջ տեւողութեան ընթացքին բազմաթիւ պետութիւններու արիւնալի հակամարտութեանց: Նեղուցները յատկապէս ճակատագրական դեր խաղցան վերջին պատերազմի ընթացքին հայ ժողովուրդին համար: Եթէ 1915ի սկիզբը նեքին հակամարտութիւնները արգելք չհանդիսանային եւ դաշնակիցներու նաւատորմ մը յաջողէր գրաւել նեղուցները եւ Պոլիսը, վստահօրէն կարելի է ըսել, որ ոչ հայկ. տեղահանութիւնները կը կատարուէին եւ ոչ ալ ջարդերը այնքան ահաւոր համեմատութիւններ կ'առնէին: Եթէ նոյն իսկ մեր լաւատեսութիւնը չափազանց է, սակայն անվիճելի է որ կարելի էր շատ բան փրկել:

Այս կարեւոր հարցն է որ ներկայիս կը քննուի Մոնթրէօյի մէջ, տասը պետութիւններու կողմէ (Թուրքիա, Խ. Միութիւն, Անգլիա, Ֆրանսա, Իտալիա, Ճափոն, Ռումանիա, Եուկոսլաւիա, Յունաստան եւ Պուլկարիա):

«Նեղուցները» կը ներկայացնեն Մարմարա ծովը եւ Վոսփորի ու Տարտանէլի անցքերը: Վոսփորի անցքը կը միացնէ Սեւ ծովը Մարմարա ծովուն հետ, իսկ Տարտանէլի անցքը՝ Մարմարա ծովը Եգէականի եւ Միջերկրականի հետ: Սեւ ծովին համար նեղուցները միակ ելքի ճամբան են դէպի Միջերկրական եւ անկէ ալ դէպի ովկիանոսի ջուրերը: Սեւ ծովի եզերքները կը գտնուին չորս պետութեանց ձեռքը,— Խ. Ռուսիա, Թուրքիա, Ռումանիա եւ Պուլկարիա, որ կը համարուին Սեւ ծովեան պետութիւններ: Մոնթրէօյի խորհրդաժողովին մասնակցող մնացեալ վեց պետութիւնները կը համարուին ոչ-սեւ ծովեան պետութիւններ:

Մինչեւ համաշխարհային պատերազմ՝ օտար պետութեանց ռազմական նաւերու անցքը Նեղուցներէն արգիլուած էր: Միայն սուլթանը իրաւունք ունէր թոյլատրելու պատերազմական թեթեւ նաւերուն անցքը նեղուցներէն: Անգլիոյ հովանաւորութեան տակ, Թուրքիան իրաւունք ունէր ամրացնելու նեղուցները: Անգլիոյ գլխաւոր մտահոգութիւնն այն էր, որ ցարական Ռուսաստանը իր դէմ պատերազմի ելած ատեն, հնարաւորութիւն չունենայ նաւատորմը Միջերկրականի ջուրերը հանելու: Ռուսեւ-անգլիական դարաւոր պայքարը սուլթաններու գործին կու գար:

Նեղուցներու կացութիւնը հիմնովին փոխուեցաւ պատերազմէն վերջը: 1918 Մունտրոսի դաշնագրին առաջին կէտը դաշնակից պետութիւններուն իրաւունք կուտար Վոսփորէն եւ Տարտանէլէն ազատ մուտք գործել դէպի Սեւ ծով եւ գրաւել այդ երկու անցքերու բոլոր ամրութիւնները: Սեվրի դաշնագիրը (1920) նեղուցներու մասին հաստատեց նոյն կացութիւնը: Անոր 37րդ յօդուածը կ'ըսէ.— «Այսուհետեւ թէ պատերազմի եւ թէ խաղաղութեան ժամանակ որ եւ է դրօշի տակ գտնուող պատերազմական եւ առեւտրական նաւերու, ինչպէս եւ պատերազմական ու առեւտրական օդանաւերու երթեւեկը նեղուցներէն (Տարտանէլ, Մարմարա ծով եւ Վոսփոր) բոլորովին ազատ է»...

1922ի Թուրքեւհելլէն պատերազմը վերջացաւ Թուրքիոյ յաղթանակով: Նոյն տարուան նոյեմբեր 20ին բացուեցաւ Լօզանի խորհրդաժողովը, որուն Թուրքիան կը մասնակցէր իբրեւ հաւասարազօր անդամ: Լօզանի մէջ վերաքննութեան ենթարկուեցան Սեվրի դաշնագրին քաղաքական, հողային եւ զինուորական տրամադրութիւնները: Քննութեան նիւթ դարձաւ նաեւ նեղուցներու հարցը: Միայն այս վերջին հարցի քննութեան մասնակցելու համար, Ֆրանսայի նախաձեռնութեամբ, հրաւիրուեցաւ Լօզան նաեւ Խորհ. Միութեան ներկայացուցիչը (Չիչերին): Թէեւ Ռուսաստան չատ աշխատեցաւ որ իր ներկայացուցիչը մասնակցի Լօզանի խորհրդաժողովին բոլոր աշխատանքներուն, սակայն դաշնակիցները մերժեցին, սահմանափակելով անոր մասնակցութիւնը միայն նեղուցներու հարցին մէջ:

Ծարահատ Խ. Ռուսաստան համաձայնեցաւ, որովհետեւ նեղուցներու հարցը իրեն համար ամէնէն կենսական խնդիրներէն էր: Խնդիր մը, որ մեծապէս հիմք ծառայեց 1921 մարտ 16ին Մոսկուայի մէջ ստորագրուած թուրքեւխորհրդային դաշնագրի:

Մոսկուայի մարտ 16ի դաշնագրի հարեւանցի ծանօթութիւնն իսկ ցոյց կուտայ թէ ռուս համայնավարներն ամէն զիջում ընելով Թուրքերուն, իրենց հիմնական նպատակ էին դրած ապահովել Սեւ ծովը նեղուցներու պատնէշով: Համաձայն 1921ի այդ դաշնագրին, նեղուցներու հարցը պիտի լուծուէր սեւծովեան երկիրներու միացեալ համաժողովին մէջ, կը հաստատուէր առեւտրական նաւարկութեան ազատութիւն եւ Թուրքիան գերիշխան տէր կը դառնար նեղուցներուն վրայ: Դաշնագրին երրորդ կէտը կ'ըսէ թէ նեղուցներու մասին կը վերահաստատուի նախապատերազմեան կացութիւնը, որով կ'արգիլուէր ոչ-սեւծովեան պետութիւններու նաւերուն անցքը նեղուցներէն եւ Թուրքիան յանձն կ'առնէ իրականացնել այդ արգելքը:

Հիմք ունենալով այդ դաշնագիրը եւ վստահելով Թուրքիոյ բարեկամութեան վրայ, Չիչերին մեկնեցաւ Լօզան պաշտպանելու Ռուսաստանի վեհապետական իրաւունքները Սեւ ծովին վրայ:

Սակայն ի՞նչ կատարուեցաւ Լօզանի խորհրդաժողովին մէջ:

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄԱՆՐԱԴԷՊ ՄԸ

Ինչպէս գրեցինք, Մաքսիմ Կորքի չատ թշուառ կեանք մը անցուցած է իր երիտասարդութեան եւ յաճախ անգործ մնալով, զանազան արհեստներ փոխած:

Օր մը երկու տղաք կը ներկայանան Քազան քաղաքի Օփերայի տնօրէնին եւ պաշտօն կ'ուզեն: Տնօրէնը, երկուքն ալ կը փորձէ եւ երկուքին ալ երգել կուտայ: Ապա Կորքիին դառնալով կ'ըսէ.

— Ձեր ձայնը գէշ չէ, հետեւաբար վար կը դնեմ ձեզ: Գալով ձեզի— կ'աւելցնէ միւսին դառնալով — կը թելադրեմ ձեզի որ հրաժարիք երգելէն, ձեր ձայնը կուտ մը չարժեր...

Երկրորդ երիտասարդը աշխարհահռչակ երգիչ Շալեափինն էր:

"ՍԱՍՆԱՅ ԾՌԵՐ"

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ա. հատորի նախաբանը կը պարունակէ տեղագրութիւն եւ բարբառային տեղագրական գիտելիքներ Մոկսէն, Շատախէն, Սպարկերտէն, Գաւաշէն եւ Հայոց - Ձորէն:

Տեղագրութիւնը կազմած են հինգ գաւառներու, որոնց բնակիչներէն գրի առնուած են «Սասնայ ծռեր»ի փոփոխակները, եւ որոնք կը գտնուին Վանայ լճի հարաւը եւ արեւելեան Տիգրիսի ջրաբաշխական կէտին վրայ: Խմբագրութիւնը այս մասը կազմել է գլխաւորաբար Ղ. Ինճիճեանի Ստորագրութիւն Հին Հայաստանեայց հատորէն, լոյս տեսած Վենետիկ 1822ին եւ ապա Գարեգին եպ. Սրուանձտեանցի 1884ին հրատարակած Համով Հոտովէն, ուր համառօտ նկարագրուած են այս լեռնային գաւառները: Խմբագրութիւնը հարկ համարած է արտատպել հետեւեալը, առնելով «Համով Հոտով»էն.

«Շատախ, Նորդուզ եւ Կավրկան գաւառք միացեալ: Գաւառագլուխն է Շատախի Թաղ, Վանէն 16 ժամ հեռի. դիրքը՝ լեռ եւ ձոր, օդը՝ ջերմ եւ ցուրտ, անտառոտ, ջրալից: Ունի տեղ տեղ եւ փոքրիկ հովիտներ, բարձրաբերձ ապառաժներ եւ քարանձաւներ: Ակունք Տիգրիսի կամ Շատ գետոյն կը բխին Նորտուզէն, որոյ ջուրը Շատախու միջով կ'անցնի եւ իր մէջն ունի բարեհամ կարմրախայտ ձուկն առատ: Այս գաւառները կը սնուցանեն բնտիր եւ բազմաթիւ ոչխար եւ այծ, մասնաւորապէս չուռ կամ փիլիկ, յորմէ կ'առնուին դիւթիկ: Կը գործեն գոյնզգոյն թանձր ու բարակ ազնիւ շալեր, քեազալխիկ, աբայ եւն.: Նորդուզայ կը վերաբերի հռչակաւոր Հոգւոց վանքը:

«Անուանի Շատախի ընկոյզ, մեղր եւ այլ եւ այլ մրգեր: Բնակչաց բազմաթիւ մասն կազմեն Հայք, Քիւրտք, ապա Ասորիք, Նորդուզի կողմն: Վարժարանք Հայոց 7, ուսանողք 487:

«Մոկս, Մամռտանք եւ Սպարկերտ գաւառք,— գաւառագլուխն է Մոկս աւանը, Վանէն 18 ժամ հեռի: Դիրքը այս գաւառաց լեռնային, ամուր եւ բարձր ու խոռոչ անտառներով եւ մեծամեծ ժայռերով: Օդը՝ ցուրտ եւ ջերմ. ջուրն ազնիւ եւ առատ, բնակիչք կարի քաջառողջ: Կը սնուցանեն բնտիր ոչխար եւ չուռ այծ: Առատ եւ պատուական մեղր ունին: Անուանի են մրգեղէնները՝ խաղող, չամիչ, ռուպ, ընկոյզ, տանձ եւն.: Հոս ալ պատուական շալ եւ աբայ կը գործեն եւ կը շինեն քաղ քաղ կօշիկներ,— նոր մաղով և կանեփով հիւսուած կօշիկ է, տակն ամբողջ բեւեռներով, ձիւնի եւ քարի վրայ քալելու յարմար: Մոկաց լերանց շղթայն միեւնոյն է, որ կէվէռէն, Ջուլամերիկէն, Նորտուզէն, Շատախէն ձգուելով կուգայ, այն է Տաւրոս եւ կը շարունակէ դէպի Բաղէշ:

«Մոկաց գաւառի մէջն է Փութկայ Ս. Գէորգի վանքը, որ այս կողմի Ս. Պերնարդոսն է, միակ ապաստանարան ուղեւորաց բուքերու եւ փոթորիկներու երեսէն, հռչակաւոր իր աքաղաղով: Սպարկերտի մէջն է Ապարանից Ս. Խաչի հոյակապ վանքը, որ այժմ դարձեր է Քրտաց ձեռքը խոտի մարագ:

Բնակիչք Մոկաց, Մամռտանու եւ Սպարկերտու են Հայք եւ Քիւրտք: Այս գաւառաց Հայոց ազգային զգացումն լաւ է, գլխաւորապէս Մոկաց մէջ, ուր կայ վարժարան 2, ուսանողք՝ 91:

Հայոց - Ձոր, Ոստան եւ Գաւաշ գաւառ,— ազգային նշանաւոր եւ նըւիրական յիշատակներով լի են այս գաւառները: Հայկայ ճակատամարտի եւ յաղթանակի ձորը: Աբրահամ Խոստովանողի վանքն ու չիրիմը, Վարդ Պատրիկի գեղեցիկ գերեզմանը եւն.: Իսկ Ոստանայ մէջը՝ ամենացանկալի Եղիշէի գերեզմանը Ս. Նշան վանքին մէջ: Գագկայ եւ Գուրգենայ բերդը՝ Ոստանաց կապանին վրայ, ծովափը, ուր քարերու վրայ խոշոր տառերով քանդակեալ դեռ կը կարդացուին անունները: Գաւաշն է Ռշտունիք, ուր է Նարեկայ վանքը, հոն ծովուն մէջը իւր չէնքով եւ դիրքով հիանալի տաճարն Աղթամարայ ալիքներով կը ծփայ, եւ հանդէպ Առտէր կղզին եւն.: Բնակիչք սոյն գաւառաց են Հայք եւ Քիւրտք: Վարժարանք Հայոց 12, ուսանողք՝ 566: Այս գաւառներն ունին 14 վանք:

Տեղագրական կարճ ծանօթութենից յետոյ խմբագրութիւնը կ'եզրակացնէ.— «Շատ բնական է որ Մոկքի եւ Ռշտունիքի այդ բնակիչները հին ժամանակներից ի վեր իւրացնէին եւ զարգացնէին «Սասնայ ծռեր»ը: Այս գաւառների հարուստ բանահիւսութիւնը դեռ չատ քիչ էր գրի առնուած, երբ իմպերիալիստական պատերազմի հետեւանքով այստեղի բնակիչները 1915ին տեղահան եղան: Նրանց մնացորդները այժմ ցրուած են Խորհ. Հայաստանի զանազան կողմերը եւ ուրիշ տեղեր: Դեռ կարելի է նրանցից հաւաքել բանահիւսութեան մնացորդներ:

Բարբառային քերականական գիտելիքները համառօտ լուսաբանութիւնն են յիշեալ գաւառներու բարբառներու, որպէսզի ընթերցողին մատչելի դարձնեն հատորի մէջ զետեղուած փոփոխակները կարդալն ու հասկնալը: Ամբողջութեամբ մասնագիտական աշխատանք:

Ա. հատորի մէջ լոյս ընծայուած 25 փոփոխակները ունին հետեւեալ դասաւորութիւնը.—

1. Դաւիթ եւ Մհեր.— Պատմեց Մոկացի Նախօ քեռի, գրի առաւ Մանուկ Աբեղեան 1886ին:

2. Սասմա փահլիվաններ կամ Թլոր Դաւիթ եւ Մհեր.— Պատմեց Մոկացի Խապոյենց Զատիկ, գրի առաւ Բագրատ Խալաթեանց 1898ին:

3. Սանասար եւ Բաղդասար.— Պատմեց մի Մոկացի, գրի առաւ Գարեգին արք. Յովսէփեան:

4. Բաղդասարի ամուսնութիւնը.— Պատմեց մի ուրիշ Մոկացի, գրի առաւ՝ Գարեգին արք. Յովսէփեան:

5. Դաւիթ եւ Մհեր.— Պատմեց Մոկացի Յովան, գրի առաւ՝ Գարեգին արք. Յովսէփեան:

6. Թլվատ Դաւիթ եւ Մհեր.— Մոկացի Յովակիմենց Ղազար, գրի առաւ Արտաշէս Աբեղեան 1899ին:

7. Սանասար եւ Բաղդասար.— Պատմեց Մոկացի Սախօ, գրի առաւ Սարգիս Հայկունի:

8. Դաւիթ եւ Մհեր.— Պատմեց Մոկացի Վարդան, գրի առաւ Սարգիս Հայկունի:

9. Ջոջանց տուն.— Պատմեց Մոկացի Վարդան, գրի առաւ Սարգիս Հայկունի:

10. Սասնայ փահլէվաններ.— Պատմեց Մոկացի Վարդան Մուխսի Բաղիկեան, գրի առաւ Մոկացի Յարութիւն Գիլանեան 1911ին:

11. Սասնայ Ծռեր.— Պատմեց Մոկացի Վարդան Մուխսի Բաղիկեան, գրի առաւ Սենեքերիմ Տէր Յակոբեան, 1915ին:

12. Սասնայ Ծռեր.— Պատմեց Մոկացի Մանուկ Յարութիւնեան, գրի առաւ Կարապետ Մելիք Օհանջանեան, 1933ին:

13. Դաւիթ եւ Մհեր.— Պատմեց Շատախցի Մկրտիչ Յարութիւնեան, գրի առաւ Սարգիս Հայկունի:

14. Դաւիթ եւ Վհարի կռիւը.— Պատմեց Շատախցի Մանուշակ Զադոյեան, գրի առաւ Շատախցի Շահէն Կուժիկեան, 1915ին:

15. Սասունցի Դաւիթ.— Պատմեց Շատախցի Գրիգոր, գրի առաւ Սենեքերիմ Տէր Յակոբեան, 1916ին:

16. Սասնայ Տաւթի Խէքաթ.— Պատմեցին Շատախցի Ռաչօ Մուրատեան եւ Ալօ Զադոյեան, գրի առաւ Կար. Մել. Օհանջանեան, 1933ին:

17. Դաւիթի կռիւ Մսրա Մելիքի հետ.— Պատմեց Շատախցի Ալիկ Ղարիբեան, գրի առաւ Կար. Մել. Օհանջանեան, 1933ին:

18. Թլոլ Դաւիթ.— Պատմեց Սպարկերտցի Փարիկ, գրի առաւ Արամ Ղազանեան, 1933ին:

19. Ջոջանց Տուն կամ Սասմայ Ծռեր.— Պատմեց Գաւաշցի Եղիազար Յակոբեան, գրի առաւ՝ Յարութիւն Ավչեան:

20. Սանասար եւ Բաղդասար.— Պատմեց Գաւաշի Զարդար Տ. Մխիթարեան, գրի առաւ Գաւաշցի Արտաշէս Բարսեղեան, 1915ին:

21.— Թլոր Դաւիթ եւ Մհեր.— Պատմեց Գաւաշցի Մարգարիտ Սարգսեան, գրի առաւ Սենեքերիմ Տէր Յակոբեան, 1916ին:

22. Սասնայ Ծռեր.— Պատմեց Գաւաշցի Գրիգոր Փոխան Եղիազարեան, գրի առաւ Սենեքերիմ Տ. Յակոբեան, 1916ին:

23. Սասնայ Ծռեր.— Պատմեց Գաւաշցի Համբարձում Խաչօ Գրիգորեան, գրի առաւ Սենեքերիմ Տէր Յակոբեան, 1916ին:

24. Ջոջանց Տուն կամ Սասմայ Ծռեր.— Պատմեց Հայոց - Ձորցի Թաթօ Ղազարեան, գրի առաւ ոմն:

25. Սասնայ Ծռեր.— Պատմեց Կաճիտցի Յովան Զօրաբեան, գրի առաւ Կար. Մել. Օհանջանեան, 1934ին:

Վերոյիշեալ 25 փոփոխակներու իւրաքանչիւրն ունի իր յառաջաբանը, ուր կը ճշդուի թէ ո՞վ է պատմողը, ո՞րտեղացի, քանի՞ տարեկան, զբաղմունքը, կրթական վիճակը, տնտեսական դրութիւնը եւն., կարճ կենսագրականով: Ընդհանրապէս բոլոր պատմողները հասուն եւ բարձր տարիքի մէջ կը գտնուին: Շատերու լուսանկարն ալ դրուած է իրենց պատմած փոփոխակին սկիզբը:

Վերջին փոփոխակը պատմողն է Կաճիտցի (Շատախ) Յովան Զօհրաբեան, 70 տարեկան, կիսագրագէտ, բայց ուսումնասէր ծերուկ մը: Գրի առնողն է Կարապետ Մելիք Օհանջանեան 1934ին: Ահա մի փոքր մէջբերում.—

«1880ական թուականներից սկսած Յովանը դեռ պատանի հասակում հալածանքի է ենթարկւում սուլթանական իշխանութեան կողմից եւ բարձրանում լեռները իր մի քանի հասակակիցների հետ:«Դաշնակ չկար, մենք սարերում, գեաղուկներում կռիւ կը տայինք Քիւրտերու եւ զօրքի հետ»: Յիշում եւ պատմում մի քանի ընդհարումներ: ... Հիւանդ էր Յովանը, որ բերին ինձ մօտ: Սոսկալի հազը խեղդում էր նրան, նա իր ուժերը հաւաքելով՝ դանդաղ, մտածւած, հատատուն ձայնով «սաւաց» ու երգեց Նարեկացին, էլէքսիանոսը, Սասմայ Ծռեր, մասնաւորապէս բաւական ընդարձակ Դաւթի եւ Մսրայ Մելիքի ճիւղը, իսկ Դաւիթ ու Խանդութը չատ համառօտ, խոստանալով կազդուրուելուց յետոյ՝ աշնան գալ Երեւան եւ ընդարձակ պատմել:

Պատմելու օրից երկու ամիս անց հիւանդութիւնը սաստկանում է եւ նա սեպտ. 2ին մեռնում:

Յովանը երգում էր մի քանի հատուածներ «Սասմայ Ծռեր»ից, որովհետեւ շատ էր յոգնած եւ հազը խեղդում էր նրան, երգեց միայն «Ախտամար»ը, որ եւ գրի առաւ երաժշտագէտ Արամ Քոչարեանը»:

Այսպէս ահա երկիր մը ունէինք երգերու: Հայրենիք մը հէքեաթներու, հերոսներու եւ դիւցազներու, շատ հի՜ն ու սուրբ երկիր մը ...

«Սասնայ Ծռեր»ու հին ու նոր հերոսներու նուիրական այդ հողն է որ այսօր կը տնքայ Մսրամելիքներու զուրչի ու կրունկի տակ: Հայաստանի հոյակապ այդ հրատարակութիւնը «Սասնայ Ծռեր»ի էջերէն փայլատակող թուր կայծակին է, որ ազատատենչ հայութեան հոգիներու վերեւը կը շողայ՝ Արարատի կատարէն մինչեւ հեռաւոր եւ անծանօթ ափերը ...

Ահա այս շունչն ու ոգին է որ կը թեւածէ «Սասնայ Ծռեր»ու այս հատորով, Արագածի լանջերէն հեռո՜ւ մինչեւ Սփիւռքի բազմութիւններ, միշտ յիշեցնելով հայրենի ազատ հողի ու ջրի կարօտը ...

Հ. ԿՈՍՈՅԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Վասպուրականցիները գեղեցիկ գաղափարն ունեցան այս տարի փառաւորապէս տօնելու 96ի եւ 915ի զոյգ հերոսամարտերը: Այս առթիւ Մարսէյլցանուելուս մեծհաճոյքն ունեցայ հանդիպելու հայրենակիցներուս եւ նախկին զէնքի ընկերներուս, որոնց չատերը 918էն ի վեր տեսնելու պատեհութիւնը չէի ունեցած:

Հերոսամարտի հանդէսը նշանակուած էր, յունիս 13ի կիրակին, մեծ, օդասուն պարահէզի մը մէջ: Դեռ առաւօտէն սկսած, մեր հայրենակիցներու մեծ մասը եկած տեղաւորուած էին արդէն հանդիսավայրը:

Ժամը 2.30ին մէկ քանի ընկերներով մենք ալ ներս կը մտնենք: Բոլոր նստարանները եւ սեղանները գրաւուած են: Ամէն կողմ երգ, ծափ, խանդավառութիւն չափ ու սահման չկայ: Կը չրջապատուիմ ամէն կողմէ եւ հարց - պատասխանի տեղատարափ մը սկսի: Տեղեկութիւններ հեռաւոր ընկերներու, մեռնողներու եւ վերապրողներու մասին: Անուշ վերյիշումներ կռուի եւ պայքարի օրերէն: Հանդէսը կ'անցնի մեծ յաջողութեամբ: Երգ, արտասանութիւն, բանախօսութիւն իրար կը յաջորդեն: Սակայն այդ բոլոր հանդէսի գլուխ գործոցն եղաւ «Վանի հարսանիքը» կազմակերպուած Օր. Մանուշ Մարտիրոսեանի կողմէ, 10—12 տարեկան փոքրիկ աղջիկներու ընկերակցութեամբ: Անոնց գոյնզգոյն վառ տարազը, ներդաշնակ երգերը, փոքրիկ այդ ձեռքերու եւ մարմիններու նազենի շարժուձեւերը ամէն յաջողութենէ եւ գովասանքէ վեր էր: Կը խոստովանիմ որ 15 տարիէ ի վեր Փարիզի հայկական բեմերու վրայ այդքան յաջող ու գրաւիչ պատկեր չեմ տեսած: Մինչեւ ուշ ատեն հնարաւոր չէր բաժանուիլ հայրենասիրական այդ տաքուկ մթնոլորտէն:

Հանդիպում մը տեղի կ'ունենայ Հայր. Միութեան քաղաքի վարչութեան հետ: Տեղեկութիւններ կը հաղորդեն ինձ իրենց Միութեան գործերու մասին, վերջերս վերակազմուած եւ գործի նուիրուած: Անոնց թիւը կը հասնի մօտ 150 հոգիի, հաչուելով եւ արուարձաններու անդամները: Բոլորն ալ ցաւ կը յայտնէին այն 18—20 անջիղ եւ անպարտաճանաչ հայրենակիցներու մասին, որոնք վերջերս զանազան մութ հաշիւներէ դրդուած կազմած էին առանձին Միութիւն՝ մը որ արդէն կենդանութեան նշոյլն իսկ ցոյց չի տար: Վարչութիւնը հաղորդեց նոյնպէս որ յարաբերութեան մէջ մտած են Իրաք Լ. Շաղոյեանի հետ, Մարսէյլի անգործ հայրենակիցները եւ մանաւանդ աւելի չատ ճնչուող ընտանիքները հոն փոխադրելու համար: Այդ առթիւ կազմուած են մանրամասն ցուցակներ, սակայն ներկայ քաղաքական փափուկ կացութիւնը նկատի ունենալով որոշուեցաւ առայժմ յետաձգել այդ գաղափարը: Փափաք յայտնուեցաւ վերակազմել Տէսինի, Փարիզի Հայր. Միութիւնները եւ ջանալ մօտիկ ապագային, յարմար վայրի մէջ գումարել Վասպուրականի Հայր. Միութեան պատգ. ժողովը:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ

Ծառազարդ բլուրներու լանջերուն վրայ ցանցնուած փոքրիկ սիրուն տուներ: Ներքեւը խոր ձոր մը: Աքանչելի տեսարան որ ինձ կը յիշեցնէ Դիլիջանը: Դեռ աւելին, ոչ չատ հեռուն կը տարածուի կապուտակ սիրուն ծովը, այդ ալ Վանը յիշեցնող:

Այստեղ կը բնակին 13 Վասպուրականցի ընտանիքներ, որոնք գրեթէ բոլորն ալ իրենց սեփական բնակարաններն ունին եւ ինքնապահ են: 13 տուներն ալ կապուած են Հայր. Միութեան: Երեկոյ մը անոնց քովն ենք: Գունդիս նախկին զինուորներէն Լեւոն Գրիգորեանի ընդարձակ պարտէզի մը վրայ պատրաստուած է մեծ ու չքեղ սեղան մը: Հոն են բոլոր հայրենակիցները: Ուրախութեան եւ խանդավառութեան գեղեցիկ պահեր: Ժամը գիշերուան երկուքն է եւ սեղանակիցները դժուարութեամբ կ'ուզեն բաժնուիլ: Երգ, արտասանութիւն, բաժակաճառեր իրար կը յաջորդեն: Սեղանի զարդը կը կազմէ 80 տարեկան ծերուկ մը— Աւերակցի, որ դեռ իր կայտառութիւնը պահած է եւ մինչեւ ուշ ատեն մեզի կ'երգէր չատ հին երգեր: Բոլորիս հոգիները այդ րոպէին մեր հայրենի աշխարհը կը սլանային:

Տեղւոյն Հայր. Միութիւնը վերջերս հանդէս մը կազմակերպած եւ անոր զուտ հասոյթը, 700 Ֆր. Անդրանիկի յուշարձանին յատկացուցած է: Գեղեցիկ օրինակ բոլոր խռովարարներուն եւ նենգամիտ խմբակներուն:

ՊՈՒՎԱՐ ՕՏՏՕ

Հոն կ'երթանք վերջին խորհրդակցութիւն մը կատարելու մեր զինակից ընկեր Ա...ի հետ:

Մեզ կ'առաջնորդեն հայկական դպրոցը: Պարզ ու անշուք սրահ մը: Գրասեղաններու վրայ տեղաւորուած են սեւաչեայ եւ գանգրահեր փոքրիկ Հայորդիներ: Մօտ 70 հայ մանուկներ հոն իրենց մայրենի լեզուն եւ պատմութիւնը կը սորվին: Պայքարի գլխաւոր զէնքը ձուլման եւ օտարամոլութեան դէմ: Ուսուցիչը, ընկեր Ազգին կը հրաւիրէ մէկ քանի հայկական երգեր եւ արտասանութիւններ ըսել, որոնք կը կատարուին չատ յաջող կերպով: Այդ րոպէին է որ ընկերս՝ Ռշտունին կը նշմարէ դրօշակի ծածանիլը դրան վրայ: Ձկար մեր ներս մտած պահուն: Իմ հետաքրքրութեան վրայ Ազգին կը ստուգէ որ Լեւոն անունով սեւուկիկ ու չարաճճի տղան է, որ ինքնաբերաբար դրօշակը բարձրացուցած է հոն, ի պատիւ հայ զինուորականութեան: Աքանչելի՛ է... ինչքան ժամանակ որ մենք կարողանանք այդ մանուկ հոգիներու մէջ դրօշմել մեր եռագոյնի պատկերը եւ անոր խրոխտ ծալքերը, այնքան ժամանակ վստահ կարող ենք ըլլալ որ յուսատու է Հայու ապագան: Քանի մը քաջալերական ու խրախուսիչ խօսքեր ընելէ յետոյ, մեծ գոհունակութեամբ կը հեռանանք մեր սիրասուն փոքրիկներէն:

ՏԷՍԻՆ

Այստեղ ալ բաւական ժամանակէ ի վեր հաստատուած են Վասպուրականցի ընտանիքներ: Անոնցմէ ոմանք 9 տարիէ ի վեր հոն են, այր եւ կին ընդհանրապէս կ'աշխատին եւ ինքնաբաւ են: Կը մասնակցին բոլոր ազ-

գային - ընկերային ձեռնարկներուն ։ Ունին նաև իրենց Հայր.Միութիւնը ։ Ծառերուն անձնապէս ծանօթ եմ, գրեթէ բոլորն ալ Հերոսամարտէն ըսկըսած մինչև 1920ը միշտ պատնէշի վրայ են մնացած ։ Անոնց մէկ մասը Պաղտատէն փոխադրուած տարագիրներ են ։ Հաստատուած իրենց պարտէզով շրջապատուած տուներու մէջ, հայրենի կեանքը կ'ապրին ։ Մէջին հաշուով բոլորն ալ 5—6 երեխաներու տէր են ։ Պահած են իրենց բարոյական եւ հայկական ընդունակութիւնները եւ չեն այլասերած ։ Կ'ապրին եւ կը ներշնչուին նախկին կապերով եւ յիշատակներով ։ Աւելցնեմ նոյնպէս որ Վասպուրականցի մեր նախկին կռուողներէն շատերը, մաս կը կազմեն նոյնպէս եւ Մարտիկներու Միութեան եւ օրինակելի գործունէութիւն մը ցոյց կուտան Մարսիլիոյ շրջանին մէջ, որու մասին պիտի անդրադառնամ յաջորդով ։

Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ

—.—

ՖԻԼԻՊԷ, 23 յունիս (Յատուկ).— Անկախութեան տարեդարձը, կամքէ անկախ պատճառաւ, քիչ մը ուշ տօնուեցաւ Ֆիլիպէի մէջ ։ Նախաձեռնութիւնը ստանձնած էր «Պ. Սերեմճեան» ընթերցասրահի վարչութիւնը ։ Հանդէսը տեղի ունեցաւ 21 յունիս, կիրակի, կէսօրէ վերջ, «Թրաքիաքի Եունաք»ի մէջ ։ Ընդարձակ սրահը ամբողջովին լեցուն էր ։ Նախագահ Ներսէս Աստուածատուրեան վերլուծումը ըրաւ տօնին, ժխտեց այն թիւր ու ղխումնաւոր վերագրումները որ կ'ըլլան՝ մեր նորագոյն պատմութեան մեծագոյն թուականին մասին, թելադրեց ուժգնօրէն փարիլ անկախութեան գաղափարին ։ Ցիշատակումը ըրաւ այն բոլոր յայտնի ու անյայտ դէմքերուն ու զոհերուն որ ինկան այդ գաղափարին իրականացման համար ։ Նոյն պահուն, Գթ. Խաչի եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի միացեալ երկսեռ երգչախումբը, որ բեմին վրայ կը գտնուէր, Տիգրան Պարտիզպանեանի ղեկավարութեամբ սկսաւ երգել Յ. Աղասեանի «Նահատակաց»ը զոր ամբողջ սրահը ունկնդրեց յոտնկայս եւ երկիւղած լռութեամբ ։ Սգերգի աւարտումէն վերջ, նախագահը, շարունակելով իր ճառը, ջերմապէս գնահատեց այն ոգին որ «28 Մայիս»ը ստեղծեց ։ Օր. Ա. Համբարձումեան զգայնութեամբ ու տպաւորիչ շեշտով արտասանեց Ա. Իսահակեանի «Հայաստան»ը ։ Տաղանդաւոր ու պատանի Ս. Խաճեան ջութակի վրայ ածեց Zigeunerweisenը (P. Sarassat), խլելով ծափեր, ու ստիպուեցաւ կրկին բեմ գալ՝ երկրորդ կտորով մը ։

Սրահին մէջ ոգեւորութիւն ստեղծեց նաեւ Օր. Հ. Սագըզլըեանի արտասանութիւնը՝ «Զա՛րկ, Կովկաս» (Սիամանթօ), որմէ վերջ ուղերձ մը կարդաց Թրակիացի Պուլկարներու ներկայացուցիչը ։ Կ. Պաճաքեան եւս կարդաց ջերմ ուղերձ մը՝ Հ.Մ.Ը.Մ.ի կողմէ, յայտնելով խոր հաւատք մը վաղուան արշալոյսի մասին ։

Ցայտագրի Բ. մասի սկզբնաւորութեան երգչախումբը երգեց «Ինչո՞ւ Պինկէօլը մտար»ը եւ «Էրկէն Տէտօ» (պուլկ. ազգ. երգ) ։

Օրուան բանախօսներէն Գ. Նժդեհ նոյն նպատակով Վառնա մեկնած ըլլալով, նախագահը բեմ հրաւիրեց միւս բանախօսը՝ Կարօ Ղազարոսեան ։ Բանախօսը իր ճառը սկսաւ բողոքումովը այն երկու Հայ տիպարներուն, որոնցմէ մին կազմուեցաւ յեղափոխութենէն առաջ, իսկ միւսը ստեղծուեցաւ յեղափոխութեան շրջանին ։ Թուեց Մայիս 28ի արժէքները, պատմական, ազգային եւ այլ տեսակէտներէ, Սարդարապատը՝ իր արդիւնքով՝ նկատեց ոստում մը դէպի անցեալ դարերը, ձեռք տալու համար Արտաշէսին ու Տիգրանին՝ իրբեւ անոնց վերափոխեալ յաջորդները ։ Ցետոյ թուեց կարգ մը տարրերու առարկութիւնները եւ անհիմն վերապահումները, տալով նաեւ, մէկ առ մէկ պատասխանները ։ Վերլուծումը ըրաւ ազգ. դրօշի խորհուրդին ու քաղաքական արժէքին, բաղդատեց նախապատերազմեան ու այժմու պայմանները եւ գտաւ որ 28 Մայիսը ծընաւ աւելի աննպաստ պարագաներու տակ ։ Իր ճառին վերջամասը դատապարտութիւն մըն էր բոլոր անոնց որ վերապահ են, «չէզոք», անտարբեր կամ հաշտանջականութեան ենթակայ, ու միանգամայն թելադրանք մը՝ հաւատաւոր ու անվհատ կենալու բոլոր անոնց, որոնք կանգնած են պատնէշին այս կողմը ։ Ճառը յաճախ կ'ընդմիջուէր ծափերով ։ Բանախօսութեան յաջորդեց Ա. Ահարոնեանի «Աշուղ»ը, զոր արտասանեց Կ. Պէրպէրեան ։

Չափազանց օգտակար ու հետաքրքրականութիւն մը կազմեց պատկերը ։ Բեմին տարածութեան ծաւալով քարտէս մը, ուր Թուղթերու շարժուն մասերով ցոյց տրուեցան Հ. Հանրապետութիւնը՝ անկախութեան առաջին շրջանին, յետոյ աստիճանական ընդարձակումը, սովետական շրջանը եւ աստիճանական փոքրացումը մեր երկրին ։ Նշան Դաւիթեան ընդարձակ քարտէսին վրայ կուտար բացատրութիւններ, հանելով մէկիկ մէկիկ, թուղթէ այն մասերը, որոնք իբրեւ հողամասեր, տրուած են Թուրքերուն, Վրաստանի եւ Ազրբէջանի, ու հաստատակամութեան առջեւ կը մնար Հ. Հանրապետութեան Հայաստանը գրեթէ կիսով սեւցած (տրուած ուրիշներու) իսկ մնացեալ 29.000 քառ. քիլ. այժմու Խ. Հայաստանը ...

Այս պատկերը, որ եղաւ թէ պատմական եւ թէ աշխարհագրական դաս մը եւ հազիւ 20 վայրկեան տեւեց, շատ խոր տպաւորութիւն ըրաւ եւ մտքերու մէջ դրոշմեց մեր երկիրը՝ իր խլուած հողամասերով, որոնց վերատիրացումը Մայիս 28ի գաղափարին անխախտօրէն կապուողներու պահանջներէն մին է, ինչպէս շեշտեց Հ. Դաւիթեան ։

Առանձնապէս հարկ է յիշել բեմը, որ բացառիկ կերպով պատրաստուած էր այս տարի ։

Ճակատը զարդարուած էր, նախ, Դաշնակցութեան երրորդութիւնը, աջին ու ձախին հայկական ու պուլկարական մեծածաւալ եռագոյններով ։ Անոնց ներքեւ՝ Արամը, իր երկու քովերը ունենալով Զօրավար Նազարբէկեանն ու Անդրանիկը ։ «Նահատակ» երգէն վերջ, երրորդութեան նկարը բարձրացաւ ու երեւան եկաւ Հայաստանի Հանրապետութեան մեծադիր ու գունաւոր զինանշանը ։

Այս մեծադիր նկարներն ու զինանշանը սիրայօժար պատրաստած է Լեւոն Մկրտիչեան, իր ընդունակութեան միացնելով նաեւ անխոնջ աշխատանք մը ։

Ցայտագրի իրագործումէն վերջ, նախագահ Ներսէս Աստուածատուրեան փակեց հանդէսը, թելադրելով տիրող ոգին ու ստեղծուած խանդավառութիւնը ոչ միայն անվթար պահել, այլ եւ տարածել ։

Հանդէսի տեւողութեան կարգապահութեան կը հսկէին Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտները ։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅԵՐԸ ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ ՄԷՋ

—•—

Կաթողիկոսի հրահանգով Եուկոսլավիոյ հովուութիւնը Պուլկարիոյ վիճակին միացած ըլլալով, Պուլկարիոյ առաջնորդական փոխանորդ Տ. Գրիգոր Ծ. Վ. Կարապետեան, վերջերս գնաց Պելկրատ ։

Պելկրատի հայութիւնը կը բաղկանայ 140 հոգիէ — 35 ընտանիք եւ մէկ քանի ամուրիներ — մեծ մասամբ արհեստաւոր եւ նպարավաճառ ։ Ամէնքն ալ բարեկեցիկ կեանք ունին ։ Տեղւոյն Հայերը կազմած են Գաղթ. Վարչութիւն մը բաղկացած 12 անձերէ, որոնց նախագահն է Պ. Ցարութիւն Պաղտասարեան, իսկ հաշուեքննիչն է Պ. Աստուր Մկրտիչեան ։ Մայիս 31-ին, կիրակի օր Գաղթ. Վարչութեան անդամ Մամաս Դաւիթեանի բնակարանը ժամերգութիւն տեղի ունեցած է ։ Մօտ 50 հոգի հաղորդուած է ։ Նիշի մէջ միայն 3 հայ ընտանիք կը գտնուին ։ Ուսկիւպի մէջ 25 ընտանիք ։ Հոն ալ կազմուած է Գաղթ. Վարչութիւն մը, ենթակայ Պելկրատի վարչութեան, որուն նախագահն է ընդապետ բժիշկ Ցովսէփ Պօյաճեան եւ որ մեծ համակրանք շահած է կառավարական շրջանակին մէջ ։ Միւս անդամներն են Պ. Պ. Պօղոս Արմաղանեան եւ Ցակոբ Ճրճրեան ։ Պօղոս Արմաղանեան տուած է հացկերոյթ մը, որուն մասնակցած են յայտնի դէմքեր ։

Վարդապետը այցելած է բոլոր հայ տուները ։ Անոր թելադրութեամբ Պելկրատի եւ Ուսկիւպի Հայերը որոշած են գնել հայ ազգային տուն մը, ուր պիտի կեդրոնանան բոլոր ազգային գործերը ։ Հոն պիտի ունենան մատուռ մը, խորհրդարան եւ սենեակ մը քահանաներու համար ։

Այսպէսով կը կազմուի Պուլկարիա-Եուկոսլաւիոյ Հայոց Միացեալ առաջնորդութիւնը, որ հոգեւոր եւ վարչական տեսակէտով պիտի կապուի պուլկարահայ առաջնորդութեան հետ ։

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

—•—

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻ, 29 Ցունիս.— Ինչպէս նախորդ թղթակցութեամբս ներկայացուցած էի տեղւոյս աշխատաւորական ճակատը եւ ըսած էի թէ գործատէրերը մասնաւոր յայտարարութեամբ ծանուցած էին թէ հիմ ունենալով աշխատաւորներու եւ գործատէրերու պատգամաւորութեանց միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը, ըստ կարելւոյն գոհացում պիտի տան իրենց գործաւորներուն եւ նկատի առնելով տեղւոյս մէջ տիրող անկայ մակերպ վիճակը, դժուար թէ գործադուլ յայտարարուի ։ Սակայն եկուր տես որ բոլորովին հակառակը պատահեցաւ եւ տեղս գտնուող գործաւորները արագութեամբ կազմակերպուեցան, բոլոր գործաւորները արձանագրուեցան սէնտիքային եւ միահամուռ ու միակամ 14 կէտերէ բաղկացեալ իրենց պահանջը ներկայացուցին նախկին «Կամօն»ի եւ այժմու T.L.H. ընկերութեան տեղւոյս մասնաճիւղի տնօրէնութեան, եւ հիմ ունենալով մետաղագործական ճիւղի օրավարձերը, նկատի առնելով քաղաքի եւ գիւղի տարբերութիւնը, իրենց պահանջը բանաձեւեցին նուազագոյն աշխատավարձի հիման վրայ ։ Իրենց այժմու ստացածը կրնանք ըսել թէ առոր նոյն իսկ կէսը չէր ։ Ի հարկէ այս առաջարկը պիտի մերժուէր եւ պիտի պատահէր անխուսափելին ։ Իրօք այդպէս ալ եղաւ եւ ահա այսօր ինը օր է որ գործարանը գրաւուած է աշխատաւորութեան կողմէ ։ Տնօրէնութեան ներկայացուած 14 պայմաններէն 13ը կ'ընդունուի գրեթէ, իսկ վճարումներու մասին չուզեր իսկ խօսք ընել եւ այսպէսով կ'երկարի գրաւումը ։ Միւս կողմէ գործաւորները կը սպառնան մինչեւ 21 օր գրաւուած պահել եւ անկէ վերջ ըստ օրինի պետութեան դիմել, որպէսզի գործարանին վարչութիւնը ինք ստանձնէ, քանի որ այստեղի արտադրութիւնները ընդհանրապէս պետութեան հաշւոյն են ։ Անցեալ տարի շրջաբերութեան հանուած փոքր հինգ Ֆրանքնոցները եւս այստեղ կտրուեցան առանց սակայն կոխուելու (Ֆրափէ), գործ մը որ փողերանոցի յատուկ է ։ Ներքին կարգ ու սարքը կատարեալ է ։ Պահակները դուրս շպրտուած են եւ գործաւորներով փոխարինուած, որոնք երեք պահով կը հսկեն գիշեր ու ցերեկ ։ Եղաւ ժամանակ որ պաշտօնէութիւն եւ տնօրէն արտաքսեցին ու տէր ու տիրական դարձան հաստատութեան եւ այդպէս ալ կը մնան մինչեւ տողերս գրուած պահուն ։ Գրասենեակներէն միայն ասիւրանս սօսիալը բաց կը մնայ, իսկ գործարանին վրայ կը ծածանի ազգային եռագոյնին ճիշդ քովիկը յեղափոխութեան կարմիր դրօշը ։ Մեր հայրենակիցները կը հետեւին շարժումին առանց որ եւ է գործօն մասնակցութեան ։ Գալով ձգախէժի գործարանին, անոնք եւս կազմակերպուեցան եւ C.G.T.ի շուրջ համաքուեցան դժգոհութիւն պատճառելով գործատիրոջ, քանի որ այս վերջինը ամէն ջանք թափած էր «սէնտիքա փամթրոնալ» կազմելու եւ զանազան միջոցներու դիմած էր գործաւորները պառակտելու եւ բերքը ներսէն գրաւելու համար ։ Թէեւ իր նպատակին չհասաւ, սակայն եւ այնպէս կատարուած մէկ քանի շարժումներէն ազդուելով՝ բանակցութեան մտաւ եւ գործարանը գրաւուելուն առաջքն առաւ, քիչ թէ շատ եղած պահանջներուն գոհացում տալով ։ Այսպէս այր մարդոց 3.15ի տեղ 3.80 ընդունեց, որակեալ բանուորներուն՝ 4.05ի տեղ 4.30, իսկ 18 տարեկանէն վեր գործաւորուհիներուն՝ 2.75 (միշտ ժամական) եւ իրենց գործին համեմատ՝ պարգեւ ։ Իսկ ամիսթէօն, մէքանիսիէն եւն., հիմ ունենալով մետաղագործական ժամացուցակը, 4.75՝ իրենց արհեստին մէջ ունեցած հմտութեան չափով, բաժնուած երեք դասակարգի ։

Թերեւս կարելի ըլլար ժամական քանի մը սու եւս ստանալ, բայց ... խտալական հնարամտութեամբ, ինչպէս ըսած էի նախորդ թղթակցութեամբս, գործաւոր - ուժերուն գրեթէ մեծ մասը Իտալացիներ են եւ իրենց երկրին կարգ ու սարքին ջերմ կուսակիցներ, որոշ էր թէ պիտի չուզէին միանալ շարժումին, հետեւաբար գործատէրը առաջարկեց որ իր տուած գիներուն մասին քուէարկութիւն կատարուի եւ արդիւնքը իրեն հաղորդուի, ի պահանջել հարկին դարձեալ բանակցութեան մտնել եւ ըստ այնմ պայմանագրութիւն կնքել ։ Այդպէս ալ եղաւ եւ ըստ օրինի 18 տարեկանէն վեր եւ երեք ամիսէն աւելի աշխատող 227 գործաւորներուն քուէներէն 98ի դէմ 127 ձայն գործադուլի կողմնակից եղաւ, բայց ինչպէս ըսինք գործատէրը աշխատած էր բերքը ներսէն գրաւել եւ մասամբ ալ յաջողելով՝ իր նպատակին հասած էր եւ գործաւորներուն մէջ երկպառակութիւն ձգելով վերոյիշեալ գիներով պայմանագրութիւն կնքեց սէնտիքայի ներկայացուցիչին հետ եւ բնականոն աշխատանքը սկսաւ ու միեւնոյն առեն իր աշխատաւորներուն ո՞ր աստիճանի միակամ ըլլալը հասկցաւ ։ Գալով միւս գործարանին, գործատէրը այսպէս կոչուած խիստ պապական մըն է, որ ժամական 50 սանթիմ աւելցնելով գործարանին գրաւումէն խոյս տուաւ, բայց կ'ըսուի թէ այստեղ ալ երկպառակութիւն ծագած է եւ Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան կապուելու կողմնակիցներ կան ։ Հոս աշխատող մեր հայրենակիցները հազիւ թէ 8—10 հոգի են ։ Իսկ Պէյմոնի մետաքսի գործարանը C.G.T.ին կապուեցաւ եւ կը լըսեմ թէ սէնտիքային միջոցաւ իրենց պահանջները պիտի ներկայացնեն մետաքսի ճիւղին վերաբերեալ իրենց սակերուն համաձայն, քանի որ իրենց նախկին գործադուլի փորձը ձախող անցաւ եւ ստացուած գոհացումը ոչինչ էր ։ Այստեղ երկու սեռէ Հայրենակիցներ ունինք, որոնք բաւական խոշոր թիւ մը կը կազմեն ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

—.—

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յապաղած).— Ցունիս 21ին, կիրակի կէսօրէ վերջ հովանաւորութեամբ Շրջ. Կոմիտէին, Վրամեան Ենթակոմիտէն իր քոյր խումբերով միասին, կազմակերպած էր դաշտահանդէս մը Սէնթ Անտրէ Պէլվէտէրի գովասուն դաշտին մէջ ։ Առտուն կանուխէն ուխտաւորներ՝ իրենց ճաշերով միասին ղալարագեղ ծառերու ստուերներուն տակ հայրենի կեանքը կ'ապրէին ։

Կէս օր է ։ Տաք արեւը իր շող ճառագայթներով համբոյրներ կը ղրկէ հայրենատոչոր Հայորդիներուն, որոնք կը սպասեն օրուան բանախօսին՝ ընկ. Շ. Միսաքեանին ։ Պարտէզը լեցուած է խուռներամ բազմութեամբ ։ Ահա բեմը դրօշազարդուած Ֆրանսական եւ մեր Թափառական եռագոյններով ։ Խումբ մը երկսեռ փոքրիկներ կը թնդացնեն «Մեր հայրենիք»ը ։

Ընկեր Արմաղանեան կը բանայ հանդէսը ։ «Մեր մէջ կան հոսանքներ որ մինչեւ այսօր կը խծբծեն այս նըւիրական տօնը, հրապարակը ազդելով թէ Մայիս 28ը Դաշնակ արկածախնդրութեան արգասիք է եւն. ։ Ոչ, հայրենակիցներ, այս անմոռանալի տօնը վեց դարու պատմութեան ոգին է եւ անհամար նահատակներու ձայնն է որ ներշնչեց հայ ժողովուրդը ըստեղծելու համար Մայիս 28ը ։

Նախագահի բացման խօսքէն վերջ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը, որ կազմակերպուած էր ազգ. վարժարանի սան - սանուհիներու կողմէ ։ Արտասանութիւն մը «Հայ դրօշին» Օր. Վարդուհի Սահիպանեանէն ։ Երգեց Օր. Հայկանուշ Բէնտիրեան, պատանի մը նուագեց ջութակով ։ Խմբերգ երկսեռ փոքրիկներու կողմէ ։ Արտասանեցին Օր. Հայրապետեան եւ Վահան Ցակոբեան ։

Գեղարուեստական բաժնի առաջին մասը լրանալէն վերջ, բեմ հրաւիրուեցաւ ընկ. Շ. Միսաքեան, որ խօսեցաւ տաք ճառ մը, պատմական վերլուծումներով եւ ոգեւորիչ խօսքերով ։ Չփիտի փորձեմ ամփոփել այդ ճառը, որ մասնաւորապէս ուղղուած էր երիտասարդութեան ։ Կը բաւէ ըսել թէ ընդարձակ պարտէզին մէջ խռնուած ժողովուրդը լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւէր սիրելի «Ցառաջ»ի խմբագրապետին ։ «Տօնելով Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի 12 հազար հայ զինուորներու յաղթանակը, մենք վերանորոգած կ'ըլլանք հաւատաւորներու ուխտը վասն Հայրենիքի եւ ազատութեան ։ Եւ դուն, տարագիր ժողովուրդ, մի մոռնար միշտ յիշել ազգային հերոսին համար հիւսուած երգը.— «Երակներուդ ազնիւ քաջի արիւնը չցամաքի մինչ յաւիտեան Անդրանիկ» ։ Թող չցամքի, երբեք չցամքի այս ժողովուրդին ազատութեան տենչն ու քաջութեան արիւնը» ։ (Ծափեր) ։

Տիկ. Արզումանեանի ղեկավարութեամբ Պուլվառ Օտտոյի ազգ. վարժարանի աղջիկները եռագոյն համազգեստով պարեցին երկու անգամ ։ Ահա մատաղ սերունդ մը որ հազիւ վարժուած մայրենի լեզուին, կը պատրաստուի ազգային սրբութեանց տէր դառնալ ։ Եւ դեռ կան թշուառ մարդիկ որ իրենց վայրերան կանչերով կ'ուրանան թէ եռագոյնը եւ թէ Հայոց անկախութեան եւ պետականութեան անջնջելի թուականը, Մայիս 28ը ։ Սիրուն պարերէն վերջ արտասանեցին փոքրիկն Արզումանեան, ընկ. Դաւիթեան, երգեց աղջկանց խումբը ։ Կովկասեան պարեր օրիորդներու կողմէ ։

Գեղարուեստական բաժինը լրացած էր, երբ պարտէզին միւս անկիւնէն ծառերու ստուերներու տակ, գիլ ձայն մը սկսաւ միջոցը լեցնել ։ Տավուլ զուռնան էր որ կը բանէր այս անգամ ։ Սեղանակիցները ճաշակեցին, հայրենի օրերը վերյիշելով ։ Մայիս 28ի առթիւ կազմակերպուած այս դաշտահանդէսը վերջացաւ ուրախ տրամադրութեամբ, վերանորոգելով անկախութեան ուխտը ։

Փառք յաղթանակի թուականին ։

Մ. Թաշճեան

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Պ. Գուրգէն Մեծատուրեան յաջողութեամբ աւարտեց Փարիզի բժշկ. համալսարանը եւ ստացաւ պետական վկայական (Ֆրանսայի մէջ գործելու իրաւունքով) ։ Իր թէզն է Suites et accidents de l'hystero - salpingographie au Lipiodol ։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԳԼՈՒԽ Ժ.

—•—

ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐՈՒ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՆ ՈՒ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՅՕԴ. 118.— ԽՍՀ Միութեան քաղաքացիները կը վայելեն աշխատանքի իրաւունք եւ կը ստանան ապահովուած վճարովի աշխատանք՝ համաձայն աշխատանքի քանակի եւ որակի ։

Աշխատանքի իրաւունքը կ'ապահովուի ժողովրդային տնտեսութեան ընկերվարական կազմակերպումով, խորհրդային հանրային արտադրական ուժերու յարաճուն վերելքով, տնտեսական ճգնաժամերու բացակայութեամբ եւ գործազրկութեան վերացումով ։

ՅՕԴ. 119.— ԽՍՀ Միութեան քաղաքացիները կը վայելեն հանգստի իրաւունք ։

Հանգստի իրաւունքը կ'ապահովուի բանուորներու մեծագոյն մասին համար 7 ժամեայ աշխատանքի օր սահմանելով, բանուորներու եւ պաշտօնեաներու համար ամէն տարի վճարովի արձակուրդ հաստատելով եւ աշխատաւորութեան օգտագործումին համար տրամադրելով բուժարաններ, հանգստեան տուները եւ ակումբները ։

ՅՕԴ. 120.— ԽՍՀ Միութեան քաղաքացիները ծերութեան, հիւանդութեան եւ աշխատունակութիւնը կորսնցնելու պարագային կը վայելեն նիւթական ապահովութեան իրաւունք ։

Այդ իրաւունքը կ'ապահովուի ի հաշիւ պետութեան, բանուորներու եւ աշխատաւորներու ընկերային ապահովագրութեան զարգացումով, ձրի բժշկական օգնութեամբ եւ աշխատաւորութեան օգտագործումին համար տրամադրելով ամարանոցներ ։

ՅՕԴ. 121.— ԽՍՀ Միութեան քաղաքացիները կը վայելեն ուսման իրաւունք ։

Այդ իրաւունքը կ'ապահովուի ընդհանուր պարտադիր նախնական կրթութեամբ, ձրի կրթութեամբ, ձրի բարձրագոյն կրթութեամբ, բարձրագոյն դպրոցներու ուսանողներու մեծագոյն մասին պետական թոշակ տալով, դպրոցներու մէջ դասաւանդութիւնը մայրենի լեզուով անցընելով եւ գործարաններու, խորհ. տնտեսութիւններու, մեքենատրակտորային կայաններու եւ կոլխոզներու մէջ աշխատաւորութեան համար արտադրական, արհեստագիտական եւ գիւղատնտեսական ձրի դպրոցներ կազմակերպելով ։

ՅՕԴ. 122.— ԽՍՀ Միութեան մէջ տնտեսական, պետական, մշակութային եւ հանրային - քաղաքական կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ կինը կը վայելէ տղամարդուն հաւասար բոլոր իրաւունքները ։

Կնոջ այդ իրաւունքներու իրականացման հնարաւորութիւնները կ'ապահովուին տղամարդուն հաւասար կնոջ աշխատանքի իրաւունք, աշխատավարձ, հանգիստ, ընկերային ապահովագրութիւն եւ կրթութիւն տալով, պետութեան կողմէ մօր եւ երեխայի շահերու պաշտպանութեամբ, կնոջ յղութեան շրջանին վճարովի արձակուրդ տալով եւ ծննդաբերական տուներ, մանկական մսուրներ եւ մանկապարտէզներ կազմակերպելով ։

ՅՕԴ. 123.— Առանց ազգային ու ցեղային խտրութեան, տնտեսական, պետական, մշակութային եւ հանրային - քաղաքական կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ ԽՍՀ Միութեան քաղաքացիներու իրաւունքներուն հաւասարութիւնը անխախտ օրէնք է ։

Օրէնքով պատիժ կը սահմանուի այն պարագային, եթէ ազգային կամ ցեղային ծագումը նկատի առնելով, որ եւ է կերպ քաղաքացիներու իրաւունքներու սահմանափակում կատարուի, կամ նոյն պատճառով անոնց առաւելութիւն տրուի, ինչպէս եւ օրէնքով կ'արգիլուի ցեղային կամ ազգային գերադասութեան քարոզութիւն կամ ատելութիւն եւ արհամարհանք ։

ՅՕԴ. 124.— Քաղաքացիներու խղճի ազատութիւնն ապահովելու համար, ԽՍՀ Միութեան մէջ եկեղեցին կ'անջատուի պետութենէն եւ դպրոցը եկեղեցիէն ։ Բոլոր քաղաքացիներուն կը վերապահուի կրօնական արարողութեանց եւ հակակրօնական քարոզութեան ազատութեան ։

ՅՕԴ. 125.— Նկատի առնելով աշխատաւորութեան շահերը եւ նպատակ դնելով ամրացնել ընկերվարական կարգերը, ԽՍՀ Միութեան քաղաքացիներուն կ'երաշխաւորուի.—

Ա.— Խօսքի ազատութիւն,

Բ.— Մամուլի ազատութիւն,

Գ.— Ժողովներու եւ միթինկներու ազատութիւն,

Դ.— Հրապարակային թափօրներու եւ ցոյցերու ազատութիւն ։

Քաղաքացիներու այդ իրաւունքները կ'ապահովուին աշխատաւորներուն եւ անոնց կազմակերպութիւններուն տրամադրելով տպարաններ, թուղթի պաշար, հանրային շէնքեր, փողոցները, կապի միջոցներ եւ նիւթական բոլոր այն պայմանները, որ անհրաժեշտ են զանոնք իրականացնելու համար ։

ՅՕԴ. 126.— Աշխատաւորներու շահերը նկատի առնելով եւ ժողովրդական զանգուածներու քաղաքական գործօնութիւնը եւ կազմակերպական ինքնագործունէութիւնը ծաւալելու համար, ԽՍՀ Միութեան քաղաքացիներուն կ'ապահովուի իրաւունք միանալու հանրային կազմակերպութիւններու,— արհեստակցական միութիւններ, համագործակցական միութիւններ, երիտասարդական կազմակերպութիւններ, մարզական եւ պաշտպանողական կազմակերպութիւններ, մշակութային, արհեստագիտական եւ գիտական ընկերութիւններ, իսկ բանուոր դասակարգի եւ աշխատաւորութեան միւս խաւերու աւելի գիտակից եւ գործօն քաղաքացիները կ'ընդունուին ԽՍՀ Միութեան համայնավար կուսակցութեան մէջ, իրբեւ աշխատաւորական պայքարի յառաջապահ բանակ,— յանուն ընկերվարական իրաւակարգի ամրացման, եւ որ կը հանդիսանայ ղեկավարող կորիզը աշխատաւորութեան հանրային եւ քաղաքական բոլոր կազմակերպութիւններու ։

ՅՕԴ. 127.— ԽՍՀ Միութեան քաղաքացիներուն կ'ապահովուի անձի անձեռնմխելիութիւն ։ Ոչ ոք կրնայ ապատագրկման ենթարկուիլ առանց դատարանի որոշման կամ դատախազի արտօնութեան ։

ՅՕԴ. 128.— Քաղաքացիներու բընակարանի անձեռնմխելիութիւնը եւ գաղտնի նամակագրութիւնը ապահովուած է օրէնքով ։

(9)

(Վերջը յաջորդով)

մերութեան մը »։

Նախարարին բացատրութիւններէն եւ կարգ մը յայտարարութիւններէ վերջ, ժողովը քուէարկեց բանաձեւ մը, որ վստահութիւն կը յայտնէ կառավարութեան։

Ծանր դէպքեր Ալժերիոյ մէջ

Յունիս 29ին ծանր դէպքեր պատահեցան Օրանի մէջ (Ալժերիա)։ Այս առթիւ սպաննուեցաւ 22 տարեկան երիտասարդ մը եւ ուրիշներ վիրաւորուեցան։ Քաղաքապետութեան պաշտօնեաներէն Քրաֆթ ոտքի հարուածներ ստացաւ կռնծքէն եւ ութ բռունցք՝ դէմքին եւ գլխուն, ուրիշ պաշտօնեայ մը դաշոյնով վիրաւորուեցաւ կռնակէն եւն.։ (Վիրաւորներէն մէկը ոստիկանական տեսուչ է եւ կը կոչուի Հայկ?)։

Ալժերիոյ կուսակալը արտակարգ միջոցներ ձեռք առաւ, բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար։

*** Յունիս 23ին Ալժէի մօտ Հրեայ մը հողային վէճի բռնուելով Արաբի մը հետ, ատրճանակը կը քաշէ եւ կը սպաննէ զայն։ Յետոյ կ'երթայ անձնատուր կ'ըլլայ։ Երբ մարդասպանը ոճիրին վայրը կը փոխադրուէր քննութեան համար, 300 բնիկներ խուժելով խլեցին ոստիկան - զինուորներուն ձեռքէն եւ անմիջապէս մորթեցին։ Յետոյ քշուեցան իրենց տուները։ Կառավարութիւնը զօրքը գործի լծեց, ոճրագործները ձերբակալելու համար։

*** Քոնսթանթինի մէջ ալ խռովութիւններ պատահեցան զանազան խմբակցութեանց միջեւ։ Ոստիկանութիւնը միջամտած ըլլալով, տեսուչ մը վիրաւորուեցաւ չիչի կտորներէ։ Ծանր դէպքեր պատահեցան Ուէնզայի հանքերուն մէջ։ 400 բնիկներ յարձակեցան կառախումբի մը վրայ, քարեր նետելով եւ կրակ բանալով։ Ոստիկանները պատասխանեցին զէնքով։ Նոր ուժ ղրկուեցաւ։

Կացութիւնը Պաղեստինի մէջ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ բաղդատական հանդարտութիւն մը կը տիրէ, բայց յարձակումները անպակաս են։ Երկաթուղիները խիստ հսկողութեան տակ առնուած են։ Զինուորական իշխանութիւնը կ'ամրացնէ վտանգուած վայրերը, իսկ Հրեաները կ'ուզեն ինքնապաշտպանութեան դիմել։

Արաբական շարժման վարիչները հեռագիր մը ուղղեցին Հնդ. իսլամ վեհապետներու, խնդրելով միջամտել եւ իսլամական սուրբ վայրերը փրկել յուդայացումէ։ Թերթ մը կը գրէ թէ Արաբները միշտ պիտի մերժեն ճանչնալ բրիտանական հոգատարութիւնը։

Զինուորական իշխանութիւնը քանդել կուտայ Եաֆայի հին քաղաքամասին խրճիթները, այլուր տեղաւորելով բնակիչները։ Արաբները դժգոհ են, բայց իշխանութիւնը չուզեր տեղի տալ։

Էվգաֆի քննիչները Բէյրութի խորհրդարանին մէջ

Կարգ մը անհատներու կողմէ եղած գրաւոր տեղեկատուութեան վրայ, Էվգաֆի քննիչները գացած են Բէյրութի Թաղ. խորհրդարանը։ Եկած քննիչներն էին Էվգաֆի տեսչութեան դիւանապետը եւ պաշտօնատար մը։ Պատասխանելով եղած հարցումներուն, Թաղականութիւնը մանրամասն բացատրութիւններ տուած է հաշիւներուն կանոնաւորութեան, տարի մը առաջ ձեռնարկուած ընտրութեան, կուսակալութեան վաւերացման ենթարկուած ընտրելիներու ցանկին, Թաղ. Խորհուրդի արդի կազմին, եւ այն բոլոր գործերու մասին, որոնց համար մատնանշումներ ըրած են Էվգաֆին դիմումներ կատարողները՝ իրենց մատուցած գրութեամբ։

Դարձեալ, քննիչներուն հարցումին վրայ, Թաղականութիւնը բացատրած է թէ իւղի ու մոմի նման եկեղեցական հասոյթ մը իբրեւ կալուածական մատակարարութիւն ներկայացուած է։

Խօսակցութեան նիւթ եղած է նաեւ Էվգաֆի այն պայմանը թէ կալուածներու նորոգութեանց ծախքը 25 ոսկիէն աւելի ըլլալու պարագային, Էվգաֆի անօրէնութենէն արտօնութիւն ստանալու է։ Թաղականութիւնը յայտնած է որ բոլոր հրահանգները տառացի կը գործադրուին։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՓԵՐԱ - ՔՈՄԻՔԻ 350 պաշտօնեաները, արուեստագէտ, երգիչ, երաժիշտ եւն. երեքշաբթի գիշեր գրաւեցին թատրոնը, հետեւելով օրուան շարժումին։ Գիշերուան ժամը 2ին պարահանդէս տուին, ժամանցի համար։

ՓԱՐԻԶԻ ՌՈՒՍ միապետական օրկանը, «Վոզրոժտէնէէ», որ կը հրատարակուի միլիոնատէր Ղուկասովի աջակցութեամբ եւ անոր տպարանին մէջ, փակուեցաւ, գործադուլի հետեւանքով։ Տպարանատէրը մերժած է բանուորներուն պահանջները եւ դուռը բացուած են փոխադարձաբար։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ մօտերս ժողովի պիտի հրաւիրուի Լոքառնոյի դաշնակիցներուն կողմէ։ Պ. Լէօն Պլում համաձայն է ուղղակի բանակցիլ Գերմանիոյ հետ։ Իտալիան ալ պիտի հրաւիրուի։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ-ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ

Այսօր հինգշաբթի, Մարսէյլի Մայր եկեղեցիին տօնախմբութեան առիթով պիտի կատարուի պաշտամունք եւ Ս. պատարագ, մասնակցութեամբ բոլոր քահանաներուն։ Պատարագէն ետք՝ Ուխտ Եկեղեցասէր Հայուհեաց Միութեան եւ բաշխում Միութեան խորհրդանիշին։

Կիրակի օր, 5 Յուլիս, պատարագ եւ գրական-գեղարուեստական հանդէս Ս. Սահակի եւ Ս. Մեսրոպի յիշատակին։ Կը պատարագէ եւ հանդէսին կը նախագահէ ու կը խօսի Տ. Կարապետ եպիսկ. [illegible]։ Կը հրաւիրուի ամբողջ Մարսիլահայութիւնը ներկայ ըլլալու այս գեղազանցօրէն հայկական եւ կրօնական տօնակատարութեանց։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆի «ԱՐՄԵՆՈՒՇ» Թատերգութիւնը, տրամ 5 արար, որուն ֆրանսերէն բնագիրը գուեյերիական ընկերութենէ մը առաջին մրցանակ շահած է՝ 80 մրցող հեղինակներու երկերուն մէջ։ Կը տպագրուի թուագրուած 500 օրինակ միայն։ Ունենալ փափաքողները պէտք է փութան ապահովել օրինակ մը՝ դիմելով Տպարան Ն. Արմէն եւ Ընկ. (39 rue St-Savournin, Marseille) եւ ղրկելով 7.50 ֆր.։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը, հինգշաբթի ժամը 21ին, Սօսիէթէ Սավանթի մէջ, 28 rue Serpente, մէթրօ Odéon.

Կը խօսի Պ. Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ կոստանդին երզնկացի վերջին դասախօսութիւն։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme. PARIS (13)

Դպրոցական հանդէս Փորթոյի մէջ

Արարատ Միութեան դպրոցի աշակերտներուն հանդէսը տեղի կ'ունենայ 5 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Հ. Յ. Դ.ի «Բ. Համբարձում» ակումբի սրահին մէջ։

Արտասանութիւն, խմբերգ, փիանոյ, մէնախօսութիւն, պար եւ անակնկալներ։

Մուտքը ազատ է։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէին ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները Յուլիս 4, շաբաթ գիշեր ժամը 9ին, rue Mme Curie թիւ 7 սովորական հաւաքատեղին։ կարեւոր օրակարգ։

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԸ ԿՕՆԷՍի «Վարդան» ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Ռազմիկ եւ Ցաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները 5 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, ընկ. Յ. Ճիհանեանի բնակարանին մէջ։ խիստ կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍի կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, վաղը ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Սիամանթօ Ակումբին մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Դրօշակ միութեան սրահին մէջ։ ընկերներու ներկայութիւնը խիստ կարեւոր է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պուլվար Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Կայծակ, Վռամեան եւ Գայլ Վահան խումբերը, այս շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, Գալ Փրովէնսալի մէջ։ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԴԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը ՈՒՐԲԱԹ երեկոյ (3 Յուլիս) ժամը 8.30ին, Chez Zeyer սրճարանի վերնայարկը, 4 rue St. Denis (Place du Châtelet), մէթրօ Châtelet

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Նիւթ՝ «Խորհրդային նոր սահմանադրութեան էութիւնը»։ մէջբերում փոխանակութիւն՝ նոր սահմանադրութեան թերութիւններուն եւ առաւելութիւններուն մասին։ կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. Մուրատ խումբի մասնակցութեամբ Վռամեան, Մշօ, Արշաւիրեան խումբերու եւ հովանաւորութեամբ Զաւարեան կոմիտէի

5 Յուլիս կիրակի, Մէտոնի անտառը, պաղ աղբիւրին մօտ։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ։ ՊԻՒՖԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ — Էնվալիտէն շոգեկառք եւ իջնել Val de Fleury, մէթրօ՝ իջնել Mairie d'Issy եւ առնել սակայարժ ու իջնել Topis Vert։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Պանեօ-Քաշանի Մասնաճիւղի Սանուց Միութեան կողմէ

12 Յուլիս, կիրակի առաւօտեան ժամը 11էն գիշերուան ժամը 11

Chez Fiquet, Ռօպէնսոն

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ ԺԱՄԸ 3—7

կը ներկայացուի սանուհիներու կողմէ

48 ՕՐՈՒԱՆ ԳԷԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔ

կը նուագէ Թառի- ԳԱՐԵԳԻՆ, կը պարէ փոքրիկն ՌԷԺԻՆԱ

7—11 եւրոպական պարեր։ Ճաշ։ Դիւրամատչելի պիւֆէ։

Անձրեւի պարագային գոց սրահ։ Մուտք 3 ֆրանք

Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Զ. Ո. Մ. Վալանսահայ Սարգսեանի կողմէ

5 Յուլիս, Սէն Բէրէի անտառին մէջ, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ։ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ։ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ։

Թրամուէյ՝ երթ ու դարձ 1.50 ֆր.։

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ կիրակիի։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Սէնթ'Էթիէնի Մասնաճիւղի հանդէսը, 5 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սալ ժան տ'Արքի մէջ։

Դաշտահանդէս

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉի Լը Քրօթի Պուլվար Օտտօի ենթամասնաճիւղին կողմէ ի նպաստ Ազգային Վարժարանի

տեղի կ'ունենայ 5 Յուլիս, կիրակի, Սէնթ Անտրէի օդասուն պարտէզին մէջ, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ։

Առնել թիւ 25 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան։

Մրցանակաբաշխութեան հանդէս

Սամուէլ Մուրատեան Վարժարանի մրցանակաբաշխութեան հանդէսը տեղի կ'ունենայ 5 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, վարժարանին սրահին մէջ, 24 rue Troyon, Sèvres.

Նախագահութեամբ Նախկին Նախարար ԼՈՒԻ ՄԱՐԷՆի

կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։

Մուտքը ազատ է։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Երեւակայել, որ Թուչունի մը պէս ազատ է ինք այլեւս, գիմնազիայի պարտադիր համազգեստը մէկդի նետած, կը հագուի, ինչպէս որ սիրտը կ'ուզէ. կ'երթայ ուր որ կամենայ՝ օփերա, թատրոն, երեկոյթ, պարահանդէս։

Ուրախ, հնչեղ ծիծաղով մը Սոնիան վերմակը մէկդի նետեց ու դուրս ցատկեց անկողնէն։ Ի՜նչ պառկելու ժամանակ էր, երբ կեանքի իմաստը հիմնովին փոխուած էր իրեն համար։ Թեթեւ մուճակները անցընելով մերկ ոտքերուն, հապճեպով բացաւ պատի մէջ թաղուած պահարանի հայելապատ դուռը։ Երկու ձողերէ կախուած էին բազմաթիւ թանկարժէք զգեստներ։ Այս որքան զգեստներ ունէր։ Յափշտակուած պահ մը կեցաւ կիսաբաց դրան առջեւ գեղարուեստական հոյակապ նկարի մը նայողի զմայլանքով։

Արագօրէն, մէկ մէկու ետեւէ սկսաւ զգեստները փորձել, առանց հագնելու, ճիշդ այնպէս՝ իրանի առջին բռնելով։ Այդ մէկը անյարմար՝ հագիւ թէ ընթրիքի զգեստ լինէր։ Մէկ ուրիշը դալուկ կը ցուցնէր դէմքը գիշերուան ճրագով։ Ու կանգ առաւ բաց ոսկեգոյն շրջազգեստի մը վրայ, որ երիզուած էր կապտաւուն ժապաւէնով։

— Այ, էս լաւն է,— ինքնիրեն ըսաւ Սոնիան։

Զգեստը իրանին սեղմած՝ նազանքով մօտեցաւ սենեակի երկու պատուհաններու մէջ բարձրացած մեծ հայելիին, որու մէջ ամբողջ հասակով կ'երեւէր։ Սեւ երկար մազերը թափուած էին թեթեւ ալիքներով փղոսկրի նման ողորկ եւ սպիտակ լանջին։ Քիչ մը երկարաւուն դէմքին վրայ, ուղիղ, անզգալիօրէն արծուային քիթը կարծես վարպետ նկարիչ մը նկարած էր՝ այնքան նուրբ եւ յստակ գծերով։ Աչքերը զարմանալիօրէն կը յիշեցնէին մագաղաթեայ գրքերու մէջ գտնուող պարսկական պատկերները՝ մեծ ու նշանաձեւ աչքեր, եզերուած երկար արտեւանունքներով։ Առուակի մը եզերքին բարձրացած բարտիի նման ճկուն եւ շքեղ հասակը կ'ամբողջացնէր աղջկան արտաքին պատկերը, թափանցիկ գիշերազգեստով մը հազիւ ծածկուած։

— Հը՞, մեր աղջիկ,— հազիւ լսելի ձայնով մը շշնջաց Սոնիան՝ քանի մը վայրկեան ինքնիրմով զմայլած,— ի զուր չէ որ բոլորը կը խենթենան քեզմով։

Եւ գլուխը նազանքով ետ նետեց ու պչրանքով աչք կծծեց հայելիի մէջ ցոլացող իր պատկերին, որպէս թէ մէկ ուրիշը լինէր ու ինքը սիրահար երիտասարդ մը։

Սոնիան կարծես առաջին անգամն էր որ հայելիի մէջ կը տեսնէր իր պատկերը։ Թուլօրէն ինկաւ երեննոտ աթոռակին վրայ՝ երազուն աչքերը յառած հայելիի մէջ անդրադարձող իր պատկերին։

Այդ առտու որքան հաճելի մտքեր, գունաւոր իղձեր կը պարէին Սոնիայի շուրջը՝ ծիծաղուն կազմած։ Անշուշտ պատճառ մը չկար, որ այդպէս չլինէր։ Գեղեցիկ էր ինք, հարուստ զաւակը մեծահարուստ Պետրոս Կարպովիչ Ասլանովի։ Ի՞նչ բան էր։

Այդ վիճակին մէջ Սոնիա ինքզինքը կը զգար ամպերու վրայ թառած իշխանուհի մը, ճիշդ այն նկարին նման, որ մանկութեան ունեցած հէքեաթներու գրքին մէջ տեսած էր։ Փայլուն, գունաւոր նկար մըն էր այն, որուն կեդրոնը, թափանցիկ շղարշով մը մերկութիւնը ծածկած, հէքեաթի իշխանուհին երկնցած իր ծաղկազարդ կանաչի վրայ։ Պատանի հովիւը, թաղիքէ սրածայր գլխարկով եւ հովուական կոր մահակով, մէկ ծունկը գետին, իշխանուհիի ականջին կը փսփսար սիրոյ խոստովանանքը։

Հեքեաթական պատկերի վերյիշումը, Սոնիայի երեւակայութեան մէջ թեւաւորուած, խառնուեցաւ այդ իրիկուան տեղի ունենալիք ընդունելութեան հետ։ Մեծ, շքեղ ընդունելութիւն մը տեղի պիտի ունենար, ու ինք պիտի փայլէր ճշմարիտ թագուհիի մը նման։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՕՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 3 ՅՈՒԼԻՍ
VENDREDI 3 JUILLET 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3156

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ, ՄԱՐ ՇԻՄՈՒՆ ԵՒ ՆԷԿԻՒՍԸ

Զուարճալի՞ք: Ամենեւին: Սի՞րտ է մնացեր զուարճանալու, այնքան եղերական այս օրերուն:

Պարզապէս պատմութիւն կը սերտենք, մերն ու միւսներունը, միշտ արթուն պահելու համար տարագիր բազմութեանց քաղաքական միտքը:

Բսած եղանք, առիթով մը.

— Եթէ նէկիւսը միայն Հայոց պատմութիւն կարդացած ըլլար, անշուշտ այս օրերուն չէր հասներ»: (7 մայիս):

Կայսրութեան անկումէն եւ իր անփառունակ փախուստէն վերջ, «Ցուդայի Առիւծ»ը ահա ման կուգայ Եւրոպայի պողոտաներուն վրայ, արդարութիւն պահանջելու համար, «յանուն Աստուծոյ եւ մարդկութեան»:

Եւ օրուան հզօրները պատի՛ւ կ'ընեն գայն ընդունելու Ազգաժողովին մէջ, որպէսզի «դարդս լացէք» երգէ, յաղթականներու սուլոցին եւ հովանաւորներու, դրդիչներու պիղծ արգահատանքին մէջ ...

«Փա՛ռք պարտեալներուն», երգած է բանաստեղծը: «Վա՛յ պարտուածներուն», կը պատասխանէ իմաստունը:

Տարուբեր՝ այս երկու կանչերուն միջեւ, արքայից արքան գլխիկոր ներկայացաւ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ, եւ թափեց իր ամբողջ մաղձը, ինչպէս մահապարտ մը կախաղանին առջեւ:

Բայց նէկիւսը կը յուսայ տակաւին.

— «Ներկայացուցիչներ աշխարհի, ես ժընեւ եմ եկած կատարելու համար ամէնէն տաժանելի պարտականութիւնը: Ի՞նչ պատասխան պիտի տանիմ իմ ժողովուրդիս: Հակառակ իմ զէնքերուս տկարութեան եւ օդանաւերու, թնդանօթներու, ռազմանիւթի եւ հիւանդանոցներու չգոյութեան, ես բացարձակ վստահութիւն ունէի Ազգաժողովին վրայ... Ես կը պաշտպանէի փոքր ազգերուն դատը: Բայց, ո՞ւր մնացին ինծի եղած խոստումները»:

Այս ողբերգութիւնը ձեզի չի՞ յիշեցներ միւսը, հայկականը, եւ աւելի նորը՝ ասորականը:

Որքա՛ն իրարու նման են այս երեք պատմութիւնները, սկիզբով, ինչպէս վախճանով: Եւ մանաւանդ որքա՛ն պերճիմաստ, իբրեւ քաղաքական գիտելիք:

Հապէշները կռուեցան եւ պարտուեցան:

Մենք չկռուեցա՞նք, մեր կարողութեան սահմանին մէջ:

Ասորիները կռուեցան եւ լքուեցան, յուսալով մինչեւ վերջը,— տակաւին քանի մը տարի առաջ:

Եւ երեքն ալ, իբրեւ գերագոյն ապաւէն, ունեցան Եւրոպան: Ուրիշ խօսքով՝ յաղթականները, որոնք ի վիճակի էին ժայռեր գլորելու եւ հրաշքներ գործելու: Մանաւանդ որ, յանձնառութիւններ ալ ստանձներ էին:

Բայց երեքն ալ մոռցուեցան, ճակատագրական պահուն: Աւարը բաժնուած էր եւ աչքերը մշուշ կապած էին գինարբուքի գոլորշիներէն: Մարդիկ ժամանա՞կ ունէին «պզտիկ դաշնակից»ներու, «աղքատ ազգականներ»ու տաղտուկով զբաղելու:

Ծարահատ, պարտեալները Եւրոպա ղրկեցին իրենց պետերը,— երկուքը՝ կէս-աշխարհական, կէս-հոգեւոր, միւսը՝ վեհապետ,— արքայից արքայ:

Հայերը Փարիզ եւ Լոնտոն փութացուցին իրենց պատրիարքը, Զաւէն արքեպիսկոպոս: Ասորիները Մար-Շիմունը: Իսկ Հապէշները՝ նէկիւսը:

Աղերսագրով սկսեր էին, շարունակեցին զէնքով, յանգելու համար աղօթքին ու աղաչանքին:

—Գթացէք, ներկայացուցիչներ աշխարհի, ազգ եւ ազինք տիեզերքի եւ ամենազօր առաջնորդներ աշխարհի. երկու հազար տարուան ժողովուրդ ենք եւ քրիստոնեայ...

—Չորս հազար տարուան պատմութիւն ունինք, եւ առաջին քրիստոնեաներէն ենք ...

—Երեք հազար տարուան պետութիւն մը մոխիրի վրայ նստաւ, չէ՞ք վախնար Աստուծոյ դատաստանէն ...

Քար կտրած են դաշնակիցներն ու աջակիցները, դրդիչներն ու կազմակերպիչները,— ամենակալ եւ ամենազօր:

—Այո, իրաւունք ունիք ... բայց եւ այնպէս ... ի վիճակի չենք նորէն պատերազմելու ...

Եւ հայկական ու ասորական դատերը դարձան գաղթականներու տեղաւորման խնդիր, իսկ եթովպականը,— կարդացէք օրուան լուրերը:

Անոնք որ ամէնէն առաջ իւղ լեցուցեր էին կրակին վրայ, բոցավառելով յետամնաց ժողովուրդի մը եւ անոր պարզամիտ վեհապետին երեւակայութիւնը, անոնք որ ի վիճակի են աշխարհ սասանեցնելու, այսօր խեղճացած, բանաձեւ կը մշակեն պատժական տնօրինութիւնները վերցնելու համար:

Նահանջի, ուրացման եւ լքման անփառունակ ճամբուն վրայ իրար կը դիմաւորեն ինչպէս աւանդապաշտ եւ աշխարհակալ Մեծն Բրիտանիան, նոյնպէս բանուորա-գիւղացիական Ռուսաստանը եւ ժողովրդական Ճակատի Ֆրանսան: Անոնք համերաշխ էին երէկ ալ, տարբեր դրօշի տակ եւ ուրիշ նշանախօսքերով: Ու համերաշխ պիտի մնան վաղն ալ: Ամէն անգամ որ իրենց դիմացը գտնեն Պատրիարքներ աղօթասաց կամ «արքայից արքաներ»՝ դիւրահաւան եւ անճար:

Ո՞րն է աւելի եղերական, հայկակա՞նը, ասորակա՞նը թէ հապէշականը:

Երեքն ալ: Եւ թող երեքն ալ դառնան ականջի օղ, բոլոր տկարներուն համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

160.000 ԶԻՆՈՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Զինուորութեան շրջանը պիտի կրճատուի

Ազգ. պաշտպանութեան նախարար Պ. Տալատիէ առջի օր տեղեկութիւններ հաղորդեց երեսփ. ժողովի զինուորական յանձնաժողովին առջեւ, բանակին կացութեան եւ իր մտադրութեանց մասին: Այս առթիւ չեշտեց թէ միջազգային կացութիւնը թոյլ չի տար կրճատել պարտաւորիչ զինուորութեան շրջանը (երկու տարի): Միեւնոյն ատեն հաղորդեց թէ ծրագիր մը կազմած է, որուն համաձայն Ֆրանսայի զինուորները միայն վեց ամիս պիտի մնան զօրանոցներու մէջ, իսկ մնացեալ 18 ամիսը պիտի անցընեն ռազմափորձերով, մարզանքներով եւ զբօսախաղերով: Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, որպէսզի դիւրացնէ զինուորներու աստիճանի բարձրացումը: Յանձնաժողովին համայնավար անդամները առաջարկեցին որ զինուորները աւելի երկար արձակուրդներ վայելեն եւ ձրի ճամբորդեն երկաթուղիներու վրայ: Պ. Տալատիէ հաւաստեց թէ արեւելեան ամրութեանց սահմանուած զինուորները բաւական են երաշխաւորելու սահմանագլուխին ապահովութիւնը, որ եւ է անակնկալի հանդէպ: Յետոյ աւելցուց թէ կառավարութիւնը ծրագրած է շուտով 160,000ի բարձրացնել այդ բանակին թիւը:

Ինչ կը վերաբերի կարգապահութեան, Պ. Տալատիէ անհրաժեշտ կը գտնէ որ բանակը հեռու մնայ քաղաքական ցոյցերէ, ինչ հանգամանք ալ ունենան եւ բացարձակ հաւատարմութեամբ վարուի հանրապետական օրէնքին հանդէպ, նուիրուելով միայն իր կոչումին,— երկրին ապահովութիւնը: Կառավարութիւնը թոյլ չպիտի տայ որ եւ է շեղում այս տարրական կանոնէն: Պիտի արգիլուի նաեւ քաղաքական մամուլին տարածումը բանակին մէջ: «Ես չեմ ուզեր որ Ժողովրդական Ճակատին թերթերը մտնեն զօրանոցներու մէջ, ինչպէս չեմ ուզեր «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ին մուտքը»: Ներկաներէն մէկը առաջարկեց մասնաւոր լրագիր մը հրատարակել զինուորներուն համար: Նախարարը աւելցուց.— «Իմ սկզբունքս է ապահովել բանակին չէզոքութիւնը: Ատոր համար է որ, երբ իմացայ թէ Ժողովրդական Ճակատի կոմիտէներ կը գտնուին կարգ մը զօրամասերու մէջ, առանց բռնութեան դիմելու հրաւիրեցի որ լուծուին: Այսպէս վարուելով հանդերձ, կը յիշեցնեմ թէ սպաները իրաւունք չունին արգիլելու որ զինուորները յաճախեն այս կամ այն հանրային վայրը, այն պատրուակով թէ ձախակողմեան տարրեր կը գտնուին հոն: Սպաներուն արգիլուած է համազգեստով մասնակցիլ որ եւ է քաղաքական ցոյցի»:

Կառավարութիւնը 38 միլիոն ֆրանք տրամադրած է, կրկնապատկելու համար զինուորներու փոխատուութիւնները, իսկ 20 միլիոն՝ անոնց սնունդը բարելաւելու համար:

ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՁԱԽՈՂԱԾ ԵՆ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԵՆ ԵՏ ԱՌՆԵԼ ԶԱՆՈՆՔ

ԿԱՐԵՒՈՐ ՃԱՌԵՐ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի օր, Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովին առջեւ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները հանդիսաւորապէս խոստովանեցան թէ պատժական տնօրինութիւնները իրենց նպատակին չհասան, հետեւաբար աւելորդ է շարունակել: Թէ Պ. Իտըն եւ թէ Պ. Լէօն Պլում յանձնարարեցին ետ առնել Իտալիոյ դէմ հաստատուած բոլոր կաշկանդումները: Միեւնոյն ատեն դիտել տուին թէ մերժելով հանդերձ ճանչնալ Եթովպիոյ կցումը, Անգլիա եւ Ֆրանսա միտք չունին պատերազմի դիմելու եւ անարդարութիւնը դարմանելու: Անգլիոյ արտաքին նախարարը յայտարարեց.

— «Հիմնական իրողութիւնը այն է թէ պատժական տնօրինութիւնները չծառայեցին այն նպատակին որուն սահմանուած էին: Բայց այդ չի նշանակեր թէ մենք պէտք է բոլորովին մէկդի դնենք մեր նպատակակէտը, որ է միջազգային օրէնքը արժեցնել բռնութեան օրէնքին վրայ: Պատմութիւնը ցոյց կուտայ թէ երկար ճիգեր պէտք են, այդ նպատակին հասնելու համար: Առ այժմ մեր էական ճիգը պէտք է ըլլայ վերաշինութիւն: Ինչ կը վերաբերի անմիջական ապագային, բրիտանական կառավարութիւնը պատրաստ է գործակցելու հաւաքական ապահովութեան համար»:

Մոսկուան ալ կը խոստովանի...

Պ. Իտընի ձայնակցեցաւ Պ. Լիթվինով, Խ. Միութեան արտաքին գործավարը, խոստովանելով պատժական տնօրինութեանց վիժումը, բայց վստահութիւն յայտնելով ապագայի մասին: «Պէտք չէ դպչիլ Ա. Դ. ուխտի 16րդ յօդուածին, տնտեսական պատիժները պէտք է պարտաւորիչ ըլլան Ազգաժողովի բոլոր անդամներուն համար: Տիպար Ազգաժողովի մը մէջ, զինուորական տնօրինութիւններն ալ պարտաւորիչ պէտք է ըլլան: Եթէ չենք կրնար միջազգային համերաշխութեան այդ իտէալին հասնիլ, պէտք է այնպէս շարժինք որ իւրաքանչիւր ցամաքամաս ծածկուի շրջանային դաշինքներու ցանցով մը: Այդ առաջադրութեամբ, ես անհրաժեշտ կը գտնեմ Ա. Դ. Ուխտին զօրացումը եւ կ'ողջունեմ Ֆրանսայի առաջին պատուիրակին ծրագիրը: Խ. Միութիւնը կը շարունակէ խաղաղութեան ճշմարիտ երաշխիք մը համարիլ ամբողջական զինաթափումը, իսկ մինչ այդ պէտք է Ազգաժողովը զօրացնել հաւաքական ապահովութեամբ: Պէտք է նոր կեանք մը տալ Ազգերու Դաշնակցութեան»:

Իտալացի թղթակիցներ վտարուեցան

Ժընեւի նահանգէն վտարուեցան իտալացի ութ թղթակիցներ, որոնք նախատած էին Եթովպիոյ կայսրը, Ազգաժողովին առջեւ: Այս կարգադրութիւնը մեծ վրդովում պատճառեց Իտալիոյ մէջ, ուր կառավարական շրջանակները եւ թերթերը կը պաշտպանեն թղթակիցները: Քարոզութեանց նախարարը հեռագրով համակրանք յայտնեց թղթակիցներուն: Եթովպիոյ անկեալ կայսեր ընդունելութիւնը Ազգաժողովին մէջ՝ խոր տհաճութիւն պատճառեց Իտալացիներուն, որոնք այդ իրողութիւնը անարգանք մը կը նկատեն Եթովպիոյ նոր կայսեր՝ Իտալիոյ թագաւորին դէմ:

Ֆրանսական մամուլը դատապարտելով հանդերձ իտալացի թղթակիցնե-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՓԱԿՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

«Նոր Օր» կը գրէ Յունաստանի հայկական դպրոցներու փակման առթիւ.

— Առաջին քայլը առնուած է Սելանիկի մէջ, ազգային իշխանութեան կողմէ, որուն պատուիրակութիւնը թագաւորին եւ վարչապետին ներկայացած եւ յուշագիր յանձնած է վարժարաններու մասին:

Մեզի կը տեղեկացնեն թէ նման յուշագիր մըն ալ ժամանակին ներկայացուած է հեդր. Վարչութեան կողմէ, միայն սա տարբերութեամբ որ դիմումը կատարուած է միայն ազգային վարժարաններու համար:

Կը կարծենք թէ յուշագիրներով ամէն աշխատանք վերջացած չէ: Շատ անգամ, անոնք դարակներու մէջ կը մնան, նախարարներուն բազմազբաղութեան պատճառաւ: Պէտք է հետապնդել, միջոցներ գտնել ուրիշ ազդակներով ալ ազդեցութիւն գործելու կառավարութեան վրայ, որպէսզի շուտափոյթ կարգադրութիւն ընէ դպրոց-տարեշրջ-էն առաջ:Օր-ի համար, կարելի է խնդրել Հելլէնահայ Լիկին միջամտութիւնը:

Որ օրուան կը սպասէ Լիկը գաղութին ծառայութիւն մատուցանելու համար: Յարմարագոյն առիթն է Լիկը ժողովրդականացնելու եւ զայն դարձնելու կարեւոր ազդակ մը երկու ժողովուրդներու յարաբերութիւններուն ամրապնդման համար:

Պէտք է շարժման մէջ դնել նաեւ բազմաթիւ հայասէր Հելլէնները, զօրավարներ, քաղաքագէտներ, լրագրողներ, որոնց միջամտութիւնը կրնայ օգտակար ըլլալ մեզի համար:

Վստահ ենք որ կառավարութիւնը կատարուած դիմումները անհետեւանք պիտի չթողու եւ ձեւ մը պիտի գտնէ, որպէսզի վարժարանները պետական կրթական ծրագիրը ընդունելով մէկտեղ, մնան ու գործեն իբր հայ վարժարաններ: Կառավարութեան մօտ բարեացակամութիւնը չի պակսիր: Միայն պէտք է կազմակերպուած աշխատանք տանիլ եւ գործը հետապնդել յամառօրէն»:

ԼԷՕՆ ՊԼՈՒՄԻ ՃԱՌԸ

Անգլիոյ եւ Խ. Միութեան պատուիրակներէն առաջ խօսք առած էր Պ. Լէօն Պլում, որ շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ, պարզելով Ֆրանսայի Ժողովրդական Ճակատին տեսակէտները՝ միջազգային կացութեան եւ հաւաքական ապահովութեան մասին: Ֆրանսայի վարչապետն ալ, որ առաջին անգամ կ'երեւար Ազգաժողովին առջեւ, յայտարարեց թէ իր երկիրը չի կրնար պատերազմ յայտարարել Իտալիոյ դէմ, պաշտպանելու համար Եթովպիան, նկատի առնելով Եւրոպայի կացութիւնը: «Եթովպական հարցը թերեւս կարգադրուած է Ափրիկէի մէջ, բայց կարգադրուած չէ Ժընեւի համար: Ֆրանսա կը ջանայ իրաւունքի եւ օրէնքի մասին ունեցած հաւատարմութիւնը հաշտեցնել իր խաղաղութեան կամքին հետ: Ան չուզեր չնորհել որ եւ է արձակում որ կրնայ քաջալերել իրաւունքի դէմ կատարուած արարքները: Ան պատերազմ չի պահանջեր իրաւունքը արժեցնելու համար, այլ ամէն բանէ առաջ կը խորհի վաղուան, ապագայի մասին եւ իր միակ փառասիրութիւնն է ներկայ տագնապէն քաղել օգուտ մը՝ իրական խաղաղութեան համար,— խաղաղութիւն մը կազմակերպուած, անբաժանելի եւ զինաթափեալ: Ֆրանսա միայն մէկ միջոց կը տեսնէ անցեալը սրբելու համար, — ստեղծել նոր ապագայ մը: Ֆրանսա խաղաղութիւն կ'ուզէ, կ'ուզէ միակամ: Կ'ուզէ այնքան խորապէս որ, մեր ներքին բանավէճերուն մէջ, կուսակցութիւնները իրարու կ'ըսեն, իբրեւ գերագոյն փաստարկութիւն,— «Դուք վտանգի կ'ենթարկէք խաղաղութեան դատը, դուք պատերազմի կ'առաջնորդէք ազգը»: Ֆրանսա թէեւ ազատ է, ինչպէս միւս բոլոր ժողովուրդները, ընտրութիւն կատարելու համաձայն իր քաղաքական, ընկերային, պատմական եւ ցեղագրական խնամութեանց, բայց խաղաղութիւն կ'ուզէ բոլոր ժողովուրդներուն համար եւ բոլոր ժողովուրդներուն հետ, ինչ որ ալ ըլլայ անոնց վարչաձեւը կամ կառավարական սկզբունքը»:

Պ. Պլում ակնարկելով Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ կատարած օրինազանցութեանց —դրժում հանդիսաւոր յանձնառութեանց — հարցուց թէ անոնք պատրա՞ստ են օգնելու, նոր ապագայ մը պատրաստելու համար: «Անոնք համաձա՞յն են թէ Եւրոպայի պատմութեան մէջ, որ լուսաւորուած եւ ազգարարութիւններ ստացած է անողորմ դասերով, նոր շրջան մը պէտք է բացուի»: Իր կարծիքով Իտալիոյ նոր յուշագիրը դրական է այս հասկացողութեամբ եւ երբ Գերմանիան ալ պատասխանէ անգլիական հարցարանին, անշուշտ այդ պատասխանը «պիտի ծառայէ իբրեւ մեկնակէտ Եւրոպայի խաղաղ վերակազմութեան համար»:

Ֆրանսայի վարչապետը շօշափեց նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան բարենորոգման խնդիրը եւ դիտել տուաւ թէ կառավարութիւնը «չի կրնար աջակցիլ որ եւ է առաջարկի որ կը ձգտի Ազգաժողովը վերածել ակադեմական հաստատութեան մը: Կարելի չէ ժխտել թէ Ազգաժողովը ձախողանքի մը հանդիպեցաւ, չկրցաւ արգիլել յարձակումը եւ կասեցնել պատերազմը, սակայն այս ձախողանքին պատճառը Ազգաժողովին ուխտը չէ, այլ անոր յապաղած, անստոյգ եւ երկդիմի գործադրութիւնը: Իսկ եզրակացութիւնը պէտք է ըլլայ ոչ թէ թուլացում, այլ ամրացում ուխտին տրամադրած պարտաւորութեանց: Ուխտին բարեփոխումը պէտք է կատարուի այնպէս որ նախայարձակման դէմ պատերազմի դիմելու պարտաւորութիւնը սահմանափակուի այն պետութեանց որոնք իրարու մօտ են աշխարհագրականօրէն կամ քաղաքականօրէն, եւ ոչ թէ բոլորին, ինչպէս կը տրամադրէ ուխտը: Բայց եւ այնպէս, մեզի համար գոյութիւն չունի խաղաղութիւնը պահպանելու համար պատերազմի դիմելու պատահականութիւնը: Հաւաքական ապահովութիւնը պէտք է կապուի ընդհանուր զինաթափութեան հետ»:

ՕՓԵՐԱ-ՔՈՄԻՔին «գրաւումը» կը շարունակուի: Պաշտօնէութիւնը կ'առարկէ թէ տնօրէնը 750.000 ֆր. պարտք ունի արուեստագէտներուն եւ պաշտօնեաներուն, բայց միայն 3000 ֆր. կայ սնտուկին մէջ: Կրթական նախարարը միջամտեց վէճը կարգադրելու համար: Բանթողները կ'ըսեն թէ տնօրէնը ոչ միայն դրժած է իր յանձնառութիւնները, այլ եւ երկու տարիէ ի վեր բան չէ վճարած 20 երաժիշտներու որոնք պարտքով կ'ապրին: Տնօրէնը կը հերքէ եղած մեղադրանքները, պնդելով թէ իր հաշիւները կը քննուին ամէն ամիս:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Ինչպէս որ 1921 մարտ 16ին Մոսկուայի մէջ հայկական շահերը ստորադասուեցան Նեղուցներու հարցին, նոյնպէս ալ Լօզանի մէջ դաշնակից պետութիւնները տմարդօրէն անարգ առեւտուրի մը նստան Թուրքերու հետ եւ ջնջելով Սեւրի դաշնագիրով Հայաստանին վերապահուած իրաւունքները, կարգադրեցին նոյն նեղուցներուն խնդիրը ի շահ իրենց։ Սեւրը փոխարինուեցաւ Լօզանի դաշնագրով, Թուրքիան վերահաստատեց իր գերիշխանութիւնը եւ իբրեւ պատերազմին մասնակցող հակառակորդ պետութիւն, միակը եղաւ, որ սպառազինութեան սահմանափակում չունեցաւ։ Միայն նեղուցներու մասին էր, որ Անգլիան մնաց անսասան ու անհաշտ ···

Հիմնուելով մարտ 16ի դաշնագրին վրայ, Թուրք եւ խորհրդային պատուիրակները Լօզանի մէջ համաձայնութեան եկան, որով նեղուցներու հարցին ընդհանուր պաշտպանութիւնը պիտի ըլլէր ոչ թէ Ըսմէթ փաշան, այլ Խ. Միութեան արտաքին գործավար Ջիչերինը։

Նեղուցներու յանձնախումբի առաջին իսկ ժողովին մէջ, անգլիական պատուիրակութեան նախագահ լորտ Քըրզըն ներկայացուց նախագիծ մը, որու համաձայն պիտի քանդուէին Տարտանէլի, Մարմարայի եւ Վոսփորի երկու ափերու, Սամոթրակէի, Սամոս, Իմպրոս եւ Թէնէտոս կղզիներու ամրութիւնները. Թուրքիան իրաւունք չպիտի ունենար զօրք պահել ապազինեալ գօտիի մէջ բացի Պոլսէն, ու զօրքին քանակը 9000 զինուորէ աւելի չպիտի ըլլար, այդ զօրքը ծանր հրետանի ունենալու իրաւունք չունէր։ Թէ խաղաղութեան շրջանին եւ թէ պատերազմի ատեն առեւտրական բոլոր նաւերը ազատօրէն պիտի նաւարկէին նեղուցներէն, նոյնպէս պատերազմական նաւերուն նեղուցներէն երթեւեկելու իրաւունք կը տրուէր, ամէն պետութիւն իրաւունք ունէր Սեւ ծովուն մէջ պահելու նաւատորմիղ, որ իր տարողութեամբ կրնար հաւասարիլ սեւ ծովեան ամէնէն զօրաւոր պետութեան տորմիղին։ Ուրիշ խօսքով, Անգլիա կ'առաջարկէր նեղուցներու մասին ընդունիլ Սեւրի դաշնագրի տրամադրութիւնները։

Ջիչերին հակառաջարկ մը ներկայացուց, որուն էական կէտերն էին.— Թուրքիա կը պահէ վեհապետական լիակատար իրաւունքներ նեղուցներուն վրայ եւ իրաւունք կը ստանայ ամրացնելու թէ նեղուցները եւ թէ անոր շրջակայ ցամաքամասերը. առեւտրական նաւերու երթեւեկին համար նեղուցները կը մնան ազատ, սակայն բոլորովին կ'արգիլուի խաղաղութեան թէ պատերազմի ատեն մարտանաւերու եւ սուզանաւերու անցքը նեղուցներէն, ինչպէս եւ օդանաւերու թռիչքը. Թուրքիա իրաւունք կը ստանայ ամրացնել նեղուցները եւ ուզածին չափ զօրք պահել այդ շրջաններուն մէջ. նեղուցներէն կրնան անցնիլ միայն Թուրքիոյ պատերազմական նաւերը։ Սեւ ծովը կը յայտարարուի սեւ ծովեան պետութիւններու գոց ծով մը։

Թուրքիան ալ իր կարգին առաջարկեց նախագիծ մը, որով կը պահանջէր ոչ - սեւծովեան պետութիւններուն արգիլել մարտանաւեր պահել Սեւ ծովի մէջ, Թուրքիոյ իրաւունք տալ ամրացնելու միայն Հելլեսպոնտոսի թերակղզին եւ Մարմարա ծովի եզերքները, Պոլիսը չմտցնել ապազինեալ շրջանին մէջ. Թուրքիան կը հրաժարի Տարտանէլը եւ Վոսփորը ամրացնելէ։

Այսպիսով, Թուրքիան կ'ընդունէր նեղուցներու որոշ մասերու ապազինման սկզբունքը, որ կը հակասէր Ջիչերինի արծարծած տեսակէտներուն։ Եւ հասկնալի է այդ, որովհետեւ Թուրքիան եկած էր Լօզան պաշտպանելու ոչ թէ Ռուսիոյ, այլ իր սեփական շահերը։ Թուրք պատուիրակները այդպէս ալ վարուեցան։ Առաջին իսկ օրէն, Ջիչերինէն ծածուկ, Թուրքերը վարագոյրին ետեւը սկսան գաղտնի բանակցութիւններ վարել պետութեանց ներկայացուցիչներուն հետ եւ զիջումներ կատարելով Նեղուցներու խնդրոյն մէջ՝ անոնցմէ շատ ուրիշ զիջումներ կորզեցին։ Թուրքերուն քաջ յայտնի էր, որ նեղուցները Անգլիոյ համար կենսական կարեւորութիւն ունին եւ ան պատրաստ է յանուն այդ խնդրի կարգադրութեան ոտնակոխ ընել հարիւր հազար Հայաստանի արդար իրաւունքները։

Առանց Ջիչերինի գիտութեան, դեկտ. 20ին Թուրքերը նոր նախագիծ մը ներկայացուցին, որով արդէն կը համաձայնէին ոչ -սեւծովեան պետութիւններու պատերազմական նաւերու մուտքը դէպի նեղուցները, պայմանով որ անոնց թիւը չգերազանցէ նոյն գօտիի մէջ գտնուող թրքական նաւատորմիղի քանակը։ Իսկ Սեւ ծովին մէջ նոյն պետութիւնները կրնան նաւատորմիղ ունենալ, միայն թէ ոչ - սեւծովեան պետութիւններու նաւերուն ընդհանուր թիւը չի կրնար անցնիլ ամէնէն զօրաւոր սեւծովեան պետութեան տորմիղը։ Այս նոր առաջարկով Թուրքերը կ'ընդունէին նաեւ ոչ - սեւծովեան պետութիւններու պատերազմական նաւերու Նեղուցներէն ազատ անցքի սկզբունքը։ Ի հարկէ, Ջիչերին իրաւունք ունէր Թուրքերու այս քայլը հասարակ դաւաճանութիւն նկատելու։ Սակայն ի՞նչ օգուտ. 1920 մարտ 16ին Մոսկուայի մէջ Թուրքերուն արդէն ծախուած էր Կարսը, Արտահանը, Հայկական Սուրմալուն եւ Նախիջեւանը ···

Գաղտնի եւ բացայայտ վէճերէ եւ առեւտուրէ վերջ, 1923 փետր. 1ին խորհրդաժողովի լիագումար նիստին մէջ կարդացուեցաւ Նեղուցներուն մասին մշակուած նախագիծը, իր հիմնական կէտերուն մէջ միացուեցան Լօզանի դաշնագրին (Նեղուցներու հարցը Լօզանի մէջ քննուեցաւ անջատաբար և անոր վերաքննութիւնը ներկայիս առնչութիւն չունի Լօզանի դաշնագրին ամբողջութեան հետ)։

1923 յուլիս 24ին ստորագրուեցաւ (Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Թուրքիոյ, Ճափոնի, Իտալիոյ, Ռումանիոյ, Յունաստանի, Եուկոսլավիոյ, եւ Պուլկարիոյ կողմէ) հետեւեալ պայմանագիրը նեղուցներու մասին.—

1. Թէ խաղաղութեան եւ թէ պատերազմի միջոցին առեւտրական եւ պատերազմական նաւերու անցքը Նեղուցներէն ազատ կը յայտարարուի,— բացի այն պետութենէն, որ պատերազմի մէջ կը մտնէ Թուրքիոյ հետ. խաղաղութեան ժամանակ դէպի Սեւ ծով գացող որ եւ է ոչ - սեւ ծովեան պետութեան մը նաւատորմիղը չի կրնար գերազանցել սեւծովեան ամէնէն զօրաւոր նաւատորմիղ ունեցող պետութեան նաւերու չափը, իսկ պատերազմի ատեն, եթէ Թուրքիան չէզոք դիրքի մէջ է, այդ սահմանափակումը կը վերանայ պատերազմող այն կողմին համար, որ «Սեւ ծովու մէջ իր իրաւունքները կը պաշտպանէ»։ 2. Ապազինեալ գօտի կը նկատուին Տարտանէլի եւ Վոսփորի երկու եզերքները, Մարմարա ծովին բոլոր կղզիները՝ բացի մէկէն եւ Եգէական ծովուն կարգ մը կղզիներէն՝ ապազինեալ գօտիներու մէջ կ'արգիլուի ամրութիւններ կառուցանել, հրետանի ունենալ, օդանաւային կայաններ հաստատել եւն., ինչպէս եւ բացի ոստիկանութենէն ու ոստիկան - զօրքէն որ եւ է ուրիշ զինուորական ուժ ունենալ։ Պոլսոյ եւ անոր շրջակայքի համար զինուորական ուժերու թիւը 12.000ը չպիտի անցնի։ 3. Պայմանագիրին մասնակցող պետութիւններէ կը կազմուի միջազգային յանձնախումբ մը, հսկելու համար նեղուցներու մասին հաստատուած վարչակարգին»։

Այս պայմանագիրը հակառակ էր Ռուսաստանի շահերուն եւ խորհրդային պատուիրակները նախապէս չուզեցին ստորագրել։ Սակայն տարբեր գիտումներով Մոսկուան եւս միացուց իր ստորագրութիւնը 1924ի սկիզբները։ Թէեւ ստորագրեց, սակայն մինչեւ այսօր ալ խորհրդային կառավարութիւնը չէ վաւերացուցած նեղուցներու լօզանեան պայմանագիրը։

Ի՞նչեր տեղի ունեցան Լօզանէն վերջ։

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՍԱՐԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

— o —

Մոսկուայի մէջ նկարիչ Մ. Սարեան մեծ ցուցահանդէս մը տուաւ։ Ցուցադրուած են մեծ նկարչին գործերէն 250 պաստառ, 1919—1935 թուականներու արտադրութիւն,— Հայկական հէքիաթների զարդանկարչութենէն, Հայաստանի դաշտանկարներէն նմոյշներ ինչպէս եւ իր վերջին գործը, սարմիր բանակի հայկական զօրամասերու լեռնային երթը։

ԴԷՊԻ ԺԸՆԵՒ

— · —

Սիրելի՛դ իմ Յառաջ, Մայիսի վերջին օրը մենք խումբ մը ընկերներով կ'երթանք Ժընեւ։

Մայիս ըսելով, մեր Հայրենի գարունը չհասկնաք։ Այս խոնաւ երկրին Մայիսը հազիւ կարելի է բաղդատել մեր Հայրենիքի խենթ Մարտին հետ... Տես օդը, լեռները, ծաղիկներն ու անտառները, ոչ հոտ ունին եւ ոչ ալ մերիններուն գեղեցկութիւնը։

Եւ հիմակ ի՞նչպէս չերեւակայել մեր Հայրենիքի անուշիկ վարդերու ու ծաղիկներու Մայիս ամիսը։

Կ'երթանք քանի մը ընկերներով, տեսնելու համար այն փոքրիկ երկրին մէկ քաղաքը, որուն համար կ'ըսեն թէ առաքինի ու աշխատասէր ժողովուրդ մը ունի։ Եւ նոյնպէս պատմութենէն գիտենք, որ Եւրոպայի ամէնէն գեղեցիկ հողամասն է Զուիցերիան, ինչպէս մեր չքնաղ Հայրենիքը արեւելքի մէջ։

Իմացած ենք նաեւ, որ ունի սքանչելի օդ, բարձրաբերձ լեռներ, անդնդախոր ձորեր, պաղուկ ջուրեր եւ սիրուն ծաղիկներ։ Ուրեմն, մեր դրախտավայրին նմանող երկիր մը ··· Ու մենք կ'երթանք զայն տեսնելու միայն մէկ օրուան համար։ Պատմութիւնը մեզի ցոյց կուտայ նաեւ թէ, այս փոքրիկ երկիրը Եւրոպայի սիրտը, աշխարհի օրէնքներուն թթխմորն է բաժնած ···

×

Բայց, «Յառաջ»դ իմ պանդուխտ, այս սիրուն երկրին մէջ, ու այս առաքինի, արդարամիտ ժողովուրդին հողին վրայ հաւաքուած են մարդիկ, զանազան երկիրներէ, որջ մը շինած... ու անոր մէջ որոշումներ կուտան ի վնաս տկար ժողովուրդներու։ Անոնց զոհերէն մէկն ալ մենք, ահա կը թափանք ցամաքէ ցամաք։ Թող անիծուին այդ մարդիկը ···

Առտուն ժամը չորսն էր, ու տակաւին գիշեր, երբ ճամբայ ելանք Վիէննէն։ Ահա ժամը հինգին կը մօտենայ, մութը կամաց կամաց իր քղանցքները կը հաւաքէ տեղի տալով ցայգալոյսին։ Երկինքը միշտ տխուր է, մռութը կախ։ Արեւին կը սպասէ անշուշտ, ժպտելու համար։ Աղուոր մը լուացած է արդէն, ու թեթեւ անձրեւ մը կը թափի։ Աջ ու ձախ մառախուղով շրջապատած է բաւական մեզմէ բաց։ Բայց, հետզհետէ կ'անհետանայ ու նշմարելի կ'ըլլայ ցած լեռնաշղթայ մը մեր դիմացը, ու կարծես դանդաղ կերպով մեր շուրջը կը պարէ։ Իսկ օթօքարը կը սուրայ 70 քիլոմեթրի վրայ։ Բաւական ատեն առաջ, քաղաքէ մը անցած էինք, մառախուղին պատճառաւ չէի կրցած նշմարել անունը.— Պուրկուան է եղեր։ Իսկ հիմա կ'անցնինք Լա Թուր տիւ Փէնէն, մարդ - մարդասանք չերեւար տակաւին, ու մեր օթօքարը արագօրէն կ'անցնի հրապարակէ մը, գիւղաքի մը առջեւէն։ Հոս բաւական թիւով Արմէններ կան, բայց անոնք տակաւին կը քնանային, երբ մենք անցանք։ Բացուած ենք Լա Թուր տիւ Փէնէն, մառախուղը աւելի թեթեւցած է, լեռներ, դաշտեր, ձորեր ու պուրակներ, կանանչութիւն է ամէն կողմ, ցանք, խոտ, այգի ու անտառ, բոլորն ալ ծանր ցօղերով բեռնաւորուած, կը սպասեն արեւ - աղբոր, բայց տակաւին արեւը չերեւար։

Ամէն ոք տխուր է բնութեան ծոցին մէջ, մեր երեսներուն վրայ ալ տակաւին ժպիտ չկայ։ Առանց արեւի աշխարհն ի՞նչ համ ունի։

Քաղաքէն բաւական հեռացած ենք։ եւ ահա կը դառնանք զառիվայր մը։ Քիչ հեռուն, բլրակի մը կողքին, քանի մը կովեր կը նշմարեմ, որոնք առատուն կանուխ ցօղաթուրմ խոտ կը փետտեն, առանց ջուրի կարօտ զգալու ··· Զառիվարը դեռ կ'երկարի։ Ահա ապառաժուտ լեռնաշղթայ մը։ Ռօնը սկսաւ երեւալ։ Ապառաժնե՛ր, ապառաժներ, որոնց քղանցքներուն կպած՝ Ռօնը կը քալէ դանդաղ։ Դիմացի կողմը կ'երեւան քարայրներ, որոնց մէկուն մէջ շինած են փոքրիկ ու սիրուն տնակով վիլլա մը։ Միշտ կը յառաջանանք Ռօնի ափին ի վար, կ'անցնինք գլխու պտոյտ տալիք տեղերէ, եւ ահա շարժավարը կը կեցնէ օթօքարը։ Դիմացնիս բարձր լեռան վրայ ճերմակ խոշոր խաչ մը կ'երեւայ։

— Կը տեսնէ՞ք այդ խաչը,— կը բացատրէ շարժավարը — այնտեղ թաղուած է ատամնաբոյժ մը, որ մեռած էր Ամերիկայի մէջ։ Իր կտակին համաձայն, բերած թաղած են այդտեղ։ Ճերմակ խաչն ալ զետեղած իր վրայ։

Պահ մը տխրութեամբ կը խորհրդածեմ,— ի՞նչ անուշ է հայրենի հողը, որ մարդ մեռնելէն վերջն ալ կ'ուզէ անոր գոգը հանգչիլ ··· Ու սիրտս կ'արիւնի ···

Կը յառաջանանք միշտ Ռօնի հետ միասին։ Ապառաժուտ լեռնաշղթան ալ կ'երկարի մեզի հետ։ Ահա դարձեալ մեր դիմացը ուրիշ աւելի բարձր լեռ մը։ Կը հարցնենք շարժավարին, չի գիտեր անունը, բայց անկիա ճիշդ մեր Գոհանամին կը նմանի։ Հո՞գս թէ իրենց լերան անունը չեն գիտեր ··· Ես կը կնքեմ զայն մեր Գոհանամ լերան անունով, բայց մեր Գոհանամը սրբատեղի մըն էր, ուր ամէն տարի ուխտի կ'երթայինք մեր հօտերն առած, ու մատաղ մը կտրելով կը դառնայինք։ Արդեօք այս լերան վրայ ալ ուխտատեղի կա՞յ ··· Այն ատեն շատ յարմար է Գոհանամ անունը իրեն։ Գիւղը մինչեւ ամպերուն հասած է, ու խիտ անտառներով զարդարուն ամէն կողմէն։ Իր գոգն ի վար փռուած են գիւղեր, տուներ, ու տուներ։

Եւ ահա ապառաժուտ լեռնաշղթան կտրեց մեր առջեւը։ Արդէն քիչ առաջ Ռօնը չեղած ու կորած էր մեր առջեւէն։ Կը մտածեմ,— ի՞նչպէս պիտի բարձրանանք ··· բայց, գիտութիւնն ու մարդկային կորովը բաղուկին միացած, անոր միջոցը խորհած են ժամանակին։ Փապուղի մը կը բացուի մեր առջեւ, եւ օթօքարը կը սողայ ներս։ Շինուած է մինակ ինքնաշարժներու համար եւ ունի աւելի քան երկու քիլոմեթր երկարութիւն։ Օժտուած ելեկտրականութեամբ։ Տասը վայրկեան եւ ահա դուրս ելած ենք արդէն։ Փապուղիէն անմիջապէս դուրս, մեր առջեւ է ահաւասիկ Տը Պուրժէի լիճը, բաւական լայնքով ու երկայնքով։ Օթօքարը կը կենայ, վար կ'իջնենք լիճը դիտելու տասը վայրկեանի համար։

Անձրեւը սկսաւ դարձեալ մաղուիլ մանրուտիկ, մանրուտիկ, ու լիճին մէջ կաթիլները վեր - վեր կը ցատկեն կարծես, ինչպէս ամանի մը մէջ տաք ջուրը, օճախին վրայ եղսիկ, եղսիկ։ Ձկնորսնե՛ր, նաւակնե՛ր մրջիւններու նման ամէն կողմ։ Սկաուտներ քիչ անդին հաւաքուած, իրենց ընկերներո՞ւն կը սպասեն թէ վրան լարելու տեղի մասին կը մտածեն, չենք գիտեր։ Ու տասը վայրկեան մը լիճին գեղեցկութիւնը դիտելէ վերջ, կը հաւաքուինք օթօքարին մէջ։

Օթօքարը կը սահի արագ, թեթեւ անձրեւի կաթիլներէն թրջուած գեղեցիկ խճուղիէն ու մենք կամաց կամաց կը մօտենանք նշանաւոր Էքս Լէ Պէնին։

Ընկերները նեղութեան նշաններ ցոյց կուտան, որովհետեւ չեն կրնար երգել։ Կը քաշուինք Ֆրանսացի ընկերներէն, մի գուցէ ձանձրութիւն պատճառած կ'ըլլանք իրենց։ Մենք առանց երգելու կրնա՞նք ճամբորդել, բայց ստիպուած ենք լռել, միայն երբեմն կը կատակենք, տրամադրութիւնները ուրախ պահելու համար։

Անձրեւը կը ցօլայ տակաւին, բայց, հեռուն լեռներուն վրայ գտնուած մառախուղը կամաց - կամաց աւելի վեր կը քաշուի, մտածել տալով մեզի, թէ քիչ վերջ օդը պիտի բացուի ու մենք արեւ բարով պիտի ճամբորդենք։ Ահա կը հասնինք Էքս Լէ Պէնի լիճին ափը։ Այս ալ Տը Պուրժէի լիճին չափ խոշոր է, եւ օժտուած հիանալի «փլաժ»ներով ու ամառանոցներով։ Դարձեալ ձկնորսներ, նաւակներ ամէն դի։ Շարժավարը մեզի ցոյց կուտայ եւ կը բացատրէ զանազան տեղեր ու դիրքեր։

Ու անձրեւի աւելի սաստկութեան տակ կը մտնենք քաղաք — Էքս Լէ Պէն, ու կանգ կ'առնենք հրապարակի մը վրայ։ Որոշուած էր արդէն, որ նախաճաշը հոս պիտի ընենք ժամը 7ին։ Այժմ ժամը եօթն է, ու մենք վար կ'իջնենք, կէս ժամ յապաղելով նախաճաշին։

ՆԵՐՍԷՍ ԽԱԶԻԿԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

— ո —

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻՆ ԸՆԹԱՑՔԸ. — ԾՐԱԳՐԵԱԼ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԷՄ. — «ՀԻՆԳ ՀԱՐԻՒՐ ՀԱՅԵՐ ԿԱՐՄԻՐ ԴՐՕՇԱԿՆԵՐՈՎ». — ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱՒԵԼՆԱՅ.— ՀԱՅ ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ

Գործադուլները վերջացան գրեթէ եւ կեանքը վերստացաւ իր բնականոն ընթացքը։ Փողոցներուն մէջ եւ հրապարակներուն վրայ, ալ չենք հանդիպիր թափօրներու եւ ցոյցերու։ Տեղ տեղ անպակաս են հանրապետական պահակներն ու ոստիկանները, առ ի զգուշութիւն։ Բայց, ասոր հետ մէկ տեղ, կարելի չէ ըսել թէ կողմերը զինաթափ եղած են։ Ընդհակառակն, այս երեւութական խաղաղութեան շրջանին տեղական մամուլին լեզուն եւ արտայայտութեան ձեւերը, կը փաստեն որ կիրքը կայ ու կը մնայ, եւ զգացումները վառ են աւելի քան երբեք։

Ազգային ճակատի հաւաքոյթին մէջ նախկին երեսփոխան Սապիանին —որ համայնավարութենէն մինչեւ փաշականութիւն ինկաւ — ունեցաւ այնպիսի ելոյթ մը որ ինքնին արտայայտութիւնն է արդէն կուտակուած կիրքին։

Ի՞նչ կ'ըսէր Սապիանին, որ այնքան յուզում պատճառեց ձախակողմեան տարրերուն մէջ եւ որ պատճառ եղաւ բուռն հարցապնդումներու, Երեսփ. ժողովին մէջ։

Սապիանին կ'ըսէր.

— Եթէ այս քաղաքին մէջ տասը հազար հոգի որոշեն մեռնիլ եւ մեռցնել — կը կրկնեմ — մեռնիլ եւ մեռցնել, հաւաքուելով շուրջս, կը ստանձնեմ մաքրագործել Մարսէյլի փողոցները երկար ժամանակի համար»։

Իսկ ասոր կը պատասխանեն ձախերը, մասնաւորապէս համայնավարները «Ռուժ Միտի»ի ճակատէն.

— Մարսէյլը մաքրագործելու համար բանտարկել Սապիանին։

Տեղական թերթերու էջերէն թոյն կը հոսի։ Թոյն՝ բառին բովանդակ իմաստով։ Եւ հարցումը կուգայ ինքնաբերաբար. որո՞ւ կամ որո՞նց դէմ։ — Օտարականներու դէմ։

Աջակողմեան թերթերը ընդհանրապէս ներկայ կարգ ու սարքը եւ դէպքերը քննադատած ատեն, անպայման իրենց տուրքը պիտի տան անմրունելի կիրքին, քննադատելով եւ վարկաբեկելով օտարականները յաչս Ֆրանսացի հիւրընկալ եւ ազնիւ ժողովուրդին։

Անցեալ օր ծանօթ Ֆրանսացի մը կ'ըսէր ինծի.

— Քանըպիէրի վրայ հինգ հարիւր Հայեր,— չըսելու համար հազար — կարմիր դրօշներով անցք կը կատարէին։

Հազար բացատրութիւն, լուսաբանութիւն իմաստ չունին իրեն համար։ Եւ առանձին չեն այսպիսի տիպարները։ Շատեր կան որ սիրտ կը պղտորեն։

Զչեղինք նիւթէն։ Աջակողմեան թերթերուն մէջ, օտարականներու դէմ գրուած գրգռիչ գրութիւններուն մրցանիշը կոտրեց նշանաւոր Թրքասէր Լէօն Պանքալ։

Ի՞նչ կ'ըսէ Լէօն Պանքալ։ Մտիկ ըրէք։ Խորագիրն է «Ֆրանսան Ֆրանսացիներուն»։

— «Ներելի՞ է որ մեր երկրին մէջ օտարականներու կողմէ հրատարակուած թերթեր, օտար լեզուով, անպատիժ անպատուեն կամ թշնամանեն այնպիսի ազգեր եւ կառավարութիւններ, որոնց հետ սերտ ու մտերմական յարաբերութիւններ ունինք »։

«Զտեսա՞ն, մեր փողոցներուն մէջ օտարականները մեր եռագոյն դրօշը անպատուեցին»։

Եւ Պանքալ, «վտանգին ծանրութիւնը» յիշատակելէ վերջ, «արմատական դարմաններուն » մասին կը գրէ ։

Այսպէս.— «Երբեք թոյլ տալու չէ որ օտարական մը քաղաքական նուազագոյն գործունէութիւն ունենայ Ֆրանսայի մէջ։

« Քաղաքական ոչ մէկ թերթ, տըպագրուած մեր երկրին մէջ։

«Ոչ մէկ օտարական՝ հաւաքոյթներու եւ ցոյցերու մէջ։

«Ոչ մէկ օտարական գործադուլի կոմիտէներուն մէջ։

« Խիստ հսկողութիւն սահմաններու վրայ եւ երկրին մէջ»։

Այս քանի մը մէջբերումներն իսկ կը մատնեն տխուր հոգեբանութիւն մը։

×

Ինչպէս գրեցի քիչ վերը, գործադուլները վերջացան գրեթէ։ Սակայն անգործութիւնը ծաւալեցաւ մէկ օրէն միւսը։ Պայմանագրութիւնը ստորագրող գործատէրերը հազիւ բացին դուռները, եւ ահա սկսան դուրս թափել հարիւրաւոր բանուորներ։

Պատկերը կսկծալի է իսկապէս։

Տեղացի բանուորը երբ կ'արձակուի գործէն, շունչը կ'առնէ շոմաժի գրասենեակներուն առջեւ։ Իսկ Հա՞յը։ Ո՞ւր պիտի դիմէ, որո՞ւ դուռ պիտի զարնէ։

Գործերէն արձակուած հայ բանուորութիւնը զգալի տառապանքներու պիտի ենթարկուի, եթէ քանի մը շաբաթ եւս անցնի։ Արդէն, շատեր դատապարտուած են անօթութեան։

Կօշիկի գործը կանգ առաւ։ Գործատէրերը գոցեցին իրենց դուռները։ Եւ գործաւորութիւնը, մեծ մասամբ Հայեր, անտէրունջ վիճակի մը մատնուած են ։

Անցեալ օր, Աշխատանքի սակարանին մէջ, Սէնտիքայի անդամ Ֆրանսացի մը կ'ըսէր.

— Երեք հարիւր հոգի էինք նախքան այս դէպքերը, հիմա հազար վեց հարիւր ենք։

Ուրեմն, մէկ շաբթուան մէջ 1300 հոգիի յաւելում մը, մեծ մասամբ Հայեր ։

Ինչո՞վ պիտի սնանին այս մարդիկը։ Գործ չկայ, դրամ չկայ։ Յուսահատութիւնը տիրապետած է բոլորին մէջ ։

Իմաստունները, կ'ըսեն, սպասեցէք քիչ մը, ամէն ինչ կը կարգադրուի ։

Սակայն ինչո՞վ պիտի սպասեն ···

Սէնտիքայի վարիչներէն (կօշիկի) կազմուած պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ անցեալ օր Պ. Նահանգապետին, յիշեցնելով թէ, կարգ մը գործատէրեր դիտմամբ կը գոցեն դուռները, ստիպելով գործաւորները, որպէսզի նուազագոյն գիներով աշխատին։

Եւ այս առթիւ, նահանգապետին ուշադրութեան յանձնուեցաւ գործազուրկներուն պարագան, որ աւելի ծանրացաւ այս վերջին դէպքերուն առթիւ։ Խնդրուեցաւ նպաստի վերահաստատումը։

Իսկ սէնտիքան ներքին հանգանակութիւն կ'ընէ իր անդամներուն մէջ, ի նպաստ հայ անգործ կօշկակարներուն։

×

Քանի մը տարիէ ի վեր Մարսէյլ կը գտնուի երիտասարդ երաժիշտ - ջութակահար Պ. Քիւրքճեան, դասաւանդելով ջութակ եւ մանտոլին։

Լսած էինք իր մասին բաւական գովասանքներ ծնողներէն եւ իր աշակերտներէն։ Իր աշակերտներուն կողմէ տրուած նուագահանդէսը, անցեալ շաբաթ, ոչ միայն հաստատեց այդ գովասանքները, այլ եւ ցոյց տուաւ թէ Պ. Քիւրքճեան կը տիրապետէ իր արուեստին, եւ խղճամիտ ուսուցիչ մըն է երաժշտութեան։

Ահա համեստ ու լաւկեաց երիտասարդ մը, որ միջազգային համբաւաւոր երաժիշտներու գործերէն զատ, իր աշակերտներուն միջոցաւ տուաւ մեզ Կոմիտասի գեղջուկ եւ հայաշունչ գործերը, այնքան հարազատ եւ այնքան յուզիչ ։

ՀՐԱՉԵԱՑ

ԲԱՆՔ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԵԱՆ

«Ալլա՜հ էքպէր...»

— . —

Օրուան թերթերը կը գրեն.

— Պ. Մոթան, շնորհաւորեց Թուրքիան, կոպիտ միջոցներու փոխարէն՝ օրէնքով շարժած ըլլալուն համար, նեղուցներու վերազինման առթիւ։

Բոլոր ազգերու ներկայացուցիչները ձայնակցեցան այս գովաբանութեան ···»։

Դարերով քրտինք թափեցինք իրենց խաւար ուղեղները լուսաւորելու, դարերով հոգի մաշեցուցինք իրենց կրթական եւ վարչական մեքենան կանոնաւորելու ու կատարելագործելու համար։ Եւ երբ գնահատանք ստացանք եաթաղանն ու հրդեհներ, վայրենութիւն ու գազանութիւն՝ այս գովաբանուած ազգէն։

Այսօր, ո՛վ փլուզումը արդարութեան ու բարոյականի, այսօր այս մարդիկը, մորթը փոխած եկած կանգնած են քաղաքակիրթ ազգերու մեհեանին մէջ իբր կուռք։

Պար կը բռնեն անոր շուրջ, ազգ եւ ազինք։

Քրմապետ մը —— Մոթա —— աշխարհի ամէնէն ազատ երկրի մը պետը, փաստաբանական աղօթք կը կարդայ, եւ ազգերը ձեռքերը պարզած՝ նամազի են կեցած այդ կուռքին առջեւ։

Թո՛ւրքը։

Կեղծիքն ու շահամոլութիւնը, իրենց աղտոտ ոտքերով կոխած են արդարութեան սրտին վրայ։

Հէ՛յ, հէ՛յ, ծափս հարէք ամենայն հեթանոսք ···

Լիզեցէք այդ արիւնոտ ձեռքերը մինչեւ որ ձիւնի սպիտակութեան հասնին։

Կը կշտանա՞ք օր մը :

Ջոհեր պէտք են տակաւին :

Շարունակեցէք, ո՛վ «ապետներ», գլնեցէք ոճրագործին բազուկները, սրեցէք եաթաղանը :

Ջոհեր պէտք են ձեզի, անմեղ հայ մանուկներու եւ նայիրեան կոյսերու աղաղակներով եւ արեան շատրուաններով :

Ձեր զաւակները պէտք ունին սնունդի, կարմիր կաթի ծարաւը կ'այրէ անոնց շրթունքները : Լեցուցէք անոնց ծծակները Հայու արիւնով որ ձեզի արժանի յաջորդներ պատրաստէք :

Քաղաքականութի՛ւն : Զօրնա՛յ :

Տարէք, ձեր բարոյախօսութեան եւ քաղաքակրթութեան մատեանները, ձեր բարոյախօսներու ոսկորները, ձեր սրտերը կրակի տալու զանոնք որ տաքնայ կաթսան ձեր սանդարամետական բաղնիքներուն՝ ուր խրախճանք պիտի սարքէք, ձեր ճարպերը ուռեցնելու եւ ձեր զոհերուն մինչեւ ոսկորները մարսելու համար ...

Թո՛ւրքը, կանգնած է բագինին վրայ, հայ ժողովուրդի ոսկորներով կերտուած, եւ դուք, քուրմեր, սիրտըն ու հոգին կրտած քուրմեր, նամազի կեցէք անոր առջեւ :

Ալլա՛հ էքպէր ...

Լէմա՛ն, Լէմա՛ն, ջուրերդ փսխունք են կարեր :

Լէմա՛ն, հաւատա՛ Եփրատը ամօթէն կը ցամքի դիմացդ :

Կ. ՓԵՏՈՒՇ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻ ՄԷՋ

— . —

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վերջերս մեր շրջանն այցելեցին ընկերներ Շ. Միսաքեան եւ Հրանդ Սամուէլ :

Վերջինը մօտ տասը օր մնաց եւ հնարաւորութիւն ունեցաւ մեր խումբերուն եւ ենթակոմիտէներուն դասախօսելու, ժողովներուն ներկայ գտնուելու եւ Մայիս 28ի բանախօսներէն մէկը հանդիսացաւ :

Իսկ ընկ. Շ. Միսաքեան նոյնպէս այցելեց մեր խումբերուն եւ ենթակոմիտէներուն (Սէն - Լու, Օտտօ, Սէնթ Անթուան, Սէնթ Մարկրիթ, Սէնթ Անտրէ եւն.) : Զբաղեցաւ կուսակց. խնդիրներով, դասախօսեց խիստ հետաքրքրական եւ օգտակար նիւթերու մասին :

Ընկեր Շ. Միսաքեան բանախօսեց Մարսէյլ քաղաքի, Սէնթ Անտրէի, Պօմոնի եւ Սէն - Լուի մէջ, Մայիս 28ի առթիւ : Իր բանախօսութիւնները շատ լաւ տպաւորութիւն գործեցին հասարակութեան, նոյն իսկ հակառակորդ գիտակից տարրերու վրայ :

Ընկ. Միսաքեան դասախօսեց նաեւ Կ. Խաչի Պուլվար Օտտոյի եւ Սէն Ժէրոմի մասնաճիւղերուն : Հրաւիրուեցաւ ներկայ գտնուելու տեղական զանազան Միութիւններու ժողովներուն :

Ամենուրեք հետաքրքրութիւն եւ խանդավառութիւն ստեղծելով՝ յաճախ մէկ օրուան մէջ, ընկերը հարկադրուած եղաւ խօսելու երկու երեք վայրերու մէջ :

Դժբախտաբար կարճ տեւեց իր ներկայութիւնը, աւելի լայնօրէն օգտուելու համար : Լ.

** Մեր խմբագիրը այցելած է նաեւ Տէօին եւ Լիոն (երկու անգամ), Վիէն, Վալանս, ամէն տեղ ալ օրուան հարցերու մասին դասախօսութիւններ կատարելով ընկերական կամ խառն ժողովներու մէջ :

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՓԱԿՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

— • —

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կրկին անդրադառնալով յունահայ դպրոցներու փակման հրամանագրին, դիտել կու տայ արդար դառնութեամբ (27 յունիս).

— «Ուրիշ գաղութներէ օրինակներ չպիտի բերենք ցոյց տալու համար, որ հայ տարագիր բազմութիւններ հիւրընկալած պետութիւններէն եւ ոչ մէկը, մինչեւ այսօր, սա 10—15 տարիներու ընթացքին, խորհեցաւ վերջ տալ հայ վարժարաններու գոյութեան, արգիլելով անոնց համայնքային գետնի վրայ հիմնումն ու անոնց մէջ հայերէն լեզուի դասաւանդութիւնն ու հայ ուսուցիչներու պաշտօնավարութիւնը : Միացեալ Նահանգներ, Արժանթին, Պրազիլիա, Ուրուկուէյ, Ֆրանսա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Եգիպտոս, Սուրիա, Լիբանան, Իրաք եւ կարգ մը այլ երկիրներու մէջ, հոծ կամ փոքր թիւով ապրող Հայերը, մինչեւ այսօր ալ կը պահեն իրենց ազգային վարժարանները : Այդ պետութիւններն ալ անշուշտ ունին իրենց կրթական օրէնքները, բայց ատիկա բնաւ պատճառ մը չէ եղած, որ հայ երախան զրկուի իր վարժարանէն եւ իր վարժարանին մէջ, իր լեզուին ու ժողովուրդի պատմութիւնը ուսանելու հնարաւորութենէն : Հակակշի՞ռ,— ի հարկէ, այդ պետութիւններն ալ ի գործ կը դնեն հայ վարժարաններուն վրայ : Պետական լեզո՞ւ եւ տիրող ժողովուրդի պատմութի՞ւն,— աւելորդ է ըսել, որ այդ բոլորը, հաւասար կարեւորութեամբ կ'ուսուցուին այդ երկիրներու հայկ. վարժարաններուն մէջ : Հպատակութիւն կրթական օրէնքներո՞ւ,— այդ կը կատարուի աւելի քան հաւատարմօրէն եւ մինչեւ այսօր, ոչ մէկ տեղ, անսաստումի՛ որ եւ է դէպք չպատահեցաւ : Ապահովաբար, ուրիշ շատ մը երկիրներու մէջ ալ, ուրոյն հայ վարժարաններու գոյութիւնը կը հակասէ պետական օրէնքներուն, ինչպէս է պարագան Յունաստանի համար : Բայց անոնց բոլորն ալ չեղումներ կատարած են իրենց օրէնսդրութեան մէջ, կամ լրացուցած են զայն, Հայերու վերաբերեալ մասնաւոր յաւելումներով եւ ասիկա՝ միայն եւ միայն նկատի ունենալով տարագիր հայ ժողովուրդի բոլորովին առանձնայատուկ վիճակը եւ անոր այլացեղ ու այլադաւան տարր մը եղած ըլլալու իրողութիւնը :

Արդ, եղբայրական Յունաստա՞նը միայն բացառութիւն պիտի կազմէր՝ հայ գաղթականութիւն հիւրընկալած վերոյիշեալ քաղաքակիրթ երկիրներու շարքին մէջ : Յունաստա՞նը, ուր այնքան ջերմօրէն հիւրընկալուեցան սուրէն ու կրակէն հալածական մեր բեկորները եւ ուր տիրած է միշտ լայն ազատութիւն եւ հանդուրժող ոգի, մեզ նման այլացեղ, այլադաւան, բայց ամբողջ էութեամբ հելլենական հայրենիքին նուիրուած ժողովուրդներու նկատմամբ մանաւանդ :

Եթէ նոյն իսկ լոկ կրօնական գետնի վրայ քննենք հայերէն լեզուի դէմ դրուած արգելքը, արգիլողները չե՞ն խորհած, որ իր մայրենի լեզուն գրել կարդալու հնարաւորութենէն զրկուած վաղուան հայութիւնը ի՞նչպէս պիտի նուիրուի իր պաշտամունքին : Յունարէնո՞վ պիտի երգուին մեղեդիներն ու շարականները եւ հայ քահանան յունարէնո՞վ պիտի քարոզէ իր հօտին : Պարտադիր վերադա՞րձ մըն է ասիկա դէպի հինգերորդ դարը, երբ տակաւին հայ գիրը գոյութիւն չունէր եւ հայ աւետարանը կը գրուէր յունական տառերով : Ըլլալիք, խելքի-մտքի մէջ սեղմելիք բա՞ն է սա ...

Մենք դեռ չենք խօսիր այն իրողութեան շուրջ, թէ յունահայ գաղութին կէսը, նոյն ինքն պետութեան կողմէ կը շարուակուի նկատուիլ իբրեւ Յունաստանի ժամանակաւոր բնակիչ, իբրեւ հիւր, որ վաղը պիտի հեռանայ այստեղէն : Չենք խօսիր, որովհետեւ չենք ուզեր որ եւ է ձեւով խտիր դնել յունահպատակ եւ ոչ - յունահպատակ հայ երախաներուն միջեւ, որոնք ցեղային ու դաւանական տեսակէտներով միեւնոյն իրաւունքները կը վայելեն : Իբրեւ քաղաքացի, Հայը Հելլէնն է Յունաստանի մէջ կամ Եգիպտացի՝ Եգիպտոսի մէջ, բայց իբրեւ ցեղային ուրոյն ծագում ունեցող եւ կրօնական մասնաւոր դաւանանք ընդգրկած անհատ, անիկա, բոլոր երկինքներու տակ կը մնայ Հայ եւ հետեւաբար պէտք է պահէ այլացեղ ու այլադաւան հանգամանքի բոլոր մասնաւոր յատկանիշները» :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԴՐՕՇԱԿ»Ի ՏՈՒՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

— . —

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յապաղած).— Յունիս 20ին տեղի ունեցաւ «Դրօշակ» ընկերութեան սրահին բացումը, մեծ բազմութեամբ : Գեղեցկօրէն կահաւորուած այս սրահը առաջինն է Մարսիլիոյ մէջ : Թատերախաղի համար ունի լաւ բեմ եւ գունաւոր լոյս, «տէքօր» :

Զոմի նուագախումբը հանդէսը բացաւ «Մեր հայրենիք»ը նուագելով :

Բացման խօսքը ըրաւ ընկ. Հիւսեան, որ շեշտեց.— Այս սրահը կը պատկանի հայ ժողովուրդին, արդէն այժմէն սկսած են հայ պատանիներ գալ հոս եւ հայերէն բարբառիլ : Ուրեմն դուք կը տեսնէք որ այս սրահով մենք կրնանք հարթել կարգ մը դժուարութիւններ որոնք յաճախ արգելք կը հանդիսանային :

Պատ. Միութեան աշակերտներէն արտասանեցին Գառնիկ Տէրոյեան, Անդրանիկ Կարոյեան : Նուագ՝ Զոմերու կողմէ :

Տիկ. Զարուհի Պօղոսեանի ղեկավարութեամբ Պատ. Միութեան աշակերտներէն Գ. Տէրոյեան, Բարգէն, Վարդանեան, Մկրտիչ, Անդրանիկ, ինչպէս նաեւ օրիորդ մը, քըքջալիր գուէշտ մը ներկայացուցին : Արտասանեցին, Օր. Ալիս Գըրճեան եւ Մ. Դաւիթեան :

Վարագոյրի բացման համար տեղի ունեցաւ աճուրդ մը զոր վարեց Պ. Կարօ Ուշաքլեան : Ոգեւորուած՝ սրահին ամէն անկիւնէն մասնակցողներ վարագոյրի կնքահայրութիւնը խլելու համար դրամ կը տեղային : Կարճ ժամանակի մէջ աճուրդը բարձրացաւ 1550 ֆրանքի :

Աճուրդէն յետոյ օրուան նախագահը խօսքը տուաւ ընկ. Շ. Միսաքեանին, որ բացատրեց Ակումբներու դերը եւ ապարէզ հրաւիրեց երիտասարդութիւնը վերանորոգելու համար մեր հանրային կեանքը : «Արաքս» երգչախումբէն երկու օրիորդներ երգեցին :

Երկու ամսուան ընթացքին արդէն մեր սրահը սկսած է դառնալ ժողովրդային տուն : Հետզհետէ տեղի պիտի ունենան լսարանական ժողովներ, դասախօսութիւններ, վիճաբանութիւններ, գրական ասուլիսներ եւն. :

Սրահը տրամադրելի է բոլոր Հայր. Միութիւններուն, մատչելի վարձքով :

Մեր կողմէ կը մնայ միայն քաջալերել եւ յաջողութիւն մաղթել մատակարար մարմնին :

Մարտիրոս

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ

ԼՈՒՐԵՐ ԵՐՋԱՆԻԿ ՔԱՂԱՔԷՆ

— • —

ՆԻՍ, 27 յունիս (Յառաջ).— Հակառակ զբօսաշրջիկներու քաղաք մը ըլլալուն, Նիսն ալ մասնակցեցաւ գործադուլներուն : Առաջին ազդանշանը տուաւ Կալըրի Լաֆայէթի մասնաճիւղը որուն հետեւեցան Լա Ռիվիէրա, Փրէնթան, Փրիզիւնիք, Իւնի Փրի, Մօնօփրի, եւ Սիկրան մեծ վաճառատուները : Յետոյ բոլորն ալ վերսկսան աշխատիլ գործաւորներու յաղթանակներով : Այսօր ուրախութեամբ կ'աշխատին բոլոր աշխատաւորները, կարծես իրենցը եղած ըլլար վաճառատունը : Մէկ կողմէ գործադուլներուն վերջ կը տրուի, իսկ միւս կողմէ նորերը կը սկսին : Ասոնց կարգին այսօր ճիշդ ութ օր է որ հանրակառքերը գործադուլի մէջ կը գտնուին, Նիսին տալով տխուր երեւոյթ մը : Մսավաճառները եւս գործադուլ յայտարարած ըլլալով առ այժմ Նիսեցիները բանջարակեր դարձած են, ինչ որ պիտի նպաստէ իրենց արիւնը մաքրելու ... Քանի մը օրերէ ի վեր աջերը իրենց լամբակներուն վրայ եռագոյն կը կրեն եւ մեծ պողոտաներէն կ'անցնին խումբ խումբ : Տուներու վրայ եւս եռագոյն դրօշներ պարզած են : Իսկ «Ժողովրդական ճակատ»ի մարդիկը իրենց կարգին եռագոյնը եւ մուրճ մանգաղը կը պարզեն իրենց հասած տեղերը :

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽԸ

— . —

Պուէրէշի Արազը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Բարեգործականի մասին, երեք խմբագրականներ նուիրելով անոր երեսնամեակին. (28 յունիս).

— «Երեսուն տարի անտարբեր անցաւ հայ ժողովուրդը Բարեգործականի քովէն : Անոր քսուեցան միայն հացկատակներն ու մանկլաւիկները : Ճիշդ է, Պօղոս Նուպարի դիրքով ու հմայքով մարդ մը անոր գլուխն էր քսան տարի, ու անոր խողովակով ըրաւ իր անձնական բարերարութիւնները : Արժանապատուութեան խնդիր ըրած իրեն Բարեգործականը պահպանել՝ անոր հմայքը ուռեցուց իր անձնական ձեռնարկներովը : Մարի Նուպար Ակնաբուժարանը Երեւանի մէջ, Նուպարեան Մատենադարանը Փարիզ, Հելիոպոլիսի Նուպարեան վարժարանը, Նուպարեան սաներու հիմնարկութիւնը, Մարի Նուպար ուսանողական տունը Փարիզի մէջ, համալսարանական մրցանակներու Նուպարեան հիմնադրամը ձեռնարկներ են զորս մեծ հայրենասէրը յղացաւ իր անձնական նախաձեռնութեամբ, եւ որոնց ապագան ինքն իսկ ապահովեց իր կտակներով : Բարեգործականը կտակակատար մըն է միայն, ան ալ իր հասկցած ձեւովը : Մելքոնեան նուիրատուութիւնը, որ բացառապէս Հայաստանին համար եղած էր նախ եւ որ յետոյ միայն Բարեգործականի դրամարկղը եկաւ հոսեցաւ, սխալ կ'ըլլայ շփոթել Բարեգործականի իր իսկ դէրին եւ վայելած ժողովրդականութեան հետ : Մելքոնեան կրթական հաստատութիւնը Նիկոսիոյ մէջ, եւ Գահիրէի ու Աղեքսանդրիոյ Մելքոնեան որբուհիներու կայանները, Երեւանի համալսարանին Մելքոնեան վարկը, եւ վարկերը որոնք եղած են Երուսաղէմի ու Պոլսոյ Հայոց պատրիարքարաններուն մեծագոյն գումարներն են զորս Բարեգործականը կը տնտեսէ յանուն Մելքոնեան կտակին : Մեր ձեռքին տակ է Բարեգործականի 1932ի հաշուեկշիռը : Բարենպատակ ձեռնարկներու եղած տարեկան յատկացումներուն գումարն է 21.600 անգլ. ոսկի, ու այս գումարէն աւելի քան 16.000 անգլ. ոսկին Մելքոնեան նուիրատուութեան անունով եղած յատկացումներն են : Եթէ Նուպարեան եւ Մելքոնեան զոյգ նուիրատուութիւնները զեղչենք՝ շատ գոյզն բան միայն կը մնայ իբրեւ Բարեգործականի շնորհքը, այսինքն իբր չափանշան իր վայելած ժողովրդական վստահութեան :

Ճիշդ է, իր հաշուեկշիռներուն մէջ 30ի չափ անձեր կ'երեւան իբր բարերար. բայց անոնց մեծ մասը բարի Հայեր են որոնք իրենց ազգը խորհած են յետ մահու, եւ իրենց կտակը վստահած Բարեգործականին, այսինքն հիմնարկութեան մը՝ որուն գլուխը երբեմն Պօղոս Նուպարն էր, ու հիմա ալ անոր զաւակը : Անոնք իրենց նուէրները վստահած են Բարեգործականին՝ այն հաւատքով թէ չի կորսուիր իրենց դրամը, բայց առանց փորձ ունենալու թէ ինչպէս պիտի մատակարարուի ան :

Բայց ո՞ւր է հայ ժողովուրդը, մեծագոյն բարերարը զոր երբեւիցէ ճանչցած ըլլայ ազգերու պատմութիւնը. այն հազիւ կը նշմարուի Բարեգործականի հաշուեկշիռներուն մէջ. 51.486 անգլ. ոսկիի հասնող տարեկան եկամուտի մը մէջ՝ հազիւ 5393 ոսկի գոյացած է մուտքերէ եւ անդամավճարներէ : Բարեգործականը ինքն է որ իր դուռները փակած է հայ ժողովուրդին :

Ոչ, պէտք է այդ դուռները բանալ. պէտք է ներս թափանցէ նաեւ հայ ժողովուրդին վստահութիւնը : Ըսինք ու կը կրկնենք. հրաշքներ կրնայ գործել կազմակերպութիւն մը, որ 883.397 անգլ. ոսկիի դրամագլուխ մը ունի, հոգ չէ թէ այդ գումարը ան նկատէ «անձեռնմխելի», 65.787 ոսկին իբր հիմնական դրամագլուխ, 578.965 ոսկին իբր պարտադիր կտակներ եւ 238.645 ոսկին իբր մասնայատուկ կտակներ : Որքան ալ այս գումարները «անձեռնմխելի» նկատէ Բարեգործականը, կայ սակայն աւելի հսկայ դրամագլուխ մը զոր ան չէ կրցած արձանագրել իր տոմարներուն մէջ,— վստահութիւնը հայ ժողովուրդին :

Անոր առջեւ կը չքանան բոլոր մեծատուները իրենց վիթխարի հարստութեամբը» :

ՍՈՒՐԻՈՅ ԱՊԱԳԱՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

— . —

Պէյրութի «Լ'Օրիան» թերթին Փարիզի թղթակիցը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ ֆրանքօ-սուրիական բանակցութեանց մասին. —

Երեսփոխան Պ. Ֆիլիպ յայտարարեց.

— «Արտաքին նախարարութեան մէջ այնքան բազմաթիւ ծանր խնդիրներ կան որ սուրիական խնդիրը քիչ մը յապաղեցաւ : Լիոն վերադարձիս բանակցողներուն հետ պիտի տեսակցիմ եւ պիտի կարգադրենք վերջին վիճելի կէտերը ինչպէս նաեւ նոր մարզպանի նշանակումը : Պաշտօն ստանձնեցի Պ. Ժան Լօնկէն համոզելու որ ընդունի Պ. տը Մարթէլի յաջորդութիւնը : Բայց բարեկամս Լօնկէ մերժեց : Իրեն առաջարկեցի իբրեւ արտակարգ դեսպան մեկնիլ Սուրիա - Լիբանան՝ գործադրութեան դնելու համար Ֆրանս - սուրիական դաշնակցութիւնը : Պ. Լօնկէ վարանեցաւ : Գալ շաբաթ դարձեալ պիտի խօսակցիմ իր հետ այս մասին եւ վերջնական որոշում մը պիտի տանք : Այս առիթէն օգտուելով պիտի խնդրեմ որ քանի մը ընկերվարական մասնագէտներ մասնակցին Ֆրանսական Յանձնախումբին» :

Պ. Ֆիլիպ նոյն օրը տեսակցութիւն մը ունեցած է սուրիական պատուիրակութեան անդամներուն հետ : Սուրիական փոքրամասնութեանց մասին, երբ խօսք բացուած է, Պ. Ֆարէս էլ Խուրի յայտարարած է.

— «Փոքրամասնութիւններ չկան Սուրիոյ մէջ. Հայերը որոնք քանի մը տարի առաջ ցրուեցան սուրիական զանազան քաղաքներուն մէջ եւ որոնց արդէն մեծ մասը սուրիական հպատակութիւնը ընդունած է, ներկայիս կատարեալ ազատութիւն կը վայելեն : Ինչ կը վերաբերի Ասորիներուն որոնք մօտ 7000 հոգի են, նոյն գոյավիճակը կը պահանջեն եւ կը մերժեն Ֆրանս. կառավարութեան առաջարկը՝ Ալէվիներու շրջանին մէջ կեդրոնացնելու զանոնք» :

Իր կարգին Ճէմիլ Մարտամ պէյ բացատրութիւններ տալով յայտարարեց թէ լիբանանեւսուրիական միութիւնը անհրաժեշտութիւն մըն է. եթէ այս միութիւնը իրագործուի, Լիբանանցիներուն դիւրութիւն պիտի ընծայուի անջատ անկախութիւն մը պահանջելու :

Զինուորական թէ տնտեսական տեսակէտէն այս երկու երկիրները միութիւն մը կը ներկայացնեն եւ այդպէս ալ պէտք է ըլլան, աւելցուցած է Մարտամ պէյ :

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ

ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՅՕԴ. 129.— ԽՍՀ Միութիւնը կը հիւրընկալէ այն օտարականները, որ կը հալածուին աշխատաւորութեան շահերը պաշտպանելու, գիտական գործունէութեան կամ ազգային գործունէութեան կամ ազգային - ազատագրական պայքարի համար :

ՅՕԴ. 130.— ԽՍՀ Միութեան իւրաքանչիւր քաղաքացի պարտաւոր է ենթարկուիլ Խորհրդային Ընկերվարական Հանրապետութիւններու Միութեան Սահմանադրութեան, գործադրելու օրէնքները, պահպանելու աշխատանքի կարգապահութիւնը, ազնուօրէն վարուելու դէպի հանրային պարտականութիւնը եւ յարգելու ընկերվարական համակեցութեան կանոնները :

ՅՕԴ. 131.— Իբրեւ խորհրդային իրաւակարգի սրբազոյն եւ անձեռնմխելի հիմունք, իբրեւ Հայրենիքի հարստութեան եւ զօրութեան աղբիւր, իբրեւ բոլոր աշխատաւորներու բարգաւաճ եւ կիրթ կեանքի աղբիւր, — ԽՍՀ Միութեան իւրաքանչիւր քաղաքացի պարտաւոր է պահպանել եւ ամրացնել հանրային, ընկերվարական սեփականութիւնը :

Անոնք որ ոտնձգութիւններ կը կատարեն հանրային, ընկերվարական սեփականութեան դէմ, կը հանդիսանան ժողովրդի թշնամիներ :

ՅՕԴ. 132.— Ընդհանուր զինուորական ծառայութիւնը պարտադիր օրէնք է :

Բանուորա - գիւղացիական Կարմիր Բանակի մէջ զինուորական ծառայութիւնը ԽՍՀ Միութեան քաղաքացիներու պատուաբեր պարտականութիւնը կը սեպուի :

ՅՕԴ. 133.— Հայրենիքի պաշտպանութիւնը ԽՍՀ Միութեան իւրաքանչիւր քաղաքացիի սրբազան պարտականութիւնն է : Հայրենիքի դաւաճանութիւնը՝ երդմնազրժում, թշնամիի կողմն անցնիլը, պետութեան զինական ուժին վնաս հասցնելը, ի շահ օտար պետութեան լրտեսութիւնը, — իբրեւ ամէնէն ծանր չարագործութիւն կը պատժուին խստագոյն օրէնքով :

— . —

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՅՕԴ. 134.— Աշխատաւորներու պատգամաւորներու բոլոր Խորհուրդներու համար ԽՍՀ Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի, Դաշնակցային Հանրապետութիւններու Բարձ. Խորհուրդներու, երկրային եւ մարզային աշխատաւորներու պատգամաւորներու Խորհուրդներու, ինքնավար Հանրապետութիւններու Բարձ. Խորհուրդներու, շրջանային, քաղաքային եւ գիւղական աշխատաւորներու պատգամաւորներու Խորհուրդներու անդամներու ընտրութիւնը կը կատարուի գաղտնի քուէարկութեամբ՝ ընդհանուր, հաւասար եւ ուղղակի :

ՅՕԴ. 135. — Պատգամաւորներու ընտրութիւնները ընդհանուր են.— ԽՍՀ Միութեան բոլոր քաղաքացիները, որոնք ընտրութեան տարին լրացուցած են 18 տարիքը, իրաւունք ունին թէ ընտրելու եւ թէ ընտրուելու : Բացառութիւն կը կազմեն մտային հիւանդները եւ դատարանով ընտրական իրաւունքէ զրկուածները :

ՅՕԴ. 136.— Պատգամաւորներու ընտրութիւնները հաւասար են,— առանց նկատի առնելու ցեղային եւ ազգային ծագումը, դաւանանքը, կրթական աստիճանը, նստակեցութիւնը, ընկերային ծագումը, ստացուածքը եւ անցեալ գործունէութիւնը, իւրաքանչիւր քաղաքացի ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք ունի :

ՅՕԴ. 137.— Տղամարդոց հաւասար, կիները կ'օգտուին ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունքէն :

ՅՕԴ. 138.— Բոլոր քաղաքացիներուն հաւասար, Կարմիր Բանակի շարքերու մէջ գտնուող քաղաքացիները կ'օգտուին ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունքէն :

ՅՕԴ. 139.— Պատգամաւորներու ընտրութիւնները ուղղակի են. — սկսած գիւղական եւ քաղաքային աշխատաւորներու պատգամաւորներու Խորհուրդէն մինչեւ ԽՍՀ Միութեան Բարձրագոյն Խորհուրդը, աշխատաւորներու պատգամաւորներու բոլոր Խորհուրդներու համար ընտրութիւնները կը կատարուին քաղաքացիներու կողմէ ուղղակի ընտրութեամբ :

ՅՕԴ. 140.— Պատգամաւորներու ընտրութեանց քուէարկութիւնը գաղտնի է :

ՅՕԴ. 141.— Ընտրութեանց ատեն թեկնածուներ կ'առաջարկուին ընտրական շրջաններու կարգով :

Թեկնածուներ կրնան առաջարկել միայն հանրային կազմակերպութիւնները եւ աշխատաւորներու ընկերութիւնները՝ համայնավար կուսակցական կազմակերպութիւնները, արհեստակցական միութիւնները, համագործակցականները, երիտասարդական կազմակերպութիւնները, մշակութային ընկերութիւնները :

ՅՕԴ. 142.— Իւրաքանչիւր պատգամաւոր պարտաւոր է ընտրողներու առջեւ հաշիւ տալ թէ իր գործունէութեան եւ թէ աշխատաւորներու պատգամաւորներու Խորհուրդի գործունէութեան մասին, պատգամաւոր մը ամէն ատեն կրնայ ետ կանչուիլ ընտրողներու մեծամասնութեան որոշումին վրայ, սահմանուած օրէնքի կարգով :

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

ԶԻՆԱՆՇԱՆ, ԴՐՕՇ, ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔ

Խորհ. Ընկերվ. Հանրապետութիւններու Միութեան զինանշանը կը ներկայացնէ. — Երկրագունտի վրայ մուրճ եւ մանգաղ, շրջանակուած հասկերով եւ արեւի ճառագայթներու տակ, որուն վրայ բոլոր Դաշնակցային Հանրապետութիւններու լեզուներով արձանագրուած է՝ «Պրոլետարներ բոլոր երկիրներու, միացէ՛ք» : Զինանշանի վերեւը կը գտնուի հնգաթեւ աստղ մը :

ՅՕԴ. 144.— Խորհրդային Ընկերվ. Հանրապետութիւններու Միութեան պետական դրօշը կարմիր կտաւէ է, որու վերին անկիւնը գծուած է ոսկեայ մուրճ եւ մանգաղ, իսկ ասոնց վերեւը հնգաթեւ աստղ մը՝ շրջանակուած ոսկեայ ծիրով : Դրօշի երկայնքը եւ լայնքը 1:2 համեմատութեամբ պիտի ըլլան :

ՅՕԴ. 145.— Խորհ. Ընկերվ. Հանրապետութիւններու մայրաքաղաքն է Մոսկուա :

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳԸ

ՅՕԴ. 146.— ԽՍՀ Միութեան Սահմանադրութիւնը փոփոխութեան կ'ենթարկուի միայն ԽՍՀ Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի որոշումով՝ ընդունուած երկու խորհրդարաններէն իւրաքանչիւրին մէջ ոչ պակաս քան ձայներու երկու երրորդի մեծամասնութեամբ :

(Վերջ)

րուն ցոյցը, ուժգնօրէն կը ձաղկէ Նէկիւսին յայտարարութիւնները: Այս առթիւ կիսապաշտօնական զեկոյց մըն ալ հրատարակուեցաւ, հերքելու հանէկիւսին վերագրումները՝ Ֆրանսայի դէմ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՐԺԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻՆ հետեւանքով, սակաչարժ կառքերը (թաքսի) նորէն բարձրացուցին գիները, չորեքշաբթիէն ի վեր: Միակ տարբերութիւնը այն է որ գիշերային յաւելումը պիտի հաշուեն 2 ֆրանք, փոխանակ 2.50ի:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ աստիճանաբար կը նուազի ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Բանթողներու թիւը իջած է 154.800ի, որոնց 6200ը Փարիզի մէջ:

ՍԷՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ նախագահ ընտրուեցաւ համայնավար մը, Պ. Մառան, մէկ ձայնի մեծամասնութեամբ:

ԵՐԿՈՒ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐ ատրճանակներով կողոպտեցին Քլամառի խնայողական սնտուկը եւ 37.000 ֆր. յափշտակելով փախան: Ինքնաշարժն ալ մէկ օր առաջ գողցած էին:

Շնորհակալիք

Տէր եւ Տիկին Ահարոն Վարժապետեան, Տէր եւ Տիկին Թովմաս Խաչերեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Անտոնեան, Այրի Տիկին Երանուհի Վարժապետեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Նիսի հայրենակիցներուն եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի որդւոյն ՎՐԷԺ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԱՀԱՐՈՆ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

Նիս, 29 Յունիս 1936

×

Տէր եւ Տիկին Սերոբէ Փափազեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Ռաֆայէլ Բարսեղեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Վարդանուհի Զագրեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Թորոս Գալֆաեան եւ զաւակունք եւ պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Գերապատիւ Վռամշապուհ Սրբազանի, Արժանապատիւ Տէր Ա. Քհնյ.ի Տէր Գէորգ, Տէր Թովմայ եւ Տէր Լեւոն քահանաներու, ազգականներու, բարեկամներու եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, հեռագրով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի եւ անմոռանալի աղջկան քրոջ եւ ազգականին՝

ՕՐ. ՅՈՒԼԻՆԷ Ս. ՓԱՓԱԶԵԱՆի

դառնակսկիծ եւ անակնկալ մահուան առթիւ:

Դպրոցական հանդէս Պորտոյի մէջ

Արարատ Միութեան դպրոցի աշակերտներուն հանդէսը

տեղի կ'ունենայ 5 Յուլիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին,

Հ. Յ. Դ.ի «Բ. Շահպազ» Ակումբի սրահին մէջ:

Արտասանութիւն, խմբերգ. գիմնաստութիւն, պար եւ անակնկալներ:

Մուտքը ազատ է:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Պարոյր Գափաֆեան կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 rue Jean Goujon, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ իր ողբացեալ կնոջ՝ ՄԱՌԻ ԱՆԹԻԼԻԱՍԷԹ ՋԻՎԱՖԵԱՆի մահուան տարեդարձին առթիւ: Կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները:

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ իր անդամուհիներէն Տ. Սթորոսեանի, որ 19 Յունիսին Շանթիլլիի անտառին մէջ ընկերական պտոյտի մը առթիւ կողով մը եղակ անճուրդի դնելով 27 ֆր. հաւաքած ու յանձնած է վարչութեան:

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

ՄԱՐՍԷՅԼի Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ 5 Յուլիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 6 rue des Petites Maries. Պար. Արարատ ի սրահը: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ յարկաբաժիններ, ամէն յարմարութիւններով (out confort). մէկ մեծ սենեակ, խոհանոց, 1300-1750 ֆր. (չարժ եւ շոգեհ մէջը ըլլալով): Դիմել՝ 13-15 rue de la Vistule, մեթրօ Maison Blanche.

50 մեթր հեռու Իսսիի կայարանէն եւ 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերու կայարանէն, վարձու են (tout confort) արկաբաժիններ, 1 փիէսնոց 2000, եւ 2 փիէսնոց **2350** ֆր. Շարժ շոգեհ միասին:

Աժան գինով մէկ խանութ:

Դիմեցէք անդիւղն վրայ. 72-74 Bld. Rodin. à Issy-les-Moulineaux.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍԷՆ-ՄԱՐՍԷԼ (Մարսէյլ) Մ. Ա.— Դիմեցէք Office Nansen, 38 Bld. Raspail, Paris (6):

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme. PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները Յուլիս 4, շաբաթ գիշեր ժամը 9ին, rue Mme Curie թիւ 7 սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԸ ԿՕՆԷՍԻ «Վարդան» ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Ռազմիկ եւ Յաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները 5 Յուլիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, ընկ. Յ. Ճիհանեանի բնակարանին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Գաղիա

ՎԱԼԱՆՍի կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8,30ին Սիամանթօ Ակումբին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼի Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները փաղըշաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Դրօշակ միութեան սրահին մէջ: Ընկերներու ներկայութիւնը խիստ կարեւոր է:

ՄԱՐՍԷՅԼի Պուլվար Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Կայծակ, Վռամեան եւ Գայլ Վահան խումբերը, այս շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, Պար Փրովէնսալի մէջ: Կարեւոր օրակարգ, ներկայանալ անդամատետրով:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը ՈՒՐԲԱԹ երեկոյ (3 Յուլիս ժամը 8.30ին), Chez Zeyer սրճարանի վերնայարկը. 4 rue St-Denis (Place du Châtelet), մեթրօ Châtelet

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Նիւթ՝ «Խորհրդային նոր սահմանադրութեան էութիւնը»: Միջոցներու փոխանակութիւն՝ նոր սահմանադրութեան թերութիւններուն եւ առաւելութիւններուն մասին: Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

տեղի կ'ունենայ Օգոստ. 2ին, կիրակի կէս օրէ վերջ,

St. Cloudի անտառին մէջ:

Կը խնդրուի նկատի առնել թուականը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. Մուրատ խումբի մասնակցութեամբ Վռամեան, Մխօ, Արզումեան խումբերու եւ հովանաւորութեամբ Զաւարեան կոմիտէի

5 Յուլիս, կիրակի, Մէօտօնի անտառը, պատ աղբիւրին մօտ:

Կը խօսի ընկ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՃԱՇ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆՈՒԱԳ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ: ՊԻԻՖԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ կիրակի օրուան:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ.— Էնվալիտէն շոգեկառք եւ իջնել Val de Fleury, մեթրօ՝ իջնել Mairie d'Issy եւ առնել սակաշարժ ու իջնել Tapis Vert:

Մեծ պարահանդէս

Նախաձեռնութեամբ Մեծ-Նոր-Գիւղի Վերաշինաց Հայր. Միութեան Ալֆորվիլի կին. բաժնի

5 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

Պուա Շանթրէօյի անտառին մէջ, Ալֆորվիլ:

Արեւելեան նուագ Փարիզի առաջնակարգ նուագածուներու կողմէ:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ: ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՊԱՐ ՄԸ:

Ֆրանսական եւ սպանիական պարեր:

Կատակախաղ մը եւ զանազան անակնկալներ:

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԵՒ ԶՈՎԱՑՈՒՑԻՉ ԸՄՊԵԼԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ:

Տղաքներու մասնակցութեան համար 1 ֆր. մուտք:

Անձրեւի պարագային հանդէսը կը յետաձգուի յաջորդ կիրակի օրուան:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԷՆԹ'ԷԹԻԷՆԻ Մասնաճիւղի հանդէսը, 5 Յուլիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Սալ ժան տ'Արքի մէջ:

Դաշտահանդէս

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Լա Բրօթի Պուլվար Օտտօի ենթամասնաճիւղին կողմէ ի նպաստ Ազգային Վարժարանի

տեղի կ'ունենայ 5 Յուլիս, կիրակի, ՍԷՆԹ Անտրէի օդասուն պարտէզին մէջ, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ:

Առնել թիւ 25 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան:

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Կիրակի, 5 Յուլիս

ՔԷՕԹԱՀԻԱՅԻՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ ԴԱՇՏԱՅԻՆ ՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ՊԱՐ

Route de Château-Combert Պ. Յ. Գրիգորեանի **La Baronne** գեղատեսիլ ագարակին մէջ, պաղ ջուրի ակին եւ աւազանին շուրջ:

ԿԵՐԷՔ, ԽՄԵՑԷՔ, ՊԱՐԵՑԷՔ, ԵՐԳԵՑԷՔ ԵՒ ԶՈՒԱՐՃԱՑԷՔ:

Ունինք ճոխ ուտեստեղէնի պաշար աժան գիներով:

Մուտք 3 ֆր. միայն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Զ. Ո. Մ. Վալանսահայ Մարզականի կողմէ

5 Յուլիս, ՍԷՆ ԲԷՐԷի անտառին մէջ, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ: ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ: ԶԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ:

Թրամուէյ՝ երթ ու դարձ 1.50 ֆր.:

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ կիրակի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

ՅԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Օ, ինչ փառաւոր երեկոյթ մը պիտի լինէր, կը մտածէր Սոնիան: Որքան բազմաթիւ հրաւիրեալներ: Ո՞ր մէկը յիշէր սակայն: Այ, օրինակ, փոխարքայութեան ներքին գործերու գլխանալետ՝ Վասիլիյ Կոպցեւը, աղջկան, իր դպրոցական ընկերուհի Վերա Վասիլեւնայի հետ: Տափակաքիթ, ցեցոտ դէմքով աղջիկ մը, որ դպրոցի մէջ, այնքան վերէն կը նայէր բոլորի վրայ, նոյնիսկ իրեն՝ Սոֆիա Պետրովնա Ասլանովի վրայ:

Հօս, արագ, չար ժպիտ մը խաղաց Սոնիայի հպարտ դէմքին: «Դու կաց», խրովի մտածեց Սոնիան, «ես քու հոգին կը հանեմ, ցեցոտ, տգեղ աղջիկ... վերջապէս, ի՞նչ ես որ ... պաշտօնեայի մը աղջիկը»:

Սոնիայի բարձրացած յօնքերը հետզհետէ վար իջան: Արժէ՞ բարկանալ: Ուսերը թափահարեց մեղմօրէն ու կրկին հաճելի մտածումի ծովն ինկաւ: Անշուշտ իշխան Նիկօ Ջաւջաւաձէն եւ քոյրը՝ իշխանուհի Թամարան ալ ներկայ պիտի լինին: Որքան գեղեցիկ, կենսուրախ աղջիկ էր Թամարան, աննման քօքէթ մը, որ հասարակութեան մէջ այնքան վարպետութեամբ գիտէ երիտասարդներու հետաքրքրութեան կեդրոնը դառնալ, թէեւ մինչեւ վերջերը չէր կրցած փայլուն փեսացու մը ճարել:

Ափսոս որ աղքատ են ու հազիւ կ'ապրին հօրենական ժառանգութեան մը մնացորդներով:

Սոնիան թեթեւ մը սրտնեղած՝ մուճակներէն մէկը ոտքէն նետեց... Թէեւ աղքատ, բայց՝ որ ազնուականներ են, այդ մասին ոչ մէկ կասկած: Բաւական է, որ մարդ անոնց դէմքին նայի: Մանաւանդ Նիկօն, այդ ջահիլ, սիրուն եւ միշտ կենսուրախ երիտասարդը, որ այնքան վայելչօրէն բռնէ չերքէզական կը հագնի, բարակ մէջքը սեղմած կաշիէ թոկով մը, ոսկեզօծ կարճ դաշոյն մը առջեւէն կախ...:

— Թիւ առաջին, — բարձրաձայն քրքջաց Սոնիան՝ գինքը զարպասողներու երկար շարանը մտաբերելով. — թիւ առաջին, — կրկնեց ու յանկարծ լրջացած՝ մտքով կեդրոնացաւ:

Հետզհետէ Սոնիայի խոհուն դէմքին վրայ հազիւ նկատելի ծիծաղ մը ուրուագծուեցաւ: Քմահաճ նազանքով գլուխը բացասաբար շարժեց ու աչքերը յառած հայելիի մէջ ցոլացող իր պատկերին, կարծես կենդանի մէկը լինէր դիմացինը, հարցուց.

— Հը՞, յարգելի գեղեցկուհի... Դուք ի՞նչ կըսէք ... Ո՞չ... Ի հարկէ, ոչ... շատ է կանացի, թեթեւամիտ ... թէեւ ոչ ոք անոր նման հաճելի մեծարանքներ կրնայ փափսալ աղջկան մը ուշադիր ականջին:

Հրաւիրեալներու թիւին, անշուշտ հօրաքոյրենքը, ամբողջ ընտանիքով:

Անզգալաբար յօնքերը կիտուեցան նորէն: Սոնիան մռայլած՝ քիթը վեր քաշեց: Որքան սրտանց կը ցանկար, որ անոնք չլինէին սակայն ... Պարտադրական անխուսափելի ներկայութիւն մը, ոչ ոքի համար հաճելի ...

Ախ, այդ հօրաքոյրենքը, որքան կոշտ, գռեհիկ ընտանիք մըն են: Սոնիան նոյնիսկ կ'ամչնար որ իր ազգականներն են: Ակիրթ գիւղացիներ, մանաւանդ մեծ աղջիկը... Ուֆ, որքան ալ բարձր կը ծիծաղէր, մեծ բերանը բացած, երկու կարգ խոշոր ատամներու շարքը ցուցադրելով... Փոքր քոյրը, ոչինչ, լաւն է, թէեւ ան ալ ինքնիրեն գեղեցկուհիի մը հովեր առած: Բայց ճար չկայ ազատելու անոնց ներկայութենէն: Մօտիկ ազգականներ են ... Հօր հարազատ քոյրը, որ հակառակ երկու տասնեակ տարի քաղաքի մէջ բնակելուն, դեռ մինչեւ հիմա հարազատօրէն Ղազախի գիւղը կը հոտի:

Սոնիայի ջղերը կը գրգռէր հօրաքոյրը իր անտանելի ռուսերէնով, չարաչուն համբոյրներով, չեռ բացագանչութիւններով եւ հազիւ քօղարկուած ձախլիկութեամբը սեղանի վրայ, եթէ մանաւանդ դրսէն հիւրեր գտնուէին: Որքան ալ որ անտանելի՝ մայր ու աղջիկները դեռ ոչինչ: Սոնիան սրտանց կ'ուզէր հաւատալ, որ հօրաքրոջ ամուսինը, այդքան պատուաւոր հիւրերու ներկայութեան, ինքզինքը վայելուչ քաղաքավարութեամբ պիտի պահէր: Նախկին վարժապետ մըն էր այդ մարդը, որ Պետրոպաւլովսկի չնորհիւ դիրքի եւ հարստութեան տիրացած էր: Ամէն անգամ, որ հօրաքուրենք ճաշի կուգային, եւ այս՝ Սոնիայի կարծիքով շատ յաճախ կը պատահէր, այդ նախկին վարժապետը, ծիծաղելի լինելու աստիճան նիհար եւ երկար մարդ մը, անժուժկալ առատութեամբ մէկ մէկու ետեւէ կը պարպէր Կախէթի ըսքանչելի գինիի բաժակները, բաւական էր որ քիչ մը գլուխը տաքնար: Մէկ ալ անշնորհք ձայնը ձգած՝ ան կը սկսէր հայերէն անտանելի երգ մը երգել, Սոնիայի համբերութիւնը խաչելով: Հա, ինչպէ՞ս էր այդ ծիծաղելի հայերէն երգը:

Ինչպէս չէ, խեղճ Սոնիան այնքան էր լսած, որ ակամայ սորված էր երգի բառերը՝ «Բարի գեղեցիկ, առաքինի ընկերը մարդուն»...

Սոնիան բարձրաձայն քրքջաց՝ ինքնիրեն կրկնելով.

— Պառի գեղեցիկ, պառի գեղեցիկ:

Ուֆ, երանի այդ ազգականները չունենար, խրովի մտածեց Սոնիան, ու այդ անախորժ մտքէն ազատելու համար, կեդրոնացած մտածեց թէ՝ ուրիշ որո՞նք պիտի գային:

Ի հարկէ, պիտի գան եւ երկու նորահասակ քոյրեր, ռուս պաշտօնաթող սպայի մը աղջիկները, որոնք նոյնպէս հրաւիրուած էին, իր մասնաւոր խնդրանքով: Ելենան եւ Տատիանան, երկու շատ կենսուրախ աղջիկներ, որոնք իր մտերիմ ընկերուհիներն էին:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ տարեկան վիճակաշահութենէն շահող թիւերն են.—

876, 524, 1195, 243, 204, 943, 649, 274, 247, 201, 195, 251, 780, 90, 1122, 183, 328, 578, 640, 426, 850, 134, 341, 1195, 584, 527, 117, 648, 1134, 381, 857, 292, 268, 611, 234, 577, 254, 1179, 301, 906, 1019, 518, 613, 321, 774, 1001, 958, 714, 913, 1150, 1006, 345, 284, 926, 281, 874, 338, 657, 17, 358, 211, 348, 675, 523, 988, 1080, 903, 568, 542, 828, 1062, 1063, 54, 1030, 462, 456, 450, 756, 932, 266, 438, 135, 1121, 713, 365, 544, 550, 945, 140, 150, 715, 9, 99, 1073, 487, 1060, 343, 541:

■■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԾՐԹՆԻԿԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 4 ՅՈՒԼԻՍ
SAMEDI 4 JUILLET 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3157 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ ՄԵՐ ՀՈՂԵՐԸ

Ժողովրդական ճակատին յաղթանակը, այս երկրին մէջ, մեր վրայ պարտականութիւն կը դնէ ոչ միայն ուշադրութեամբ հետեւիլ օրուան դէպքերուն, այլեւ դասեր քաղել եւ նորոգել, վերակազմել մեր հանրային կեանքը :

Մենք վարդավառ պատրանքներ չունինք, այս առթիւ ալ : Ցանդուղն եւ աննախընթաց փորձ մըն է որ կը կատարուի, եւ անակնկալներ միշտ կրնան պատահիլ :

Բայց եւ այնպէս, շարժումը կը ներկայացնէ դրական հեռանկարներ և գործնական արդիւնքներ, որոնց մասին որքան ճշգրիտ գաղափար կազմենք, այնքան օգտակար է :

Տիրող ալեկոծութեան մէջ, մեզի համար անմիջական արժէք ունի աշխատանքի ճակատին յաղթանակը :

Նոր կառավարութիւնը առաջին առթիւ քուէարկեց շարք մը օրէնքներ, որոնք արդէն ի զօրու են : Այս առթիւ, օրէնքներուն քուէարկութենէն առաջ եւ վերջը, տեղի ունեցան դէպքեր, որոնց հետեւանքները դժուար է նախատեսել :

Ամէն պարագայի մէջ, գործօն դեր մը չէր խնար հայ աշխատաւորներուն, ոչ տարերային գործադուլներուն, ոչ ալ անոնց հետ կապուած դէպքերուն մէջ :

Իբրեւ բանուորներ եւ բախտակիցներ, հայ աշխատաւորներն ալ բնազդաբար, մեքենաբար միացան շարժման, ապացուցանելով եղբայրական համերաշխութիւն մը, աշխատանքի ճակատին վրայ :

Տարրական ողջմտութիւնն ալ այդ կը պահանջէր : Եւ մեր բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ հայ բանթողները ընդհանրապէս յաջողած են պահել իրենց հաւասարակշռութիւնը, զգուշանալով կասկածելի մարզանքներէ :

Հաւաքական պայմանագիր, շաբաթը քառասուն ժամ աշխատանք, վճռովի արձակուրդ,— այս պահանջները կապ չունին քաղաքական արկածախնդրութեանց հետ, եւ կը կազմեն հիմնական սկզբունքները՝ օրուան իշխանութեան, ուրիշ բազմաթիւ ծրագիրներու հետ :

Հայ բանուորը կրնա՞ր ձեռնպահ մնալ, երբ որոշ ազդանշանի մը վրայ, կազմակերպիչները փակելով գործարանները, գործադուլ կը հռչակէին «տեղին վրայ» :

Եթէ կային ձեռնպահներ, կամ ընդդիմադիրներ, անոնք մեքենաբար կորսնցուցին իրենց աշխատանքը :

Առաջ, գործադուլին մասնակցողն էր որ կը վրկուէր իր տարրական իրաւունքէն, մանաւանդ երբ օտարական էր :

Այն ատեն, գործատէրը կը դիմէր ոստիկանութեան, եւ բանթողը փողոց կը նետուէր : Այն ատեն, գործադուլ սարքողները դուրս կ'ելլէին, եւ գործատէրը յաճախ ուրիշ բանուորներ կը ճարէր, աշխատանքը բանի շարունակելու համար :

Այսօր փոխուած է ամէն բան :

Այժմ գործատէրն է որ փողոց կը նետուի, եւ կառավարութիւնը ոչ միայն չի միջամտեր, այլ եւ գործատէրը ինք լրջօրէն կը խուսափի որ եւ է միջամտութենէ :

Մէկ խօսքով, հիմնապէս փոխուած է նախկին կարգուսարքը, եւ աշխատանքը շարունակելու կամ դադրեցնելու իրաւունքը վերածուած է սահմանադրական օրէնքի մը, առանց խտրութեան :

Բայց այս արմատական փոփոխութիւնն իսկ իրաւունք չի տար ոտքը գետնէն կտրելու, եւ ծայրայեղ զգուշութենէն սանձարձակ մարզանքներու մէջ նետուելու :

Չմոռնանք որ, զուտ աշխատաւորական – արհեստակցական ցոյցերու ատեն իսկ, պակաս չեղան կասկածելի տարրեր կամ շարժումներ : Այդ մասին ազդարարութիւններ ալ ուղղեց, նոյն իսկ օրուան կառավարութիւնը :

Եւ յետոյ չմոռնանք ուրիշ իրողութիւն մը,— կը գտնուինք խմորումներու, ալեկոծութեան, խլրտումներու շրջանի մը մէջ, ուր ամէն բան պարզ չէ տակաւին :

Ժողովրդական ճակատին երկու գլխաւոր թեւերը, արմատականներն ու ընկերվարականները, շատ ալ չեն ախորժիր զանազան շարժումներէ : Նոյն իսկ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը, որ վաւերական ղեկավարն է գործադուլի շարժումներուն, պարտք սեպեց չափաւորութեան յորդորներ ուղղել :

Տակաւին անցեալ օր, Մարսէյլի ընկերվարական երեսփոխաններէն Պ. Վիտալ, Երեսփ. Ժողովի բեմէն կ'ամբաստանէր համայնավարները, իբրեւ դրդիչ եւ կազմակերպիչ փողոցային ցոյցերու :

Ընկերվարական կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակցութիւնը քննեց այս հարցը, համայնավարներու բողոքին վրայ, կարգապահական տեսակէտէն : Պ. Վիտալ մէջտեղ դրաւ իր փաստերը, եւ ուրիշ ընկերվարական երեսփոխաններ ալ ձայնակցեցան իրեն :

Ու մինչ կարգապահական պատիժ մը կը սպասուէր, խմբակցութիւնը գոհացաւ պարզապէս արձանագրելով թէ Վիտալ խօսած է ոչ թէ կուսակցութեան, այլ իր անունով :

Ճակատի միւս թեւին, արմատականներու գործադիր կոմիտէն ալ զբաղեցաւ այսպիսի հարցով մը : Ու թէեւ համակրանքի եւ հաւանութեան բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ Ժողովրդական ճակատի կառավարութեան համար, բայց Ժողովը լսեց շատ մը կծու խօսքեր՝ համայնավարներու չափազանցութեանց մասին, որոնց փաստերը ամէն օր կ'արձանագրուին իրենց մամուլին մէջ :

Այս բոլորը կը թելադրեն ոչ թէ վախկոտ զգուշութիւն, այլ գիտակից արթնութիւն :

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՆԷԿԻՒՍԸ 10 ՄԻԼԻՈՆ ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻ Կ'ՈՒԶԷ

Բանաձեւ կը փնտռեն, Եթովպիոյ գրաւումը ժխտելու համար...

Եթովպիոյ կայսրը Ազգերու Դաշնակցութեան հաղորդեց զեկոյց մը, որով «բացորոշ» պատասխան կը խնդրէ հետեւեալ երկու պահանջներուն համար.— 1.— Բանաձեւով մը յայտարարել թէ երբեք չպիտի ճանչնայ բանի ուժով կատարուած որ եւ է գրաւում.— 2.— Համաձայն Եթովպիոյ խոստացուած աջակցութեան՝ պաշտպանելու համար անոր հողային ամբողջութիւնը եւ անկախութիւնը, երաշխաւորել 10,000,000 անգլ. ոսկիի փոխառութիւն մը :

Ազգերու Դաշնակցութեան երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, արքայից արքան արտագրաւ ճառ մը խօսելով, հարցուցած էր թէ ի՞նչ ընելու միտք ունին 52 պետութիւնները, փրկելու համար Եթովպիան : Յուլիս 2ի զեկոյցին մէջ, կայսրը կը գանգատի թէ բացի փոքր պետութիւններէն, մեծ պետութիւնները խուսափեցան որ եւ է պատասխանէ : Այժմ կը սպասէ որ իւրաքանչիւրը իր պատասխանատուութիւնն ստանձնէ, «Ազգաժողովին եւ նոյնիսկ վտանգուած ազգերու գոյութեան համար» :

Նէկիւսին այս պահանջը սրտնեղութեան մատնած է Ազգաժողովին անդամները, մանաւանդ մեծերը : Ընդհ. յանձնաժողովը պիտի գումարուէր երէկ, բանաձեւ մը քուէարկելու եւ պատժական տնօրինութեանց բարձումը հրահանգելու համար : Այս առթիւ խօսք պիտի առնէին առնուազն տասը ներկայացուցիչներ :

Հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, փոքր պետութեանց ներկայացուցիչները իրենց կարգին արտայայտուելով, անհրաժեշտ գտան վերցնել պատժական տնօրինութիւնները, իբրեւ անօգուտ : Ընդդիմացաւ միայն Նոր Զելանտայի ներկայացուցիչը, միեւնոյն ատեն յայտնելով թէ պիտի համակերպի տրուելիք որոշման : Այս առթիւ բոլոր բանախօսներն ալ փափաք յայտնեցին որ Ազգաժողովը իսկապէս տիեզերական հանգամանք ունենայ, ներս առնելով այն պետութիւնները որոնք անդամ չեն : Հոլանտայի ներկայացուցիչը առաջարկեց բարեփոխել Ազգաժողովին ուխտը, ջնջելով պատժական բոլոր տրամադրութիւնները : Իր կարծիքով, կը բաւէ պահել պատժական մէկ տնօրինութիւն միայն,— վտարել նախայարձակ պետութիւնը : Նոր Զելանտայի պատուիրակը առաջարկեց որ աշխարհի բոլոր ազգերը, անդամ ըլլան թէ ոչ, հրաւիրուին Ազգերու Դաշնակցութեան Սեպտեմբերի ընդհ. ժողովին : Շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ տէ Վալէրա, Իրլանտայի նախագահը : Բացատրելով թէ Եւրոպայի խաղաղութիւնը կախում ունի միայն մեծ պետութեանց կամքէն, տէ Վալէրա դիտել տուաւ թէ նոր պատերազմի մը ահաւոր վտանգը պիտի փարատի, եթէ այդ պետութիւններէն իւրաքանչիւրը յանձն առնէ մէկ տասներորդը այն զոհողութեանց զորս պիտի կատարէր պատերազմի համար : «Եւրոպան զբաղեցնող հարցերը պէտք չէ զինուորներուն ձգել, այլ հարկ է լուծել այժմէն, դիւանագէտներու միջոցաւ» :

Այս ճառերէն վերջ, դիւանագէտները գործի ձեռնարկեցին, Եթովպիոյ գրաւումն ու կցումը ժխտելու համար, ի հոգեւոր մխիթարութիւն պարտեալ պետութեան ...

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՊԻՏԻ ԳՐԱՒԷ՞ ՏԱՆՑԻԿԸ

Ազգաժողովի նոյն նիստին մէջ, սեղանի վրայ կը գտնուէր այլապէս ծանրակշիռ հարց մը : Լուր առնուած էր թէ Տանցիկի նացիները (հիթլէրական) կը պատրաստուին գրաւել այդ Ազատ Քաղաքը : Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը մանրամասն տեղեկագրով մը կը պարզէր Տանցիկի վերջին դէպքերը, որոնց ընթացքին մահեր ալ պատահած են : Այս առթիւ տեղեկութիւններ հաղորդեց նացիներու գործունէութեան եւ Լեհաստանի բողոքներու մասին : Ներկայացուցիչը չի կրնար նախատեսել դէպքերու ընթացքը, ուստի պարտք սեպած է Ազգաժողովին ուշադրութեան յանձնել խնդիրը : Հարցը այնքան կարեւոր է որ Ա. Դ. Խորհուրդը անմիջապէս արձանագրեց իր օրակարգին մէջ : Այս առթիւ որոշուեցաւ Ժընեւ հրաւիրել Տանցիկի ծերակոյտին նախագահը : Անգլիոյ արտաքին նախարարը անմիջական խորհրդակցութիւն մը կատարեց Տանցիկի մարզպանին եւ Լեհաստանի արտաքին նախարարին հետ : Այս հարցին առթիւ փափուկ վիճակի մը մատնուած է լեհական կառավարութիւնը, իբրեւ անմիջական շահակից եւ բարեկամ Գերմանիոյ :

*** Լոքառնոցիներու ժողովը պիտի գումարուի յուլիս 20ին, Պրիւքսէլի մէջ : Կը յուսացուի թէ Գերմանիա մինչեւ այն ատեն պատասխանած պիտի ըլլայ անգլիական հարցարանին : Ժողովին պիտի հրաւիրուին թէ Գերմանիա եւ թէ Իտալիա : Այս վերջինը կը շարունակէ վերապահ դիրք մը բռնել բոլոր միջազգային հարցերու մէջ, քանի չէ կարգադրուած Եթովպիոյ խնդիրը, ուրիշ խօսքով՝ քանի պետութիւնները չեն ուզեր ճանչնալ կցումը :*

ՔԻԱՓԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆՎԱՒԵՐ

ԱԶԱԿՈՂՄԵԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՁԳԵՆ Կ'ԵՐԹԱՆ

Երեսփ. Ժողովը հինգշաբթի օր լսելով ընտրական տեղեկագիրը, 193ի դէմ 282 ձայնով անվաւեր հռչակեց ոստիկանութեան նախկին վերատեսուչին ընտրութիւնը : Այս առթիւ բուռն տեսարաններ պարզուեցան : Պ. Քիափ զայրանալով մանաւորապէս յարձակեցաւ համայնավարներուն վրայ, որոնք անդադար կ'աղմկէին : Յաճախ կը լսուէին փոխուքներ.— « Դէպի բանտ, դէպի կառափնա՛տ» : Նախկին վերատեսուչը ազդարարեց.

— « Երկիրը շուտով հաշիւ պիտի պահանջէ համայնավարներէն : Անոնք թշնամի են բարեկարգութեան, հանրապետական վարչաձեւին եւ հայրենիքին : Եթէ ես ոստիկանութեան վերատեսուչ մնացած ըլլայի, կարմիր դրօշը երբեք չպիտի տեսնուէր Փարիզի փողոցներուն մէջ, այսքան բնակարաններու ազատութիւնը չպիտի բռնաբարուէր, այսքան քաղաքացիներ արգելքի տակ չպիտի առնուէին, եւ 72 համայնավարներ չպիտի կրնային մտնել այս Ժողովին մէջ : Համայնավարները բռնապետութիւն կը կատարեն իրենց 72 ներկայացուցիչներով : Ոչինչ, որքան բազմազան ձեր ծայրայեղութիւնները, երկիրը այնքան շուտ պիտի զզուի ձեզմէ : Ես միշտ պայքարած եմ ձեզի դէմ եւ պիտի շարունակեմ պայքարիլ, որովհետեւ դուք թշնամի էք հայրենիքին, հակառակ ձեր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ

Վերացման համար

Աթէնքի մեր թղթակիցը հաստատելով Յունաստանի հայկական դպրոցներուն փակման լուրերը, որոնք հրատարակուած են օրը օրին, կը գրէ.—

1.— Գոյութենէ կը դադրին՝ ազգային, համայնական կամ այլ անուններով վարժարանները : 2.— Հայ աշակերտները, մանկապարտէզի առաջին դասարանէն մինչեւ նախակրթարանի չորրորդ դասարանը, այսինքն՝ ութ տարի շարունակաբար, պիտի ուսանին միայն եւ միայն յունարէն լեզուով եւ յոյն ուսուցիչներէ : 3.— Այս ութ տարուան ընթացքին, հայերէն լեզու, կամ հայերէնով ... եւ է առարկայ բացարձակապէս արգիլուած է : 4.— Ուսուցիչները պիտի նշանակուին կրթական նախարարութեան կողմէ : 5.— Տնօրէնները պիտի ըլլան հելլէններ, կամ հելլէնահպատակ հայ ուսուցիչներ, եւ պիտի վաւերացուին կրթական խորհուրդէն : 6.— Վարժարանները պիտի ունենան անհատական հանգամանք, փոխանակ՝ ազգային կամ համայնականի : 7.— Հայերէնը իբրեւ լեզու, եւ նուազագոյն պահերով պիտի ուսուցուի միայն հինգերորդ եւ վեցերորդ դասարաններուն մէջ :

Այս որոշումէն առաջ, արդէն պաշտօնապէս հաղորդուած էր բոլոր վարժարաններուն թէ՝ նոր շրջանին չեն կրնար բացուիլ, եթէ մասնաւոր արտօնութիւն եւ պետական օրէնքներու համապատասխան ուղղութիւն չունենան : Բայց մանաւանդ, կը շեշտուէր թէ՝ միայն հելլէնահպատակ ուսուցիչներ կրնան անհատական վարժարաններ բանալ :

Նոր որոշումը՝ հինին պարզաբանումն է, աւելի անողորմ եւ բացորոշ տրամադրութիւններով : Հիմա, ամբողջ գաղութը իրար անցած է :

Թրակիա-Մակեդոնիոյ շրջանը արդէն գործի ձեռնարկած է : Օգտուելով վեհապետին եւ վարչապետին Սելանիկ այցելութենէն, պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ եւ յանձնեց խնամուած յուշագիր մը : Նոյն պատուիրակութիւնը կը գտնուի այժմ Աթէնք, ընդհանուր ճակատ կազմելու եւ ամբողջ գաղութին անունով դիմումներ կատարելու համար : Աթէնքի մէջ ալ ձեռնարկներ կը կատարուին եւ կը յուսացուի թէ՝ գոնէ այս առթիւ, կարելի պիտի ըլլայ մէկ ճակատ կազմել, փրկելու համար աւելի քան 4000 հայ աշակերտներու ազգային դաստիարակութիւնը : Վա՜յ յունահայ գաղութին, եթէ գոնէ մէկ անգամուան համար, եւ այսքան կենսական հարցի մը առթիւ չուզէ մէկդի նետել ամէն նկատում : Ի՞նչ երեսով պիտի մեղադրենք օտարը, երբ մենք մեր անմիաբանութեամբ առիթներ կը ստեղծենք նորանոր վէրքեր եւ նեղքեր բանալու : Մենք համոզուած ենք թէ հաւաքական ազգու դիմում մը պիտի կրնայ բարեփոխման ենթարկել տրուած որոշումը, քանի որ կեդրոնական իշխանութեանց մօտ չեն պակսիր լաւագոյն տրամադրութիւններ : Յուսանք որ երեք կուսակցութեանց համաձայնութիւնը բարերար դեր մը պիտի կատարէ այս գործին մէջ :

ՆՈՐ ԴԷՊՔԵՐ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

Ալժերիոյ մէջ նոր դէպքեր պատահած ըլլալով, կուսակալը Փարիզ եկաւ, բացատրութիւններ տալու համար :

Վերջերս յաճախադէպ դարձած են խլրտումները հիւսիսային Ափրիկէի մէջ, իբրեւ հետեւանք տնտեսական դժգոհութեանց եւ քաղաքական ազդեցութեանց, ինչպէս եւ ցեղային ատելութեան (Արաբներ եւ Հրեաներ) : Խռովութիւնները ծանրակշիռ հանգամանք ստացան չորեքշաբթի օր, մանաւորապէս Օրանի եւ Ալժէի մէջ : Վերջին քաղաքին մէջ ոստիկանութիւնը դժուարաւ ցրուեց 400 բնիկ բանթողներ, որոնք զինուած էին բիրերով եւ թափոր կազմած էին Եւրոպացիներու առաջնորդութեամբ, գործէ հանելու համար աշխատող բանուորները : Իսկ Օրանի մէջ Ֆրանսացի մը նշան առաւ քաղաքապետին՝ Աբբայ Լամպէռի դէմ, եւ քիչ մնաց պիտի սպաննէր, եթէ ոստիկան մը օգնութեան հասած չըլլար : Աբբան, որ վարիչն է ազգայնական շարժման, Ալժերիոյ քաղաքապետները հաւաքելով, պատուիրակութիւն մը կազմած էր եւ կ'ուզէր կուսակալին ներկայանալ, կարգ մը պահանջներ դնելու համար : Պատուիրակութիւնը քարի բռնուեցաւ ճամբան : Քանի մը վայրկեան վերջը ատրճանակ պարպուեցաւ, բայց ոչ ոք զարնուեցաւ : Պահանջները ներկայացնելէ վերջ, Աբբան յայտարարեց թէ իր կեանքը վտանգի մէջ է եւ յանձնարարեց վրէժ լուծել, եթէ սպաննուի կամ պաշտօնէն արձակուի : Միւս քաղաքապետները խոստացան հրաժարիլ, պաշտօնանկութեան պարագային :

Դպրոցական տարիք 14

Երեսփ. Ժողովի հինգշաբթի առտուան նիստին մէջ, որուն առաջին անգամ ըլլալով կը նախագահէր համայնավար երեսփոխան մը, Ժաք Տիւքլօ, քուէարկուեցաւ դպրոցական տարիքի երկարաձգման օրինագիծը : Կրթական նախարարը կ'առաջարկէր դպրոցական շրջանը երկարել մէկ տարի, մինչեւ 14 տարեկանը : Համայնավար երեսփոխան մը առաջարկեց սահմանել մինչեւ 15 տարեկանը : Նախարարը պատասխանեց թէ իր ծրագիրը առաջին քայլ մըն է : Այս բացատրութեան վրայ 15 տարեկանի առաջարկը ետ առնուեցաւ : Օրէնքին նպատակն է թեթեւցնել աշխատանքի հրապարակը եւ գործ ճարել երիտասարդութեան :

Վիճաբանութեանց ընթացքին, աբբայ մը առաջարկեց ապահովել կրթութեան ազատութիւնը եւ չէզոքութիւնը, դիտել տալով թէ իբր մէկ միլիոն աշակերտներ կը յաճախեն եկեղեցւոյ դպրոցներուն մէջ : Պատասխանուեցաւ թէ կրթութիւնը ազատ է արդէն եւ նոր յօդուած մը աւելցնելու պէտք չկայ : Աբբային առաջարկը մերժուեցաւ 200ի դէմ 302 ձայնով : Այս առթիւ սրտառուչ խօսքեր փոխանակուեցան աբբային եւ համայնավարներուն միջեւ, կրթական գործակցութեան համար ...

ԱՆԳԼԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ճառ մը խօսելով, ուժգնօրէն դատապարտեց « խելագար զինարշաւը », եւ ազդարարեց թէ անկարելի է ապահովել Եւրոպայի խաղաղութիւնը, առանց Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ գործակցութեան : Լօյտ Ճօրճ զինքը «վատ» կոչած էր, պատժական տնօրինութիւններէն հրաժարելուն համար : Պոլտուին պատասխանեց թէ «գոհ է որ վատ կամ վախկոտ կը կոչուի, եթէ կրցաւ պատերազմէ փրկել իր երկիրը » :

ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻՆ անդամ ընտրուեցան Պ.Պ. Էտմօն Ժալու եւ Փէքիրու : Ուրիշ երկու աթոռներ ալ թափուր կը մնան, բայց մեծամասնութիւն գոյացած չըլլալով, ընտրութիւնը յետաձգուեցաւ :

ԱՄԷՆ ԲԱՆ ԿԱՐԵԼԻ Է

Հայ ժողովուրդի մէջ, իր ապագայի մասին, վերջին պատերազմէն ի վեր, խոր յուսահատութիւն մը կը նշմարուի: Մտայնութիւն մըն է որ կրկնապէս տխուր կը դարձնէ ,նիւթական եւ ֆիզիքական ցաւերէն յետոյ հայ հաւաքականութիւնը: Կարելի չէր սպասել որ անցնող դէպքերէն յետոյ հայ հոգին շարունակէր ուրախ մնալ: Տխրութիւնը իր ճնշող ծանրութեամբ անդամալուծած է հայ հաւաքական կամքը: Դժուար է տեսնել հայ դէմքէն աւելի տխուրը: Ոչ միայն ժպիտի, մաքուր եւ անխառն ուրախութեան նշանի պակասը կայ, այլ եւ կարծես տխուր մնալէն հաճոյք զգացողի արտայայտութիւնը:

Հոգեկան այս տրամադրութիւններու մէջ, ի հարկէ խանդավառութեան պակասը, անտարբերութիւնը, «փոյթս չէ»ի մտայնութիւնը տիրապետող գիծը պիտի ըլլայ հայ իրականութեան: Այս վերջինները անհետացնելու միակ միջոցը հայ հոգին ուրախ դարձնելուն մէջ կը կայանայ, իսկ ուրախ դարձնելու համար ալ առաջին գործը «ամէն բան կորած է»ի մտայնութիւնը վերցնելը պիտի ըլլայ:

Մեր կեանքի հիմնական աշխատանքներէն մէկն ալ այս է: Բառերու ուժին միայն կռթնելով կարելի չէ նման գործ կատարել: Իրականութենէն կտրուած բառերով ոչ կարելի է հոգիներու մէջ վերելք ստեղծել եւ ոչ ալ հաւատք: Այդ ձեւով ոչ միայն անյաջողութեան կը դատապարտուի հետապնդուած նպատակը, այլ եւ ծիծաղելի «խողովակի» տպաւորութիւնը կը ձգուի: Միշտ եւ ամէն գնով զգուշանալու է այն բառերէն եւ միտքերէն որոնք չեն բխիր իրականութենէն: Ըսելիքներուն թէ համոզիչ ձեւին վրայ պէտք է խորհիլ եւ թէ մանաւանդ համոզիչ էութեան: Քաղաքական - հանրային վիպականութիւնը ամէնէն դատապարտելի մտայնութիւնը պէտք է ըլլայ մեր մէջ: Բոլոր յուսախաբութիւնները՝ իրենց հոգեկան եւ նիւթական անչափելի աւերներով, ստեղծուած են եւ կը ստեղծուին վերացական դատումներով:

Այս ըսուածներուն հակառակութիւնը չի՞ կազմեր «ամէն բան կարելի է»ի վերնագիրը: Վերացական եւ վիպական ըլլալ չէ՞ յայտնել թէ կորսուած չէ մեր ժողովուրդի ապագան, թէ հայ ժողովուրդը կրնայ հաւատալ ինքնիրեն, իր ուժին, յաղթելու համար բոլոր արգելքներուն եւ դժուարութիւններուն:

Իր անձնական կեանքը Հայու ամբողջական կեանքին հետ նոյնացնել ուզող անձերը համոզելը դժուար է: Նեղութիւններու եւ ցաւի մէջ գտնուողները այնքան բազմաթիւ են մեր մէջ եւ անոնց տեսողութեան հորիզոնը այնքան նեղցած է որ, դժուար կը դառնայ այդ մարդոց տալ մտածման նիւթեր որոնք մօտէն առնչութիւն չունենան իրենց կեանքին հետ: Իր անձնական նեղութիւններէն վեր մնալը եւ հարցերը իր անձով միայն չափելու կարողութենէն բարձր գտնուիլը ամէն մարդու գործ չէ: Ամէն մարդու տրուած չէ նաեւ իր անձնական շահերը եւ օգուտները հաւաքական շահուն մէջ տեսնելու մտայնութիւնը, բայց ամէն մարդ կրնայ հասկնալ հայրենիք բառին տակ գտնուած իրականութեան շահն ու բարիքը. ամէն մարդ կրնայ հասկնալ որ իր ցաւերէն եւ նեղութիւններէն մեծ մասը պիտի դադրէին երբ իր անձին տէր դառնար իր հայրենիքը:

Արդ, մենք ունինք մեր հայրենիքը: Անոր գոյութիւնը անիմաստ եւ նոյն իսկ անհեթեթ կը դարձնէ «ամէն բան կորսուած է»ի մտածումը: Շատ բան կորսուած է, բայց ոչ ամէն բան եւ չկորսուած մասը, Հայու հայրենիքը, կրնայ ամէն բան կարելի դարձնել, հնարաւոր իրականութեան մը վերածել ամէն մտածում, ինչքան ալ բարձր ըլլայ, կը բաւէ որ ըլլայ խորապէս մարդկային: Հնարաւոր է, կրնայ ըլլալ, կարելի է բառերը այստեղ ցանկութեան արտայայտութիւն չեն, այլ պատմական իրականութեան անխուսափելի հետեւութիւններ: Քննեցէք Հայն ու հայրենիքի ստեղծումէն մինչեւ այսօր հայ ժողովուրդի ցոյց տուած կեանքը, հետեւեցէք քայլ առ քայլ նոյն իսկ խոշոր գիծերուն մէջ անոր բարեշրջման գծին ու եթէ ի ծնէ յոռետես չէք, ամէն բան սեւ տեսնելու հիւանդութենէն վարակուած չէք, պիտի չկրնաք ժխտել յառաջդիմութիւնը, ամրացումը եւ զարգանալու հնարաւորութիւնները այդ հայրենիքին: Բացատրեցէք ինչով որ կ՚ուզէք այս երեւոյթը, պատճառը ցոյց տուէք հայ ժողովուրդի ստեղծագործող կարողութիւններուն կամ տիրող կարգերուն, հիմնականը եւ կարեւորը այդ պատճառի գերութիւնը չէ, այլ փաստը, երեւոյթը: Տնտեսութեան, մշակոյթի, ընկերային կառուցուածքի, ինքնավստահութեան, սեփական ուժի գիտակցութեան ընդհանուր զարգացում մը որ չէ հասած իր վախճանին, չէ աւարտած իր առաքելութիւնը: Գործելու, ստեղծելու տենդը կայ միշտ: Որ եւ է Հայու համար, մարդկօրէն անհնար է զսպել հրճուանքի այն յուզումը որ այս աշխատելու թափն ու կիրքը կը պատճառէ: Յուզում մը որ առարկայական տուեալներու տրամադրութենէն եւ զգացումէն կը ստեղծուի եւ ատոր համար իսկ առողջ է եւ կ՚ուրախացնէ հայ հոգին: Ան կրնայ քանդել մեր հոգիի տխրութեան արմատները, կրնայ վարակել մեզ, մինչեւ հիմա անծանօթ նոր ու տարբեր զգացողութիւններով, կրնայ աւելի հպարտ դարձնել մեզ, աւելի պահանջկոտ հանդէպ մեզի եւ ուրիշներու: Անսահման հնարաւորութիւններու դաշտ մըն է մեր հայրենիքը, որ կրնայ արժեւորել ամէն տեսակ աշխատանք ու երբ այդ կրնայ նիւթական եւ հոգեկան կեդրոնը դառնալ բոլոր ճիգերու եւ յոյսերու: Անոր գոյութեամբ Հայուն աշխատանքը կը դադրի այլ եւս անձնասէր եւ աննպատակ դառնալէ: Հայրենիքը ինքն իր մէջ նպատակ մըն է, անոր զարգացումը, զօրացումը աշխատանքի շօշափելի նիւթ մըն է ապրող եւ գալիք սերունդներու համար: Անոր փոքրութիւնը, աշխարհագրական աննպաստ պայմանները խթան մը աւելի կը կազմեն, առաւելագոյնը տալու համար մեր ուժերուն:

Ինչպէս այսօրուան հայրենիքը՝ երէկուանին չի նմանիր, վաղուանն ալ չպիտի նմանի այսօրուանին: Նոր հորիզոններ կան բացուած անոր առջեւ: Ահա խորհրդային նոր սահմանադրութիւնը որ հնարաւորութիւններ կը ստեղծէ խոշոր քայլ մը եւս առնելու:

Այդ սահմանադրութեան մէջ երեք կէտեր մասնաւորաբար կրնան հիմը եւ սկիզբը կազմել մեծ ձգտումներու իրականացման: Առաջինը՝ Խորհ. հանրապետութիւններու մէջ Հայաստանի տրուած դիրքն է, իբրեւ համազօր եւ հաւասար պետութիւն միւս տասը հանրապետութիւններու հետ: Հայկական պետութեան շարժումները աւելի ազատ եւ աւելի լայն կը դառնան, հայկական անկախութիւնը, այսինքն ինքզինքին տէր ըլլալու գիտակցութիւնը զգալի յառաջդիմութիւն մը ցոյց կուտայ: Փոքր պատեհութիւն մը չէ այս մեր ժողովուրդին համար: Երէկուան բաղդատմամբ բարելաւում մըն է: Սեփական ուժերու գործածութեան աւելի ազատութիւն ունենալը մեզ համար երաշխիք մըն է ապագայ մեծ նուաճումներու:

Երկրորդ կէտը՝ անձի տրուած ազատութեան յաւելումն է: Հայ անհատը ամէնէն շատ օգտուողը պիտի ըլլայ տրուած այդ ազատութենէն, որովհետեւ անոր շինարար եւ ստեղծագործող ուժը երբ իր ամբողջական արդիւնքը տալու հնարաւորութիւններ կ՚ունենայ, երբ ազատուած է կապանքներէ եւ արգելքներէ, կրնայ տալ աւելի քան մարդ արարածի միջին ուժը: Ազգային եսասիրութիւն եւ ազգամոլութիւն չէ հաստատել թէ հայ անհատը, իբրեւ միաւոր վար չի մնար բարձր նկատուած որ եւ է ազգի անհատէ մը: Անցեալի հաստատութիւնն է որ հաւասար պայմաններու մէջ, հայ անհատի տուած արդիւնքը եթէ ուրիշներէ աւելի չէ, բայց երբեք պակաս չէ ուրիշ որ եւ է անհատէ:

Երրորդ եւ կարեւոր կէտը, սահմանադրութեան հաստատումէն եւ կիրարկումէն առաջ, զայն քննելու եւ դիտողութիւններ ներկայացնելու հնարաւորութիւնն է: Մինչեւ նոյեմբեր ժամանակ տրուած է ժողովուրդներու սահմանադրութեան զանազան կէտերը քննելու եւ սրբագրութեան առաջարկներ ներկայացնելու: Երեւոյթներէն չեմ խաբուիր: Կրնայ ըլլալ որ սահմանադրութիւնը որ եւ է փոփոխութիւն չկրէ, որ եւէ ընթացք չտրուի զանազան ընկերային եւ ազգային հաւաքականութիւններու կողմէ կատարուելիք առաջարկներուն, կրնայ ըլլալ որ այդ առաջարկները բնաւ չներկայանան իսկ, քանի որ երկար ատեն մենատիրական իշխանութեան մէջ ապրող ժողովուրդը չի յանդգնիր կամ վարժութիւնը չունենար ազատ քաղաքացիի պահանջներ դնելու: Բայց կրնայ պատահիլ նաեւ այս կարելիութիւններու ճիշդ հակառակը, այսինքն ժողովրդապետական ըմբռնումներու սահմանուած չափով կիրարկուին հրատարակուած սահմանադրութեան կէտերը եւ նկատի առնուին բոլոր արդար ցանկութիւնները: Ընդունինք վայրկեան մը որ այս վերջին ենթադրութիւնը ըլլայ ճիշդը եւ ապագայ սահմանադրութեան մէջ մտցուին հայ ժողովուրդի արդար պահանջները, ազգերու ինքնորոշման սկզբունքը իրականօրէն ընդունուի, եւ Հայաստանը կարենայ իր մէջ ամփոփել իր ժողովուրդի այն մասը որ չենք գիտեր ինչո՞ւ կը գտնուի ուրիշ հանրապետութիւններու սահմաններուն մէջ: Կը կատարուի՞ թէ չէ մեր ժողովուրդի ամբողջութեան այս ցանկութիւնը, ժամանակն է որ պիտի լուսաբանէ: Բայց ի՜նչ փոփոխութիւն եւ հսկայական յառաջդիմութիւն պիտի ըլլայ մեր հայրենիքին համար անոր իրականացումը: Դէպքերու տրամաբանութեան մէջ կը գտնուի այն հնարաւորութիւնը որ եթէ մօտալուտ ապագային համար իսկ չըլլայ, անկարելիութեան սահմաններուն մէջ ալ չի գտնուիր, ըլլալով կեանքի արդար եւ բնական պահանջը:

Կարելի է այս, ինչպէս կարելի են շատ ուրիշ բաներ: Անոնց հաւատալը իր ուժին եւ ապագային վրայ վստահութիւն եւ հաւատք ունենալ կը նշանակէ: Ապրիլ ուզող ժողովուրդի մը անհրաժեշտ եւ բաւարար պայմանն է այդ հաւատքը:

Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Սիրելի Սուրէն,

Նամակդ 18-19րդ դարերն է յիշեցնում: Անփոփոխ է մնացել կարծես հայ քաղաքական միտքը: Ղարաբաղի Մելիքների, Խ. Աբովեանի, Ներսէս Աշտարակեցու ոգին է թեւածում ամէն տեղ: Դու էլ նրանց պէս յոյսդ դրել ես Ռուսի վրայ — համայնավար թէ միապետական,— կարծում ես որ նրանցից է գալու Հայաստանի փրկութիւնը: Ո՞վ ասաց սակայն որ դա անառարկելի ճշմարտութիւն է: Իրողութիւն է, որ Ռուսերի դարաւոր երազն է եղել իջնել տաք ջրերը, ճիշդ է որ անհամար մարդ, դրամ են զոհել հասնելու իրենց նպատակին, սակայն երբեք ցանկութիւն չեն ունեցել Հայաստանը մեզ տալ: Պատմութեան մէջ մէկ անգամ միայն ցանկացան, Նիկոլա առաջինի օրով, 19րդ դարում ինքնավարութիւն տալ Երեւանի եւ Նախիջեւանի շրջաններում, այն էլ մեռած տառ մնաց:

Ռուսը իր դարաւոր քաղաքականութեամբ տաք ջրերը իջնելու, մեծ հարուած հասցրեց Թուրքին: Մարդկութիւնը լրիւ չի գնահատել Ռուսերի արած բարիքը համայն մարդկութեան: Ինչպէս լեհ Եան Սոբեցկին Վիեննայի դռների տակ կասեցրեց Թուրքերի արշաւը դէպի հիւսիս եւ արեւմուտք, նոյնը — թերեւս աւելի խոշոր չափանիշով արին Ռուսերը: Նրանք խորտակեցին Թուրքերի դիմադրական կորովը ու ասիական հորդաները կծկուեցին Անատոլուի մէջ:

Ռուսերը ազատագրեցին Ռումանիան, Սերբիան, Յունաստանը, Պուլկարիան: Քրիստոնեայ այս ժողովուրդները տէր դարձան իրենց անկախութեան, սակայն Ռուսերը իրենց վերջնական նպատակին չհասան: Ազատելով այս երկիրները, նրանք ցանկանում էին ազատ մուտք ունենալ Եւրոպա եւ Պոլիս: Վերջին մեծ պատերազմի ժամանակ, պանսլաւական անուան տակ ջանացին Չեխերին եւ Սլովակներին անջատել Աւստրիա - Հունգարիայից, նորից նոյն միտումով, — մուտք ունենալ Եւրոպա եւ այսօր փաստ է, որ Եւրոպայի սրտում զօրաւոր յենակէտներ ունեն իրենց ծրագիրները իրագործելու համար:

Ռուսերը հիմա էլ չեն հրաժարած Պալքաններին տէր դառնալու գաղափարից եւ թերեւս այդ պատճառով է, որ ամէն տեղից շատ համայնավարներ կան Ռումանիա, Յունաստան, Պուլկարիա:

Հայաստանին տէր դառնալու ձգտումը նոր չէ, սակայն միայն Հայաստանը ուզում են առանց Հայերի: Լոբանով - Ռոստովսկու միտումը տիրանալ Հայաստանին առանց Հայերի եղաւ հին թէ նոր Ռուսերի ղեկավարող քաղաքականութիւնը: Յիշիր Գալիցինի փոխարքայութեան օրերը, յետոյ մեծ պատերազմը, միշտ նոյն տիրապետող սկզբունքը: Մոռացա՞ր որ Թրքահայաստանի գրաւուած հողերի վրայ թոյլ չէին տալիս Հայերին բնակել, կամ գաղթական - թափառած Հայերից իրենց հողերը հաստատող սեփականատիրական թուղթեր էին պահանջում, արգելք էին ստեղծում հաստատուելու հողի վրայ: Յիշիր բազմաթիւ նահանջները ռազմաճակատից, թարմ է դեռ բոլորիս յիշողութեան մէջ Մշոյ դաշտի ողբերգութիւնը: Ռուսական զօրքերը հասել էին Տարօնի դաշտին եւ ժողովուրդը անհամբեր սպասում էր փրկարար ուժին: Ռուս զօրքը նահանջեց, թոյլ չտուաւ, որ գոնէ հայ կամաւորները օգնութեան հասնին անզուսպ ախը կանգնած ժողովրդին: Մշոյ դաշտը կոտորուեց: Յիշիր 1917—18 թիւերը, երբ հարիւր հազարանոց զօրամասերը լքեցին Թրքահայաստանը եւ նահանջեցին Ռուսաստան եւ Հայերը մնացին մինակ Թուրքերի դէմ: Յիշիր Լէնինի յայտարարութիւնը, որ Հայաստանը անկախ պիտի լինի եւ միեւնոյն ժամանակ համայնավարները յայտարարեցին՝ «վերջ պատերազմին, առանց հողային կցումների»: Յիշիր վերջապէս 1920—21 թիւերը, ինչպէս դաւադրելով մեր դէմ՝ տիրեցին մեր երկրին:

Այս բոլորից յետոյ, կարծում եմ մենք պէտք է զգաստացած լինէինք, պէտք է ընդունէինք այն տեսակէտը որ ոչ ոքի հետ ենք, սակայն ամէնքի հետ, եթէ մեր երկրի շահերը այդ թելադրեն: Համայնավարը այսօր նստել է մեր երկում, նա բարեկամ է Թուրքին, ժամանակաւորապէս մեր երկիրը խաղաղ է, մենք գոհ ենք եւ այդ պատճառաւ գործօն պայքար չենք կատարում Համայնավարների դէմ: Այդ սակայն մեզ չպիտի մղէ լքել արթուն պահակի դիրքը: Անցեալի փորձերը լաւ դասեր են մեզ համար, մէկ օր նրանք կարող են թողնել մեր երկիրը եւ մենք կը մնանք դէմ առ դէմ Թուրքի:

Ճիշդ է որ մենք դէմ ենք համայնավարներին, սակայն հանդուրժում ենք նրանց գոյութիւնը մեր երկրում եւ վաղը եթէ պատերազմ ծագի եւ վտանգ սպառնայ մեր երկրին, հակառակ մեր հակառակութեան կը գնանք երկիր պաշտպանելու մեր հայրենիքը եւ ժողովուրդը արտաքին վտանգից:

Ազատութիւնը եւ անկախութիւնը մեզ համար անհրաժեշտ տարրեր են, առանց նրանց մենք կորսուելու դատապարտուած ենք, կամ Ռուսը մեզ կը ձուլի, կամ Թուրքը կ՚ոչնչացնէ ֆիզիքապէս: Ազատ հայրենիքի մէջ միայն ժողովուրդը հնարաւորութիւն կ՚ունենայ բարգաւաճել, յառաջանալ, արտասահմանի հայութիւնն էլ ի վիճակի կը լինի երկիր վերադառնալու:

Երկու թշնամի ունինք Ռուսը եւ Թուրքը, երկուսն էլ դէմ են մեր անկախութեան, երկուսն էլ վտանգ են մեզ համար հեռաւոր կամ մօտաւոր ապագայի համար: Դու շատ ես կարեւորութիւն տալիս Ռուսաստանի հարաւային քաղաքականութեան, կարծում ես բաժանուած Հայաստանի հողերը կը միացնեն: Նախ ո՞վ ասաց, որ քաղաքականութիւնները անփոփոխ են մնում, յետոյ համայնավար քաղաքականութիւնը քեզ ծանօթ չէ: 15 տարուան համայնավար տիրապետութիւնը խորհրդային Հայաստանի մէջ դրական ի՞նչ երաշխիք բերաւ արդարացնելու համար քու յոյսերը: Համայնավարները իրենց ձեռքերը տարածեցին ամէն տեղ ուր հնարաւոր էր ճնշուած ժողովուրդները հանել գրամատիրական երկիրների դէմ: Ի՞նչ արին նրանք Թուրքիոյ դէմ, մնացին անտարբեր այնտեղի լացին, եղան բարեկամ ջարդարարներին:

Քիւրտերը մի քանի անգամ ապստամբեցան Թուրքիոյ դէմ եւ համայնավարները որպէս «ճնշուած ազգերի պաշտպան» փոխանակ օժանդակելու Քիւրտերին, ամէն կերպ աջակցեցան Թուրքերին՝ խեղդելու համար ապստամբութիւնը: Համայնավարները թոյլ տուին, որ թրքական զօրքերը Հայաստանի վրայով անցնին Քիւրտերի թիկունքը: Ռուսաստանի իրական շահերը նկատի ունենալով, նրանց դարաւոր քաղաքականութիւնը պահանջում էր օգնել Քիւրտերին ընդդէմ Թուրքերի, սակայն ճիշդ հակառակը պատահեց:

Առնենք ներկայ Խորհ. Հայաստանը: Համայնավարները բոլոր տուեալները ունէին Թուրքիոյ եւ Անդրկովկասի հետ կարգադրելու բոլոր սահմանային խնդիրները: Անդրկովկասի մէջ Ախալքալակը, Լեռնային Գանձակը, Բորչալուի մէկ մասը, Լեռնային Ղարաբաղը, Նախիջեւանը թէ պատմականօրէն, թէ ազգագրականօրէն եւ թէ տնտեսական գործօններով միշտ էլ Հայաստանի անբաժան մասն են կազմած, այսօր խլուած են Հայաստանից եւ «արդարամիտ» համայնավարները, դու ասա Ռուսը, անտեսել են հայութեան շահերը: Ի՞նչ յոյս ունիս, որ միացեալ Հայաստանի մէջ պիտի ապահովուին մեր իրաւունքները: Կարող է պատահել, որ Արեւմտեան Հայաստանը, ժամանակներ յետոյ, կցուի Ռուսաստանին, կազմուի թերեւս Խորհրդային Թուրքիա եւ մենք նորից ոչինչ կը ստանանք Անդրկովկասի մէջ: Նրանք հիւսիսից կը բերեն ռուս գաղթականներ եւ կը տեղաւորեն մեր երկրի մէջ եւ մեծ պատերազմի ժամանակ արծարծուած Եփրատեան Խազախութեան խնդիրը իրական գործադրութեան մէջ կը մտնէ, իսկ արտասահմանի մեր ժողովուրդը նորից կը մնայ թափառական, եւ Հայաստանն էլ սակաւահող:

Կարդացիր կարծեմ նախագիծը խորհրդային երկիրների նոր սահմանադրութեան: Տեսա՞ր մի կէտ փոխուած ներկայ Հայաստանի սահմանների վերաբերեալ, կարծես ոչ մէկ վիճելի խնդիր ունինք Ատրբէջանի կամ Վրաստանի հետ:

Աւելորդ է յոյս դնել Ռուսերի վրայ, պէտք է ընդունինք, որ երկուսն էլ, Ռուսն ու Թուրքը թշնամի են մեզ: Հարց է ծագում սակայն, կարող ե՞նք մենք, մեր տկար ուժերով կռուել երկուսի դէմ, կարող ե՞նք մեր միջոցներով տէր դառնալ մեր երկրին: Սկզբից իսկ պիտի պատասխանեմ ոչ, սակայն մէկ հարց եւս տամ. արդեօք ի վիճակի՞ ենք մենք կռուելու նրանցից մէկն ու մէկի դէմ, նորից կարծում եմ որ ոչ: Մեր ուժերը բաւարար չեն որ եւ է մէկի դէմ, սակայն ո՞վ ասաց որ շահագրգիռ կողմերը միայն իրենց ուժերին կռթնած պարտաւոր են իրենց դատը վարել: Մեծ պետութիւնները իսկ ուրիշ գործօններ են որոնում իրենց շահերին ի նպաստ: Մենք նախ եւ առաջ պէտք է հրաժարինք որ եւ է քաղաքական հակումից (օրիէնտասիոն), պէտք է ուշադիր հետեւինք այն ուժերին որոնք շահեր ունին մեր եւ հարեւան երկրներում, պէտք է մեր հարեւանների հետ ընդհանուր գետին գտնենք աշխատելու, մեր ժողովուրդը պատրաստենք հոգեբանօրէն թէ ռազմապէս գալիք անակնկալներին եւ սպասենք դէպքերի հասունացման:

Դժուարին կացութեան մէջ ենք, սակայն ոչ անյոյս:

Գիտենք, որ մի շարք պետութիւններ առաջին աւթիւ Թուրքիան, յետոյ Անգլիան, Ֆրանսան, Իտալիան շահագրգռուած են որ Ռուսերը չիջնեն հարաւ, գիտենք որ մեր հարեւանները հաւասարակից թշնամի են համարում Ռուսը: Պէտք է համոզել մեր հարեւաններին որ Թուրքը նոյնպէս թշնամի է բոլորիս: Վրաստանը, Ատրբէջանը եթէ անկեղծ ցանկութիւն ունին անկախ լինել, պէտք է իմանան, որ Հայաստանի կործանումից յետոյ, քանի որ կայ թրքական վտանգը, հերթը գալու է իրենց. այդ երկու ժողովուրդները պատմութիւնից շատ փաստեր ունեն այդ ապացուցանող:

Ատրբէջանցիների մէջ առաւել չափով հակում կայ դէպի Թուրքիան, նրանք կրօնական, ցեղային նաեւ քաղաքական վախ ունենալով Ռուսաստանից, իրենց մօտ են զգում Թուրքին եւ դէմ չեն, որ համաթուրանականութիւնը իրականանայ, իրանք էլ մաս կազմեն համաթուրանական ընդհանուր պետական միութեան: Դժուարին, գրեթէ անհնարին պարտականութիւն ունինք նրանց բացատրելու, համաձայնութեան գալու, որ Թուրքը վտանգ է իրենց անկախութեան: Ներկայ Ատրբէջանը այն հողաշերտն է, որ ժամանակին Աղուանից աշխարհն է եղել: Կրօնքով նրանք քրիստոնեաներ էին վերջի դարերին մահմետական դարձան, նրանց մեծ մասը ցեղային կապ չունի Թուրքի հետ եւ եթէ անկեղծ ցանկութիւն ունին անկախ լինելու, պէտք է ընդունին Ռուսի հետ նաեւ Թուրքի թշնամութիւնը իրենց անկախութեան:

Կայ նաեւ Իրանը, որ նոյնպէս դէմ է Ռուսերի առաջխաղացման: Վերջապէս կայ ինքը Թուրքը, որ պարտաւոր է զգաստանալ իր իսկ շահերի տեսակէտից եւ իր երկրի ապահովութեան համար: Մենք բարեկամ կը լինենք այնպիսի Ռուսաստանի, որ կ՚ընդունի մեր ազատութիւնն ու անկախութիւնը, մեր երկիրը չի դարձնի փորձադաշտ իր աշխարհակալութեան մարզանքներին: Այս բոլորից յետոյ ես կարծում եմ, մենք պարտաւոր ենք առաջին հերթին լինել զգաստ. պէտք է ունենանք հայկական ուղղութիւն, պէտք է ուշադիր լինենք մեր երկրի շուրջ կատարուող անցուդարձերին, պէտք է ժամանակին օգտուել այս կամ այն ուժից, առանց սրա կամ նրա գիրկն ընկնելու:

Բարեւներով՝ ԳՈՒՐԳԷՆ

Ընդօրինակեց՝ ԵՐՆՋԱԿ

ՕՆՆԻԿ ԳՕՎԱՆ

ՊՐԻՒՍԷԼ.— Դառն կսկիծով իմացայ վաղեմի բարեկամիս, Օննիկ Գովանի մահուան գոյժը:

Ըսեմ անմիջապէս որ Օննիկ Գովան արժէքաւոր մտաւորական մըն էր: Մեծ հաճոյքով կը կարդայի թերթերու մէջ իր թղթակցութիւնները: Իր բնաւորութեան եւ ընկերականութեան նման ախորժելի էր հայերէնը, սահուն եւ բնական: Պոլսոյ երբեմնի Տրամաթիքին խաղացանկին թարգմանաբար տուած թատերախաղերը ծանօթ են ամէնուն. Օննիկը ֆրանսերէն դժուարին կտորներ հայացուցած էր ճարտարօրէն, ըլլալով լեզուագէտ մը: Թափանցած էր նաեւ անգլիերէնի նրբութեանց:

Ողբացեալ բարեկամս միեւնոյն ատեն հանրային գործիչ էր: Ամէն անգամ որ առիթը ներկայացած է, իր մասնակցութիւնը բերած է մշակութային եւ երիտասարդական կազմակերպութեանց: Աւելորդ է խօսիլ իր խանդավառ գործունէութեան մասին հայ սկաուտական եւ մարմնակրթական ասպարէզին մէջ:

Օննիկ Գովան ծնած է Պոլիս, եօթը տարեկանին հօրմէ որբ մնացած: Նախնական ուսումը Գատը գիւղի Արամեան վարժարանը ստանալէ վերջ, իր մօրեղբօր՝ Պարսկահնդկաստանի առաջնորդ Սահակ արք. խնամքով կը դրուի Կալկաթայի բարձրագոյն ճեմարանը որուն շրջանը աւարտելէ վերջ կուգայ Մանչեսթըր եւ կը յաճախէ համալսարան: Բայց բժշկական ծանր գործողութեան մը հետեւանքով կիսատ կը թողու համալսարանը:

1910ին Պոլիս վերադարձած էր, ուր մինչեւ 1923 առեւտրական գործերով եւ պաշտօններով կը զբաղէր: 1923ին ընտանիքով կուգայ Պելժիա, իր ազգականներուն մօտ: Հոս քանի մը տարի մնալէ վերջ կ՚անցնի Հնդկաստան, ուր կը պատմեն թէ նիւթական բաւական լաւ վիճակ մը ունեցած է: Այնտեղ ազգային գործերու մեծ զարկ տուած է եւ մանաւանդ Բարեգործականի մատուցած է անգնահատելի ծառայութիւններ:

1932ին առողջութիւնը խանգարուած ըլլալով Օննիկ կը ձգէ Հնդկաստանը եւ կ՚անցնի Եգիպտոս: Այդ միջոցին ուսուցչական պաշտօնի կը կոչուի Նիկոսիոյ Մելքոնեան հաստատութեան մէջ, ուր կը սկսի իր խաչելութիւնը: Երկու տարի կը չարչարուի Մելքոնեան հաստատութեան նախորդ տնօրէնին ձեռքին տակ եւ օրին մէկը Բարեգործականի վարիչ - պատուիրակին տնօրէնութեամբ կ՚արձակուի պաշտօնէն, այն առարկութեամբ թէ հիւանդութեան պատճառով քանի մը շաբաթ բացակայած ըլլալով, չի կարծուիր որ կարենայ իր պաշտօնը կանոնաւորապէս կատարել: Այսպէսով Օննիկը կը մատնուի հոգեպէս եւ նիւթապէս թշուառ վիճակի մը:

Այդ շրջանին իր ազգականներուն գրած նամակներուն մէջ խիստ դառնացած կ՚արտայայտուի իր երբեմնի պաշտած Բարեգործականին եւ անոր վարիչ պատուիրակին հանդէպ: Այդ նամակներուն մէջ Օննիկը երկարօրէն կը բացատրէ թէ իր հանդէպ ցոյց տրուած վերաբերմունքը շատ գէշ ազդած էին իր հոգեկան եւ մասնաւորապէս ֆիզիքական վիճակին վրայ, մանաւանդ որ կը տառապէր սրտի հիւանդութենէ: Իր մահուընէն յետոյ Կիպրոսէն գրուած նամակ մը կը նկարագրէ տարաբախտ Օննիկին եղած փառայեղ թաղումը, ներկայ եղած են 2000 հոգի, ամէն ազգէ սկաուտական խումբեր, անգլ. գօլէճին (ուր վերջերս այցելու ուսուցիչ էր անգլիերէնի) աշակերտութիւնը եւ ամբողջ ուսուցչական կազմը, տեղական իշխանութեանց ներկայացուցիչներ եւ վերջապէս Մելքոնեան սաները եւ իր նախկին պաշտօնակիցները:

Խեղճ հայ ժողովուրդ, մտաւորականդ հիւանդ ըլլալու անգամ իրաւունք չունիս, անմիջապէս կը պաշտօնազրկուիս, հոգեպէս կը տառապիս եւ ի վերջոյ թշուառութեան մէջ կը մեռնիս:

Հանգիստ ոսկորներուդ, դժբախտ բարեկամ, իբրեւ մտաւորական եւ ուսուցիչ քու վախճանդ ալ տարբեր չպիտի ըլլար ուրիշներէն:

ՎՐԹԱՆԷՍ ՄԱՐՏԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

Ի ՊԷՏՍ ՋԱՐԳԱՑԵԼՈՅ

— . —

Սիրելի Արազ.— Ծրկարաբանութիւններուս վրէժը լուծելու համար՝ բանասիրական (?) սթափում մը. — Հիր, ծիր, հիւ (ի հիւ գալ՝ շրջան ընել), գիլ՝ գլորել բային արմատը — գլոր (կլոր) — անիւն ի գիլ գայր ի գիլ ··· Ոլիտ, յոլիտ, հոլիտ (առաջին երկուքը գործածութենէ դադրած, թէեւ սկզբնական ձեւը)։ Զոր, ծոր, ծործոր, նաեւ, հոր, փոր, փորոք (փոս տեղեր), ով գիտէ՝ թերեւս նաեւ պորտը։ Բանասիրութիւնը, ճշգրիտ գիտութիւններու (sciences exactes) կարգին տակաւին չպատկանելուն համար, ըմբոստ, հեստ, ապերասան կենդանիի մը պէս է, մինչեւ իսկ կրնայ կարծել տալ, թէ արդեօք բո՞րն ալ նոյն դասակարգին մէջ է։ Այս առթիւ ուրեմն սա առածը — ոյր բոր է՝ ֆորէ (բորոտը կը քերուի, qui se sent galeux se gratte)։ Նաեւ փորել՝ բրել, քորել՝ քերել ···

Նկատի առնենք նաեւ շարքը սա՛ բառերուն, որոնք յարակից են իրարու.— Անկ, յանկ, յանգ, յանգիլ, հանգչիլ։ Նաեւ՝ յար, չար, ծայր, ինչպէս՝ այգէն՝ ծագ (ինչպէս՝ ակ, ծակ)։

Բայց ձգենք սա՛ բանասիրութիւնը, որ կրնայ մեզի կլլեցնել, թէ բոլոր բառերուն արմատականը ··· նոյնն է։ Խելք թռցնելիք նորութիւններ···։ (Շատ տեղ սակայն բռնուելիք տեղ ունի, ինչպէս՝ ոլոր, բոլոր, մոլոր, կլոր միեւնոյն արմատը ունին, նաեւ վերը մեր յիշատակած կարգ մը բառերը, որ վերջաւորուած)։

*** Արեւը մարը, մայրը մտաւ կ'ըսէինք կը լսէինք մեր տղայութեանը եւ գիտէինք, (այսինքն՝ այնպէս կը մեկնէինք) թէ արեւը կ'երթայ իր մայրիկին ծոցը կը մտնէ, որուն զաւակն է, ուստի՝ մծղնէութիւն ալ չըկայ, ինչպէս չա՞տ կայ անկէց դիցաբանական առասպելներուն մէջ։ Լեզուին մէջ շատ տարիներ զարգանալէն վերջ միայն վերահասու եղանք, թէ ո եւ է մայր ո՛չ մէկ ատեն արեւ ծնած չունի, թէ արեւն ալ ա՛յնքան խոշոր է որ ո՛չ մէկ մայրիկի ծոց կրնայ պարածածկել զայն։ Ուրեմն ի՞նչ է սա՛ մարը, մայրը։ Վստահ եմ որ հիմա դիպուածով այս տողերը կարդացող հետաքրքիրներն ալ նոր պիտի սորվին այս դասը, նոյնիսկ Պետուշը, որուն՝ խեղճին՝ եկայ տեղն ալ գրաւեցի, ուր ինք ասպատակեց սակայն ըլխով ճըլխով, իմ բացակայութեանս։ — Բայց դառնա՛նք մարին։ Մար, մայր, վերի բացատրութեամբ, բուն մտոն բառն է, որ կը նշանակէ··· մըթութիւն, թերեւս՝ մռայլին մէկ ձեւը։ Սառը այսպէս կոտրելէ վերջ՝ այլեւս ջուրի ճամբայ եղաւ, հասկցուեցաւ։ Արեւը մառը մտաւ։ Անկէց ունինք մառնմուտ (իրիկնամուտ, արեւմուտք)։ Ինքզինքս չեմ կրնար զսպել՝ չյիշատակելու համար Բագրատունիին Մշակականքի (Վիրգիլիոս) թարգմանութենէն սա՛ վարպետի փորձ գրիչով կտորը.—

Ի խրթինն մառնմուտ դէտ մի՛ կայցէ քեզ այգեստան։

Մեր այսօրուան դասը այս կտորին շնորհիւ, իմ կարծիքով, նպատակին հասաւ։ Արդեօք վերը տրուած բացատրութիւնը պիտի բաւէ՞, որ ընթերցողները հասկնան այս տողը։ Կը խորհիմ որ այո՛։ Անշուշտ հասկցան, թէ Վիրգիլիոս արեւոտ Իտալիոյ իր հայրենակից մշակները կը խրատէ «արեւմտեան կողմը այգի չտնկել»։ Նայէ՛ որ արեւմտեան կողմը (ի խրթինն մառնմուտ) չնայի այգիդ։

Խրթին կը նշանակէ մութ, փոխաբերութեամբ դժուար։ Խրթինն մառնմուտ՝ արեւմուտքի մութը։

A la Տէր Ցովհաննէս քահանայ Հինքեարպէյէնտեան, կարելի՞ է ըսել արդեօք թէ «ամառն» եւ «ձմեռն» եղանակներուն մէջ կայ մառն։

*** կէզ արմատը «կիզուլ» (այրել) բայէն, այտոյց արմատը «այտնուլ» (ուռիլ) բայէն, ինչպէս հանգչելէն (հանգոյց), մատուցանելէն մատոյց (նաեւ «մատչիլ»էն)։ Զայրանալ բային արմատն է զայր — գարնանազայր (գարունին յորդող ջուրերուն համար), հրազայր։

Սիրելի Արազ, թոյլ տուր ինծի որ հրազայրով վերջացնեմ մեր այսօրուան դասը։ Կը խորհիմ թէ ամէնքն ալ պիտի հետաքրքրուին, այր թէ կին, պատանի թէ աղջիկ։

«Բա՛մ, փորոտան»ը, որ մեր ազգային քայլերգը եղած է, իբրեւ երրորդ տուն կը պարունակէ սա՛ կրակոտ վազքը, կարծես լաւան է որ, շոգի ու կրակ միանգամայն, անհանգիստ Արարատին մէկ հերձուած քամակէն վար կը հոսի շլմոր ու խոտոր — Արի արանց արիւնք յեռանդն առատանան ի հրազայր։

Պետուշին կը պատշաճի ի վեր հանել, թէ հայ երկսեռ երգիչներու բերնին մէջ ի՛նչ արտառոց սխալներով դուրս կուգայ այս կրակէ հատուածը։

Մենք դառնա՛նք մեր «տիրացուական» բացատրութեան.— Այս հատուածին մէջ առնե՛նք նախ բայը — առատանան։ Ձեր ուշիմութեան վրայ ա՛յնքան վստահ եմ (յիրաւի թէ յանիրաւի), որ չէք մոռցած իմ այն դասըս, զոր տուի հատուածներու վերլուծումին համար։ Ու այն ատեն կ'ըսէի, թէ նախադասութիւն մը լուծելու համար նախ պէտք է երթալ բային օձիքէն բռնել։ Ըստ այսմ, ուրեմն, մենք գրաւեցինք վերի նախադասութեան բայը — առատանան։ Երբ բայ ըսենք, իսկոյն ձեր միտքէն պէտք է անցնի, թէ այդ բային «տէրը», կամ ենթական ո՞վ է, որո՞նք են, ի՞նչ է, ի՞նչ են։ Արդ, առատանան (այսինքն կ'առատանան։ Գիտէք արդէն որ գրաբառի մէջ գոյութիւն չունին աշխարհաբարի սա՛ կը երը։) կը նշանակէ կը յորդին, կը զեռան, կ'եփին, ինչպէս երբ ջուրերը գարունին առատօրէն կուգան կը զարնուին քարերուն կամ կամուրջին հեծաններուն, մարդակներուն, եւ կը փչան կը փրփրին, չէ՞։ Ուրեմն որո՞նք կամ ինչե՞ր են որ կը փչան, կը փրփրին, կը յորդին ու կ'եռան կ'եփին — անմիջապէս կը պատասխանեմ, նախադասութեան վրայ նայելով — արիւնք։ Ահա, հետեւաբար, ենթական կամ բային տէրը, որ յոգնակի ըլլալուն համար ծայրը ք գիրը առած է, ինչ որ մեր արդի հայերէնին մէջ կ'ըլլայ եր կամ ներ։ Արիւնք, ուստի՝ արիւններ կամ արիւնները, քանի որ հոս որոշ է, այսինքն՝ արիւններուն որո՛նց ըլլալը յայտնի է — արի արանց — շատ լաւ ծէք, կը նշանակէ քաջերուն, կտրիճներուն։ Ուրեմն — քաջերուն արիւնները կը յորդին կ'եփին։

Հիմա վերը նայեցէք, ի՞նչ մնաց — յեռանդն ի հրազայր։ Մէկ գոյական (եռանդ), մէկ ածական (հրազայր, կրակ կտրած, բորբոքած)։ Նախ ուշադրութիւն ըրէք, եռանդն է գոյականը, ն գիրը իրենն է, ինչպէս հիմն, կաթն, գառն, թոռն, խաչն, մասն, որոնց ն գիրը կ'իյնայ մեր նոր լեզուին մէջ՝ երբ առանձին առնուին, հիմ, կաթ, գառ, թոռ, մաս։ Գիտէք, կարծեմ, սակայն որ, երբ ասոնցմով բարդ բառ շինենք, անպատճառ պիտի գործածենք ն գիրը. այսպէս՝ հիմնադիր, կաթնտու, գառնազգեստ (··· գայլեր, շատ կան ասոնցմէ, գիտէք արդէն ···), թոռնորդի, մասնակից։ Խաչն բառը իբրեւ եզակի ուղղական գործածութենէ դադրած է հիմա, բայց բարդութիւններու կը մասնակցի, ինչպէս խաչնարած։

Դառնանք եռանդին, որ կը ներկայանայ մեզի յեռանդն ձեւով, այսինքն հոլովուած։ Յ նախդիրով հայցական, ինչ որ համազօր է գործիական (յաճախ(։ Ուրեմն՝ եռանդով։ Ալ մնացածը դուք ըրէք։ Հրազայր ածական է եռանդին (գիտէք արդէն թէ գրաբառի մէջ յաճախ ածականը գոյականէն ետքը կը դրուի, ինչպէս Ֆրանսերէնի մէջ։ Անկից առաջ երկարօրէն բացատրուած է ձեզի այս պարագան)։ Ուստի՝ կրակ կտրած, բորբոքած եռանդով։ Հրազայրին վրայ տեսնուած ի գիրը եռանդին վրայ գտնուած յ գիրին կրկնութիւնն է — գոյականին նախդիրը կրկնուած է ածականին վըրայ։ Դուք մի՛ շփոթիք այս մասին։ Քիչ մը ուշիմութիւնը կը բաւէ։ Մի՛ շփոթիք կ'ըսեմ, որովհետեւ ածականը գոյականին գերին է գրաբառի մէջ. անոր հոլովին կը նայի, անոր թիւին (եզակի կամ յոգնակի) կը նայի, բայց նոր լեզուին դարձնելու ատեն՝ դուք ածականին ուղղական (բուն) ձեւը առէ՛ք միայն (*)։

Իրա՛ւ, այսօր ինծի ճշմարիտ վարժապետի մը ձեւը տուիր, սիրելի Արազ։ Իրա՛ւ, «տիրացու» ըրիր զիս։ Նայինք ե՞րբ աստիճանի բարձրացում պիտի տաս, գոնէ՝ բուրվառակիր ըլլալու։

ՏԱՐԱԶ

(*) Ամբողջ տողը հիմա նորէն թարգմանենք — Կտրիճներուն արիւնները կ'եփին բորբոքած կրակով։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՐԱՄԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

— . —

ԹԱՒՐԻԶ, (Ցապաղած). — Մայիս 31ին տեղի ունեցաւ Արամեան դպրոցի հարիւրամեայ յոբելենական հանդէսը, նոյն դպրոցի բակում, որ լեցուած էր հասարակութեան ամէն խաւերից։ Կային նաեւ Պարսիկներ եւ Ամերիկացիներ։

Հանդէսը բացուեց Իրանի քայլերգով, որ լսուեց յոտնկայս. յետոյ թեմակալ առաջնորդ Ներսէս արք. ճառ մը խօսելով, յայտնեց թէ Իրանից եւ արտասահմանից առ այժմ հաւաքուել է 47.000 րիալ։ Հանգանակութիւնը շարունակւում է։ Իրաներէն բանաստեղծութիւն մը արտասանեց աշակերտ Ներսիկ Մէթխանեանը։ Ատրպատականի կրթական տեսուչ Պ. Ֆահիմին հիւանդ լինելով, բանախօսեց իր օգնականը։ «Լուսոյ տաճարը» արտասանեց աշակերտուհի Լորիկ Ղուկասեան։ Հարիւրամեայ դպրոցի մասին խօսեց տեսուչ Միք. Ստեփանեան։ «Զարդաշը» ջութակի վրայ շատ գեղեցիկ նուագեց աշակերտ Զօրիկ Դիլանեանը։ Արամեանին բանաստեղծութիւնը արտասանեց Տիկ. Արշալոյս Բաղդասարեան։ Դպրոցի պատմականը խօսեց իրաներէն Պ. Նաջաթը։

Ուղերձներ եւ շնորհաւորութիւններ կարդաց թեմական ժողովի եւ թեմական - խորհրդի կողմից Պ. Սամսոն Թադէոսեան։ «Ալիք»ի խմբագրութեան կողմից Պ. Ցովսէփ Թադէոսեան, Հայ կանանց Միութիւնից Տիկ. Հեղինէ Ցակոբեան, Նաջաթ դպրոցից Պ. Նաջաթ, «Ալիք»ի հրատարակչութեան կողմից՝ պարսկերէն Պ. Մըկրտիչ Մկրտիչեան, Ատրպատականի թեմական դպրոցից Պ. Անդրէ Տ. Օհանեան, ուղերձ Պ. Շահար Ֆիրզովսի։ Հայկազեան - Թամարեան դպրոցից Պ. Դիմիտրի Գուլմասեանը։ «Այտայ» երգեց աշակերտուհի Սեդա Թամրազեան։ Թաւրիզի Հայ Մշակոյթի Միութիւնից խօսեց Պ. Խաչատուր Գրիգորեան, Հիքմաթ դպրոցից Պ. Հիքմաթ, Թաւրիզի գիմնազիոնից Պ. Առաքել Տ. Թովմասեան, Արամեան դպրոցից Պ. Հայկ Կոստյեան։ «Ջան Ազրբայջան» (Ատրպատական) նուագեցին աշակերտներ՝ Անանեան, Խաչիկեան, Անդրանիկ, Մ. Վարդանեան, ձօն Արամեան դպրոցին՝ Պ. Վաղուդ։

Աշակերտներից կարդացուեցան հետեւեալ ուղերձները.— Արամեանից՝ Վ. Մարտիրոսեան, Թեմականից Օնիկ Եղանեան, Մեծարէնից Արսէն Մամեան, Գիմնազիոնից Ժենիա Բաբայեան, Թամարեանից Սեդա Ոսկանեան, Արամեանից Արաքսի Վասիլեան։

Իրանի այլ եւ այլ քաղաքներից ըստացուած էին 34 հեռագիրներ եւ 66 ուղերձներ։ «Ցառաջ», «Հայրենիք», «Ալիք», «Ցուսաբեր» եւ ուրիշ թերթեր նոյնպէս հեռագրով շնորհաւորել էին։ Հեռագիրները կարդաց Պ. Հայկ Աճէմեան։

Յոբելենական յանձնախումբի զեկուցումը Պ. Սուրէն Աֆթանտիլեանի փոխարէն խօսեց Պ. Միքայէլ Ստեփանեան։

Բժ. Արտաշէս Շահբաղեանը Թաւրիզի բարբառով կարդաց գրութիւն մը հին եւ նոր դպրոցի եւ ուսուցչութեան ու աշակերտութեան մասին, որ բաւական ծիծաղ շարժեց։ Փակման խօսքը ասաց Թեմակալ Առաջնորդ Ներսէս արք.ը։ Երգուեցին վեց խմբական երգեր Պ. Շահէն Դիլանեանի ղեկավարութեամբ։ Բոլոր ճառախօսները ծափահարուեցին ժողովրդի կողմից։ Հանդէսը տեւեց մինչեւ ժամի 10ը։ Պ. Հայկ Աճէմեանը գրել է «Արամեան» դպրոցի հարիւրամեայ պատմութիւնը, որ ծախուեց հինգ րիալով։

ԴԱՐԵՀ ՀԱՑԿԱԶԵԱՆ

Գ. ԵԱՂՈՒՊԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Փարիզի Շան զ'Էլիզէ թատրոնին նուագախումբի վարիչը, Գ. Եաղուպեան, արդէն Երեւան հասած է, ուր պիտի մնայ այսուհետեւ։

Գ. Եաղուպեան Ցունիս 6ին Երեւանի օփերային մէջ տուաւ իր առաջին ներկայացումը, Քարմէն, հայերէն լեզուով։ Օփերան լեփ-լեցուն էր։ Ներկայացումը անցաւ շատ յաջող եւ Գ. Եաղուպեան արժանացաւ ջերմ գնահատութեան։

Գ. Եաղուպեան Թղթակիցի մը յայտարարեց թէ 3 տարի առաջ կազմուած օփերա մը զարմանք պատճառելու աստիճան յառաջդիմութիւն ցոյց տուած է՝ կազմակերպելով առաջնակարգ նուագախումբ եւ երգչախումբ։ Եւ իր ուրախութիւնը յայտնեց երիտասարդութեան մասին, որ լեցուն է խոստումներով։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԶԲՕՍԱՇՐՋԻԿՆԵՐ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԷՆ

Երեւանէն կը գրեն Թիֆլիզի Պրոլետարին թէ այս տարի, ամրան եւ աշնան եղանակին, Հայաստանի մէջ կը սպասուին 700 զբօսաշրջիկներ, մեծ մասամբ Ամերիկայէն, Ֆրանսայէն, Ամերիկայէն։ Ասոնց մէջ՝ մեծ թիւով աշխատաւոր մտաւորականներ։

Ամերիկացի զբօսաշրջիկները կը հասնին շուտով,— ասոնց մէջ կան գիտնականներ, բժիշկներ, մանկավարժներ, իրաւաբաններ։

Հայաստան մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ զբօսաշրջիկներուն համար, որոնք պիտի այցելեն արդիւնաբերական կայանները, ելեկտրական շինարարութեան կեդրոնները, Էջմիածնայ մատենադարանը, Սեւանայ լիճը, պատմական վայրերը՝ տեսնելու հին ու նոր քաղաքակրթութեան նմոյշները, հին ու նոր ճարտարապետութիւնը։

Զբօսաշրջիկներէն ոմանք Հայաստան կ'այցելեն դարմանուելու նպատակով Արզնիի հանքային ջուրերու կայանին մէջ։

ՔՐՏԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

Երեւանի Պետական Հրատարակչականը լոյս ընծայեց քրտական ժողովրդական երգերու ժողովածու մը, — Քեյլամէ ճէմիէթա կուրմանջի։ Այս ժողովածուն կը պարունակէ 127 երգեր, զորս հաւաքած է երաժիշտ Կարօ Զաքարեան՝ Ալագեազի գիւղերէն, ժողովրդական երգիչներուն բերնէն, մասնաւորաբար 60ամեայ երգչուհի Շամամի բերնէն։ Ժողովածուին մէջ կան բազմաթիւ պարերգներ, սիրային եւ այլ ուրախ, արի երգեր, որոնք կ'արտայայտեն աշխատաւոր Քիւրտերուն կենցաղը, ընդհանրապէս նորագոյն շրջանի ստեղծագործութիւն։

Ժողովածուն կազմած են քիւրտ գրող Ջասիմէ Ջալիլի եւ Հաջիէ Ջնդի։ Գրքին կցուած է քիւրտերէն, ռուսերէն, հայերէն լեզուներով յառաջաբան մը, ուր կ'ուսումնասիրուին քրտական ժողովրդական ճոխ երգերն ու երաժշտութիւնը։

ՎԱՐՁԱՏՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒՆ

Վրաստանի կառավարութիւնը, իբրեւ գնահատութեան նշան՝ վաստակաւոր արուեստագէտի տիտղոս տըւաւ նկարիչ Գրիգոր Շարբաբչեանին, երաժիշտ Ս. Բարխուդարեանին, երաժիշտ Աղասի Մանուկեանին, երաժիշտ Արմէն Տիգրանեանին։

ՀԻՆ ՏԱՃԱՐ ՄԸ

Մուխանաթ - Թէփէի մէջ, պատմական հին աւաններու պեղումին ընթացքին, Երեւանի կայարանէն ոչ շատ հեռու, երեւան հանուեցաւ բոլորաձեւ տաճար մը։ Գտնուած է նաեւ քարէ կաղապար մը, չքանչան կաղապարելու համար։

ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱՅԻ ԱՆՏԻՊ ԵՐԳԵՐԸ

Փրոֆ. Աճառեան ներկայիս կ'աշխատի Սայաթ - Նովայի մինչեւ այժմ անտիպ եւ անծանօթ մնացած թուրքերէն երգերու ձեռագիրներու վրայ։ Այդ երգերը 50 հատ են, մէկ մասը գրուած են հայերէն տառերով եւ թուրքերէն լեզուով։ Իրենց ձեւի տեսակէտով, այդ երգերը չափազանց բազմազան են։ Մեծ մասը սիրային։ Գրական արժէքի տեսակէտով, մեծ աշուղին հայերէն երգերէն նուազ արժէք կը ներկայացնեն։ Սակայն այդ երգերը հետաքրքրական են անոր համար, որ կարելիութիւն կը ստեղծեն դատելու Սայաթ - Նովայի ժամանակ Թիֆլիզի մէջ թուրքերէն խօսողներու արտայայտութեան առանձնայատկութիւնները։

Ուսումնասիրութիւնը աւարտելէ վերջ, պիտի գրուին թրքական նոր այբուբենով եւ նոր արտասանութեամբ, ու պիտի մտցուին Սայաթ - Նովայի ստեղծագործութեանց ժողովածուին մէջ, որ լոյս կը տեսնէ շուտով։

Սայաթ - Նովայի թուրքերէն երգերը պիտի թարգմանուին նաեւ հայերէն։

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐԸ ՔԻՒՐՏԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ

Երեւանի Պետ. Հրատարակչականը վերջապէս լոյս ընծայեց քիւրտերէն ժողովածու մը, Հայ խորհրդային գրողներ խորագրով։

Այս ժողովածուին մէջ քիւրտերէնի թարգմանուած են նմոյշներ Ցակոբ Ցակոբեանի, Շիրվանզադէի, Զարենցի, Ակսել Բակունցի, Ա. Վշտունիի, Զ. Եսայեանի, Ալազանի, Դ. Դեմիրճեանի, Ն. Զարեանի, Գ. Մահարիի, Վ. Թոթովենցի, Ս. Սարեանի, Մ. Արմէնի, Վ. Նորենցի, Արազիի, Ս. Տարօնցիի, Միք. Մանուէլեանի, Սիրասի, Հր. Քոչարի եւ ուրիշներու չափածոյ եւ արձակ գործերէն, իւրաքանչիւր հեղինակի համառօտ կենսագրականն ալ միացնելով նմոյշներուն։

** Լոյս տեսաւ նաեւ Խորհրդային քիւրտ գրողներ ժողովածուն հայերէն լեզուով։ Փոխադարձաբար քիւրտ գրողները ներկայացնելու համար հայ ընթերցողներուն։ Այս հատորին մէջ տպուած են Արաբ Շամիլովի, Հաջիէ Ջնդիի, Ա. Ավզալի, Ջասիմէ Ջալիլի, Ջարդոյէ Գենջոյի, Ա. Միրզաևի, Նուրիի, Վ. Նադոյի, Աթարէ Շարոյի արձակ եւ չափածոյ գործերը։

Թարգմանութիւնը կատարած են Ն. Զարեան, Ս. Տարօնցի, Վեսպէր, Սարմէն, Հր. Քոչար եւ Ա. Ավզալ։ Ցառաջաբանը գրած է Ն. Զարեան։

ԵՐԿՈՒ ՄԱՀԵՐ

— o —

Ցունիս 4ին մեռաւ Ստեփան Շահումեանի որդին, Սուրէն, որ կարմիր բանակի սիրուած հրամանատարներէն մին էր։ Թաղումը կատարուեցաւ Մոսկուայի մէջ, յունիս 10ին։

Նախ քան յուղարկաւորութիւնը, աճիւնը դրուեցաւ երկրի Պաշտպանութեան գործավարութեան երկրորդ տանը մէջ, ուր պահակ կեցան Վորոշիլով, Օրջոնիկիձէ, Միկոյեան, Խաչեպակի։ Աճիւնը պարունակող սափորը ծածկուած էր ծաղիկներու տակ։ Պսակներ դրած էին Վորոշիլով, Միկոյեան, Օրջոնիկիձէ։ Կէսօրէն վերջ կատարուեցաւ յուղարկաւորութիւնը, որուն գլուխը կանգնած էին Շահումեանի մայրը, կինը եղբայրները, եւ բանակին հրամանատարները։

Աճիւնը դրուեցաւ Նովոդեւիչի գերեզմանատան մասնաւոր որմախորշին մէջ։ Զօրաց մը զինուորներ վերջին ողջոյնը տուին երեք անգամ կրակելով, յետոյ երգուեցաւ «Միջազգային»ը։

** Բագուի մէջ, յունիս 7ին մեռաւ Սեթօ Մանուցեան, որ վերջերս խմբագիր նշանակուած էր Բագուի Խորհրդային գրող պարբերականին։ Հինծախտաւոր էր։ Ունի գրական - քննադատական կարգ մը աշխատութիւններ։

ՉԱՆՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՈՒՐՖԱՑԻՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Հայկական աշխարհի պատմական եղեռնոյ (Ուրֆայի) հերոսամարտի Թատերախաղը ներկայացուեցաւ Պօմոնի Վարանդեան սըրահին մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան։ Թատերախաղը առնուած է, Պ. Աղգին Մարտիրոսեանի կողմէ, «Ուրֆայի հերոսամարտ» անուն գիրքէն։

Ցուզիչ է պատմութիւնը ինչպէս նաեւ անոր խաղարկութիւնը։ Ղեկավարութեամբ Պ. Տէր Վարդանեանի դերակատարները ճարտար խաղարկութեամբ կատարեցին իրենց դերերը։ Ընկ. Դաւիթեան Եօթնեղբայրեանի դերին մէջ արդարեւ տարաւ զով՝ պահ մը մեզ ապրեցուց Սասունի եւ Վասպուրականի հերոսներու կեանքը։ Ընկ. Թումէքեան Ռասաթեկէնեանի դերին մէջ յաջող էր հայկաղուռի տարազով։ Օր. Ալիս Քըրէեան, տիպար հայդուկի մը տարազով ճարպիկ շարժուձեւերով արժեցուց իր դերը, Քէթէնճեանի դերին մէջ սքանչելի կերպով կատարեց իր դերը, եւ պահ մը փղձկելով արտասուալի դէմքով շարունակեց իր խաղը։ Օր. Տէր Վարդանեան Զէյթէնկիրեանի դերը կատարեց յաջողութեամբ։ Լեւոն Ստեփանեան, Սեմեան դերին մէջ լաւ խաղարկութիւն ունեցաւ, խրոխտ եւ անդրդուելի մնալով իր դիմադրական գործին մէջ։ Պ. Ալեքսանեան կղերականի եւ Քէօր Սաքոյի դերին մէջ արժեցուց իր դերը։ Պ. Պօղոսեան Թուրք Ֆախրի փաշայի դերին մէջ ոխերիմ թշնամիի պատրանքով ահ ու սարսափ մատնեց բանտարկեալ հերոսուհիները։ Դարբինեան, Նարեկացեան, Բարսեղ եւ Քէհեան ինչպէս նաեւ Օր. Աստղիկ յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը։

Ուրֆայի Հայր. Միութիւնը ամէն տարի կը տօնէ այս հերոսամարտը դաշտահանդէսով, իսկ այս տարի այդ պատմական հերոսներու եւ հերոսուհիներու դիմադրական կորովը յայտնաբերելու համար պատմութիւնը թատերգութեան վերածելով, բեմադրեց Մարսէյլի եւ Պօմոնի մէջ։

Ցանկալի է որ կրկնուին այս կարգի հերոսական պայքարներու ներկայացումները, որպէսզի նոր սերունդը գիտակցի իր նախահայրերու քաջութեան, ինչ որ պիտի ամրացնէ կապերը՝ անցեալին հետ, խթան հանդիսանալով վաղուան համար։

Ցուշարար

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԵՒ ՍԵԼԱՆԻԿԻ ԹԱՂ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

— . —

Յունաստանի թագաւորը վերջերս այցելած ըլլալով Սելանիկ, տեղին Թաղ. Խորհուրդին կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացած է իրեն։ Ընդունելութեանց կարգին, սրահ կը հրաւիրուի նաեւ Հայ պատուիրակութիւնը։ Թագաւորը զայն կ'ընդունի ոտքի։ Պատուիրակութիւնը կը յայտնէ համայնքին մաղթանքները և կընծայացնէ յուշագիր մը։ Թագաւորը շնորհակալութիւն կը յայտնէ եւ քահանային դառնալով կ'ըսէ.

— Ցունարէն գիտէ՞ք։

— Քիչ մը, կը պատասխանէ Ա. քհյ. Մալաքեան։

— Ցունաստանի Հայերը ո՞ր տեղացի են ընդհանրապէս։ Կարծեմ բաւական թիւով Հայեր Ցունաստանէն Հայաստան մեկնեցան, չէ՞։

— Այո՛, Ձերդ Վեհափառութիւն, տասնըհինգ հազար հոգիի չափ, այս տասը տարիներու ընթացքին։

Ցետոյ պատուիրակութիւնը կը կրկնէ իր խնդրանքը Ցունաստանի Հայ վարժարաններու մասին։

— Խնդրէն տեղեկութիւն չունիմ, կ'ըսէ Թագաւորը։ Արդեօք այս մասին խօսեցա՞ք Պ. Վարչապետին։ Քովի սենեակն է, խօսեցէք անոր ալ։ Կը կարդամ յուշագիրը եւ ապահով եղէք որ կը կատարուի հարկ եղածը։

Պատուիրակութիւնը կ'անցնի միւս սենեակը՝ վարչապետ Մեթաքսասին քով, պարզելով խնդիրը։

— Այո՞, կը հարցնէ Պ. Մեթաքսաս զարմացած, լաւ պիտի ընէիք, եթէ այս բոլորը նօթագրէիք եւ գրով մը ղրկէիք ինծի՝ պանդոկ, որպէսզի չմոռնամ եւ նկատի ունենամ ձեր խնդրանքը։

Անձոռնի դէպքեր Պէյրութի մէջ

Ցունիս 21ին արիւնալի դէպք մը պատահած է Պէյրութ, Անդր Նահրի Թրամներու գաղթակայանին մէջ։ Երկու Հայեր կռուելով, դաշոյնի մահացու հարուածներ ստացած է Տիգրան Թադոսեան։ Այս առթիւ սուրիական թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Քննութիւնները ցոյց կուտան որ կռիւը շարունակութիւնն է քանի մը շաբաթէ ի վեր պատահած դէպքերու։ Սակայն, կարգ մը մարդիկ ուզեցին շահագործել զայն եւ սկսան գրգռութեանց։ Երկուշաբթի առաւօտ առաջին հերթին եւ ամէնէն ցաւալի դէպքը տեղի ունեցաւ շոգեկառքի վրայ գործուած յարձակումով։ Սահակեան վարժարանի աշակերտները, ըստ նախօրօք եղած կարգադրութեան Նահր էլ-Քէլպ պտոյտի կ'երթային երկուշաբթի առաւօտ։ Հայ համայնավարներ կը դիմեն վարժարանի Տնօրէն Պ. Ժամկոչեանին եւ կը պահանջեն որ յետաձգէ պտոյտը, որպէսզի աշակերտութիւնը մասնակցի զոհին յուղարկաւորութեան։ Պ. Ժամկոչեան կը մերժէ։ Ասոր վրայ, 20-30 համայնավարներ կը սկսին քարկոծել Սահակեանի աշակերտութիւնը փոխադրող շոգեկառքը եւ ջարդ ու փշուր կ'ընեն ապակիները։ Քանի մը աշակերտներ թեթեւ վէրքեր կը ստանան ապակիի փշրանքներէն։ Հայ համայնավարներ հոս ու հոն խումբերով կը սկսին պտտիլ եւ անվայել յարձակումներ գործել զանազաններու վրայ։ Ոստիկանական կարեւոր ուժեր կը ղրկուին իսկոյն Նոր Հաճընի եւ կամուրջի շրջանները։ Շատ աւելի տխուր եղաւ պատկերը յուղարկաւորութեան միջոցին։ Ահա թէ ի՞նչ կը գրէ «Սաւթ էլ Ահրար» Տիգրան Թադոսեանի յուղարկաւորութեան մասին.

«Տիգրան Թադոսեանի յուղարկաւորութեան միջոցին, ճամբան, Հանրակառքի ընկերութիւնը անցնելէ վերջ, համայնավարները սկսան երգել «Միջազգային»ը։ Ցուղարկաւորներու մէջ կը գտնուէին բաւական թիւով արաբ համայնավարներ, որոնք կը գրգռէին ամբոխը եւ ճառեր կը խօսէին։ Այդ միջոցին ոստիկաններ հասան եւ հրահանգեցին որ թափօրը անցնի Ֆրէրներու Գոլէճի քովէն դէպի Րիւ Տամաս։ Ցուղարկաւորները յարձակեցան ոստիկաններու վրայ եւ սկսաւ բախումը, որու միջոցին 5 յուղարկաւորներ վիրաւորուեցան։ Ոստիկանները յաջողեցան եւ ձերբակալեցին քանի մը հոգի»։

Վերջին լուրերու համաձայն դէպքին շարժառիթը սիրային խնդիր մըն է···

քարոզութեան նոր ծրագրին »:

Քանի կը խօսէր Պ. Քիափ, ժխորը այնքան կը սաստկանար եւ Նախագահը, Պ. Էռիօ մեծ դժուարութեանց հանդիպեցաւ, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար: Ձախակողմեան երեսփոխանները ամէն միջոց կը փորձէին, ճառախօսը լռեցնելու համար: Հայհոյանքներէն եւ սուլոցներէն յետոյ, սկսան ծափահարել, իբրեւ հեգնութիւն: Յետոյ համայնավարներն ու ընկերվարականները դիմեցին նոր հնարքի մը,— իրարու ետեւէ մէկ մէկ թերթ հանելով, ծածկեցին իրենց դէմքերը եւ սկսան կարդալ: Նախագահը կարգի հրաւիրեց, բայց անօգուտ: Աջակողմեան երեսփոխանները չհանդուրժելով այս անարգանքին, խմբովին դուրս ելան: Քիափ հազիւ կրցաւ վերջացնել իր ճառը, խորապէս յուզուած, եւ չեչտեց.

—« Ամէն տեղ եւ միշտ, ես պիտի պայքարիմ անոնց դէմ զորս կը նկատեմ Ֆրանսայի եւ Ֆրանսացիներու վտանգոյն թշնամիները »:

Ընդհանուր ժխորին մէջ, երեսփոխան մը պոռաց.— « Ժողովը Նախագահ չունի»: Ժխորը նորէն սաստկացաւ, Էռիօ բողոքեց եւ վերջապէս բարեկարգութիւնը վերահաստատելով, ձեռնարկուեցաւ քուէարկութեան: Քիափ պարտուած էր:

ՅԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

125,000 ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐ ըմբոստանալով, ցոյց մը կը կատարէին արեւելեան Կալիցիոյ մէջ (Լեհաստան): Ոստիկանութիւնը միջամտեց եւ 15 գիւղացիներ սպաննուեցան: Վիրաւորներն ալ մեծ թիւ մը կը կազմեն:

ՊԱՊԸ նոր շրջաբերական մը ուղղեց Մ. Նահանգներու եպիսկոպոսներուն, որպէսզի ժողովուրդը զգուշացնեն անբարոյական շարժանկարներէ, ապահովելով հայրերու եւ մայրերու գործակցութիւնը:

ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍԻ վերջին տեղեկագրին համաձայն, մինչեւ յունիս 26 դրամատուն մտած է 46 միլիոն Ֆրանքի ոսկի, ինչ որ չէր տեսնուած շաբաթներէ ի վեր:

ԴՈՐՇԱԴՈՒԼԸ ԿԸ ՆՈՒԱՉԻ հետզհետէ: Օփէրա-Քոմիքի «գրաւում»ն ալ վերջացաւ ... նուագահանդէսէ մը վերջ, համաձայնութիւն գոյացած ըլլալով: Վարչութիւնը թոշակներէ պարտք ունի 750,000 Ֆրանք, մինչեւ յուլիս 2:

60,000 ՀՐԵԱՆԵՐ տեղաւորուած են Պաղեստինի մէջ, 1935ի ընթացքին:— Երուսաղէմի խլամ ուսանողներու միութեան նախագահը մեռաւ, երբ ռումբ մը կը փորձէր: Եղբայրն ալ ձերբակալուեցաւ իբրեւ դրդիչ ապստամբութեան:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ կառավարութիւնը որոշեց լուծել Փաշական կազմակերպութիւնը, որ կը կոչուի «Կանանչ շապիկաւորներ»:

ԵՐԵՍՆԱՄԵԱԿԻ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅԿ. ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՌԱՖԱՅԵԼ ՆՈՒՊԱՐ ՓԷՇԱՅԻ

Գործակցութեամբ

ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՑ եւ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ

ԷՐՄԻԹԱԺ ՏԸ ԼՈՆՇԱՆԻ պարտէզը, (Bois de Boulogne)

կիրակի, 5 Յուլիս, ժամը 3—24

ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ, ԲԱՑՕԹԵԱՅ ՊԱՐ, ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ,

Մուտք 10 Ֆրանք:

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Կիրակի, 5 Յուլիս

ՔԷՕԹԱՀԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ ԴԱՇՏԱՅԻՆ ՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ՊԱՐ

Route de Château-Combert Պ. Յ. Գրիգորեանի La Baronne

գեղատեսիլ ագարակին մէջ, պաղ ջուրի ակին եւ աւազանին շուրջ,

ԿԵՐԷՔ, ԽՄԵՑԷՔ, ՊԱՐԵՑԷՔ, ԵՐԳԵՑԷՔ ԵՒ ԶՈՎԱՑԷՔ,

Ընտիր ճոխ ուտեստեղէնի պաշար աժան գիներով:

Մուտք 3 ֆր. միայն:

Դաշտահանդէս

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Լը Քրօզի Պուլվար Օտտօի ենթամասնաճիւղին կողմէ

ի նպաստ Ազգային Վարժարանի

տեղի կ'ունենայ 5 Յուլիս, կիրակի, Սէնթ Անտրէի օդասուն պարտէզին մէջ, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն,

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ,

Առնել թիւ 25 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան:

Դպրոցական հանդէս Փորթոյի մէջ

Աշտարակ Միութեան դպրոցի աշակերտներուն հանդէսը

տեղի կ'ունենայ 5 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին,

Հ. Յ. Դ.ի «Բ. Շահպազ» Ակումբի սրահին մէջ:

Արտասանութիւն, խմբերգ, գիմնաստիկութիւն, պար եւ անակնկալներ:

Մուտքը ազատ է:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԼՕ-ՐԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէին ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները Յուլիս 4, շաբաթ գիշեր ժամը 9ին, rue Mme Curie թիւ 7 սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԸ ԿՕՆԷՍԻ «Վարդան» ենթակոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Ռազմիկ եւ Ցաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները 5 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, ընկ. Յ. Ճիհանեանի բնակարանին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, դրօշակ միութեան սրահին մէջ: ընկերներու ներկայութիւնը խիստ կարեւոր է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պուլվար Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր, Կայծակ, Վռամեան եւ Գայլ Վահան խումբերը, այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, պար փրովէնսալի մէջ: կարեւոր օրակարգ, ներկայանալ անդամատետրով:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. Մուրատ խումբի Մասնակցութեամբ Վռամեան, Մշօ, Արգութեան խումբերու եւ հովանաւորութեամբ Զաւարեան կոմիտէի

5 Յուլիս, կիրակի, Մէօտօնի անտառը, պաղ աղբիւրին մօտ:

Կը խօսի ընկ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՃԱՇ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆՈՒԱԳ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ, ՊԻԻՖԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ կիրակի օրուան:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ.— Էնվալիտէն շոգեկառք եւ իջնել Val de Fleury, մեթրօ՝ իջնել Mairie d'Issy եւ առնել սակաշարժ ու իջնել Topis Vert:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Զ. Ռ. Մ. Վալանսահայ Սարգսեանի կողմէ

5 Յուլիս, Սէն Բէրէի անտառին մէջ, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ, ՃՈԽ ՊԻԻՖԷ, ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ,

Թրամուէյ՝ երթ ու դարձ 1.50 ֆր.

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ կիրակիի:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Պարոյր Գավաֆեան կը ծանուցանէ թէ գալը կիրակի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 rue Jean Goujon տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ իր ողբացեալ կնոջ՝ ՄԱՌԻ ԱՆԹԻՈՒԱՆԷԹ ԳԱՎԱՖԵԱՆԻ մահուան տարեդարձին առթիւ: կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ 5 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 6 rue des Petites Maries. Պառ Արաբա ի սրահը: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովի շարունակութիւնը տեղի կ'ունենայ 7 Յուլիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Café Voltaireի մէջ: Օրակարգ՝ վարչութեան հրաժարականը եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՆՔ

ՍԷՆ ՓՈԼ ԼԷ ՌՈՄԱՆ, Ս. Գ.— Զեր ուղած հասցէն՝ A. Sarian, Via M. Giuriati, Milano, Italie:
ՊՕՄՕՆ, Գործ — 217.65:
ՄՕՆԹՐԷՕՅԼ, Տիկ. Ա.— 30:
ՍԷՆԹ ՀԻԼԷՐ, Գ. Փ.— 35:
ՎԱՐՇԱՒԻԱ, Գ. Մ.— 454: Կարգադրեցինք:
ՇԱՎԻԼ, Մ. Ս.— 35:
ՊՐԷՍԹ, Ռ. Գրիգ.— 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ — 810:
ՓԻՒԺԷ ՍԻԻՌ ԱՐԺԱՆ, Օ. Կ.— 70:
ՓԱՐԻԶ (17), Ա. Բարս — 50:
ԹՈՒԱՐ, Արսէն — 35:
ԼԸ ՔՐԷՕԶՕ, Ա. Զ.— 70:
ՄՕՐԷՍԹԷԼ, Վ. Պ.— 35:
ՎԷԶԻՆ, Քէչ.— 70:
ԼԸ ՓԷՐԷՕ, Եաղ.— 100:

ԾԱԽՈՒ Է

Ծախու է մասվաճառի խանութ մը, վեց փիէսով, հայկական կեդրոնը: Մաքուր եւ օդասուն վայր: Տարեկան վարձք 1900 Ֆրանք:

Դիմել՝ M. Jean, 79 La Canebière, Marseille.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme. PARIS (13)

Թէյասեղան ի պատիւ ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

կազմակերպուած Յոբելեանական մարմնոյ կողմէ

Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին,

Պլանէշի Շաթիթրի ընդարձակ սրահին մէջ, 1 Cours Joseph Thierry

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին յայտնի երգչուհիներ՝ Տիկիններ Թէրզիպաշեան եւ Մերփիւրեան, Օրիորդներ Ս. Վարժապետեան եւ Պ. Գէորգեան, ինչպէս նաեւ Պ.Պ. դերասան Թիրայր, Համբարձումեան եւ Չիլճեան:

Ցարգանքի խօսք կ'առնեն յոբելեանական տօնակատարութեան մասնակցող բարեգործական, ուսանողական եւ վերաշինական ներկայացուցիչներ:

Այս երեկոյթին իր մասնակցութիւնը կը բերէ լուսանկարիչ Պ. Վազգէն

Մեծ դաշտահանդէս

Նախաձեռնութեամբ Մեծ-Նոր-Գիւղի Վերաշինաց Հայր. Միութեան Ալֆորվիլի կին-Բաժնի

5 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչ եւ երեկոյ

Պուա Շանթըրէօյի անտառին մէջ, Ալֆորվիլ:

Արեւելեան նուագ Փարիզի առաջնակարգ նուագածուներու կողմէ,

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ, ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՊԱՐ ՄԸ,

Ֆրանսական եւ սպանիական պարեր,

Կատակախաղ մը եւ զանազան անակնկալներ,

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԵՒ ԶՈՎԱՑՈՒՑԻՉ ԸՄՊԵԼԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ,

Տղաքներու մասնակցութեան համար 1 ֆր. մուտք:

Անձրեւի պարագային հանդէսը կը յետաձգուի յաջորդ կիրակի օրուան:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Սէնթ'Էթիէնի Մասնաճիւղի հանդէսը, 5 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սալ ժան տ'Արքի մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—Իսկ ուրիշ ո՞վքեր,— ինքնիրեն հարցուց Սօնիան եւ՝ որպէս թէ անտարբեր՝ բարձրաձայն պատասխանեց.— Իշխան Ալէքսէյ... Դոբրոլիւբով — հատիկ հատիկ արտասանեց վանկերը՝ ամէն վանկի վրայ կանգ առնելով:

Սօնիան գլուխը բարձրացուց եւ ուղիղ նայեցաւ հայելիին մէջ ցոլացող դէմքին:

— Այդ ինչո՞ւ աչքերդ կը պարեն... հը՞, նազելի օրիորդ,— խորամանկ ժպիտով մը Սօնիան հարցուց ինքնիրեն,— հը՞, չես ուզեր պատասխանել:

— Իշխան Ալէքսէյ Դոբրոլիւբով, Նորին Գերազանցութիւն Կովկասի փոխարքայի զինուորական կցորդ,— կրկնեց Սօնիան՝ հազիւ շրթները շարժելով եւ գլուխը յենած ձեռքին՝ աչքերը կիսախուփ, մնաց արձանացած:

Երազուն տրամադրութեան մէջ, պահ մը մտախոհ լռելէ վերջ, Սօնիան ինքնիրեն մեղմօրէն շշնջաց:

— Իշխան Ալէքսէյ Դոբրոլիւբով՝ թիւ երկրորդ...

Եւ անմիջապէս հայեացքը չորս դին դարձուց, չըլլայ թէ սենեակի մէջ ուրիշ մէկը գտնուէր զինքը լսող: Սաստիկ շիկնած՝ աչքերը վար առաւ հայելիէն, թէեւ հաստատ չէր գիտեր, թէ ի՞նչ պատճառ կար խպնելու: Եւ ինչո՞ւ չէ որ: Ուշագրաւ, կատարեալ ազնուական երիտասարդ մըն է իշխանը, բարեձեւ մարմինը զինուորական բաճկոնի մէջ սեղմած, փայլուն ուսադիրներ, կուրծքը զարդարուած շքանշաններով, արծաթապատ երկար սուր կողքին:

Անշուշտ, ոչ ոք անոր անթերի քաղաքավարական ձեւերն ունէր: Զարմանալի կերպով ամէն ինչ համաչափ ներդաշնակութիւն էր իշխանի մէջ, մանաւանդ երբ կը պարէր, կանանց հետ կը խօսէր, երբ սիրալիր քաղաքավարութեամբ կը բարեւէր տիկին մը՝ խթանաւոր կրունկները իրարու զարնելով, իրանը թեթեւ մը առաջ ծռած:

—Ի՛նչ կատարելութիւն,— շշնջաց Սօնիան՝ մտածելով որ իսկական ազնուական մը անշուշտ այդպէս պէտք է լինի, ասպետական շարժուձեւով եւ ուշադիր դէպի կիները, մանաւանդ դէպի իր մայրիկը, որ այնքան հրճուանքով փափլիկ ձեռքը կ'երկնցնէ իշխանին, որ համբուրէ:

Հաճելի դող մ'անցաւ Սօնիայի մարմնէն: Մեղկօրէն երկնցաւ աթոռակի վրայ, աչքերը գոցեց՝ աւելի կենդանի կերպով վերապրելու համար երջանկացնող յիշողութիւն մը, որ երկու ամիս առաջ պատահեր էր:

Ահա Փոխարքայի պալատի ընդարձակ դահլիճը, բարձր առաստաղէն կախուած ջահերու հարիւրաւոր լոյսերով ողողուած. հայելիի նման ողորկ եւ փայլուն տախտակամածը, կարծր տախտակի կտորներով նաշխուն. հարիւրաւոր հրաւիրեալներու մէջ վխտացող բարձրաստիճան զինուորականներ տօնական համազգեստներով, շքանշաններով, առնական եւ տպաւորիչ: Քաղաքացիական բարձր պաշտօնէութիւնը երկար եւ երիզաւոր սերթուկներու մէջ կոճկուած: Բազմաթիւ վրացի իշխաններ իրենց ազգային տարազով, այնքան պատկերաւոր եւ գրաւիչ: Սիգաճեմ ոսկեգոյն խոպոպ մազերով, հոլանի կուրծքեր ու բաց թեւեր՝ կաթնաթոյր սպիտակութիւն ցուցադրող, ծովի փրփուրի նման: Այդ յարաշարժ բազմութեան մէջ, աչքի կը զարնեն բարձրահասակ վրացի իշխանուհիները, իրենց ազգային տարազով, ճկուն իրանները սեղմած ասեղնագործ երկար զգեստներու մէջ, որ մինչեւ ոտքերնին կը հասնին: Թափանցիկ շղարշ մը գլխներուն՝ անոնք եկեղեցիներու մէջ եղած Աստուածամօր պատկերի նման սրբացեալ գեղեցկութիւն մը կը պատրուցնեն: Այդ ահագին բազմութեան մէջ կորած, հազիւ մէկ երկու տոհմական ազնուական հայ ընտանիքներ, եւ քանի մը մեծահարուստ հայ վաճառականներ, իրենց կիներով, ճարպի տիկերու նման, կարճ կլոր եւ թանկագին քարերու մէջ կորած:

Դահլիճի բոլոր դռներու կողքերուն արձանացած են փոխարքայի անձնական պահականդի խազախները, այնքան պատկերաւոր, կարմիր տարազներով եւ բրդոտ փափախներով: Գլխաւոր մուտքի աջ կողմը, երկու սանդուխամատով բարձր բեմի վրայ տեղաւորուած է Խազախներու երաժշտախումբը: Ահա, ղեկավար սպան կը բարձրացնէ ձեռքի ճպոտը, ու յանկարծ սրահը կը լեցուի Շթրաուսի հռչակաւոր «Կապոյտ Դանուբը» վալսի ոլորուն եւեւէջներով:

Մօրը կողքին կանգնած, կարծես հեքեաթական երազի մը մէջ լինէր Սօնիան: Իրեն այնպէս կը թուէր թէ ամբողջ սրահը լեցուած է հազարաւոր գոյներէ բաղկացած թափանցիկ մշուշով մը: Ու ահա, այդ ոսկեզօծ մշուշի մէջէն պայծառ դուրս կը ցցուի սիրուն դէմք մը. Իշխան Ալէքսէյի գեղեցիկ գլուխը շնորհալիօրէն կը խոնարհի իր առջեւ:

— Կարելի՞ է...

Սօնիայի շրթները ամուր փակուած՝ կարծես սիրտը դուրս պիտի թռի տեղէն.

— Օ, անշուշտ, անշուշտ:

Իշխանի լայն կուրծքին թեթեւակի յենած գլուխը, մազերը շոյող անոր տաք շունչէն գրեթէ հարբած, անոր ուժեղ բազուկներուն մէջ բանտարկուած ճկուն մարմինը կարծես միաձուլուած տղու մարմնին հետ՝ Սօնիան վերացած կը պարէ առանց ոչ ոք նկատելու, առանց դահլիճի մէջ թնդացող երաժշտութիւնը լսելու: Արդեօք Սօնիայի ոտքերը կը դպչէ՞ն մոմոտած սահուն յատակին, թէ՞ օդու թեւերուն մէջ կորած՝ երկուքով կը սաւառնէին վառ գոյներով երազ աշխարհի մը մէջ:

Կիսախուփ աչքերով, երանաւէտ երազի մէջ կը լողար Սօնիան: Այդ գիշերուան հոգեկան վերապրումը ջերմացուց իր արիւնը, ու ինք կը զգար սրտի համաչափ եւ ուժեղ զարկերը: Անկարող այլեւս նստած տեղը անշարժ մնալու՝ բարձրացաւ աթոռակէն, ամբողջ հասակովը կանգնեցաւ հայելիի առաջ եւ գնահատական հայեացք մը նետեց իր ցոլացող պատկերին: Ինչ կասկած, որ տպաւորիչ գեղեցկութիւն մը ունէր ինք, եւ շատ բնական կը գտնէր, որ իշխան Ալէքսէյը զինքը ընտրած էր իր շուրջը թառող բազմաթիւ աղջիկներու մէջէն:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 5 ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE 5 JUILLET 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3158 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՆԵՐՇՆՉՄԱՆ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐ

Ֆրանսայի ժողովրդական ճակատին յաջողութիւնը եւ այդ առթիւ պարզուած երեւոյթները ի՛նչով կրնան ազդել մեր հանրային կեանքին վրայ, զայն թարմացնելու եւ վերակազմելու համար:

Հարցումը շատ խոր է ու լայն, բայց մենք պիտի ջանանք զայն վերածել մատչելի սահմանի մը, խուսափելով ակադեմական տեսութիւններէ:

Արդ, կատարուած շարժումը կրնայ ներշնչման աղբիւր դառնալ մեզի համար, նախ հոգեբանօրէն:

Յաճախ կենդանի օրինակները, աւելի զօրաւորներու կատարած փորձերն ու գործերը մէկ անգամէն կը բանան աչքեր, որոնք գոց պիտի մնային երկար ատեն, եթէ սահմանափակուէինք մեր պատեանին մէջ:

Այսպէս, Ֆրանսայի ժողովրդական ճակատը չօշափելի փաստերով հաստատեց թէ՝ կարելի է լեզու գտնել, ելքեր ճարել շատ մը թնճուկներու մէջ:

Կը բաւէ քիչ մը անկեղծութիւն եւ պայծառատեսութիւն, եթէ ոչ սառերը հալեցնելու եւ փուշերը արմատախիլ հանելու, գոնէ անվնաս դարձնելու համար:

Եթէ աչքի առջեւ բերենք երկու տարի առաջուան պատկերը, անհաւատալի պիտի համարուի Ֆրանսայի այսօրուան իրականութիւնը: Ի՛նչ մոլեգին բանավէճեր, փոխադարձ լուտանքներ եւ նոյնիսկ փողոցային ընդհարումներ՝ ժողովրդական ճակատի երեք թեւերուն միջեւ: Տարիներով կոչկոռ կապած վէրքեր կային, որոնց ի տես անկարելի կը համարուէր նոյնիսկ տարրական հասկացողութիւն մը:

Քիափի ընտրութեան բեկման առթիւ, թերթ մը դիտել կուտայ թէ ոստիկանութեան նախկին վերատեսուչը միշտ պայքարելով համայնավարներուն դէմ, ատեն եղաւ որ անձամբ ապահովեց ընկերվարական ժողովներուն գումարումը, կարմիրներու խափանարար ցոյցերուն դէմ ...

Այսօր ինչքա՜ն տարբեր է պատկերը:

Ի՞նչպէս կատարուեցաւ այս հրաշքը:

Պարզապէս վերագնահատման ճիգ մը կատարելով եւ ուխտ մը կնքելով՝ գործնական, հրատապ հարցերու մասին, որ կ'ամփոփուին երեք բանաձեւերու մէջ, — հաց, խաղաղութիւն եւ քաղաքական ազատութիւններ:

Մերձեցման շրջանակը լայնցաւ, փոխադարձ հասկացողութիւնը խորացաւ եւ ցնորքը իրականութիւն դարձաւ շատ կարճ ժամանակի մը մէջ,— երկու տարի:

Չափազանցութիւն չէ ըսել թէ հրաշք մըն էր որ կատարուեցաւ, այնքան արտակարգ պարագաներու մէջ:

Ահաւասիկ ամէնէն կարմիր համայնավարները պաշտպան «Մարսէյէզ»ի, եռագոյն դրօշի, Ժան տ'Արքի եւ ուրիշ «հակայեղափոխական» աւանդութեանց: Սրամիտ ծաղրանկարիչ մը դիտել կուտայ թէ շատ չանցած Ֆրանսայի համայնավարները տէր պիտի դառնան նաեւ ... Նափոլէոնի:

«Մենք կ'ուզենք ազատ, հզօր եւ երջանիկ Ֆրանսա»— կ'աղաղակէին Ֆրանսացի համայնավարները, ընտրութեանց տաք օրերուն:

Այդ օրէն ասդին, աւելի զօրաւորուեցան բացատրութիւններն ու նշանախօսքերը:

Առէք որ եւ է համայնավար հրատարակութիւն եւ դուք պիտի տեսնէք սրտառուչ արտայայտութիւններ «Ազգ»ի մասին, միշտ գլխագիր,— «Մենք կ'ուզենք Ֆրանսական Ազգին Միութիւնը»:

Ամէններէ ի վեր, համայնավար կուսակցութիւնը միութեան, համերաշխութեան կոչեր կ'ուղղէ «ազգ»ի բոլոր տարրերուն, Հրեղէն Խաչի անդամներէն մինչեւ կաթոլիկ հաւատացեալները: «Եղբայր եմք մեք»ն է որ կը հնչէ, ըսել ուզելով թէ «մըրկաւ» էին բաժնուած եւ հնչած է ժամը ձեռք ձեռքի տալու:

Հոգեփոխութեան կամ ռազմավարութեան այս շարժանկարը իր ամէնէն խօսուն, հնչուն արտայայտութիւնն ստացաւ «Մարսէյէզ»ի եւ եռագոյն դրօշի պաշտպանութեան առթիւ:

«Իւմանիթէ»ի խմբագիրն ու կուսակցութեան վարիչները մրցումի ելած են այս ճակատին վրայ, ամէնէն սրտագրաւ, հայրենասիրական բացատրութիւնները գործածելու համար: Բոլորն ալ բարձրաձայն կը հռչակեն թէ իրենք էին որ հաշտեցուցին եռագոյն դրօշը եւ կարմիրը, ինչպէս «Մարսէյէզ»ն ու «Էնթէրնասիոնալ»ը:

Եւ ահա կուսակցութեան վարիչ մարմինը, իր պաշտօնական զեկոյցով.

— «Մեր կուսակցութիւնը, ձգտելով իրականացնել ֆրանսական ազգին միութիւնը՝ հզօր, ազատ եւ երջանիկ Ֆրանսայի մը համար, գիտէ թէ ի՛նչ կը ներկայացնեն երեք գոյները մեր երկրի ժողովուրդին պատմութեան մէջ. գիտէ նաեւ թէ ժողովրդական զանգուածները եռագոյն դրօշին մէջ կը տեսնեն ազատութեան խորհրդանշանը: Եռագոյն դրօշը կը ծածանէր Վալմիի մէջ: Այդ դրօշը, որուն ծալքերուն տակ մեր հայրերը պաշտպանեցին ազատութիւնը, կը պատկանի ժողովուրդին: Մենք կը մերժենք հետեւիլ անոնց որ կ'ուզեն զայն դարձնել պառակտումի խորհրդանշանը Ֆրանսացիներու միջեւ»:

«Եւ համայնավարները պայքարելով կարմիր դրօշի ծալքերուն տակ, իրենց եղբայրները կը նկատեն բոլոր այն Ֆրանսացիները որ երկրին երջանկութիւնը կ'ուզեն: Անոնք ձեռք կ'երկարեն անոնց, համոզուած թէ ուրիշներ չպիտի յաջողին մեր եռագոյն դրօշը դարձնել Ֆրանսայի անմիաբանութեան դրօշը»:

Բարեհաճեցէք բաղդատել այս արտայայտութիւնը՝ մեր «զարգացելոց» իմաստութեան հետ:

Եւ դեռ ի՛նչ պատկերալից երեւոյթներ: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳՆԴԱԿ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Բայց ահաբեկում չէր, այլ անձնասպանութիւն

Ազգերու Դաշնակցութեան ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, առտուան ժամը 10ին, երբ Սպանիոյ պատուիրակը ճառ մը կը խօսէր, յանկարծ գնդակ մը պայթեցաւ, ահուդողի մատնելով ժողովականները: Շարժանկարիչներու եւ լուսանկարիչներու սրահին մէջ, միջահասակ մարդ մը կը փռուէր գետին, աջ ձեռքը յուսահատօրէն ուղղած նախագահին, որ Պելժիոյ վարչապետն էր: Ահաբեկո՞ւմ, ոչ: Անմիջապէս հաստատուեցաւ որ անձնասպանութեան փորձ մը կը կատարուէր:

Զոհն է չեխ թղթակից - լուսանկարիչ մը, Սթէֆան Լէքս, որ կ'աշխատակցի «Փրակէր Փրէսէ»ի: Ատրճանակը ուղղած էր սրտին եւ հազիւ կը լսուէին իր վերջին խօսքերը,— «Այս անգամ վերջինն է»: Վիրաւորը անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուելով մեռաւ, իսկ ժողովը շարունակուեցաւ կարճ ընդհատումէ մը յետոյ: Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարին ուղղած նամակի մը մէջ, անձնասպանը կ'ըսէ թէ կ'ուզէ իր մահով աշխարհի ուշադրութիւնը հրաւիրել իր հրեայ եղբայրներուն վրայ որ կը հալածուին Գերմանիոյ մէջ: Սթէֆան Լէքս մեռաւ առատ արիւնահոսութենէ մը վերջ: Մինչեւ վերջը խելքը գլուխն էր: Հոգեվարքի պահուն կրկին յայտարարեց թէ կը մեռնի առանց զղջալու, աշխարհի ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար իր հալածական եղբայրներուն վրայ:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՃԱՐՃԱՏԻ՞

Ֆրանսայի արտաքին նախարարին ճառը

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԲԱՐԵՓՈԽՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ազգերու Դաշնակցութիւնը նոր տագնապ մը կ'անցընէ, թէ եթովպական վէճին եւ թէ բարեփոխման հարցին առթիւ: Մինչ Ֆրանսա, Խ. Միութիւնը եւ Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները կը ջանան ամրապնդել եւ խստացնել Ա. Դ. ուխտին 16րդ յօդուածը, որ կը վերաբերի պատժական տնօրինութեանց, խումբ մը փոքր պետութիւններ, որոնց կորիզը կը կազմեն սքանտինաւեան երկիրները եւ Հոլանտա, կ'ուզեն Ազգաժողովը դարձնել հաշտարար ազդակ մը, ջնջելով 10րդ եւ 16րդ յօդուածները:

Այս պետութեանց կարծիքով, բարեփոխումը ճամբան պիտի հարթէ Գերմանիոյ եւ ուրիշ ազգերու անդամակցութեան համար: Ընդհակառակն, միւս պետութիւնները կը կարծեն թէ այդ պարագային Ազգաժողովը պիտի դառնայ ակադեմական հաստատութիւն մը, դուները բաց թողլով նախայարձակ պետութեանց առջեւ: Այս տեսակէտին ամուր կառչած է Պ. Լիթվինով:

Տիրող հակամարտութիւնը անգամ մը եւս չեշտուեցաւ ուրբաթ օր, երբ նիստ գումարեց ընդհ. յանձնաժողովը, բանաձեւ մը խմբագրելու համար եթովպական հարցի մասին: Վիճաբանութեանց ընթացքին, Իւրաքանչիւր կողմ կը ջանար բանաձեւը խմբագրել տալ իր հասկացողութեամբ, որպէսզի Ազգաժողովին բարեփոխումն ալ կատարուի նոյն իմաստով: Ի վերջոյ որոշուեցաւ նախագահին պաշտօն յանձնել որ միջին բանաձեւ մը խմբագրէ մասնագէտներու հետ, երկու կողմն ալ գոհացնելու համար: Հարաւ. Ափրիկէի եւ Մեքսիքայի պատուիրակները զզուելով այս տաղտկալի վէճերէն, չմասնակցեցան ժողովին:

Ժողովը բացուած ատեն, կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, Պ. Իվոն Տէլպոս, ջերմապէս պաշտպանելով Ազգաժողովին զօրացման տեսակէտը: Նախարարը առաջարկեց որ Ազգաժողովին անդամները ժողովի հրաւիրուին օգոստոս 15ին, միջոցներ առաջարկելու համար «11րդ եւ 16րդ յօդուածներու աւելի ազդու գործադրութեան համար»: Այդ խորհրդակցութեան արդիւնքը պիտի հաղորդուի ընդհ. ժողովին, որ կը գումարուի սեպտեմբերին: Պ. Տէլպոս շեշտեց.

— «Ֆրանսա կանխաւ կը մերժէ որ եւ է առաջարկ որ պիտի տկարացնէր Ա. Դ. ուխտի ոգին: Խնդիրը կը վերաբերի ոչ թէ անոր հիմը փոխելու, այլ զօրացնելու զայն, բարեփոխելով գործադրութեան եղանակը: Պէտք է օգտուիլ փորձառութեան դասերէն: Այսօր գիտենք թէ անօգուտ է ապաւինիլ միայն տնտեսական եւ սեղանաւորական տնօրինութեանց, դադրեցնելու համար պատերազմ մը: Պատասխանատուութիւնները պէտք է ստանձնել սկիզբէն իսկ, վճռական որոշումներ տալով եւ գործադրելով: Պէտք է սկիզբէն իսկ ի գործ դնել բոլոր տրամադրելի միջոցները, մէջն ըլլալով ռանի միջոցը: Խաղաղութիւնը ապահովելու համար հիմնական պայման է շրջանային նոր համաձայնութիւններ կնքել կամ զօրացնել եղածները: Շրջանային դաշինքներ ըսելով մենք կը հասկնանք որ եւ է խմբաւորում այն պետութեանց որոնց միութիւնը կը հիմնուի աշխարհագրական կացութեան կամ շահերու համերաշխութեան վրայ: Այդպիսի դրութեամբ մը, ժողովուրդները ճշդիւ պիտի գիտնան թէ ի՛նչ աջակցութեան կրնան ապաւինիլ բոլոր պարագաներուն մէջ: Կարելի եղածին չափ շուտ վերահաստատելու համար ժողովուրդներու վստահութիւնը, անհրաժեշտ է արագ շարժիլ: Ուխտին հեղինակները անոր 16րդ յօդուածին մէջ դրած են զսպումի հաւաքական գործողութեան սկզբունքը: Ոչ մէկ բան պէտք է ջնջել այս սկզբունքէն: Կը սխալին անոնք որ կը կարծեն թէ ճամբան պիտի հարթուի ուրիշ պետութեանց անդամակցութեան համար, եթէ Ազգաժողովը խորհրդակցական մարմնի մը վերածուի»:

Վիճաբանութիւններէն վերջ, Մեքսիկայի պատուիրակը մերժեց քուէարկել առաջարկուած բանաձեւը:

*** Նեղուցներու խորհրդաժողովը ընդհատուած ըլլալով, Պ. Փոլ Պոնքուր կիսապաշտօնական տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Իտընի, Լիթվինովի, Թիթուլէսքուի եւ Թ. Ր. Արասի հետ: Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ Անգլիոյ եւ Խ. Միութեան տեսակէտները մօտեցած են իրարու եւ ճամբան հարթուած է ընդհանուր համաձայնութեան մը համար: Փոլ Պոնքուր եւ Թ. Ր. Արաս Մոնթրէօ գացին, ներկայ ըլլալու համար մասնագէտներու վերջին ժողովին: Կը կարծուի թէ խորհրդաժողովը պիտի վերաբացուի երկուշաբթի օր եւ պիտի ջանայ օր առաջ լրացնել իր աշխատանքը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՑԱՌԻԿԸ ՏԱՐՕՆԻ ՀԱՄԱՐ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՆՈՐ ԲԱՑԱՌԻԿԸ ՊԻՏԻ ՅԱՏԿԱՑՈՒԻ ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ, ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ, ՈՐ ՏԱՐԵԴԱՐՁՆ Է ՆՈՅՆ ՇՐՋԱՆԻՆ ԲՆԱՋՆՋՄԱՆ:

ԺԱՄԱՆԱԿԸ ՇԱՏ ԿԱՐՃ ԸԼԼԱԼՈՎ, ԿԸ ԽՆԴՐԵՆՔ ՏԱՐՕՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐԷՆ ԵՒ ԻՐԱԶԵԿ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐԷ՝ ՕՐ ԱՌԱՋ ՂՐԿԵԼ ՅՈՒՇԵՐ, ՈՒՐԻՇ ՆԻՒԹԵՐ ԵՒ ՆԿԱՐՆԵՐ:

ԻՆՉՈ՞Ւ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ՉԵՆ ԽՕՍԻՐ...

Պոլսոյ թուրք մամուլին մէջ տեղ գտած է լուր մը, թէ Թէքիրտաղի մէջ թուրքերէն չխօսողներէն 75 ոսկի տուգանք կը գանձուի: Այս առթիւ, թուրք հրապարակագիր Պիւրհան Ճահիտ «Աչըք Սէօզ»ի մէջ կը գրէ.

— «Ցաւով կը տեսնենք, որ գործնական ոչ մէկ արդիւնք տուած են թուրքերէն խօսելու համար Թուրքիոյ Յոյն, Հայ եւ Հրեաներուն տասը տարիէ ի վեր աղաչանքի, յանձնարարութեան, ազդարարութեան, խնդրանքի ձեւին տակ կատարուած ձեռնարկները: Այս հայրենակիցներուն մէջ եթէ նոյնիսկ գտնուէին բնաւ թուրքերէն չգիտցողներ, տասը տարուան մէջ գոնէ արտայայտուելու չափ կրնային թուրքերէն սորվիլ:

Մինչդեռ ցաւալի է, որ անոնք թէեւ քիչ շատ թուրքերէն գիտեն, բայց կը յամառին իրենց լեզուներով խօսիլ: Եւ ասիկա անոնց անփափկանկատութեան եւ աւելի մեր զանցառութեան կը վերագրեմ:

Մանչէսթըրի մէջ բազմաթիւ Հայեր կան, բայց անոնք հայերէնը մոռցած են և անգլիերէն կը խօսին: Գերմանիոյ մէջ մինչեւ երեք հարիւր հազար Հրեայ կայ: Ասոնք չեն խորհած հրէերէն խօսիլ եւ գերմաներէն կը խօսին:

Փարիզի մէջ 30000 Հայ կայ, իրենց մէջ անգամ ֆրանսերէն կը խօսին Փարիզի մէջ նշանաւոր հայ «փիլավճի»ին քով հաւաքուած մեր նախկին հայրենակիցները «փաթլիճան տոլմասի»ին անգամ ֆրանսերէն անուն դրած են:

Ասոր պատճառը այն է, որ Մանչէսթըրի Հայը եթէ անգլիերէն չխօսի անօթի կը մնայ: Համպուրկի Հրեան ալ եթէ գերմաներէն չխօսի, ինքզինքը սահմանէն դուրս կը գտնէ: Մարսիլիոյ Յոյնն ալ եթէ ֆրանսերէն չխօսի, Ֆրանսայի մէջ մէկ ֆրանք չի կրնար քաշել: Աղեքսանդրիոյ Յոյներն իսկ արաբերէն կը խօսին: Քաղաքական ըլլալէ աւելի տնտեսական է այն պատճառը, որ զանոնք կը ստիպէ իրենց բնակած վայրին լեզուն խօսիլ:

Նախապէս իբրեւ ազգ ճանչցուած հաւաքականութիւններ ձեւափոխութիւններու կ'ենթարկուին, մինչդեռ մեր մէջ լեզուական միութիւնն իսկ չկրցաւ իրականանալ: Թուրքերէն չխօսող հայրենակիցները, երբ իրենց փորը կը յաջողին կշտացնել, աղաչանք, խնդրանք, յանձնարարութիւն տակաւին 10 տարի ալ ծիծաղելի պիտի մնան»:

Գործադուլներ վերսկսան

Գործադուլի շարժումը, որ սկսած էր նուազիլ, վերսկսաւ ուրբաթ օր, Փարիզի թէ գաւառի մէջ: Բազմաթիւ հաստատութեանց բանուորներն ու պաշտօնեաները նորէն գլուխ վերցուցած են: Օփէրա-Քոմիքի «գրաւումը» վերջացաւ, բայց այժմ ալ Ալհամպրան ջլատուած է: Քոմէտի Ֆրանսէզի մէջ ալ խլրտումներ կը տիրէին, բայց կարելի եղաւ կարգադրել: Նորէն գործադուլ ծագեցաւ Փարիզի կարուձեւի երկու մեծ հաստատութեանց, Պոն Մառշէի, Սինկըրի կարի մեքենայի, նպարեղէնի եւ մետաղագործական զանազան հաստատութեանց մէջ: Ուրբաթ օր Փարիզի բանթողներուն թիւը հասած էր 7940ի, ինչ որ 1540ի յաւելում մը կը ներկայացնէ նախորդ օրուան վրայ:

Գաւառի մէջ ալ շարժումը վերսկսած է: Մարսէյլի թերթերուն աշխատաւորները, որոնք իրենց պահանջները ներկայացուցած էին մէկ շաբաթ առաջ, ուրբաթ առտու տեսակցութիւն մը ունեցան տնօրէններուն հետ: Այս վերջինները առանց մանրամասնութեանց մէջ մտնելու առաջարկեցին յանձնախումբ մը կազմել, որպէսզի տեղեկագիր մը ներկայացնէ մինչեւ յուլիսի վերջը: Աշխատաւորները ժողով գումարելով Աշխատանքի սակարանին մէջ, մերժեցին այս առաջարկը: Բայց տնօրէնները լուր առած ըլլալով, փակեցին տպարանները, գիշերային հերթապահներուն ժամանումէն առաջ: Այս առթիւ միջադէպեր ալ պատահեցան եւ ոստիկանութիւնը միջամտեց:

Թուլոնի մէջ 40 գործադուլներ գրաւեցին քաղաքապետարանը, կարմիր դրօշ պարզելով:

Հիւսիսային նահանգին մէջ բանթողներուն թիւը հասած է 25,000ի, ջլատելով 195 հաստատութիւններ: Մէցի մէջ կացը կորուած ըլլալով, քաղաքապետական խորհուրդը բողոքագիր մը ուղղեց վարչապետին: Նոյն քաղաքի շինութեանց գործին մէջ ալ գործադուլ կը տիրէ: Լիոնի սպանդանոցներու բանուորները համաձայնութեան յանգած չըլլալով, նորէն գործադուլ հռչակեցին եւ թոյլ չեն տար որ միս փոխադրող կառքերը դուրս ելլեն:

*** Օփէրա - Քոմիքի գործադուլը դադրեցաւ անոր համար որ թատերական եղանակը փակուած է եւ կարելի չէր ճնշում բանեցնել: Ալհամպրայի պաշտօնեաները յաւելում չեն պահանջեր, այլ մէկ շաբաթ վճարովի արձակուրդ: Թատերական հեղինակներու ընկերութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայանալով աշխատանքի նախարարութեան, պարզեց 40 ժամուան աշխատանքի օրէնքին գործադրութեան դժուարութիւնները: Այս ոթիւ հաւաստիքներ տրուեցան, որով թատրոնները շաբաթը մէկ անգամ չպիտի փակուին, ինչպէս կը նախատեսուէր:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԱՆԳԼ. ՊԱՀԱԿԱԶՕՐՔԸ, որ Գահիրէ հաստատուած է 50 տարիէ ի վեր, պիտի պարպուի մօտերս, կ'ըսեն Լոնտոնի թերթերը: Բայց պաշտօնական պահակախումբ մը պիտի պահուի մարզպանութեան կեդրոնին մէջ եւ օդանաւային հզօր կայան մը՝ Գահիրէի մօտ: Կարեւոր ուժեր պիտի մնան նաեւ Սուէզի ջրանցքին մօտ:

ՀԻԹԼԷՐ կարճ բանախօսութիւն մը կատարելով, նորէն շեշտեց թէ անկարելի է որ եւ է խաղաղութիւն առանց պատուի եւ ազատութեան: — Կը կարծուի թէ անգլիական հարցարանին պատասխանը պիտի յանձնուի այս օրերս:

ՑՈՐԵՆԻ սպառումը դիւրացնելու համար պաշտօնատուն մը պիտի հաստատուի, երաշխաւորութեամբ Պանք տը Ֆրանսի: Օրինագծի մասին բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան երեսփ. ժողովին մէջ: Աջերը ամէն միջոց փորձեցին, բայց ժողովրդական ճակատին երեսփոխանները գիշերը ցերեկին խառնելով, յաջողեցան անցընել օրէնքը:

ՊԷՊՕ

—.—

Անցեալ օր քիչ մը Հայաստան գացինք: Սինէմայի մութ սրահի մը մէջ էր: Բայց աչքերը, ականջները այնքան յանկարծ իրական Հայաստանով ողողուեցան, որ պահ մը անհետացաւ ամէն ուրիշ բան ...

Սրահը ամբողջութեամբ Հայերով լեցուած էր: Իմ եղած տեղէս կը տեսնէի Հայերով ուղղակի յորդող օթեակներ: Ընտանիքին հայրը «լօժ» մը գներ է, սուղ գինով, եւ ունեցածը մէջը լեցուցեր է, Պէպօն եւ Հայաստանը տեսնելու եւ ցուցնելու համար իրեններուն:

Ամէն տարիքի երեխաներու ճիչեր սանձարձակ: Ծծկերները իրենց մօրը կուրծքին փարած կը ճչան: Իսկ անկէ վերինները ալիքներու պէս ձայնաւոր եւ վէտվիտուն: Հայրերը, մայրերը, լուռ եւ հետաքրքիր: Ծերերը, յուզուած, դողուելու մօտ աչքերը մեծ ճիգով մը բացած ...

Շատերը եթէ քաղաքը կ'ապրին, բայց ուրիշները եկեր են անապատի մէջի գիւղերէն.— «Երթանք տեսնենք ի՛նչպէս են մեր երկրին ծառերը, ջուրերը ...»:

Իսկ ես որ երեւակայութենէս դուրս եւ ոչ մէկ գաղափար ունիմ մեր Հայաստանին մասին, ջղայնութեամբ գամուած եմ աթոռին, յոյսս դրած սինէմայի հրաշալի գիւտին ողորմութեան ...

Դժբախտաբար նախ դիտել պէտք եղաւ ամերիկեան շարժանկար մը.— «Շիլ աչքերով քավալէրները»: Մէկ յիմարութիւն միւսին ետեւէն, մէկ չլութիւն միւս չլութեան ետեւէն: Դրամ եւ ջանք չէր խնայուած աշխարհին ամէնէն անտանելի պատկերը մէջտեղ հանելու համար: Բայց ապահովաբար հանճարեղ գիւտ մըն էր այդ պատկերը բերել դնել «Պէպօ»էն ճիշդ առաջ: Կարծես յատուկ շինուած էր անիկա, բացարձակ յիմարութեան քով ցոյց տալու համար հայկական տաղանդը որ առաջին փորձէն իսկ պիտի մէջտեղ դար:

Երբ այդ ամերիկեան ահուորութիւնը կրեցինք ամբողջ յաւիտենականութիւն մը կարծես եւ դադար եղաւ, տակաւին «Պէպօ»ն մէջտեղ չէր ելած:

Երբ լոյսերը դարձեալ վառեցան եւ սրահը երեւցաւ անոնց սրութեան տակ, հոն գտնուած Հայերը այդ Ամերիկայէն յետոյ յոգնատանջ, հազար անգա՜մ աւելի լարուած էին երթալու Հայաստան ...

Եւ գացինք Հայաստան ...

Գետ մը, հայ ձկնորսներ, հայ գառնուկ մը, ժայռի մը վրայ տուներ, երկինք, արե՛ւ, Թիֆլիզի հորիզոնին վրայ ...

Ցեռոյ, ո՛վ սքանչելիք, հայ խօսքը շարժանկարէն դուրս, քիչ մը խոպոտ բայց հայ ձայներով ...

Կիներ, մարդեր, մանուկներ, պըտուղներ, կենդանիներ, բոլորն ալ Հայ ...

Եւ վերջապէս հայ դեղուհին ,տիկին Մախմուրեանը, Կէկէլի դերին մէջ, նստած տանը պատշգամը: Եւ քովը աղուոր կատու մը, որ իր հայ լուերը կ'որսայ ... Կէկէլը աչքերը վեր կը վերցնէ մանած դերձանէն: Կը խօսի հայերէն, աղուոր թաւ ձայնով մը: Մայրը կայ հոն, հայրը, եղբայրը՝ Պէպօն:

Կարծես ասոնք քիչ մը բոլորը հոն եղած Հայերուն ծնողքներն են, ազգականները, բարեկամները:

Ժապաւէնը կը յառաջանայ ...

Մենք մեզի ենք ալ հիմա: Մենք, մութին մէջ նստած աքսորեալներս, եւ պաստառին վրայ շարժող Հայաստանը, նոյնացած ենք: Չէ՞ որ Հայ ենք, մենք ալ հոն ենք, ուրեմն: Իսկ անոնք, պաստառին վրայ շարժողները, քանի որ Հայ են, եւ հոն Հայաստանն է, այդ պաստառ մը չէ այլ եւս, այլ շօշափելի իրականութիւն մը ...

Օթեակէ մը նորածին երեխայի մը ճիչը կը բարձրանայ, կ'երթայ խառնուիլ հոն երգող երգիչին հայ երգին: Եւ երեխան լռեցնելու մայրիկին ձայնը կ'երթայ խառնուիլ Կէկէլին մայրիկին ձայնին ...

Ահա արեւելեան բաղնիքը: Կը լըւացուին Հայաստանի ջուրով, օճառով: Փրփուրները կը վազեն մարմարին վրայ:

Երգ մը ... Կէկէլը կիսամերկ եւ ամօթխած կ'երազէ, սեւ երկար մազերը ուսն ի վար: Ինչքան գեղեցիկ է ...

Առանց վարանելու կրնամ ըսել որ, Պրիճիթ Հէլմին հետ, որուն գիծերը յունական արձանի մը գիծերն են, տիկին Մախմուրեանը սինէմայի աշխարհին ամէնէն գեղեցիկ կինն է: Անոր գեղեցկութիւնը յօնքերու կեղծ գետնըղումի մը, մազերու փլաթինէ փայլի մը, կամ ամերիկեան պատահական խառնուրդի մը արդիւնք չէ: Ցեղի մը շառաւիղն է անիկա: Հարազատ, առանց կեղծիքի, չպարի, ցեղական հոգիով կառուցուած գիծերով, աչքերով:

Իսկ դերասան Աւետիսեանը, Զիմզիմովի դերով, երկրորդ Հ. Պաուէր մըն է, ուժեղ, անկեղծ, կրակի չաեմարան: Նոյնպէս Ներսէսեանը, Պէպօն, Հարազատ Հայ եղբայր մը, նախանձոտ, պատուախնդիր, ընտանիքը, քոյրը պաշտող:

Ժապաւէնը կը դառնայ ... Շարժանկարի աքսորական Հայերս ուղղակի կը լափենք տեսարանները, փողոցները, դաշտերը, շուկաները, տան ներքեւները: Ահաւասիկ ձայներ, երգեր, պարեր ... Արագ կ'անցնին դժբախտաբար: Կարծես լաւ չտեսանք. փախաւ արդէն, ան որ չենք տեսած բնաւ, եւ որ առաջին անգամ յանկարծ կ'երեւայ մեզի անսպասելի ձեւով մը, սինէմայի մութ սրահի մը մէջ, հեռաւոր երկնքի մը անապատին եզերքը ...

Անշուշտ, երբ խելքս երբեմն տուն կուգայ, ամբողջ ատենը կը խորհիմ որ եթէ Ռուբէն Մամուլեան սկսէր ման գալ այս ֆիլմին մէջ, խոշոր մկրատ մը ձեռքը, շատ բան պիտի կարէր, նետէր անդին, անողոք ... Նաեւ պիտի քակէր, յարդարէր, կլորցնէր, ձեւ տար: Իսկ շատ բան պիտի լեցնէր տակաւին: Մանաւանդ պիտի լեցնէր ֆիլմին ամէնէն մեծ վիհը, ան որով չմխիթարուեցանք երբեք.— Արարատին պակասը: Չէ՛, որքան որ նայեցանք, նայեցանք, Արարատը չտեսանք: Արարատը ցոյց չտուին մեզի, աքսորեալներուս, Հայաստանի բեմադրիչները ...

Իրենք ապահովաբար յղփացած են անով: Արարատը իրենց վրայ կախուած է հովանաւորած իրենց կեանքը բոլոր, եւ թերեւս չնչել ուզած են քիչ մը անկէ հեռու: Թերեւս ալ «Պէպօ»ին գրուածը կ'անցնի այդ շրջանէն դուրս: Բայց եւ այնպէս անողոք բան մը կայ այդ պակասին մէջ: Ծայրէ մը, երազի մը մէջէն գոնէ պէտք էր երեւար հայկական եւ աստուածաշնչական Արարատը ...(*):

Բայց եւ շարժանկարը կը մնայ, բացի իր ամբողջութենէն, նաեւ ինքնուրոյն մէկ ուրիշ բանով: Մինչդեռ աշխարհի բոլոր շարժանկարներուն մէջ, թէ բեմադրիչներուն թէ դերակատարներուն, թէ դիտողներուն գլխաւոր յոյսը մէկ բան է.— Ատեն ատեն ծագող ան լորձնաշուրթն, կեղծ, ջղայնացնող, յամեցող, անհամ համբոյրը, հոս հայ ֆիլմի մէջ, նշանտուքի ճաշի մը միջոցին թեթեւօրէն գողցուած համբոյր մը Կէկէլին աղուոր այտերէն միայն, կը դառնայ յետոյ, նշանածին դրամասիրութեամբ քաշուելուն վրայ, հայ աղջկան մեծ վիշտը:

Համբուրուած ըլլալ անկէ որ լքեց զինքը ... Հայ ամօթխած աղջիկը բաւական արցունք չունի լալու այդ ամօթը, եւ մայրը ճշմարիտ դժբախտութեան մը դէմ է անոր հետ ...

Հայ ընտանիքին խստաբարոյ պատիւը կը տատանի հայ երկինքին վրայ: Շարժանկարը կը վերջանայ քիչ մը տարտամ: Նոր փեսացու մը կայ հիմա, Կէկէլին արժանի, որ կը պարէ Պէպոյին հետ: Կէկէլը ճշմարիտ հայ հարսի պէս ներսն է, տունին պատշգամին ետեւ ...

Ցուցադրութեան ժլատութիւն մը ամբողջ շարժանկարի ընթացքին. տեսակ մը վերապահում, եւ թերեւս ատով իսկ աւելի ազգային դրոշմը պահող:

Բայց, ուրիշ անգամ, երբ ամփոփուինք մենք, աքսորական Հայերս, սինէմայի մութ սրահներուն մէջ, կը յուսանք ողջունել Հայաստանի հորիզոնին վրայ փայլը՝ Հայաստանի Արարատին ...

ՄԱՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

(*) ԽՄԲ.— Պէպօն առնուած ըլլալով Թիֆլիզի կեանքէն, Արարատը կը մնայ ... շատ հեռաւոր բաղձանք մը:

ՔՐՏԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Ալագեազի հարաւային լանջերուն վրայ կը գտնուին քանի մը քրտական գիւղեր: Ամէնէն մեծ գիւղը կը կոչուի Ակօ, որ ունի 150 տուն: Այստեղ ձեռնարկուեցաւ մշակոյթի տունի մը շինութեան,— պիտի ունենայ՝ թատրոն, սինէմա, ընթերցարան: Այս գիւղը ունի նախակրթարան մըն ալ:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ԱՆՆՄԱՆ

—.—

Մարգարիտ Բաբայեանի աշակերտներուն տարեկան երգահանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի, կէս օրէ վերջ, Student's Hostelի տաճարանման սրահին մէջ:

Ներկայ էր միջազգային երկսեռ բազմութիւն մը.— Ֆրանսացիներ, Գերմաններ, Հրեաներ, Լեհեր, Չեխեր, Հայեր ու նոյն իսկ Աննամուհիներ: Ներկաները երաժշտասէրներ:

Չորս մասերէ կը բաղկանար յայտագիրը.— Մոցարտ, Շուպէրթ, Արեւելեան եւ Կապրիէլ Ֆորէ:

Երգչուհիներուն եւ երգիչներուն դաշնակով կ'ընկերանար մեծ ուսուցչուհի - մշակուհին Օր. Բաբայեան, ինչպէս նաեւ Օր. Իրէն Այիթով: Կը մասնակցէին նաեւ սրնգահար Ռուգէթ, թաւ ջութակահար Փէրուա եւ ջութակահարուհի Օր. Փերիկէ: Խմբերգները կը վարէր երգահան Լէոն Ալկայի:

Փոխանակ ներկայացնելու յայտագիրը, սկիզբէն մինչեւ վերջը, ուրիշ ճամբայ մը կ'ընտրեմ, տալու համար տպաւորութիւններս:

Պիտի խօսիմ Օր. Բաբայեանի հունձքին որակին, այսինքն աշակերտութեան ունեցած բարձրացումներուն մասին:

Երբ կ'ըսեմ աշակերտութիւն, պէտք չէ հասկնալ սկսնակներու խումբ մը: Բազմամեայ երգուսոյց Օր. Բաբայեանի սաներուն մէջ կան տաղանդաւոր եւ համբաւուած երգչուհիներ, որոնք անցած են հռչակի մը կամարներուն ներքեւէն:

Առաջին գծին վրայ կուգայ երրորդութիւն մը երգչուհիներու: Երեք Արմենուհիներ.— Օր. Իրիս Պիւլպիւլեան, Տիկ. Արմենուհի Գեւոնեան եւ Օր. Արուսեակ Ալպան (Նալպանտեան):

Օր. Պիւլպիւլեան ստանձնած էր բաւական ծանր բաժին մը: Ան երեւցաւ մեներգի, զուգերգի, եռերգի ու խմբերգի մէջ, երգելով Մոցարտէն, Շուպէրթէն եւ Ֆորէէն դժուարին կտորներ:

Երգեց գիտակից ու ժուժկալ սիրտով, երանգաւորելով իր ձայնը նրբին շառայլներով ու պատկերազարդելով խորքը իր երգերուն հոգեկան նորավէպերով:

Օր. Պիւլպիւլեան ընդունակ է արտայայտելու հոգիին ու բնութեան նրբութիւնները, մեղմիկ տրտմութիւններ, քնքոյշ վէրքեր: Անոր ձայնին մէջ բոյր մը կայ շուշանի, ճերմակ ու կապոյտ զարդանկարչութիւն մը եւ թաւշային ծաղիկներ:

Իր տաղանդը լիացած հանդէս բերաւ երբ երգեց Մոցարտի «Կախարդական սրինգ»ը:

Սրինգ մը բնութեան տաճարին մէջ, սրինգ մը հրեշտակի մը բերնին մէջ, սրինգ մը որ կ'ելեւէջէ, կ'ընկղմի, կը թեւածէ մթնոլորտին քնարականութեան մէջ: Սրինգ մը որ կը մտնէ վարդաստաններու մէջ, կը թառի ժայռի մը դարին վրայ, կը գեղգեղէ շատրուանի ջուրերուն ընկերակցութիւնով, կը կորսուի ու կը թափառի խաժ մշուշներու մէջ, յետոյ ականջի մը ետեւ կը հեծեծէ, կը բռնէ բոլորին շունչերը ու վերջապէս կ'իյնայ հոգիներու ծովային վիհերուն մէջ, ալեկոծելով տաք ջուրերը:

Նոյնքան անթերի տրոփիւնով մը երգեց Շուպէրթի «Մնաք բարեաւ»ը եւ Կապրիէլ Ֆորէի «Գաղտնիք»ն ու «Նէլլ»ը:

Օր. Պիւլպիւլեան ընդունեց համբոյրը իր ուսուցչուհիին եւ անվերապահ գնահատութիւնը հանդիսականներուն:

Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան երգեց երկու կտոր: Երկու կրակէ կտորներ: Նախ «Առաջին մեղեդի արմենական»ը, դաշնաւորուած յոյն երգահան Ժորժ Փօնիրիտէի ու երկրորդը՝ «Երգ արմենական»ը, սիրերգ մը Մուշի գիւղերէն, որ գտնուած է — ի՛նչ մարգրիտ մը — ու առաջին անգամ երգուած Տիկ. Գեւոնեանի կողմէ, դաշնաւորուելով ծանօթ երաժշտագէտ Գուրգէն Ալէմշահէ:

Տիկ. Արմենուհի Գեւոնեան յայտնութիւն մը եղաւ իբրեւ հայօճ եւ արմենաձայն առաջնակարգ երգչուհի:

Ցարդ զինքը տեսած էինք, մէկ երկու անգամ, զանազան հանդէսներու մէջ՝ որոնց բնոյթը զուտ ազգային էր քան ազգային - գեղարուեստական: Լաւագոյն է որ ասկէ վերջ խնայուի իրեն իր արուեստը անյարմար մթնոլորտի մէջ դնելու նախատակութիւնը՝ քանզի ինք զտարիւն արժէք մըն է իր բնաշխարհային հարազատ արուեստով: Ու պէտք է երեւի ինք զուտ երաժշտական հանդիսութիւններու մէջ:

Ըսի թէ երգեց երկու կտոր: Երկուքն ալ «համակ յուզում ու սարսուռ»: Կրակարանէ ելած երգեր, թարմ թարմ բոցերը վրանին: Բոցեր որդան կարմիր գոյնով, որոնցմէ կը ծնանին փայլակներ:

Տարօն գաւառի մեհենաւանդ աշուղականութեան աւերուածներէն ողջ մնացած հուրեր էին այդ երգերը, անմահացած Տիկ. Ա. Գեւոնեանի այդքան տոհմիկ ու ինքնատիպ ձայնին մէջ:

Հակառակ յուզումիս ու վայելքիս՝ պահ մը քանի մը ակնարկ նետեցի օտարականներու վրայ, հաստատելու համար անոնց դէմքերուն արտայայտութիւնները և իբր Հայ հպարտանալու համար: Յուզումը միայն զիս չէր որ գրաւած էր: Բոլորը, անխտիր, ջերմ ալիքներու յորձանքին մէջ էին:

Ու մանաւանդ մէկ երգը որուն բառերը չեմ յիշեր, սակայն հետեւեալն է իմաստը.— «Եթէ հոգիս ուզես, հանեմ տամ ի քեզ, ապա եթէ աչերս ուզես, ալ ինչո՞վ նայիմ ի քեզ»: Փուշակեան այս տողերը զգեցած էին տաքարին ու կշռութաւոր եղանակ մը, բոցավառուած Տիկ. Գեւոնեանէ:

Օր. Բաբայեան դաշնակին առջեւէն քաշուած՝ ծափով կշռոյթ կուտար անդուդական սիրային պարերգին:

Ամբողջ սրահը խառն ու խորին լռութեան մէջ, հայպարերգը կը ճարճատէր հրաշալի ներդաշնակութեամբ:

Տիկին Գեւոնեան երգեց քնարական տենդով մը եւ արժանացաւ որոտալի ծափահարութիւններու: Անկարելի էր կրկնել չտալ իր երգը:

Ան ունի ձայն մը, առնուած մեր բնաշխարհի գետերէն, ջրվէժներէն, լեռներէն, անտառներէն, մեր աշխարհի սիրահարներէն, կրակներէն, բնաշխարհի ոգիէն:

Իրաւունք ունի եղեր Տիկին Ֆրանց Վերֆէլ ըսելու.— «Կ'արժէ որ Վիէննայէն Փարիզ վերադառնամ՝ անգամ մըն ալ լսելու համար Տիկ. Գեւոնեանը»:

Եթէ պէտք ըլլայ օտար հասարակութեան մը ներկայացնել երգչուհի մը որ ունենայ հայ ոգին, հայ գոյնը, հայ յոյզը ընդհանրապէս, ես պիտի առաջարկէի անվարան՝ Օր. Հայկանոյշ Թորոսեանը, իսկ եթէ պէտք ըլլար ներկայացնել երգչուհի մը որ մեր բնաշխարհի երանգն ու հոտը, տոհմիկ ալիքն ու այն մասնաւոր գաւառիկ ոգին ունենայ, ես անմիջապէս պիտի արտասանէի մէկ անուն.— Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան: Եւ այս՝ անգամ մը եւս որոշելու համար Տիկ. Արմենուհիին տեղը մեր երգչուհիներու հոյլին մէջ:

Օր. Արուսեակ Ալպան մեներգեց, զուգերգեց ու մասնակցեցաւ խմբերգներու:

Եւրոպական է Օր. Պիւլպիւլեան, հայ - գաւառական է Տիկ. Գեւոնեան, իսկ Արուսեակ Ալպան տարաշխարհիկ:

Օր. Արուսեակ Ալպան երգեց «Երկրորդ մեղեդի արմենական»ը (Ժորժ Փօնիրիտի) սպանահրէական կտոր մը, սրինգի եւ թաւջութակի ընկերակցութեամբ, ինչպէս նաեւ զուգերգ մը եմէնական, Պէն Ապայի հետ:

Օր. Արուսեակ Ալպան՝ իր երգերուն մէջ մենք կ'երեւակայենք չէյխի աղջիկ մը, կանգնած արմաւենիներու մէջ, ջուրերու վրայ եւ կրակներու մէջ:

Թխադէմ այս երգչուհին, նոճեկազմ ու արաբ - արեւելեան իր արտաքինով եւ մանաւանդ ձայնին խառնուածքով, գոյներու խտութիւնով մեզ կը փոխադրէ ովասիսներու մէջ կամ չէն ոստանները տաք երկիրներու ուր օդը կ'այրի եւ քաղաքները հրդեհ կը հոտին:

Իր երգացանկը ճամբորդութիւն մըն է Արեւելքի մէջ կամ Արեւելքցիներու եւրոպական գաղութներուն մէջ:

Լաւ է որ Օր. Ալպան Հայաստան մտնէ կամ Հայաստանը մտնէ իր հոգիէն ներս:

Հարկ է պեղել իր հոգին, յանուն ցեղային ձայնաւորութեան:

Այս երեք երգչուհիներէն վերջը գնահատութեան բարձր նիշ կարելի է տալ իր տեսակին մէջ աննման երգիչի մը, որուն անունն է Պէն Ապա: Այս էջերուն մէջ, ուրիշ առիթով, ներկայացուցած ենք զինքը:

ՈՎ Է ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆԸ

—•—

Et celui qui possède la beauté morale, serait - il totalement dépourvu de valeur intellectuelle, révele par ses ectes la vérité la plus profonde, la sagesse la plus sublime; il fait honte à l'homme de génie, au savant, lorsque celui-ci décèle par ses actes que cette grande vérité est restée étrangère à son coeur.

SCHOPENHAUER

(Le Fondement de la Morale; 4me Partie XXII Chapitre)

Ճշգրիտ սահմանում մը տալ թէ ով է մտաւորականը՝ դժուար է: Երբ կը պատշաճի ամբողջութեան՝ տարազը, հարկադրաբար, վերացական է եւ աղօտ: Երբ թանձրացեալ բացատրութեամբ է՝ տարազը, ինչպէս ուրիշ կալուածներու մէջ ալ, անձուկ է եւ չի պարփակեր ամբողջութիւնը: Սա սահմանումը կարելի է լաւագոյններէն մէկը նկատել.— Մտաւորականը ան է, որ կը հասկնայ եւ կ'արտայայտէ: Հասկնա՛լ՝ ահա մեծ նախապայմանը: Այդ արարքով իմացական աշխարհը կը բաժնուի բութ աշխարհէն: Ան որ ամէնէն աւելի լայն կը հասկնայ, ան որ ամէնէն աւելի խոր կը հասկնայ՝ ան է մտաւորականը: Այդ արարքին հետեւանքով տեղի կ'ունենայ ,աշխարհի ծանրակշիռ գործերու ընացքին մէջ, բարձրագոյն եղանակաւորումը,— բանը կը տիրապետէ կոյր բնազդներուն եւ խուլ մարմինին: Ազդեցութիւններու եւ հակազդեցութիւններու անհուն ալիքներուն շարժումներն ու ուղղութիւնները կ'որոշուին նաեւ բանին լծակներուն տակ:

Հոն է որ կը հաստատուի գերագոյն համերաշխութիւնը՝ լուսաւոր բանին եւ մարդկային մութ նիւթին համերաշխ ամուսնութիւնը՝ ճշմարտութեան անկողնին մէջ: Առանց այդ պայմանին, ճակատագրականօրէն, մարդոց մտաւորական ու բարոյական կեանքերը, ապա ուրեմն ազգերու կեանքերը, կ'երթան դէպի աւերում:

Ամէնէն քիչ հասկցողը, կամ բնաւ չհասկցողը ան է, որ ամէնէն աւելի տիրապետութեանը տակ է կենդանականութեան:

Մտաւորականին առաքելութիւնը կ'ամբողջանայ երկրորդ պայմանովը որուն համեմատ՝ ան պէտք է կարենայ արտայայտել, եւ պէտք է արտայայտէ: Այս երկճղի պայմանը կ'ենթադրէ որոշ իւրացում, մշակոյթի անհուն գանձէն, ու անհուն պէսպիսութեամբ գանձէն:

Եթէ ուզէինք անպայման սահմանում մըն ալ ճարել մեր միջավայրի «մտաւորականներուն» պատշաճող, կրնայինք առնել վերի տարազը, վերածելով զայն ... իր ժխտական ձեւին: «Մտաւորականը» ան է որ չի հասկնար, եւ կը պղտորէ: Այս սահմանումին ճշդութիւնը կը հաստատուի այնհանգամանքէն որ ,կենդանիները որոնք վաւերականօրէն մտաւորականներ չեն ,չեն մեղանչեր այստարազին դէմ: Ձկին, խոզը չեն հասկնար . կը պղտորեն: Անոնք գիտեն միայն տիղմի ծալքերը հոտոտել, գտնելու համար ճարակ մը, ի խնդիր անասնական գործառնութեան՝ մարսողութեան որ իրենց ամէն օրուան, ամէն րոպէի միակ հետապնդումն է:

X

Անշուշտ մտաւորականին հասկնալն ու արտայայտելը կը վերաբերին աշխատանքի մը որ առարկայական է, որ կը պատրաստուի տեւելու համար: Ասկէ զատ այդ աշխատանքը կ'ենթադրէ նմանապէս համադրական կարողութիւն որ ենթական կ'օժտէ որոշ աշխարհահայեցողութեամբ, ինչ եղանակով ալ գունաւորուած ըլլայ ան: Այս հասկացողութիւնը դուրս կը վանէ մտաւորականներու ընտանիքէն բոլոր այն բրածոյ «մտաւորականները» որոնք դպրութեան կամ գիտութեան մէկ մասնիկի ճիւղովը կաթուածահար, ընդմիշտ զրկուած են բարոյական թրթռացումէ, ընդհանրական հասկացողութենէ, եւ անկարող, գոնէ մէկ անգամ, ուղղելով իրենց փտած ողնասինը՝ որդեգրելու որոշ դիրք կեանքի բախտորոշ կամ յատկանշական մէկ իրադարձութեան առջեւ: Իրադարձութիւններ որոնցմէ փոքրերը, շատ յաճախ, աւա՜ղ, աւելի ճշդութեամբ կը մատնեն խառնուածքը՝ քան թէ մեծերը:

Եւ ճիշդ հակառակը, լեգէոն կը կազմեն անոնք որ իրենց ստորագրութիւնը դնելու անկարող՝ գիտցած են արիաբար կամ հերոսականօրէն գործածել իրենց կեանքը, գիտցած են հանրային յատկանշական իրադարձութիւններուն մէջ՝ ցցել իրենց անբիծ հասակը, գիտցած են առանց տատանումի, վտանգելով իրենց ամէն կարգի բարօրութիւնները՝ մնալ զինուոր արդարութեան. գիտցած են ,ոտնակոխելով իրենց թէական, եղոտ բարեկամութիւնները՝ յաղթանակել տալ ճշմարտութիւնը. գիտցած են, միշտ եւ ամէն տեղ, մնալ սպասարկու հանրային շահին, — ահա մարդուն կատարելատիպը՝ առանց որուն մտաւորականը զանազան գիտելիքներու պարկ մըն է միայն: Այս պայմանով կը ստացուի ճշմարիտ մտաւորականը, բարձրագոյնը: Ահա մարդիկ որ գերագոյն չափով կը հասկնան եւ կ'արտայայտեն: Հոս՝ արտայայտութեան ծախքերը կատարողը՝ գործն է, մարդկային կեանքը ինք: Անոնք են որ կրնան միջամտել միայն. անոնց բազուկներուն բարձրացուցած ջահերն են որ կրնան լուսաւորել հաւաքական զգայնութեան ու մտածումին բաւիղները: Միայն, անոնց մատուըներուն մէջ է որ մարդոց բախտը հիւսող դէպքերու ղեկը իր միակ արժանաւոր ընդունարանը կը գտնէ: Անոնց տրուած է միայն անքննելի զօրութիւնը՝ ճակատագիրներու աչքերը ուղղել դէպի երկինք:

Այն ժամանակ, սակայն, կը ծագի ուրիշ հարց մը: Ըսել է, հանրային ջիղէ զրկուած մտաւորականը որ ժամանակին համար կ'աշխատի եւ ոչ թէ րոպէին, պէ՞տք է որ միջամտէ օրուան հրատապ խնդիրներուն. պէ՞տք է որ իր ձայնը լսելի ընէ իր նմաններուն ճակատագրին դպչող իրադարձութիւններուն մէջ. պէ՞տք է որ իր լոյսը բերէ ի խնդիր ընկերային ,քաղաքական, տնտեսական թնճուկներու լուծման, որոնց մէջ հասարակ մահկանացուներու զանգուածները կը տապկուին: Այս մասին կարծիքները բաժնուած են: Իբրեւ եզրակացութիւն՝ կարելի է ընդունիլ որ անոնք միշտ ալ պիտի մնան բաժնուած: Այն մտաւորականը որ օժտուած է մասնաւորապէս քնարական, երեւակայական, ենթակայական յատկութիւններով՝ իր ստեղծագործական մետաքսին թելերը պիտի ծորէ պարփակուած իր խոզակի բանտին մէջ: Այդ է իր կազմարանական, հոգեբնախօսական հրամանը: Ու այս առթիւ բոլոր ըսուած ու ըսուելիք «պէտք է ...»ներն ու «պէտք չէ ...»ները անհեթեթութիւններ են:

Իսկ այն մտաւորականը որուն մէջ ճշմարտութեան, արդարութեան անդիմադրելի պահանջը մեծ ալիքներով կը թաւալի՝ ան շատ անգամ պիտի գոցէ իր մատեանն իսկ, ծորակը զուտ հայեցողական կամ զուտ քնարական ստեղծագործութեան, ու ըռունցքը սեղմած՝ պիտի խառնուի զանգուածին: Ցատկանշական են, այս առթիւ, Վարուժանի հետեւեալ տողերը.—

Ի՜նչ, կարծեցիր թէ չե՞մ կրնար ես բռնել
Գրիչըս դաշոյն, եւ կաղամարըս՝ կարմիր
Սիրտը զազան ոռխին:
Երբ որ անդին միշտ կուլան
Չի կը մեռնին, ու կը մեռնին չի կուլան՝
Ինձմէ հեռո՜ւ թուղթ ու գիրք.
Տանդէն բոցին ես կը նետեմ,
Գերեզմանէն կը նետեմ ես
Դուրեանին՝ որ այնքան ժամանակ սիրեցի:

Այս երկու ծայրայեղ դիրքերէն դուրս՝ կայ միջին ելք մըն ալ, որուն ոչ մէկ մտաւորական չէ մերժած իր համաձայնութեան քուէն:

Մտաւորականները նուիրուելով հանդերձ իրենց տեւելու վիճակուած գործերու երկնումին, պէտք է որ, երբեմն, բացառիկ առիթներու ,դուրս գան իրենց փղոսկրէ աշտարակէն, ու իրենց ձայնը հնչեցնեն — երբ հաւաքականութեան գիտակցութիւնը չփոթի մէջ ինկած է, երբ ազգի մը զաւակներուն՝ իրենց ցեղային անհրաժեշտութիւններու գերագոյն ճամբան ցոյց պիտի տրուի :Երբ պիտի մատնանշեն անոնք՝ թէ ,տրուած պատմ. րոպէին մէջ ,ի՛նչպէսպէտք է զգայզանգուածը, ի՛նչպէս պէտք է մտածէ: Երբ նուագարանը իր առհաւական հնչիւնները կորսնցուցած՝ խաժամուժ լսելի կ'ընէ միայն, մտաւորականին մատուըները պիտի գան, ցեղի ա-

Պէն Ապա մեծաշնորհ Հաֆըզ մըն է, ստացած եւրոպական պատրաստութիւն ու մարզանք:

Իր արեւելեան երգերուն մէջ, զոր ինք միայն գիտէ երգել իր Թաւանոյշ պարիթոնի ձայնով, գլուխ գործոց մըն է Տիգի միապառ երգը՝ «Եալէ՛յ-լ»ը, Ռուգէթի սրնգահարութիւնով:

— Եալէ՛յլ ...

— Պէն Ապա ...

Հոմանիշ բառեր:

Պէն Ապա կը մտնէ արեւելեան բոլոր երգերուն մէջ՝ յաղթական դուրս գալով:

Արեւելքը իրեն համար գաղտնիք չունի ու ինք անգաղտնապահ երգիչն է արեւելքին:

Կրօնական ու արքայական Հաֆըզ մը, այս երիտասարդ ձայնի մոգը:

Ցիշատակութեան արժանի են նաեւ Գարպոնէլը, իբրեւ համակրելի պաս, Տէրէնը, իբրեւ ռոմանթիկ թէնօր, եւ Տիկ. Սիւզան Գատրօլը, իր արդիական արուեստով, ինչպէս նաեւ Տիկ. Գրօն եւ Տիկ. Ալլէն իբրեւ զգայուն սոփրանօներ:

Եւ այս բոլորը հունձքն են Օր. Բարայեանի պարտիզպանութեան, տաղանդին, խանդավառ աշխատանքին, իր արդիւնաւոր մեթոտին:

Որո՞նք եւ ե՞րբ նախաձեռնարկ պիտի ըլլան տօնելու յոբելեանը այս բեղուն արմենուհիին, լրիւ պատուելով զինքը իբրեւ երգչուհի, երգուսոյց եւ երաժշտագէտ: Կատարեալ արուեստագէտ-մշակուհի:

Երգահանդէսէն վերջ հանդիսականները սրտագին ծափերով բեմ հրաւիրեցին զինքը, Օր. Բարայեան սակայն ուշադրութիւնները իր վրայէն հեռացուց ըսելով.

— Այսօր մեր մէջ կը գտնուի մեծ երգչուհի մը, Իվէթ Կիլպէրը, կը հրաւիրեմ ձեզ ծափահարել իր ներկայութիւնը:

Իվէթ Կիլպէր ոտքի ելլելով գնահատանքի խօսքեր ըրաւ Օր. Բարայեանի ծանր աշխատանքին համար, խորապէս յուզուած:

Ու երբ վերջացաւ հանդէսը, ժողովուրդը փոխանակ դուռնէն դուրս ելլելու՝ խուժեց բեմէն ներս:

Գնահատութեան վերջին եւ ուժգին արտայայտութիւն մըն էր այդ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Ց. Գ.— Երգչուհիներուն եւ երգիչներուն մէկ մասը ունին գլխու եւ աչքի չափազանցուած շարժումներ, որոնք կը խանգարեն տպաւորութիւնը: Լաւ պիտի չըլլա՞ր ժուժկալութեան հրաւէր մը: Անշուշտ կատարեալ երգող մը որուն զգացումները կը գործեն՝ պարտի ունենալ դէմքի արտայայտութիւն, սակայն ատիկա ըլլալու է չափաւոր, տեղին ու մանաւանդ շնորհալի: Փոքրիկ ու գիտակից ճիգ մը բաւական է սրբագրելու համար գլխու աւելորդ տատանումները եւ աչքերու անտեղի երկնայառումները:

Հակառակ պարագային ունկնդրին կը մնայ աչքերը փակել, ինք իր երեւակայութեան մէջ տալով երգողին պատշաճ կեցուածք ու շարժում:

ԵՐԲ ՔԱՐԸ ԻՐ ՏԵՂՈՒՄ ՉԷ

— o —

Իրիկնամուտին, ես ու դու, եկ նստենք, ծովափին, այս ժայռի վրայ:

Ծովու տրտունջքէն նրա սիրտն է մաշուել,

Սփոփել նրան էլ չի կարող արեւն իրիկնամուտի,

Ե՛կ գրկենք անմխիթար ճակատը նրա եւ խոռոչներէն ջուր խմենք ...

Ծովը տանջում է նրան,

Արեւը հեռանում, լքում է նրան

Ու նա խոռոչներ լեցուն արցունք է թափում,

Ու նա ագաւոր՝ իրանն իր մամուռով է պատում,

Ե՛կ, նստենք այս ժայռին վրայ տարաբախտ

Ու տանք ծաղիկը մեր հոգու եւ արիւնը մեր սրտի:

Նա իր պարտութեան գիտակցութեամբ աչքերն է փակում,

Նրա շուքը կծկուել, փոքրացել իր քղանցքն է կրծում,

Նա իր անցեալի փառքն, իբրեւ թօշնած փունջ ծովն է նետել,

Նրա գլուխը պտոյտ է գալիս ճախարակի նման ու ոչ մի գաղափար չի ցայտում,

Նա իր ծննդեան օրը չի յիշում ու մահը հասկնալու համար մի միտք է որոնում,

Ո՛վ գիտէ ո՛ր գիսաւոր աստղի հրեղէն մասն է կազմել,

Իսկ հիմա բոյնէն ընկած թռչունի է նմանւում ...

Գուցէ մի տիտանի պարսատիկէն փախած ժա՞յռ է

Որ իր կշիռքին տակ մի ուրիշ տիտան է ծածկում:

Եկ միասին գլորենք ծովը,

Քամին սաստկանում է ու ալիքները փրփրում.

Եկ, միասին գլորենք ծովը,

Թող ծովը մռնչէ, թող երկինքը խաւարի,

Եկ միասին գլորենք ծովը,

Գուցէ մեր մտներէն բոց ու կրակ ցաթի ...

ՏՈՔԹ. Ց. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ՍՏԵՂԾՈՒԵՑԱՒ ԿԻ՛ՆԸ

(ՀՆԴԿԱԿԱՆ ԱՌԱՍՊԵԼ)

— . —

Հնդիկ դիցաբանութեան չաստուածը՝ Թուաշթրի երկիրը, երկինքն ու անոնց բովանդակութիւնը ստեղծելէ յետոյ, կինը ստեղծելու ձեռնարկեց:

Այր մարդուն գոյացումին յատուկ բոլոր տարրանիւթերը սպառելէ վերջ, տեսաւ որ քովը չմնաց հաստատուն տարր մը, որուն վրայ նոր հոգիի շունչ մը կարենար փչել:

Մեծ շուարում մը տիրեց վրան. անպայման միջոց մը հնարամտել պէտք էր: Մտածելով՝ խոր քունի մը մէջ ինկաւ:

Ուրախ զուարթ էր Թուաշթրի, երբ իր խորհրդածութեանց թմբիրէն ըսթափեցաւ՝ յաղթական ժպիտ մը շրթներուն վրայ:

X

Եւ ահա առաւ՝

Լիալուսինէն՝ կլորութիւնը, օձէն՝ գալարունութիւնը, մշկընկոյզի ծառէն՝ կեցուածքը, խոտէն՝ դողդոջունութիւնը, ոստերէն՝ համաճօճումը, որթատունկէն՝ աւիշը, ծաղիկներէն՝ թեթեւութիւնը, ժայռի վահանէն՝ արտաքին խաւը, արեւի ճառագայթէն՝ լոյսը, մշուշէն՝ արտասուքը:

Եւ փոխ առաւ՝.

Շարժունութիւնը՝ հովէն, նրբութիւնը՝ զեփիւռէն, համեստութիւնը՝ նապաստակէն, հպարտութիւնը՝ հնդկահաւէն, փափկութիւնը՝ թռչուններու աղուամազէն, ամրութիւնը՝ ադամանդէն:

Եւ դարձեալ առաւ՝

Մեղրին քաղցրութիւնը, իշու վարունգին դառնութիւնը, կրակին տաքութիւնը, ձիւնին պաղութիւնը, պապկային շատախօսութիւնը, աղաւնիին մնչիւնը:

Համաչաղուեց բոլոր այս նախանիւթերը եւ ստեղծեց կինը:

Ձեռակերտումը աւարտելէ յետոյ, նուիրեց զայն այր մարդուն եւ ըսաւ.

— Դուն չես կրնար մինակդ ապրիլ, երբ կենակից կուտամ զայն քեզի, ուրախութեանդ ուրախակից, տխրութեանդ տխրակից ...

Այր մարդն ալ հրամանին համաձայն, ուրախութեան եւ տրտմութեան օրերուն անբաժան ընկեր առաւ զայն:

Հազիւ ութ օր անցած էր, այր մարդը չաստուածին ներկայանալով ըսաւ.

— Ո՞վ տէր, այն արարածը զոր ինծի իբր նուէր տուիր, ամբողջ կեանքս թունաւորեց, շատախօս, անտրամաբան, յամառ եւ բռնապետ է: Կուլայ առանց պատճառի, կը խնդայ առանց շարժառիթի: Միշտ անհանգիստ եւ վշտահար կը տեսնեմ զինքը: Զայն ինծի նուիրելէդ ի վեր հանգիստ չունիմ: Կը խնդրեմ, ետ առէք զայն, հաճելի չէ իրեն հետ կենակցութիւնս:

Ժպտեցաւ Թուաշթրի եւ ետ առաւ կինը այր մարդէն:

X

Բայց ութ օր չէր անցած տակաւին: Չաստուածը տեսաւ որ այրը նորէն իրեն կուգայ, հոգը ուսերուն վրայ եւ կարօտի բոցը սրտին մէջ:

— Ով տէր, այդ արարածը ձեզի վերադարձնելէ վերջ, առանձնութիւնը զիս տաղտկացուց. ի՞նչպէս եւ ո՞ւր երթամ, անոր գեղանի պատկերը երեւակայութենէս չի հեռանար. անոր նիստ ու կացերուն եւ շարժումներուն յիշատակը չեմ գիտեր ի՞նչ տեսակ յոյզեր ու խռովքներ կը յառաջացնէ ներսիդիս: Կը մտաբերեմ որ անիկա ինչ լաւ կը կաքաւէր, եւ երանութեան ու անմահութեան ինչ անուշ երգեր կ՚երգէր ինծի, այնպիսի համեղ ձայնով մը, որուն անուշութիւնն ու դիւթիչ հանգամանքը դեռ յիշողութեանս մէջ կը թնդան կարծես ... Ի՞նչպէս կը գգուէինք իրար եւ ինչպէս կատակներով եւ խաղերով հեշտալի ժամեր կ՚անցընէինք ... ով տէր, կ՚աղաչեմ, ետ դարձուր զայն, առանց անոր դառն պիտի ըլլայ կարծես կեանքս յաւէտ:

Երեք օր վերջ, մարդը շուարած ու վարանոտ՝ նորէն ներկայանալով ըսաւ.

— Ով տէր, ոչ ինքզինքս, ոչ ալ այս կինը հասկցայ... անիկա հանդստացնելէ աւելի կը նեղէ զիս, եւ ուրախացնելու տեղ կը վշտացնէ: Այս անգամ պաղատագին կը խնդրեմ ձեզմէ որ զինքը դարձեալ առնէք... եւ ընդմիշտ:

Այն ժամանակ, չաստուածը պոռալով այսպէս հրամայեց այդ մարդուն:

— Ճամբադ քալէ, ով կոյս մարդ, եւ ջանա որ ընթացքդ ուղղութեան մէջ ըլլայ ...

— Բայց չեմ կրնար լաւ կեանք մը վարել անոր հետ, առարկեց այր մարդը:

— Սակայն, միեւնոյն ատեն առանց անոր ալ չես կրնար ապրիլ, որոտաց Թուաշթրի:

Այր մարդը չաստուածին ներկայութենէն քաշուեցաւ գլխիկոր ճարահատ, այսպէս տրտնջալով.

— Վայ ինծի... ոչ իրեն հետ, ոչ ալ առանց իրեն կրնամ ապրիլ:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՌՈՒՍ ՄԵԾ ՔՆՆԱԴԱՏԸ ԲԵԼԻՆՍԿԻ

— . —

Յունիս ամսուան ընթացքին, Ռուսիոյ մէջ ամէն կողմ տօնուեցաւ ռուս մեծ քննադատ Բելինսկիի ծննդեան 125ամեակը:

Բելինսկի ծնած է 1811ին Սվեաբորգի մէջ (Ֆինլանտա): Հայրը նաւատորմի բժիշկ էր: Նախնական կրթութիւնը կը ստանայ Չեմբար գիւղին մէջ, իսկ միջնակարգ կրթութիւնը Պենզինսկի քաղաքին մէջ, ուր յափշտակութեամբ կը կարդայ օրուան մեծ մտաւորականներու եւ բանաստեղծներու գործերը: Այդտեղ է որ մասնաւոր սէրով մը կը կապուի Կոլցովի, Պուշկինի, Ժուկովսկիի: 1929-ին կը մտնէ Մոսկուայի լեզուաբանական ճեմարանը: Տարի մը վերջ կը հրատարակէ իր առաջին վիպակը, Դմիտրի Կալինին, որ ճիշդ է թէ սկսնակի գործ էր, բայց մեծ գայթակղութիւն յարոյց: Համալսարանի տնօրէնութիւնը դատապարտեց հեղինակը վիպակը որակելով «անբարոյական» եւ «համալսարանը խայտառակող»: Քիչ մնաց որ վտարուէր համալսարանէն, պարզապէս այդ գործին համար: Քինախնդիր տնօրէնութիւնը սպասեց որ յարմար առիթը ներկայանայ, եւ երբ 1832ին, Բելինսկի, հիւանդութեան պատճառով, չի կրնար ներկայանալ քննութեանց, վտարման հրամանը կուտայ վերջապէս:

Այնուհետեւ կը սկսի տառապագին կեանք մը Բելինսկիի համար: Հիւծախտաւոր էր արդէն: Հակառակ իր նիւթական անձկութեան եւ կենսադաւ հիւանդութեան, Բելինսկի շարունակեց իր գրական աշխատութիւնները:

Կատաղի կարդացող մը, համալսարանին գրասեղաններուն վրայէն իսկ ծանօթ էր փիլիսոփայական վէճերուն եւ հեղինակութիւններուն: Մտաւորական պատկառելի պաշարի մը ծանրութեամբ զինուած՝ կը նուիրուի քննադատութեան: Առաջին յօդուածով ուշադրութիւն կը հրաւիրէ, ոչ միայն իբրեւ հոտառու քննադատ, այլ եւ իբրեւ թափանցող ու վերլուծող միտք: Այնպէս որ 30—40ական թուականներու ռուսական մտածման եւ ստեղծագործութեանց վրայ կը տիրապետէ Բելինսկիի խօսքին ծանրութիւնը: Դժբախտաբար հիւանդութիւնը եւս յառաջացաւ: 1848 յունիս 10ին գերեզման իջաւ դեռ 37 տարեկան: Գաղափար մը տալու համար իր թշուառութեան մասին, կը բաւէ ըսել թէ Բելինսկիի հանապազօրեայ մտահոգութիւնը կը կազմէին, ինչպէս ինքն իսկ կը խոստովանի, «բնակարանին վարձքը, բանջարավաճառին պարտքը, պատռած շապիկն ու անդրավարտիքը», սպաննելով իր մէջ «ամէն ուժ եւ հաւատք»:

Բելինսկիի գրական ժառանգութիւնը անծանօթ կը մնայ արեւմտահայ մտաւորականութեան, բայց քննադատի իր կազմութեան պատմութիւնն իսկ դաս մըն է շատերուն թէ գրական այդ դիրքին գրաւումը չի հանդուրժեր թեթեւ ուղեղին: Մեր մէջ սովորութիւն է քննադատութիւն փորձել քանի մը ոտանաւոր կամ քանի մը նորավէպ գրելէ վերջ՝ երբ այլ եւս դրացիներն ալ հասկցած են թէ «պարոնը կը գրէ»: Արժանաւոր քննադատին դիրքը կը պահանջէ ընդհանուր զարգացում եւ մտաւորական լայն պաշար,— ծանօթութիւն գրական վարդապետութիւններու, հոգեբանական ուսումնասիրութիւններու, փիլիսոփայական դպրոցներու, գեղեցկագիտական տարազներու, քաղաքակրթութեան պատմութեան,— նոյն իսկ արդի մտաւորականները կ՚ըսեն թէ քննադատ դառնալու համար անհրաժեշտ է ծանօթութիւն հոգեբնախօսական երեւոյթներու ուսումնասիրութեան մասին:

Բելինսկի կը գոհացնէ այդ պահանջները: Ճիշդ է թէ իր մտաւորական զարգացումը կատարած է զիկզակներով, այսինքն մերթ բնաշրջական, մերթ գաղափարապաշտ, մերթ նիւթապաշտ: Անգամ մը Հեգէլի ազդեցութեան տակ կը գտնուի, անգամ մըն ալ Ֆէօյէրպախի վարդապետութեան ճնշումին տակ: Այդ զիկզակներուն մասին գաղափար մը տալու համար քանի մը հատուածներ.— «Պատմութիւնը, կ՚ըսէ Բելինսկի, այժմ դարձեր է կարծես բոլոր գիտելիքներուն ընդհանուր հիմը եւ միակ պայմանը, առանց պատմութեան՝ անկարելի է հասկնալ ոչ գեղարուեստը, ոչ փիլիսոփայութիւնը: Կ՚անիծեմ զազրելի իրականութեան հետ հաշտուելու ըստորին ձգտումը: Ինծի համար այժմ մարդկային անձնաւորութիւնը բարձր է ամէն ճշմարտութենէ»:

Ուրիշ տեղ մը.— «Այժմ ես նոր ծայրայեղութեան մէջ եմ,— ընկերվարութեան գաղափարը ինծի համար դարձած է գաղափարներուն գաղափարը, գիտութեան գիտութիւնը, հարցերուն հարցը, գիտութեան եւ հաւատքին սկիզբն ու վախճանը: Այդ գաղափարը իմ մէջս խղեղեց և կրօնք, եւ պատմութիւն, եւ փիլիսոփայութիւն»:

Բելինսկիի մտաւորական կազմութեան վերլուծումը կատարելու ատեն, մենք պիտի ուզէինք փորձել նաեւ հոգեբնախօսական մեթոտը,— բացատրելով cyclothymique երեւոյթը, որ ապահովաբար կը կապուի ախտաբնախօսութեան (հիւծախտ):

Կ՚ըսէինք թէ Բելինսկի մեծ դեր խաղացած է 30 — 40ական թուականներու ռուս մտաւորական շարժումին վրայ, այդ ազդեցութիւնը կ՚երկարի մինչեւ Պլեխանով, որ կ՚ըսէն թէ շատ օգտուած է Բելինսկիի «գեղեցկագիտական կանոնագիրքէն»: Բելինսկիի գործերուն մէջ պէտք է յիշել Նամակ Կոկոլին, Նամակ Բոտկինին,— նամակներ, որոնց մէջ կը խտանայ իր վարդապետութիւնը:

ՆԱՄԱԿ ԱՌ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

— • —

Եթէ օր մը գեղգեղելէ եւ հմայելէ, յուզելէ եւ յուզուելէ պահ մը հանգչելու համար հայրենիքի կենսանորոգ կաղղոյրը երթաք փնտռելու՝ ձեզի երկու աղաչանք ունիմ, վարդապե՛տ,— նախ ձեր կողմանէ յարգական յուզեալ խոնարհութիւն մը ձեր նախակարապետներէն երանելի Երեմիա երաժշտին շիրիմին առջեւ, որ հազար երկու հարիւր տարիէ ի վեր Արագածին կողը անեղծ ու անվթար պահուած է ըսիք մեզի զուսպ խանդաղատանքով մը, եւ յետոյ, օ՛հ, մանաւանդ երբ «արփւոյն յառաջածագ նըշոյլով» տրուի ձեզ բարձրանալ անդրէն այն լեռը, որ հայութեան ծագմանը նախագահեց՝ անոր վրայ «Ցիշեցիր եւ զմեզ», հայր սուրբ, ու լանջքերնիդ Արարատի ծաղկանց բոյրովն ու շունչովը ուռցուն արձակեցէք հոն ձեր սա չքեղ ուժգնահզօր ձայնը «ազա՛տն ի վեր ի Մասիս», հեռաստանի արմատախիլ Հայերէս առ Հայրենիք մեր կարօտոյ որդիական ողջոյնը թող ըլլայ ատիկա:

ՏԻԳՐԱՆ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ

1913

ՄԻՏՔԵՐ

ՇՈՓԷՆՀԱՈՒԷՐ.— Հարստութիւնը ծովու ջուրի նման է, որքան շատ խմուի, այնքան աւելի ծարաւ կը զգացուի:

ՊԷՕՐԿ.— Հանրային կեանքը կը պահանջէ ոյժ եւ եռանդ: Ով որ կը քնանայ իր տեղը, կը դաւաճանէ իր պարտականութեան, ինչպէս այն անձը որ կ՚անցնի թշնամիին կողմը:

կունքներէն կախարդականօրէն ամբարուած գաղտնիքներով հզօր՝ դարձնելու նուագարանին ականջները, վերահաստատելու այդ ցեղին առանձնայատուկ ճշմարտութիւնը, եւ այդպէսով՝ ընդհանրական ու երկնային ներդաշնակութիւնը:

Բայց այստեղ մենք ճակատ ճակտի եկանք արդէն՝ կեանքի մեծագոյն խնդրին հետ, մարդուն յաւերժապէս կապուած միակ մեծագոյն խնդրին հետ՝ բարոյականին:

X

Որ եւ է վերլուծման կարօտ չէ: Այդ կարգի մեծվայելուչ միջամտութիւն մը, ընթացիկ կեանքին մէջ, նշանակութիւն կրնայ ունենալ՝ եթէ միջամտողը նախ մտաւորական մը ըլլայ. ըլլայ մէկը որուն անցեալի հրապարակին վրայ, այս կամ այն առիթով, մեծ թէ փոքր, կոթող մը կանգնած է ըլլայ մէկը որուն անցեալը հրապարակի մը, հաւաքականութեան ակնարկները կեդրոնացած են եւ իրմէ կենսահիւթ ստացած. ըլլայ մէկը որուն մէջ, երկվայրկեան մը գոնէ, ցեղին անխարդախ առաքինութիւնը թրթռացած է ի հաշիւ համայնքին. ըլլայ մէկը որուն բռնկած հոգին, բոցէ մը, ուղեկորոյս զանգուածի մութ ալեկոծումներուն առջեւ, ճանապարհը լուսաւորած է. ըլլայ մէկը որ, կեանքի խորհրդաւոր խաղին բեռումով, դարձած է ընտրեալը ժողովուրդին, ու տրուած բոլէին, դարձած անոր տիրոյթը, ու իր գործը կամ շրթները բարբառած են, պարզելու համար, պաշտպանելու համար նոյն այդ ժողովուրդին այն ճշմարտութիւնները որոնք մնայուն են եւ իր ակունքներէն կը բխին:

Այս ըմբռնումով, «Ցեղին Սիրտը»-ին խօսքը՝ արարք է, ու այդ կարգի արարք: Սիամանթոյին շեփորը նոյն տեսակի մեծ ժէսթերուն յաւերժական հնչումը կը թնդացնէ: Ապա ուրեմն, այս մարդոց միջամտութիւնը — եւ դեռ Թումանեանինը, Ահարոնեանինը, Խրիմեանինը, Անդրանիկինը, Կոմիտասինը, Թորամանեանինը, եւն. — գերազանց չափով մտաւորականի միջամտութիւն կրնայ հանդիսանալ: Անոնցմէ գալով՝ միջամտութիւնը իմաստ, ապա ուրեմն գոյութեան իրաւունք կը ստանայ:

Անդրանիկին ահարկու ժէսթը՝ մահուհիթ հարուածով պատուհասելու ժողովուրդի մը ամբողջ առաքինութիւնը ուրացող, զայն նախատող, բարոյականէ զրկող ու այլասերման մըղող գլուխը, անհամեմատ աւելի օգտակար, աւելի մեծ արարք է,— միակ նշանակութիւն ունեցող խնդրին տեսակէտով, այսինքն մշակոյթին տեսակէտով,— քան թէ գրականութեան տրուած նոյն իսկ վաւերական գործի մը արդարութիւնը: Որովհետեւ այդ ժէսթը, հոգ չէ թէ կ՚ոչնչացնէ պտուղ մը, նոյն իսկ շատ արժէքաւոր պտուղ մը, այդ ժէսթը ամլութենէ կը փրկէ, վտասերումը կ՚ազատէ, ամենաբարձր պարարտանիւթովը կ՚ուռճացնէ ամբողջ պարտէզ մը ուր մէկ պըտուղի փոխարէն անհամար ծառեր կրնան իրենց պտուղը տալ: Միակ կարեւորը այն է, որ ժողովուրդի մը բոլոր մաքուր ուժերը կամ ամբողջական գիտակցութիւնը փողփողի իր առաւելագոյն լոյսովը, ու բաբախէ բարձրագոյն տրոփիւններովը: Բոլոր այն խօսքերն ու ժէսթերը որ աստ կը ծառայեն՝ աւելի քան արժէքաւոր են, աւելի քան մարդկային են: Ցեղային դիմագիծ որոշող արարքներ են, եւ այդպէսով, համամարդկային ներդաշնակութեան նպաստող խորհուրդ:

X

Այս վերլուծական տողերը, որքան ալ վարկպարազի, բաւականին պարզաբանեցին գլխաւոր պայմանները որոնց համեմատ՝ որպէսզի միջամտութիւնը բանաւոր ըլլայ եւ գործօն՝ պէտք է կատարուի մտաւորականն իր ապացոյցները տուած անհատի կողմէ: Անհատներ որոնց անձնական թէ հանրային կեանքը, գոնէ, պէտք է արատէ զերծ ըլլայ. եւ անհատներ որոնց ձայնին մէջէն՝ ցեղին ոգին թրթռայ:

Լոյս մը եւս ձգելու համար այս խնդիրներուն վրայ, բոլէ մը նկատի առնենք որ տեղի ունենայ «միջամտութիւն» մը, պախարակումներ եւ համախոհութիւններ յայտնող զաւեշտ մը, հայկական գաղութին մէջ, «մտաւորականներու» հատընտիր խումբի մը կողմէ: Բացորոշ է որ այդպիսի դէպք իսկական միջամտութեան մը կապկութիւնը կրնայ ըլլալ միայն: Իսկ որ եւ է կապիկ իր վարպետը կը կապկէ: Հետեւաբար մեր «մտաւորականներու» փունջը ստիպուած է՝ երթալ վարպետը գտնելու: Այդ փնտռտուքը բաւականին երկար ճամբորդութիւն մը պիտի պարտադրէ իրենց:

Ճամբորդութիւն մը դէպի այն երկիրը ուր Հայը աճած է. ուր ան պիտի բուսնի եւ աճի այնպիսի յամառութեամբ որուն խոյսէն ո՛չ մարդոց, ո՛չ բնութեան տարրերը կրնան գալ: Այնպիսի կամքով ինչպիսին է Արարատի կամ Մաստառի կողերուն բուսնող ծոթրիններուն յամառութիւնը: Իսկ ան՝ յաւերժութեան գլուխ կուտայ:

Եւ ահա, երկար, տաժանելի ճամբորդութենէն յետոյ, մեր «մտաւորականները», յոգնութենէ ու դժգոհանքէ ջախջախուած, հասան կորսուած հիւղաւան մը որ կը տաքնար այն հողին վրայ որ Հայու արիւնին գոյնը տուած է: Զարկին խրճիթին դուռը: Դուրս եկաւ, «արխալուխը» վրան, տրեխը ոտքին, նախշուն գդակ մը գլխուն, մազոտ երեսով, խանձուած մորթով, կոպտացած մատներով հայ շինականը:

— Մեր պապերը, ըսել է, սա՞նկ մարդիկ եղած են, փսփսաց մէկը միւսին ականջին, յոյժ զուարճացած:

— Բարե՛ւ, հազար բարեւ, պատասխանեց ան, խէր ըլլայ, գալուստնիդ բարի:

Ու մեր չիչէճները լեզու ելան, սկսան խօսիլ, սալօնային բացատրութիւններով, հաճոյակատար դարձուածքներով, նրբագին քաղաքավարութեամբ: Այսպէ՛ս, իրենք եկած են, իրենք՝ «մտաւորականներ», տեսնելու իրենց վարպետը, լսելու եւ տեսնելու դերը զոր, յետոյ, գաղութ վերադառնալով, իրենց ազգակիցներուն, խե՛ղճ, մոլորա՛ծ ազգակիցներուն առջեւ պիտի խաղան: Գաղութի ցամքած աղբիւրին՝ հայկական ոգիի, բարոյականի հայկ. ըմբռնումին ջուրը պիտի հոսեցնեն: Իրե՛նք ... Ահա, Վարպե՛տ, mon cher, այսպէս այսպէս բաներ պատահած են, հո՛ն, այնտե՛ղ, հեռաւոր հեռաւոր գաղութին մէջ որուն զգալու եւ մտածելու մեքենան խանգարուած է:

Շինականը աչքերը չփեց, խաչած ծոծրակը քերեց, նորէն աչքերը չփեց ու նայեցա՛ւ «մտաւորականներուն»:

— Դուք Հա՞յ էք, հարցուց:

— Grand Dieu! Bien sûr.

Շարունակեց դարձեալ դիտել հաստ ու բարակ, գունտ ու կլոր «մտաւորականները», չէշտակի: Յետոյ, աչքերը՝ որ աշխատանքին ու սուրբ հողին խղճովը լուսաւորուած էին, խոժոռեցան: Գէշ բաներ զգաց:

Ոսկեզօծ «մտաւորական» մը որ հայերէն քանի մը բառ գիտէր միայն.

— Moi, décidément, par ma conformation intellectuelle et morale, je suis plus Français qu'autre chose.

Ուրիշ մը.

— Արարատը աղուոր է ամմա, Զամըլըճայի չի գար:

— Արարատը ուղեղիս կը խօսի, Ղալաթիան՝ սրտիս:

— Հա՞յ էք դուք, հարցուց դարձեալ շինականը, պնդող շեշտով ու բարձրաձայն, ամէն մէկուն աչքերուն մէջ զատ զատ նայելէ յետոյ:

— Ան գրասենեակներուն պատերը, կամ, միայն եթէ եկեղեցիին բակը լեզու ելլէին ... մրմնջեց, գլուխը տխրօրէն երերցնելով: Յետոյ, անհունօրէն ձանձրացած, աչքերը ձգեց անդին, ոչխարներուն վրայ: Վերջին անգամ հեռանալէ առաջ, ակնարկը մէկէն միւսին վրայ նետելով.

— Ի՞նչ ազգութեան կը պատկանիք, հարցուց եւ միեւնոյն ժամանակ լայն ու նախշուն գօտիէն ծխատուփը հանեց: Ապա, կռնակը դարձուց, հեռացաւ:

— Հէ՛է՛, հօօ՛ օ՛, լօ՛, լօ՛, արձագանգեցին ձոր ու ծործոր, վճիտ, հոգեպարար, լայնաշունչ:

Գրականութեան մեր ծաղիկ ախոյեանները դարձան գաղութ: Անթերի արուեստով սերտած էին հայասիրութեան, հանրային բարոյականին օրինագիրքերը: Ալ՝ կազմ ու պատրաստ էին գործելու ...

X

Ժամանա՛կ, ժամանա՛կ: Պատուհասո՛ղ, արդարադա՛տ ժամանակ: Միակ ամբաստանող, միակ պաշտպան, միակ դատաւոր: Երդուեալներու միա՛կ վերջին խօսք: Քու ապառնիիդ կողերուն վրայ կը բանաս ահա ճանապարհները՝ մտաւորականութեան շըքերթին առջեւ:

Ու նեխած շուկաներու սալարկներուն վրայ թափառող կամ ինկած «մտաւորականներուն» կը դպչիս կոշիկիդ քթովը, ու կը գլորես զանոնք գռիհներու յաւերժական մութերուն մէջ:

Ժամանա՛կ, ժամանա՛կ, ահե՛ղ դատաւոր:

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

Գաղթնի վարկերը կը կրճատուին

Վարչապետութեան ընդհ. քարտուղարութիւնը զեկոյցով մը կը տեղեկացնէ թէ կառավարութիւնը որոշած է կրճատել գաղտնի վարկերը, խնայուած գումարը յատկացնելով նոր նախարարութեանց ծախքերուն: Այսպէս, արտաքին նախարարութեան գաղտնի վարկերէն կրճատուած է 1,684,800 ֆրանք, ներքին նախարարութենէն՝ 128,000, զինուորականէն՝ 400,000, օդանաւային վարչութենէն՝ 69,600: Զեկոյցը կ'ըսէ թէ այս կարգադրութեամբ կառավարութիւնը գոհացուցած կ'ըլլայ գաղտնի վարկերը ջնջելու հանրապետական հին պահանջը, միեւնոյն ատեն պետական վարչութիւնը կազմակերպելով արդիական հիմերու վրայ:

Յայտնի է թէ գաղտնի վարկերու յատկացումը եւ անոնց բաշխումը մամուլին՝ տեղի տուած են մեծ զեղծումներու: Նախկին վարչապետ Պ. Տարտիէ Սթավիսքիի գործին քննութեան ատեն կը յայտարարէր թէ ֆրանսական մամուլին 4)5ը գաղտնի վարկերով եւ ուրիշ կողմնակի միջոցներով կը պահէ իր գոյութիւնը:

Նոր դէպքեր Թունուզի մէջ

Ալժերիայէն եւ Մարոքէն վերջ, Թունուզն ալ վարակուած է օրուան խլրտումներէն: Ուրբաթ օր Կաֆսա գիւղին մէջ Հրեայ մը կը վիճէր Արաբի մը հետ, երբ այս վերջինը բացագանչեց.— «Անկցի՛ն Հրեաները»: Անցորդ ոստիկան մը միջամտեց եւ պահականոց առաջնորդեց Թունուզցին: Ճամբան այս վերջինը օգնութեան կանչեց իր կրօնակիցները, որոնք խոյացան ոստիկանին եւ բիրերով ու քարերով խոշտանգեցին ոստիկանը: Պաշտօնեան հարկադրուեցաւ ֆրանսական տուն մը ապաստանիլ: Ցետոյ ճամբայ ելաւ դէպի պահականոց, ողորմելի վիճակի մէջ: Ճամբան յարձակողներէն մէկը դիմացն ելլելով, ծեծեց զինքը: Այն ատեն ոստիկանը ատրճանակը քաշելով գետին փռեց Արաբը:

Դէպքին լուրը քաղաքին մէջ տարածուած ըլլալով, խուժանը հրէական խանութներուն վրայ յարձակեցան եւ աւարի տուին: Խանութպանները դիրք բռնեցին ուր որ կրնային: Խանութի մը մէջ երկու հրեայ եղբայրներ զէնքի դիմելով վիրաւորեցին խուժամ մը: Ի վերջոյ զօրք հասաւ եւ վերահաստատեց խաղաղութիւնը: Սենեկալցի զինուոր մը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ: Կառավարութիւնը օգնական զօրք ղրկեց գիշերանց:

Կացութիւնը մեղմացած է Ալժերիոյ եւ Մարոքի մէջ: Փարիզի աջակողմեան եւ ձախակողմեան թերթերը փոխադարձաբար իրարու կը վերագրեն այս խլրտումներուն մեղքը:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԱՏԻ ՔԱՇՈՒԵՑԱՒ նախկին երեսփոխան Էմիլ Ֆոռ, որ 35,000 ֆրանք ըստացած էր քազինոյի մը վարչութենէն, նախարարական արտօնութիւն մը ձեռք բերելու համար:

40 ԺԱՄՈՒԱՆ աշխատանքի, վճարովի արձակուրդի եւ արհեստակցական պատուութեան օրէնքը Պելժիոյ Ծերակոյտին մէջ ալ քուէարկուեցաւ: Գործադուլը կը շարունակուի Անվէրսի մէջ:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԷՆ արաբական պատուիրակութիւն մը հասաւ Լոնտոն, բանակցելու համար: Երուսաղէմի մեծ միւֆթին կը հերքէ այն լուրերը թէ ինք համաձայն է հրէական ներգաղթի ժամանակաւոր դադարման: Ընդհակառակն, բոլորն ալ կը պահանջեն բացարձակ արգելք, իսկ Հրեաները իրենց կարգին չեն ընդունիր որ եւ է կաշկանդում ներգաղթի մասին:

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

Կիրակի, 5 Յուլիս

ՔԼՕԹԱՃԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ ԴԱՇՏԱՅԻՆ ՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ՊԱՐ

Route de Château-Combert Պ. Յ. Գրմպըլեանի **La Baronne** գեղատեսիլ ագարակին մէջ, պաղ ջուրի ակին եւ աւազանին շուրջ։

ԿԵՐԷՔ, ԽՄԵՑԷՔ, ՊԱՐԵՑԷՔ, ԵՐԳԵՑԷՔ ԵՒ ԶՈՎԱՑԷՔ,

Ունինք ճոխ ուտեստեղէնի պաշար աժան գիներով:

Մուտք 3 ֆր. միայն:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Իսի՛լէ Մուլինոյի «Մուրատ» խումբի պաշտահանդէսը յետաձգուած է յառաջիկայ կիրակի օրուան. նոյն վայրը:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Վաղանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները եւ անդամակցութ իլ փափաքողները վաղը երկուշաբթի երեկոյեան ժամը 8.30ին, ընկերուհի Գասեանի բնակարանին մէջ: Ներկայանալ անդամատետրով:

---

12 ՕՐ ԻՏԱԼԻԱ

Հռոմէական ուղեւորութիւն Վենետիկ եւ Միլան

կազմակերպուած Փարիզի Մ. Ռ. Նախկին Աշակերտաց Միութեան կողմէ.

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Մեկնում.— Ուրբաթ 14 օգոստ. Փարիզէն (Gare de Lyon) ժամը 22.45ին.

Մարսէյլէն.— (Gare St. Charles) ժամը 19.45ին։

Դարձ.— Չորեքշաբթի 26 օգոստ. ի Փարիզ ժամը 14.20ին.

ի Մարսէյլ ժամը 11.15ին:

Մէկին ըլլալով ուղեծախս Փարիզ—Վենետիկ—Փարիզ, բնակութիւն եւ սնունդ առաջնակարգ պանդոկներու մէջ, 750 ֆր., իսկ Մարսէյլ—Վենետիկ Մարսէյլ 650 ֆրանք:

Ժամանակին կատարել Նանսէնեան անցագրի դիմումները:

Նանսէնեան անցագրով ճամբորդել ուզողները որոշ դիւրութիւններ ստանալու համար պէտք մինչեւ Յուլիս 5 արձանագրուելու են:

Մասնաւոր դիւրութիւններ իտալական visaին համար:

Մանրամասնութեան համար գրել.—

Association des Anciens Elèves Moorat-Raphaël

49 Rue Rochechouart, Paris (9e)

Մարսէյլի եւ Մարսէյլի շրջանին համար Միութեան ներկայացուցիչներն են.

Mrs Ekserjean & Marimian, 40 La Canebière, Marseille.

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԱՄԷՆԷՆ ՃՈԽ

ԲԱՑՕԹԵԱՅ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Տեղի կ'ունենայ 2 Օգոստոս, կիրակի, ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

ERMITAGE de LONGCHAMPի մէջ (**Bois de Boulogne**)

Մուտք 10 ֆր. եւ առաջին consommationը ձրի:

Պիւֆէի գիները նմանապէս զեղչուած:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Պանթէօ-Բաշանի Մասնաճիւղի Սանուց Միութեան կողմէ

12 Յուլիս, կիրակի առաւօտեան ժամը 11էն գիշերուան ժամը 11

Chez Fiquet, Ռոպէնսոն

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ ԺԱՄԸ 3—7

կը ներկայացուի սանուհիներու կողմէ

48 ՕՐՈՒԱՆ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔ

կը նուագէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ, կը պարէ փոքրիկն ՌԷԺԻՆԱ

7—11 եւրոպական պարեր: Ճաշ: Դիւրամատչելի պիւֆէ:

Անձրեւի պարագային գոց սրահ: Մուտք 3 ֆրանք:

փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան

Մեծ դաշտահանդէս

Նախագահութեամբ Մեծ-Նոր-Գիւղի Վերաշինաց Հայր. Միութեան Ալֆորվիլի կեդ. Բաժնի

5 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

Պուա Շանթրէօզի անտառին մէջ, Ալֆորվիլ:

Արեւելեան նուագ Փարիզի առաջնակարգ նուագածուներու կողմէ:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ: ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՊԱՐ ՄԸ:

Ֆրանսական եւ սպանիական պարեր:

Կատակախաղ մը եւ զանազան անակնկալներ:

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԵՒ ԶՈՎԱՑՈՒՑԻՉ ԸՄՊԵԼԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ:

Տախտերու մասնակցութեան համար 1 ֆր. մուտք:

«ՇԻՐԱԿ»

Թէ՛ փորձառութեամբ եւ թէ՛ բժշկական զննութեամբ հաստատուած ճշմարտութիւն մըն է որ Արեւելքի իսկական օղին, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով ու անիսոնով եւ թորուած մասնայատուկ գործիքով (ալամպիք)՝ ազդեցիկ զօրացուցիչ մըն է: Բայց օղի գործածողը պէտք է գիտնայ ընտրել այն վաճառանիշը՝ որ կ'երաշխաւորէ անարատ օղիին բոլոր յատկութիւնները: Այսպէս, օղի անունին տակ՝ խարդախուած եւ քիմիական նիւթերով պատրաստուած ըմպելին կը քայքայէ առողջութիւնը եւ կազմական աղետալի խանգարումներ յառաջ կը բերէ:

«ՇԻՐԱԿ» օղին, որ մասնաւոր մենաշնորհով Ֆրանսայի մէջ կը բաշխուի, պարապ հանուած Արեւելքի իսկական օղինէ, կը լրացնէ օղիէն ակնկալուած բոլոր օգտակար յատկութիւնները: Ուրեմն, եթէ օղիի սիրահար էք, խմեցէք զայն, բայց փնտռեցէք եւ խմեցէք Հայաստանի պատմական փառապանծ նահանգին անունով կնքուած եւ Շիրակի չքեղ նկարը կրող պիտակով «ՇԻՐԱԿ» օղին, ձեր առողջութեան դաւաճանած չըլլալու համար:

Մեծաքանակ գնումի համար դիմել՝ Ֆրանսայի եւ գաղթավայրերու միակ արտօնատէր

GRANDE DISTILLERIE DU PARC

1 Bld. Onfroy, Prado—MARSEILLE, Tél. D. 78—73

Լիոնի եւ շրջակայքի մթերանոց D. N. BAHADOURIAN, 2 Sevigné, LYON — Tél. Moncey 32—10

Նիսի մթերանոց H. KHATCHADOURIAN, 24 rue Assalit, NICE — Tél. 841.85

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton : 52 73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԿԱՐԱՊԵՏ Ե. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES *հիմնուած 1869*

29 rue Mathis, Métro Crimée,

Otobus: AJ, AV, CP, 52, 50)71

կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.: Նորոգութիւն ժամացոյցներու: Կը գնենք՝ պլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով:

Գաւառներէն եկած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

Maison CHARLES

ԳԱՌՆԻԿ ԿԱՐԻՆԵԱՆ

110 Rue de Rennes, Paris (6)

Métro: St. Sulpice & Rennes

Դերձակատուն արանց եւ կանանց:

Ճոխ մթերք անգլիական եւ ֆրանսական կերպասներու:

Խնամուած կար եւ ամիսերի աշխատանք չափաւոր գին:

FIDES TRANSPORTS. Spécialistes pour le transport des bagages et du mobilier en **U. R. S. S.** - Emballage et expédition pour **tous pays.** - Formalités en douane. - Déménagements à Paris.

45, rue des Petites-Ecuries Paris-X - Téléphone: PRO. 13-05

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ՌԱՔԻ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած օղին է ՌԱՔԻ ՏԻՒԶը:

Զգուշացէք այլ եւ այլ նիւթերով պատրաստուած եւ ձեր կեանքին վնասակար օղիները խմելէ, այլ խմեցէք միմիայն ՌԱՔԻ ՏԻՒԶը, որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած եւ գնահատուած է:

UN DUZE

MARQUE DÉPOSÉE

RAKI

40°

DUZE

Véritable Anisette Orientale

DISTILLERIE OTTOMANE ISTAMBOUL

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Ա. ՏԱԼԱՔԻՒՐԷԵԱՆ

8 rue Suffren, Marseille— Tél. D. 70-89

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագիտ. ամէն տեսակ խնդիրներու. Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն: Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ճառերու եւ դասախօսութիւններու խմբագրութիւն: Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ:

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

Դերձակ ԱՐԹԱՒԻՐ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

Վկայուած ֆրանսական եւ իտալական Académie de Coupeէն:

Անգլիական եւ ֆրանսական կերպասներ.

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԿԱՐ: ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆ:

Դիմեցէք անգամ մը եւ գոհ պիտի մնաք:

3 Rue Lemercier, Փարիզ (17), մէթրօ **Place Clichy**

Դերձակատուն

ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆ

31 Route de Choisy, Ivry s/Seine

Հեռաձայնել Italie 13—45

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ֆրանսական եւ անգլիական կերպասներու:

Վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած աշխատանք, չափաւոր գին:

Ստացած ենք ամառնային գեղեցիկ կերպասներ.

Ձեր շինելիք հագուստներուն համար դիմեցէք մեր դերձակատունը:

PETITES ANNONCES

ՕԳՏԱԿԱՐ ՀԱՍՑԷՆԵՐ

ԲԺԻՇԿՆԵՐ.—

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Վիրաբոյժ-Ատամնաբոյժ

16, Rue de Vaugirard, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն կամ Սէն Միշէլ

Tél. Odéon 76—22

Dr. L. KRIKORIAN

Ներքին եւ վեներ. հիւանդութիւններ

126, Rue du Fbg. St. Denis, Paris (10)

ԴԵՐՁԱԿՆԵՐ.—

Գ. ԱՃԷՄԵԱՆ

Արանց եւ կանանց

42, Rue Blanche, մէթրօ՝ **Trinité**

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐ.—

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Արեւելեան ամէն տեսակ ապրանքներ

4, Rue de Metz

մէթրօ՝ **Strasbourg - St. Denis**

ՆՊԱՐՎ. CONSTANTINOPLE

Արեւելեան եւ եւրոպական ապրանքներ

37, Rue de Trévise

մէթրօ՝ Cadet — **Tél.: Prov. 82 - 96**

OFFICE NANSEN

38 Boulevard Raspail — Paris (6)

Եփրատ Ռուսգախումբի համար դիմել Պ. Տիգրան Օհանեանի, 15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine.

PHOTO REX

A. Keussayan

11 Place Jules Guesde, Marseille

Նուրբ աշխատանք եւ մատչելի պայմաններ:

ԹԱԳՒՈՐ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Կերպասեղէնի ներկայացուցիչ

27, Rue Dunoir, Լիոն (3), Ռօն

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆՐԹՆԻՆԿԻ ՀԱՄԱՐ)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՅՈՒԼԻՍ
MARDI 7 JUILLET 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3159

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՒԵԼԻ ՏԺԳՈՅՆ ՔԱՆ ԵՐԷԿ

Եթովպիոյ Թաղումն ալ կատարուեցաւ շաբաթ օր, 4 յուլիս, նոյն անփառունակ արարողութեամբ, — քանի մը ճառ, տժգոյն բանաձեւ մը, եւ յետաձգում :

Անգամ մը եւս հաստատուեցաւ, թէ ինչ որ Ազգերու Դաշնակցութիւն կը կոչուի, ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ միջազգային քաղաքական ակադեմիա մը, աշխարհակալութիւնները փաւերացնելու եւ արդարութեան սկզբունքը ծաղրանկարի վերածելու համար:

1920ի պատմութիւնն է որ կը կրկնուի, աւելի ճոխացեալ մանրամասնութիւններով :

Այն ատեն, մինուճար Հայաստանը չատ հեռու էր: Ոչ միջոց ունէր կռիւը չարունակելու, ոչ դաշնակից, ոչ ալ 52 պետութիւններու բանաձեւը՝ իբրեւ չանթարգել:

Մեծերը, օրուան յաղթականները նոյնիսկ զգուշացեր էին իրբեւ անդամ ընդունիլ Հայաստանը, որպէսզի օգնելու կամ պաշտպանելու պարտաւորութեան տակ չգտնուին:

Եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնն ալ կատարեալ ձեւակերպում ստացած չէր տակաւին: Զունէր անհրաժեշտ ուժը — գոնէ այդպէս կ'ըսէին — ոչ իր համրանքով, ոչ ալ բովանդակութեամբ:

Ու վերջապէս, նոր վերջացած էր Մեծ Պատերազմը: Յոգնե՛ր էին բոլորն ալ, ուժասպառ եւ ջղագրգիռ: Այնպէս որ, կը զգուշանային նոր բարդութիւններէ եւ արիւնահեղութիւններէ :

Եւ նորածին Հանրապետութիւնը զոհուեցաւ հակառակ բոլոր բանաձեւերուն եւ այնքան հանդիսաւոր յանձնառութեանց: «Փոքր դաշնակի՞ց» — գնա բանդ, այդ երէկ էր: Մենք մեր նպատակին հասանք, դուն ալ, եթէ ուժ ունէիր, թող կռուէիր եւ յաղթէիր...

Այդ օրէն մինչեւ Եթովպիոյ ողբերգութիւնը՝ չատ երկար է պատմութիւնը, բայց ոչ գաղտնիք:

Միեւնոյն խեղկատակութիւնն է որ կը չարունակուի, այդ օրէն մինչեւ այսօր:

Բոլորն ալ կը ժպտին երեսիդ, քեզի չափ կը գուրգուրա՜ն իրաւունքներուդ վրայ: Մինչեւ անգամ թուղթեր կը ստորագրեն, բանաձեւեր կը քուէարկեն, ի հարկին ժանիք ցցելով «նախայարձակ», յանցապարտ պետութեան դէմ:

Մինչեւ որ... մինչեւ որ կամուրջը անցնին: Եթէ յաղթեցիր, լաւ: Եթէ պարտուեցար, յանցաւորը դուն ես, ոչ թէ թշնամին կամ իրենք :

Եւ այնքան մանրացեր են մարդիկ, որ կը խնայեն ոչ միայն կաթիլ մը արիւն, այլեւ մէկ ոսկին:

« Գոնէ դրամ տուէք որ չարունակենք պատերազմը» — կ'աղաղակեն Հապէշները, իրենց պարտեալ Թագաւորին եւ զօրավարներուն բերնով:

Ու մինչ բանաձեւը սնամէջ, առաձգական տրամադրութիւններ կը պարունակէ բուն հարցի մասին, չատ բացորոշ է այս կէտին մէջ, — ժողովը 1ի դէմ (Եթովպիա) 23 ձայնով մերժեց տասը միլիոնի փոխառութեան առաջարկը: 23 պետութիւններ ձեռնպահ մնացին:

Ի՞նչ մնաց անդին, — խորին յուսախաբութիւն եւ անզօր կատաղութիւն: Հառաչանք, անէծք եւ աղօթք:

« Կատարուած իրողութիւն »ն է աշխարհի օրէնքը, — սկիզբն իմաստութեան: Եւ յաղթելու, զգետնելու գիտութիւնը: Կրնա՞ս կատարուած իրողութեան առջեւ դնել աշխարհը: Կրնա՞ս յաղթել եւ պայմաններ առաջարկել, — գլխու վրայ տեղ ունիս, ինչպէս Թուրքիան, Գերմանիան կամ Իտալիան: Մնացեալը «էրած սրտի մխիթարանք է»:

Միայն ապիկարութիւնը չէ որ սեւ էջ մը եւս կը բանայ Ազգերու Դաշնակցութեան պատմութեան մէջ:

Մանուածապատ բանաձեւեր յաճախ կը յաջողին պարտկել այդ ապիկարութիւնը, որ աւելի քան 15 տարուան պատմութիւն ունի: Բայց չեն կրնար ծածկել բուն վէրքը, — հոգեկան սնանկութիւնը:

Դուք տեսաք թէ ինչպէս ձեռքի վրայ պտտցուցին ամէնէն արիւնախանձ աշխարհակալը, Թուրքիան, երբ Ազգաժողովէն ներս կը մտնէր:

Ու տեսաք, նաեւ, թէ ի՛նչպիսի խանդաղատանքով մը ողջունեցին զայն, երբ Նեղուցներու վերազինման խնդիրը կը ներկայացնէր անմա՜ն «օրինապահութեամբ »:

Այո, Թուրքիան իրաւունք ունի ապրելու, իր ապահովութիւնը զօրացնելու եւ իրենց հետ մէկ բարձի վրայ ծերանալու, բայց իրաւունք չունին ապրելու միւսները, — անոնք որ իրենց խոստումներուն ապաւինելու, դաշնագիրներու հաւատալու յիմարութիւնը գործեցին եւ յաղթուեցան :

Զէնք ունի՞ս, — զարկ եւ բոլորը քեզի հետ են:

Իրենք, յաղթականներն ալ այդ արուեստն է որ կը կատարելագործեն, միեւնոյն ատեն Ազգաժողով խաղալով:

Արդարեւ, ոչ մէկ ատեն այնքան մոլեգնութեան էր հասած հարեւանէն աւելի զինուելու եւ անոր սպառնալու, ի հարկին զարնելու կամեցողութիւնը:

Նոյն իսկ Եթովպիան նոր ազդանշան մը դարձաւ զէնքերը բազմապատկելու եւ դանակները աւելի սրելու համար:

Եթովպիան սրեց ախորժակները: Եթէ ամէնէն հզօրները զինարշաւ կը կատարեն, իրենց աւարը պահպանելու համար, միւսներն ալ պոռթկալու առիթներ կը փնտռեն, միշտ վառօդ կուտակելով:

Տ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԿՌԻՒՆԵՐ ՇԱՆԶ'ԷԼԻԶԷԻ ՄԷՋ

Լուծեալ կազմակերպութիւնները ցոյց մը սարքած էին կիրակի օր

«ՖՐԱՆՍԱՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒՆ»

Կիրակի օր արիւնալի ընդհարում մը տեղի ունեցաւ Շան զ'Էլիզէի վրայ, երբ Հրեղէն Խաչի եւ ուրիշ լուծեալ կազմակերպութեանց 15 — 30,000 անդամներ թափօր կազմած «Մարսէյեզ» կ'երգէին եւ հայրենասիրական կանչեր կ'արձակէին: Ամէնէն բարձր կը հնչէր նոր ազդանշան մը, — «Ֆրանսան Ֆրանսացիներուն »:

Ընդհարումներու միջոցին վիրաւորուեցան 31 ոստիկաններ, իսկ ցուցարար վիրաւորներուն թիւը կարելի չէ հաշուել: Շատ մը սրճարաններու ապակիները խորտակուեցան, աթոռներ և սեղաններ տակնուվրայ եղան :Ցուցարարները ոստիկաններուն վրայ կը նետէին ինչ առարկայ որ անցնէր իրենց ձեռքը: Տասնըվեց հոգի ձերբակալուեցան: Երթեւեկը պահ մը դադրեցաւ եւ ուրիշ անկարգութիւններ պատահեցան:

Ֆաշական կազմակերպութեանց լուծումէն ի վեր առաջին անգամ էր որ ազգայնականները հրապարակային ցոյց մը կը կատարէին, բայց ոստիկանութիւնը չփորձեց միջամտել, թէեւ ստուարաթիւ ուժ համախմբուած էր գլխաւոր պողոտաներուն վրայ, մինչեւ Էթուալ :

Ընդհարումը սկսաւ ժամը 7էն առաջ, երբ ոստիկանութիւնը սկսաւ ճեղքել խռնուած բազմութիւնը, որուն թիւը 100,000ի կը հասնէր: Գիրկընդխառն կռիւներ տեղի ունեցան եւ սրճարանատէրերը չուարման մատնուեցան, երբ ցուցարարները աջ եւ ձախ կը նետէին աթոռներ, սեղաններ, գաւաթներ եւ պնակներ :

Ցուցարարները խոստովանեցան թէ հրահանգ ստացած էին Էթուալի մօտ համախմբուիլ ժամը 5ին, ապացուցանելու համար թէ լուծուած կազմակերպութիւնները իրաւունք ունին հրապարակային ցոյց կատարելու: Բազմութիւնը կը ծափահարէր, «Մարսէյեզ»ը կը թնդացնէր եւ կը կռուէր, ռազմադաշտի մը վերածելով Փարիզի ազնուապետական պողոտաները :

Գնդ. տը լա Ռօք գիշերը զեկոյց մը հրատարակելով, կը բացատրէր թէ Հրեղէն Խաչը իր լուծումէն առաջ որոշած էր արծարծել Անծանօթ Զինուորի դամբարանին բոցը եւ թէ ցոյցը սարքուած էր այդ նպատակով :

*** Խռովութեանց միջոցին ատրճանակ ալ պարպուեցաւ եւ երբ ոստիկանները կը փորձէին ցրուել բազմութիւնը, քարի բռնուեցան: Առաջին չղթաները ճեղքելէ վերջ, ցուցարարները սրճարանէ սրճարան խոյանալով, աջ ձախ նետեցին ինչ որ գտան: Այն ատեն ոստիկանները սկսան գործածել իրենց ճերմակ բիրերը եւ խռովութիւնը ծաւալեցաւ: Բազմաթիւ վիրաւորներ նախ սրճարաններու գետնայարկը փոխադրուեցան, յետոյ հիւանդանոց: Քիչ յետոյ օգնական զօրք հասաւ: Դէպքին վայրը կը գտնուէին նաեւ ոստիկանութեան ընդհանուր վերատեսուչը եւ քաղաքապետական ոստիկանութեան տեսուչը: Խաչոր ինքնաշարժներ միշտ նոր ոստիկան եւ պահակներ կը փոխադրէին որոնք անմիջապէս դիրք բռնեցին գլխաւոր պողոտաներուն վրայ: Յաճախ կը լսուէին հետեւեալ բացագանչութիւնները.

— Կեցցէ՛ բանակը, հանրապետական պահակները մեզի հետ են...

Շատ մը խումբեր հազիւ ցրուած, ուրիշներ կը կազմուէին եւ ընդհարումները կը սաստկանային: Խռովութիւնները մեղմացան ժամը 8ին, իսկ հսկողութիւնը չարունակուեցաւ մինչեւ ուշ ատեն: Օփերայի հրապարակին եւ ուրիշ վայրերու մէջ ալ պահակախումբեր տեղաւորուած էին, զգուշութեան համար :

*** Կարեւոր ցոյց մըն ալ տեղի ունեցաւ Տուէի մէջ (հիւսիս), ուր գացած էր կրթական նախարարը, Պ. Ժան Զէյ, տօնակատարութեան մը առթիւ: Ազգայնականները գիշերանց անարգական խօսքեր արձանագրած էին դպրոցին եւ մեռեալներու յիշատակարանին վրայ, նախարարին եւ կառավարութեան դէմ: Այս առթիւ ալ ընդհարում մը պատահեցաւ աջերուն եւ ձախերուն միջեւ: Առաջինները կը սուլէին եւ կ'անարգէին թափօրը, պոռալով անընդհատ, — « Ֆրանսան Ֆրանսացիներուն »: Թափօրին մասնակցողները յարձակում գործեցին եւ բուռն կռիւ մը ծագեցաւ, որու ընթացքին աթոռներ, սեղաններ եւ չիչեր իբրեւ զէնք գործածուեցան :

Նեղուցներու Խորհրդաժողովը վերաբացուեցաւ

Երէկ, երկուշաբթի, վերաբացուեցաւ Նեղուցներու խորհրդաժողովը, որ յետաձգուած էր, Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովներուն առթիւ: Կէս օրէն յետոյ նիստ մը տեղի ունեցաւ, ընդհանուր կացութիւնը քննելու համար: Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ գլխաւոր դժուարութիւնները հարթուած են, Ժընեւի մէջ կատարուած խօսակցութիւններու ընթացքին եւ հանգամանքները նպաստաւոր են արագ լուծման մը համար: Տակաւին կարգ մը կնճռոտ կէտեր կան, բայց այս չաբաթը վճռական պիտի ըլլայ ընդհանուր համաձայնութեան մը ստորագրութեան համար: Պատրաստութիւններ տեսնուած են ընդունելու համար իտալական պատուիրակութիւն մը: Մուսոլինի կը չարունակէ միշտ վերապահ դիրք մը բռնել այս հարցին մէջ ալ:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ մէջ նոր խռովութիւններ ծագեցան կիրակի օր: Հինգ ռումբեր նետուեցան, մէկը՝ Երուսաղէմի մէջ, ուր երեք հրեայ պաշտօնեաներ վիրաւորուեցան: Ռումբեր պայթեցան նաեւ Եաֆայի, Հայֆայի եւ Նապլուսի մէջ: Քեփրոն քաղաքին մէջ, ուր Արաբները դատապարտուած են 2000 անգլ. ոսկի տուգանք վճարելու, յարձակում կատարուեցաւ անգլիական պահականոցի մը վրայ: Զինուորները պատասխանեցին, սպաննելով մէկ հոգի եւ վիրաւորելով երեք հոգի: Առտուն արշալոյսին Արաբները փորձեցին կամուրջ մը օդը հանել Նապլուսի մէջ: Քսան Արաբներ ձերբակալուեցան:

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Հօթ Սավուա երթալով, ճառ մը խօսեցաւ Անըսիի մէջ եւ չեշտեց թէ երկիրը պէտք ունի խաղաղութեան եւ համերաշխութեան: « Եթէ կ'ուզենք պահել մեր բարեկամութիւնները եւ զինակցութիւնները եւ կատարել մեր աւանդական խաղաղասիրական դերը Եւրոպայի մէջ, պէտք է անդորրութիւն եւ ներքին կարգապահութիւն ունենանք, իսկ արտասահմանի մէջ ալ՝ հեղինակութիւն »:

ՏԱՆՑԻԿԻ ԽՆԴԻՐԸ.— «Ա՛Լ ԿԸ ԲԱՒԷ՛»...

Բուռն տեսարան մը Ազգաժողովին մէջ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը չաբաթ օր երկու նիստ յատկացուց, քննելու համար Տանցիկի խնդիրը: Վերջերս կարգ մը դէպքերպատահած ըլլալով, Ժընեւ հրաւիրուած էր Տանցիկի ծերակոյտին նախագահը, Կրայզէր, բացատրութիւններ տալու համար: Պ. Կրայզէր որ Գերմանացի է, խօսք առնելով, բուռն արտայայտութիւններ ունեցաւ: Նախ դիտել տուաւ թէ հարցը աճապարանքով արձանագրուած է օրակարգին մէջ. յետոյ չարունակեց.

— « Տասերկու օր առաջ, Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը (մարզպան), Լէսթըր, իր դժգոհութիւնը յայտնած էր ձեռք առնուած միջոցներուն համար: Եթէ գերմանական յածանաւին սպաները մերժեցին այցելել մարզպանին, այդ խնդիրը կապ չունի Ծերակոյտի ընթացքին հետ: Ես կը խօսիմ յանուն կառավարութեան մը որ կը ներկայացնէ 400,000 Գերմանացիներ: Անոնք չեն ուզեր իրենց ճակատագիրը յաւիտենապէս կապել Ազգերու Դաշնակցութեան, անոնց սիրտը արիւնով եւ լեզուով կապուած՝ գերման ժողովուրդին հետ, չի կրնար կապուիլ սահմանադրութեան մը որ խորթ է իրենց համար: Տանցիկը ինչո՞ւ բաժնուեցաւ Գերմանիայէն: Լեհաստան ազատ անցք ստացաւ դէպի ծով, համաձայն արդարութեան: Տանցիկը վերածուեցաւ այսպէս կոչուած ազատ պետութեան մը, որպէսզի վէճերու վառարան մը ստեղծուի արեւելեան Եւրոպայի մէջ, Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ: Տանցիկ երբեք օգնութիւն չստացաւ Ազգերու Դաշնակցութենէն, մինչդեռ պարտաւոր է միլիոններ վճարել, ի նպաստ Ազգաժողովին կատարուած սեղանաւորական գործառնութեանց համար: Տանցիկ անհամաձայնութեան վառարան մը եղաւ Եւրոպայի մէջ: Հիթլէրի եւ Փիլզուտսքիի շնորհիւ էր որ Տանցիկի կացութիւնը լուծում ստացաւ: Գերմանացիներու եւ Լեհերու ուղղակի հաղորդակցութեամբ կարգադրութեան ուղին գտնուեցաւ առանց մարզպանի: Մենք յանձն առած ենք ուղղամտօրէն պահպանել բոլոր դաշնագիրները. սակայն, երկու տարիէ ի վեր, մարզպան Լէսթըր միշտ վէճ կը փնտռէ Ազգաժողովին ներկայացնելու համար: Երեք տարիէ ի վեր, ազգային - ընկերվարական (հիթլէրական) մեծամասնութիւն մը հաստատուած է Տանցիկի մէջ, բայց Պ. Լէսթըր կ'անտեսէ ժողովրդապետութեան սկզբունքները, որպէսզի պաշտպանէ փոքրամասնութիւն մը ահարեկէ մեծամասնութիւնը: Բացորոշ է որ ժողովրդապետութեան հիմնական օրէնքը բռնաբարուած է »:

Պ. Կրայզէր նախկին ռազմիկ ըլլալով, պատմեց թէ ինք չատ մեռեալներ եւ վիրաւորներ տեսած է, բայց երբեք չէ տեսած այնպիսի յօշոտումներ որ կը կատարուին Տանցիկի փոքրամասնութեան կողմէ: Եթէ կ'ուզեն, ինք պատրաստ է հանրաքուէ կատարելու, հաստատելու համար թէ ժողովուրդը կը հաւնի՞ մարզպանին վարած քաղաքականութեան: Ա. Դ. Խորհուրդը կրնայ ուրիշ մարզպան մը ղրկել, որ բնաւ չխառնուի ներքին քաղաքականութեան: Կամ կրնայ այլեւս մարզպան չղրկել: Ազգերու Դաշնակցութեան երաշխաւորութիւնը կրնայ գործադրուիլ ուղղակի ծերակոյտի նախագահին անձնական պատասխանատուութեան տակ: «Եթէ Ա. Դ. Խորհուրդը այսպէս չարժէ, միայն Տանցիկի ժողովուրդը չէ որ երախտապարտ պիտի ըլլայ, այլեւ ամբողջ աշխարհը »:

Պ. Կրայզէր, որ չատ գրգռուած կը խօսէր, ճառը վերջացուց հետեւեալ բացագանչութեամբ.

— « Ա՛լ կը բաւէ...»: Եւ թղթածրարը ուժգնօրէն սեղանին վրայ նետեց :

Այստեղ նիստը ընդհատուեցաւ, որպէսզի Ա. Դ. Խորհուրդին անդամները կարենան մասնակցիլ ընդհ. ժողովին:

Երկրորդ նիստին մէջ, մարզպանը յայտարարեց թէ ինք պարզապէս իր պարտականութիւնը կատարած է եւ թէ չուզեր պատասխանել իրեն դէմ եղած մեղադրանքներուն: Լեհաստանի արտաքին նախարարը խօսք առնելով ըսաւ թէ կ'ընդունի Պ. Իտընի տեղեկագիրը եւ անտեղի գտաւ Պ. Կրայզէրի յարձակումները: Ֆրանսայի արտաքին նախարարը յիշեցուց թէ Տանցիկը դաշնագիրներով դրուած է Ազգաժողովին հովանաւորութեան տակ եւ անոր անունով է որ կը գործէ մարզպանը: Ֆրանսա եւս կ'ընդունի Իտընի տեղեկագիրը, Լեհաստանի յանձնելով հարցին ուսումնասիրութիւնը: Պ. Իտըն, որ ժողովին նախագահն էր, ցաւ յայտնեց Կրայզէրի ճառին համար, անպատշաճ գտնելով անոր ոգին եւ բացատրելով թէ հարցը օրակարգի վրայ դրած է ոչ թէ մարզպանը, այլ Ա. Դ. Խորհուրդը ինք: Թուրքիոյ արտաքին գործավարն ալ ձայնակցեցաւ նախագահին :

Երկրորդ միջադէպ մը

Այս յայտարարութիւններէն վերջը, Տանցիկի ծերակոյտին նախագահը նորէն խօսք առնելով, չեշտեց թէ իր ճառը առաջին հանգրուան մը կը կազմէ Ազգաժողովին եւ Տանցիկի Ազատ քաղաքին յարաբերութեանց վերաքննութեան համար: Յետոյ քաջալերիչ գտնելով Պ. Իտընի կարգ մը խօսքերը, յայտարարեց թէ ինք կը խօսի ոչ միայն իր կամ Տանցիկի, այլ ամբողջ գերման ժողովուրդին անունով: «Գերման ժողովուրդը յառաջիկայ ամիսներու ընթացքին Ազգաժողովէն կը սպասէ այնպիսի որոշումներ որոնց շնորհիւ պիտի կրնամ այլեւս չերեւալ Ժընեւի մէջ»: (Զարմացական չարժուձեւեր) :

Ապա քուէարկուեցաւ բանաձեւը, որով կը խնդրուի լեհական կառավարութենէն ուսումնասիրել Տանցիկի խնդիրը եւ տեղեկագիր մը ներկայացնել Ա. Դ. Խորհուրդի յառաջիկայ նստաշրջանին:

Ժողովին փակումէն վերջը, Տանցիկի ծերակոյտին նախագահը Իտընի մօտենալով, նախ հիթլէրական բարեւ մը տուաւ եւ ապա ձեռքը սեղմեց: Միեւնոյն արտայայտութիւններն ունեցաւ Ազգաժողովի ընդհ. քարտուղարին եւ Աւստրալիոյ պատուիրակին հետ: Մինչ տրտունջներ կը լսուէին սրահին մէջ, հիթլէրական բարեւին համար, Պ. Կրայզէր հասարակութեան դառնալով քիթ բերան ծռեց եւ հեգնական ակնարկ մը ուղղեց :Եւ ահա բուռն բողոքներ մամուլի ներկայացուցիչներու անկիւնէն: Թղթակիցներու ընկերակցութեան նախագահը ոտքի ելլելով բողոքեց եղած անարգանքին դէմ: Ժողովին նախագահը փակեց միջադէպը, յայտարարելով թէ ինք չտեսաւ Տանցիկի պատուիրակին չարժուձեւը եւ թէ ժողովին պատիւն ալ կը պահանջէ անգիտանալ :

*** Լեհական թերթերը խօսելով այս դէպքերուն վրայ, դիտել կուտան թէ Լեհաստան չպիտի հանդուրժէ որ Գերմանիա կատարուած իրողութիւն մը ստեղծէ Տանցիկի մէջ: Ուրիշ խօսքով, զինու զօրութեամբ պիտի պաշտպանէ անոր միջազգային կարգ ու սարքը: Տարակոյս չկայ թէ Գերմանիա կ'ուզէ անակնկալ մը ստեղծել նաեւ այս ճակատին վրայ: Պ. Կրայզէրի ճառը տեսակ մը վերջնագիր կը համարուի: Պերլինի թերթերը կը հասկցնեն թէ Գերմանիա

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Լօզանի մէջ Անգլիա պարտադրեց իր կամքը եւ Նեղուցներու խնդիրը կարգադրեց ուզածին պէս։ Իր կայսերական շահերը արեւելքի մէջ ռուսական ոտնձգութիւններէն պաշտպանելու համար, բրիտանական նաւատորմիղը պէտք է որ ազատ մուտք ունենար դէպի Սեւ Ծով։ Թուրքիոյ «դաւաճանութիւնը» հանդէպ իր դաշնակից Խորհ. Ռուսաստանի, հարկադրեց վերջինս համակերպիլ ստեղծուած վիճակին հետ։ Սակայն, Թուրքերու բռնած ընթացքը Լօզանի մէջ բնաւ չանդրադարձաւ թուրքեւխորհրդային բարեկամութեան վրայ։

Ինչպէս յայտնի է, 1921 մարտ 16ի դաշնագրին պայմանաժամը երբ այս տարի լրացաւ, ստորագրող երկու կողմերն ալ յայտարարեցին թէ ան իր ուժին մէջ է մինչեւ 1945։ Նեղուցներն այնքան կենսական արժէք ունէին Ռուսաստանի համար, որ Մոսկուայի կառավարութիւնը խոհեմութիւն համարեց չաւրել իր բարեկամական յարաբերութիւնը Թուրքիոյ հետ։ Ան գիտէր, որ ուշ կանուխ Նեղուցներու հարցը նորէն պիտի գայ միջազգային սեղանին վրայ։ Իսկ մինչ այդ Ռուսիան պէտք է զօրացնէր իր նաւատորմիղը եւ ամրացնէր իր դիրքերը քաղաքական աշխարհին մէջ։ Թուրքիոյ բարեկամութիւնն ալ ամրապնդելու համար, Մոսկուան հետեւեցաւ տարբեր քաղաքականութեան, նիւթական եւ դիւանագիտական ամէն աջակցութիւն ընծայելով անոր (ութ միլիոնի փոխառութիւն, սաւառնակներու նուիրում, աշխատանք՝ դիւրացնելու Թուրքիոյ մուտքը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ եւն.)։ Մեր յիշողութեան մէջ դեռ թարմ է բարեկամական այն ցոյցը զոր կատարեց Խորհուրդներու 7րդ համագումարը մէկ ու կէս տարի առաջ, ի պատիւ Թուրքիոյ ներկայացուցչին, երբ վարչապետ Մոլոտով յատկապէս չեշտեց թուրքեւխորհրդային բարեկամութեան կարեւորութիւնը։

Թուրքիան ալ իր կարգին բարեկամ կը ձեւանայ Խորհ. Ռուսաստանին։ Արեւելեան դիւանագիտական խորամանկութեամբ, ան սիրով կ'ընդունի Մոսկուայի օժանդակութիւնը. սակայն ի հարկին կ'անտեսէ Ռուսիոյ փաղձանքները, առաջնորդուելով միայն իր պետական շահերով (ինչպէս եղաւ Լօզանի մէջ)։ Մենք չգիտենք դեռ թէ Մոնթրէօյի խորհրդաժողովը ինչ անակնկալներ պահած է Ռուսաստանի համար ...

Ինչպէս յիշեցինք նախորդ յօդուածին մէջ, Լօզանի դաշնագիրը ապազինեալ շրջան յայտարարելով Նեղուցները, որ եւ է ձեւով չսահմանափակեց Թուրքիոյ սպառազինման իրաւունքները։ Այդ պարագան հնարաւորութիւն ընծայեց Էնկիւրիի կառավարութեան ձեռքի տակէն՝ կամաց մը խախտել դաշնագրի Նեղուցներուն վերաբերեալ կէտը։

Մինչեւ 1934, Թուրքիան ճշգութեամբ գործադրեց իր ստանձնած պարտաւորութիւնները։ Այդ թուականին, զինաթափութեան խորհրդաժողովի մէջ Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարարը առաջարկեց վերաքննել Նեղուցներու խնդիրը։ Անգլիոյ արտաքին նախարար Սայմընը վճռապէս հակառակեցաւ։ Դէմ արտայայտուեցաւ նաեւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը նախարար Պարթու։ Նոյն անյաջող փորձը կատարեց Թուրքիան նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին մէջ, երբ Գերմանիան հակառակ Վերսայլի դաշնագրին, վերահաստատեց պարտադիր զինուորագրութիւնը։

Հիթլէրի եւ Ճափոնի սպառնական դիրքը հանդէպ Ռուսաստանի, հարկադրեց վերջինս լրջօրէն մտահոգուիլ Նեղուցներու խնդրով։ Անոր դրդումով եւ աջակցութեամբ, թրքական կառավարութիւնը սկսաւ ստիպողաբար ամրացնել Նեղուցները։ Դարաւոր փորձը սորվեցուցած էր Թուրքիային, թէ կրնայ անպատիժ խախտել միջազգային դաշնագիրները,— մեծ պետութիւններու հակամարտութիւնը իրեն օգնական ունենալով։ Նեղուցներու ամրացման աշխատանքը գաղտնի չմնաց։ Բայց միայն Պուլկարիան էր որ փորձեց բողոքել։ Սակայն անոր ձայնը անլսելի մնաց միջազգային քաղաքական ժխորի մէջ։

Միջերկրականի մէջ սկսուած անգլեւիտալական հակամարտութիւնը, Գերմանիոյ սպառազինումը, Ազգերու Դաշնակցութեան անզօր դեգերումները պատճառ դարձան, որպէսզի մեծ պետութիւնները Նեղուցներու մասնակի ամրացումը չնկատեն։ Միակ պետութիւնը, որ կրնար տարբեր վերաբերում ցոյց տալ, Իտալիան էր, ան ալ սակայն ամբողջովին մխրճուած էր Հաբէշական պատերազմին մէջ։ Թուրքիոյ համար աւելի նպաստաւոր վիճակ ստեղծուեցաւ, երբ Անգլիան Իտալիոյ նաւածողական ձգտումները սահմանափակելու համար, դիմեց միջերկրականեան պետութիւններու օժանդակութեան։ Ամէնէն շատ Թուրքիոյ հաշւոյն կուգար անգլիական այդ խաղը։ Նախ Թուրքիան իր օժանդակութիւնը խոստանալով, կ'ապահովէր իր երկիրը Իտալիոյ ոտնձգութիւններէն, վայելելով անգլիական աջակցութիւնը եւ երկրորդ, իբրեւ հատուցում կրնար պահանջել Լօզանի դաշնագրի Նեղուցներուն վերաբերող կէտին վերաքննութիւնը։ Գերմանական մղձաւանջին տակ Ֆրանսան ալ չպիտի ընդդիմանար։ Իսկ Մոսկուան արդէն 15 տարիէ ի վեր կը դրդէր Թուրքիան սպառազինել Նեղուցները։ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ մնացեալ պետութիւնները պիտի հետեւէին այս կամ այն մեծ պետութեան օրինակին։

Այս պայմաններուն տակ էր, որ Թուրքիան կատարեց իր ապրիլ 11ի դիմումը, որ յաջողութիւն ունեցաւ պատերազմէն վերջ չորրորդ անգամն ըլլալով, Նեղուցներու խնդիրը նորէն դրուեցաւ միջազգային սեղանին վրայ, առ ի քննութիւն։ Յունիս 22ին բացուեցաւ Մոնթրէօյի խորհրդաժողովը։

Դեռ վաղաժամ է խօսիլ այդ ժողովի արդիւնքներու մասին։ Աշխատանքները տեւեցին ընդամէնը երեք օր եւ Ազգերու Դաշնակցութեան նստաշրջանի պատճառով խորհրդաժողովը իր աշխատանքներն ընդհատեց մէկ երկու շաբաթ։ Բայց եւ այնպէս Մոնթրէօյի մէջ արդէն յայտնի դարձաւ թէ ո՛ր պետութիւնն ի՛նչ դիրք բռնած է Նեղուցներու կնճռոտ հարցին հանդէպ։

Մոնթրէօյի խորհրդաժողովին ներկայացուած թրքական ծրագիրը կը բաղկանայ 13 յօդուածներէ։

Առաջին հինգ յօդուածները կը վերաբերին առեւտրական նաւերու նաւարկութեան կանոններուն։ Խաղաղութեան ատեն առեւտրական նաւերու երթեւեկը ազատ է բոլոր պետութիւններու համար։ Նոյն իրաւունքը կը վերապահուի պետութեանց պատերազմի ատեն, եթէ Թուրքիան չէզոք է. միայն թէ այս կէտը գործադրուի Ազգերու Դաշնակցութեան կանոնագրի սահմաններուն մէջ։ Իսկ եթէ Թուրքիան մասնակից է պատերազմին, այն ատեն միայն չէզոք պետութեանց առեւտրական նաւերը կրնան ցորեկը անցնիլ Նեղուցներէն, պայմանով որ չօգնեն Թուրքիոյ հակառակորդներուն եւ նաւարկութիւնը կատարուի Թուրքերու մատնանշած ճանապարհով։

Վեցերորդ կէտը կը դառնայ պատերազմական նաւերու երթեւեկին շուրջ։ Խաղաղութեան ժամանակ պատերազմական նաւերը — բացի սուզանաւերէն — կրնան անցնիլ ցորեկը, միայն պետութեան մը այցելութիւն կատարելու համար, հետեւեալ պայմաններով.—

ա) Մէկ ամիս առաջ լուր տալ թրքական կառավարութեան։

բ) Ոչ-Սեւծովեան պետութիւններու պատերազմական նաւեր կրնան անցնիլ առ առաւելն 14.000 թօն տարողութեամբ (դրահանաւ մը եւ երկու ականանաւեր), որոնք երկու անգամէն պիտի անցնին, եթէ թրքական տորմիղը կը բացակայի իր կայանէն։

գ) Ոչ-Սեւծովեան պետութիւնները միաժամանակ կրնան Սեւ Ծովու մէջ ունենալ մարտանաւեր 28.000 թօն տարողութենէ ոչ աւելի։

դ) Ոչ-Սեւծովեան պետութիւններու նաւերը պարտաւոր են հեռանալ Սեւ Ծովէն 15 օրուան ընթացքին։

ե) Նեղուցներէն անցնող նաւերը իրաւունք չունին օգտագործելու նաւուն վրայ գտնուած սաւառնակները։

զ) Նաւերը Նեղուցներու մէջ կրնան կանգ առնել միայն փոթորիկի պատճառով եւ նորոգութեան համար։

է) Վերը յիշուած վերապահումները պարտադիր են Սեւ ծովեան պետութիւնների համար, որոնց նաւերը կ'ուղեւորուին դէպի Միջերկրական անցնելով Նեղուցներէն, վերը որոշուած քանակի համաձայն (14.000 թ. տարողութեամբ)։ Եթէ Սեւ ծովեան պետութիւն մը ուզէ աւելի թիւով նաւեր անցընել Նեղուցներէն (մինչեւ 25.000 թօն տարողութեամբ), պարտաւոր է առնել թուրք կառավարութեան նախնական համաձայնութիւնը։ Այդ պարագային, նաւերը Նեղուցներէն պիտի անցնին մէկիկ - մէկիկ։

Եօթներորդ յօդուածը կը յայտնէ, որ եթէ պատերազմի ատեն Թուրքիան չէզոք է, մարտանաւերը վերը յիշուած վերապահումներով կրնան անցնիլ Նեղուցներէն, սակայն պայմանով, որ անոնց արգիլուի Նեղուցներու գօտիի մէջ խուզարկութիւններ, ձերբակալութիւններ եւ պատերազմական գործողութիւններ կատարել։ Այս կէտին գործադրութիւնը կը պայմանաւորուի Ազգերու Դաշնակցութեան կանոնագրով, համաձայն Թուրքիոյ ստանձնած պարտաւորութեանց։

Եթէ Թուրքիան պատերազմիկ կողմ կը հանդիսանայ, ութերորդ կէտի համաձայն, ան իրեն կը վերապահէ մարտանաւերուն անցքը թոյլատրել յատուկ որոշումով։

Իններորդ կէտին համաձայն, եթէ Թուրքիան ինքզինք զգայ պատերազմի վտանգի տակ, իրաւունք ունի գործադրելու ութերորդ կէտը, այդ մասին յայտնելով Ազգերու Դաշնակցութեան եւ պայմանագիրը ստորագրող պետութեանց։

Ինչ խօսք, որ նախ եւ առաջ պիտի վերնան Նեղուցներու սպառազինման այն սահմանափակումները, որ գծած էր Լօզանի դաշնագիրը։

Այժմ տեսնենք, թէ ի՛նչ դիրք բռնեցին շահակից պետութիւնները, Մոնթրէօյի խորհրդաժողովին մէջ։

ԱՇՈՏ ԱՐՇՐՈՒՆԻ

ԴԷՊԻ ԺԸՆԷՒ

«Յառաջ»ը իմ տարագիր, բախ արդէն որ, Էքս-լէ Պէն օթօքարը կեցաւ, կէս ժամ միջոց տալով նախաճաշի համար։

Կը մտնենք շատ մօտիկ սրճարան մը, պարզ ու կոկիկ, մեր քսակին համաձայն, ու կը բոլորուինք երկու սեղաններու շուրջ։ Տասը վայրկեան, արդէն նախաճաշը վերջացած է, կատակներով համեմուած։

— Մատմազէլ, իլ ա տօնէ իւն ռօմ, կը ձայնէ ընկ. Ալոյեան, իր կիս-կատար ֆրանսերէնով։

— Այ տղայ, մեզ խայտառակեցիր, այդ ի՛նչ տեսակ ֆրանսերէն է, գիտել կուտայ Կ. Խաչի ուսուցիչը, Հայր. Տէրմոյեան, որ մեզի կ'ընկերակցէր դէպի Ժընեւ։

— Հայր իմա՞լ ըսեմ, վարդապետ, իլ փօ տօնէ՞....

— Այ, այ, ատ ալ չեղաւ... այդ ալ սպանական է... խնդրեմ, ձգէ որ ես ապսպրեմ,— վերջնագիր տուաւ վարդապետը։

Բայց, Ֆրանսուհին հասկցաւ որ օտարականներ ենք ու մեր ֆրանսերէնն ալ սահուն չէ, ծիծաղը դէմքին մօտեցաւ մեզի, եւ ապսպրուեցաւ ռօմը։

Անձրեւը քիչ մը թեթեւցած է։ Ընկերները կ'ուզեն շրջիլ քանի մը վայրկեան քաղաքին մէջ եւ տեսնել Էքս լէ Պէնի փայլուն շէնքերը։ Բայց ես կը մերժեմ ու չեմ ընկերանար իրենց։

Ի՞նչ ընեմ այդ փարթամ ու փայլուն շէնքերը, «Յառաջ»ը իմ բախտակից։ Անոնց շինութեան համար բանուորը արիւն քրտինք է թափած, իր բազուկները խանձելով արեւէն, թրջելով ու մսելով, դողալով անձրեւին տակ, փոխան պատառ մը հացի։

Իսկ այս շէնքերուն հարուստ տէ՞րը,— բանուորին չարչարանքին ժամանակ, ո՞վ գիտէ, ո՞ր զբօսավայրին մէջ, բանուորին արիւն քրտինքին արդիւնքովը իրենց փորին ճարպը կ'աւելցնէին եւ կամ չուայտօրէն կը զուարճանային... Ես կ'ատեմ այդ փարթամ շէնքերն ալ, իրենց տէրերն ալ, ու չեմ ուզեր տեսնել զանոնք։

Ես կը սիրեմ տեսնել իմ հայրենի խրճիթներուն պէս գիւղական պարզ տուներ, որոնց համար մշակն ու շինականը արդար քրտինք թափած են իրենց բազուկովը, առանց ո եւ է մէկուն վնասելու։

Այս խորհրդածութիւններով կը գամուիմ տեղս, ու բացիկ մը գնելով երկտող կը գրեմ մեր սիրելի Տարազին, Լիոն։

Մինչ այս, արդէն ժամանակը հասած է, հաւաքուած են ընկերներն ու Ֆրանսացիները; կը մտնենք օթօքար, ու կը բացուինք քաղաքէն։

Մեր տղաքը դարձեալ կը քրթմնջեն, կ'ուզեն երգել, բայց կը քաշուին։ Մեր սիրտերը ուռած են եւ կարծես պայթիլ կ'ուզեն երգի կարօտէն։ Բայց ի՞նչ օգուտ, ստիպուած ենք լռել, ու միայն երբեմն կատակել, մեր այս տխրութիւնը փարատելու համար։

Էքս լէ Պէնը մեր ետին թողած ու բաւական հեռացած ենք։ Անձրեւը գրեթէ դադրած է։ Ասկէ անդին ճամբան ալ աւելի սահուն է, ու մեր օթօքարը օձի նման կը սուրայ։

Հեռուէն կ'երեւայ լեռնաշղթայ մը, նայէ մինչեւ աչքդ կտրած տեղ՝ ծայր չկայ ...

—Վարդապետ, կը ձայնեմ, (նստած է շարժավարին քով), հարցուր տեսնենք այն դիմացը երկարող լերան անունը ի՞նչ է։

— Մօնշա, կը պատասխանէ վարդապետը, հարցնելէ վերջ։

Այս լեռն ալ որ կ'երկարի չեմ գիտեր մինչեւ ո՞ւր՝ կը նմանի մեր Մնձուրին, իր բարձրութեամբ ու երկարութեամբ։ Բայց մեր «Մըրզա» (Մնձուր) լերան կողերուն վրայ հարիւրաւոր վրաններ ու հօտեր կը գտնուէին, իսկ ասոր անտառէն զատ ուրիշ բան չերեւար ...

— Վարդապետ, հարցուր տեսնենք այդ լեռը խաղ ալ ունի՞ ...

— Ա՛ն ի՛նչ գիտէ, մանչս, այնպիսի բաներ կը հարցնես որ ...

— Որովհետեւ մեր Մնձուրին կը նմանի, անիկա աղուոր, աղուոր խաղեր ունէր ... Չե՞ս հաւատար, ահաւասիկ երկու բերան քեզի նուէր. —

— մէկ տող).

Եաւրուս չատր զարկեր Մըրզա լեռնե-
րը,
Մէյդին սուրուն կարծի, մէյդին
գառները։

Ժամը ութեւկէսին կը մօտենայ։ Մօտեցած ենք Անըսի կոչուած քաղաքին։ Ասկէ անդին 35 - 40 քիլոմեթր կը մնայ Ժընեւին։ Եւ ահա քաղաքը — Անըսի — կ'երեւայ, լեռներով շրջապատուած, իսկ քաղաքին տեղը հարթ է։ Մեր ձախ կողմը, քաղաքին վերեւը փայլուն ճերմակ եկեղեցի մը, որ կը փայլի հեռուէն։ [illegible] գմբէթ մը, ան ալ ճերմակ իրեն պէս։

Քաղաքէն հազիւ մէկ քիլոմեթր հեռուն, հսկայ լիճ մը նստած է լայն տարածութեամբ։ Գլուխը կարծես երկինք կը հասնի։ Մի խնդար վրաս, «Յառաջ»ը իմ արեւաշուք, եթէ այս ալ մեր մէկ ուրիշ լերան նմանցնեմ... Չէ՞ որ շատ մը մարդիկ իրարու կը նմանին, այնպէս ալ տեղեր ու լեռներ ... Ահա այս հսկան ալ մեր աննման Ախտամին կը նմանի, միայն մէկ տարբերութեամբ սակայն,— մերինը լերկ էր, ունէր միայն հօտաւէտ ծաղիկներ ու կանանչութիւն, իսկ ասիկա անտառապատ է։

Դարձեալ կը ձայնեմ վարդապետին երբ գրեթէ քաղաք մտնելու վրայ ենք.

— Վարդապետ, հարցուր տեսնենք այն դիմացի հսկային անունը ինչ է։ Քանի որ պտոյտի ելած ենք, տեղ տեսնելու, ինծի համար քաղաքներն ու իրենց փարթամ պալատները այնքան հետաքրքրական չեն, որքան այս լեռներն ու լեռնաշղթաները։

— Մանչս, չի գիտեր ... Դուն կ'ուզես որ բոլորին ալ անունները գիտնա՞յ, ի՞նչպէս կարելի է։

— Լաւ, քանի որ ասոր ալ անունը չի գիտեր, ես ալ կը կնքեմ մեր Ախտամին անունով։

Եւ գիտե՞ս, սիրելի «Յառաջ», մեր Ախտամն ալ իր խաղերն ունէր, որոնցմէն երկու բերան ալ քեզի նուէր.

Ախդըխու սարեր ծաղիկ կու ժաղիմ,
Ցաւերուս, տէրտերուս մէյիամ կու
շինիմ։

Ժամը ութուկէս, ահա Անըսի ենք արդէն։ Օթօքարը կանգ կ'առնէ հրապարակի մը վրայ։ Այս քաղաքն ալ ունի սքանչելի լիճ մը իր առջեւ։ Վար կ'իջնենք քառորդ ժամուան համար, պտտելու ու դիտելու լիճին գեղեցկութիւնը։

Անձրեւը դադրած է արդէն, բայց արեւ չկայ տակաւին։

Մարդիկ կարծես անձրեւին դադրելուն կը սպասէին։ Ահա շոգեմակոյկները լեցուն լեցուն կը բացուին եզերքներէն։ Անշուշտ, հարուստ շրջիկներ են ասոնք։ Քառորդ ժամ կը դառնանք լիճին մէկ կողմը, զմայլելի տեսարաններ։ Չենք կշտանար դիտելէ, բայց ստիպուած ենք հեռանալ։ Ժամը հասած է արդէն։ Կը մտնենք ներս ու կը գրաւենք մեր տեղերը։ Քանի մը վայրկեան, ահա Անըսին ալ մեր ետին մնաց։

Կէս ժամ է բաժնուած ենք Անըսիէն։ Արեւը ամպերուն մէջէն շատ տժգոյն կերպով դէմքը ցոյց կուտայ։ Բոլորս ալ արեւ, արեւ կ'աղերսենք, բայց կապարագոյն ամպերը չեն ձգեր, որ իր տաք ու սուր բեւեռները անգամ մը մեր աչքերը խոթէ։ Օթօքարը դանդաղիլ սկսաւ։ Փոքրիկ զառիվար մը, դարձդարձիկ ճամբաներ։ Արեւը դարձեալ պահուըտեցաւ իրարու վրայ դիզուած մութ ու գորշ ամպերուն ետին։ Հինգ ժամ է որ կը ճամբորդենք, քիչ առաջ հազիւ տասը վայրկեան արեւ տեսանք, ու դարձեալ անյայտացաւ։ Ահա կը հասնինք կամուրջ մը, Փօն տը Լայքա։

Աւելի քան 300 մեթր խորութեամբ խոր ձորի մը վրայ շինուած։ Լայնութիւնը դարձեալ հարիւր մեթրէն աւելի երկար թելերով կախ կամուրջ մըն է։ Արգիլուած է ինքնաշարժներու անցքը։ Քիչ վերէն նոր մը շինած են կամարակապ, կատարեալ սքանչելիք մը։ Երթեւեկը այս նորէն սկսած է, հասարակութեան միայն թոյլ կը տրուի անցնիլ հին կամուրջէն։ Վարը անդունդին մէջ շէնք մը կ'երեւայ, բայն թէ ճաշարան է ջրին եզերքը։ Ո՜հ, տեսարաննե՛ր, տեսարաններ ամէն կողմ։ Տասնեակ էջեր պէտք են նկարագրելու համար։ Քանի մը վայրկեան դիտելէ վերջ դարձեալ կը հաւաքուինք, ու կը թռինք դէպի Ժընեւ։

Ալ իջնել չկայ մինչեւ որ տեղ հասնինք։ Քանի մը քիլոմեթր եւս, եւ ահա ֆրանսական պահականոց մը։ Շարժավարին թուղթը կը քննեն, ու կ'անցնինք արագ։

Պահականոցէն հազիւ մէկ քիլոմեթր բացուած, ահա կ'երեւայ Ժընեւը մեր առջեւ։ Բոլորս մէկ «Ժընե՛ւ, Ժընե՛ւ» կը ձայնենք։ Ամէն կողմ լեռներ, լեռներ, իսկ քաղաքը դաշտին մէջ։ Այնտեղ արեւ կ'երեւայ։ Լիճը կը ծփայ արեւին շողերէն, հիանալի է տեսարանը։ Ուրախ ենք բոլորս ալ։ Արեւ կայ այնտեղ, շատ հանգիստ պիտի պտտինք Ժընեւի մէջ։ Ահա սահմանն ենք արդէն։ Զուիցերիական ոստիկաններ կը քննեն մեր թուղթերը։ Ինքնաշարժներ մրջիւնի նման կուգան կ'երթան։ Վերջապէս քննութիւնը լրացած է եւ մեր օթօքարին ճամբայ կը տրուի։

Այլ եւս զուիցերիական հողին ենք։ Աչքերս չորս բացած կը դիտեմ դիմացը, աջին, ձախին գտնուած հեռաւոր լեռները, մէկ ալ ինչ տեսնեմ, ահա քաղաք ենք մտած անզգալաբար։ Կամուրջ մը, տակէն գետակ մը կ'անցնի։ Շարժավարը կը ձայնէ. — Ռոնն է։

Վա՛յ, սա երեխան, մեր խենթ ու հսկայ տարածութեամբ անցնող Ռո՞նն է ... այստեղ իր խանձարուրին մէջ, իսկ մեր Վիէննին առջեւ կատարեալ Տորք Անգեղ մը։ Քանի մը վայրկեան եւս, ահա լիճին եզերքը կողքին կանգ կ'առնէ օթօքարը ու մենք ոտք կը դնենք Ժընեւ։ Ժամը 11ն է արդէն։

ՆԵՐՍԷՍ ԽԱՉԻԿԵԱՆ

ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Կիրակի կէս օր է, հանգիստի պահ եւ գործէ դադար։ Մեր քաղաքը տօնական եռուզեռ մը կայ, կեանք, խնդութիւն, շուրջպար բռնած հոգիներու մէջ դուրս կը թափին «բանտարկուած» բաղձութիւններ։ Գեղի արեւ մը հորիզոնէն կախ նարօտ կապած կը խաղայ երկնօտ ամպերու հետ։ Բնութիւնը իր հեշտօրօր նուագով հայրենի ծաղկաւէտ գարունները կ'ապրեցնէ ու ես ահա մէս մինակ, տարին տասներկու ամիս գրպաններս ծակծկող թերթերով ու գիրքերով կ'ունկնդրեմ մելամուշ ձայնը բնութեան որ կուգայ հեռուէն, անդորրութեան մէջէն։

Կը հեռանամ ծխապատ քաղաքէն, մաքուր օդ շնչելու, եթերային տաբերքներուն հետ ապրելու եւ մենամարտելու։ Այսօր միտքս դրած եմ հետիոտն քալել ու խոկալ կորեկիք ճամբաներուս վրայ, ի՜նչ գեղեցիկ բան, երբ կը յանձնուիս խոկումի յորձանքներուն որոնք քեզ կը պտտցնեն, կը վերցնեն, կը ձգեն, կ'ալլբեցնեն երազային դրախտներու փառքի մէջ։

Փողոցին մէջ իրար խառնուած բազմութիւններ ծովածաւալ՝ իրարու վրայ թափելով, հրմշտկելով կը քալեն. յառաջ անցնելու մրցում մը կայ, քալել միշտ յառաջ, քալել միշտ խորխոտ եւ անյողդողդ։

Սակայն ես, տարագիր թշուառականս, մելամաղձոտ գիւղացիի կոպտութեամբ կ'անարգեմ սա մարդկութեան անարդար ճնշող, ամբարտաւան հեւ ի հեւ վազքին աւերիչ թափերը։ Արդիական պահանջներու տենչանքը եւ ստականութեան անդարմանելի փառամոլութիւնն են որ կը պարտադրեն մարդկութեան ընկերային կարգերը կամաւոր կոյրեր ըլլալու եւ տկարը զօրաւորին ոտից կոխան դարձնելու։

Չէ՛, սպասէ վայրկեան մը,— ու այս կարգի խոկումներ իրենց փառաւոր եւ անփառունակ էջերով սկսան միտքս յոգնեցնել ճամբուս վրայ։

Քաղաքէն դուրս ընդարձակ պարտէզի մը մէջ եմ, ծառերը իրենց դալարագեղ սաղարթներով հովանոց են եւ հրճուանքի երգ մը կը հանդչի, կանաչութիւնը կը պսպղայ արեւոտ քամիի ալիքներու համբոյրի շոյանքէն։ Հինցած աթոռի մը վրայ կեանքի մեծագոյն տուրքը վճարող մսակոյտ մը կը հանգչի, կը խոկայ։ Երիտասարդ եւ թարմաշունչ ծաղիկներուն մէջէն յառաջանալով, կը մօտենամ հեզահամբոյր ալեւորին։ Կը նստիմ ճիշդ քովը, մօտէն կը լսուի առուակի մը գլգլուկը, որ կը սուրայ արագ, երթալու եւ մեռնելու մեծ մօր գրկին մէջ։

Գրպանիս թերթերը աչքերուս չարմաղէն անցընելէ յետոյ, քովս ունիմ պատմական գիրք մը, «Ուրֆայի հերոսամարտը», Լուեթեր։ Հրատարակուած Սուրիոյ մէջ, գրքի համանուն Հայր. Մխիթեան կողմէն։ Հայ ցեղի փառքին արժանացող բուռ մը հայդուկներու պատմութիւնը պարունակող եւ արիւնով գրուած այս գիրքը կը բացուի կարճ յառաջաբանով մը, եւ կուտայ պատմական գիտելիքներ Եդեսիոյ մեր նախահայրերու մասին։

Եւ ահա 1915ի ապստամբութեան շարժառիթները մանրամասնօրէն նկարագրուած ամէն հայու ծանօթ։ Ահա խորհուրդներու կարկառուն կամարներ, Եդեսիոյ հայկական թաղամասերուն մէջ։ Ցեղափոխական անձնուրացներ՝ հայուն բռնադատուած իրաւունքը վերստանալու համար իրենց կեանքի գնով կը կռուին հերոսաբար։

Կարօտ աչքերով կը նայիմ հերոսներու նկարներուն,— տես Մկրտիչը, Սաքօն, Ռասթկէլէնեանը, Ռաթիկեան, Սեմեան եւ Ալահայտօեան եւ երիտասարդ հերոսուհիներ Օր. Քէթէնճեան, Տիկ. Եղիսաբեթ Եօթնեղբայրեան, Օր. Զիլինկիրեան, Տիկ. Սեմեան եւ շատ շատեր հերոսական մաքառումներով արիւնարբու խուժանին դէմ կռուեցան մինչեւ իրենց վերջին փամփուշտը ու ինկան պատնէշին վրայ պատուաւոր մահով։ Ակնադիրներս կը թրջին ու կը մթնէ պայծառ օդը. «Արցունքի հովիտ» մը հոգիս կը փոթորկէ։ Ալեւորը աթոռին վրայ երկար կը խոկայ, բնութեան օրօրուն նուագներուն մէջ ամէն ինչ կը խաչայ, կեանք կը հագնի ու ես յաւերժական խորհուրդներու մատեանէն դուրս քաշելով լլկուած միտքս, ծաղկածոր բնութեան մէջ, կը սկսիմ թերթատել ցեղիս հերոսապատումի մէկ նշխարը, կը կարդամ մէկ շունչով։ Ի՛նչ զարհուրելի դրուագներ,— գազաններ, եաթաղան, աւեր ու մահ։ Երկու տող Զօհրապի եւ Վարդգէսի մասին, երկու մեծ կալանաւորներ Ուրֆայի բանտին մէջ դատութեան դաւաթը կ'ըմպեն, յետոյ կ'առաջնորդուին չարչարանքի վերջին գողգոթան, նահատակուելու համար։

Լռեցէք վայրկեան մը, մարդկային գազանութիւն, միտք եւ իմացականութիւն ... Եւ դուն գրիչ, մի գծեր, մի պատիր թուղթին վրայ։ Տխո՜ւր է այսօրուան շարականս, հոգի ու միտք իրար կը գգեն։ «Տէր կեցօ» մը կը մրմնջեմ մեղմօրօր եղանակով, կը փլիմ ու միտքս կը հալի, ծառերը հարս ու փեսայ կը խաղան եւ իրենց կանանչ պատմուճանին մէջ արեւ կը խաղցնեն։ Վարդենին ալ կարմիր վարդերով արեգին շող ճաճանչներուն հետ գիրկընդխառնուած կը նիրհէ։ Զոյգեր՝ սիրատոչոր, վարդաշող երկինքի տակ սիրոյ հեշտանքի հուրը կ'ըմբոշխնեն, իրար կամթելով կը դսարձանան :Է՛յ երջանիկ մսակոյտեր... Իսկ ես գամուած ճամբաներու թումբերու եւ աթոռներու վրայ կ'ապրիմ Եդեսիոյ արմենական հերոսամարտը, կը թերթատեմ ու կը թրջին աչքերս։

Կարդացի արձակուրդի երգս եւ հոգի՛ս, հայրենատենչ հոգիս յանձնեցի բնութեան ծաղկածորան ալիքներու ոլորաններուն՝ հոն տեսնելու համար ցեղիս փառքը հանգրուանէ հանգրուան, յաղթանակէ յաղթանակ պտտցնող հերոսական դրուագները եւ պաշտելի հերոս նահատակները։

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ՄԻՏՔԵՐ

ՐԱՖՖԻ.— Մարդկային սրբապղծութիւններէն ամենավատը դաւաճանութիւնն է։

ՔՐԻԼՈՎ.— Մի փորձուիր դաւաճանութեամբ երջանկութիւն փնտռել։

ԿԼՕԹԷ.— Մարդիկ շատ շուտ կը նային իրար ճանչնալ, եթէ իւրաքանչիւրը հաւասար աչքով նայէր միւսին վրայ։

ՇԻԼԼԵՐ.— Մեծ հոգիները տառապանքները կը կրեն լռիկ-մնջիկ։

ԹՈԼՍԹՈՅ.— Մարդոց բարոյութիւնը կեանքէն կախուած է, իսկ կեանքը՝ աշխատանքէն։

ՄԱԿՈՒՑԻ ՄԵՍՐՈՎԲԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Վերջերս Իրանի Ռզայիէ (Նախկին Ուրմիա) քաղաքում վախճանած Տէր Մեսրովբ քահանայ Աւետիսեանը, մեր հին վաստակաւոր ընկերներից էր: Ծնած լինելով Իրանի Մակու քաղաքում, մեր ընկերական շրջանում առհասարակ յայտնի էր Մակուեցի Մեսրովբ անունով. իսկ կեղծ անունն էր «Մաշտոց»: Դժբախտաբար ծանօթ չեմ մեր հանգուցեալ ընկերոջ մօտաւորապէս քառասուն տարուան գործունէութեան մանրամասնութեան, որպէսզի կարողանայի ներկայացնել: Անշուշտ իրազեկ ընկերներ կը կատարեն այդ պարտականութիւնը:

Ես առիթ ունեցայ ընկ. Մեսրովբի հետ ծանօթանալ 1909ի աշնանը, Ատրպատականի Խոյ քաղաքում, ուր այդ ժամանակ Սալմաստից կարճ ժամանակով հիւր էր եկել Քեռին, ընկերներ Թորոսին (Գալուստ Ալոյեան) եւ Փայլակին (Ռուբէն Դերձակեան): Թէ այդ առեն եւ թէ յետագային կամաւորական շարժման եւ Հայաստանի հանրապետական կառավարութեան օրով կարողացայ մօտիկից ծանօթանալ Մակուեցի Մեսրովբի հետ եւ սերտ կապերով կապուիլ: Հանգուցեալ ընկերը իր կիրթ բնաւորութեամբ, համեստ կենցաղով եւ անձնուրացութեամբ տիպար գործիչ եւ ռազմիկ էր: Մինչեւ օսմ. սահմանադրութեան հռչակումը, ընկ. Մեսրովբին վիճակուել է խոշոր դեր կատարել իր ծննդավայրի գծով Սալմաստ, Կովկասից Խոյ-Սալմաստ դէպի երկիր եկող-գացող հայդուկային եւ զինատար խմբերին, ինչպէս նաեւ գաղտնի գրականութիւն եւ թղթակցութիւններ փոխադրելու պատասխանատու եւ վտանգալից գործը:

900 թուականների սկիզբներին հայդուկային խմբերից մէկին միանալով մի որոշ ժամանակ մասնակցել է Վասպուրականի շրջանի ազատագրական կռիւներին:

Երբ պայթեց մեծ պատերազմը, նա էլ շտապեց դէպի Իգդիր, ուր նոր էր կազմւում ընկ. Դրոյի կամաւորական գունդը: Առաջին շրջանին ստանձնեց հետախուզական բաժնի մէջ կարեւոր պարտականութիւն: Իսկ 1915ի գարնան ստանձնեց 3րդ վաշտի պետի պաշտօնը եւ շնորհիւ իր փորձառութեան, հմտութեան եւ իր հրաշալի բնաւորութեան՝ յաջողութեամբ կատարեց իր վրայ դրուած բոլոր պարտականութիւնները:

Վանը գրաւելէ անմիջապէս յետոյ Դրոյի կամաւոր գունդը անցաւ Շատախ, ուր երկու օր վերջը իր վաշտով իբրեւ յառաջապահ արշաւեց դէպի Մոկս, որտեղ մնաց մինչեւ մեծ նահանջը: Ինձ էլ իմ հարիւրեակով վիճակուեց իբրեւ Մոկսի պարետ, մօտ երկու ամիս մնալ պատմական այդ խուլ գաւառում եւ վայելել ընկ. Մեսրովբի եւ մի շարք ուրիշ ընկերների մտերմութիւնը: Թէեւ ռազմագիտական նկատումներով, ընկ. Մեսրովբը երկու հարիւրեակով ապրում էր Մոկսից մի քանի քիլոմեթր հեռու, Աղին գիւղի մօտ, քիւրտ բէկի թողած խոշոր վրանի տակ, բայց եւ այնպէս մենք յաճախ իրար էինք այցելում, «հոգեհաշ» զրոյցի համար: Մեղմ, դիւթիչ ձայնով, ընկ. Մեսրովբը հրաշալի երգում էր հայերէն, պարսկերէն եւ քրտերէն երգեր: Ինչպէս նաեւ համով հոտով պատմում մեր անցեալից, Պարսիկների ու Քիւրտերի կեանքից:

Հայաստանի հանրապետական կառավարութեան ժամանակ, ընկ. Մեսրովբը որպէս փորձառու եւ վստահելի ընկեր կատարեց մի շարք պատասխանատու պարտականութիւններ: Ի միջի այլոց իր կամաւորական խմբով, մայիսեան ապստամբութիւնը ճզմելու համար գործօն դեր կատարեց Դիլիջանի գաւառում: Հայաստանի խորհրդայնացման պատճառով մի շարք պատասխանատու ընկերների հետ Զանգեզուրի վրայով անցաւ Թաւրիզ, ուր մի ժամանակ մնալուց յետոյ քահանայ ձեռնադրուելով անցաւ երբեմնի հայաշատ Ուրմիայի գաւառը:

Մակուեցի Մեսրովբը այն սքանչելի տիպարներից էր, որ ուր էլ լինէր եւ ինչ դեր էլ ստանձնէր, միշտ կը մնար իր գաղափարական բարձրութեան վրայ եւ իբրեւ այդպիսին, անձնուիրութեամբ կը կատարէր իր պարտականութիւնները, միշտ իր ետեւից բարի յիշատակ թողնելով:

Մակուեցի Մեսրովբների պէս պարտաճանաչ, ըստ ամենայնի վստահելի եւ անձնուէր ընկերներն են, որ տասնեակ տարիների տքնաջան եւ անվեհեր պայքարի շնորհիւ կերտեցին հայկական ազատամարտի փառայեղ պատմութիւնը:

Փառք իրենց յիշատակին:

ԲԵՆՈ

«ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐԸ»

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յապաղած).— Այս անունը տուած էին Մարսէյլի Վասպուրականցիները, Վանի ինքնապաշտպանութեան (1896) քառասնամեակի եւ Վասպուրականի հերոսամարտի 21րդ տարեդարձի տօնակատարութեանց:

Սէնթ Անտրէի օդասուն եւ ընդարձակ պարտէզը ժամանակէն առաջ լեցուած էր խուռն բազմութեամբ մը: Հայրենի հինաւուրց ուխտատեղիի մը տպաւորութիւնը կուտար հանդիսավայրը եւ օրուան տօնին խորհրդաւորութիւնը բոլորի դէմքերուն ցանած էր տեսակ մը ինքնագոհ արտայայտութիւն:

Առաւօտէն եկողները իրենց սեղանները կը զասաւորէին եւ հայկական բնագաւառներու յատուկ ճաշատեսակները աւելի կը շեշտէին հայեցիութիւնը:

Զուարթ էին բոլորը: Հիները, տարէցները խորշոմած հին օրերու յուշերու մէջ, երիտասարդները կայտառ ու հպարտ եւ մանուկները ժիր եւ անհամբեր, իրենց աչքերը բեմի վարագոյրին՝ կը սպասէին հանդէսին սկսելուն:

Որոշուած ժամուն բարձրացաւ վարագոյրը եւ օրուան նախագահը, գաղութիս երէց Վասպուրականցիներէն Պ. Յար. Շալճեան հանդէսը բացուած յայտարարեց, նկարագրականն ընելով 1896ի Վանի ինքնապաշտպանութեան կռիւներուն, միաժամանակ ցարդ շատերու անծանօթ տեղեկութիւններ հաղորդելով հանդիսականներուն: «Յիշատակի օր»ուան կը մասնակցէին նաեւ Կարճկան գաւառի (Վասպ.) եւ Վասպուրականի Հայր. Միութեան մասնաճիւղը եւ Կ. Խաչի Պուլվար Օտտօ-Քոօթի մասնաճիւղը: Այդ իսկ պատճառով ալ հանդէսի գեղարուեստական բաժինը ճոխ, կարելի է ըսել նոյն իսկ խճողուած էր: Թող ներողամիտ ըլլան, եթէ արտասանողներու, երգողներու անունները զանց կ'առնեմ:

Քանի մը երգերէ եւ արտասանութիւններէ վերջ, ծափերու մէջ ընդունուեցաւ օրուան պատւոյ նախագահը հրամանատար Պ. Տիրան Թէքէեան, որ բեմ բարձրանալով խօսեցաւ կարճ եւ խանդավառ ճառ մը: Ահաւասիկ ամփոփումը.

— «Յարգելի հանդիսականներ, հայերէն աղէկ չեմ կրնար խօսիլ, բայց շատ կը սիրեմ հայ լեզուով խօսիլ: Բոլորդ ալ պէտք է գիտնաք որ հոգիով ու սրտով հարիւրին հարիւր Հայ եմ, կարդացած եմ Հայոց պատմութիւնը, կը ճանչնամ Վասպուրականը: Ծանօթ եմ այն կռիւներուն որ մղուած են Վասպուրականի մէջ: Զափազանց ուրախ եմ եւ կը շնորհաւորեմ Վասպուրականի յաղթանակը»:

Բեմէն իջնելով, Պ. Թէքէեան ողջագուրուեցաւ գնդ. Տ. Բաղտասարեանի հետ:

Հանդէսին յաջողութեան մէջ իր բաժինն ունեցաւ նաեւ Կ. Խաչի Պուլվար Օտտօ-Քոօթի մասնաճիւղը, որուն երգչախումբը խմբերգներով, առիթ ստեղծեց հայրենի յիշատակներ ապրելու եւ մոռացութեան տրուած կարգ մը արժէքաւոր երգեր ունկնդրելու:

Հասաւ երբ Լավիսթի դպրոցի երկսեռ
Խանդավառութիւնը ծաւալեցաւ, սանները, ղեկավարութեամբ Օր. Մանուշ Մարտիրոսեանի, ներկայացուցին «Հայկական հարսանիքը», (աւելի ճիշդ Վանեցիի հարսանիք):

Նոյն այդ սանները զգեստաւորուած էին յատուկ տարազներով, ունէին իրենց համեստ նուագախումբը, երգեցին հարսանեկան յատուկ երգեր, պարեցին հայկական պարեր ու հարսնապար, կնքահօր, կնքամօր, փեսայի մօր եւն. պարեր:

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ Փարիզէն հրաւիրուած բանախօսը, գնդ. Տ. Բաղտասարեան, որուն ճառին ամփոփումը կը ներկայացնեմ ստորեւ.

— «Քսանըմէկ տարի առաջ, Վարագայ բարձունքէն մինչեւ Արտօս ու Շատախի անդնդախոր ձորերը, հայ վրիժառու գնդակը կ'որոտար: Ոտքի էր այդ շրջաններու հայ ժողովուրդը կեանքի ու մահուան պայքար կը մղէր: Դաժան էր եւ օրհասական պայքարը, մէկ կողմը պետական ամբողջ մեքենան իր կարգուսարքով, դաւադիր Թուրք իշխանութիւնը իր զէնք ու զրահով, իսկ միւս կողմը արի եւ ազատատենչ ժողովուրդը իր անխորտակելի կամքով զրահաւորուած: Վասպուրականցին արդէն իր նախընթաց հերոսական դիմադրութեան ապրիլը ունէր: Յիշեցէք թէ ինչպէս քառասուն տարի առաջ, իր կիսատ-պռատ միջոցներով, բուռ մը կտրիճներով ամբողջ եօթը օր ու եօթը գիշեր չէր կարողացաւ դիմագրաւել քիւրտ ու Թուրք խուժանին յարձակումներուն: Յիշեցէք Բարթողիմէոսի եւ Գարահիսարի մօտ ինկած 800 Վանեցի երիտասարդները: Անոնց շիրիմները դարձան պատուանդանը ապրիլեան խիզախ հերոսամարտին, անոնց արեան ձայնն էր որ կը հասնէր քաղաքամէջի եւ Այգեստանի ու Շատախի պատնէշներու վրայ կանգնած հայ զինուորներուն, որոնք սրբազան վրէժով լեցուած խոյացան մեր դարաւոր թշնամիի վրայ, արհամարհելով ամէն խոչընդոտ եւ յառաջացան, փշրելով բռնապետութեան շղթաներն ու զրահները եւ այրելով գազաններու որջը՝ ճերմակ զօրանոցները, եւ կըրնկակոխ հալածելով դարաւոր թշնամին հասան մինչեւ ծովափը, ազատութեան եւ յաղթանակի դրօշակը պարզեցին Շամիրամայ պատմական բերդին վրայ:

«Կռիւը, պատերազմները առհասարակ, ազգերու եւ ժողովուրդներու մարտական կորովի, դիմադրական ոգիի ստուգանշոյցն են: Ինչքան տխուր պիտի ըլլար հայկական կրաւորականութիւնը պատերազմի ընթացքին, եթէ չկարողանայինք անոր դէմ ցուցադրել Ուրֆայի, Շապին Գարահիսարի, Ձէյթուն-Մուսայի եւ վերջապէս Վասպուրականի հերոսամարտը, որ պատիւ կը բերէ Հայու մարտական ոգիին ու զինուորական առաքինութիւններուն:

«Պատի՛ւ Վասպուրականի մարտնչող, վերապրող սերունդին, փա՛ռք այն հազարաւոր անյայտ հերոսներուն, որոնք ինկան պատւոյ դաշտին վրայ եւ որոնց գերեզմանները անծանօթ մնացին եւ աւա՛ղ, որ տարին մէկ անգամ գոնէ անոնց հողաթմբին վրայ պտղունց մը խունկ ծխելու մխիթարութիւնը չունինք: Անոնք ինկած են Շատախէն, Գաւաշէն, Կարճկանէն սկսած, մինչեւ Արարուց եկեղեցիի շրջափակը, Բարթողիմէոսի դաշտերը եւ Վասպուրականի զանազան լեռնալանջերու վրայ: Արարուց գերեզմանատան մէջ կը ննջեն աճիւնները Իշխանի, Քոթոթ-Պօղոսի, Միհրանի, Ասլոյի, Խեչոյի եւ շատ շատերուն: Ու հիմա մեր հպարտ լեռներու քամին անոնց օրօր կ'երգէ եւ երփներանգ ծաղիկները անոնց յաւերժական ծաղկեպսակը կը կազմեն»:

Յետոյ բանախօսը տուաւ փաստեր Թրքական դաւադրութեան մասին: Գծեց հերոսամարտին նախօրեակի դէպքերը եւ անցուդարձերը, թուեց դրուագներու շարք մը:

Վերջացնելէ առաջ, մատնանշեց թէ՝ այսուհետեւ շատ մը փոքրիկներ անցուց Վասպուրականցին: «Դուք ձեր կենդանի մասնակցութիւնը բերիք Արարատեան դաշտի կռիւներուն եւ ձեր զոհողութեան խոշորագոյն բաժինը՝ Հայաստանի հանրապետութեան կազմութեան մէջ: Կենդանի եւ վառ պահեցէք ձեր կուրծքին տակ մեր լեռներէն բերած անշէջ կրակը: Վարժեցուցէք եւ ներշնչեցէք ձեր որդիները եւ այս նոր սերունդը, մինչեւ որ գայ արդարութեան եւ հաշուեյարդարի մեծահրաշ ժամը: Դաշնագիրները յաւիտենապէս ի զօրու չեն, իսկ հայրենիքը յաւիտենական է»: (Բուռն ծափեր):

Ուրեմն «Յիշատակի Օր»ը տօնուեցաւ արժանավայել կերպով:

Թղթակից

ՊԱՐՏԻԶԱԿԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Երուսաղէմի վանքին մէջ ուսուցիչ Պ. Գրիգոր Միխալեան որ բնիկ Պարտիզակցի է եւ մինչեւ ընդհ. պատերազմ ուսուցիչ էր տեղւոյն մէջ, ձեռնարկած է կարեւոր աշխատանքի մը, հրատարակելու համար Պարտիզակի պատմութիւնը:

Ո՞վ չի ճանչնար այս գմայլելի հայաքաղաքը եւ ո՞վ չէ սիրահարած անոր՝ անգամ մը տեսնելէ յետոյ:

Պարտիզակ ոչ միայն բնութեան շնորհալի մէկ անկիւնն էր, այլ եւ մտաւորական շնորհով օժտուած ոստան մը:

Այս հայաքաղաքին պատմութիւնն է որ գրած է Պ. Միխալեան հիմ առնելով Պարտիզակի ծերունի Տ. Կարապետ քհյ. Միխալեանի մէկ աշխատանքը իր սկզբնական շրջանին համար: Հանգուցեալ Դուրեան պատրիարքն է հայթայթած այս ձեռագիրը եւ հրահանգած որ կարգի դրուի եւ հրատարակուի:

Պատմութիւնը կը բովանդակէ Պարտիզակի հիմնարկութեան թուականէն 1625էն մինչեւ զինադադար, բոլոր անցքերը, դէմքերը, պայքարները, լեզուն եւ բանահիւսութիւնը:

Այս խոշոր աշխատանքը հրատարակելու համար շուրջ 10.000 ֆրանքի ծախք մըկայ, ինչ որ բնականաբար հեղինակը ի վիճակի չէ հոգալու: Ուստի կոչ կ'ուղղէ իր բոլոր հայրենակիցներուն եւ Պարտիզակի բարեկամներուն իրենց մասնակցութիւնը բերել՝ լոյս աշխարհ հանելու Պարտիզակի պատմութիւնը:

Ամէն մարդ կրնայ նոյն իսկ իր փոքր նուէրը ղրկել, ապագային գիրքը ստանալու համար, հետեւեալ հասցէին,—K. MIHAL, Armenian Couvent, Jerusalem, (Palestine).

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՄԵՐ ԲԱՆԱԿԸ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆ Է»

ԽՄԲ.— Թանի մէջ Ալի Նաճի Գարաճան գրած է հետեւեալ խմբագրականը, որ կը բնորոշէ քեմալական Թուրքիոյ խաղաղականութիւնը.—

Կասկած չկայ, որ Աթաթիւրքի մեծագոյն գործը Թրքական մեծ բանակն է: Որովհետեւ, յեղափոխութեան ամբողջական էութիւնը, որ բոլոր գործերուն միացումն է, այս մեծ բանակէն կազմուած ամուր հիման վրայ կառուցուած է: Եթէ ներսը մենք կարելիութիւն կը գտնենք այսքան լայն աշխատանքներու, պատճառը այն է որ մեր բանակը մեր ազգին տուած է գլխու եւ սրտի հանգստութիւն: Եթէ դուրսը այս ստուգման բարձր միջազգային վարկ մը կը շահինք, զայն եւս կը պարտինք այն ընդհանուր համոզման թէ՝ նոյն այդ բանակը միջազգային կշիռին մէջ անհրաժեշտ ծանրութիւնը ունի: Մեծ առաջնորդը հայրենիքը փրկելէ վերջ, իր արտակարգ անձին յատկորոշ իրատեսութեամբ նոր Թուրքիան հիմնեց նոր Թրքական բանակին վրայ, ինչ որ երէկ հայրենիքը փրկեց բոլոր վտանգներէն, ու զայն այսօր, աշխարհի աչքին, միակամ, առողջ, անընկճելի ճակատի մը վիճակին բարձրացուցած է: Եթէ հարկ ըլլայ բնորոշել նոր Թուրքիան, կը բաւէ ըսել թէ ան որքան կը զօրանայ, այնքան աւելի խաղաղասէր կ'ըլլայ:

Պալքանեան ուխտի վերջին խորհրդաժողովի ընթացքին, մեր արտաքին նախարարը, Թէվֆիք Րիւշտի Արաս, երբ ընդհանուր կացութիւնը կը պարզէր, Թուրքլրագրողներուն, տուաւ բացատրութիւն մը, որ բնաւ չպիտի մոռնամ: «Մեր ամբողջ արտաքին քաղաքականութիւնը, ըսաւ, խաղաղութեան ու վստահութեան սկզբունքի վրայ հիմնուած է: Այս քաղաքականութեան մէջ ցարդ յաջողած ըլլալուս գաղտնիքը կը գտնուի այն իրողութեանց մէջ, որ Աթաթիւրքի հանրապետութեան բաղկացուցիչ ուժերը իրարու յարմար եւ իրար լրացնող աշխատանք կը տանին, բայց մանաւանդ մեր բանակը հասած է բարձր աստիճանի մը եւ ի վիճակի է այդ յաջողութիւնը մեզի ապահովել: Խաղաղութեան եւ վստահութեան քաղաքականութեան մէջ մեր յաջողութիւնը բնական արդիւնքն է այն միացեալ գործունէութեան, որ յատուկ է մեր երկրին:

Այս բացատրութիւնը շատ լաւ կը պարզէ թէ ինչպէս այժմու Թուրքիան վարող սկզբունքներն ու ազդակները տրամաբանօրէն իրար զօդուած ու ամբողջութիւն մը կազմած են: Միանգամայն, ան կը բացատրէ թէ միջազգային քաղաքականութեան մէջ նոյն իսկ խաղաղասէր ըլլալու համար եւս անպատճառ պէտք է ուժեղ ըլլալ: Արդարեւ, ոմանց համար հակասական կը թուի սա ճշմարտութիւնը թէ Թուրքիան կը վարէ իր բանակը միշտ զօրացնելու քաղաքականութիւն մը, եւ այդ քաղաքականութեան կը հետեւի ոչ թէ պատերազմելու, այլ միշտ հաշտութիւնը ապահովելու եւ հաւաքական ապահովութիւնը պահպանելու համար: Դարձեալ ճշմարտութիւն մըն է թէ Թուրք ազգին համար ազգային հաւատք մը դարձած է այն պարագան որ իր բանակը որքան ըսպառազինուի ու զօրանայ, եւրոպական ամէնէն առաջնակարգ արհեստագիտութեամբ արդիանայ եւ ամբողջովին մեքենականանայ, խաղաղութիւնն ալ այնքան լաւ պիտի կարենայ պահպանել: Թուրքիա կը կոթնի բոլոր պետութեանց հետ բարեկամ ըլլալու սկզբունքին, ու ոչ ոք հողին ու հանգիստին աչք չունի, ի՛նչ աւելի բնական, ուրեմն, եթէ ան կ'ուզէ որ որ եւ է մէկը աչք չունենայ իր հողին ու հանգիստին վրայ: Բայց, մեզ որ աշխարհի ներկայ կացութիւնը ոչ մէկ յոյս կը ներշնչէ թէ մօտ են այն պղատոնական շրջանները երբ խաղաղութիւնը կ'իրականանայ լոկ լաւ մտադրութիւններով ու մաղթանքներով: Հետեւաբար որպէսզի կարենանք հանգիստ կատարել մեզի ինկած խաղաղութեան պահպանման պարտականութիւնը, զոր մեզի կը պարտադրէ մասնաւորապէս մեր աշխարհագրական դիրքը, ինչպէս եւ կարենալ աշխատելու համար հասկացողութեան լաւ մթնոլորտի մը մէջ՝ որ մեր ազգային յոյսն է, մենք ստիպուած ենք մեր սեփական ուժերը վերածել մեր այդ ցանկութեանց պաշտպանումին համապատասխան վիճակի մը: Աշխարհի ամբողջ խաղաղութիւնը կեցած է բանակներուն արժէքին եւ բանակի հաւասարակշռութեան մը վրայ: Մեր կառավարութիւնն ալ իր շրջապատին մէջ, հաւասարակշռութեան ամէնէն լաւ տարրը նկատած է մեր բանակը: Ու օր օրի աւելի մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ որովհետեւ, կրկնենք թէ՝ այս աշխատանքները որոնք Թուրք բանակը մեծ ուժի մը վերածած են, խաղաղութիւնը կ'ապահովեն ու այս տեսակէտէն՝ ամէն զինուորական երեւոյթ որ մեր բանակին ուժը եւ արժէքը աւելի լաւ կ'արտայայտէ, մեր ժողովուրդի ապահովութեան ու հանգիստի զգացումը աւելի կ'ամրացնէ, ու պարզապէս անոր ուժ եւ մղում կուտայ՝ շինարարական ու ստեղծագործական իր աշխատանքներուն մէջ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28 ԿՐԸՆՕՊԼԻ ՄԷՋ

ԿՐԸՆՕՊԼ, (Յապաղած).— Մենք ալ տօնեցինք Հայաստանի անկախութեան տարեդարձը: Հակառակ բազմաթիւ խոչընդոտներու (պատիւ մեր անարժան հակառակորդներուն) սրահը նեղ կուգար բազմութեան համար:

Օրուան նախագահը քանի մը խօսքով բացատրեց հանդէսին նշանակութիւնը: Յետոյ յոտնկայս երգուեցաւ «Մեր հայրենիք»ը, եւ ընկ. Յ. Գաբիկեան արտասանեց գեղեցիկ կտոր մը Սիամանթոյէն: Ընկ. Թորոսեան՝ «Սասնոյ հովային», Պ. Ե. Զարուկեան երգեց «Անուշ գարուն»ը, տիկ. Մուրատեան երգեց «Հայաստան»ը: Արտասանեցին նաեւ Օր. Սալաւեան եւ տիկ. Լ. Թորոսեան:

Մէջ ընդ մէջ երգչախումբը կ'երգէր ազգային յեղափոխական երգեր, ղեկավարութեամբ Պ. Ե. Տէր Կոմսեանի:

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, ընկ. Հրանտ Սամուէլ:— «Եւ սրբուեցաւ ստրկութեան մուրը ճակտէս»: Արդարեւ, սիրելի հայրենակիցներ 1918 մայիս 28ը սրբեց հայութեան ճակատէն ստրկութեան մուրը, ժողովուրդը բարձրացնելով պետականութեան: Վայ այն ժողովուրդին որ կը մոռնայ իր անկախութիւնը: Հայկական դատ կա՞յ թէ ոչ: Այո՛ կայ, որքան ատեն որ ամբողջ հայութիւնը ազատ եւ անկախ իր հայրենիքին չէ տիրացած: Ի՞նչ է մեր դիրքը Հայաստանի հանդէպ,— այն է ինչ որ ծնողքին դիրքը իր զաւկին: Մենք կ'ուզենք որ Հայաստանին դուռները լայնօրէն բացուին բոլորին առջեւ»: Ապա կոչ մը ուղեց համերաշխութեան: «Մենք չենք ճանչնար որ եւ է ներքին թշնամի, մենք ունինք միայն մէկ թշնամի,— այն որ յափշտակած է Թրքահայաստանի վեց նահանգները»:

Այս ճառը ծափահարուեցաւ ջերմապէս եւ հանդէսը փակուեցաւ երգչախումբի «Մշակ բանուոր»ով:

Յետոյ տեղի ունեցաւ ընկերական ժողով մը, որ տեւեց մինչեւ ուշ ատեն: Այս առթիւ իրենց երդումը կատարեցին հինգ նորագիրներ:

Տ. Սողոմոնեան

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ

ՆԻՍԻ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ

ՆԻՍ.— Առաջնորդուած հայ աշխատաւորութեան շահերէն եւ քաջալերուած ժողովրդական համեստ խաւերու անկեղծ զգացումէն, Նիս բնակող եւ զանազան հոսանքներու համակրող 40ի մօտ աշխատաւորներ հիմը դրինք ժողովրդական միացեալ ճակատի մը, հետեւեալ առաջադրութիւններով,— Ա.— Համերաշխական դասախօսութիւններով հակադրել հայ աշխատաւորութեան հինաւուրց թունաւոր մթնոլորտին: Բ.— Փոխադարձ զիջումներով դէպի դասակարգային գիտակցութիւն առաջնորդել ղեկաբեկ հայ ժողովուրդը: Գ.— Սերտ համագործակցութեամբ վերջ տալ զանազան տարակարծութիւններու, ջանալով օգտուիլ եւ օգտակար ըլլալ ժողովրդական խաւերու բարելաւման ձգտող որ եւ է շարժումի, հայկական շրջանակի մէջ թէ տեղական: Դ.— Ուժեղ կապ հաստատել ֆրանս. ժող. ճակատին հետ, օրինակ առնելով անոնց գնահատելի ընթացքէն եւ զիջումներու քաղաքականութենէն:

Նիսի հայ բանուորներ, ինչ գոյնի որ ալ պատկանիք, միացէք մեզի համերաշխական ոգիով եւ գիտցէք տեղի տալ յանուն հայ աշխատաւորութեան շահերուն:

Կը բաւեն այլ եւս խարխափումները:

Առժամեայ Դիւան

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Առնուվիլ լէ Կոնէսի մանկապարտէզի տարեկան հանդէսը տեղի ունեցաւ յունիս 28ին: Բաւական թիւով ծնողքներ եկած էին լսելու եւ տեսնելու իրենց զաւակներուն արտասանութիւնները, երգերը եւ պարը: Ուրախ էին բոլորը երբ կը ճռուողէին իրենց փոքրիկները հայ լեզուով ու պահ մը մոռցած էինք ամէն բան, մէկ էր ամէնուս փափաքը,— ամէն ջանք թափել պահելու հայ լեզուն եւ հայ գրականութիւնը:

Տիկ. Միութիւնը հանդէսին հրաւիրած էր դպրոցասէրի վարժարանին տնօրէն Պ. Ինճալալացեանը, որ բացատրեց հայ լեզուի եւ գրականութեան ուսուցման անհրաժեշտութիւնը: «Պէտք է զուրգուրանք մեր մանկապարտէզներու եւ մեր մանուկներու հայեցի դաստիարակութեան վրայ: Ազգ մը ձուլումէ փրկելու միակ ազդակը նախ լեզուն է, երկրորդ գրականութիւնը, եւ երրորդ՝ հայրենիքը»: Գոհունակութիւն յայտնեց ուսուցչուհի Տիկ. Ն. Կէօնճեանի, որ ջանք չէր խնայած դաստիարակելու 3—13 տարեկան մանուկները:

Տիկ. Միութեան կողմէ գրաւոր Տիկ Գալայճեան պարզեց դպրոցին վիճակը եւ կատարուած աշխատանքը եւ խնդրեց որ գաղութը առանց բացառութեան օժանդակէ թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս: Իբրեւ վարձատրութիւն միութիւնը ինքնահոս գրիչ մը նուիրեց ուսուցչուհիին:

Այս տարի մանկապարտէզը լրացուցին երեք պզտիկներ:

Յ. Ճիհանեան

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՎԱԼԱՆՍ.— Համախարբերդցիական Միութեան վարչութիւնը յունիս 25ին հրաւէր ուղած էր մօտ 60 տիկիններու: Պատասխանած էին 35 հոգի: Միութեան ատենապետը ժողովը բանալով պարզեց միութեան նպատակը: Հրաւիրուած անձերը եռանդով գործի փարեցան: Անմիջապէս հիմը դրուեցաւ, Տիկ. մասնաճիւղին, 35 անդամներով: Եւ ընտրուեցաւ 5 հոգինոց վարչութիւն մը, (Տիկ. Ալթուն Վարդանեան, ատենապետուհի, Մարիցա Եղիազարեան ատենադպրուհի, Մարիամ Գէորգեան՝ գանձապետ, Զարուհի Այրէսեան եւ Վարդանուշ Ձերանեան խորհրդական):

Կը յուսանք թէ մօտ ժամանակէն պիտի կրկնապատկուի նորակազմ մասնաճիւղին թիւը: Այս առթիւ նաեւ կոչ կ'ուղղենք Լիոն, Տէսին, Վիէն, Մարսէյլ, Փօն տ'Օպնա եւ ամէն ուր որ կը գտնուին Խարբերդցիներ, որ կազմեն Տիկ. Միութեան մասնաճիւղեր: Միշտ յիշենք հին Խարբերդը եւ զօրացնենք Նոր Խարբերդը:

Անոնք որ կը փափաքին անդամակցիլ, թող դիմեն Տիկ. Մարիցա Եղիազարեանի, 9, Rue Balthazar Baro, երկրորդ յարկ: Valence (Drôme):

Երուանդ

ԱՆԴՐԷԱՍԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Բաւական ուշ մնալէ վերջ, Պուա-Քոլոմպի եւ Անիէռի եռանդուն հայրենակիցները քով քովի գալով կազմեցին «Շապին Գարահիսարի եւ Շրջանի Վերաշինաց Միութիւն»ը, եւ առժամեայ վարչութիւն մը: Յետոյ թռուցիկներով եւ մամուլով կոչ ուղղեցին բոլոր հայրենակիցներուն, որպէսզի ներկայ ըլլան ընդհ. ժողովին (յունիս 14ին), Փարիզի մէջ ալ կազմելու համար Վերաշինաց մը: Սոյն ժողովին ներկայ էին մեծ թիւով հայրենակիցներ եւ հոդ ալ հիմը դրուեցաւ Փարիզի «Շապին Գարահիսարի Անդրէասի եւ Շրջանի Վերաշինած Հայր. Միութեան»: Վարչութեան անդամ ընտրուեցան.— Պ.Պ. Հայկ Արամ Քիպարեան, Վահան Գալայճեան, Յարութիւն Քէֆիլեան, Մեսրոպ Մարթաեան, Շապուհ Մանուկեան, Մանուկ Տէրտէրեան, Լութֆիկ Գույումճեան, Զատիկ Խաչիկեան:

Ուրեմն կոչ կ'ուղղենք Ֆրանսայի եւ արտասահմանի ցիր ու ցան հայրենակիցներուն որ կազմակերպուին սոյն նպատակին շուրջ եւ անմիջապէս մասնաճիւղեր կազմեն եւ միութեանս հետ կապուին, որպէսզի ձեռք ձեռքի տալով շինենք մեր պատմական աւանը Հայաստանի մէջ:

Հասցէ.— Շապուհ Մանուկեան, 20, Villa Rouveyrolle, Asnières (Seine):

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

Վարչութիւն

չպիտի վերադառնայ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, եթէ Տանժիկի խնդիրը չլուծուի իրենց ուզած եղանակով։ Ուրիշ խօսքով, Գերմանիա եա կը պահանջէ այդ քաղաքը։

*** Անգլիական հարցարանին պատասխանը պատրաստ չէ տակաւին։ Հիթլէր ալ հետեւելով Մուսոլինիի օրինակին, կ'ուզէ անտեսել միւս պետութեանց պահանջները, ցորչափ նկատի չեն առներ իր առաջարկները։

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ ԹԱՂԵՑ ԵԹՈՎՊԻԱՆ

Որոշուեցաւ վերցնել պատիժները

Ազգերու Դաշնակցութիւնը նոր եւ անփառունակ թաղում մը եւս կատարեց չորսաթ օր, տժգոյն բանաձեւ մը քուէարկելով Եթովպիոյ մասին եւ արջելով բառնալ պատժական տնօրինութիւնները։

Արքայից արքան ներկայ չէր ժողովին։ Պարտուած Եթովպիոյ ձայնը կը ներկայացնէր Ռաս Նասիպու, որ բողոքեց Իտալիոյ հետ կատարուած սակարկութեան, պատժական տնօրինութեանց բարձման եւ այս առթիւ մշակուած բանաձեւին դէմ։ Դիտել տուաւ թէ Ազգաժողովը նախայարձակ պետութեան զոհ կը դարձնէ Եթովպիան։ Յետոյ ներկայացուց երկու բանաձեւեր, որոնց մէկով կը պահանջէր չճանչնալ Եթովպիոյ կցումը, իսկ միւսով տասը միլիոն անգլ. ոսկի փոխ կ'ուզէր, որպէսզի շարունակէ պատերազմը։ Ռաս Նասիպու Ազգաժողովին բռնած դիրքը նկատեց մահավճիռ մը զոհին համար։ Եւ հարցուց.

— «Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը կը հաստատէ՞ թէ ոչ 1935 հոկտեմբերի որոշումը, որով Իտալիան յանցաւոր կը հռչակուէր իբրեւ նախայարձակ պետութիւն։ Ազգաժողովը որոշա՞ծ է չճանչնալ երկրամասի մը բռնի գրաւումը, մանաւանդ այն ատեն երբ Եթովպիոյ կէսէն աւելին Իտալիոյ ձեռքը չէ։ Ազգաժողովը կը հաստատէ՞ պատժական տնօրինութիւնները շարունակելու կամքը։ Ամէն պարագայի մէջ, եթովպական պատուիրակութիւնը կը պահէ իր երկու բանաձեւերը, եւ կը պահանջէ քննել զանոնք»։

Ռաս Նասիպու պահանջեց որ քուէարկութիւնը կատարուի անուններով։

Թէր ու դէմ վիճաբանութիւններէ վերջ, ժողովը 1ի դէմ (Եթովպիա) 44 ձայնով քուէարկեց մշակուած բանաձեւը։ Յետոյ քուէարկութեան դրուեցան Եթովպիոյ պատուիրակութեան երկու բանաձեւերը։ Ժողովը լռութիւն պահեց առաջին բանաձեւի մասին, որ կը պահանջէ չճանչնալ Եթովպիոյ կցումը։ Այս լռութիւնը կը նշանակէ թէ խնդիրը փակուած է համաձայն Ազգաժողովի բանաձեւին։ Երկրորդ բանաձեւը, որ տասը միլիոն ոսկիի փոխառութիւն մը կը խնդրէր, մերժուեցաւ 1ի դէմ 23 ձայնով։ Ձեռնպահ մնացին 25 պետութիւններ։

Ազգաժողովին բանաձեւը սովորական «նկատելով»ներէն վերջ, որոնց մէկը կը հաստատէ թէ «զանազան հանգամանքներ թոյլ չտուին ամբողջովին գործադրել Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը», կը հրաւիրէ անդամ պետութեանց կառավարութիւնները, ընդհ. քարտուղարութեան հաղորդել, Սեպտեմբեր 1էն առաջ, իրենց նպատակայարմար առաջարկները, կատարելագործելու համար ուխտին սկզբունքը»։ Յետոյ հաստատելով իտալեւեթովպական վէճին առթիւ եղած յայտարարութիւններն ու դէպքերը, բաղձանք կը յայտնէ որ խրատուոր յանձնաժողովը անհամեստ առաջարկները ներկայացնէ, պատժական տնօրինութեանց բարձման համար։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ սեղանատրական շրջանակներուն մէջ այլեւս անխուսափելի կը համարուի մեծագումար փոխառութիւն մը, սպառազինութեանց յաւելման համար։ Շարաթ օր բազմաթիւ ճառեր խօսուեցան Անգլիոյ զանազան քաղաքներուն մէջ, մասնաւորապէս օդանաւային սպառազինութեանց զօրացման համար։

ԵԹՈՎՊԻՈՅ կայսրը խորապէս յուսախաբ՝ Ազգերու Դաշնակցութենէն, Լոնտոն վերադարձաւ Փարիզի ճամբով։ Այս առթիւ յայտարարեց թէ հանգստի պէտք ունի եւ թէ նորէն աջակցութիւն պիտի խնդրէ, պատերազմը շարունակելու համար, բայց ոչ առ այժմ։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ դահլիճը հրաժարած ըլլալով, նորը կազմուեցաւ դարձեալ Քէօսէիւվանովի վարչապետութեամբ։ Նոր դահլիճն ալ պիտի շարունակէ նախորդին քաղաքականութիւնը, մասնաւորապէս մերձեցում հաստատելով Եուկոսլավիոյ հետ։ Երեսփ. ընտրութիւններ պիտի կատարուին յառաջիկայ հոկտեմբերին։

ՅՈՐԵՆՆԻ ՕՐԷՆՍԴԻՐԸ քուէարկուեցաւ չորսաթ օր, 215ի դէմ 357 ձայնով, 26 ժամուան նիստէ մը յետոյ, ուր աջակողմեան հոսանքները մեծ դժուարութիւններ յարուցին։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Հ. Յ. Դ. Եւր. Կեդր. Կոմիտէի հրատարակած ալպոմի երկրորդ տպագրութիւնը։

Գին Ֆրանսայի համար 5 ֆր., արտասահման 6 ֆր.։

Դիմել ընկ. Արցախեանի «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17. Rue Dameame. PARIS (13)

Շնորհակալիք

Ուրֆայի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը, հրապարակաւ իր թորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Պ. Ազգէն Մարտիրոսեանի որ թատերգութեան վերածեց «Ուրֆայի հերոսամարտի պատմութիւնը»։ Ինչպէս նաեւ իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերող դերակատարներուն՝ Տիկին Վիքթոր Ունանեանի, Օր. Օր. Ա. Գըլըճեանի, Ն. Տէր Վարդանեանի, Ա. Տէրտէրեանի, Ատրինէի, Պ. Պ. Վ. Տէր Վարդանեանի, Մ. Թաշճեանի, Մ. Դաւիթեանի, Կ. Թիւթալեանի, Լ. Ստեփանեանի, Յ. Ալեքսանեանի, Ն. Դարբինեանի, Գ. Պօղոսեանի, Բ. Պալճեանի, Գ. Նարեկացեանի, Ն. Քէհեաեանի։ Շնորհակալութիւններ նաեւ իրենց բարոյական աջակցութիւնը բերող հայրենակիցներու։

Ի դիմաց Ուրֆայի Հայրենակցական Միութեան վարչութեան՝ Ատենապետ Տ. Արզումեան, ատենադպիր՝ Յ. Հացագործեան։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԵԹԱՆՈՍԱԿԱՆ ՄՏՔԵՐ
(Մ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ)

Կը ծախուի Հրանտ Սամուէլ գրատունը, 51 rue Mr le Prince. եւ Hairabédian. 7 rue Jouye-Rouve. Paris (20)։ գին 5 ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մեր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնենք «Յառաջ»ի խմբագրութեան որ վանի ինքնապաշտպանութեան քառասնամեակի առթիւ երկու բացառիկ թիւեր հրատարակեց։

Շնորհակալութիւն նաեւ Պ. Ցիրան Թէքէեանին որ մեր հանդէսին պատւոյ նախագահութիւնը ստանձնեց, Կ. Խաչի Պուլվար Օտտօ քուօթի մասնաճիւղին եւ բոլոր անոնց, որոնք իրենց բանախօսութիւններով, երգերով եւ արտասանութիւններով փայլ տուին մեր հանդէսին։

Մարսէյլի վասպուրականցիներու Հայր. Միութեան վարչութիւն

20 Յունիս 936

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

տեղի կ'ունենայ Օգոստ. 2ին, կիրակի կէսօրէ վերջ,

St. Cloudի անտառին մէջ։

Կը խնդրուի նկատի առնել թուականը։

ՏԱՐՕՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

19 Յուլիս, վաղորդայն կիրակի օր։

Առաւօտուն պատարագ եւ հոգեհանգիստ Տարօնի նահատակներու յիշատակին։ Կէսօրէ վերջ դաշտահանդէս։

Բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ թուականը։

Մանրամասնութիւններ յետոյ։

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Դպրոցասէրի Սանուց Միութեան կողմէ

կիրակի 26 Յուլիս, ժամը 14էն 22, դպրոցասէրի պարտէզը,

1 ՊՈՒԼՎԱՐ ՏԻՒ ՆՕՌ, ԼԸ ՐԷՆՍԻ

Վարժարանին սանուհիները կը ներկայացնեն

ՎԱՐԴԵՏ ԾԱՌԱՆ

Զաւարթ եւ ժողովրդական օբէրէթը։

ՀԻՆԳ ԱՇԽԱՐՀՆԵՐՈՒ ՊԱՐԵՐՈՒ ՏՈՂԱՆՑՔԸ

Եւրոպայի եւ Հայաստանի վերջին պարերը մասնաւորապէս

Մանկական երգախումբ պատկերներ։

Դիրասան Պ. Ա. Դմբէթեան կը բերէ իր օժանդակութիւնը։

Երաժշտութիւն եւ սիրուն անակնկալներ։ Մրցանակաբաշխութիւն։

ՃԱՇ ՊՈՆՏ. ՊԱՐ. ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ — Մուտք 5 ֆր.։

Անձրեւի դէմ պաշտպանողական միջոց։

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ.— Թօօլիւս Օփէրայէն կամ Փոռէ մէն 21 A. երկաթուղի՝ կառ. մը Լ'Էսթէն կարկանի գծոր. իջնել Րէնսի Բակի։

Դաշտապարահանդէս

ԵՕԶՂԱՏԻ ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ «Նոր-Եօզկատ» աւանի շինութեան Հայաստանի մէջ

տեղի կ'ունենայ 12 Յուլիս. կիրակի ամբողջ օրը,

AU MADETի LA CASCADE հովասուն պարտէզին մէջ։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Առնել 1 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Croix-Rougeէն մէկ կայան վեր։

Մանրամասնութիւնները առանձին յայտարարութեամբ։

Կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն թուականը։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Յ. Կ. ԽԱՉԻ Պանկէօ-Բաշանի Մասնաճիւղի Սանուց Միութեան կողմէ

12 Յուլիս, կիրակի առաւօտեան ժամը 11էն գիշերուան ժամը 11

Chez Fiquet, Ռոպէնսոն

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ ԺԱՄԸ 3—7

Կը ներկայացուի սանուհիներու կողմէ

48 ՕՐՈՒԱՆ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔ

Կը նուագէ թառիզ ԳԱՐԵԳԻՆ, կը պարէ փոքրիկն ՌԷԺԻՆԱ

7—11 եւրոպական պարեր։ Ճաշ։ Դիւրամատչելի պիւֆէ։

Անձրեւի պարագային գոց սրահ։ Մուտք 3 ֆրանք։

Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան

12 ՕՐ ԻՏԱԼԻԱ

Հաւաքական ուղեւորութիւն Վենետիկ եւ Միլան

կազմակերպուած Փարիզի Մ. Ռ. Նախկին Աշակերտաց Միութեան կողմէ.

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԱՒ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Մեկնում.— Ուրբաթ 14 Օգոստ. Փարիզէն (Gare de Lyon) ժամը 22.45ին.

Մարսէյլէն.— (Gare St. Charles) ժամը 19,45ին։

Դարձ.— Չորեքշաբթի 26 Օգոստ. ի Փարիզ ժամը 14,20ին,

ի Մարսէյլ ժամը 11,15ին։

Մէկին ըլլալով ուղեծախս Փարիզ—Վենետիկ—Փարիզ, բնակութիւն եւ սնունդ առաջնակարգ պանդոկներու մէջ, 750 ֆր., իսկ Մարսէյլ—Վենետիկ—Մարսէյլ 650 ֆրանք։

Ժամանակին կատարել Նանսէնեան անցագրի դիմումները։

Նանսէնեան անցագրով ճամբորդել ուզողները որոշ դիւրութիւններ ստանալու համար գէթ մինչեւ Յուլիս 5 արձանագրուելու են։

Մասնաւոր դիւրութիւններ իտալական visaին համար։

Մանրամասնութեան համար գրել.—

Association des Anciens Elèves Moorat-Raphaël

49 Rue Rochechouart, Paris (9e)

Մարսէյլի եւ Մարսէյլի շրջանին համար Միութեան ներկայացուցիչներն են.

Mrs Ekserjean & Marimian, 40 La Canebière, Marseille.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (42)

ՎԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Յանկարծ, միտք մը պղտորեց Սոնիայի հոգին։ Անշուշտ չար բամբասանք մը, նախանձոտ ընտանիքներու մէջ տարածուած... Սոնիան սրտնեղած՝ արհամարհանքով ձեռքը թափ տուաւ, խռովի մտածելով. «էհ, շատ ալ որ աղքատ ազնուական տան մը ժառանգն է ան... Աղքատութիւնը խօմ ամօթ բան չէ իշխանի մը համար։ Իմ ունեցածս կատարելապէս կը բաւէ երկուքիս ալ... Բայց մէկ մը երեւակայել»։ Ու հոս Սոնիան, որպէս թէ քավալէրի մը թեւը մտած՝ նազանքով քալեց սենեակին մէջ. «Ռուս ամենաբարձր, արիստոկրատ հասարակութեան մէջ... հարստութեան, անուան եւ դիրքի տէր, շրջապատուած ազնուական երիտասարդներով։ Խնդրեմ ծանօթանաք, իշխանուհի Սոֆիա Պետրովնա Դոբրոլիւբովայի հետ»։ Ու Սոնիան կատրտուելով անեբեւոյթ մէկու մը առջեւ, աջ ձեռքը պարզեց, շնորհալիօրէն գլուխը խոնարհեցուց. «ուրախ եմ, պարոն գնդապետ, խնդրեմ նստէք»...

Հոս յանկարծ, կարծես թէ անտեսանելի ձեռք մը մէկէն պատռեց երեւակայական պատկերի պաստառը։ Իշխանն ու գնդապետը չքացան։ Սոնիան ինքզինքը կանգնած գտաւ սենեակի մէջտեղը։ Շուրջը նայեցաւ երազէ մը նոր արթնցողի մոլոր հայեացքով։ Ինքնիրմէ անբաւական՝ Սոնիան յօնքերը կիտելով նստաւ աթոռին օրօրել։

Օ, որքան յիմար է ինքը, որքան մոռացկոտ։ Ինչպէս ալ վայրկենաբար տարուեցաւ ինչ որ գեղեցիկ երազներով։ Հապա Վարդա՞նը, մանկութեան անբաժան ընկերը, որուն այնքան ջերմօրէն կապուած էր։

Երկուքի հայրերը, մանկութեան մտերիմ ընկերներ, Ղազախի միեւնոյն գիւղէն եկած էին։ Երկար տարիներ անոնք միասին ապրած էին տան մը տարբեր յարկաբաժիններուն մէջ։ Վերջէն Սոնիայի հայրը՝ Պետրոս Տէր Կարապետեան Ասլանեանը, արագութեամբ մագլցած էր բախտի անիւի վրայ ու դարձած ամբողջ Կովկասի մէջ յայտնի Պետր Կարպովիչ Ասլանովը։ Եւ, բնականաբար, այդ յաջողութեան հետ միասին, անհրաժեշտ դարձած էր, նախկին համեստ թաղի փոխարէն, տեղաւորուիլ Սոլոլակի սեփական ապարանքը։ Այդ պարտադրական բաժանումէն վերջն ալ, երկու ընտանիքներու յարաբերութիւնները անփոփոխ պահած էին նախկին ջերմ բնաւորութիւնը։

Սոնիան, երէկուան նման, այնքան յստակօրէն կը յիշէր իր մանկութիւնը, Արսէնեաններու հետ միասին ապրած օրերը։ Վարդանի հետ խաղընկերներ էին, երբ Եւգինէն մեծի հովեր առած՝ կը թեւարկէր գիրենք, երբեմն ալ անիրաւ տեղը կը ծեծէր, երբ անոր խօսքը մտիկ չէին ըներ։ Հազիւ չորս հինգ տարեկան երեխաներ՝ Վարդանի հետ հարս ու փեսայ կը խաղային, ինքը երկար գիշերանոց մը հագած, Վարդանն ալ հօրը գլխարկով, որուն մէջ ամբողջովին կը կորսուէր իր սիրուն գլուխը։ Բայց այդ հարս ու փեսայի համձեւ խաղը պատճառ մը չէր, որ երբեմն իրարու հետ չծեծկուէին, պատկերազարդ գրքի մը պատճառով, որ ճշմարիտ կռուախնձոր մը դարձեր էր իրենց միջեւ։

Տարիներ վերջը, երբ արդէն տասներկու տասներեք տարեկան էին, մտերիմ սրտակիցներ դարձան։ Հետզհետէ բարդուող տարիներու հետ, փոխուեցաւ սակայն իրենց նախկին յարաբերութիւնը։ Անշուշտ այլեւս հարս ու փեսայ չէին խաղար իրարու հետ, չէ, նոյնիսկ կը խուսէին այդ խաղերուն անդրադառնալու, բայց իրարմէ անբաժան՝ կը սիրէին կողք կողքի նստիլ դիւանի վրայ, ձեռքերնին իրարու պլլած։

Այդպէս անցաւ ժամանակ մը, մինչեւ որ հետզհետէ իրենց մէջ սկսաւ զարգանալ բնազդական խուսափումի զգացում մը, մանաւանդ երբ առանձին կը մնային։ Այդ առանձնութեան պահերուն, զարմանալի կերպով խօսելու նիւթը կը պակսէր, իրարու աչքի մէջ նայելէ կը վախնային, թէեւ ամէն անգամ որ մէկն ու մէկը գլուխը բարձրացնէր, միւսի աչքը իրեն յառած կը գտնէր։ Հիմա արդէն կ'աշխատէին դիւանի վրայ լայնկեկ բաց մը ձգել մէջերնին, հակառակ որ Սոնիան այնքան կ'ուզէր Վարդանի գանգուր մազերուն հետ խաղալ։ Ճիշդ այնպէս, կ'ուզէր Վարդանի պինդ մօտը նստիլ, թէկուզ միմիայն անհանգստացնելու համար զայն։

Տասնեւհինգ տարեկան էր Սոնիան, հասակ նետածգեղեցիկ աղջիկ մը, երբ պատահեցաւ այն սքանչելի, սիրտ խռովող բանը, որ իսկապէս անուն չունի եւ որ միայն կարելի է զգալ՝ առանց բացատրել կարենալու։

Օր մը Վարդանի հետ ընդունարանի բազմոցի վրայ նստած էին պատկառելի հեռաւորութիւն մը ձգած առանքնին, երբ տան մէջ ոչ ոք կար։ Տղան Տոլստոյի Աննա Կարենինա վէպը կը կարդար բարձրաձայն, իսկ Սոնիան կուչ եկած՝ յափշտակուած մտիկ կ'ընէր։ Հասեր էին գրքի այն էջը, ուր նկարագրուած է թէ՝ ինչպէս վէպի հերոսուհին, այլեւս դիմադրելու անկարող, անձնատուր կը լինէր սիրած երիտասարդին։

Անշուշտ, անգիտակցաբար, Սոնիան սեղմուած Վարդանի կողքին, հեւացող կուրծքը կրթնցուցած տղու ուսին՝ տաք շունչը անոր մազերուն կը խառնէր։

Վարդանի ձայնը հետզհետէ կը նըւաղէր, երբեմն ակամայ կանգ կ'առնէր, կարծես դժուարութեամբ շնչելով։ Չես գիտեր թէ ինչպէ՞ս, մէկ ալ գիրքը կամաց սահեցաւ Վարդանի ձեռքէն ու ինկաւ գետնի թաւ գորգին վրայ։ Տղան պղտոր աչքերով, դէմքը կարմրտկած՝ դարձաւ աղջկան։ Լաւ չէր գիտեր, թէ ինչո՞ւ ինքն ալ, ալ աւելի մօտեցած, գրեթէ անոր գիրկն ընկաւ ակամայ։ Վարդանը ուժով մը սեղմած կուրծքին, սկսաւ անվերջ համբուրել՝ աղջկայ ականջին փսփսալով. «իմ պլպուլս, անգինս, հրեշտակս»...

Այդպէս իրար սիրած էին։

Սոնիան գիտէր, որ իր ծնողքը այնքան ալ հաշտ աչքով չէին նայեր երկուքի մտերմութեան վրայ։ Բարեբախտաբար, եղածը երեխայական վաղանցուկ կապ մը համարելով՝ կարեւորութիւն չէին տուած։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆՐԹԻՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՅՈՒԼԻՍ
MERCREDI 8 JUILLET 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3160

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԽԵԻՐ ՊԱՏՄԵՑ, ԽԵԼՕՔԸ ՀԱՒԱՏԱՑ

«Իւմանիթէ» երէկ հետեւեալ հեռագիրը հրատարակած էր Պէյրութէն, առանց թուականի.

— «Ընկերվարական երիտասարդ բանուոր մը, Տիգրան Թաղէոսեան, վատօրէն սպաննուեցաւ ատրճանակներով եւ դանակներով զինուած չորս յարձակողներու կողմէ, որոնք անդամ են հայ փաշական դաշնակ կուսակցութեան, որուն գլխաւոր պետերը կը բնակին Փարիզ եւ հարազատներն են ֆրանսացի փաշականներուն եւ սպիտակ Ռուսերուն: Երիտասարդ ընկերոջ թաղումը վերածուեցաւ բողոքի փառաւոր ցոյցի մը, որուն կը մասնակցէին աւելի քան 10,000 հոգի: Սուրիացի եւ հայ ընկերներ խօսք առնելով, ձաղկեցին փաշական ահաբեկումը, որուն ուժ կու տայ Ապահովութեան Տեսչութիւնը, իր փաշական տեսուչին՝ Պ. Պուշէտի միջոցաւ: Հազարաւոր անձեր կ'աղաղակէին.— «Անկցի՛ փաշականութիւնը, կեցցէ՛ ժողովրդական ճակատը»: Այդ միջոցին երեք ոստիկաններ յարձակեցան յուղարկաւորութեան թափօրին վրայ, առաջնորդութեամբ Պ. Փլէռի: Հարիւրաւոր մարդիկ վիրաւորուեցան, որոնց մէջ կը գտնուին կիներ եւ 12 տարեկան տղաք: Կը պահանջենք ժողովրդական ճակատի կառավարութենէն՝ անմիջապէս ետ կանչել հովանաւորեալ երկիրներու մէջ բնակող բոլոր փաշական պաշտօնատարները, ամէնէն առաջ անբաղձալիները,— Պ. Պ. տը Մարթէլ եւ Պուշէտ, իրենց հետեւորդներով»:

«Յառաջ» այս դէպքը արձանագրեց անցեալ շաբթու, քաղելով Պէյրութի թերթերէն:

Այդ առթիւ արաբական թերթերը կը գրէին թէ զոհին յուղարկաւորութեան ատեն, համայնավարները յարձակեցան չոքեկեան -քին, հայկական դպրոցի մը եւ նոյն իսկ ոստիկաններուն վրայ եւ «հինգ յուղարկաւորներ վիրաւորուեցան»: (Հարիւրաւորներ?):

Ինչ կը վերաբերի սպանութեան պարագաներուն, կը վարանինք այս էջին վրայ յիշել զանոնք: Բայց քանի որ այսօր ալ փաշականութիւն խառնեն են հայ կամ արաբ համայնավարներ, մոլորեցնելով «Իմանիթէ»ի խմբագրութիւնը, ստիպուած ենք արտատպել պատմութիւնը այնպէս ինչպէս հրատարակուած է «Ազդակ»ի մէջ, «համաձայն ոստիկանական տեղեկագրին եւ կալանաւորներու խոստովանութեան» (25 *յունիս*):

— «Տիգրան Թաղոսեան վեց ամիս առաջ Ճիւնիէն փոխադրուած էր Պէյրութ եւ Թրատներու քէմփին մէջ սափրիչութիւն կ'ընէր: Վերջերս սկսած էր յարաբերիլ Եղիսաբէթ Վայվայեան անուն աղջկան մը հետ: Սեդրակ Աբգարեան անուն նախկին համայնավար մը սակայն չորս տարիէ ի վեր կը սիրէր այդ աղջիկը եւ կ'ուզէր ամուսնանալ անոր հետ: Կիրակի օր, ժամը 8ին, Սեդրակ, Պենօն անուն ուրիշ երիտասարդի մը հետ կը հանդիպի Տիգրանին եւ անոր կը յայտնէ որ հրաժարի Եղիսաբեթին հետ յարաբերելէ, քանի մը կ'ուզէ ամուսնանալ անոր հետ: Վէճը կը սաստկանայ եւ Տիգրան գրպանէն ածելի մը հանելով կը յարձակի Սեդրակի վրայ: Այս վերջինը կը փախչի. իսկ Պենօն ինքզինքը պաշտպանելու համար դաշոյնը կը հանէ եւ կը հարուածէ Տիգրանը:

Հետեւեալ օրը, երբ Սեդրակ եւ Պենօն Քարավիայէն կ'անցնին, գաղտնի ոստիկան Պ. Սիսակ կը տեսնէ զանոնք եւ կը ձերբակալէ: Պենօնի քովէն կը գտնուի արիւնոտ դանակը:

Ոճրի մասին ոստիկանութեան եւ հարցաքննիչ դատաւորին կարծիքը այս է: Ի հարկէ մանրամասնութիւնները երեւան կը հանուին դատավարութեան միջոցին»:

Բարեհաճեցէք այս պատմութիւնը բաղդատել «Իմանիթէ»ի ուղղուած հեռագրին կամ նամակին հետ: Վստահ ենք թէ ձեր բերնէն պիտի թռչի կանչ մը.

— Խե՛ղճ համայնավարութիւն, ի՛նչ ոճիրներ կը գործուին քու անունով:

Դժբախտաբար առաջին դէպքը չէ այս:

Տարիներէ ի վեր, գոյնզգոյն չոչորթներ կամ բախտախնդիրներ բան-գործ ըրած են «փաշական Դաշնակ»ին մատը տեսնել որ եւ է դէպքի, նոյն իսկ սիրային կամ քրէական սպանութեան մը մէջ: Բանաձեւը միշտ պատրաստ է, համայնավար մամուլն ալ՝ տրամադրելի: Մանաւանդ որ, բոլորն ալ նախատրամադրուած են, վէճեր ունենալով հոգատար իշխանութեան գլխաւոր ներկայացուցիչներուն հետ:

Այս տխուր իրականութեան հանդէպ, կ'արժէ՞ր զրագիլ եւ լուսաբանութիւններ կատարել: Գիտնալով հանդերձ որ, անոնք պիտի չարունակեն պնդել իրենց «յայտնութեանց» վրայ, յաջողցնելու համար զանազան ծրագիրներ:

Չափազանց երկար տեւեց այս խեղկատակութիւնը, զանազան դիմակաւորներու կողմէ:

Գալով «Իմանիթէ»ի, բարեկամաբար պիտի թելադրէինք դիմել ժողովրդական ճակատի ընկերվարական անդամներուն, լուսաբանուելու համար:

Կարելի չէ անվերջ «փաշականութիւն» հոլովել եւ հալած իւղի պէս կուլ տալ ամէն ցնդաբանութիւն, մոլորելով զանազան խառնակիչներու խաղերէն: Մամուլի բարոյականն ալ կը պահանջէ նախ ստուգել, յետոյ գրել: Եթէ հայերէն չեն գիտեր, մենք պատրաստ ենք օգնելու, բայց խորապէս կը ցաւինք, եթէ պիտի շարունակեն կանխակալ կարծիքներով առաջնորդուիլ:

Ժողովրդական ճակատը բան մը չի շահիր այս գրգռիչ ելոյթներով: Շահողը նորէն փաշականութիւնն է, կարմիր գօտի կապած եւ կասկածելի դիմակ մը երեսին:

Մենք իրաւունք ունինք պահանջելու որ նոյն ինքն ժողովրդական ճակատին «Համակարգութեան Կոմիտէ»ն քննութիւն մը կատարէ եւ զգաստութեան հրաւիրէ խառնակիչներն ու բանսարկուները, կարմիր ըլլան թէ դեղին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՎԵՐՆԱՆ ՅՈՒԼԻՍ 15ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Իտալիա գոհ չէ եւ ուրիշ բաներ կը պահանջէ

Ազգերու Դաշնակցութեան «Համակարգութեան յանձնաժողովը», որ կը բաղկանայ Խորհուրդին բոլոր անդամներէն, բացառութեամբ Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ ներկայացուցիչներուն, յուլիս 6ին ժողով գումարելով, որոշեց որ Իտալիոյ դէմ հաստատուած բոլոր պատժական տնօրինութիւնները դադրին յուլիս 15էն սկսեալ:

Թէեւ կարգ մը պետութիւններ, ինչպէս Լեհաստան եւ քանի մը Հարաւ. Ամերիկեան երկիրներ արդէն դադրեցուցած են պատժական տնօրինութիւնները, բայց աւելի քան 40 պետութիւններ կը շարունակեն գործադրել զանոնք:

Իտալիոյ դէմ տնտեսական կաշկանդումներ հաստատուեցան 1935 նոյեմբեր 18ին, Եթովպիոյ արշաւանքէն 46 օր վերջը: (Արշաւանքը սկսաւ հոկտեմբեր 3ին): Ազգերու Դաշնակցութեան 56 անդամներէն 52ը մասնակցեցան տնտեսական եւ սեղանաւորական տնօրինութեանց: Գործադրել մերժեցին Աւստրիա, Հունգարիա եւ Ալպանիա: Զուիցերիան ալ վերապահ դիրք բռնեց: Պատիժներու դադարումը որոշուած էր արդէն եւ յուլիս 6ին վեջնական վճիռն էր որ տրուեցաւ, երկու ժամուան նիստէ մը վերջ: Այս առթիւ նախագահը ակնարկ մը նետելով եղած տնօրինութեանց վրայ, բացատրեց թէ անոնց շնորհիւ 75 առ հարիւր պակսեցան Իտալիոյ արտածումները եւ վեց ամսուան ընթացքին 50 առ հարիւր նուազեցաւ ոսկիի պահեստը: Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պատուիրակներուն առաջարկով, մասնագէտներու յանձնախումբ մը կազմուեցաւ, ուսումնասիրելու համար պատժամիջոցներու գործադրութեան փորձը, իբրեւ ուղեցոյց ապագային համար:

Իտալիա գոհ չէ պատիժներու դադարման որոշումէն: Որ եւ է դրօշազարդութիւն չկատարուեցաւ այս առթիւ: Թերթերն ալ տեղեկութիւնը հաղորդեցին առանց արտակարգ աղմուկի: Պաշտօնական շրջանակները բոլորովին անտարբեր դիրք մը բռնած էին: Իտալիա կը պահանջէ մէկ անգամէն ջնջել իրեն դէմ ձեռք առնուած բոլոր միջոցները եւ մասնաւորապէս այն համաձայնութիւնը, որ կնքուած է Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Թուրքիոյ, Յունաստանի եւ Ռումանիոյ միջեւ, Միջերկրականի ապահովութեան համար: (Այս համաձայնութիւնը պարտադրած էր Անգլիա, կասկածելով իտալական յարձակումէ մը): Իտալիա տակաւին չուզեր մասնակցիլ Ազգերու Դաշնակցութեան կամ ուրիշ միջազգային աշխատանքներու եւ այս առթիւ սերտ գործակցութիւն մը հաստատած է Գերմանիոյ հետ, որ նոյնպէս վերապահ դիրք մը բռնած է:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐԸ ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՄԱՍԻՆ

Իտալիա չի մասնակցիր Խորհրդաժողովին

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Նեղուցներու խորհրդաժողովը վերսկսաւ իր աշխատանքները երկուշաբթի օր, եւ կը յուսայ վերջացնել այս շաբթու: Նիստը բացուած ատեն անգլիական պատուիրակութիւնը շարք մը հակառաջարկներ ներկայացուց, որոնք ընդունելի կը համարուին Թուրքիոյ համար: Ժողովը հաւանեցաւ իբրեւ վիճաբանութեան հիմք ընդունիլ այդ առաջարկները, որոնք հետեւեալ կէտերը կը պարունակեն.—

1.— *Խաղաղութեան ատեն օտար մարտանաւերը պիտի կրնան անցնիլ Նեղուցներէն, պայմանաւ որ անոնց տարողութիւնը չանցնի* 15,000 *թոնը: (Թուրքիա կ'առաջարկէր* 14,000*): Սեւ ծովու ափերուն պատկանող օտար տորմիղները կրնան ունենալ* 30,000, *կարգ մը բացառիկ պարագաներու մէջ՝* 45,000 *թոն տարողութիւն: (Թուրքիա կ'ընդունէր միայն* 28,000):

2.— *Պատերազմի սպառնալիքի պարագային, Թուրքիա կ'ուզէ փակել Նեղուցները: Անգլիական ծրագիրը կը տրամադրէ որ փակումը որոշուի Ա. Դ. Խորհուրդին կողմէ, ձայներու* 2)3 *մեծամասնութեամբ: (Ճափոն այժմէն կ'ընդդիմանայ այս պայմանին):*

3.— *Եթէ պատերազմ ծագի եւ Թուրքիան չէզոք ըլլայ, Նեղուցները պէտք է փակուին, համաձայն Թրքական ծրագրին: Անգլիական ծրագիրը կը տրամադրէ որ պատերազմիկ պետութիւնները կարենան թշնամին հետապնդել Նեղուցներու մէջէն:*

4.— *Թրքական ծրագիրը որ եւ է ակնարկ չէր ըներ Նեղուցներու Յանձնաժողովի մասին: Անգլիականը կ'առաջարկէ պահել զայն, որոշ փոփոխութիւններով:*

Վերջապէս, անգլիական ծրագրին համաձայն Տարտանէլի նոր պայմանագիրը գործադրելի է, երբ վաւերացուի բոլոր ստորագրողներուն կողմէ, եւ պիտի տեւէ 50 տարի, հինգ տարին անգամ մը անհրաժեշտ փոփոխութիւնները կատարուելու պայմանով:

Թրքական պատուիրակութիւնը հաւանեցաւ իբրեւ վիճաբանութեան հիմ ընդունիլ անգլիական ծրագիրը, ինչ որ կը նշանակէ թէ նախապէս համաձայնութիւն գոյացած է Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ, Ժընեւի խօսակցութեանց ատեն:

Խ. Միութիւնը եւ Ճափոն լուրջ առարկութիւններ կ'ընեն անգլիական ծրագրին դէմ, իսկ Իտալիոյ դիրքը անստոյգ է: Հակառակ բոլոր ակնկալութեանց, Իտալիա կը մերժէ մասնակցիլ խորհրդաժողովին: Մուսոլինի ոչ պատուիրակ ղրկած է, ոչ ալ որ եւ է ծրագիր ներկայացուցած, պահելով իր բոլոր վերապահումները:

14 *ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ, փետր.* 26*ի դէպքերուն առթիւ, երբ զինուորները ապստամբելով չորս երեւելիներ սպաննեցին: Հինգ սպաներ ալ ցմահ բանտարկութեան դատապարտուեցան: Դատի քաշուած էին* 123 *հոգի: Ապստամբութեան մասնակցած էին* 1353 *սպաներ եւ զինուորներ, որոնց հազարէն աւելին ներում ստացան:*

ԻՏԱԼԻՈՅ ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԻՆ համաձայն, բնակչութեան թիւն է 43.438.000, *առանց հաշուելու Եթովպիոյ Իտալացիները:*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐԷ՞Ն ԴՐՕՇԱՄԱՐՏ

Կ'ըսեն թէ ֆրանսական բանակի նախկին կամաւորներու միութիւնը, որ տարին քանի մը անգամ դիմագիծ եւ «վարքագիծ» կը փոխէ, ժողով պիտի գումարէ այս շաբթու, լուծելու համար... դրօշի հարցը:

Սքանչելի՛: Աւելի յարմար ժամանակ չէին կրնար գտնել, ապացուցանելու համար թէ Փարիզ կ'ապրին եւ կ'ըմբռնեն օրուան դէպքերու ընթացքը:

Տասը տարիէ ի վեր կը քաշքշուի այս հարցը.— դրօշամարտ — լուծուելով օր մը այսպէս, օր մը այնպէս:

Ի՞նչ «տեսակէտներ» կան այս անգամ: Վերջնապէս պիտի ծալե՞ն, թէ նորէն միջին ճամբայ մը պիտի գտնեն:

Չեմ գիտեր: Ապահովաբար առաջինը, աւելի սիրով կապուելու համար Հայաստանի, որուն «խորհրդային» արշալոյսը նախատեսե՞ր էին դեռ 1916ին, Մառնի վրայ կռուած ատեն:

Կարմիր «Իւմանիթէ»ն ամէն օր բանաձեւ մը, նոր նշանախօսք մը կը գտնէ, փառաբանելու համար նուիրականութիւնը եռագոյն դրօշին: Ամէն օր կը բացատրէ թէ ազատութեան խորհրդանշանն է այն, նուիրագործուած՝ Վալմիի ճակատամարտով (1792):

— «Եռագոյնը՝ ազատութեան յաղթանակն է, կարմիրը՝ վաղուան յոյսը»:

— «Եռագոյնը, որուն ծալքերուն տակ մեր հայրերը պաշտպանեցին ազատութիւնը, կը պատկանի ժողովուրդին: Մենք կը մերժենք հետեւիլ անոնց որ կ'ուզեն զայն դարձնել պառակտումի խորհրդանշանը Ֆրանսացիներու միջեւ»:

Աւելի քան երկու շաբաթէ ի վեր, ամբողջ Ֆրանսան կը լողայ եռագոյն դրօշներու ծովի մը մէջ:

Եռագոյն՝ շէնքերու ճակատը, պատուհաններու վերեւ, տանիքներու վրայ: Եռագոյն թափորներ՝ փողոցներու մէջ: Եռագոյն դարդանիշեր լամբակներու վրայ եւ եռագոյն թաշկինակներ՝ գրպաններու մէջ:

— Ֆրանսացիներն ալ մեր օրին հասան, դիտել կու տար ընկեր մը:

— Ոչ. Ֆրանսացիները գիտեն թէ ինչ կ'ընեն: Միայն մեր «ուսումնականներն» են որ ջաղացքէն կու գան:

Ապացոյց՝ ֆրանսական բանակի նախկին կամաւորներու նոր ժողովը, վերջնապէս «դիրք ճշդելու համար» ազգ. խորհրդանշանին հանդէպ:

Ես պիտի առաջարկէի այդ ժողովին հրաւիրել նաեւ Թորէզը կամ ժաք Տիւքլօն:

Անոնք աւելի ձեռնհասօրէն պիտի լուսաբանէին հարցը, քան ո եւ է Դաշնակցական:

Մանաւանդ որ, բանաձեւեր ալ մշակած են արդէն, եւ ամէն օր կը յիշեցնեն:

ՎԱՀԷ

ՎԻԷՆԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

ՎԻԷՆ, 6 յուլիս (Յառաջ).— *Կօշիկի գործարանին գործադուլը վերջացաւ բանուորներու յաղթանակով: Վաղը պիտի վերսկսինք աշխատիլ: Մանրամասնութիւնները շուտով:*

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ս. Տիրատուրեան (Մարսէյլ)	25
Յունիս 21ի գումարը	4041
Ընդհ. գումար	4066

ԴԵՐԱՍԱՆ Յ. ԱԲԷԼԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

«Պրավտա»ի յուլիս 6ի թիւէն կ'իմանանք թէ յուլիս 1ին մեռած է դերասան Յ. Աբէլեան եւ թաղուած յուլիս 4ին Երեւանի մէջ: Ատրպէյճանի եւ Վրաստանի արուեստագէտներն ալ ներկայացուցիչներ ղրկած էին թաղման:

Հանգուցեալը փայլուն յաջողութիւններ ունեցած է նաեւ Պոլսոյ եւ ուրիշ արեւմտահայ բեմերու վրայ, Օսմ. Սահմանադրութեան եւ զինադադարի շրջանին: Վաստակաւոր դերասանի տիտղոս ստացած էր խորհրդային իշխանութենէն եւ մեծ համբաւ կը վայելէր ամբողջ Կովկասի մէջ: Տարիքը՝ 65 — 67: *Շուտով կուտանք մանրամասնութիւններ՝ իր կեանքի եւ գործի մասին:*

ԱՆԳԼԻԱ ԱՅԼԵՒՍ ՊԱՏԱՍԽԱՆ ՉՊԻՏԻ ՊԱՀԱՆՋԷ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

Ուշագրաւ յայտարարութիւններ Երեսփ. ժողովին մէջ

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովի երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, արտաքին նախարար Պ. Իտըն հետեւեալ չոր յայտարարութիւնն ըրաւ, իբրեւ պատասխան հարցումի մը.

— « Այլեւս չպիտի պահանջեմ Գերմանիայէն որ պատասխանէ բրիտանական հարցարանին »:

Կը նշանակէ թէ անգլ. կառավարութիւնը ձանձրացած է Գերմանիոյ ձգձգումներէն: Երեսփոխան մը կրկին հարցուց թէ կառավարութիւնը նոր դիմում չը՞ պիտի կատարէ Պերլին, որպէսզի անյապաղ պատասխանեն հարցարանին.

— Ոչ, պատ: Պերլինի բրիտանական դեսպանը մէկէ աւելի անգամներ յիշեցուցած է մեր բաղձանքը՝ արագ պատասխանի մը համար:

— Չէ՞ք կարծեր որ բարեկամական այլ ազդու նոր դիմումներ պէտք է կատարուին, որպէսզի Գերմանիա ըմբռնէ իր ձգձգումներուն ազդեցութիւնը:

Իտըն.— *Կարծեմ պատասխանս բացորոշ է: Տրամադիր չեմ նորէն պատասխան պահանջելու:*

— Կառավարութիւնը չուզե՞ր հարցնել Գերմանիոյ թէ ամրութիւններ կը շինուի՞ն Հռենոսի շրջանին մէջ:

Իտըն.— *Յարմար չէ այդ մասնաւոր հարցումը ուղղել այս միջոցին: Կառավարութիւնը անկեղծօրէն կը յուսայ թէ կարելի պիտի ըլլայ միւս շահակից պետութեանց հետ բանակցութեան մտնել Գերմանիոյ հետ:*

Միեւնոյն օրը «Թայմզ» խմբագրական մը կը հրատարակէր արտաքին քաղաքականութեան մասին, բացորոշապէս հասկցնելով թէ Անգլիա չուզեր պատասխանատուութիւն ստանձնել Ֆրանսայի բոլոր պարտաւորութեանց համար: Օրինակ՝ ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը չի կրնար պարտաւորութեան տակ դնել Անգլիան:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ անգլ. հրամանատարութիւնը որոշեց օդը հանել Նապլուսի բոլոր քարայրները որ իբրեւ թաքստոց կը ծառայեն ըմբոստներուն:

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

(Դ. ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՍ)

Մոնթրէօյի խորհրդաժողովին Թուրքիոյ կողմէ ներկայացուած նախագիծը կազմուած է Լօզանի դաշնագրի առաջադրած սկզբունքներու հիման վրայ: Նոր նախագիծը իր մէջ կը պահէ օտար պետութիւններու մարտանաւերու երթեւեկը թոյլատրող կէտը եւ որ գլխաւորն է, ոչ - Սեւ ծովեան եւ Սեւ ծովեան պետութիւններու հանդէպ ցոյց կը տրուի հաւասար վերաբերմունք: Ճիշդ է, զգալի սահմանափակումներ կ'առաջարկուին, սակայն թրքական նախագիծը չի ջնջեր ազատ նաւագնացութեան սկզբունքը:

Նկատի առնելով Սեւ ծովի աշխարհագրական բացառիկ դիրքը, Թուրքիոյ առաջարկները հիմնովին կը հակասեն ռուսական շահերուն: Սեւ ծովը գոց ծով մըն է, որուն միակ ելքը կը հանդիսանայ Վոսփոր - Մարմարա Տարտանէլ անցքը: Թէեւ Սեւ ծովեան պետութիւններ, Ռումանիան եւ Պուլկարիան Սեւ ծովէն զատ ուրիշ ծովային ելք չունին: Ասոնց համար բացառիկ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ այն պարագան, որ պատերազմի ատեն Սեւ ծովի մէջ ունենան իրենց դաշնակից պետութիւններու օժանդակութիւնը. Հետեւաբար Նեղուցներու հարցին Ռումանիա եւ Պուլկարիա կը մօտենան այս անկիւնէն:

Նոյնը չէ պարագան Ռուսաստանի համար: Բացի Սեւ ծովէն, Ռուսիան հիւսիսէն ելք ունի Պալթիկ ծովը եւ Արեւելքէն՝ Խաղաղական ովկիանոսը: Այդ երեք ջուրերը իրարմէ բաժնուած են հսկայ տարածութիւններով: Երեք ջուրերուն վրայ ալ Ռուսաստանը ունի նաւահանգիստներ եւ նաւարաններ: Բռնելով աշխարհի մէկ վեցերորդ տարածութիւնը, Ռուսիան պէտք ունի անվերջ շարժման մէջ պահելու իր նաւերը: Մանաւանդ պատերազմի պարագային ան պիտի հարկադրուի թշնամիին դէմ կեդրոնացնել իր նաւատորմիղը: Օրինակ, հիւսիսի թշնամիին դէմ (Գերմանիա) պատերազմելու ատեն, ստիպուած պիտի ըլլայ Պալթիկ ծով փոխադրել Սեւ ծովեան տորմիղը, կամ թէ Արեւելքին մէջ կռուի բռնուած ատեն (Ճափոնի հետ), թերեւս Սեւ ծովեան նաւարաններու մէջ շինուած նոր նաւերը հոն փոխադրէ: Թրքական ծրագիրը այդ տեսակէտէն կը կաշկանդէ Ռուսիան Սեւ ծովին մէջ:

Ոչ - Սեւ ծովեան պետութիւններէն իւրաքանչիւրը Նեղուցներու հարցին կը մօտենայ իր պետական շահերու տեսակէտէն:

Լօզանի դաշնագիրը ստորագրող տասը պետութիւններէն Իտալիա չի մասնակցիր Մոնթրէօյի խորհրդաժողովին: Սակայն Նեղուցներու ապառազինման խնդրին շուրջ ան յայտնած է իր վերապահ դիրքը: Այս տեսակէտէն շատ յատկանշական է Մուսոլինիի պաշտօնաթերթին՝ Փօփօլօ տ'Իթալիայի մէջ լոյս տեսածրութիւն մը, որով վճռականօրէն դէմ կ'արտայայտուին Նեղուցներու ամրացման եւ կը յայտարարեն թէ Իտալիոյ արտաքին նոր նախարար Չիանօ յուլիսի սկիզբները Մոնթրէօ պիտի երթայ իտալական «ոչ»ը արտասանելու... Իտալիոյ վճռական դիրքը կը բացատրուի այն պատճառով, որ Նեղուցներու ըապառազինումը անարժէք կը դարձնէ Երկոտասան կղզիներու ամրութիւնները:

Խորհրդային պատուիրակը՝ Լիթվինով հետեւեալը կ'առաջարկէր.— Սեւ ծովը յայտարարել գոց ծով եւ արգիլել ոչ - Սեւ ծովեան պետութիւններու մարտանաւերուն մուտքը դէպի Սեւ ծով: Այդ նաւերը կրնան Սեւ ծով մտնել միայն այս կամ այն պետութեան այցելութիւններ տալու համար: Արգիլել օդանաւերու թռիչքը Նեղուցներու վրայէն: Ռուսաստանը մուտքի եւ ելքի ազատութիւն պիտի ունենայ Նեղուցներէն: Ոչ - Սեւ ծովեան պետութեանց մարտանաւերը կրնան մուտք գործել Սեւ ծով միայն այն պարագային, երբ պաշտօն ունին գործադրելու Ազգերու Դաշնակցութեան վճիռը: Թուրքիան կը ստանայ լիակատար վերհսկողական իրաւունք Նեղուցներուն վրայ:

Ապա Լիթվինով առաջարկեց թրքական նախագծի 7րդ յօդուածը խմբագրել սա ձեւով.—

«Պատերազմի ատեն, եթէ սեւ ծովեան պետութիւններէն ոչ մէկը չի հանդիսանար պատերազմող կողմ, անոնց նաւերու նաւարկութիւնը նախորդ յօդուածներու տրամադրութեանց համաձայն, յայտարարել ազատ: Պատերազմող կողմի նաւերուն մուտքը դէպի Սեւ ծով, բոլորովին արգիլել: Եթէ Թուրքիայէն զատ Սեւ ծովեան որ եւ է պետութիւն պատերազմող կողմ հանդիսանայ, այդ պարագային արգիլել ոչ - Սեւ ծովեան պետութեանց մարտանաւերուն մուտքը դէպի Սեւ ծով: Սոյն յօդուածը արգելք չի հանդիսանար այն նաւերու, որոնք օգնութեան կ'երթան համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան կանոնագրի, ինչպէս եւ այն դաշինքներու հիման վրայ, որոնք կնքուած են յենլով Ազգերու Դաշնակցութեան կանոնագիրին վրայ. օգնութիւն ստացող պետութեան նաւերու երթեւեկը յայտարարել ազատ»: («Պրաւդա» յունիս 26):

Լիթվինովի առաջարկներուն բոլորովին հակառակ տեսակէտ յայտնեց անգլիական ներկայացուցիչը լորտ Սթէնհօփ: Անոր կարծիքով, Սեւ ծովու եւ միւս ծովերու միջեւ որ եւ է տարբերութիւն պէտք չէ դնել: Եթէ Սեւ ծովը գոց ծով պիտի յայտարարուի եւ սեփականութիւն միայն Սեւ ծովեան պետութիւններու համար, ապա ինչո՞ւ նոյնը չընել նաեւ Պալթիկ եւ Միջերկրական ծովերու համար: Հետեւաբար որ եւ է առաւելութիւններ պէտք չէ ընծայել Սեւ ծովեան պետութիւններուն եւ տարբերել զանոնք ոչ - Սեւ ծովեան պետութիւններէն: Եթէ Խորհրդ. Ռուսաստանը իրաւունք ստանայ միւս ծովերէն նաւեր բերելու Սեւ ծով, նոյն իրաւունքը պիտի ստանան նաեւ միւս պետութիւնները: Սեւ ծովը պէտք է բաց մնայ բոլոր պետութիւններու համար անխտիր: Բնական է, որ Թուրքիան իրաւունք պէտք է ստանայ իր հողամասը պաշտպանելու համար ամրութիւններ կառուցանելու: Սակայն այդ ոչ աւելին: Անգլիան անհրաժեշտ կը գտնէ պահել գոյութիւնը Լօզանի դաշնագրով նախատեսուած ստուգիչ յանձնախումբին՝ Նեղուցներու համար:

Ֆրանսա, առայժմ վերապահ դիրք ունի, մնալով Ազգերու Դաշնակցութեան կանոնագրի սահմաններուն մէջ:

Ռումանիան եւ Պուլկարիան վճռապէս դէմ են, որ Սեւ Ծովը գոց յայտարարուի եւ կը պաշտպանեն անգլիական տեսակէտը:

Ցունաստանն ալ նոյն տեսակէտն ունի եւ աւելի շահագրգռուած է առեւտրական նաւերու համար ազատ երթեւեկով:

Եուկոսլաւիան միւսներու կարգին համաձայնած է թրքական առաջարկները խորհրդակցութիւններու հիմք ընդունիլ, սակայն դեռ իր վերջնական տեսակէտը չէ յայտնած:

Տարբեր տեսակէտ ունի Ճափոնը: Ան համաձայն է, որ Ռուսաստանը ուզածին չափ մարտանաւ մտցնէ Սեւ ծով, սակայն իրաւունք չպիտի ունենայ այնտեղէն որ եւ է նաւ դուրս հանելու:

Այս ներհակ տեսակէտները յայտնելով, Մոնթրէօյի խորհրդաժողովը ընդհատեց իր աշխատանքները՝ փորձագէտներու յանձնաժողովին թողլով մշակել մասնագիտական հարցերուն վերաբերեալ ծրագիրներ: Ելքը յայտնի կ'ըլլայ այս շաբթու: Սակայն գաղտնիք չէ որ Մոնթրէօյի մէջ գըլուխ են ցցած մեծ պետութիւններու հին հակամարտութիւնները՝ ռուսեւանգլիական, ռուսեւճափոնական, թուրքեւիտալական եւայլն: Պայքարը Թուրքիայէն աւելի Ռուսաստանի դէմ է ուղղուած: Անգլիան կ'ուզէ ազատ մուտք ունենալ դէպի Սեւ ծով, Ճափոն կը ձգտի արգելափակել Ռուսաստանը Սեւ ծովի մէջ, Ռումանիա եւ Պուլկարիա ռուսական վտանգէն ապահով մնալու համար կ'ուզեն իրենց եւրոպական դաշնակիցներու նաւատորմիղի ազատ մուտքը երաշխաւորել դէպի Սեւ ծով: Իսկ Ցունաստանն ալ կը բաղձայ այնպիսի գոյավիճակ մը ստեղծել, որ կարենայ ազատօրէն իր առեւտրական նաւերով ռուսական ապրանք եւ քարիւղ փոխադրել...

Միայն Ռուսաստանն է, որ պաշտպանողական վիճակի մէջ է մնացած եւ վաղուց հրաժարած է Նեղուցներուն տիրանալու ցարական ծրագիրէն: Անոր միակ իղձն է հաստատել Թուրքիոյ գերիշխանութիւնը Նեղուցներու վրայ, ամրապնդել Թուրք եւ խորհրդային բարեկամութիւնը եւ այդ ճանապարհով գոցել Նեղուցներու անցքը թշնամի ռազմանաւերուն առջեւ:

Իսկ Թուրքիա՞ն... Ան արդէն վարժուած է վարագոյրին ետեւը առեւտուրի նստիլ եւ օգտագործելով «Ջրջերու» գզուըտուքը, ի նպաստ իրեն կարգադրել խնդիրը: Հոդ չէ թէ այդ կարգադրութիւնը կատարուի ի վնաս իր դաշնակից պետութեան, որուն այնքան երախտապարտ է քամալական Թուրքիան...

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

Այս հարցը բազմիցս արծարծուած է դաշնակցական մամուլի մէջ եւ գործնական քայլեր ալ առնուած են, զայն իրականացնելու նպատակով, բայց դժբախտաբար անյաջողութեան է մատնուած:

Անյաջողութիւնը չի նշանակեր, թէ հարցը արդար չէ: Ձախողանքի պատճառները մէկէ աւելի են, բայց բընաւ չեն ժխտեր հարցին կարեւորութիւնը, կամ այժմէականութիւնը: Գաղութներու մէջ համազգային պատասխանատու մարմին մը ստեղծելու խնդիրը աւելի քան հրատապ ու այժմէական է այսօր, որքան երէկ, եւ վաղը շատ աւելի: Միայն թէ պէտք չէ յուսահատիլ, այլ ընդհակառակն, միշտ պէտք է յուզել եւ բազմատեսակ ակնոցներով ուսումնասիրել ու արծարծուն պահել, մինչեւ անոր բարեյաջող լուծումը:

Աւելորդ է բացատրել համերաշխութեան օգուտները, դպրոցական տղաքըն անգամ գիտեն, որ միութիւնը ուժ է, եւ մենք այսօր կենդանի աչքերով կը տեսնենք, թէ միութիւնը ինչ հսկայական նուաճումներ կը կատարէ Իտալիոյ, Գերմանիոյ եւ նոյն իսկ մեր դարաւոր թշնամիին՝ Թուրքին ձեռքով:

Ի՞նչ է համազգային կազմակերպութեան նպատակը. — Պահել ու պահպանել հայ ժողովուրդի համրանքը եւ անոր բարոյական դիմագիծը, դաստիարակել նոր սերունդը հայ ոգիով, վեհազոյն ձգտումներով, ապրեցնել ու զարգացնել հայկական մշակոյթը գաղութներու մէջ, օժանդակել ներկայ Հայաստանին, իբրեւ կորիզ ապագայ ամբողջական հայրենիքի, ստատրել անոր շինարարական ձեռնարկներուն, մինչեւ ամբողջական Հայաստանի լիակատար ազատութիւնը, այսինքն մինչեւ որ Թուրքերու բռնգրաւած հայկական նահանգներն ալ միանան Արարատեան աշխարհին եւ այնտեղ հաստատեն հայ ժողովուրդին հարազատ վարչաձեւ ու կարգեր:

Ո՞ր իսկական Հայու սրտին մօտիկ չէ այս ծրագիրը, ո՞ր ճշմարիտ Հայը չի ձգտիր ունենալ ազատ ու անկախ հայրենիք իր անկաշկանդ մշակոյթով եւ սոյն ազնիւ ձգտումներով տոգորուած ո՞ր հաւաքականութիւնն է, որ դէմ պիտի երթայ համագործակցութեան ձեռնարկին եւ փակէ ճանապարհը այդքան գեղեցիկ հեռանկարներու:

— Այո, միայն թէ բոլորն ալ տոգորուած ըլլային, նոյն տրամադրութեամբ: Այստեղ է դժուարութիւնը:

Կան դեռ ուրիշ աննպաստ պայմաններ: Ուրիշ ազգերու միութեան գործը հեշտացաւ մասամբ անոր համար, որ անոնք ունէին հայրենի հողն իրենց ոտքին տակ եւ սեփական պետութիւն իրենց մէջքին: Իսկ մենք, բունազուրկ ենք, տարածուած ի սփիւռս աշխարհի եւ ստորաբաժնուած անհամար ու [illegible] բար խաչաձեւող մասնիկներու: Ստուգիւ, սիզիփեան ճիգ ու աշխատանք է հարկաւոր, իրար չըռնող այսքան կոտորակներ մէկ յայտարարի բերելու համար:

Մէկ բան սակայն պէտք չէ մոռնանք,— մենք նոյնպէս միաբերան չենք եղած, երբ ունեցեր ենք մեր սեփական հայրենիքն ու պետութիւնը: Դասական խօսք է արդէն, որ անմիաբանութիւնը Հայուն ազգային հիւանդութիւնն է. փաստ փնտռելու համար շատ հեռուն չերթանք, մինչեւ մեր նախարարները, մինչեւ Վարդանն ու Վասակը: Մեր մօտիկ անցեալը բաւական է մեզի տալու մեր անմիաբանութեան բազմաթիւ կսկծալի փաստեր: Ցառաջդիմական շարժման դէմ կանգներ են յետադիմականներ, իրենց սեւ հոգիով: Լուսաւորեալներուն գործը խափանած են խաւարեալներ իրենց կոյր մոլով. իսկ յեղափոխական պայքարին միշտ հակառակ դիրք բռնած են խայտառակ պահպանողականներ ու հակայեղափոխականներ իրենց թուլամորթ ու սորկամիտ հոգիով: Այս ամէնը իրենց արարքներով անյաջողութեան են մատներ մեր ազատագրական շարժումը, որու հետեւանքով մենք այսօր անհայրենիք ու անգլուխ բոլոր ազգերու ոտքի կոխան ենք դարձեր:

Իսկ այսօր, այսքան դառն ու կսկծալի փորձերէ յետոյ, մեր անմիտ ու քինախնդիր հակամարտութեան երեսէն անտուն ու անկրակ նստելէն յետոյ, մի՞թէ չպիտի զգաստանանք, չը՞ պիտի գիտակցինք մեր չարն ու բարին. չը՞ պիտի մեղքնանք արդէն իսկ ցամքած մեր քանի մը կաթիլ արիւնը, որ կը տանի եղբայրադաւ դանակին բերանը: Առաջ, մեր կաչիին մէջ ամփոփուած՝ կոյր էինք ու տըգէտ աշխարհի իրականութեան մասին: Այսօր, փառք Աստուծոյ, ելանք աշխարհի երեսին, տարածուեցանք ամէն երկիրներու մէջ, ճանչցանք ամէն մէկի չարն ու բարին, եւ հասկցանք, որ բոլորովին մինակ ենք մնացեր այս անսիրտ ու նիւթապաշտ աշխարհի երեսին, եւ մեզմէ զատ ոչ ոք ունինք մեզի օգնող: Այսքան դառն գիտութիւն ճաշակելէն յետոյ կը կրկնեմ դարձեալ, չը՞ պիտի զգաստանանք ու չը՞ պիտի հաւաքենք մեր ուժերը, մենք մեզի օգնելու համար:

Ալ հերիք է վերջապէս...

Այս կոչն ընդհանրապէս ամբողջ հայութեան ուղղելէն յետոյ, ես կը դիմեմ հայ կուսակցութիւններուն, որովհետեւ այսօր գերազանցապէս անոնք են պատճառը մեր ազգովին անկազմակերպ ու պառակտուած վիճակին եւ անոնցմէ իւրաքանչիւրն աւելի կամ նուազ չափով իր բաժինն ունի մեր այսօրուան անկերպարան ու անմխիթար վիճակն առաջացնող մեղքերու մէջ: Եւ յետոյ, ակներեւ է որ մեր ժողովրդի կազմակերպութեան գործը որ կողմէն ալ սկսինք, վերէն թէ ներքեւէն, հայրենակցականներէն թէ հանրային հիմնարկներէն, չէզոքներէն թէ կուսակցականներէն, յաջողութիւնը երաշխաւորելու համար, անհրաժեշտ պայման է կուսակցութիւններու բարեհաճ մասնակցութիւնը ապահովել: Առանց այս նախապայմանի բոլոր ձեռնարկները վիժման են դատապարտուած կանխօրօք:

Անհրաժեշտ է ուրեմն որ մանրամասն ու բարեխիղճ վերլուծման ենթարկենք մեր կուսակցութիւններու դիրքն այս հարցի մասին եւ ջանանք ընդհանուր եզրակացութեան յանգիլ:

Կուսակցութիւններու գոյութիւնը մեր մէջ ունեցեր է եւ ունի իր դրական ու բացասական կողմերը:

Դրականը այն է, որ անոնք յաջողած են կազմակերպել մեր ժողովուրդը, սորվեցուցած են ժողովրդի զանգուածներուն միասին խորհիլ ու միասին գործել, անհատները դուրս են քաշեր իրենց անհատական հոգերէն, չէզոքի անտարբերութենէն ու անպատասխանատու կեանքէն, շահագրգռեր են զանոնք ազգային, մշակութային, քաղաքական եւն. հարցերով եւ վերջապէս հոսանքները, լաւ կամ գէշ դաստիարակեր են որոշ ուղղութեամբ:

Վատը այն է, որ մենք չունինք կուսակցութիւններ, խորհրդարանային երկիրներու հասկացողութեամբ, այսինքն կուսակցութիւններ որ խորհրդարանի մէջ պայքարին, քննադատեն, դատափետեն իրար կամ իրերահասկացողութեան գան, բայց խորհրդարանէն դուրս, գործի մէջ, վերջ տան պայքարին, իրարու խոչընդոտ չհանդիսանան եւ մէկուն շինածը միւսը չքանդէ: Մեր մէջ այդպէս չէ սակայն: Զունենալով խօսքի վայր իրար քննադատելու կամ իրերահասկացողութեան գալու, մեր կուսակցութիւնները կեանքի մէջ դէմ դիմաց կ'ելլեն, կը պայքարին, շատ յաճախ յոռի ձեւերով եւ մէկուն շինածը միւսը կ'աշխատի անպայման քանդել, իբրեւ ոխերիմ թշնամի, բնաւ խտրութիւն չդնելով միջոցներու մէջ: Մեր բոլոր պայքարները հրապարակաւ, օտարներու աչքին առջեւ կը մղուին, հանրային վայրերու կամ փողոցի մէջ, բանակռիւ, ծեծ, դանակ, ատրճանակ, արիւնահեղութիւն, դաւաճանութիւն մատնութիւն եւն. ամէնն ըստ կարգի: Փոխանակ միջկուսակցական ժողովի մը մէջ կարգադրելու խնդիրները եւ հարթելու թիւրիմացութիւնները, անոնք յաճախ չարքեր հրապարակ կ'իջեցնեն եւ արիւնահեղութեամբ աւելի կը խճճեն ու աւելի կը խորացնեն ատելութիւնն ու պառակտումը:

Հայ քաղաքական կուսակցութիւններէն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն ու Ռ. Ազատական կազմակերպութիւնը, նըպատակակէտ ունենալով ամէնէն առաջ հայ իրաւազուրկ ժողովրդի լիակատար ազատագրութիւնը, պարտաւոր էին ամէն գնով գլուխ հանել գաղութներու կազմակերպութեան գործը իբրեւ ամենակարեւոր հանդրուան մը իրենց առաջադրած ցանկալի նպատակին հասնելու համար: Այս ուղղութեամբ, ինչպէս նկատեցի գրութեանս սկիզբը, մտահոգուած է Դաշնակցութիւնը եւ ժամանակին նախաձեռնութիւն ստանձնելով, գլուխ գլխի է տըւեր ռամկավարներու հետ, ուղեգիծ, ծրագիր է գծեր, բայց երբ խնդիրը հասած է գործնական քայլ առնելու, վերջինները, զանազան պատրուակներով, նահանջեր են: Այս մասին պիտի անդրադառնամ յետոյ:

ՓԻՐԱԿ

ՀԱՅ ՃԵՄԱՐԱՆԻՆ ՆՈՐ ՀՈՒՆՁՔԸ

Ցունիս 21ին, Հայ Ճեմարանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հասատատութեան ամավերջի հանդէսը:

Ծնողներու եւ մասնաւոր հրաւիրեալներու հոծ բազմութիւն մը լեցուած էր սրահն ու յարակից սենեակները, իսկ բեմի երկայնքին շարուած էին այս տարուան աւարտականները:

Հայ ճեմարանի վարիչներէն Պ. Լեւոն Շանթ կարդաց ճեմարանի տարեկան տեղեկագիրը, մանրամասնօրէն ծանրանալով աշակերտութեան կարողութեան, թիւին, ծագումին ու կեանքին վրայ, այնուհետեւ՝ ուսուցչական կազմին եւ ամէն ուսուցչի աւանդած նիւթին վրայ: Պիւտճէի մասին խօսելով, Պ. Շանթ թուեց ճեմարանի եկամուտները որպէս թոշակ, նըպաստ կամ նուէր, եւ այնուհետեւ ճեմարանի ունեցած ծախքերը: Հաշուեկշիռէն կ'երեւար որ ճեմարանը այս տարի նիւթական բաց չունի եւ նոյն իսկ գանձին մէջ կը մնայ փոքր գումար մը: Այս լուրը ծափերով ընդունուեցաւ ներկաներու կողմէ:

Հաշուեկշիռէն կ'երեւար նոյնպէս որ գալ տարի կարգ մը նոր նիւթեր պիտի աւելնան լսարանական բաժնին մէջ. այսպէս՝ գրական ճիւղի հետեւողները շաբաթը 1—2 պահ պիտի ունենան մաթեմաթիկ եւ գիտութեան դասեր: Պիտի աւանդուի վերջին երկու լսարաններուն նաեւ գեղարուեստի պատմութիւն եւ ընկերաբանութիւն: Պ. Շանթ յայտնեց նոյնպէս որ եկող տարի ճեմարանի վարչութեան մէջ պիտի մտնէ նաեւ Պ. Գասփար Իփէկեան:

Պ. Շանթ հանդիսականներուն ներկայացուց այս տարուան երեք աւարտականները՝ երկու տղայ, մէկ աղջիկ:

Ճեմարանը այս տարի ունէր նաեւ այլ կարգի շրջանաւարտներ: Անցեալ տարի կը յայտարարուէր որ ճեմարանը նիւթական պատճառներով կը փակէր իր Գ. լսարանի գիտական ճիւղը, այնպէս որ գիտական ճիւղը կը լրանար Բ. լսարանէն. իսկ վերջին Գ. լսարանը կը դառնար զուտ հայագիտութեան ճիւղ: Գիտական ճիւղի այս աւարտականները սակայն չեն ստանար ճեմարանի աւարտականի վկայական:

Պ. Նիկոլ Աղբալեան կարդաց «Համազգային»ի կեդրոնական վարչութեան նախագահ բժիշկ Համօ Օհանջանեանի հետեւեալ ուղերձը՝ աւարտականներուն ուղղուած.

«Երիտասարդ բարեկամներ՝

«Կը կոչենք ձեզ այս անունով, նախ՝ որովհետեւ կ'ուզենք միշտ երիտասարդը տեսնել ձեր մէջ, յետոյ որովհետեւ կ'ուզենք բարեկամներ նկատել ձեզ կեանքի մէջ ալ, ինչպէս նկատեցինք ուսանողութեան շրջանին:

Կապը որ կայ ձեր եւ մեր միջեւ, բարոյական է ու հոգեկան: Պիտի ուզէինք որ ամրապնդուէր այդ կապը ամէն ուր որ ըլլաք, ամէն ուր որ երթաք, մեր տարահալած ժողովուրդին հետ, միշտ անոր զինուորեալները ըլլալու հաստատ կամքով:

Ծառայել ժողովուրդին: Ծառայել ոչ միայն գաղափարական, այլ եւ հոգեկան նուիրումով: Պիտի ուզէինք որ դրօշակ մը ըլլար այս նշանաբանը ձեզի համար: Այն հողը, ուր մեր նահատակներուն ոսկորները կըհանգչին, այն երկինքը, որուն տակէն մեր դըրօշներուն շուքը անցած է, սրբազան ոգեկոչում մը թող ըլլան ձեզի եւ ձեզմէ վերջիններուն համար:

Երիտասարդ բարեկամներ,

Մի մոռնաք որ աւելի մեծ արժէք կայ իտէալով ծառայելուն, իտէալի մը համար ծառայելուն մէջ, քան բութ իրականութեան, որ իբրեւ հորիզոն ունի օրուան հացը եւ իբրեւ իտէալ՝ անձնական շահը:

Իրականութեան ունկնդիր, բայց իտէալին հետամուտ: Այսպէս պիտի ուզէինք որ մտնէիք կեանքին մէջ, զայն դարձնելով ոչ թէ սկիզբ մը ու վախճան մը, այլ համապարփակ տըրոփում մը, տեսիլք մը, ոգորում մը՝ յանուն մեծ ու գեղեցիկ նպատակներու: Վասնզի դուք կոչումը ունիք բարձրացնելու ժողովուրդին իտէալները, դաստիարակելու հանրային կարծիքը, ազնուացնելու եւ առաջնորդելու զայն դէպի ճշմարտութիւն:

Դուք եւ մենք գործակիցներ ենք սակէ ետք, փոխանակ ըլլալու աշակերտներ եւ վարիչներ: Վաղը, երբ մտնէք կեանքի լայն ու արձակ ասպարէզէն ներս, յիշեցէք որ պարտականութիւններ ունիք հանրութեան հանդէպ որ միշտ յենարան եղաւ ձեզի եւ որ կրթեց, դաստիարակեց եւ սնոյց ձեզ:

Ըրէք այնպէս որ պատիւ բերէք, ձեր կեանքով, գործով ու խօսքով, այն ժողովուրդին որուն կը պատկանիք եւ այն հաստատութեան, ուր մնացիք քանի մը տարի, ձեր դաստիարակներու շունչին ու գաղափարական մթնոլորտին մէջ:

Հաւատացած ենք, թէ պիտի ջանաք ու պիտի ուզէք աւելին տալ, քան որ կ'ակնկալենք ձեզմէ: Այս հաւատքով է որ կ'ողջունենք ձեզ սրբազան Նեղոսի այս հիւրընկալ ափերէն»:

Ջերմ ծափերով ողջունուեցաւ Օհանջանեանի ուղերձը որուն իր ձայնը կը միացնէր նաեւ Պէյրութի Համազգայինը:

Վերջին անգամ խօսք առաւ Պ. Գասպար Իփէկեան որ նախ յայտնեց որ անցած տարուան աւարտականները լիովին արդարացուցած են իրենց վըրայ դրուած յոյսերը եւ ապա շեշտեց որ անոնք արդէն գծեցին գալիք շրջանաւարտներու ընթանալիք ուղին:

Ճեմարանի աշակերտական երգչախումբը՝ Պ. Բ. Կանաչեանի ղեկավարութեամբ, մէջ ընդ մէջ երգեց յաջող կտորներ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԻՆՉՈ՞Ի ՓԱԿՈՒԵՑԱՆ ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

Աթէնքի Նոր Օրը, անդրադառնալով հելլէն կրթական խորհուրդին կողմէ հայ վարժարաններու փակման մասին տրուած ծանօթ որոշումին, հետեւեալ յայտնութիւնները կ'ընէ.—

«Գոքինիոյ Թաղ. Խորհուրդը եւ Հնչակեան կուսակցութեան շրջանակները սակէ առաջ կարգ մը մերկացումներ ըրին «Սեւան»ի մէջ, որոնք դժբախտաբար ճիշդ են:

Բարեգործականի կրթական քննիչը, որպէսզի հարուածէ Գոքինիոյ ազգ. վարժարանը, առանձին դպրոց ունենալու համար արտօնութեան շարունակական դիմումներ կատարեց կրթ. նախարարութեան: Որովհետեւ ազգային որ եւ է վարժարան, նոյնպէս Հ. Կ. Խաչի ու յարուանական վարժարանները պաշտօնական արտօնագիր չունէին: Բարեգործականի կրթական քննիչը կը կարծէր թէ իրենց անունին արտօնութիւններ կրնան ձեռք ձգել ու յետոյ միւս վարժարանները կը փակուին:

Այսպէսով, կրթական նախարարութեան սեղանին վրայ եկան հայ վարժարաններու արտօնագրերը, որոնք մինչեւ վաթսունի հասած էին վերջերս: Ամիս մը առաջ, նախարարութիւնը պարտադրած էր այդ դիմումը կատարել: Իսկ Բարեգործականի Գոքինիոյ վարժարանին համար, տարի մը առաջ, երեք ռամկավար գործիչներ յաջորդաբար խնդրագրեր ներկայացուցեր էին:

Մինչդեռ Հ. Կ. Խաչի Ջաւարեանը, որ տասը տարիէ ի վեր գոյութիւն ունի, ամիս մը առաջ փակումի ազդարարութենէն յետոյ, դիմում կատարեց արտօնութեան:

Զափազանց ուշիլ շարժած էր Ջաւարեանը որովհետեւ հայ վարժարանները ներկայ կրթական ծրագրով, կրնային անջատուիլ, արգելքի չհանդիպիլ: Բայց պաշտօնական արտօնագրի հարց ստեղծել, կը նշանակէր ներկայ ծանր հարուածը պատրաստել, ինչ որ թեթեւսոլիկ կերպով Բարեգործականի կրթական քննիչը, նոյն իսկ անտեսելով Աթէնքի Կեդր. վարչութիւնը եւ Առաջնորդարանը:

ԲԱՆՔ ՀԵՏՆԱԿԱՆՔ

ԲԱԶՄԱՄՇԱԿՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ԲԱԺԱՆՈՒՄ

—.—

Մեր գլխուն իջած կրակներուն մեծագոյն մասը Թուաբանութեան հետ խոտոր քալելուն երեսէն է:

Իբր վերացական եւ տիրացու ժողովուրդ, Պիւթագորասի գիտութեան հետ արհամարհանքով վարուած ենք, խորշած ենք թիւէ ու Թուաբանութենէ, նոյն իսկ անըմբռնելի նկատած ենք Թուանշաններու հետ զբաղողները:

Գիտնալ չենք ուզած թէ Թուաբանութիւնն է ամբողջ տիեզերքը կառավարողը, անշեղելի են անոր օրէնքները: Երբ երկու՝ առաւել երկու չորս կ'ընէ ըսէ, ալ անդառնալի եւ յամառ է իր այդ որոշման մէջ:

Այս տեսակէտէն դիտելով, մեծ նըմանութիւն ունի Հայերուն հետ, որ երբ բանի մը վրայ պնդեն ալ չեն ճըկիր: Միայն տարբերութիւն մը որ կայ այս երկուքին մէջ այն է թէ՝ Թուաբանութիւնը կը յամառի ճշմարտութեան վրայ, իսկ Հայը իր սխալին վրայ կը մնայ եթէ նոյն իսկ աշխարհ կործանի ...

Հազար հազար գումարներ են մըտած մեր ազգային սնտուկին մէջ: Պետութիւն մը կառավարելու չափ կարեւոր գումարներ՝ մեզի ազգակից եղած են, բայց մենք այդ գումարները, Թուաբանական օրէնքով մատակարարելու ձեւը չենք գիտցած:

Փառաբանած ու աստուածացուցած ենք հարստութիւնն ու հարուստը, սակայն չենք իմացած որ Թուանշաններով գրուած օրհնութիւններէն ու տաղերէն միայն կ'ախորժի հարստութիւնը:

Ճարպիկ ազգ ենք դրամ հաւաքելու մէջ, բայց յետին անճարակ մը՝ զայն մատակարարելու տեսակէտէն:

Կաթիլներով հաւաքուածը կաթսաներով կը վատնենք:

Տասը հազար կուտանք տնօրէնի մը եւ հինգ հարիւրը շռայլութիւն կը համարինք հաշուակալի մը համար:

Հազար փրանք հաւաքելու համար, հազար հարիւր փրանք ծախք կ'ընենք, որովհետեւ թիւ ու Թուանշանէ լուր չունինք:

Միայն դրամը չէ որ կը հպատակի թիւի օրէնքին, մարդկային ընկերութեան եւ կեանքի բոլոր երեւոյթները անոր գերիշխանութեան ենթարկուած են, բացի Հայոց մեծ ազգէն որ բացառութիւն կը կազմէ այս բոլորին մէջ ...

Ափ մը ժողովուրդ ենք, հազար ու մէկ պահանջներ ունինք: Եւ ահա շարան-շարան պատրիարքներ, կաթողիկոսներ, իրենց փոխանորդներով, պատրիարքարաններով, պաշտօնեաներով ու պիւտճէներով: Քանի մը հարիւր վարդապետի համար, համրանքով վանքեր իրենց պիւտճէներով ու պարտքերով: Լուսաւորչական, կաթոլիկ, բողոքական, շաբաթապահ Հայը անջատ, ուրոյն կազմակերպութիւններ ունին նոյն Նազովրեցի Յիսուսին «Տէր ողորմեա» մը եւ «Հայր մեր» մը ըսելու համար:

Ունինք համրանքով կուսակցութիւններ, միեւնոյն ազգը փրկելու տենդէն բռնուած:

Հապա Միութիւննե՞րը, նպատակները նախանձի հրաւիրելու չափ բազմաթիւ ու բազմածին են:

Հինգ հոգի իրարու կը հանդիպին սրճարանի մը անկիւնը, մատիտ մը կտոր մը թուղթ եւ ահա ծրագիր-կանոնագիր մը կը շարադրեն, կնիք, տպագրուած թուղթ, ստացագրի տետրակ, ընդհ. ժողով ու վարչութիւն ...

Ամիս մը վերջ վէճ, «սկզբունք»ի եւ «արժանապատուութեան» խնդիրի մը երեսէն: Մէջէն երեք հոգի դուրս են եկած, կը կազմեն Վերաշինաց կամ Նորաշինաց մը, միեւնոյն արարողութիւններով ու նոյն ծրագիրով: Ատեն մը վերջ, երկու հոգի եւս գլուխ կը վերցնեն, միշտ միեւնոյն պատճառներով ու կը կերտեն նոր մը տարբեր պիտակով ու նման ծրագիրով: «Զօրք» մարզական միութիւն մը հրապարակ եկած է, նպատա՛կ, «ցեղին ֆիզիքականը բարձրացնել ու զայն առողջ եւ կորովի ընծայել»: Տարեշրջանը չը լրացած հրապարակ կուգան, Տորք, Եփրատ, Մասիս, Արագած, Արագիլ, Բազէ, Բու մարզական միութիւններ, «Զօրք» միութեան նախկին անդամներէ կազմուած եւ բոլորն ալ «ցեղին ֆիզիքականը բարձրացնելու եւ զայն առողջ ու կորովի ընծայելու» հաստատ նպատակով ու ծրագրով:

Անհամաձայնութի՞ւն: Քաւ լիցի, միշտ յանուն «սկզբունքի ու բարոյականի» կ'ըլլան այս բոլորը:

Անգամ մը եռագոյնին քիչ մը անուշ է նայեր. վա՜յ: Միւսը ժողովի մէջ բարձր է խօսեր, վա՜յ: Երրորդ մը Հայաստանի անունը առանց «խորհրդային»ի է արտասաներ, վա՜յ, վա՜յ: Ուրիշ մըն ալ իր վզկապին վըրայ կարմիր երիզ է անցուցեր ... հաւա՛ր: — Եղբայր կարելի՞ է այս մարդոց հետ գործակցիլ, բաժնուի՛նք ...

Ահա խեղճ ու կրակ Ֆրանսերէնով շարադրած ծրագիր-կանոնագիր մը, դէպի քաղաքապետարան:

Եւ հանդէս մը՝ «պատասատուեցէ՛ք, կազմուած է «Ագռաւ» մարզական միութիւնը, կամ Ցուիք գիւղիհայրենակցականը, նպատակ ունենալով ցեղին այս ինչ կամ այն ինչ յատկութիւնը բարձրացնելու նպատակով: Բացման հանդէսը տեղի կ'ունենայ անխմբերթաց ու հրաշափայլ յայտագրով մը: Բոլորը, բոլորը հոն »...

Իրականին մէջ «բանը նրանումն է» որ, փառասէր անգամ մը կ'ուզէ իր սիրուհին շլացնել կամ հարուստ աղջիկ մը ճանկել, եւ կամ կ'ուզէ ցոյց տալ իր ազդեցութիւնը եւ իր անունը իբր նախագահ կամ ատենապետ հրատարակել տալ լրագիրներուն մէջ ...

Եւ հայ մամուլի դուռը, կռնակին վրայ բաց է այս բոլորին՝ յանուն ցեղապահպանման ...:

Թուրքը յանցանք ունի՞ հոս:

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, (Յառաջ). — Խումբ մը գիտակից երիտասարդներ ժրաջան աշխատանքով կրցած են իրենց շուրջը հաւաքել մօտ 40 երիտասարդներ, եւ կազմած են «Հայ Երիտ. Միութիւն» մը, որուն ընդհանուր նպատակն է կազմակերպել հայ երիտասարդութիւնը, ֆիզիքապէս թէ բարոյապէս:

Նորակազմ Միութեան առաջին գործը եղաւ ներկայանալ թէյասեղանով մը, որ տեղի ունեցաւ Պ. Գարակէօզեանի սրահին մէջ: Ժողովուրդը ժամանակէն առաջ լեցուցած էր սրահը: (Մուտքի տոմսերը հաշուելով 115 հոգի՝ առանց նկատի առնելու փոքրիկները):

Օրուան նախագահը, Պ. Հայկ Նափուճեան հանդէսը բացաւ քայլերգով մը, զոր իրենք յօրինած էին եւ որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Յետոյ իր բացման խօսքով պարզեց միութեան ընդհանուր նպատակը. — «Երիտասարդաց միութիւնը հիմնուած է բացարձակապէս չէզոք գետնի վրայ: Անոնք որ կուսակցական եւ անձնական շահեր կը հետապնդեն՝ տեղ չունին մեր մէջ: Մենք երիտասարդներս մէկ սկզբունքի վրայ հիմնուելով նպատակ դրած ենք պայքարիլ բոլոր մոլութեանց դէմ որ կուգան խաթարել երիտասարդութեան ազգային դիմագիծը: Պարապ, թղթախաղ են. խսպառ անհետացած պիտի տեսնենք այլ եւս մեր մէջ: Մենք պիտի աշխատինք անվերջ դասախօսութիւններով զարգանալ ու զարգացնել երիտասարդութիւնը: Մեր փրկութեան միակ միջոցը այս է: Այսօրինակ միութիւններով է որ պիտի կրնանք մեր ինքնուրոյն դիմագիծը պահել»:

Միութեան գործօն անդամներէն Պ. Ստեփան Միսաքեան գրաւոր ճառով մը ծանրկեց բոլոր այն երիտասարդները, որոնք վարագոյրին ետեւէն դիտել միայն կը սիրեն: Եզրակացնելով ըսաւ.— Անոնք կը վախնան իրենց պատեանէն դուրս ելլելու, կարծելով թէ որ եւ է ազգային բարենպատակ շարժման մէջ «որոշ» կուսակցութեան մը մատը կայ, պարզապէս պատրուակ կը փնտռեն իրենց թուլամորթութիւնն ու ծուլութիւնը պարտկելու»:

Գեղարուեստական բաժնին մասնակցողները քիչ բացառութեամբ միութեան անդամներն էին: Արտասանեցին Պ. Պ. Հայկէչեան (Հարսնիքը առանց հարսի եւ Երազը), Վ. Ալթունեան (Ծրագը՝ Վարուժանէն եւ Սիամանթոյէն՝ Պարը), Պ. Մելքոն Քալայճեան Յ. Թումանեանէն (Լուսաւորչի կանթեղը), Պ. Ժիրայր Գաբաճեան Պ. Դուրեանի (Տրտունջքը), Պ. Ստեփան Միսաքեան Ա. Ահարոնեանի «Աշուղը» եւ Զարենցի «Հայաստանը»: Փոքրիկներ Յովակիմ Համբարեան, Ս. Քիւփճեան, Ս. Գարաեան եւ Տիկ. Շաքէ Քալայճեան իրենց գեղեցիկ արտասանութիւններով ծափահարուեցան: Օր. Ֆլորիա Քուրուեան եւ Տիկ. Շաքէ Քալայճեան իրենց մեներգներով ջերմապէս գնահատուեցան: Պ. Պ. Ա. Փիլեան եւ Ազարիա Գօթանեան եւս յաջողապէս երգեցին, առաջինը՝ «Կոլխոզի աղջիկը» եւ երկրորդը «Զով գիշեր»: Պ. Կարապետեան (Շավիլէն) երգեց «Հայաստան»ը եւ Պ. Պ. Նաճառեան, Գ. Տաղըեան տրամախօսութիւններ ըրին, Պ. Հայկ Նափուճեան «Օգսէնին նամակը» եւ Պ. Վահրամ Կարապետեան Նշան Պէշիկթաշլեանի «Աշուղականը» եւ ուրիշ կտորներով գեղեցիկ մթնոլորտ ըստեղծեցին: Նաեւ Պ. Ս. Հայկազեան «Սաքսոն»ով գեղեցիկ հայկական կըտորներ նուագեց: Յետոյ պարտականութիւն դրուեցաւ Ալթունեանի վրայ, վարելու զուարճութիւններն ու անակնկալները: Հանդէսը այսպէս տաք մթնոլորտով մը շարունակուեցաւ մինչեւ կէս գիշեր, բոլորը գոհ ձգելով: Ուրախութեամբ կ'ողջունենք այս երիտասարդ կազմակերպութիւնը, իր այս գեղեցիկ եւ չնիչ ձեռնարկին առթիւ. եւ կը մաղթենք որ ինչպէս կազմակերպուելու գիտակցութիւնը ունեցաւ, նոյնպէս յարատեւելու կամքը ունենայ:

Օ. ՔԷ

ԶԱՅՆԵՐ ԳՆԵՆ

16-30 ՏԱՐԵԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ԿԱՆՉԵՆ

—•—

ՆԻՍ, 4 յուլիս (Յառաջ). — Նիսի ոստիկանութիւնը 16—30 տարեկան Հայերու ցանկը պահանջած է յայտնելով թէ բոլոր դիւրութիւնները պիտի տրուին ֆրանսահպատակութիւն ընդունելու համար: Ոստիկանութեան ներկայացած են Հայ Մարզական Միութեան «չէզոք»ները, որոնք տարիներէ ի վեր կը յայտարարէին թէ չեն խառնուիր ազգային գործերու, մինչդեռ այժմ հրապարակ իջած են եւ մարդ կը փնտռեն լապտերով, փոխանակ ոստիկանութեան ըսելու թէ մենք մարզական միութիւն ենք, մեր պաշտօնը չէ այդ պարտականութիւնը կատարել: Իսկ Թաղ. խորհուրդը կարծես կը քնանայ: Ամէն պարագայի մէջ Հայերու ցանկը իր քովը կը գտնուի:

** Մսավաճառներու եւ հանրակառքերու գործադուլը վերջ գտաւ: Այս առաւօտ սկսան աշխատիլ միշտ գործաւորներու յաղթանակով: Այսօր ըսկսաւ սափրիչներու գործադուլը:

Աջերու կողմէ դրօշազարդութիւնը կը տարածուի ամէնուրեք, դրօշ մարդոց վրայ, դրօշ խանութի եւ տունի վրայ:

** Ողբացեալ ընկ. Վ. Շէհրէբեանի մահուան առթիւ Հ. Կ. Խաչի անդամուհիները իրենց միջեւ դրամ հաւաքելով գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը ղրկած էին թաղումին: Հակառակ գերեզմանատան հեռաւորութեան եւ հանրակառքերու գործադուլին, շատ մը Հայեր ինքնաշարժերով կը հետեւէին դագաղին: Ծաղկեպսակներու մէջ աչքի կը զարնէր կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյն ծաղկեպսակը:

Թղթակից

«ՄԱՍԻՍ» ՄԱՐԶԱԿԱՆԸ

—.—

ՍԷՆ ԼՈՒԻ, (Մարսէյլ). — «Հայ Երիտասարդաց Մասիս մարզական Միութիւն»ը, որ կազմուեցաւ 1935 մայիս 15ին, արդէն մասամբ իրագործած է իր առաջադրութիւնները:

Վարչութիւնը շնորհիւ իր յարատեւ աշխատանքներուն յաջողած է վերջերս ապահովել սեփական մարզադաշտ մը ուր պիտի ըլլան յառաջիկայ եղանակի գնդակի մրցումները:

Միութեան տարեկան Բ. դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ յունիս 28ին, Եօթնեղբայրեան ագարակին մէջ: Բեմը զարդարուած էր Անդրանիկի եւ կարգ մը ազգ. հերոսներու նկարներով: Կարգապահութեան հսկելու համար հրաւիրած էին հայ արիները:

Նախագահ Պ. Արոյեան, ժամը 3ին հանդէսը բացուած յայտարարեց հայ արիներու «Մեր հայրենիք»ով: Յետոյ Միութեան ընդհ. ղեկավար ընկ. Ա. Աչճեան խօսք առնելով պարզեց կատարուած աշխատանքները: Գեղարուեստական բաժնի ընթացքին արտասանեցին փոքրիկներ Թօփալեան եւ Մ. Աչճեան: Արտասանութիւններ ըրին նաեւ Վրէժ Ելքովանեան, Յովսէփեան եւ Յ. Ալեքսանեան, Օր. Ֆլօր Կարապետեան որ հանդիսականներու ստիպումով ստիպուեցաւ կրկնել: Մէջընդմէջ մարզիկներու կողմէ եղան նաեւ խմբերգներ: Զաւեշտի բաժինէն առաջ խօսք առաւ նախագահը եւ յորդորեց գործել համերաշխ եւ միաբան:

Զաւեշտը պատրաստուած էր «Վահան Խորէնի» Թատերախումբի կողմէ որուն իրենց մասնակցութիւնը բերած էին ընկերներ Աբրահամ եւ Նափոլէոն Սարգիսեաններ, Օրիորդներ Սալեան, Կարապետեան եւ Պ. Յովսէփեան: Բոլորն ալ յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերը:

Խնջոյքի ընթացքին ստեղծուեցաւ ազգ. եւ ընտանեկան խիստ ջերմ մթնոլորտ մը որ տեւեց մինչեւ իրիկուան ժամը 10ը:

Աստիկ

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՇՐՋ. ԺՈՂՈՎԸ

—.—

Հարաւ. Ամերիկայի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Ժողովին առթիւ, Պուէնոս Այրէսի Արմենիա հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (28 մայիս).

— «Նոր վերջացաւ Հ. Յ. Դ. Հարաւ. Ամերիկայի Զ. Շրջ. Ժողովը, որ ուշագրաւ էր մէկէ աւելի տեսակէտներով: Նախ կազմը: Հարաւ. Ամերիկայի բոլոր հայաբնակ վայրերը անխտիր, իրենց պատգամաւորները ղրկած էին: Հ. Յ. Դ. Հարաւ. Ամերիկայի շրջանը ներկայացուած էր կատարեալ լրութեամբ:

Քանակէն զատ ուշադրութեան արժանի էր եւ ժողովի որակը, թէ գիտակցութեան եւ թէ ոգիի տեսակէտով: Ընկերական ջերմ սիրոյ եւ գաղափարական համերաշխութեան մթնոլորտի մէջ անցան բոլոր նիստերը՝ եւ որոշումները հանուեցան ոչ միայն ձեւականօրէն, այլ ըստ էութեան ալ միաձայնութեամբ: Տեսակէտներու եւ գնահատութեան բացարձակ ներդաշնակութիւն, ինչպէս համազգային ընդհ. բնոյթ կրող խնդիրներու, այնպէս եւ գաղթային հարցերու նըկատմամբ:

Շրջ. Ժողովը անգամ մը եւս ընդգծեց, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը համաժողովրդական կուռ կազմակերպութիւն մըն է, որ գիտակից իր պատմական առաքելութեան, կը շարունակէ խաղալ առաջնակարգ դեր հայ ազգ. իրականութեան մէջ: Կրկին ու կրկին հաստատուեցաւ, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւն անունը կրող հսկայ կաղնիի բոլոր ճիւղերը կը սնանին քաղաքական միեւնոյն աւիշով եւ հաւասարապէս կենսունակ են եւ տոկուն:

Ժողովին մէջ, շրջաններէն ստացուած բոլոր տուեալներու հիման վըրայ, վերջնապէս յայտնի դարձաւ որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Հարաւ. Ամերիկայի կազմակերպութիւնը այլեւս դուրս եկած է պատանեկութեան հասակէն եւ ամուր քայլերով մտած է երիտասարդութեան շրջանին մէջ: Մատաղ տարիքով, բայց զօրաւոր ներքին թափով ու ոգեւորութեամբ, ան իր մէջ ու իր շուրջը համախմբած է Հար. Ամերիկայի հայութեան ամէնէն զգայուն ու գործօն տարրերը, իր բարոյական ազդեցութիւնն ու հմայքը պարտադրած է ամէնուն, անգամ գաղափարական հակառակորդներուն, եւ դարձած է հանրային ազդակ մը, առանց որու այլ եւս աներեւակայելի է ազգային յառաջդիմութիւն Հարաւ. Ամերիկայի հայութեան մէջ: Ով անկեղծօրէն կ'ուզէ ծառայել Հարաւ. Ամերիկայի հայութեան հանրային դատին, չի կրնար հաշուի չառնել Հ. Յ. Դաշնակցութեան ուժը, պէտք է աշխատի ընդհ. լեզու գտնել եւ համագործակցիլ անոր հետ:

Շրջ. Ժողովը մէկ անգամ եւս վճռական եւ աներկդիմի խօսքերով, արտայայտեց համերաշխութեան փափաքը Հարաւ. Ամերիկայի հայութեան համազգային հարցերու եւ գործերու նկատմամբ. մնալով անխտիր Հայաստանի տեսակէտին վրայ, տոգորուած հայրենիքի պաշտամունքի դաւանանքով, միշտ ջատագովելով «ամէն բան Հայաստանի համար» կարգախօսը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը չի կրնար անտեսել արտասահմանի հայութեան կարիքները, ի մասնաւորի հայապահպանութեան պահանջը. գերծ պահել նոր սերունդը ուծացումէ, Հայը Հայ ապրեցնել Հայի եւ Հայաստանի համար, անկեղծօրէն լծուիլ ազգ. շինարարութեան գործին, այդ ուղիի վրայ համադրել ու միացնել բոլոր կենսունակ եւ ստեղծագործող ուժերը:

Մենատիրութեան կամ կուսակցական դիտումով չէ որ կը մտնէ ազգ. գործերու մէջ, այլ ազգաշէն ու կենդանի ուժերու համագործակցութեամբ ազգ. գործերը յառաջդիմութեան մղելու նպատակով:

Համազգային ընդհ. դիրքերու վըրայ՝ մնալով Հ. Յ. Դաշնակցութեան հուժկու բանակին մէկ ջոկատը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Հարաւ. Ամերիկայի կազմակերպութիւնը զուտ գաղութային բնոյթ կրող գործերու եւ կուսակցական հարցերու մէջ հետեւելու է դրական շինարարութեան եւ ուժերու համախմբման»:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

—.—

ԿՐԸՆՕՊԼ.— Օր. Սիրանոյշ Տէր Կոմսեան Ֆրանսական դպրոցներու ընդհ. շրջանային քննութեանց առթիւ յաջողութիւն ունեցաւ շահելու առաջնութիւնը, ընդունելով իր վկայականը:

Դ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

—.—

ԼԻՊՕՍ, 2 յուլիս.— Մեր քաղաքէն քիչ հեռու կը գտնուի մետաղագործարան մը, ուր ժամանակին բաւական Հայեր կան եղեր, բայց մեկնած են եւ այժմ երկու Հայեր ենք մնացած:

Այստեղ ալ հինգ օրէ ի վեր գործադուլ յայտարարած են Ֆումելի երկաթի գործարանը, Լիթօսի կղմինտրի եւ Քատամասի կրաղիւսի գործարանը:

Գործարանի գլխաւոր մուտքին վըրայ կը ծածանին եռագոյն եւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան դրօշները: Մէկ երկու անգամ փորձեցին կարմիր դրօշ ալ պարզել, բայց անմիջապէս վար առնուեցաւ: Խստիւ ազդարարուեցաւ թէ մենք երկու դրօշ ունինք, — եռագոյնը եւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան դրօշը, ուրիշ չենք ճանչնար:

Վ. Բարունակեան

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՍՈՒԶԱՆԱՒԵՐԸ ՄԱՐՄԱՐԱՅԻ ՄԷՋ

Ընդհ. պատերազմէն վերջ լոյս տեսան բազմաթիւ գիրքեր, որոնք տեսակ մը յուշատետրեր են՝ ծովակալներու կողմէ գրուած, նաւային պատերազմներու մասին: Այսպէս, գերմանացի եւ անգլիացի ծովակալները իրարու ետեւէ հրատարակութեան տուին իրենց յուշերը, որոնք չափազանց հետաքրքրաշարժ են, աւելի քան որ եւ է վէպ: Լուռ կը մնան միայն Ֆրանսայի ծովակալները: Լօթի կամ Ֆառէր կը սիրեն նկարագրել շատ շատ ... ծովերու վերջալոյսները:

Անգլիական նաւամարտերու պատմութեան մէջ Մարմարայի ռազմաթատրը կը կազմէ քաջութեան եւ փառքի գլուխ մը, որուն նուիրած է իր գիրքը դեր-ծովակալ Բայըրն:

1915ին, երբ անգլիական եւ ֆրանսական նաւատորմը դիրք գրաւեց Տարտանէլի նեղուցին առջեւ, դժոխային կրակ մը բանալով թրքական ամրոցներուն դէմ, տեսնուեցաւ որ Մարմարա ծովը մեծ դեր մը կը խաղայ նեղուցներու պաշտպանութեան տեսակէտով: Թրքական զինուորական բոլոր փոխադրութիւնները կը կատարէին Մարմարայի վրայով,— ցամաքի ճամբան աւելի երկար էր եւ գրեթէ անյարմար ռազմանիւթի, պարէնի եւ զինուորներու փոխադրութեան համար: Եւ եթէ անգլօ-ֆրանսական յառաջխաղացութիւնը կը դժուարանար ծովէն կամ ցամաքէն, պատճառներէն մէկն ալ այն էր որ Մարմարան հաղորդակցութեան ամէն միջոց կ'ապահովէր Պոլսոյ ռազմախարիսխին եւ Տարտանէլի ռազմադաշտին միջեւ:

Անգլիական ծովակալը որոշեց խորտակել հաղորդակցութեան այդ ուղին:

Այդ պաշտօնը յանձնուեցաւ անգլիական եւ ֆրանսական սուզանաւերուն:

Գերմանացիները ականներու խիտ ցանցով մը փակած էին նեղուցները, իսկ Մարմարայի մէջ գիշեր ցերեկ շրջան կ'ընէին պահականաւեր: Ուրեմն հսկայ փորձ մըն էր որ պիտի կատարէին սուզանաւերը: Նախ պարտաւոր էին սուզելով կտրել 35 մղոն, նեղ եւ զիկզակ ջրանցքի մը մէջէն, դիմադրելով ընդծովեայ զօրաւոր հոսանքի մը որ դուրս կը քշէր ամէնէն զօրաւոր նաւերն անգամ: Յետոյ, կտրելէ վերջ այդ դժուար անցքը, գլուխ ցըցել Մարմարայի պահականաւերուն դէմ:

Ֆրանսական սուզանաւերը ձախողեցան իրենց առաջին իսկ փորձերուն մէջ: «Պէրնուէյի» սուզանաւը գնաց մինչեւ Զանաք, սակայն չկարենալով այլ եւս յառաջ երթալ՝ վերադարձաւ: «Ժուլ» սուզանաւը բախեցաւ ականի մը եւ խորտակուեցաւ:

Սկիզբները անգլիական սուզանաւերն ալ չունեցան սպասուած յաջողութիւնը: Ճիշդ է, անգլիականները աւելի զօրաւոր, աւելի լաւ սարքաւորուած էին, սակայն չունէին տակաւին այն փորձառութիւնը, զոր ձեռք պիտի ձգէին յետոյ մեծ զոհողութիւններով: 17 ապրիլ 1915ին, E—15 սուզանաւը սուզեցաւ այնքան խորունկ, որ կրցաւ անցնիլ Քէֆէզի ականներուն ցանցին տակէն, սակայն ընդծովեայ զօրաւոր հոսանք մը ետ քշեց նաւը, որ եկաւ խրեցաւ Տարտանոս ամրոցին ստորոտը: Ծովակալ Ռոպէք չուզեց, որ Թուրքերուն ձեռքն իյնայ սուզանաւը, ուստի հրամայեց փճացնել զայն: Հին սուզանաւ մը, B—6, հրահանգ ստացաւ մտնել նեղուցներէն ներս եւ թորփիլահար ընել խրած սուզանաւը: Թշնամին կրակ կը տեղար անընդհատ, արգիլելով մօտենալ: Այս անգամ նոյն փորձը կատարեց B—11 սուզանաւը, որ փառքով պսակուած էր 12 դեկտեմբերի կռիւներուն մէջ: Այս սուզանաւն ալ ձախողեցաւ: Այն ատեն ծովակալը հրամայեց մեծ զըրահաւորներուն հեռաձիգ ռումբերով խորտակել սուզանաւը: Բոլորն ալ ձախողեցան դարձեալ: Ծովակալը չյուսահատեցաւ, երկու պահականաւերու հրահանգ տուաւ գիշերանց երթալ խորտակել սուզանաւը: Ամբողջովին սեւ ներկեցին պահականաւերը, նաւազները եւս սեւ հագան, իրենց դէմքերն իսկ սեւ ներկեցին ու մութ գիշեր մը մտան նեղուցներէն ներս: Քէֆէզի մօտ թրքական լուսարձակները բռնեցին անգլիական պահականաւերը, միաժամանակ լուսաւորելով խրած սուզանաւը, այսպէս ճամբան ցոյց տալով անգլիացի նաւազներուն: Սկսաւ կատաղի ռմբակոծութիւն մը: Անգլիական պահականաւերէն մին թրքական ռումբերուն զոհ գնաց եւ ծովամոյն կորսուեցաւ: Միւսը շարունակեց իր յառաջացումը եւ մօտեցաւ E—15 սուզանաւին: Հրամանատարը զարնուած էր իր խուցին մէջ: Ռումբ մը սպաննած էր 6 նաւազ: Ողջ մնացածները ջուրը ցատկելով ցամաք ելած էին եւ գերի բռնուած: Այսուհանդերձ անգլիական նաւատորմը փրկած էր իր պատիւը,— սուզանաւը չէր ձգած թշնամիին ձեռքը:

Քանի մը օր վերջ, 25 ապրիլին, նեղուցներէն անցնելու փորձը կատարեց աւստրալիական սուզանաւ մը, A—E—2: Արշալոյսէն առաջ սուզանաւը սուզեցաւ եւ յաջողութեամբ անցաւ ականներու ցանցէն: Մարմարայի մէջ նոյն օրն իսկ թորփիլահար ըրաւ թրքական հրետանաւ մը եւ անթելով լուր տուաւ անգլիացի ծովակալին: Քանի մը օր վերջ նեղուցները յաջողութեամբ անցաւ նաեւ E—14 սուզանաւը, բոլորովին տարբեր մեթոտով մը,— նախ ժամական 15 հանգոյց արագութեամբ յառաջացաւ ծովուն վըրայէն մինչեւ Զանաք, յետոյ սուզեցաւ: Մարմարա հասաւ, 3 օր եւ 3 գիշեր անընդհատ հետապնդուեցաւ թշնամի նաւերու կողմէ, 29 ապրիլին, գարնանային արեւոտ օր մը, հորիզոնին վրայ տեսաւ ծուխ մը,— երկու փոխադրանաւեր էին, որոնց կ'ընկերանային 3 թրքական թորփիլանաւեր: Սուզեցաւ եւ թորփիլահար ըրաւ փոխադրանաւերը: Նոյն գիշերը E—14 եւ A—E—2 սուզանաւերը իրարու հանդիպեցան Մարմարայի մէջ,— վերջին հանդիպումն էր այդ, որովհետեւ A—E—2 30 Ապրիլին, Մարմարա կղզիին դէմը կռիւի բռնուեցաւ թրքական Սուլթան Հիսար յածանաւին հետ: Երկու ժամ տեւեց նաւամարտը եւ անգլիական սուզանաւը ընկղմեցաւ: Նաւազները ազատեցան, բայց գերի բռնուեցան:

Մարմարայի մէջ մինակ մնաց E—14 սուզանաւը, որ 21 օր սարսափ ձգեց ծովուն վրայ: Ընկղմեց 2 հրետանաւ, 2 փոխադրանաւ, խրեց շոգենաւ մը: Թրքական հրամանատարութիւնը ստիպուեցաւ հրաժարիլ ծովային փոխադրութենէն եւ պահ մը ռազմանիւթի եւ զինուորի փոխադրութիւնը կատարեց ցամաքէն, երկար եւ անյարմար ճամբայով մը: Սուզանաւը նեղուցներէն դուրս ելաւ 18 մայիսին, փառքով պսակուած եւ մեծ փորձառութեամբ օժտուած: Այդ փորձառութենէն օգտուեցան անգլիական սուզանաւերը:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՏԱՆՑԻԿԻ ԽՆԴԻՐԸ ԿԸ ԾԱՆՐԱՆԱՅ

Գերմանիա յոյսը դրած է Լեհաստանի վրայ

Պերլինի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները արտաքին գործերու պաշտօնատունը երթալով, տեսակցութիւն մը ունեցան Տանցիկի ծերակոյտին նախագահ Կրայզէրի բուռն ճառին առթիւ, որուն մանրամասնութիւնները հաղորդած էինք երէկ: Կրայզէր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Հիթլէրի հետ: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ այդ ճառը բոլորովին տարբեր հանգամանք պիտի ունենար, եթէ Գերմանիա վախնար սրտնեղութիւն պատճառելէ Լեհաստանի: Երկու երկիրները դաշնագիր մը կնքած են, եւ Գերմանիա միշտ կ'ուզէ յարգել զայն: Կը նշանակէ թէ գաղտնի համաձայնութիւն մը կայ Լեհաստանի եւ Գերմանիոյ միջեւ, երբ այնքան ուժգնօրէն կ'արծարծուի Տանցիկի խնդիրը:

Կ'ըսուի թէ Գերմանիա Լեհաստանի հաւանութիւնն առնելով, պիտի առաջարկէ փոխել Տանցիկի սահմանադրութիւնը եւ հանրաքուէ կատարել, այդ քաղաքին ճակատագիրը որոշելու համար, ինչպէս եղաւ Սարի համար:

Այս առթիւ ուշագրաւ որ Ազգաժողովին լեհ պատուիրակները կը չքմեղացնեն Կրայզէրի բուռն արտայայտութիւնները: Մամուլն ալ չափաւոր լեզու կը գործածէ, միեւնոյն ատեն չեշտելով թէ Լեհաստան պիտի պաշտպանէ իր իրաւունքները:

Այդ իրաւունքները ճշդուած են Վերսայլի դաշնագրին մէջ, որուն համաձայն Լեհաստան դէպի ծով ելք մը ստացած է Տանցիկի մէջ, Վիսթուլա գետին միջոցաւ: Ինչպէս գերմանական, նոյնպէս լեհական կառավարութիւնը չուզեր որ երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները խանգարուին Տանցիկի պատճառով:

Ամէն պարագայի մէջ Փարիզի եւ Լոնտոնի քաղաքական շրջանակները մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին այս հարցին, կասկածելով թէ Գերմանիա կ'ուզէ խաղ մը խաղալ Տանցիկի գլխուն, ինչպէս ըրաւ Հռէնոսի համար:

ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄ ԿԻՐԱԿԻ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Խռովութիւններ պիտի զսպուին խստօրէն

Շանզ' Էլիզէի արիւնահեղութեանց առթիւ բուռն հարցապնդումներ տեղի ունեցան Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդին մէջ: Աջակողմեան ներկայացուցիչները գանգատեցան թէ ոստիկանները դաժան վարմունք ունեցած են անմեղ քաղաքացիներու հանդէպ, թէ բարեհաճութեամբ դիտած են կարմիր դրօշները, իսկ պաշտպանութիւն չեն ընծայած անոնց որ եռագոյն էին պարզած փողոցին մէջ կամ իրենց տուներուն վրայ: Ուրիշներ հարցուցին թէ ժողովուրդը իրաւունք ունի՞ «Մարսէյէզ» երգելու, եռագոյն զարդանիշ դնելու լամբակին վրայ: Մէկը դիտել տուաւ թէ նորահաս ոստիկանները չեն յարգած ատրճանաւորները, իրենց երէցները, եւ հարցուց ոստիկանութեան վերատեսուչին,— «Վստահութիւն ունի՞ք ձեր ոստիկաններուն վրայ»:

Ոստիկանութեան վերատեսուչը պատասխանելով եղած հարցումներուն, հերքեց մեղադրանքները եւ բացատրեց թէ ոստիկանները միջամտած են ոչ թէ եռագոյն դրօշի կամ ազգ. քայլերգի առթիւ, այլ երբ ցուցարարները կը խանգարէին բարեկարգութիւնը, նախատինքներ տեղալով եւ յարձակում գործելով:

** Ներքին նախարար Սալանկրօ յայտարարեց թէ որոշած է անողոք խստութեամբ սանձել նոր անկարգութիւններ: Այս առթիւ ըսաւ թէ կիրակի օրուան խռովութեանց ընթացքին վիրաւորուած են 107 ոստիկաններ, որոնց 30ը ծանրապէս: Վեցը հիւանդանոց փոխադրուած են, ինչպէս եւ վեց վիրաւոր ցուցարարներ, որոնց մէկը կին: Ձերբակալուած 16 ցուցարարներէն ութը տակաւին բանտն են, բռնութիւն գործած ըլլալով ոստիկանութեան վրայ:

Նախարարը աւելցուց թէ Յուլիս 14ի զօրահանդէսը պիտի կատարուի ատեն, բայց կէսօրէն յետոյ պիտի արգիլուի որ եւ է ցոյց՝ Շանզ' Էլիզէի շրջանին մէջ: Ժողովրդական Ճակատը իր աւանդական թափօրը պիտի կազմէ Պասթիյէն Նասիոնի հրապարակը:

Ներքին նախարարը իր յայտարարութենէն առաջ խորհրդակցութիւն մը ունեցած էր վարչապետին եւ ոստիկանութեան վերատեսուչին հետ: Մամուլին ուղղուած զեկոյցով մը, նախարարը կ'ազդարարէ թէ թոյլ չպիտի տայ որ լուծեալ կազմակերպութեանց անդամները կամ ուրիշներ օգտուին Անծանօթ Զինուորի դամբարանին արարողութիւններէն, անկարգութիւններ յարուցանելու համար:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱԼՊՈՄ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Հ. Յ. Դ. Եւր. Կեդր. Կոմիտէի հրատարակած ալպոմի երկրորդ տպագրութիւնը:

Գին Ֆրանսայի համար 5 ֆր., արտասահման 6 ֆր.:

Դիմել ընկ. Արցախեանի «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ԿՈԼԱ-ՔՈԼՈՄԲԻ Արամ Երկաթակոմիտէն ընկերահամակրական դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Salle de la Comète, Place de la Comète, Asnières: կը խօսի՝ ընկ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍԹԻՆԻ: Նիւթ՝ խորհրդային սահմանադրութեան նոր նախագիծը եւ մեր հեռանկարները:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբի բոլոր ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, խաժակ Ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ վարանդեան կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները եւ համակիրները 10 Յուլիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանին մէջ: կը դասախօսէ ընկ. Վ. ՉԻՒԼԼԷՐԵԱՆ: Նիւթ՝ ընկերվարութիւն եւ համայնավարութիւն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

տեղի կ'ունենայ Օգոստ. 2ին, կիրակի կէս օրէ վերջ,

St. Cloudի անտառին մէջ:

կը խնդրուի նկատի առնել թուականը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Պանթէօ-Քաշանի Մասնաճիւղի Սանուց Միութեան կողմէ

12 Յուլիս, կիրակի առաւօտեան ժամը 11էն գիշերուան ժամը 11

Chez Fiquet, Ռոպէնսոն

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ ԺԱՄԸ 3—7

կը ներկայացուի սանուհիներու կողմէ

48 ՕՐՈՒԱՆ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔ

կը նուագէ թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ, կը պարէ փոքրիկն ՌԷԺԻՆԱ

7—11 եւրոպական պարեր: Ճաշ: Դիւրամատչելի պիւֆէ:

Ամբողջ պարագային գոց սրահ: Մուտք 3 ֆրանք:

փորձ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան

ԱՄԵՆՈՒՆՑԻՆ ԱՄԷՆԷՆ ՇՔԵՂ

ՔԱՅՕԹԵԱՅ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Տեղի կ'ունենայ 2 Օգոստոս, կիրակի, ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

ERMITAGE de LONGCHAMPի մէջ **(Bois de Boulogne)**

Մուտք 10 ֆր. եւ առաջին consommationը ձրի:

Պիւֆէի գիները նմանապէս զեղչուած:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն Մարսէյլի, արուարձաններու եւ շրջանի խումբերու եւ Երկաթակոմիտէներու կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Վ. ՇԷՀՐԷՐԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ, իր ընտանիքին եւ ազգականներուն:

Ընկ. Վ. ՇԷՀՐԷՐԵԱՆԻ մահուան առթիւ, Նիսի կ. խաչի մասնաճիւղին 50 ֆր. կը նուիրէ ֆ. թ. սրիկեան ընտանիքը

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի տիկ. Լ. Շէհրէրեան, տէր եւ տիկ. Գ. Շէհրէրեան, տէր եւ տիկիններ ժառանգները շնորհակալութիւն կը յայտնեն Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէին, Նիսի Հ. Յ. Դ. կազմին, Հ. կարմիր խաչին, Հայ գաղութին, ազգականներու, բարեկամներու եւ հայրենակիցներու, որոնք անձամբ, գրաւոր հեռագրով, ժամուլով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ՎԱՀԱՆ ՇԷՀՐԷՐԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ընդհ. ժողովը վաղը, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին 7 rue Bernardin, Paris (5): Նոր վարչութեան կազմը.— Պ.Պ. Գէորգ Ստեփանեան, Ալիքսան Զալըմեան, Գրիգոր Գաւիթեան, Արմենակ Սարաֆեան, Տատուր Պէրպէրեան, Օննիկ Աճէմեան եւ Օննիկ Նարկիզեան:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կ. ԽԱՉԻ ԵՒ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՇԱՎԻԼԻ Մ. ՃԻՒՂԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

12 Յուլիս, կիրակի օր, Շավիլի օդասուն անտառին մէջ

Գեղարուեստական բաժին:

Պարեր՝ «Եփրատ» նուագախումբի մասնակցութեամբ:

ԿԵՐՈՒԽՈՒՄ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄՈՎ-ՀՈՏՈՎ

Մուտքը ազատ է:

Անձրեւի պարագային ապահով տեղ:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ.— Թիւ 1 օթօպիւսով իջնել Puits sans vins, ուրկէ սկաուտներ պիտի առաջնորդեն ձեզ:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Maison Gaveau (Սալ տէ Քոնսերթ), **45-47 rue de la Boëtie**

17 Յուլիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին,

(Սրահին դռները կը բացուին ժամը 8.30ին)

ՌԷՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Տասը տարեկան)

Կը դաշնակահարէ կտորներ՝ Պախէն, Բարառէէն, Սկարլաթիէն, Շօբէնէն, Կլինքա-Պալաքիրէվէն, Տէպիւսիէն, Սկրիապինէն, Վէպէրէն եւ Լիսթէն: Դաշնակ.— Կավօ:

ԳԻՆԵՐ.— Ա. կարգ. ֆօթէօյլ 20, Բ. կարգ. 15, եւ Գ. կարգ. 10 ֆր.:

Մանկապարտէզի հանդէս

Փլաս տէ Ֆէթի ԳՈՂԹԱՆ մանկապարտէզի տարեկան հանդէսը

տեղի կ'ունենայ 14 Յուլիս, երեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,

Salle St. François d'Assiseի մէջ,

16 rue du Général Brunet, Paris (19), մէթրօ Botzaris

Տեղի կ'ունենան երգեր, պարեր, արտասանութիւններ:

կը ներկայացուի՝ ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆ (զաւեշտ)

Մանկապարտէզի փոքրիկներուն կողմէ:

Տախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆր.:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Սոնիան եւ Վարդանը գրեթէ միշտ իրարու հետ էին: Աշակերտական երեկոյթ, թատրոն, բացօթեայ պտոյտներ... Ինչպէս չէ, երբեմն կը կռուէին ալ, նոյնիսկ քանի մը օր խռոված կը մնային, մինչեւ որ տղան գար ներողութիւն խնդրելու: Տղան կուգար ներողութիւն կը խնդրէր, որովհետեւ Սոնիան հիմա ալ հաւատացած էր, որ միշտ Վարդանը մեղաւոր էր:

Սոնիան կը սիրէր երթալ Վարդանենց տունը, ուր ինք հարազատի մը ազատութիւնն ունէր: Շաբաթական մէկ երկու անգամ թէեւ կ'այցելէր անոնց, բայց ինքն ալ հաստատ չէր գիտեր թէ ինչո՞ւ տեսակ մը օտարոտի զգացում կ'ունենար ամէն անգամ անոնց տունը երթալուն: Այս գիտակցութիւնը զինք սաստիկ կ'անհանգստացնէր: Արսէնեանները այնքան սրտբաց եւ ջերմ վերաբերմունքը, Եւգինէի ընկերական պարզութիւնը, տիկին Մարիամի հարազատ գուրգուրանքը կասկած չէին ձգեր, որ ինքը սիրուած հիւր մըն էր, թերեւս աւելի ալ աւելին: Բայց եւ այնպէս, կարծես անոնց տան մթնոլորտին մէջ բան մը կար, այնքան տարբեր իրենց տունէն, որ ակամայ իր մէջ անախորժ տրամադրութիւն մը կը ստեղծուէր՝ գրեթէ ամէն անգամ անոնց այցելելուն:

Մէկէ աւելի էին այդ պատճառները: Նախ որ՝ Արսէնեաններու տունը խօսակցութեան լեզուն հայերէն էր, որմէ ինք շատ ալ բան չէր հասկնար: Սոնիան չէր կրնար բացատրել թէ՝ Արսէնեանները ինչո՞ւ յամառութեամբ փակեր էին հայերէն լեզուին, երբ անդին ռուսական սքանչելի լեզուն կար: Ինչո՞ւ անոնք ալ չէին հետեւէր բոլոր բարձր դասի ընտանիքներու օրինակին: Ի՞նչ մեծ գրաւչութիւն ունէր հայերէնը իր այնքան ականջ ծակող հնչականութեամբ:

Անշուշտ, Սոնիան ինքն ալ հայ քրիստոնեայ էր, բան մը, որ մոքէն իսկ չէր անցուցած ուրանալ: Տարին քանի մը անգամ ծնողքին հետ, մանաւանդ Ծնունդին եւ Զատկին Վանքի եկեղեցին կ'երթար: Փոքր եկեղեցի մը, որ տօնական օրերուն այնքան խըճողուած կը լինէր բազմութեամբ: Ճիշդն ըսած՝ ոչ պատարագի արարողութենէն բան մը կը հասկնար եւ ոչ ալ երգեցողութիւնը դուրեկան կու գար իրեն: Որքան տարբեր էր սակայն ռուսական եկեղեցին, ուր շատ յաճախ ռուս ընկերուհիներով կ'երթար, մանաւանդ Փոխարքայի պալատի մօտ գտնուող Փառաց տաճարը, բուրդի նման բարձրացած, հսկայ քարուկիր շէնք մը: Մեծ տօներուն այդ ահագին շէնքը բերնէ բերան կը լեցուէր ընտիր հասարակութեամբ: Փոխարքան, թիկնապահներով շրջապատուած, զինուորականութիւնը եւ բարձր պաշտօնէութիւնը համազգեստաւոր, ազնուական դասը իր մասնաւոր տեղը բռնած, շքեղօրէն հագուած տիկիններ եւ զազախ զինուորներու երգեցողութիւնը,— այդ բոլորը այնպէս հզօր, ներդաշնակ եւ տպաւորիչ էին:

Մէկ ալ չէր սիրեր Արսէնեաններու տանը յաճախ հանդիպած հիւրերը: Ըսենք՝ անոնց տանը հիւրերը անպակաս էին: Հայ վարժապետներ, որպէս թէ հայ ինտելիգենցիայի ներկայացուցիչները, թափթփած վրայ գլխով, որոնք քաղաքավարի բարեւ մը իսկ տալ չէին գիտեր. գաւառներէն եկած հասարակական գործիչներ, պարզապէս գիւղացի մարդիկ, որոնք կինտոներու նման անհարկի կը կռուէին իրարու հետ բարձրաձայն վիճելով եւ անսահման եռանդ սպառելով ողորմելի հարցերու մասին: Ու Տէր Աստուած, ինչպիսի հարցերու մասին կը վիճէին այդ մարդիկը: Այ օրինակի համար թէ՝ գիւղական մէկ սենեակնոց դպրոցին պատուհանները դէպի հարա՞ւ թէ արեւելք բացուած պէտք է լինին... Եթէ միայն հետաքրքրական խնդիրներու մասին խօսելու լինէին, այ, օրինակ պետական օփերայի երգիչներու, Մոսկուայէն եկող հռչակաւոր դերասանուհիներու կամ նոր լոյս տեսած Կուպրինի զգայացունց վէպի մասին, այդ նորէն հասկնալի կը լինէր Սոնիայի համար, ու թերեւս իրենց ներկայութիւնը տանելի: Բայց Սոնիան բացարձակապէս վստահ էր, որ այդ գիւղացիները նըման գեղարուեստական եւ գրական բարձր հարցերու մասին հասկացողութիւն իսկ չունէին եւ ոչ ալ նուրբ ճաշակ ըմբռնելու:

Սակայն, եղած անախորժութիւններուն մէջ, ամէնէն շատ Սոնիայի ջիղերուն վրայ կ'ազդէր երբ խօսքը կը դառնար Տաճկահայաստանի վրայ: Իսկ այդ՝ շատ յաճախ կը պատահէր Արսէնեաններու տանը, եւ գրեթէ միշտ ալ պատճառ կը դառնար յուզումնալից վիճաբանութիւններու, որոնք մինչեւ ուշ գիշեր կը տեւէին: Ճիշդն ըսած՝ Սոնիան շատ ալ հաստատ չէր գիտեր, թէ ուրե՞ղ կը գտնուի այդ Հայաստանը, բայց հաստատ գիտէր, որ այդ հեռաւոր երկրէն կուգային Սալդատսկի Բազարի բոլոր մշակները, աղտոտ կռօնները, տներու դռնապանները:

Իր Վարդանը ի՞նչ գործ կրնար ունենալ այդ վարժապետներուն, գործիչներուն, այդ Հայաստանին հետ:

Ամբողջ սրտով Սոնիան կը ցանկար, որ Վարդանն ալ իշխան Ալէքսէյի նըման զինուորական մը լինէր, բարձր, շատ բարձր զինուորական մը: Ինքն ալ հպարտօրէն անոր թեւէն կախուած՝ ման գար երեկոյթներու, պարահանդէսներու մէջ եւ տրաքացնէր նախանձոտ ընկերուհիները, որոնք աչքով աչք չունէին զինքը տեսնելու...

Հօս, սակայն, հաճելի մտքերու թելը յանկարծ կտրուեցաւ: Սենեակի դուռը կը բախէին: Սոնիան ճանչցաւ ընկերուհիին՝ Եւգինէի անհամբեր ձայնը:

— Կարելի՞ է, Սոնիա:

— Անշուշտ, անշուշտ խնդրեմ:

Երկու ընկերուհիները ողջագուրուեցան: Եւգինէն երեք տարով աւելի մեծ էր: Միջահասակ, թուխ աղջիկ մըն էր, աւելի սիրուն քան գեղեցիկ: Շատ պարզ, բայց ճաշակաւոր հագուած: Քիչ գունաթափ դէմքին վրայ լայն բացուած խոշոր աչքերը զարմացկոտ արտայայտութիւն մը կու տային անոր դէմքին:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԵԹԱՆՈՍԱԿԱՆ ՄՏՔԵՐ

(Մ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ)

կը ծախուի Հրանտ Սամուէլ գրատունը, 51 rue Mr le Prince, եւ Hairabédian, 7 rue Jouye-Rouve, Paris (20): Գին 5 ֆր.:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ՆԱՄԱԿՆԵՐԷՆ ԶԱՏ) Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 9 ՅՈՒԼԻՍ JEUDI 9 JUILLET 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3161

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՄԷՆ ԲԱՆԷ ԱՌԱՋ՝ ՆԵՐՔԻՆ ՃԱԿԱՏԸ

Առնէ մը ի վեր « Ժողովրդական Ճակատ»ներ կազմելու փորձեր կը կատարուին այս գաղութին մէջ, հետեւողութեամբ ֆրանսականին :

« Յառաջ »ի մէջ ալ հրատարակուեցան կոչեր, կապ ունենալով աշխատաւորական շարժման հետ :

Գիտենք, նաեւ, որ զանազան քաղաքներու մէջ հրաւէրներ ուղղուած են Դաշնակցութեան, նախաձեռնութեամբ «Աշխատանքի խումբեր»ու կամ ծանօթ խմբակցութեանց : Իսկ մեր ընկերները տեղ մը ընդ առաջ գացած, ուրիշ վայրերու մէջ ձեռնպահ մնացած կամ վերապահ դիրք մը բռնած են :

Ուրեմն, ինքնին կը ծագի հարցը, — ի՞նչ դիրք պէտք է բռնեն հայ աշխատաւորները, այս ձեռնարկներուն հանդէպ :

Անշուշտ մեր խօսքը ամէնէն առաջ ուղղուած է Դաշնակցականներու : Բայց մենք խտրութիւն չենք դներ աշխատաւորներու միջեւ եւ կ'ուզենք հրապարակաւ պարզել մեր տեսակէտները :

Մեր քաղած տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ՝ «Ժողովրդական ճակատ»ներու կազմակերպիչները յաճախ իրենք ալ որոշ գաղափար չունին բուն հարցի մասին : Կամ եթէ ունին, կը կեղծեն, մարզանքներ կը փորձեն, նոր թիւրիմացութիւններ ու վէճեր ստեղծելով :

Այսպէս, կան որ կ'ուզեն պարզապէս կապկել Ֆրանսայի Ժողովրդական Ճակատը, պայքարելու համար... ֆաշականութեան եւ պատերազմի դէմ :

Ուրիշներ կը փորձեն «Ժողովրդական Ճակատ»ը հակադրել ազգային իշխանութեան, կամ հրահրել կուսակցական պայքարները : (Ի՜նչ խօսք որ այս խաղն ալ ուղղուած է Դաշնակցութեան դէմ, զատելու համար անոր «չէֆ»երն ու շարքերը...) :

Կան, վերջապէս, բուն բարեմիտները, որ պարզապէս կը ձգտին ապահովել իրենց աշխատաւորական շահերը, օգտուելով երկրին օրէնքներէն :

Այս շարժումներէն ո՞րը պիտի նախընտրէ հայ աշխատաւորը, Դաշնակցական ըլլայ թէ համայնավար կամ անկուսակցական :

Անշուշտ վերջինը, — այն որ կապ ունի բուն աշխատաւորական - արհեստակցական հոգերու հետ : Մնացեալը մարզանք է, եւ, երեւութական բարիքներու հետ, կրնայ շատ մըն ալ չարիքներ պատճառել :

Տառապէս օրինակել, կապկել Ֆրանսայի Ժողովրդական Ճակատը, անոր նշանախօսքերը թութակաբար ներմուծել հայկական կեանքի մէջ,— կը նշանակէ ծաղրանկարի վերածել առողջ սկզբունք մը :

Ի վերջոյ որո՞ւ համար գաղտնիք է որ, նոյն իսկ Ֆրանսայի Ժողովրդական Ճակատին երկու գլխաւոր թեւերը, ընկերվարականներն ու արմատականները, շատ ալ գոհ չեն միւս թեւին՝ Համայնավարներու չափազանցեալ եռանդէն, եւ հաւասարակշռութեան, մինչեւ անգամ ուղղամտութեան հրաւէրներ կ'ուղղեն, — «Մի՛ չեղիք հաւաքական ծրագրէն» :

Այդ ծրագիրը միայն տնտեսական կամ ընկերային չէ, այլ եւ քաղաքական :

Միեւնոյն ատեն չափազանց լայն է այդ ծրագիրը, առաձգական եւ ծաւալուն, այնպէս որ կրնայ շատ հեռուները տանիլ :

Միամտութիւն է կարծել թէ՝ երկրին իշխանութիւնը Ժողովրդական Ճակատին ձեռքն ըլլալով, օտարականն ալ կրնայ վարուիլ այնպէս ինչպէս տեղացին :

Տակաւին երէկ, ներքին գործերու ընկերվարական նախարարը պաշտօնապէս կը յայտարարէր Ծերակոյտին մէջ, թէ գործադուլներու ընթացքին, անցեալ մայիսէն ի վեր ձերբակալուած են 1303 օտարականներ, իսկ արտաքսուած՝ 1106 հոգի : Եւ այս առթիւ կ'աւելցնէր.

—«Ֆրանսան կը մնայ ապաստանարան օտար փախստականներու համար, պայմանաւ որ յարգեն երկրին օրէնքները» :

Այս չի նշանակեր կծկուիլ «հիւր»ի խեղճուկ պատեանին մէջ :

Այո, շատ բաներ փոխուած են այսօր : Նոր կառավարութիւնը իրեն հետ բերաւ շատ մը առաւելութիւններ, եւ քուէարկեց օրէնքներ, որոնք նախընթաց չունին :

Եւ սակայն, օտարին իրաւունքը նորէն կը հասնի կը կենայ տեղ մը :

Գործադուլները յաջողեցան, բայց գործատէրը նորէն օտարն է որ կը ճամբէ, երբ նեղը մնայ, ինչպէս Մարսէյլի մէջ եւ այլուր :

Միւս կողմէ, աջակողմեան, թունդ ազգայնական հոսանքները կը շարունակեն մթնոլորտ պատրաստել, «Ֆրանսական ճակատ»ներ կազմել եւ աւելի ուժգնօրէն հնչեցնել հին ազգանշան մը,— «Ֆրանսան Ֆրանսացիներուն» :

Այս միջոցին գոյնզգոյն հրատարակութիւններ, թռուցիկներ եւ տետրակներ կը բաշխուին Հրեաներուն դէմ, ինչ որ կը նշանակէ օտարականներուն դէմ :

Ուրեմն, երբ կը փորձէք Ժողովրդական Ճակատներ կազմել հայկական շրջանակի մէջ, հետեւողութեամբ ֆրանսականին, չպիտի անտեսէք այս պարագաները, եւ դեռ ուրիշ երեւոյթներ : Պիտի գիտնաք զանազանել ցորենն ու որոմը, լուրջն ու թեթեւը, իրականն ու ցնորականը :

Մեր գլխաւոր մտահոգութիւնը պիտի ըլլայ, ամէն բանէ առաջ, ներքին ճակատը :

Երկու խօսք ալ այդ մասին :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՅԼ ԵՒՍ ՉՊԻՏԻ ԹՈՅԼԱՏՐՈՒԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ԿԱՏԱՐԵԼ «ԳՐԱՒԵԱԼ ՏԵՂԸ»

Ծերակոյտը բացորոշ պատասխանի պահանջեց Ներքին գործոց նախարարէն

Ծերակոյտը, որ բարեխառն դիրք մը բռնած էր Ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան կազմութենէն ի վեր, երեքշաբթի օր կարկուտի բռնեց ներքին նախարարը, գործադուլներու եւ ուրիշ անկարգութեանց առթիւ : Պահ մը մթնոլորտը այնքան թանձրացած էր որ, քիչ մնաց դահլիճը անվստահութեան քուէ պիտի առնար : Ցարձակողականը սկսաւ Պ. Անրի Հայէ, Վերսայլի քաղաքապետը, ամբաստանելով թէ կառավարութիւնը կը թոյլատրէ անկարգութիւններն ու օրինազանցութիւնները : Իրեն ձայնակցեցան ուրիշ ծերակուտականներ, մասնաւորապէս Մորիս Տորման, որ երկու սրունքները կորսնցուցած է պատերազմի ատեն եւ որ գանգատեցաւ թէ յարձակում կրեց Ժողովրդական Ճակատի կուսակիցներէն, երբ ճառ կը խօսէր իր ընտրական շրջանակին մէջ : Բոլորն ալ դիտել տուին թէ այս վիճակը կրնայ քաղաքացիական պատերազմի յանգիլ : Յետոյ բողոքեցին որ եռագոյն դրօշը կ'արգիլուի, մինչ «Մոսկուացի»ներու խորհրդանշաններուն գործածութիւնը կ'արտօնուի եւ նոյնիսկ կը քաջալերուի : Ծերակուտական մը պատմեց թէ կիրակի օր, Շան զ'Էլիզէի ցոյցերուն ատեն եռագոյնը ոտքի տակ առնուած էր, օտարականներու առջեւ : « Նախկին ռազմիկները, որոնք տառապեցան եւ յաղթեցին, այլեւս թոյլ չպիտի տան որ ազգային դրօշը ոտքի տակ առնուի : Ֆրանսայի ազատ Ժողովուրդը չի կրնար հանդուրժել որ գերութեան անդունդը գլորեն զինքը » :

Նախկին նախարար Լէմէրի պարզելով գործադուլներու ծագումը եւ զարգացումը, բացատրեց թէ անոնց նպատակը չէր բանուորական պահանջները արժեցնել, այլ փորձել Մոսկուայի կողմէ թելադրուած եւ ծրագրուած յեղափոխական մեթոտները : «Վարպետօրէն կազմակերպուած դաւադրութիւն մըն էր որ կը կատարուէր : Կազմակերպիչները կ'ուզէին գիտնալ թէ կարելի՞ է ջլատել գործատէրերու եւ ոչ - համայնավար բանուորներու դիմադրութիւնը : Եւ կառավարութիւնը չէր որ դիմադրութիւն ցուցուց, այլ Ժողովուրդը :Տրտունջներ լսուեցան արմատական եւ նոյնիսկ ընկերվարական կուսակցութեան ծոցին մէջ : Յեղափոխականները հասկնալով որ ըմբոստութեան Ժամը հնչած չէ, սկսան ընկրկիլ : Բայց եւ այնպէս խլրտումները կը շարունակուին : Յեղափոխական մեծ գործողութիւնը պարզապէս յետաձգուած է : Կազմակերպիչները կ'ուզեն հանրապետութիւնը վերածել խորհրդային իշխանութեան : Պայքարը կը շարունակուի մասնաւորապէս կատաղի քարոզութեամբ մը, գիւղական շրջաններու մէջ : Ես կը պահանջեմ կառավարութենէն վտարել այն օտար խռովարարները որոնք անկարգութիւններ յարուցած են երկրին մէջ. կը պահանջեմ կատարել իր պատականութիւնը եւ պաշտպանել հայրենիքն ու ազատութիւնը » :

1303 ձերբակալութիւն, 1106 արտաքսում

Պ. Սալանկրօ, ներքին նախարարը (ընկերվարական), պատասխանելով հարցապնդումներուն եւ մեղադրանքներուն, նախ լուսաբանութիւններ հաղորդեց Վերսայլի դէպքերու մասին եւ յետոյ բացատրեց թէ կառավարութիւնը ի՛նչ միջոցներ ձեռք առած էր, գործադուլները սահմանափակելու եւ համաձայնութիւն գոյացնելու համար : Խոստովանեցաւ թէ զանազան մարդիկ իրենց հանգամանքը կեղծելով, գործադուլի մարմիններուն ներկայացած են իբրեւ պատուիրակները Աշխատանքի Դաշնակցութեան : Անմիջապէս քննութիւն բացուեցաւ այսպիսիներու դէմ եւ ընդհ. դատախազութեան յանձնուեցան «Լա Լիւթ Ուվրիէռ» թերթին երկու թիւերը : Յունիս 5էն ի վեր կատարուած են 1303 ձերբակալութիւններ, որոնց 813ը Սէնի նահանգին մէջ : Մայիսէն ի վեր տրուած են 1106 արտաքսման վճիռներ (անշուշտ օտարականներու դէմ) : Ներքին Նախարարութիւնը շրջաբերականով մը յիշեցուցած է նահանգապետներուն թէ Ֆրանսա կը մնայ օտար փախստականներու ապաստարանը, պայմանաւ որ յարգեն օրէնքները : «Գալով գործարաններու գրաւման, թէեւ որ եւ է օրինական տրամադրութիւն չունինք (ծիծաղներ եւ բողոքներ), բայց տարակոյս չկայ որ կը նշանակէ չարաչար գործածել գործադուլի իրաւունքը : Առաջին գրաւումը տեղի ունեցաւ մայիս 8ին : Երբ մենք իշխանութեան գլուխ անցանք, աւելի քան 100,000 բանուորներ գրաւած էին գործարանները եւ կրնամ ըսել թէ շատ ծանր բեռ մը Ժառանգեցինք » :

Այս խօսքին վրայ ոտքի ելաւ նախորդ վարչապետը, Պ. Ալպէռ Սառօ, դիտել տալով թէ իր կառավարութիւնը առանց օրէնսդրական նրբութիւններով զբաղելու, ծանրակշիռ դէպք մը նկատեց գործարաններու գրաւումը : «Երբ մարդ իշխանութեան գլուխ կը գտնուի, կը գործէ : Ես խօսակցութիւններ ունեցայ գործարանատէրներուն հետ եւ բոլորն ալ խնդրեցին որ բռնութեան չդիմեմ, ոստիկան չկանչեմ. «այլապէս արիւնալի ընդհարումներ կը պատահին, աւարառութեամբ եւ գործարաններու հրկիզումով : Օգնեցէք խաղաղութեամբ լուծելու վէճը» : Ուրեմն, գիշեր ցերեկ անդադար բանակցութիւններ կատարեցինք եւ,իշխանութիւնը փոխանցելէ երկու օր առաջ, յաջողեցանք վերջել բանթողներուն թիւը : Ես չուզեցի կատարել որ եւ է բան որ կրնար քաղաքացիական պատերազմի մը յոյսը ներշնչել արտասահմանի » :

«Պատասխանեցէք այո կամ ոչ»

Այդ ընդմիջումէն վերջ, Պ. Սալանկրօ շարունակելով իր ճառը, յայտարարեց.

— « Մենք օրինական չենք սեպեր գործարաններու գրաւումը : Մենք գործատէրերուն յանձնարարեցինք յարգել կնքուած համաձայնութիւնները, իսկ աշխատաւորներուն՝ զգուշանալ ընդհարումներէ եւ ապացուցանել իրենց քաղաքական հասունութիւնը : Մեր կառավարութիւնը պիտի ապահովէ բարեկարգութիւնը եւ պիտի պաշտպանէ ազատութիւնը : Ան այլեւս թոյլ չպիտի տայ որ արարողութիւններ սարքուին Անծանօթ Զինուորի դամբարանին առջեւ, անկարգութիւններ յարուցանելու համար : Զայնակցելով Հանրապետութեան նա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Վիէնի գործադուլին արդիւնքը

Վիէն, 7 յուլիս (Յառաջ) — Ինչպէս հաղորդած էի երէկ, Վիէնի կօշիկի գործարանին գործադուլը վերջացաւ բանուորներու յաղթանակով :

Բանուորներու պատուիրակութիւնը, Սէնտիքայի ներկայացուցիչը, եւ գործատէրերը երեք օր շարունակ փոխ - նահանգապետին առջեւ վիճաբանելէ վերջ, համաձայնեցան լաւագոյն օրավարձքերով : Մանրամասնութիւնները կը գրեմ յառաջիկային, երբ ամէն բան պարզուի :

Զմոռնամ աւելցնել որ տասը օրէ ի վեր օրական երկու Ժամ ճաշ կը տրուէր բանուորներուն եւ իրենց ընտանեկան պարագաներուն :

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՌՈՒՍԻԱ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ ՏԱՐՏԱՆԵԼԻ ՎԵՐԱԶԻՆՄԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ԱՌԹԻՒ

Մոսկուա առանձնաշնորհեալ դիրք կը պահանջէ

Երեքշաբթի օր իրարու բախեցան անգլիական եւ խորհրդային կառավարութեանց տեսակէտները, Մոնթրէօյի խորհրդաժողովին մէջ : Պ. Լիթվինով, Մոսկուայի ներկայացուցիչը, դիտել տուաւ թէ իր ծովային ուժը չի կրնար բաղդատուիլ ուրիշ կարգ մը պետութեանց ուժին հետ, ուստի պէտք է միջոցներ ձեռք առնուին, արգիլելու համար մարտանաւերու մուտքը Սեւ ծովու մէջ : Յետոյ, Ռուսաստան պէտք է ազատ ըլլայ մարտանաւեր ղրկելու Սեւ ծովէն Միջերկրական :

Անգլիական պատուիրակը ընդդիմացաւ այս երկու պահանջներուն, պնդելով որ անգլիական տորմիղը կարենայ անցնիլ Նեղուցներէն : Միեւնոյն ատեն դիտել տուաւ թէ Միջերկրականի ծովային հաւասարակշռութիւնը պիտի խանգարուի, եթէ Ռուսաստան իրաւունք ստանայ տորմիղ մը ղրկելու Սեւ ծովէն Միջերկրական :

Ֆրանսական պատուիրակութեան գլխաւոր ջանքն եղաւ ապահովել իր նաւատորմիղին քարիւղը, խաղաղութեան թէ պատերազմի ատեն, եւ պահպանել փոխադարձ աջակցութեան համար կնքուած համաձայնութիւնները : Բուռն վէճ մը ծագեցաւ սուզանաւերու մասին : Թուրքերը եւ Ռուսերը չեն ուզեր որ սուզանաւեր անցնին Նեղուցներէն : Ֆրանսա տարբերութիւն չի դներ սուզանաւերուն եւ միւս մարտանաւերուն միջեւ : Հաւանական է որ Ժողովը արգիլէ անոնց անցքը :

Իտալիա կը շարունակէ ձեռնպահ մնալ, սպասելով դէպքերու ընթացքին :

Նոր պայմանագրի 26 յօդուածներէն 15ը քննուած են արդէն : Եթէ կնճռոտ հարցերը չլուծուին, հաւանական է որ խորհրդաժողովը յետաձգուի :

Իտալիոյ պայմանները գործակցութեան համար

Իտալական կառավարութիւնը կը շարունակէ իր վերապահ դիրքը ոչ միայն Տանցիկի հարցին, այլ եւ ուրիշ միջազգային խնդիրներու մէջ, կատարեալ գոհացում պահանջելով : Որ եւ է գործակցութեան համար, Մուսոլինի կը պահանջէ պայծառացնել Ազգաժողովին մթնոլորտը, ջնջել Միջերկրականի մասին կնքուած դաշնագիրը եւն. : Հակառակ պարագային մասնաւոր քաղաքականութիւն մը պիտի վարէ Եւրոպայի մէջ, աւելի սերտացնելով իր յարաբերութիւնները Գերմանիոյ հետ :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԱՆՑԻԿԻ ԽՆԴԻՐԸ կը շարունակէ զբաղեցնել քաղաքական շրջանակները : Ծերակոյտին նախագահը Տանցիկ վերադառնալով, արժանացաւ խանդավառ ընդունելութեան մը, մինչ Ազգաժողովին ներկայացուցիչը ոտքով գնաց իր պաշտօնատունը :

ՉԻՉԷՐԻՆ, Խ. Միութեան նախորդ արտաքին գործավարը, որուն անունը չէր լսուեր տարիներէ ի վեր, մեռաւ յուլիս 7ին, Մոսկուայի մէջ : 64 տարեկան էր : 1925էն ի վեր կը տառապէր շաքարախտէ :

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԵԳԻՊՏՈՍ դաշինք մը պիտի կնքեն մօտերս, բոլոր դժուարութիւնները հարթուած ըլլալով : Կը հաւաստեն թէ Անգլիա պիտի քաշէ իր զօրքը՝ Գահիրէէն, բայց իրաւունք պիտի ստանայ նաւային կայան մը հաստատելու Աղեքսանդրիոյ մէջ եւ զօրացնելու օդատորմիղը :— Մինչ այս մինչ այն, անգլիական տորմիղը մեծ ռազմափորձեր պիտի կատարէ Աղեքսանդրիոյ բացերը, ամբողջ երեք ամիս :

ՏԵՂԱՏԱՐԱՓ ԱՆՁՐԵՒՆԵՐՆ ՈՒ ՓՈԹՈՐԻԿԸ 5,000,000 ֆրանք վնաս պատճառեցին Ֆրանսայի զանազան մասերուն մէջ : Հաղորդակցութիւններ խանգարուեցան, այգիներ, մարգաստաններ եւ ամբողջ դաշտեր ողողուեցան, տուներ ջուրերու տակ թաղուեցան վերջին անձրեւներէն : Փարիզն ալ մութի մէջ թաղուած էր առջի օր : Մասնաւորապէս վնասուած են Լուարի եւ Մառնի շրջանները, Ալզաս եւն. :

ՆՈՐ ԳԱՆՁԱՏՈՄՍԵՐ հրապարակ պիտի հանուին ուրբաթ օր, ի նպաստ հանրօգուտ շինութեանց եւ փոխանցման շրջանի ծախքերու : Նուազագոյն գումարը պիտի ըլլայ 500 ֆրանք : Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք պիտի առնէ կարգ մը սեղանաւորական հաստատութեանց մասին, որոնք խաղեր կը խաղան Ֆրանսայի պետական արժեթուղթերուն դէմ : Պելժիական թերթ մը արգիլուեցաւ այս պատճառով :

ԼՈՒԾԵԱԼ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ՄԸ վերահաստատելու եւ ցոյցեր սարքած ըլլալու ամբաստանութեամբ դատ բացուեցաւ Ք...ի դէմ : (Կ'ակնարկէ Հրեղէն Խաչին) :

ԵԹՈՎՊԻՈՅ զօրավարներէն Ռաս Իմրու հիւսիսային լեռները քաշուած ըլլալով, կը պատրաստուի շարունակել պատերազմը :

ԲԱՆԹՈՂՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ, որ 113,000 էր շաբաթ օր, իջած է 93,000ի : Սէնի նահանգին մէջ կան միայն 5570 բանթողներ : 4000 կօշկակար արհեստաւորներ բողոքի ցոյց մը կատարեցին առջի օր :

ՍԷՆ ՏԸՆԻԻ քաղաքապետ Տօրիօ, նախկին համայնավարը որ այժմ բուռն պայքար կը մղէ կարմիրներուն դէմ եւ որ Ժողովրդական կուսակցութիւն մը կազմած է, արկած մը անցուց առջի օր,երբ ինքնաշարժով կը պտտէր Սէն Մոլոյի մէջ : Կով մը կեցած էր ճամբուն վրայ : Տօրիօ, որ անձամբ կը վարէր կառքը, հակառակ իր զգուշութեան զարնուելով դետին փռեց զայն : Բայց ինքնաշարժն ալ տեղէն խախտելով գնաց զարնուեցաւ պատի մը, քան մեծր անդին : Տօրիօ եւ քարտուղարը որ եւ է վնաս չկրեցին :

ԴՊՐՈՑ. ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒՄՆԵՐ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Վերջին ժամանակներս խորհրդային իշխանութիւնը մի շարք վճռական միջոցներով աշխատում է կարգ ու կանոն մտցնել ժողովրդական լուսաւորութեան եւ առանձնապէս բարձրագոյն կրթութեան գործի մէջ: Խորհրդային դպրոցը, որ երէկ փառաբանւում էր իբրեւ բանւորա-գիւղացիական դիկտատուրայի լաւագոյն ստեղծագործութիւններից մէկը, այսօր յայտարարւում է քաոսային մի կազմակերպութիւն ու ենթարկւում անողոք քննադատութեան:

Եւ իրօք նայլուած է տգէտ դասատուներով, անփորձ ու անգրագէտ ուսանողներով, զուրկ է տարրական յարմարութիւններից: Պայքարը տարւում է լայն ճակատով ու համաձայն վերեւից տրուած հրամանի՝ թերթերը չեն քաշւում կրթական մարդի պակասութիւնները հրապարակելուց, հարւածւում են ամէնքը սկսած գործավարներից, որի պաշտօնաթերթը «ծոյլին մէկը» անուանեց, մինչեւ վերջին ուսանողը:

Ուսանողական տարին վերջանում է, բայց Բուբնովը դեռ ապացուցել չի տուել ու դպրոցներին հասցրել մրցանակաբաշխութիւնների ու չրջանաւարտի վկայականների օրինակները, աշակերտները տարավերջի քննութիւններից յետոյ տուն պիտի գնան առանց վկայագրերի:

Լաւ դպրոցների կողքին կան և այնպիսիները, որոնց գոյութիւնը չարիք է միայն: Արտեմովի ուսուցչական ճեմարանում անցեալում տեսուչ է եղել «արբեցող, աւազակ, անբարոյական» մէկը. ուսանողները դասարան են մտնում գլխարկներով, իսկ նրանց դասախօսը ամբիոն է բարձրանում առանց փողկապի, կուրծքը բաց: Միջնակարգ դպրոցների համար այդ ճեմարանից ելած նորաւարտ ուսուցիչներից մի քանիսը 120 բառ նամակի մէջ արել են մինչեւ 70 սխալ:

Մոս. արդիւնաբերութեան ճեմարանի ուսանողներին վերջերս առաջարկուեց մի հարցարան, ո՞վ է Սոկրատը — պատասխանում են — Փարիզի Կոմմունայի ղեկավար: Ֆրանսիացի սոցիալիստ: Աստղաբաշխ:

Ո՞վ է Ներոնը — Խրիմի դիկտատոր: Ուրախութեան աստուած: Ելեկտրագէտ:

Ո՞վ է Մուսոլինին — Ճափոնի նախագահ: Հռոմի պապ: Հնդկաստանի նախարար:

Ո՞վ է գրել «Կարմէնը» — Բլիզէ, Վիզէ, Բիւզէ, Բզէ, Բէզէ:

Խորհրդային թերթերը չեն քաշւում խոստովանել, որ ուսանողութիւնը ընդհանուր առմամբ կիսագրագէտ է. չարադրութիւնների համար բաւարար կամ լաւ թուանշան ստացողները հազուագիւտ են: Ձգնում են անգիր անել «փորմիւլ»ները, ձեւականօրէն կատարել կուսակցականութեան պահանջները ու մի կերպ ստանալ պաշտօն բաշխող վկայականը ու կեանք մտնել ճարտարագէտի, բժիշկի կամ իրաւագէտի տիտղոսով, առանց ունենալու ոչ միայն բաւարար պատրաստութիւն իրենց մասնագիտութիւնից, այլեւ լինելով ընդհանրապէս թերուս ու անքաղաքակիրթ մարդ: Այս անհանդուրժելի կացութիւնը հետեւանք է այն քաղաքականութեան, որ վարում էր վարչաձեւը հանրային կրթութեան ասպարէզում:

— Կարելի եղածին չափ շատ եւ շատ մտաւորականութիւն պատրաստել բանւորներից ու կուսակցական պատանիներից: Տգիտութիւնն ու ծուլութիւնը սրանից շատերի համար արգելք չէր հարեւանցի ծանօթանալ միայն գիտութեան ճիւղերի հետ եւ վկայուել իբրեւ ղեկավարութեան պատրաստ մասնագէտներ, որոնց սպասում էին բազմաթիւ պատասխանատու պաշտօններ: Այժմ ամէն օր մեղադրում են այս կամ այն հաստատութեան վարիչին, որ թոյլ է, անպատրաստ, ապիկար, ո՞ւմն է յանցանքը, եթէ սկզբից եւ եթ առաջնութիւն տրուէր ընդունակութեան ու ժրաջանութեան եւ ոչ թէ ծագումին ու կուսակցականութեան, այսօր խորհրդային մտաւորականութիւնը աւելի մխիթարական պատկեր կ'ունենար:

Այնուամենայնիւ լաւ է ուշ քան երբեք: Յունիս 24ի Ստալինի եւ Մոլոտովի ստորագրութեամբ հրատարակուած որոշումները դպրոցական բարենորոգումների մասին՝ կարելի է ասել յեղաշրջում են մտցնում խորհրդային երիտասարդ սերնդի կեանքի մէջ:

Վերացւում են բոլոր արգելքները դասակարգային կամ քաղաքական համոզումների, որոնք մինչեւ օրս փակում էին բարձրագոյն դպրոցի դռները որոշ տարրերի առջեւ: Միայն լրիւ միջնակարգ դպրոցի վկայական ունեցողները կարող են մտնել այնտեղ, գերազանց թուանշաններ ունեցողները առանց քննութեան, իսկ մնացածները ենթարկուելով նախնական քննութեան՝ հինգ գլխաւոր առարկաներից: 1937ին ընդունուողները աւելից դատ քննութիւն պիտի տան երեք օտար լեզուներից — անգլերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն — մէկն ու մէկից:

Առաջ բարձրագոյն դպրոցները հիւրանոցների նման էին, բաւական էր կուսակցական կոմիտէի վկայականը, որ մի «բանֆակից», ուր մի կամ մէկ ու կէս տարի ժամանակ էին անցնում սովորողները, ընդունէին ուսանող մի կիսագրագէտ մարդու:

Հայաստանում երեւի կացութիւնը պիտի լինի աւելի լաւ, քան ամբողջ Ռուսաստանում, որովհետեւ հայ որակեալ բարձր մտաւորականութիւնը բազմաթիւ է, համեմատելով մեր ժողովրդի թուի հետ: Կայսրութեան ժամանակ Հայերը կազմելով ազգաբնակութեան մէկ տոկոսը, ուսանողութեան քանակով երրորդ տեղն էին բռնում, յաջորդելով անմիջապէս 20 միլիոն Լեհերին, այն էլ այնպիսի պայմաններում, երբ ամբողջ Կովկասում չկար եւ ոչ մի բարձրագոյն դպրոց եւ երբ հինգ դուռ հայկական միջնակարգ դպրոցների չրջանաւարտների առջեւ փակուած էր ռուսական բարձրագոյն դպրոցների մուտքը: Բայց եթէ Հայաստանը չէ տառապում հին եւ պատրաստուած մտաւորականութեան պակասութիւնից, անկասկած նորերի մէջ կան շատ թերուսներ, որովհետեւ կուսակցական ու դասակարգային առանձնաշնորհները դեր են խաղացել նաեւ մեր հայրենիքում: Շատ են նրանք, որոնք թէեւ վկայական ունեն իրենց ձեռքերին, բայց չեն կարող մի քանի տող գրել առանց բազմաթիւ սխալների: Ցաւով պիտի ասել, որ Հայաստանի համայնավար ղեկավարներից շատերն էլ թերուսներ են ու գլուխ են պահում միայն կուսակցական «փրազէօլօգիա»ն թութակի պէս կրկնելով: Դրա պատճառն այն է, որ մենք չունինք հին սերունդի հայ համայնավարներ, որոնցով ընդհակառակն օժտուած են Ռուսերը: Դա պարզ երեւում է համայնավար հայ եւ ռուս թերթերից: Մինչդեռ մի «Պրաւդա» կամ «Իզվէստիա» գրւում է մաքուր, գրական ռուսերէնով, որ ոչնչով՝ ըստ լեզուական ձեւի եւ ոչ ըստ բովանդակութեան, չի տարբերւում նախկին ռուսական լրագրութիւնից եւ կարդացւում է հեշտութեամբ, «Խորհ. Հայաստան»ը մնում է անտանելի լեզուական այլանդակութեան մարմնացում: Երեւի այդ թերթը չարունակում են ղեկավարել նրանք, որոնք թէեւ համալսարանի վկայական են ստացել, բայց դեռ կարծում են թէ «Ներոնը ուրախութեան աստուած է», կամ Սոկրատը «Ֆրանսացի սոցիալիստ»:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԴԷՊԻ ԺԸՆԵՒ

—.—

ԵՐԿՈՒ ԺԱՄ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ»Ի ՄԷՋ

Յառաջի իմ հուրծած.— Ահա հասած ենք Ժընեւի լճին եզերքը ու կը դիտենք իր կապտագոյն երեսը: Նաւակներ, նաւակներ ամէն կողմ, ոմանք շատ դանդաղ կ'երթան, իսկ ուրիշներ ալ ոլորապտոյտ կը ճեղքեն ու կը հեռանան դէպի բացերը:

Լիճին մէջ արուեստական չատրուան մը, ինկնուն մեծ բարձրութեամբ կամարաձեւ դառնալով ու սառի նման փոշելով միջոցին մէջ, ծփծփալով վար կը թափի:

Ամէն դի զուիցերիական կարմիր դրօշներ, մէջտեղը ճերմակ խաչ՝ կը ծածանին թեթեւ հովին հետ մեղմօրէն:

Քիչ անդին, անգլիական պարտէզին մէջ, նուագախումբ մը կը թնդացնէ զանազան եղանակներ, նոր բազմութեան մը ներկայութեան:

Փամուած եմ ու երբեք քաղաքին կողմը չեմ դառնար, կը դիտեմ լիճը անյագօրէն, իսկ երեւակայութեանս մէջ տեղ են բռնած Վանայ եւ Գեղամայ ծովակները ... Չեմ տեսած երկուքն ալ, ափսո՜ս, բայց ի՞նչ փոյթ, չէ՞ որ ես զանոնք ամէն վայրկեան հոգիիս մէջ կը կրեմ: Ասով չորրորդ լիճն է որ կը տեսնեմ այսօր, ու բաղդատելով՝ շատ փոքր կը գտնեմ անոնց քով:

Կարօտով լեցուած աչքերս կամաց, կամաց սողուելով լիճին երեսէն կը հեռանան մինչեւ հեռուները, ուր կ'երեւայ Սալին կոչուած լեռը, աւելի ճիշդ լեռնաշղթան, որուն վրայ տակաւին ձիւնի հաստ շերտեր կը նշմարուին: Ա՜խ, դարձեալ կը յիշեմ ու աչքիս առջեւ կը բերեմ մեր Ախտաղը, որ նոյնպէս մինչեւ հիմակ ձիւն պիտի ունենայ իր գագաթի փոսիկներուն մէջ:

Քառորդ ժամ է որ այստեղ կը սպասենք, բայց չեմ կշտանար ու չեմ ուզեր բաժնուիլ: Ընկերները շարժեցան, շատ քիչ ժամանակ, հազիւ վեց ժամ Ժընեւի «Հայաստան»ին, ու զանազան տեղերու յատկացնելու համար: Հետեւաբար, ակամայ ես ալ աչքերս կը հաւաքեմ դիմացի լեռնէն ու լիճին վրայէն, ու կը շարժիմ ընկերներուս հետ:

Առաջին անգամ պիտի հանդիպինք Պ. Քրաֆթ-Փօնարին, որուն հետ թղթակցած ենք արդէն օրեր առաջ: Կը հարցնենք մէկու մը, կ'իմանանք որ բաւական հեռու է: Կը ցատկենք հանրակառք: Հինգ վայրկեան եւ ահա հասած ենք արդէն 9, Ave. Gaspard Vallette: Քաղաքին կեդրոնէն բաւական հեռու, գրեթէ ծայրամասերուն մէջ, պարզունակ բայց գեղեցիկ շէնք մը, որուն ամենավերի վեցերորդ յարկին մէջ յարկաբաժին մըն է: Դրան զանգը կը խփենք: Մանկամարդուհի մը կը բանայ եւ կը մտնենք սպասարահ: Իր սենեակէն ելլելով մեզ կը դիմաւորէ տիկ. Փօնար, նրբակազմ ու միջակէն քիչ մը բարձր:

— Պ. Ք. Փօնարը, կը հարցնենք: Մենք Հայեր ենք, Ֆրանսայէն կուգանք, որ իրեն հետ թղթակցած ենք արդէն: Այսօր մեզի պիտի սպասէր, ինչպէս որ յայտնած է իր նամակին մէջ ...

— Այո, գիտեմ, բայց ստիպողական գործով մը կը բացակայի եւ հոս պիտի ըլլայ ժամը կէսին ...

—Այն ատեն հաճեցէք տալ «Հայաստան»ի հասցէն, մենք հոն կ'երթանք, թող հոն գայ երբ որ վերադառնայ:

Կը մտնենք ընդունարան: Պատուհանը բանալով ցոյց կուտայ մեզի.

— Այս փողոցէն ուղղակի .. շատ հեռու չէ: Հազիւ տասը վայրկեան քալելով:

Ցտեսութիւն ըսելով ու շնորհակալութիւն յայտնելով կը բաժնուինք: Տասը տասնհինգ վայրկեան, ահա հասած ենք արդէն: Քաղաքէն դուրս, բայց ոչ կտրուած, փոքրիկ շէնքեր, պարտէզներուն մէջ: Առաջին շէնքը՝ գրեթէ մեր փնտռածն է, Haïasdan, գրուած փոքրիկ տախտակի մը վրայ որ դէպի մեզ կը նայի: Համեստ ու անշուք տնակ մը, մեր հայրենի տուներուն նման: (Անցեալ տարուան վերջերը փոխադրուած են այստեղ, հաւանաբար միւսին սղութեան պատճառաւ):

Ներս կը մտնենք Հայնոցէն: Մարդ չերեւար: Ընկերները կը կենան դրան ներսի կողմը եւ ես կը դառնամ շէնքի ետեւէն պարտէզին կողմը: Ահա որբ մը եւ որբուհի մը: Զիս տեսնելով, ժպտադէմ գիս կը դիմաւորեն ֆրանսերէն բարեւով մը:

— Բարեւ, ես Հայ եմ, կը փոխադարձեմ Ֆրանսերէն բարեւին հայերէնով:

Անակնկալի կուգան: Բայց իրենց դէմքի ծիծաղը աւելի կը գունաւորուի:

— Տղաք այս կողմը, կը ձայնեմ ընկերներուս եւ ահա երկու կողմէն թէ մերոնք եւ անոնք, կը դիմաւորենք իրար: Բարի գալուստ ու ձեռքի սեղմումներէ վերջ, հարցումներու տեղատարափը կը սկսի երկուստեք .. բոլորը մեր վրայ կը թափին: Հարցումնե՛ր, հարցումներ,— ո՞ւկէ կուգաք, ո՞ր տեղացի էք, անուն, մականուն ... Ատանացի, Սեբաստացի, Պոլսեցի, Խարբերդցի Տիգրանակերտցի, Տիվրիկցի եւն. եւն.:

— Տղաք, ձեզ հետ բաւական խօսեցանք ... ձեր տնօրէնը, եթէ կարելի է ···

— Մենք տնօրէն չունինք այժմ: Մեր տնօրէնը՝ Պ. Նշան Պէկեան շատոնց մեկնած է Ամերիկա ... բայց ունինք տնօրէնուհի մը — աւելի ճիշդ Օրիորդ մը որ «Հայաստան»էն ներս վերակացու է ...

Կը կանչենք օրիորդը, համեստ որբուհի մը՝ Իզմիրցի, հաւանաբար իրենց մէջէն ընտրուած ...

— Օրիորդ, կը հարցնեմ ձեռքը սեղմելէ վերջ, անշուշտ ձեզ լուր տրուած է այսօրուան մեր այցելութեան մասին ··· հարկաւ մեզի համար ալ ճաշի պատրաստութիւն տեսած էք միասին ճաշելու համար ···

— Այո, բարով, սիրով եւ ուրախութեամբ: Ենթադրենք թէ լուր տրուած չըլլար ··· այդ միեւնոյնն է: Հանգստացէք, այստեղ ձեր եւ մեր տունն է ···

Քիչ մը եւս զրոյց ընելէ վերջ, կը մտնենք ընդունարան:

Անգամ մը աչք կը պտտցնեմ պատերէն կախ քանի մը նկարներուն: Ճիշդ դիմացը՝ Վարդան Մամիկոնեան, կողքի պատին վրայ, այս հաստատութեան հիմնադիր Պ. Լիոփոլտի, Պ. Ք. Փօնարի մեծադիր նկարները, զորս չինած են մեր տղաքը: Իսկ մէկ կողմին վրայ ամենայն Հայոց վախճանեալ կաթողիկոսի՝ Գէորգ Ե.ի մէկ կոնդակը, ուղղուած Պ. Լիոփոլտին, գեղեցկօրէն պատրաստուած: (Այս կոնդակին մէկ օրինակն ալ միեւնոյն ձեւով պատրաստուած կը գտնուի Պ. Ք. Փօնարի տունը՝ պատէն կախուած): Յետոյ, Ս. Սահակի եւ Ս. Մեսրոպի շատ փոքր մարմարեայ կիսանդրիները, հինցած դաշնակ մը եւայլն:

Որբուհի մը դաշնակին առջեւ անցած կը նուագէ հայկական կտորներ, ուրիշ մը քովը կեցած կ'երգէ: Տղաքը բոլորն ալ զուարթ են ու կը կատակեն, թէեւ իրենց վաղը անստոյգ է ... Հաստատութենէն ներս (անշուշտ դուրսն ալ) միշտ հայերէն կը խօսուի եւ բոլորն ալ հայկական ոգիով մեծցած են:

Հետզհետէ կը հասնին ուրիշներ ալ որոնք քաղաքը պտոյտի ելած էին: Բացի երկուքէն, բոլորն ալ 20ը անց տղաքներ են: Ամենափոքրը սա կրակոտ աչքերով Արմէնը, հազիւ 16—17 տարեկան մը կայ, տաք ու բարախուն: Բոլորիս ալ դատ դատ «ինչպէս էք, աղէկ էք» ու զանազան հարցումներու փունջ մը կուտայ ···

— Անունդ ի՞նչ է, ո՞ր տեղացի ես, կը հարցնեմ:

— Ներսէս, Պոլսեցի եմ:

Այժմ իրենց թիւն է 28 տղայ եւ 10 աղջիկ իրենց օրիորդով միասին: Տղոցմէն մաս մը զանազան արհեստներու կը հետեւին քաղաքին մէջ, անհատներու քով: Բայց, դժբախտաբար իրենց արհեստը կատարելագործելէ վերջ, ոչ կրնան գործ մը ընել եւ ոչ ուրիշ երկիր մը երթալ: Կան ալ որ կ'ուզեն համալսարանական դասընթացքներու հետեւիլ, բայց նիւթական միջոցները կը պակսին: Հայաստան երթալ կ'ուզեն, բայց այդ ալ անկարելի է ···

— Զուիցերիայէն ոչ ոք կ'ընդունին Խ. Միութեան մէջ,— կը պատասխանեն, երբ կը հարցնենք թէ Հայաստան երթալ կ'ուզե՞ն:

Սիրելի հայորդիք, կը մտածեմ անմիջապէս, մինակ դուք չէք որ կը փափաքիք ձեր երիտասարդական կորովի բազուկն ու գիտութիւնը տրամադրել արինով գնուած մեր փոքրիկ հայրենիքին, հազարաւոր ու տասնեակ հազարաւորներ կան, բայց, բայց ···

Եւ ահա ճաշի ժամը հասած է: Զանգը կը ձայնէ ու մենք բոլորս ճաշարան կը հաւաքուինք ու կը շրջապատենք սեղանները աւելի քան 40 հոգի:

Զանգ մը եւս — աղօթքի:

— Այսօր, քանի որ մեր մէջ կը գտնուիք, նախընտրելի է որ աղօթքը ձեր կողմէ արտասանուի, կ'առաջարկէ օրիորդը:

Վարդապետը «Հայր մեր» մը կ'արտասանէ ու կը սկսի ճաշը: Կէս ժամ, երրորդ զանգի մը ազդանշանին վրայ «ճաշակեսցուք» աղօթքով վերջացած է ճաշը, ծիծաղով, կատակներով ու զանազան մտերմիկ խօսակցութիւններով:

Դարձեալ կը հաւաքուինք ընդունարան: Ժամը մէկուկէսն է եւ ահա կը հասնի մեր բարեկամը՝ Պ. Ք. Փօնարը:

Կը հաւաքուինք շուրջը, ժպտադէմ կը սեղմէ բոլորիս ալ ձեռքերը:

— Ի՞նչպէս էք, աղէ՞կ էք: Ձեր քաղաքի բոլոր Հայերն ալ լա՞ւ են: Կ'աշխատի՞ք: Երէկ առաւօտ առի ձեր երկրորդ նամակը, բայց ստիպուած էի մեկնիլ ···

Եւ կարգ մը խօսակցութիւններէ վերջ կ'ըսէ.

— Բաւական Հայեր ղրկեցիք Ֆրանսայէն Հայաստան: Ուրախ եմ բայց, ես կը մտածեմ ու կը փափաքիմ որ Հայաստան երթաք բոլորդ ալ մէկ անգամէն ··· անշուշտ կը հասկնաք միտքըս ···

Վերջապէս դուրս կ'ելլենք պարտէզ: Հայր Տէրմոյեան մտերմացած կը խօսակցի Պ. Ք. Փօնարին հետ, իր տարեկութեան շուրջ ··· իսկ անդին ընկ. Ալըյեան խումբ մը «Հայաստան»ցիներ իր շուրջ հաւաքած՝ յեղափոխութիւն կը քարոզէ ···

— Տղերք, լաօ, իշտէ հոս Ժընեւ է ··· հոս ձեր ըստեղ ··· հը՛, խմալ ըսեմ.. ու ծիծաղը կը սկսի:

— Տղաք դուք անոր խօսքերուն մըտիկ մի տաք ··· Անոր Աստուածը «զումպարա», Քրիստոսը «տասնոց» է ··· վրայ կը հասնի ընկ. Ցովհաննէս ···

Տղոց ծիծաղը աւելի կը շատնայ ու կը լայնայ, ալիքի վերածուելով մինչեւ մեզ կը հասնի:

Վերջապէս հասած է ժամը մեկնելու: Համեստ նուէր մը մեր կողմէ «Հայաստան»ին, թէեւ դժուարութեամբ կ'ընդունի Պ. Փօնար, առարկելով.

— Ես գիտեմ, դուք բոլորդ ալ օրը օրին ապրող բանուորներ էք ···

Բայց վերջապէս ընդունիլ կուտանք եւ շնորհակալութիւն ու մեր երախտագիտութիւնն յայտնելով, ձեռքը կը սեղմենք եւ «մնաք բարով»ը կ'արտասանենք:

Ամէն կողմէ — տղաք ցը՛, տղաք ցը, ցը, ցը, ցը: Ցտեսութիւն օրիորդներ, մնաք բարով օրիորդ, մեր շնորհակալութիւնները:

— Տղաք, մեզի անպայման մրցում մը ձեր Հ.Մ.Ը.Մ.ին հետ, մի մոռնաք ··· Մենք ալ կը փափաքինք ձեր քաղաքը գալ ···

Նոր խումբ մը կազմած են, եւ առաջին խաղին Իտալացիներուն յաղթած էին:

Կը խոստանանք որ կարելին պիտի ընենք փափաքին գոհացում տալու համար, ու կը բաժնուինք լաւ տպաւորութեամբ՝ մեզի առաջնորդ ունենալով երկու որբեր՝ Լեւոն Մազմանեան եւ Ռուբէն Թադէոսեան (ողբացեալ Պապաչայի տղան), քաղաքը պտտելու համար:

ՆԵՐՍԷՍ ԽԱՉԻԿԵԱՆ

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՆ ՈՒ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՆ

—.—

Սոֆիայի Սլովօ թերթը կը գրէ.—

Եթէ Պուլկարիան Պալքաններունը չըլլար, եթէ անոր աշխարհագրական դիրքը — փակուած Դանուբի եւ երեք պետութեանց պատերուն միջեւ —զինքը չմղէր երկու ծովերէ ելք փնտռելու, որոնցմէ մին շատոնց փակուած է (Եգէական), իսկ երկրորդը ամէն վայրկեան փակուելու սպառնալիքին ենթակայ է, Նեղուցներու ամրացման հարցը, եւ հետեւաբար, անոնց տիրապետումը միայն մէկ պետութեան կողմէ, այսօրուան ու վաղուան մեր քաղաքական եւ տնտեսական բարգաւաճման համար պիտի չներկայացնէր անմիջական շահագրգռութիւն մը: Բայց, այսպէս չէ պարագան, որ արգարօրէն կը խռովէ պուլկար հասարակութիւնը: Պուլկարիա առանց ազատ ելքի, ինչ որ իրեն կարելիութիւն կուտայ Միջերկրական ելլելու ու անկէ հիւսիսային ծով, մատնուած է տնտեսական անկումի մը: Պուլկարիա շատ մօտ է արեւմտեան շուկաներուն՝ եթէ անցնի Նեղուցներէն: Պուլկարական արտածումի քաղաքականութիւնը միայն ցամաքէն չէ, այլ եւ ծովէն է, եւ այդ ոչ թէ երէկուընէ, այլ այն օրէն ի վեր որ մեր պետութիւնը անկախ գոյութիւն ունի: Վիճակագրութեան վրայ ակնարկ մը մեզ պիտի համոզէ թէ, միջին հաշուով մեր արտածման 60 առ հարիւրը տեղի կ'ունենայ ծովէն, իսկ 40 տոկոսը՝ ցամաքէն: Անգլիական շուկան, ինչպէս եւ Սպանիոյ, Պելժիայի, Հոլանտայի, Սկանտինաւեան եւ արեւմտեան բոլոր հեռաւոր շուկաները կախում ունին Միջերկրական ծով մեր ազատ ելքէն: Մերձաւոր Արեւելքի, Եգիպտոսի, Պաղեստինի, Արաբիոյ շուկաները եւս կը գտնուին Միջերկրականի աւազանին մէջ: Այդ շուկաներուն հետ մեր առեւտուրին նուազումը կամ յաւելումը կախում ունի Տարտանէլէն մեր ազատ ու անկաշկանդ անցքէն: Եթէ փակուած ըլլան՝ մեզ կը կտրեն արտաքին աշխարհէն եւ այն ատեն Սեւ ծովը մեզի համար կը ստանայ լիճի հանգամանք, զուրկ որ եւ է տնտեսական արժէքէ:

Մենք չենք ուզեր կանխորոշել հարցը թէ—տոր համար դեռ կանուխ է — Նեղուցներու ամրացումը Թուրքիոյ կողմէ սպառնալիք մը կը ներկայացնէ՞ մեր երկրին կենսական շահերուն համար, բայց կը խորհինք թէ պետական զերագոյն շահերը կը թելադրեն մեզի այժմէն իսկ դիրք ճշդել այս հարցին հանդէպ եւ քանի ուշ չէ, ընել մեր նախազգուշացումները: Սկսինք պատմական արագ ակնարկով մը:

Ասկէ առաջ, Թուրքիա ստիպուեցաւ ամփոփուիլ իր բնական սահմաններուն մէջ եւ, թողլով Եւրոպան, մտնել Մերձ. Արեւելքի այն մասին մէջ, ուրկէ եկած էին Թրքական առաջին արշաւանքները դէպի Պալքանները,— ըսել կ'ուզենք Փոքր Ասիա: Ասիկա շատ հեռաւոր թուական մը չէ: 1919 մայիս ամսուն, Փարիզի մէջ նիստ կը գումարէր յաղթականներու հաշտութեան խորհրդաժողովը, նոյն ամսու 19ին, Նիքոլսըն, խորհրդաժողովին մասնակցողներէն մին ու Պալֆըրի օգնականը իր օրագրին մէջ կը գրէր.— «Քըրզըն կը պնդէ որ Թուրքերը պարպեն Եւրոպական հողամասը: Զըրչիլ կ'ուզէ որ Թուրքերը մնան ուր որ են, պայմանաւ որ Ամերիկայի հոգատարութիւն մը տրուի Պոլսոյ, Նեղուցներուն եւ գօտիի մը վրայ որ երկարի մինչեւ Տրապիզոն: Պալֆըր նոյն ցանկութիւնը կը յայտնէ: Պոլիսը դնել ամերիկեան հոգատարութեան տակ, Իզմիրը թողուլ Յունաստանի, իսկ մնացեալը Թուրքիայէն կազմել անկախ պետութիւն մը՝ օտար պատուիրակներու վերահսկողութեան ներքեւ»:

Թրքական զէնքի բախտաւոր ելքը՝ Փոքր Ասիոյ պայքարին մէջ, ուրիշ ձեւով որոշեց: Սեւրի դաշնագիրը փոխարինուեցաւ Լօզանի դաշնագրով, որ Թուրքիան կ'ազատէր սպառազինումի մասին որ եւ է սահմանափակումէ, բայց, Անգլիոյ պնդումներուն վրայ, Թուրքիան ստորագրեց մասնաւոր համաձայնութիւն մը՝ Նեղուցներու ապազինման մասին: Համաձայնութիւնը Թուրք կառավարութեան կը պարտադրէր վերապահել Կէլիպոլուի բոլոր ամրացումները. նոյնը՝ Նեղուցներու ամբողջ երկայնքին: Եւրոպական Թուրքիոյ մէջ զինուորներու թիւը չէր կրնար 10.000էն աւելի ըլլալ, այն ալ առանց ծանր հրետանիի: Իրականացնելու համար այս բոլորը՝ կազմուած էր միջազգային յանձնախումբ մը, որ կը մնայ Տարտանէլ: Ոչ մէկ սահմանափակում՝ Նեղուցներէն անցնելու համար՝ առեւտրական եւ զինուորական նաւերու՝ թէ խաղաղութեան եւ թէ պատերազմի ատեն: Այդ իրաւունքէն կ'օգտուին եւ պուլկարական շոգենաւերը:

Աւելի քան տասը տարի շարունակ՝ Թուրքիա կը կատարէր, կամովին, իր յանձնառութիւնները: Ու հազիւ զինաթափումի խորհրդաժողովի անյաջողութենէն եւ Գերմանիոյ Ազգերու Դաշնակցութենէն հեռանալէն վերջ, Խ. Միութեան օժանդակութեամբ սկսաւ, ոմանց համար աննկատելի ձեւով եւ ուրիշներու լուռ համաձայնութեամբ, Նեղուցները ամրացնել ծանր հրետանիներով: Նոյն ատեն, սկսաւ զօրացնել նաեւ Պոլսոյ եւ Էտիրնէի պահակազօրքերը:

Թուրքիա, ուրեմն, նախ զգուշօրէն ու յետոյ յամառ կերպով սկսաւ արծարծել (1934) Նեղուցներու համաձայնութեան վերաքննութեան խնդիրը: Երկու տարի վերջ, մեծ պետութիւնները եւ պալքանեան փոքր երկիրները կը գտնուէին կատարուած իրողութեան առջեւ,— Թուրքիա կ'ուզէ համաձայնութիւնը մեծ պետութեանց՝ իր ուզած ձեւով ամրացնելու Նեղուցները, ոչ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի 19րդ յօդուածին համաձայն, այլ այն հիմքով որ Գերմանիան եւս ազատօրէն ստորագրուած համաձայնագիր մը եղծանած է: Եղծանում մը, որ ըստ թրքական կառավարութեան, Թուրքիոյ համար կը ներկայացնէ մեծ վտանգ մը՝ պատերազմի պարագային: Մէկ կողմ կը թողունք Թուրք կառավարութեան դիւանագիտական յաջողութիւնը, մեզի համար, — որ շահագրգռուած կողմ ենք — կը մնայ մեծ ու հանրածանօթ այն փաստը թէ կ'եղծանուի դաշնագիր մը՝ լուռ համաձայնութեամբ այն հաստատութեան, որ կոչուած է նոյն այդ դաշնագիրը պաշտպանելու: Այս եղծանումը կ'դրակուի իբրեւ վերաքննութիւն Լօզանի դաշնագրին, որ պէտք է ստանայ Ազգերու Դաշնակցութեան վաւերացումը: Այս նախընթացը պատմական հանգամանք ունի, եւ Պուլկարիա շատ պատճառներ ունի օգտուելու անկէ, երբ յարմար ժամը հնչէ:

Ըստ անգլիական զինուորական մասնագէտներու՝ Թուրքիա ասկէ վերջ ամրացնելիք ոչինչ ունի: Ամրացումը եղած է, ինչպէս ըսինք վերը, երկու տարի առաջ, եւ այնպիսի ձեւով մը որ երեք ժամուան հեռաւորութենէն իսկ անկարելի կը դառնայ աշխարհի ամէնէն ուժեղ նաւատորմին մերձեցումը Նեղուցներուն: Եթէ այս այս-

պէս է մեծ պետութեանց նաւատորմներուն համար, առեւտրական նաւերուն համար գործը աւելի դժուար է, անոնք պիտի գամուին իրենց գտնուած տեղը՝ երբ յայտնի ըլլայ թէ Նեղուցները փակուած են: Մօտէն շահագրգռուած պետութեանց համաձայն նշանակութիւն ունի եւ ուրիշ խնդիր մը,— որ է այն վայրկեանը, երբ Թուրքիա պիտի որոշէ թէ վտանգի տակ է եւ իր այդ որոշումը ի՞նչպէս պիտի տայ,— առանձի՞ն թէ միւս շահագրգռուած պետութեանց հաւանութիւնը եւս ստանալով: Երկրորդ խնդիր,— Թուրքիա ազատելէ յետոյ Լօզանի դաշնագրի պարտաւորութիւններէն, ի՞նչ ձեւով և ի՞նչ պարագաներու տակ պիտի երաշխաւորէ նեղուցներէն ազատ անցքը,— այնպէս ինչպէս ցարդ տեղի կ'ունենար ըստ Լօզանի համաձայնութեան:

Այսքան ատեն որ Պուլկարիան ելք չի ստանար Եգէականի վրայ, այս կէտերը պիտի մնան հիմքը մեր տնտեսական քաղաքականութեան: Եւ այդ՝ հետեւեալ պատճառաբանութեամբ:

Սովորութիւն դարձաւ դաշնագիրներու խախտումը: Թուրքիա կը գտնուի քաղաքական եւ ուրիշ մեծ խմբաւորումներու մէջ, եւ հաշուի կ'առնէ միայն այն մեծ պետութիւնները, որոնք տրուած բոպէին, կրնան իրեն ցոյց տալ զինեալ ուժը: Ինք անոնց պիտի երաշխաւորէ, համաձայն գոյանալիք հասկացողութեան, մարտանաւերու ազատ անցք մը: Ասիկա բաւական է անոնց համար: Պուլկարիոյ համար գոյութիւն չունի մարտանաւերու անցքի խնդիր, պարզ այն պատճառաւ, որ ինք մարտանաւ չունի: Անոր համար գերագոյն խնդիրը հետեւեալն է,— ամէն վայրկեան Նեղուցները բաց ըլլան՝ իր առեւտրական տորմիղին առջեւ: Ինք անզօր է ու պիտի ենթարկուի Թուրքիոյ կամքին, որպէսզի ան, ըստ իր գնահատումին, որոշէ թէ երբ պէտք է բանայ եւ երբ պէտք է փակէ՝ մեր առեւտրական նաւերուն առջեւ: Ոչ իրաւարար կայ, ոչ ալ երաշխիք: Իրաւարարը պիտի ըլլայ Թուրք կառավարութիւնը ...

Մեր վախերը աւելի մեծ չեն, քան մեր յոյսերը: Իսկ այս վերջինները դրած ենք Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ: Որովհետեւ Լօզանի դաշնագրին վերաքննութեան խնդիրը Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի քննութեան ու վաւերացման պիտի ենթարկուի: Պուլկարիա բացառութիւն պիտի չկազմէ: Ան պիտի հետեւի միւս պետութեանց որոնք այժմէն իսկ տուած են իրենց հաւանութիւնը, վերաքննութեան համար, բայց միեւնոյն ատեն, պիտի պնդէ որ գոյացուի բազմակողմանի համաձայնագիր մը թէ երբ եւ ինչ պայմաններու տակ ազատ կամ փակ պիտի ըլլան նեղուցները:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

— . —

8 ԳԻՒՂԵՐ ՏՈՒԳԱՆՔԻ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 30 յունիս.— Յառաջ ամէն օր կը հրատարակէ հեռագրաւ լուրեր Պաղեստինի կացութեան մասին: Դէպքեր որ ամէն օր գիշեր ցերեկ անպակաս են եւ կը խլեն մարդկային զոհեր Արաբներէն, Հրեաներէն եւ անգլիական զօրքէն: Երկիրը կը գտնուի բառին իսկական առումով: Մութ ամպեր կուտակուած են Ս. Քաղաքի վրայ: Մրգաստաններ արմատախիլ եղան, բերքեր հրդեհուեցան ու աւերը կը շարունակուի միշտ:

Դրացի Անդրյորդանանը հազիւ զուսպ՝ պատրաստ յօնքերով կը դիտէր Պաղեստինի փոթորիկը: Ամմանի թագաւորը պինդ կը սեղմէր իր շրջանակը, որպէսզի Պաղեստինի հոսանքէն չվարակուի: Սակայն դժուար է արգիլել զինեալ Պէտէվիններու խուժումը դէպի Պաղեստին: 60.000 զինեալ Պետէվիններ անհամբեր կը սպասեն ազդանշանի մը, խուժելու համար Պաղեստին: Անդին Արաբները պատուիրակութիւններ հասցուցին Իրաք, Հիճազ, Եգիպտոս, Եմէն եւն., ի նպաստ իրենց քարոզութիւն կատարելու եւ նիւթական աջակցութիւն ապահովելու համար: Միեւնոյն ատեն հեռագիրներ ամէն օր կը հասնին Պաղտատ, Մեքքէ - Մետինէ, Հնդկաստան, Հիճազ, հետեւեալ բովանդակութեամբ.

— Իսլամական սրբատեղիները կը հալածուին, արաբական պատիւը ոտնակոխ կ'ըլլայ Հրեաներու գարշապարներուն տակ ... կարելի չէ այլ եւս ապրիլ Պաղեստին եւ մենք մեր կիներով, մանուկներով յանկարծ պիտի գաղթենք դէպի ձեր երկիրները, պիտի լքենք Ֆիլիստինը:

Հրեաներ միշտ պաղարիւն, օրինաւոր ճամբաներով կը բողոքեն աւերներուն համար ու կը ջանան նոյն ճամբով պաշտպանել իրենց դատը: Անգղիական ժողովուրդ, մէկ կողմէ սպանութիւններ, հրդեհ, վերջապէս անստոյգ կացութիւն մը կ'ապրի, սակայն հըրեաներ եղածին չափ իր խանութը կը բանայ, գործին եռեւէն է: Սրտատրոփ չորս կողմը դիտելով յաճախորդին գոհացում տալու միշտ տրամադիր այս ժողովուրդը զէնքի չդիմեց: Եւ բրիտանական մարզպանը յաճախ գնահատեց Հրեաներու հանդարտ ընթացքը:

Արաբ Գերագոյն Խորհուրդը յայտարարեց թէ ինքը գործադուլի չի մասնակցիր, այլ օրինաւոր միջոցներով կը պաշտպանէ արաբական դատը: Այս լուրը լսուեցաւ Լոնտոնի Խորհրդարանին մէջ: Արաբ ծայրայեղ երիտասարդներու կազմակերպութիւնը սպառնաց բարձրագոյն խորհուրդին եւ մուֆթիին որ անմիջապէս հերքեն այս վերագրումը: Մեծ մուֆթին հեռագրով Անգլիոյ գաղթային նախարարութեան իմացուց թէ արաբ Գեր. Խորհուրդը առաջին օրէն մասնակցած է գործադուլին:

Երուսաղէմ - Եաֆա - Հայֆա երկաթուղին ամէն օր պայթուցիկներով կը պատռուի... Հեռագրաթելեր, հեռախօսներ կը խանգարուին միշտ: Կառավարութիւնը 182 գիւղեր հաւաքական տուգանքի դատապարտեց: Շատեր մերժեցին վճարել: Նոր օրէնքին համաձայն կառավարութիւնը կը գրաւէ անշարժ կալուածները, բերքը, արջառը, վերջապէս ինչ որ ունին:

Արաբը երբ օր մը սթափի եւ աչքերը բանայ, աւերակներու վրայ պիտի գտնէ ինքզինքը: Իսկ ամբողջ երկիրը 15—20 տարուան կը կարօտի, վերագտնելու համար երեք ամիս առաջ ունեցած իր կեանքը: 4—5 միլիոնի վնաս մը կը տեսնուի այսօր: Կառավարութիւնը մօտ մէկ միլիոնի վնասի ենթարկուած է:

Հզօր պետութիւնը առաջին օրէն ինչ որ ըսաւ, կը կրկնէ եւ այսօր — բացէք խանութները, վերջ տուէք գործադուլին, երբ խաղաղութիւնը վերահաստատուի, այն ատեն արքայական բարձրագոյն մարմին մը պիտի հասնի Պաղեստին, քննելու համար ժողովուրդներուն ցաւերը: Արաբները յոյս չունին այս կերպով լուծելու իրենց դատը: Կ'իմանամ թէ անոնք որոշած են ամիս մը եւս շարունակելու գործադուլը: Եթէ ճիշդ է, կացութիւնը աւելի կը վատթարանայ եւ կեանքեր զոհ պիտի երթան թէ փամփուշտի եւ թէ անօթութեան: Բրիտանական կազմակերպութիւնը բանի դրամ կը հաւաքէ ունեւորներէն: Զմոռնամ ըսել որ երկրին հարուստներէն Արաբ, Հրեայ բաւական թիւով մեկնեցան Լիբանան կամ Եւրոպա ... օդափոխութեան համար: Կեանքի անապահովութիւն կայ: Յանկարծ ռումբ մը կը պայթի թաղի մը մէջ, փողոցը եւ կրնայ կեանքեր խլել: Մինչեւ հիմա, ոեւէ Հայ զոհ չգնաց: Բայց քանի մը վիրաւորներ ունեցանք, որոնք շուտով բուժուեցան:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՑՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

—•—

Յարգելի հայրենակիցներ, Կեդր. Վարչութեանս խնդրանքով «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը ազնիւ բարեացակամութիւնն ունեցաւ ինչպէս միշտ, այս տարի եւս Վարդավառի կիրակի օրուան թերթը նուիրել Տարօնի գոյամարտին:

Ուստի կը խնդրենք բոլոր անոնցմէ որ ձեռնհասութիւն ունին, ունենան նաեւ բարեացակամութիւն իրենց մտքի պաշարէն բաժին հանել ոգեկոչելու համար Տարօնի ազնիւ յիշատակը, մեծ պարտականութիւն մը կատարած ըլլալու խոր գիտակցութեամբ:

** Այս առթիւ կը հրահանգենք մեր բոլոր մասնաճիւղերուն ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս փայլուն կերպով տօնել Վարդավառի մեր աւանդական ուխտի օրը:

Տ. Տ. Հ. Մ. Կեդր. Վարչութիւն

ՋՐՕՀԱԿԱՆ ՊՏՈՅՏ ՄԸ

—•—

ՊՐԻՒՍԷԼ.— Անցեալ կիրակի Պրիւսէլի Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը օթօքարով զբօսարշաւ մը սարքած էր դէպի Մէօզի գեղածիծաղ հովիտը, այդ առթիւ յարգանքի ցոյց մը կատարելով ի պատիւ հանգուցեալ Ալպէր Թագաւորին:

Օթօքարը երբ Մարշ լէ Տամ հասաւ, Միութեան անդամները խմբովին այցելեցին այն վայրը, ուր տարաբախտ Թագաւորը այնքան ողբերգական վախճան մը ունեցաւ եւ որուն վրայ կառուցուած է շքեղ յիշատակարան մը, յաւերժացնելու համար եղերական արկածը: Հոն վարչութեան անդամները գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը զետեղեցին եւ վայրկեան մը լռութիւն պահեցին խոր ու մտամփոփ: Տեղական մամուլը արձանագրեց Հայ Երիտ. Միութեան կողմէ կազմակերպուած յարգանքի այս ցոյցը:

Նուիրական այցէն յետոյ, ներկաները առաջնորդուեցան մօտակայ սիրուն լճակի մը եզերքը, ու հոն ուրախ զուարթ ճաշեցին: Ճաշէն յետոյ եղան զանազան խաղեր, երգեր եւ հաճելի պտոյտներ գեղեցկատեսիլ բլուրներու եւ սաղարթախիտ անտառներու մէջ:

Գիշերը ուշ ատեն օթօքարը վերադարձաւ Պրիւսէլ: Պրիւսէլի Երիտ. Միութիւնը, որ երկու տարիէ ի վեր կազմուած է, իր հիմնարկութենէն ի վեր ունեցած է գնահատելի գործունէութիւն մը: Այս առթիւ շնորհաւորելի են վարչութեան ջանքերը, մանաւանդ իր ատենապետին՝ Պ. Մ. Միսաքի եւ Պ. Լեւոն Սարուխանի, որ եղած է Միութեան հիմնադիրն ու գործունեայ անդամը:

Փափաքելի է որ Պրիւսէլի Երիտ. Միութիւնն ալ, ընդ առաջ երթալով «Յառաջ»ի թելադրութիւններուն, ջանայ յարաբերութիւններ մշակել ուրիշ գաղութներու քոյր կազմակերպութեանց հետ:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ՄՈՍԿՈՒԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

— . —

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (19 յունիս).

— «Անդրկովկասի Խորհրդային Ֆեդերացիայի լուծումը եւ Հայաստանի Խորհրդային «անկախ» «հանրապետութիւն» դառնալը առիթ են տուած Պոսթընի ռամկավար թերթի երանելի խմբագիրներուն յայտնելու հետեւեալ չնաշխարհիկ մտքերը.—

«Մեր պատմութեան մէջ դժուար է գտնել շրջան մը, ուր Հայաստան այսքան բարձր ու կարեւոր միջազգային դիրք մը գրաւած ըլլայ (ուրեմն, Տիգրան Մեծի շրջանին իսկ Հայաստան ներկայի չափ բարձր ու կարեւոր միջազգային դիրք մը չունէր՝ «Հ.»): Ասոր արժէքը հասկնալու համար կը բաւէ խորհիլ թէ 18 տարի առաջ հոգատար մը գտնելու համար երկրէ երկիր կը թափառէինք, մեծէն մինչեւ փոքրը ամենուն դուռը ափ կ'առնէինք եւ ... չէինք գտներ»:

Եւ այս փառաբանութիւնը կ'ըլլայ անոր համար միայն, որ Հայաստան այսօր ցարական օրերու նման զուրկ է ազատութենէ ու անկախութենէ եւ կը գտնուի դարձեալ օտար բռնակալի մը երկաթէ թաթին տակ, որ ցարական լուծէն աւելի ծանր է:

Ռամկավար երանելիները չեն հասկնար, որ 18 տարի առաջ մենք հոգատար մը կը փնտռէինք ոչ թէ ստրուկներու նման ապրելու համար օտար լուծի մը տակ, այլ օտարի օգնութեամբ ազատ եւ անկախ ազգային կեանք մը վարել կարենալու համար: Մեր փնտռածը այն էր, ինչ որ Անգլիա ըրաւ եւ եղաւ Իրաքի համար. այն է՝ օգնեց Իրաքին ոտքի կանգնելու իբր ազգ, օգնեց անոր անբռնադատ կերպով կազմակերպուելու իբր պետութիւն, օգնեց անոր ձեռք բերելու ինքզինքը կառավարելու արուեստը, օգնեց անոր ապահովելու իր գոյութիւնը եւ, երբ իր առաքելութիւնը վերջացաւ, անմիջապէս մէկդի քաշուեցաւ եւ թոյլ տուաւ, որ Իրաքը իբր միանգամայն ազատ ու անկախ պետութիւն մը մտնէ Ազգերու Լիկի մէջ, միւս պետութեանց հաւասար իրաւունքներով:

Այսպիսի հոգատար մըն էր որ 18 տարի առաջ մենք փնտռեցինք եւ չըգտանք: Իսկ բոլշեւիկ Մոսկուայի կամ Էնկիւրիի պէս «հոգատար»ներ եթէ փնտռելու ըլլայինք, որ եւ է ժամանակ որ եւ է դժուարութիւն պիտի չունենայինք ապահովաբար: Չէ՞ որ այդ «հոգատար»ները, առանց մեր կամքը հարցնելու իսկ շահ ունէին եւ մտան Հայաստան, սակայն ոչ թէ անոր ազատ ու անկախ գոյութիւնը ապահովելու, այլ իրարու մէջ անոր հողերը բաժնելու եւ մեր անկախ ու ազատ ազգային պետական կեանքին վերջ տալու համար: Մոսկուայի կամ Էնկիւրիի պէս «հոգատար» գտնելու համար հայ ժողովուրդը ոչ մէկ փնտռտուքի պէտք ունէր: Անոնք ինքնաբերաբար պիտի գային, սակայն քաղաքական, տնտեսական եւ հոգեւոր ստրկութեան ենթարկելու հայ ժողովուրդը:

Ոչ մէկ իրազեկ, պարկեշտ եւ ողջմիտ մարդ կրնայ ժխտել, թէ Հայաստան այսօր, հակառակ թուղթի վրայ ունեցած իր իրաւունքներուն, իրականին մէջ ամբողջովին Մոսկուայէն կախում ունեցող եւ անոր բացարձակ կամքին ենթակայ ռուսական նահանգ մըն է, որ միջազգային քաղաքական տեսակէտով ոչ միայն որ եւ է կարեւորութիւն չունի, այլ եւ գոյութիւն չունի:

Խորհիլ թէ Խորհրդային Հայաստան միջազգային քաղաքական բարձր եւ կարեւոր դիրք մը կը գրաւէ այժմ Մոսկուայի շնորհիւ՝ կը նշանակէ ցանկութիւնը կամ երազը ընդունիլ իրականութեան տեղ»:

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

— . —

Սեվրի Մուրատեան վարժարանի մրցանակաբաշխութեան հանդէսը կատարուեցաւ կիրակի, 5 յուլիս ժամը 4ին: Դժբախտաբար քիչ մը ուշացած էինք եւ հանդէսի առաջին մասը ըսկած, մանաւանդ Պ. Ռընէ Փինոնի ճառը վերջացած էր: Սրահը ամբողջ լեցուն էր: Հեռաւոր վայրերէ ծնողներ եւ հայ մշակոյթի բարեկամներ փութացած էին հոն: Աշակերտները կատարեցին արտասանութիւններ զանազան լեզուներով եւ խմբուած բեմին վրայ երգեցին հայրենաշունչ երգեր: Շատ յուզիչ էին հրաժեշտի ողջոյնները ուղղուած դպրոցին, ուսուցիչներու եւ իրենց ընկերներուն:

Մրցանակները կը բաժնուին եւ կը գիտեմ ուրախութիւնը այն տըղաքներուն որ կը յայտարարուէին յաջող՝ հայ լեզուի եւ Հայոց պատմութեան մէջ: Կը յիշատակուի անուն մը ամէն անգամ,— Արմէն Տապաղեան, շրջանաւարտ է առաջին, ամէն գիծի վրայ, օտար լեզուներու մէջ, գիտութեան այլազան ճիւղերու մէջ եւ մանաւանդ հայերէնի բոլոր դասընթացքներու մէջ: Արմէն, ապրի՛ս, մեզ երջանկացուցիր այդ օրը:

Եօթը հոգիէ կը բաղկանայ վարժարանի այս տարուան շրջանաւարտներու հունձքը, բոլորն ալ կայտառ եւ առոյգ պատանիներ: Հայր Սահակը կ'ըսէ «հուսկ բանք»ը, կը շեշտէ ցեղային առաքինութիւնները ազգային ինքնապաշտպանութեան համար, եւ միեւնոյն ատեն կը թելադրէ որ անոնք ստանան ուժգնութիւն, միջավայրին արմատական եւ ստեղծագործ տարրերու պատուաստումով:

ՕՐ. ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆ
եւ
Պ. ԱՆԱՆԻԱ ՓԵՐԼՕՇԵԱՆ
Ամուսնացած
Պիսէթրը, 5 յուլիս 1936 Իսի

Վերջին երգը, «Հայկական ցեղ» գրուած Հ. Վահան Յովհաննէսեանի կողմէ և եղանակաւորուած Գ. Ալէմշահէ, գեղեցիկ եւ յուզիչ էր: Աշակերտները երգեցին խանդավառ եւ մենք ունկնդրեցինք յուզուած եւ կազդուրուած:

Հանդէսը վերջացած է, բայց բակին մէջ ծնողքներու խմբակներ կազմուած են: Բոլորը գոհ են դպրոցէն, կարգապահութենէն, դաստիարակութենէն եւ իրենց բարեկամներուն կը թելադրեն որ իրենց զաւակները եւս ղրկեն այս վառարանը, որովհետեւ Հայրենիք մեկնող կարաւաններու յառաջապահներ կը պատրաստուին հոն:

Սեդրակ Գարակէօզեան

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՍՈՒԶԱՆԱՒԵՐԸ ՄԱՐՄԱՐԱՅԻ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Յաջորդ օրն իսկ նեղուց մտաւ E—11 սուզանաւը: Հաճի - Փաշայի առջեւէն 27 մեթր խորութեամբ սուզեցաւ եւ անցաւ ականներուն տակէն: Մարմարա հազիւ թէ հասած, քիչ մնաց յաջողէր ընկղմել թրքական զրահաւոր մը:

Սուզանաւին հրամանատարը որոշեց գործել ծովուն արեւմտեան խորշերուն մէջ: Սուզանաւը ոչ թնդանօթ ունէր, ոչ ալ նաւակ: Հրամանատարը, սակայն, շատ յանդուգն էր: Ծովուն վրայ հետապնդելով առեւտրական նաւերը, հրացանները ուղղած՝ հրամայեց նաւակ մը տալ իրեն: Յետոյ կեղծիքի մը դիմեց,— ծովուն մէկ խորշին մէջ ձգել նաւակը, եւ սպասել որ թշնամին մօտենայ՝ թորփիլահար ընելու համար յատակէն: Դժբախտաբար որսը չեկաւ: Այն ատեն հրամանատարը որոշեց Պոլիս երթալ եւ յարձակիլ մայրաքաղաքի նաւերուն վրայ: 25 մայիսին անցաւ Օքնիա կղզիին քովէն եւ առաւուն ժամը 6ին սուզեցաւ: Կէս օրին Պոլսոյ նաւահանգիստը մտաւ, ժամանակ առ ժամանակ դուրս հանելով իր շրջադէտը: Նաւարանին մէջ խարիսխ նետած էր հսկայ փոխադրանաւ մը: Երկու թորփիլ նետեց եւ հեռացաւ ափական եզերք: Շատ խորերը սուզած չէր տակաւին, երբ հրամանատարը լսեց երկու սարսափելի պայթիւններ: Կարծեց թէ մէկը թշնամիին կողմէ նետուած ռումբ մըն էր, եւ այնքան սուզեցաւ որ ծովուն յատակին բախեցաւ: Յաջող շարժումով մը սակայն կրցաւ դուրս գալ վտանգաւոր դիրքէն եւ հեռացաւ:

Սուզանաւին թորփիլները յաջող պայթիւն մը ունեցած էին եւ այնքան սարսափ ձգեցին, որ Պոլսոյ բնակչութիւնը ահուդողի մատնուեցաւ, վաճառատուները փակուեցան, փոխադրանաւերը պարպուեցան, բոլոր նաւահանգիստներուն մէջ խուճապ ինկաւ:

Սուզանաւը այնուհետեւ շարունակեց իր գործը, խորտակեց մէկ հրետանաւ, ռազմանիւթով լեցուն 2 փոխադրանաւ եւ քանի մը ուրիշ կարեւոր նաւեր: Վերադարձին քիչ մնաց զոհ երթար ականի մը, Քիլիտ Պահրի առջեւ: Հրամանատարը լսելով աղմուկ մը որ շատ կը յիշեցնէր ծովուն յատակին զարնուած պահուն լսած աղմուկը, մէկէն ջուրին երեսը բարձրացաւ, 8 մեթր խորութեան վըրայ դուրս հանեց շրջադէտը,— ի՜նչ տեսնէ, 10 մեթր հեռու՝ հսկայ առարկայ որ ծածկուած էր ծովային լոռով: Ական մըն էր, որուն լարը փաթթուեր էր սուզանաւին: Վայրկեան մը եւս, եւ ականը պիտի բախէր նաւուն: Վտանգաւոր կացութիւն մը ստեղծուած էր, — եթէ ծովուն երեսը ելլէր՝ թրքական դիրքերէն կրակ պիտի տեղար վրան, եթէ յառաջանար՝ ականը պիտի բախէր կամուրջին: Որոշեց սուզիլ, յետոյ դարձեալ երես ելլել՝ բայց ուղղահայեաց, նաւուն խելքը վար: Այս շատ վտանգաւոր փորձը կատարելով, երբ հրամանատարը տեսաւ որ ականը փրթաւ եւ բաժնուեցաւ, սուրաց դէպի յառաջ, եւ երբ նորէն երես ելաւ, անգլիական թորփիլանաւի մը նաւազները հուռաներով ողջունեցին վերադարձը:

5 օգոստոսին, նոյն սուզանաւը, այս անգամ թնդանօթով մը օժտուած, դարձեալ մտաւ Մարմարա: Եւ ուղղակի գնաց կտրել Կէլիպոլուի ռազմական ճամբան, հոն ուր ծովեզերքին վրայ կ'իյնայ, աւելի վեր՝ երկաթուղին: Սուզանաւը ամբողջ օրը սպասեց որ թրքական փոխադրական կարաւանը երեւնայ: Կէս օրէն վերջ երեւցաւ զօրասիւն մը: Սուզանաւը անմիջապէս երես ելաւ եւ սկսաւ ռմբակոծել: Ճամբուն երկայնքը բազմաթիւ սպանեալներ ու վիրաւորներ թողլով զօրքը անցաւ եւ միայն երկու ժամ վերջ Թուրքերը խելք ըրին թնդանօթ մը զետեղելու բարձունքին վրայ: Թրքական կրակին տակ սուզանաւը սուզեցաւ: Հրամանատարը, այս յաջողութենէն քաջալերուած, քանիցս դուրս ելաւ ջուրէն եւ ռմբակոծեց ճամբան, մինչեւ որ Թուրքերը բազմաթիւ թնդանօթներ դրին այդ եզերքին վրայ:

Հրամանատարը, Նէսմիթ, ծրագրեց, այս անգամ, քանդել երկաթուղիի կամուրջ մը, որ կը գտնուի Հայտար Փաշա - Իզմիթ գծին վրայ: Այս գիծը ռազմագիտական մեծ կարեւորութիւն ունէր, որովհետեւ Թուրքերը, քանի կը նեղուէին, Անատոլուէն մեծ թիւով զինուոր կը բերէին դէպի Պոլիս եւ Կէլիպոլու:

Նէսմիթ սուզելով Մարմարայի մէջ, մօտեցաւ բիւթանական եզերքներուն: Ճիշդ կամուրջին դէմ երես ելաւ եւ սկսաւ ռմբակոծել: Սակայն թրքական թնդանօթները պատասխանեցին: Սուզանաւը շատ քիչ վնաս միայն պատճառեց եւ սուզեցաւ: Այն ատեն տեղակալ Օյլի Հիւզ ներկայացաւ հրամանատարին եւ յայտնեց իր ծրագիրը,— արտօնել զինք որ լողալով ցամաք ելլէ գիշերանց եւ հրաբամբակով (ֆիւլմիքօթօն) օդը հանէ կամուրջը: Սուզանաւը 4 օր կորսուեցաւ, որպէսզի Թուրքերը մոռնան ռմբակոծութեան առաջին յուզումը: Գընաց Քոլլըլիմնօ անբնակ կղզիին մօտ պատրաստելու իր ծրագրին գործադրութեան անհրաժեշտ պայմանները: Այնտեղ շինեցին լաստ մը, որ կրնար փոխադրել 8 քիլօ հրաբամբակ, հագուստ, կօշիկ: Սպան լողալով պիտի քշէր՝ եզերք հանէր լաստը, կամուրջը կամ երկաթուղին քանդելէ վերջ պիտի վերադառնար սուզանաւ:

E—11 դարձեալ եկաւ Իզմիթի ծոցը եւ առտուն ժամը 2ին, ժեռուտ եզերքէն քիչ մը հեռու՝ երես ելաւ, լաստը ծովուն վրայ նետեց: Սպան կամաց մը ջուրը նետուեցաւ, եւ սկսաւ դէպի եզերք քշել լաստը, որուն վրայ դըրուած էին իր զգեստները, կօշիկները, պայթուցիկը, ատրճանակ մը, սուլիչ մը, սուր մը՝ ի հարկին կռուելու համար Թուրք պահակներու հետ: Դժբախտաբար, ծովեզերքը հանդիպեցաւ ուղղահայեաց ժայռերու, որոնց պատճառով մեծ դժուարութիւն կրեց մինչեւ որ ցամաք ելլելու տեղ մը գըտաւ: Կէս մղոն ճամբայ կարելէ վերջ, ցամաք ելաւ, հագուեցաւ, պայթուցիկը կռնակը առաւ եւ քալեց դէպի կամուրջը, մութին մէջ խարխափելով եւ մեծ զգուշութեամբ: Թուրք պահակներու շատախօսութեան պատճառով, որոնք գիշեր ատեն բարձրաձայն կը խօսէին, կրցաւ խուսափիլ անոնց հանդիպումէն, սակայն ագարակի մը եզերքէն անցած ատեն, պատին վրայէն ցատկելով արթնցուց հաւերն ու շուները: Անկիւն մը պահուըտելէ վերջ, պահ մը ետք ճշդեց իր ուղղութիւնը եւ յառաջացաւ: Մօտեցաւ կամուրջին, ու տեսաւ որ բանուորներ կ'աշխատին նորոգելու համար կամուրջին ոտքերը, որոնք վնասուած էին անգլիական ռումբերէն: Ստիպուած ետ դարձաւ, որոշեց օդը հանել երկաթուղին: Գտաւ յարմար տեղը, պայթուցիկը զետեղեց, բայց պահակներու կայանէն հազիւ 3 հարիւր մեթր հեռու, այնպէս որ դժուար էր կրակ տալ, որովհետեւ պայթուցիկին կրակ տալու համար պէտք էր գործածել ատրճանակը: Պահակ 3 Թուրքեր, լսելով այդ ձայնը, վազեցին, սակայն անգլիացի սպան կորսուեցաւ մութին մէջ եւ մէկ մղոն վազելէ վերջ հասաւ ծովեզերք, երբ յանկարծ թնդաց աշխարհ, — երկաթուղին օդը ելած էր ահաւոր որոտումով մը:

Անգլիացի սպան ջուրը նետուեցաւ եւ լողալով հեռացաւ 300 — 400 մեթր, կռնակի վրայ պառկեցաւ եւ ըսպասեց սուզանաւին: Սուլեց, նորէն սպասեց: Ի զուր: Յուսահատ ծովեզերք վերադարձաւ: Ուժաթափ եղած էր: Ծովեզերքն ի վար քալեց, բայց սկսած էր լուսնալ: Նետեց ատրճանակ, սուր, եւայլն եւ նորէն ծով մըտաւ, այս անգամ ժայռերուն ուղղութեամբ, խորհելով որ սուզանաւը պահուըտած կ'ըլլայ ժայռերուն ետեւ: Արդարեւ ժայռերուն ետեւ տեսաւ երեք սեւ կէտեր: Վախցաւ, կարծեց թէ թրքական նաւակներ են: Նորէն ետ կը վերադառնար, բայց բարեբախտաբար շուտ հասկցաւ որ յոգնութենէն եւ ուժաթափութենէն թշնամի կարծած այդ սեւ կէտերը սուզանաւին թնդանօթն ու խուցն էին: Անմիջապէս կը մօտենայ, սուզանաւը կը բարձրանայ, յոգնած բայց իրական քաջի մը փառապսակով: Սուզանաւը քիչ յետոյ կը խորասուզի եւ կը հեռանայ՝ տանելով ընդհ. պատերազմի ամէնէն քաջասիրտ սպաներէն մին:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԼՈՅՍՆ Ի ՀԱՅՍ ԿԱՄ ԱՒԵՏԱՐԱՆԻ ԼՈՅՍԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ եկեղեցւոյ պրիսմակէն, կիրակնօրեայ դասեր կամ ընթերցումներ: Գրեց՝ ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊ. ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ (Խաչատուրեան) Ա. Հատոր: Մ. Քէպապճեանի խորհրդանկարով եւ 12 նկարներով: Հայ եկեղեցական եւ ազգային պատմութիւնը, շարականներու աշխարհաբար թարգմանութիւնը, պատմուածքներ, իմաստասիրական եւ դիցաբանական բառերու բացատրութիւններ: Շքեղ տպագրութիւն: 376 էջ, Փարիզ, 1936: Գին 25 ֆրանք, փոստի ծախքով: Կեդրոնատեղի ԳՐԱՏՈՒՆ Հրանտ - ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue M. Le Prince, Paris.(6), chèque postal: Paris — 1278 — 35:

խագահին, կ'ըսեմ.— Ֆրանսա աւելի քան երբեք պէտք ունի բարեկարգու-թեան, անդորրութեան եւ կարգապահութեան»:

Այս յայտարարութիւնները գոհացում չտուին: Ալեփառ ծերակուտական մը, նախկին նախարար Պ. Պիէնվընիւ-Մառթէն, որ նախագահն է Ծերակոյտին մեծամասնութեան, յայտարարեց.

— «Պ. Նախարարը խոստացաւ յարգել տալ բարեկարգութիւնը: Մենք կը հարցնենք թէ գործարաններու եւ ագարակներու գրաւումները պիտի թոյլատրուի՞ն դարձեալ: Այս հարցումին պատասխանէն կախում ունի մեր քուէն»:

Պ. Սալանկրօ.— Ցանուն կառավարութեան կը պատասխանեմ թէ վերջ պիտի տանք այն բոլոր արարքներուն որ կը խանգարեն բարեկարգութիւնը, ո՛ր կողմէն ալ կատարուին:

Պիէնվընիւ-Մառթէն.— Մենք չենք ուզեր որ այս ծանրակշիռ վիճաբանութիւնը վերջանայ երկդիմի յայտարարութեամբ: Կը հարցնեմ Պ. Նախարարին թէ համաձա՞յն ենք եւ թէ կառավարութիւնը պիտի թոյլատրէ՞ նոր գրաւումներ:

Սալանկրօ.— Կը կրկնեմ թէ կառավարութիւնը վճռած է ապահովել բարեկարգութիւնը եւ եթէ վաղը փորձեր կատարուին վաճառատուններ, գրասենեակներ, գործարաններ, ագարակներ եւն. գրաւելու, պիտի խափանէ բոլոր միջոցներով:

Այս յայտարարութիւնը ընդունուեցաւ որոտագին ծափերով եւ ծերակոյտը, որ կը սպառնար տապալել կառավարութիւնը, վստահութիւն յայտնեց 1ի դէմ 230 ձայնով: Աջակողմեան հոսանքներէն 67 ծերակուտականներ ձեռնպահ մնացին:

Ժողովէն անմիջապէս վերջը, Պ. Սալանկրօ փութապէս Պ. Պլումի ներկայանալով, անոր հաւանութիւնը ստացաւ իր յայտարարութեանց համար: Ցետոյ տեղեկութիւններ հաղորդեց ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարին եւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան պատուիրակներուն, որոնք պարզապէս արձանագրեցին նախարարին յայտարարութիւնները, զանոնք ընդունելու կամ մերժելու իրաւասութիւն չունենալով: Ապա ներքին գործերու պաշտօնատունը երթալով, տեղեկութիւններ հաղորդեց մամուլի ներկայացուցիչներուն: Այս առթիւ յայտարարեց թէ որ եւ է բան եւ չանէր իր յայտարարութիւններէն՝ գործարաններու գրաւման մասին եւ թէ դահլիճին վաւերացման պիտի ենթարկէ իր ծրագիրը: Կը կարծուի թէ գործարաններու գրաւումը ագիլելու համար, կառավարութիւնը նախ պիտի դիմէ Աշխատանքի Դաշնակցութեան միջամտութեան եւ ուրիշ հաշտարար միջոցներու: Եթէ բոլորն ալ ձախողին, այն ատեն օգնութեան պիտի կանչուի բռնի ուժը:

— o —

ԵՐԵՔ ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՂՋԻԿ ՄԸ, Ալիս Քուլուչեան (Քէլէչեան?), ինքնաշարժի մը տակ մնալով մեռաւ ու տը լ'էսթի մէջ: Ոստիկանական տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ դժբախտ աղջիկը զոհ գացած է 15 տարեկան տղու մը, որ ուզած էր անտէր ինքնաշարժ մը բանեցնել, կատակի համար... Տղան կը փնտռուի:

Այրի Տիկին Եագըճեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Կարապետ Եագըճեան (Քաանթի), Տէր եւ Տիկին Վազանա (Փարիզ) եւ ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի որդւոյն, եղբօր եւ աներձագին՝

ՄԻՀՐԴԱՏ ԵԱՂՃԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ 4 յուլիս, չաբաթ օր Լօզանի մէջ, 38 տարեկան հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 7 յուլիս, երեքշաբթի օր տեղւոյն Օրթոտոքս եկեղեցիին մէջ, ձեռամբ Փարիզի Տէր Լեւոն քահանայ Ասլանեանի: Հանգուցեալին մարմինը ամփոփուեցաւ Լօզանի գերեզմանատան մէջ:

39, Rue des Jeuneurs, Paris (2):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄՕՏ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻ ՍԱԿԱՒԱԹԻՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐՈՎ

«ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԻԿ» (Նուագող մշտնջ Տայրենին ց՝: Երուսաղէմ ... (վանագրութիւն): կազմեց՝ ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ: Ստուար հատոր մը, 856 մեծադիր էջերով եւ պատկերազարդ: Կը պարունակէ ոչ միայն Խրիմեան Հայրիկի կենսագրութիւնը, այլեւ պատմական եւ աշխարհագրական տեղեկութիւններ Վասպուրականի եւ ժամանակակից դէպքերու մասին:

Գին՝ 50 ՖՐԱՆՔ. Ցղել ազգ եւ առանց հայրենեաց Թղթատարի ծախքը:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ԿՈԼԸ ՔՕԼՕՄՊԻ Արամ ենթակոմիտէն ընկերահամակրական դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Salle de la Comète, Place de la Comète, Asnières, կը խօսի՝ ընկ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ: Նիւթ՝ խորհրդային սահմանադրութեան նոր նախագիծը եւ մեր հեռանկարները:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

Վիէնի կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբի բոլոր ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, խաժակ Ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները եւ համակիրները 10 յուլիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանին մէջ: կը դասախօսէ ընկ. Վ. ՉԻԼԼԻՆԳԵԱՆ: Նիւթ՝ ընկերվարութիւն եւ համայնավարութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան անդամական ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ 12 յուլիս, յառաջիկայ կիրակի կէս օրէ առաջ ժամը 10ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ, 5 rue de l'Eclipse, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱԼԲՈՄ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Հ. Յ. Դ. Եւր. Կեդր. Կոմիտէի հրատարակած ալպոմի երկրորդ տպագրութիւնը:

Գին ֆրանսայի համար 5 ֆր., արտասահման 6 ֆր.:

Դիմել ընկ. Արցախեանի «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Յ. Կ. ԽԱՉԻ Պանթէօ-Քաշանի Մասնաճիւղի Սանուց Միութեան կողմէ

12 յուլիս, կիրակի առաւօտեան ժամը 11էն գիշերուան ժամը 11

Chez Fiquet, Ռօպէնսոն

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ ԺԱՄԸ 3—7

Կը ներկայացուի սանուհիներու կողմէ

48 ՕՐՈՒԱՆ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔ

Կը նուագէ թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ, կը պարէ փոքրիկն ՌԷԺԻՆԱ

7—11 եւրոպական պարեր: Ճաշ: Դիւրամատչելի պիւֆէ:

Ընծաներ պարագային գոց սրահ: Մուտք 3 ֆրանք:

Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կ. ԽԱՉԻ ԵՒ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՇԱՎԻԼԻ Մ.ՃԻՒՂԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

12 յուլիս, կիրակի օր, Շավիլի օդասուն անտառին մէջ

Գեղարուեստական բաժին:

Պարեր՝ «Եփրատ» նուագախումբի մասնակցութեամբ:

ԿԵՐՈՒԽՈՒՄ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄՈՎ-ՀՈՏՈՎ

Մուտքը ազատ է:

Անձրեւի պարագային ապահով տեղ:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ.— Թիւ 1 օթօպիւսով իջնել Puits sans vins, ուրկէ սկաուտներ պիտի առաջնորդեն ձեզ:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Maison Gaveau (Մոլ տէ Քոււժոր), **45-47 rue de la Boëtie**

17 յուլիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին,

(Սրահին դռները կը բացուին ժամը 8.30ին)

ՌԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Տասը տարեկան)

Կը դաշնակահարէ կտորներ՝ Պախէն, Բարատիէն, Սկարլաթիէն, Շոփէնէն, Կլինքա-Պալաքիրէվէն, Տէպիւսիէն, Սկրիապինէն, Վէպէրէն եւ Լիսթէն:

Դաշնակ.— Կավօ:

ԳԻՆԵՐ.— Ա. կարգ ֆոթէօյ 20, Բ. կարգ 15, եւ Գ. կարգ 10 ֆր.:

Դպրոցական ամավերջի հանդէս

Յ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղի վարժարանի աշակերտներուն հանդէսը տեղի կ'ունենայ

18 յուլիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Հայ Ակումբի սրահին մէջ:

Երգ, արտասանութիւն, պար եւ փոքրիկ ներկայացումներ աշակերտներու կողմէ:

Մուտք 2 ֆր.:

Ամավերջի հանդէս

Նախաձեռնութեամբ Փորթ տ'Իթալիի Դպրոց. Տիկնանց Մ.ճիւղին

Մասնակցութեամբ Դպրոցի Տիկնանց Օժանդակ Մարմնի

19 յուլիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Յովհաննէսեանի սրահը,

13 Rue Pierre Curie, Kremlin-Bicètre, Métro Porte d'Italie

Երգ, արտասանութիւն, զանազան խաղեր դպրոցի երկսեռ աշակերտներու կողմէ:

Հրապարակային քննութիւն Հայ լեզուի, քերականութեան, պատմութեան եւ հին ու նոր Հայաստանի աշխարհագրութեան, շրջանը լրացնող աշակերտներու կողմէ:

Մուտք 5 եւ 3 ֆր.:

ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ընդհ. ժողովը այսօր հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին 7 rue Bernardin, Paris (5): Նոր վարչութեան կազմը.— Պ.Պ. Գէորգ Սոմփանեան, Ալիքսան Չոլոմեան, Գրիգոր Գալթեան, Արմենակ Սարաֆեան, Տաճատ Պէրպէրեան, Մինիկ Աճէմեան եւ Մինիկ Նարկիզեան:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Կ. Խաչի Մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները ու անդամուհիները այս շաբաթ երեկոյ, իր դպրոցին մէջ, 6 Պուլվար Ռօտէն, Իսի լէ Մուլինօ: կարեւոր օրակարգ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՊՈՒՍՕ, Ա. Մ.— Կրնաք գրկել:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ՍՐԹՍԻՍԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 10 ՅՈՒԼԻՍ
VENDREDI 10 JUILLET 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3162

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԱՆԱՉՆԱԼ ՏԱՌՆ ՈՒ ՈԴԻՆ

Ի՞նչպէս օգտուիլ Ժողովրդական Ճակատէն։

Ամէն բանէ առաջ՝ ըմբռնելով անոր ոգին։ Զգուշանալով տառամոլութենէ եւ թերխաս մարզանքներէ։

Ֆրանսայի ձախակողմեան հոսանքները ինչո՞ւ կազմեցին այդ ճակատը։

— Վտանգուած տեսնելով Հանրապետական - ժողովրդապետական ազատութիւնները։ Անհանդուրժելի գտնելով ունեւոր դասերու կեղեքումը եւ աշխատաւոր բազմութեանց թշուառութիւնը։ Յետոյ նաեւ նկատի առնելով թթու ազգայնականութեան մը խլրտումները, պետութեանց սանձարձակ սպառազինութիւնները եւ միահեծան իշխանութեանց սարքած խաղերը, որոնք լրջօրէն կը սպառնան խաղաղութեան։

Կարճ խօսքով,— Ազատութիւն, հաց եւ խաղաղութիւն, ինչպէս կ'ազդարարեն ամէն տեղ։

Այս է որ, արդիական բացատրութեամբ, կը կոչուի նաեւ պայքար փաշականութեան դէմ։

Այսպէս խտացնելով, բոլորին մատչելի դարձնելով ամբողջ հարցը, կրնանք առանց մասնաւոր դժուարութեան գտնել մեր ճամբան։

Անգամ մըն ալ չեշտենք որ, մեզի որ եւ է գործնական դեր չիյնար, այս շարժման պետական, քաղաքական - միջազգային յեղաշրջումներուն մէջ։

Անոնք որ անդամ են Ֆրանսայի համայնավար կամ ընկերվարական կուսակցութեան, կրնան իրենց ճամբան երթալ, համաձայն տրուած հրահանգներուն, եւ աչք առնելով չարն ու բարին։ Բայց անոնք իրաւունք չունին նոյնութեամբ հայկական կեանքի մէջ փոխադրելու իրենց տրուած դասերը։ Մանաւանդ որ, չատ քիչերը սորված - մարսած են զանոնք, ինչպէս կ'ապացուցանէ աւելի քան տասը տարուան պատմութիւնը։

Ներքին գործերու ընկերվարական նախարարը երեքշաբթի օր կը չեշտէր իր ծանօթ ճառին մէջ, համաձայն ծերակոյտին ատենագրութեանց.

— « Ինչ կը վերաբերի օտարականներուն, 1106 արտաքսման վճիռներ արձակուած են մայիսի ընտրութիւններէն իվեր, որոնց 467ը մեր իշխանութեան օրով։ Տուլսի, Իզէրի եւ Մոզէլի նահանգապետները արտաքսման 8 վճիռներ արձակած են, գործադուլներու առթիւ։ Սէնի նահանգին մէջ, 14 օտարականներ Ապահովութեան Տեսչութեան ուշադրութիւնը հրաւիրած են։ Ասոնց վեցը ընդհ. դատախազութեան յանձնուած ըլլալով, արտաքսման վճիռ ստացած են կամ պիտի ստանան։ Անցեալ շաբաթ օր նահանգապետները մեզմէ ստացան շրջաբերական մը, որ կը յիշեցնէ թէ Ֆրանսա կ'ուզէ հաւատարիմ մնալ իր ապաստանարանի աւանդութեանց. ԲԱՅՑ, ՄԵՐ ԵՐԿԻՐԸ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՊԷՏՔ ՉԷ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՄԵՐ ՆԵՐՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ՑՈՅՑԵՐՈՒ, ՈՉ ԱԼ ՈՐ ԵՒ Է ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ ԿԱՏԱՐԵՆ ՆԵՐՇՆՉՈՒԵԼՈՎ ԻՐԵՆՑ ԵՐԿՐԻ ՇԱՀԵՐԷՆ »։

Անհրաժեշտ չէ նախարարական կամ ուրիշ պաշտօնական ազդարարութիւններ լսել, ըմբռնելու համար այսքան տարրական պարտականութիւն մը։ Կարմիրներուն կարմիրն անգամ այսպէս պիտի բացատրէր հարցը, եթէ կասկածելի դիտումներ չունենար։

Արդ, ի՞նչպիսի ծրագիրներ մշակած են անոնք որ կոչեր կամ հրաւէրներ կ'ուղղեն Փարիզի կամ գաւառի մէջ, «Ժողովրդական Ճակատ»ներ կազմելու համար։

Ամէն աշխատաւոր երբ հրաւէր կ'ընդունի այդպիսի ձեռնարկներու համար, իրաւունք ունի չեշտակի դնելու այս հարցը։

Մենք հակառակ չենք որ նոյնիսկ Դաշնակցականներ մասնակցին կատարուած խորհրդակցութեանց։ Բայց, կազմակերպիչները պարտաւոր են առանց վերապահութեան մէջտեղ դնել իրենց բոլոր մտածումներն ու առաջադրութիւնները, որպէսզի իւրաքանչիւրը կարենայ դիրք ճշդել գիտակցօրէն։ Որ եւ է ծածկամտութիւն կամ խորհրդաւորութիւն ներելի չէ այսքան լուրջ ձեռնարկի մը մէջ։

Եւ կազմակերպիչները պէտք է հրապարակ իջնեն նաեւ իրենց իրական դիմագծով։ Ամէն ժողովական իրաւունք ունի գիտնալու անոնց հանգամանքը եւ իրաւասութիւնները։

Այս տարրական պայմաններէն վերջը, դիւրին է համաձայնիլ բուն ծրագրի մասին։ Իսկ այդ ծրագիրը չի կրնար ուրիշ բան տրամադրել, եթէ ոչ պաշտպանութիւն աշխատաւորական - արհեստակցական շահերու։

« Ժողովրդական ճակատներ», այս հիման վրայ, անշուշտ օգտակար են եւ բանաւոր։ Մնացեալը՝ պերճանք է եւ մարզանք։

Կենալով այս հիմնական սկզբունքին վրայ, հայ աշխատաւորները կրնան ոչ միայն ապահովել իրենց շահերը, այլ եւ սերտ յարաբերութիւններ հաստատել ֆրանսական կազմակերպութեանց հետ, եւ նոր ազդակ մը աւելցնել մեր հանրային կեանքին մէջ, որ այնքան կը կարօտի թարմացման եւ վերակազմութեան։

Այս կէտէն անդին՝ բուն ազգային կեանքն է որ կը սկսի, բոլորովին տարբեր հանգամանքներով։

Պէտք չէ շփոթել մէկը միւսին հետ, եւ «միացեալ» կամ «ժողովրդական» ճակատներ փորձել եղած - չեղած ազգ. իշխանութիւնները փոխարինելու կամ չէզոքացնելու յաւակնութեամբ։

Այդ ճակատն ալ կը կարօտի լուրջ վերակազմութեան, ինչպէս կը յիշեցնենք տարիներէ ի վեր։ Սակայն, բոլորովին տարբեր հարց է այս։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ԽՆԴԻՐԸ ԾԱՆՐԱՑԱԾ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՔԱՇՈՒԻԼ

Մոսկուայի վրդովումը Թուրքիոյ դէմ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Անգլիա եւ Խ. Միութիւնը նորէն իրարու դէմ ելած են, Նեղուցներու վերազինման հարցին առթիւ։ Այս պատճառով ալ Մոնթրէօյի խորհրդաժողովը անելի մը յանգած է եւ հաւանական է որ ձախողի։ Պ. Լիթվինով, խորհրդաժողովին խորհրդային պատուիրակը, չորեքշաբթի օր յայտարարեց թէ Մոսկուայէն հրահանգ ստացած է հեռանալու, եթէ չընդունուի ռուսական տեսակէտը։

Մոսկուա կը պահանջէ որ խորհրդային մարտանաւերը Տարտանէլէն ազատ անցք ունենան, խաղաղութեան թէ պատերազմի ատեն, իսկ պատերազմիկ պետութեանց մարտանաւերուն մուտքը արգիլուի, բացի այն պարագայէն երբ Ա. Դ. Խորհուրդը մասնաւոր վճիռ մը կ'արձակէ։ Իսկ անգլիական պատուիրակութիւնը, որուն կը ձայնակցին Թուրքիա եւ Ճափոն, կ'ընդդիմանայ Մոսկուայի պահանջին, առարկելով թէ խտրութիւն մը կը հաստատուի ռուսական եւ ուրիչ մարտանաւերու միջեւ։

Չորեքշաբթի իրիկուն աւելի թանձրացաւ մթնոլորտը, թէեւ մասնաւոր խօսակցութիւնները շարունակուեցան անգլիական եւ խորհրդային պատուիրակութեանց միջեւ, աջակցութեամբ Պ. Փոլ Պոնքուրի որ կը ջանայ միջին ճամբայ մը գտնել։ Ռուսերը չատ ազդուած են Թուրքիոյ բռնած ընթացքէն, եւ զայն անհամապատասխան կը գտնեն երկու երկիրներու բարեկամական յարաբերութեանց, որ կը շարունակուի 15 տարիէ ի վեր։ Անգլիական եւ խորհրդային առաջարկներու մասին վիճաբանութիւնները շարունակուեցան աւելի քան երկու ժամ, առանց որ եւ է արդիւնքի հասնելու եւ ժողովը յետաձգուեցաւ յաջորդ օրուան (հինգշաբթի)։

Էնկլիւրէն կը հեռագրեն թէ անգլիական նոր ծրագիրը լաւ տպաւորութիւն չէ գործած եւ թէ լուրջ վախեր կը տիրեն խորհրդաժողովին ձախողման մասին։

Ինչպէս կ'երեւայ, անգլեւռուսական հին մրցակցութիւնն է որ մթնոլորտը կը պղտորէ այս առթիւ ալ։

Մտահոգութեան առարկան միայն այս հարցը չէ։ Կը վախցուի որ Նեղուցներու պայմանագրին փոփոխութեան համար կատարուած այս փորձը նախընթաց մը ստեղծէ, ուրիշ դաշնագիրներու վերաքննութիւնը պահանջելու համար։ Արդէն ախտանշաններ կ'երեւան զանազան շրջաններու մէջ։

Իտալիա կը շարունակէ ձեռնպահ մնալ, ոչ պատուիրակ ղրկելով, ոչ ալ որ եւ է ծրագիր ներկայացնելով։ Մուսոլինի նոյն դիրքը բռնած է նաեւ Լոքառնոյեններու ժողովին հանդէպ, որ պիտի գումարուի Պրիւքսէլի մէջ, յուլիս 22ին, եւ որուն մասնակցելու հրաւէր ստացած է արդէն։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Իտալիա չպիտի մասնակցի այս ժողովին, մինչեւ որ Գերմանիա չմասնակցի։ Խիստ գաղտնապահութիւն կը տիրէ Մուսոլինիի ծրագիրներու մասին։

*** Պ. Փոլ Պոնքուր մասնաւոր խօսակցութիւն մը ունենալով Պ. Լիթվինովի հետ, այն տպաւորութիւնը կրած է թէ Ռուսերը աւելի հաշտարար կ'երեւան։ Անգլիական պատուիրակութիւնը նոր հրահանգներու կը սպասէ Լոնտոնէն։ Հաւանական է որ վիճելի հարցին քննութիւնը յետաձգուի առ այժմ, չարը խափանելու համար։ Նոր պայմանագրին մէջ տակաւին ուրիշ յօդուածներ կան որ նոյնքան դժուարութիւն կը պատճառեն։ Այսպէս, անգլիական ծրագիրը կը տրամադրէ որ եթէ Թուրքիա պատերազմի սպառնալիք տեսնելով ուզէ փակել Նեղուցները, կարելի ըլլայ այդ որոշումը ետ առնել Ա. Դ. Խորհուրդին միջոցաւ, ձայներու 2)3ի մեծամասնութեամբ։

Առժամեայ համաձայնութիւն մը Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ միջեւ

Աւստրիոյ փոխ - վարչապետը Փէչթա հասաւ առջի օր եւ փութաց հաղորդել հունգարական կառավարութեան թէ առժամեայ համաձայնութիւն մը գոյացած է Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ։ Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ բանակցութիւնները կը շարունակուէին ամիսներէ ի վեր եւ վերջացան յուլիս 4ին։ Գոյացած համաձայնութիւնը կապ չունի հիմնական սկզբունքներու հետ, որոնք պիտի քննուին աւելի վերջը։

Գոյացած համաձայնութեամբ, Աւստրիա կ'արտօնէ որ 2500 մարդիկներ եւ անոնց հետ կապուած անձեր մասնակցին Գերմանիոյ ողիմպիական խաղերուն։ Փոխադարձաբար, Գերմանիա կը մեղմացնէ աւստրիական հպատակներու ճամբորդութեան համար հաստատուած սեղմումները։ Աւստրիա ետ կ'առնէ կեռ խաչերով դրօշներու դէմ հաստատած արգելքը, կը ջնջէ գերման ճամբորդներէ պահանջուած 1000 մարքի տուրքը եւն.։ Գերմանիա չուտով մեծաքանակ փայտ պիտի ներածէ Աւստրիա, իսկ այս վերջինը գերմանական հանքածուխ պիտի գնէ։

Որքան ալ ընթացիկ եւ գործնական հարցերու վերաբերի, այս համաձայնութիւնը պիտի օգնէ մեղմացնելու երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները, միեւնոյն ատեն տնտեսական առաւելութիւններ պարգեւելով երկուքին ալ։

Այսդ ործին յաջողութեան համար կարեւոր դեր մը կատարած է Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ մերձեցումը։

Հապէշները կը ջարդեն 4 իտալացի օդանաւորդներ

Հռոմէն պաշտօնապէս կը հաստատեն թէ Հապէշները ծուղակը ձգելով ջարդած են չորս իտալացի օդանաւորդներ, որոնք յունիս 26ին ճամբայ ելած էին Ատտիս - Ապէպայէն, երեք սաւառնակներով։ Զոհերէն մէկը հռչակաւոր օդաչու մըն է, հազարապետ Անթոնիօ Լոքաթէլլի, որ համաշխարհային համբաւ կը վայելէր, մէկը՝ զօրավար մը, Եթովպիոյ իտալական օդատորմիղին հրամանատարը, Մայլիօքքօ։ Զինուորական իշխանութիւնը անմիջապէս գործի ձեռնարկեց, «զանգուածային» պատիժներ տնօրինելով։

ՖՐԱՆՔՕ-ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ե՞րբ պիտի վերնայ հոգատարութիւնը

Երեսփ. ժողովին արտաքին գործերու յանձնաժողովը չորեքշաբթի օր կարեւոր լուսաբանութիւններ ստացաւ, ֆրանքօ-սուրիական բանակցութեանց մասին։ Զեկուցանողն էր Պ. Վիէնօ, արտաքին նախարարութեան խորհրդականը, որ պարզեց ծրագրուած դաշնագրին գլխաւոր գիծերը եւ բացատրեց թէ կառավարութիւնը ինչպէս կ'ըմբռնէ հոգատարութեան դադարման եւ զինակցութեան դաշնագրի խնդիրը։ Պ. Վիէնոյի բացատրութեանց համաձայն, ֆրանսական կառավարութիւնը պիտի շարունակէ Սուրիոյ ազատագրման գործը, համաձայն անցեալ մարտին ստանձնած յանձնառութեանց։ Հոգատարութիւնը պիտի դադրի որոշ ժամանակի մը մէջ եւ կարգ մը նախապայմաններով։ Ֆրանսա, որ կարեւոր շահեր ունի, ինչպէս եւ փոքրամասնութիւնները պաշտպանելու իրաւունքներ, հոգատարութիւնը չի կրնար ձգել առանց անհրաժեշտ երաշխաւորութիւնները ապահովելու փոքրամասնութեանց համար, ինչպէս եւ առանց զինակցութեան եւ բարեկամութեան դաշնագիր մը կնքելու իր տնտեսական եւ քաղաքական շահերուն համար։ Այս դաշնագրին գործադրութեան եղանակներու մասին է որ այժմ բանակցութիւններ կը վարեն արտաքին նախարարութիւնը եւ սուրիական պատուիրակութիւնը։ Երբ վերջնապէս համաձայնութիւն գոյանայ, այն ատեն արագօրէն պիտի կատարուի հոգատարութեան դադարումը, համաձայն ընկալեալ սովորութեանց։ Ֆրանսա խնդիրը պիտի հաղորդէ Ազգերու Դաշնակցութեան հոգատարութեանց յանձնաժողովին, որ իր կարգին զայն պիտի յանձնէ Ա. Դ. Խորհուրդին քննութեան։ Անշուշտ Ֆրանսայի խորհրդարանն ալ իր կարծիքը պիտի յայտնէ։ Այսպէս, Ֆրանսա հետեւելով Անգլիոյ օրինակին (Իրաք), պիտի յայտարարէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի անկախութիւնը, բայց իրեն պիտի վերապահէ ամէնէն նպաստաւորեալ ազգի առաւելութիւնը։ Կ'ըսուի թէ պայման պիտի դնէ որ միայն ինք դեսպան ունենայ Պէյրութի մէջ։

ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԳՐԱՒՄԱՆ ԱՐԳԵԼՔԸ

Նախարարական խորհուրդը այսօր պիտի գումարուի, լսելու համար ներքին նախարարին զեկուցումը՝ ծերակոյտի առջի օրուան նիստի մասին, ուր հարցապնդուելով, յանուն կառավարութեան յայտարարած էր թէ պիտի արգիլէ գործարաններու գրաւումը՝ բանուորներու կողմէ։ Ժողովը միջոցներ պիտի մշակէ, այս յանձնառութեան գործադրութեան համար։

Ներքին նախարարին յայտարարութիւնը տհաճութիւն պատճառած է համայնավար կուսակցութեան, որուն ընդհ. քարտուղարը, Պ. Թորէզ, առջի օր Միւթիւալիթէ հրաւիրելով մամուլի ներկայացուցիչները, կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ։ Պ. Թորէզ պնդեց թէ իր կուսակցութիւնը կ'ուզէ հաւատարմօրէն հետեւիլ Ժողովրդական Ճակատի ծրագրին, բարելաւելու համար բանուորներու ընկերային վիճակը, թէ երբեք նպատակ չունին յեղափոխական միջոցներ փորձելու։ Իր կարծիքով, սխալ է յեղափոխական նպատակներու վերագրել վերջին գործադուլները։ Ինչ կը վերաբերի գործարաններու գրաւման, ճիշդ է որ Ժողովրդական Ճակատը նախատեսած չէր զայն իր ծրագրին մէջ, սակայն համայնավարները թոյլ չպիտի տան որ բռնի միջոցներ գործադրուին բանուորներու դէմ, գործարաններու գրաւման առթիւ։

Համայնավար երեսփոխան Ժաք Տիւքլօ եւս խօսելով, պնդեց թէ իր կուսակցութիւնը հակառակ է ֆրանքին արժեզրկման։

*** Պ. Փոլ Ֆոռ, ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, որ անպաշտօն նախարար է դահլիճին մէջ, Փիւթոյի մէջ ճառ մը խօսելով յայտարարեց թէ իր կուսակցութիւնը յառաջիկային ամբողջովին ընկերվարական ծրագիր մը մէջտեղ պիտի դնէ, եթէ ձախողի ներկայ փորձը։

Չիչէրինի կեանքը եւ գործը

Կէօրկի Չիչէրին, Խ. Միութեան նախորդ արտաքին գործավարը, որուն մահը հաղորդեցինք երէկ, ծնած էր 1872ին։ Հայրը մասնակցած էր 1878ի ռուսեւթրքական պատերազմին եւ մեռած 1880ին։ Կը պատկանէր ազնուապետական չատ հին ընտանիքի մը։ Մանկութիւնը անցուց հօրեղբօրը կալուածին մէջ։ Փեթերսպուրկի համալսարանը աւարտելէ վերջ, տասը տարի ուսումնասիրութիւններ կատարեց արտաքին գործերու նախարարութեան դիւաններուն մէջ։ Ֆիզիքապէս տկար ըլլալով, փոխադրուեցաւ նախ Գերմանիա, յետոյ Ֆրանսա, ուր խառնուեցաւ յեղափոխական հոսանքին եւ մտաւ սոցիալ - դեմոկրատ կուսակցութեան մէջ։ Լոնտոն կ'ապրէր պատերազմի վերջին օրերուն, իբրեւ քարտուղարը համայնավարական կուսակցութեան։ 1917ին ատեն մը բանտարկուեցաւ, յետոյ արձակուելով վերադարձաւ Ռուսաստան։ Խորհրդային իշխանութիւնը հաստատուած էր արդէն եւ Չիչէրին արտաքին գործավարութեան օգնական նշանակուելով, գործօն դեր ունեցաւ Պրէսթ - Լիթովսքի դաշնագրին բանակցութեանց մէջ։ Շատ չանցած նշանակուեցաւ արտաքին գործավար եւ այդ պաշտօնը վարեց մինչեւ 1930, երբ արձակուեցաւ իր իսկ խնդրանքով։ Իբրեւ արտաքին գործավար աւելի քան տասը տարի, Չիչէրին խորհրդային իշխանութեան ամէնէն ականաւոր դէմքերէն մէկը հանդիսացաւ։ Ինքն էր որ սերտ կապեր եւ համաձայնութիւններ կնքեց Թուրքիոյ հետ։ 1921ին նախագահն էր Ճենովա ղրկուած խորհրդային պատուիրակութեան եւ կնքեց Ռափալլոյի հռչակաւոր դաշնագիրը Գերմանիոյ հետ։ Լօզանի մէջ ալ Խ. Միութեան ներկայացուցիչն էր եւ բուռն ընդհարումներ ունեցաւ Լորտ Քըրզընի հետ, թրքական հաշտութեան բանակցութեանց առթիւ։ Լորտ Քըրզըն ամբարտաւան դիրք մը բռնած ըլլալով, Չիչէրին բորբոքեցաւ եւ յայտարարեց թէ ինքն ալ ազնուապետական ծագում ունի։ Այդ օրերուն էր որ ներկայացուց իր հռչակաւոր «շնորհը»,— 250,000 հայ գաղթականներ փոխադրել Տօնի եւ Քուպանի շրջանը եւ Քըրկըզներու երկիրը, որու մասին մինչեւ այսօր ալ կարօտով կը խօսին բանդէտ մարդիկ ...

Խորապէս մշակուած միտք մըն էր եւ կատարեալ դիւրութեամբ կը խօսէր քանի մը լեզուներ։ Միեւնոյն ատեն օժտուած էր նուրբ կենցաղավարութեամբ։ Իբրեւ ազնուապետական յեղափոխական կը խորշէր արիւնէ, երիտասարդութեանը խորապէս ազդուած ըլլալով աւետարանական վարդապետութենէ մը։ Կ'ըսեն թէ արտակարգ սովորութիւններ ունէր աշխատանքի համար։ Դեսպանները կ'ընդունէր առտուան ժամը 3ին, ընդհանրապէս գիշերները կ'աշխատէր եւ կ'ուզէր ամէն բան իր ձեռքով կատարել։

Կուսակցական եւ պետական կեանքի մէջ, Չիչէրին ալ, ինչպէս կրթական

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՍՊԱՌԱԶԻՆՄԱՆ ԹԱՓԸ.— ՆԵՐՔԻՆ ՊԱՅՔԱՐՆԵՐ

Էնկիւրի, վերջերս, երկու նոր որոշումներու առջեւ դրաւ երկիրը:

Առաջինը՝ արտակարգ ելմտացոյցի մը յաւելումն էր:

Դեռ մէկ երկու ամիս անցած չէր տարեկան ելմտացոյցի վաւերացումէն ու ահա 26.000.000 ոսկիի նոր յաւելում մը պահանջեց Ըսմէթի կառավարութիւնը: Երբ նկատի ունենանք, որ այս տարուան ելմտացոյցը բաղդատմամբ վերջին քանի մը տարիներուն, արդէն իսկ նկատելի չափով բարձր էր, որոշ կը դառնայ որ Թուրքիա այս տարի համեմատաբար աւելի մեծ չափով կը սպառազինուի:

Կը յիշուի որ ելմտացոյցի քուէարկութեան ատեն վարչապետը ճառ մը արտասանեց ու խօսելով հանդերձ երկրին անխոցելի ապահովութեան մասին, անվերապահօրէն յայտնեց թէ ելմտացոյցին բարձրացումը արդիւնք է զինուորական - պաշտպանողական նոր ձեռնարկներուն: Ահաւասիկ, 26 միլիոնի արտակարգ վարկ մը եւս:

Նկատի ունենալով որ ճիշդ այդ օրերուն սեղանի վրայ կուգար Նեղուցներու ամրացման հարցը, կարելի է ենթադրել թէ այս վերջին յաւելումը կապ ունի այդ ծրագրին հետ: Այս առթիւ կրկնենք, սակայն, որ Թուրքիա, ինչպէս կը պնդեն մասնաւորաբար անգլիացի մասնագէտներ, երկու տարիէ ի վեր ամրացուցած է Նեղուցները: Ադկէ զատ, կը խօսուի նաեւ գերմանական յանձնառութեան մը մասին՝ այդ ծրագրին համար:

Այսպէս կամ այնպէս, Թուրքիա, ուրեմն, նոր թափ մը կուտայ իր սպառազինման ու այդ թափին մէջ կը դնէ աճապարանք:

Լուրջ պատճառներ զինքը մղած պէտք է ըլլան, անշուշտ, տարեկան ելմտացոյցի քուէարկումէն քիչ վերջը յանկարծ նոր ու բացէն վարկ մը քուէարկելու համար:

Աւելորդ է ըսել թէ այդ պատճառները կը բխին առաւելապէս Միջերկրականի այժմու կացութենէն եւ Իտալիոյ բացայայտ ծրագիրներէն, որոնց մասին յաճախ գրուած է:

Բայց քանի որ խօսեցանք այս նոր վարկի մասին, աւելորդ չըլլար, կը կարծենք, կարգ մը թիւեր տալ առհասարակ Թուրքիոյ զինուորական ուժերու մասին:

Պարզ է, որ Թուրքիոյ վարիչները, գրեթէ առանց բացառութեան, զինուորականներ են: Անոնք չեն ուզեր կռիւ: Բայց, ստիպուած են զօրացնել երկիրը: Խաղաղութեան ատեն 140.000 է Թուրքիոյ բանակին թիւը: Անոր համար կը ծախսուի տարեկան ելմտացոյցին աւելի քան մէկ երրորդը: Մեծ ուշադրութիւն դարձուած է զինուորական տեղական ճարտարարուեստին:

Թուրքիոյ մէջ զինուորութիւնը պարտաւորիչ է: 20 տարին լրացնողը պարտաւոր է զօրանոց երթալ: Զինուորութեան տեւողութիւնը կը տարբերի համաձայն ճիւղին: Հետեւակը 18 ամիս կը ծառայէ, օդանաւային եւ մասնագիտական ճիւղերուն պատկանողը՝ 24 ամիս: Ծովային զինուորը՝ երեք տարի:

Իր ծառայութիւնը աւարտելէ վերջ զինուորը կ'անցնի պահեստի բանակին մէջ:

Թուրքիա ունի 9 զօրաբանակներ, որոնց երկուքը կը գտնուին եւրոպական մասին մէջ: Զօրաբանակները կը բաժնուին 18 հետեւակազօր բանակներու, որոնք կը բաժնուին 54 վաշտերու եւ 5 հեծելազօրքի զօրաբաժիններու: Այս վերջինները կը կազմեն 24 հեծելազօրքի վաշտեր:

Թնդանօթաձիգ բաժինը կը բաղկանայ 9 վաշտերէ, որոնց ամէն մէկը կը պատկանի համապատասխան զօրաբանակին: Անոնցմէ 7ը մեքենաշարժ են:

Երկրաչափական բաժնին մէջ պէտք է յիշել ուժեղացումը ինքնաշարժի փոխադրութեան, որ կցուած է հետեւակ վաշտերուն:

Ոստիկան զօրքի (ժանտարմըրի) բաժինը շատ լաւ զինուած է: Ան կը կատարէ եւ ոստիկանական ծառայութիւն: Անոր մէկ մասը կցուած է սահմանային զօրքերուն: Կը բաղկանայ 300 սպաներէ եւ 37000 զինուորներէ:

Բանակին սպառազինումը շատ լաւ է: Բոլոր նիւթերն ու իրերը կը համապատասխանեն զինուորական արհեստագիտութեան վերջին միջոցներուն,— մաուզէր 765 մ. մ., գնդացիր՝ Մաքսիմ եւ Հոչքիս, արագահարուած եւ հրետանի՝ 75 մմ. Քրուփ եւ Շնայտէր:

Օդային բաժինը ունի 800 գործիքներ եւ 10.000 ծառայողներ: Կան երկու օդանաւային գործարաններ Էսկի Շէհիրի եւ Կեսարիոյ մէջ: Վերջերս Ռուսիայէն եկած են երկրաչափներ, որոնք ուժ կուտան նոր արտադրութեանց:

Ծովային բաժնին մէջ կը ծառայեն 1200 սպաներ եւ 8.300 ստորադասներ: Թուրքիա ունի «Եավուզ»ը (նախկին Կէօպէն), «Համիտիէ»ն, որ կիսաւեր էր պալքանեան պատերազմին եւ 1930-ին նորոգուեցաւ, չորս թորփիլահալածներ, երեք թորփիլանաւեր եւ հինգ ընդծովեաներ:

Այժմ կ'արդիականացնեն Պոլսոյ զինուորական մթերանոցը եւ նոր մը կը շինեն Իզմիրի մէջ:

X

Էնկիւրիի երկրորդ որոշումը կը վերաբերի Հալքի ընդհ. քարտուղար Րէճէպ Փէքէրի հրաժարեցման:

Այս լուրն ալ յանկարծակի տրուեցաւ: Կարճ հեռագիր մը հաղորդեց թէ Աթաթիւրք ազատ կացուցած է Ր. Փէքէրը իր պաշտօնէն: Վերջինս շրջաբերականով մը մասնաճիւղերուն հաղորդեց Աթաթիւրքին որոշումը, չմոռնալով իր յարգանքի ու հնազանդութեան տուրքը տալ: Երրորդ օրը նոր հրահանգ մը տեւականացուց Հալքի (կուսակցութեան) ընդհ. քարտուղարութեան առժամեայ փոխանցումը վարչապետ Ըսմէթի:

Րէճէպ Փէքէր անծանօթ դէմք մը չէ Թուրքիոյ մէջ: Ան ազգային պաշտպանութեան գործավար էր: Ցետոյ եղաւ Հալքի քարտուղարը: Աւելի քան տարի մըն է որ յեղափոխութեան դասընթացքի գլխաւոր դասախօսն էր: Նոյն իսկ կարելի է ըսել, ինքն էր որ սկսած էր տոն տալ եւ առաջնորդել Հալքը:

Ըսենք նաեւ որ Թուրքիոյ մէջ երրորդ դէմքն էր ան՝ Աթաթիւրքէն եւ Ըսմէթէն վերջ: Այս պարագան աւելի հասկնալի կը դառնայ, եթէ յիշենք թէ Հալքի քարտուղարութիւնը փաստօրէն ղեկավարութիւնն է այն կուսակցութեան որ կը վարէ երկիրը:

Ֆէթհիի ձախողանքէն եւ «իր» կուսակցութեան լուծումէն վերջ, երբ Ր. Փէքէր Հալքի ղեկը ձեռք առաւ, իր ու Ըսմէթի միջեւ գերակայութեան ուժեղ մրցակցութիւն մը ծայր տուաւ: Աթաթիւրք բաւական ատեն օգտագործեց այդ երկուութիւնը, որ սակայն վերջերս սուր համեմատութիւններ ստացաւ: Այդ հակամարտութեանց պատճառները երկուք են,— քաղաքականութեան տարբերութիւններ եւ Քամալի յաջորդելու խնդիր:

Պէտք է ըսել, որ այս երկուութիւնը լայն ծաւալ գտած է նաեւ մասնաւորապէս Հալքի եւ ընդհանրապէս երկրին մէջ: Երկուքն ալ ունին իրենց բարձրաստիճան եւ ստորադաս կողմնակիցները: Քեազիմ Էօզ Ալփ Ազգ. Մեծ Ժողովի նախագահութենէն հեռացումը, Ալի Սայիպի «մահափորձ»ի դատը եւն., բոլորն ալ մէկմէկ անդրադարձումներ են այդ ներքին սուր պայքարին:

Րէճէպ Փէքէր, անցած Հալքի գլուխը, օր օրէ իրեն համար ստեղծած էր մեծ նեցուկ մը: Այդ որոշումը, որով Հալքի ծրագիրը կը դառնայ, ասկէ վերջ, կառավարութեան ծրագիր, — եւ որու մասին առանձին յօդուածով մը խօսեցանք Յառաջի մէջ — աւելի բարձրացուց խնդիրը: Փաստօրէն, ուրեմն, Րէճէպ Փէքէր կը դառնար երկրին անպաշտօն վարիչը, բան մը, որուն չէր կրնար հանդուրժել Ըսմէթ, Ր. Փէքէրէ առաջ մէկ քանիներ մեկուսացուցած ըլլալով: Այս պայքարին բնոյթը աւելի բնորոշ կը դառնայ, եթէ աւելցնենք որ Ֆէթհիի կուսակցութեան մաս կը կազմէր Ր. Փէքէր: Երբ այդ կուսակցութիւնը Ըսմէթի ախպումին տակ լուծեց Մ. Քամալ, Ր. Փէքէր, իր շատ մը կողմնակիցներով անցաւ Հալքի մէջ: Եւ այդ օրէն սկսաւ պայքարը Հալքէն ներս:

Հիմա, ահաւասիկ Ըսմէթ Ինէօնիւ կրկին յաջողած է Քամալին պարտադրել իր կամքը՝ մեկուսացնելով Րէճէպ Փէքէրը:

Զափազանց ուշագրաւ ու նոյնքան հասկնալի է այն որոշումը որով Հալքի բոլոր ճիւղերուն նախագահները կը դառնան կուսակալներ: Ուրիշ խօսքով՝ Հալքը՝ — որ վերահսկիչն էր կառավարութեան՝ իբրեւ վարիչ ու գաղափարախօս ունենալով Ր. Փէքէրը,— այժմ ինք կ'ենթարկուի կառավարութեան, որուն վարիչն է Ըսմէթ Ինէօնիւ:

Կասկած չկայ, որ այս կարգադրութիւնը ոչ միայն չի կասեցներ պայքարը, այլ ընդհակառակն, աւելի կը սրէ զայն:

Խուլ ու անաղմուկ թէեւ, Թուրքիոյ մէջ, յետադիմական հոսանքներու ջախջախումէն վերջ, լուրջ տարակարծութիւններ ու մրցակցութիւններ կան բուն իսկ քամալականներու ծոցին մէջ, եւ սկսած են իրար հարուածել գլխաւոր վարիչները նոր Թուրքիոյ:

Մ. Րէուֆէն մինչեւ Ֆէթհի, ու Ֆէթհիէն մինչեւ Րէճէպ Փէքէր՝ թէեւ Ըսմէթ միշտ կը մնայ իշխանութեան վրայ, բայց ստոյգ է որ օր օրի կը խորանայ վէճը ու փոքրիկ անյաջողութեան մը կամ ցնցումի պարագային անպայման ուժեղ ճեղք մը յառաջ կը բերէ: Իսկ ատիկա կարծէք հեռու չի թուիր...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Նախորդ գրութեամբ ընդհանուր ակնարկ մը նետելով, փորձեցի պարզել Դաշնակցութեան եւ ռամկավարներու դերը գաղութներու կազմակերպութեան մէջ:

Քանի մը խօսք ալ բոլշեւիկներու մասին:

Իսկ հայ բոլշեւիկները ըլլալով մէկ մասնիկը ռուսական համայնավար կուսակցութեան, կը հետապնդեն համաշխարհային ազատագրական խոշոր գաղափարը, որուն հասնելու համար, պատրաստ են զոհելու բուռ մը հայութիւնը: Այդ իսկ նպատակով, անոնք մեծ ճիգեր կը թափեն կուսակցական ատելութիւնն աւելի խորացնելու, կիրքերը հրահրելու, քաղաքացիական բանի կռիւ ստեղծելու:

Հայ բոլշեւիկներն իրենց զէնքերն ուղղեցին առաւելապէս Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, իբրեւ ազգային դատի ուժեղ միջնաբերդի, որու անկումէն յետոյ միայն անոնք վերջնապէս նուաճուած կը համարէին հայ ժողովուրդը: Տասնըհինգ տարի շարունակ պայքարի նորահնար բոլոր ձեւերով կռուեցան Դաշնակցութեան դէմ, բայց չյաջողեցան անոր ամրակուռ կազմէն փրցնել փոքր մասնիկ մը անգամ: Ընդհակառակն անոնք տեսան, որ տարուէ տարի հայ երիտասարդութիւնը խմբովին կը դիմէ Դաշնակցութեան գիրկը, ոչ թէ փողի, պաշտօնի եւ նիւթական ակնկալութեամբ, այլ զոհելու եւ զոհաբերելու պատրաստակամութեամբ, որովհետեւ Դաշնակցութիւնը հայ ժողովրդի հարազատ կուսակցութիւնն է, անոր ազատագրական ձգտումներու հարազատ արտայայտիչն ու գործադիրը: Դաշնակցութիւնը հայ ժողովրդի ծոցէն բխած ներզօր խորհուրդ մը, գաղափար մըն է, կարելի չէ զայն արմատախիլ ընել կամ գնդակահարել: Իրենք բոլշեւիկները բաց աչքով կը տեսնեն որ տասնըհինգ տարուան իրենց անողոք հալածանքէն յետոյ, դաշնակցական աշխարհահայեացքը դարձեալ գլուխ կը բարձրացնէ իրենց իսկ ընկերներու զգայուն, դեռ չքաբացած սրտին մէջ, այնպէս որ յաճախ իրենք զիրենք կը գլխատեն Դաշնակցութենէն ազատագրուելու համար:

Բոլշեւիկները տասնըհինգ տարի շարունակ պոռացին ու կանչեցին թէ Հայերու գլխին եկած բոլոր աղէտներու պատճառը Դաշնակցութիւնն է եղած, իբրեւ թէ Սուլթան Համիտն ու իր ամէն տեսակի յաջորդները Հայերու համար ստեղծած ըլլային դրախտային կացութիւն մը, որուն դէմ իրաւունք չունէր ծառանալու Դաշնակցութիւնը, իսկ իրենք հարկաւ անառարկելի իրաւունք ունէին ծառանալու Կերենսկիի, «սուլթանէն աւելի բռնապետական» ժամանակաւոր կառավարութեան դէմ, ծով արեան մէջ լողացնելով Ռուսաստանը ծայրէ ծայր, հիւսիսէն մինչեւ հարաւ, մինչեւ փոքրիկ ու տանջուած Հայաստանը: Բայց այսօր տասնըհինգ տարուան փորձերէն յետոյ բոլշեւիկները տեսան, որ հայութիւնը ականջ չկախեց այս սնամէջ փաստարկութեան, այլ եւ, եւս աւելի պինդ բազուկներով գրկեց ու պահպանեց իր հարազատ կուսակցութիւնը:

Բոլշեւիկները նոյնպէս ամբողջ 10—15 տարի պոռացին ու կանչեցին, թէ Դաշնակցութիւնը թշնամի է Խորհ. Հայաստանին, կը դաւադրէ ու կ'աշխատի ներսէն պայթեցնել զայն: Բայց այսօր արդէն իրենք ալ չեն հաւատար այս անհիմն զրպարտութեան, իրենք շատ լաւ գիտեն որ քանի կանգուն է Խորհ. Ռուսաստանը, Դաշնակցութիւնը այդ տեսակ անխորհուրդ ձեռնարկ չի կատարեր, իսկ Դաշնակն ու բոլշեւիկն ալ շատ լաւ գիտեն, որ Խորհ. Ռուսաստանը տապալած ատեն անոր բաղկացուցիչ բոլոր երկրամասերու, ինչպէս նաեւ Հայաստանի յեղաշրջումն ինքնին կը կատարուի, առանց մասնաւոր ճիգի ու դաւադրութեան: Բոլշեւիկները տեսան ու համոզուեցան, որ Դաշնակցութիւնը թշնամական ոչ մէկ ձեռնարկ չէ կատարած եւ չի կատարեր Հայաստանի դէմ: Ան բոլշեւիկեան կարգուսարքը քննադատելու դերէն անդին չէ անցած, ան ոչ թէ թշնամի, այլ ընդհակառակն բարեկամ է Հայաստանին եւ անոր օգնելու մեծ պատրաստակամութիւն ունի:

Այս բոլոր տուեալները նկատի ունենալով, հայ բոլշեւիկները գաղութներու եւ Դաշնակցութեան հանդէպ ցարդ իրենց վարած քաղաքականութիւնն ու գործելակերպը պէտք է փոխեն վերջապէս: Անոնք այդ ճկունութիւնն ունին եւ բազմաթիւ փաստերով ցոյց են տուած, փոխելով յաճախ այս կամ այն ծրագիրն ու մեթոդը, երբ իրենց սպասած արդիւնքը ձեռք չեն բերած: Հայ մեծամասնականները պէտք է վերջ տան ուրեմն գաղութները քաոսի վերածող իրենց անպտուղ գործելակերպին եւ աշխատին գլուխ հանել համազգային կազմակերպութիւնը, որու օգտակարութիւնը բացատրեցի արդէն: Անոնք պէտք է օրինակ առնեն իրենց ֆրանսացի համայնավար ընկերներէն, որոնք ընկերվարականներու եւ արմատականներու հետ ճակատ են կազմեր պաշտպանողական տարրերուն դէմ, պաշտպանելու համար ֆրանսացի բանուորի հայրենիքը:

Կար ժամանակ մը, երբ համայնավարները մեծ ճիգ ու հսկայական ծախքեր կ'ընէին, ներսէն պայթեցնելու համար դրամատիրական ու քաղքենի պետութիւններն ու անոնց հետ նաեւ Ֆրանսան: Ինչո՞վ բացատրել ուրեմն այսօրուան Ֆրանսայի եւ Խորհ. Ռուսաստանի կնքած դաշնակցութիւնը: Չէ՞ որ անխորտակելի հարկադրանքն է ստիպեր Ռուսաստանը որ չափաւորէ համայնավ. ծայրայեղութիւնները, ուժեղ թեքումներ կատարէ եւ ձեռք երկարէ իր երէկուան թշնամիին, իր գաղափարական հակառակորդին:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը ներկայացնէ հայ աշխատաւորութեան ու մտաւորականութեան կուսակցութիւնը, որու հետ գործակցիլ միայն պատիւ կը բերէ հայ մեծամասնականներուն: Թերեւս հարցնողներ ըլլան թէ գաղութներու կազմակերպութենէն Խորհ. Հայաստանի ի՞նչ օգուտ:

Պատասխանը շատ պարզ է,— գաղութներու կազմակերպուած հայութիւնը, այսօր, ինչպէս եւ ապագայ պատահականութեանց պարագային շատ ներզօր, միակամ եւ ուժեղ աջակցութիւն կրնայ ցոյց տալ Հայաստանին, թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս, իսկ վնաս ամենեւին:

Անցնելով նորէն ռամկավարներուն, դժբախտաբար անոնց կազմակերպութեան ղեկավարները խոր ատելութեամբ լեցուած են Դաշնակցութեան դէմ, եւ նոյն մտայնութեամբ ալ կը թունաւորեն իրենց շարքերը, թէ մամուլով եւ թէ փրոփականտով:

Ի՞նչու այսպէս: Ռամկավար պետերը շատ լաւ գիտեն թէ քանի կայ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ռամկավարութիւնը հող չի գտներ հայ իրականութեան մէջ, ղեկավարողի դերը չի կրնար գրաւել եւ միշտ ալ ստուերի մէջ կը մնայ: Այդ իսկ պատճառով, այդ կազմակերպութիւնը մոռացութեան տուած է իր Հայաստանի «Մեծ Տեսիլք»ը, միայն արդարացնելու համար իր գոյութիւնը զոր կը պահէ դըրամի ուժով, տրամագծօրէն դէմ կ'երթայ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Ռամկավարները հայ մեծամասնականները կը նկատեն անցաւոր երեւոյթ մը, որ իր բոլոր արտառոցութիւններով եւ հակոտնեայ նշանաբաններով հանդերձ, տանելի է իրենց համար որովհետեւ այսօր կայ վաղը չի կրնար արմատ բռնել հայ կեանքի մէջ: Դժուարը Դաշնակցութիւնն է, որ իր ուղին ու ծուծով թափանցեր է հայ ժողովրդի սրտին մէջ: Եւ ատոր համար է որ ռամկավարները հրճուեցան պահ մը, երբ Հայաստանը խորհրդայնացաւ, եւ ատոր համար է նաեւ, որ բազմաթիւ անգամ բոլշեւիկներէն ապտակ ուտելէն յետոյ ալ ռամկավարները միշտ հակեցան անոնց կողմը, մասնակցեցան անոնց պառակտող ու քանդող ձեռնարկներուն:

Պարզ ու հասկնալի է թէ ինչու ռամկավարները խուսափեցան ստորագրելէ գաղթահայ կազմակերպութեան այն ծրագիրը, զոր մշակեցին Դաշնակցութեան հետ:

Հաւատա՞նք թէ ռամկավարներն ալ պիտի սթափին օր մը, եւ պիտի դառնան իրենց մոլորանքէն եւ պիտի աջակցին Դաշնակցութեան, գլուխ հանելու համար համազգային կազմակերպութիւնը:

Գաղութներու մէջ համահայկական կազմակերպութեան ստեղծումը օրուան հարց է, ուրեմն, անյետաձգելի եւ հրամայողական եւ կարելի է գլուխ հանել միայն երբ կուսակցութիւններու անվերապահ եւ անկեղծ գործակցութեամբ:

ՓԻՐԱԿ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱՒՐԻԶ, (Յառաջ) — Յունիս 21-ին տեղի ունեցաւ Թաւրիզի «Հայկազեան - Թամարեան» դպրոցի տարեվերջի հանդէսը խուռն բազմութեամբ: Բակը զարդարուած էր դրօշակներով: Ներկայ էին առաջնորդ Ներսէս արք. Ատրպատականի կրթական տեսչութեան ներկայացուցիչը, թաղային ոստիկանապետը, բազմաթիւ հայ եւ օտար պաշտօնական անձեր:

Հանդէսը սկսաւ իրանեան քայլերգով որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Աշակերտ - աշակերտուհի յաջողապէս արտասանեցին իրաներէն եւ հայերէն ոտանաւորներ, երգեցին խմբական եւ սոլօ երգեր, ղեկավարութեամբ Պ. Ալեքսան Գրիգորեանի: Ուսուցիչ Պ. Աշոտ Մուրատխանեանը իրաներէն լեզուով ներկայացուց օտար հիւրերի համար դպրոցի տնտեսական եւ ուսումնական համառօտ տեղեկագիրը: Դպրոցի հոգաբարձութեան նախագահ Պ. Դիմիտրի Գուլմասեանը ներկայացուց տնտեսական մասի հաշիւը, որից պարզուեց հետեւեալը.— անցեալ ուսումնական տարում հոգաբարձութիւնը պարտք է ունեցել 20.000 ռիալ, այս տարի էլ դպրոցը եթէ բաց ունենայ, պարտք պէտք է մնայ 20.000 ռիալ, համագումար 40.000 ռիալ, — շատ ծանր բեռ մը դպրոցին համար ուր սովորում են մեծ մասամբ միջին եւ չքաւոր ծնողների զաւակներ:

Հոգաբարձութիւնը մի քանի ժողովներ գումարելով որոշած էր ուսուցիչ Պ. Հայկ Աճէմեանին ուղարկել Իրանի միւս քաղաքները, հանգանակութեան համար: Առաջնորդն ալ մի յանձնարարական նամակ էր տուած, որպէսզի ժողովուրդը ընդառաջ գնայ հանգանակութեան:

Պ. Հայկ Աճէմեան 14 քաղաքներէ հանգանակած է 27.810 ռիալ: Այսպէս, — Թէհրան 4410, Նոր - Ջուղա 8000, Շիրազ 1002, Մեսճէտ - Սուլէյման 2320, Հաֆթքիլ 180, Ահվազ 1200, Աբադան 3827, Բրուջերդ 1200, Սալէհաբադ 1861, Սուլթանաբադ 2550, Մուհամմէրա 195, Դիզֆուլ 50, Կալալիխ 115, Համադան 900:

«Հայկազեան - Թամարեան» դպրոցը տարեկան 80.000 ռիալի եկամուտ ունի. սոյն ուսումն. տարում բացն է 10.000 ռիալ, ամառուայ ամիսներին սպասւում է մուտք 2000 ռիալ, այնպէս որ սեպտեմբեր ամսին 8000 ռիալ բաց կը մնայ: Դ. Գուլմասեան հասարակութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեց դպրոցին յարակից Արշակ Ղորղանեանի բակի վրայ, որ պէտք է գնել, որովհետեւ այդ բակի պատերը պատճառ են դարձել, որ երեք դասարան մնան կիսամութ վիճակում: Միւս կողմից դպրոցի բակը շատ փոքր է, 700 աշակերտների համար:

Դպրոցիս տեսուչ Պ. Արմենակ Աֆթանդիլեան ներկայացուց ուսումնական մասի զեկուցումը, որից պարզուեց որ դպրոցում եղել են շուրջ 700 աշակերտներ, 334ը աղջիկներ եւ 366ը տղաներ: Սրանք դասաւորուած են 17 դասարաններում, որից վեցը հիմնական, 11 զուգընթաց:

Ուսուցչական խումբը կազմուած է 23 հոգուց, որի 11ը իրաներէնի ուսուցման համար: Դպրոցական կեանքը անցել է հանգիստ եւ խաղաղ:

Պետական ծրագրի կիրառումը երկու տարուան կեանք ունի: Բնականաբար պէտք է վեցերորդ դասարանը ներկայանար պետական քննութեան համար 4 տարի յետոյ, սակայն դպրոցի կողմից գործ դրած աշխատանքի շնորհիւ այս տարի առաջին անգամ Հայկազեան-Թամարեան դպրոցի կողմից ներկայացել են 14 հոգի (12 աղջիկ եւ 2 տղայ) պետական քննութեան եւ այդ 14 հոգին էլ յաջող անցրել են քննութիւնը: Անոնք են.— Եղիազարեան Հայկուհի, Ցակոբեան Էմմա, Ղազարեան Աստղիկ, Օհանեան Թագուշ, Բաբայեան Ցամիկ, Մալխասեան Աշխէն, Էպրիօ Լիլիկ, Ներսիսեան Լիդիա, Ոսկանեան Սեդա, Փափազեան Սեդա, Կոտիկեան Անելկա, Աֆթանդիլեան Վիկտոր, Մելիքեան Աննիկ, Պանիրեան Սուրիկ: Այս տարի Թաւրիզում վեցամեայ պետական քննութեան են ներկայացել 27 տղաների եւ 15 օրիորդների վարժարաններ: Սոյն 42 դպրոցների մէջ Հայկազեան - Թամարեան դպրոցի աշակերտները հարիւրին հարիւր համեմատութեամբ յաջող քննութեամբ են անցուցած:

Քննութեան ներկայացող եւ անցնող օրիորդներից լաւագոյն թուանշան ստացողները եղել են 20 հոգի, որից 6ը յիշեալ դպրոցի աշակերտուհիներն են:

Տեսուչը վերջացնելով իր զեկուցումը, կոչ ըրաւ Թաւրիզի հայ հասարակութեան Հայկազեան դպրոցի շէնքի մօտ եղած պարապ տեղում կառուցանել երկու դասարաններ:

Շրջանաւարտ աշակերտներից խօսեցան Հայկուհի Եղիազարեան իրաներէն, իսկ Աշխէն Մալխասեան՝ հայերէն: Առաջնորդ Ներսէս արք. վկայականները բաշխեց եւ թելադրեց ժողովրդին որ թէ բացը ծածկեն, թէ Ղորղանեանի բակը գնեն եւ թէ երկու դասարանները կառուցանեն:

Կրթական տեսչութեան ներկայացուցիչը տնօրէն Պ. Աֆթանդիլեանին յանձնեց տեսուչին նամակը, որով իր գոհունակութիւնն է յայտնում եղած ջանքերի եւ աշակերտութեան յաջող քննութեան համար: Ներկայացուցիչը գովեց աշակերտներու ընդունակութիւնը եւ բոլորին վարձատրեց նուէրներով: Ցետոյ տեղի ունեցաւ աղջիկների եւ արենուշների մարզանք, ղեկավարութեամբ Արսէն Մամեանի: Պաշտօնական անձերը եւ հիւրերը պատուասիրուեցան հոգաբարձութեան կողմից եւ հեռացան գոհ սրտով:

ՏԽՐՈՒՆԻ.— Յունիս 26ին Թաւրիզում մեռաւ Մուշեղ Տէր Զաքարեանը:

Հանգուցեալը եղել էր Հայկազեան - Թամարեան դպրոցի հոգաբարձու, իսկ համաշխարհային պատերազմի ժամանակ սպանիական հիւպատոսարանի քարտուղար եւ թարգման, Ագուլեցիների գաղթականութեան կոմիտէի վարչութեան անդամ: Իր աջակցութիւնը չէր խնայել թէ Թաւրիզի համայնքին եւ թէ գաղթականութեան:

Հայաստանի հանրապետութեան շրջանին Թէհրանից իշխան Արղութեանի կողմից նշանակուած Թաւրիզի հիւպատոս, թէեւ մեծամասնականների Հայաստան գալով հիւպատոսարանի բացումը չիրականացաւ:

Հանգուցեալի տիկինը Արուսեակ Տէր Զաքարեան, ի յիշատակ իր ամուսնու պիտի կառուցանէ Հայկազեան դպրոցի շէնքի մօտ երկու դասարան: Նոյն առթիւ նուիրեց Առաջնորդարանին 500 եւ գերեզմանատան 500 ռիալ: Հանգուցեալի քոյրերը՝ Տ. Աստղիկ Աֆթանդիլեան եւ Տ. Խօժենիկ Տէր Ցակոբեան նուիրեցին 250ական ռիալ Աղքատախնամ ընկերութեան: Արարողութեանց ներկայ էր թեմիս Առաջնորդ Ներսէս արք. որ գովեց հանգուցեալին եւ իր ցաւակցութիւնը յայտնեց Տիկ. Արուսեակին:

Հայկազեան - Թամարեան դպրոցի հոգաբարձութիւնը նոյնպէս յայտնում է իր ցաւակցութիւնը եւ շնորհակալութիւնը Տիկ. Արուսեակին, որ ընդառաջ գնաց տեսուչ Պ. Արմենակ Աֆթանդիլեանի խնդիրին եւ կառուցանել է տալիս երկու դասարանները:

Դ. ՀԱՑԿԱԶԵԱՆ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Հայաստանի մէջ յունիսի սկիզբը տեղատարափ եւ երկարատեւ անձրեւ տեղաց: Յունիս 1ին Գորիսի մէջ կարկուտ տեղաց, եւ վնասուեցան Խոզնավար, Ալիղուլիշ եւ Գորիս գիւղերուն ցանքերը, Խնձորեսկի, Կէօրուի եւ Գորիսի այգիները: Մայիս 30ին կարկուտը փճացուց Ուզունլարի եւ Դսեղի քանի մը գիւղերուն ցանքն ու ծխախոտը: Ուզունլարի մէջ քանի մը տուն փլաւ:

** Պետհրատը լոյս ընծայեց Պետրոս Դուրեանի Տաղերուն Բ. տպագրութիւնը՝ 10.000 օրինակ:

Յարէն առէն

ԿԱՐՄԻՐ ՆԵՐԿԵՑԷՔ...

— o —

Շրթունք ներկողներուն աչքը լոյս...

Ամերիկացի բժիշկ մը, Տոքթ. Տիւ-իկ, նախագահ Պալթիմորի օրէնս-դրական ժողովին, տեղեկագիր մը ներկայացուցած է Մէրիլէնտի դեղա-գործական ընկերակցութեան, տեղ-գին աղմուկ յարուցանելով:

Ի՞նչ կ'ըսէ.— կարմիր ներկը «նոյն-քան կենսական է կիներուն համար որ-քան զգեստը», եւ «գրեթէ նոյնքան կենսական որքան ուտելիքը»:

Այս առթիւ, բժիշկը խստօրէն քըն-նադատած է իր նախանգին իշխանու-թիւնը, որ 10 առ հարիւր տուրք կը գանձէ օծանելիքներէն, ազատե-րուն օգնելու համար:

— «Օրէնսդիրները պէտք է աչօք բացօք տեսնեն եւ ըմբռնեն թէ այսօր օծանելիքները նոյնքան կենսական են ամերիկացի տանտիրուհիներուն եւ աշխատաւոր աղջիկներուն համար որ-քան զգեստները, ընկերային եւ տըն-տեսական ապահովութեան պայքարին համար:

« Օծանելիքները անհրաժեշտ են, որովհետեւ մեր կենցաղի բարձր մա-կարդակը ստիպողական կը դարձնէ մաքուր եւ խնամեալ երեւոյթը՝ կինե-րու յաջողութեան համար, տնտեսական մրցակցութեան այս աշ-խարհին մէջ»:

Այս կէս-բժշկական, կէս-տնտեսա-կան վճիռէն վերջը, եթէ կրնաք զսպե-ցէք աղջիկներն ու կիները:

Մանաւանդ մերինները, որ թէեւ ուշ սկսան, բայց արդէն մրցանիշը կոտրած են:

Կրնա՞ք համբել թիւը այն Արմենու-հիներուն, որոնք «պարթօն ռուժ»ի բո-լոր տեսակները գոց ըրած, կը քսեն ու կը քսեն իրենց շրթներուն, օրուան բոլոր ժամերուն, ի խնդիր թարմու-թեան:

Իրականին մէջ, իրենց բնական, զարնանային, վարդագեղ թարմու-թիւնն է որ վրայ կուտան 15 — 20 տարեկան մանկամարդուհիներ, ան-խնայ քսելով ու ներկելով, խաթարե-լով, ծերացնելով ամէնէն անուշ գի-ծերը:

Անշուշտ շատերը զոհերն են անմիտ նորամոլութեան մը, անխելք ընկե-րուհիներու, նոյնիսկ իրենց մայրե-րուն: Թան մը լսեր-տեսեր են, բայց լաւ չեն սորվեր:

Եթէ անոնք ուշադրութեամբ դի-տած ըլլային նոյնիսկ այս փարթամ պողոտաներուն աղջիկները — անոնք որ ճաշակ ունին — ապահովաբար ա-ւելի պիտի կարմրէին քան բոլոր կար-միրները:

«Պարթօն ռո՞ւժ»,— բայց անոր ա-մէնէն հարազատն ունիք արդէն, եւ երբ ուրիշ բան կը խառնէք, անոր տե-ւողութիւնն է որ կը կարճեցնէք, ան-գիտակցաբար:

— Իսկ Ամերիկացի բժիշկին պատ-ուէ՞րը:

— Անշուշտ անոնց համար է որոնց շրթունքները կանուխէն ցամքած են եւ «մշակում»ի կը կարօտին, ինչպէս երեսները՝ գոյնզգոյն փոշիներու եւ սնգոյրներու:

ՎԱՐԴԳԷՍ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հնութիւններ

— • —

Գրած էինք թէ Երեւանի շրջակայ-քը, Նոր Բիւթանիա աւանին եւ մայ-րաքաղաքի կայարանին միջեւ, Մու-խաննաթ-Թափա կոչուած վայրին մէջ, պեղումներու ընթացքին երեւան հանուեցան կարեւոր հնութիւններ:

1935ին կատարուած պեղումները ցոյց տուին որ այդ բլրակին վրայ գո-յութիւն ունէր հնադարեան ամրոց մը: Ամրոցին եռաստիճան հիմերուն վրայ կը մնան տակաւին պատեր, ո-րոնք գրեթէ ամբողջական են: Կը տեսնուին նաեւ քառանկիւն շէնքի մը մնացորդները եւ երեք գերեզման, ո-րոնք կը պատկանին նախաքրիստոնէ-ական Ա. դարուն: Ամրոցը «քաղաքա-կրթական երկու խաւ» ունի, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ բլրակին վրայ եր-կու անգամ տարբեր ժամանակներու մէջ, բնակութիւն է հաստատուած: Առաջին անգամ Քրիստոսէ երեք դար առաջ: Գտնուած իրերուն մէջ մաս-նաւոր հետաքրքրութեան արժանի է նախշուն կաւէ անօթ մը, հնադարեան չերտէն:

Խորհ. Հայաստան, խօսելով այս տարի կատարուած պեղումներուն մա-սին, կը գրէ թէ աւելի շատ հետա-քրքրական հնութիւններ ձեռք ձգուած են: Բլրակին կեդրոնը, գագաթին վը-րայ, երեւան հանուած է աղօթատե-ղի մը, որ փոքրիկ քարերով կազմը-ւած բոլորաշէն հաստատութիւն մըն է, երեք մեծը տրամագիծ ունի, մուտքը արեւելքէն, հարաւային պա-տին մօտ՝ քարէ սեղան-բեմ մը: Նկատելով որ այդ «շինութիւնը» կը գտնուի ճիշդ բլրակին գագաթը եւ որ եւ է առարկայ չէր պարունակեր, (ընդհանրապէս բնակարաններու մէջ առտնին գործածութեան յատուկ ա-ռարկաներ կը գտնուին), եւ վերջա-պէս նկատելով որ բլրակին վրայ գտ-նուած բնակարանները քառակուսի ձեւ ունին, մինչ այս՝ բոլորաշէն է, կը հետեւցուի որ աղօթատեղի մըն է: Այս աղօթատեղին կը գտնուի բացաս-տանի մը մէջ, մուտքն ալ արեւելքէն ըլլալով, այն եզրակացութեան կարե-լի է գալ որ պաշտամունքի առար-կան երկինքն էր, արեգակը:

Պեղումները երեւան հանեցին նաեւ ձուլարան-արհեստանոց մը, օջախով եւ քարէ պատրաստուած կաղապա-րով՝ մետաղեայ առարկաները զար-դարելու համար: Երեւան հանուած է նաեւ բնակարան մըօջախով: Գտնուած են նոյնպէս ցորենի հոր մը, կիսա-վին քայքայուած սերմնցուի մնա-ցորդներով, կայծքարէ աղօց մը, բազ-մաթիւ նախշուն անօթներ եւ քարէ բաժակի կտոր մը, բոլորն ալ հնա-դարեան: Այդ առարկաներուն մէջ հե-տաքրքրական են մասնաւորաբար գոր-ծիքի մը ոսկրէ նախշած կոթը, անա-գապղինձէ օղակներ, ուլունքներ:

Քննութիւնները ցոյց կուտան որ նախաքրիստոնէական Գ. դարուն հաստատուած բնակութիւնը տեւած է մինչեւ մեր սկզբնական թուականնե-րը:

ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ՍՆՏՈՒԿՆԵՐԸ

— • —

Հայաստանի խնայողական դրամ-արկղերու կեդր. Վարչութիւնը կը հրատարակէ վիճակագրութիւն մը, որուն համաձայն՝ անցեալ յունուա-րէն մինչեւ յունիս 1 խնայողական սն-տուկներու յանձնուած է 2.525.000 րուբլի,— գիւղական դրամարկղերու մէջ՝ 762.000, քաղաքային դրամարկղե-րու մէջ՝ 1.763.000: Անցեալ տարի նոյն ժամանակամիջոցին՝ խնայողա-կան դրամարկղերուն յանձնուած էր 1.777.000 րուբլի, 192.000ը գիւղական, 985.000 քաղաքային դրամարկղներու մէջ:

Գիւղական դրամարկղերու մէջ խը-նայողութեանց գումարը մէկ տար-ուան ընթացքին աւելցած է 396.800 իսկ քաղաքային դրամարկղերու մէջ՝ 178.900:

Այս թիւերը ցոյց կուտան թէ հա-ւաքական կամ մենատնտես մշակնե-րու, բանուորներու եւ թոշակաւոր աշխատաւորներու եկամուտը որքան աւելցած է:

ԳԻՒՂԵՐ ՈՐ ԿԸ ԳԵՂԵՑԿԱՆԱՆ

— . —

Վաղարշապատի շրջանին մէջ կ'իյ-նայ Աղաւնետուն գիւղը, որ վերջին 9 ամսուան ընթացքին կերպարանա-փոխուեցաւ: Վաղարշապատէն մինչեւ Աղաւնետուն կարելի է երթալ հարթ ու գեղեցիկ ճամբով, զոր շինած են հարեւան գիւղացիները միասնաբար: Ամբողջ գիւղը ամէն տուն ու փողոց, լուսաւորուած է ելեկտրական լոյ-սով: Գիւղին հաւաքական տնտեսու-թիւնը ունի ելեկտրական աղօրիք, որ կը սպասարկէ նաեւ մօտակայ գիւղե-րուն: Գիւղը ունի իր ակումբը, որ աչ-քի կը զարնէ իր մաքրութեամբ: Նա-խակրթարանը վերածուած է միջնա-կարգ վարժարանի, այդ իսկ առի-թով՝ լրացուցիչ դասարաններ շին-ուած են նախկին դպրոցին մէջ: Հա-ւաքական տնտեսութիւնը ունի բեռնա-տար ինքնաշարժ որ կը սպասարկէ նաեւ գիւղացիներուն փոխադրու-թեան: Գիւղը ունի իր բժիշկը: Շու-տով Աղաւնետունը կ'ունենայ նաեւ աղբիւրի մաքուր ջուր, ներկայիս կը զետեղուին խողովակները:

Գիւղն ունի 300 տնտեսութիւն, բո-լորն ալ ունեւոր: Այս տարի աւելի եւս ունեւոր կը դառնան, որովհետեւ ցորենի եւ խաղողի առատ բերք կը սպասուի: Գրեթէ բոլոր տնտեսու-թիւններն ալ ունին իրենց սեփական անասունները՝ կով, ոչխար, այծ: 100 է աւելի տնտեսութիւններ շինած են նոր բնակարաններ միայարկ կամ երկ-յարկ, շուրջը պարտէզներով: Այժմ կը շինեն նաեւ բաղնիք եւ ցորենի մը-թերանոց:

** Քանի մը տարի առաջ, Խաչի-Դուռ գիւղը որ մտնէիր, կը տեսնէիր միայն թումբին վրայ կանգնած փոք-րիկ եկեղեցի մը, տուները չէին երե-ւիր, ու կը կարծէիր որ գետնէն ծուխ կը բարձրանայ: Այժմ անճանաչելի է գիւղը, — փոխուած է գիւղին տես-քը, գիւղացիներուն կեանքը: Գիւղին անունն ալ փոխուած է եւ այժմ կը կոչուի Ծաղկաշատ: Շինուած են 57 միայարկ եւ երկյարկ տուներ՝ կղմինտրով ծածկուած: Շինուած են նաեւ դպրոց, մթերանոց, մարագ եւ 2 հիւ-նալի ախոռ: Գիւղն ունի նաեւ գիւ-ղատնտեսական արդիական մեքենա-ներ: Ծաղկաշատ գիւղը իրապէս ծաղ-կաշատ վայր մըն է:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

— . —

** Երեւանի, (ինչպէս ամբողջ Ռու-սիոյ) թերթերը պայքար մը սկսած են վիժումներու դէմ, միաժամանակ կ'աշխատին պանծացնել մայրութեան գաղափարը, վարձատրելով բազմա-ծին ընտանիքները: «Խ. Հայաստան» կը հրատարակէ Աղալօ Մարգարեանի ընտանիքին խմբանկարը: Մարգար-եան 53 տարեկան է, կինը Սաթենիկ՝ 44: Ունեցած են 20 զաւակ իրենց ա-մուսնական 29 տարիներու ընթացքին: Այժմ կ'ապրին միայն 7 զաւակները, մեծ մասը մեռած են ընդհ. պատե-րազմին: Բազուէ սովի ընթացքին, մէկ ամսուան մէջ կորսնցուցած է 7 երեխայ:

Երեւանի թերթերը այս գեղեցիկ պայքարը կը կատարեն խայտառակ հայերէնով,— օրինակ՝ վիժումին տեղ կը գրեն աբորտ, պարենագին գրելու տեղ կ'ըսեն պայոկ, երկուքն ալ ֆրանսերէն բառեր ... անճանաչելի դարձած:

Հ. Մ. Ը. Մ.-Ի ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ 13ՐԴ ՊԱՏԳ. ԺՈՂՈՎԸ

— . —

ՍՕՖԻԱ, 30 յունիս (Ցառայ) — Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Պուլկարիոյ շրջանի 13րդ պատգ. ժողովը տեղի ունեցաւ Սօ-ֆիա, 28—29 յունիսին, Քրիստափոր ընթերցարանին մէջ: Սօֆիայի մաս-նաճիւղի վարչութեան կողմէ սրահը գեղեցկօրէն զարդարուած էր,— ճակ-տին՝ Շաւարշ Քրիսեանի մեծադիր նկարը՝ հայկական ու պուլկարական եռագոյններու միջեւ: Բացումը տեղի ունեցաւ կիրակի առաւօտ, ներկայ էին, պատգամաւորներէն զատ, բազ-մաթիւ համակիրներ եւ անդամ-ան-դամուհիներ:

Շրջ. Վարչութեան ատենապետ՝ Կարօ Ղազարոսեան բացումը յայտա-րարելով պատգ. ժողովը, յիշեցուց թէ շրջանը 12 տարուան կեանք մը ու-նի, իսկ Հ. Մ. Ը. Մ.-ը, ընդհանրա-պէս, իր քսանամեակին կը մօտենայ: Աւելի եւ դառն էր եւ կազդուրիչ, ո-րովհետեւ միութիւնը քսան տարիէ ի վեր կը շարունակէ տարագիր մնալ իր երկրէն, բայց միանգամայն քսան տարիէ ի վեր անվհատ կը պահէ հայ-րենիքը՝ իր կուրծքին տակ: Արագօ-րէն ընդգրկելով ներկայ պայմաննե-րը, գտաւ որ Հ. Մ. Ը. Մ.-ը պէտք է առաւելապէս ազգային կազմա-կերպութիւն մը ըլլայ: Սօֆիայի մաս-նաճիւղին կողմէ բարի գալուստ մաղ-թեց Ց. Իշխանեան, մաղթելով որ Հ. Մ. Ը. Մ.-ը իր ճիգերը լարէ՝ մնալու համար պահպանուած բարձրութեան վրայ: Ընդհ. վերլուծում մը ըրաւ եւ Թ. Հէքիմեան: Ցետոյ ընտրուեցաւ լիազօրագրերու ստուգիչ յանձնա-խումբ մը, որուն զեկուցումէն պար-զուեցաւ թէ պատգ. ժողովին կը մասնակցին 9 մասնաճիւղեր քսան պատգամաւորներով: Կատարուեցաւ դիւանի ընտրութիւն,— նախագահ՝ Կարօ Ղազարոսեան, փոխ նախագահ՝ Ց. Իշխանեան, ու քարտուղարներ՝ Օ. Պետրոսեան եւ Բ. Մինասեան:

Ցետոյ ժողովը անցաւ իր օրակար-գին: Շրջ. Վարչութեան եւ մասնա-ճիւղերու զեկուցումներէն վերջ, պատգ. ժողովը քննեց կարելիու-թիւնները, թերթերը սրբագրելու եւ արդիւնաւոր ու ծրագրեալ աշխա-տանք մը տանելու մասին: Ընտրուե-ցաւ մասնաւոր յանձնախումբ մը՝ այդ նպատակով:

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի ընդհ. կեդրոն մը ստեղծելու խնդիրը որ օրակարգի մաս կը կազմէր, հնարաւոր չգտնուե-ցաւ առայժմ: Իւրացուեցաւ Սօֆիա-յի մասնաճիւղի առաջարկը, պալք. երկիրներու Հ. Մ. Ը. Մ.-ներէն կազ-մելու մարմին մը, որ իր կարգին, պիտի ձեռնարկէ կեդրոնի մը կազ-մութեան՝ քննելով կարելիութիւննե-րը:

Պատգ. Ժողովը երկարօրէն զբա-ղեցաւ նիւթական բաժնով ու սակերու խնդրով, յանգելով գործնական եզ-րակացութեան:

Որոշուեցաւ այս տարուան ողիմ-պիականը կատարել Վառնայի մէջ:

Նոր Շրջ. վարչութիւնը ընտրուե-ցաւ Վառնայէն հետեւեալ կազմով.— Տոքթ. Պ. Հաճօլեան, Արշակ Զաքէ-եան, Կարօ Չիվիճեան, Ցովսէփ Երեմ-եան եւ Բարթող Մինասեան:

Պատգամաւորները, անպաշտօն խօ-սակցութեանց միջոցին, նպատակա-յարմար գտան, քոյր շրջաններու հետ համախորհուրդ, քննել նաեւ համա-հայկական երիտասարդական կազմա-կերպութեան մը ծրագիրը եւ, փոխա-նակ անուններու կառչելու, ընդհա-նուր շարժման մը միանալու կարե-լիութիւնները:

Նոյն օրերուն, տեղի ունեցաւ նաեւ սկաուտական համագումար մը իր օ-րակարգով: Շրջանի սկ. ընդհ. խմբա-պետ ընտրուեցաւ Ներսէս Աստուա-ծատուրեան:

ՄԱՄՈՒԼ

Ճեպէլ Մուսան

— . —

Պէյրութի Ազդակը կը գրէ այս խո-րագրով խմբագրականի մը մէջ (27 յունիս).

— «Աշխարհագրապէս գաղթաշ-խարհի այս մասը կը ներկայացնէ հը-րաշալի առաւելութիւններ: Սուէտիոյ ճիշդ արեւմուտքը, դարձեալ ծովա-հայեաց Կասիոսի կողերուն վրայ փռ-ուած են ուրիշ հայկական ութ գիւ-ղեր՝ Քէսապի շրջանն է սակա, եր-բեմնի Գասա Պէյլան՝ իր անունին ար-դար գեղեցկութեամբ ծանօթ: Այս եր-կու հայկական գիւղախումբերը միա-սին այսօր 15.000 քաջարի եւ աշխա-տունակ գիւղացիութիւն մը կը հաշ-ուեն իրենց մէջ:

Այս շրջանները իրարմէ կը բաժ-նուին մէկ քանի ժամուան տարածու-թեամբ երկրամասէ մը, բնակելի Ալէ-վի գիւղացիներէ: Քէսապ ինչպէս Սուէտիա, կրեց հաւասարապէս վեր-ջին պատերազմին դառնութիւնները եւ նոր է որ սկսած է իր մէջքը շտկել: Վերջին տարիները ծխախոտի մշակու-թիւնը դարձած է ապրուստի գլխաւոր միջոցը շրջանին: 1934—35 տարին 40.000 ս. ոսկի կը հաշուուէր այս բերքին հասոյթը: Մշակութեան փոր-ձը տուած էր գոհացուցիչ արդիւնք, եւ յոյս կար տարուէ տարի ալ աւելի արդիւնաւորել զայն: Նիւթապէս սպա-ռած այս շրջանին հայ գիւղացիու-թիւնը սակայն իր սեփական միջոց-ներով անկարող կը թուի թափ ու թը-ռիչք տալ իր տնտեսութեան զարթու-մին: Արտաքին եւ լուրջ օժանդակու-թիւն մը կը թուի անհրաժեշտ արտա-դրողական եւ սպառողական միջոցնե-րը արդիական ձեւով կազմակերպելու համար:

Իբրեւ հետեւանք նիւթական չքո-յութեան, բազմաթիւ երիտասարդ Քէսապցիներ եւ Սուէտացիներ իրենց ընտանիքներով միասին լքած են մայ-րենի իրենց օճախը եւ հաստատուած են Սուրիոյ ամէն կողմը ու մինչեւ հե-ռաւոր Ամերիկա: Ասիկա քայքայումն է հայ գիւղին, երբ մեր միտքը այն-քան արդարօրէն կ'երթայ հայ աւան-ներու վերակազմութեան եւ զարգա-ցումին: Աժան չահաստաններու գա-ղափարը, կը խորհինք թէ տարբեր գետնի մը վրայ, պէտք է տեղի տայ ճիգով մը գործ, չարժում, հեռանկար ստեղծելու իրապէս ազգային մտա-ծումին: Ահա թէ ինչու կը գտնենք անհրաժեշտ հայ մեծահարուստներու եւ դրամատէրերու այս ուղղու-թեամբ տրամադրուիլը:

Խօսելով Սուէտիոյ շրջանին մա-սին, կը տեսնենք որ մէկէ աւելի հը-նաւորութիւններ կան բնութեան հարստութիւնը օգտագործել կարենա-լու տեսակէտով: Մուսա լեռը իր ըն-դարձակ եւ վեհաշուք անտառով փայ-տի կազմակերպուած առեւտուրի մը բոլոր երաշխիքները կ'ընձեռէ:

Կայ Որոնդէսը, որուն ձուկը կ'օգ-տագործուի, կայ եւ անմիջական մօ-տը Միջերկրականը իր անսպառ ձուկի հարստութեամբ, որ կրնայ Սուէտիոյ և Քէսապի զոյգ շրջաններուն համար հաւասարապէս օրուան ապրուստի լաւագոյն մէկ մասը դառնալ եւ իբր պահածոյ կամ սպառելի թարմ սը-նունդ, վաճառուիլ, եթէ երբեք կազ-մակերպուած աշխատանք մը տարուի այս ուղղութեամբ:

Սուէտիոյ անտառները ծանօթ են ի-րենց ընտիր տօսախով: Իսկ Սուէտա-ցիք սանտրաշինութեամբ եւ դգալա-գործութեամբ համբաւուած:

Զմոռնանք որ ներկայ նախնական պայմաններու տակ, ամէն տարի 300է աւելի ընտանիքներ օդափոխութեան կ'երթան այս շրջանները եւ իբր յի-շատակ տօսախէ դգալ կամ պատա-ռաքաղ միայն կրնան գնել: Այս տե-կէտով այնքան է անկազմակերպ շր-ջանը, որ սքանչելի տեսարաններով հարուստ այս գիւղերը չունին մէկ հատիկ շնորհալի քառթ փօսթալ: Փոքրիկ դրամագլուխ մը գիւղին ա-նունով եւ շահը գիւղի բարեզարդու-թեան յատկացնելու նպատակով, բա-ւական պիտի ըլլար կոկիկ եկամուտ մը ապահովել այս փորձով՝ շրջանին:

Այս կարգէն հաշուենք նաեւ պտուղ-ներու պարագան: Աննման դեղձերով հարուստ այս շրջանը պիտի կրնար կազմակերպուած ճիգերով՝ պահածոյ պտուղներու մեծ սպառում մը ունե-նալ: Հրապարակին վրայ Պաղեստինի պահածոները եւ մինչեւ հեռաւոր Քա-լիֆորնիոյ խնձորները կը սպառին, բայց ընդամէնը Պէյրութէն 8 ժամ եւ Հալէպէն 2 ժամ հեռաւորութեան վը-րայ եղող այս շրջաններու պտուղնե-րը կը մնան անվաճառ, գրեթէ:

Կրկին միացեալ դրամագլուխով մը կարելի պիտի ըլլար այս շրջանը ե-լեկտրական լոյսով օժտել երբ պաղ ու առատ ջուրեր լեռներու կողերէն կը ժայթքին»:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ըն-թեռնլի եւ մելանով:

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— • —

— Թու, ծոյլ,— կշտամբեց ընկե-րուհին,— դեռ չես ալ հագուած ...

— Եւգին ջան, հրեշտակս,— ու Սո-նիան փաղաքշանքով կրկին փարեցաւ ընկերուհիին,— մէկ ըսէ, ընթրիքին ի՞նչ զգեստ հագնիմ: Ես կապոյտը չեմ սիրեր, մոխրագոյնը՝ ճրագի լոյ-սին տակ դէմքս գունաթափ կը ցու-ցընէ: Կը հաւնի՞ս աթոռին վրայ ինկած բաց ոսկեգոյնին...

Երկու ընկերուհիները մեծ ոգեւո-րութեամբ սկսան աչքէ անցընել բո-լոր զգեստները այնքան լրջութեամբ, որ կարծես անկէ կախուած ըլլէր ի-րենց ճակատագիրը: Վերջ ի վերջոյ, երկուքն ալ եկան այն եզրակացու-թեան, որ բաց ոսկեգոյն շրջազգեստը յարմարագոյնն էր:

— Բայց, ի սէր Աստուծոյ, Սոնիա, աճապարէ հագուիլ: Չէ՞ որ Պոտա-նիքական այգին երթալու էինք այս օր: Վարդանը վարը կը սպասէ ան-համբեր: Արդէն շատ ուշացանք:

— Վայ, իրաւ որ, բոլորովին մոռա-ցած էի ըրեր: Անմիջապէս, խնդրեմ, Եւգին ջան, ձայն տուր Մաշային, թող Վասիլին պատուիրէ կառքը պատրաս-տել:

Եւ մինչ ընկերուհին դուրս ելաւ, Սոնիան հապճեպով սկսաւ հագուիլ՝ միաժամանակ մտածելով թէ ինչո՞ւ Եւգինէն այդքան տխուր եւ մտազբաղ կ'երեւէր:

Ասլանովենց սեփական կառքը կանգ առաւ բլուրի ծայրը, Պոտանիքական Այգիին առջեւ, այնտեղ՝ ուր խճու-ղին ուղղանկիւն մը կազմած՝ հետ-զհետէ կը բարձրանայ ու կ'երկարի դէպի Կոճոր:

Ուրախ, անհոգ թռչնիկներու նման ճռուողելով, կառքէն դուրս ցատկե-ցին երկու ընկերուհիներն ու Վարդա-նը եւ պահ մը սքանչացած՝ կանգ ա-ռին այդ բարձունքին, որ ուղղակի կախուած էր քաղաքի վրայ: Սքան-չելի տեսարան մը կը պարզուէր այդ տեղէն: Ձախ կողմը՝ Սուրբ Դաւիթ լե-ռը կարծես պահակ կանգնած ըլլէր Թիֆլիսի գլխուն, իր լերկ կողերուն վրայ հիւրընկալելով քաղաքի ծայրա-մասերը: Դէպի աջ հեռուն, Նաւթլու-ղի ուղղութեամբ՝ հետզհետէ բարձ-րացող բլուրներու եռեւ կը գծագր-ուէր հազիւ նկատելի, բարձրաբերձ սարերու մշուշային ուրուագիծը: Ու-ղիղ վարը՝ անդնդախոր բարձունքին յատակը՝ լայնանիստ կը տարածուէր շքեղ Թիֆլիսը, որու հեռաւոր փէշե-րը կը կորսուէին բլուրներու եւ այ-գիներու մէջ: Ահա եւ Կուր գետը, որ քաղաքը երկու հաւասար մասի բաժ-նած՝ արծաթէ ժապաւէնի մը նման հեռուներէն քաղաք կը մտնէր սողա-լով ու երբեմն ծածկուելով շէնքերու եռեւ՝ վերջէն կրկին կ'երեւար:

— Վասիլ, վերադարձիր տուն, — հրամայեց Սոնիան կառապանին, ու ե-րեքով թեւանցուկ սկսան իջնել բու-սաբանական այգիի ոլորուն, զառի-վայր ճամբայէն, արձակուրդ ստա-ցած դպրոցական երեխաներու նման ուրախ, բարձրաձայն քրքջալով:

Երբ հասան փոքր հարթութեան մը, ուրտեղէն զանազան ճամբաներ կը բաց-ուէին դէպի ձորի աւելի վարերը տա-նող, Եւգինէն կանգ առաւ տաղաւարի մը քով.

— Ես հոս պիտի նստիմ գիրքս վեր-ջացնելու: Դուք շարունակեցէք ձեր պտոյտը, անշուշտ շատ բաներ ունիք իրարու յայտնելու:

Եւ մեծ քրոջ մը խանդաղատանքով ժպտեցաւ, նստաւ աթոռի մը վրայ ու բացաւ ձեռքի գիրքը:

— Ա, չէ,— որպէս թէ ընդդիմանալ ուզեց Սոնիան,— դուն ալ միասին ե-կուր իջնենք:

Պարզ էր, որ այդ խօսքերը միայն քաղաքավարութեան համար ըսուե-ցան:

— Եւգինէն, հա, այդ ի՞նչ գիրք կը կարդաս... անշուշտ հայերէն,— ը-սաւ քանի մը վայրկեան ետքը, նիւ-թը փոխելու համար:

— Այո, հետաքրքիր գիրք մը՝ Նար Դոսի «Մահը»: Ափսոս հայերէն չես գիտեր, թէ չէ...

— Սիրային վէ՞պ մը...

— Դժուար է ըսել... Ի հարկէ, սէ-րըն իր տեղն ունի... բայց աւելի լուրջ խնդիրներ.... հասարակական հարցերու շուրջ...

— Ուֆ, Եւգին ջան, բոլորովին ձանձրացեր եմ ձեր այդ հասարակա-կան հարցերէն... Կարծես Հայերը ուրիշ բան չունին գրելու,— ու բարձր ծիծաղելով՝ Վարդանի թեւը մտած եւ միասին վազելով՝ հեռացաւ:

Երբ բաւական մը հեռացած էին, ուղղուեցան դէպի նստարան մը, որ կիսովին կորսուած էր խիտ թուպու-ներու մէջ: Հազիւ նստարանի վրայ տեղաւորուած, տղան ուզեց գրկել եւ համբուրել աղջիկը:

— Ա, էդ չի կարելի,— մատը ըս-պառնալից թափ տալով՝ կեղծ լրջու-թեամբ ընդդիմացաւ Սոնիան,— յար-գելի պարոն, այդ ի՞նչպէս կարելի է...

— Հրեշտակս, անգինս:

— Ոչ, չի կարելի:

— Սոնիա, համբոյր մը:

— Միայն մէ՞կ: Նու, այդ թերեւս կարելի է,— ծիծաղելով պատասխա-նեց աղջիկը:

— Ի՞նչպէս թէ մէկ,— նոյնպէս ծիծաղեցաւ Վարդանը,— չէ՞ որ տաս-նըինը տարեկան եղար այսօր:

— Ուրեմն, տասնըինը համբա՞յր:

— Ի հարկէ:

— Միայն այդքա՞ն, անշնորհք,— քրքջաց Սոնիան ու նետուեցաւ տղուն գիրկը:

Երկու սիրահարները իրար գրկած՝ լռեցին երկար:

— Սոնիա,— առաջինը տղան խօսե-ցաւ,— Սոնիա:

— Նու, Վարդան,— ու ձեռքովը տղուն մազերը շոյեց,— ի՞նչ, սիրե-լիս:

— Ոչինչ, անգինս, որքան լաւ է այսպէս:

— Լաւ է,— ու աղջիկը ծռելով նո-րէն համբուրեց տղան:

— Չեմ գիտեր՝ ինչո՞ւ սիրտս լեց-ուած է... կարծես կուրծքս պիտի պայթի երջանկութենէ... Երբեմն այնպէս կ'ուզեմ լալ ուրախութենէս:

— Ինչ մեծ երեխայ մըն ես դու, Վարդան,— ու կրկին իրար գրկած՝ լռեցին:

Թուփի մը կանաչներուն մէջ ծած-կուած թռչուն մը երկար ճլուըլաց: Հեռուէն՝ ծառի մը կատարին թառած ընկերը եւ արձագանգեց:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

գործավար Լոմաչարսկի, իրենց պատեանին մէջ քաշուած վիճակ մը կը ներկայացնէին: Ինչպէս խորհրդային վարիչներէն շատերը, Զիչէրին ալ կը տառապէր ջղային հիւանդութենէ, որ աւելի ծանրացաւ շաքարախտով եւ վերջապէս քայքայեց իր կազմը: 192-1929 Գերմանիա գնաց դարմանուելու համար: Յետոյ վերադարձաւ Մոսկուա, խնամուելով մասնաւոր դարմանատան մը մէջ: Այս տարուան յունուարէն ի վեր ծանրացած էր վիճակը:

Նոր խռովութիւններ Պաղեստինի մէջ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ խռովութիւնները վերսկսան նոր ուժգնութեամբ, մինչ կը կարծուէր թէ անդորրութիւնը պիտի վերահաստատուի շուտով: Բազմաթիւ խանութներ փակուեցան բանթողներու ճնշումին տակ: Կ'ըսուի թէ արաբ առաջնորդները կ'ուզեն ազդել բանակցութեանց վրայ, նոր դէպքեր սարքելով: Երեքշաբթի օր անգլիացի սպայ մը եւ ենթասպայ մը վիրաւորուեցան, երբ կը վերադառնային Նապլուսէն, իսկ Հրեայ մը սպաննուեցաւ Թէլ-Աւիվի մէջ:

Բրիտանական մարզպանը նոր կոչ մը ուղղեց ժողովուրդին, ձայնասփիւռի միջոցաւ, ազդարարելով թէ ի հարկին պիտի սաստկացնէ զինուորական գրաւումը: Բացատրելով գործադուլներու պատճառաւ ծագած անկարգութիւնները, մարզպանը անձամբ զգաստութեան հրաւիրեց աշխատաւորները, որպէսզի վերջ տան իրենց գործունէութեան:

Պաշտօնապէս կը հաղորդուի թէ վեց Արաբներ սպաննուեցան կեդր. Պաղեստինի մէջ, երբ անգլ. զօրքը «մաքրագործում» կը կատարէր:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

19 ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐ, որոնց վեցը կին եւ մէկը պուլկար, հաւաքաբար դատապարտուեցան 156 տարի բանտարկութեան եւ 5 միլիոն լէյ տուգանքի, Քրայովայի զինուորական ատեանին կողմէ (Ռումանիա): Երեք գլխաւոր ամբաստանեալները, որոնց մէջն է Տիկին Աննա Փոքէր, դատապարտուեցան տասնական տարի բանտարկութեան: Դատը տեւեց երկու ամիս: Կանչուած էին 200 վկաներ: Փարիզի եւ ուրիշ երկիրներու հակաֆաշական կազմակերպութիւնները բուռն պայքար կը մղէին ատենէ մը ի վեր, փրկելու համար ամբաստանեալները եւ մասնաւորապէս Տիկին Աննա Փոքէրը:

ԹՈՒՐՔԵՒԵԳԻՊՏԱԿԱՆ դաշնագիրը, որուն բանակցութիւնները կը շարունակուէին ամիսներէ ի վեր, գրեթէ կնքուած կը համարուի: Այս դաշնագրով պիտի կարգադրուի, մասնաւորապէս, օսմ. կայսրութեան նախկին քաղաքացիներուն հպատակութեան խնդիրը:

Պ. ԻՏԸՆ, Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին նախարարը, չափազանց յոգնած ըլլալով, բժիշկները բացարձակ հանգիստ պատուիրեցին առնուազն մէկ շաբաթ: Յետոյ պիտի վերադառնայ, Պրիւսէլ խորհրդաժողովը պատրաստելու համար (Լոքառնոյեաններու ժողով):

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ զօրաւոր ցնցումներ պատահեցան Խորասանի գաւառին մէջ (Իրան): Հեռագիրը կ'ըսէ թէ 12 հոգի մեռած, 50 հոգի վիրաւորուած են:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ մը վար ինկաւ Եգիպտոսի անապատին մէջ, Գահիրէի եւ Լիբիոյ սահմանին միջեւ: 13 ուղեւորներէն եօթը մեռան, իսկ վեցը վիրաւորուեցան:

57 ՀՈԳԻ ՏԱՔԷՆ ՄԵՌԱՆ Մ. Նահանգներուն մէջ, ուր տեղ-տեղ ջերմաչափը բարձրացած է 120 աստիճանի: 27 նահանգներ մատնուած են զարհուրելի երաշտի մը, որ կը խանձէ հունձքերը եւ ուրիշ անհաշուելի վնասներ կը պատճառէ:

ՏԵՂԱՏԱՐԱՓ ԱՆՁՐԵՒՆԵՐԸ կը շարունակուին Ֆրանսայի մէջ: Առջի օր բուռն փոթորիկներ պատահեցան հարաւային-արեւմտեան, կեդրոնական եւ արեւելեան նահանգներուն մէջ: Թարպի մէջ կարկուտը խախտեց 4000 տանիքներ եւ 50 միլիոն Ֆրանքի վնաս պատճառեց շէնքերու: Շատեր վիրաւորուեցան: Պոատոյի մէջ ալ 10 վայրկեան կարկուտ տեղալով, ահագին վնաս պատճառեց, ծառեր արմատախիլ եղան, ապակիներ խորտակուեցան, հարիւրաւոր տուներ եւ խանութներ ողողուեցան եւ տանիքներ փլան: Փարիզի մէջ եւս անձրեւ կը տեղայ երկու օրէ ի վեր, կարծես թէ աշուն կամ ձմեռ ըլլար:

Դաշտապարահանդէս Մարսէյլի մէջ

ԽՕՋԿԱՏԻ ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ի նպաստ «Նոր-Խօզկատ» աւանի շինութեան Հայաստանի մէջ

տեղի կ'ունենայ 12 յուլիս, կիրակի ամբողջ օրը,

AU MADETի LA CASCADE ծովասուն պարտէզին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ ՏՔԹ. ՔԷՉԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Առնել 1 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Croix-Rougeէն մէկ կայան վեր:

Մանրամասնութիւնները առանձին յայտարարութեամբ,

կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն թուականը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Յ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամներն ու անդամուհիները սոյն շաբաթ երեկոյ, իր դպրոցին մէջ, 6 Պուլվար Ռոտէն, Իսի լէ Մուլինօ: կարեւոր օրակարգ:

ՎԱՐՁՔՈՎ ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ Է

Պօմոն-Սէն-Ժիւլիէնի «Վարանդեան» սրահը՝ թատերական ներկայացումներու, հարսանեկան հանդէսներու, նշանախօսութեան, երեկոյթներու եւայլ կարգի ձեռնարկներու համար: Պայմաններուն տեղեկանալու համար դիմել Ժիրայր Տէր-Վարդանեանի, 50 Bld. Beaumont Beaumont St. Julien:

PETITES ANNONCES

ՕԳՏԱԿԱՐ ՀԱՍՑԷՆԵՐ

ԲԺԻՇԿՆԵՐ.—

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ
Վիրաբոյժ-Ատամնաբոյժ
16, Rue de Vaugirard, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն կամ Սէն Միշէլ
Tél. Odéon 76—22

Dr. L. KRIKORIAN
Ներքին եւ վեներ. հիւանդութիւններ
126, Rue du Fbg. St. Denis, Paris (10)

ՏՈՔԹ. ԽԱՂՈՒՊ
կ'ընդունի երկուշաբթի, չորեքշաբթի շաբաթ ժ. 2-6 եւ ժամադրութեամբ:
8 Rue Degas, փարիզ:
Tél. Jasmin 11-78

OFFICE NANSEN
38 Boulevard Raspail — Paris (6(

ԴԵՐՁԱԿՆԵՐ.—

Գ. ԱՃԷՄԵԱՆ
Արանց եւ կանանց
42, Rue Blanche, մէթրօ՝ Trinité

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐ.—

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
Արեւելեան ամէն տեսակ ապրանքներ
4, Rue de Metz
մէթրօ՝ Strasbourg - St. Denis

ՆՊԱՐՎ. CONSTANTINOPLE
Արեւելեան և եւրոպական ապրանքներ
37, Rue de Trévise
մէթրօ՝ Cadet Tél.: Prov. 82 - 96

Եփրատ նուագախումբի համար դիմել Պ. Տիգրան Օհանեանի, 15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine.

PHOTO REX
A. Keussayan
11 Place Jules Guesde, Marseille
Նուրբ աշխատանք եւ մատչելի պայմաններ:

ԹԱԳԻՈՐ ԱԵՎԱԶԵԱՆ
Կերպասեղէնի ներկայացուցիչ
27, Rue Dunoir, Լիոն (3), Ռօն

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe. LYON.

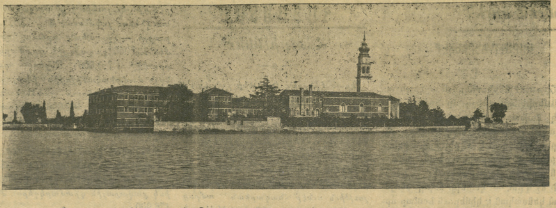
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Թադոյեան իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Տիկին Շէհիրէրեանի, Գնդամ Շէհիրէրեանի եւ իր պարագաներուն, ընկ. Վ. Շէհիրէրեանի տխուր մահուան առթիւ:

XIIe FOIRE DE MARSEILLE

Les organisateurs de la Foire de Marseille se préparent à donner à cette manifestation économique d'automne une importance encore plus grande que les années précedentes. Leurs efforts sont soutenus par le fait que Marseille, premier port de commerce et capitale coloniale de la France, joue un rôle de premier ordre dans les transactions de notre pays. Aussi nombreuses sont des demandes d'adhésion qui parviennent chaque jour au Comité directeur de la Foire.

Rappelons enfin que, pour compléter les expositions et les démonstrations, des Journées spéciales et des Congrès seront organisées. Dans le Palais des Conrgrès de la Ville de Marseille, des salles de travail seront mises à la disposition des Chambres syndicales ou des associations corporatives. D'importantes questions pourront ainsi y être traitées au mieux, dans une atmosphère de travail et d'affaires.

12 ՕՐ ԻՏԱԼԻԱ

Հաւաքական ուղեւորութիւն Վենետիկ եւ Միլան

կազմակերպուած Փարիզի Մ. Ռ. Նախկին Աշակերտաց Միութեան կողմէ,

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Մեկնում.— Ուրբաթ 14 Օգոստ. փարիզէն (Gare de Lyon) ժամը 22.45ին.

Մարսէյլէն.— (Gare St. Charles) ժամը 19,45ին.

Դարձ.— Չորեքշաբթի 26 Օգոստ. ի փարիզ ժամը 14,20ին, ի Մարսէյլ ժամը 11,15ին:

Մէջն ըլլալով ուղեծախս Փարիզ—Վենետիկ—Փարիզ, բնակութիւն եւ սնունդ առաջնակարգ պանդոկներու մէջ, 750 ֆր., իսկ Մարսէյլ—Վենետիկ—Մարսէյլ 650 ֆրանք:

Մասնաւոր դիւրութիւններ իտալական visaին համար:

Մանրամասնութեան համար դիմել հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 17—19

Association des Anciens Elèves Moorat-Raphaël 49 Rue Rochechouart, Paris (9e)

իսկ կիրակի օրերը ժամը 13—15 Սեւրի Մուրատեան վարժարանի քարտուղարութեան:

Մարսէյլի եւ Մարսէյլի շրջանին համար Միութեան ներկայացուցիչներն են.

Mrs Ekserjean & Marimian, 40 La Canebière, Marseille.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԵՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ յուլիս 14ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 19 rue Ampère. Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգերը:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ.

Գաւառ

Վիէնի կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբի բոլոր ընկերները վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, խաժակ Ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ վարանդեան կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները եւ համակիրները 10 յուլիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանին մէջ: կը դասախօսէ ընկ. Վ. ՋԻԼԼԷՐԵԱՆ: Նիւթ՝ ընկերվարութիւն եւ ազգայնավարութիւն.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան միութեան անդամական ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ 12 յուլիս, յառաջիկայ կիրակի կէս օրէ առաջ ժամը 10ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ, 5 rue de l'Eclipse. Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ վ.ռամեան ենթակոմիտէի ընկերներ, կիրակի, յուլիս 12ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ: կը հրաւիրուին նաեւ «Աւտօ» խումբի ընկերները.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զաւարեան ենթակոմիտէի ժողովը, մասնակցութեամբ վարանդեան խումբի, այս կիրակի յուլիս 12ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ալնունի ենթակոմիտէի եւ Համազասպ խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս կիրակի յուլիս 12ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Սէն Լուի մէջ, ծանօթ հաւաքատեղին:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է Անիէռի «Արամ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը, որ տեղի պիտի ունենար 11 Յուլիս շաբաթ երեկոյ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Պանեէօ-Քաշանի Մասնաճիւղի Սանուց Միութեան կողմէ

12 յուլիս, կիրակի առաւօտեան ժամը 11էն գիշերուան ժամը 11

Chez Fiquet, Ռօպէնսոն

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ ԺԱՄԸ 3—7

կը ներկայացուի սանուհիներու կողմէ

48 ՕՐՈՒԱՆ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔ

կը նուագէ թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ, կը պարէ փոքրիկն ՌԷԺԻՆԱ

7—11 եւրոպական պարեր: Ճազ: Դիւրամատչելի պիւֆէ:

Անձրեւի պարագային գոց սրահ: Մուտք 3 ֆրանք:

փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կ. ԽԱՉԻ ԵՒ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՇԱՎԻԼԻ Մ. ՃԻՒՂԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

12 յուլիս, կիրակի օր, Շավիլի օդասուն անտառին մէջ

Գեղարուեստական բաժին:

Պարեր՝ «Եփրատ» նուագախումբի մասնակցութեամբ:

ԿԵՐՈՒԽՈՒՄ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄՈՎ-ՀՈՏՈՎ

Մուտքը ազատ է:

Անձրեւի պարագային ապահով տեղ:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ.— Թիւ 1 օթօպիւսով իջնել Puits sans vins, ուրկէ սկաուտներ պիտի առաջնորդեն ձեզ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ

19 յուլիս, Robinsonի անտառը, Maison Fiquet

Ճազ, եւրոպական եւ հայկական պարեր,

ընկերակցութեամբ թառիստ Պ. ԳԱՐԵԳԻՆԻ

ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ: Մուտք 3 ֆր: ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ:

Մինչեւ 10 տարեկան երախաներու մուտքը ազատ:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ.— փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ թրամուէյը եւ իջնել թէրմինիւս:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Maison Gaveau (Սալ տէ Քուաթոր), **45-47 rue de la Boëtie**

17 յուլիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին,

(Սրահին դռները կը բացուին ժամը 8.30ին)

ՌԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Տասը տարեկան)

կը դաշնակահարէ կտորներ՝ Պախէն, Բարատիէն, Սկարլաթիէն, Շոբէնէն, Կլինքա-Պալաքիրէվէն, Տէպիւսիէն, Սկրիապինէն, Վէպէրէն եւ Լիցէն: Դաշնակ.— Կավօ:

ԳԻՆԵՐ.— Ա. կարգ. ֆօթէօյլ 20, Բ. կարգ 15, եւ Գ. կարգ 10 ֆր.:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Դպրոցասէրի Սանուց Միութեան կողմէ

կիրակի 26 յուլիս, ժամը 14էն 22, դպրոցասէրի պարտէզը,

1 ՊՈՒԼՎԱՐ ՏԻՒ ՆՕՌ, ԼԸ ՐԷՆՍԻ.

Վարժարանին սանուհիները կը ներկայացնեն

ՎԱՐԴԷՏ ԾԱՌԱՆ

Զուարթ եւ ժողովրդական օպերէթը:

ՀԻՆԳ ԱՇԽԱՐՀՆԵՐՈՒ ՊԱՐԵՐՈՒ ՏՕՂԱՆՑՔԸ

Եւրոպայի եւ Հայաստանի վերջին պարերը մասնաւորապէս

Մանկական երգախառն պատկերներ:

Դերասան Պ. Ա. Դմրէթեան կը բերէ իր օժանդակութիւնը:

Երաժշտութիւն եւ սիրուն անակնկալներ: Մրցանակաբաշխութիւն:

ՃԱԶ-ՊԱՆՏ, ՊԱՐ, ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ Մուտք 5 ֆր.:

Անձրեւի դէմ պաշտպանողական միջոց:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ.— Թօօպիւս Օփէրայէն կամ Քօռէյէն 21 A, երկաթուղի կառ տը լ'էսթէն կարկանի գիծը, իջնել Րէնսի-Բավիյօն:

Հռամեշտի բացօթեայ ներկայացում

Ծանօթ արուեստագէտ ԼԱՔՔԱՅԻ հայրենիք մեկնումին առթիւ

Սեւրի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

12 յուլիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3.50ին

Նախագահութեամբ յոբելեար բանաստեղծ Աւետիք Իսահակեանի

եւ հմնրածանօթ արուեստագէտ Ա. Շահխաթունիի

կը ներկայացուի Շիրվանզատէի ՉԱՐ ՈԳԻ (4 արար)

Մասնակցութեամբ փարիզահայ ծանօթ դերասաններու:

Գիներ.— 15, 10 եւ 5 ֆրանք:

Դաշտահանդէս Մարսէյլի մէջ

կազմակերպուած Մարսէյլի Ամասիոյ, Մարզուանի եւ շրջանի Հայր. Երկսեռ Միութեան կողմէ

տեղի կ'ունենայ 26 յուլիս, կիրակի ամբողջ օրը,

իգնոյեան եղբայրներու օդասուն ագարակին մէջ,

Trois-Luc Trav. du Roi-de-Pique

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Դերասաններ՝ Տէր եւ Տիկ. ՂԱԶԱՐԵԱՆներ կը բերեն իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ՆՐԹՆԻՆԵՐ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 11 ՅՈՒԼԻՍ
SAMEDI 11 JUILLET 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3163

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՏԱՐՏԱՆԵԼ

Երկար չտեւեց Նեղուցներու վերազինման առթիւ սարքուած մեղրալուսինը, ուր իրար կը գերազանցէին շահակից պետութիւնները, շնորհաւորելու համար «օրինապահ եւ խաղաղասէր» Թուրքիան:

Խորհրդաժողովը հազիւ գործի սկսած, մեքենան սկսաւ ճռնչել:

Նոր ճեղքեր բացուած են արդէն, նոր պայմանագրի հիմնական կէտերու մասին: Եւ ամէն օր թնճուկ մը կը բարդուի եղածին վրայ, անգամ մը եւս ապացուցանելով թէ բան չէ փոխուած միջազգային աշխարհակալութեանց ճակատին վրայ:

«Յառաջ»ի ընթերցողները լիովին ծանօթացան հարցին պատմութեան, ինչպէս եւ թրքական ծրագրին եւ շահակից պետութեանց տեսակէտներուն:

Մենք այստեղ պիտի պարզենք այն կէտերը, որոնց քննութիւնը անելի մը յանգած է եւ կը սպառնայ վիժեցնել կամ յետաձգել խորհրդաժողովը:

Առաջին տագնապը կապ ունի Անգլիոյ եւ Խ. Միութեան յարաբերութեանց հետ, երկրորդը՝ Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ հետ: Նոր պայմանագիրը կը բաղկանայ 26 յօդուածներէ, որոնք բոլորն ալ քննուած չեն տակաւին: Այնպէս որ, նոր ընդհարումներ ալ կրնան պատահիլ, վերջին պահուն: Մինչդեռ լաւատեսներ կը կարծէին թէ խորհրդաժողովը դրական ելքի մը պիտի յանգէր այս շաբթու:

Որո՞նք են անգլեւխորհրդային հակամարտութեան հիմնական պատճառները:

Ինչպէս յայտնի է, խորհրդաժողովին անգլիական պատուիրակութիւնը առանձին ծրագիր մը ներկայացուց, որ մեծ տարբերութիւններ կը ներկայացնէ թրքականին վրայ:

Այդ ծրագրին մէկ տրամադրութեան համաձայն, եթէ պատերազմ ծագի եւ Թուրքիան չէզոք ըլլայ, խաղաղութեանատեն եղած կաշկանդումները պէտք է գործադրուին Նեղուցներէն անցնող մարտանաւերու դէմ. բայց, «այդ պայմանները պէտք չէ գործադրուին ի վնաս պատերազմիկ պետութեան մը»:

Աւելի պարզ խօսելով, անգլիական ծրագիրը կը տրամադրէ որ պատերազմիկ պետութիւնը կարենայ հետապնդել փախստական թշնամին, առանց վար դրուելու Նեղուցներուն մէջ, տարողութեան կամ ուրիշ պատճառներով:

Այս տրամադրութիւնը հաճելի չէր ոչ Թուրքիոյ, ոչ ալ ուրիշ պետութեանց համար, եւ անմիջապէս մերժուեցաւ:

Ասոր վրայ, Անգլիացիները բարեփոխեցին զայն եւ յուլիս 8ի նիստին ներկայացուցին ուրիշ բանաձեւ մը, որուն համաձայն Թուրքիա, եթէ իր երկիրը վտանգուած համարի պատերազմիկ տորմիղի մը անցքին առթիւ, կրնայ փակել Նեղուցները. բայց պէտք է փակէ բոլոր պատերազմիկներուն առջեւ, առանց որ եւ է խտրութեան:

Մոսկուա վճռապէս կը մերժէ այս տեսակէտը, բացառութիւն մը պահանջելով իրեն համար, եւ հիմնուելով շրջանային համաձայնութեանց վրայ, որոնց գլխաւորն է, այս պարագային, ֆրանքեւխորհրդային դաշինքը:

Ուրեմն, խորհրդային իշխանութիւնը կը պահանջէ որ Նեղուցները բաց մնան իր առջեւ, ի հարկին իր մարտանաւերը դուրս հանելու եւ իր յանձնառութիւնները կատարելու համար: Ֆրանսական պատուիրակութիւնն ալ կը պաշտպանէ այս տեսակէտը, իբրեւ դաշնակիցը Խ. Միութեան, եւ պատճառաբանելով թէ ֆրանքեւխորհրդային դաշինքը հարազատ ծնունդն է Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտով նախատեսուած յանձնառութեանց:

— Այն ատեն թոյլ տուէք որ մեր մարտանաւերն ալ Սեւ ծով մտնեն, կը պատասխանեն Անգլիացիները:

Ուրիշ խօսքով, կ'ուզեն որ իրաւունք տրուի թշնամին հետապնդելու մինչեւ ուր որ կրնայ երթալ: «Եթէ Սեւ ծովեան տորմիղ մը կ'ուզէ Միջերկրական իջնել եւ հոն կռուիլ, պէտք է յանձն առնէ նաեւ հետապնդումներ Սեւ ծովու մէջ: Եւ կամ, եթէ չուզեր աչք առնել այդ վտանգը, պէտք է ներսը՝ իր տեղը մնայ»:

Այսքան սուր հակամարտութեան մը առջեւ, խորհրդաժողովը ուրիշ ելք չգտաւ, եթէ ոչ յետաձգել հարցը, մինչեւ որ մթնոլորտը մեղմանայ եւ իւրաքանչիւր պատուիրակութիւն նոր հրահանգներ ստանայ:

Իրազեկներ կը բացատրեն թէ Մոսկուա այսքան պնդելով իր տեսակէտին վրայ եւ իր ետեւէն քաշելով Փարիզը, նկատի ունի ծովային արշաւ մը Գերմանիոյ կողմէ:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, թրքական պատուիրակութիւնը աւելի շատ Անգլիոյ կողմը հակած ըլլալով, խորին վրդովում պատճառեց խորհրդային իշխանութեան, ինչպէս կ'երեւայ Մոսկուայի թերթերուն արտայայտութիւններէն: (Այդպէս պատահեցաւ Լօզանի բանակցութեանց ատեն ալ):

Եւ ահա նոր կնճիռ մը,— այս անգամ Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ:

Առաջինը կ'ուզէ պահել Նեղուցներու միջազգային յանձնաժողովը, իբրեւ վերահսկիչ մարմին, իսկ Թուրքիա իր գերիշխանութեան դէմ կը նկատէ այս հսկողութիւնը, պահանջելով բացարձակ վստահութիւն:

Այստեղ ալ ճակատներու բաժնուած են շահակից պետութիւնները, իսկ Թուրքիան, արդէն ջղագրգիռ, կը պատրաստուի իր դըլխուն ճարը նայելու:

Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ Թուրքիան է որ պիտի օգտուի մեծերու մրցակցութենէն, կատարուած իրողութեան մը առջեւ դնելով զանոնք:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՆԳԻՍՏ ԲԱԲԳԷՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

Անթիլիասէն կը հեռագրեն թէ վախճանած է Կիլիկիոյ աթոռակից կաթողիկոսը, Բաբգէն Ա., որ երկար ատենէ ի վեր կը տառապէր լուրջ հիւանդութենէ մը:

Հանգուցեալը Արմաշական էր եւ իր առաջնորդական առաջին պաշտօնը վարած է Մուշի մէջ, համիտեան շրջանին: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՏԱՐՏԱՆԵԼԻ ԽՆԴԻՐԸ ԿԸ ԲԱՐԴՆՈՒԻ

ԱՆԳԼԻԱ ՆՈՐ ԱՆԵԼ ՄԸ ՍՏԵՂԾԵՑ ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՎՇՏԱՑՆԵԼՈՎ

Մոսկուայի դառնութիւնը Թուրքիոյ դէմ

Նեղուցներու խորհրդաժողովը, որ անելի մը հանդիպած էր անգլեւխորհրդային հակամարտութեան հետեւանքով, շարունակուեցաւ հինգշաբթի օր: Զայն խափանելու համար յետաձգուած էր վիճելի յօդուածը (16), եւ ժողովը սկսաւ քննել միւս կէտերը: Բայց այս անգամ ալ ուրիշ դժուարութիւն մը ծագեցաւ: Անգլիական պատուիրակութիւնը կ'առաջարկէր պահել Նեղուցներու յանձնաժողովը, որ հաստատուած է համաձայն Լօզանի պայմանագրին: Թուրքերը աւելորդ կը գտնեն այդ յանձնաժողովը, առարկելով թէ կացութիւնը հիմնովին փոխուած է: Անգլիական տեսակէտով, յանձնաժողովը անհրաժեշտ է, ապահովելու համար նոր պայմանագրին գործադրութիւնը: Վիճաբանութեան ընթացքին, թրքական տեսակէտը պաշտպանեցին պալքանեան պետութիւնները, Անգլիոյ կողմը բռնեց Ֆրանսա, իսկ խորհրդային պատուիրակը լուռ մընաց: Վիճաբանութիւններէն յետոյ, կարելի չըլլալով միջին ճամբայ մը գտնել, այս խնդիրն ալ յետաձգուեցաւ, լիագումար նիստի մը մէջ քննուելու համար: Կացութիւնը փափուկ է, մանաւանդ որ ռումանական պատուիրակը յանկարծ որոշեց Պուքրէշ վերադառնալ:

Թուրքերը հետզհետէ անհամբեր կը դառնան այս ձգձգումներուն պատճառաւ եւ բացէ ի բաց կ'ըսեն թէ խորհրդաժողովը ինչ ելք ալ ունենայ, Թուրքիա ետ չպիտի կենայ Նեղուցներու վերազինման ձեռնարկէն, որուն սկզբունքով հաւանութիւն յայտնած են շահակից պետութիւնները, բացի Իտալիայէն: Այս վերջին պետութեան բացակայութիւնը լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ ինչպէս Թուրքիոյ եւ Խ. Միութեան, նոյնպէս միւս պետութեանց:

*** Խորհրդաժողովը քննեց նաեւ օդանաւերու խնդիրը: Թուրքիա կ'ուզէ արգիլել որ եւ է թռիչք՝ պատերազմի ատեն: Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ ներկայացուցիչները դիտել տուին թէ չափազանցութիւն է այդ բացարձակ արգելքը: Ասոր վրայ Թուրքիոյ արտաքին գործավարը յանձն առաւ նոր ծրագիր մը ներկայացնել:

*** Մոսկուայի մէջ խորին դառնութեամբ կը դատեն Թուրքիոյ բռնած դիրքը՝ Խ. Միութեան հանդէպ: Այս առթիւ դիտել կուտան թէ անգլիական ծրագիրը, որ նուազ նպաստաւոր էր խորհրդային շահերուն համար քան Թուրքիոյ սկզբնական ծրագիրը, երբեք չպիտի ներկայացուէր, եթէ Անգլիա քաջալերուած չըլլար Թուրքիոյ բռնած ընթացքէն: Թուրքիոյ արտաքին գործավարութեան ընդհ. քարտուղարը Մոսկուա այցելեց անցեալ ապրիլին եւ անշուշտ տեղեկութիւններ հաղորդած էր Թուրքիոյ դիտումներու մասին: Սակայն Մոսկուայի մէջ կը յուսային թէ երկու երկիրներուն բարեկամութիւնը, որ կը տեւէ 15 տարիէ ի վեր, ինչպէս եւ խորհրդային իշխանութեան կողմէ Թուրքիոյ ընծայուած բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնները եւ փոխադարձ այցելութիւնները պիտի մղէին Թուրքիա որ աւելի լաւ ըմբռնէր եւ լրջօրէն նկատի առնէր խորհրդային իշխանութեան ապահովութեան պահանջները՝ Սեւ ծովու մէջ: Քանի մը օր առաջ «Փրավտա» կը մատնանշէր Թուրքիոյ բռնած դիրքին ոչ - բարեկամական հանգամանքը: Այժմ «Ժուռնալ տը Մոսկու»ն է որ դիտել կուտայ.

— «Վերջին դէպքերը ցոյց տուին թէ որքան անհրաժեշտ է զօրացնել Թուրքիոյ ապահովութիւնը: Խ. Միութիւնը կ'ուզէ լիովին հաստատել այդ ապահովութիւնը, ուժ տալով Թուրքիոյ բոլոր պահանջներուն: Ինչո՞ւ համար Թուրքիա իր կարգին այնքան անհասկացողութիւն կը ցուցնէ, երբ Խ. Միութիւնը կ'ուզէ իր սեփական ապահովութիւնը երաշխաւորել Սեւ ծովու մէջ»:

** Պոլսոյ «Ճումհուրիէթ» լրագիրը Տարտանէլի հարցին նուիրուած խմբագրականի մը մէջ կ'ըսէ.— Եթէ իրապէս անգլիական ծրագիրը կը տրամադրէ որ մարտանաւեր Սեւ ծովը մտնեն, առանց նկատի առնելու անոնց տարողութիւնը, այդ կէտը ամբողջովին ուղղուած է Խ. Միութեան դէմ, եւ այս՝ միմիայն ի նպաստ Գերմանիոյ, որուն փոքր եւ արընթաց յածանաւերը պիտի կրնան աւելի ազատօրէն շարժիլ խորհրդային յածանաւերուն դէմ:

Իտալացիներու տեղաւորումը Եթովպիոյ մէջ

Ատիս - Ապէպայի իտալական սպարապետութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն այն զինուորները որ գործ կը գտնեն արեւելեան Ափրիկէի մէջ, անմիջապէս «արտակարգ արձակում» պիտի ստանան: Կը յուսացուի թէ այս ձեւով գործ պիտի ճարուի 100,000 զինուորներու, որոնք անսահման արձակուրդ պիտի ստանան: Սակայն այս զինուորները պէտք է պատկանին 1911ի կամ նախընթաց դասերու:

Եգիպտոսի տուրքը օտարականներու վրայ

Եգիպտոսի ելմտական նախարարը յուլիս 8ին երեսփ. ժողովին ներկայացուց ելմտացոյցը եւ այս առթիւ շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ որ տեւեց երեք ժամ: Նախարարը յայտնեց թէ կառավարութեան առաջին գործերէն մէկը պիտի ըլլայ ջնջել այն ելմտական առանձնաշնորհները զորս կը վայելեն օտարականները: Եգիպտոս շուտով դաշնագիր մը պիտի կնքէ Անգլիոյ հետ եւ պիտի հարկադրուի միլիոնաւոր ոսկի ծախսել երկրին ապահովութեան համար: Արդ, արդար չէ որ միայն Եգիպտացիները ճարեն դրամը, իսկ օտարականները բան չվճարեն, վայելելով հանդերձ բոլոր առաւելութիւնները: Ուստի եկամուտի եւ ժառանգութեան տուրք մը պիտի հաստատուի օտարականներուն վրայ, «Քափիթիւլասիոն»ներու ջնջումէն վերջ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՋՐՈՅՑ

Շաբաթներէ ի վեր ամպ չմնաց որ չկուտակուի Փարիզի գլխուն, — գործադուլ, գործարաններու գրաւում, տարերային ցոյցեր եւ այժմ ալ... անձրեւ, ցուրտ եւ փոթորիկ:

Հազիւ արեւի շող մը նշմարուած, ետեւէն գոռում - գոչում, շանթ, որոտում եւ անձրեւ, անձրեւ:

— Յուլի՞ս է թէ նոյեմբեր: Ամա՞ռ թէ ձմեռ:

Ամէն պարագայի մէջ Փարիզի օդ է, միշտ յեղյեղուկ եւ քմահաճ եւ ծեփ ծեփուն, ինչպէս իր աղջիկները:

Ամպ մըն ալ «Յառաջ»ի վարչատեան գլխուն իջած է, օրերէ ի վեր:

Երէկ աւելի մռայլ տեսայ:

— Ի՞նչ կայ նորէն:

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ. թղթավաճառը եկաւ եւ հաղորդեց թէ թուղթը սղած է, այսուհետեւ 15 փրանք աւելի պիտի վճարենք: Վեր - վար շաբաթը 90 — 100 փրանքի կը նայի ...

— Վիճակահանութիւնը ողջ մնայ:

— Միշտ նոյն հեգնութիւնը: Դուն ալ ժողովրդական ճակատեղովեցիր, հիմա վայելէ: Աշխատաւորները վճարովի արձակուրդ կ'ուզեն, հարկաւ ուրիշ բաներ ալ կ'ուզեն ...

— Դուն եւ Նարդունին ալ չէ՞ք ուզեր: Սէնտիքա մը կազմեցէք:

—Զուարճացիր, զուարճացիր, մինչեւ որ... սնտուկը գործադուլ հռչակէ:

— Սնտո՞ւկ ալ ունինք:

— Անոր պէս բան մը, որ եկածին պէս կը պարպուի: Աջ - ձախ իյնալով գումար մը հաւաքեր էի երէկ, թղթավաճառին գնաց: Այսօր շաբաթ է, տպարան, եռամսեայ, զանազան պարտքեր: Երթալով աւելի շատ պիտի նեղուինք:

— Բայց եւ այնպէս երկրորդ տասնամեակը մտանք: Եկուր նոր յանդգնութիւն մը փորձենք:

— Ի՞նչ:

— «Յառաջ»ի սեփական տպարան մը բանանք, տողաշարով, տպագրականով, բոլոր արդիական յարմարութիւններով:

— Տասը տարի ըսինք, մտիկ չըրիր: Հիմա՞ խելքդ գլուխդ եկաւ: Ի՞նչ գեղեցիկ առիթ էր տասնամեակը:

— Ուշ լինի, նուշ լինի: Ծրագիր մը կազմենք, անմիջապէս գործի սկսինք:

— Դուն «այո» ըսէ, մնացեալը դիւրին է:

... Եւ ամպը փարատեցաւ նորանոր յոյսերով ու խանդավառութեամբ:

ՎԱՀԷ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Գ. Մարտիրոսեան, Վարշաւա	50
Յուլիս 8ի գումարը՝	4066
Ընդհ. գումար	4116

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Գ. Մարտիրոսեան, Վարշաւա	50
Յունիս 21ի գումարը	2277
Ընդհ. գումար	2327

ՆՈՐ ԳԱՆՁԱՏՈՄՍԵՐԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿ ՀԱՆՈՒԵՑԱՆ

Զեղչի սակը 3 առ հարիւր

Ելմտական նախարար Պ. Վէնսան Օրիօլ առջի օր կոչ մը ուղղեց ժողովուրդին, ձայնասփիւռով, նոր գանձատոմսերու շրջաբերութեան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ երէկ, ուրբաթ: Գանձատոմսերու տոկոսն է 4 առ հարիւր, մէկ տարուան համար, կամ 3ուկէս առ հարիւր՝ վեց ամսուան համար, երկու պարագային ալ կանխիկ վճարելի: Գումարներն են՝ 100,000, 10,000, 1000, 500 եւ 200 փրանք: Ամէն դիւրութիւն պիտի տրուի, որ եւ է ատեն զեղչելու համար զանոնք: Տոկոսները կանխիկ վճարելի ըլլալով, գանձատոմսերը կարելի է գնել բոլոր դրամատուններէն, նամականատուններէն, կառավարական եւ քաղաքապետական հաստատութեանց ելմտական վարչութիւններէն: Գործառնութիւնները պիտի կատարուին 1000 փրանքը հաշուելով 960, տարեկանի համար, եւ 982 փրանք 50 սանթիմ՝ վեց ամսուան համար:

Ելմտական նախարարը իր ճառին մէջ վստահութիւն յայտնեց գործերու վերաբացման համար: Ըսաւ թէ վերջին երկու շաբաթներու ընթացքին կէս միլիառ փրանքի ոսկի վերադարձած է Ֆրանսա, մինչդեռ մինչեւ յունիս 15 օրական 200 միլիոն փրանքի ոսկի կը փախչէր երկրէն: Այս առթիւ խոստացաւ կրճատել եւ աւելի պարզ ձեւի մը վերածել տուրքերը, որպէսզի դիւրանան վճարումն ու հաւաքումը: Ու նորէն չեշտեց.

— «Քանի մը ամիսէն փեթակը պիտի ոգեւորուի, ահաբեկ եւ պահուած դրամագլուխները նորէն պիտի խառնուին տնտեսական կեանքի գործունէութեան: Անհրաժեշտ է որ մեր երկիրը աշխարհի առջեւ ապացուցանէ իր բարոյական ուժը եւ յաւիտենական երիտասարդութիւնը»:

Նախարարին ճառէն քանի մը ժամ առաջ Պանք տը Ֆրանսը 4էն 3 առ հարիւրի կ'իջեցնէր զեղչի սակը, որ 6 առ հարիւր էր յունիս 22ին, իսկ 3 հարիւր եղած չէ 1934 նոյեմբեր 14էն ի վեր: Պանք տը Ֆրանսի շաբաթական տեղեկագիրը 342, 000,000 փրանքի յաւելում մը կը ցուցնէ ոսկի պահեստին մէջ, որ հասած է 54,340,500,000ի: Տարուան սկիզբը 66,000,000,000 փրանք էր: Իսկ թղթադրամի շրջաբերութիւնը բարձրացած է 86,500,000,000 փրանքի, ինչ որ 1,300,000,000 փրանքի յաւելում մը կը կազմէ անցեալ շաբթուան վրայ:

Ի՞նչպէս պիտի արգիլուի գործարաններու գրաւումը

Ներքին նախարար Պ. Սալանկրօ բացատրութիւններ տուաւ երեսփ. ժողովի ընկերվարական խմբակցութեան առջեւ, իր ծանօթ յանձնառութեան մասին, որուն համաձայն այսուհետեւ չպիտի թոյլատրուի գործարաններու գրաւումը: Այս առթիւ յայտնեց թէ ի՛նչպէս պիտի արգիլուին գրաւումները.— Նախ հաշտարար միջոցներ պիտի փորձուին գործատիրական եւ բանուորական կոմիտէներու կողմէ, յետոյ քաղաքապետներու եւ երեսփոխաններու միջոցաւ: Եթէ այս երկու միջոցներն ալ չյաջողին, շահակից նախարարները իրաւարարութիւն պիտի առաջարկեն: Եթէ այս ալ չյաջողեցաւ, այն ատեն կառավարութիւնը պիտի ձեռնարկէ բռնադատման, վճռական այլ չափաւոր եղանակով մը: Խմբակցութիւնը հաւանեցաւ այս մեթոտին, եւ իր վստահութիւնը յայտնելու համար նախարարին, մերժեց որ եւ է վիճաբանութիւն:

Նախարարը նոյն իմաստով լուսաբանութիւններ տուաւ նաեւ երեսփ. ժողովի ձախակողմեան խմբակցութեանց պատուիրակութեան: Այս առթիւ համայնավարներու ներկայացուցիչները յայտարարեցին թէ համաձայն են որ ի-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ՆՈՐ ԿԵՆՑԱՂ

— . —

Հաւաքական տնտեսութեան քաղաքականութիւնը հիմնովին փոխեց խորհրդային գիւղին կերպարանքը: Մինչ այդ՝ գիւղի տնտեսական յարաբերութիւնները կը հիմնուէին անհատական սեփականութեան սկզբունքին վրայ: Դարերու ընթացքին գիւղացիի անհատականութիւնը կաղապարուած էր այդ սկզբունքով եւ իր կենցաղը կը ձեւակերպուէր համաձայն գիւղի տնտեսական կառուցուածքին եւ ատոր համապատասխան ըմբռնումներու: Բնական է, որ հաւաքական տնտեսութիւններու դրութիւնը պէտք է իր կնիքը դնէր նաեւ գիւղական կենցաղին վրայ:

Կոլխոզային նոր կենցաղը վերին աստիճանի հետաքրքրական նիւթ մըն է: Դժբախտաբար այդ մասին խորհ. մամուլը շատ չարտայայտուիր: Ուսումնասիրութեան համար միակ աղբիւրը կը մնայ գրականութիւնը, որ կը հանդիսանայ իր ժամանակակից կեանքի հայելին: Այդ տեսակէտէն մեծ արժէք կը ներկայացնէ խորհ. գրականութիւնը, որովհետեւ վերին հրահանգով պարտաւորուած է գեղարուեստականօրէն ներկայացնել Խ. կեանքի նորանոր երեւոյթները:

«Պրաւդա»ի յունիս 30ի թիւին մէջ տպուած է քննադատական երկար յօդուած մը, ուր հեղինակը քննութեան ենթարկելով խորհրդային թատերագիր Սիմուկովի գաւեշտական մէկ թատերախաղը, կը դատապարտէ վերջինս անոր համար, որ իբր թէ իր «Հարսանիք» գործին մէջ խեղաթիւրուած է կոլխոզային կենցաղը: Թէեւ այս յօդուածը խիստ քննադատութիւն մըն է, բայց եւ այնպէս չի ժխտեր որ «Հարսանիք» թատերախաղին մէջ նկարագրուած դէպքը իրօք որ տեղի կ'ունենայ կոլխոզներու մէջ: Ամէնէն էականը այս խոստովանութիւնն է:

Թատերախաղի նիւթը հետեւեալն է.

— Կոլխոզի մը մէջ կ'ապրի հարուածային հօրթարած Օր. Կատեան: Դրացի կոլխոզի հարուածային հովիւն է Պետրո անունով երիտասարդը: Դաշտին մէջ կը ծանօթանան, կը սիրահարին եւ չարք մը արկածներէ վերջ կ'ամուսնանան: Պարզ սիրավէպ մը: Սակայն, թատերագիրը նպատակ է դրած իրեն բեմին վրայ ներկայացնելու կոլխոզային նոր սէրը, որ հակառակ իր կամքին, գաւեշտական հանգամանք ունի: Զաւեշտ մը, որուն խորը ողբերգութիւն մըն է ծածկուած:

Կոլխոզային քաղաքականութիւնը առաջ բերաւ անասուններու կոտորած: Կառավարութիւնը ոչ միայն խիստ միջոցներ ձեռք առաւ անասնաբուծութիւնը վերականգնելու, այլ եւ պարգեւներ խոստացաւ բոլոր այն գիւղացիներուն, որոնք մասնաւոր խնամք ցոյց կուտան անասուններու հանդէպ: Թէ խորհ. վերին մարմիններու այս հրահանգը ինչպէս կը հասկցուի կոլխոզներուն մէջ, այդ մասին թող պատմէ պրոլետգրող Սիմուկովը. —

Կատեան կը կորսնցնէ հօրթ մը, որուն անունը Պետիա է: Փնտռտուքի ատեն հետեւեալ ձեւով կը սկսի կանչել իր սիրած հօրթը: — Ո՞ւր կորսուեցար, Պետիա ... չէ՞ որ քեզ ամէնէն շատ կը սիրեմ ... Դուն ինծ համար ամէնէն գեղեցիկն ես ... ձայն հանէ, Պետինկա, քեզ կը փայփայեմ, կը գուրգուրամ քու վրադ ... սիրասուն Պետինկա, ձայն հանէ ...

Լսելով այս սրտաբուխ խօսքերը, հովիւ Պետիան իրեն հասցէին ուղղըւած կը նկատէ, կը մօտենայ, կը ծանօթանան, կը սիրահարին եւ ամբողջ տարի մը կը վայելեն գեղջկական հըմայիչ սէրը: Սակայն, որքան ալ բուռն ըլլայ այս սէրը, Կատեան չի դադրիր սիրելէ նաեւ իր հօրթը: Եւ այն ատեն որ կը չարժէ սիրահար հովիւին նախանձը եւ օր մը Պետեան գիտել կուտայ, թէ հօրթը իրմէ աւելի կը սիրէ: Առանց վարանումի Կատեան իսկոյն կը պատասխանէ, թէ տղան կը սխալի, որովհետեւ երկուքն ալ հաւասար կը սիրէ ...

Վիրաւորուած հովիւը հետեւեալը պատասխանելով, կը բաժնուի Կատեայէն.— Շնորհակալ եմ: Միայն թէ չեմ ուզեր հաւասարիլ հօրթի մը հետ:

Աղջիկը կը նախընտրէ պատուել սիրած տղայէն, բայց ոչ հօրթէն ...

Ի վերջոյ սիրահար զոյգը պիտի ամուսնանայ, սակայն կը հակառակի Կատեայի մեծ հայրը՝ վարպետ ձիաբոյժ մը: Անկասկած Պետեան շատ կը սիրէ աղջիկը: Բայց վերջին վայրկեանին կը զգայ, որ իր նժոյգը Կատեայէն աւելի կը սիրէ: Ան պատրաստ է հրաժարելու ամուսնութենէ, եթէ օրիորդին մեծ հայրը հաւանի բժշկել իր հիւանդ նժոյգը ...

Երկուքին մէջ ալ շատ աւելի զօրաւոր է դէպի անասուններն ունեցած սիրոյ զգացումը:

Այս ամբողջ պատմութեան մէջ գլխաւոր դերակատարներ են նաեւ երկու կոլխոզներու նախագահները: Սակայն ասոնց մտահոգութեան շարժառիթները տարբեր են:

Ինչպէս Կատեան, նոյնպէս եւ Պետեան հարուածային աշխատաւորներ են եւ շատ օգտակար կոլխոզներուն: Նախագահներէն ոչ մէկը կ'ուզէ զրկուիլ աշխատող բազուկներէ: Թէ տղան եւ թէ աղջիկը երբ կը հասունան, նախագահներէն իւրաքանչիւրը գիշեր ցերեկ կը հսկեն անոնց վրայ, որպէսզի դրացի կոլխոզէն երիտասարդ մը չգայթակղեցնէ Կատեան եւ ամուսնութեան չտանի իր կոլխոզը, կամ հակառակը չպատահի՝ աղջիկ մը չգրաւէ Պետեան եւ ետեւէն չքաշէ դէպի իր կոլխոզը: Ինչպէս Կատեայի պատկանած կոլխոզի նախագահը կը պատմէ, գիշերները «չունի նման» կը դառնայ Կատեայի տունին շուրջը, որպէսզի դրացի կոլխոզէն երիտասարդ մը մուտք չունենայ հոն: Նոյնը կը խոստովանի նաեւ Պետեայի կոլխոզի նախագահը: Բնական է, որ երիտասարդները պիտի ամուսնանան, սակայն ամբողջ խնդիրը հոն է, թէ ամուսնութենէն վերջ ո՞ր կոլխոզին մէջ պիտի ապրին: Չէ՞ որ երկու զոյգ աշխատող ձեռքերու խնդիր կայ մէջտեղը ...

Հարսանիքի օրը կը վախնան թէ Կատեայի մեծ հայրը կրնայ արգելք հանել եւ խանգարել ամուսնութիւնը: Նախագահը այդ խնդիրը կարգադրելու դիւրին միջոցը իսկոյն կը գտնէ: Կանչելով իր կոլխոզի մէջ ապրող կիներէն մէկը, կ'ըսէ.

— Մատրիխա, լսէ՛, քու ակռաներըդ դեռ տեղն են ... Գնա՛ ծերուկին մօտ եւ գոնէ երեք ժամ զբաղեցուր զայն ... Ծերուկին դեռ առոյգ է ...

Այս գռեհիկ ու չնական առաջարկը կը վրդովէ կինը, բայց ի վերջոյ կը համաձայնի ու կ'երթայ ձիերու գոմ ...

Հարսանիքը տեղի կ'ունենայ: Իսկ թէ ամուսնանալէն վերջ իր կոլխոզին մէջ պիտի ապրին, կը մնայ անյայտ: Եւ հետաքրքրական ալ չէ մեզի համար:

Կարեւորը կոլխոզներու մէջ յառաջ եկած նոր կենցաղն ու բարքերն են: Կենցաղ մը, որ կը ստեղծուի վերին հրամանով: Կենտկոմը եւ Ժողկոմխորհը անասուններուն խնամք տանելու հրամանագիր կ'արձակեն, իսկ հարուածային կոլխոզականը իր հարուածային եռանդը ցուցնելու համար, խնամքը սիրոյ կը փոխարկէ եւ մարդկային այդ վեհ զգացումը կը գռեհկացնէ ու կ'անասնացնէ: Եթէ իրականութեան չի համապատասխաներ Կատեայի եւ Պետեայի դէպքը, սակայն շատ բնորոշ է, որ հրամանագիրը այդ ձեւով կը մեկնաբանեն խորհրդային գրագէտները: Հոգ չէ, թէ ծաղրելու իմաստով:

Շատ աւելի յատկանշանական է մարդու առուծախը կոլխոզներու միջեւ: Ճիշդ այնպէս, ինչպէս որ կը կատարուէր Ռուսաստանի մէջ ճորտատիրութեան շրջանին, երբ մարդ էակին վրայ կը նայէին ինչպէս աշխատող անասունի մը: Կոլխոզներու նախագահները կը մտատանջէին ոչ թէ կոլխոզականներու մարդկային զգացումներն ու անձնական երջանկութիւնը, այլ անոնց աշխատանքը եւ բազուկները:— Մեր աղջիկը ձեր տղուն կուտանք, եթէ ան գայ մեր կոլխոզին մէջ ապրի ու մենք չզրկուինք հօրթարած Կատեայէն ...

Իսկ կոլխոզուհի Մատրիխան ծերուկին քով ուղարկելը ցոյց կուտայ, որ հին կալուածատէրերուն ման կոլխոզի նախագահը տէրն է նաեւ իր գիւղին մէջ ապրող կիներուն պատիւին:

Չենք ժխտեր, կրնայ պատահիլ, որ պրոլետ գրող Սիմուկովը չափը անցուցած է: Բայց չէ՞ որ «Պրաւդա»ի քննադատն ալ կ'ընդունի, թէ այդպիսի դէպքեր կը պատահին կոլխոզներու մէջ: Իսկ ինչո՞վ բացատրել այն, որ Սիմուկինի գաւեշտը տպուած է Մոսկուայի մէջ լոյս տեսնող «Թատրոն եւ թատերախաղ» ամսագրին մէջ եւ երկար ատենէ ի վեր կը ներկայացուի Լենինգրատի պետական կատագերգական թատրոնին մէջ ...

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

— . —

«Յառաջ»դ իմ բոցավառ, քանի որ Ժընեւ եկած ենք, անգամ մը հանդիպիլ կ'ուզեմ փաստակուռ Հայունի Տիկին Ե. Զօրեանին, բայց դժբախտաբար տունը չենք գտներ զինքը: Նախօրօք լուր մը չէինք կրցած ձգել: Երկու ժամէ ի վեր կը չափչփենք Ժընեւը: Լեւոնիկը մեզ կը դարձնէ ու կը բացատրէ,— ահա այս հիւանդանոցն է: Ահա այս բժշկական համալսարանն է: Այս պետական թատրոնն է: Ազգերու Դաշնակցութեան հին շէնքն է: (Ժամանակ չունենալով՝ նորը չկրցանք տեսնել, եւ լաւ է որ չտեսանք ...) Նամակատունն է, կայարանն է, եւն. եւն.:

Բայց, ես որքան որ կը դառնամ իրենց հետ, բնաւ ուշադրութիւն ըրած չունիմ, թէ ի՛նչ կը բացատրուի ... Այլ, աչքերս նետած եմ սա դիմացը, Ժիւրա կոչուած լերան վրայ, ու մտքիս մէջ զանազան բաներ «ձիրիտ» կը խաղան:

— Ախ, հիմա սա լերան վրայ ըլլայի ... Ուլիկներ ու գառներ ունենայի ... Ուլիկներս ցատկոտէին, գառնուկներս իրենց պոլիկ բերաններով ծաղիկներ փետէին, ու ես ալ ատոնց քով թուփի մը տակ նստած, մէկ կողմէն զիրենք դիտէի, ու միւս կողմէն այդ գեղեցիկ վայրերը նկարագրէի:

Մանկութիւնս ու պատանութիւնս ամբողջ հասակ նետած են բնութեան ծոցին մէջ, եւ այդպէս ալ երիտասարդ հոգիս թրծուած է: Երբեք չեմ սիրած քաղաքներն ու իրենց հարուստ շէնքերը, այլ հոգիս տենչացած է միշտ ապրիլ փոքրիկ գիւղերու մէջ, բնութեան աւելի մօտիկ: Ահա ասոր համար, 12 տարիէ ի վեր Ֆրանսայի մէջ նախընտրած եմ գիւղերը:

Արդէն անցած է Ժընեւին յատկացուած վեց ժամը: Դարձեալ հաւաքուած ենք յիշատակներ արթնցնող սա անուշիկ տեսքով լճին մօտ, մեր օթօքարին շուրջ: Ժամը հինգն է, կը մտնենք ներս ու մեր տեղերը կը գրաւենք: Եւ, ահա մեկնումի ժամը հնչեց, օթօքարը իր աղմկոտ ձայնով ճամբայ կ'ուզէ բազմութենէն: Թռած ենք, Ժընեւը մեր կռնակին կը նայի այլեւս ...:

Այժմ ճամբան փոխեցինք: Վերադարձը պիտի կատարենք Լիոնի վրայով՝ էն նահանգէն: Առաջին պահուն, դարձեալ թեթեւ քննութիւն մը: Երկրորդին, մինչեւ գրպանները կը մօտենան ... բայց եւ այնպէս, ապահով կը պրծինք,

Ահա կ'անցնինք երկու բարձրահասակ եւ անտառախիտ լեռներու մէջտեղէն: Արեւը հեռուէն կը խնդայ մեզի, եւ կարծես ըսել կ'ուզէ,— վազեցէք որ հասնիք ինծի ...: Ժամը 6ը անցաւ, եւ մենք կը դառնանք դար, անցնելով կամուրջէ մը, ուր Ռոնը քիչ մը լայնցած ու երկնցած կը դիմաւորէ մեզ: Ահա դարձ կը բարձրանանք: Օթօքարը իր ... կը փոխէ, իսկ մենք լուռ կը դիտենք ամէն կողմ: Բաւական բարձրն ենք այժմ, ու կը սուրանք լերան մէջքէն: Մեր դիմացը կ'երեւնան անհարթ պատռուածներ, որոնց մէկուն վրայ շինուած է փոքրիկ գիւղակ մը: Ինչպէս կը բնակին այդտեղ ... հապա եթէ վար գլորի՞ն ... Կը մտածեմ.— Ո՞ր մէկը նկարագրել, ու դասաւորել այս նիհար տետրակին մէջ, ուր արդէն քանի մը փոքրիկ թերթիկներ մնացած են: Լեռ, ձոր, պուրակ ու անտառ, ժայռեր, ժայռեր, ու շատ տեղերուն կ'երեւան արեւի փայլուններ: Սքանչելի տեսարաններ, ..., մեզի՞ ինչ ... մեզի խորթ են այս բոլորը ... ու դարձեալ մտքիս թելը կը փրթի ... աչքերս կը գոցեմ ակամայ, երեւակայութեանս մէջ գեղեղելու պատկերը մեր հայրենի «խենթ լեռ»ան ... բայց ահա, կողքիս՝ Ֆրանսուհի գիրուկ տիկինը թիկունքիս կը հպի ձայնելով.

— Պարոն, պարոն նայէ սա դիմացը, ինչ աղուոր տեսարաններ ... Նայէ հեռուն գտնուած այն լերան, որուն կէսէն վար ծեփուած են գիւղերն ու տուները ... նայէ դիմացը ճերմակ ոչխարներու հօտին ... տես, Ռոնը ծփայ ու կ'երեւայ տակաւին: Ֆրանսան գեղեցիկ երկիր է, չէ՞ պարոն ... այսօր շատ հիանալի տեղերէ անցանք:

— Այո, տիկին, կը յարեմ ամէջամէջ, համաձայն եմ ... բայց, մեր Հայաստանը ալ աւելի գեղեցիկ է ... դուք տեսնէիք՝ մեր զոյգ Մասիսները, Նեմրութը, Սիփանը, Գրգուռը, Ծովասարը, Արագածը, ու շատ շատեր ... Դաշտերը, լիճերը, գետերը արագավազ ու խենթուկ ... այս բոլորով շատ հարուստ է մեր երկիրը, տիկին ... Հապա մեր լեռներուն ծաղիկները հոտաւէտ, չեմ կրնար բացատրել, գիրուկ տիկին ...

Եւ ահա հասած ենք Պելկարա գիւղաքաղաքը, Ժընեւը 35 քիլոմեթր անդին:

Հոս անգամ մը եւս Ռոնը մեր առջեւ կ'ելլէ: Սիրով բարեւ մը կուտանք իրեն, իջնելով Պելկարտին չէմքը, ուր կը գտնուի նեղ ու բարձր կամուրջ մը: Մեր եւ ուրիշ բազմաթիւ օթօքարներ ու ինքնաշարժներ հանդիստ կը հրամային տասնըհինգ վայրկեանի համար:

Կ'իջնենք վար կամուրջին ոտքը: Հարիւրաւոր բազմութիւն լեցուած է Ռոնի ափը: Այստեղ Ռոնի խենդութիւնը նկարագրել պէտք եղածին պէս, կը խոստովանիմ որ իմ ոյժերէս վեր է: Այնքան նեղ է անցքը, որ կարծես մարդ եթէ ուզէ քիչ մը հեռուէն ոյժ առնել, կրնայ այս ափէն միւս ափը ցատկել: Պայմանաւ որ չվախնայ իր դեւի ձայնէն, ու լեղին պատռելով վար չգլորի: Զովէժ մը, լայն տարածութեամբ կը թափի քիչ մը վերէն, որուն հոսանքը այնքան սահուն ու անդամուկ է արահետէն դարձած ատեն, բայց երբ որ առջեւը կը նայիս, կ'ուռի ու կը բարձրանայ քանի մը մեթր, գոռգռալով ու մոլեգնելով: Պաղ ու ուժեղ հով մը կը քշէ դէպի քեզ:

Իսկ կամուրջին տակ, ինչպէս ըսի, շատ նեղցած են ժայռերը երկու կողմերէն: Այս տեղէն անցնելու ատեն, խենթեցած վիշապի մը նման մէկ այս ափի ժայռին կը զարնուի, ու մէկ այն ափի ժայռին կը գալարուի, ու նեղ կը գտնէ անցնելու համար:

Զբօսաշրջիկներ թափած ամէն կողմ, շատեր կը դիտեն շարունակ ու չեն կշտանար, իսկ ուրիշներ ալ կը նկարեն ու կը նկարուին: Տասնըհինգ վայրկեանի մեր ժամանակը լրացած է արդէն: Բոլոր ընկերները հաւաքուած են եւ օթօքարը անդադար կը գոռացնէ իր գոռ ձայնը, բայց, ես եւ վարդապետը Ռոնի ափը կը դանդաղինք, վայրկեան մը աւելի դիտելու համար:

Վերջապէս, կը բարձրանանք քաղաք, եւ մեր ճամբան շտկելով Ռոնի հետքը դարձեալ կը կորսնցնենք ...

Երբեմն բարձրերէն, ու երբեմն ալ ստորոտներէ կը վազէ օթօքարը: Լեռնահարթէ մը կ'անցնինք այժմ, ո՜հ, նորէն բաղդատութիւն մը: Մեր «Թէքիր»ին կը նմանի ... բայց, «եայլա»ներ, հօտերու աղբիւրներ պաղուկ՝ չեն երեւար: Ահա դարձեալ մտքով կը սլանամ ու կ'իջնեմ մեր այդ լերան սառնորակ աղբիւրին վրայ, ծունկի գալով մինչեւ քիթս մէջը կը թաղուիմ, ու կը ծծեմ անկուշտ:

Եւ, «Յառաջ»դ իմ արեւշող, թեւերս նորէն ծիծաղիս, երբ այստեղ դարձեալ երեք բերան ըսեմ մեր Թէքիրին խաղերէն: Թերեւս առարկես թէ, ձեր բոլոր լեռներն ալ խաղե՞ր ունէին ... Այո, մեր ոչ միայն լեռները, այլեւ լեռներու ամէն մէկ քարը, թուփը, վայրը, բոլորն ալ իրենց խաղերն ունէին ...

Խնդաս կամ ոչ, հոգս չէ, երեք բերան ալ սա աշխատասէր գեղացի տղայ, խմբագիրդ նուէր պիտի տամ,

Ուխտ եմ բրեր, Թէքիրու լեռն ըմ գացեր,
Չի գիտնամ թը ուռեր, խըմեր ըմ գացեր,
Որբս ցաւոտ, որբս ցեցոտ ըմ գացեր:

Տես, սիրելի «Յառաջ», իր երգէն անգամ կրնաս գուշակել որ, մեր այս լեռը ուխտավայր մըն է եղեր, ու բոլոր «ցաւոտ» ու «ցեցոտ»ներն ուխտ ընելով հոն կը դիմէին առողջանալու համար ...

Այս սարահարթն ալ երբ կը կծկենք, ահա մեր առջեւ կը փռուի դարձեալ լեռներով շրջապատուած, գիւղաքաղաք մը, Սէրտօն, վարը ձորին մէջ: Ամէն դիէն, սարերու եւ լեռներու արահետներէն, կողերէն, ճամբաներ, ճամբաներ ... ոչ մէկ տափարակ տեղ: Լեռներու մէջքերէն վար, կարծես, քերուած են անտառները ու այգիներու վերածուած: Ինչ աշխատանք: Կը դառնանք բարձրէն ու անկիւնադարձ մը ընելով փոքրիկ ձորակէ մը, կ'իջնենք գիւղին առջեւ, ու կ'անցնինք: Այս տեսարաններն ու գիւղն ալ նետեցինք մեր ետեւ:

Այժմ ժամը ութուկէսն է: Կ'անցնինք դաշտէ մը: Ճամբան իւղ լեցնես կը հաւաքուի, եւ մենք կը թռինք 60—70 քիլոմեթրի վրայ:

Սա հանդիպակաց բլուրները իրարու ետեւ պահուըտուք կը խաղան այժմ: Դաշտը իր կեցած տեղը կը դառնայ կարծես, ոլորուն: Իսկ ճամբու եզերք գտնուած հեռագրաձողերն ու ծառերը դէպի ետ կը վազեն արագ: Արեւն ալ իր վերջին վայրկեաններն է որ կը համրէ, հեռուէն, սպիտակ ու գզգզուած ամպերուն մէջ թաղուած, մեզի մնաք բարովի ասեղնագործ աղօտ թաշկինակը փարտելով ...

Իսկ մենք, ալ յոգնած կատակելէն ու խնդալէն, խորասուզուած ենք խոր լռութեան մէջ: Հեռաւոր բարձրահասակ լեռներուն ստուերներէն վերջ, ահա, կամաց կամաց մութը կը տարածէ իր սեւ վրանը, ու մենք կը հասնինք Փոնթէն կոչուած գիւղաքաղաքը: Ժամը ինն է, մէկ ժամ սպասում ճաշի համար:

Ժամը տասը, կը բաժնուինք Փոնթէնէն: Արդէն գիշեր է: Կապարանման ծանր մութ, երկինքը դարձեալ սեւցած է, եւ աստղի նշոյլ մը անգամ չերեւնար: Օթօքարը կը քալէ կամաց, հազիւ՝ 25 — 30 քիլոմեթրի վրայ: Լռած են բնութեան մէջ ապրող բոլոր էակները: Ճամբու երկայնքին գտնուած լոյսերը իրարու ետեւէ արագ, արագ դէպի մեզ կը վազեն:

Այժմ աւելի զգալի է երգի բացակայութիւնը, քանի որ բնութեան գեղեցկութիւնն ալ դիտելու հնարաւորութենէն զրկուած ենք: Այսօր մինչեւ վերջ, հայկական երգի բացակայութիւնը պէտք եղած հաճոյքէն զրկեց մեզ: Մեր կուրծքը ուռած է առագաստի մը նման, ու մենք թռիլ կ'ուզենք մեր երգերու սաւառնաթեւ սլացքին տակ: Կը կատակենք ու կը չաղակրատենք դարձեալ երբեմն, բայց ասոնք իրենց համը կորսնցուցած են այլեւս մինչեւ հիմա:

Եւ, ահա քովիս գիրուկ Ֆրանսուհիէն առաջարկ մը, անշուշտ, ինքն ալ նեղուած տիրող լռութենէն:

— Հայեր, ինչո՞ւ չէք երգեր ... դուք երգ չունի՞ք ... կամ երգել չէ՞ք գիտեր:

Մեր դէմքերուն վրայ ուրախութեան շողեր կը ցաթին այս չսպասուած առաջարկին համար: Ես, կ'ուզեմ բռնել ու համբուրել սա գիրուկ դրացուհիիս բերանը ...

— Ինչպէս թէ երգ չունինք, գիրուկ տիկին ... եւ, շատ լաւ կ'երգենք: Ոհ, մեր երգերը անթիւ են ... մենք ձեզմէ կը քաշուէինք, մտածելով թէ նեղութիւն պատճառած կ'ըլլանք: Այժմ, քանի որ դուք կը փափաքիք, մենք պատրաստ ենք մինչեւ Վիէն ձեզ երգով հասցնել:

— Տակաւին երկու ժամ ունինք Վիէն հասնելու: Ո՞ր երգով սկսինք, կը հարցնեն տղաքը:

— Հարցնել աւելորդ է տղաք, այս աղամամութ գիշերին բացումը կը կատարենք՝ «Լուսին չկար»ով:

Ուրախութեան ալիքը ալ աւելի կը բարձրանայ: Կը թնդացնենք «Լուսին չկար»ը բոլորս միասին, եւ, Ֆրանսացիներու ծափերուն ու «պիս»երու տակ կը վերջացնենք: Կ'երգենք անմիջապէս. «Պաղեստին հասաւ Հայկական բանակ» երկուքն ալ գոռ ու բամբ:

Այլեւս հաշիւ չկայ, կարգով կ'երգենք՝ ազգային, յեղափոխական ու գեղջկական երգեր, մինչեւ Վիէն: Կ'երգեն նաեւ Ֆրանսացիները, բայց, անոնց երգերը մեր գոռ, բամբ ու սլացիկ երգերուն քով կարծես տժգոյն կը մնան ...

Կողքիս Պ. Զաքարեանին կը հարցնեմ.— Գո՞հ մնացի՞ր այսօրուան մեր ճամբորդութենէն ...

— Չափազանց ուրախ եմ եւ գոհ: Եթէ հազար ֆրանք ալ ծախսելու ըլլայի, այսպիսի կեանք մը մէկ օրուան համար չէի կրնար անցընել ոեւէ քաղաքի մը մէջ:

— Քանի որ այդպէս է, հանեցէք տեսնեմ սա մնացորդ 850 ֆրանքը, որովհետեւ, 150 ֆրանք ծախսեցիք միայն ... իսկ դուք կը խոստովանիք արդէն հազարնոց մը արժելը,— կը կատակեմ ու կը խնդանք:

Ահա Լիոնը մեր առջեւ: Մութ բնութեան մէջ, կիսալուսնի մը ձեւ կ'երեւայ աստղավառ հսկայ տարածութեամբ: Մարդ կը շփոթի թէ, երկինք եւ երկիր տեղափոխուած են ... Երկինքը սեւ - սեւ, մութ, ոչ մէկ աստղ, իսկ կարծես, վերէն մեծ կտոր մը փրթած ու վար ինկած է լայն տարածութեամբ:

Ահա անցանք Լիոնն ալ շակելով մեր ճամբան, ու երգերուն թելը առանց կտրելու կը հասնինք Վիէն, Արդէն կէս գիշեր է:

ՆԵՐՍԷՍ ԽԱՉԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

— . —

Սիրելի Արազ.— Լեզուին մէջ երբեմն զարմանալի հակասութիւններ կը տեսնուին: Ո եւ է լեզուի մէջ որ ըլլայ: Աւելորդ բառեր, որոնք կը կոչուին թարմատար (բառախրաքար անծանօթ է ինծի բոլորովին այս բառին կազմութիւնը ...: Արդեօք այս մասին խօսուա՞ծ է Աճառեանի Արմատական բառարանին մէջ): Կան նաեւ արմատականներ՝ որոնք ուղիղ չեն, ինչպէս զեկուցանել բային արմատը պէտք է ըլլայ զեկոյց, ինչպէս մատչիլ, մատուցանել բայերուն՝ մատոյց, հանգչիլ, հանգչեցնել՝ հանգոյց: Բայց եկ տես որ չեկ ըսուած է, այսպէս իրազեկ: Բայց այլեւս ընդունուած լմնցած եւ կնքուած է: Նաեւ գործածուած է մեր բնտանեկան շրջանակներուն մէջ անեկ բառը, ան ժխտական մասնիկ եւ եկ, «գալ» բային իբրեւ արմատ: Ուրիշ տեղ այս եկ բառը իբրեւ արմատ չէ գործածուած, այլ իբրեւ գոյական, ընիկին հակառակը, օտարական իմաստով: Իսկ երբ պէտք եղած չափով չուռիր խմորը եւ հացը իր համեղ թթուութիւնը չունենար, այլ բաղարջի պէս կ'ըլլայ, կը կոչուի անեկ, այսինքն՝ խմորը չէ եկեր (չէ բարձրացեր, ինչպէս կ'ըսուի ֆրանսերէնի մէջ): Թարմատարի օրինակ մը գոնէ— «Ինչպէս լուացարարները (թափիչ՝ հին լեզուով) չեն կրնար այնպէս ճերմկցնել»: Այս նախադասութեան մէջ այնպէսը թարմատար է, քանի որ կայ վերը ինչպէսը: Իւրաքանչիւր գրող (եւ լաւագոյն գրողներէն իսկ) յօժարակամ ունի այս աւելաբանութիւնը, որ թերութիւն ալ չէ, ըստ նիւթին եւ ըստ հանգամանքներուն — բարկութիւն, չափազանց եռանդ, եւն.: Աւելորդ է ըսել թէ թարմատարի գործածութիւնը ամէնէն աւելի բանաստեղծութեան մէջ կը տեսնուի: Գոնէ բառը գիտցած կ'ըլլան մեր ընթերցողները:

** Ցաւով կը տեսնենք որ մեր Ս. Հայաստանը (իմա՛ թերթը) կը յամառի մնալ իր մտադիր ըմբռնումին մէջ ի մասին օտար բառերու գործածութեան: Չես հասկնար թէ ինչ գաղափարի կը ծառայէն խմբագրողները կամ ներշնչողները: Եթէ «պրոլետար» ընթերցողին յատկացուած է թերթը, ան հաւասարապէս բան չի հասկնար ոչ քու իդէոլոգիա բարբարոս բառէդ, ոչ ալ հայացուած գաղափարաբանութենէն կամ վերացականութենէն: Միայն թէ մրջիւնը անգամ, եթէ քիչ մը աւելի լայն ու բարձր հասակ ունենար, պիտի հասկնար որ հայ տառով ու տիպով հրատարակուած թերթի մը մէջ պէտք է բառերը հայերէն ըլլան, ազգային կրթութեան վսեմ գաղափարով տոգորուած հրապարակագիրներ պէտք է իրենց կոչումին գիտակցութեամբ, խտիր դնեն օտար եւ ազգային լեզուներուն միջեւ: Երբ ռուսերէն գրեն միայն. ի՛նչ կ'ուզեն թող ընեն, գրեն ու կարդան: Բայց ինծի ու քեզի յատկացուած թերթին մէջ պարզապէս պէտք է թօթափեն բանակալութեան լուծը:

** Ուշադի՞ր եղա՞ծ էք, ստ գիրերը (սըտ կամ ըստ) որոշ ժխտականի դեր կը կատարեն հայերէն մէկ քանի բառերու վրայ: Այսպէս՝ եղծել կ'ըլլայ, ի հակառակէն, ստեղծել. երիւր (չիտակ ճամբայ) կ'ըլլայ նոյն ձեւով ստերիւրել (որ կը նշանակէ մոլորեցնել, խոտորել). գիւտ կ'ըլլայ ստգիւտ, ստգտանել (մեղադրանք, սխալմունք գտնել): Անստգիւտ (irréprochable) շատ աւելի գեղեցիկ է քան անմեղադրելի ապուռ - ճպուռ բառը: Անստերիւր վարդապետութիւն՝ համազօր՝ ուղիղ վարդապետութեան: Ահա քեզի աղուոր հոմանիշ մը, որ քերականօրէն ալ կրկնածանց է, քանի որ երկու մասնիկ ունի, երկուքն ալ ժխտական = հաւասար՝ հաստատականի (ան, ստ: Այսպէս՝ երիւր չիտակ ճամբայ, ստերիւր՝ ծուռ ճամբայ, անստերիւր՝ (նորէն) չիտակ ճամբայ ..): — Ամբողջ, ամբիծ կը շարունակուին գրուիլ ն գիրով, անբողջ, անբիծ ... Իրաւ որ այս դարուս մէջ ուսուցիչը յարգի չէ, ապա թէ ոչ՝ անոր բաներուն քիչ մը կարեւորութիւն կ'ընծայուէր: Ըսած էի կարծեմ եւ կը կրկնեմ, ինչպէս երբեմն — ան ժխտական մասնիկին ն գիրը մի կը փոխուի եւ կ'ըլլայ ամ, երբ բով կը սկսի իրեն յաջորդ բառը: Այսպէս՝ ողջ կը նշանակէ լման, բողջ (չի գործածուիր, բայց կազմութեան վրայ կը խօսինք), ոչ - լման (միտք բերէք ինչ որ ըսուեցաւ ժամանակին ողջախոհին եւ բղջախոհին համար), ամբողջ (նորէն լման, երկու ժխտականին մասին վերը բացատրուածին համեմատ), ոչ թէ ... անբողջ: Նոյնը՝ ամբիծին համար: Եթէ անպատճառ քու գիտցածդ պիտի երթաս, ձգէ

ամբիծը, եւ գործածէ լոկ անարատ։ .. Ներողութի՛ւն։ Երկու այլանդակ սա հոլովումի ձեւերը ձեր ամէնուդ բարձր ուշադրութեան կը համարձակիմ մատուցանել, քանի որ գործածողը հոյակապ գրագէտ մըն է.— Տօնախմբման (փոխանակ տօնախմբումի), փառաբանման (փոխանակ փառաբանումի)։ Սա բաղաձայններուն նայեցէք անգամ մը — ԽՄԲՄ ... իրարու վրայ խճողուած ... անձայն։ Կարծես գիրերէ բաղկացած ասպատակելու պատրաստ ջոկեր մը ... — Ի՞նչ հարկ ինքնախաբէութիւն ըսելու, երբ շիտակը ինքնախաբութիւն է։ Հոս Է գիրը ի՞նչի կը ծառայէ։ Խաբել բային արմատականն է խաբ (դիւրախաբ, եւն.) ծայրն ալ ութիւն մասնիկը։ Սա հոս անշնորհ Է գիրը ո՞ւրկէց բուսաւ։ Եթէ «խաբէութիւնը» օրինակ պիտի տաս, պատասխան.— Նախ՝ այդ ձեւին մէջ աւելի ներդաշնակ է քան խաբութիւնը։ (Հաւատացէ՛ք որ մեր հինները ներդաշնակութիւնը մեզմէ աւելի կը պաշտէին ամէն բանի, մանաւանդ միտքի արտադրութիւններուն մէջ։ Կոմիտաս իր անմահութեան տիտղոսներուն գլխաւորը հիներուն կամ ժողովրդային երգերուն ներդաշնակութեան կը պարտի։ Երկրորդ՝ խաբէութիւնը մոլութիւն կամ մեղք է, ինքնախաբութիւնը՝ պարզ թերացում, առաջինը՝ ներգործական ձեւով, երկրորդը չէզոք։ «Խաբութիւնը» որքան աններդաշնակ, ինքնախաբութիւնն ալ (առանց Էի) նոյնքան ներդաշնակ։ — Սիրելի Արագ, գիտե՞ս ես եզ եւ եզն բառերուն տարբերութիւնը։ Եզ կը նշանակէ մէկ, մէկ հատիկ, ն գիրը աւելնալով եղեր է ծանօթ եղջերաւորը։ Պատճառը երբ ... բանասիրութենէն հասկնամ, ձեզի կը բացատրեմ։ Առայժմ, իմ գիտցածս այն է որ եզակի կը ցուցնէ մէկ հատ, եզական՝ մէկ հատիկ, չզանուած։ Նախնիք գործածած են յեզանալ բայը — ժողով կազմել, մէկ մէկ հաւաքուիլ, ինչ որ կ'արդարանայ արմատականով։

*** Բարդութիւնները — ինչպէս գիտէք—հին լեզուին օրէնքով կ'ըլլան. ոչ թէ ասով գրաբարին գերի եղած կ'ըլլանք, այլ հայ լեզուին ընդհանուր կանոնին հպատակած, ինչպէս լատիներէնն ու յունարէնը ընդհանուր կանոն եղած է եւրոպական լեզուներուն։ Նոր կրկնութիւն մըն ալ— Մեր հիմակուան լեզուին մէջ գործածուած գրեթէ բոլոր բարդ բառերը լատ այսմ գրաբարի մէջ կամ հոն ալ կրնան գործածուիլ, եթէ նորակերտ բարդերը կանոնական են։ Այս առթիւ ըսենք որ ուղղականին ք գիրը կը ջնջուի բարդութեան ատեն։ Երբ, զոր օր. բարդ մը չըներ՝ որուն մէկ անդամը «ձեռք» ըլլայ՝ պարտաւոր ես քն ջնջել, ձեռագործ։ Հիմա ես կը խորհիմ որ ուշիմ աշակերտ մը պիտի հարցնէ, գլուխը Յառաջէն վեր բարձրացնելով...։ Եթէ ձեռքին ք գիրը վերցնենք, կը մնայ ոչ թէ ձեռ, այլ ձեռն, ուստի պէտք է ըսենք ձեռնագործ։ Պատասխան.— Ձեռագործը շիտակ է, քանի որ հին լեզուին մէջ ձեռք ալ կայ փոխանակ ձեռինքի, ինչպէս և շիտակ է ձեռակերտ։ Բայց այսչափ միայն. մի չափազանցէք, միւսները բոլոր նով կ'ըլլան.— ձեռնամած, ձեռնտու, ձեռնասուն, ձեռնադրել։ Ձեռքէն (ոչ թէ ձեռինքէն) է նաեւ ձեռարուեստը, ձեռամբարձը, բայց ... ձեռնակապ, ձեռնահմայութիւն։

ՏԱՐԱԶ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հրաւէր Սփիւռքի միութիւններուն

Զ.Ո.Միութեան Դ. Պատգ. ժողովը Մայիսի վերջերը գումարուելով պաշտօն տուաւ ներընտիր Կեդր. Վարչութեան ստանձնել նախաձեռնութիւնը Հայ Երիտասարդական Համադաշնակցութեան մը կազմութեան։

Մամուլի մէջ շատ արծարծուած է այս հարցը եւ միտքերու մէջ բաւական հասունցած։ Երիտասարդական զանազան Միութիւններ կան, որոնք տարիներու կեանք ունին, եւ իրենց գործունէութեան ընթացքին անպայման զգացած թէ ո՛րքան անհրաժեշտ է միացնել ուժերը։ Ուստի աւելորդ կը համարինք խօսիլ երիտասարդական համադաշնակցութեան մը մասին։

Կը կարծենք թէ ամէն պայման պատրաստ է իրականացնելու համար այդ ծրագիրը, հրաւէրն է միայն որ կ'ուշանայ եւ համադաշնակցութեան կազմութեան նախապատրաստական աշխատանքներուն լծուող ձեռքը։

Զ.Ո.Միութիւնը այդ նախապատրաստական աշխատանքն է որ կը կատարէ այս հրաւէրով.—

Համոզուած թէ արտասահմանի երիտասարդական ներկայ կազմակերպութիւնները բաւական են համադաշնակցութիւն մը ստեղծելու, այդ ուժով արտասահմանեան հայկական հրապարակին վրայ երիտասարդութեան խօսքը պարտադրելու, կոչ կ'ընենք լրացնել ծրագիրը, իրականացնելու համար անհրաժեշտ ձեռնարկները։

Այդ նպատակով օգտակար կը համարինք գրաւոր յարաբերութեան մտնել այն կազմակերպութիւններուն հետ, որոնք տրամադրութիւն եւ անհրաժեշտութիւն ցոյց կուտան այսպիսի համատարած երիտասարդական կազմակերպութեան մը համար, յետոյ հրապարակային խորհրդակցութիւններու սկսիլ մամուլով։

Նախագիծի մը պատրաստութեան համար աՀաւասիկ պայմաններ.

1.— Պահել իւրաքանչիւր Միութեան անհատականութիւնը՝ իր անունով, վարչական ներքին կեանքով, նիւթական միջոցներով։

2.— Կազմել միջմիութենական Գերագոյն Խորհուրդ մը՝ համադաշնակցութեան նոր անունով։

3.— Իւրաքանչիւր Միութիւն իր անունը կը գործածէ իբրեւ համատարած կազմակերպութեան մէկ հատուածին անդամը, կը գործէ իր Կեդր. Վարչութեան հսկողութեան տակ՝ ներքին աշխատանքներու գետնին վրայ, բայց կը շարժի Գեր. Խորհուրդին հրահանգով արտաքին ճակատի վրայ։

4.— Գեր. Խորհուրդին ընտրութիւնը կը կատարուի անդամ Միութիւններու լիազօրներուն ընդհ. ժողովին մէջ (երկրէ երկիր հեռաւորութեան պարագային՝ գրաւոր քուէարկութիւն)։

5.— Գեր. Խորհուրդին պիւտճէն կը կազմեն անդամ Միութիւնները։

Համադաշնակցութեան այս Նախագիծին պատրաստութիւնը յանձնել մէկուն այն Միութիւններէն, որոնք տրամադրութիւն կը յայտնեն համադաշնակցութեան։

Նախագիծը կը հրատարակուի մամուլի մէջ, հրապարակային վիճաբանութիւններ կը կատարուին անոր շուրջ։ Վերջնական ձեւ մը տալէ յետոյ կ'աշխատուի կազմել երիտասարդական ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ մը։

Համադաշնակցութեան ոգին կը կազմէ ազգային գիծը։

Կը հրաւիրենք Սփիւռքի բոլոր մարզական Միութիւնները, զինուորական, ուսանողական, երիտասարդական կազմակերպութիւնները յայտնել իրենց տեսակէտը հրապարակաւ կամ գրաւոր, ստորեւ գրուած հասցէին։

Զ.Ո.Մ.Կեդր. Վարչութիւն
17, Rue Damesme, Paris

Ց. Գ.— Բոլոր հայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել եւ արտայայտուիլ այս մասին։ Յառաջ կը խոստանայ արտատպել այդ տեսակէտները։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Տարօնի ընդհ. պատմութիւնը գրելու համար, յունուար 24ին, կոչ մը երեւցաւ «Յառաջ»ի մէջ, Փարիզի Կեդր. Վարչութեան կողմէ։ Անկէ յետոյ քար լռութիւն։

Այդ առթիւ պզտիկ դիտողութիւն մը։ Ամէն անցնող օր կտոր մը կը տանի Տարօնի պատմութենէն։ Երթալով կը սպառի այն սերունդը, որ ծնաւ ու ապրեցաւ այդ աշխարհին մէջ, վայելեց անոր քաղցրութիւնը, եւ քամեց անոր դառնութիւնը։

Վաղը ալ ուշ պիտի ըլլայ Տարօնի պատմութեան համար ձեռք բերել անհրաժեշտ նիւթերը։ Որչափ շուտ շարժին այնչափ շատ բան կրնան փրկել, հոգ չէ թէ այն սերունդէն առնուած նիւթերը ըլլան կցկտուր ու կոպիտ եւ անտաշ։

Օտար մը չի կրնար Տարօնի ողբը ողբալ, եւ անոր պոռթկումը նկարագրել։ Ոչ ալ Հաճի Մուսաբէկի եւ Հաճի Ֆերոյի զուլումները եւ սարսափները թուել։ Ոչ ալ Արքավնից Փօթէ Օհանի, Խարսա Միրոյի եւ Մուշախշնա Գրօի խողխողումը չարագրել։

Օտար մը չի կրնար նկարագրել Տարօնի ուխտագնացութիւնը, զարդ ու զարդարանքները, հարսանիքը, պսակը, մկրտութիւնը եւ մանաւանդ յեղափոխական պոռթկումները սկսելով 1885էն (Արարօ) մինչեւ 1915, Կորիւնով վերջանալը։ Եւ այդ ամէնը, ինչպէս ըսի՝ կրնայ ձեռք բերուիլ օրէ օր նօսրացող սերունդէն։

Նորէն կը կրկնեմ, գործը ծգձգել, կը նշանակէ պատմութեան լաւագոյն նիւթերու կորստեան պատասխանատու դառնալ։

Տարօնի պատմութեան ծրագրին առթիւ ընկեր Ս. Վրացեան իր բանախօսութեան մէջ յիշած էր.— «Տարօնի պատմութիւն գրել՝ կը նշանակէ Հայոց պատմութիւն գրել»։

Փառք մըն էր ասիկա բոլոր Տարօնցիներու համար, փառք մը իր խորքով ու իմաստով եւ այդ փառքը արժեցնելու համար պէտք է գործել առանց ըսի բասներու մտիկ ընելու եւ առանց ընկրկելու։

Մարգար Բարխեան

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 2 յուլիս (Յառաջ).— Ամէն օր պարբերաբար ռումբեր կը նետուին, սակայն 3—4 օրերէ ի վեր մեղմացում ալ զգալի է։ Քաղաքներու մէջ շուկան գոց է։ Հրեաները ունենալով իրենց առանձին շուկան միշտ բաց կը պահեն խանութները։

Մինչեւ այսօր 1534 հոգի դատապարտուած են վերջին խռովութեանց պատճառով։ 1206ը Արաբներ, 328ը Հրեաներ են։ Դատի տակ են 331 Արաբներ եւ 265 Հրեաներ, ասոնք կրակմարի օրէնքին դէմ գործած են։

Քանի մը օր առաջ Երուսաղէմէն աքսորուեցան երեք ծանօթ դէմքեր, որոնց մէկը արաբական Գեր. Խորհուրդին նախագահն էր։ Սարաֆանտ, ուր կը գտնուին աքսորուածները, աւազոտ տաք մասն է Պաղեստինի, Եգիպտոսի սահմաններուն մօտ։

Մինչեւ հիմա Սարաֆանտ աքսորուածներուն թիւն է 150, որոնց 66ը քանի մը օրէ ի վեր ծոմ կը պահեն։ Տեղական թերթերը կը գրեն թէ անոնց վիճակը անտանելի է եւ սեղմումները խիստ։ Աքսորականները շրջապատուած են փշաթելերով, նոյն իսկ ելեկտրական թելերով, որպէսզի չփորձեն փախչիլ։ Պաղեստինի մարզպանը քանի մը օր առաջ այցելեց աքսորավայրը։ Արաբ աքսորականները խնդրած են որ քիչ մը մեղմացնէ խստութիւնը.— 1. Ուրբաթ օրերը թոյլ տրուի աղօթել. 2. Դուրսէն ուտելիք գնել եւ ընկերներու հետ խօսիլ։ 3. Շաբաթը անգամ մը իրենց ընտանիքներուն թոյլ տրուի այցելել։ Մարզպանը ընդունած է այս խնդրանքը, բայց զինուորական խիստ հսկողութեամբ։

** Հրեայ վարձակալներ կը մերժեն վարձք վճարել, առարկելով թէ տագնապ կայ։ Բանջարեղէն կը փոխադրուի Թէլ Ավիվէն, Մերսինէն, Կիպրոսէն եւ Եգիպտոսէն։

** Ս. Յակոբայ մէջ նպաստաբաշխ մարմինը 550—600 հոգիներ կը հոգայ։ Իսկ հայ կաթոլիկ փոխանորդարանը 150 հոգի։ Երկու մարմիններն ալ գնահատելի փութաջանութեամբ կը մեղմացնեն թշուառութիւնը։ Բարեգործականը մինչեւ հիմա 60 ստեռլին Ս. Յակոբայ նպաստաբաշխին ղրկած է, 15 ստեռլին ալ հայ կաթոլիկ խնամատար մարմնին։

Թղթակից

ՆՈՐԷՆ «ՀՐԱՇՔ-ՏՂԱՆ»

«Յառաջ»ի էջերում շատ է խօսուած տաղանդաւոր փոքրիկ Ռաֆֆիի նուագահանդէսների մասին։ Դպրոցը եւ յարատեւ աշխատանքը թողել են իրենց ազդեցութիւնը։ Իւրաքանչիւր հանդէսը մի նոր նուաճում է փոքրիկ դաշնակահարի համար։ Սակայն այն ինչ որ տեղի ունեցաւ յունիս 17-ին, Սալ Կավոյի մէջ, գերազանցեց մեր բոլոր սպասումները։ Ռէմոն Թիպէրժէ երաժշտական դպրոցի տնօրէնը յունիս 17ին կազմակերպել էր իր աշակերտների տարեկան նուագահանդէսը։ Իրար ետեւից բեմ էին բարձրանում փոքրիկ աշակերտները, 10, 11 եւ 13 տարեկան, որոնք նուագեցին զանազան կտորներ (Տէպիւսի, Լիսթ, Պալաքիրեվ, Շուման եւն.)։ Բոլոր նուագած կտորները պարզ էին։ Երեխաները թողնում էին իրենց դասը լաւ սերտած աշակերտների տպաւորութիւն։ Նուագում էին յաջող եւ ճիշդ սակայն միայն այսքան։ Նրանց տուածը — լաւագոյնն էր, ինչ որ կարող է տալ 10—12 տարեկան աշակերտը կամ աշակերտուհին երաժշտութեան բնագաւառում։

Տարբեր էր Ռաֆֆին։

Այս նուրբ եւ գեղադէմ հայ մանչուկը իսկոյն գրաւեց լեցուն սրահի ուշադրութիւնը, որովհետեւ ծրագրի մէջ յայտարարուած կտորը «Ֆանթէզի հոնկրուազ» Լիսթի բարդ եւ գեղեցիկ ստեղծագործութիւններից մէկն է։ Ռաֆֆիկը սկսաւ նուագել ընկերակցութեամբ մեծ սէնֆոնիկ նուագախմբի։ Նուագը ընդհանրապէս, թէքնիքը, վերծանումը, տարիքին անհամեմատ ապրումները, խոր զգացումը, երաժշտական արտակարգ ճաշակը եւ կեդրոնացման զարմանալի կարողութիւնը, ներդաշնակութեան օրէնքների թափանցումը — զարմացուցին հասարակութիւնը։ Այնպիսի լռութիւն էր տիրում սրահի մէջ, որ կարծես նուագողը աշխարհահռչակ դաշնակահար լինէր։ Այս անգամ իրօք որ անկախ տարիքէն, նուագողը կատարեալ արուեստագէտ էր, որ գիտէ յուզել ունկնդիրները, խլելով նրանցից արցունքներ։

Բուռն ծափերու տակ Ռաֆֆիկը վերջացրեց իր կտորը։ Ամբողջ սրահը հասած էր յուզումի վերջին աստիճանին։ Հրաշք մանուկը ստիպուած էր հինգ անգամ գալ բեմ եւ ժպիտը երեսին համեստ խոնարհութիւն անել իր արտակարգ տաղանդի հիացողներին։

Հպարտութեամբ եւ յուզումով թողեցի սրահը։

*** Յառաջիկայ ուրբաթ, յուլիս 17-ին, երեկոյեան ժամը 9ին տեղի կ'ունենայ նոյն Ռաֆֆի Պետրոսեանի անձնական նուագահանդէսը Մէզօն Կավոյի մէջ (45 եւ 47, Rue de la Boëtie) ճոխ ծրագրով՝ Պախ, Փարատի, Սկարլաթի, Շոփէն, Կլինկա, Պալաքիրեվ, Տէպիւսի, Սկրիապին, Վէպէր եւ Լիսթ։ Լիայոյս ենք որ երաժշտասէր հասարակութիւնը յուլիս 17ին կը փութայ լեցնել Կավոյի սրահը, լսելու փոքրիկ արուեստագէտը եւ հաղորդակից դառնալու անոր նուրբ արուեստին։

Իբրեւ Հայ չեմ կարող հիացումիս չմիացնել մէկ դառն զգացում եւ ցաւ, որ ամբողջ ծրագրի մէջ չկայ եւ ոչ մի հայ երաժշտագէտի գործ։ Մեղադրանք չէ գրածս, գիտեմ նաեւ տրուելիք բացատրութիւնները եւ արդարացումները։ Սակայն հակառակ բոլոր բացատրութիւններին, ես մնում եմ կանգնած իմ տեսակէտի վրայ։ Արժէր որ Ռաֆֆիկի նման մանուկ մը իր տաղանդը գոնէ մէկ անգամ ծառայեցնէր հայ անուան եւ հայ երաժշտութեան։ Կը շահէր թէ ինքը եւ թէ ժողովուրդը։

Նորից մաղթելով ամէն յաջողութիւն, անհամբեր սպասում ենք այս բացառիկ նուագահանդէսին։

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԱՅ ՎԱՂԱՀԱՍ ՏԱՂԱՆԴՆԵՐ

Մոսկուայի մէջ, մանուկներու գեղարուեստական դաստիարակութեան կեդր. Տան կից՝ վաղահաս տաղանդներու ուսումնասիրութեան յատուկ գիտական մարմինը քննութեան ներկայացած երեխաներէն ամէնէն աւելի ուշադրութեան արժանի գտաւ հայ մանուկ մը, որ օժտուած է երաժշտական վաղահաս ձիրքերով։

Այդ երեխան է Վիլլի Սարգսեան, 5 տարեկան, Երեւանէն։

Վիլլի 1 տարեկան էր երբ ամենայն ճշդութեամբ կը վերարտադրէր պարզ մելոդիաներ, 2 տարեկան էր՝ երբ ցոյց կուտար բացարձակ լսողութիւն։ Դաշնամուրի վրայ սկսաւ նուագել երբ 3 տարեկան էր։ 4—4 ու կէս տարեկան էր, երբ յօրինեց ինքնուրոյն երգեր։

Այս արտասովոր երեխայէն զատ, Երեւանի մէջ ծանօթ են նաեւ ուրիշ երկու վաղահաս տաղանդներ, — Ռաֆֆիկ Ստեփանեան եւ քոյրը՝ Նինա։ Այս երկու օժտուած երեխաներն ալ մասնաւոր դաստիարակութիւն մը կը ստանան ներկայիս՝ զարգացնելով իրենց բացառիկ երաժշտական ընդունակութիւնները։

Ռաֆֆիկը 4 տարեկան էր դեռ՝ երբ սկսաւ դաշնամուրի վրայ նուագել մանկական եղանակներ եւ դասական կտորներ։

Շփոթութեան տեղի չտալու համար աւելցնենք որ Ռաֆֆիկ մըն ալ ունինք արտասահմանի մէջ (Փարիզ), որ թէեւ երեխայ՝ բայց քանի մը նուագահանդէսներ է տուած։ Նոր նուագահանդէս մըն ալ պիտի տայ 17 յուլիսին, Սալ Կավոյի մէջ։ Այժմ 10 տարեկան, բայց երաժշտական իր արտասովոր տաղանդը վաղուց ցոյց տուած։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Ծանօթ դաշնակահար եւ ուսուցիչ Ս. Պետրոսեանի աշակերտական երկրորդ ունկնդրութիւնը տեղի կ'ունենայ 15 յուլիս, ժամը 8.30ին, Սալ Տէպիւսիի մէջ։ Կը դաշնակահարեն Օրիորդներ Մ. Մարգարեան, Ե. Յովհաննէսեան, Ֆորթի - Նաթօ, Խաչատուրեան, Առաքելեան, Փափազեան եւ Ապտալեան։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

** Յ. Թումանեանի Զարի վերջը մանկական օփերան, գործ՝ երաժիշտ Ազատ Մանուկեանի, բեմադրուեցաւ առաջին անգամ ըլլալով յունիս 6ին, Երեւանի մէջ։

** Այս տարի Հայաստանի մէջ կը սպասուի առատ բերք խաղողի, բալի (փիշնէ), թութի, ընկոյզի։ Անձրեւները գէշ ազդեցին ծերունի եւ դեղձի բերքին վրայ։ Երեւանի պահածոյ պտուղի պատրաստութեան գործարանը ձկած է պատրաստել վարդի եւ ընկոյզի քաղցրաւենիք։

**Ակադեմական Լեվինսոն - Լեսինգ Երեւան այցելեց յունիսի սկիզբը, քննութիւն մը կատարելու համար Սեւանի լճին մասին։

** Լէնինականի Նալբանդ գիւղին աշխատաւորները երկու քիլոմեթր երկար ջրանցք մը բացին՝ Ջիլխանա ձորէն ջուրը տանելով անջրդի հողամասերու վրայ, ոռոգելու համար 250 հեկտար։ Ջրանցքին պատճառով հարկ եղաւ պայթեցնել ժայռերը եւ շինել կամրջակ - առուներ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (45)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Թռ՛ա, ու թաւ կանաչին նստաւ ճնճղուկ մը։ Թռ՛ա, երկրորդ սեւալանջ ճնճղուկ մը թառեցաւ կողքին՝ թեւերը դողահար շարժելով, մինչ էգը առջեւէն նազանքով կը փախչէր դէպի թաւուտի խիտ ճիւղերու արանքը։

Աղջիկն ու տղան աւելի սեղմուեցան իրար, կարծես սաստիկ ցուրտ լինէր։ Որքա՛ն գեղեցիկ էին գարունը, արեւը, ծաղիկները, ու այն ի՛նչ երկնային երաժշտութիւն էր, որ մեղմօրէն կը թրթռար եթերին եւ իրենց երակներով վազող խենթ արիւնին մէջ։ Եթէ միայն այդ երջանիկ ինքնամոռաց վայրկեանը քարանար ու յաւիտենականութիւն մը դառնար, եւ իրենք՝ իրենց ամբողջ էութեամբ կարողանային միաձուլուիլ զարթնող բնութեան հետ։

Բնազդական շարժումով, երկու բոցավառ շրթներ իրարու միացան երկար համբոյրով մը։

— Սոնիա։

— Վարդան։

— Կը յիշե՞ս, ինչ էինք ծրագրած այս օրուան համար։

— Ի՞նչ։

— Որ այսօր մեր ուխտի օրը պիտի լինէր, մեծ օրը՝ գալիք բոլոր օրերուն։

— Իրա՞ւ ... չեմ յիշեր,— ու աղջիկը սիրազեղ նայեցաւ տղուն՝ խորամանկ ծիծաղով։

— Այ հիմա գուշակէ, թէ ի՞նչ նուէր պիտի տամ ծննդեան տարեդարձիդ։

Աղջիկն աչխոյժ ինքզինքն ազատեց տղուն թեւերէն։

— Որ իմանա՞մ ... զոյգ մը օղ։

— Չէ՛, չիմացար։

Վարդանը բաճկոնի գրպանէն հանեց խնամքով փաթթուած տուփ մը։ Բացաւ ու թաւշապատ տուփի յատակէն հանեց մատանի մը, ոսկի օղակին վրայ գանկ մը նստած։ Գանկի աչքերու խոռոչներուն մէջ՝ երկու պսպղուն ադամանդներ։ Վարդանը մատանին աղջկան մատնեմատը անցընելով՝ գորովանքով հարցուց.

— Կը հաւնի՞ս, լա՞ւ է։

— Օ՛ Վարդան, շատ գեղեցիկ է,— ու ակնյայտնի վարանքով մը շարունակեց.— բայց ինչո՞ւ այս գանկը ...

— Մեր կապի խորհրդանշանը, անգինս։

Տղան լրջութեամբ վերցուց Սոնիայի ձեռքը ու շարունակեց.

— Խնդրեմ, կրկնէ ինչ որ ըսեմ։

— Նո՞ւ ...

— Մենք երկուքս ...

— Մենք երկուքս։

— Յաւիտեան իրարու պիտի պատկանինք ...։

— Յաւիտեան իրարու պիտի պատկանինք։

— Եւ մահն իսկ ...

— Եւ մահն իսկ։

— Պիտի չբաժնէ մեզ ...

— Չպիտի,— ու աղջիկը քրքջալով ոտքի ցատկեց, առանց վերջացնելու, — այ թէ լաւ տէրտէր կը լինես։ Յետոյ տղուն առջեւ կանգնելով՝ հրամայեց.— Հիմա դու աչքերդ խփէ՛։

— Պինդ, շատ պինդ խփէ, սուտլիկ խաբերայ։

— Խփեր եմ, խաչ որ ...

Սոնիան ձեռքի պայուսակին մէջէն փոքր մետալիոն մը հանեց՝ բարակ ու երկար ոսկէ շղթայ մը ամրացուած։ Մետալիոնի մէջտեղը՝ փոքր մարգարիտներու շրջանակին մէջ իր նկարը տեղաւորուած էր։ Շղթան անցուց տղու վզէն ու հրամայելով ըսաւ.

— Տէ՛, հիմա աչքերդ բաց։

— Օ՛, գեղեցիկ է, Սոնիա,— ու շրթներուն մօտեցնելով աղջկան կենդանագիրը՝ բացագանչեց.— Որքա՛ն հարազատ նմանութիւն ...

— Վարդան, երբեք վզէդ հանելու չես։ Խոստացի՛ր։

— Երբե՛ք, սիրելիս,— եւ տղուն շրթները դողացին յուզումէն, մինչ աղջիկը բարձր քրքջալով ինկաւ նստարանի վրայ տղու կողքին։

— Ի՛նչ լուրջ դէմք մը ունիս, Վարդան։ Եթէ գիտնաս, թէ որքա՛ն ծիծաղելի կ'երեւիս այդ դէմքով ... Մէկ գլուխդ վեր վերցուր, հա՛, հա՛, հա՛։

Տղան յօնքերը կիտեց։ Որքան ալ Սոնիայի բնաւորութեան վարժուած, այդ օրը բոլոր օրերէն աւելի լուրջ տրամադրութեան մէջ էր Վարդան։ Երկուքն ալ դպրոցը վերջացուցած՝ պէտք է որ արդէն հասուն մարդու նման մտածէին ապագայի, իրենց ընտանեկան երջանկութեան մասին։

— Խնդրեմ, Սոնիա, — սկսաւ տղան,— մենք այսօր լուրջ խօսելիք ունինք։ Այսօրուընէ կը սկսի մեր նոր կեանքը։ Կը խնդրեմ, լրջօրէն մտիկ ընես, Սոնիա։

Ու տղան խոհուն՝ աչքերը յառած ընկերուհիին՝ երկարօրէն սկսաւ բացատրել ապագայի մասին իր կազմած ծրագիրը։ Անշուշտ ինք պէտք էր երթար Գերմանիա բարձրագոյն կրթութիւն ստանալու։ Մաթեմաթիքի մասնաւոր սէրը եւ ուրիշ պատճառներ բերած էին զինք վճռական որոշման մը, թէ ինք պէտք է լինի հանքային ճարտարագէտ։

— Մեր երկիրը, սիրելիս,— կը բացատրէր Վարդանը Սոնիային, որ ցրուած հայեացքով դիմացի սարալանջը կը դիտէր,— հսկայական հարստութիւն մը ունի թաքնուած անսպառ հանքային պահեստներու մէջ, մինչդեռ մեր ժողովուրդը նահապետական միջոցներով հազիւ հազ ողորմելի գոյութիւն մը կ'ապրի չքաւորութեամբ եւ զրկանքներով լեցուն։ Լոռիի մէջ՝ Ալլահվերդիի հարուստ պղնձի հանքը, Զանգեզուրի մէջ՝ Ղափանը, եւ սակայն այդ անբաւ հարստութիւններու կողքին՝ ողբալի աղքատութիւնը մեր ժողովուրդին։

Տղան ոգեւորուած կը շարունակէր խօսիլ ապագայի մասին, առանց նշմարելու որ աղջիկը հազիւ մտիկ կ'ընէր։ Վարդան կ'աշխատէր սիրած աղջկանը հասկցնել, որ իրենք երկուքն ալ գիւղացիներու զաւակներ են եւ որ բարոյական պարտաւորութիւն մը ունէին կատարելիք այդ ժողովուրդին հանդէպ։ Իրենց նպատակը միայն անձնասէր կեանք մը չէր լինելու, այլ պէտք էր որ միասին երթային դէպի գաւառ, երբ ինքն աւարտած համալսարանը՝ վերադառնար։

— Անգին Սոնիա,— խօսքը վերջացուց տղան,— մենք միասին պէտք է երթանք հայ ժողովուրդին ծառայելու։ Հոն, հայրենի երկրին մէջ կը շինենք մեր բոյնը, եւ մեր երջանկութիւնը կը հաստատենք աւելի լայն հիմունքներու վրայ, քան քաղաքներու խասէր կեանքը։

— Ի՞նչ, Ղափա՞ն,— հեգնանքով հարցուց աղջիկը՝ այլ եւս անկարող համբերելու,— այդ կորած երկի՞րը ...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

բաւարարութեան բոլոր փորձերը կատարուեցան եւ չեշտեցին թէ իրենք միշտ հաւատարիմ կը մնան ժողովրդական ճակատին։ «Եթէ անտեսանելի նուագապետ մը կը փորձէ խանգարել ներդաշնակութիւնը ժողովրդական ճակատի կուսակցութեանց միջեւ, պէտք չէ համայնավարական շարքերուն մէջ փնտռել զայն»։ Այս առթիւ բուռն բանավէճ մը ծագեցաւ համայնավար եւ արմատական պատուիրակներուն միջեւ։

Պ. Սալանկրօ իր ծրագիրը յանձնած է դահլիճին վաւերացման եւ հրահանգներ հաղորդած՝ նահանգապետներուն։

Պանք տը Ֆրանսի նոր Սահմանադրութիւնը

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը գրէ.— Պանք տը Ֆրանսի բարենորոգման համար Պ. Վէնսան Օրիօլի պատրաստած ծրագիրը այնքան ընդդիմութեան հանդիպեցաւ որ, կառավարութիւնը որոշեց փոխել զայն։ Սկզբնական ծրագիրը կը բաղկանար միայն մէկ յօդուածէ, որուն համաձայն կառավարութիւնը արտօնութիւն կը ստանար հրամանագրով բարեփոխել Պանք տը Ֆրանսի սահմանադրութիւնը, ապահովելու համար ազգին տնտեսական շահերը։ Բայց արմատական կուսակցութեան գլխաւոր անդամները, եւ մասնաւորապէս նախկին նախարար Պ. Ժոռժ Պոնէ ուժգնօրէն հակառակեցան կառավարութեան լիազօրութիւն տալու ծրագրին եւ շեշտեցին թէ անհրաժեշտ է խորհրդարանին լուրջ քննութեան յանձնել ամէն բան։ Ասոր վրայ ծրագիրը նոր ձեւով մը պիտի ներկայացուի երեսփ. ժողովին։

Միջերկրականի խնդիրը եւ անգլիական տորմիղը

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Միջերկրականի բրիտանական նաւատորմը զգալապէս պիտի կրճատուի մօտերս։ Սակայն, մնացեալ մարտանաւերուն թիւը աւելի մեծ պիտի ըլլայ քան էր իտալեւեթովպական տագնապէն առաջ։ Բուն Միջերկրականի տորմիղը պիտի զօրացուի։ Միեւնոյն ատեն շատ մը մարտանաւեր պիտի ղրկուին Ծայր. Արեւելք, ուր կացութիւնը միշտ փափուկ է։

*** Անգլիոյ ազգային պաշտպանութեան համար նորէն յաւելուածական վարկեր պիտի պահանջուին, հետեւեալ համեմատութեամբ.— օդատորմիղին համար՝ 11,700,000 ոսկի, բանակին համար՝ 6,600,000, նաւարաններու եւ զինարաններու համար՝ 293,700, նաւատորմին համար՝ 1,059,000 ոսկի։ Նաւատորմին յատկացուած վարկերով պիտի շինուին 2 յածանաւեր, մէկ թեթեւ յածանաւ, 8 թորփիլահալած եւ չորս սուզանաւ։ Իսկ օդանաւային նախարարութեան սահմանուած վարկերուն մեծագոյն մասը պիտի գործածուի սպաներու եւ շարքերու կրթութեան եւ զօրացման։

Ֆրանսա եւ Իտալիա եւս համաձայն

Քանի մը օրէ ի վեր որոշ մեղմացում կը նշմարուի Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի յարաբերութեանց միջեւ, իբրեւ հետեւանք երեք կարեւոր դէպքերու.— 1. Անգլիա որոշած է անմիջապէս կրճատել Միջերկրականի մէջ համախմբուած նաւատորմը, մէկ մասը ղրկելով Ծայր. Արեւելք.— 2. Ֆրանսա տեղեկացուց Անգլիոյ եւ Իտալիոյ թէ որոշած է չեղեալ համարել այն յանձնառութիւնները զորս ստանձնած էր պատժական անօրինութեանց շրջանին, (խոստանալով օգնել Անգլիոյ, եթէ Իտալիա յարձակում գործէր Միջերկրականի մէջ).— 3. Իտալիա տրամադիր կ'երեւայ քաշելու Լիբիոյ մէջ, Եգիպտոսի սահմանին վրայ համախմբուած զօրքը եւ մասնակցելու Լոքառնոյի խորհրդաժողովին։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս իրողութեանց, որոնք պիտի օգնեն պայծառացնելու միջազգային կացութիւնը։ Ուրիշ խնդիր թէ, միեւնոյն ատեն անգլիական կառավարութիւնը շոգեպինդ յառաջ կը տանի իր սպառազինութիւնները, 16 նոր մարտանաւեր եւ բազմաթիւ օդանաւեր շինելու համար։ Սպառազինութեանց այս նոր ծրագիրը պիտի արժէ 188,000,000 անգլիական ոսկի, այս տարուան համար,— գումար մը որ աննախընթաց է, առանց հաշուելու յաւելուածական վարկերը եւ ծրագրուած փոխառութիւնը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԼԵՀԱՍՏԱՆ համաձայնեցան Տանցիկի հարցի մասին, երկու երկիրներու դեսպաններուն միջոցաւ։ Լեհաստան չպիտի ընդունի որ եւ է միակողմանի փոփոխութիւն Տանցիկի սահմանադրութեան մէջ և Տանցիկի Ծերակոյտը ամէն դիւրութիւն պիտի ընծայէ։ Կը թուի թէ երկու երկիրներն ալ կ'ուզեն չէզոքացնել Ազգերու Դաշնակցութեան միջամտութիւնը։

ՏԵՂԱՏԱՐԱՓ ԱՆՁՐԵՒՆԵՐՆ ՈՒ ՓՈԹՈՐԻԿՆԵՐԸ շարունակուելով, անհաշուելի վնասներ պատճառեցին Ֆրանսայի զանազան գաւառներուն մէջ։ Մասնաւորապէս վնասուեցան Հօթ-Սավուայի եւ Սավուայի շրջանները։ Վնասը միլիոններու կը հասնի։ 1875էն ի վեր այսպիսի աղէտ չէր տեսնուած Սավուայի մէջ։ Լոնտոնի մէջ ալ հեղեղանման անձրեւներ տեղացին։

1000 ԿԻՆԵՐ ժողով գումարեցին Փէշթայի մէջ, կիներու Միջազգային շաբթին բացման առթիւ։ Օրակարգի գլխաւոր խնդիրն է խաղաղութեան պահպանումը Եւրոպայի եւ ամբողջ աշխարհի մէջ։

Պ. ԺԱՔ ՏՈՐԻՕ, նախկին համայնավարը, հինգշաբթի ժողով մը արքած էր Սալ Վակրամի մէջ, յանուն ժողովրդական կուսակցութեան։ Ունկնդիրներու թիւը կը հաշուեն 10,000։ Տորիօ իր ճառին մէջ շեշտեց թէ համայնավարներու եւ խորհրդային իշխանութեան քաղաքականութիւնը կը ձգտի պատերազմ յարուցանել Գերմանիոյ հետ, իսկ ներքին ճակատին վրայ՝ օտար դիկտատուրա հաստատել։

ԻՆՉՊԷՍ ՋԱՐԴՈՒԵՑԱՆ.— Նոր տեղեկութեանց համաձայն, իտալացի չորս օդանաւորդները ջարդուած են Կալլաներու կողմէ։ Օդանաւորդները 35 հոգի էին։ Երբ երեք օդանաւերը վար իջան, իտալացի չորս սպաները ջերմ ընդունելութիւն գտան եւ հիւրասիրուեցան։ Կալլաները հպատակութիւն յայտնեցին։ Սպաները յետոյ քաշուեցան իրենց վրանը, բայց գիշերը յարձակում կրելով սպաննուեցան աւազակներու կողմէ։

Մանկապարտէզի հանդէս

Փլաս տէ Ֆէթի ԳՈՂԹԱՆ մանկապարտէզի տարեկան հանդէսը

տեղի կ'ունենայ 14 Յուլիս. երեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,

Salle St. François d'Assiseի մէջ,

16 rue du Général Brunet, Paris (19), մեթրօ Botzaris

Տեղի կ'ունենան երգեր, պարեր, արտասանութիւններ,

կը ներկայացուի՝ ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆ (զաւեշտ)

Մանկապարտէզի փոքրիկներուն կողմէ։

Ծախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆր.։

Հրաժեշտի բացառիկ ներկայացում

Ծանօթ արուեստագէտ ԼԱԲՔԱՅի հայրենիք մեկնումին առթիւ

Սեւրի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

12 Յուլիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3.50ին

Նախագահութեամբ յոբելեար բանաստեղծ Աւետիք Իսահակեանի

եւ հանրածանօթ արուեստագէտ Ա. Շահխաթունիի

կը ներկայացուի Շիրվանզատէի ՉԱՐ ՈԳԻ (4 արար)

Մասնակցութեամբ փարիզահայ ծանօթ դերասաններու։

Գիներ.— 15, 10 եւ 5 ֆրանք։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԹԷՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 14ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 19 rue Ampère։ Օրակարգ՝ Ընդ. ժողովի օրակարգերը։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Ջաւարեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ՎԻՇԻՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբի բոլոր ընկերները այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, խաժակ Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան անդամական ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ 12 Յուլիս, յառաջիկայ կիրակի կէս օրէ առաջ ժամը 10ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ, 5 rue de l'Eclipse։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Երջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Վռամեան ենթակոմիտէի ընկերները, կիրակի, Յուլիս 12ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը հրաւիրուին նաեւ «Աւօ» խումբի ընկերները։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ջաւարեան ենթակոմիտէի ժողովը, մասնակցութեամբ Վարանդեան խումբի, այս կիրակի Յուլիս 12ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ակնունի ենթակոմիտէի եւ Համազասպ խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս կիրակի Յուլիս 12ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Սէն-Լուի մէջ, ծանօթ հաւաքատեղին։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՇԱՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

26 Յուլիս, կիրակի օր։

Նկատի ունենալ այդ թուականը։

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Սէն-Լուի «Ակնունի» ենթակոմիտէի,

եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի կոմիտէի,

տեղի կ'ունենայ 26 Յուլիս, կիրակի ամբողջ օրը,

ընկ. ԼԵՒՈՆ ՍԹԻՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆԻ ագարակին մէջ։

Բանախօսութիւն, արտասանութիւն, մենելոգ, երգ.

Հայկական եւ եւրոպական պարեր։

Մուտք 1 ֆրանք։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Յ. Կ. ԽԱՉԻ Պանթէօ-Քաշանի Մասնաճիւղի Սանուց Միութեան կողմէ

12 Յուլիս, կիրակի առաւօտեան ժամը 11էն գիշերուան ժամը 11

Chez Fiquet, Ռօպէնսօն

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ ԺԱՄԸ 3—7

կը ներկայացուի սանուհիներու կողմէ

48 ՕՐՈՒԱՆ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔ

կը նուագէ թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ, կը պարէ փոքրիկն ՌԷԺԻՆԱ

7—11 եւրոպական պարեր։ Ճաշ։ Դիւրամատչելի պիւֆէ։

Ամբողջ պարտիզային գոց սրահ։ Մուտք 3 ֆրանք

Փօրթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Maison Gaveau (Սալ տէ Քուաթոր), 45-47 rue de la Boëtie

17 Յուլիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին,

(Սրահին դռները կը բացուին ժամը 8.30ին)

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Տասը տարեկան)

Կը դաշնակահարէ կտորներ՝ Պախէն, Բարատիէն, Սկարլաթիէն, Շոփէնէն, Կլինքա-Պալաքիրէվէն, Տէպիւսիէն, Սկրիապինէն, Վէպէրէն եւ Լիսթէն։

Դաշնակ.— Կավօ

ԳԻՆԵՐ.— Ա. կարգ ֆոթէօյլ 20, Բ. կարգ 15, եւ Գ. կարգ 10 ֆր.։

Դպրոցական աշակերտի հանդէս

Յ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղի վարժարանի աշակերտներուն հանդէսը տեղի կ'ունենայ

18 Յուլիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Հայ Ակումբի սրահին մէջ։

Երգ, արտասանութիւն, պար եւ փոքրիկ ներկայացումներ աշակերտներու կողմէ։ Մուտք 2 ֆր.։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է Շավիլի Կ. Խաչի եւ Համազգայինի դաշտահանդէսը, որ տեղի պիտի ունենար Յուլիս 12ին։

ՌՈՒՄԱՆՏԵՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ . . . Մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր [illegible] [illegible]ները այսօր շաբաթ երեկոյ. [illegible] 6 դուլվար [illegible]. [illegible] Մուլինօ. Կարեւոր օրակարգ։

ՎԱՐՁՔՈՎ ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ Է

Պօմօն-Սէն Ժիւլիէնի «Վարանդեան» սրահը՝ թատերական ներկայացումներու, հարսանեկան հանդէսներու, նշանախօսութեան, երեկոյթներու եւայլ կարգի ձեռնարկներու համար։ Պայմաններուն տեղեկանալու համար դիմել Ժիրայր Տէր-Վարդանեանի, 50 Bld. Beaumont Beaumont St. Julien։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON.

Դաշտապարահանդէս Մարսէյլի մէջ

ԵՕԶԿԱՏԻ ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ի նպաստ «Նոր-Եօզկատ» աւանի շինութեան Հայաստանի մէջ

տեղի կ'ունենայ 12 Յուլիս, կիրակի ամբողջ օրը,

AU MADETի LA CASCADE հովասուն պարտէզին մէջ։

ԿԸ ՆՈՒԱԳԱՀԷ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ **ՏՔԹ. ՔԷՉԵԱՆ**

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Առնել 1 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Croix-Rougeէն մէկ կայան վեր։

Մանրամասնութիւնները առանձին յայտարարութեամբ։

Կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն թուականը։

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉ

Գ. ՇԷՐԵՄԵԹԵԱՆ

8 rue Gérard, Paris (13) (Place d'Italie)

Դիմագծի յարմարութեամբ մազերու վարսայարդարում

եւ դէմքի գունաւորում ամենավերջին նորաձեւութեամբ։

ԱՐԱԳ ԵՒ ՄԱՔՈՒՐ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ։ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆ։

ԿԱՐԱՊԵՏ Ց. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée,

Otobus: AJ, AV, CP, 52, 50)71

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.։ Նորոգութիւն ժամացոյցներու։ Կը գնենք՝ պլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով։

Գաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն։

ԴԱՒԻԹԵԱՆ ԵՒ ՊԱՒԼՈՍԵԱՆ

Ագարակատէրներ՝ **MÉAULTE (Somme)**

Արեւելեան ընտիր ճերմակ պանիր արտադրողներ եւ հայթայթողներ, զուտ անարատ կաթէ պատրաստուած։

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ՄԻԱՅՆ

Հայ բարեգործական հաստատութիւններու համար մասնաւոր գին։

10.000 ֆր. պատրաստ ենք վճարելու որեւէ մէկին, որ կրնայ հաստատել թէ մեր ճերմակ պանիրին իւղը առնուած է։ Դիմել վերոյիշեալ հասցէին։

Դերձակ ՍՐԲՈՒՀԻ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

Վկայուած ֆրանսական եւ իտալական **Académie de Coupe**էն։

Անգլիական եւ ֆրանսական կերպասներ.

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԿԱՐ։ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆ։

Դիմեցէք անգամ մը եւ գոհ պիտի մնաք։

3 Rue Lemercier, Փարիզ (17), մեթրօ **Place Clichy**

«ՇԻՐԱԿ»

թէ՛ փորձառութեամբ եւ թէ՛ բժշկական զննութեամբ հաստատուած ճշմարտութիւն մըն է որ Արեւելքի իսկական օղին, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով ու անիսոնով եւ թորուած մասնայատուկ գործիքով (ալամպիք)՝ ազդեցիկ զօրացուցիչ մըն է։ Բայց օղի գործածողը պէտք է գիտնայ ընտրել այն վաճառանիշը՝ որ կ'երաշխաւորէ անարատ օղիին բոլոր յատկութիւնները։ Այլապէս, օղի անունին տակ՝ խարդախուած եւ քիմիական նիւթերով պատրաստուած ըմպելին կը քայքայէ առողջութիւնը եւ կազմական աղետալի խանգարումներ յառաջ կը բերէ։

«ՇԻՐԱԿ» օղին, որ մասնաւոր մենաշնորհով Ֆրանսայի մէջ հրապարակ հանուած Արեւելքի իսկական օղին է, կը լրացնէ օղիէն ակնկալուած բոլոր օգտակար յատկութիւնները։ Ուրեմն, եթէ օղիի սիրահար էք, խմեցէք զայն, բայց փնտռեցէք եւ խմեցէք Հայաստանի պատմական փառապանծ նահանգին անունով կնքուած եւ Շիրակի շքեղ նկարը կրող պիտակով «ՇԻՐԱԿ» օղին, ձեր առողջութեան դաւաճանած չըլլալու համար։

Մեծաքանակ գնումի համար դիմել՝ Ֆրանսայի եւ գաղթավայրերու միակ արտօնատէր

GRANDE DISTILLERIE DU PARC

1 Bld. Onfroy, Prado—MARSEILLE, Tél. D. 78—73

Լիոնի եւ շրջակայքի մթերանոց D. N. BAHADOURIAN,

2 Sévigné, LYON — Tél. Moncey 32—10

Նիսի մթերանոց H. KHATCHADOURIAN, 24 rue Assalit, NICE — Tél. 841.85

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

12 ՕՐ ԻՏԱԼԻԱ

Հաւաքական ուղեւորութիւն Վենետիկի Ս. Ղազար կղզին

կազմակերպուած Փարիզի Մ. Ռ. Նախկին Աշակերտաց Միութեան կողմէ,

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Մեկնում.— Ուրբաթ 14 Օգոստ. Փարիզէն (Gare de Lyon) ժամը 22.45ին,

Մարսէյլէն.— (Gare St. Charles) ժամը 19.45ին։

Դարձ.— Չորեքշաբթի 26 Օգոստ. ի Փարիզ ժամը 14.20ին, ի Մարսէյլ ժամը 11.15ին։

Մէջն ըլլալով ուղեծախս Փարիզ—Վենետիկ—Փարիզ, բնակութիւն եւ սնունդ առաջնակարգ պանդոկներու մէջ, 750 ֆր., իսկ Մարսէյլ—Վենետիկ—Մարսէյլ 650 ֆրանք։

Մասնաւոր դիւրութիւններ իտալական visaին համար։

Մանրամասնութեան համար դիմել հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 17—19

Association des Anciens Elèves Moorat-Raphaël 49 Rue Rochechouart, Paris (9e)

իսկ կիրակի օրերը ժամը 13—15 Սեւրի Մուրատեան վարժարանի քարտուղարութեան։

Մարսէյլի եւ Մարսէյլի շրջանին համար Միութեան ներկայացուցիչներն են.

Mrs Ekserjean & Marimian, 40 La Canebière, Marseille.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 12 ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE 12 JUILLET 1936

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3164

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ԱՅԼԵՒՍ ՆԵՐԵԼԻ ՉԷ ՋՆՋԵԼ

Կոչ մը հրատարակուած էր երէկ, «Յառաջ»ի մէջ, նախաձեռնութեամբ Զ. Ո. Մ. Կեդր. Վարչութեան եւ՝ ուղղուած՝ Սփիւռքի բոլոր երիտասարդական Միութիւններուն: Նպատակը՝ իրականացնել «Երիտասարդական Համադաշնակցութիւնը», որ տարիներէ ի վեր կ'արծարծուի մամուլին մէջ եւ մասնաւորապէս այս թերթին կողմէ:

Այս առաջադրութեամբ, կը խնդրուի երիտասարդական Միութիւններէն — մարզական, մարտական, ուսանողական եւն. — հաղորդել իրենց տեսակէտները, հրապարակաւ կամ գրաւոր:

Կոչը կը ճշդէ, նաեւ, Համադաշնակցութեան հիմնական սկզբունքները. —

1. Պահել իւրաքանչիւր Միութեան անհատականութիւնը՝ իր անունով, վարչական ներքին կեանքով, նիւթական միջոցներով:

2. Կազմել միջմիութենական Գերագոյն խորհուրդ մը՝ համադաշնակցութեան նոր անունով:

3. Իւրաքանչիւր Միութիւն իր անունը կը գործածէ իբրեւ համատարած կազմակերպութեան մէկ հատուածին անդամը, կը գործէ իր Կեդր. Վարչութեան հսկողութեան տակ՝ ներքին աշխատանքներու գետնին վրայ, բայց կը շարժի Գեր. խորհուրդին հրահանգով, արտաքին ճակատի վրայ:

4. Գեր. խորհուրդին ընտրութիւնը կը կատարուի անդամ Միութիւններու լիազօրներուն ընդհ. ժողովին մէջ (երկիրէ երկիր հեռաւորութեան պարագային՝ գրաւոր քուէարկութիւն):

5. Գեր. խորհուրդին պիտոյքը կը կազմեն անդամ Միութիւնները:

Սրտանց ողջունելով այս նախաձեռնութիւնը, կ'ուզէինք հաւատալ թէ այս անգամ — գոնէ այս անգամ — դրական ելքի մը պիտի յանգի փորձը, որ չափազանց երկար տեւեց:

Ահա տասը տարի է որ բոլորն ալ կը խօսին ու կը ճառեն գաղութներու ինքնապաշտպանութեան մասին, բայց երբ կարգը գործի կուգայ, ճղակոտոր համրանքներ են որ կ'երեւան, փոխանակ ծաւալուն բազմութեանց:

Կը թուի թէ տակաւին շատ քիչեր կ'ըմբռնեն օրուան պահանջները, եւ մանաւանդ երիտասարդութեան կոչումն ու պարտականութիւնները:

Մեծամասնութիւնը կը սիրէ քաշուիլ իր պատեանին մէջ, քալել պատերու տակէն կամ գոհանալ յիմար – իմաստուն կարծիքներ յայտնելով, իբրեւ ժամանց եւ քմայք:

Ո՞ր օրուան կը սպասեն, վերջապէս, անոնք որ արդէն բոլորած փորձի եւ քննութեան շրջան մը, ամէնէն առաջ ասպարէզ պիտի նետուէին, թարմացնելու եւ վերակազմելու համար մեր հանրային կեանքը:

Հոգատարութեա՞ն մը կը սպասեն թէ խնամակալութեան մը, — երբ այնքան բարձր կը խօսին իրենց անհատականութեան, անկախութեան կամ ինքնորոշման մասին:

Կը թուի թէ այդպիսիներ ալ կան, քանի որ շատերը իրենց քունէն արթնցան կամ տեղէն շարժեցան միայն այն ատեն, երբ շուք մը տեսան իրենց գլխուն վերեւ,— մեծապատիւ Բարեգործականը, իր նորահաստատ ակումբներով եւ նիւթական աջակցութեամբ ...

Մինչդեռ, աւելի խոնարհ գաղութներու մէջ, Պալքաններէն մինչեւ Սուրիա, իրենց տարեկիցներն ու կրտսերները արդէն ճամբայ կտրած եւ խոր հետքեր ձգած էին, իրենց ճակտի քրտինքով: Առանց շուքի եւ մեկենասի:

Դառնալով Զ. Ո. Միութեան ձեռնարկին, կ'ուզէինք ուշադրութեան յանձնել հիմնական կէտ մը,— «ՀԱՄԱԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՈԳԻՆ ԿԸ ԿԱԶՄԷ ԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻԾԸ»:

Կը նշանակէ թէ այժմէն կը փակուին դուռները՝ լեղի կամ անլի մարզանքներու առջեւ: Ուրիշ խօսքով, ինքնապաշտպանութեան ազդակ մըն է որ ասպարէզ պիտի նետուի, Արտասահմանի «Երիտասարդութեան խօսքը պարտադրելու համար»:

Ու կը նկատենք որ, հակառակ բոլոր բացասական երեւոյթներուն, հանգամանքները շատ աւելի նպաստաւոր են այսօր:

Ունինք, արդէն, բազմաթիւ առողջ կորիզներ, տեղ մը բազմանդամ, ուրիշ տեղ մը աւելի համեստ բայց ամուր, — բոլորն ալ տոգորուած հաւատքով եւ վճռականութեամբ:

Այստեղ, Փարիզի եւ գաւառի մէջ, կը գործեն արդէն զանազան Միութիւններ, եւ նորեր կը կազմուին: Հարեւան երկիրներու մէջ, Պրիւսէլն ու Անվէրսը ունին իրենց «Երիտասարդաց»ները: Պերլինի «Երիտասարդ»ը շատոնց ապահոված է իր խարիսխը: Վիէննան, որ փոքրաթիւ գաղութ մըն է, նոր կազմեց իր Միութիւնը: Միլանէն որ եւ է ձայն չենք լսեր երկար ատենէ ի վեր. բայց գիտենք որ ընդունակ տարրեր չեն պակսիր: Զուիցերիա եւ Լոնտոն կը կարօտին լուրջ ուշադրութեան:

Աւելի հեռուն, Պուքրէշի «Րաֆֆի»ն արդէն կը համրէ հինգ մասնաճիւղ, եթէ ոչ աւելի: Պատկերը կազդուրիչ է, նաեւ, Մակեդոնիոյ մէջ: Եւ այսպէս միւս գաղութները:

Մեր կարծիքով, Համադաշնակցութեան համար ամէնէն աւելի յոգնութիւն պիտի պատճառեն փարթամ գաղութները, ուր վրդովիչ համեմատութիւններ ստացած է նահանջականութիւնը: Անոր հետ ալ, սնամէջ բանգիտութիւն մը, որուն պէտք է հակազդել ուժգնօրէն:

Ամէն պարագայի մէջ, երիտասարդութիւնը ինքն է որ պիտի բանայ իր ճամբան, թօթվելով կանխակալ կարծիքները եւ արդարացնելով իր կոչումը, խանդավառութեամբ եւ վճռականութեամբ: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ՄԻՇՏ ԱՌԿԱԽ

Ժողովը նորէն յետաձգուեցաւ

Տակաւին ելք մը գտնուած չըլլալով վիճելի հարցերու մասին, Նեղուցներու խորհրդաժողովին գլխաւոր պատուիրակները իրենց երկիրները վերադարձան, զեկուցանելու եւ նոր հրահանգներ ստանալու համար: Առաջին առթիւ մեկնեցաւ Պ. Թիթուլէսքու, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, ստիպողաբար կանչուած ըլլալով: Իրեն հետեւեցան Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ պատուիրակները: Մեկնելէ առաջ, բոլորը մէկ երկար խորհրդակցութիւններ կատարեցին, բայց կարելի չեղաւ ելք մը գտնել: Կը կարծուի թէ յաջորդ նիստը պիտի գումարուի վաղը, երկուշաբթի:

Իրազեկներ կը կասկածին թէ Անգլիա դիտմամբ դժուարութիւններ կը յարուցանէ, հաճելի դառնալու համար Գերմանիոյ: Վիճելի կէտերէն երկուքը ուղղակի կապ ունին Գերմանիոյ հետ, թէեւ ան չի մասնակցիր խորհրդաժողովին: Այդ կէտերն են,— 1. Ռուսիոյ պնդումը՝ որ խորհրդային բոլոր մարտանաւերը կարենան անցնիլ Նեղուցներէն, առանց որ եւ է սահմանափակման. — 2. Ֆրանսայի, Խ. Միութեան եւ Ռումանիոյ պահանջը՝ որ իրաւունք տրուի օգնութեան հասնելու փոխադարձաբար, իրենց մարտանաւերը անցընելով Նեղուցներէն, համաձայն ֆրանքօ-խորհրդային եւ ֆրանքօ-ռումանական դաշնագիրներու տրամադրութեանց: Ինչպէս բացատրած ենք, Անգլիա կ'ընդդիմանայ այս երկու պահանջներուն, պահանջելով կամ անխտիր փակել Նեղուցները, եւ կամ նոյն իրաւունքները տալ ուրիշներու ալ:

Գերմանիոյ հանրային կարծիքը ուշադրութեամբ կը հետեւի բոլոր անցուդարձերուն: Բացատրելով Անգլիոյ բռնած դիրքը, գերմանական թերթերը կ'ըսեն թէ Լոնտոն լրջօրէն կը կասկածի Խ. Միութեան վարած քաղաքականութենէն եւ ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքէն: Կարեւոր թերթ մը կը բացատրէ թէ Հռենոսի շրջանին վերազինումը աւելցուցած է Տարտանէլի արժէքը, իբրեւ միջազգային զինուորական հաղորդակցութեանց ճամբայ: Այս առթիւ, կարգ մը թերթեր անհրաժեշտ կը գտնեն վերաքննել անգլօ-գերմանական նաւային համաձայնութիւնը, որպէսզի Գերմանիա կարենայ աւելցնել իր նաւային ուժը:

*** Ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, Թրքական պատուիրակութիւնը նոր բանաձեւ մը ներկայացուց, օդանաւային թռիչքներու մասին: Անգլիական պատուիրակութիւնը բաւարար նկատած չըլլալով այս բանաձեւը, անգլիացի, ֆրանսացի եւ թուրք մասնագէտներ պիտի բանակցին, զայն բարեփոխելու համար:

*** Իտալացիները կը շարունակեն ձեռնպահ մնալ: Տիրող կարծիքը այն է թէ որ եւ է ձեռնարկ չպիտի կատարեն եւ պիտի ձգեն որ ժողովը ինքնին վերջանայ, դրական կամ բացասական:

Միջերկրականի համաձայնութիւնը պիտի լուծուի

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Անգլիա մօտերս չեղեալ պիտի հռչակէ Միջերկրականի պետութեանց փոխադարձ համաձայնութեան դաշինքը, որ կնքուած էր իբրեւ հետեւանք իտալեւեթովպական պատերազմին: Ֆրանսա արդէն չեղեալ հռչակած է զայն, բայց տակաւին կապուած կը մնան Անգլիա, Թուրքիա, Ռումանիա եւ Յունաստան:

Միջերկրականի համաձայնութիւնը կնքուած էր անցեալ դեկտեմբերին, Անգլիոյ դրդումով, իբրեւ պաշտպանութիւն իտալական յարձակման մը դէմ, որ հաւանական կը նկատուէր պատժական տնօրինութեանց առթիւ: Ֆրանսա դժկամակութեամբ միացաւ երկու ամիս վերջը, եւ ամէնէն առաջ չեղեալ հռչակեց զայն, պատժական տնօրինութիւնները վերջացած ըլլալով: Ընդունելով հանդերձ Ֆրանսայի որոշումը, Անգլիա կը յուսայ ատեն մըն ալ շարունակել դաշինքը՝ Յունաստանի, Թուրքիոյ եւ Ռումանիոյ հետ:

*** Անգլիոյ թագաւորը ստորագրեց պատժական տնօրինութեանց բարձման հրովարտակը: Խորհրդային իշխանութիւնն ալ որոշեց դադրեցնել: Մուսոլինի բացարձակ լռութիւն կը պահէ իր դիտումներու մասին, թէեւ որոշած է քաշել Լիբիոյ մէջ համախմբուած զօրքը: Իտալիա վերապահ դիրք մը բռնած է նաեւ Լոքառնոյի խորհրդաժողովին հանդէպ, եւ ուշադրութեամբ կը հետեւի Գերմանիոյ քաղաքականութեան: Կ'ըսուի թէ երբ պատժական տնօրինութիւնները բոլորովին վերնան, Մուսոլինի պիտի առաջարկէ, փոխան Լոքառնոյի, նոր դաշինք մը կնքել Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ, անոր կցելով իտալեւգերմանական համաձայնութիւն մը՝ Աւստրիոյ մասին:

Միջին դասերու տագնապը

Երեսփ. ժողովի միեւնոյն նիստին մէջ, նախկին նախարար Պ. Մառշանտօ հարցապնդում ուղղեց կառավարութեան, միջին դասերու կրած տագնապին առթիւ: Դիտել տուաւ թէ բազմաթիւ փոքր եւ միջին ճարտարարուեստներ ծանր տագնապի մը մատնուած են եւ դատապարտուած կորսուելու՝ աւելի հզօր եւ հարուստ հաստատութեանց առջեւ: «Հարիւրին 35 համեմատութեամբ նոր ծախքեր բարդուած են արտադրիչներուն վրայ: Ի՞նչպէս պիտի դիմանան: Անոնք ճարահատ կը թուլցնեն իրենց արտադրութիւնը եւ երբեմն ալ կը փակեն: Միջին դասերուն ճակատագիրը սերտօրէն կապուած է այդ ձեռնարկներուն հետ: Ի՞նչ միջոցներ կը խորհի կառավարութիւնը, դարմանելու համար այս եղերական չարիքները »:

Ուրիշ երեսփոխան մըն ալ շեշտեց թէ թոշակներու յաւելման եւ ընկերային օրէնքներու հետեւանքով, գիները կը բարձրանան եւ սպառումը կը սղէ: Այս կացութիւնը աւելի պիտի ծանրանայ, երբ հետզհետէ գործադրուի շաբաթական 40 ժամուան օրէնքը:

Ազգ. տնտեսութեան նախարարը, Պ. Սփինաս (ընկերվարական) խնդրեց մէկ շաբաթ յետաձգել վիճաբանութիւնները, յայտնելով թէ օրինագիծներ մշակած է այդ մասին:

ՅՈՒԼԻՍ 14Ը այս տարի պիտի տօնուի արտակարգ հանդիսաւորութեամբ: Հանդիսութիւնները պիտի սկսին յուլիս 13ին գիշերը: Առտուն ժողովրդական ճակատի կուսակիցները պիտի համախմբուին Շան զ'Էլիզէի մէջ, իսկ կէսօրէն յետոյ փառաւոր ցոյց մը պիտի կատարուի, երկու վիթխարի թափօրներով: Լէօն Պլում ալ ներկայ պիտի ըլլայ ազանդական զօրահանդէսին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԶԻՆՈՒՈՐ ԵՆՔ ՌԱՄԿԱՎԱՐ» ...

«Պայքար», Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, ամիսներէ ի վեր խմբագրականին գլուխը կը տպէ, ամէն օր.—

ՄԵՐ ՈՒՂԵԳԻԾԸ.—

Ա.— Հայ Ազգը եւ անոր շահերն՝ ամէն հատուածական հաշիւներէ վեր:

Բ.— Անվերապահ աջակցութիւն Հայաստանի:

Գ.— Հետապնդում չազատագրուած Հայկական հողամասերու դատին:

Դ.— Պահպանութիւն ազգային արժէքներու եւ հաստատութեանց:

Ե.— Ջատագովութիւն Մ. Նահանգաց Սահմանադրական իտէալներուն եւ սկզբունքներուն:

Հետեւելով իր լուսաղբօր, «Արեւ», նոյն խմբակցութեան Եգիպտոսի պաշտօնաթերթը, յուլիս 1էն սկսեալ կ'ազդարարէ.—

ՄԵՐ ՈՒՂԵԳԻԾԸ.—

Ա.— Հայ Ազգը եւ անոր շահերը ամէն բանէ վեր:

Բ.— Աջակցութիւն Հայաստանի շինարարութեան:

Գ.—Հետապնդում իրաւազուրկ Հայութեան դատին:

Դ.— Պահպանութիւն Ազգ. արժէքներու եւ հաստատութեանց:

Ե.— Հաւատարմութիւն մեր ապրած երկրին իշխանութեանց:

Ինչպէս կը տեսնէք, երկուքն ալ գրեթէ նոյն բաները կ'ըսեն, մէկը աւելի բացորոշ, միւսը քիչ մը դիւանագիտօրէն: Անշուշտ յարմարելով տեղական պայմաններուն:

Երկու թերթերն ալ կը հրատարակուին տարիներէ ի վեր, եւ մինչեւ հիմա պէտք չէին տեսած իրենց «ուղեգիծ»ը ծանուցանելու:

Հարկաւ մէկը խելք մը սորվեցուցած է: Եւ կամ, ուզած են ապացուցանել թէ իրենք ալ գիտեն «պլատֆորմ» կազմել:

Չէ՞ որ քայլերգ մըն ալ ունին, գրահապատ եւ մարտագոռ.

Զինուոր ենք ռամկավար եւ ազատ,
Հայ ցեղի զաւակներ հարազատ:
Զրահուած հայրենեաց հաւատքով,
Կը քալենք անվեհեր քով քով:
Մեր փառքն է աշխատանք եւ պայքար,
Մեր խօսքն է ճշմարիտ, խանդավառ:

— Քայլերգ չէ այդ, զայլերգ է:
— Կարճ կապէ եւ լսէ:

Ուրեմն, ռամկավարները, գոնէ անոնց երկու պաշտօնական օրկանները ունին որոշ ուղեգիծ, որուն հիմնական սկզբունքն է «Հայ Ազգը եւ անոր շահերն՝ ամէն հատուածական հաշիւներէ վեր»:

Այսպէս, անոնք «Հայ Ազգը ամէն բանէ վեր» դասած կ'ըլլան, անոր խեղքը յանձնելով Երեւանցիներուն, իսկ խիղճը՝ Բարեգործականին:

Եթէ ազգին մէկ մասը համարձակի գլուխ վերցնել այդ երկու կուռքերուն դէմ, յանուն արդարութեան եւ ընչմարտութեան, եթէ փորձէ, օրինակ, Ապրիլ Տասնըմէկ, Մայիս 28 եւ Մշակոյթի Օր տօնել կամ եռագոյն պարզել, ռամկավարները պատրաստ են շանթահարելու, իբրեւ «հայ ցեղի զաւակներ հարազատ»:

Այսպէս, նաեւ, միւս նակատներուն վրայ.—

« Անվերապահ աջակցութիւն Հայաստանի»,— Տարին տասներկու ամիս կը ճառես, կը գրես, կը պոռաս ու կը նուաս թէ Դաշնակցութիւնը «հակահայաստանեան» է, եւ Հայաստանը կ'անի ու կը բարգաւանի:

Ինչ կը վերաբերի «չազատագրուած Հայկական հողամասերու դատ»ին, գլուխ քերելու պէտք չունիս:

Ամիսը երկու անգամ —խմբագրական սիւնակէն կը յիշեցնես «Մեծ Տեսիլք»ը, միշտ գլխագիր, եւ կը քաշուիս բազմոցին անկիւնը:

Յետոյ, ամէն անգամ որ տեսնես թէ ուրիշներ կ'որոճան, կը տքնին, ելքեր կը փնտռեն այդ ճամբուն վրայ, կարելիդ կը փորձես անոնց ջանքերը խափանելու, նոյնիսկ դաւանանութիւն համարելու համար:

Շաբաթը մէկ անգամ ալ՝ կը գործածես ուրիշ կախարդական բանաձեւ մը,— «Անկորնչելի իրաւունքներ», եւ ամէն օր գիտ մը կը յղանաս, անոնց հետքն իսկ սրբելու համար:

Ի՞նչ մեղք պահեմ, կարդալով «Պայքար»ի եւ «Արեւ»ի «Մեր Ուղեգիծ»ը, ես նոր համոզուեցայ թէ ռամկավարները, «զրահուած հայրենեաց հաւատքով», ահագին դեր կը կատարեն մեր կեանքին մէջ:

ՎԱՀԷ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՐՔԱԾ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Ա. խումբը Նիս կը մեկնի Դշ. 15 Յուլիս

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կը խնդրէ մեզմէ հաղորդել թէ ընտրուած տղաքը պէտք է ներկայ ըլլան 15 յուլիս, Չորեքշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին Gare de Lyon, Մեկնումի (départ) դրան կողմը, մուտքի ընդարձակ սրահին վարի անկիւնը: Կառախումբը կը մեկնի ժամը 9.30ին:

Իտալիա՞ն ունէ՞ր թնդանօթը Մոսկուայի յանձնելու

ԲՈՒՌՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Երեսփ. ժողովի ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, դահլիճը նոր յաղթանակ մը շահեցաւ, 162ի դէմ 403 ձայնի մեծամասնութեամբ մերժելով ազգայնական երեսփոխան Քէրիլիսի մէկ բանաձեւը, որ կը պահանջէր քննութիւն բանալ օդանաւային նախարար Պ. Քոյի դէմ: Պ. Քէրիլիս թէ իր թերթին՝ «Էքօ տը Փարի»ի եւ թէ ժողովին մէջ կ'ամբաստանէր թէ նախարարը խորհրդային իշխանութեան եւ ուրիշ պետութեանց յանձնած է օդանաւային նոր թնդանօթի մը գաղտնիքը:

Իր տեղեկութեանց համաձայն, 1932ին Իսփանօ գործարանը Զուիցերիացիէ մը գնած է նոր թնդանօթ մը, եւ 250 հատ ծախած՝ Ֆրանսայի օդատորմիղին համար: Անցեալ տարի 20 եւ 23 միլիմեթրնոց թնդանօթներ արտադրուեցան, որոնք 800 ռումբ կը նետեն մէկ վայրկեանի մէջ: Արդ, Անգլիա եւ Չեխոսլովաքիա նմոյշներ ուզած են առաջինէն, Խ. Միութիւնը՝ երկրորդէն: Քանի որ այս երեք պետութիւնները իմացեր են գաղտնիքը, ուրեմն Գերմանիան ալ գիտէ, «շնորհիւ Թրոցքիական լրտեսութեան ցանցին որ կը գործէ ֆրանսական գործարաններու մէջ »:

Օդանաւային նախարարը պատասխանելով այս մեղադրանքներուն, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը մասնագիտական գործակցութեամբ կը վարուի այն պետութեանց հետ որոնք համաձայն են հաւաքական ապահովութեան: Եթէ Իտալիա եւ Գերմանիա մասնակցին հաւաքական ապահովութեան, Ֆրանսա անոնց հետ ալ այդպէս պիտի վարուի: Այս առթիւ ցաւ յայտնեց որ ազգայնական երեսփոխանը կը պղտորէ միտքերը, այն տպաւորութիւնը ձգելով թէ զինուորական դաշինք մը կնքուած է Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ: «Այդպիսի զինակցութիւն գոյութիւն չունի »: Միեւնոյն ատեն մեղադրեց որ հարցապնդող երեսփոխանը հայրենասիրութիւն ծախելով հանդերձ, օգտագործեր է գաղտնի փաստաթուղթ մը: Յետոյ վստահութեան խնդիր յարուցանելով, շահեցաւ յաղթանակը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅՈՒՆ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ

Բարդ հարց է հայրենասիրութեան զգացումը եւ բնազդը սահմանող տարրերը որոշել եւ ճշդել: Ժառանգականութեան, աւանդութիւններու, լեզուի, կրօնքի, ծննդավայրի հասկացողութիւններուն հետ անպայման իր տեղը կը գրաւէ նաեւ շահու գիտակցութիւնը այդ զգացումի էութեան մէջ: Անշահախնդիր զգացում մը չէ հայրենասիրութիւնը եւ լաւ է որ չէ, որովհետեւ առանց անոր, իր ուժը եւ տեւողութիւնը կրնան մարդկային հասարակ եւ օրուան կեանք միայն ունեցող զգացումներու հաւասարիլ, կրնար անոնց պէս ծնիլ, սաստկութեան որոշ աստիճանի մը հասնիլ ու յետոյ մարիլ:

Այդ զգացման չափն ու արժէքը ճշդել չէ միտքս զանազան ժողովուրդներու մէջ եւ նոյն իսկ հայ ժողովուրդի մէջ, պատմութեան ընթացքին, այլ մատնանշել նորութիւնը այն տարրերէն մէկուն որ հայ հայրենասիրութեան մէջ կը մտնէ:

Մինչեւ երէկ, մինչեւ հայ պետութեան ստեղծումը, Հայու հայրենասիրութիւնը, իր աւանդական ու ժառանգական տարրերէն զատ, տեսակ մը ինքնապաշտպանութեան բնազդով կը զօրանար: Ցեղի, ազգի պահպանութեան բնազդն ու կամքն էր որ կը բնորոշէր հայութիւնը: Մնալու եւ տեւելու ձգտումը Հայուն մէջ եւ ատոր համար կատարուած աշխատանքը մինչեւ երէկ տեսակ մը վիպական դրոշմ ունէր, «Հայ մնալ Հայ մնալու համար»ի անշահախնդիր ձգտումն էր որ կը մղէր ցեղը յարատեւելու եւ պահուելու, Հայ մնալու բոլոր դժուարութիւնները եւ վնասները կը կրէր հայ անհատը գրեթէ առանց տրտունջի ու մտքէն իսկ չէր անցըներ օգտուիլ այն բոլոր նիւթական եւ շօշափելի առաւելութիւններէն որոնք կրնային ներկայանալ իր ազգութեան ուրացումով: Ազգային բնազդը այնքան բարձր էր ու տիրապետող Հայու հոգիին մէջ, որքան անհատին ապրելու բնազդը: «Ինչո՞ւ կ'ապրինք»ի պէս անիմաստ հարց մըն էր «ինչո՞ւ Հայ կը մնանք»ի հարցումը:

Այս բնազդը եւ այս հոգեկան տրամադրութիւնը մինչեւ հիմա ալ կայ մեր ժողովուրդին մէջ: Բայց այսօր անկէ աւելի ըլլալով, ուրիշ գիտակցութիւն մըն ալ ստեղծուած է, որ աստիճանաբար կը զօրանայ ու կը խորանայ: Եթէ որ եւ է Հայ, այսօր փորձուի ինչո՞ Հայ կը մնանք հարցը տալ ինքնիրեն, կրնայ անմիջապէս պատասխան մը գտնել: Նիւթական ու շօշափելի իրականութիւն մը կայ այսօր, որ պէտք չի ձգեր բնազանցական տարազներու, պատմա-ընկերային բարդութիւններու մէջ մտնելու: Ուեւէ Հայ այսօր այդ հարցումին կրնայ պատասխանել, ինչպէս ուրիշ որ եւ է ազգութեան պատկանող մարդ: Ինչպէս Ֆրանսացիի մը համար, Ֆրանսացի ծնած ըլլալու իրողութեան հետ, ֆրանսական հայրենիքի մը գոյութիւնը, վերջնական ու գոհացուցիչ պատասխան է «Ինչո՞ւ Ֆրանսացի կը մնանք» հարցումին, մեզի համար ալ Հայ ծնած ըլլալը եւ հայկական հայրենիքի մը գոյութիւնը ամբողջական ու բաւարար պատասխանը կը կազմեն վերի հարցումին:

Հայրենասիրութեան զգացումը մեր մէջ, Հայու հայրենիքի եւ պետութեան կազմութենէն ի վեր զօրացած, աւելի տիրական եղած է: Պաշտպանողական իր փուլէն արդէն անցած է ու եղած է աւելի յարձակողական: Առաջ, Հայը ներքին հպարտութիւն մը միայն ունէր իր ցեղին միւսոր եղած ըլլալուն եւ արտաքնապէս կը զգուշանար այդ հպարտութիւնը ցուցադրելէ, առաջ նուաստացումը եղած էր պաշտպանողական զէնք մը, հիմա Հայ ըլլալը եթէ հպարտութիւն մը չէ բոլոր Հայերուն համար, գոնէ նուաստացում չէ, պզտիկ ըլլալ չէ: Հայրենիքը յեղաշրջած է Հայու հոգին, նոր տարր մը աւելցուցած է Հայու հայրենասիրութեան մէջ, շահու գիտակցութեամբ զօրացուցած է այդ զգացումը, կը մնան նախկին տարրերը, որովհետեւ ամբողջապէս չեն փոխուած նախկին պայմանները, բայց ստեղծուած փոփոխութիւնը, ըսել կ'ուզեմ հայրենիքի կազմութիւնը, արթնցուցած է համապատասխան գիտակցութիւն Հայու հոգիին մէջ, ինչպէս բնախօսօրէն որ եւ է նոր պաշտօն կը ստեղծէ նոր օրկան մարմնին մէջ:

Առաջ ազգասիրութիւն մը կար, որուն մէջ տարտամ ու աղօտ ձեւով կ'ուրուագծուէր հայրենիքի իտէալական գաղափար մը, Հայկի ու Վարդանի արիւնով ներկուած հողամասի մը պատկերը, մինչդեռ հիմա քարտէսներու վրայ սահմանագծուած հայրենիք մը կայ, որուն զօրացման եւ ուժին մէջ կը տեսնէ հայ անհատը իր շահը:

Այդ հասկացողութեան շօշափելի օրինակները ամէն օր կը տեսնենք մեր աչքին առջեւ: Ցաւի եւ նեղութիւններու մէջ գտնուող Հայը անմիջապէս Հայաստանը կը մտաբերէ, հոն տեղաւորուելու ցանկութիւն կը յայտնէ: Այս տրամադրութիւնը այնքան սովորական ու հասարակ դարձած է, որ աննկատ մնացած է հակառակ իր բարոյական մեծ արժէքին: Իր հանգիստը եւ շահը հայրենիքին մէջ տեսնելու այս հոգեկան վիճակը Հայուն հայրենասիրութեան ամէնէն մեծ յաղթանակն է:

Երկար ատեն հայ ժողովուրդը զգուշացած է իր նիւթական եւ շօշափելի շահերու մասին խօսելէ: Շահու նիւթապաշտ ըմբռնումը վանողական տրամադրութիւն ստեղծած է մեր մէջ, թէեւ երբեւ անհատ շահամոլ համարուած ենք: Իսկ հիմա կարելի է հայ ժողովուրդի շահերու մասին խօսիլ, առանց դատապարտելի ըլլալու: Քաղաքական հոսանքներու բանավէճերու մէջ իսկ նկատելի է որ բոլորը իրենց ըսելիքները կը հիմնաւորեն հայ ժողովուրդի շահերուն վրայ: Շահը իր ամէնէն նիւթական եւ կոշտ առումով իսկ, արհամարհելի տարր մը չէ այլ եւս հայ անհատի ազգային ու ընկերական ըմբռնումներուն մէջ: Շահ մը ունի՞նք, կը հարցնեն բոլորը երբ այս կամ այն դիրքը ճշդելու խնդիրը կը ներկայանայ: Այս հոգեբանութիւնը ենթադրել կուտայ ինքնին որ հայրենիքը վերացական գաղափարի մը ձեւով չի ներկայանար այլ եւս միտքերու մէջ, ինչպէս անցեալին մէջ էր, այլ թանձրացեալ իրականութեան մը ձեւով. շօշափելի առարկայի մը արժէքով: Անոր վնասը ու կորուստը իւրաքանչիւր Հայու անձնական վնասի ու կորուստի առթած ցաւին չափ ցաւ կը պատճառէ, իսկ անոր զարգացումը եւ մեծութիւնը ուրախութիւն:

Զարմանալի է որ զգացողութեան այս նոր տարրը Հայու հոգիին մէջ, ծայրայեղութեան չէ հասցուցած ազգասիրութիւնը: Չափի եւ սաստկութեան հաւասարակշռութեան մը մէջ կը մնայ Հայը իր հայրենասիրութեամբ եւ չէ եղած ազգայնամոլ: Ուրիշ ազգեր եւ հայրենիքներ չարհամարհեր Հայը, ինչքան ալ բնական ըլլար նման միտում երբեւ հետեւանք նոր զգացումի մը թափին: Ծայրայեղութեան այդ պակասը հայրենասիրութեան տկարութիւն մը չի նշանակեր, որովհետեւ միւս կողմէ չբաւարարուած զգացման մը նշանները ցոյց կուտայ: Ամէն Հայ կը գիտակցի որ իր հայրենիքը այն չէ որ պէտք է ըլլայ, ոչ միայն այժմու վիճակով ան չի լրացներ պատմութեան եւ աշխարհագրութեան պարտադրած արդարութիւնը, այլեւ կեանքի ֆիզիք. հասկացողութեամբ իսկ, ան չի գոհացներ հայ ժողովուրդին տարրական պահանջները: Այս կացութեան պարտադրած դժգոհութենէն կը բխի այն իրողութիւնը որ մեր վիճակին զուտ քաղաքական կողմը այնքան մեծ շահագրգռութիւն ստեղծած է, տնտեսական եւ ընկերային հարցերը ստորադասելու աստիճան: Այս երեւոյթն ալ կը բացատրուի նախ անով որ հայ միտքը երկար տարիներ իր դատին եւ կացութեան մօտեցած է զուտ քաղաքական կողմով. դատին քաղաքական լուծման մէջ տեսած է գլխաւոր եւ հիմնական նախապայմանը եւ երկրորդ այսօրուան այն իրողութեամբ որ ցրուած հայութեան համար հիմնական ու գոհացուցիչ միակ կարգադրութիւնը հայկական դատի քաղաքական լուծման եղանակն է:

Շատ բնական երեւոյթ է ուրեմն մեր կեանքի մէջ տեսնուած քաղաքական վէճը. ձեւով մը հայրենասիրութիւնը վառ պահելու միջոց մըն ալ է ան: Առաջարկուած լուծումները կարծուածին չափ իրարու անհաշտ ալ չեն. խնդիրներու դասաւորութեան եւ պայքարի եղանակի տարբերութիւններ որոնք կը չքանան վստահաբար ճակատագրական պահերու:

Պատմական ախտ մը վերածած են հայ ժողովուրդի մէջ անմիաբանութիւնը: Առանց պատմական դատաստան ընելու յաւակնութեան, սխալ չըլլար հաստատել նաեւ թէ հայ կեանքի մէջ համերաշխութեան օրինակներ ալ շատ եղած են: Ոչ ոք կրնայ տարակուսիլ որ նոյն օրինակները ապագային աւելի յաճախակի չըլլան: Հայու նոր հայրենասիրութիւնը ոչ միայն արգելք չէ ատոր, այլ ընդհակառակն կը մղէ համերաշխութեան, որմէ ամէնէն շատ կրնայ օգտուիլ հայրենիքը: Հրաշքի մը պէս ծնաւ այդ հայրենիքը, հրաշագործ ալ կրնայ ըլլալ ու պիտի ըլլայ: Զգացականօրէն չկայ հայրենիք մը, այնքան սիրուած իր ժողովուրդէն որքան մերինը. հայրենադարձի դարերու ցաւէն վերջ դնող իրականութիւնն է. բազմաթիւ սերունդներու տառապանքին ու արեան իմաստ ու արժէք տուող գաղափարին մարմնացումն է ու ատոր համար իսկ վեր է ամէն բանէ: Հայուն հայրենիքը վեր է ամէն բանէ Հայուն համար, իր նիւթական եւ բարոյական արժէքներէն եւ ստացուածքներէն ամէնէն բարձրն է: Անկէ յետոյ հայ ժողովուրդն ալ կ'անհետանայ պատմութենէն իր հայրենիքին անհետացումով: Հայ լեզուին, կրօնքին, աւանդութիւններուն, մշակոյթին չափ եւ անոնցմէ աւելի հայրենիքն է եւ անոր գաղափարը որ կ'ապրեցնէ հայ ժողովուրդը: Ի՞նչպէս կ'ուզէք որ այսքան արժէքով ծանրաբեռնուած իրականութիւնը չըլլայ ամէն բանէ վեր: Ի՞նչպէս կ'ուզէք որ անոր սէրը՝ հայրենասիրութիւնը չըլլայ Հայու էութեան հիմնական առաղձը, և ի՞նչպէս կ'ուզէք որ անոր համար յարգանքի ու խոնարհութեան դիրքեր չգրաւեն բոլոր տեսակի մտածողութիւններ, համոզումներ, զգացումներ եւ նկատումներ:

Այո՛, հայրենի՛ք, դուն վեր ես ու բարձր Հայուն համար, վեր ամէն բանէ:

ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԸ ԵՒ ԱՅՑ ՄԸ ԴԷՊԻ ՎԵՆԵՏԻԿ

Մուրատեան եւ Ռափայէլեան վարժարաններու հարիւրամեակն է:

Լուսակամար դարադարձ մը:

Հարիւր տարուան կրթական գործունէութիւն՝ աւելի քան երկու հազար շրջանաւարտներով, որոնց մէջ կ'երեւին պսակաւոր գլուխները գրագէտներու, բանաստեղծներու, թատերագիրներու, նկարիչներու, քանդակագործներու, ճարտարապետներու, դերասաններու, բժիշկներու, երկրաչափներու, ուսուցիչներու, գործիչներու եւ նախարարներու:

Հայկական մշակոյթը խաւարման շրջանէ մը վերջ՝ կը սկսի պճնուիլ գոհարներով: Կը բացուի լուսաշրջան մը շնորհիւ ուսման եւ կրթութեան այս երկու տաճարներուն:

Մուրատեանը նախ կը հիմնուի Փատովա, յետոյ Փարիզ, իսկ Ռափայէլեանը՝ Վենետիկ: Փարիզի Մուրատեանին փակումէն վերջ Մուրատ-Ռափայէլեան միացեալ վարժարանը Վենետիկ: Ու ներկայիս Մուրատեան վարժարան մը Սեվրի մէջ:

Բազմաբեղուն կրթական հաստատութիւններ, որոնց մէջէն անցան լոյսի ծարաւէն վառուած սերունդներ:

Իւրաքանչիւրը այդ սերունդէն բոնկեցուց իր ջահը եւ տարաւ Պոլիս, Կովկաս, Իրան, Եգիպտոս, Պալքաններ եւ գաւառները: Ցեղը լուսակերպուեցաւ գրականութեան, գիտութեան եւ արուեստի բոլոր ասպարէզներուն մէջ:

Ներքին պառակտումներու ողբալի տարիներուն՝ այս վարժարանէն ելած լուսապսակ քերթող մըն էր աղաւնեհոգի Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանը, որ հրաշերգեց եղբայրութեան անմահ մեղեդին.

—«Ընդ աստեղօք ի՞նչ կայ սիրուն՝
Քան զանձկալի եղբայր անուն»:

Մուրատեան եւ Ռափայէլեան վարժարաններուն հետ պէտք է յիշատակել Մխիթարեան վարժարան մըն ալ ու մանաւանդ Ս. Ղազարը, այդ կաթիլ մը Հայաստանը, բայց լուսակաթիլ Հայաստան մը ուր ծովէն հանուեցաւ հայ մեծասքանչ լեզուն եւ մշակուեցաւ հանճարեղ Հայերու կողմէ, աննման գոհարագործութեամբ, անմահական ասեղնագործութեամբ: Ս. Ղազար եղաւ սրբազան աշխատանոց մը, ուր միտքի բանուորներ աքնեցան հայ լեզուին վրայ, վերստեղծելով ոճը, քերականութիւնը, բառագիտութիւնը մեր մայրենիքին: Մետաքսահիւս ու գոհարազարդ բանահիւսութիւն, ստեղծագործական թարգմանութիւններ, ներքին ու արտաքին պեղումներով շահուած պատմութիւն, ու պատմութիւն կրօնական, դեռ բանասիրութիւն, ազգագրութիւն, աշխարհագրութիւն:

Եւ այս բոլոր լուսազանձերով գինեցին աշակերտութիւնը, որպէսզի ան ալ իր կարգին լուսազինէ իր շրջանի հայութիւնը:

Ունեւոր տղոց կարգին, որբ տղաք, աղքատ տղաք հասակ նետեցին մարմնով ու միտքով այդ տաք յարկերուն ներքեւ, ըմպելով լուսաւորութեան բոլոր ակերէն, իտալական անմահական մթնոլորտի մը մէջ, հայկական հարազատութեամբ:

Այս բեղնաւոր դարադարձին առթիւ ամէն Արմէնի պարտքն է նիւթապէս եւ բարոյապէս օժանդակ հանդիսանալ այս հաստատութիւններուն եւ աղաղակել ի խորոց սրտի.

— Լուսերու մէջ պառկին այս մեծագործութեան հիմնադիրներն ու սատարողները.— Մխիթար Աբբահայր, Ռափայէլ Ղարամեանց, Սամուէլ Մուրատեանց, ինչպէս նաեւ բոլոր վարդապետներն ու դպիրները եւ լուսարարները այս գործին: Պառկին լուսերու մէջ:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Այս լուսակամար դարադարձը տօնելու համար կազմակերպուած է ուխտագնացութիւն մը դէպի Վենետիկ, ուր տեղի պիտի ունենան շողշողենի հանդիսութիւններ:

Յոբելենական հանդիսութիւնները պիտի սկսին Ս. Ղազարի մէջ, հանդիսաւոր հայկական պատարագով, գոհաբանութիւններով եւ բանախօսութիւններով, որոնք պիտի ըլլան երախտագիտութեան ցոյցեր՝ հանդէպ Մխիթարեան ուխտի հայրերուն: Այցելութիւն Ալիշանի, Ճարեանի եւ Կիւրեղեանի լուսաշող շիրիմներուն: Այցելութիւն նաեւ Փեզարոյի պալատը (Palazzo Pesaro), ուր 1836ին հիմնուած է Ռափայէլեան վարժարանը:

Վենետիկի Սանթա Մարկարիթա թաղի Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանի պալատական դահլիճին մէջ գրական-երաժշտական հանդէս մը, հայերէն, ֆրանսերէն եւ իտալերէն ուղերձներով:

Այցելել ու տեսնել վարժարանին սրահներուն մէջ ցուցադրուած աշխատութիւնները նախկին սաներուն (գրական հրատարակութիւններ, ձեռագործներ, լուսանկարներ, ձեռագիր թերթեր, նամակներ, վարժարաններու եւ աշակերտութեան մասին գրութիւններ):

Այցելութիւն Փատովա, ինչպէս նաեւ Ազոլօ եւ Միլանօ:

Այս հանդիսութիւններէն անջատ՝ Միաբանութիւնը մտադրած է հրատարակել երեք լեզուներով (հայերէն, ֆրանսերէն եւ իտալերէն) Հ. Բարսեղ Սարգիսեանի պատմութիւնը Վենետիկի Մխիթարեան եւ Մ. Ռ. Վարժարաններու մասին: Այս կարեւոր մատեանը ցոյց պիտի տայ 190 տարուան կրթական կեանք մը Մխիթարեան ուխտի հայրերուն կողմէ Հունգարիոյ, Պոլսոյ, Փատովայի, Վենետիկի, Փարիզի, Քաղկեդոնի, Նիկոմիդիոյ, Պարտիզակի, Մուշի, Ուրմիոյ, Ֆիէզոլի եւ Միլանոյի մէջ:

Հրատարակութիւն նաեւ «Բազմավէպ»ի բացառիկ եւ միացեալ համարներու՝ բազմաթիւ պատկերազարդ յօդուածներով ներկայացնելով համալսարանական ուսանողութեան պատմութիւնը, Մ. Ռ. եան գրագէտ եւ արուեստագէտ սաներու կենսագրութիւնները, տարեգրութիւնները, հետաքրքրական դէպքեր, կարեւոր նամակներ եւ վաւերաթուղթեր, վարժարաններու թատերական, մարզական, երաժշտական կեանքը եւն.:

Պիտի զետեղուի մարմարիոնէ յուշարձան մը, Վենետիկի Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանին մէջ, նահատակ դասախօսներու եւ սաներու անունները ոսկետառ դրոշմուած:

Այս հանդիսութիւններուն պիտի մասնակցի Գուրգէն Ալէմշահի «Կիլիկիա» երգչախումբը, որ վանքին ու դպրոցին մէջ երգելէ զատ, Ս. Մարկոսի պերճագեղ հրապարակին վրայ, պիտի սարքէ հայկական երգահանդէս մը, մասնակցութեամբ պետական նուագախումբին, որուն յայտագիրը պիտի ըլլայ ամբողջովին հայկական:

ՎԵՆԵՏԻԿ

Ուխտաւորները ամէնէն աւելի պիտի մնան Վենետիկի մէջ:

Քանի մը կարուկ գիծերով պիտի ներկայացնենք այս նշանաւոր ու աննման քաղաքին պատմութիւնն ու գեղարուեստը:

Երբ Ալարիկ ու Աթտիլաս տակն ու վրայ կ'ընեն Եւրոպան ու կը հասնին հիւսիսային Իտալիա, Պատուէինի առաջնորդութեամբ գաղթականութիւն մը կը փախչի իր հողերէն ու կ'ապաստանի Ադրիականի ծոցին ճախճախուտ ջուրերուն մէջ: Ցիցերուան մը: Պատուէին, 421 թուականին կ'որոշէ քաղաք մը շինել Տիալթոյի մէջ, եկեղեցիով մը միասին: Վենետիկ հիմնուած է: Եւ այս ծովաքաղաքը ամբողջ տասներեք դար յարձակում չի կրեր բարբարոս ու սարակինոս բանակներէ: Ան սկիզբը անուանապէս կապուած էր Պատուէինի ու վերջը Բիւզանդիոնի: Վենետիկ անկախ էր սակայն ու հրաշալի աճումի մէջ եւ յաղթական: Կարոլոս Մեծի զաւակը կը յաղթուի անոր ջուրերուն առջեւ, ֆրանք եւ գերման, բիւզանդացի եւ էքս լա Շափէլցի կայսրեր կ'ընդունին անոր աննուաճ անկախութիւնը: Հին Վենետիկցիները կը պարծենան իրենց հռոմէական արիւնով ու բնաւորութեամբ: Անոնք չնրբացան ու չմեղկացան արեւելեան ժողովուրդներու նման, ինչպէս չկոշտացան եւրոպական զրահակիր բարբարոսներուն նման:

Անոնք բազմացան, զարգացան, աւելցուցին իրենց կղզիները եւ հարստութիւնները:

Իւրաքանչիւր կղզիի մը վրայ դրին քաղաքապետ մը, մէկ տարուան տեւողութեամբ, պատասխանատու՝ կղզեխումբ Վենետիկի ընդհանուր ժողովին առջեւ:

Իրենց պետն էր Տօժը (դուքս): Անոնք չէին հանդուրժեր բռնութեան: Երբ դժգոհ են Տօժէն՝ զայն կը սպաննեն, կը կուրցնեն, կ'աքսորեն կամ առնուազն պաշտօնանկ կ'ընեն:

Քաղաքը, սկզբնական շրջանին, ունեցած է իր պաշտպան սուրբը որ Թէոդորոսն է իր կոկորդիլոսով: Քաղաքին պաշտպանութիւնը յետոյ յանձնուած է Ս. Մարկոսի, իր թեւաւոր առիւծով: Ս. Մարկոսի մար-

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀԸ

(1914 — 1915)

I

ՌՈՒՍ - ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԽՄԲ.— Տարօնի բնաջնջման, 1915 վարդավառի արիւնաշաղախ տարեդարձին առթիւ, որ կը տօնուի ամէն տարի, մեր ընթերցողներու մասնաւոր ուշադրութեան կը յանձնենք յուշերու այս շարքը, արտատպելով «Վէմ»էն:

Քսան տարի է անցեր ահարկու եւ համատարած պատերազմէն, որուն ողջակէզը դարձուցին հայ ժողովուրդը աշխարհի զօրեղները:

Ժամանակն է քօղը բարձրացնելու ահռելի դէպքերու վրայէն, մանաւանդ Տարօնի աշխարհի, որուն մասին քիչ է գրուած կամ աղաւաղուած է յաճախ:

Իբր ականատես եւ դերակատար, ըստ ամենայնի պիտի ջանամ տալ առարկայական, ճշմարիտ եւ իրական նկարագրութիւնը ժամանակի եւ դէպքերու, պիտի չխուսափիմ ձաղկելու աղետալի սխալներն ու թերութիւնները մեր ամէնքիս, որովհետեւ ոչ ոք իրաւունք ունի ապագայ պատմութիւնը եղծելու:

Մինչդեռ Թրքահայ ժողովուրդը ազգովին հեւիհեւ կը սպասէր բարենորոգումներու իրականացման, քանի որ «Մարդպան»ներէն գնդ. Հօֆը արդէն իսկ իր քննական առաջին պտոյտը կատարելով՝ հասած էր Հայկական հարաւային նահանգները՝ եկեղեցիներու զանգակներու հրճուագին ղօղանջներու եւ ժողովրդի անզուսպ խանդավառութիւններու ուղեկցութեամբ, իսկ միւսը՝ Վէստէնէն կը պատրաստուէր մեկնելու իր շքախումբով եւ աշխատակիցներով, օգոստ. 4ին (1914) պայթեցաւ նախ եւրոպական, ապա համաշխարհային պատերազմը:

Առաջին օրերուն հնարաւոր չէր, անշուշտ, գուշակել այդ աղէտի ծաւալը, տեւողութիւնը եւ հետեւանքները: Առաւել եւս անկարելի կը թուէր, որ Թուրք-իթթիհատ պետութեան ղեկավարները մղուէին անոր մէջ. վերջին վեց տարիներուն երեք այնպիսի հարուածներ էին կրած, (Յոյն-Թուրք, Թրիպոլի եւ Պալքանեան պատերազմները), որ կը թուէր թէ ոչ տրամադրութիւն եւ ոչ ալ հնարաւորութիւն պիտի ունենային նման քայլ ընելու:

Օսմանեան Խորհրդարանը արձակուրդի մէջ էր: Իթթիհատի կեդրոնական կլիւպը դարձած էր պետութեան ղեկավարութեան կեդրոն. եռուզեռ մը սկսած էր հոն:

Մեզի համար կենսական էր հարկաւոր օրին հասկնալ անցուդարձը, ղեկավար շրջաններու տրամադրութիւնները եւ մտադրութիւնները:

Պատրիարքարանի վարչական մարմինները ոչ նման յարաբերութիւններ պահելու եւ ոչ ալ վարագոյրներէ թափանցելու կարողութիւնը ունէին:

Օսմ. Խորհրդարանի անդամները ի վիճակի էին Թուրք ղեկավար շրջաններու հետ աւելի սերտ շփման մէջ լինելու, իսկ Դաշնակցութեան գաղտնի մեքենան որոշ հնարաւորութիւններ ունէր անոնց քլիւպներէն ներս թափանցելու:

Քաղաքական մթնոլորտը եւ տրամադրութիւնները յաճախ կը պարզուէին «Cercle d'Orient» քաղաքական ակումբին մէջ, որ պետական եւ քաղաքական Թուրք ղեկավարներէ զատ, միջազգային դիւանագէտներու ժամադրավայրն էր: Զօհրապը (եւ Պ. Հալաճեանը կարծեմ) իր անդամի հանգամանքով, աւելի յաճախ սկսաւ երեւալ հոն: Գարօն եւ Վարդգէսը կապ կը պահէին նախարարներու հետ, իսկ երեսփոխաններէն մէկ քանին՝ Իթթիհատի պատասխանատու անդամներուն հետ:

Այդ բոլոր տեղեկութիւնները կուգային ամփոփուիլ «Ազատամարտ»ի խմբագրութեան ամէնէն վերի յարկի սենեակին մէջ, ուր տեղաւորուած էր Դաշնակցութեան Բիւրօն: Հոն էր, որ կը համադրուէին, հետեւութիւններ կը հանուէին (ի հարկէ, եթէ հնարաւոր լինէր) ու կ'որոշուէին յետագայ քայլերը:

Այստեղ էր, որ գաւառներէն կը ստացուէին ու կ'ուսումնասիրուէին կարեւոր լուրերը եւ տեղեկագիրները:

Նկատելի էր, որ Թուրքերը հետզհետէ կը հակէին գործօն դեր ըստանձնելու պատերազմի մէջ: Մէկ կողմէն Պօսնա-Հերցօգովինայի եւ Պալքանեան կորսուած հողամասերը ետ խլելու քաղցր հեռանկարը, իսկ միւս կողմէ գեղեցիկ Կովկասին տէր դառնալու եւ ռուս մղձաւանջէն պարիսպով մը ապահովուելու տրամադրութիւններ թափ կ'առնէին: Այս հողի վրայ անպաշտօն բանակցութիւններ եւ «սակարկութիւններ» իսկ կը կատարուէին ...

Այդ օրերուն Հ. Յ. Դաշնակցութեան 8րդ Ընդհ. Ժողովի որոշումները (Թուրքիոյ եւ պատերազմի մասին) ըստ երեւոյթին արդէն ծանօթ էին Թուրք ղեկավարներուն: Նաջի եւ Պէհաէտտին Շաքիրը Էրզրումի մէջ այս հողի վրայ բանակցած էին մեր ընկերներու հետ: Պատգամաւոր Փաստրմաճեանի (Գարօ) Թալէաթը արդէն հասկցուցած էր թէ՝ դժգոհ է Դաշնակցութեան կրաւորական դիրքէն՝ աւելցնելով, որ իրենք ազատ են առանց պէտք եղած եզրակացութիւնները հանելու ...

Պատերազմի յայտարարութեան առաջին օրէն իսկ թէ Էրզրումի մէջ գտնուող մեր կարեւոր ընկերները, թէ Պոլիս՝ մենք ամէն գինով կը ձգտէինք հակազդել Թուրքերու աճող պատերազմական տրամադրութիւններուն: Մեզի կը ջանային ապահովցնել թէեւ, բայց Էրզրումի իրենց առաջարկը մեզի*) անշուշտ, ոչ մէկ կասկած կը թողուր թէ Ռուսաստանի դէմ պիտի ելլեն:

Ընդհանուր յուսալքում կը տիրէր Պոլսոյ հայութեան մէջ. գաւառներէն անհանգստացնող լուրեր կուգային. մեր ժողովուրդը բնազդօրէն կը զգար թէ ահաւոր օրեր պիտի ապրէր. ելք կը փնտռէին: Այդ հոգեբանական վիճակը աւելի եւս չեշտուեցաւ, երբ Թուրքերը հաշուեյարդարի ենթարկեցին հայկական բարենորոգումները եւ հեռագրական հրամանով մը ետ կանչուեցաւ գնդ. Հօֆը, իսկ Վէստէնէնկը Պոլսէն իսկ արձակեցին ...

*) Գործօն դեր ստանձնել Կովկասի մէջ, դաւադրական կազմակերպութիւններ ստեղծելով ռուսական բանակին ետեւ ...

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(1)

մինը Աղեքսանդրիայէն յափշտակ-ուած ու բերուած էր Վենետիկ:

Տիղմի վրայ չինուած խումբ մը գաղթականներու այս քաղաքը կը յարձակի Եւրոպայի, Ափրիկէի ու Ասիոյ ծովեզերքներուն վրայ:

Կը գրաւէ Կոստանդնուպոլսոյ մէկ մասը, Պելոպոնէսը, Կիպրոսը, Կրետէն, Քորֆուն, Քէֆալոնիան, Զարան եւ Արշիպեղագոսի կղզիները: Կը զսպէ անթիւ ապստամբութիւններ, կը նուաճէ Դալմատացիները, Բիւզանդացիները, Հելլէնները, Եգիպտոսի սուլթանները եւ Հունգարիոյ թագաւորները:

Հազարաւոր նաւեր, հարիւրաւոր ցռկանաւեր, սպառազէն տորմիղներ կը բանան յաղթական փառաւորութեան մը ճամբաները մինչեւ Տրապիզոն, Աղեքսանդրիա, Թունուզ, Թանճէր, Լիզպոն եւ Լոնտոն:

Ու քաղաքին մէջ զարգացման բարձրագոյն կէտերուն կը հասնին ճարտարապետութիւնը, նկարչութիւնը, խճանկարչութիւնը, արձանագործութիւնը:

Ամէն տարի հազարաւոր ժողովուրդ աշխարհի ամէն անկիւններէն, կը խուժեն Վենետիկ, տեսնելու հեղեղանման գանձերը Ադրիականի թագուհիին:

Վենետիկը նման է հէքեաթներու մէջ պատմուած այն քաղաքներուն, որոնք կը գտնուին ծովերուն յատակը, չինուած բիւրեղէ, խեցիէ, օձաքարէ, սպիտակ ու սեւ մարմարիոնէ, հին կանանչ քարէ եւ պորփիւրէ:

Եւ իրապէս այս աւելի քան եօթանասունըեօթը կղզեակներու վրայ հրաշակերտուած քաղաքին եկեղեցիները մարմարիոն են, պալատները մարմարիոն, կամուրջները մարմարիոն:

Ամբողջ հարստութիւն մը գոթական, մաւրիտանական, բիւզանդական, կորնթական գմբէթներու, սիւներու, խարիսխներու, խոյակներու, պատշգամներու, պատուհաններու, կոթողներու եւ դուռներու:

Ոսկեղէն գմբէթներ, արծաթապատ դուռներ, կրանիթէ կոթողներ, մարմարէ ասեղնագործութիւններ եւ խճաքարէ առաստաղներ ու պատեր:

Երազի, երեւակայութեան մէջ իսկ դժուար է կառուցանել այսքան անսովոր, պերճ ու հէքեաթական ոստան մը:

Վենետիկը ... քաղաքը կոնտոլներու, քաղաքը տարրակներու, քաղաքը զանգակներու, գոհարներու եւ սիրերգութեան:

Լաբիւրինթոս քաղաք մը, կղզի, ջուր, կամուրջ, ջուր կօնտօլ, ջուր, տուներ, ջուր, տարրակներ, ջուր...

Վենետիկը ջուրին մէջը հրաշք մը կ'արժէ ...

Անգին ու անգնահատելի քաղաք որ ունի փաղանգ մը նկարիչներու — Գանալէթթի, Կուարթի, Լոնկի, Կորտոնի, Գոծծի, Պելլինի, Գարբաչիոս: Ու մանաւանդ իր հանճարեղ երրորդութիւնը. — Մաքուր ու մեծ Թիցիանոն, քաջր ու ժպտուն Վէրոնէզը եւ ահաւոր ու արտակարգ Թինթորէթթոն:

Տօժերու պալատին, Ակադէմիին, Ս. Մարկոսին, Սանթա Մարիա Տէլլա Սալութէին, Աբեղաներու եւ ուրիշ հարիւրաւոր տաճարներու եւ պալատներու մէջ հեղեղներ կան նկարներու:

Վենետիկ աննմանութիւններու քաղաքն է. — Այս կարգէն՝ Ս. Մարկոսի հրապարակը, ժամացոյցը, զանգակատունը եւ Րիալթոյի կամուրջը:

Վենետիկ գիւթական քաղաք է. — Լիտօ, Սանճօրճիօ եւ Սան Լածծարօ:

Վենետիկ քաղաքն է խորհրդաւոր գիշերներու, թարմագեղ առաւօտներու եւ ծովային անհուն վերջալոյսներու՝ երբ արեւը կարմրալոյս մեծ սկիհի մը նման կ'ընկղմի ջուրերուն լրթագոյն տարածութեան մէջ ու երբ երեկոյեան զանգակները ալիք կը թափեն ծովուն անհորիզոն բացութեան վրայ:

Վենետիկ գանձակոյտ մըն է սրահներու, սիւներու, սկիհներու, սրբութիւններու:

Ան պատմութիւն է ու ճարտարապետութիւն, ան ճարտարապետութիւն է ու նկարչութիւն, ան փիլիսոփայութիւն է եւ Աստուածաբանութիւն:

Ամէն բանէ աւելի սակայն ան ծովերուն ու ցամաքներուն բանաստեղծութիւնն է:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Արձակ երգեր

— . —

Լուսինը վերը ամպերի հետ խաղ էր անում, իսկ նա, քնի մէջ, լուսնի խաղէն մերթ ծիծաղում էր մերթ էլ տխրում:

Նրա ծիծաղը աւելի քնքոյշ էր քան լուսնի վրայի ցայգային շղարշը:

Նրա տխրութիւնը աւելի խորն էր քան՝ յօնքերը կիտած լուսնի դալուկ թախիծը:

Ես, աւազակի պէս, ցանկապատին կռթնած, նրա պատուհանին նայում էի:

Լուսինը վերը ամպերի հետ խաղ էր անում,

Միտք արի թէ գնամ առուն դարձնեմ նրա պարտէզը:

Նրա պարտէզի վարդերը թող ուրախանան:

Ջրելու հերթն իմը չէր այդ գիշեր:

Բայց իմն էր սիրելու հերթն այդ գիշեր:

Երբ նա պարտէզ իջնի, բոլոր վարդերը բացուած,

Իրենց գլուխները խոնարհեցնեն նրա ոտքերի առաջ եւ իրենց բուրմունքը թափեն նրա ցօղահար մատների վրայ:

Լուսինը վերը ամպերի հետ խաղ էր անում:

Ու այդ գիշեր ջրելու հերթն իմը չէր:

Գոհ ու սիրավառ մտայ քուն մինչեւ ուշ առաւօտ,

Նրա պարտէզի վարդերը թող ուրախանան:

Ու այդ գիշեր ցամքել էր այրի կնոջ պարտէզը,

Որից քաղած ծաղիկներով որբեր էր պահում,

Տօթից, խորշակից, խանձել էին, ամբողջ գիշեր,

Պառաւի պարտէզի բոլոր ծաղիկները

Ու թափուել էին յատակին ...

Լուսինը վերը ամպերի հետ խաղ էր անում,

Եւ սիրելու հերթը իմն էր այդ գիշեր:

ՏՈՔԹ. Ց. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՍԷՆՊՈԼԻԶՄԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ

— . —

Փարիզի Ֆրանսական պետական մատենադարանը վերջերս սարքեց սէնպոլիզմին ցուցահանդէսը: Թերթերը եւս կ'ոգեկոչեն գրական այս շարժման փառքը: Ի՞նչ է սէնպոլիզմը:

Դժուար է բացատրել գրական այս շարժումը: Սովորաբար կ'ըսուի թէ սէնպոլիզմը հակազդեցութիւնն էր պառնասեան գրական շարժումին, անոր իրապաշտ եւ մարմարային գեղեցկագիտութեան սկզբունքներուն: Փիէր Լուիս, որ սէնպոլիստ շարժման երկրորդ սերունդին գլխաւոր դէմքերէն մին էր, այսպէս կըբանաձեւէ սէնպոլիստներու գրական վարդապետութիւնը. — «Բանաստեղծութեան նպատակն է խորհրդանշել հոգեւագիտ յուզումները գեղեցկագիտական միջոցներով, այնպէս մը որ ընթերցողը ինքզինք զգայ այն հոգեկան վիճակին մէջ, ուր կը գտնուի բանաստեղծը, ընթերցողը ապրի այն բոլոր երազները, որ կը ծնին այդ յուզումէն, որքան ալ բանաստեղծը արտայայտած չըլլայ զանոնք»:

Իսկ Ժան Քասու կ'ըսէ թէ սէնպոլիզմն էր, որ վերականգնեց բանաստեղծութիւնը, սէնպոլիզմն էր որ բանաստեղծութիւնը տարաւ իր ծագումին, իր հունին, իր էութեան: Վերջապէս սէնպոլիզմն էր որ մաքրագործեց բանաստեղծութիւնը, եղական ձեւ մը տուաւ անոր, որ ապրի ինքնայատուկ գոյութեամբ մը, սնանի ինքնիրմով, կանգնի մերկ եւ կենսավառ: Անոր գաղտնիքը Պօլէր առաւ Էտկար Փոյէն, Մալարմէ՝ անգլիացի բանաստեղծներէն, Լամուրէոյի նուագահանդէսներէն եւ լռութենէն, Վէրլէն՝ մարդկային փորձառութիւններէն, Ռէմպօ՝ չեմ գիտեր որ սատանայէն»: Ցետոյ Ժան Քասու կ'աւելցնէ Շոփէնհաուէրի, «աստուածային» Ռ. Վակների ազդեցութիւնը: Պէտք չէ մոռնալ Պօլէրի (Էտկար Փօ) ազդեցութիւնն ալ: Սէնպոլիզմը, աւելցնենք, ուզեց օգտագործել ներհայեցողութիւնը կամ էնթագիտակցութեան բարախումները, ոչ անշուշտ իմացապաշտ յաւակնութիւններով, այլ առաւելապէս ի խնդիր զգայարանական գինովութեան: Ահա թէ ինչո՛ւ սէնպոլիստներու բանաստեղծութիւնը չէր հասկցուեր, այլ կը զգացուէր: Զգայախաղերը ուրիշ նպատակ չունէին, բայց եթէ իմաստը զոհել երաժշտութեան:

Այսպէս, գրական այս շարժումը չուտով յեղափոխութիւն մը մտցուց գրական աւանդական ձեւերու մէջ, — քանդեց չուինչին կշռոյթը որ ստեղծած է երբեմնի ոտանաւորը որոշ սահմանափակումներով: Սէնպոլիստ ոտանաւորը երբեմն կ'անցնի 16 ոտքը, նոյն իսկ 20 ոտքը, որ մեծագոյն չափն է, երբեմն ալ աւելի կարճ կը մնայ, — այսպէս ստեղծելով ազատ ոտանաւորը, որուն հայրութիւնը ոմանք կը վերագրեն Վիէլէ - Կրիֆֆէնի, ոմանք Կիւսթավ Քանի, (բայց մեր կարծիքով ազատ ոտանաւորին ծագումը պէտք է փնտռել ուրիշտեղ): Սէնպոլիզմը յեղաշրջեց նաեւ քերականութիւնը, — համաձայնութիւն, բառակազմութիւն, կետադրութիւն:

Սէնպոլիզմի գլխաւոր դէմքերէն յիշենք Մալարմէն, որ կը համարուի շարժման ղեկավարը, Վերլէնը՝ վարպետը, Կուրմոնը՝ տեսաբան - քննադատը: Շարժումին ամէնէն աւելի կապուած էր Մէրքիւր տը Ֆրանս պարբերականը, որ իր կարգին մեծ ազդեցութիւն թողուց հայ գրական շարժումին վրայ: Մալարմէ սկիզբները պառնասեան էր, վերջը սակայն ինքզինք ամբողջովին տուաւ մթապաշտ ստեղծագործութեան, իսկ Վերլէն գրականութեամբ երաժշտութիւն փորձեց: Շարժումին յարողներէն յիշենք Սամէնը, Փիէր Լուիսը, Լաֆորկը, Ֆրանսիս Ժամը, Փօլ Վալէրին, Անտրէ Ժիտը, Լօթրէամօն, Փօլ Քլոտէլը, եւ ուրիշ շատեր: Ծագումով օտար՝ Վէռհարրն, Ռոտէնպախ, Վան Լէրպէրկէ: Շարժման ուրացողներէն՝ Ժան Մորէաս, որ վերջը հիմնեց ռոման դպրոցը, Անրի տը Ռէնեէ:

Կ'արժէ առանձին խօսիլ Մալարմէի մասին:

Ի՛ՆՉ Կ'ԸՍԷ ՌՈՏԷՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՄԱՍԻՆ

— . —

Անկէ առաջ, խօսելով Ռոտէնի մասին, ներկայացուցինք անոր արուեստի փիլիսոփայութիւնը: Փօլ Կսէլ, որ, ինչպէս գրեցինք, հատորով մը յաւերժութեան կը յանձնէ ժամանակակից Միքէլ - Անճելոյին միտքերը, նոր յօդուածով մը կը թարմացնէ մեծ արուեստագէտին յիշատակը:

Ռոտէն, կ'ըսէ Կսէլ, լռակեաց էր հին իմաստուններուն նման, չէր խօսեր՝ երբ շրջապատուած էր «հեթանոսներով»: Սակայն բերանը կը բանար անմիջապէս, երբ իր շուրջը կը տեսնէր մարդիկ, որ կարելի է ըսել, իր «կլիմայէն էին»: Հրաշալի խօսող մըն էր, երբ կը խօսէր՝ կարծես երաժշտութիւն մը կը լսէիր, երաժշտութիւն մը ոչ միայն արտայայտութեան տեսակէտով, այլ եւ գաղափարներու շարայարութեամբ եւ լուսաւորութեամբ: Ճառագայթ մը կարծես կը պարուրէր քեզ:

Արուեստի իր վարդապետութեան հիմը կը կազմէր այն փարատուքալ ճշմարտութիւնը թէ գեղարուեստական ստեղծագործութեան մը մէջ էականը բացարձակապէս անտեսանելին է կամ խորհրդաւորը, այն որ դուրս կ'իյնայ մեր զգայարանքներէն:

Ճիշդ է որ, կ'ըսէր, նկարիչը գոյներ կը ստեղծէ, արձանագործը ձեւեր կ'ընդօրինակէ, սակայն երանգ ու գիծ չունին ուրիշ դեր, բայց միայն արտայայտել զգացումները, այսինքն բաներ որոնք ծածկուած կը մնան մեր մարմնական աչքերէն: Գիծերը, գոյները, ձեւերը ուրիշ բան չեն, բայց եթէ բառերն ու նախադասութիւնը այն լեզուին, որուն իմաստին կը թափանցէ միայն հոգին: Ասիկա ըսել չէ թէ արուեստագէտը կրնայ զանց առնել թէքնիքը: Ընդհակառակն, գիծերու, գոյներու, ծաւալին գիտութեամբ միայն կրնայ տալ իր սրտին թաքուն սարսուռները, պայծառ եւ բարախուն:

Այսուհանդերձ պէտք է համոզուիլ, որ գլուխ - գործոցներու ամբողջ գեղեցկութիւնը կը կայանայ իմացականութեան եւ զգացականութեան մէջ, որոնք աննիւթական են: Հետեւաբար, կրնանք ըսել թէ արուեստի գործի մը մէջ ինչ որ էական է, այն է որ չի տեսնուիր, ուրիշ խօսքով՝ այն որ կը թելադրուի տեսանելի պատկերով: Օրինակ մը տալու համար, Քորոյի բնանկարին մէջ՝ ծառերը, ժայռերը, ջուրը, երկինքը կը ծառայեն միայն ստեղծելու այն յուզումը, որ գործն է հոգւոյն: Վարպետները մեզ կ'առաջնորդեն շօշափելի իրականութիւններով դէպի աշխարհ մը, որ տարբեր է իրականութենէն, — ատիկա աշխարհն է իմացականութեան: Մեծագոյն հանճարները իրենց բերած պատկերներով կ'աշխատին ստեղծել այն խռովքը, զոր կը զգան՝ երբ, իրենց ներշնչումին մէջ տագնապահար, չեն կրնար արտայայտել երազներու խորհրդաւոր անհունութիւնը:

Ահա թէ ինչու Միքէլ Անճէլօ, իր կեանքի վերջին տարիներուն, կը խորտակէր կը փշրէր իր բոլոր արձանները, այն պատճառաբանութեամբ թէ այդ արձանները անկարող են արտայայտելու իր անսպառ եւ անսահման ներքին աշխարհը:

Էտմոն Ժալու

— • —

Էտմոն Ժալու անդամ ընտրուեցաւ Ֆրանսական Ակադեմիային:

Ծնած է Մարսէյլ 19 յունիս 1878-ին: Երկար ատեն ապրած է Միջերկրականի ծովուն եւ Էքս-ան Փրովանսի դաշտերուն լռութեան մէջ, ճամբորդած՝ Իտալիա եւ Սպանիա: Տեսիլքի եւ մտածման այս քուրմը, այժմ եւս, կը մանէ խորունկ սէր մը հանդէպ տարերքի լռութեան, — տարւոյն ամիսներուն մեծ մասը կ'անցընէ Լեմանի լճին եզերքը՝ թողլով Փարիզը:

Կատաղի եւ անողորմ կարդացող մըն է, — հեղինակ մը, բնորոշելու համար Ժալուի կատաղի ընթերցասիրութիւնը, «գիրքի դահիճ» կ'անուանէ զայն: Արդարեւ, ֆրանսացի այս քննադատը պատկառանք կ'ազդէ իր հմտութեամբ, ոչ միայն գրականութեան եւ փիլիսոփայութեան, այլ եւ պատմութեան եւ արուեստներու մէջ, (վարած է Revue des Arts Asiatiques-ի խմբագրութիւնը): Հմտութիւն ամբարելու այս կիրքը կարելի՞ է արդեօք ըսել թէ ծագում կ'առնէ իր հօրմէն, որ Միսթրալի լեզուով բանաստեղծութիւններ գրելէ զատ՝ կը սիրէր նաեւ հաւաքածոներ կազմել գիրքերու, (կ'ըսեն թէ հաւաքած էր ինչ որ գրուած է Մարսէյլ քաղաքին մասին):

Այսուհանդերձ Ժալու կը սիրէր մտածել եւ խորհրդածել, քան թէ նկարել կամ փոխադրել, ինչպէս կ'ընեն կարգ մը գրողներ վէպ հիւսած ժամանակ: Այս ձեւով Ժալուի վիպագրութիւնը կը դառնայ ոչ թէ կեանքի պատկերացում մը, այլ մտաւորական կլիմայի տակ մարդանք մը:

Մտածելու, վերլուծելու իր սէրն է որ կը մանէ՝ երբ իր քննադատութիւններուն կուտայ Գիրքերու ոգին, (այս խորագրին տակ հաւաքած եւ հրատարակած է իր քննադատական յօդուածները): Գրական այդ սեռի իր աշխատանքներէն յիշենք «Փասքալէն մինչեւ Պառէս», «Օտար դէմքեր», «Ռ. Մարիա Ռիլքէ»:

Օրագրող մը վերջերս հարցուցած էր թէ ինչ կը մտածէր ըլլալ՝ իր մանկութեանը.

— Անսանձապահ, պատասխանեց մեծ քննադատը, (պատասխան մը, որ պիտի գայթակղեցնէր հայ կեղծ-քաղքենի մտաւորականները): Ժալու յետոյ խորհրդածութիւն մը կատարելով՝ դտաւ որ հիմա եւս տարբեր աշխատանք մը չէ կատարած. — Անսանձապահը կը խնամէ, կը մարզէ, կ'ընտանեցնէ կենդանիները, ինչպէս մենք կը մշակենք, կը յղկենք, կը զարգացնենք գաղափարները, — մէկ խօսքով՝ անսանձապահը կը ստեղծէ, իսկ մենք կը ստեղծագործենք:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքականութիւնը թշնամի՞ է գրականութեան:

Այս հարցին ժխտական պատասխան կուտայ Փրանսերէն թերթ մը, յիշեցնելով որ Ֆրանսայի ամէնէն մեծ քաղաքագէտները միշտ ալ զբաղած են գրականութեամբ, Լէոն Պլում գրական քննադատ մըն էր, Էրիօ ծանօթ է իր գրական աշխատասիրութիւններով: Այսպէս եւ օտարներու մէջ, — Աւստրիոյ արդի նախարարներուն մեծամասնութիւնը գրագէտներ են, այսպէս արդարութեան նախարարը, Հանս, մեծ բանաստեղծ մըն է, Կիտօ Ցէրնաթթօ, Աւստրիոյ պետական խորհուրդին անդամ, հազիւ 33 տարեկան, ծանօթ բանաստեղծ մըն է. Վարչապետ Շուշնիկ եւս սիրահար է արուեստի, մասնաւորաբար երաժշտութեան: Իր մտերիմն է Հայոց ծանօթ Ֆրանց Վէրֆէլը: Կրթական նախարար Հանս Փէրնթէր եւս ծանօթ դէմք մըն է աւստրիական թատրոնի պատմութեան մէջ:

Ըղձանոյշ

(Հէքիաթ)

— ० —

Թաւ անտառում ապրում էր մի րղձանոյշ,
Դանուբի մօտ, ուր միշտ նա յող էր տալիս:
Սակայն մի օր հանգիստ, անփոյթ լողալիս՝
Ջկնորսների ուռկանն ընկաւ անրգ-գոյշ:

Սրանք վախից սարսել էին, զարհուրել:
Մէկը միայն — Մարկօ անվախ պատանին —
Գրկեց նրան, փարւեց չէնաղ իրանին
Եւ սկսեց կրքոտ ու ջերմ համբուրել:

Ըղձանոյշն էլ ենկուն որպէս դալար ոստ,
Թպրտալով նրա գրկում անձանձան,
Ժպտում էր մեղմ, անուշ ժպտով բովչական,
Նայում նրա զոյգ հուր աչքին՝ ժիր, լիրբոստ:

Այդ օրն ամբողջ շոյում էր նա Մարկոյին.
Բայց հէնց մթնեց, գիշերն իջաւ ահաւոր,
Չքացաւ նա... իսկ հէգ Մարկօն սեւաւոր,
Թախիծ կտրած, փնտռում էր իր դժխոյին:

Գիշեր - ցերեկ անքուն, դժգոյն նա շրջում,
Աչք էր ածում գետափ, անտառ անրգ-գոյշ,
Ու հառաչում. «Ա՜խ, ո՞ւր, ո՞ւր ես, րղձանոյշ..»:
— «Մենք չգիտենք», ջրերն էին քչքչում:

— «Ստում էք դուք», գոչեց Մարկօն ձայնահեղ,
«Նրա հետ դուք, դո՛ւք էք խաղում անարժան», —
Գոչեց, մէկ էլ նետւեց Դանուբ, յորդ, դաժան,
Որ գտնի իր հարսին շքեղ, փառայեղ:

Առաջւայ պէս Դանուբ գետում յող տալիս,
Ըղձանոյշն այն լողում է նենգ, ննեգամիտ,
Սակայն Մարկօն, այն հէգ տղան միամիտ,
Կորաւ անհետ եւ էլ գետափ չի գալիս:

Բայց Մարկոյի մասին գոնէ մի երգ կայ,
Նրա խելառ, անզուսպ սիրոյն միշտ վկայ:
Իսկ դուք կ'ապրէք երկրիս վրայ զանազան,
Որդերի պէս, կամ որդ խլուրդ բազմազան,
Ու ձեր մասին, գիտէ՞ք արդեօք, գիտէ՞ք ինչ,
Ոչ կը պատմեն, ոչ էլ կ'երգեն ոչ-ինչ:

Թարգմ. Վ. Ասաքէլեան

ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻ

ԼՈՒՏԱՍԻ ԾԱՂԻԿԸ

(ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹ)

— • —

Լուսնակ, պայծառ գիշեր մը, մեծ ու իմաստուն Գրիշնու մտածեց ու ըսաւ.

— Խարուեր եմ, կարծելով թէ աշխարհի ամենաբարի էակը մարդն է: Լոտոսի ծաղիկը, օրօրուած գիշերուան զեփիւռէն, աշխարհի բոլոր կենդանի էակներէն ամենագեղեցիկն է: Անոր թերթիկները բացուած են, ու լուսաւորուած՝ արծաթէ լուսնակէն, եւ ես չեմ կրնար հայեացքս հեռացնել անոնցմէ:

Ցետոյ հառաչեց ու աւելցուց.

— Անոր նմանը չկայ մարդոց մէջ.

Եւ քիչ մը խորհրդածելէ յետոյ աւելցուց.

— Մի՞թէ ես՝ Գրիշնու Աստուածս չեմ կրնար ստեղծել էակ մը, որ մարդոց մէջ ըլլայ այն, ինչ որ է լոտոսը ծաղիկներուն մէջ, — եւ թող այդ ըլլայ մարդոց եւ աշխարհի բերկրանքին համար: Լոտոս, փոխակերպուէ՛ կենդանի կոյսի մը եւ առջեւս կեցիր:

Ալիքները խոխոջացին, կարծես ծիծեռնակի թեւը հպած ըլլար, գիշերը պայծառացաւ օրուան նման, թռչնիկները զուարթօրէն դայլայլեցին եւ ... հրաշքը կատարուեցաւ: Գրիշնայի առջեւ լոտոս կանգնեցաւ մարդկային կերպարանքով: Ու Աստուած իսկ հիացաւ:

բանքով: Ու Աստուած իսկ հիացաւ:

— Մինչեւ այժմ, դուն լճին ծաղիկն էիր, ըսաւ ան: Ահ, հիմա եղիր մտածումիս ծաղիկը, խօսէ՛.

Ու աստուածային գեղուհին սկսաւ խօսիլ այնքան մեղմ, որքան կը սօսաւէին լոտոսի թերթիկները՝ երբ զեփիւռը զանոնք կը գգուէր:

— Դուն կեանք տուիր ինծ, Աստուած իմ, այժմ ըսէ, ո՞ւր կը ցանկաս որ ապրիմ: Երբ դեռ քնքուշ ծաղիկ մըն էի, կը դողդղայի հովին հպումէն, ու կը խոնարհեցնէի թերթիկներս անոր ամէն մէկ շոյանքէն: Կը սարսափէի փոթորիկէն ու արեւի կիզիչ ճառագայթներէն: Ես անվթար պահեցի իմ էութիւնս, ու կը վախնամ բոլոր երկրաբնակներէն... Այժմ ըսէ՝ ո՞ւր կը ցանկաս որ ապրիմ:

— Կ'ուզես ապրիլ լեռներու գագաթը:

= Հոն շատ ձիւն կայ ու շատ ցուրտ է, Աստուածդ իմ:

— Բիւրեղէ ապարանք մը չինել տա՞մ լճին յատակը:

= Խորը օձեր եւ այլ հրէշներ կան, Աստուածդ իմ:

— Անսահման տափաստաններու մէ՞ջ:

= Օ, անձրեւն ու փոթորիկը կը շրջին այդտեղ՝ վայրի հօտերու նման:

— Ուրեմն, ի՞նչ ընել քեզ, ով քնքոյշ ծաղիկ: Կ'ուզե՞ս աշխարհէ հեռու ապրիլ Էլլօրայի քարայրներուն մէջ, ուր սուրբերը կը ճգնին:

= Հոն շատ մութ է, Աստուածդ իմ:

Գրիշնու նստաւ ու կրկին մտածեց: Կոյսը, երկչոտ, կը կենար անոր առջեւ:

... Արշալոյսը շառագունեցաւ արեւելքէն, եւ ոսկեզօծեց լիճն ու շրջակայքը: Միաբերան ձայն տուին արագիլները, կռունկները, վայրի կարապները, անտառի դրախտային թռչուններն ու սիրամարգերը ... Լսուեցան քնարի ձայներ ու մարդկային դեղգեղներ:

Գրիշնու մտամփոփուեցաւ, ու ձայնեց:

— Ասիկա Վալմիքի բանաստեղծն է, որ կ'ողջունէ արեւին ծագումը:

Քիչ յետոյ խոտացուցին բոսոր գոյները, ու լճին վրայ բարձրացաւ Վալմիքի: Բայց երբ ան նշմարեց լոտոսը, դադրեցուց երգն ու նուագը: Իր սատափէ քնարը ձեռքերէն սահեցաւ, եւ ինք համրացաւ, կարծես Գրիշնու զայն փայտի փոխակերպած ըլլար:

Իսկ Աստուած — այս բանէն գոհ — ըսաւ.

— Ինքնամփոփուէ, Վալմիքի, բան մը ըսէ... Ու Վալմիքի հազիւ կարողացաւ շշնչալ.

= Սիրահարուած եմ:

Ան միայն այս երկու բառերը կրցաւ մրմնջել: Գրիշնայի երեսը լուսաւորուեցաւ:

— Ով չքնաղ կոյս, քեզի համար բնակարան գտայ: Ապրէ բանաստեղծի սրտին մէջ:

Վալմիքի կրկնեց:

— Սիրահարուած եմ:

Եւ կոյսը, ամենակարող Գրիշնայի կամքով սկսաւ շարժիլ դէպի բանաստեղծին սիրտը, զոր բիւրեղի նման թափանցիկ ըրաւ Աստուած:

Գեղեցիկ ամառնային օրուան մը նման, հանդարտ՝ Գանգէսի ջուրերուն հանգոյն, կոյսը անցաւ իրեն սահմանուած ապարանքին մէջ, բայց, երբ զննեց Վալմիքի սրտին խորը, տժգունեցաւ եւ դողաց, կարծես մտած ըլլար:

Գրիշնա զարմացաւ ու հարցուց.

— Մի՞թէ բանաստեղծին սրտէ՞ն ալ կը վախնաս, ով քնքոյշ ծաղիկ:

= Աստուած իմ, պատասխանեց կոյսը, ո՞ւր ապրիլ կը հրամայես: Հոս, — այս սրտին մէջ — ես տեսայ եւ ձիւնապատ գագաթները լեռներուն, եւ անդունդները ծովերուն, եւ տափաստանները, եւ Էլլօրայի քարայրները... ու կրկին կը վախնամ...

Ամենաբարի ու իմաստուն Գրիշնան յարեց.

— Հանդարտէ, քնքոյշ ծաղիկ: Եթէ բանաստեղծին սրտին մէջ կայ յաւիտենական ձիւն, դուն գարնանային գաղջ սիւքը եղիր, որմէ պիտի հալին: Եթէ ծովու անդունդներ կան, անոնց մէջի մարգարիտը եղիր: Եթէ հոն ամայի տափաստաններ կան, դուն հոն ցանէ երջանկութեան ծաղիկը, եւ եթէ հոն են Էլլօրայի մութ քարայրները, դուն անոնց ճաճանչաւոր արփին եղիր եւ լուսաւորէ զանոնք:

Իսկ Վալմիքի, որուն լեզուն բացուած էր արդէն, աւելցուց.

— Ու օրհնեալ եղիր:

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

«Պէտք չէ տարուիլ աղանդաւորութեամբ»

Ուրբաթ օր բացուեցաւ Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութեան արտակարգ խորհրդաժողովը, Հիւկենսի ընդարձակ սրահին մէջ, որուն ճակատը կ'երեւային հետեւեալ վերտառութիւնները.—

— «Միութիւն ֆրանսական ազգի,— 200 ընտանիքներու դէմ... մեր նպատակը՝ իրականացնել ժողովրդական համախմբումի ծրագիրը... Հաց, ազատութիւն, խաղաղութիւն»:

Ժողովին բացումէն անմիջապէս վերջը, շատ կարեւոր զեկոյց մը կարդաց Պ. Մորիս Թորէզ, կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, օրուան կացութեան եւ իրենց առաջադրութեանց մասին: Գոհունակութիւն յայտնելով կատարուած փոփոխութեան, ընկերվարականներու եւ արհեստակցական միութեան հետ հաստատուած գործակցութեան մասին, չեշտեց թէ համայնավարներու թիւը մեծապէս աւելցած է երեսփոխանական ընտրութիւններէն ի վեր: Անցնելով գործադուլներու հարցին, բացատրեց թէ անոնք պարզապէս պոռթկումներ էին բանուորական դասերու դժգոհութեան: «Համայնավարները կը յարգեն սեփականութիւնը, անոնց պայքարը ուղղուած է դրամատէր չահագործողներուն դէմ: Բանուորները կռուելով այս վերջիններուն դէմ, կ'օգնեն գիւղացիներուն եւ արհեստաւորներուն, ընդարձակելու իրենց սեփականութիւնը: Բանուոր դասակարգը ընդարձակեց պայքարի ճակատը յետադիմութեան դէմ, չնորհիւ հացի համար մղուած պայքարին: Համայնավարներուն, ընկերվարականներուն եւ արհեստակցականներուն միացեալ անկազմակերպները, կաթոլիկ աշխատաւորները, եւ արդէն սկսած է ազգային հաշտութիւնը, զոր կը խորհրդանշեն կարմիր եւ եռագոյն դրօշները, քով քովի պարզուած՝ գործադուլի պահուն: Համաձայնութիւն մը կնքուեցաւ որ կապ ունի 7 միլիոն աշխատաւորներու հետ եւ ընկերային օրէնքները քուէարկուեցան արագօրէն: Կը մնայ ապահովել անոնց գործադրութիւնը»:

Պարզելով կուսակցութեան տեսակէտը՝ ուրիշ հրատապ հարցերու մասին, Պ. Թորէզ բացատրեց թէ իրենք դէմ են ֆրանքին արժեզրկման, թէ ջերմապէս պիտի աջակցին կառավարութեան, պայքարելու համար սպրուստի սղութեան, չահադէտներուն եւ միջնորդներուն դէմ: «Պէտք է որ հարուստները վճարեն: Անոնք ունին 60 միլիառ ֆրանքի հարստութիւն մը, որուն 25 միլիառը արտասահման փոխադրուած է: Պէտք է հրատարակել անունները եւ հանգամանքը անոնց որ ոսկի կը փախցնեն արտասահման: Համայնավարները կ'առաջարկեն յառաջատուական տուրք մը հաստատել ոչ թէ դրամագլուխին, այլ մէկ միլիոնէ վեր հարստութեանց վրայ, սակը հաշուելով 1 — 25 առ հարիւր: Այս տուրքին շնորհիւ պիտի գոյանայ 15 միլիառ ֆրանք»:

Խօսելով լուծեալ կազմակերպութեանց մասին, ընդհ. քարտուղարը յայտարարեց թէ «պէտք է բանտարկել ֆաշականութեան վարիչները»: Ցետոյ ուժգնօրէն ճաղկեց ծայրայեղ ձախերը, որ կ'ուզեն «դրամատիրական կարգուսարքին վրայ յարձակիլ ուղղակի, յեղափոխական ուժով»: Բանուոր դասակարգը պէտք չէ թոյլ տայ որ կանխահաս կռիւի մը մղեն զինք: Պէտք չէ մոռնալ 1848 յունիսի եւ 1871 մարտի դասերը, որոնք մեծ արժէք ունին ոչ միայն բանուոր դասակարգին, այլ հանրապետական ժողովրդապետութեան համար. որովհետեւ կանխահաս կռիւ մը միշտ կը ծառայէ յեղաշրջութեան շահերուն: Պէտք է զգուշանալ աղանդամոլութենէ: Պէտք է աւելի մեծ ուշադրութեամբ յառաջ տանիլ կիներու կազմակերպութիւնը: Այստեղ ալ հարկ է չէզոքացնել աղանդամոլութիւնը, որ արմատացած է մանաւանդ այն կիներուն մէջ որոնք տարիներէ ի վեր միացած են կուսակցութեան:

Պ. Թորէզ յետոյ տեղեկութիւններ հաղորդեց կուսակցութեան անդամներու մասին: Ցունուարին անոնց թիւն էր 80,000, մայիսին՝ 120,000, այժմ՝ 183,000: Երիտասարդական Միութիւնները ունին 63,000 անդամ, որոնք մաս չեն կազմեր կուսակցութեան չարքերուն:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՈՉ ՄԸ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ.— Երեսփ. ժողովը ձախակողմեան խմբակցութիւնները կոչ մը ուղղեցին երկրին, զգուշացնելով զանազան զրոյցներու դէմ: Կոչը յոյս կը յայտնէ թէ կառավարութիւնը պիտի յիշեցնէ գործատէրերուն որ յարգեն կնքուած համաձայնութիւնները: Միւս կողմէ կը յայտարարէ որ բանուորները տեղի չտան անհաճոյ դէպքերու, եւ վստահութիւն կը յայտնէ ներքին նախարարին: Այս վերջինը նոր հրահանգներ ուղղեց նահանգապետներուն, բարեկարգութեան պահպանման եւ գործարաններու գրաւման մասին:

15 ՄԱՆՐ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ եւ միջնորդներ դատի քաշուեցան, ապրանքներու գիները բարձրացուցած ըլլալով:

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ պատահեցան Ավինեոնի մէջ (Մարսէյլի ճամբուն վրայ): Առեւտրականները եւ գործարանատէրերը բողոքի թափոր մը կազմած ըլլալով, ոստիկանութիւնը միջամտեց եւ բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՅՈՒԼԻՍ
MARDI 14 JUILLET 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3165

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՄԵՐ ՅՈՒԼԻՍ 14Ը»

Այս տարի արտակարգ հանդիսաւորութեամբ կը տօնուի Ֆրանսայի ազգ. տօնը, նախաձեռնութեամբ Ժողովրդական Ճակատին, որ առենէ մը ի վեր զայն կը կոչէ «Մեր Յուլիս 14ը»:

Ըսել կ'ուզեն թէ՝ ինչ որ կը կատարուէր մինչեւ հիմա, խորթ էր, քաղքենի - դրամատիրական: Այժմ Ժողովրդական Ճակատը անցած ըլլալով իշխանութեան գլուխ, բուն ժողովուրդն է որ պիտի պանծացնէ իր ազգային տօնը:

Այս նախաձեռնութեան մէջ, իրար կը գերազանցեն ընկերվարականներն ու համայնավարները, իրենց թերթերով ու ճառերով:

Փառաբանելով յուլիս 14ին այլաբանական իմաստը, «Իւմանիթէ» կը յանձնարարէր, կիրակի օր, խմբագրական բեմէն.

— «Յուլիս 14ը, այս տարի, պէտք է դառնայ բովանդակ աշխատաւոր ազգին հանդիսաւոր հաստատումը՝ թէ կ'ըմբռնէ իր իրաւունքներն ու պարտականութիւնները:

«Յուլիս 14ը պէտք է շեշտէ ժողովրդական ճակատին ամրապնդումն ու ընդարձակումը:

«Տուներու պատուհաններուն առջեւ, կարմիր եւ եռագոյն դրօշները իրարու խառնուած, զօրահանդէսներու ճամբուն վրայ՝ ծափողջոյն հանրապետութեան զինուորներուն, թափորներու առեն՝ «Մարսէյեզ»ն ու «Ինթէրնասիոնալ»ը փոխն ի փոխ, գործարաններուն եւ ագարակներուն մէջ՝ փոխադարձ հասկացողութիւն թէ ինչ բան կարելի է եւ ինչ բան կարելի չէ,— ահաւասիկ լաւագոյն պատասխանը անոնց որ ամէն բան կը փորձեն ֆրանսացի ժողովուրդը պառակտելու համար, ի շահ հիթլէրական փաշականութեան եւ անոր Ֆրանսայի զինակիցներուն: Միանա՛լ, միանա՛լ, միանա՛լ: Այդ միութենէն կախում ունի մեր երկրին ապագան»:

Մի՛ հարցնէք թէ այս նշանախօսքը ինչո՞վ կը տարբերի միւսներու կոչերէն: Երեւոյթը, ինքնին, այնքան պերճախօս է, որ չի կարօտիր որ եւ է մեկնութեան:

Ֆրանսացի համայնավարը, ինչպէս ընկերվարականը, գիտեն թէ ի՛նչ կ'ընեն,— բարեշրջել, վերանորոգել երկրին կեանքը, ոչ թէ ոստումներով, այլ հանդրուանէ հանդրուան: Զանազանելով կարելին ու անկարելին, գլուխ հանելու համար օրուան բանաձեւը,— «Հզօր, ազատ եւ երջանիկ Ֆրանսա»:

Նոյն ոգին կ'արտայայտէր Մորիս Թորէզ, կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, իրենց խորհրդաժողովին մէջ որ փակուեցաւ շաբաթ օր.

— «Մենք արկածախնդիրներ չենք ... Կուսակցութիւնը պայքարեցաւ ՄԻԱՑՆԵԼՈՒ համար բանուոր եւ միջին դասերը, որպէսզի համախոհութեամբ գործեն իրենց տնտեսական եւ քաղաքական պահանջներուն համար,— հաց, ազատութիւն եւ խաղաղութիւն ... Կուսակցութիւնը, ապագան պատրաստելու համար, ներկան կապեց անցեալին: Ան «Մարսէյէզ»ը միացուց «Ինթէրնասիոնալ»ին եւ եռագոյն դրօշը հաշտեցուց կարմիր դրօշին հետ»:

Այսպիսի տրամադրութիւններ ցնորք պիտի համարուէին մեր տժգոյն, մեր թշուա՛ռ իրականութեան մէջ:

Անշուշտ անոր համար որ՝ Երեւանը Փարիզ չէ: Ոչ ալ Մոսկուան՝ Եւրոպա ...

«Մեր յուլիս 14ը» ... Քառասուն տարի ալ անցնի, կրնա՞ք երեւակայել հայ կարմրուկ մը որ գոչէ.— «Մեր մայիս 28ը»: Գիտնալով հանդերձ որ, այսօրուանը չէր կրնար ողջունել առանց երէկուանին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲՌՈՒՆՑՔՆԵՐԸ ՎԵՐ ...

Կիրակի օր զատ - զատ ժողովրդական հանդէսներ սարքեր էին ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւնները, առաջինը՝ կէս օրէն մինչեւ կէս գիշեր, երկրորդը՝ իրիկուան ժամը 8էն մինչեւ կէս գիշեր:

Փափաք մը ունեցայ երթալ դիտելու, գնէ առաջինը:

Կայարանին մէջ՝ ընկեր Վիշապեանը, աջից՝ տիկինը, ձախից՝ ծրար մը:

— Ո՞ւր այսպէս:

— Ալֆորվիլ, մեծ մայրիկը հիւանդ է, երթանք տեսնենք:

— Հիւանդը անտէր չի մնար, եթէ ստիպողական չէ, եկէք միասին երթանք Լունա - Փարք: Ընկերվարականները հանդէս ունին, գաղափար մը կազմած կ'ըլլանք:

Եւ ծրարը տեղ մը ձգելով, ճամբայ ինկանք դէպի հանդիսավայրը:

Բազմութի՛ւն, բազմութի՛ւն: Պոչ կապեր են փողոցին մէջ, մուտքի տոմս գնելու համար, հակառակ «ռամկավար» անձրեւի մը որ կը մաղուի բարակ բարակ:

Պարտէզն ենք արդէն: Փնտռէ եւ գտիր սրահին մուտքը: «Կարմիր բազէ»ներ եւ կարմիր փողկապով աղջիկներ բռնած են բոլոր ճամբաները, հսկելով կարգապահութեան: Ուրիշներ զարդանիշ, խորհրդանշաններ, գրքոյկներ, երգեր եւ ընկերվ. առաջնորդներու նկարները կը ծախեն:

Վերջապէս գտանք տեղ մը, ոտքի վրայ, յարակից գաւիթին մէջ, ուրկէ կ'երեւար բեմը, շքեղօրէն զարդարուած: խոշոր ձայնասփիւռ մըն ալ՝ սեղանին վրայ:

Ժամը 3, հանդէսը բացուած է: «Ինթէրնասիոնա՛լ»: Կ'երգեն բոլորը, բռունցքները վեր ցցած:

— Բռունցքդ, Հրա՛նդ:

— Ի՞նչ մեղք պահեմ, սրտէս չի գար:

Իրարու կը յաջորդեն արտասանութիւն, նուագ, երգ,— ինչպէս մեր բոլոր հանդէսներուն: Իւրաքանչիւր արուեստագէտ կամ ունի բեմ ելած ատեն, ողջոյն կուտայ բռունցքը վեր ցցելով:

Ահա ընկերուհի մը, որ կրակոտ ճառ մը կ'արտասանէ, դղրդագին ծափերու մէջ:

Եւ ահա ներքին նախարարը, Սալանկրօ: Ծափ, ծափ, եւ նորէն «Ինթէրնասիոնալ», միշտ բռունցքները վեր: Սրտառուչ է, մանաւանդ, կիներու եւ աղջիկներու եռանդը:

Ճառէն վերջը, որ հազիւ 15 վայրկեան տեւեց — բարեւ տարէք մեր ճառախօսներուն — նորէն «Ինթէրնասիոնալ», միշտ բռունցքները վեր. մինչ քանի հոգի կը փորձեն սուլել:

Մայրիկ մը, որ եկած էր երկու աղջիկներով, կ'ուզէ մեկնիլ:

— Ո՛չ, մամա, կ'աղաղակէ կրտսերը, եւ կորսուի բազմութեան մէջ:

—Կը հաճի՞ք լուր տալ սա օրիորդին:

— Օրիորդ, մայրիկդ քեզ կը կանչէ:

— Ոչ, մամա, ես պիտի մնամ:

Եւ անգամ մըն ալ կը ցցէ բռունցքը:

— Առնք բոլորն ալ գիտակի՞ց են, կը հարցնէ ընկերս:

— Գիտակից կամ անգիտակից, ալեկոծութիւն մըն է որ տեղի կ'ունենայ, իսկ մե՞նք ... կարելի՞ է անտարբեր մնալ:

— Բայց անոնք հայրենիք ունին, հող եւ պետութիւն եւ ազատութիւն:

— Այդ բոլորը շահած են բռունցքով:

— Իսկ բռունցքը իջած է միշտ մեր գլխուն: Վա՛յ տկարին ...

— Փա՛ռք Դաշնակցութեան:

ՎԱՀԷ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԷՐԻ ՆՈՐ ԱՆԱԿՆԿԱԼԸ

Համաձայնութիւն Աւստրիոյ անկախութեան մասին

Շաբաթ օր, 11 յուլիս, Հիթլէր նոր անակնկալ մը ստեղծեց, համաձայնութիւն մը կնքելով Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ միջեւ, Աւստրիոյ անկախութեան մասին: Տոքթ. Կէօպէլս անմիջապէս ձայնասփիւռով հաղորդեց համաձայնութիւնը, որ կը վերահաստատէ երկու երկիրներուն բնականոն եւ բարեկամական յարաբերութիւնները:

Այս համաձայնութեամբ, երկու կառավարութիւնները կը յայտարարեն.—

1.— Համաձայն Գերմանիոյ Առաջնորդին կողմէ 1935 մայիս 21ին եղած յայտարարութեանց, գերմանական կառավարութիւնը կը ճանչնայ Աւստրիոյ Դաշնակցային պետութեան կատարեալ վեհապետութիւնը:

2.— Երկու կառավարութիւններէն իւրաքանչիւրը միւս երկրին մէջ հաստատուած քաղաքական ներքին կարգուսարքը, մէջն ըլլալով Աւստրիոյ ազգային-ընկերվարական խնդիրը, կը նկատէ իբր միւս կողմին ներքին գործը, որուն վրայ ոչ եւ է ուղղակի կամ անուղղակի ազդեցութիւն չպիտի գործադրէ:

3.— Աւստրիոյ դաշնակցային կառավարութիւնը պիտի պահպանէ իր քաղաքականութիւնը առ հասարակ եւ մասնաւորապէս գերմանական պետութեան հանդէպ, մանաւանդ այն սկզբունքներուն վրայ որոնց համաձայն Աւստրիա կը յայտարարէ թէ գերմանական պետութիւն է: Ասով չպիտի ազդուին Հռոմի 1934ի պայմանագիրները եւ անոնց 1936ի յաւելուածները ինչպէս եւ Աւստրիոյ դիրքը հանդէպ Իտալիոյ եւ Հունգարիոյ, որոնք ստորագրած են այդ պայմանագիրները: Նկատելով որ երկու կողմին բաղձացած մեղմացումը կրնայ իրականանալ մի միայն կարգ մը պայմաններով, Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ կառավարութիւնները անհրաժեշտ պայմանները պիտի ստեղծեն այս մասին, շարք մը մասնաւոր տնօրինութիւններով»:

Համաձայնութենէն վերջը, որ մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Գերմանիոյ, Աւստրիոյ եւ Իտալիոյ մէջ, Աւստրիոյ վարչապետը նամակով մը իր ջերմ շնորհաւորութիւնները ուղղեց Մուսոլինիի, որ անմիջապէս պատասխանեց նոյնքան սիրալիր հեռագիրով մը: Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը խոստովանին թէ գոյացած համաձայնութիւնը յաղթանակ մըն է Իտալիոյ համար եւ պիտի ծառայէ փաշական ճակատ մը կազմելու Կեդր. Եւրոպայի մէջ:

Տպաւորութիւնը մեծ մայրաքաղաքներու մէջ

Փարիզի մէջ համաձայնութիւնը ընդունուեցաւ մեծ վերապահութեամբ եւ քիչ մըն ալ մտահոգութեամբ, քանի որ կրնայ խախտել Փոքր Համաձայնութեան դիրքը: Անգլիոյ մէջ թէ գոհունակութիւն կը յայտնեն եւ թէ վերապահութիւն: Կարգ մը թերթեր դիտել կուտան թէ կնքուած համաձայնութիւնը առաջին քայլն է Աւստրիան Գերմանիոյ կցելու: Միւս կողմէ իրազեկներ կը բացատրեն թէ այս համաձայնութեան շնորհիւ ճամբան կը հարթուի Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ գործակցութեան, նոյնիսկ զինակցութեան համար, որ բոլորովին պիտի փոխէ կեդրոնական Եւրոպայի կացութիւնը: Արդէն իսկ մեռած կը համարուի Սթրէզայի դաշինքը, մանաւանդ որ ոչ Գերմանիա եւ ոչ ալ Իտալիա չեն ուզեր մասնակցիլ Լոքարնոյեաններու ժողովին: Չեխոսլովաքիոյ մէջ լրջօրէն կը վախնան համաձայնութեան հետեւանքներէն: Փրակայի թերթերը դիտել կուտան թէ Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ մերձեցումը Հիթլէրի մէկ նոր ռազմախաղն է, թէ Անգլիոյ հաճելի դառնալու եւ թէ Աւստրիայէն օգտուելու համար:

Հիմայ որ համաձայնութիւն կնքուած է, գերման շրջիկներ պիտի խուժեն Աւստրիա եւ փախստականները պիտի վերադառնան, այնպէս որ հակառակ տրուած հաւաստիքներուն, ազգային ընկերվարական (հիթլէրական) խլրտումները պիտի ծաւալին Աւստրիոյ մէջ: Լեհաստանի մէջ ալ որոշ մտավախութիւն կը տիրէ, քանի որ աւստրիական հարցին կարգադրութեամբ կը վերնայ գլխաւոր արգելքը Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ գործակցութեան: Կնքուած համաձայնութիւնը միեւնոյն ատեն կ'ապացուցանէ թէ Գերմանիա իր ուշադրութիւնը կ'ուզէ կեդրոնացնել արեւելքի վրայ ինչպէս հաստատեց Տանցիկի առթիւ ծագած միջադէպն ալ: Հունգարիոյ մէջ համաձայնութիւնը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց, թէեւ վախցողներ ալ կան որ Հունգարիա ապագային չպիտի կրնայ պաշտպանել իր անկախութիւնը, իբրեւ հարեւան ունենալով 70 միլիոննոց երկիր մը:

Բոլոր մայրաքաղաքներու մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ քաջալերելով այս համաձայնութիւնը, Իտալիա պաշտօնապէս կը վերադառնայ եւրոպական կրկէսը, ուրկէ քաշուած էր պատերազմէն ի վեր: Կը հաւատեն թէ Մուսոլինի մօտերս գլուխը պիտի անցնի նոր քաղաքանութեան մը, երկու ճամբաներով.— գործակցութիւն մեծ պետութեանց եւ կազմակերպում Դանուբեան շրջանի: Հաւանական է որ Մուսոլինի գիրք մը քաշուի մօտերս, ինչպէս կ'ընէ յաճախ եւ վերադարձին մէջտեղ հանէ շռնդալից ծրագիր մը:

Ամէն պարագայի մէջ, Իտալիոյ մասնակցութիւնը եւրոպական գործերու՝ ասկէ վերջ պիտի չհիմնուի Սթրէզայի կամ Լոքառնոյի դաշնագիրներու վրայ, այլ իբրեւ հիմ պիտի ունենայ իտալեւգերմանական բարեկամութիւնը: Եթէ անկարելի դառնայ եւրոպական լայն կարգադրութիւն մը, այն ատեն բաւական պիտի համարուի իտալեւաւստրիա - հունգարեւգերմանական ճակատը, գոնէ քաղաքական տեսակէտով: Ուրեմն Իտալիա ինքզինքը զօրաւոր զգալով եւ իր կռնակին ունենալով Գերմանիան, պիտի առաջարկէ համաձայնութիւն մը Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Լեհաստանի եւ Խորհրդային Միութեան միջեւ: Եթէ ձախողեցաւ, պիտի ամփոփուի Կեդր. Եւրոպայի մէջ, զօրաւոր խմբակցութիւն մը կազմելով եւ ճնշելով Փոքր Համաձայնութեան վրայ, որուն խախտումը անխուսափելի կը համարուի:

Երբ միջին Եւրոպան ամուր խմբակցութեան մը վերածուի, մասնակցութեամբ Գերմանիոյ, Աւստրիոյ, Իտալիոյ եւ Հունգարիոյ, պիտի կազմէ 120 միլիոն ժողովուրդներու զանգուած մը, որ կրնայ աւելի զօրանալ Լեհաստանի միացումով (30 միլիոն): Հաւանական է որ նոյնիսկ Եուկոսլավիան միանայ այս խմբակցութեան, իր 13,000,000 ժողովուրդով:

Այնպէս կամ այնպէս, նոր շրջան մը կը բացուի Եւրոպայի պատմութեան մէջ: Այս առթիւ, անգամ մը եւս կը շեշտուի թէ Գերմանիա միշտ պիտի մերժէ որ եւ է բանակցութիւն կատարել Խ. Միութեան հետ:

Կնքուած համաձայնութիւնը մտահոգութեան մատնած է Աւստրիոյ ընկերվարականներն ու Հրեաները:

«ՅԱՌԱՋ» ՈՐՈՇԱԾ Է ԲԱՆԱԼ ՍԵՓԱԿԱՆ ՏՊԱՐԱՆ ՄԸ

Աջակցութեամբ իր ընթերցողներուն եւ բարեկամներուն

ԱՌԱՋԻՆ ԱՌԹԻՒ ՊԻՏԻ ԳՆՈՒԻՆ ՏՈՂԱՇԱՐ ՄԵՔԵՆԱՅ ՄԸ ԵՒ ՏՊԱԳՐԻՉ ՄԵՔԵՆԱՅ ՄԸ, ՅԱՐԱԿԻՑ ՊԻՏՈՅՔՆԵՐՈՎ, ԵՒ ՊԻՏԻ ՎԱՐՁՈՒԻ ՅԱՐՄԱՐ ՇԷՆՔ ՄԸ, ԲԱՆՈՒԿ ՀՐԱՊԱՐԱԿԻ ՄԸ ՎՐԱՅ:

ԿԱԶՄՈՒԱԾ Է ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ ՄԸ, ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԳՈՒՄԱՐԸ ՃԱՐԵԼՈՒ ԵՒ ԳՈՐԾԸ ԳԼՈՒԽ ՀԱՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

Մանրամասնութիւնները կը հաղորդենք հետզհետէ:

ՅՈՒԼԻՍ 14Ի ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ «ՅԱՌԱՋ»Ի յաջորդ թիւը լոյս կը տեսնէ հինգշաբթի օր:

«Վտանգաւոր կացութիւն»

Փարիզի թերթերը վտանգաւոր կը գտնեն նոր կացութիւնը, մասնաւորապէս այն պետութեանց համար որ հակառակ են դաշնագիրներու վերաքննութեան: Կնքուած համաձայնութեան արագութիւնը եւ մինչեւ վերջին պահուն տիրող գաղտնապահութիւնը այն տպաւորութիւնը կը ձգեն թէ Հիթլէր ուզած է թոյլ չտալ որ Մուսոլինի վերադառնայ Սթրէզայի եւ Լոքառնոյի յանձնառութեանց: «Թան» դիտել կուտայ թէ տակաւին յայտնի չէ թէ Իտալիա ի՛նչ զոհողութիւններ ստանձնած է, փոխարինելու համար Գերմանիոյ զոհողութիւնները: Սաչափը յայտնի է որ այսուհետեւ Իտալիա որ եւ է քայլ չպիտի առնէ միջազգային գործակցութեան մէջ, առանց Հիթլէրի հաւանութիւնն ըստանալու: Նոր համաձայնութիւնը նոր խմբակցութիւն մը կը կազմէ Հիւսիսային ծովէն մինչեւ Միջերկրական, ինչ որ պիտի օգնէ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ազդեցութիւնը տարածելու ոչ միայն միջին, այլեւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ: Կարգադրելով Աւստրիոյ խնդիրը, Գերմանիա կրնայ ազատօրէն գործել Չեխոսլովաքիոյ եւ Ռումանիոյ հանդէպ, իսկ Իտալիա իր ազդեցութիւնը զօրացնել Տալմացիոյ ծովափին վրայ: Բոլոր թերթերը Հիթլէրի նոր անակնկալը կը համարին լախտի հարուած մը, եւ անգամ մը եւս կը ձաղկեն պատժական տնօրինութեանց քաղաքականութիւնը, որ Գերմանիոյ գիրկը նետեց Իտալիան:

Նեղուցներու խնդիրը եւ Վրաստան

Նեղուցներու խորհրդաժողովը վերսկսաւ իր նիստերը երէկ, երկուշաբթի: Ինչպէս գրած ենք, ամէնէն վիճելի խնդիրը կը կազմէ Խ. Միութեան պահանջը՝ ազատ անցք ունենալու Սեւ ծովէն Միջերկրական: Վճռական ելքի մը կը սպասուի այսօր: Շատ բան կախում ունի Անգլիոյ պատուիրակին բերելիք նոր հրահանգներէն: Այլեւս ոչ մէկ պետութեան կը հաւատայ Իտալիոյ մասնակցութեան:

Մինչ այս մինչ այն, խորհրդաժողովի սեղանին վրայ դրուեցաւ նոր խնդիր մը: Չխենկելի, անդամ Վրաստանի նախկին կառավարութեան, խնդրագիր մը ուղղելով խորհրդաժողովի նախագահին, անոր ուշադրութեան յանձնած է իր երկրին իրաւունքները: Ըսելէ յետոյ թէ Լօզանի խորհրդաժողովին ատեն Վրաստան Ռուսաստանի եւ Ուկրայնայի հետ հաւասար իրաւունք ստացած էր մասնակցելու Նեղուցներու բանակցութեանց, կը գանգատի թէ վրացի ժողովուրդը այժմ զրկուած է իր իրաւունքները պաշտպանելու հնարաւորութենէն: «Իր բոլոր ներկայացուցիչները հաստատապէս կը յուսան թէ ընթացք չպիտի տրուի խորհրդային Ռուսաստանի ձեռնարկին, որ կը փորձէ լռութեան մատնել Վրաստանը,— թէեւ իր շահերը բոլորովին տարբեր են անոր շահերէն — եւ թէ Նեղուցներու նոր պայմանագրին մէջ անվթար պիտի պահուին Վրաստանի իրաւունքները, իբրեւ պետութիւն Սեւ ծովու ափերու»:

Արտակարգ տօնակատարութիւն Յուլիս 14ի

Յուլիս 14ի խրախճանքները սկսած են արդէն, հակառակ լալկան օդին: Այսօր պիտի կատարուի բուն հանդիսութիւնը, արտակարգ շուքով: Ներքին նախարարութիւնը անգամ մը եւս կը յիշեցնէ թէ առտուն յատկացած է զօրահանդէսին եւ պաշտօնական թափորին, Շան զ'Էլիզէի պողոտային վրայ, իսկ կէսօրէն յետոյ պիտի կատարուի ժողովրդական ճակատին ցոյցը, երկու թափորներով, որոնք իրար պիտի գտնեն Նասիօնի հրապարակին վրայ: Որ եւ է ցոյց չպիտի կատարուի Էթուալի հրապարակին վրայ:

Ժողովրդական Ճակատի ցոյցին առթիւ ճառ մը պիտի խօսի վարչապետը, Պ. Լէօն Պլում:

Ազգ. տօնին առթիւ, ձրի ներկայացումներ պիտի տրուին Քոմէտի Ֆրանսէզի եւ Օտէոնի մէջ, ինչպէս եւ ժողովրդական զբօսախաղեր եւ մարզանքներ պիտի սարքուին Փարք տը Փրէնսի, Սթատ Փէրշինկի եւ Քոլոմպի մարզարաններուն մէջ:

*** Օրուան տօնին առթիւ, կիրակի օր 200 օդանաւեր թռիչքներ կատարեցին Պուրժէի կայանէն, ուր խռնուած էր 100,000 ժողովուրդ: Ներկայ էին նաեւ հանրապետութեան նախագահը, նախարարներ եւ օտար զինուորական կցորդները: Փորձերը շատ յաջող անցան, հակառակ ամպամած երկինքին եւ տեղացող անձրեւին: Ուշագրաւ էին մասնաւորապէս անկարգելով կատարուած փորձերը:

Խստութիւններ չարաշահութեան դէմ

Կառավարութիւնը որոշեց խիստ հետապնդումներ կատարել այն առեւտրականներուն դէմ որոնք գիները կ'աւելցնեն առանց արդարացուցիչ պատճառներու: Յանձնախումբեր կազմուած են բոլոր նահանգներուն մէջ, ճշդելու համար ապրանքներու գիները: Բազմաթիւ գործարանատէրներ եւ առեւտրականներ ազգ. տնտեսութեան պաշտօնատունը հրաւիրուած են հինգշաբթի օր, բացատրութիւններ տալու համար գիներու բարձրացման մասին: Լիոնի մէջ 66 առեւտրականներ դատի յանձնուեցան, ապօրինաբար բարձրացուցած ըլլալով ուտելիքներու, հագուստներու, ըմպելիներու, բանջարեղէններու, օճառի, մետաքսի եւ ելեկտրական ապրանքներու գիները:

Կիրակի օր ընկերվարականներու հանդէսին մէջ, ներքին նախարարը ճառ մը խօսելով, պարզեց կառավարութեան ձեռք առած միջոցները: Այս առթիւ հաստատեց թէ կառավարութիւնը 15 օրուան մէջ յաջողեցաւ կէս առ կէս կրճատել վեղչի սակը եւ թէ 500 միլիոն ֆրանքի ոսկի, որ արտասահման փոխադրուած էր, վերադարձաւ երկիր: Յետոյ կոչ մը ուղղեց գործատէրերուն եւ բանուորներուն, որպէսզի պահպանեն բարեկարգութիւնը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍ ՄԸ՝ ՈՒՐԱՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Արտասովոր երեւոյթ մը կ'արժանացնէ Հայ մամուլի մէկ մասը: Այն է, որ Հայ ժողովուրդին մէջ տակաւին կ'ապրի ու կը շնչէ ինքնաժխտումի աւանդական հիւանդութիւնը, որ մեծագոյն պատճառը դարձած է մեր ձախորդութիւններուն հինէն ի վեր:

Ունինք պարտուողական հոգեբանութեամբ հասուած մը, որ մեր զէնքերու կայծկլտուքի ատեն թէեւ քաշուած եւ սմքած, ձախորդութեան օրերուն սակայն, հրապարակ կուգայ գիշերային բուի եղերգական կաղկանձիւններ արձակելու, իր անձնական արժանապատուութիւնն անգամ ուրանալու եւ իր ցեղի մարտական առաքինութիւններն ամբողջապէս ժխտելու ու զայն վախկոտ նապաստակի կարգին դասելու անբացատրելի ցանկութեամբ:

Հին հիւանդութիւն մը, որ պատմութեան ընթացքին յաճախ համաճարակի բնոյթ ստացած է, եւ այսօր դարձեալ իր գլուխը կը ցցէ մեր հանրային կեանքին մէջ: Կարծես այս առաքինի ցեղին ճակատագրական մէկ պատիժն է այս հիւանդութիւնը, որ անոր սրունքներուն պլլուած՝ կը շարունակէ խանգարել անոր վազքը դարէ դար:

×

Հայ ցեղը կրնա՞յ կռուիլ ու իր անկախութիւնը հաստատել: Ոչ, կը պատասխանէ, ինքնաժխտումի տխուր հերոսը: Հայը կռուելու ընդունակ չէ, ան կը սարսափի պատերազմէն, ան նապաստակի ցեղին կը պատկանի, կ'ըսէ ան:

Անհաւատալի՞ կը թուի ձեզի, կարդացէք ուրեմն հակադաշնակցական մամուլի արտայայտութիւնները Հայաստանի անկախութեան, Մայիս 28ի տօնին առթիւ եւ պիտի համոզուիք թէ ճշմարտութիւն է իմ ըսածս:

Դժուար է այս յօդուածին մէջ սեղմել հակառակորդ մամուլի արտայայտութիւններուն նոյնիսկ նուազագոյն չափով քաղուած մը, սակայն նմոյշի համար կ'արտագրեմ մէկ թերթի մը արտայայտութիւնը զոր կրնաք ընդհանրացնել.—

... « Մեր պարագան բոլորովին տարբեր էր: Յառաջացող թրքական բանակը սարսափի մատնած էր հայութիւնը: Մեր կաշին փրկելու յոյսն անգամ չունէինք, ուր մնաց թէ անկախութեան մասին մտածէինք: Գերման եւ թուրք դիւանագիտութիւնը մեզի ՊԱՐՏԱԴՐԵՑ այդ անկախութիւնը, եւ մենք ողբ ու կոծով ընդունեցինք զայն ու հռչակեցինք հանուր աշխարհին, հակառակ մեր փափաքին ու կամքին ...

« Այս է բացարձակ իրողութիւնը: Ասկէ տարբեր պատմութիւն՝ իրական պատմութիւն չէ՛, այլ առասպել»:

Լսեցի՞ք այս ողբալի կաղկանձիւնը: Շինծու չէ ան, այլ ճշմարտութիւն: Կ'ամչնամ այս յայտարարութեան հեղինակին անունը տալ: Անհրաժեշտ ալ չէ, որովհետեւ բաւական թիւ կը կազմեն այդ անունները, որոնք հեղինակները կը հանդիսանան վերոյիշեալ անպատիւ արտայայտութեան: Մի մոռնաք որ ասոնք Հայեր են եւ կը խօսին ու կ'արտայայտուին իրենց սեփական ցեղի մասին: Անշուշտ անիրաւ պիտի ըլլայի որ եւ է առարկութիւն ընելու, եթէ անոնց յայտարարութիւններուն մէջ ըլլար ճշմարտութեան գոնէ աննշան տարր մը:

Հոգեկան անկումէ եւ պարտուողական հիւանդութենէ վարակուած այս մարդիկ, գործի, պայքարի եւ ահաւոր զուպարի ատեն գտնուած են հազարաւոր մղոն հեռու, դասալիքի վիճակին մէջ եւ անծանօթ, ու աւելին՝ անհաղորդ հայկական վերջին պատերազմի դիւցազներգութեան: Կուտան իրենց վկայութիւնները, անսալով միայն իրենց վհատ հոգիին եւ վախկոտ սրտին: Կը փորձեն իրենց դասալքութեան եւ վատութեան պատմուճանովը ցուցադրել ամբողջ ցեղը:

Բարեբախտաբար կայ պատմութիւնը, անխարդախ ու անկաշառ, որ իր վկայութիւնները կը քաղէ ոչ թէ հոգեկան հիւանդներէ, այլ օտար եւ անկողմնակալ հեղինակաւոր անձնաւորութիւններէ: Դիմենք անոնց վկայութեան եւ տեսնենք թէ ո՞ւր է ճշմարտութիւնը:

×

Համաշխարհային ընդհանուր պատերազմին կային երկու կողմեր, Դաշնակիցներ եւ Զինակիցներ: Առաջինին հետ բարեկամ էր հայ ցեղը, իսկ վերջինին հետ՝ թշնամի՝ անոր հետ ըլլալով իր թշնամին: Ես պիտի դիմեմ երկու կողմի հեղինակաւոր եւ տեղեակ անձերու վկայութեանց:

Նախ դիմենք մեր դէմ կռուող թշնամիներու վկայութեանց:

Զօր. Ֆօն Լուտենտորֆ, գերմանական կեդր. սպայակոյտի պետը, զինադադարէն յետոյ հրատարակեց իր յուշերը, ուր կ'ըսէ.—

«Գլխաւոր ազդակը որ հարկադրեց գերման բանակի խորտակումը արեւմտեան ճակատին վրայ, հետեւանք էր վառելանիւթի պակասին, որովհետեւ Թուրքերը չկրցին Բագու հասնիլ իր ժամանակին:

« Պէտք է յիշել որ ռուսական կովկասեան բանակը տուն դարձաւ 1917 Դեկտեմբերին եւ որ Թուրքերն ու Թաթարները կռուեցան Հայերու դէմ, որ այդ ճակատին վրայ մնացած էր միակ դաշնակիցը Դաշնակից եւ ընկերակից պետութիւններուն եւ որ Թուրքերը չը կարողացան Պաքու հասնիլ մինչեւ 1918 Սեպտեմբերին: Ասիկա կը նշանակէ ութ ամիս, ռուսական բանակի քայքայումէն յետոյ »:

Ընթերցողը պարզ կը տեսնէ թէ՝ զօր. Ֆօն Լուտենտորֆ կը վկայէ, որ Հայերը 8 ամիս դիմադրելով՝ պատճառ եղան որ Պաքուի վառելանիւթը չհասնի արեւմտեան ճակատ, եւ որ վառելանիւթի պակասը հանդիսացաւ գլխաւոր ազդակը գերման արեւմտեան բանակի պարտութեան:

Հայաստանի դէմ կայի՞ն կռուող պատկառելի ուժեր: Ասոր վկայութիւնն ալ կ'առնեմ Պաղեստինի եւ Միջագետքի գերմանեւթուրք բանակներու ընդհ. հրամանատար Լիման Ֆօն Զանտերսի յիշատակներէն.—

— « Պաղեստինի ճակատին թրքական բանակի ջախջախումը հետեւանք էր այն իրողութեան, որ հակառակ իմ հրամաններուն եւ խորհուրդին, ձեռքի տակ գտնուող բոլոր ուժերը փոխադրեցին Կովկաս եւ Ատրպէյճան, ուր իրենց դէմ կը կռուէին Հայերը»:

Վկայութիւն մըն ալ կը քաղեմ Մուսթաֆա Քէմալի մէկ տեղեկագրէն, որ 1918ի սկիզբը ղրկած էր Միջագետքէն Պոլիս, պատերազմական նախարարութեան:

Այդ տեղեկագիրը հրատարակուեցաւ Թուրք թերթերու մէջ քանի մը տարի առաջ: Այդ տեղեկագրով ան ցոյց կուտայ թէ աղետալի սխալ մը կը գործուի,— « Փոխադրելով Երզրումի Օրտուի մէկ կիսաբաժինը (երկու տիվիզիոն) Հայաստանի ճակատը, որուն անխուսափելի հետեւանքը պիտի ըլլայ Միջագետքի եւ Պաղեստինի թրքական ուժերու պարտութիւնը»:

Այս վկայութիւնը կը հաստատէ անհերքելիօրէն, որ բացի գոյութիւն ունեցող ուժերէն, Հայաստանի ճակատը փոխադրուած էին երկու զօրաբաժին լաւ մարզուած նոր ուժեր:

Հայ ցեղի կռուելու առաքինութեան մասին կը վկայէ, Ռուսաստանի ժամանակաւոր կառավարութեան վարչապետ Կերենսքի.

— « Պատերազմի սկիզբը, Թուրքերը գրաւեցին Սարիղամիշը, եւ կը քալէին Թիֆլիսի վրայ: Բարձրաստիճան բոլոր պաշտօնատարները, մէջն ըլլալով փոխարքան, կը պատրաստուէին արագ փախուստի: Կովկասեան բոլոր ցեղերուն մէջ, միայն Հայերն էին որ կեցան իրենց դիրքերուն վրայ, կազմակերպեցին կամաւորական գունդեր եւ իրենց ռուս ընկերներու հետ կողք կողքի, դիմագրաւեցին թշնամիին ահեղ յարձակողականը եւ անոր յաղթական յառաջխաղացութիւնը վերածեցին աղետաւոր պարտութեան»:

Այսքան վկայութիւններով բաւականանանք: Ասկէ շատ աւելին կրնայի մէջբերել, բայց այս քաղուածները իսկ բաւական են լուսաբանելու հարցը:

Ընթերցողներ, այժմ դուք եւս, որ ինծի հետ կարդացիք Հայանուն դասալիքին վկայութեան հետ նաեւ մեր թշնամի հեղինակաւոր զօրահրամանատարներու վկայութիւնները, գործածեցէք ձեր դատողութիւնը:

Հայանուն դասալիքը կ'ըսէ. « Յառաջացող թրքական բանակը սարսափի մատնած էր հայութիւնը »:

Իսկ Զօր. Ֆօն Լուտենտորֆ կ'ըսէ. — «Թրքական բանակը չկրցաւ հասնիլ Պաքու մինչեւ 1918 սեպտեմբեր, լման ութ ամիս ռուսական բանակի քայքայումէն յետոյ »:

Ըսէք, խնդրեմ, Թրքական բանակի յառաջխաղացութենէն ... սարսափի մատնուած հայութիւնը կրնա՞ր կասեցնել գերմանեւթուրք յառաջխաղացութիւնը դէպի Բագու մինչեւ 8 ամիս, երբ Բագուի վառելանիւթը, համաձայն Զօր. Լուտենտորֆի վկայութեան, մահու եւ կենաց նշանակութիւն ունէր արեւմտեան ճակատի գերման բանակներուն համար: Անոնք չէի՞ն կրնար սարսափածները կոխկռտելով՝ 15 օրէն Բագու հասնիլ: Լուտենտորֆ կը վկայէ սակայն, որ Հայերը կռուեցան Թուրքերու եւ Թաթարներու դէմ, որոնց ղեկավարները Գերմաններն էին:

Դարձեալ, ըսէք, խնդրեմ, Հայաստանի ճակատին վրայ Գերմանները օժանդակութի՞ւն կը սարքէին ամբողջ ութ ամիս, որպէսզի պատճառ դառնային արեւմտեան ճակատի գերման բանակի խորտակումին, թէ աւելի արագ Բագու հասնելու հնարաւորութիւն չունէին:

Եթէ ճշմարտութիւն է Լուտենտորֆի վկայութիւնը, Հայաստան կրցա՞ւ հաստատել իր անկախութիւնը, թէ «գերման եւ Թուրք դիւանագիտութիւնը ՊԱՐՏԱԴՐԵՑ »:

Այժմ եզրակացուցէք, ընթերցողներ, թէ՝ ո՞ր պատմութիւնն է առասպելը, Հայանուն դասալիքներուն ըսա՞ծը, թէ օտար անկողմնակալ եւ հեղինակաւոր անձերու վկայութիւնները, որոնք աւանդուած են պատմութեան: Այդ պարագային պարզ պիտի ըլլայ ձեզի, որ Հայաստանի անկախութիւնը ձեռք բերուած է ահեղ պայքարներով և ոչ թէ գերման-Թուրք դիւանագիտութեան պարտադրութեամբը:

Այս պարագային խորհուրդ չեմ տար բնաւ թքնել իրենց ցեղային մարտական առաքինութիւնները ուրացող եւ ժխտող դասալիքներու անմօթ երեսը, այլ արգահատիլ եւ մեղքնալ անոնց վրայ, մինչեւ որ մեր ցեղին մէջէն անհետանայ պարտուողականութեան ու վհատութեան աղետաւոր հիւանդութիւնը:

Յ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐ ԱՆԳԼ. ԳԾԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ

Ֆրանսական կարեւոր օրաթերթի մը Լոնտոնի թղթակիցը կը գրէ իր թերթին.—

Անգլիա, ամիսէ մը ի վեր, տենդագին ուշադրութեամբ, կը հետեւի այն մեծ պայքարին փուլերուն, որոնք այս միջոցիս իրարու դէմ առ դէմ բերած են դրամագլուխն ու աշխատութիւնը: Վերջին ծայր շահեկան է ուսումնասիրել, անգլիական մամուլին եւ հանրային կարծիքին մէջ, իմաստն ու մեկնութիւնները զանազան դիտողներու քննութեան: Բրիտանական կղզիներուն բոլոր մասնագէտ «բժիշկ»ները արթուն հետաքրքրութեամբ մը, կը ծռին տենդահար Մառիանի (Ֆրանսա) անկողնին գլուխը, ախտանիշի հասարակաց գիծ մը գտնելու համար, որպէսզի հիւանդին հայրենակից բժիշկներուն ախտանիշէն տարբեր ըլլայ իրենցը: Նշանաւոր կատակաբան մը օր մը կ'ըսէր, թէ «Անգլիացին ճանչնալու համար էական պայման է Անգլիացի չըլլալ»: Այդ օտարին դիմայեղումները, ծամածռումները ուրիշ օտար մը կրնայ տալ, դարձեալ անոր բերանէն քաղելով: Անգլիացին կը դիտէ կը դատէ, բայց անոր դիտողութիւնն ու դատումը պէտք է տարբեր խողովակով արտայայտուին:

Այսպէս, մինչ մենք մեր ներկայ ներքին վրդովումները Տնտեսականին եւ Քաղաքականին յարաբերութիւններուն տեսակէտով կը դիտենք, Անգլիացիք մեր այս ներկայ վրդովումներուն մէջ հոգեբանական պատճառներ երեւան կը բերեն, որոնք կապ ունին ոչ թէ ներկայ պատահականութիւններուն հետ, այլ Ֆրանսական ցեղին յարակից խորունկ ու անյեղլի ինչ ինչ խառնուածքներու հետ, անոր բարոյական կազմուածքին, տեսակարար բարեխառնութեան, նկարագրի թերիներուն հետ, եւ դիտողութիւններու եւ դատողութիւններու այս ամբողջութիւնը մեր ներքին խնդիրներուն կուտայ նշանակութիւն մը՝ բոլորովին տարբեր արտաքին երեւոյթներէն:

Երկար ատենէ ի վեր Անգլիացիները կը սպասէին որ քաղաքական ասպարէզին մէջ Ֆրանսա ցոյց պիտի տար բուռն յուզումներ, ջղաձգական տագնապայոյզութիւններ, որոնցմէ միշտ հեռի կը մնայ Անգլիացին իրեն յատուկ խոհեմ ու խոհական քաղաքացիութեամբ (civisme): Ինչպէս որ անհատի մը ժառանգականութեան մէջ ինչ ինչ հիւանդութիւններու համար նախատրամադրութիւններ կան, նոյնպէս ցեղերու եւ ազգերու պատմութիւնը յաճախ կը վերագրէ անխուսափելի հակամիտումներու ճակատագրական անդրադարձը: Եթէ Անգլիացին հարկ է հաւատալ, ըլլայ անիկա Ֆրանսասէր կամ Ֆրանսատեաց, մեր ցեղին երկու հիմնական հակամիտութիւններն են, նախ՝ հակամիտում մը կծծիութեան համար, եւ հակամիտում մը յեղափոխութեան համար: Արդէն ասկէ առաջ Մաքիավէլ ըսած էր. «Անխոհեմ ու ծակաչք կծծի» : Բուն Ֆրանսացի շատ մը դիտողներ եւս նկարագրի այս երկու խորունկ գիծերը խոստովանած են: Անոնցմէ ներշնչուած էր որ Անտրէ Սիկֆրիտ հրապարակ դրաւ սա անուանի առածը. — «Ֆրանսացին աջ կողմը կը կրէ իր քսակը եւ ձախ կողմն ալ սիրտը» ... Եւ իրաւ ալ, իր ծագումէն ի վեր Ֆրանսացի ժողովուրդին պատմութիւնը կը փորձէ ձուլել այս երկու անհաշտ հոսանքները, եւ այս է պատճառը որ Ֆրանսա, բաղդատմամբ ուրիշ երկիրներու, միշտ ցնցուած եւ աններդաշնակ վիճակ մը, պատկեր մը ներկայացուցած է: Արկածի, վտանգի մեր ճաշակը, յեղափոխական խառնակիչ մեր յարախաղացութիւնները, վտանգի ծոցին մէջ ապրելու մեր միտումը, մէկ խօսքով մեր քաղաքականամոլութիւնը զոյգ կ'ընթանան տնտեսական մեռեալ դրութեան մը եւ անգործութեան մը հետ, որ մեզի ենթադրել կուտայ, թէ բարգաւաճումը կը կայանայ հարստութիւն արտադրելուն մէջ, բայց ոչ թէ այդ հարստութիւնը շրջաբերութեան մէջ դնելու, այլ դիզելու եւ ծակի մը մէջ թաղելու համար, այդ ծակը կրնայ ըլլալ ... աւանդական գուլպան: Ասիկա տասը Ֆրանսացիէն իննին բնազդումն է, զոր կարելի չէ արմատախիլ ընել:

Ասով միայն կարելի է բացատրել մեր փոփոխ ընդոստ վազքը եւ, յանկարծօրէն, դանդաղ սովորամոլութիւնը, խանդավառութենէն լճացումը, կռուելու խանդը եւ վարչական անընդունակութիւնը:

Թոյլ տուէք, Պ. խմբագիր, որ հոս արտայայտեմ մեր ներքին գործերուն վրայ մեկնութիւն մը, զոր վերջերս տուաւ ինծի Անգլիացի բարեկամ մը, քաղաքական տնտեսագիտութեան ուսուցիչ նշանաւոր համալսարանի մը մէջ: Եթէ Ֆրանսացի ընթերցող մը այս դիտողութիւնները տարօրինակ կամ նոյն իսկ անհիմն գտնէ, թող յիշէ սակայն որ օտարին ակնոցը կրնայ աւելի պայծառատես ըլլալ քան շողոքորթ, թէ, յամենայն դէպս, արդի տիեզերքին մէջ, բոլոր ժողովուրդներու համար, նոյն իսկ ի վնաս իրենց անձնասիրութեան, օգտակար է ճանչնալ իրենց մասին իրենց դրացիներուն քննադատական դատաստանները:

Յիշեալ ուսուցիչին ներկայութեան, երբ կը բողոքէինք լոնտոնեան մեծ օրաթերթի մը մեզի հանդէպ բռնած ընթացքին դէմ, որով կ'ամբաստանէր թէ մենք շարունակ անկարգութեան մէջ ենք եւ սաստիկ ալ ծակաչք, անգլիացի տնտեսագէտը պատասխանեց մեզի.—

«Զարմանալու բնաւ պատճառ չունինք Ճօն Պուլին ամբաստանութիւններուն վրայ: Անգլիացին՝ որ քարտէսին վրայ նոր հորիզոններու եւ կոյս միջոցներու յանդուգն խուզարկու մըն է, քաղաքականութեան մէջ սակայն յամառ հանդարտականութեամբ մը օժտուած է, անշուշտ որովհետեւ տասներհինգ դարերու խուզարկութիւններու եւ հետազօտութիւններու իբրեւ արդիւնք, բոլոր հնարաւոր փորձերը կատարած է, եւ արդէն իր երկիրը «խորհրդարաններու մայր»ը դարձած էր այնպիսի ատեն մը՝ երբ դուք Ֆրանսացիներդ գեղջուկներու ապստամբութեամբ կը զբաղէիք տակաւին: Հետեւաբար մեր ատրճանաբար գծած շրջանակները ըստ բաւականին լայն, հաստատուն եւ կերպաւորիչ են, եւ կրնանք ապրիլ ու շարժիլ հաւասարակշիռ ներդաշնակութեան մը մէջ, զերծ ամէն բռնակամ միջոցներէ, նեղիչ որոշումներէ: Եւ ահա, այս կերպով, ճշդուած սահմանաւորուած են մեր (անգլիական) բարեխառնութեան անկիւնները, ուղիղ կամ շեղ: Եթէ Անգլիացին երբեք կրած է իրարանցումի, կործանումի փորձութիւնը, ձեզի հետ ընկեր եղած ատենն է անիկա, Ռուսօ, Միշըլէ կամ Վ. Հիւկօ կարդալով: Այն ատեն միայն ան ցնցուած է, անոր սիրտը բաբախած է՝ կարդալով արիւնուշտ եւ ջղագար պատմուածքները՝ որոնցմով լեցուն են ձեր Պատմութիւնը եւ ձեր Գրականութիւնը: Հապա ի՞նչ ըսենք ձեր ըմբոստական շարժումներուն վրայ, որոնցմով փողոցները պատնէշներ կը յարդարէք: Բայց ձեր ու Անգլիացիին տարբերութիւնը այն է որ ան այդ պատմուածքները կը կարդայ իր թիկնաթոռին մէջ, ոտքերը հողաթափին մէջ, հանդարտ, հեշտին, հանգստաւէտ, այն զգացումով որ այդ պայթումներուն եւ յուզումներուն ենթարկուած իր դրացիները տակաւին իրենց սեփական օջախները չեն կորսնցուցած եւ ասոր համար ալ շատ ուրախ է:

«Գալով Ֆրանսացիներուն կծծիութեան,— շարունակեց ուսուցիչը — այդ է պատճառը դասակարգային ատելութեան, որ ձեր հանրապետութեան մէջ երկպառակութիւն ձգած է, աւելի քան մեր սահմանադրական միապետութեան մէջ: Կծծիութիւնն է խմորը անկարգութեան, խնձորը գժտութեան եւ սերմը յեղափոխութիւններուն: Այս մասին, բոլոր Անգլիացիներս համամիտ ենք: Ձեր ընչեղ հարուստ դասակարգերուն ընչաքաղցութիւնը շարունակ անկարգութեան ծայրերը տարած նետած է ձեր ժողովրդային տարրերը, որոնք սակայն, իրենց կարգին, քաղաքական յաջողութիւններու բերումով, պարտուած դասակարգերէն ալ աւելի անկուշտ անսանձ արծաթասիրութեան անձնատուր եղած են: Ֆրանսայի մէջ միշտ պիտի գտնուին առաջնակարգներ եւ անվարտիներ, որովհետեւ բախտին առանձնաշնորհեալները չեն ըմբռներ թէ իրենք ընկերային նոր պարտականութիւններ ունին շնորհիւ իրենց նորագտ հարստութեան: Մենք Անգլիացիներս այդ ըմբռնումը ունինք սակայն: Ֆրանսացիք վերացական, գաղափարային այլասիրութիւն մը ունին: Աղէ՛կ: Բայց ասկէ ի՞նչ կ'ելլէ: Իսկ դրամական, տնտեսական այլասիրութիւն, երբե՛ք, կամ գրեթէ երբե՛ք: Մանաւանդ անգամ մը որ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀԸ

(1914 — 1915)

I

ՌՈՒՍ - ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Հայաստանի Բիւրօն Պոլսոյ հատուածը առանց սպասելու 8րդ Ընդհ. Ժողովի որոշումներուն եւ իր պատգամաւորներուն եւ երկիւղ կրելով, որ ճամբաները պիտի փակուին եւ այլ եւս անհնար պիտի դառնայ Կովկասի հետ կապ պահել, առաջարկեց ինծի անմիջապէս Կովկասի ճամբով վերադառնալ ընտրական շրջանս՝ Վասպուրական:

Բիւրօն, այդ առթիւ ընկերներու լայն խորհրդակցութիւն մը հրաւիրեց պարզելու համար օրուան քաղաքական վիճակը եւ մանաւանդ Պոլսոյ Բիւրոյի շրջանի ղեկավարութեան տեսակէտները ճշդելու մեր եւ Կովկասահայերու բռնելիք դիրքին նկատմամբ, տրուած ըլլալով, որ Ընդհ. Ժողովը, նախ քան պատերազմի յայտարարութիւնը ցրուած էր եւ չէր կրցած իր դիրքը ճշդել:

Այդ նիստերուն, բացի մեր կարեւոր ընկերներէն (Շահրիկեան, Խաժակ, Հրաչ, Արմէն Գարօ, Վարդգէս, Փաշայեան, Սարգիս Մինասեան, Սարգիս Բարսեղեան եւն.) հրաւիրուած էր մասնակցելու նաեւ Զօհրապ: Դժբախտաբար, անհնար է ինծի այսքան տարիներէ եւ ապրումներէ վերջ վերյիշել անհատ ընկերներու տեսակէտները կացութեան եւ ինչպէս եւ օրուան դէպքերու նախատեսութեան եւ գնահատութեան կամ յետագայ մեր ընելիքներու մասին: Կը յիշեմ միայն մռայլ դէմքեր, մտահոգ ու սեւոտուն աչքեր եւ ահաւոր պատասխանատուութիւններու գիտակցութեան տակ կարծես կքած՝ անոնց տատանուող ճեմքը ժողովի սենեակի անկիւնէ մը միւսը:

Լաւ կը յիշեմ նաեւ, որ ընդհանուր կարծիք կար թէ Թուրքերը անպատճառ նետուելու են պատերազմի քաոսին մէջ, ներքին համոզում մը ունէինք նաեւ, որ պիտի հակին Գերմաններու կողմը՝ Ռուսերու հետ հաշիւնին մաքրելու համար ... Այս պարագային մեր առջեւ կը ցցուէր այն գժական հարցը, թէ ինչպէ՞ս պիտի ելլենք սարսափելի երկընտրանքէն, երբ Ռուսահայերը պիտի կռուէին ռուսական բանակին մէջ եւ բնականօրէն ուրախութեամբ պիտի առաջնորդէին այդ բանակը դէպի աւետեաց երկիրը — Թրքահայաստանի հողերը, մինչդեռ մենք պարտաւոր էինք մասնակցիլ Թուրք բանակին ոչ միայն իբր զինուոր, այլ եւ Թուրքերը անկասկած պիտի պահանջէին մեզմէ չէզոքացնելու ռուսահայ զինուորներու եւ մարտիկներու գործողութիւնները եւ նոյն իսկ արտակարգ ծառայութիւններ ակնկալելու մեզմէ (ինչ որ խօսուած էին արդէն Էրզրումի մէջ):

Իսկ հակառակ պարագայի՞ն — այդ ալ կը զգայինք անշուշտ ոչ այն համեմատութեամբ եւ ահաւորութեամբ ինչ որ տեղի ունեցաւ, բայց կը սպասէինք անխնայ հալածանք Թրքահայ մարտական ուժերու եւ մտաւորականներու հանդէպ:

Զօհրապն էր ամէնէն յոռետեսը եւ խորապէս ընկճուած:

Ան կորսնցուցած էր իր սովորական աշխոյժը, խիստ մտահոգ էր ու անհանգիստ: Խոր թախիծով մը համակուած՝ դառնութեամբ կը խօսէր բարենորոգումներու վերջնական վախճանին մասին. «Եթէ Թուրքիան Ռուսաստանի թշնամիներուն հետ ըլլայ, վրէժը պիտի հանէ մեզմէ թէ այսքան տարիներու յեղափոխութեան փոխարէն եւ թէ հայ դատին համար ...», այսպէս կը մրմնջէր նա, քիչ նստած, կարծես ինքնիրեն: Ու երբ մանաւանդ Խաժակը, ոգեւորուած ու հաւատքով՝ Ռուսաստանի ահարկու ուժին մասին կը խօսէր, որ կրնար կարճ միջոցին մահացու հարուած տալ Թուրքերուն, Զօհրապը,— որ Ռուսերը կը ճանչնար պատմութենէն եւ Պոլսէն միայն — պահ մը կը յափշտակուէր այդ հաւատքներէն, բայց Շահրիկեանը կուգար խանգարելու անոր հոգիին անդորրութիւնը: Մինչեւ այսօր ալ չեմ կրնար առանց խոր յուզումի, մոռնալ այդ սքանչելի հայ մարդու հոգեկան տառապանքը:

Որքան կը յիշեմ երկու տեսակէտներ կային: Ա.— Ռուսթրքական պատերազմի պարագային, Ռուսերը կայծակի ջախջախիչ հարուած պիտի տան Թուրքերուն. այս պարագային Կովկասի մէջ պէտք էր պատրաստ ունենալ Հայ կամաւորներու գունդեր, որոնք ռուս բանակին իբր յառաջապահ, փութով գրաւէին Հայաստանի կարեւոր ռազմական կէտերը, թոյլ չտալով որ Թուրք - քիւրտ տարրերը վնասեն Հայ ժողովուրդին(*): Բացի ատկէ մշակել մեր քաղաքական պահանջները եւ ներկայացնել ռուսական իշխանութեան՝ կաթողիկոսին միջոցաւ: Քաղաքական մեր բաղձանքներն էին. — Թրքահայաստանի անկախութիւնը ռուսական հովանաւորութեան տակ: Միեւնոյն ժամանակ Հայաստանի Բիւրօն պէտք է որ հրահանգէր գաւառի իր կազմակերպութիւններուն, գաղտնօրէն պատրաստուելու ինքնապաշտպանութեան: Իսկ վտանգի րոպէին միանալու ներարշաւ հայ գունդերուն:

Այս տեսակէտը կը պաշտպանէին Խաժակը, մասամբ Արմէն Գարօն, Սարգիսը եւ Տօքթ. Փաշայեանը:

Երկրորդ տեսակէտը աւելի պահպանողական էր: Զայն պաշտպանողները լաւատես չէին այնքան ալ ռուսական արագ յառաջխաղացման նկատմամբ, տրուած ըլլալով արեւմտեան ճակատներու հսկայական խոշոր ուժերու պահանջը եւ ռուսական կովկասեան բանակի հրամանատարական կազմի որակը: Անոնց կարծիքով վտանգը անխուսափելի էր Թրքահայ ժողովուրդի համար: Թէեւ ինքնապաշտպանութեան պատրաստութեան հրահանգը պէտք էր տալ, բայց անհրաժեշտ էր նաեւ Կովկասի մէջ, սահմաններուն մօտ, քանի մը կէտերու վրայ, ոչ համախումբ պահել խոշոր միաւորներ հայ մարտիկ խումբերու, որոնք կրաւորական դերի մէջ մնային եւ ծայրայեղ պարագաներուն (ջարդ կամ Թրք. պարտութիւն) միայն սահմանը անցնէին: Վնասակար կը գտնէին որ եւ է ձեւով կամաւորական մասը կազմելու եւ ուրեմն ըստ ամենայնի ենթարկուելու ռուսական բանակին: Այս պարագային Թուրքերը փրովոքասիոնի առիթ չունենալէ զատ, Հայերու դէմ նախ քան քայլ մը ընելը աւելի երկար պիտի մտածէին սահմաններու վրայ կուտակուած ուժերու պատճառով, որոնք դիւրին կերպով կրնային գաղտնի ճամբաներով ներս սահիլ եւ թիկունքէն ու կողերէն անհանգստացնելով Թրքական գունդերը, անիշխանութիւն ըստեղծել ներսը եւ աշխուժել քրտական աւազակային տարրերը:

(*) Այս մասին կ'առաջարկուէր անմիջապէս բանակցիլ ռուս կառավարութեան հետ, առնել անոր համաձայնութիւնը եւ ստանալ պէտք եղած օժանդակութիւնը:

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(2)

Ֆրանսացի անհատը յաջողի ու դիրք գրաւէ, բացարձակապէս չունի համերաշխութեան զգացում մը հանդէպ «խումբ»ին, այն է՝ հասարակութեան, ինչպէս կ'ըսուի, հանրօգուտ ոգին կը պակսի Ֆրանսացիին, մինչ մենք Անգլիացիներս դպրոցէն կ'աշխատինք վառել այդ ոգին պատանիներուն մէջ, ինչպէս նաեւ ամէն ասպարէզներու մէջ: Քաղաքականութիւնը մեր մէջ ազգային եղբայրակցութեան եւ հանրային օգտակարութեան գաղափարն է: Իսկ քաղաքականութիւնը ձեզի՝ Ֆրանսացիներուդ համար դասակարգային պայքարն է, կուսակցական գաղափարաբանութիւնն է: Ինչու համար մեր անգլիական ժառանգական ազնուականութիւնը մինչեւ հիմա կը տոկայ կենսունակ եւ մեր ընկերային մեքենականութեան կորովի չառաւիղներէն մին կը մնայ: Ինչո՞ւ համար այդ ազնուականութեան վրայ կ'աւելցնենք միշտ նոր թիւեր: Որովհետեւ դարերէ ի վեր մեր հարուստները հոս գիտեն թէ ծնունդը կամ յաջողութիւնը իրենց հետ կը բերեն ամէն տեսակ պարտականութիւններ, նոյն իսկ նեղացուցիչ հարկեր, ծանրածանր տարապարհակ աշխատութիւններ, յաճախ հասարակ յօժարակամ պատրաստ են ծառայութեան, հիացում պատճառելու աստիճան, ոմանք թերեւս իբրեւ քաղաքացի՝ գաղափարականութեամբ, իսկ միւսները պարզապէս որովհետեւ գիտեն թէ իրենց կեանքը այդպէս պէտք է ըլլայ: Ասիկա կը կոչուի Ողջմտութիւն, ինչպէս նաեւ Առաքինութիւն, եւ ահա կը բացատրուի, թէ ինչո՞ւ մենք պէտք չենք ունեցած բնաւ Պասթիյ օդը հանելու, եւ թէ ինչու Լոնտոնի Աշտարակը, որ ժամանակին բանտ եղած է, այսօր իրեն մէջ անբռնաբարելի կը պահպանէ Արքայական Թագին գոհարեղէնները, խանդակաթ սիրով իր Թագաւորներուն վրայ գուրգուրացող ժողովուրդին:»

Այս դատաստանին մէջ, զոր ըրաւ շատ խիստ կերպով լուսամիտ Անգլիացին, կայ անշուշտ ճշմարտութեան մաս մը, զոր չենք կրնար ուրանալ: Այո, ստոյգ է թէ ֆրանսական միտքին տեսակարար գիծերէն մին է քննադատական եւ եզրակացնող միտումը: Եւ թէ այս միտումըմեր ցեղինկուտայ անզուգական ձիրքեր բարոյական վերլուծումի եւ իմաստասիրական քննութիւններու համար, միւս կողմէ, միշտ այս ձիրքերուն պատճառաւ, կառավարելու գործը կը դժուարանայ: Ամերիկացի նշանաւոր գրական քննադատ Էմըրսըն ըսած է թէ ֆրանսական յեղափոխութիւնները ոչ այնքան սիրոյ, այլ աւելի ատելութեան վրայ հիմնուած են: Միշտ մէկու կամ քանի մը դէմ է որ կուսակցապետները առաջ քշած են իրենց գունդերը: Վկայ՝ դեռ վերջերս, նոր դահլիճին օրով, հրապարակ նետուած երկու հարիւր ընտանիքներու պարագան:

Գալով մեր ցեղային կծծիութեան եւ ընչաքաղցութեան, ասոր ալ հաւանական պատճառը այն է որ, մեր միջակոյթը ամէն բանէ առաջ գիւղացիական ըլլալով, ամէնքս ալ մեր ներսիդին ունինք լաւ եւ յոռի ստորոգելիները մեր հողախոյզ նախահայրերուն, որոնք գտածնին անմիջապէս կը սպառէին տեղին վրայ, կամ դէչ օրերու համար կ'ամբարէին ցորենը՝ որ ընտանեկան բաժինէն... զատուիլ չէր ուզեր: Մեր տնտեսական եւ իմտական վհատեցուցիչ ապիկարութիւնը, մեր վարչական անընդունակութիւնը, բաղդատմամբ Անգլիացիին արտակարգ ուղիղմտութեան տնտեսական գործերու մէջ, նաեւ բաղդատմամբ հրաշալի արագութեան՝ որով Անգլիացին գիտէ բուժել իր տագնապները եւ վերականգնել իր բարգաւաճումը, — մեր այս յայտնի թերութիւնները անկէց առաջ կուգան որ մենք դարերով հողագործ ու այգործ եղած ենք, իսկ անոնք (Անգլիացիք) ծովու եւ առուտուրի մարդիկ: Հողին կապուած իւրաքանչիւր ֆրանսացի չինականին մէջ փիլիսոփայ մը կայ, կասկածոտ, հեգնող ամէն հեղինակութեան եւ իշխանութեան, անհատապաշտ չինական, անճարակ հաշուող, անփորձ վարիչ, վախկոտ եւ ծակլէք վաճառող, — Ֆրանսացիին առաքինութիւններն ու թերիները անյարմար կ'ընեն զինքը պատշաճելու պայմաններուն այնպիսի աշխարհի մը՝ ուր դրամափոխները տեղի չեն տար պէտքերուն, վերացական ըմբռնումները տեղի չեն տար նիւթական հաշիւներուն, եւ ուր բարգաւաճումը չի կայանար հողին կալուածական գոյքերուն յարատեւ ստացումին մէջ, ինչպէս կ'ըլլայ Անգլիոյ համար, այլ ձեռքէ ձեռք շրջաբերութեան շարժումը արագացնելու ընդունակութեան մէջ:

Ֆրանսայի սա ներկայ անկարգութիւններու ծագումն ալ կարելի է փնտռել նոյն հողեմէջ փիլիսոփայական տրամադրութեան մէջ, նոյնիսկ Կարմիր Դօտին ալ մէջը հաշուելով: Այո, բոլոր այս տարբերը՝ քաղաքական փոթորիկներուն եւ ընկերային վրդովումներուն մէջ՝ կը փնտռեն հին նախահայրերուն բարգաւաճ հայրենիքը, զզուելով այսօրուան տեղեկքին պողպատէ օրէնքէն:

Թարգմ. ***

Հ. Կ. ԽԱՉԻ
16ՐԴ ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԸ

—.—

Յունիս 23ին տեղի ունեցաւ Հայ Կարմիր Խաչի 16րդ Պատգմ. Ժողովը, Փարիզ, «Հայրենիք»ի սրահին մէջ: «Մեր Հայրենիք» երգէն յետոյ, որ երգուեցաւ յոտնկայս, Տիկին Զապէլ Սերոբեան, յանուն Հայ Կարմիր Խաչի Կեդր. Վարչութեան, բացաւ պատգամաւորական ժողովը: Բնորոշելէ յետոյ այն դերը, զոր Հայ Կարմիր Խաչը կը կատարէ տարիներէ ի վեր կեանքին մէջ, տիկին Սերոբեան դիտել տուաւ թէ կանացի այս կազմակերպութիւնը այն կայանն է, ուր զանազան ըմբռնումներով եւ հայեացքներով կիներ կուգան իրար կը հանդիպին եւ կը տարրուին մէկ խոհով: Ձուլող ու միախառնող կաթսայ մըն է Կարմիր Խաչը, ուր հայ կիներ, զանազան հարցերու մասին իր անկախ տեսակէտներն ու հայեացքները պահելով հանդերձ, կը սորվին մէկ բան — ծառայել Հայրենիքին եւ հայ ժողովուրդին: Ինչպէս հայ մարդը, նոյնպէս հայ կինը, թէեւ տարբեր ճամբով, կը ձգտի ստեղծել իր բոյնը՝ մեր հայրենի դաշտերուն վրայ ու ծաղկաւէտ լեռներու կողքին:

Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կ. Կոմիտէի կողմէ ընկեր Տոքթ. Ն. Տ. Ս. Թաշճեան ողջունելէ յետոյ պատգամաւորական ժողովի բացումը, ամփոփ գիծերու մէջ ըրաւ պատմականը Հայ Կարմիր Խաչի կազմութեան: — Տարիներ առաջ, ըսաւ ան, երբ այս օտար ափերուն վրայ սկսաւ գործել Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, հայ կինն ալ յառաջ նետուեցաւ եւ մտաւ Դաշնակցական կոմիտէներու մէջ: Քիչ յետոյ ան առանձինն կազմակերպուեցաւ եւ ստեղծուեցաւ Հ. Յ. Դ. Կարմիր Խաչը, որ Հայաստանի Հանրապետութեան շրջանին՝ 1918—20, դարձաւ անկախ կազմակերպութիւն մը — Հայ Կարմիր Խաչ, որուն այսօր մեծ սիրով կը բերեն իրենց մասնակցութիւնը այրեր եւս: Այն նպատակը զոր կը հետապնդէ այս կազմակերպութիւնը, մերն ալ է: Սրտանց կը բաղձամ որ ան իր պայքարի ճամբուն վրայ նորանոր յաջողութիւններ ունենայ:

Նիւ Եորքի մասնաճիւղի պատգամաւորուհի տիկին Արմէնուհի Ահարոնեան դիտել տուաւ որ հայ կինը Հայ Կարմիր Խաչի միջոցաւ սկսած է մտածել եւ գործել հաւաքականօրէն: Շատ մարդերու մէջ, — ըսաւ տիկին Ահարոնեան, հայ կինը տուած է փայլուն ուժեր, բայց ան չէ ունեցած հետեւորդներ: Այսօր ան կազմակերպուած Կարմիր Խաչի մէջ, իր հետ կը տանի եւ խոշոր բազմութիւններ:

«Հայրենիք»ներու խմբագրապետ ընկեր Դարբինեան ըսաւ որ պատահական երեւոյթ մը չէ երբ Հայ Կարմիր Խաչը դարձած է գերազանցապէս կանացի կազմակերպութիւն մը մեր մէջ, այդ եղած է շատ բնական կերպով, աշխատանքի բաժանման սկզբունքով: Դաշնակցութիւնը լծուած է քաղաքական պայքարի, անոր կողքին Կարմիր Խաչը՝ կը կատարէ գործեր, որոնք կը դիւրացնեն Դաշնակցութեան աշխատանքը: Սոսկական բարեգործական կազմակերպութիւն մը չէ Կ. Խաչը, ան իր խռէկով եւ ոգիով համապատասխանած է ազատատենչ հայութեան ձգտումներուն: Ան իր հիմնած դպրոցներով հայ մանուկին կ'աշխատի ներշնչել նախ եւ առաջ ազատութեան ոգի: Վէթերաններու օգնութեան գործին մէջ եւս մասնաւորապէս ան կ'օգնէ անոնց, որոնք մեր հայրենիքի ազատութեան համար պայքարած են:

Երկարատեւ ծափեր եւ բացագանչութիւններ սրահը թնդացուցին, երբ ատենապետուհին արտասանեց անունը «Յուսաբեր»ի խմբագրապետ ընկ. Վահան Նաւասարդեանի: Եգիպտոսի Կարմիր Խաչի կողմէ սրտագին բառերով ողջունելէ յետոյ Հ. Կարմիր Խաչի պատգամաւորական ժողովի բացումը, ընկեր Նաւասարդեան գեղեցիկ ուղերձի մը մէջ ըսաւ մօտաւորապէս հետեւեալը.

— Դուք գիտէք այն առասպելը, որ կը պատմէ թէ ինչպէս ստեղծուեցաւ մարդը: Աստուած բուռ մը հող առաւ եւ ստեղծեց Ադամ, որուն կողէն ոսկոր մը հանելով ստեղծեց նաեւ Եւան՝ կինը: Մեր մեծ գեղջկավարները՝ Քրիստափոր, Սիմոն եւ Ռոստոմ եւս ափ մը հող առին հայ հայրենիքէն, ստեղծեցին Դաշնակցութիւնը, որուն կողէն ծնաւ եւ Հայ Կարմիր Խաչը:

Պատմութեան ընթացքին եղան ժամանակներ, երբ կինը գեղջկավարեց կինը: Այսօր մենք միասին պիտի գեղջկավարենք: Հողի եւ Լեզուի պահպանում — ահա գերագոյն հոգը որ ինկած է մեր երկուքին վրայ: Հողը կամ հայրենիքը պիտի պահէ հայ մարդը՝ Դաշնակցութիւնը, Լեզուն պէտք է պահէք՝ դուք: Բայց չմոռնանք, կայ մէկ յաւէրժական ճշմարտութիւն, — Նախ պէտք է պահել Հողը: Բարբառը կամ մեր չքեղ լեզուն, որ պիտի ապրի, հոս չէ որ պիտի ապրի, այլ մեր երկրին, մեր գեղեցիկ, աստուածային հայրենիքին մէջ: Երբեք պատահական չէ որ Կարմիր Խաչի ժողովը կը գումարուի «Հայրենիք»ի շէնքին մէջ: Մով արիւն թափեց Դաշնակցութիւնը եւ Հայ Կարմիր Խաչը, այսօր ալ եկած է մեր նահատակներու արեամբ կարմրած Դաշնակցութեան հովանիին ներքեւ մտածելու իր կատարած ու կատարելիք գործի մասին:

Ես չունիմ, ընկերուհիներ եւ ընկերներ, աւելի ըսելիք քան այն որ դուք ըսիք: Երանի շուտ գայ այն օրը, երբ կը ստեղծուի մեր Հայրենիքը, եւ մենք, հայ կիներ, մեծ ուրախութեամբ այդ օրը ձեզ կը տանինք մեր սիրելի Հայրենիքին մէջ:

Ցեղակրօններու Կեդր. Վարչութեան կողմէ ընկեր Մանուշեան դիտել տուաւ որ շատ փոքր է, ընդամէնը երեք տարեկան է միայն այն կազմակերպութիւնը, որուն սրտագին ողջոյնները կը բերէ ինք Հայ Կարմիր Խաչին եւ կը սպասէ որ վերջինս իր քոյրական պարտականութիւնը շարունակէ կատարել անոր հանդէպ, գուրգուրանալով անոր վրայ եւ ընծայելով անոր բարոյական ամէն աջակցութիւն:

Կարճ ուղերձներ ըրին նաեւ զանազան շրջաններու ներկայացուցիչներ — ընկերուհիներ Երկանեան եւ Ն. Հայթայեան:

Հանդէսի գեղարուեստական մասը եւս հարուստ էր:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

—.—

ԺԱՆԹԻՅԷԻ.— Յուլիս 19ին տեղի կ'ունենայ Փորթ տ'Իթալիի մանկապարտէզին տարեվերջի հանդէսը, Գիւէճրի Գ. Յովհաննէսեանի սրահին մէջ:

Աշակերտներէն մեծերը հրապարակային քննութիւն պիտի տան հանդէսին ընթացքին: Ուրեմն բոլոր ծնողները եւ կրթասէր Թաղեցիները որ միշտ հետաքրքրուած են դպրոցով, պէտք է անպայման ներկայ ըլլան, որպէսզի անձամբ տեսնեն կատարուած աշխատանքները: Ուսուցիչը, Գ. Ս. Յովհաննէսեան մեծ եռանդով կ'աշխատի, այս բուռ մը Հայորդիներուն հայեցի դաստիարակութեան համար: Դասատուն ոչ միայն Ա.Բ.Գ.ն է որ պիտի սորվեցնէ հոն աշակերտներուն, այլ ուրիշ դասեր, օրինակ Հայաստանի համառօտ պատմութիւն, քերականութիւն եւն.: Աշակերտները յաջողութեամբ քարտէսի վրայ կը ցուցնեն Հայաստանի լիճերը, գետերը, իրենց ընթացքով, լեռները՝ իրենց բարձրութիւններով եւ այն նշանաւոր կիրճերը եւ ճամբաները որ գոյութիւն ունէին Հայաստանի մէջ:

Դպրոցի աշակերտութեան թիւն է 98, որ երբեմն կը բարձրանայ 120ի: Փութացէք խրախուսել այս գեղեցիկ ձեռնարկը, լսելով եւ տեսնելով ձեր փոքրիկներու խաղերն ու դասաւանդութիւնները:

Ախլաքցի

Ա. ՊԵՊԷԼ.— Կինը առաջին մարդկային էակն է, որ ստրկութեան մէջ է ինկած:

Յ. ՊԱՐՈՆԻԿԵԱՆ.— Կ'ուզե՞ս գէր մարդիկը նիհարցնել — խօսք հասկնալ չուզող կին մը տուր անոնց:

ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՏԱԳՆԱՊԸ

—.—

Աթէնքի Նոր Օրը կը գրէ խմբագրականի մը մէջ (5 յուլիս).

— «Յունահայ վարժարաններու խնդիրը վճռական փուլի մէջ մտած է: Կրթական նախարար Գ. Լուվարիսի ներկայացած հայ պատուիրակութիւնը յաջողած է խոստում ստանալ խնդրոյն բարեացակամ քննութեան համար:

Ըստ նախարարին յայտարարութեան, լուծման միջին ձեւ մը պիտի գտնուի: Թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ ձեւը, տակաւին յայտնի չէ: Ինչ որ ալ ըլլայ, նախկին վիճակը չպիտի շարունակուի եւ օրէնքը, որոշ բարեփոխումներով, պիտի գործադրուի հայ վարժարաններու նկատմամբ:

Կրթական նախարարութեան՝ օրէնքը գործադրելու քիչ մը չափազանցուած նախանձախնդրութիւնը պէտք չէ դժգոհութիւն պատճառէ մեզի: Որքա՛ն ալ դառն ըլլայ իրականութիւնը եւ մեր կրած դառն հիասթափութիւնը, պէտք է գիտնանք որ նախկին վիճակը չէր կրնար յաւերժանալ: Հայ վարժարանները չէին կրնար յաւիտեանս յաւիտենից օրէնքէ եւ հակակշիռէ դուրս մնալ:

Օրէնքը, որ մը իր խօսքը պիտի ըսէր, վերջ տալով մեր վարժարաններու ինքնավար գոյութեան, որուն հանդուրժած էին եկող գացող կառավարութիւնները, եղածին վրայ նոր տաղտուկ մըն ալ չբարդելու մտահոգութեամբ:

Թերեւս առաւելագոյն զիջումները յաջողէինք ձեռք ձգել, եթէ տարիներ առաջ, գործը հետապնդած ըլլայինք, այն կառավարութիւններուն օրով, որոնք աւելի լաւ կը ճանչնային մեզ ու մեր անցեալը:

Հիմակ անօգուտ է ափսոսալ փախցուած առիթները: Եղածը եղած է: Պէտք է իրատեսութեամբ մօտենալ եւ կարելի շնորհները ձեռք ձգելու աշխատիլ:

Ամէնէն աւելի մեզ զբաղեցնող հարցը մեր վարժարաններուն պիւտճէն է: Ինչ որ ալ ըլլան կատարուելիք զիջումները, որոնց է որ հայ վարժարաններու մէջ դասաւանդելու պիտի հրաւիրուին մեծ թիւով հելլէն ուսուցիչներ, որոնք պիտի փոխարինեն հայ ուսուցիչները:

Հելլէն ուսուցիչները կը վճարուին կրթական նախարարութեան սահմանած սակով, որ բարձր է հայ ուսուցչի թոշակէն: Այս կերպով վարժարաններու պիւտճէները զգալի յաւելում պիտի ունենան:

Առանց ասոր, մեր վարժարանային պիւտճէները արդէն ծիծուն են: Անոնց մուտքի բաժինը, գրեթէ կիսովին, կը գոցուի պատահական հասոյթներով:

Եթէ պետութիւնը նիւթապէս չօժանդակէ, մեզի տրուելիք զիջումներ որքան ալ նպաստաւոր ըլլան, կարելի պիտի չըլլայ վարժարանները նիւթապէս ապահովել:

Կատարուելիք աշխատանքներէն մէկն ալ պէտք է ասիկա ըլլայ: Ամէն գինով պետական աջակցութիւնը ապահովել, ինչպէս կ'ըլլայ Մակեդոնիոյ հրէական եւ Թրակիոյ թրքական համայնքներու վարժարաններուն համար:

Երկրորդ կարեւոր հարցը, նոր կարգադրութեան հետեւանքով, անգործ ծուլութեան դատապարտուելիք հայ ուսուցիչներու ապրուստի խնդիրն է: Քանի մը աւանդական ուսուցիչներ, որոնք տարիներով միտք ու հոգի մաշեցուցած են վարժարաններու մէջ, որոնք ուսուցչութիւնը ասպարէզ ընտրած են, մէկ օրէն միւսը բացը կը մնան:

Ազգային մարմինները պէտք է այժմէն մտածեն այս ուղղութեամբ, ուսուցիչները զանազան գործերու կապելու համար»:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔՑԻՆԵՐՈՒՆ

—○—

ԼԻՈՆ.— Սիրելի հայրենակիցներ, մեր սիրելի ծննդավայրին յիշատակը յաւերժացնելու համար, կոչ կ'ընենք ձեզ յանուն Հայրենիքի շահերուն միանալ, աջակցիլ արդէն Հայաստանի որ կը կազմէ արտասահմանի հայութեան ներկայ եւ ապագայ իղձերու իրականացման գլխաւոր հետանկարը եւ կորիզը: Լիոնի եւ Տէսինի Հայր. Միութիւնները իրենց խառն ժողովի մէջ, հին շրջանը փակուած համարելով, որոշեցին յունիս 14էն սկսեալ կոչուիլ Բարձր-Հայքի Վերաշինաց Հայր. Միութիւն, որուն նպատակը պիտի ըլլայ շինել Բարձր-Հայքի աւանը Խ. Հայաստանի մէջ, Հայրենակիցներ, ինը տարիէ ի վեր գործող միութիւնս իր բարոյական եւ նիւթական աջակցութեամբ կրցած է կարեւոր օգտակարութիւններ ունենալ բոլոր կարօտեալ հայրենակիցներու հանդէպ: Այս անգամ եւս կը յուսանք թէ մեր վերաշինական նպատակը գոհունակութեամբ պիտի ընդունուի բոլոր Բարձր-Հայքցիներէ եւ առանց դաւանանքի ու սեռի խտրութեան պիտի մասնակցին այս շարժման: Ուստի կոչ կ'ընենք ֆրանսաբնակ թէ այլուր գտնուող բոլոր Բարձր-Հայքցիներու անխտիր բոլորուիլ միութեանս շուրջ, իրագործելու համար մեր նպատակը, — Հայրենիքի շահը ամէն բանէ վեր դասելով:

Համաձայն խառն ժողովի մէջ արուած որոշման՝ Միութեանս կեդրոնը կը գտնուի Մարսէյլ, մինչեւ Ընդ. ժողով: Յաջորդ ընդհ. ժողովին մէջ գաղտնի քուէարկութեամբ վարչութեան անդամ ընտրուեցան հետեւեալ հայրենակիցները — Ա. Աւետեան, Մ. Մնոյեան, Տ. Խաչատուրեան, Գ. Գաչթունեան, Պ. Ալադեան Լիոնի մասնաճիւղին համար:

Թղթակցութեանց համար դիմել հետեւեալ հասցէին.— Ճաշարան Բարձր Հայք, 4, Rue François Garcin, Lyon:

(Կեդր.)

ԾԻԾԱՂ

Ուսուցիչը.— Փօլօս, որո՞ւ կ'ըսեն կեղծաւոր:

Փօլոս.— Այն տղան որ ժպտելով դպրոց կուգայ...

Կինը իր բժիշկ ամուսնոյն.— Այդ ի՞նչ տխուր դէմք ունիս, ի՞նչ պատահեցաւ:

Ամուսինը.— Ափսո՛ս, երէկ հիւանդներէս երկուքը կորսնցուցի:

Կինը.— Մեռա՞ն:

Ամուսինը.— Ոչ, աղէկցան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—●—

— Ղափան կամ ուրիշ տեղ մը մեր երկրի մէջ, — հաշտարար ձայնով պատասխանեց Վարդանը, — ժամանակով Ղափանը Հայաստանի ամէնէն ուժեղ նախարարութիւններէն մէկուն մասն էր պատմական Սիւնեաց աշխարհին...

— Բաւական է, — ոտքի ցատկեց աղջիկը ջղայնացած, — նորէն հայ ժողովուրդ, Հայաստան. մարդու դահլէն կ'երթայ անվերջ այդ անունը լսելով: Խնդրեմ, ալ չխօսիս. ինչպէ՛ս տրամադրութիւնս փճացուցիր: Անշուշտ պիտի երթաս շարունակելու, բայց մտքէդ հանէ այդ քու Հայաստանը: Մենք Բագու պիտի երթանք... Հայրիկս կ'օգնէ քեզ... մեծ գործերու կը ձեռնարկես... Չէ՛, չեմ ուզեր որ շարունակես քու պատմութիւնդ:

Յանկարծ նկատեց Վարդանի դէմքի տխուր ու ցաւագին արտայայտութիւնը եւ մօտենալով անոր՝ սկսաւ մազերուն հետ խաղալ:

— Վարդա՛ն, — նազանքով խօսեցաւ Սոնիան, — դու խոշոր երեխայ մըն ես, դեռ գնա՛ ուսանելու, շատ բան կը փոխուի մինչեւ աւարտելդ... Սրգաւորի նման դէմքդ մի կախեր: Նու, ժպտա՛, կ'ուզեմ որ ժպտաս, — եւ դէմքը մօտեցուց տղու շրթներուն, — ա՛յ այդպէս, այլեւս չես խօսիր այդ հարցի մասին, ի զուր է: Հիմա հաշտուեցանք... Օ՜ որքա՜ն ծաղիկներ կան, — ինքն իր վրայ դառնալով Սոնիան չորս դին նայեցաւ, — հիմա ես ծաղիկներ պիտի հաւաքեմ՝ գլխուդ պսակ մը շինելու համար...

Ու հեշտութեամբ ցատկեց ցանկապատի վրայէն եւ նստաւ կանաչին վրայ:

— Ես որքա՜ն ծաղիկներ... Այ քեզի ապրիմ-մեռնիմ մը, բռնէ՛ — ու ծաղիկը նետեց Վարդանին, — փորձէ տես՝ խե՞ր կուգայ թէ չար...

Աղջիկը թէ՛ կը խօսէր եւ թէ հաւաքած ծաղիկներով ու տերեւներով պըսակ մը կը հիւսէր:

Վարդանը մտազբաղ երեւոյթ մը առած էր: Ա՜խ ինչպէս կ'ուզէր, որ Սոնիան ալ իր նման մտածէր, իր նման ոգեւորուէր հայրենիքով, հայ ժողովուրդով, ազգին ծառայելու գաղափարով: Իր սիրած աղջկան անտարբերութիւնը եւ հակառակիլը իր ծրագիրներուն՝ նոր բան մը չէր սակայն: Այդ հարցի մասին շատ անգամներ խօսած էին, երկարօրէն վիճած իրարու հետ, առանց վերջնական համաձայնութեան մը գալու: Այդ անհամաձայնութիւնը միակ խաւար կէտն էր Վարդանի պայծառ հոգիին մէջ:

— Սոնիա, մենք շատ ուշացանք, — ձայնեց տղան, — Եւգինը մեզ կը սպասէ:

— Վայրկեան մըն ալ, արդէն վերջացաւ: Տէ՛ հիմա գլուխդ մօտեցուր որ քեզ Հայոց թագաւոր պսակեմ, — քրքջաց աղջիկը, — օ՜, չե՞ս ուզեր, լաւ, իմ գլխուս կը դնեմ...

— Իսկական թագուհիի մը նման գեղեցիկ ես, Սոնիա, — ըսաւ Վարդան՝ անկարող լրջութիւնը պահելու:

— Շա՞տ, շա՞տ գեղեցիկ, — աղջիկը կոտրտուելով մօտեցաւ տղուն, — ըսէ՛, շա՞տ գեղեցիկ:

— Շա՛տ:

Տղան զմայլանքով կը դիտէր ծաղկեպսակով զարդարուն աղջիկը, որ կարծես հէքեաթական հուրի մը լինէր՝ առջեւը կանգնած: Որքա՜ն գեղեցիկ էր ան, դիւթիչ, ջէյրանի խոշոր աչքերը նազանքով իրեն յառած:

— Այնքա՛ն աստուածային գեղեցկութիւն մըն ես, անգինս, որ երբեմն անբացատրելի վախ մը կ'ունենամ:

Աղջիկը չհետաքրքրուեցաւ, թէ Վարդանը ինչո՞ւ կը վախնար: Նստարանի վրայ ինկաւ տղուն քով եւ իր մտքով տարուած կը մտածէր: Ա՜խ, ինչպէս կ'ուզէր, որ այդ գիշեր ինք իսկական թագուհիի մը նման փայլէր եւ բոլոր միւսները նսեմանային իր ճառագայթող գեղեցկութեան առջեւ: Անշուշտ, Վարդանն ալ շատ հըպարտ պիտի լինէր իրմով: Այս միտքը աւելի զուարթացուց զինք, ու ոգեւորութեամբ Վարդանին դառնալով ըսաւ.

— Եթէ գիտնաս թէ որքան հիւրեր պիտի ունենամ այս գիշեր, իշխան Ջաւջաւաձէն եւ Թամարը... յետոյ Օրլով քոյրերը, կը յիշես չէ՞, մեր դրացի Շուանիձէները... ի հարկէ, հօրաքուրենքս... Վասիլ Քօրցեւը աղջկան հետ... այն տափակ քթով չեխոտ աղջիկը...

— Յետո՞յ...

— Իշխան Ալէքսէյը, — որպէս թէ անտարբեր վրայ բերաւ Սոնիան՝ աչքի պոչով տղուն նայելով:

— Օ՜, այդ բարի պառա՞ւն ալ:

— Խնդրեմ, — աղջիկը ոտքը գետին զարկաւ նեղացած, — խնդրեմ, չվիրաւորես...

— Ես վատ բան չըսի, կարծեմ:

Բայց Վարդանի ձայնին մէջ չոր սառնութիւն մը կար, որ չվրիպեցաւ աղջկան ուշադրութենէն.

— Գիտեմ, անտանելի կերպով կը նախանձիս ամէն անգամ, որ կը հանդիպիս անոր մեր տան մէջ...

— Ի հարկէ, ոչ:

— Աւելորդ է ուրանալը, աչք չունի՞մ ինչ...

— Է՛, լա՛ւ, ճիշդ որ կ'ուզե՞ս... չեմ հասկնար անոր յաճախակի այցելութեան...

— Հասկնալու պէտք չունիս — կտրուկ վրայ բերաւ Սոնիան, առանց թողլու որ տղան նախադասութիւնը վերջացնէ, եւ ոտքի ցատկելով՝ կանգնեցաւ տղուն առջեւ բարկացած. — Ի՞նչ, իրաւունք չունի՞մ հիւր ընդունելու:

— Ի հարկէ: Բայց այդ փճացած երիտասարդը...

Սոնիան սաստիկ բարկացած գլխու պսակը գետին նետեց՝ ոտքովը տրորելով.

— Ի՞նչ ըսիր, փճացա՞ծ... ինչպէ՞ս կը համարձակիս: Քեզի ո՞վ իրաւունք տուաւ իմ հիւրերս անպատուել, — բարկութենէն սփրթնած դէմքով պոռաց Սոնիան տղուն երեսին, — ուրեմն, գիտցիր, որ իշխան Ալէքսէյը մեր տան ամէնէն յարգելի հիւրն է, եւ կը խնդրեմ, չմոռնաս երբեք այս պարագան...

— Ա՛, այդ արդէն ուրիշ բան է, — պատասխանեց Վարդանը եւ յօնքերը կիտեց՝ լռեց:

Երբ քիչ անցած երկուքը միասին վերադարձան Եւգինէի մօտ, վերջինը անմիջապէս նկատեց երկուքի խռովուած տրամադրութիւնը:

— Հը՞, չլինի թէ սեւ կատու մը անցաւ ձեր մէջէն. քննոտած կ'երեւիք:

Սոնիան բարկացած գլուխը անդին դարձուց:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ՅԱՆԱՅՅԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՐԵՂԷՆ ԽԱԶԵՐՈՒ լուծման վրայ, գնդ. տը լա Ռոք «Ընկերային կուսակցութիւնը» կազմած ըլլալով, առաջին հրապարակային ժողովը տեղի ունեցաւ կիրակի օր, մասնակցութեամբ 15.000 ունկնդիրներու: Այս առթիւ ճառեր խօսուեցան քաղաքացիական պատերազմի, ընկերվ. կամ համայնավարական դիկտատուրայի եւ օտարականներու միջամտութեան դէմ: Այս իմաստով բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ իբրեւ նշանախօսք:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ որոշեց չեզեալ հռչակել Միջերկրականի փոխադարձ աջակցութեան դաշինքը, որ կնքուած էր Անգլիոյ դրդումով:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ վերսկսան նոր թափով: Ոստիկանութիւնը եւ զօրքը անխնայ կը խուզարկեն արաբական գիւղերը, մեծ քանակութեամբ զէնք եւ ռազմանիւթ գրաւելով: Ցարձակումները կը շարունակուին ամէն կողմ: Մալթայէն դէպի Պաղեստին ճամբայ ելան երեք վաշտ անգլիական զինուորներ: Ասով 11ի կը բարձրանայ անգլ. հետեւակազօրքին թիւը, առանց հաշուելու հեծելազօրքն ու հրասայլերու խումբը: Սովորական ատեն միայն երկու վաշտ անգլ. զինուոր կը գտնուէր Պաղեստինի մէջ:

100,000 ՌԱԶՄԻԿՆԵՐ, ամէն ազգէ, պատկառելի ցոյց մը կատարեցին կիրակի օր, Անծանօթ Զինուորի գամբարանին վրայ: Ցետոյ ջահ մը վառելով անշէջ բոցէն, կայանէ կայանէ փոխադրեցին մինչեւ Վէրտէօն, ուր 15.000 գերեզմաններու վրայ երդում կատարեցին, խաղաղութիւնը պահպանելու համար: Երդումը կը սկսի այսպէս.— «... Որովհետեւ անոնք որ կը հանգչին այստեղ եւ այլուր, մեռելներու խաղաղութեան մէջ մտան միայն անոր համար որ հաստատուի ողջերու խաղաղութիւնը»: Բոցը փոխադրուած ատեն, մինչեւ Տուամօն, այրի մը, մայր մը եւ մանուկ մը անկէ վառեցին իրենց ջահերը: Անհամար ոստիկաններ եւ զինուորներ կը հսկէին բարեկարգութեան, Էթուալի եւ Շան զ'Էլիզէի պողոտաներուն վրայ:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՐՔԱԾ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Ա. խումբը Նիս կը մեկնի Դշ. 15 Յուլիս

Ֆր. Կ. խաչի Շրջ. վարչութիւնը կը խնդրէ մեզմէ հաղորդել թէ ընտրուած տղաքը պէտք է ներկայ ըլլան 15 յուլիս, վաղը իրիկուն, ժամը 8.30ին Gare de Lyon, մեկնումի (départ) դրան կողմը, մուտքի ընդարձակ սրահին վարի անկիւնը: Կառախումբը կը մեկնի ժամը 9.30ին:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Maison Gaveau (Սալ տէ Կավօ), 45-47 rue de la Boëtie

17 յուլիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին,

(Սրահին դռները կը բացուին ժամը 8.30ին)

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Տասը տարեկան)

Կը դաշնակահարէ կտորներ՝ Պախէն, Բարատիէն, Սկարլաթիէն, Շոբէնէն, Կլինքա-Պալաքիրեւէն, Տէպիւսիէն, Սկրիապինէն, Վէպէրէն եւ Լիցէն: Դաշնակ.— Կավօ

ԳԻՆԵՐ.— Ա. կարգ. փոթէօյ 20, Բ. կարգ. 15, եւ Գ. կարգ 10 ֆր.:

ԴԱՇՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութիւնը կը հրաւիրէ իր անդամներն ու համակիրները իր երկրորդ գաշտագնացութեան,

14 յուլիս, Simiane, Château de Guyի օդասուն ծառաստանին մէջ, որ սեփականատիրոջ կողմէ սիրով տրամադրուած է Միութեան:

Խմբական մեկնում շոգեկառքով ժամը 6.20ին Սէն-Շարլի կայարանէն, (կայ նաեւ 11.10ին):

Օթօպի սով (Պուրսին քովը), ժամը 7.10, 8.30, 10.30 առնել Gardanne par Simiane օթօպիւսը եւ իջնել Pont de Siége, հարցնել Hameau de Siége եւ Source de Guy:

Դաշտահանդէս Մարսէյլի մէջ

կազմակերպուած Մարսէյլի Ամասիոյ, Մարզուանի եւ շրջանի Հայր. Երկսեռ Միութեան կողմէ

տեղի կ'ունենայ 26 յուլիս, կիրակի ամբողջ օրը,

իգնոյեան եղբայրներու օդասուն ագարակին մէջ,

Trois-Luc Trav. du Roi-de-Pique

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ.

Դերասաններ՝ Տէր եւ Տիկ. ՂԱԶԱՐԵԱՆներ կը բերեն իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը:

Դպրոցական ամավերջի հանդէս

Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղի վարժարանի աշակերտներուն հանդէսը տեղի կ'ունենայ

18 յուլիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Հայ Ակումբի սրահին մէջ:

Երգ, արտասանութիւն, պար եւ փոքրիկ ներկայացումներ աշակերտներու կողմէ: Մուտք 2 ֆր.:

Ամավերջի հանդէս

Նախաձեռնութեամբ Փորթ տ'Իթալիի Դպրոց. Տիկնանց Մ.ճիւղին Մասնակցութեամբ Դպրոցի Տիկնանց Օժանդակ Մարմնի

19 յուլիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Յովհաննէսեանի սրահը,

13 Rue Pierre Curie, Kremlin-Bicêtre, Métro Porte d'Italie

Սիրայօժար մասնակցութեամբ Պ. Ա. ՔԷՉԷՃԵԱՆի (երգ):

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի դպրոցներու մարմինները:

Երգ, արտասանութիւն, զանազան խաղեր դպրոցի երկսեռ աշակերտներու կողմէ:

Հրապարակային քննութիւն Հայ լեզուի, քերականութեան, պատմութեան եւ հին ու նոր Հայաստանի աշխարհագրութեան, շրջանը լրացնող աշակերտներու կողմէ:

Մուտք 5 եւ 3 ֆր.:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս ՈՒՐԲԱԹ երեկոյ (17 յուլիս) ժամը 8.30ին, Chez Zeyer սրճարանի վերնայարկը, 4 rue St. Denis (Place du Châtelet), մէթրօ Châtelet Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

Լիոն

ԼԻՈՆԻ «Վալանդեան» կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 17 յուլիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանի մէջ: Շրջանային ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէի կողմէ

26 յուլիս, կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ երեկոյեան 8

Լա Մուշ կոչուած գեղատեսիլ անտառին մէջ, պաղ ջուրի ակին մօտ:

Հայկական եւ եւրոպական պարեր:

Կը մասնակցի Տէսինի ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖԱՆՖԱՐԸ

որ պիտի նուագէ հայկական եղանակներ:

Զուարճալի ըմպելիներ, ճոխ պիւֆէ, դիւրամատչելի գիներով:

Մուտք եւ երթեւեկութիւն 3 ֆր.:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ.— Օթօպիւսները կը մեկնին փլաս-կիշառէն առաւօտեան ժամը 9—10 եւ 11.30ին, իսկ կէսօրէ վերջ ժամը 1.30—2ին: Երեկոյեան վերադարձը կը սկսի ժամը 7ին:

Անձրեւի պարագային հանդէսը կը յետաձգուի յաջորդ կիրակի օրուան:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Ռոմանի Ա. խումբի կողմէ

26 յուլիս, կիրակի կէս օրէ վերջ:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ Թուականը:

ՏԱՐՕՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

19 յուլիս, վարդավառի կիրակի օրը:

Առաւօտուն պատարագ եւ հոգեհանգիստ Տարօնի նահատակներու յիշատակին: Կէսօրէ վերջ դաշտահանդէս:

Բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ Թուականը:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէն ընկ. Վ. Շէ[illegible]ԵԱՆի մահուան առթիւ իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Գ. Շէ[illegible]ին եւ իր պարագաներուն:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

Մանկապարտէզի հանդէս

Փլաս տէ Ֆէթի ԳՈՂԹԱՆ մանկապարտէզի տարեկան հանդէսը տեղի կ'ունենայ 14 յուլիս, երեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Salle St. François d'Assiseի մէջ, 16 rue du Général Brunet, Paris (19), մէթրօ Botzaris

Տեղի կ'ունենան երգեր, պարեր, արտասանութիւններ:

Կը ներկայացուի՝ ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆ (զաւեշտ)

Մանկապարտէզի փոքրիկներուն կողմէ:

Տոմսերու մասնակցութեան համար 3 ֆր.:

12 ՕՐ ԻՏԱԼԻԱ

Հաւաքական ուղեւորութիւն Վենետիկ՝ Միլան

կազմակերպուած Փարիզի Մ. Ռ. Նախկին Աշակերտաց Միութեան կողմէ,

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Մեկնում.— Ուրբաթ 14 Օգոստ. Փարիզէն (Gare de Lyon) ժամը 22.45ին,

Մարսէյլէն.— (Gare St. Charles) ժամը 19,45ին:

Դարձ.— Չորեքշաբթի 26 Օգոստ. ի Փարիզ ժամը 14,20ին, ի Մարսէյլ ժամը 11,15ին:

Մէջն ըլլալով ուղեծախս Փարիզ—Վենետիկ—Փարիզ, բնակութիւն եւ սնունդ առաջնակարգ պանդոկներու մէջ, 750 ֆր., իսկ Մարսէյլ—Վենետիկ—Մարսէյլ 650 ֆրանք:

Մասնաւոր դիւրութիւններ իտալական visaի համար:

Մանրամասնութեան համար դիմել հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 17—19

Association des Anciens Elèves Moorat-Raphaël 49 Rue Rochechouart, Paris (9e)

իսկ կիրակի օրերը ժամը 13—15 Սեւրի Մուրատեան վարժարանի քարտուղարութեան:

Մարսէյլի եւ Մարսէյլի շրջանին համար Միութեան ներկայացուցիչներն են.

Mrs Ekserjean & Marimian, 40 La Canebière, Marseille.

ՀԱՅՈՑԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

—.—

Հանգուցեալ «Ալազայ» թերթի մէջ, կարմիր շապիկ հագած Գեղէոն Տէր-Մինասեանը թոյլ է տուել իրեն հաչոցներով լուտանքներ թափել իմ հասցէին, կարծելով թէ «Յուսաբեր»ի 1936 թ. Փետրուար 11 եւ 12 թիւերի մէջ «Սիւնեցի» ստորագրութեամբ իր մասին գրողը ես եմ:

Գող, սիրտը դող:

Նախ, պարտք եմ համարում յայտարարելու, որ Սիւնեցին ես չեմ, սակայն այս առելով բնաւ չեմ հրաժարում Սիւնեցու գրածները բաժանելուց: Աւելին, Սիւնեցին շատ քիչ բան է գրել իրեն ծանօթների մէջ «աղէս Գեղէոն» անունով յայտնի այդ մարդուկի մասին: Եւ վերջապէս այդ մարդու մասին խօսելուց, առաջին հերթին խօսքը պիտի տալ իր հայրենակիցներին — վարժապետ՝ բայց թերուս, ճեմարանում սարկաւագութեան աստիճանի ձգտող՝ բայց տիրացութիւնից դէնը չանցնող, մինչեւ 1905 թիւը անկերպարան կուսակցական՝ յետոյ ուրացող, 1905 թից յետոյ իրեն Դաշնակցական ձեւացնող, 1908—10 թւականներին նորէն անկուսակցականի շապիկ հագած, 1919—1921 թւերին նորէն Դաշնակցութեան զարբասը ծեծելիս՝ յետոյ դաւանափոխ, վերջին թւով «կոմունիստ»՝ բայց հոգով-սրտով կղերական, Գեղէոն Տէր Մինասեանի լրիւ պատկերը տալու:

Ես կանգ չպիտի առնեմ Սիւնեցու եւ Գեղէոն Տէր-Մինասեանի միջեւ եղած բանավէճի վրայ: Այդ իրենց գործն է, այլ միայն Գեղէոնի «ցուցակ ծառայութեանց»ի մասին պիտի խօսեմ:

Դաւանափոխ տիրացուն գրում է.— «Ես Զանգեզուրցի Գեղէոն վարժապետն եմ, որ երկար տարիներ վարել է ուսուցչական պաշտօն՝ Շուշու Թեմական եւ Օր. Մարիամեան դպրոցներում 13 տարի, Նուխիում 1 տարի, Գորիսում աւագի պաշտօնով 4 տարի, շուրջ քսան եւ երկու տարի: Բացի այս՝ Շուշի քաղաքում եւ Զանգեզուրում մի շարք տարիներ եղել եմ Կ. Հ. Բար. Ընկերութեան գործօն անդամներէն մէկը: 1918, 19 եւ 20 թւերին, անդամ Գորիսի ազգ. կենտրոն. խորհրդի եւ վերջապէս 1920 թ.ին դեկտեմբեր 26ից մինչեւ 1921 թ. ապրիլ 26ը (4 ամիս) Սիւնիքի ժամանակաւոր կառավարութեան դիւանի նախագահ:»

Որ պարոնը երկար տարիներ վարժապետ է եղել, ճիշդ է, սակայն այնպէս, ինչպէս ուղտի ականջում բաղտատ գնացած ու դարձած ճանճը:

Հարցրէք այն շրջանի (որոնց անունները նա յիշատակում է) պարոնին ճանաչող ժամանակակից մարդկանց, եւ բոլորն էլ պիտի վկայեն որ հաւատ հոգաբարձուների տներում քաղցր թէյ ու իւղոտ պատառներ ըսպասելուց զատ, այդ մարդը որ եւ է բանով աչքի չէ ընկել:

Հէնց իր ծննդավայր Ղափանի Շրվէնանցի դպրոցում նրա աւագութիւնը կայանում էր նրանում, որ օրեկան մէկ շողոքորթող նամակ էր գրում դպրոցի բարերար Գասպար Տէր-Մարգարեանին, որի համար եւ ստանում էր՝ ձմեռը բազմաթիւ կապոցներ ու նուէրներ, իսկ ամառը հանքային ջրերում նրա խոհանոցին կից սենեակում ձրի բնակարան:

Մարդը տասնեակ տարիներ վարժապետ եղաւ, բոլորը յառաջադիմեցին, նրա աշակերտներից շատերը յետագայում իր իսկ գլխին տեսուչ կարգուեցին, բայց ինքը մնաց նոյն Գեաղավոնը:

1918, 19 եւ 20 թուականներին նա Գորիսի Խորհրդի անդամ չի եղել, ինչպէս փչում է: Իր այդ սուտը չապացուցելիս, նա կարծել է, որ բոլորն էլ ռամկավար աղբարիկներու պէս միամիտ կը լինեն ու մանաւանդ իրեն ծանօթ որ եւ է մէկը այդ տողերը չի կարդայ: Միակ «պաշտօնը», որ այդ թւականին (1918—19ի աշնան - ձմրան) նա ունեցել է, Ղափանի շրջանի պարենաւորման կոմիսարութիւնն է եղել, որ նրան տուել է Անդրանիկը, սակայն ոչ թէ ընտրութեամբ, այլ նշանակելով: Այսքանը վերցրինք նոյն երկրի պատասխանատու մէկ հայրենակցի յուշերից:

Միակ ճշմարտութիւնը այդ մարդու «1920 թիւ դեկտեմբեր 26ից մինչեւ 1921 թիւ ապրիլ 26ը Սիւնիքի ժամանակաւոր կառավարութեան դիւանի նախագահ» լինելն է:

ԽԱՉԻԿ ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆ

(1)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՍՐԹՍԻՍԿԻ ՀԱՄԱՐ)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 16 ՅՈՒԼԻՍ
JEUDI 16 JUILLET 1936

ՕՐԱԹԵՐԹ' ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3166

Խմբագիր' ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓԱՐԻԶԸ ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Իսկապէս արտակարգ տեսարան մը կը ներկայացնէր Փարիզը' երեքշաբթի օր, յուլիս 14ի տօնակատարութեան առթիւ։ Արտակարգ' թէ սարքուած թափօրներու բազմութեամբ եւ թէ մանաւանդ բովանդակութեամբ։

Ժողովրդական ճակատին երեք թեւերը,— արմատական, ընկերվարական եւ համայնավար, լարած էին իրենց ամբողջ կորովը, կարելի եղածին չափ չքեղ եւ պատկառելի ցոյց մը կազմակերպելու համար։ Եւ յաջողած էին։

Ապահովաբար Փարիզը չէր տեսած այսպիսի օր, տարիներէ ի վեր։

Կատարեալ զօրաշարժ մը յեղափոխական եւ մարտական ուժերու։ Ամեհի ալեկոծութիւն մը, որ կը մնչէր ինչպէս յորդահոսան գետը, ինչպէս ափէն դուրս նետուած ալիքները փոթորկայոյզ ծովու մը...

Ու կարմիրն էր որ կը տիրապետէր ամէն կողմ, ե՛ւ իբրեւ բազմութիւն, ե՛ւ իբրեւ կազմակերպութիւն, ե՛ւ իբրեւ նշանախօսք ու ազդանշան։

Կարմիր էր հագած քաղաքին արեւելեան մասը, մինչեւ Վէնսէն, եւ կարմիր կանչերն էին որ ամէնէն բարձր կը հնչէին, փողոցներէն թէ տանիքներէն։

Նորեկ մը, եթէ յանկարծ Փարիզ իյնար, պիտի կարծէր թէ կա՛մ իշխանութիւնն է փոխուած, եւ կամ նոր են գրաւած Պասթիյը։

Թափօրներու անցքը դիտած ատեն, զարմանազան ցուցադրութեանց մէջ արմատականներուն մասնակցութիւնը պատահաբար աչքի կը զարնէր, իսկ ընկերվարականներն ու համայնավարները մրցումի ելած էին, իրար գերազանցելու համար։

Եւ նորէն կարմիրն էր որ կը տիրապետէր, երեւութապէս չափաւոր' նշանախտակներու վրայ, բայց աւելի սուր եւ համարձակ' բացագանչութեանց ատեն,— «Խորհրդային իշխանութի՛ւն...»։

Մասնաւորապէս մարզուած խումբեր, մանաւանդ օտարականներ, ինչպէս մանչեր եւ աղջիկներ եւ կիներ, այդ կանչն էր որ կ'արձակէին անընդհատ, բռունցքները միշտ վեր, դէպի անցորդներն ու աւելի վեր, դէպի հարեւան պատուհանները։ Ու չկար մէկը որ թշնամական շարժուձեւ մը փորձէր, վերէն կամ վարէն։ Կարծես տարբեր քաղաքի մը մէջ կը կատարուէին այս բոլորը, տարիներու վարժութեամբ։

Ու թափօրները միայն աշխատաւորներէ չէին բաղկանար։ Միայն բանուորներ եւ գիւղացիներ չէին որ արդարութիւն եւ ազատութիւն, հաց եւ խաղաղութիւն կը պահանջէին, այլ եւ պետական պաշտօնեաները' իրենց արհեստակցական միութիւններով,— թղթատարական, ուսուցչական, հեռագրական, հարկային, վարչական եւն.։ Ու շատերն իրենց համազգեստներով։

Փարիզի յատուկ նրբութեանց եւ հնարամտութեանց հետ, փորձուած էին խորհրդային կարգուսարքի բոլոր պատկերազարդ խաղերն ու գիւտերը, ոչ միայն որոշ գաղափարներ աւելի ցայտուն եւ մատչելի դարձնելու, այլեւ թշնամիները բարեկենդանային խեղկատակութեան վերածելու, կամ անոնց դէմ ատելութեան եւ վրէժխնդրութեան ոգի սնուցանելու համար։

Կարելի չէ նկարագրել կառքերու եւ ինքնաշարժներու վրայ սարքուած չքեղութիւնները կամ ծաղրանկարները, յանուն այս եւ այն յաղթանակին կամ առաջադրութեան։

Կը թուի թէ օրուան իշխանութիւնը ինքն ալ չէր նախատեսած այսքանը։ Արդեօք ա՞յդ էր պատճառը որ վարչապետը պարտք սեպեց չափաւորութեան յորդոր կարդալ, իր ճառին մէջ...

Ամէն պարագայի մէջ, Ֆրանսան այսօր այն չէ ինչ որ քանի մը տարի առաջ։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՅՈՒԼԻՍ 14

Երեքշաբթի առտու, Շան զ'էլիզէ։

Զօրահանդէսը վերջացած է, բայց բազմութիւնը, իսկապէս «ծովածաւալ», կը յամենայ, կը ծաւալի, կը լուծուի, կը վիճի, կը պոռթկայ.

— Կեցցէ՛ Ժողովրդական Ճակատը։

— Ֆրանսան Ֆրանսացիներուն։

— Անկցի՛ փաշականութիւնը։

— Դէպի կառափնատը լա Ռօքը։

— Իւմանիթէ՛, Փոփիւլէռ, Ավանկարտ...

— Աքսիօն Ֆրանսէզ, Լա Սոլիտարիթէ Նասիոնա՛լ...

Հազարաւոր հանրապետական պահակներ եւ ոստիկաններ շղթայ կապած' կը դիտեն բարեհաճօրէն, մինչ երիտասարդներու խումբ մը կը բացագանչէ.

— Լա փոլիս ավէք նու (ոստիկանութիւնն ալ մեզի հետ)։

Աւելի առուարաթիւ խումբ մը վիճաբանական ժողով սարքած է հրապարակին վրայ։ Մէջտեղը' նարտասան մը կը պոռայ բոլոր ուժովը, համոզելու համար հակառակորդները որոնք մէկ մէկ «Աքսիօն Ֆրանսէզ» բռնած են իրենց ափին մէջ։

Վէճը կը սաստկանայ։ Եւ ահա յեղափոխական թերթերու ցուցադրութիւն մը դիմացի կողմէն,— Փոփիւլէռ, Իւմանիթէ։ Աջէն ալ կը բարձրացնեն իրենց թերթերը, իբրեւ դրօշ կամ խորհրդանշան, իսկ նարտասանը ի զուր կը փորձէ իր ձայնը լսելի դարձնել «էնթէրնասիօնալ»ի եւ «Մարսէյեէզ»ի զոռում - գոչումներուն մէջ։

Երիտասարդ մը — կարմիր — հատիկ հատիկ փետտելով եռագոյնի զարդանիշ - ծաղիկի մը կապոյտն ու ճերմակը, կարմիրը կ'անցընէ լամբակին։

Քիչ անդին, զրահապատ ինքնաշարժներ' շարք - շարք։ Զօրահանդէսին մնացորդները որ կը վերադառնան։

— Կեցցէ՛ բանակը, կ'աղաղակեն ազգայնականները, թեւերը օդին մէջ, ձեռքերը բաց։

Աղջիկ մը, քովէս, կը բարձրացնէ բռունցքը եւ ազդանշանը կուտայ «էնթէրնասիօնալ»ի։ Հրէուհի մը, որ սակայն կը յաջողի բազմութիւն հաւաքել իր շուրջը, թնդացնելու համար երգը։

×

Կէսօրէն յետոյ' գետերով բազմութիւն' դէպի Նասիօնի հրապարակը։ Ժամը 5էն 9 դեռ կը հոսէր գետը, կարմիր ծովու մը վերածելով բոլոր փողոցները։

Կարմիր հագեր են բոլոր պատուհաններն ու պատշգամները։ Շատեր ալ կարմիրը բարեխառնած եռագոյնով,— նոյն պաստառին մէկ անկիւնը։

Բռունցքներ պատուհաններէն. բռունցքներ դէպի պատուհանները։

Եւ կանչեր դըրդագին, համաձայն իւրաքանչիւր կազմակերպութեան։

— «Sopho o փօթօ», կը ճչայ տղեկ մը, դիմացի պատուհանէն (դէպի կառափնատ Sophoն)։

Եւ ամբոխը կը ձայնակցի փողոցէն։

— «Պաշտպանեցէք Սուրիան», կ'աղաղակեն փէսաւոր Արաբներ, բռունցքներ բարձրացուցած։

— Սուրիան ո՞ւր կը գտնուի, կը հարցնէ տիկին մը, բռունցքը բարձրացուցած։

— «Լէ Սովիէթ փառթու», կը մռնչէ բազմութիւնը (խորհրդային իշխանութիւն ամէն կողմ)։

Եւ գետը կը հոսի, կ'ալեկոծի, կը մռնչէ, կ'երգէ, ու կը քալէ,— կարմիր ծովու մը վերածելով Փարիզը...

ՎԱՀԷ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՂԱՍԻ ԽԱՆՋԵԱՆ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ?

«Պոսլեդնիա Նովոսթի», Փարիզի ռուսերէն օրաթերթը, յուլիս 14ի թիւին մէջ հրատարակած էր հետեւեալ հեռագիրը.—

ԼՈՆՏՈՆ, յուլիս 13.— «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Մոսկուայի թղթակիցը կը հաղորդէ.—

«Երեւանի մէջ անձնասպան է եղած Հայաստանի կեդր. Կոմիտէի ընդհ. քարտուղար Խանջեանը։ Հանգուցեալը անդամ էր նաեւ Համամիութենական Կոմկուսի կեդր. Կոմիտէի Վերստուգիչ յանձնաժողովի։ Համաձայն պաշտօնական տուեալներու, անձնասպանութիւնը հետեւանք է այն իրողութեան որ, Խանջեան չունէր անհրաժեշտ քաջութիւնը' վճռական պայքար մղելու հակայեղափոխական տարրերու դէմ»։

ԽՄԲ.— «Պրաւդա»ի յուլիս 13 եւ 14 թիւերու մէջ որ եւ է տեղեկութիւն չտեսանք այս մասին։ Ուրիշ աղբիւրներէ ալ ստուգել կարելի չըլլալով, առայժմ վերապահութեամբ կը հաղորդենք լուրը։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԳԼՈՒԽ ԿԸ ՎԵՐՑՆԷ ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Զուգէր նկատի առնել բացակայ պետութիւնները

Նեղուցներու խորհրդաժողովին յուլիս 13ին նիստին մէջ, Թուրքիոյ արտաքին գործավար Րիւշտի Արաս շատ կարեւոր յայտարարութիւն մը ըրաւ, որ ուղղուած կը նկատուի Իտալիոյ եւ Ճափոնի դէմ։

Ահա այդ յայտարարութեան երեք գլխաւոր կէտերը.

1.— Մոնթրէօյի մէջ մշակուած պայմանագիրը բաց չպիտի ձգուի բացականերուն ստորագրութեան համար։

2.— Անոր գործադրութիւնը կնքուած օրէն իսկ պիտի ունենայ տեւեկաական հանգամանք։

3.— Թուրքիա իրեն կը վերապահէ ի հարկին համաձայնութիւններ կնքել իր յարմար դատած պետութեանց հետ, ներկայ պայմանագրի շրջանակին մէջ։

Պատճառաբանելով իր յայտարարութիւնը, Թուրքիոյ ներկայացուցիչը ըսաւ.— «Թուրքիա սրտանց կը բաղձայ որ այս խորհրդաժողովին մէջ հաստատուի կանոնադրութիւն մը որ Նեղուցներու անցքը դարձնէ ներդաշնակութեան եւ խաղաղութեան կապ մը քաղաքակիրթ ժողովուրդներու միջեւ. քանի որ այդ անցքը դարերէ ի վեր նկատի առնուած է պատերազմի եւ անոր հետեւանքներու տեսակէտով։

Նեղուցներու համար յաւիտենական կարգ ու սարք մը հաստատելու խնդիր չկայ։ Միեւնոյն ատեն կարելի չէ հաստատել կարգ ու սարք մը հիմնուելով այս կամ այն խորհրդաժողովին մէջ հաւաքուած պետութեանց շահերուն վրայ եւ զայն գործադրելի համարելով բոլոր մարտանաւերուն համար, առանց դրօշի խտրութեան։ Պէտք չկայ ուրիշ պետութեանց ստորագրութեան կամ հաւանութեան համար բաց թողուլ մեր մշակելիք պայմանագիրը։ Մենք կը յուսանք թէ այդ կանոնագիրը պիտի կատարէ իրեն ինկած դերը, ինչպէս նախորդները։ Պարտք կը սեպեմ յայտարարել որ Թուրքիա նկատի առնելով պատրաստուելիք պայմանագրին տեւեկական հանգամանքը, պէտք չի տեսներ պետութենէ պետութիւն պայմանագիրներ կնքելու, բայց իրեն կը վերապահէ ի հարկին պայմանագիրներ կնքել իր յարմար դատած պետութեանց հետ»։

Այս յայտարարութենէն վերջը' ժողովը անցաւ օրակարգին եւ երրորդ անգամ կարդաց մշակուած պայմանագիրը։ Երկար վիճաբանութիւն մը ծագեցաւ այն առեւտրական նաւերու մասին որոնք պաշտպանողական որոշ միջոցներով զինուած կ'ըլլան պատերազմի ատեն։ Թուրքիա իբրեւ մարտանաւեր կը նկատէ այս նաւերը, որով խնդիրը յանձնուեցաւ մասնագէտներու յանձնախումբին։

Այս հարցի մասին եղած վիճաբանութիւնը անգամ մը եւս հաստատեց թէ որքան կարեւոր է առեւտրական նաւերու անցքը, փոխադարձ օգնութեան պարտականութիւնները կատարելու համար։

Անգլիական պատուիրակութիւնը նոր հրահանգներ ստացած ըլլալով, լուրջ խորհրդակցութիւններ կը կատարէ Ֆրանսականին հետ, միջին ելք մը գտնելու համար։

Ֆրանսա կ'առաջարկէ Թուրքիոյ միանալ Ֆրանքեւխորհրդային դաշինքին

Նեղուցներու խորհրդաժողովի յուլիս 14ի նիստին մէջ, Ֆրանսա փորձեց լուծել Խ. Միութեան եւ Անգլիոյ միջեւ ծագած կնճիռը, առաջարկելով որ Թուրքիա եւս միանայ Ֆրանքեւխորհրդային դաշինքին։ Այս առաջարկը զարմանք պատճառեց Անգլիացիներուն եւ իբրեւ հետեւանք լիագումար նիստը յետաձգուեցաւ, որպէսզի անգլ. պատուիրակութիւնը կարենայ հրահանգ ստանալ Լոնտոնէն։

Թուրքերը հետզհետէ աւելի անհամբեր կը դառնան այս ձգձգումներէն եւ բացէ ի բաց կը յայտարարեն թէ խորհրդաժողովը յաջողի թէ ոչ, իրենք պիտի ամրացնեն Նեղուցները, նկատի առնելով միջազգային կացութիւնը։

Խորհրդաժողովը, որ պիտի վերջանար մինչեւ հինգշաբթի, հաւանաբար պիտի շարունակուի մինչեւ յառաջիկայ շաբթու։ Այս առթիւ թղթակից մը դիտել կուտայ թէ խորհրդաժողովը մինչեւ հիմա աւելի քան մէկ թօն թուղթ սպառած է, մեքենագրութեամբ...

Խ. Միութիւնը միշտ իրեն հետ ունի Ֆրանսան եւ Ռումանիան, որոնք նոյնպէս կը պահանջեն որ ռուսական մարտանաւերը կարենան Միջերկրական անցնիլ, գործադրելու համար փոխադարձ աջակցութեան յանձնառութիւնները։ Իսկ Անգլիա դիտել կուտայ թէ շրջանային դաշինքները չեն կրնար բացառութիւն կազմել միջազգային պայմանագրի մը մէջ։

Խորհրդային շրջանակները նոր յուսախաբութեան մը մատնուեցան, իմանալով թէ անգլ. պատուիրակութիւնը հրահանգ ստացած է ազատ անցք պահանջելու, նոյնիսկ պատերազմի ատեն։

ՅՈՒԼԻՍ 14Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ժողովրդական ճակատի վիթխարի ցոյցը

Երեքշաբթի օր աննախընթաց հանդիսաւորութեամբ եւ դըրդագին ցոյցերով տօնուեցաւ յուլիս 14ը, որուն մասնաւոր շուք մը տուած էր Ժողովրդական Ճակատի կառավարութիւնը։ Տարիներէ ի վեր ոչ այսքան բազմութիւն, ոչ ալ խանդավառութիւն տեսնուած էր։

Առտուն տեղի ունեցաւ աւանդական զօրահանդէսը, Շան զ'էլիզէի վրայ, Կռան Փալէի առջեւ։ Կը մասնակցէին ամէնէն արդիական զօրամասերը,— մեքենաշարժ վաշտեր, հրասայլեր, թնդանօթներ, զրահապատ կառքեր եւն.։ Միեւնոյն ատեն բազմաթիւ օդանաւեր թռիչքներ կը կատարէին, աւելի խորացնելով տպաւորութիւնը։

Կէս օրէն յետոյ, տեղի ունեցաւ Ժողովրդական Ճակատին ցոյցը, արեւելեան քաղաքամասին մէջ, իբրեւ գլխաւոր կեդրոն ունենալով Պասթիյի եւ Նասիօնի հրապարակները։ Երկու վիթխարի թափօրներ կազմուած էին ժամը 2էն սկսեալ, եւ մինչեւ ժամը 9 դեռ բազմութիւնը կը հոսէր։ Աջակողմեան թերթերը աւելի քան կէս միլիոն կը հաշուեն մասնակցողներուն թիւը, իսկ ձախակողմեանները' մօտ մէկ միլիոն։ Կազմակերպիչները ամէն միջոց ձեռք առած էին, բարեկարգութեան համար։ Առտուն կանուխէն կառավարութիւնը շարժման մէջ դրած էր մօտ 10,000 ոստիկաններ եւ հանրապետական պահակներ, հետեւակ թէ հեծեալ, բայց կարեւոր դէպք մը չպատահեցաւ։ Միայն իրիկուան դէմ Շան զ'էլիզէի վրայ ընդհարում մը տեղի ունեցաւ ազգայնականներու եւ ցուցարարներու միջեւ, բայց ոստիկանութիւնը միջամտելով խափանեց։ Իսկ Նասիօնի հրապարակին վրայ աղջիկ մը պաշտօնական ամպիոնը բարձրացած էր, Թրոցկիականներու թերթը ծախելու համար, երբ հրմշտկուեցաւ ամբոխին կողմէ։ Աղջիկը ինքզինքը պաշտպանեց եղունգներով եւ ծանրապէս խածաւ Ժողովրդական Ճակատի կուսակիցներէն մէկուն մատը։ Իր ծախած թերթերը պատառ պատառ եղան, մինչեւ որ ոստիկաններ օգնութեան հասան։

Նասիօնի հրապարակին վրայ, անհամար բազմութեան մը առջեւ, շինուած էր ամպիոն մը, օրուան ճառախօսներուն համար։ Միեւնոյն ատեն թափօրները կ'անցնէին կատարեալ բարեկարգութեամբ։ Ճառեր խօսեցան Պ. Տալատիէ, զինուորական նախարարը, իբրեւ նախագահը արմատական կուսակցութեան, Պ. Ժաք Տիւքլօ' յանուն համայնավար կուսակցութեան, Պ. Ժուհօ' յանուն Աշխատանքի Դաշնակցութեան, Պ. Սէվէռաք' յանուն ընկերվարական կուսակցութեան։ Բոլորն ալ պարզելով Ժողովրդական Ճակատին յաղթանակները, անգամ մը եւս կրկնեցին 1935 յուլիս 14ի ուխտը, գլուխ հանելու համար Ժողովրդական Ճակատին առաջադրութիւնները։ Ամէնէն վերջը խօսեցաւ վարչապետը, Պ. Լէօն Պլում, որ շեշտեց.

— «Միութեան կամքը պէտք է իբրեւ կանոն եւ դաշինք մնայ մեր միջեւ։ Մենք պիտի գործադրենք կանոնը։ Մենք հաւատարիմ պիտի մնանք կնքուած դաշինքին։ Ֆրանսայի ներկայ կացութեան մէջ, յառաջդիմութեան շարունակութիւնը ճշմարիտ բարեկարգութեան պայմաններէն մէկն է։ Լճացումը կամ ընկրկումը անկարգութիւն կը նշանակեն կամ անկարգութեան պիտի առաջնորդեն։ Բայց փոխադարձաբար, ժողովուրդային բազմութիւնները որոնց հոսանքը կը քշէ մեզ, պէտք է որ ըմբռնեն անհամբերութեան եւ գահավիժման վտանգը։ Պէտք է որ ըմբռնեն թէ անհրաժեշտ է այս յառաջխաղացութեան մէջ միացեալ պահել ընկերային այնքան բարդ տարրեր,— բանուորները, գիւղացիները, առեւտրականները, մանր սեփականատէրերը, զորս համախմբեց Ժողովրդական Ճակատը։ Բանուորական պահանջներուն տրուած ձեւերը լուրջ վտանգներ կը պարունակեն, եւ մեր պարտականութիւնն է մատնանշել զանոնք, երբ անոնց հետեւանքը ըլլայ անհանգստութեան եւ անհուզողի վիճակ մը տարածել կամ երկարաձգել երկրին մէջ։ Այդպիսի վիճակ մը պիտի վտանգէր մեր ստանձնած գործին վերջնական յաջողութիւնը, որ խաղաղութիւն եւ ներդաշնակութիւն կը պահանջէ»։

Այս ճառէն վերջը, նորէն հնչեց «էնթէրնասիօնալ»ը, ետեւէն ալ' «Մարսէյեէզ»ը, ինչպէս թափօրներու սկիզբէն մինչեւ վերջը։

*** Տօնակատարութիւնը նոյն հանդիսաւորութեամբ տեղի ունեցաւ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ։ Ձախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ 150 — 200—000 հոգի կը մասնակցէին Մարսէյլի ցոյցին, 100,000 հոգի' Լիոնի մէջ (ուր խօսեցաւ Էռիօ), 30,000 Թուլոնի մէջ, 20,000 Պոտոյի մէջ, 50,000 Ալժէի մէջ, 30,000 Օրանի մէջ եւայլն։

*** Փարիզի ցոյցերուն մասնակցելու համար մասնաւոր պատուիրակութիւններ եկած էին գաւառէն։ Կարմիրները ամէն տեսակ հնարքի դիմած էին, ազդելու համար զանգուածներուն վրայ։ Կառքի մը վրայ շինուած էր Պասթիյի մանրանկարը, առջեւը' զինուորներ հրացաններով, մերկ սուրերով եւ սուիններով։ Ուրիշ կառքի մը ետեւէն կ'երթային երկաթի մեծ գործարանատէրերը (Քոմիթէ տէ Ֆորժ), «սիլինտր» գլխարկներով եւ պաշտօնական տարազով, իբրեւ ծաղրանկար։ Սուրիացիներն ալ մասնաւոր թափօր մը կազմած էին, ֆէսերով եւն.։

ԾՈՎԵՊԻՆԴ ՎԵՐԱԶԻՆՈՒՄ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

40.000.000 կազմասքել դիմակ

Անգլ. կառավարութիւնը որոշած ըլլալով փութացնել երկրին վերազինումը, զինուորական նախարարը յուլիս 14ին երեսփ. ժողովին մէջ յայտնեց թէ ընդհ. վերատեսուչ մը նշանակած է ռազմանիւթերու համար։ Յետոյ աւելցուց թէ յունիս ընթացքին 4393 կամաւորներ արձանագրուած են բանակին մէջ, մինչ 1935ի նոյն ամսուն միայն 2856 հոգի գրուած էին։ Այս առթիւ շեշտեց.— «Ուրախ եմ հաստատելու որ երկիրը կը սկսի ըմբռնել կացութիւնը»։ Ու վերջապէս հաղորդեց թէ կառավարութիւնը որոշած է կազարգել դիմակներ ճարել երկրի բոլոր բնակիչներուն, այր, կին թէ մանուկ։ Այս դիմակները պիտի պահուին մասնաւոր մթերանոցներու մէջ եւ ձրի պիտի բաժնուին ժողովուրդին, երբ որ օդանաւային արշաւներու վտանգ տեսնուի։ Աւելի քան 40,000,000 դիմակներ պիտի պատրաստուին։ Միեւնոյն մտահոգութեամբ 100,000 ոսկիի նոր վարկ մը յատկացուած է գաղտնի սպասարկութեանց ճիւղին։ Ասով 350,000 ոսկիի կը հասնի այդ վարկին գումարը, ինչ որ աննախընթաց է խաղաղութեան ատեն։

*** Պ. Իտըն, որ մէկ շաբաթ արձակուրդ ստացած էր, Լոնտոն վերադառ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

Ատենէ մը ի վեր, բանակցութիւններ տեղի կ'ունենային Թուրքիոյ Սիմէր Պանքի եւ անգլիական Brassert and C—O Ltd.ի միջեւ՝ Թուրքիոյ պողպատի ճարտարարուեստին յատուկ նիւթերու հայթայթման համար։

Ասկէ առաջ, խօսելով Թրքական երկրորդ հնգամեայ ծրագրի մասին, ըսեր էինք թէ Էնկիւրի կը խորհի առաւելապէս երկաթեայ - պողպատեայ եւ տարրաբանական ճարտարարուեստին զարկ տալ։

Ինչպէս իր շատ մը ձեռնարկներուն մէջ, այս խնդրի մասին ալ Թուրքիա բաւական կորով կը շարժի։ Արդէն իսկ ձեռնարկած է պողպատի եւ երկաթի գործարաններու կառուցման։ Իբրեւ վայր ընտրուած է Քարապիւքճէքը։ Անգլիական ընկերութիւն մը, իր ներկայացուցիչին՝ Սըմըրվիլի միջոցաւ համաձայնութեան եկած Էնկիւրիի կառավարութեան հետ՝ յիշեալ գործարաններու կառուցման համար։

Ասկէ զատ, Էնկիւրի որոշ եզրակացութեան մը եկած է նաեւ այն բանակցութիւններու շուրջ, զորս, ինչպէս ըսինք, Սիմէր Պանքի միջոցաւ կը վարէր Brassert and C—O Ltd.ի հետ։ Անատոլուի գործակալութեան մէկ կարճ հեռագիրը, երեւցած Թուրք թերթերու մէջ, կը հաղորդէր թէ համաձայնութեան նախագիծ մը ստորագրուած է անցնող շաբթուան ընթացքին։

Թէ ինչ են այդ համաձայնութեան պայմանները, մեզի ծանօթ չեն առայժմ։ Շատ ալ կարեւոր չէ այդ պարագան։

Ինչ որ ուշագրաւ է՝ այն է, որ այս կերպով Թուրքիոյ տնտեսական յարաբերութեանց մէջ անկիւնադարձ մը կը նկատուի։

Մահմուտ Ճէլալ, Թուրքիոյ տնտեսական գործավարը, ինչպէս եւ վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ, յաճախ կը խօսին առեւտրական եռմտացոյցի հաւասարակշռութեան մասին։ Կ'ըսեն նաեւ, թէ Թուրքիա աւելի շատ կ'արտածէ, քան կը ներածէ։

Ասիկա ճիշդ է՝ թիւով։ Ան ունի, սակայն, իր ներքին կողմը, որ Թուրքիոյ համար բաւական վրդովիչ բակած էր դառնալ։

Այսպէս, Թուրքիոյ արտածումներուն վաթսուն առ հարիւրը կը ներածէր Գերմանիա։ Մինչեւ այժմ ալ այդպէս է։ Ժամանակի ընթացքին, այդ արտածումներու փոխարժէքներէն նըշանակելի գումար մը գոյացաւ սակայն, որ «պահանջելի» կը մնայ։ Առեւտրական յարաբերութեան այն դրութիւնը, զոր Տօքթ. Շախթ կը կիրարկէ եւ որուն շնորհիւ Գերմանիա թէ իրեն անհրաժեշտ նիւթերը կը ներածէ եւ թէ իր արտադրութիւնները կ'արտածէ, մէկ երկու երկիրներու կարգին՝ նեղ վիճակի մը մատնած է եւ Թուրքիան։ Անիկա տարիներ յաջորդաբար մեծ գոհունակութեամբ վերանորոգեց Պերլինի հետ իր առեւտրական դաշնագիրը։ Հետեւանքը այն եղաւ, սակայն, որ աւելի շատ արտածելով քան ներածելով, այսօր 300.000 սթեռլինի պահանջ ունի Գերմանիոյ վրայ։ Գերմանիա չի վճարեր այդ գումարը։ Ապրանքին դէմ ապրանք,— ահա իր անխախտ սկզբունքը։ Եւ որովհետեւ Թուրքիա ուրիշ երկիրներու հետ առեւտուր ունի, կը մատնուի անել վիճակի մը։ Այսինքն այս վերջինները, իրենց կարգին չեն կրնար գանձել իրենց պահանջը Թուրքիայէն եւ գնումը կը նուազեցնեն։ Էնկիւրի, նկատի ունենալով այս պարագան, ատենէ մը ի վեր սկսած էր լրջօրէն մտատանջուիլ։ Վասնզի, այս ձեւով, ան օր մը ստիպուած պիտի ըլլար իր բոլոր ներածումները ընել Գերմանիայէն՝ իր պահանջին ու նոր արտածումներուն որպէս փոխարինութիւն։ Իսկ ասիկա չափազանց աննպաստ կ'ըլլար, անշուշտ, թէ տնտեսական եւ թէ, հետեւաբար, քաղաքական տեսակէտէն։

Քաղաքական վերջին դէպքերը, Միջերկրականի մէջ ստեղծուած նոր փոխյարաբերութիւնները եւ Անգլիոյ Թուրքիոյ մերձենալու ցանկութիւնը՝ ստեղծեցին, թէ Լոնտոնի եւ թէ Էնկիւրիի համար, նոր պայմաններ եւ նոր կարելիութիւններ։

Երբ կը խօսինք այս մասին, հարկ է միտքերու մէջ թարմացնել այլապէս շահեկան ու այս խնդրին հետ սերտօրէն կապուած պարագայ մը։ Կ'ակնարկենք այն տեղեկութեան, որ տրուեցան ասկէ առաջ, մեր մամուլին մէջ, եւ որուն համաձայն «Էնկիւրիի անգլիական դեսպանը սկսած է աւելի ազդեցիկ դառնալ, քան ռուսական դեսպանը»։

Կցենք, այս կէտերուն, երկու այլ իրողութիւններ եւս։

Առաջին՝ Նեղուցներու հարցին մէջ Անգլիոյ համամտութիւնը՝ Թուրքիոյ հետ, եւ երկրորդ՝ Մոսկուայի դժգոհանքը՝ Էնկիւրիէն (Իզվէստիա եւ Պրաւտա)։

Միւս կողմէ, երբ նկատի ունենանք որ Թուրքիա իր հնգամեայ ծրագիրներուն արագօրէն զարկ կուտայ առաւելապէս պատերազմական նպատակներով, ինքնին հասկնալի կը դառնայ թէ պողպատեայ եւ երկաթեայ ճարտարարուեստին իրականացման համար անգլեւթուրք համաձայնութիւնը արդիւնք է տնտեսական քաղաքական նկատումներու, որոնք միանգամայն կը յենուին անշուշտ, երկու երկիրներու շահակցութեանց վրայ։

Որպէս լրացում՝ աւելցնենք որ դարձեալ անգլիական յանձնախումբ մը այս օրերս պրպտումներ կատարեց Թուրքիոյ մէջ՝ հանքերու օգտագործման մասին, յանուն Proster Limited ընկերութեան, որուն տնօրէնը Մաքէնզի՝ բաւական յուսադրող յայտարարութիւններ ըրաւ Թուրք մամուլին։

Այսպէս, ուրեմն Մեծն Բրիտանիան իր նաւատորմները Միջերկրականի մէջ տեղաւորելէ վերջ, ինչպէս եւ Մոնթրէօյի մէջ ջանալով ազատ մուտք մը ապահովել դէպի Սեւ Ծով, կ'աշխատի, միւս կողմէ, տնտեսապէս մուտք գործել Թուրքիա, առայժմ Գերմանիոյ տնտեսական դիրքը փոխարինելով, բայց, կամաց կամաց անշուշտ, գրաւելու համար նաեւ Խ. Ռուսիոյ աթոռը՝ Էնկիւրիի մէջ։ Կամ գոնէ առոր համար կարելիութիւններ ստեղծելու համար։

Այս համաձայնութիւններուն շնորհիւ, անգլիացի ներածողներ, որոնք դիզուած գումար ունին Թուրքիոյ մէջ, պիտի կարենան գանձել իրենց պահանջները։

Գործարան, հանք, վարկ եւ զինուորական ձեռնարկներու նիւթական օժանդակութիւն,— միջոցներ են ասոնք, որոնց չափազանց պէտք ունի Թուրքիա եւ որոնք, սակայն, զինքը զգալապէս կ'ենթարկեն հետզհետէ Անգլիոյ։

Էնկիւրի, անշուշտ, ակամայ չէ որ կ'ենթարկուի այս թափանցումին։ Ընդհակառակն, ճարպիկ իր բոլոր յարաբերութիւններուն մէջ, ան այս անգամ եւս չափած չափչփած է մետալին երկու կողմերը ու մենք գիտենք թէ ան բաւական վարպետ է «թաց տեղ չպառկելու» համար։

Իր աշխարհագրական դիրքը, եւ այդ դիրքին բերումով իր ստացած կարեւորութիւնը, ուժեղ մրցակցութեանց միջեւ, եթէ բաւական նեղեցին օսմ. կայսրութիւնը, ապահովեցին, սակայն, անոր գոյութիւնը։ Քամալական Թուրքիան իր նախորդին փորձառութեան կցած է պուչը նըւազ ձեռք տալու եւ ստացուած օժանդակութիւնները փոխանակ սպառելու նպատակին յատկացնելու արժանիքը։

Միւս կողմէ, մենք այն աշխահար հիացումը չունինք թէ ան ի՛նչպէս վարպետօրէն կը տանի իր նաւը՝ հակադիր հոսանքներու միջեւ։ Ոչ ալ՝ այն դժնդակ համոզումը, թէ այս ձեւով, ան պիտի կարենայ, անպայման, օր օրի աւելի ամրացնել իր դիրքը կամ առնուազն, պահել իր այժմու գոյավիճակը։ Ընդհակառակն, իր այդ «դիրքն» ու «փնտռուիլը» ապացոյցներ են թէ կռուի ճակատը սկսած է կրկին փոխադրուիլ հոն։ Իսկ ասիկա երբեք բարեբեր չի կրնար ըլլալ Թուրքիոյ համար։

Մէկ կողմ թողլով «բարձր քաղաքականութեան» յատուկ այս պարագան, կ'ուզէինք չյիշել թէ Թուրքիա տնտեսապէս սկսած է ուրիշ կողմ հակիլ։ Բան մը, որ, եթէ ընթացք առնայ, պիտի ունենայ եւ իր քաղաքական նկատելի անկիւնադարձը։

Իսկ ասիկա անկարեւոր չէ, մանաւանդ, երբ Երեւանէն ուզենք դիտել զայն ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Հ. Յ. Դ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻ 43ՐԴ ՊԱՏԳ. ԺՈՂՈՎԻ ԱՌԹԻՒ

Յունիս 27ին «Հայրենիք»ի սրահին մէջ բացուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի շրջանի 43րդ Պատգամաւորական Ժողովը։

Ամերիկահայ գաղութի կեանքին մէջ ամէնէն կարեւոր երեւոյթներէն մէկն եղող այս հաւաքոյթը այս տարի եւս կը գումարուի՝ մէկ կողմէ վերաքննութեան ենթարկելու մեր կազմակերպութեան անցած մէկ տարուան գործունէութիւնը, իսկ միւս կողմէ ալ՝ նոր միջոցներ եւ ուղի գծելու յառաջիկայ տարուան համար։

Անցած տարին, ինչպէս յայտնի է, նախորդ քանի մը տարիներու նման խռովայոյզ տարի մը չեղաւ մեր գաղութին, ինչպէս եւ մեր կազմակերպութեան համար, այլ եղաւ ինքնամփոփումի եւ խաղաղ գործունէութեան տարի մը։

Հարկաւ, դադրած չէր երբեք այն բուռն պայքարը, զոր կը մղէին Դաշնակցութեան դէմ իր երդուեալ հակառակորդները, Մոսկուայի դրդումով ու հրահանգներով։ Պայքարը արտաքնապէս միայն խաղաղած ու մեղմացած էր, մինչդեռ ներքնապէս ան կը շարունակէր պահել նախորդ տարիներու թափն ու խորութիւնը։

Դժուար չէ գտնել պայքարի արտաքին խաղաղեցման կամ մեղմացման պատճառները, որոնցմէ երկուքը ամէնէն կարեւորն են։

Առաջին այն է, որ հակառակորդները տեսան որ նախորդ քանի մը տարիներու ընթացքին իրենց կատարած կատաղի յարձակումները, սանձարձակ, մինչեւ իսկ փողոցային միջոցները ոչ միայն ի վիճակի չեղան քայքայելու կամ նոյն իսկ տկարացնելու Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, այլ ընդհակառակն, նպաստեցին անոր զօրացման։

Երկրորդն այն է, որ հակառակորդները իրենքզիրենք դառնօրէն յուսախաբուած զգալով իրենց հակադաշնակցական «միացեալ ճակատ»ի ապարդիւն եւ տխուր հետեւանքներէն, չափով մը անդրադարձան իրենց գործած սխալներուն եւ պէտք տեսան այսուհետեւ իրենց հակադաշնակցական պայքարը մղել առանձին առանձին, ամէն մէկը իրեն յատուկ եւ յարմար եղանակով։

×

Պէտք է ըսել սակայն, որ վերջին երկու երեք ամիսներու ընթացքին Դաշնակցութեան երդուեալ հակառակորդները նորէն սկսած են գլուխ բարձրացնել եւ կրկին արտակարգ ճիգեր կ'ընեն ձախողեցնելու ամերիկահայ գաղութի խաղաղեցման համար եղած ջանքերը, ամերիկահայ եկեղեցիի բաժնուած մասերը միացնելու համար եղած աշխատանքը։ Ու այս ընելու համար կը փորձեն նոյն իսկ վերադառնալ հակադաշնակցական պայքարի իրենց նախկին գռեհիկ ու սանձարձակ ձեւերուն։

Այս երեւոյթը ինքնին ցոյց կու տայ, թէ որքա՛ն խորունկ է վիհը Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ անոր երդուեալ հակառակորդներուն միջեւ։

Այդ վիհը անկասկած երբեք այդ աստիճան խորունկ պիտի չըլլար, եթէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հակառակորդները հայ ազգի պատմական թշնամիներու ձեռքին կամաւոր թէ ակամայ գործիքներ չըլլային։ Կասկած չկայ, որ եթէ իրենց հակադաշնակցական պայքարին մէջ անոնք ղեկավարուէին հայ ազգի շահերով միայն, այսօր ոչ ամերիկահայութիւնը երկու անհաշտ մասերու բաժնուած կ'ըլլար եւ ոչ ալ որ եւ է հիմնական տարակարծութիւն կ'ըլլար մայր հայրենիքին օգնելու եւ արտասահմանի մեր գաղութներու կենսական պահանջներուն գոհացում տալու մասին, այլ, ընդհակառակն, մեր բոլոր գաղութային ուժերը ներդաշնակօրէն լծուած կ'ըլլային մեր նոր սերունդի հայեցի դաստիարակման, հայ մշակոյթի զարգացման, հայկական փրոփականտի կազմակերպման, հայ որբերուն եւ կարիքաւոր տարագիրներուն օգնելու, Հայաստանի շինարարական ձեռնարկներուն եւ ներգաղթին նպաստելու, ինչպէս եւ հայ ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութեան ապահովութեան համար անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնելու գործին։

Սակայն, որովհետեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հակառակորդները հայ ժողովուրդը ստրկութեան մէջ պահող օտար Մոսկուայի կամքին ենթակայ այլասերուած տարրեր են, հայ ազգի ոչ միայն ազատամարտի, այլ եւ գոյամարտի ղեկավարութեան ամբողջ ծանրութիւնը կ'իյնայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան վրայ։

Աւելորդ չէ հոս չեշտել, թէ հայ կեանքի մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը երբեք ձգտած չէ մենատիրութեան։ Իր ամէնէն զօրաւոր շրջաններուն անգամ, հայ ժողովուրդի ջախջախիչ մեծամասնութենէն վստահութեան քուէ ստանալէ յետոյ իսկ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը միշտ պատրաստ է եղած բաժնելու իշխանութիւնն ու պատասխանատուութիւնը հայկական ուրիշ քաղաքական խմբակցութեանց հետ։ Եւ եթէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, հակառակ համերաշխ գործակցութեան համար թափած իր յամառ ջանքերուն եւ ըրած խոշոր զիջումներուն, մինակ է մնացած պատնէշի վրայ հայ ժողովուրդի օրհասական կռուի ամէնծանր վայրկեաններուն եւ ստիպուած է եղեր մինակ վարել հայ ժողովուրդի ճակատագիրը, այդ ըրած է միշտ ակամայ ու ճարահատեալ, միշտ ալ դարձեալ պատրաստ գործակցելու հայկական բոլոր հոսանքներուն հետ, յանուն հայ ազգային ընդհանուր գոյամարտին եւ ազատամարտին։

Եւ այսօր ալ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, հակառակ համերաշխ գործակցութեան իր բուռն ճիգերուն, եթէ դարձեալ մինակ է մնացած հայ դատի առաջաւոր դիրքերուն վրայ, առոր մեղքը ամբողջովին կ'իյնայ հակառակորդներուն վրայ, որոնք՝ օտար կառավարութեան մը ստրկօրէն ծառայելով՝ կը ձգտին ամէն գնով պառակտեալ վիճակի մէջ պահել հայութիւնը, իրենց անհաշտ ու գռեհիկ պայքարներով ջլատել, քայքայել մեր գաղութներու ուժերը եւ, ի վերջոյ, անկարելի դարձնել հայ ժողովուրդի հաւաքական ինքնապաշտպանութիւնը Կովկասին սպառնացող Թրքական վտանգին դէմ։

Այս է տխուր պատկերը դժբախտ հայ իրականութեան, որուն մէկ անկիւնին մէջ այսօր կը հաւաքուին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի շրջանի պատգամաւորները անգամ մը եւս անդրադառնալու թէ ամերիկահայ եւ թէ ընդհանուր հայ կեանքի հոգերուն, հայ ժողովուրդի գոյութեան եւ ազատութեան ի նպաստ մղուած պայքարը աւելի արդիւնաւոր կերպով առաջ տանելու եւ հայ ժողովուրդին աւելի գեղեցիկ, աւելի բախտաւոր ապագայ մը ապահովելու համար։

(Խմբագրական ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ԻՏԱԼԻՈՅ ԴԻՐՔԸ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

« Թան »ի թղթակիցը կը գրէ Հռոմէն.—

Իտալեւթրքական պատերազմին ընթացքին (1911 — 1912), ուզելով վերջ դնել պատերազմական մաքսանենգութեան որ գոյութիւն ունէր Թուրքիոյ եւ Լիբիոյ միջեւ, միւս կողմէ ձեռքին մէջ ունենալու համար գրաւ մը որ պիտի կրնար ճնշել խաղաղութեան բանակցութիւններուն վրայ, Իտալիա 1912 մայիսին գրաւեց Եգէական հարաւային կղզեխումբը, որ ծանօթ է նաեւ Երկոտասան կղզիներ անունով եւ դարերէ ի վեր մաս կը կազմէր օսմ. կայսրութեան։ Խաղաղութիւն կնքուած ժամանակ (Ուշիի դաշնագիր), Հռոմ գրաւման տակ պահեց այդ կղզիները իբրեւ աւանդ՝ ապահովելու համար Տրիպոլիսոյ թրքական զինուորներուն պարպումը։ Բայց 1923ին էր, որ Լօզանի դաշնագրով՝ Թուրքիա ճանչցաւ Իտալիոյ գերիշխանութիւնը Երկոտասան կղզիներուն վրայ։ Միւս կողմէ յունական կառավարութիւնը իրաւունք կը ստանար բանակցութիւն կատարելու Իտալիոյ հետ՝ այդ կղզիներուն ապագային մասին, որովհետեւ 1919 յուլիսին Թիթթոնիի եւ Վենիզէլոսի միջեւ կնքուած էր համաձայնութիւն մը, որ նախօրօք կ'ընդունէր, Հռոդոսէն զատ, Երկոտասան կղզիներուն վերադարձումը Յունաստանի։ Թէեւ այդ համաձայնութիւնը երբեք չվաւերացուեցաւ։ Ուրիշ բանակցութիւններ ալ կատարուեցան, սակայն Վենիզէլոս, երբ Հռոմ այցելեց 1928 Սեպտեմբերին, հարկ տեսաւ յայտարարել թէ, ինչպէս Կիպրոսի հարց գոյութիւն չունի Յունաստանի եւ Անգլիոյ միջեւ, այնպէս ալ Երկոտասան կղզիներու հարց գոյութիւն չունի Յունաստանի եւ Իտալիոյ միջեւ։

Երբ ֆաշականութիւնը իշխանութեան գլուխ եկաւ, փոխեց Իտալիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը, եւ սկսաւ հետաքրքրուիլ մանաւորաբար արեւելեան Միջերկրականով, իբրեւ գործունէութեան դաշտ մը որ շատ նպաստաւոր է Իտալիոյ քաղաքականութեան եւ տնտեսական ծաւալականութեան տեսակէտով։ Այսպէս, Իտալիա զարկ տուաւ, Արեւելքի մէջ, շինարարական մեծ ձեռնարկներու։ Երկոտասան կղզիներուն մէջ կատարուեցան բազմաթիւ շինութիւններ ամէն ուղղութեամբ։ Կղզեխումբը արթնցաւ իր քունէն եւ անդորրութենէն, որուն ենթարկուած էր դարերէ ի վեր։ Իր թանգարաններով, հնախօսական կաճառով, կաթողիկէով, հիւանդանոցներով, պանդոկներով, դպրոցներով, կարճ ատենուան մէջ Հռոդոս փոխակերպուեցաւ ճառագայթարձակման իտալական կեդրոնի մը ամբողջ Արեւելքի վրայ։

Նոյն այդ շրջանին, Իտալիա կերպարանափոխեց Երկոտասան կղզիներէն մէկը՝ Լերոսը, զայն վերածելով ռազմախարիսխի, օդանաւային ու նաւային տեսակէտով։ Այդ պարագան, սկիզբէն իսկ, մեծ մտահոգութիւն պատճառեց Էնկիւրիի, որ, հելլենական արշաւանքէն վերջ Անատոլուի մէջ, կ'աշխատէր ապահովել երկրին անկախութիւնը ընդդէմ բոլորին։ 1928ին իտալեւթրքական բարեկամական դաշնագրի մը կնքումը ստեղծեց,

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀԸ

(1914 — 1915)

I

ՌՈՒՍ - ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Այս մասին երկրորդ տեսակէտ պաշտպանողները կը կարծէին, որ այժմէն պէտք է նախազգուշացնել Թուրք ղեկավարները, յայտնելով թէ սահմանի միւս կողմը գտնուող Հայերը իրենց տեղերէն չպիտի շարժին, եթէ ներս գտնուող ժողովրդին ֆիզիքական վտանգ չսպառնայ։ Այս տեսակէտին կը յարէին Ս. Մինասեանը, Հրաչը, Վարդգէսը, Շահրիկեանը եւ աւելի ուշ Ջօհրապը։

Երկու իրարմէ տարբերուող տեսակէտները անհաշտելի մնացին. որոշուեցաւ Կեդր. Կոմիտէներու քննութեան ենթարկել եւ միեւնոյն ժամանակ երկու տեսակէտները առանձինն իմ միջոցաւ հաղորդել Արեւելեան Բիւրոյին (Կովկաս), սպասելով Ընդհ. Ժողովի պատգամաւորներու վերադարձին որպէսզի ի հարկին վերաքննութեան ենթարկէին։

Մինչ այդ, բոլորը համաձայն էին, սակայն, որ Թուրքիոյ հայութիւնը պարկեշտօրէն կատարէ իր քաղաքացիական պարտականութիւնները եւ կէ պահանջուած զոհողութիւնները (զինուորագրութեան, արտակարգ հարկերու եւն.)։

Օգոստոս 14ին պիտի մեկնէր խա[illegible]լական վերջին նաւը դէպի Պաթում. ըսին թէ այսուհետեւ պիտի դադրին յարաբերութիւնը. այս առիթը եթէ փախցնէի, ուրեմն այլ եւս չէի կրնար շարժիլ։

Այդ ատեն Մեծ Կղզի կը բնակէի։ Մեկնելուս նախորդ օրը Արմէն Գարօն, Վարդգէսը եւ ես իրիկունը միասին պիտի անցընէինք. Ջօհրապն ալ հրաւիրեցինք եւ միատեղ նաւ առինք կղզի երթալու։ Նաւին վրայ, անկիւն մը քաշուած էինք. Ջօհրապը խոհուն ու տխուր, հայեացքը ծովի բացերուն, ջղային տենդով մը իր ընչացքին հետ կը խաղար. ճամբու ամբողջ տեւողութեան խիստ սակաւ կը խօսէր։ Մօտեցած էինք կղզիին, երբ արցունքով լեցուն աչքերը ուղղեց ինծի եւ յուզուած ըսաւ.— «Վաղը կը մեկնիս, ուրեմն ... լաւ է ու աղէկ երթալ ժողովրդին քով ծանր օրերուն։ Ցեղափոխութիւնը եթէ ուրիշ արժանիք իսկ չունենայ, բաւ է որ իր անդամները այսպէս կը դաստիարակէ — գիտնալ անձը տալ ժողովուրդին։ Գրէ՛, եթէ բանի մը պէտք ունենաս ... ասոնք մեր գլխուն բան մը պիտի բերեն, գիտցած եղիր ... դժբախտ եմ ես, որ չեմ կրնար հետեւիլ ձեզի» ...

Իմ տարտամ բարեկամս, ինչպէ՛ս քո զգայուն հոգիդ, որ այնքան լաւ կը ճանչնար շրջապատին մարդակերպ բորենիները, չկրցաւ նախազգալ թէ քանի մը ամիս վերջը պիտի տանէին փշրելու գանկդ Հայաստանի սեմին վրայ ...

×

Մեր նաւը Վոսփորի բերանէն առաջ հարցուեցաւ պզտիկ նաւէ մը. ըսին թէ՝ Թորփիլներ զետեղուած էին։

Սամսոնէն քիչ մը հեռացած, ծովային թաթառի մը հանդիպեցանք։ Մեզմէ քանի մը քիլոմեթր հեռուն, յանկարծ, փրփուրներու հսկայ շեղջակոյտեր, ապա ջուրը հսկայ շատրուանի մը պէս վեր ելաւ, այդ ատեն երկինքէն սեւ սիւն մը իջաւ, հասաւ բարձրացող ջուրին եւ ծարաւած վիշապի մը պէս սկսաւ ծծել անյագ. սիւնը ծովէն մինչեւ երկինք երկարած էր։ Այս տեսարանը տեւեց 8—10 վայրկեան, երբ յանկարծ, սարսափելի պայթիւնով մը ջրային սիւնը փշրուեցաւ, ամպը դէպի վեր ելաւ եւ վիթխարի ջրային անդունդ մը բացուեցաւ, որ կ'եռար կատաղօրէն, մինչեւ որ աստիճանաբար լեցուեցաւ ու խաղաղեցաւ ... Ճամբորդները չարագուշակ նշան մը կը համարէին այդ երեւոյթը. թէեւ ոչ սնապաշտ, բայց ես ալ բնազդօրէն ենթարկուեցայ՝ սիրտս ճմլուեցաւ։

Երրորդ օրը արշալոյսին արդէն Տրապիզոնի առջեւն էինք։ Ոչ մէկ արգելք կար դուրս գալու։ Անմիջապէս մակոյկ մը առի եւ քարափը ելայ։ Երեւի Պոլսէն հեռագրած էին, որովհետեւ ելած - չելած, մեր վաղեմի ամեհի զինուոր Աւետիսը եւ տեղական ընկերներ եկան առաջս։

Անհրաժեշտ էր գիտնալ թէ Ընդհ. Ժողովի պատգամաւորներէն որ եւ է մէկը վերադարձա՞ծ էր, հո՞ն էին արդեօք։ Ըսին թէ՝ օր մը առաջ Պոլիս էին մեկնած Ակնունին եւ Զարդարեանը. շատ ցաւեցայ։

Տրապիզոնի մէջ կեանքը խաղաղ էր. մարդիկ երեւի միտքերէն ալ չէին անցըներ մօտալուտ պատերազմը։ Հոն վերջին անգամ տեսայ մեր ապաբախտ ընկերներէն Սեդրակ Եսայեանը եւ Վանեցի վաղեմի ընկերներէն Միհրան Արարքցեանը, որ պզտիկ խանութ մը ունէր եւ մտադիր էր Վան վերադառնալ, ու Արմենակ Թոխմախեանը, որ ճաշարան մը բացած էր։ Խե՜ղճ տղաք, որոնք ժամանակ չունեցան ազատանիլ Վանի իրենց քաջարի ընկերներուն քով։

Եռուզեռ էր Թիֆլիզի մէջ։ Ռուս - Թրքական պատերազմը անխուսափելի կը նկատէին. ժողովրդական հաւաքոյթներ տեղի կ'ունենային, որոնց մէջ յաճախ անյայտ մարդիկ ամբիոն կը բարձրանային՝ հրահրելով ամբոխի տրամադրութիւնները։ Խաչակրաց արշաւանքի նման բան մըն էր որ կը պատրաստուէր։ Միւս կողմէ Թրքահայ եւ ռուսահայ երիտասարդութիւնը Դաշնակցութեան դուռները ափ է ին առեր. կը պահանջէին հրապարակ ելլել եւ ձեռք առնել կամաւորական գունդեր կազմելու գործը։ Անոնցմէ ամէնէն գործօնը Համազասպն էր, որ նոր եկած էր Ընդհ. Ժողովէն եւ իրեն յատուկ ոգեւորութեամբ ու թափով, կը պահանջէր առանձնել կամաւորական շարժման ղեկավարութիւնը։ Կը հետեւցնէին ուրեմն որ Կովկասի մէջ ապրող հայութեան համար կամաւորական գունդերով կռուին մասնակցիլ անառարկելի էր եւ բնական. հազիւ առիթը եկած կը նկատէին Թուրքին վրէժ հանելու եւ մանաւանդ մեր հողերը խլելու ...

Այսպէս էր ընդհանուր տրամադրութիւնը որ հետզհետէ կը վարակէր նաեւ հայ վերին խաւերը։ Կը խօսէին Փեթերպուրկի պատգամաւորութիւն մը ղրկելու մասին, որ առաջադրէր մեր քաղաքական պահանջները. Պետ. Դումայի անդամ Մ. Պապաջանեանը հոն այդ ուղղութեամբ կ'աշխատէր, կարծեմ։

Գալով մեր շրջաններուն՝ Դաշնակցութեան ղեկավարութեան, ես դըտայ զանոնք տատանուող եւ անհանգիստ տրամադրութիւններու մէջ։ Ընդհ. Ժողովէն պատգամաւորներ եկած էին արդէն. ղեկուցումէն գիտէին ուրեմն Ընդհ. Ժողովի որոշումները եւ Իթթիհատի առաջարկները։

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(3)

քանի մը տարուան համար, խաղաղ մթնոլորտ մը երկու երկիրներու յարաբերութեանց տեսակէտէն: Այս համաձայնութիւնը, արդարեւ, խաղաղութեան երաշխիք կուտար եւ կ՚ամրացնէր ապահովութիւնը Միջերկրականի մէջ: Այսուհանդերձ թրքական վախերը չփարատեցան ամբողջովին: Ահա թէ ինչու թուրք մամուլը կը գրէ թէ Նեղուցներու ապառազինութեան առաջարկը հրապարակ կը բերուի այս օրերուս՝ նկատի առնելով Իտալիոյ ներկայութիւնը Երկոտասան կղզիներուն մէջ եւ օդանաւային - նաւային ռազմախարիսխի մը ստեղծումը Լերոսի մէջ:

«Կազէթթա տէլ Փոփոլօ» հրատարակեց առաջնորդող յօդուած մը՝ ջրբելու համար թրքական տեսակէտը: Այս թերթը այն կարծիքը կը յայտնէ թէ, Իտալիա, փակուած ըլլալով Միջերկրականի մէջ, իրաւունք ունի որոնելու դիրք մը, որ ընդունակ ըլլայ ապահովելու իր պաշտպանութիւնը եւ պաշտպանելու իր նաւահանգիստները հասնող պարէնաւորումը: Ու ցոյց կուտայ այն գաղութները, ռազմախարիսխները, որոնք կը կազմեն Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Սպանիոյ յենարանները Միջերկրականի մէջ, առկէ հետեւցնելու համար թէ նոյն ծովուն մէջ՝ Իտալիա, Լիբիոյ եւ Երկոտասան կղզիներու գրաւումով, կ՚աշխատի հաստատել հաւասարակշռութիւն մը, որ անհրաժեշտ է թերակղզիին գոյութեան եւ ապագային համար:

— «Եգէական ծովուն իտալական կղզիները, կը գրէ յիշեալ թերթը, ոչ մէկ սպառնալիք կը կազմեն թրքական հանրապետութեան հողային ամբողջականութեան դէմ: Այդ կղզիները շատ հեռու կը գտնուին մեր թերակղզիէն, այնպէս որ դժուար չէ հաստատել թէ, որոշ կացութեան մը մէջ, անոնք ուրիշ արժէք չունին՝ բայց եթէ կէտ մը կազմել՝ իտալական գաղթավայրերու պաշտպանութեան հարցին մէջ: Բայց եւ այնպէս Երկոտասան կղզիները կը կազմեն յենարան մը պաշտպանելու համար նաւագնացութիւնը Սեւ կամ Կարմիր ծովերէն դէպի Իտալիա, փոխադրելու առեն թերակղզիին անհրաժեշտ պարէնաւորումն ու նախնական նիւթերը: Այս է էական պաշտօնը Եգէական ծովու իտալական կղզիներուն:

Աւելորդ է ըսել թէ իտալական նաւերը պիտի չկարենան թրանզիթ անցնիլ Նեղուցներէն՝ եթէ փակուին: Լերոսի պաշտօնը ուրեմն կը բխի իտալեւթրքական բարեկամական յարաբերութեանց հաւանականութենէն»:

«Կազէթթա տէլ Փոփոլօ» յետոյ կը պնդէ թէ Երկոտասան կղզիները չեն կրնար կազմել խարիսխ մը՝ յարձակելու համար թրքական հողին վրայ: Կղզեխումբին աշխարհագրական կազմութիւնը արդէն կը հանդիսանայ իբրեւ կամրջագլուխ ծառայելու՝ նման գործողութեան մը անհրաժեշտ միջոցները մթերելու նպատակով այնտեղ:

Իտալական թերթը, սակէ զատ, ընդվզում կը յայտնէ ընդդէմ այն ամբաստանութիւններուն, զորս թուրքերը կ՚արտայայտեն հանդէպ Իտալիոյ, ուզելով վերջ դնել Նեղուցներու զինաթափութեան՝ իբրեւ հետեւանք Երկոտասան կղզիներուն մէջ Իտալիոյ ներկայութեան եւ Իտալիոյ ընդհանուր քաղաքականութեան:

Իր եզրակացութեան մէջ, Թորինոյի թերթը, որուն այս յօդուածը ապահովաբար իր ներշնչումը կը ստանայ վերէն, կը յայտարարէ թէ «Երկոտասան կղզիները, Իտալիոյ համար, կը ներկայացնեն կարելիութիւններ, որոնք ունին պաշտպանողական արժէք եւ ոչ թէ յարձակողական, ու մաս կը կազմեն Միջերկրականեան հաւասարակշռութեան, յենարան մը կը ստեղծեն Արեւելքի մէջ իտալական վաճառականութեան համար, կը դիւրացնեն հաղորդակցութիւնը ընդմէջ Իտալիոյ եւ Արեւելքի ժողովուրդներուն»: Ահա թէ ինչու Իտալիոյ ներկայութիւնը Հռոդոսի մէջ «չարդարացներ թրքական պահանջը Նեղուցները ամրացնելու մասին եւ վերահաստատելու հակակշիռ մը անցքի մը վրայ որ այնքան կենսական է միջազգային առեւտուրին համար»:

Ինչպէս կը տեսնուի, «Կազէթթա տէլ Փոփոլօ» որ եւ է ակնարկ չի կատարեր այն լուրին մասին, որուն համաձայն, կ՚ըսուի թէ, Իտալիա օդագնացութեան հանգրուան մը կուտայ Գերմանիոյ՝ Երկոտասան կղզիներուն մէջ: Ըստ այդ լուրին, Գերմանիա կը վերականգնէ Պերլին — Պաղտատ գծի ծրագիրը, այս անգամ օդագնացութեան նոր ճամբով մը, հանգրուան ունենալով Երկոտասան կղզիներուն մէջ եւ օժանդակ՝ Իտալիան:

«ՔՌՈՒԱՍԱՆ»ԻՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

—.—

Երբ առաւօտուն կաթով սուրճին հետ կը ճաշակէք տաքուկ պատուական քռուասան մը, ձեր միտքէն կ՚անցնի՞ արդեօք թէ այս ախորժահամ հացիկը ստեղծուեցաւ 1686ին, երկու հարիւր յիսուն տարի առաջ, այն պահուն երբ Թուրքերը կը պաշարէին Վիէննան:

Փողոցներուն մէջ եւ հանրային վայրերուն վրայ թնդանօթներ զետեղուած էին, մինչ հացագործներն ալ բերդերուն նկուղներուն մէջ կ՚եփէին հացերը: Գիշեր մը հացագործները կասկածելի շշուկներ իմացան բերդին հաստ պարիսպներուն ետեւը: Ականջ դնելով հասկցան որ Թուրքերը կ՚աշխատէին խրամ մը բանալ պարիսպներուն մէջ: Անմիջապէս իմաց տուին բերդական հրամանատարին, եւ աւստրիացի զօրքերը օդը հանեցին սկսուած փապուղին: Յաջորդ օրը՝ կայսրը հացագործները շնորհաւորելով՝ պէնքեր եւ համազգեստներ պարգեւեց անոնց:

Այսպէս, երբ Թուրքերը վերջնականապէս խուճապի մատնուեցան Վիէննայէն, հացագործ վարպետը, որուն նկուղին մէջ կ՚եփուէր հացը ամբողջ քաղաքին համար, հացին ձեւը փոխեց եւ թրքական դրօշին՝ մահիկին ձեւը տուաւ անոր:

Մաճառ հացագործները այս մահկաձեւ հացին 250ամեակը պիտի տօնեն: 3000 օտարական հացագործներ ներկայ պիտի ըլլան հանդիսութիւններուն: Այս առթիւ կատարուելիք տօներուն գլուխներէն մին պիտի կազմէ հրէշ «քռուասան» մը, որ պիտի պտտցուի Փէշթայի փողոցներուն մէջ վեցաձի կառքի մը վրայ, որուն պիտի ընկերանան հացթուխ մանչեր եւ աղջիկներ մաճառական տարազով, որոնք քռուասաններ պիտի նետեն քաղաքին բոլոր տողը: Այս տեսակ մը թափօրէն վերջ, հսկայ քռուասանը պիտի յանձնուի քաղաքապետին, որ պիտի բաշխէ զայն Փէշթայի աղքատներուն:

ՑԱՅՏԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

—.—

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 9 յուլիս (Յառաջ) — Տիկ. Շ. Միսաքեանի գաղութս այցելելէն յետոյ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը եռանդով գործի է լծուած: Յուլիս 5ին Կ. Խաչը իր տարեկան հանդէսը տուաւ Սալ Ժան տ՚Արքի մէջ որ հակառակ կիզիչ արեւուն լեցուած էր խուռն բազմութեամբ:

Օրուան նախագահուհի Տիկ. Վիքթորիա Թաթարեան հանդէսը բացուած յայտարարեց Կ. Խաչուհիներու «Մեր արիւնով» խմբերգով: Յետոյ իր բացման խօսքին մէջ յայտնեց թէ այսուհետեւ վեց ամիսը մէկ անգամ պիտի ունենան այցելու բժիշկ մը, որ ձրիաբար պիտի դարմանէ գաղութին անկար ու չքաւոր հիւանդները:

Հանդէսին յայտագիրը չափազանց ճոխ էր. անոր փայլը կը կազմէին 12 տարեկանէն վար փոքրիկները, որոնք հայկական տարազներ հագած իրենց գեղջկական շուրջպարերով ու արտասանութիւններով անվերջ ծափեր կը խլէին ներկաներէն: Կ՚արժէ յիշել 10 տարեկան փոքրիկն Արշալոյս Սեդրակեանի արտասանութիւնը, Թագուհի Սոեփանեանի եւ Եփիմէ Համալեանի տրամախօսութիւնը (Կ. Խաչի վարչութեան կողմէ պատրաստուած) նոյնքան մեծ յաջողութեամբ որ ներկաներուն փափաքին համաձայն կրկնուեցաւ: Տիկ. Նուարդ Հէքիմեան կտոր մը երգեց «Անուշ»էն, ինչպէս նաեւ ընկ. Արամ Տէմիրճեան (Ս. Շամօնէն) քանի մը գեղեցիկ կտորներ երգեց: Արտասանեց Մառի Ժան Արբահամեան: Հանդէսին բանախօսելու համար Լիոնէն հրաւիրուած էր ընկ. Կիւրեղ Խրայեան, որ վեր հանեց կնոջ դերը հայկական կեանքին մէջ եւ պատմութեան էջերը պրպտելով ցոյց տուաւ մեզի թէ Քրիստոսէ 1000 տարի առաջ Տիգրանուհի Երուանդեանը ինչպիսի վսեմ զոհաբերութեամբ նենգամիտ Աժդահակի տիրապետութենէն ազատեց ամբողջ Հայաստանը: Ցիշեց Խոսրովիդուխտն ու Սահականուշը, որոնք լոյս տարածեցին Արծէմնիկը, որ ըմբոստանալով Անիի մատնիչ Վեստ Սարգիսի ու արքունականներուն դէմ, կիներու գլուխը անցած անխնայ կը քարկոծէր բոլոր ազգադաւ կղերականները: Ցիշեց վերջապէս Կիլիկիոյ Զապէլ թագուհին որ ամբողջ աշխարհ մը կառավարելով, հիմնեց նաեւ Սիսի հռչակաւոր մայրապետանոցը եւ իբրեւ հիւանդապահուհի օրինակ դարձաւ հայ կիներու: Ուրեմն դարերէ ի վեր հայ կինը՛ ջանացած է մաքուր պահել հայկական բոլոր սրբութիւնները, եւ այսօր այս համայնակուլ Եւրոպայի մէջ դարձեալ կանացի կազմակերպութիւններուն պարտականութիւնն է անաղարտ պահել մեր աւանդութիւններն ու մանաւանդ մեր մայրենի լեզուն: Այս ուղղութեամբ ալ շատ բան ունինք սպասելիք Ֆ. Կ. Խաչի մեր փափկասուն քոյրերէն:

Միջնարարներուն Կ. Խաչի անդամուհիները հայրենաշունչ երգերով ոգեւորուած կը ստեղծէին: Քառորդ ժամուան դադարի միջոցին տեղի ունեցաւ պաւէշտ մը «Կարկանդակավաճառ»ը: Դերակատարներուն մեծ մասը թէեւ անփորձ էին, բայց կրցան կուշտ ու կուռ խնդացնել ներկաները: Ամէնէն վերջ տեղի ունեցաւ ընկ. Ս. Սոեփանեանի կողմէ պատրաստուած յեղափոխական յուզիչ տրամախօսութիւն մը, երգախառն, տիկիններ Հէքիմեանի եւ Շանօեանի կողմէ եւ շատ յաջող անցաւ: Ուշ ատեն հանդէսը վերջացաւ «Մեր հայրենիք» խմբերգով:

Հարգանցի

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՐՈՅԻ ՄԷՋ

—•—

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՌՕ (Յառաջ) — Մեր գիւղն ալ օգտուեցաւ ընկերային օրէնքներէն: Աղի հսկայ գործարանը, որ կ՚աշխատցնէ մօտ 300 բանուորներ (մեծամասնութիւնը օտարականներ) կը վճարէր ժամական 2.40էն մինչեւ 2.80 ֆր.: Այս խեղճուկ վճարման դիմաց, ապրուստն ալ բաղդատելով ուրիշ գաւառներուն շատ սուղ էր: Գիւղին մէջ կան երկու նպարավաճառ եւ մէկ հացագործ, այնպէս որ ստիպուած են ընդունիլ առաջարկուած գինները:

Յունիս 11ին Արհեստ. Միութեան պաշտօնեաները եկան ու ազդարարեցին գործարանին տեսչութեան որ աշխատավարձերը աւելցնէ, ինչպէս եղած է ամէն տեղ: Տնօրէնը անմիջապէս ժողովի հրաւիրեց բանուորները եւ առաջարկեց յանձնախումբ մը ընտրել: Ընտրութենէն յետոյ երբ յանձնախումբի նախագահը յաւելում պահանջեց, տնօրէնը 100ին 10էն աւելի չէր ուզեր տալ: Բանուորները միացան յանձնախումբին եւ գործը ձգձգուեցաւ մինչեւ 26 օր: Տնօրէնը մեզի կը հակառակէր որով գործաւորները միաբերան գործադուլ հռչակեցին: Եւ որովհետեւ ապսպրանքները շատ էին, հեռագիր մը ղրկուեցաւ Փարիզի կեդրոնին որ յանձնարարեց զոհացում տալ: Բանուորները 100ին 30 յաւելում ստանալով վերսկսան աշխատանքը: Այդ միջոցին յանձնախումբը Արլ գացած էր, սէնտիքայէն հրահանգ ստանալու համար: Երբ վերադարձաւ, բոլոր բանուորները եւ կիները իրենց երեխաներով բարի գալստեան գացին «Էնթէրնասիոնալ» երգելով եւ բռունցքները օդին մէջ բարձրացուցած: Քառորդ ժամ վերջը յանձնախումբը եւ բանուորները ողջագուրուեցան, մինչ «Մարսէյեզ»ը կը թնդար: Օրիորդներ ծաղկեփունջ մը մատուցին յանձնախումբի նախագահին եւ առաջնորդեցին սրճարան մը, ուր մեծ ոգեւորութեամբ տօնուեցաւ յաղթանակը:

** Այս գիւղին մէջ կան 14 հայ ընտանիքներ, որոնք 1925էն ի վեր հաստատուած են: Մէկը Մշեցի է, երկուքը Պիթլիսցի, երկուքը Հաճընցի, մէկը Խարբերդցի, երկուքը Ասորի եղբայրներ, երկուքը Աֆիոն Գարահիսարցի, երկուքը Պոլսեցի, մէկը Կարնեցի: Կան երեք ամուրի երիտասարդներ: Անշուշտ անոնք ալ պիտի օգտուին յաւելումներէն եւ տարեկան 15 օրուան արձակուրդէն, քանի որ բոլորն ալ աղի գործարանը կ՚աշխատին, բացի Պ. Թագւոր Պասմաճեանէ որ գրագրութիւն կ՚ընէ եւ իր լեզուագիտութեան եւ բարեխղճութեան շնորհիւ միշտ օգտակար կը դառնայ գաղութին: Միշտ օգնած է չքաւորներուն եւ որբերուն ալ հայրութիւն ըրած:

Նշան Յովհաննէսեան

ՄԱՄՈՒԼ

Մայիս 28

—o—

«Մշակ», Ֆրէզնոյի անկուսակցական թերթը, կը բացատրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 մայիս).

— «Որպէս Հայ՝ զերծ կուսակցական նկատումներէ եւ մոլեռանդութենէ, ամէն տարի մեր նուիրական պարտքը կը համարենք յարգանքով գլուխ խոնարհեցնել Մայիս 28ի առջեւ:

Աւելի քան հինգ հարիւր տարիներու ստրկութենէն յետոյ, Մայիս 28ը բերաւ մեզի հայ պետական անկախ կեանքին առաջին աւետիսը: Ճիշդ է թէ այդ աւետիսը հնչեց ահաւոր եղերերգութեանց, սուգի եւ աւերի հեծեծանքներու մէջ: Իրաւ է թէ անկախ հայրենիքի մը խորհրդանիշ դրօշը ծածանեցաւ բիւրաւոր նահատակներու արեան վերեւ, բայց այս ամէնուն հետ մէկտեղ չի դադրիր ըլլալէ մեր պատմութեան ամէնէն ներշնչող թուականներէն մին:

Երադատեսի հայրենասիրութեամբ չենք մօտենար հարցին: Մեզի ծանօթ են բոլոր այն դժբախտ պայմանները, որոնց պարտադրանքին տակ ծնաւ մանուկ Հայաստանը: Գիտենք թէ քաղաքական ինչ շրջապատի մը ազդեցութեամբ ինք իր մէջ կծկուած բանտուած փոքրիկ Հայաստանը կեանքի եկաւ 1918 Մայիս 28ին: Բայց այս ամէնուն մէջ հաւատք ու վստահութիւն ունինք թէ վերածնող փոքրիկ հայրենիքը գործն եղաւ նախ եւ առաջ հայ ժողովուրդին, անոր արիւնին ու աննման զոհաբերութեան: Բոլոր անոնք, որոնք այս ու այն պետութեան շնորհքը կ՚ուզեն տեսնել անոր մէջ, կը նախատեն յիշատակը մեր նահատակներուն, Կարսէն մինչեւ Ղարաբաղ դիւցազնօրէն մարտնչող հերոսներուն:

Կասկածէ դուրս է թէ իր յաղթանակներով գինովցած Թուրքը պիտի կոխոտէր եւ անցնէր Երեւանէն մինչեւ Ղարաբաղ, եթէ Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի եւ Զանգեզուրի մէջ հայ ժողովուրդի արի զաւակները իրենց օրհասական պայքարով կեցուցած չըլլային թշնամիին յառաջխաղացքը:

Բոլոր անոնք, որոնք կը հաւատան մեզ նման արդի Հայաստանի գոյութեան եւ ապագային՝ չեն կրնար անտեսել Մայիս 28ը առանց ուրացած ըլլալու ճշմարտութիւնը: Եթէ չըլլար Մայիս 28ը, պիտի չըլլար Հայաստանի Հանրապետութիւնը, որուն վրայ հիմնուեցաւ Խորհ. Հայաստանը:

Այս մտածումով է որ մենք մեր ուրախութեան եւ յարգանքի ձայնը կը միացնենք բոլոր այն հայրենասէր Հայորդիներուն, որոնք աշխարհի չորս ծագերուն՝ այսօր կը տօնեն Հայաստանի անկախութեան 18րդ տարեդարձը:

Կեցցէ՛ Մայիս 28ը:

Կեցցէ՛ ազատ Հայաստանը:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

—.—

Պ. Յարութիւն Տամլամեան Փարիզի Ելեկտրա - Մեքենագիտական վարժարանը յաջողութեամբ աւարտելով ըստացած է Ingénieur électricien - mécanicien industrielի վկայական, diplôme d'Etat: Այս վարժարանի շրջանն է 4 տարի եւ այս տարի աւարտական դասարանի 115 աշակերտներէն մէկ երբորդը միայն յաջողած են ստանալ ճարտարագէտի վկայական:

** Իզմիրցի Պ. Սարգիս Պալապանեան աւարտելով Փարիզի Ecole Centrale des Arts et Manufacturesը, ստացած է ingénieurի վկայական:

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՀԱՅ - ԲՈՅԺ», ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան, Բ. տարի, թիւ 22 (Յուլիս), խմբագիր՝ Շ. Նարդունի:

Բովանդակութիւն. — Քիմիական պատերազմ (Տոքթ. Վահրամ Չիլինկիրեան), Մորթային հիւանդութիւնները (Տոքթ. Զենոբ Պէօրէքճեան), Ականջներու գործածութիւնը վնասակա՞ր է թէ օգտակար (Տոքթ. Յ. Տէր Դաւթեան), Միսին սպառումը, (փրոֆէսէօր Ա. Պէրպէրեան), Ջուր խմելու արուեստը (Տոքթ Շ. Այվազեան), Տօքթէօ՛ր, ազատ ձգէ ունի (Տոքթ. Յ. Գաբրիէլեան), Տիկի՛ն, ձեր զաւկին տուէք միայն ձեր կաթը (Տոքթ. Մ. Միֆայէլեան) Հիւծախտաւորներու սննդառութիւնը (Տոքթ. Մ. Տէրեան), Հարցարան (Խմբ.) եւ բժշկ. գիտելիքներ:

Տարեկան բաժնեգինը՝ Ֆրանսա 20 ֆր. արտասահման 25 ֆրանք:

Դիմել Dr. Ch. Aivazian, 17, Rue Damesme, Paris:

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿ. ՅԱԿՈԲ Պէշիկթաշլեան կը ծանուցանեն մկրտութիւնը իրենց երկրորդ աղջկան՝ ՄԱՐՍԻԿ - ՄԱԹԻԼՏԻ, կնքահայրութեամբ Նշան Պէշիկթաշլեանի:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

—.—

Յուշարձանի Կեդր. Յանձնախումբս շնորհակալութեամբ ստացած է «Յառաջ»ի խմբագրութենէն իր բացած հանգանակութեան սիւնակի հասոյթէն երկրորդ վճարում 1528.—

Նախորդ գումար	13.921.05
Ընդհ. գումար	15.449.05

Նոյնպէս ի նպաստ յուշարձանին վաճառուելու համար Անդրանիկի լուսանկարներէն յանձնախումբիս նուիրած են լուսանկարիչ Պ. Քիւրքճեան եղբայրներ 200 լուսանկար, Պ. Մերկէր Առաքելեան (Նիսէն) 100, Պ. Իւթիւճեան 50 լուսանկարներ:

ՕԳՏԱԿԱՐ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

Վերջերս կարգ մը մը տեղեկութիւններ հաղորդած էինք Փարիզի Ռուսահայ Տիկ. Միութեան գործունէութեան մասին:

Մեզի կը հաղորդեն թէ Միութեան վիճակախաղը, որ սարքուած էր ի նպաստ չքաւոր կիներու եւ երեխաներու ամառնային օդափոխութեան, զուտ հասոյթ արտադրած է 3300 ֆր. Միութեան հիմնադիր եւ երկար տարիներ Միութեան նախագահուհի Տիկ. Եւգինէ Ղուկասեանի, գանձապահ Տիկ. Եղիսաբէթ Գեանջեցեանի եւ նախագահուհի Տիկ. Բէկլարեանի անխոնջ աշխատանքներուն շնորհիւ, ծրի հայթայթուած են վիճակախաղի իրեղէնները: Միութիւնը կը շարունակէ գործել աւելի մեծ եռանդով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (47)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—o—

— Բան չկայ, — պատասխանեց Վարդանը՝ յայտնապէս յուզուած, այնպէս անոնց վէճ մը ունեցանք իրարու հետ:

Երեքը միասին քալելով իջան մեծ ճանապարհով դէպի Սօլոլակ:

Ալլանովներու տան առջեւ քոյր ու եղբայր բաժնուեցան Սոնիայէն, որ դռնէն ներս մտած պահուն խնդրեց.

— Շատ չուշանաք: Եւգին ջան, դուք քիչ շատ եկուր, — ու արագ ներս մտաւ դռնէն՝ առանց Վարդանի կողմը նայելու:

Քոյր ու եղբայր՝ կողք կողքի քալելով տուն հասան, առանց բառ մը փոխանակելու: Տղան ծայր աստիճան ընկճուած կ՚երեւէր ու բոլորովին անտրամադիր խօսելու: Եւգինէն կը գիտակցէր որ եղբօր ուղեղին մէջ անդուլ փոթորիկ մը կը բարձրանար եւ խոհեմութիւն համարեց լռել:

Սոնիայի եւ Վարդանի սիրային կապը նորութիւն մը չէր Եւգինէի համար: Անհանգստութեամբ հետեւած էր երկուքի աճող զգացումներուն, որոնք դեռ մանկական շրջանէ սկսած էին: Եւգինէի կարծիքով՝ Սոնիան, իբր հարուստ տան մէկ հատիկ աղջիկը, շփացած ու յարափոփոխ, զուրկ էր հաստատուն նկարագրէ եւ պարզ ալ չէր թէ Սոնիան իրապէ՞ս կը սիրէ Վարդանը: Այս կասկածը առնէ մը ի վեր կը չարչրկէր Եւգինէն, որ սակայն ելք մը չէր տեսներ: Ջերմօրէն կապուած եղբօրը, գիտէր անոր զգացումներու խորութիւնը, յախճապակուող բնաւորութիւնն ու անվերապահ սէրը: Կը սարսափէր մտածելով յուսախաբութեան մը ծանր հետեւանքները:

Շատ անգամ անուղղակի ձեւով Եւգինէն մտերմօրէն խօսած էր եղբօր հետ Սոնիայի մասին: Աշխատեր էր առանց զգացնելու ցուցնել Վարդանին աղջկայ պակասութիւնները, բնաւորութեան թեթեւութիւնը, փոփոխամտութիւնն ու սալօնի քօքէթ աղջիկ մը ըլլալը: Այս բոլորն ըրած էր շատ զգուշաւոր կերպով, առանց ուղղակի ակնարկութեան, մտերիմ խօսակցութեան ձեւով: Բայց տխրութեամբ նըկատած էր, որ եղբայրը յստակօրէն տեսնելու կարողութիւնը կը կորսնցնէր, ամէն անգամ երբ խնդիրը կու գար Սոնիային: Այլ եւս բան մը չէր մնար ընելիք Եւգինէին, բայց եթէ համակերպիլ կացութեան եւ հեռուէն հեռու հետեւիլ իրերու ընթացքին:

Տուն հասնելուն պէս, Վարդանը ուղղակի քաշուեցաւ իր սենեակը, երկնցաւ մահճակալի վրայ եւ գլխին տակ առնելով թեւերը՝ անորոշ հայեացքով աչքերն ուղղեց դէպի առաստաղը ու վրդովուած սկսաւ մտածել այդ օրուան միջադէպի մասին: Եղածը նոր բան մը չէր սակայն: Բազմաթիւ անգամներ կռուած էին իրարու հետ: Անախորժ խօսակցութիւններ ու վէճեր օրերով բաժնած էին զիրենք: Բայց ոչ մէկ անգամ Վարդանի ինքնասիրութիւնը այնքան չէր վիրաւորուած, որքան այդ օրը: Վարդանի կարծիքով այդ փճացած երիտասարդը, որու միակ շնորհքը արտաքին տեսքն էր ու ազնուական ծագումը, ի՞նչպէս թէ «ամենայարգելի հիւրը» կրնայ ըլլալ իր Սոնիայի համար, որ այնքա՛ն խելօք, լուրջ եւ դատելու կարող աղջիկ մըն էր:

Ձեւ գիտեր ո՞րտեղէն վեց եօթը ամիսներ առաջ երեւան եկաւ այդ երիտասարդը: Վրաց ազնուականներու ըլլպին մէջ անգամ մը ներկայացուեր էր Պեօտր Կարպովիչին: Այդքանը բաւական եղած էր, որ իշխան Ալէքսէյ ջրի ճամբայ դարձնէր Ալլանովներու տունը:

Վարդանին՝ աւելի շատ կը վիրաւորէր Պեօտր Կարպովիչի կողմէ այդ լպստած երիտասարդին հանդէպ ցոյց տրուած սիրալիր ընդունելութիւնը: Պէօտր Կարպովիչը ոչ միայն կը թոյլատրէր, այլ եւ կը քաջալերէր անոր այցելութիւնները՝ շատ անգամներ ընթրիքի ալ պահելով զայն:

ՊԵՕՏՐ ԿԱՐՊՈՎԻՉ ԱԼԼԱՆՈՎ

Ընդարձակ եւ շքեղօրէն զարդարուած դահլիճի մը մէջ, հանգստաւէտ բազկաթոռի մը վրայ բազմած էր Պեօտր Կարպովիչ Ալլանովը, Թիֆլիսի կերպասեղէնի մեծահարուստ վաճառականը: Շատ տարի չկար, որ ան զարմանալի արագութեամբ բարձրացաւ համեստ խանութպանութենէ մինչեւ մեծաքանակ վաճառականի տիրապետող դիրքին, դառնալով կեդրոնական անձնաւորութիւն մը ամբողջ Կովկասի առեւտրական այդ ճիւղին մէջ:

Այդ օր, Պեօտր Կարպովիչ, հակառակ իր անշեղ սովորութեան, քիչ մը կանուխ մեկներ էր գրասենեակէն գեղարանց տրամադրութեան մէջ: Անշուշտ պատճառ մը չկար այդպէս չզգալու: Փառք Աստուծոյ, առողջութիւնը կատարեալ էր, գործը՝ աւելի քան յաջող, ստամոքսի մարսողութիւնը անթերի վիճակի մէջ: Ամէն ինչ լաւ էր, աշխարհը չէն ու պայծառ, իր քէֆն ալ, փառք ստեղծողին, տեղը: Այդ օր, սակայն, մասնաւոր իմաստ մը կար իր զգացած գոհունակութեան մէջ: Իր մէկ հատիկ աղջկան Սոնիայի ծննդեան տարեդարձն էր: Գեղեցիկ ու հարուստ աղջիկ մը, որ հասած էր տարիքի մը, երբ արդէն ինք պարտաւոր էր մտածել յարմար փեսացուի մը մասին:

Փեսացուն պէտք է ըլլար այնպիսի մէկը, որ թէ կարողանար երջանկացնել իր աննման աղջիկը եւ թէ օգտակար ըլլար իրեն: Պեօտր Կարպովիչի անհատականութիւնը այնքան միաձուլուած էր իր առեւտրական գործին հետ, որ երբ կը մտածէր իր կամ իրեններուն մասին, այդ մտածման մէջ միշտ առաջին տեղը կը բռնէր իր ֆիրմայի շահը: Ուրիշ կերպ չէր ալ կրնար խորհիլ: Գործը կեդրոնական առանցքն էր իր աշխարհին: Ընտանիք, զաւակ, անձնական ապրում՝ այդ առանցքի շուրջը կը դառնային:

Իր կեանքի հոգեկան լիակատար բաւականութեան ստեղծումին մէջ անշուշտ կինն ալ որոշ դեր կատարած էր: Եթէ այս մասին Պեօտր Կարպովիչը բարձրաձայն չէր արտայայտուեր, մանաւանդ կնոջը մօտ, բայց առանձնութեան մէջ, երբ անցեալ օրերուն կ՚անդրադառնար, չէր կրնար չխոստովանիլ այդ ճշմարտութիւնը: Տարիներու բեռան տակ թէեւ քիչ մը թառամած, բայց նորէն աչքի զարնող գեղեցկութիւն մը ունէր իր կինը, զարմանալիօրէն սպիտակ մորթ, սիրուն կլոր դէմք, բայց մանաւանդ հաստ գեղեցիկ յօնքեր, որոնք իրարու կը հանդիպէին քթի վրան:

Քսան տարի առաջ, օր մը Ջիգրաշէն եկեղեցիի դուռը հանդիպած էր անոր, երբ դեռ հասարակ գործակատար մըն էր:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

նալով վերստանձնեց արտաքին նախարարութիւնը: Նախարարական խորհուրդը նիստ գումարեց երէկ, խորհրդակցելու համար միջազգային կացութեան մասին, որ կրկին բարդացած է, Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ կնքուած համաձայնութեամբ:

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 6րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի օր, Լա Պօլի մէջ: Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 0,868,920 թիւը:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 1,000,000 ֆրանք.— 0.148.927, 0.063.727, 0.511.004, 0.896.523, 1.072.243, 0.718.436:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆրանք — 0.358.685, 0.033.465, 0.214.276, 0.731.631, 0.403.242, 0.738.550:

0.235 վերջացող թիւերը շահեցան 100,000 ֆրանք:

4.654 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 'րանք:

0.552 վերջացող թիւերը շահեցան 25.000 ֆրանք:

2.263 վերջացող թիւերը շահեցան 25.000 ֆրանք:

502 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք:

51 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք:

9 վերջացող թիւերը շահեցան 100ական ֆրանք:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ հանրապետական պահակներու տեղակալ մը սպաննուած ըլլալով, իր բարեկամները վրէժ լուծեցին զարհուրելի դաւադրութեամբ մը: Առտուն կանուխէն խումբ մը պահակներ գացին միապետական վարիչին՝ Քալվօ Սոթէլոյի տունը եւ հրամայեցին իրենց հետեւիլ, ապահովութեան տեսչութիւնը երթալու համար: Սոթէլօ երեսփոխան ըլլալով բողոքեց, բայց պահակները մտիկ չըրին եւ բանտակառքի մը մէջ դնելով տարին: Այսպիսի ձերբակալութիւններ յաճախադէպ ըլլալով, տնեցիները չկասկածեցան: Բայց երբ լոյսը բացուեցաւ եւ ուզեցին տեղեկութիւն առնել, ստուգուեցաւ որ Ապահովութեան Տեսչութիւնը լուր անգամ չունի: Շարք մը խուզարկութիւններէ վերջը, միապետական կուսակցապետին դիակը գանուեցաւ գերեզմանատան մէջ: Գնդակ մը պայթեցուցած էր աջ աչքը, դէմքը ջարդուած էր եւ դաշոյնի հարուածներ կ'երեւային մարմնի զանազան մասերուն վրայ: Դէպքը մեծ յուզում պատճառեց Մատրիտի մէջ:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ մէջ դէպքերը անպակաս են: Նոր զօրքերու ժամանումով, անգլիական բանակին թիւը հասած է 11,000ի, ինչ որ աննախընթաց է:

Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, ապրիլ 19էն ի վեր սպաննուած են 150 հոգի, որոնց հինգը անգլիացի զինուորներ են եւ 41ը Հրեաներ: Արաբ սպաննեալներուն թիւը կը հաշուեն 120, իսկ վիրաւորներու ընդհ. թիւը՝ 300: Անգլ. զինուորները կը շարունակեն խուզարկել արաբական գիւղեր: Մինչեւ հիմա խուզարկուած են 150 գիւղեր, զէնքի համար:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ ոստիկանութիւնը յաջողած է գտնել համայնավարներու կեդրոնը, Թէլ Ավիվի մէջ, երբ գաղտնի ժողով կը գումարէին, եւ ձերբակալել բոլոր ժողովականները, որոնց մէկը 16 տարեկան աղջիկ մը: Բռնուած են նաեւ բազմաթիւ փաստաթուղթեր, որոնց համաձայն շարժումը կը ղեկավարուի Մոսկուայի կողմէ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԶՈՒՆԵՐՈՒ վարժարանին ուսուցչապետներու ժողովը որոշեց առաջարկել կրթական նախարարութեան որ վկայականներ տրուին Գ. տարուան աշակերտներու, Թուրքերէնի, արաբերէնի, իրաներէնի եւն. համար: Հայերէնի համար վկայականի արժանի համարուած են Պ. Լրտւա, Օր. Մըսրեան, Օր. Էտկառ եւ Պ. Մելքոնեանց:

ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ պաշտօնապէս ջնջուեցան երէկ, 15 յուլիս: Այս առթիւ խրախճանքներ կատարուեցան Իտալիոյ մէջ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԴՓԳՏԱՅԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս ՈՒՐԲԱԹ երեկոյ (17 յուլիս) ժամը 8.30ին, Chez Zeyer սրճարանի վերնայարկը, 4 rue St. Denis (Place du Châtelet), մէթրօ Châtelet Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ «Սարգիս-Մինասեան» ենթակոմիտէի ընդհանուր ժողովը վաղը, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

ՍԵՎՐԱՆ-ԼԻՎՐԻ-ԿԱՐԿԱՆԻ «Րաֆֆի» խումբի դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 31 յուլիսին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վալանդեան» կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 17 յուլիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանի մէջ: Շրջանային ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն անդամական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ խումբերուն բոլոր ընկերները այս շաբաթ, 18 յուլիս, ճաշէն յետոյ ժամը ճիշդ 7ին. կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Թորգոմ խումբի բոլոր ընկերները, այսօր հինգշաբթի, երեկոյեան ժամը 8ին, խաժակ Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ նախորդ ժողովի շարունակութիւնը:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին, Սիամանթօ ակումբին մէջ. կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Դրօշակ ընկերութեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse: կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վահագն խումբի ընկերական ժողովը այս երեկոյ ժամը 8.30ին Դրօշակ ընկերութեան սրահին մէջ. ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին դաշտահանդէսը

Տեղի կ'ունենայ 19 Յուլիսին, Ռոպէնսոնի անտառին մէջ.

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԸԼԱՅԵԱՆ

ՏԱՐՕՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

19 յուլիս, վարդավառի կիրակի օրը.

Պար Րէսթօրան Պէլվէտէրի օդասուն պարտէզին մէջ (Սէնթ-Անտրէ)

կը նախագահէ քիմիագէտ Պ. ԳԱՍՊԱՐ ՇԷԽԻԿԵԱՆ

կը խօսի ՏԷՐ ԵՂԻՇԷ ՔՀ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Հայրենակից ԳԵՂԱՄ ՊՕՂՈՍԵԱՆի կողմէ կը ներկայացուի զաւեշտ մը. Երգ, արտասանութիւն, տավուլ զուռնա, արեւելեան և եւրոպական պարեր. փափաքողները կրնան առաւօտուն գալ եւ ճաշերնին միասին բերել:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

Գուռ-Պէլզունսէն առնել 25 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան:

Առաւօտուն ժամը 8ին պատարագ եւ հոգեհանգիստ Տարօնի նահատակներու յիշատակին, Պուլվար Օտտօի եկեղեցիին մէջ.

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Դպրոցասէրի Սանուց Միութեան կողմէ

կիրակի 26 յուլիս, ժամը 14էն 22, դպրոցասէրի պարտէզը.

1 ՊՈՒԼՎԱՐ ՏԻՒ ՆՕՌ, ԼԸ ՐԷՆՍԻ

Վարժարանին սանուհիները կը ներկայացնեն

ՎԱՐԴԵՏ ԾԱՌԱՆ

Ջութակ եւ ժողովրդական օրքէսթր.

ՀԻՆԳ ԱՇԽԱՐՀՆԵՐՈՒ ՊԱՐԵՐՈՒ ՏՕՂԱՆՑՔԸ

Եւրոպայի եւ Հայաստանի վերջին պարերը մասնաւորապէս

Մանկական երգախառն պատկերներ:

Դերասան Պ. Ս. Գմբէթեան կը բերէ իր օժանդակութիւնը.

Երաժշտութիւն եւ սիրուն անակնկալներ. Մրցանակաբաշխութիւն.

ՃԱՖՏԱՆՖ, ՊԱՐ, ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ — Մուտք 5 ֆր.:

Անձրեւի դէմ պաշտպանողական միջոց.

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ.— Օթօպիւս Օփէրայէն կամ Ժօռէսէն 21 A. երկաթուղի կառ տը լ'էսթէն կարկանի գիծը. իջնել Րէնսի Բավիյօն:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Maison Gaveau (Սալ տէ Քօւաթոր), 45-47 rue de la Boëtie

17 յուլիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին,

(Սրահին դուները կը բացուին ժամը 8.30ին)

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՕՍԵԱՆ

(Տասը տարեկան)

Կը դաշնակահարէ կտորներ՝ Պախէն, Բարատիէն, Սկարլաթիէն, Շոբէնէն, Կլինքա-Պալաքիրէվէն, Տէպիւսիէն, Սկրիապինէն, Վէպէրէն եւ Լիցէն. Դաշնակ.— Կավօ.

ԳԻՆԵՐ.— Ա. կարգ ֆօթէօյլ 20, Բ. կարգ 15, եւ Գ. կարգ 10 ֆր.:

Ամավերջի հանդէս—հաւաքոյթ

Պուլվար Օտտօի Ազգ. Վարժարանի

18 յուլիս շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, մատուռի սրահին մէջ:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Կը հրաւիրուին ծնողները եւ կրթասէր թաղեցիներ:

Ամավերջի հանդէս

Նախաձեռնութեամբ Փօրթ տ'Իթալիի Դպրոց. Տիկնանց Մ.ճիւղին Մասնակցութեամբ Դպրոցի Տիկնանց Օժանդակ Սարքին

19 յուլիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Յովհաննէսեանի սրահը,

13 Rue Pierre Curie, Kremlin-Bicêtre, Métro Porte d'Italie

Սիրայօժար մասնակցութեամբ Պ. Ա. ԲԷՉԷՃԵԱՆի (երգ).

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի դպրոցներու մարմինները.

Երգ, արտասանութիւն, զանազան խաղեր դպրոցի երկսեռ աշակերտներու կողմէ.

Հրապարակային քննութիւն Հայ լեզուի, քերականութեան, պատմութեան եւ հին ու նոր Հայաստանի աշխարհագրութեան, շրջանը լրացնող աշակերտներու կողմէ.

Մուտք 5 եւ 3 ֆր.:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme. PARIS (13)

Դպրոցական ամավերջի հանդէս

Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆօրվիլի Մասնաճիւղի վարժարանի աշակերտներուն հանդէսը տեղի կ'ունենայ

18 յուլիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Հայ Ակումբի սրահին մէջ.

Երգ, արտասանութիւն, պար եւ փոքրիկ ներկայացումներ աշակերտներու կողմէ. Մուտք 2 ֆր.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 17 ՅՈՒԼԻՍ
VENDREDI 17 JUILLET 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3167

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԼՈՒՐԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Մինչեւ այս տողերուն տպագրութիւնը՝ կարելի չեղաւ ստուգել «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի այն հեռագիրը թէ անձնասպան եղած է Աղասի Խանջեան, Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէին քարտուղարը, ինչպէս հաղորդած էինք երէկ:

Մեր բոլոր հարցումներուն կը ստանանք մէկ պատասխան,— «Բան մը չենք գիտեր»:

Նոյն պատասխանը տուած է, նաեւ, Փարիզի խորհրդային դեսպանատունը, իրեն ուղղուած հարցումին:

Ուրեմն, դժուար է հաստատել կամ հերքել տրուած տեղեկութիւնը: Անոնք որ սերտ կապ ունին Երեւանի հետ, նոյնպէս անորոշութեան մատնուած են: «Տէյլի Թէլէկրաֆ» ըլլալով լուրջ թերթ մը, եւ իբրեւ կիսապաշտօնական օրկանը Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան, ընդհանրապէս լաւատեղեակ համարուած է: Մանաւանդ որ մասնաւոր թղթակից ունի Մոսկուայի մէջ, եւ լուրն ալ այդ քաղաքէն առած է:

Ամէն պարագայի մէջ, ժամանակի խնդիր է լուրին հաստատումը կամ հերքումը:

Անշուշտ Հօկին կամ Բարեգործականին համար դժուար չէ հեռագիր մը զարնել, ճշդելու համար այսքան ծանրակշիռ տեղեկութիւն մը: Եթէ պատասխան ստանալու յոյս մը ունենայինք, մենք — «Հակահայաստանեա՞ն» — պիտի կատարէինք այդ պարտականութիւնը:

Սպասելով ստուգման, կ'ուզէինք, այս առթիւ, ուշադրութեան յանձնել կարգ մը իրողութիւններ եւ երեւոյթներ:

«Յառաջ»ի ընթերցողները ամբողջութեամբ կարդացին Խ. Միութեան նոր սահմանադրութեան նախագծին թարգմանութիւնը:

Ինչպէս յայտնի է, սահմանադրութիւնը կը լուծէ Կովկասեան Դաշնակցութիւնը, ուղղակի Մոսկուայի կապելով երեք հանրապետութիւնները,— Հայաստան, Վրաստան եւ Ադրբէջան:

Այս առթիւ Սահմանադրութիւնը անգամ մը եւս կը նուիրագործէ անպարտկելի եւ ըմբոստացուցիչ անարդարութիւն մը, Վրաստանի եւ Ադրբէջանի բաղկացուցիչ մասեր հռչակելով Ախալքալաքը, Ղարաբաղը եւ ուրիշ խլուած հողեր, եւ Բագուի թեւարկութեան տակ պահելով Նախիջեւանը, իբրեւ ինքնավար շրջան:

Ճիշդ է որ եղածը նախագիծ մըն է եւ «կարծիքներ» պիտի հաւաքուին, մինչեւ աշուն, վերջնական եզրակացութեան մը յանգելու համար:

Եւ սակայն, միամտութիւն պիտի ըլլար հաւատալ թէ՝ կարելի է հիմնական բարեփոխումներ ստանալ, այդ ձեւական քննութեամբ:

Մոսկուան եթէ անկեղծ ըլլար, մտքէն իսկ չպիտի անցընէր Թուրքին յանձնել Հայաստանի դէմ սարքուած դաւը, որ ըմբոստացուցած է նոյնիսկ բազմաթիւ համայնավարներ:

Արդ, Խանջեանի անձնասպանութեան լուրին առթիւ, կարելի՞ է ենթադրել թէ խնդիրը կապ ունի ներքին խլրտումներու հետ:

Լուրը ճիշդ ըլլայ թէ սխալ, կը մղուինք այս հարցումը ուղղել, նկատի առնելով որ Երեւանի մէջ կամ Երեւանէն դուրս ալ կը գտնուին ըմբոստացողներ՝ եղած կարգադրութեան դէմ:

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի հեռագիրը կը պարունակէ երկիմաստ հատուած մը. — «Համաձայն պաշտօնական տուեալներու, անձնասպանութիւնը հետեւանք է այն իրողութեան որ, Խանջեան չունէր անհրաժեշտ քաջութիւնը, վճռական պայքար մղելու համար հակայեղափոխական տարրերու դէմ»:

Արդեօք ճնշո՞ւմ բանեցուած են իր վրայ: Եւ կամ դա՞ւ մը սարքած:

Ամէն պարագայի մէջ, կը գտնուինք վրդովիչ կացութեան մը առջեւ, որ տեղ կու տայ բազմազան խորհրդածութեանց:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԳ ՈՒ ԱՐԵՒ

— . —

Չորեքշաբթի գիշեր նորէն «Հայնոց» մը կազմուած էր Կառ տը Լիոնի մէջ:

Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը այս տարի ալ օդափոխութիւն մը սարքած ըլլալով, կոկիկ բազմութիւն մը հաւաքուած էր ժամը 7էն մինչեւ 9.30, քաղաքէն եւ արուարձաններէն:

«Ուղեւոր»ները 35 մանուկներ էին, մանչ եւ աղջիկ: Նոյնքան ալ ողջերթի գացողները,— ծնողներ եւ բարեկամներ:

Մանուկները կ'ոստոստեն, չափահասները կը խանդաղատին: Եւ ամէնէն տարէցները կ'օրհնեն Կ. Խաչը, որ այսպէս պատեհութիւն կ'ընծայէ գոնէ խումբ մը անբախտներ ուրախացնելու:

Երեսունեւհինգ հոգիէ կը բաղկանայ այս առաջին խումբը: Երկրորդ մըն ալ պիտի կազմուի մէկ ամիսէն: Կան ծնողներ ալ որ իրենք հոգացած են ծախքը, շատ մատչելի պայմաններով:

Ժամը **9.30**: Կառախումբը կը շարժի: Մանուկները կը ճռուողեն անմեղունակ խանդավառութեամբ մը: Ու կ'երգեն.— «Մեր հայրենիք», «Յառաջ նահատակ».—

Ե՞րբ սորվեցան, ի՞նչպէս սորվեցան:

Հարցուցէք իրենց հարազատներուն, եւ Կ. Խաչին:

— Ի՞նչու նորէն Նիս, շատ հեռու չէ՞: Իսկ ծախքը...

— Կարելի չեղաւ գտնել մօտաւոր վայր մը որ ներկայացնէր նոյն յարմարութիւնները: Ընդարձակ շէնք մը վարձած ենք երկու ամսուան համար, անկողիններով եւ բոլոր անհրաժեշտ պիտոյքներով:

— Հապա զուարթ տպա՞քը:

— Անոնք ալ պիտի օգտուին, համաձայն տրամադրելի գումարին: Մասնակիցները թեկնածուներ պիտի ընտրեն Լիոնի, Մարսէյլի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ: Որքան լայն միջոցներ ունենանք, այնքան շատ մանուկներ կ'օգտուին, արեւ ծծելով ու թարմանալով: Կը յուսանք աւելին կատարել յառաջիկային:

Անշուշտ փիզիքականին հետ հոգեկան օդափոխութիւն մըն ալ պիտի կատարեն այս բախտաւորները: Մէկ ամիս ապրելով միասին, խօսելով, խաղալով, երգելով, անոնց հոգին ալ պիտի զուարթանայ, պիտի հայանայ:

— Էտիկ, հայերէն խօսէ...

— Էլիզ, երգ մը չե՞ս գիտեր:

— Ժիրայր, քու արտասանութիւններդ սորվեցուր բոլորին:

«Կարաւան»ը մեկնեցաւ առաջնորդութեամբ երեք տիկիններու, որոնք ստանձնած են ամէն պատասխանատուութիւն:

Երգ ու արեւ,— շա՞տ է այս փոքրիկներուն համար, այնքան խորթ միջավայրի մը մէջ:

«Ապրեցէք, տղաք, բայց ոչ. մեզի պէս»...

ՎԱՀԷ

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ՀԱՐԹՈՒԵՑԱՒ

—•—

Անգլիա տեղի կու տայ Լիթվինովի ապառնալիքին առջեւ

— . —

Չորեքշաբթի առտու դարձեալ ծանրացած էր Նեղուցներու խնդիրը, անգլիական եւ խորհրդային պատուիրակութիւնները պնդած ըլլալով իրենց տեսակէտներուն վրայ: Այնպէս որ կը վախցուէր թէ խորհրդաժողովը պիտի լուծուի առանց գործնական ելքի մը յանգած ըլլալու: Բայց վերջին պահուն կարելի եղաւ միջին ճամբայ մը գտնել, եւ այժմ լաւատեսութիւն կը տիրէ վերջնական արդիւնքի մասին:

Առտուան նիստին մէջ, անգլ. պատուիրակութիւնը պնդեց որ Նեղուցները բաց մնան բոլոր մարտանաւերուն առջեւ, պատերազմի պարագային: Ռուսերը վճռապէս մերժեցին այս առաջարկը եւ Պ. Լիթվինով յայտարարեց թէ կը նախընտրէ ձգել - երթալ քան թէ ստորագրել այդպիսի պայման մը: Իրեն ձայնակցեցաւ Ռումանիոյ պատուիրակը: Այս կացութեան առջեւ, ժողովը յետաձգուեցաւ, որպէսզի անգլ. պատուիրակութիւնը հրահանգ ստանայ Լոնտոնէն:

Կէսօրէն վերջը, Պ. Փօլ Պոնքուռ նոր առաջարկ մը ներկայացուց, որուն համաձայն Նեղուցները գոց պիտի մնան, եթէ պատերազմ ծագի եւ Թուրքիան չէզոք ըլլայ: Այս առաջարկը ընդունուեցաւ, թէեւ Պուլկարիա կարգ մը վերապահումներ յայտնեց, իսկ Ռումանիա, Եուկոսլավիա եւ Ճափոն ժամանակ խնդրեցին, իրենց կառավարութեանց կարծիքը առնելու համար: Պոնքուռի առաջարկը գոհացում կու տայ Խ. Միութեան, քանի որ անոր տրամադրութեամբ Նեղուցները գոց պիտի մնան պատերազմիկ պետութեանց մարտանաւերուն առջեւ, բացի այն պարագայէն երբ հարկադրուած են գործադրել փոխադարձ աջակցութեան յանձնառութիւնը:

Ահաւասիկ Պոնքուռի բանաձեւը, որ իբրեւ յաւելուած պիտի կցուի 16րդ յօդուածին,— «Սակայն, Նեղուցներէն անցքը պիտի արգիլուի որ եւ է պատերազմիկ պետութեան մարտանաւերուն եւ օժանդակ նաւերուն համար, բացի 23րդ յօդուածով նախատեսուած պարագաներէն, ինչպէս եւ այն պարագայէն երբ փոխադարձ աջակցութիւն պիտի ընծայուի նախայարձակման ենթարկուած պետութեան մը»:

Համաձայնութիւն գոյացաւ նաեւ սա կէտին մէջ թէ Թուրքիա որ եւ է իրաւունք չպիտի ունենայ հսկողութիւն կատարելու, նոյնիսկ պատերազմի պարագային, Նեղուցներէն անցնող առեւտրական նաւերու բեռներու մասին: Գալով Սեւ ծովու հարեւան պետութեանց մարտանաւերուն, որոշուեցաւ որ եւ է խտրութիւն չդնել տարողութեան մասին, քանի որ 15,000 թոնէն աւելի տարողութիւն ունեցող մարտանաւերը զատ - զատ պիտի անցնին Նեղուցներէն:

Մնացեալ խնդիրները մեծ դժուարութիւն մը չեն ներկայացներ: Տակաւին առկախ կը մնայ Նեղուցներու յանձնաժողովին պահպանման խնդիրը: Ամէն պարագայի մէջ, ճամբան հարթուած է ընդհանուր համաձայնութեան մը համար:

*** Գերմանական թերթերը հաւանական կը գտնեն որ Թուրքիան ալ միանայ ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին: Անոնց կարծիքով, Ֆրանսա, Ռուսաստան եւ Ռումանիա կը վախնան գերմանական սպառնալիքէ մը, իսկ Անգլիա՝ նկատի ունենալով Իտալիոյ աշխարհակալութեան տենչը, կը փորձէ սիրաշահիլ Թուրքիան, որ լրջօրէն կը կասկածի իտալական ծրագիրներէն:

Մուսոլինի յետը կը քաշուի
Նոր ծրագիրներ որոճալու համար

—•—

Կը հաստատուի թէ Մուսոլինի Ռոքքա Տէլլէ Քամինաթէ պիտի քաշուի երկուշաբթի եւ աշխարհէն պիտի կտրուի քանի մը օր, հանգստանալու համար: Իրազեկներ գիտել կու տան թէ ամէն անգամ որ Մուսոլինի Ռոքքա կ'երթայ, վերադարձին կը բերէ քաղաքական կարեւոր ծրագիր մը:

Այս անգամ ալ այդպիսի ծրագիր մը կ'որոճայ: Անշուշտ գաղտնապահութիւն կը տիրէ իր մտադրութեանց մասին. բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ «Առաջնորդ»ը նոր ծրագիր մը պիտի ներկայացնէ Եւրոպայի խաղաղութեան համար: Այդ ծրագրին տրամադրութիւններէն մէկը պիտի ըլլայ վերաքննել Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը, մասնաւորապէս բարեփոխելով անոր 16րդ յօդուածը, որ պատժական տնօրինութիւններ կը նախատեսէ նախայարձակ պետութեան դէմ: Անգամ մը ճաշակած ըլլալով այդ յօդուածին համը, Իտալիա չուզեր կաշկանդուիլ ապագային: Մուսոլինի կ'ուզէ Եւրոպայի մեծ պետութիւններէն խմբակցութիւն մը կազմել նոր հիման մը վրայ, առարկելով թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ Վերսայլի դաշնագիրը հիմնուած են սխալ սկզբունքի մը վրայ,— յաղթական եւ պարտեալ պետութիւններ: Այս առթիւ, պիտի բացատրէ կարգ մը եւրոպական պետութեանց կենսական շահերը, համախորհուրդ՝ Գերմանիոյ հետ որուն հանդէպ շատ բարեկամական զգացումներ կը տածէ:

Այս առաջադրութեամբ, Մուսոլինի պիտի պահանջէ վերջնապէս չեղեալ նկատել Միջերկրականի ապահովութեան համար կնքուած համաձայնութիւնը: Իտալիոյ արտաքին նախարարը, որ Մուսոլինիի փեսան է, այս պարագան հասկցուցած է Հռոմի անգլիական դեսպանին, որ պատասխանած է թէ Անգլիա տրամադիր է գոհացում տալու, եթէ Իտալիա չօշափելի երաշխիքներ տայ Միջերկրականի փոքր պետութեանց.— Եուկոսլավիա, Յունաստան եւ Թուրքիա:

— • —

90 ՏԱՐԵԿԱՆ հասակին մէջ մեռաւ Փրոֆ. Կարպինսկի, որ Մոսկուայի Գիտութեանց Ակադեմիային նախագահն էր 1916էն ի վեր: Տիեզերական համբաւ կը վայելէր իբրեւ երկրաբան եւ հնէաբան: Ունի շարք մը կարեւոր երկեր: Թղթակից անդամ էր 13 օտար ակադեմիաներու կամ գիտական հաստատութեանց: Երիցագոյն անդամն էր խորհրդային գիտուններու կաճառին եւ կը մեռնի առանց տեսնելու իր չորս յոբելեանները, որ պիտի տօնուէին միաժամանակ, յառաջիկայ յունուար 7ին,— իր ծննդեան 90ամեակը, իր գիտական աշխատութեանց 70ամեակը, Գիտութեան Ակադեմիայի անդամակցութեան 50ամեակը եւ անոր նախագահութեան 20ամեակը:

Պոլսոյ Հայերն ալ կը հարցաքննուին...

ՊՈԼՍՕ, 15 յուլիս (Յառաջ).— Հոս եւս ոստիկանական պաշտօնեաներ ներկայացան հայ առեւտրականներու եւ արհեստաւորներու, պահանջելով շատ մը տեղեկութիւններ անոնց զբաղումի, տարիքի եւ վիճակի մասին, աւելցնելով նաեւ կատակի ձեւով թէ «կը սիրէ՞ք Ֆրանսան», «եթէ կը սիրէք զայն, ի հարկին պիտի կրնաք անշուշտ վերցնել 35 քիլօ եւ հրացան մը»:

Երբ մեր հայրենակիցներէն ոմանք կը հարցնեն թէ ինչ բանի համար են այս հարցաքննութիւնները, պաշտօնեաները կը պատասխանեն թէ իրենք բան մը չեն գիտեր եւ պարզապէս նահանգապետարանի մէկ հրահանգն է որ կը գործադրեն:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՎԱՐԱՆՈՒՄՆԵՐԸ

Անգլիոյ արտաքին նախարար Պ. Իտըն իր արձակուրդէն վերադարձած ըլլալով, դահլիճը նիստ գումարեց չորեքշաբթի օր եւ երկու ժամ խորհրդակցութիւններ կատարեց քաղաքական կացութեան մասին: Անգլ. կառավարութիւնը կը նախընտրէ սեպտեմբերին յետաձգել Լոքառնոցիներու ժողովը, քանի որ Իտալիա եւ Գերմանիա չեն մասնակցիր, իսկ Ֆրանսա կը պահանջէ անմիջապէս գումարել: Հաւանական է որ Անգլիա տեղի տայ եւ ժողովը գումարուի երեք պետութեանց մասնակցութեամբ (Անգլիա, Ֆրանսա եւ Պելժիա):

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, հարցումի մը պատասխանելով, Պ. Իտըն յայտարարեց թէ Եւրոպայի ներկայ կացութեան մէջ յարմար չէ ազդարարել Գերմանիոյ թէ ոչ - բարեկամական պիտի համարուի որ եւ է միջամտութիւն՝ Աւստրիոյ կամ Չեխոսլովաքիոյ հողային ամբողջութեան եւ անկախութեան դէմ: Ուրիշ հարցումի մը պատասխանելով, նախարարը յայտարարեց թէ ի զօրու կը մնայ Եուկոսլավիոյ, Յունաստանի եւ Թուրքիոյ հետ կնքուած նաւային համաձայնութիւնը, հակառակ պատժական տնօրինութեանց բարձման:

Հակառակ այս վերապահութեան, Հռոմէն հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Մուսոլինի հրամայած է անմիջապէս Լիպիայէն ետ կանչել երեք զօրաբաժիններ, փարատելու համար Անգլիոյ կասկածները:

Պանք տը Ֆրանսի խնդիրը

Ելմտական նախարար Պ. Վէնսան Օրիոլ չորեքշաբթի օր ելմտական յանձնաժողովին առջեւ պարզեց կառավարութեան տեսակէտները՝ Պանք տը Ֆրանսի սահմանադրութեան վերաքննութեան մասին: Այս առթիւ խնդրեց անմիջապէս քննել նոր ծրագիրը, որ զանազան փոփոխութեանց ենթարկուած է: Կարգ մը անդամներ ուժգնօրէն բողոքելով հեռացան ժողովէն: Առաջարկուեցաւ մէկ օր յետաձգել, բայց մերժուեցաւ: Նախարարը տեղեկութիւններ հաղորդելով, յայտնեց թէ չահագիտութիւնը խափանելու համար, կառավարութիւնը յուլիս 16էն սկսեալ դադրեցուցած է սակարանին մէջ արձանագրել եւ որ եւ է գործառնութիւն կատարել Պանք տը Ֆրանսի բաժնեթուղթերուն վրայ, մինչեւ օրէնքին քուէարկումը: Ուրեմն, երէկուընէ սկսեալ չեղեալ պիտի համարուի որ եւ է գործառնութիւն՝ Պանք տը Ֆրանսի արժեթուղթերուն վրայ, բացի մասնաւոր արտօնութենէ: Յետոյ պարզելով իր ծրագիրը, նախարարը շեշտեց թէ անհրաժեշտ է որ երկրին կենդանի ուժերը լայնօրէն մասնակցին Պանք տը Ֆրանսի վարչութեան, թէ անոր ընդհ. ժողովին մէջ ներկայացուցիչներ պէտք է ունենան վաճառականութիւնը, ճարտարարուեստութիւնը, հողագործութիւնը եւ աշխատանքը եւն.:

Յանձնախումբը ընդունած ըլլալով օրինագիծը, երեսփ. ժողովը երէկ սկսաւ քննել զայն:

*** Երեսփ. ժողովը երէկ սկսաւ քննել նաեւ ռազմանիւթերու շինութեան ազգայնացման օրինագիծը: Օդանաւային յանձնաժողովը մերժած է այս ծրագիրը, իսկ նաւայինը՝ հաւանութիւն յայտնած:

Գործարանները պէտք է պարպուին

Ներքին նախարարը տասը օր առաջ բացատրած էր Աշխատանքի Դաշնակցութեան վարիչներուն, թէ անհրաժեշտ է վերջ տալ գործարաններու գրաւման: Կազմակերպութեան վարիչները նոր վերադարձած ըլլալով Լոնտոնի ժողովէն, նոր տեսակցութիւն մը ունեցան նախարարին հետ եւ ապա յայտարարութիւն մը հրատարակեցին, որ կ'ըսէ.—

1.— Նկատելով որ անմիջապէս բանակցութիւններ պիտի կատարուին վէճերը կարգադրելու համար եւ ի հարկին իրաւարարութեան պիտի դիմուի.— 2. Որ ո եւ է բանուոր չպիտի արձակուի գործադուլի պատճառով,— 3. Որ բանուորները առանց վերապահութեան յանձն կ'առնեն յարգել գոյացած համաձայնութիւնները, կառավարութիւնը պիտի միջամտէ գործատէրերուն մօտ, որպէսզի իրենց կարգին յարգեն յանձնառութեանց տառն ու ոգին:

Նախարարին տեղեկութեանց համաձայն, Փարիզի եւ նահանգներու մէջ մինչեւ յուլիս 7 բանուորները գրաւած էին 1171 հաստատութիւններ: Յուլիս 11ին այս թիւը իջած էր 1007ի, իսկ 14ին՝ 613ի: Բանուորներուն թիւն ալ, որ 120,380 էր յուլիս 7ին, 73,700ի իջած էր յուլիս 14ին:

Հրեաներու վախերը Աւստրիոյ մէջ

Աւստրօ-գերմանական դաշինքը լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ Աւստրիոյ Հրեաներուն: Իրենց թերթերն ալ չեն ծածկեր այս պարագան, դիտել տալով թէ նոյնիսկ տնտեսական տեսակէտով շատ գէշ է հեռանկարը: «Վիէննայի հրեայ համայնքը արդէն ստիպուած է հոգալ 65,000 չքաւոր անդամներ, իսկ հրեայ բնակչութեան թշուառացումը կ'աւելնայ վրդովիչ համեմատութեամբ: Հրեաները գործի եւ առեւտուրի ասպարէզէն քշելու քաղաքականութիւնը կը զարգանայ քանի մը տարիէ ի վեր: Վերջին տարիներու ընթացքին յարձակման ենթարկուեցան մեր քաղաքական դիրքը եւ փոքրամասնութեան իրաւունքները, թէեւ սահմանադրութիւնը կ'երաշխաւորէ զանոնք: Ճնշուած ազգայնականութիւնը սկսած է սրբել մեր իրաւունքները եւ հաւանական է որ օգտագործեն աւստրօ-գերմանական դաշինքը եւ Հրեաներուն հետ վարուին այնպէս ինչպէս Գերմանիոյ մէջ: Մենք պէտք է աչքի առջեւ ունենանք այս իրողութիւնները եւ մերժենք մէկ թիզ տեղի տալ մեր իրաւունքներուն մէջ որոնք երաշխաւորուած են մեր երկրին սահմանադրութեամբ»:

***Յուլիս 25ին ընդհ. ներում պիտի հռչակուի Աւստրիոյ նացիներուն համար (հիթլէրական), վարչապետ Տոլֆուսի սպանութեան Բ. տարեդարձին առթիւ: Այս ներումէն պիտի օգտուի նաեւ Տոքթ. Րինթէլէն, Սթիրիոյ երբեմնի կառավարիչը, որ 20 տարի թիապարտութեան դատապարտուած էր, իբրեւ մեղսակից Տոլֆուսի սպանութեան: Կ'ըսուի թէ Տոքթ. Շուշնիկ այս շաբթու Հայրենիքի Ճակատի ընդհ. խորհուրդին անդամ պիտի նշանակէ կարգ մը նացիներ, զանոնք սիրաշահելու համար:

Աւստրիոյ ֆաշական կազմակերպութեան օրկանը ջերմապէս շնորհաւո-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Հայ կեանքը լի է խորհուրդներով, Հայոց պատմութիւնը՝ տարօրինակ, երբեմն, անբացատրելի երեւոյթներով:

Անոնք որ վարժուած են կարգի ու կանոնի, հաստատուած ու քարացած սկզբունքներու կամ վարդապետութիւններու, անոնց համար անհասկնալի կը թուի հայ պատմութիւնը. հարուստ՝ «տարականոնութիւններ»ով, «պատահականութիւններով» ու «դիպուածներ»ով:

Խորունկ ակնարկ մը, Հայոց պատմութեան փուլերուն մօտէն ուսումնասիրութիւն մը միայն կրնան պարզել ինչ որ «անհասկնալի» կը թուի եւ ինչ որ «տարականոնութիւն» կը համարուի:

Դժուար է պատճառաբանել, թէ Հայը ինչպէս պահեր է իր գոյութիւնը դարերու ընթացքին, ինչպէս անցուցեր է փոթորիկները, որոնք իրեն ժամանակակից շատ ժողովուրդներ քշած տարած են: Լեզո՞ւն, կրօ՞նքը, ցեղային ոգի՞ն,— անշուշտ, հզօր ազդակներ իր գոյութեան պահպանման համար, բայց երբեք գոհացուցիչ բացատրողականը իր պատմութեան, որ պարզ, ֆիզիքական գոյութիւն մը չէ. այլ գոյութիւն մը որ կեանք է նաեւ, այսինքն՝ ստեղծագործութիւն, այսինքն՝ յեղաշրջում դէպի լաւն ու բարձրագոյնը, դէպի ոգեկան բարձունք մը, որուն կը ձգտին դեռ Հայէն շատ աւելի հզօր ժողովուրդներ ու կազմակերպուած ազգեր:

Այս խորհուրդով եւ կամ «տարականոնութիւններ»ով չէ որ կ'ուզենք զբաղիլ: Ուզեցինք մատնանշել երեւոյթը, վեր առնելու համար միայն այդ բազմաթիւ «տարականոնութիւն»ներէն մէկը միայն, որ Դաշնակցութիւնն է: Անոր գոյութիւնն ու գործունէութիւնը, հմայքն ու ներշնչած հաւատքը:

Ո՞ւր է, արդարեւ, գաղտնիքը Դաշնակցութեան փարթամ գոյութեան, անոր անսպառ կենսունակութեան, հակառակ իր անցուցած փոթորիկներուն, իր ենթարկուած քարկոծումներուն եւ իր դէմ ու իր շուրջ բարձրացող վայնասուններուն:

Իր գոյութեան առաջին օրէն իսկ ան, Դաշնակցութիւնը, հայ ժողովուրդի համար «պառակտումի» աղբիւր դարձաւ: Ոտքի կեցան, երբեմն անկազմակերպ ու տարերային եւ երբեմն կազմակերպուած ձեւով, հանրային բազմաթիւ ուժեր, աւանդութիւններ ու վարդապետութիւններ, եւ փորձեցին խեղդել զայն: Պայքարեցան բոլոր ճակատներոն վրայ, քաղաքական, կրօնական, մտաւորական ու ընկերային, պահելու համար եղածը, եւ ճզմելու համար նորածին այլ առոյգ պատանին, որ Վահագնի մը ծնունդով, կուգար յեղաշրջելու դարերու ընթացքին հաստատուած կարգերը եւ գաղափարները:

Պայքարը ինչպէս երէկ, կը շարունակուի դեռ այսօր ալ, աւելի կազմակերպուած ձեւով, բայց Դաշնակցութիւնը կը մնայ անսասան, ինչպէս երէկ, ու պիտի մնայ նոյնը վաղը, եթէ աւելի ուժգնութեամբ շարունակուի ան:

Տարօրինակ է այս պայքարը, որ ձեւ ու գոյն կը փոխէ, բայց ոչ միայն չի տկարանար այլ եւ կը զօրանայ, ինչպէս այն կուսակցութիւնը որուն դէմ ուղղուած է ան:

Կը պայքարին պահպանողական տարրերը, կը պայքարին քաղքենի մտայնութեան ներկայացուցիչները, ադաներու մնացորդները, ազգային հաստատութեանց մէջ ծուարած «իշխանաւոր»ները, մոլի ու յետադէմ կղերականները, եւ վերջապէս «կուսակցութիւն» մը, այս խառնուրդէն վիժած, որ ստեղծուած է յատկապէս Դաշնակցութեան դէմ քար գլտորելու գերագո՛յն առաքելութեամբ...

Ու ի՜նչ ամբաստանութիւններ, հասարակութիւնը նախապաշարելու եւ գրգռելու համար.— Ազգը «պառակտած», եկեղեցին «կործանած», հայրենիքը «աւերակ» դարձուցած, ժողովուրդը «բնաջնջած» ... կարելի՞ է դեռ հաւատք ունենալ Դաշնակցութեան վրայ եւ ուժ տալ անոր հանրային գործունէութեան...

Այս բոլոր «փաստեր»ը սակայն անզօր կը մնան, որովհետեւ հայ ժողովուրդը լսելով հանդերձ այս ամէնը, կը շարունակէ հաւատք ունենալ Դաշնակցութեան վրայ. կարդալով հանդերձ «փաստալից» ու «պատմական» վաւերագիրներով հարուստ պարսաւագիրներ, դարձեալ իր վստահութիւնը, անձկալից պահերու մէջ, անոր կուտայ:

Անիկա, Հայը, գիտէ թէ Դաշնակցութիւնը «պառակտած» է հայ ժողովուրդը, բայց գիտէ նաեւ թէ ան է եղած որ ազատութեան արեգակը վառած է Հայոց նորագոյն պատմութեան մէջ, գորշ ու սարսուռ դարերէ ետք, յեղաշրջելով հայ ժողովուրդի ոգին, կեանքը եւ պատմական հեռանկարները:

Հայը գիտէ թէ Դաշնակցութիւնը «կործանած»է հայ եկեղեցին, բայց գիտէ նաեւ թէ Դաշնակցութիւնը կործանած է ոչ թէ դարաւոր հաստատութիւնը, որ ազգային պատմական գրաւականներէն մէկն եղած է եւ ուժ մըն է դեռ մեր օրերուն, այլ պայքարած է եկեղեցական այն ապօրէն ու կեղծ իշխանաւորներուն դէմ, որոնք ուզած են եկեղեցիէն դուրս ազգային ու քաղաքական բոլոր գործերը իրենց արդեցութեան ենթարկել եւ չարաչար գործածել իրենց հոգեւոր կոչումն ու ազդեցութիւնը:

Հայը գիտէ վերջապէս թէ Դաշնակցութիւնը «աւերակ» դարձուցած է հայրենիքը եւ «բնաջնջման» առաջնորդած ժողովուրդը, բայց ան գիտէ, ու լաւ գիտէ, նաեւ որ Դաշնակցութիւնը ստեղծած է ինչ որ այսօր «հայրենիք» կ'ըսեն: Ան է որ, ցնորական հայրենիքէն իրականութեան շունչը տուած է. ան է որ երգերու մէջէն ու երկինքներէն կեանքի կոչած, գետին իջեցուցած է հայրենիքի գաղափարը, շօշափելի մարմին դարձնելով զայն. ան է որ հայրենիքի զգացումը սնունդ դարձուցած է հայ մարդուն համար եւ օր մըն ալ, քարտէսներու վրայ «պատմական» անունով ծանօթ Հայաստանը այսօրուան ապրող, շնչող Հայաստանին վերածած է, Թուրքին լեզուն իսկ «Հայաստան» բառին վարժեցնելով...

Գիտէ հայ ժողովուրդը, յաճախ ալ, կը զգայ թէ Դաշնակցութիւնը ըրած է այս բոլորը, անշուշտ մեծ զոհաբերութիւններու գնով, բայց սկսելով նախ իրմէ:

Հայ ժողովուրդը գիտէ, թէ սխալներ գործուած են Դաշնակցութեան գործունէութեան ընթացքին, վրէպներ պատահած են ու դեռ կրնան պատահիլ:

Բայց գիտէ նաեւ որ չկայ կազմակերպութիւն մը, որ իր գործնական աշխատանքներուն մէջ չունենայ սայթաքումներ, չկայ ազգ մը՝ որ հայրենիք ստեղծել ուզէ եւ աղէտներու եւ զոհաբերութեանց չենթարկուի:

Անշուշտ, եղած են սխալներ Դաշնակցութեան բարդ ու բազմամեայ գործունէութեան ընթացքին. պատմութիւնը պիտի ըսէ օր մը, իր անաչառ խօսքը, բայց, կասկած չկայ, որ նոյն պատմութիւնը Դաշնակցականներու վրէպները պիտի բանէ աւելի քան Դաշնակցութեան. Դաշնակցականն է որ յաճախ վրիպած է, բայց ոչ Դաշնակցութիւնը, որ իր ոգիով, իր հետապնդած նպատակներով, եւ իր ներշնչած ազատատենչութեամբ ամբողջական հայութեան պատկերով կը ներկայանայ. մաս մը՝ ամբողջէն, անոր տենչերովը եւ պահանջներով տոգորուած:

Գիտնալով այս ամէնը, Հայը, ինչպէս երէկ, այսօր ալ իր հաւատքը կը պահէ անսասան Դաշնակցութեան հանդէպ, որովհետեւ ան է որ հայրենիքի ճշմարիտ զգացումը կը ներշնչէ իրեն. զոհաբերութեան կը հրաւիրէ բոլորը իրեն հետ, անձնուիրութեան օրինակը կուտայ եւ վերջապէս գիտէ իր արիւնն ալ տալ իր ժողովուրդին ու հայրենիքին բարօրութեան համար, եթէ պահանջուի: Այդ ոգիով բացուած է իր հարուստ պատմութիւնը եւ անշեղ կը շարունակուի, — ահա թէ ինչու Դաշնակցութիւնը ոտքի կը մնայ դեռ այնքան փոթորիկներէ ետք. կ'ապրի կենսունակ եւ աւելի քան երբեք հզօր ու աւշալից:

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»Ի)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՎԻԵՆՆԱՅԷՆ

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նախորդ ամիս Հ. Ն. Ակինեան բանասիրական նպատակներով Հռոմ կը գտնուէր: Մեկնումէն մէկ շաբաթ յետոյ արդէն կը տեղեկագրէր թէ այս գիտական ճամբորդութիւնը մեծ ու անակնկալ արդիւնքներ տուած էր:

Իր Վիեննա վերադարձին՝ առաջին առիթը կ'օգտագործեմ հետը տեսակցութիւն մ'ունենալու իր նոր յայտնութիւններուն վրայ «Յառաջ»ի թղթակցութիւն մը գրելու համար:

— Գո՞հ էք ձեր ձեռք բերած արդիւնքներէն:

— Յուսացածէս շատ աւելի, կը պատասխանէ համեստ ժպիտով մը: Ասկից առաջ պատեհութիւնն ունեցած էի Գերմանիա, Ֆրանսա, Լեհաստան նման ճամբորդութիւններ կատարելու եւրոպական կեդրոններու մէջ պահուած հայ ձեռագիրներն երեւան բերելու եւ հետազօտելու համար: Հռոմի մէջ թէեւ կարճ ժամանակ կեցայ, բայց շատ նորութիւններ գտայ:

— Վատիկանի գրադարանի՞ն մէջ կատարեցիք ձեր պրպտումները:

— Ոչ, Հայկական Ս. Վլաս վանքի քահանայապետական Լեւոնեան հայ դպրոցի մատենադարանին մէջ: Հոս մանրամասն ուսումնասիրեցի 110 հայ գրչագիրներ Ը. դարէն մինչեւ ԺԵ. դար: Ասոնք գրեթէ ամբողջութեամբ չքննուած ձեռագիրներ են եւ շատերը մինչեւ հիմա անծանօթ կը մնային: Մանրամասն ցուցակագրեցի զանոնք: Ձեռագիրներուն նիւթը եկեղեցապատական է:

— Գիտական եւ բանասիրական արժէք ներկայացնող ի՞նչ կտորներ գտաք:

— Շատ գոհ էի «Յունական Ցայսմաւուրք» մը գտնելով, որ Ը. դարուն հայերէնի թարգմանուած է եւ ԺԴ. դարու ձեռագրով մեզի հասած: Այս շատ հազուադէպ օրինակը շատ կարեւորութիւն ունի Ցայսմաւուրքի զարգացումն ուսումնասիրելու պարագային: Յետոյ պիտի յիշեմ Գրիգոր Վկայասէրի կազմած մէկ «Ճաշոց»ը ԺԲ. դարէն, նմանապէս մեծ արժէք ներկայացնող, հայ Տօնացոյցի ուսումնասիրութեան համար: ԺԵ. դարէն երեւան բերի նաեւ Ֆրիկի «Տաղերը», բանաստեղծական երգերու հաւաքածոյ մը՝ հոգեւոր եւ աշխարհիկ բովանդակութեամբ: Միայն սա վերջին ձեռագրի մասին անորոշ կերպով խօսք կ'ընէ Հ. Ղ. Ալիշան, մնացածներու մասին որ եւ է յիշատակութիւն չէ ըրած հայ բանասիրութիւնը:

— Վարդապետ, կարծեմ թէ Հռոմի ուրիշ մատենադարաններու մէջ ալ հայ գրչագիրներ կան:

— Այո, ճիշդ է. ես ալ պրպտեցի զանոնք, բայց արժէքաւոր բան մը չգտայ: Չմոռնամ յիշել թէ բազմաթիւ գրքերու գոյութեան վերահասու եղայ, որոնք հայ հնագոյն մամուլի ներկայացուցիչներն են (incunable), արդէն ծանօթ հազուագիւտ մատեաններու կողքին, մոռացութեան մատնուած կտորներ են ասոնք:

— Վարդապետ, գիտցածիս համաձայն մեր հին մատենագրութեան ընդարձակ եւ լրիւ պատմութիւնը պիտի գրէքքիչ առենէն: Տասնեակ տարիներու ձեր թափած աչքի լոյսը հարկաւ քանի մը տարիէն հայ ազգին պիտի տայ այդ շատ անհրաժեշտ հեղինակութիւնը:

— Ձեմ կրնար առաջուց ըսել թէ՝ երբ կրնամ աւարտել այդ գործը, որուն նուիրած եմ ամբողջ կեանքս: Թէեւ Էջմիածնի մէջ 5000ի չափ ձեռագիրներ ուսումնասիրած եմ, կը փափաքէի, Փարիզի, Լոնտոնի, Օքսֆորտի եւ մանաւանդ Երուսաղէմի գրչագիրներն ալ մանրամասն աչքէ անցընել: Պէտք է շեշտել որ այսպիսի ուսումնասիրութիւններ բազմաթիւ դժուարութիւններու կապուած են, բնականաբար նիւթականի պակասը գրեթէ անկարելի կը դարձնէ ամէն հետազօտութիւն: Նիւթականի դժուարութենէն աւելի զգալի է ինչ ինչ անձերու անքաղաքավարութիւնը՝ իրենց գրադարանն անվերապահօրէն գրչի մշակին տրամադրելու:

Վարդապետն իրաւացի դառնութեամբ կ'արտասանէ այս վերջին խօսքերը:

Կ'ապրինք դարու մը մէջ՝ որ իւրաքանչիւր ազգէ մշակութային հարստութիւններ կը պահանջէ՝ իբրեւ պայման ինքնարժեցման:Շատ անգամ յեղյեղուած է այս միտքը մեր մամուլին եւ հաւաքոյթներուն մէջ: Եւ երբ այսօր նոյն կէտին վրայ կը հրաւիրեմ մեր մշակոյթի պահապաններուն ուշադրութիւնը, ըսել չեմ ուզեր թէ՝ օժանդակելու ենք սովորական բանասէրի մը: Հ. Ն. Ակինեան, մեր իմացական մշակոյթին հզօր ջահակիրը, ամենօրեայ հետախոյզ մը չէ, անոր գրչին երկունքները անցեալը պիտի վերակենդանացնեն եւ ապագային նոր նոր կեանքեր պիտի շնորհեն: Ան այլ եւս դադրած է միայն ազգային դէմք մը ըլլալէ եւ համաշխարհային իմացականութեան ոլորտներուն հասած է:

Գիտնանք գնահատել մեր արժէքները, որպէսզի օտարներն ալ յօժարին յարգել մեր մշակոյթը:

Ա. ԳԱՐԱՄԱՆԼԵԱՆ

ՐԱՖՖԻԿԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթէ մը աւելի է որ «Յառաջ»ի չորրորդ էջին մէջ կ'երեւի յայտարարութիւն մը: Տասնամեայ Րաֆֆիի նուագահանդէսը: Երեք - չորս տարի կայ որ այս փոքրիկը կը թեւածէ երաժշտութեան բարձրագոյն պարունակներուն մէջ, յանուն կատարելագործութեան:

Ան, քանի մը շաբաթ առաջ, հռչակաւոր Թիպէրժի Երաժշտանոցին տարեկան նուագահանդէսին մէջ ունեցաւ շողշողենի յաղթանակ մը, անգամ մը եւս չէշտելով իր կեդրոնական դիմագիծը անչափահաս դաշնակահարներուն մէջ: Քննութեան մէջ ալ տարցաւ առաջին վկայականը, իբրեւ հրաշափառ նուագող արուեստագէտ: Վիրթիւէօզ մըն է ան հիմակ:

Ու ներկայիս, կը բացուի Րաֆֆիկին ասպարէզ իջնելու շրջանը:

Որոշուեցաւ որ ան՝ առաջին անգամ երեւի իր ազգին առջեւ, նախ Փարիզ, յետոյ գաւառները:

Որոշուեցաւ որ առաջին անգամ, լսեն զինքը Արմէնները ու ծափահարեն իրենց արտակարգ հայրենակիցը, այս փոքրիկ Արմէնը:

Ազգային արժէքները սիրող ամէն Հայու պարտքն է ուրեմն ներկայ ըլլալ այս հանդէսին, ընծայելու համար մեր մեծատաղանդ տղուն սրահ մը, բերնէ բերան լեցուն: Եւ այս, ի վարձատրութիւն իր երեք - չորս տարուան աշխատանքին ու յառաջդիմութիւններուն, ինչպէս նաեւ ի քաջալերութիւն իր այն միւս աշխատանքին ու սիրոյն, որ ունեցաւ սորվելու համար իր լեզուն, իր պատմութիւնն ու աշխարհագրութիւնը:

Լիքը սրահով մը պիտի ներկայանանք Րաֆֆիկին՝ ըսելու համար անոր.

— Սիրելի հրաշք տղայ, ահա քու ազգդ, որ խանդավառութեամբ կը գնահատէ քու աշխատանքդ, քու զոհողութիւններդ, ինչպէս նաեւ քու հրաշափառ տաղանդդ: Սիրելի Րաֆֆի, դուն ասկէ յետոյ շատ պիտի ունենաս լեցուն սրահներ, սակայն մի մոռնար որ քու արուեստագէտ մկրտուելէդ վերջ՝ առաջին անգամ ազգակիցներդ լեցուհին սրահդ: Սիրելի փոքրիկ, բարի ճանապարհ քեզի դէպի միջազգային համբաւ: Չմոռնաս մէկ բան՝ թէ դուն Հայ ես ու զաւակն ես այս մեծ ու մեծապէս տառապող ազգին որ իր աղէտներուն մէջ իսկ երկունքի ստեղծագործական ցաւերով կը ծնի լոյսեր, այսինքն տաղանդներ: Եղիր այնպէս ինչպէս ես հիմակ քու համեստ ու համակրելի բնութեամբդ: Մի՛ պարծենար տաղանդովդ այլ պարծենցիր արմէնութեամբդ: Ճշմարիտ արմէնութիւնը առաքինութիւններու փունջ մըն է եւ մեծագոյն տաղանդը: Մի՛ քաշուիր ու հպարտութեամբ ըսէ բոլոր ազգերուն քու Արմէն ըլլալդ: Մենք ինչո՞ւ խպնինք, թող ազգերը խպնին մենէ, քանզի ամէն ազգ առաւել կամ նուազ մեղք մը գործած է մեզի դէմ: Մեր բարութիւնը մեր եղբայրներուն սահմանէն անդին չէ անցած: Մեր հզօրներն անգամ չարիք չեն գործած մենէ դուրս, ընդհակառակն անոնք իրենց ուժը պարպած են օտար աւազաններու մէջ:

Ուրեմն ուրբաթ երեկոյ, ազգովին ժամադրուած Կաւօ Հաստատութեան Սալ տէ Քուաթոր սրահին մէջ, լսելէայն այս խօսքերը պիտի ըսենք հրաշք տղուն:

Այնտեղ լիուլի պիտի լսենք մեր դաշնակահարը իր տաղանդին բազմաճիւղ ծաղկումին մէջ: Երաժշտագէտներն ու երաժշտասէրները զարմանքի եւ հիացումի մէջ պիտի տեսնեն Րաֆֆիին հասունութիւնը իր ըմբռնումին, խորութիւնը իր զգացումին, անթերի ճարտարութիւնը իր թէքնիքին, գունագեղութիւնը իր բանալիք տեսիլներուն եւ թեւածումը բարձրագագաթ երգացանկին մէջ, ինչպէս նաեւ ամպրոպային ուժգնութիւնը իր հրաշունչ արուեստին մէջ:

Իր կողքին, երբեմն պիտի տեսնենք իր հայրը, ծանօթ դաշնակահար եւ դաշնակուսոյց Ս. Պետրոսեանը, որ պիտի ընկերանայ իր զաւակին երկրորդ դաշնակով: Պ.Ս. Պետրոսեան Թիպէրժի երաժշտանոցին մէջ գնահատուած ուսուցիչ մըն է, հեղինակը ըլլալէ վերջ հրաշք տղուն:

Ըսինք թէ Րաֆֆի Պետրոսեանը այսօր յունիս 17ին, Սալ Կավոյի մէջ, Թիպէրժեան տարեկան նուագահանդէսին, տարաւ մեծ յաղթանակ մը, որուն մասին գրեց արդէն Ս. Արամեան:

Այդ առիթով արտայայտուեցան ֆրանսերէն թերթերն ալ: Հայը շատ կը սիրէ իր արժէքներուն մասին լսել կարծիքը օտարներուն: Հայուն համար տոկա գերագոյն վաւերացումն է: Մեր ձեռքին տակ ունինք այդ թերթերէն երկու հատ: Ահա թէ ինչ կը գրեն անոնք.

— «Նշանաւոր են արդիւնքները: Երկսեռ դաշնակահարները արժանի են ամէնէն անկեղծ շնորհաւորութեանց: Մասնաւորապէս, սակայն, Րաֆֆի Պետրոսեանը որ հզօր գեղեցկութեամբ մը դաշնակահարեց Լիցի «Լա ֆանթէզի հօնգրուազ»ը: (Քոմէտիա):

Ահաւասիկ երկրորդը.

— «Առանց յաւակնելու տարրալուծել իւրաքանչիւրին առաւելութիւնները՝ սակայն նօթենք անունները անոնց որոնց արժանիքները յայտնուեցան: Մասնաւորապէս Րաֆֆի Պետրոսեանը զարմանալի վերարտադրողը Լիցի «Լա ֆանթէզի հօնգրուազ»ին:

(Առ Միւզիքալ)

×

Ուրեմն, այսօր ուրբաթ գիշեր, մեր զուարթուն տղան պիտի տեսնենք իր դաշնակին առջեւ, իբրեւ հրաշալի թարգմանիչ Պախի, Վէպէրի, Լիցի, Շօփէնի, Փարատիի,Տէպիւսիի,Սկարլաթիի, Սկրիապինի եւ Կլինքա Պալաքիրէվի հոգեմատեաններուն մէջ:

Ու թարգմանութիւններու գեղեցիկ պահերուն, պիտի տեսնէք թէ ինչպէս այս տասնամեայ մոգը, դաշնակէն կը հանէ քաղցրութեան գոյներ, կը ժայթքէ աստղեր, կը կատարէ ձայնական հրախաղութիւններ, սպիտակ լոյսեր, կը ցուցադրէ հոգեկան վիհերու եւ լեռնակատարներու բանկում-

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀԸ

(1914 — 1915)

I

ՌՈՒՍ - ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Միեւնոյն ժամանակ, ամէն կողմէ բարոյական ճնշում գործ կը դրուէր՝ դրական կերպով վճռելու կամաւորական գունդերու խնդիրը եւ ստանձնել կազմակերպութեան ղեկավարութիւնը: Եթէ չեմ սխալիր, նոյն իսկ արդէն հեռագրով կանչուած էր ապագայ վարիչներէն Անդրանիկը:

Այսպէս էր մթնոլորտը երբ Թիֆլիզ հասայ, ուր շարք մը խիստ կարեւոր նիստեր ունեցանք կուսակցական ղեկավարութեան լայն շրջանի մը հետ:

Որոշ կը յիշեմ միայն Տոքթ. Զավրիեվի քրոջ տան մէջ տեղի ունեցած ժողովները: Խաչատուր Կարճիկեանը կը նախագահէր նիստին: Որքա՛ն փոխուած, հասունցած տեսայ այդ մարդը. խոհադէմ, ինքնամփոփ, մեթոտիկ եւ տրամաբանող. նկատելի էր որ կը վայելէր հեղինակութիւն նոյն իսկ աւելի հին ընկերներու մէջ: Ընկերներէն, որոնք ներկայ էին մեր ժողովներուն, կը յիշեմ Ա. Շահխաթունեանը, Բագրատ Թօփչեանը, Կոբինը, Զավրիեվը, Արշակ Թադէոսեանը, Տոքթ. Տէր Դաւթեանը: Իմ զեկուցումը Հայաստանի Բիւրոյի Պոլսոյ հաստուածի տեսակէտներու մասին, քննուեցաւ երկար, խոր լրջութեամբ եւ բազմակողմանի: Ինծ համար սակայն պարզ էր արդէն, որ Թիֆլիզի ընկերներու մէջ կը գերակշռէր ռուս բանակին սկիզբէն իսկ կամաւորական գունդերով մասնակցելու տեսակէտը. ժողովրդական խաւերու խանդավառ ցոյցերը եւ միթինկները, մեր շարքերուն եւ մարտական տարրերու յամառ պահանջները ազդած էին անոնց վրայ. կը խորհէին որ կարելի չէր տարերային այդ բուռն շարժումը եւ շարքերու տրամադրութիւնները թողուլ ճակատագրին, նա կրնար վնասակար հուներու մէջ մտնել կամ գործիք դառնալ ռուս հրամանատարութեան: Կը մշակէին կարգ մը պայմաններ կազմուելիք գունդերու մասին եւ պահանջներ (գունդերու հրամանատարական կազմի իրաւասութիւններու, Ազգային Բիւրոյին ենթարկուելուն, Թրքահայ ժողովրդի կանխակալ պաշտպանութեան): Ի նըկատի ունէին նաեւ Թրքահայաստանի ազատագրման խնդիրը, կայսրը հանդիսաւորապէս պէտք է յայտարարէր իր խոստումը այդ մասին. Տոքթ. Զավրիեվ այդ նպատակով Փեթերպուրկ պիտի մեկնէր:

Խօսակցութիւններէն եւ վիճաբանութեան ընթացքէն տեղեկացայ, որ Թիֆլիզի մէջ բոլոր հոսանքներէ կազմուած է Ազգային Բիւրօ (կարծեմ առանց սոց. դեմոկրատներու) եւ որ մերոնք կամաւորական գործի կազմակերպումը եւ ղեկավարութիւնը անոր կ'ուզեն թողուլ: Ի նկատի ունէին արդէն գունդերու հրամանատարները եւ հրաւիրած էին զանոնք:

Ես կողմնակից էի Պոլսոյ ընկերներու երկրորդ տեսակէտին, — պատրաստ ուժեր ունենալ. չխառնուիլ ռուսական բանակին, մնալ կրաւորական դիրքի մէջ եւ ծայրայեղ կամ նպաստաւոր վայրկեաններուն ուժերը ի յայտ բերելու: Երկարօրէն խօսեցանք ու վիճեցանք այս հարցին շուրջ:Թիֆլիզի ընկերները արդէն բաւականաչափ խրած էին գործօն մասնակցութեան մէջ, համոզուելու համար իմ կամ Պոլսոյ ընկերներէ ոմանց բերած փաստերէն:

Անսահման հաւատք եւ ոգեւորութիւն կը տիրէր կովկասահայութեան բոլոր խաւերուն մէջ. հաւատք ռուսական ուժերու նկատմամբ, հաւատք որ վերջապէս, հայութիւնը պիտի հասնի իր լուսաւոր հանդրուանին եւ վստահութիւն, որ ռուս բանակը ըստ ամենայնի ու անվերապահ պիտի քաջալերէ ու օժանդակէ հայ կամաւորական գունդերուն:

Երթալով կ'աւելնային ռուս-թրքական պատերազմի հաւանականութիւնները: Պէտք էր շտապել. սահմանները կրնային գոցուիլ:

Ուղղակի Իգդիր անցայ: Ըսին թէ Դրոյին Բայազիտ կը հանդիպիմ: Իգդիրէն մեկնելուս նախօրդ իրիկունը քովս եկան Պաշկալէի հրեայ հարուստ վաճառականներէն երկու եղբայրներ, որոնք Վան պիտի վերադառնային Կովկասէն, բայց շատ կը վախնային ճամբաներէն. ըստ երեւոյթին բաւական դրամ ունէին քովերնին. խնդրեցին ընկերանալ ինծ. իմ մէկտեղս հանգամանքին կ'ապաստանէին:

Զընկիլի բարձունքին, որ սահմանագլուխն էր, ռուս սահմանապահ զօրքէն 8—10 հոգի (որոնց երկուքը Հայ էին) անցած էին սահմանագծէն ու հաւաքուած խոշոր ժայռի մը ստուերին մէջ, մտերմօրէն կը շաղակրատէին Թուրք զինուորներուն հետ...

Հետեւեալ իրիկունը արդէն Բայազիտ էինք: Դրոյին հանդիպեցայ միայարկ տան պզտիկ սենեակի մը մէջ. իր քովն էր Եզօն (յետագային Կարճիկեանը սպաննողը): Դրօն ճանչցըւած էր եւ շատ ժողովրդականացած Քիւրտերու մէջ «Սուրէն էֆէնտի» անունով: Վաճառականութեամբ կը զբաղէր — որքան կը յիշեմ Կովկասէն շաքար եւն. կը ներմուծէր, փոխարէն ոչխար եւ հում բերք արտահանելով: Դրօն պատմեց որ քիւրտ Համիտիէներու մէջ խլրտում կը նշմարէ. անոնց մեծերը վերջին օրերը Բայազիտ լեցուած են: Ըսաւ թէ ինքն ալ կարծես հսկողութեան տակ կը գտնըւի. բաներ մը կը դառնան իր շուրջը. կը նախընտրէ վերադառնալ եւ վստահ է որ պատերազմը պիտի պայթի. այդ առենէն նա կը խորհէր արդէն կազմելու զօրեղ կամաւորական գունդ մը: Դեռ ես Վան չհասած ,լուրառի արդէն որ մեկնած է Բայազիտէն: Հեռատես էր վարուած, որովհետեւ երբ Բերկրիի մէջ հանդիպեցայ Հայտարանցի պետերէն Մէհմէտ Սադըդ՝ մեր վաղեմի եւ հաւատարիմ բարեկամին, ըսաւ թէ կառավարութիւնըդադտնի հրահանգ է տուած դաւադրօրէն սպաննելու «Սուրէն էֆէնտի»ն: Բայց ան գիշերը անհետացեր է: Մէհմէտ բէկը պատմեց նաեւ թէ իր աշիրէթն ալ (համիտիէ) հրաման է ստացեր պատրաստ լինելու. Բայազիտ է հրաւիրուած, բայց ինքը տրամադիր չէ երթալ, թերեւս որդին ղըրկէ. ապա եւրոպական պատերազմի մասին ինծմէ տեղեկութիւններ առնելէ վերջը, գլուխը տխրօրէն թափ տալով՝ աւելցուց. «Գէշ հոտ կուգայ այս բոլորէն. ժամանակին երբ քեզի կ'ըսէի թէ այս շուն - անհաւատ Ռումերուն (Թուրք) վստահութիւն պէտք չէ ընել, դուն կը հաւատայիր. մեր տըղէտ եւ յիմար քրտութեան մէջ ալ միութիւն չկայ, որ Հայերու հետ միանանք եւ գալիք խառն օրերուն՝ մեր գործը կարգի դնենք ... Աստուած մեզի օգնութեան հասնի»:

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(4)

ներ, կ'արձակէ սեւ ամպեր, կը դաչունահարէ մթնոլորտը կայծակներով, կը ստեղծէ ամպրոպներ, հովերուն ուղղութիւն եւ սաստկութիւն կուտայ, ջուրը երկինք կը բարձրացնէ ու կը կախէ երկինքը ծովերուն վրայ, իրար կը խառնէ բնութիւնը, իր երկու ձեռքերով հոգիները կը ձուլէ ցաւերուն ու ցասումներուն, լեռներուն ու ջրվէժներուն հետ, գետերուն ու ծովերուն հետ, կը շարժէ, կը կուտակէ, կը խառնակէ, կը դիզէ, կը գոռայ, անհունին մէջ կը մռնչէ եւ յետոյ կը հանդարտի,— կը մաքրէ, կը ստեղծէ քաոսէն ներդաշնակութիւններուն նախանիւթը, ամէն բան իր տեղին վրայ կը փայլեցնէ, մեծափառ արեւի մը տակ...

Այո՛, կը հրաշագործէ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԹՈՂ ՄԵԶ ՁԳՏԻՈՒՆ ՈՐ ՍՏԻՊՈՒԻՆՔ ՇԵՂԻԼ ՄԵՐ ՈՒՂԻՂ ՃԱՄԲԷՆ»

Ճումհուրիէթի երեսփոխան խմբագրապետ Եունուս Նատի դիտել կուտայ այս խորագրով.

— Նեղուցներէն մարտանաւերու անցքի խնդիրը աւելի շատ միւս պետութիւնները կը շահագրգռէ. այնպէս որ եթէ այդ պետութիւնները չմասնակցին, կարելի է խնդիրը յետաձգել, իսկ ընդունիլ Նեղուցներու ամրացումը, որուն շուրջ տարակարծութիւն չկայ:

Մեր խորհրդային բարեկամները, որոնք կը պնդեն թէ Թրքական նախագիծը պէտք եղածին չափ նկատի չէ առած ռուսական շահերը, յոյս ունինք որ քիչ մը խղճմիտ պիտի ըլլան, երբ նկատի առնեն թէ ուրիշներ ի՜նչպէս կ'ըմբռնեն ներկայ կացութիւնը:

Կը մաղթենք որ պետութիւնները համաձայնութեան գան մարտանաւերու անցքի խնդրին շուրջ, բայց եթէ սակայն ուշանայ, իրաւունք ունինք պահանջելու որ ամրացման հարցը կարգադրուի: Կը խնդրենք որ չշահագործեն պետութեանց դիմելու եւ անոնցմէ որոշում մը առնելու մասին մեր ցոյց տուած ուղղամտութիւնը, եւ չստիպեն մեզ շեղիլ անկէ:

Գալով Իտալիոյ, կը զարմանանք որ պատիժներու ջնջումէն յետոյ ալ չի մասնակցիր Մոնթրէօյի ժողովին. բայց կասկած չկայ թէ առանց անոր ալ կրնայ արդիւնքի յանգիլ Մոնթրէօյի ժողովը: Եւ այնչափ կասկած չըկայ, որ Թուրքիա եթէ առանձին իսկ մնայ, չի կրնար յաւիտեանս յետաձգել կենսական խնդրի մը լուծումը:

«ՍԵՎՐԻ ՔՈՒՐՋԻ ԿՏՈՐԸ ՊԱՏՌՈՂ ՄԷՀՄԷՏՃԻՔԸ ՄԵԾ ՊԵՏԻ ՆՇԱՆԻՆ ԿԸ ՍՊԱՍԷ»

Մամուլի նախկին վերատեսուչ Էրճիւմէնտ Էքրէմ Թալու կը գրէ Սօն Փօսթայի մէջ (9 յուլիս).

— Գերմանիա գրաւեց Հռենոսի եւ Ռուրի շրջանները (Ռուրը Ֆրանսական կողմէ իբրեւ պատիժ գրաւուեցաւ, յետոյ պարպուեցաւ), վաղը Մէմէլը ձեռք պիտի անցընէ, միւս օրը Աւստրիան:

Իտալիա գրաւեց Եթովպիան եւ ամէն առթիւ կը պոռայ թէ «չկշտացայ»:

Արաբական աշխարհը կ'եռայ եւ Ծ. Արեւելքը կը բռնկի, Լեհաստան բանակ մը կը պատրաստէ գաղտուկ: Մէկ խօսքով, ընդհանուր պատերազմի նախօրեակին իսկ այսքան գէշ չէր աշխարհի վիճակը:

Այս կացութեան մէջ, անտարբե՞ր պիտի մնայինք: Ոչ, չէինք կրնար մընալ: Եւ Լօզանի պետութեանց ըսինք.

— Վտանգաւոր կացութիւն մը կայ մէջտեղը: Պարտուած ազգերն անգամ անոր համաձայն միջոցներու դիմեցին եւ կոխոտեցին դաշնագրերու բացորոշ տրամադրութիւնները: Շատ հաւանական է որ աշխարհք բռնկի: Հրաման տուէք, սա մեր ստացուածքը Նեղուցները ամրացնենք:

Պետութիւնները նախապէս այնպէս ձեւացուցին թէ կ'ընդունին: Իսկ հիմա կը ծառանան:

Թուրք հանրային կարծիքն ալ կ'ըսէ այս կացութեան առջեւ.

— Եա՞, ուրեմն ուղղամտութեանս պատի՞ժը պիտի կրեմ: Ուրեմն յանցաւո՞ր եմ որ Գերմանիոյ նման զինուորներուս մոյկերուն տակ չճզմեցի դաշնագիրը:

Իրաւունք ունի հանրային կարծիքը: Մոնթրէօյի մէջ կարգ մը պետութիւններ տկարութեան կը վերագրեն մեր վեհանձն ընթացքը, բայց կը խաբուին: Սեվրի քուրջը պատռող Մէհմէտճիկը հիմա հարիւր, հազար անգամ աւելի ուժեղ է, եւ զէնքը ձեռքին, աչքը հորիզոնին, կը սպասէ իր Մեծ Պետի ազդանշանին:

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԿՐԱԾ ԾԱՆՐ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Ատիս Ապէպայէն Պ. Այվազեան կը գրէ Ազդարարի 2 յունիս թուակիր նամակով մը.—

Շաբաթ առտու, 2 մայիս, բանէ մը լուր չունէինք, երբ տեսանք յանկարծ որ ռամիկ-զինուորներ, զինուած հրացաններով եւ սուսերներով փամփուշտներով, սկսան յարձակիլ եւ կոտրել խանութներու եւ տուներու դուռները, ներս խուժել, քանդել, փըչել եւ գողնալ անխնայ ինչ որ կը գտնէին: Տան բնակիչները կիսամերկ դուրս հանուած էին: Առանց խտրութեան գողնալու եւ փճացնելու համար: Մենք եւ բոլոր ճերմակները հազիւ ժամանակ ունեցանք Ֆրանս. դեսպանատունը ապաստանիլ:

Աւարը, թալանը եւ կողոպուտը տեւեցին Շաբաթ առտուընէ, գիշեր ցերեկ, մինչեւ Երեքշաբթի իրիկուն, 5 մայիս:

Ֆրանսական դեսպանատունը ապաստանող բոլոր ճերմակներուն սընունդ բաժնեց եւ այրերուն, մեծ մասով Հայ, զէնք բաժնեց եւ խումբ խումբ գիշեր ցերեկ պաշտպանեցինք դեսպանատունը եւ մեզ:

Քաղաքի հրացանաձգութիւնը սարսափելի էր: Ճերմակներէն անձի կորուստ չկայ, բայց Հապէշները իրար շատ զարկին, իրարու ձեռքէ գողօն յափշտակելու համար: Իտալացիներու քաղաք մտնելով ամէն մարդ փախաւ: Փողոցները դիակներով լեցուած էին: Շէն, կոկիկ քաղաքը որ տասնեակ տարիներու ճերմակներու ջանքով շինուած էր, աւերակոյտի մը վերածուած կը մնար: Եթէ Իտալացիները քիչ մը եւս ուշանային, Հապէշները՝ աւարտած քաղաքի թալանն ու հրկիզումը, պիտի յարձակէին քաղաքին մէջ եւ դեսպանատուները ապաստանած ճերմակներուն վրայ, թէեւ այդ պարագային իրենք մեծ կորուստ պիտի տային:

Քաղաքին մէջ այժմ միակ վաճառատուն մը կայ, Հնդիկ Մօհամմէտ Ալի տունը որ մեծ եւ հարուստ է: Ան լաւ զինուած ըլլալով, կրցաւ հինգ օր պաշտպանուիլ, մեծ թիւով սպաննելով յարձակողներէն:

Թալանին կը մասնակցէին նաեւ Հապէշ կիներ: Դրամարկղներ խորտակուեցան եւ ահագին գումարներ խըլուեցան: Խուժանը մտած տեղը քար քարի վրայ չթողուց: Դաշնակներ, որոնց մասին Հապէշները գաղափար չունին, որպէսզի ճերմակներուն չմնան, խորտակուեցան:

Մեր տունը չաբաթ կէսօրէ վերջ թալլուած էր: Երբ դեսպանատունէն տուն վերադարձանք, դուռները, պատուհանները կոտրած, կարասիները փճացած եւ տունը պարապ գտանք: Կոտրած ապակիները, իմ գիրքերս ու թուղթերս պատռտած, այրած: Տան մէջ կոխելիք տեղ չէինք գտներ: Սարսափելի էր տեսարանը: Մնացեր էինք մեր վրայի հագուստներով միայն:

Այժմ կը կորսնցնեմ մօտ 200 անգլ. ոսկիի չափ յետնեալ ամսականներս: Այս պահանջքս ճշդող փաստաթուղթեր ունիմ: Դիմեցի Իտալացիներուն, որ ըսին թէ Մայիս 5էն առաջ եղածներուն պատասխանատու չեն եւ թէ պէտք է դատ բանամ: Կը խորհիմ դատ բանալ եւ գիտեմ որ պիտի շահիմ: Բայց շահիլը չի բաւեր, ո՞վ պիտի վճարէ, քանի որ վճարող կառավարութիւնը անյայտ է:

Բոլոր դեսպանատուները իրենց հըպատակներուն եւ պաշտպանեալներուն հրահանգած են ներկայացընել իրենց կորուստներուն ցուցակները: Ես ալ ըրի:

Այստեղի ճերմակները հոկտեմբերէն ի վեր հազարաւոր թալէր նպաստ տուին Հապէշ կառավարութեան. միայն հայ գաղութը տուաւ 35,000 թալէր, մօտ 3,000 անգլ. ոսկի:

Թալանի նախաձեռնողը եղաւ ոստիկանութիւնը, որ կրկնակ կերպով զինուեցաւ ոստիկանատուներէն եւ քաղաքապետարանէն բաժնուած հրացաններով, գնդացիրներով ու փամփուշտներով: Մէկ խօսքով, չկայ ճերմակ մը որ թալանուած, հրդեհուած ու կիսամերկ չըլլայ: Վնասը միլիոններու կը հասնի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԱՌՈՂՋ ՄԱՐՄՆՈՎ ԱՌՈՂՋ ԼԵԶՈՒՈՎ

Դուք մարզիկներ, խմբապետներ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտներ, Հայ Արիներ ու Գայլուկներ, այնհամազգեստը զոր կը հագնիք եւ պատուի կուգաք հայ դրօշին, դուք որ կ'ուխտէք հաւատարիմ մնալ կրօնին եւ հայ պատիւին, հայրենիքին, ինչո՞ւ չըլլաք եւ հաւատարիմ ձեր հայ լեզուին, վեհ բարբառին...:

Քանիներ ու քանիներ ձեզմէ թողած մեր հարուստ գանձարանը, օտար լեզուէն հաճոյք կը զգան, օտար լեզուով բարեւ կուտան...:

Մի ըսէք թէ վարժուեր էք ու միջավայրն է ձեզ փոխեր, ուրիշներուն կրնաք ըսել, բայց ձեզի չենք կրնար ներել:

Բայց գիտցէք թէ ուրիշ ազգեր մեզի չափ օտարամո՞լ են եղեր:

Առողջ մտքով, առողջ մարմնով եթէ առողջ չըլլաք լեզուով ու նահատակ ցեղին զաւակներդ, ալ ի՞նչպէս յուսալ թէ դուք կ'երթաք բարձրանալ մինչեւ Արարատի գագաթ:

Ինչպէս ձեր հաւատամքը կը պարտադրէ, ոչ միայն դուք ջանադիր պիտի ըլլաք ձեր մէջ զարգացնել մայրենի լեզուն ու գործածել, այլ եւ օրինակ պիտի ըլլաք ուրիշներու ու պահապանն ու ոստիկանը ամէն անոնց որ տարբեր լեզուով կ'արտայայտուին ձեզի հետ եւ իրենց մէջ, թէ տուներու, թէ փողոցի եւ ամենուրեք:

Այդ նուիրական գործն ու պարտականութիւնը ձեզի կ'իյնայ ամէն բանէ առաջ, մարզանքին ու մարմնամարզին հետ, եթէ կոչուած էք իրապէս քալելու ազգին հետ, իբրեւ պահակները արթուն խարոյկին բոցեղ, որպէսզի միշտ վառ մնայ մինչեւ որ հասնիք ու հասնինք վերջին յաղթանակ:

Ի՞նչ կ'արժէ այդ յաղթանակը, երբ մեր մայրենի լեզուն պիտի մոռնանք, երբ մեր Սրբութիւն Սրբոցը չպիտի կրնանք բարբառել...

Վճռել ու ուխտել Հայկի ու Մեսրոպի անունով թէ մենք պիտի ապրինք իբրեւ Ազգ. Մնացեալը կուգայ ինքնին, ուշ կամ կանուխ, երբ լեզուն կայ ու կը մնայ:

ՄԷՆ - ՍԷ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՀԱՆԴԷՍԸ

ՊՈՒՏՕ, (Ցապաղած).— Սիբելի «Յառաջ», Պորտոյի «Արարատ» Միութեան հանդէսը ի նպաստ դպրոցին տեղի ունեցաւ յուլիս 5ին Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Շահպազ» սրահին մէջ: Հակառակ օդին անյարմարութեան, ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը: Հանդէսը բացուեցաւ խմբերգով մը, փոքրիկներու կողմէ: Նախագահ Պ. Շ. Սուքիասեան քանի մը խօսքով նպատակը բացատրեց եւ դպրոցի մասին տեղեկութիւններ տալէ վերջ, սկսաւ գեղարուեստական բաժինը որ պատրաստուած էր դպրոցի աշակերտներուն կողմէ: Ծնողքները եւ հանդիսականները տեսան նոր սերունդին եւ իրենց զաւակներու յառաջդիմութիւնը մայրենի լեզուին մէջ: Մաքուր եւ համարձակ արտասանեցին փոքրիկներ Շուշանիկ Մարկոսեան, Պետրոս Քէնտիրեան, Արփինէ Տէր Մարկոսեան, Ժանօ Նաթըրեան, Պետիկ Հալլաճեան, Մառի Նաթըրեան, Յակոբ Քէնտիրեան, Մառի Տօնիկեան, Մաքրուհի Խաչատուրեան, Սարգիս Տօնէրեան եւ ամէնքն ալ արժանացան բուռն ծափերու: Արտասանութիւններէն յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, ուսուցիչ Ա. Մելքոնեան, որ շեշտեց թէ պարտաւոր են փոքրիկներուն աւանդել գիր ու գրականութիւն ինչպէս մեր ծնողները մեզի տուին անցեալի մէջ, մեծ զոհողութիւններով: «Առանց ատոր այս փոքրիկները ապագային ոչ միայն չպիտի կրնան ջերմօրէն կապուիլ հայրենիքի գաղափարին, այլ եւ պիտի ուրանան մեզ»:

Հանդէսի առաջին մասէն վերջ, տեղի ունեցաւ «Արարատ» միութեան սարքած պարգեւախաղը, որմէ գոյացաւ 200 ֆրանք: Դադարի ընթացքին աճուրդի դրուեցան շիշ մը շամփանիա եւ ձմերուկ մը եւ գոյացաւ 264 Ֆր.:

Ընդհանուր գումարը 464 ֆրանք: Հանդէսի Բ. մասին արտասանեցին փոքրիկներ Անահիտ Ճերմակեան, Վարդեր Քէնտիրեան, Պօղոս Քէնտիրեան, Վարդան Վարդանեան, Շաքէ Քէնտիրեան, Նշան Քէնտիրեան, բոլորն ալ արժանանալով ծափերու: Հանդէսը փակուեցաւ փոքրերու մէկ պարով: Ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ եւ սրտապնդուած, տեսնելով իրենց զաւակներու յառաջդիմութիւնը:

Գրիգոր

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՐԱԽԱԶՈՒՐԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (7 յուլիս).

— «Խորհրդային ներքին սահմանադրութեան նախագիծին համաձայն, անդրկովկասեան դաշնակցային հանրապետութիւնը կը լուծուի եւ, Վրաստանի ու Ադրպէյջանի նման, Հայաստան կը հռչակուի խորհրդային անկախ հանրապետութիւն, մաս կազմելով Խ. Միութեան:

Ասիկա, ինչպէս գրուեցաւ իր ատենին այս սիւնակներու մէջ, առաւելութիւն մը կրնայ ըլլալ այն տեսակէտէն, որ Հայաստան կ'ազատուի Թիֆլիզի գերիշխանութենէն եւ ուղղակի կը կապուի Մոսկուային:

Սակայն, այս տակաւին խնդրական առաւելութեան հակառակ, նոր սահմանադրութեան նախագիծը կը զրկէ Հայաստանը իր պատմական մէկ իրաւունքէն, որ կենսական նշանակութիւն ունի մեր հայրենիքի քաղաքական, տնտեսական եւ ամէն ուղղութեամբ զարգացման համար:

Մեր խօսքը կը վերաբերի Հայաստանի ներքին սահմաններուն: Նոր սահմանադրութեամբ ալ Հայաստանին մաս չեն կազմեր զուտ հայկական գաւառները՝ Ղարաբաղ, Նախիջեւան եւ Ախալքալաք: Նոր սահմանադրութեամբ ալ այդ երեք շրջաններէն առաջին երկուքը կը մտնեն Ադրբէյջանի կազմին մէջ, իսկ վերջինը՝ Ախալքալաք, կը կցուի Վրաստանին: Այլ խօսքով, հին գինին կը մնայ հին կարասին մէջ, Հայաստանի վրայ կը նայուի խորթ աչքով եւ մեր հայրենիքը, նոյնիսկ խորհրդային իրաւակարգով ու «անկախութիւն» ստացած, կոպտօրէն կ'իրաւազրկուի կրկին:

Այն մխիթարութիւնը չունինք թէ նոր սահմանադրութեամբ «անկախ» հանրապետութիւններու ներքին սահմաններուն մէջ նոր փոփոխութիւններ մտցուած չեն, որով անարդար ըլլար «միակողմանիութիւն» փնտռել նոր սահմանադրութեան մէջ: Ոչ: Այդ նոյն նոր սահմանադրութեամբ, օրինակ, Խազախստանը եւ Քրղզստանը Ռուսաստանէն զատուած են եւ անկախ հանրապետութիւններու վերածուած: Միւս կողմէ, Ղարա Կալպակիի ինքնավար հանրապետութիւնը անջատուած է Ռուսաստանէն եւ միացուած է Ուզբեկստանին: Ասիկա կ'ապացուցանէ թէ նոր սահմանադրութիւնը իրաւացի կամ հնարաւոր համարած է ներքին սահմաններու փոփոխութիւնը խորհրդային տարբեր հանրապետութիւններուն, բայց Հայաստանի համար աւելորդ համարուած է ո եւ է փոփոխութիւն, հոգ չէ թէ մեր հայրենիքէն բռնի խլուած եւ Ադրբէյջանին եւ Վրաստանին միացուած Ղարաբաղի, Նախիջեւանի ու Ախալքալաքի շրջանները հայկական են պատմականօրէն, աշխարհագրականօրէն եւ ազգագրօրէն, իսկ զուտ տնտեսական եւ քաղաքական տեսակէտէ, մանաւանդ Թրքահայաստանի դատի ուրացումէն յետոյ, ու Կարսի ու Սուրմալուի շրջանները Թուրքիոյ զիջուելէն վերջ, կը ներկայացնեն կենսական, լինել-չլինելու անհրաժեշտութիւն, հայ հայրենիքի զարգացման համար...

Կը բաւէ ըսել թէ այդ երեք շրջանները ունին 12,016 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն եւ 310 հազար բնակիչ եւ Հայաստանին միացուելով մեր հայրենիքը պիտի ունենայ 42,264 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն եւ շուրջ մէկուկէս միլիոն բնակիչ:

Լեռնային Ղարաբաղը, Նախիջեւանը եւ Ախալքալաքը պէտք է միացուին Հայաստանին: Այս նշանաբանը Դաշնակցութենէն ժառանգեցին նոյնիսկ հայ համայնավար գործիչներէն ոմանք, որոնք խորհրդային աքսորին մէջ քաշեցին իրենց «յանցանքը»: Նոյն պահանջը առաջադրուեցաւ այդ շըրջաններու հայ ազգաբնակչութենէն, որու պատգամաւորները նոյնպէս պատժուեցան, առաջնորդուելով Երեւանի Չեկան:

Այժմ խորհրդ. նոր սահմանադրութիւնը թէեւ հնարաւորութիւն կուտայ վերարծարծելու Հայաստանի ներքին սահմաններու հարցը, նոր նախագծի հրապարակային քննութեամբ՝ մինչեւ նոյեմբեր 25, ներքին վէճերու առթիւ Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի իրաւարարութեամբ եւ նոյն Գերագոյն Խորհուրդին մէջ Հայաստանի պատգամաւորներու հաւասար իրաւունքներով, բայց նոյն սահմանադրութիւնը բացորոշ կերպով կը յայտնէ նաեւ, թէ ո եւ է երկրի մը սահմանները կրնան փոխուիլ միայն նոյն երկրի համաձայնութեամբ: Այլ խօսքով, առանց Վրաստանի եւ Ադրբէյջանի համաձայնութեան կարելի պիտի չըլլայ Հայաստանին միացնել իր բնական հողամասերը Լեռնային Ղարաբաղը, Նախիջեւանը եւ Ախալքալաքը...»:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՄԵՐ ՆՈՐ ԳՐՈՂՆԵՐԸ ՅՈՒՆԱՐԷՆ

Յունական Նէա Էսթիա գրական մեծ պարբերաթերթին մէջ Պ. Մորճիկեան թարգմանած է Նշան Պէշիկթաշլեանի Արարատին ուղղուած մէկ արձակ էջը, որ այս տարի հրատարակուած էր «Յառաջ»ի մէջ:

Պ. Մորճիկեան տուած է նաեւ ամփոփ տեղեկութիւններ Նշ. Պէշիկթաշլեանի գրականութեան մասին:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (48)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Այդ տեսնելն եղաւ: Դրացի մոյիքուլի (միջնորդ) միջոցով աղջկան ձեռքը խնդրեց: Այսպէս ամուսնացաւ վրացախօս այդ աղջկան հետ:

«Հէ՛յ, հէ՛յ,— մրթմրթաց Պեօտր Կարպովիչ՝ բերանն ամբողջովին ծածկող հաստ պեխերու արանքէն,— ժամանակը ինչպէ՛ս կը թռի»...

Ու յօրանջելով ձգուեցաւ բազկաթոռին մէջ, որ հազիւ կը բաւէր իր խոշոր եւ մսոտ իրանը գրկելու:

«Հը՞, Սեւ Քարեցի Տէր Կարապետի լաճ, տրեխներդ ո՞ւր թողուցիր», ինքն իրեն սկսաւ խօսիլ Պեօտր Կարպովիչը, «հը՞, կարկտած արխալուխըդ, ոչխարի մորթէ փափախդ...» ու ներքին գոհունակութեամբ հաստ պեխերը շոյեց, մինչ զսպուած կը ծիծաղէր ու գանգուածային մարմինը ոչխարի դմակի նման կը ցնցուէր:

Ծանր ու դանդաղ հայեացքը պտտցուց դահլիճի չորս դին: Է՛յ աշխարհ: Երազի անորոշութեամբ յիշողութեան մէջ ձեւ առաւ շատ վաղուց ապրած պատկեր մը: Զորս սիւներու վրայ բարձրացած թոնրատան սեւցած երդիք մը, լուսանցքի բաց ծակ մը ու թոնրատան ճիշդ մէջտեղը թոնիրը, եւ ծուխի մուրի մէջ կորած կին մը ծնկաչոք նստած թոնիրի կողքին, աջ ձեռքին՝ երկար բարձիկ մը, բարակ խմորի շերտով ծածկուած: Այդ կինը, իր մայրն էր: Ահա եւ ինքը, բոպիկ, հողի մոխրի մէջ կորած, ձեռքը հացի կտոր մը, քրոջ հետ թոնիրի կուշտը պպզած:

«Հէ՛յ, հէ՛յ, անցած օրեր»,— մըռմռաց Պեօտր Կարպովիչ,— աչքերը շփելով: Ո՛ւր ան խրճիթը, կիսաքանդ գոմը, բակի մէջ չորցած թրիքի կոյտերը եւ ո՛ւր այժմեան տունը: Պեօտր Կարպովիչը կարծես առաջին անգամն էր որ կը տեսնէր սեփական տունը, հետաքրքրութեամբ չորս դին կը նայէր:

Դահլիճի հայելիի նման պսպղուն յատակին պարսկական սքանչելի Քիրմանշահ գորգ մը փռուած էր, մեծարժէք հնութիւն մը: Գորգի կեդրոնը նրբագիծ զարդանկար մը կար, որուն գոյները զարմանալի ներդաշնակութիւն մը կը կազմէին: Դահլիճի եւ լայն միջանցքի պատերէն կախուած էին հին եւ նոր վարպետներու իւղաներկ պաստառներ, ոսկեզօծ լայն շըրջանակներով շրջափակուած:

Այդ նկարներուն համար խոշոր գումարներ վճարած էր Պեօտր Կարպովիչ, տարին անգամ մը արտասահման անցնելու ժամանակ: Եթէ ուրիշներ չգիտէին, ինքնիրմէ ծածկելու ոչ մէկ պատճառ ունէր Պեօտր Կարպովիչը, որ ինք այդ նկարներէն ոչինչ կը հասկնար: Նոր վարպետներու նկարները դեռ ոչինչ, իրենց վառ գոյներով որոշ պատկեր մը կը ցուցնէին: Ինչ որ անհասկնալի կը մնար իրեն, այդ՝ հին վարպետներու գործերն էին, մութ գոյներով, հազիւ նշմարելի, անբնական լինելու աստիճան անսովոր դիմագծերով: Եւ հակառակի պէս ահագին գումարներ վճարած էր հէնց այդ նկարներու համար: Սակայն Պեօտր Կարպովիչը խելահաս, գործը գիտցող մարդ էր: Կը հասկնար, որ իր դիրքն ու հարստութիւնն ունեցողի մը համար այդ նկարները եւ ուրիշ շատ մը աւելորդ, անպէտք իրեր, անհրաժեշտութիւն մըն էին:

Պետր Կարպովիչ, որ ժամանակ չունէր գլուխը քերելու, նստեր եւ աշխատեր էր գոց սորվիլ նկարիչ վարպետներու անունները, ազգութիւնները, ապրած թուականները, որպէսզի այցելութեան եկող պատուաւոր հիւրերուն կարողանար բացատրել այդ նըկարներուն մեծ արժէքը, գեղարուեստական բարձր յատկանիշը, նկարողներու անցեալն ու ապրած թուականը: Ճիշդ է, յաճախ թուականներն ու անունները իրար կը խառնէր: Այդ մասին ինք շատ ալ հոգ չէր ըներ: Այնպիսի դիրք մը ունէր, որ լսողները պէտք էին առանց առարկութեան ընդունիլ իր խօսքերը, թէեւ հիւրերու մեկնումէն վերջ, անախորժ խօսակցութիւն մը անպատճառ տեղի կ'ունենար իր եւ Սոնիայի միջեւ, երբ վերջինս արդէն հասուն աղջիկ էր դարձած:

Երկարաւուն դահլիճի երկու կողքերը նոյնպէս շարուած էին արտասահմանէն գնուած ոսկեզօծ նուրբ աթոռներ, կլոր եւ զանգակաւոր յենարաններով: Պեօտր Կարպովիչը գիտէր, որ այդ աթոռները ինչ որ Ֆրանսացի թագաւորի մը ժամանակաշրջանին յատուկ կը համարուէին: Թէեւ դիւրաբեկ կազմով աթոռներ, որոնց վրայ սակայն ինք երբեք չէր վստահած նստիլ: Ան կը սիրէր հաստատուն բազկաթոռներ կամ հանգստաւէտ դիւան:

Երկու լայն դիւաններ ծանրարժէք մետաքս կապերտներով ու բազմաթիւ բարձերով կը զարդարէին դահլիճի երկու ճակատները՝ եւրոպական եւ արեւելեան ներդաշնակ զուգաւորում մը տալով ընդունարանին: Սենեակի մէջտեղը, երեննոսէ քանդակաւոր սեղան մը կար՝ սեւ կրանիթէ մարմարով ծածկուած, իսկ սեղանին վրայ՝ ճափոնական խոշոր սափոր մը՝ լեփ լեցուն թարմ վարդերով:

«Հէ՛յ Տէր Կարապետի տղայ»...: Ու Պեօտր Կարպովիչ գոհունակութեամբ ժպտեցաւ: Քովի սեղանին վըրայէն սիկարէթ մը առաւ, վառեց ու քուլա քուլա բարձրացող ծուխին նայելով՝ թաղուեցաւ անցած օրերու յիշողութեան մէջ:

Ի՛նչ արագութեամբ անցած էին տարիները ու ի՛նչ զարմանահրաշ փոփոխութիւն տեղի ունեցեր էր:

Հազիւ տասնըչորս տարեկան կը լինէր, կունտ ու կլոր, բոպիկ հոտաղ մը, երբ պատկից Արսէնենց Աչոտի հետ միասին ձգած էր իր հայրենի գիւղը՝ Ղազախի Սեւ Քարը: Հեռացած էր՝ աշխարհ տեսնելու եւ մեծ քաղաքներու մէջ բախտ փորձելու: Ինչե՛ր չէր լսած Թիֆլիսի եւ Բագուի առասպելական հարստութիւններու մասին, որոնք հէքեաթի քաղցրութեամբ լեցուցած էին իր մանուկ հոգին: Համագիւղացիներէն շատեր, տարիներ բացակայելէ վերջը, մէկ ալ գիւղ կը վերադառնային, թէեւ շատ անգամ հիւանդ եւ անժամանակ ծերացած, բայց երկարավիզ պսպղուն կօշիկներով եւ ռուսական գլխարկով: Որքա՜ն հեշտութեամբ ուսերէն կը կոտրէին այդ վերադարձողները, եւ ի՛նչ անհաւատալի պատմութիւններ կը պատմէին ապշած երեխաներուն իրենց տեսածներէն եւ ապրած կեանքերէն:

Այդ հէքեաթական պատմութիւնները այնքան չէին հետաքրքրած Տէր Կարապետի տղան, որքան այն տեղեկութիւնները, որոնք կը վերաբերէին մէկ երկու Ղազախեցի վաճառականներու:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

րեց աւստրեւգերման համաձայնութիւնը ,իբրեւ «մեծ յաղթանակ մը մեր խաղաղներուն եւ փաշականութեան համար »:

Բազմաթիւ տպագրիչներ ձերբակալուեցան Վիէննայի մէջ, ընկերվարական գաղտնի հրատարակութեանց պատճառով:

*** Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ սահմանամերձ գիւղերն եւ քաղաքները կը պատրաստուին օգտուիլ երթեւեկի վերահաստատումէն: Հազարաւոր նացիներ կարգի կը սպասեն, ուխտի երթալու համար այն գիւղը ուր ծնած է Հիթլէր: (Այս գիւղը կը գտնուի Աւստրիոյ մէջ եւ մինչեւ հիմա արգիլուած էր Գերմանացիներուն համար):

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ քաղաքացիները երէկ, ուրբաթ, սկսան մէկ շաբթուան «քաղաքացիական ռազմափորձերը»: Ամբողջ ժողովուրդը պիտի մասնակցի հակօդային եւ հակակազային մարզանքներու:

ՀԱԿԱՄԱԿԱՆ ԶՐՈՅՑՆԵՐ կը շրջին Եթովպիոյ մասին: Լուրի մը համաձայն, Հապէշները յարձակելով Ատտիս - Ապէպայի իտալական պահակազօրքին վրայ, ծանր կորուստներ պատճառած են: Կ՚ըսուի թէ բազմաթիւ զինուորներ ջարդուած են, թէ մարաջախտ Կրացիանի սպաննուած կամ վիրաւորուած է, թէ օտարականները դեսպանատուններ ապաստանած են, թէ Հարրարի մէջ ալ դէպքեր պատահած են եւն.:

Ստոյգ լուրեր կը պակսին:

350 ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ Սպանիոյ մէջ, միապետականներու վարիչին սպանութեան առթիւ: Կը վախցուի որ ուրիշ վրէժխնդրական ոճիրներ ալ գործուին:

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ մէջ անգլիացի զինուոր նաւաստի մը նաւահանգիստի ջրակենսաբանական կաճառը մտնելով, կտոր կտոր ըրաւ քոլերայի մանրէ պարունակող սրուակները: Այս դէպքը մեծ յուզում պատճառեց ժողովուրդին մէջ, որ կը վախնայ քոլերայի համաճարակէ մը: Երեք հարիւր հոգի պատուաստուած են արդէն: Եթէ քննութեան արդիւնքը չհանդարտեցնէ ժողովուրդը, այն ատեն հարկ պիտի ըլլայ պատուաստել քաղաքին բոլոր բնակիչները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկ. Լեւոն Գայընտրեան, Տէր եւ Տիկ. Մեսրոպ Գայընտրեան (Տեսին), Տիգրան Գայընտրեան (Կրընօպլը), Այրի Տիկ. Մ. Մաթէոսեան, Պ. Յակոբ Մաթէոսեան, Տէր եւ Տիկ. Թ. Մաթէոսեան (Ամերիկա), Այրի Տիկին Անահիտ Քիւրէճեան (Ամերիկա), իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, հեռագրով եւ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց որդւոյն, եղբօրորդւոյն, Թոռնիկին, քեռորդւոյն՝ ՄՈՒՇԵՂԻ (14 ամսու) մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Յունիս 20ին Սէնթ՚Էթիէնի մէջ:

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

ՓԻՒԺԷ ՍԻՒՐ ԱՐԺԱՆ, Օ. Կ. — 70:
ԹՈՒԱՐ, Ա. Բ. — 50:
ԼԸ ՔՐԷՕԶՕ, Ա. Զ. — 70:
ՄՈՐԷՍԹԷԼ, Վ. Գ. — 35:
ՇԱԼԷԹ, Քէչիչ. — 70:
ԼԸ ՓԷՐՐԷՕ, Եազ. — 100:
ԳՈՐՏՕ, Գործ. — 231,60: Կարգադրեցինք:
ԼԱ ՌՕՇԷԼ, Ա. Սան. — 70:
ՓՈՆ Տ՚ՕԳՆԱ, Ա. Կաթ. — 35:
ՇԷԼ, Գ. Ս. — 35:
ՔՈՒՐԲԸՎՈՒԱ, Օ. Գ. — 35:
ԼԱՖՐԻԹ, Նաճ. — 35:
ՏԷՍԻՆ, Գործ. — 400:
ԼԻՈՆ, Տիկ. Ս. — 140:
ՏՕՄ ԼԸ ՄԷՆԻԼ, Թաղ. — 70:
ՍԷՆ ՍՈՒ, Գործ. — 449.75:
ՓՐԻՎԱՑ, Ա. Փ. — 35:
ՎԻԷՆ, Ն. Խ. — 350:
ԼՕԺ, Ա. Ա. — 100:
ՄԱԶԱԿԱՆ, Յ. Ղ. — 140:
ՍԷՆ ՓԻԷՐ ՕԳՆԱ, Մ. Ե. — 35:
ՇԱԼԷԹ, Դ. Ղ. — 50:
ՔԱՆ, Գ. Կ. — 70:
ՎԻՈՄՈՆԳՈԼ, Տիկ. Էք. — 100:
ՓԱՐԻԶ, Օամ. — 35:
ՊԼԱՆ ՄԷՆԻԼ, Բար. — 70:
ՊՈՒԼԸՎԱՐ ՕՏՏՕ, Գործ. — 248.80:
ՊՈՄՕՆ, Գործ. — 217.65:
ՄՕՆԹՐԷՕՅԼ, Տիկին Ա. — 30:
ՎԱԼԱՆՍ, Ղ. Գ. — 310:
ՍԷՆԹ ՀԻԼԷՐ, Գ. Փ. — 35:
ԼԻՎՐԻ, Գ. Պ. — 35:
ՎԱԽՇԱՒԻՍ, Գ. Մ. — 200:
ՇԱՎԻԼ, Մ. Ս. — 35:
ՊՐԷՍԹ, Գրիգ. — 70:

ՅԱՅՏԱՐԱՐԱԳՐԵՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Զէնկիլէրցիներու Հայր. Միութեան վեցամսեայ ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայ Ակումբին մէջ, 1 Պուլվառ Գամպօ, Ալֆորվիլ: Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն վարչութեան:

Ոչ ոքի հրաւիրագիր ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամուն:

ՊԱՏԱՐԱԳ

Ի գիտութիւն Մարսէյլի եւ շրջակայից հայ հասարակութեան կը ծանուցանենք թէ՝ 19 Յուլիս, կիրակի, Վարդավառի տօնին առթիւ Սէնլուի (Մարսէյլ) Ս. Գէորգ եկեղեցիի երգեցողութիւնները տեղի կ՚ունենան նորակազմ դպրաց դասուն կողմէ ղեկավարութեամբ Պ. Լեւոն Ճէրահեանի: կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

Դպրաց դաս Սէն Լուի
Ս. Գէորգ եկեղեցիի

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

յարկաբաժիններ, ամէն յարմարութիւններով (tout confort), մէկ մեծ սենեակ, խոհանոց, 1300-1750 ֆր. (ջուր եւ շոֆաժ մէջը ըլլալով): Դիմել՝ 13-15 rue de la Vistule, մէթրօ Maison Blanche:

50 մէթր հեռու իթիի կայարանէն եւ 28 եւ 32 թիւ հանրակառքերու կայարանէն, վարձու են (tout confort) արկաբաժիններ, 1 փիէսնոց 2000, եւ 2 փիէսնոց **2350** ֆր. տաք շոֆաժ միասին:

Աժան գինով մէկ խանութ:

Դիմեցէք տեղւոյն վրայ. 72-74 Bld. Rodin. à Issy-les-Moulineaux.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵՓՐԵՄԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ընդհանուր ժողովը տեղի կ՚ունենայ այսօր ՈՒՐԲԱԹ երեկոյ (17 Յուլիս) ժամը 8.30ին, Chez Zeyer սրճարանի վերնայարկը, 4 rue St. Denis (Place du Châtelet), մէթրօ Châtelet Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ «Սարգիս-Մինասեան» ենթակոմիտէի ընդհանուր ժողովը այսօր, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

ՍԷՎՐԱՆ-ԼԻՎՐԻ-ԿԱՐԿԱՆի «Րաֆֆի» խումբի դասախօսութիւնը տեղի կ՚ունենայ 31 Յուլիսին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանի մէջ: Շրջանային ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

ՏԷՍԻՆի կոմիտէն անդամական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ խումբերուն բոլոր ընկերները վաղը շաբաթ, 18 Յուլիս, երեկոյեան ժամը ճիշդ 7ին: կարեւոր օրակարգ:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին, Սիամանթօ ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընդհանուր ժողովը տեղի կ՚ունենայ այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Դրօշակ ընկերութեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse: կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները վաղը, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Դրօշակ ընկերութեան սրահին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը խիստ կարեւոր է:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբի բոլոր ընկերները այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Խաժակ Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ Նախորդ ժողովի շարունակութիւն:

ՍԷՆԹ՚ԷԹԻԷՆԻ Անդոք ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ինչպէս նաեւ Թալօտիէրի ընկերները, վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Դուրեան գրադարանին մէջ:

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՃԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէն կը կազմակերպէ Օգոստ. 9ին, «Հայ ընդհանուր հերոսամարտներ»ու յիշատակին նուիրուած տօն, Robinsonի մէջ:

Նկատի ունենալ այս թուականը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Անուվիլի «Վարդան» ենթակոմիտէի կողմէ
Օգոստ. 2ին: Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Յ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ
19 Յուլիս, Robinsonի անտառը, Maison Fiquet

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ**

Ճառ, երգչական եւ հայկական պարեր,
ընկերակցութեամբ թառիստ Պ. ԳԱՐԵԳԻՆի

ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ: Մուտք 3 ֆր: ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ:

Մինչեւ 10 տարեկան երախաներու մուտքը ազատ:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ.— փորթ տ՚Օրլէանէն առնել 128 թիւ թրամուէյը եւ իջնել թէրմինիւս:

ԴԱՇՏԱ ԱՆԴԷՍ

Յ. Կ. Խաչի Սէն-Ժէրոմի (Մարսէյլ) ենթամասնաճիւղի կողմէ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ Յ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
19 Յուլիս, Սէն-Ժէրոմի «Ֆրանս Օրիան» գորգի գործարանի պարտէզին մէջ
կը նախագահէ Պ. Հ. ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ
կը խօսի Տիկ. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ
Դերասաններ Տէր եւ Տիկ. Ղազարեաններ կը ներկայացնեն
ՏԻԿԻՆԸ ԿԷ ՆՆՋԷ (զաւեշտ)
ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ, ՊԱՐ եւ ՆՈՒԱԳ.
Տեղի պիտի ունենայ պուլէ մրցում:
Մուտք 3 ֆրանք:

Դպրոցական ամավերջի հանդէս

Յ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղի վարժարանի աշակերտներուն հանդէսը տեղի կ՚ունենայ
18 Յուլիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Հայ Ակումբի սրահին մէջ:
Երգ, արտասանութիւն, պար եւ փոքրիկ ներկայացումներ աշակերտներու կողմէ: Մուտք 2ֆր.:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՀԱՅՁՈՅԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

—.—

Այդ այն օրերին էր, երբ Զանգեզուրի ժողովրդականութիւնը, բոլշեւիկների առաջին անգամ Զանգեզուր մտնելու հետեւանքով, ամբողջովին անցել էր Երեւանի եւ պատահաբար ինք ընտրել է վարչութեան նախագահ, պարզապէս տեղում ուսում առած մարդ չլինելու պատճառով: Մեր ասածը հաստատում է հէնց ինքը «գիւանագետը» իր յուշերում բերած Նժդեհի նամակով, ուր վերջինս գանգատւում է, որ «առաջ քաշելով քեզ, կարծեցի քեզնից մի բան դուրս կը գայ, բայց սխալուեցի»:

Այսքանը երկրում կատարած «ծառայութեան» մասին:

Գալով նրա արտասահմանեան «գործունէութեան» սպասած կը լինենք սղագրելով.— Գետը անցաւ Դաշնակցութեան լաստով, վրան գլուխը չակեց տարագիրների փոնտով, թափուած ատամները շինել տուաւ Հ. Հանրապետութեան դրամով եւ երբ այդ աղբիւրները սպառեցան, դաւանափոխ եղաւ եւ նոյն ատամներով ծամել րակաւ... միամիտ Ռուսի փշրանքները եւ մինչեւ այսօր էլ շարունակում է: Բարի վայելում: Բայց կարծում եմ, որ այդ «67ամեայ կեանքի հանդրուաններովդ» ո՞վ ողորմելիդ Գեադալօն, ոչ ոք, անգամ մեր գիւղերից մէկի գզիրն իսկ պարծենալու չէր դուրս գայ. ինչպէս դու ես անում:

Գեադալօնի ստորագրած տողերի մէջ բաւական բնորոշ մէկ տեղն էլ սա է.—

«1921 թ. յուլիսին իբրեւ տարագիր Պարսկաստան անցնելով, ձեզ հետ միասին, 1922ի ապրիլից մինչեւ 1925 թիւ յունիս ամիսը եղել եմ Եղբ. Թումանեանների մօտ ծառայող»:

Տեսնում էք փարպեցորդին.— յիշելով 1921 թ. յուլիսը, մէկէն ցատկում է «1922 ապրիլ» երբ վարձւում է Եղբ. Թումանեանների մօտ:

Ապա ուր էր, ի՞նչ էր անում 21 թիւ յուլիս 1ից մինչեւ 1922 ապրիլը, շուրջ մէկ տարի:

Քնա՞ծ էր պարոնը, երկինք վերացած, թէ Պօղոս առաքեալի նման անապատ էր քաշւած, իր մէջ յառաջ եկած նորանոր փոփոխութիւններն որոճալու համար:

Ոչ մէկը, եւ ոչ էլ միւսը:

Այդ օրերին մարդուկը ինքը մի գրոշ չարժելով, շնորհիւ Տաթեւի վան քում պատահարար իրեն յանձնուած պաշտօնին, ամսական երեք հարիւր ղրան էր ստանում, (մի գումար, որ պարոնը մէկ տարուայ մէջ չէր ստանում) եւ իր կեանքում չէր տեսած: Կեանք էր վարում և այդ այն օրերին, երբ նրանից աւելի բարձր եւ արժանաւոր մարդիկ կծկուած, առանց անկողնի ու տաք կերակուրի օրական տասը շահի կամ մէկ ղրանով էին ապրում: Այդ բաւական չէր, ի ծնէ արծաթասէր Գեադէոնը իր ստացած խոշոր գումարի մէկ մասը տնտեսելով, առաւօտից - երեկոյ, պատրւակ բռնած թեմակալ առաջնորդի պատահական ընկերը լինելու պարագան, ուտում ու խմում էր նրա սեղանից, երբ մենք դեռ Սրբազանի հետ ծանօթ չէինք, բայց անսահման յարգում էինք:

Այն օրերին, երբ պարոնը առաջնորդարանի պնակներն էր լիզում, անշուշտ այդ հիմնարկութիւնը «չըջնջուած» էր բոլորովին «արժանաւոր»... ատամոքսով, (ինքն ասում է՝ մարդկանցով): Սակայն, այս պարագան՝ Գեադալօնի Հ. Հանրապետութեան դրամները գրպանելն ու առաջնորդարանի պնակները լիզելը այնքան էլ կարեւոր չէն, կարեւորը «պատմագէտ» աղուէսի այդ մէկ տարիի վրայից ցատկելն է:

Շատերը, որոնցից մէկն էլ Սիւնեցին («Ցուսաբեր» փետրուար) կարծում են, որ նրան «աղուէս» անունը տուել է Անդրանիկը: Դա սխալ է: Այդ անունով էին նրան կանչում Շուշում շատ շատերը:

Անդրանիկը նոր գիտ չարաւ, երբ իր խորաթափանց աչքերով, հէնց առաջին հանդիպումին Գեդէոնի կեղծ ու շողոքորթ շարժուձեւի մէջ տեսաւ աղուէսը եւ գոչեց:

— Է, Գեդէոն, աղուէսն ես, բայց գգոյշ, գարին ու ցորենը ժամանակին հաւաքէ ու մանաւանդ... չփերացնես:

Ու նրանից յետոյ հէնց որ Գեադալօնի վրայ կը բարկանար, ըստ իր սովորութեան, փոխանակ անունի կը կանչէր:

— Աղուէս Գեդէոն...: Սակայն Գեադալօն թող չարտնեղէ: Ղափանի պատմութիւնը մէկ ուրիշ աղուէս էլ է ունեցել՝ յար եւ նման իրեն՝

— Մելիք Ֆրանգիւլը:

Ժամանակի խաներն ու մելիքները նրան եւս այդ անունը տուին:

Պարոնը իր իշխանաւորներից ստացած պատուէրի համաձայն, չեղած ու չերեւակայելիք բաներ է յօրինում իմ շուրջ: Եւ այդքանը արել է հետեւեալ պատճառներով՝ որովհետեւ ես հակակարծիք եմ, Հայաստանից փախածների թղթակցութիւններն ու յօդուածները իրենց իսկ ստորագրութիւններով ու խմբանկարներով միշտ թերթերին եմ ուղարկել, նրանց առեւտրական շատ հիմնարկութիւնները քննադատել եմ եւ վերջապէս բոլոր տականքներն ու նրանց հովանաւորողները միշտ խարազանել եմ:

Տասն եւ հինգ տարուց աւելի է, ինչ հաստատուած եմ միեւնոյն քաղաքում, ուր մեծից մինչեւ փոքրը ճանաչում են ինձ, թէ հասարակութեան եւ թէ պետական շրջանակներում:

ԽԱՉԻԿ ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆ

(2)

ՀՐԱՒԷՐ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆի Լիոնի Մասնաճիւղի վարչութիւնէն կը խնդրուի Պ. Գեդամ Յակոբեանի իրեն յանձնած «Հայ Մշակոյթ»ի խորհրդանշող 400 նկարներուն փոխարժէքը եւ կամ համապատասխան ստացագիրը ղրկել Պ. Հայկ Սիրէնկիւլեանի, 4 rue Charleroi, Beaumont, Marseille:

×

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆի Մարսէյլի խնամակալ ցանձնաժողովի անդամներէն կը խնդրուի ներկայանալ Համազգայինի Պոմոնի մասնաճիւղի վարչութեան, ստանալու համար կարգ մը գոյքեր եւ համապատասխան հաշուեկշիռը:

■■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ)
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,—

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Métro : TOLBIAC)
ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԵՌԱՄՍԵԱ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՇԱԲԱԹ 18 ՅՈՒԼԻՍ
SAMEDI 18 JUILLET 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3168

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍ ԵՒ Հ. Բ. Ը. Մ.

Գործելով սատիճանաբար, բարեչըջական ուղղութեամբ այլ վճռական կամեցողութեամբ, Ժողովրդական Ճակատի կառավարութիւնը յուլիս 16ին քուէարկել տուաւ Պանք տը Ֆրանսի սահմանադրութեան բարեփոխումը:

Միեւնոյնատեն, եւ նոյն արագութեամբ կը քննուի զինագործարաններու ազգայնացման օրինագիծը, որ նոյնպէս արմատական յեղաշրջում մը կը ներկայացնէ:

Զինաթափութիւնը ձախողեցաւ, սակայն զինագործարաններու, զէնքերու շինութեան եւ վաճառման պետականացումը բարենշան երեւոյթ մըն է, գոնէ չարաշահութիւնները խափանելու եւ բազմազան արկածախնդրութիւններ կանխելու համար:

Առ այժմ խօսինք միայն Պանք տը Ֆրանսի կանոնագրի բարեփոխման մասին, որ անուղղակի կապ ունի... հայկական իրականութեան հետ:

Ինչո՞ւ չէ. մենք ալ ունինք մեր «Պանք տը Ֆրանս»ը, որ կը կոչուի «Բարեգործական Ընդհ. Միութիւն», եւ որ, սակայն, իր սահմանադրութեամբ, վարչական կարգ ու սարքով եւ գործունէութեամբ աւելի շատ կը նմանի սեղանաւորական հաստատութեան մը:

Ի՞նչ էր Պանք տը Ֆրանսի դէմ մղուած պայքարը, որ կը տեւէ տարիներէ ի վեր:

— Այդ հաստատութիւնը երեւութապէս ունի 40,000 բաժնետէր, բայց իրականին մէջ 200 ջոջեր են — անհատ կամ ընտանիք — որ կը վարեն զայն, համաձայն իրենց հայեցողութեան եւ շահերուն: Պետութիւնը, ուրիշ խօսքով ժողովուրդը որ եւ է դեր չունի անոր ղեկավարութեան կամ մատակարարութեան մէջ: Ան է ջերմաչափը երկրին դրամական կացութեան եւ տէրն ու տնօրինողը Փրանքին:

«Շատ յաճախ պետական մարդիկ մատնանշած են անոր անկախութեան խաւարումը, անոր շնորհները՝ որոշ վարչաձեւերու կամ կառավարութեանց համար, եւ անոր անողորմ խստութիւնը՝ ուրիշներու հանդէպ»: (Վ. Օրիոլ):

Ի՞նչ է Հայկական Բարեգործական «Պանք»ին դէմ մղուած պայքարին իմաստը, պահելով բոլոր համեմատութիւնները:

— Այդ հաստատութիւնը ի զուր «ընդհանուր» եւ «Բարեգործական» կը կոչուի: Իրականին մէջ, ան ալ սակաւապետութիւն մը կը կազմէ, ղեկավարութեամբ հատընտիր խմբակի մը, որ ոչ թէ 200, այլ քսան ընտանիք անգամ չի կազմեր:

Զարմանալի՞ է: Բարեհաճեցէք թղթատել հիմնական կանոնագիրը.

— «Իւրաքանչիւր անդամ իրաւունք ունի այնչափ ձայնի որչափ անգամ իր ամսավճարը կը պարունակէ զուիցերիական 5 ֆրանքի համարժէք գումարը»:

— «Ընդհ. ժողովի մասնակցելու իրաւունք ունեցող ո եւ է անդամ կրնայ իր տեղը ներկայացուցիչ կարգել՝ այդ իրաւունքը ունեցող ուրիշ ո եւ է անդամ մը: Ներկայացուցիչը իր ձայներէն զատ կ'ունենայ իր փոխանորդեալին ձայներն ալ: Սակայն անդամ մը, ոչ մէկ պարագայի մէջ, իր ունեցած ձայներն ալ մէջն ըլլալով, 20 ձայնէն աւելի չի կրնար ունենալ»:

Որ եւ է բացատրութեան կը կարօտի՞ այս օրինական տրամադրութիւնը: Իսկ բուն իրականութիւնը շատ աւելի պատկերազարդ է, մանաւանդ այժմ:

Դժբախտաբար մենք չունինք ոչ Ժողովրդական Ճակատ, ոչ ալ անկէ բխած Երեսփ. Ժողով մը, տրամաբանութեան եւ արդարութեան ձայնը հնչեցնելու համար...

Շ.

ՁԱԽՈՂԱԾ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՄԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

Ատրճանակը գետին ինկաւ առանց պայթելու

Հինգշաբթի օր, Լոնտոն, Հայտ Փարքի զօրատեսին մէջ կատարուած զօրահանդէսէ մը յետոյ, երբ Անգլիոյ Թագաւորը ձի կը նստէր պալատ վերադառնալու համար, մարդ մը նշան առաւ, ատրճանակը ափին մէջ, բայց հանդիսականներ եւ մասնաւորապէս կին մը տեսնելով անոր կասկածելի շարժումները, թեւէն բռնեցին եւ ատրճանակը գետին ինկաւ առանց պայթելու: Ոստիկանները անմիջապէս ձերբակալեցին ահաբեկիչը, որ Իրլանտացի մըն է, Ճօրճ Մէհըն, իր խօսքով՝ լրագրող:

Լուրը տարածուեցաւ կայծակի արագութեամբ եւ ամբոխը կ'ուզէր տեղն ու տեղը բզքտել ահաբեկիչը, «սպաննեցէ՛ք» պոռալով: Ոստիկանները յաջողեցան թոցնել կալանաւորը, որ անմիջապէս հարցաքննութեան ենթարկուեցաւ կատարեալ գաղտնապահութեամբ, երկու դուռ իրարու վրայ փակուած: Ատրճանակը հինգ պահարան ունէր, բայց միայն չորս գնդակ լեցուած էր: Հարցաքննութեան ատեն Մէհըն յայտարարեց թէ թագաւորը սպաննելու միտք չունէր, այլ կ'ուզէր բողոքի ցոյց մը կատարել: Շատ լարուած էր նախարարի մը, Սըր Ճօն Սայմընի դէմ: «Ամբողջ մեղքը անորն է, գիշերը նամակ մը գրեցի անոր, իսկ այս առտու ալ խօսեցայ հեռաձայնով»:

Հայտ Փարքի զօրատեսը գացած ատեն, կարծեցեալ ահաբեկիչը լրագրի մը մէջ փաթթած էր ատրճանակը, եւ մատիտով գրած էր լուսանցքին վրայ, — «Երանի՜ թէ կարենայի սիրել թագաւորը»:

Մէհըն, որ 30 տարեկան է, անհաւասարակշիռ մարդու մը երեւոյթն ունի: Ոստիկանութեան հետ խնդիր ունեցած է 1933ին ալ, վարկաբեկիչ նամակներ գրած ըլլալով կարգ մը ոստիկանական տեսուչներու: Այս առթիւ դատի քաշուեցաւ, 18 ամիս բանտարկութեան դատապարտուելով, բայց վերաքննութեան դիմեց եւ ազատ արձակուեցաւ: Այս անգամ ալ ինք դատ բացաւ ներքին նախարարին դէմ, 4000 ոսկի հատուցում պահանջելով, բայց մերժուեցաւ: Այս տարի նորէն աղմուկ հանեց, գործակցելով մեծահարուստ այրի կնոջ մը, որ կը պահանջէր ջնջել մահապատիժը եւ իրեն յանձնարարած էր գիրք մը գրել այդ ուղղութեամբ: Յետոյ գժտուեցան եւ այս անգամ այրին դատ բացաւ իրեն դէմ:

Մահափորձը ձախողած ըլլալով, Էտուըրտ Ը. անվնաս վերադարձաւ պալատ: Բոլոր վկաները կը հաստատեն թէ շատ պաղարիւն երեւոյթ մը ունէր: Ճառը խօսած եւ զօրահանդէսը վերջացուցած ըլլալով, անհամար բազմութիւնը բուռն ծափեր կ'արձակէր, երբ խլրտումը ծայր տուաւ:

Մէհըն պիտի դատուի ատեանի մը առջեւ, մինչեւ մէկ շաբաթ:

Դէպքը մեծ յուզում պատճառեց ամբողջ Անգլիոյ մէջ, եւ հեռագիրներ կը տեղան բրիտանական կայսրութեան եւ աշխարհի բոլոր մասերէն:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍԻ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄԸ ԱՆՑԱՒ ՃԱԽՋԱԽԻՉ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՄԲ

40000 բաժնետէր փոխան 200 մենաշնորհեալներու

Ժողովրդական Ճակատի կառավարութիւնը փայլուն յաղթանակ մը եւս տարաւ, 24 ժամուան մէջ քուէարկել տալով Պանք տը Ֆրանսի սահմանադրութեան բարեփոխումը: Օրինագիծը քննութեան ենթարկուած էր հինգշաբթի, եւ նոյն օրն իսկ երեսփ. Ժողովը քուէարկեց զայն 111ի դէմ 430 ձայնով, ինչ որ կը նշանակէ 319 ձայնի մեծամասնութիւն: Ձախակողմեաններու սովորական մեծամասնութիւնը կը հաշուէն 150, այնպէս որ այս անգամ իսկապէս ջախջախիչ եղաւ արդիւնքը: Կը նշանակէ թէ ընդդիմադիրներէն ալ շատեր քուէ տուած են:

Նոր օրէնքով, արմատական բարեփոխման մը կ'ենթարկուի Պանք տը Ֆրանսը, որ առանձնաշնորհեալ հաստատութիւն մը համարուած էր աւելի քան հարիւր տարիէ ի վեր: Պաշտպանելով կառավարութեան ծրագիրը, ելմտական նախարար Պ. Վէնսան Օրիոլ չեշտեց պատմական ճառի մը մէջ.

— «Յաճախ կ'ըսեն թէ Պանք տը Ֆրանսը ժողովրդապետական հաստատութիւն մըն է, թէ իր բաժնեթուղթերը տարածուած են բազմաթիւ բաժնետէրերու միջեւ: Իրականին մէջ, անոր վարիչներն են սակաւաթիւ բաժնետէրեր, որոնք դրամագլուխին մէկ փոքր մասը միայն կը ներկայացնեն: Միւսները որ եւ է իրաւունք չունին: Անոնք պարզապէս վարձու տուած են իրենց դրամը: Բաժնեթուղթի մը գնումը իրաւունք կուտայ միայն հիանալու եւ լռելու: Հարիւրի չափ մեծ ընկերութիւններ, քանի մը բարձր անձնաւորութիւններ, որոնք կ'երեւան բազմաթիւ վարչական խորհուրդներու մէջ,— ահաւասիկ Պանք տը Ֆրանսի բուն վարիչները: Ազգին սեղանաւորական եւ տնտեսական իշխանութիւնը ժառանգական է, սակաւապետական եւ կարծես աստուածային իրաւունք մը: Դրամատան խնամակալները, որոնցմէ ոմանք իրարու յաջորդած են հօրմէն զաւակը, 1803էն ի վեր, տէր ու տիրականն են Ֆրանսայի տնտեսական եւ սեղանաւորական կեանքին: Թէ ինչ ուժ կը ներկայացնէ այդպիսի սակաւապետութիւն մը եւ ինչպէս չարաչար կը գործածէ զայն,— Պալզակ իսկ մատնանշած է կոնդակով մը»: (Այս առթիւ կարդաց հատուած մը, եւ աջակողմեաններն անգամ ծափահարեցին):

*** Նոր օրէնքին համաձայն, որ անմիջապէս ծերակոյտին յանձնուեցաւ, վարչական խորհուրդի 23 անդամներէն 20ը պիտի նշանակուին պետութեան կողմէ, իսկ երեք հաշուեքննիչները՝ բաժնետէրերուն կողմէ: Հաշուեքննիչները միայն խորհրդակցական ձայն պիտի ունենան: Կառավարիչը եւ երկու փոխ կառավարիչները պիտի նշանակուին պետութեան կողմէ, բարձր թոշակ պիտի ստանան, բայց չպիտի կրնան բաժնետէր դառնալ որ եւ է մասնաւոր ընկերութեան մէջ, իրենց պաշտօնավարութեան շրջանին:

*** Կառավարութեան ծրագրին գլխաւոր նպատակն է Պանք տը Ֆրանսի ընդհ. կառավարիչը եւ երկու փոխ-կառավարիչները դարձնել պետական պաշտօնատարներ, բոլորովին անկախ արտաքին սեղանաւորական ազդեցութիւններէ: Ներկայ օրէնքով կառավարիչ կրնայ նշանակուիլ այն որ ունի հարիւր բաժնեթուղթ, իսկ փոխ կառավարիչները պիտի ունենան յիսուն բաժնեթուղթ: Այս բաժնեթուղթերը յաճախ կը գնուին դրամատան խնամակալներուն կողմէ: Պանք տը Ֆրանսի բաժնեթուղթերուն հրապարակի ներկայ գինն է մօտ 6000 ֆրանք, այնպէս որ դրամական պարտաւորութիւնը շատ ծանր է կառավարիչի մը համար: Եթէ բաժնեթուղթերը իյնան, կառավարիչը կրնայ ջլատուիլ իր կրելիք կորուստէն:

Նոր օրէնքը կը վերցնէ բաժնեթուղթ ունենալու պարտաւորութիւնը եւ կ'աւելցնէ կառավարիչներուն թոշակը: Միեւնոյն ատեն օրէնքը կը ջնջէ խնամակալներու խորհուրդը: Ներկայիս դրամատան բաժնեթուղթերու դրամագլուխը բաժնուած է իբր 40,000 բաժնետէրերու միջեւ, եւ սակայն միայն 200 խոշոր բաժնետէրեր մուտք ունին տարեկան ընդհ. ժողովին մէջ: Իբր 18,000 բաժնետէրեր ունին միայն մէկ բաժնեթուղթ, իսկ մօտ ինը հազար հոգի միայն երկու բաժնեթուղթ: Նոր օրէնքը քուէարկութեան իրաւունք կուտայ բոլոր բաժնետէրերուն, առանց նկատի առնելու անոնց ունեցած բաժնեթուղթերուն թիւը: Վարչական խորհուրդը պիտի բաղկանայ 23 անդամներէ, ներկայացուցիչներ առնելով ճարտարարուեստական, առեւտրական եւ հողագործական կազմակերպութիւններէ, ինչպէս եւ Աշխատանքի Դաշնակցութենէն: Կառավարութիւնը առայժմ չուզեր պարզապէս պետական դրամատուն մը վերածել Պանք տը Ֆրանսը, այլ կը ձգտի ազատել կարգ մը օղակներէ որոնք զայն կ'ենթարկեն սեղանաւորական անպատասխանատու շահերու:

ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՄԱՍԻՆ ԳՈՅԱՑԱԾ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ խորհրդարանին արտակարգ նիստը

Երէկ հաղորդած էինք թէ գլխաւոր դժուարութիւնները հարթուած են եւ համաձայնութիւն գոյացած է անգլիական եւ խորհրդային պատուիրակութեանց միջեւ, շնորհիւ Ֆրանսայի միջնորդութեան: Ռումանական կառավարութիւնը հեռագրով յայտնեց իր հաւանութիւնը նոր բանաձեւի մասին: Պուլկարիա, որ վերապահումներ յայտնած էր, ապահովութիւն ստացաւ մասնաւորապէս Եուկոսլավիոյ պատուիրակութեան կողմէ թէ նոր պայմանագրին որ եւ է մէկ կէտը ուղղուած չէ իրեն դէմ: Այսպէս գլխաւոր դժուարութիւնները հարթուած ըլլալով, կը կարծուի թէ պայմանագիրը ամբողջութեամբ պիտի ստորագրուի երկուշաբթի օր:

Մինչեւ հիմայ ձեռք բերուած են հետեւեալ արդիւնքները.—

1.— Սեւ ծովու եւ Տարտանէլի նեղուցները պիտի փակուին, եթէ Թուրքիա չէզոք ըլլայ: Ուրեմն այլեւս կարելի չպիտի ըլլայ կրկնել «Կէօպէն»ի եւ «Պրէսլաու»ի արկածախնդրութիւնը:

2.— Ամէն ատեն ազատ պիտի ըլլայ առեւտրական նաւերուն անցքը, առանց խտրութեան դրօշի եւ բեռի:

3.— Ֆրանսական տորմիղը պիտի կրնայ ամէն ատեն ռումանական եւ ռուսական քարիւղ ճարել Սեւ Ծովի մէջ:

4.— Թուրքիա պիտի կրնայ բանակցիլ Ֆրանքեւթուրք փոխադարձ աջակցութեան դաշինքի մը համար, որ պիտի կազմէ օղակ մը Ֆրանքեւխորհրդային դաշինքին եւ Պալքանեան Միութեան միջեւ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՎԱՂՈՒԱՆ ՆԵԿԻՒՍԸ

Յակոբ Գույումճեան, Հայոց կարմրուկ բանաստեղծը, երկունքի մէջ է շարունակ, կ'երկնէ եւ կը ստեղծագործէ գիշեր ցերեկ: Եւ միշտ ոտանաւոր,— խնդրե՛մ:

Այսպէս, Միացեալ-Նահանգներու հայերէն ափիշաթերթին մէջ, որ կոչի «Բանուոր», վերջերս հրատարակեց գլուխ գործոց բանաստեղծութիւն մը, որ պատիւ կը բերէ թէ տըպող թերթին, թէ ծնող ուղեղին:

Այդ անզուգական քերթուածը բաւական է Հայոց գրականութիւնը դասելու Շէյքսփիրեան եւ Կէօթէեան բարձրութիւններու վրայ:

Նիւթը կը կազմեն Հապէշիստանի ջարդերը, զորս մեր Յակոբիկը կը նմանցնէ Տէր-Զօրի հայկական ջարդերուն:

Մտի՛կ ըրէք, մտի՛կ ըրէք.—

Տէր-Զօրեան սարսափն է պատեր Ատիս-Ապէպան:

Խուլ կանչեր կը պատռեն գիշերուան խաւարը նենգ...

Ու կը լսուին կոյսերուն ձայները խեղդամահ.

Սուրերը արիւն կը լիզեն եւ կը պայթին գնդակները զանկերու մէջ խռովայոյզ...

Կ'իյնան հազա՜ր քաջեր, աղջիկնե՜ր, հազա՜ր ծերեր, մանուկներ...:

Եթովպիոյ սիրտը մահուան կաթսայ է դարձեր,

Կը փրփրի արիւնն անենգ ու կը բորբոքին սրտերն արիւնակարմիր...

Կոտորա՜ծ է, կոտորած...:

×

Կը յիշեմ զարհուրանքն արնակալած!

Եւ անապատնե՜րը գեհենական,

Որոնց մէջէն մենք անցանք

Գնդակոծուած ու արնաքամ...

Երբ ատեղազարդ մահիկը կը ծըփար մեր երկինքներուն մէջ դաւադիր...

Մուհամմէտին հոգին կը խնդար եւ խալիֆները ջէննաթի մէջ խրախճանք կ'ընէին...

Սուլթանին սիրտը կը թնդար ուրախութենէն,

Եւ աղաներն ու խօճաները հարստութեան եւ ուժի մոլեռանդ երազներով կ'արբենային...

Հիմա դո՛ւք կ'իյնաք խաչապաշտ փաշիզմի օրհնեալ սուրերուն տակ անողոք,

Կ'անցնին, սակայն, մութ օրերն այս դաժան,

Ատիս Ապապան կը վերածնի նոր մանկան մը պէս ժպտերես...

Կը փշրուի խաչը դաւող եւ փաշիզմի խուրձը կը հրկիզենք մեր սրտերուն կրակով...

Կը փրկուի Եթովպիան,

Երբ մեր բանակները շարժին...»:

Չեմ գիտեր թէ մեր Յակոբիկը այսպիսի գոհար բաներ ալ գրա՞ծ է հայկական ջարդերուն մասին, նոյն այս մարգարէաշունչ եղանակով: Փոյթ չէ:

Քանի որ կ'աւետէ թէ շուտով «մեր բանակները» պիտի փրկեն Եթովպիան, սպասենք ուրեմն այդ օրուան: Այն ատեն բոլորս կը վազենք Հապէշիստան, թագաւոր օծելու մեր Յակոբիկը, անուանելով զայն Նեկիւս կամ արքայից արքայ, ինչպէս որ կամենայ: Եթէ հարկ դատէ, անունն ալ կը փոխենք եւ փոխանակ Յակոբիկ կոչելու՝ կը կնքենք,— Փախուկ Առաջին:

ԱՐԱԶ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Պանեէօ Քաշանի Արծիւ եւ թակոմիտէի ընկերներէն Սարգիս Աբրահամեան	50
Յուլիս 11ի գումարը	4116
Ընդհ. գումար	4166

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՑԱՌԻԿԸ ՏԱՐՕՆԻ ՀԱՄԱՐ

ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ, «ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒԸ ՅԱՏԿԱՑՈՒԱԾ Է ՏԱՐՕՆԻ, ՈՐՈՒՆ ԲՆԱՋՆՋՈՒՄԸ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱՒ 1915Ի ՎԱՐԴԱՎԱՌԻՆ: ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ ՊԻՏԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻՆ ՇԱՐՔ ՄԸ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ:

Կ. Խաչի սաները Նիսի մէջ

Երէկ հետեւեալ հեռագիրը ստացանք Նիսէն, Կ. Խաչի օդափոխութեան կայանէն.

— «Շատ հանգիստ հասանք: Բոլոր տղաքը լաւ են»:

Զինագործարաններու ազգայնացումը

Երեսփ. Ժողովի Եչ. օրուան նիստին մէջ շարունակուեցաւ զինագործարաններու ազգայնացման օրինագծին քննութիւնը: Աջակողմեանները բուռն յարձակումներ գործեցին, դիտել տալով թէ ազգային պաշտպանութիւնը պիտի վտանգուի, ծրագրուած օրէնքով: Այս առթիւ հակառաջարկ մը ներկայացուցին, բաւական սեպելով պետական հսկողութիւնը, բայց ժողովը մերժեց զայն, 164ի դէմ 393 ձայնով եւ անմիջապէս ձեռնարկեց յօդուածներու քննութեան:

Հաշուեւ եղած է որ զինագործարաններու եւ զէնքերու շինութեան ազգայնացումով, պետութիւնը պիտի հարկադրուի մէկ միլիառ ֆրանք վճարել, իբրեւ հատուցում:

Երեսփ. Ժողովը այս օրինագիծը եւ ուրիշներ ալ արագօրէն քուէարկելէ յետոյ, արձակուրդ պիտի ստանայ:

*** Ծերակոյտը կարգ մը փոփոխութիւններով քուէարկեց ընդհ. ներման օրէնքը, որ վերադարձուեցաւ երեսփ. ժողովին: Առաջարկուեցաւ որ արքայական Մորասն ալ օգտուի ընդհ. ներումէն, բայց մերժուեցաւ:

«Զինաթափութիւնը անկարելի է»

Մուսոլինի ունկնդրութեան ընդունելով «Փարի-Սուառ»ի ամերիկացի աշխատակիցը, յայտարարեց թէ «վերջնապէս անհետացած է անգլեւիտալական պատերազմի մը վտանգը: Բրիտանական տորմիղին կարեւոր մէկ մասին հեռացումը Միջերկրականէն, պիտի օգնէ պայծառացնելու երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները»:

Յետոյ բացատրելով թէ Իտալիա միշտ պատրաստ է իր գործակցութիւնն ընծայելու միջազգային քաղաքականութեան, չեշտեց.

— «Աշխարհի ներկայ կացութեան մէջ անկարելի է խօսիլ զինաթափութեան մասին: Ոչ մէկ պետութիւն պատրաստ է հրաժարելու մէկ թնդանօթէ կամ հրացանէ: Կը հաւատամ, սակայն, թէ կարելի պիտի ըլլայ համաձայնութեան մը յանգիլ, կասեցնելու համար զինարշաւը, ինչ որ մեծ արդիւնք մը պիտի ըլլայ ինքնին: Աշխարհի ներկայ կացութեան մէջ ուրիշ ամէն բան ցնորք է, վտանգաւոր ցնորք մը»:

Շեշտելով Ազգերու Դաշնակցութեան բարեփոխման անհրաժեշտութիւնը, Մուսոլինի աւելցուց թէ Եթովպիա «կը գոհացնէ Իտալիոյ ժողովուրդին ծաւալման անողոք պահանջը եւ Իտալիան կը դնէ գաղթային տեսակէտով գոհացուած պետութեանց շարքին մէջ»:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Վերջերս, ամերիկացի ձեռնհաս դէմք մը, Նաթանիէլ Փիքըր, որ նշանաւոր է միջազգային տնտեսական հարցերու մասին իր հմտութեամբ, հրատարակեց գրքոյկ մը,— «պատերազմները ընդարձակումի միջոց նկատելը իրական չփոթութիւն է»:

Երկու սերունդ է որ, կ'ըսէ Փիքըր, կը խօսուի պատերազմի մասին՝ իբրեւ «ընդարձակում»ի միջոց:

Ոչ ոք, սակայն, յաջողած է աշխարհը համոզել թէ՝ այսինչ պետութիւնը իրապէս պէտք ունի ընդարձակուելու, եւ թէ որոշապէս ինչ կը նշանակէ ատիկա: Մեր համոզողութեամբ, կը շարունակէ, ընդարձակումը կ'ըլլայ հետեւեալ երեք պատճառներէն մէկուն իբրեւ արդիւնք.—

1. Գրաւել հողեր որոնք նոսր բնակչութիւն ունին եւ հոն տեղաւորել աւելորդ բնակչութիւն մը:

2. Գտնել շուկաներ՝ ճարտարարուեստական արտադրութեանց համար:

3. Հայթայթել հում նիւթեր՝ որոնք անհրաժեշտ են նոյն ճարտարարուեստին:

Եւ, այս երեք կէտերն ալ կը քննէ անջատ, անջատ:

ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆ.— Իտալիա, այն օրէն ասդին որ իրականացուց ազգային միութիւնը, կը ճգնի ստեղծել կայսրութիւն մը, ուր տեղաւորէ իր «աւելորդ բնակչութիւնը»:

1914ին, երբ պատերազմ կը յայտարարուէր, Ափրիկէի բոլոր իտալական գաղթավայրերուն մէջ կ'ապրէին շուրջ 8000 Իտալացիներ,— աւելի քիչ քան Նիւ Եորքի Ջէրի փողոցին մէջն ու շուրջը ապրող Իտալացիները: Նիւ Եորքի նահանգին մէջ կ'ապրին 50 անգամ աւելի:

Ափրիկէի բոլոր գերմանական գաղթավայրերուն մէջ, որոնց ընդհանուր տարածութիւնն էր իբր 900.000 քառ. քիլ. համաշխարհային պատերազմի նախօրեակին կ'ապրէին իբր 22.000 Գերմանացիներ, իսկ բոլոր մնացեալ գաղթավայրերուն մէջ 2000 Գերմանացիներ: Շատ աւելի կ'ապրէին Նիւ Եորքի միայն 80րդ եւ 90րդ փողոցներու մէջ, իսկ 25 անգամ աւելի՝ Նիւ Եորքի նահանգին մէջ:

Ճափոն, նոյն ազգային խէլային անունով, 300.000 զոհեր տուաւ՝ գրաւելու համար հարաւային Մանչուրիան՝ 1905ին: 1930ին, քսանհինգ տարի վերջ ուրեմն, հոն կային շուրջ 200.000 Ճափոնցիներ: Այսինքն աւելի քիչ, քան տրուած զոհերը եւ աւելի քիչ քան բնակչութեան տարեկան յաւելումին մէկ երրորդը:

Այդ թիւն կէսը կ'ապրէր միայն Քալիֆորնիոյ մէջ:

Պատմութիւնը մեզի կը սորվեցնէ թէ ճերմակ ցեղին պատկանող մարդիկ կը գաղթեն ոչ թէ իրենց հայրենիքին պատկանող գաղթավայրեր, այլ ուրիշ երկիրներ՝ որոնք համեմատաբար աւելի խիտ բնակչութիւն ունին: Անոնք այդպէս կ'ընեն, որովհետեւ կլիմայական եւ ուրիշ պատճառներով, չեն կրնար ապրիլ այն ասիական եւ ափրիկեան հողամասերուն վրայ, որոնք վերջին հարիւր տարուան ընթացքին աշխարհակալութեան ենթակայ են եղած:

Ինչքան ալ ծիծաղելի հնչէ ատիկա, ճերմակները իբրեւ զինուորներ կ'երթան մեռնելու՝ գրաւելու համար հողեր, ուր չեն կրնար ու չեն ցանկար ապրիլ իբրեւ քաղաքացիներ:

ՇՈՒԿԱՆԵՐ.— Ի նպաստ շուկաներու կարելի է քիչ մը աւելի բան ըսել: 19րդ դարու ընթացքին, ճիշդ է որ ճարտարարուեստական արտադրութեանց արտածումը «կը հետեւէր դրօշին»: Այսօր, սակայն, այդպէս չէ այլ եւս: Անգլիա Հնդկաստանի մէջ տիրեց 200.000 քառ. քիլ. հողամասի եւ 350.000.000 բնակիչի: Հակառակ իր առանձնաշնորհեալ դիրքին՝ մաքսային տուրքերու եւ վարկային դիւրութիւններու տեսակէտէն, 1933ին հիւսուածեղէնի արտադրութեանց ճափոնական ներածումը՝ Հնդկաստանի մէջ՝ կը գերազանցէր անգլիական ներածումը:

Արեւելեան Ափրիկէի մէջ՝ Թանկանիքան եւ Քէնիան անգլիական գաղթավայրեր են: Ճափոնը, սակայն, առաջինին ներածած արուեստական մետաքսին 99 առ հարիւրը կուտայ, իսկ երկրորդին հիւսուածեղէն կը ներածէ վեց անգամ աւելի շատ, քան Անգլիա:

Այսօր, այլ եւս, շուկաներու կը տիրէ ան որ կրնայ միեւնոյն տեսակի ապրանք մը առաջարկել աւելի աժան եւ աւելի դիւրին վարկեր բանալով:

ՀՈՒՄ ՆԻՒԹԵՐ.— Հում նիւթի վրայ մենաշնորհ կրնայ ըլլալ միայն այն պարագային, երբ միեւնոյն պետութիւնը տիրապետէ այն բոլոր հողերուն, ուր հում նիւթ կայ: Իսկ ատիկա անկարելի է: Շատ մը ուրիշ պետութիւններ պէտք է փճացուին: Մենաշնորհը անկարելի է նոյն իսկ որոշ հում նիւթի վրայ, որ կը գտնուի միայն սահմանափակ տեղեր: Մ. Նահանգները հում ձգախէժ չեն արտադրեր: Անոնք, սակայն, գլխաւոր գնորդներն են անոր:

Մենք կը խորհինք թէ, կ'ըսէ Նաթանիէլ Փիքըր, աւելի նպաստաւոր է կարգ մը պետութեանց համար, իրենց ճարտարարուեստին անհրաժեշտ հում նիւթերը գնել ազատ շուկայէն՝ բոլոր գնորդներուն համար հաւասար պայմաններով, քան թէ հողամասերու իշխել, ուր հսկայ գումարներ կը ծախսուին, իշխանութեան պահպանման համար:

Ահա թէ ինչու, կ'եզրակացնէ հեղինակը, չփոթութիւն եւ սխալ է «ընդարձակում»ի համար պատերազմիլ, վերեւ յիշուած երեք պատճառներէն որեւէ ալ դրդուած ըլլայ յարձակող պետութիւնը: Յետամնաց երկիր մը մշակելու համար հարկ է տեղական բնակչութենէն յառաջ բերել մասնագէտներ, ելմտագէտներ, կազմակերպիչներ: Հարկ է դրամագլուխներ ճարել՝ օգտագործելու բնական հարստութիւնները, գործատուներ կառուցանելու, եւ վարկային հաստատութիւններ հիմնելու համար:

Տիրող պետութիւնը կրնայ նկատի ունենալ որոշ արտածում մը եւ տեղական աղբիւրներու շահագործում մը՝ միայն եկամտային կազմակերպեալ շրջանին: Անգամ մը որ տիրանայ մեքենական արտադրութեանց, գաղթավայրը պիտի սկսի արտադրել աւելի շատ՝ քան իրեն անհրաժեշտ է եւ պիտի դադրի գնելէ տիրող պետութեան ճարտարարուեստական արտադրութիւնները, դադրելով «շուկայ» մը ըլլալէ:

Տեղական ճարտարարուեստը, հասնելով որոշ աստիճանի, պիտի սկսի գործածել տեղական հում նիւթերուն մեծ մասը եւ անոնց արտածումէն տիրող պետութեան ունեցած եկամուտը պիտի նուազի:

Ինչ ընել, ուրեմն, հարց կուտայ Փիքըր: Ու կը պատասխանէ.— Նախ՝ պէտք է նայինք մենք մեզի ու ներքին վերակազմութեան միջոցաւ զօրացնենք տնային սպառողականութիւնը՝ ի հաշիւ անոր որ անցեալին մէջ ծախած ենք նախնական ու յետամնաց ազգերուն: Ուրիշ խօսքով՝ որովհետեւ դուրսը գնորդներ չկան այժմ, ուրեմն մեր արտադրութիւնը մենք սպառենք: Այս ձեւով պիտի ստեղծենք բարեկեցութիւն մը՝ տեղական հիմքով, ու պիտի հաստատուի նոր հաւասարակշռութիւն մը: Հասա՞նք ատոր,— «ընդարձակում»ի բոլոր անհրաժեշտութիւնները պիտի դադրին գոյութիւն ունենալէ:

Ահա, կարելի ամփոփումով, մեծ տնտեսագէտին գրքին բովանդակութիւնը:

Մեզի կը թուի, սակայն, որ Փիքըր մէկ չփոթութիւն պարզելու ցանկութեամբ, ինկած է ուրիշ չփոթութեան մը մէջ:

Նախ՝ որովհետեւ բոլոր ընդարձակումները նկատած է բնակեցումի եւ հում նիւթի վայրեր: Ընդարձակումներ կան, որոնք կ'ըլլան ուրիշ գաղթավայրերու կամ առ հասարակ ամբողջ պետութեան զինուորական-քաղաքական շահերէն թելադրուած:

Երկրորդ, որովհետեւ պարզ երեւակայութիւն է ենթադրել թէ գաղթավայրերու ճարտարարուեստները կրնան հասնիլ որոշ աստիճանի մը:

Չէ՞ որ ինք կը յիշէ Հնդկաստանը— համեմատաբար ազատ գաղթավայր մը— որ ահագին քանակութեամբ ներածում ունի եւ պիտի ունենայ: Հում նիւթի համար գրաւող պետութեան կամքէն կախում ունի տեղական ճարտարարուեստը ընդլայնել կամ սեղմել:

Երրորդ, որովհետեւ հեղինակը ամէն երկիր մէկ կանգունով է չափած:

Ինքնաբաւութեան դրութիւնը բոլորին համար հնարաւոր չէ: Ամէն պետութիւն չի կրնար «ինքն իրեն նայիլ»: Հարկ է որ թէ երկրագործական արտադրութիւն ունենայ եւ թէ ճարտարարուեստական: Մնաց որ, ինչպէս ինք կ'ըսէ, անգլիապատկան Հնդկաստանի մէջ անգամ ճափոնական արտադրութիւնները աւելի աժան են, քան անգլիականները:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

ՃԱՄԲՈՐԴԻ ՄԸ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Պէյրութի Ազդակը հետեւեալ տեղեկութիւնները քաղած է ճամբորդէ մը (8 յուլիս).—

Թուրքիան բաղդատելով նախապատերազմեան իր վիճակին հետ, անհամեմատօրէն փոխուած է. տարիներ առաջ հոն ապրող մը դժուարաւ պիտի ճանչնայ իր բնակած վայրերը: Մեծ փոփոխութիւններ տեղի ունեցած են Թուրք քաղաքներուն մէջ, մանաւանդ Էնկիւրին ու Պոլիսը կարելի է ըսել թէ ամբողջովին փոխուած են. միայն ներքին գաւառները, մանաւանդ գիւղերը, տակաւին կը մնան իրենց նախապատերազմեան վիճակին մէջ: Թրքական կառավարութիւնը, աւելի՝ մեծ ոստաններու է որ հոգ կը տանի, սակայն երկրին ներսերը տակաւին ժողովուրդը կ'ապրի իր նախնական վիճակով. շինարարական ձեռնարկները ընդհանրապէս քրական շրջաններէ հեռու վայրերու մէջ է որ կը կատարուին: Գալով գիւղերու տնտեսական ու առողջապահական կեանքին, պէտք է խոստովանիլ որ համեմատելով տասնեակ մը տարի առաջուան հետ, աւելի լաւ պատկեր մը կը ներկայացնեն, թէեւ թշուառութիւնը տակաւին վերջ չէ գտած:

Շինարարութիւնը յառաջ կ'ընթանայ մեծ թափով. քիչ չեն նաեւ այն Հայերը որոնք Պոլսոյ մէջ քանի մը յարկաբաժին ունեցող շէնքեր կը կառուցանեն: Հայութիւնը տարուէ տարի ուծանալու վրայ է. Պոլսահայ արդի երիտասարդութիւնը, ազգային տեսակէտով մեռած կարելի է համարել. այս տարրին մէջ մուտք գործած են արդէն օտարամուտ ազդեցութիւններ, որոնք այդ երիտասարդութեան դէմքը այլայլած են ամբողջովին. Պոլսոյ վարժարանն ու ազգանուէր երիտասարդութիւնը պատմութեան կը վերաբերի այլ եւս. Թրքական ոգին արդէն սկսած է իր արմատները ձգել անոր հոգիին մէջ. իրենց անունները Թրքական անուններու յարմարցնողները շատ են ու այս ոչ թէ սոսկ ձեւի համար, այլ իր հոգեբանական պատճառներն ալ ունի, Թուրքիոյ վերելքով խանդավառուած Հայերու թիւը անհամեմատ մեծ է, ու այս վիճակը եթէ շարունակուի՝ Թուրքիոյ մէջ ապրող Հայերէն պէտք է ձեռք քաշել:

Թրքական իշխանութիւնը կարգ մը տարրեր իր մէջ լուծելու համար ամէն ջանք ի գործ կը դնէ. այս տեսակէտով հայութիւնը լաւագոյն խմոր մըն է իրեն համար. ամէնէն աւելի Հայն է որ ճնշուած է Թուրքիոյ մէջ թէ տնտեսապէս եւ թէ բարոյապէս: Լքեալ գոյքերու աւարէն յետոյ, հիմա անշարժ կալուածներն ալ ծախելու դժուարութիւն կը յարուցանեն: Տարիներէ ի վեր Հայոց Պատրիարքարանը դատավարութեան մէջ է ազգ. կալուածներուն տէր կանգնելու համար, սակայն այս ուղղութեամբ տարուած աշխատանքները ի դերեւ ելան. Սանասարեան խանին ու Բանկալթիի գերեզմանատան դատերը վերջացան ի նպաստ քաղաքապետութեան: Այս դատերը շատ սուղի նստան Պատրիարքարանին վրայ ու զայն քայքայեցին գրեթէ ամբողջովին: Բոլոր այն գերեզմանատուները, որոնք տարիներէ ի վեր փակուած են եւ որոնց մէջ այլ եւս չեն թաղեր մեռելները, նոր օրէնքով քաղաքապետութեան կը պատկանին:

Դպրոցները, ազգային տեսակէտէ մեռած կարելի է համարել, ազգային պատմութեան ուսումը արգիլուած է, իսկ մնացեալ դասերը, օրինակ, գիտութիւն, աշխարհագրութիւն, թուաբանութիւն եւն. կը դասաւանդուին Թուրքերէն լեզուով. ամենամեծ տեղը տրուած է Թուրքերէն լեզուի ու Թուրք պատմութեան ուսուցման: Հայերէնը կը դասաւանդուի իբրեւ լեզու, աշակերտները դրօսանքի պահուն, ինչպէս նաեւ դասարանին մէջ պարտաւորուած են Թուրքերէն խօսելու, անսաստող վարժարաններուն համար ամենափոքր պատիժը հետապնդումն ու վարժարանի փակումն է: Իւրաքանչիւր հայ դպրոցի մէջ տեղաւորուած են մէկ կամ մէկէ աւելի Թուրք ուսուցիչներ, որոնք տեսակ մը լրտեսներ են կառավարութեան. այս ուսուցիչները կը վճարուին կրթական տեսչութեան որոշած պիւտճէին համաձայն, իսկ եթէ պատահի որ օրը օրին չկարենան ստանալ իրենց թոշակները, կրթական տեսչութիւնը անմիջապէս կը փակէ այդ վարժարանը:

Հայ մամուլը եւս շատ տագնապալի օրեր կ'անցընէ. մէկ կողմէն ընթերցողներու անտարբերութիւնը, իսկ միւս կողմէն կառավարական վախը կը ստիպեն զինք ըլլալ վերջին ծայր աչալուրջ ու անբովանդակալից: Մամլոյ դիւանը որ եւ է թերթի հրատարակուելէն առաջ ամենախիստ քննութեան կ'ենթարկէ. այս է պատճառը, որ երբեմնի պոլսական հիւթեղ թերթերուն տեղ, այսօր լոկ թերթուկներ ունինք:

Ներքին գաւառներուն մէջ Հայերուն կեանքը աւելի անտանելի է, շատ մը հայրենակիցներ իբրեւ Թուրքեր կը քաշքշեն իրենց գոյութիւնը: Քահանաներու գիւղէ գիւղ կամ շրջանէ շրջան պտըտիլը արգիլուած է. եթէ որ եւ է վայրի մէջ ննջեցեալ մը պատահի եւ այդ վայրը հայ քահանայ չունի՝ իրաւունք չունին ննջեցեալին պարագաները, ուրիշ նոյն իսկ ամենամօտիկ վայրէն քահանայ բերելու, պարզ անոր համար որպէսզի որքան կարելի է քահանաները ժողովուրդին հետ շփման մէջ չմտնեն: Ներքին գաւառներուն մէջ լքեալ գոյք նկատուած մեր ազգային կալուածները կամ եկեղեցիները կը մնան անտէր, եթէ գնողներ ալ պատահին՝ պարտաւոր են զանոնք քանդել եւ միայն գետինը օգտագործել: Թուրքերը որ եւ է հետք անգամ չեն ուզեր ձգել անցեալը յիշեցնող:

Ներքին գաւառներէն, գրեթէ ամէն ամիս, բազմաթիւ Հայեր Պոլիս կը հաւաքուին, որովհետեւ համեմատաբար հոն աւելի տանելի է կեանքը: Գործերը բաւական լաւ են, ապրուստը քիչ մը աւելի սուղ է քան Սուրիոյ մէջ, սակայն շահը շատ աւելի մեծ է:

Արտասահմանի թերթերուն մէջ յաճախ կը կարդանք Թուրքիոյ ներքին կեանքի մասին կարգ մը տեղեկութիւններ ու պատմութիւններ: Պէտք է ըսել որ անոնց մեծամասնութիւնը յերիւրածոյ է: Թուրքիոյ մէջ շատ բան փոխուած է. Թրքական ոգին, Թուրք երիտասարդութիւնը խանդավառ է. սխալ են այն լուրերը, որոնց համաձայն իբրեւ թէ Աթաթուրքի աստղը սկսած է կամաց կամաց խամրիլ. ժողովուրդը ջերմ սիրով կապուած է Քէմալին. սկիզբի տարիներուն Պոլսոյ մէջ որոշ վերապահութիւն կար իր հանդէպ, սակայն իրողութիւնը փարատած է այժմ. մեծ համակրանք կը վայելէ ժողովուրդին մէջ, կիները մանաւանդ խոր յարգանք ունին անոր անունին հանդէպ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՀԱՐՑԸ

«Ժուրնալ տէ Տէպա»ի աշխատակիցը, Ռընէ Լա Պրիւյէր, կը գրէ այս հարցին մասին.—

Կը բաւէ քննել նեղուցներու, ըլլայ Տարտանէլի, ըլլայ Վոսփորի տեղագրութիւնը, հասկնալու համար քաղաքական եւ ռազմագիտական կարեւորութիւնը հարցին, որ կը քննուի Մոնթրէօյի մէջ: Այս երկու նեղուցները, իրականին մէջ, կը ձեւացնեն տեսակ մը երկար գետ, որ Սեւ ծովուն ջուրը կը թափէ, Մարմարայի մէջէն, Միջերկրական ծովուն մէջ: Այն պետութիւնը, որ նստած է նեղուցներու երկու եզերքներուն վրայ, ինքնին կը հանդիսանայ տէրն ու տիրականը այդ անցքին, որովհետեւ որ եւ է նաւ չի կրնար անցնիլ մէկ ծովէն միւսը՝ առանց Թուրքիոյ արտօնութեան: Տարտանէլի նեղուցը, որ մօտ 70 քիլոմեթրը երկարութիւն ունի, անկարելի է անցնիլ զինու զօրութեամբ՝ երբ եզերանիստ լեռները ամրացուած են ռազմագիտական տեսակէտով: Ընդհ. պատերազմին՝ փորձը ցոյց տուաւ այդ իրողութիւնը: Գալով Վոսփորին որ տեղ տեղ 500 մեթրէ աւելի լայնք չունի, բաւական է ցցաթումբով մը արգելք հանդիսանալ որ եւ է նաւարկութեան:

Այս ամէնէն կարելի է հետեւցնել իրողութիւն մը.—Նեղուցներու դրութիւնը որ եւ է կարեւորութիւն չի ներկայացներ, պատերազմի ատեն, այնքան ատեն որ Թուրքիա, չէզոքութեան մէջ մնալով, կողմ չի բռներ պատերազմիկներէն որ եւ է մէկուն, այլ միայն կը գործադրէ իր ստորագրած համաձայնութիւնը կրաւորական ձեւով: Մոնթրէօյի խորհրդաժողովին կարեւորութիւնը կը ծագի անկէց, որ Թուրքիա կը խնդրէ արտօնել զինք՝ ամրացնելու համար նեղուցները, բան մը որ արգիլուած էր իրեն՝ Լօզանի դաշնագրով: Փութանք աւելցնել, որ երբ ընդհ. պատերազմէն վերջ դրուած զինուորական արգելքները, ինչպէս, օրինակի համար, Հըռենոսի ձախ եզերքին զինաթափութեան պայմանը, բռնաբարուեցան Գերմանիոյ կողմէ, դժուար էր այլ եւս Թուրքիոյ մերժել, որ չկարենայ պաշտպանել Տարտանէլի եւ Վոսփորի նեղուցները, մանաւանդ որ իր խնդրանքը կը կատարուէր դիւանագիտական կատարեալ օրինականութեամբ մը:

Ուրեմն, նեղուցներու սպառազինութեամբ՝ հարց կը ծագի թէ ի՞նչպէս պիտի ապահովուի նաւարկութիւնը, պատերազմի մը պարագային: Ժամանակին, Թուրքիա, որուն գերիշխանութիւնը Տարտանէլի եւ Վոսփորի վրայ կարելի չէ չճանչնալ, փակած էր Սեւ ծովուն դռները: Եւ Ռուսիա դարերով կռուեցաւ ազատ անցքի իրաւունք ստանալու նպատակով իր նաւերուն համար: Ան իր տեսակէտը կը հիմնէր ծովերու ազատութեան սկզբունքին, ինչպէս եւ այն հանգամանքին վրայ թէ Սեւ ծովը լիճ մը չէ, այլ ովկիանոսին մէկ մասը, ուստի կ'ուզէր օգտուիլ անկէ՝ իր նաւահանգիստը մտնելու համար:

Այսօր Ռուսիա կը պաշտպանէ բացարձակ տեսակէտը՝ ազատ անցք եւ ազատ ելք Սեւ ծովու եզերակից պետութեանց նաւատորմին համար, նաւարկութեան արգելք՝ մնացեալ պե-

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀԸ

(1914 — 1915)

I

ՌՈՒՍ - ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Երբ Պայազիտ էի, իբր պաշտօնական մարդ, այցելեցի գայմագամին. շատ սիրտ ընդունելութիւն մը ըրաւ. գիտէր որ Դրոյի քով եմ իջած ու նենգ արտայայտութեամբ մը հարցուց, թէ չատոնց է որ կը ճանչնայի «Սուրէն էֆէնտին». ըսի թէ Կովկասի յայտնի առեւտրականներէն է եւ օգտակար կրնայ լինել այս շրջաններուն. «Այո,— պատասխանեց ան քմծիծաղով մը — վաճառական ըլլալու համար, դեռ շատ ջահել է».— «Եթէ երիտասարդ մը կրնայ գայմագամ լինել, դժուար չէ վաճառական դառնալ», պատասխանեցի ես կատակով, առանց, ի հարկէ, իր ակնարկը հասկնալ ցոյց տալու:

Կ'անցնէի հայաշունչ գիւղերէ, հանդիպելով իմ վաղեմի բարեկամներու երկչոտ բայց անսահման յուսալի հայեացքներուն: Ինծմէ կը սպասէին լսելու «աւետիս»ը — Հայաստանի մօտակայ ազատութիւնը ... Հայ ժողովուրդը խիստ նուրբ զգայնութիւն ունի եւ բնազդ. վստահ էր որ Ռուսերը պիտի արշաւէին դէպի Թրքահայաստան: Ամէնքի կարծիքով Դաշնակցութեան եւ կաթողիկոսի շնորհիւ է, որ ռուս կառավարութիւնը այդ քայլը պիտի առնէր, յանկարծ «հայութիւնը ազատելու անօրէններու լուծէն», ու հառաչով մը կը բացագանչէին «Աստուած ինոր թուրը հատու անի ...»: Նոյնն էր մթնոլորտը նաեւ Վանի մէջ: Քաղաքի ժողովուրդը անշուշտ աւելի զուսպ էր, զգուշանալով դրդիչ պատճառել թրքական թաղերուն կամ կառավարական շրջանակներուն: Թուրք ժողովուրդը խիստ մտահոգ էր ու ամքած:

Վռամեանը մինակ էր իր բնակարանին մէջ. հրաւիրեց իրեն հետ ապրելու: Ռուսական նախկին հիւպատոսարանին գրեթէ կից, Գայլեանի տունն էր, կոկիկ երկու սենեակով եւ սրահով: Այդ ատեն Վան կը գտնուէին նաեւ Քաջազնունին (որ Վասպուրականը վերէն վար ճամբորդած եւ լուսանկար ապակիներու մեծ պաշար էր հաւաքած), Դաշնակցական Խէչօն եւ Գալուստ Ալոյեանը, որ կարծեմ Դրոյի առեւտրական ընկերն էր Արճէշի շրջանում: Հոն էին, ի հարկէ, Արամը, Իշխանը եւ Պուլկարացի Գրիգորը:

Այլ էր տրամադրութիւնը մեր շարքային երիտասարդութեան եւ տարբեր՝ Վասպուրականի կուսակցական ղեկավարներու:

Կրնամ վստահօրէն ըսել, թէ Վասպուրականի երիտասարդութիւնը (առանց կուսակցական խտրութեան) բացարձակ հակառակ էր թրքական բանակին մէջ ծառայելու, ամէն գինով կը խուսափէր. մասնաւորապէս այս շրջանին, երբ ահագին քաղաքական ակնկալիքներ կային, երբ իրենց հայրենիքին ծառայելու բաղձն հասած էր եւ բարեկամ վիթխարի ուժ մը կը պատրաստուէր ճզմել Թուրքերը, յիմարութիւն էր զինուոր երթալ: Այդտեղ եւս զօրեղ բարոյական ճնշման տակ էր Վասպուրականի Դաշնակցութեան ղեկավարութիւնը:

Առաջին այս պտուտութիւնն ստացայ, երբ շփման մէջ մտայ ինձ այցելող եւ մեր պատրաստած նոր սերունդին հետ:

Բայց անհրաժեշտ էր ընկերներուս փութով ծանօթացնել Կովկասի մէջ տիրող տրամադրութիւնները եւ ձեռնարկները քանի դեռ — կը կարծէի — ուշ չէր:

Քաջազնունին եւ Խէչօն կը պատրաստուէին Կովկաս վերադառնալ, ուրեմն պատեհութիւն էր անոնց միջոցաւ Վասպուրականի վիճակն ու ղեկավարութեան տեսակէտները հաղորդել Արեւելեան Բիւրոյին. շրջան մըն էր, որուն կարծիքները եւ որոշումները էական նշանակութիւն ունէին:

Իմ զեկուցումը՝ Պոլսոյ եւ Թիֆլիսի կուսակցական բարձրագոյն մարմիններու վերաբերմունքի եւ տրամադրութիւններու մասին, խիստ ճնշող տպաւորութիւն թողուց ընկերներուս վրայ: Ամէնէն շատ ազդուած էին Արամն ու Քաջազնունին: Անոնք թրքահայ ժողովուրդին համար կործանարար կը համարէին կամաւորական գունդերու կազմութիւնը եւ մանաւանդ գործօն մասնակցութիւնը եւ ենթարկումը ռուսական բանակին: Դաշնակցական Խէչօն ճիշդ անոնց հակառակ, ուսերը հրճուանքէն վեր-վեր կը նետէր, աչքով արագ շրջաններ կ'ընէր պատտաղէն դէպի շրջապատը, ու որովհետեւ անոր լեզուն անզօր էր համոզելու իմէ զօրաւորները, բացագանչութիւններ կ'արձակէր եւ կից կուտար՝ «ի՞նչպէս կարելի է ... խելքի բա՞ն է այս առիթը ձեռքէն թողելու. նորէն միամիտ ենք մնալու ... եթէ չխառնուենք, կարծում էք Թուրքերը մեզ հանգի՞ստ պիտի թողուն» ... մէկ խօսքով, ամենալայն չափով մասնակցելու կողմնակից էին: Վռամեանը, Իշխանը, Գալուստ Ալոյեանը եւ Պուլկարացի Գրիգորը աւելի շուտ կը միանային Պոլսոյ ընկերներու երկրորդ տեսակէտին — պատրաստել ուժեր, բայց գործածել խիստ անհրաժեշտ պարագաներուն միայն. այժմէն ռուսական բանակին հետ չկապուիլ ու յանձնառութեան տակ չմտնել: Ուրեմն Վասպուրականը դէմ էր կամաւորական գունդերու պաշտօնական կազմութեան՝ ենթակայ ռուսական սպայակոյտին: Այսպէս ալ հրահանգ տրուեցաւ Քաջազնունիին. Խէչօն մնաց իր տեսակէտին վրայ եւ յանձն չառաւ պատուիրակի դերը: Քանի մը օրէն անոնք մեկնեցան:

Վասպուրականը անկասկած կազմակերպական տեսակէտէն, յեղափոխական կուսակցութիւններու եւ մասնաւորապէս Դաշնակցութեան զօրեղ միջնաբերդն էր: Ժողովուրդը եւ մասնաւորապէս երիտասարդութիւնը լեցուած էր գլխաւորապէս Դաշնակցութեան մէջ: Գիւղերու կազմակերպութիւնները զանգուածային էին, անոնց մարտունակ տարրերէն ստեղծուած էին ինքնապաշտպանութեան կարգապահ զօրեղ խումբեր, որոնք կապուած էին իրար՝ գաւառական կեդրոնէ մը կառավարուելով, իսկ վերջինս ուղղակի Կեդր. Կոմիտէին:

Չեմ հանդիպած երբեք եւ ոչ մէկ տեղ հայ ժողովրդական հատուածներու, որոնք իրապէս այդքան հաւատարմօրէն սնած լինէին Դաշնակցութեան աւիշէն: Տարօնի Հայութիւնը նոյնպէս անցեալ մը ունէր, բայց երկրին պայմանները եւ անոնց խառնուածքը այդ ժողովուրդէն պատրաստած էր մոլեռանդ Հայեր, ազգասէրներ, իսկ Վասպուրականի ժողովուրդը ոչ այնքան մոլեռանդ ազգասէրներ, որքան գիտակից Դաշնակցականներ էին:

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(5)

ութեանց համար,— տեսակէտ մը որ դժուար է ընդունիլ տալ: Այսպէս, Ռուսիոյ տեսակէտին ճիշդ հակառակը, Ճափոն կը պահանջէ ազատ անցք, ազատ ելք բոլոր նաւատորմերուն համար, Սեւ ծովու եզերակից ըլլան թէ ոչ: Առեւտրական տեսակէտով, որուն մասին դժուար պիտի չըլլայ համաձայնիլ, եզերակից պետութեանց պիտի տրուին մասնաւոր իրաւունքներ, սակայն այլ կարգի նաւերու անցքը դէպի Սեւ ծով ոչ թէ պիտի արգիլուի, այլ պիտի միայն սահմանափակուի: Անկէ զատ, Ազգերու Դաշնակցութեան պիտի ձգուի ճշդել թէ պատերազմի սպառնալիք կա՞յ թէ ոչ, իրաւունք տալու համար Թուրքիոյ որ ըստ այնմ փակէ նեղուցները: Հարց է թէ զինուորական ինչ տարողութիւն կը ներկայացնէ նեղուցներու րէժիմը: Պէտք չէ չափազանցել նաւային տեսակէտով, եւ ահա թէ ինչու: Նախ Թուրքիա իրաւունք ունենալով ազատ անցք տալու կամ չտալու պատերազմիկներուն, պատերազմի մտած պարագային՝ նեղուցները պիտի փակէ իր թշնամիներուն առջեւ, բայց պիտի բանայ իր դաշնակիցներուն առջեւ, ինչպէս պատահեցաւ 1914ին: Անկէ կը հետեւի, որ ռուսական նաւատորմին համար, Սեւ ծով մտնելու իրաւունքը իրապէս արժէք կը ստանայ՝ եթէ առաջուընէ համաձայնութիւն մը կնքած է Թուրքիոյ հետ, անոր ապահովելով իր զինակցութիւնը կամ չէզոքութիւնը: Արդ, նկատելով որ նախ նաւատորմ մը կազմելու համար երկար ժամանակ կը պահանջուի, եւ յետոյ ժողովուրդի մը բարեկամութիւնը միշտ անստոյգ խնդիր մըն է, դժուար թէ Ռուսիա կարենայ Սեւ ծովուն մէջ համախմբել զօրաւոր նաւատորմ մը, որ կարենար դուրս ելլել եւ մասնակցիլ պատերազմի մը, ուրիշ ռազմաճակատի մը վրայ: Միակ բանաւոր միջոցն է, Ռուսիոյ համար, Սեւ ծովուն մէջ հիմնել հսկայ նաւաբաններ, որպէսզի պարագաներու համաձայն եւ միջազգային բարդութեանց ժամանակ կարենար նեղուցներէն օգտուիլ Սեւ ծովէն դուրս հանելով բաւական թիւով ռազմանաւեր:

Սեւ ծովու ռուսական նաւատորմը չափազանց կրճատուած է ներկայիս: Իբրեւ շահագրգռութեան արժանի ռազմանաւ, Սեւ ծովուն մէջ ունի արդիական զրահաւոր մը, Փարիժսկայա Կոմմունա, նախկին Սեպաստոպոլը, զոր ծով իջեցուցած էին 1911ին: Այս զրահաւորը Պալթիկէն Սեւ ծով բերուեցաւ 1930ին: Խորհ. Միութիւնը Սեւ ծովուն մէջ ունի նաեւ քանի մը թորփիլանաւեր եւ սուզանաւեր, բայց այս ամէնը բաւական չեն կազմելու իրապէս զօրաւոր նաւատորմ մը, որ փոփոխութիւն մը պիտի մտցնէր Միջերկրականի հաւասարակշռութեան մէջ, դուրս գալով Տարտանէլէն: Որպէսզի ապագային, այս նաւատորմը կարեւոր դեր մը խաղայ, պէտք է որ Ռուսիա նաւաշինութեան հսկայ ճիգ մը կատարէ Սեւ ծովուն մէջ, միշտ վստահելով Թուրքիոյ բարեկամութեան վրայ: Կ'ընդունինք, այսուհանդերձ, որ Ռուսիոյ համար մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ Տարտանէլի նեղուցներուն օգտագործումը աւելի քան Քրոնշթատը Պալթիկ ծովուն մէջ, Վլատիվոսթոքը Ծ. Արեւելքի մէջ, որոնք զերծ են սառոյցէ: Այսպէս, աշխարհագրական տեսակէտով, Ռուսիա դատապարտուած է մնալու երկրորդ կարգի վրայ նաւային տեսակէտէ:

Սակայն տարբեր է պարագան օդային տեսակէտով: Ռուսական ջրօղանաւերու անցքը, Թրքական հողերու եւ նեղուցներու վրայէն, ռազմագիտական մեծ արժէք կը ներկայացնէ թէ մեզի, թէ իրեն համար: Թերեւս այս հարցին մասին կարելի ըլլայ համաձայնութիւն մը գոյացնել Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ,— Ռուսիոյ օդային նաւատորմը կրնայ սպառնալիք մը դառնալ Վոսփորի համար: Ահա թէ ինչու այս երկու պետութեանց շահն իսկ կը պահանջէ համաձայնութեան մը գալ:

Ինչ որ ալ ըլլայ, Մոնթրէօյի խորհրդաժողովը կ'ունենայ կարեւոր արդիւնք մը,— Թուրքիոյ ազատութիւն կը տրուի ապահովելու նեղուցներու պաշտպանութիւնը, այս ձեւով օսմ. կայսրութիւնը կը վերագտնէ իր գերիշխանութիւնը եւ իր ամբողջ ուժը: Որովհետեւ Տարտանէլի նեղուցը միջազգային անցք մը չէ միայն, այլ եւ ամէն բանէ առաջ ծովային առաջնակարգ դիրք մը Թրքական նաւատորմին համար: Այս հաւանականութեան մէջ, Թուրքիա կը պատրաստուի վերակազմելու նաւատորմ մը, զոր պէտք է հաշուի առնել մօտիկ ապագային: Ան արդէն ունի արդիական զրահաւոր մը, Եավուզը, 4 արդիական թորփիլանաւեր, 5 սուզանաւեր, բաւական թիւով փոքրիկ միութիւններ: Անկէ զատ Ճափոնի ապսպրած է շինել երկու զրահաւոր 8000 թոն տարողութեամբ, 4 թորփիլանաւ եւ 4 սուզանաւ: Երբ ասոնց շինութիւնը աւարտի, Թրքական նաւատորմը զանցառելի քանակ մը չի կազմեր այլ եւս արեւելեան Միջերկրականի այս անկիւնին մէջ, ուր իր աշխարհագրական դիրքը իրեն կ'ապահովէ անուրանալի գերակշռութիւն մը:

Թուրքիոյ վերածնունդը, նեղուցները վերազինելու կարելիութենէն մեկնելով, կը կազմէ Մոնթրէօյի խորհրդաժողովին գլխաւոր դէպքը: Գալով ազատութեան զոր կը պահանջէ Ռուսիա, որոշ է թէ, բրիտանական ճնշումին հետեւանքով, ի վերջոյ կարեւոր սեղմումներ պիտի կրէ, մասնաւորաբար նեղուցներէն անցնելիք նաւերու տարողութեան չափը որոշելու հարցին մէջ:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 7 Յուլիս (Յառաջ).— Թերթերը արձագանգը կ'ըլլան նոր Լօրընսի մը որ Անդրյորդանանի ոստիկանութեան հրամանատարն է եւ կը կոչուի Մէճըր Կլապ (Glubb): Այս Անգլիացին շատ սիրուած է Անդրյորդանանի Արաբներուն կողմէ, երբեմն անոնց պէս կը հագուի, միասին ընկերութիւն կ'ընէ, կը համակրի իսլամական կրօնքին, վերջապէս երկրորդ Լօրընս մկրտուած է արաբ կարգ մը շրջանակներու մէջ: Մինչեւ իսկ կարծողներ կան թէ հազարապետ Կլապի շնորհիւ է որ Անդրյորդանանի 60,000 Պէտէվիները չեն մասնակցիր Պաղեստինի ըմբոստութիւններուն, հակառակ ըմբոստներուն եղբայրական հրաւէրին:

*** Յուլիս 5էն ի վեր հիւանդներու խումբեր կը փոխադրուին դարմանատուներ, բոլորն ալ թունաւորուած: Հիւանդանոցներու մէջ գտնուողներուն թիւը 350ը կ'անցնի: Տուներու մէջ իսկ դարմանուողներ կ'ըլլան: Մեծ մասը Հրեաներ են: Ըստ բժշկական քննութեան թոյն ներարկուած է պըտուղներուն մէջ, նոյնպէս ձուկի եւ այլ կանանչեղէններու:

*** Երկու օրերէ ի վեր աւելի խիստ է գործադուլի կոմիտէին գործունէութիւնը: Նախապէս արտօնուած էր ծախել հաց, մածուն, կաթ եւ ծխախոտ: Այժմ հացէն զատ ամէն բան արգիլուած է: Գործադուլի կոմիտէին հրահրիչ մարդիկը գաւազաններով կը շըրջին բոլոր թաղերը, փողոցները եւ կը թափեն ուտելիքները:

*** Լոնտոնի արաբական պատուիրակութեան միանալու համար ուրիշ երեք հոգիներ եւս պիտի մեկնին Անգլիա, միշտ «անպաշտօն» հանգամանքով:

Հրէական շրջանակները կը գանգատին թէ հոգատար կառավարութիւնը պէտք եղածին պէս միջոցներ ձեռք չառներ, միանգամ ընդ միշտ վերջ տալու համար վտանգաւոր կացութեան:

Ըստ Հրեաներուն՝ հոգատար կառավարութիւնը ձգձգումներով աւելի կը քաջալերէ արաբ ըմբոստները: Անոնք կը հաւատան թէ Անգլիոյ համար ոչինչ է այս շարժումը եւ կրնար մէկ երկու օրուան մէջ զսպել ըմբոստները: Հրեաները կը գանգատին թէ մարզպանը թոյլ կը վարուի:

*** Գլխաւոր փողոցներն ու պողոտաները զրահապատ ինքնաշարժերով լեցուն են: Անշնչելի մթնոլորտ մը կը տիրէ: Կարգ մը արաբական թերթեր առժամեայ դադարման դատապարտուեցան:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ

ՊԱՆԵՕ - ՔԱՇԱՆ.— Ռոպէնսօնը դարձաւ շրջանիս բոլոր Միութիւններու տարեկան դաշտահանդէսներու հաճելի հաւաքավայրը: Յուլիս 12 կիրակի օր Պանէօ Քաշանի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի Սանուց Միութեան հանդէսն էր: Ժողովուրդը կանուխէն փութացած էր ներկայ ըլլալու «Ֆիքէ»ի օդասուն սրահին մէջ: Հակառակ ամպամած օդին՝ հանդիսականներու ստուար բազմութիւնը կ'ապացուցանէր այն համակրութիւնը որ ստեղծուած էր այս միութեան շուրջ: Մասնաճիւղս, որ երկու տարուան կեանք ունի, կը հաշուէ 50է աւելի անդամուհիներ: Օր. Քոչեան բացաւ հանդէսը այս խօսքերով.— «Կ. Խաչը բարեգործական միութիւն չէ միայն, ան տրամադրած է թէեւ իր ուժերը եւ միջոցները մեղմելու տնտեսական տագնապը հասնելով օգնութեան կարօտ ընտանիքներու, ունի նաեւ Հայը Հայ պահելու գեղեցիկ նպատակը, որուն ի սպաս դրած է իր ճիգերու առաւելագոյնը: Մեր սերունդը հակառակ իր ֆիզիքական զանազան տագնապներուն՝ ունեցած է եւ ունի հոգեկան երջանկութիւն, օտարանալու վտանգէն զերծ մնալու, անոր մէջ խորապէս արմատացած ըլլալով հայրենի հողի եւ ջուրի պաշտամունքը, բայց նոր սերունդը կը ներկայանայ ուրիշ հանգամանքով: Ծնած այս երկրի մէջ եւ ապրելով Փարիզի լուսացնցուղ պողոտաներուն վրայ, ոչ մէկ կապ ունի հայրենի երկրի աւանդութիւններուն եւ պատմական իրողութիւններուն հետ: Ան կը կորսնցնէ հետզհետէ իր ազգային արժէքը, վըտանգ մը, զոր կանխելու համար անհրաժեշտ է կազմակերպուած աշխատանք: Կապոյտ Խաչը լծուած է այս գործին եւ կը կազմակերպէ ամենուրեք Սան - Սանուհիներու Միութիւններ, կուտայ անոնց ազգային դաստիարակութիւն, արթնցնելով սէր դէպի մայրենի լեզուն, պաշտամունք դէպի մեր պատմութիւնը եւ աւանդութիւնը եւ մանաւանդ գիտակցութիւն մեր ազգային արժէքներու մասին»:

Օր. Շաքէ Թէմինեան Սանուց Միութեան կողմէ կարդաց գրաւոր զեկոյց մը: Անցեալ տարի դեկտեմբեր ամսուան ընթացքին կազմուած է այս Միութիւնը, ունեցած են ուսուցչուհի Օր. Ավճեան, կիրակի առաւօտները երկու ժամ սորված են Հայերէն եւ զանազան պատմական դրուագներ, նաեւ երգեր, հայկական պարեր եւ մարզանք: Միութիւնը ունի 19 սան-սանուհիներ, 14էն մինչեւ 18 տարեկան, որոնք հակառակ իրենց առօրեայ աշխատանքին, կը հետեւին դասընթացքներուն կանոնաւոր կերպով: Օր. Բ. Յակոբեան արտասանեց ուղերձ մը յաջող կերպով: «40 Օրուան գլխու փորձանքը» ներկայացուեցաւ, Օրիորդներ Յակոբեան, Աբրահամեան եւ Եւգինէ, պարոններ Ս. Կարապետեան, Նորեկեան լաւ էին իրենց դերերուն մէջ, մասնաւորապէս կ'արժէ յիշատակել Պ. Կարօ Յովսէփեան եւ Օր. Շ. Թէմինեան իրենց շատ բնական արտայայտութիւններուն համար: Կատարուեցան մարզանք նուագի ընկերակցութեամբ, Տիկին Թորոսեանի ղեկավարութեամբ, սան սանուհիներու շուրջ պարը անցաւ յաջող: Օրիորդներ Ա. Խաչեան եւ Յակոբեանի «Նազ պարը» շատ հաճելի էր, իսկ բոլորիս սիրելի փոքրիկն Ռէժինայի քնքոյշ եւ շնորհալի պարը ծափերու եւ հիացումի արժանացաւ: Պ. Արմիկ Ջամալեան կատարեց աճուրդը, ըստեղծելով խանդավառ մթնոլորտ մը: Կարճ ժամանակուան մէջ «520 ֆրանքի բարձրացաւ աճուրդը եւ շահեցաւ Պ. Աճէմեան:

Պարերը կը սկսին, խանդավառութիւնը աւելի շեշտուած է, երիտասարդ զոյգեր կը դառնան մինչեւ գիշերուան ժամը 11, Գարեգին մերթ ընդ մերթ կը թրթռացնէ իր թառը ըստեղծելով ծափ ու ծիծաղ՝ պիքնիքին հոգածութիւնը յանձնուած է դարձեալ երեք անձերու՝ որոնք երկար ատենէ ի վեր գաղութիս վստահելի եւ գործունեայ տարրերը կը կազմեն եւ միշտ պարտականութեան գլուխը կը գտնուին, բոլորը կը ճանչնան զանոնք,— Յառաջդիմասիրացի վարչութեան անդամներէն Պ. Պ. Աբրահամեան, Աճէմեան, Քիւրքճեան:

Կը բաժնուինք սրահէն տանելով յիշատակելի տպաւորութիւններ, կը փափաքինք որ Պնեօ - Քաշանի մէջ ստեղծուած բոլոր միութիւնները ըլլան միշտ այսպէս, նուիրուած դրական աշխատանքի, իրար լրացնեն, առանց խաչաձեւումի, աշխատանքի բաժանման, ներդաշնակ գործունէութեան ուղեգիծին հետեւելով շարունակ:

Սեդրակ Գարակէօզեան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ALLOCUTION prononcée le 11 Mars, 1934 au Collège Arménien Samuel Mouradian à Sèvres. Par Frédéric Macler. Editions Adrien-Maisonneuve, 5, Rue de Tournon, Paris (VI):

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՀԱՅ ԱՐԻ»ՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՍԷՆ - ԼՈՒ (Մարսէյլ), 11 յուլիս.— Անցեալ կիրակի (5 յուլիս) տեղի ունեցաւ «Հայ Արի»ներու մասնաճիւղին դաշտահանդէսը Եօթնեղբայրեան ագարակին մէջ: Շնորհիւ հովանաւոր մարմնի աշխատանքներուն (որոնց կարգին կ'արժէ յիշել Պ. Պ. Ժողէֆ Աշճեան, Յակոբ Ճէվիզեան, Օհան Օհաննեան եւ Գաբրիէլ Մելոյեան,) հանդիսավայր փութացած էր հոծ բազմութիւն մը: Պատուակալ նախագահութիւնը ստանձնած էր Գարեգին եպիսկ. Խաչատուրեան, որ քաղաքէն յատուկ եկած էր ընկերակցութեամբ Մարսէյլի «Հայ Արի»ներու հովանաւորող մարմնի նախագահ Պ. Զօրիկեանի: Բեմը զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական եռագոյններով եւ սկաուտական նշանախօսքերով: Հայ արիներու Ս. Լուի հովանաւոր մարմնի նախագահ Պ. Ն. Նիզամեան՝ հանդէսը բացուած յայտարարեց «Մեր հայրենիք»ով: Յետոյ խօսքը տուաւ խմբապետներէն Պ. Յ. Ալեքսանեանի որ պարզեց Միութեան նպատակները, շեշտելով Հայ արիներու միջազգային կեանքի մէջ ներկայացուած արժէքները:

Գեղարուեստական բաժնի մէջ յաջողապէս արտասանեցին փոքրիկներ Մ. Աշճեան, Յ. Արտաշէսեան, Յ. Նիզամեան, Մ. Պապօշեան, Ս. Թօփալեան, Ս. Քէտիճեան: Մէջընդմէջ երգուեցան ազգային խմբերգներ: Ցուցադրուեցաւ պատկեր մը Մեծն Տիգրանի զինուորական կեանքէն: Ներկայացուեցաւ նաեւ սկաուտական կեանքէ առնուած պատկեր մը մասնակցութեամբ Պ. Ա. Սերէնկիւլեանի եւ կարող ուժերու:

Զանազան անակնկալներէ վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ Գարեգին եպիսկ., որ գեղեցիկ բանախօսութեամբ մը բացատրեց արիներու իսկական պարտականութիւնները եւ վերջացուց համերաշխութեան եւ համագործակցութեան յորդորներով:

Յետոյ սկսաւ պահեստներու բաժինը: Յաջողապէս ներկայացուեցան «Նափօլիթէն»ը, «Շատակեր»ը, «Դանակ սրել» եւ տեղացի ձկնավաճառուհիներու կեանքէն առնուած ծիծաղաշարժ պատկեր մը, մասնակցութեամբ Պ. Պ. Բ. Պալճեանի եւ Ն. Ժամկոչեանի:

Պէտք է գնահատել Հայ արիներու մարմնի կատարած աշխատանքները, որոնց շնորհիւ 8—16 տարեկան պատանիները կը մարզուին ազգային լաւագոյն զգացումներով:

Աստիկ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՎԻԷՆ, 13 յուլիս (Յառաջ).— Կ. Խաչի դպրոցին կողմէ կազմակերպուած էր ամավերջի մանկական հանդէս մը, որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 11ի գիշերը, Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Դժբախտաբար, 40ի մօտ մանուկներու ծնողքներէն զգալի մաս մը կը բացակայէր: Ինչ պատճառաբանութիւններ ալ որ ներկայացնեն, արդարանալի չէ: Որովհետեւ, իրենց պզտիկներուն բերնէն տարին մէկ կամ երկու անգամ է որ պիտի լսեն հայկական երգն ու արտասանութիւնը, դպրոցի ուսուցիչ՝ Հայր Տէրմոյեան ձեռքէն եկածը չէր խնայած, եւ աւելի քան ամիսէ մը ի վեր աշխատած էր, այս կոկիկ ու համեստ հանդէսը պատրաստելու համար:

Բացումը կատարուեցաւ՝ «Երբոր բացուին» խմբերգով, որ երգուեցաւ աշակերտութեան կողմէ: Յայտագիրը բաժնուած էր երեք մասի, իւրաքանչիւրին մէջ մէկ մէկ մանկական խաղ, արտասանութիւններ եւ խմբերգներ:

Առաջին մաս.— «Սարիմ Թագաւոր» մանկական թատերգութիւնը, եւ քանի մը արտասանութիւններ:

Բ. մաս.— «Զինական հայելին» եւ խմբերգներ:

Գ. մաս.— «Գարուն» երգախառն թատերգութիւնը, (առնուած «Արփի»էն) զոր կատարեցին ամէնէն փոքրերը:

Այս վերջին երկու կտորները նորութիւններ էին մեր գաղութին համար, եւ լաւ ունկնդրուեցան:

Եթէ բոլոր դերակատարներուն, արտասանողներուն եւ երգողներուն անունները արձանագրելու ըլլամ, նուազագոյն 25 անուն պէտք է շարեմ այստեղ: Ուստի, ոչ մէկ անուն չեմ արձանագրեր:

Բոլոր բաժիններն ալ շատ յաջող անցան, մանաւանդ «Զինական հայելին», (Զաւէշտ) որ կուշտ ու կուռ ծիծաղեցուց հանդիսականները:

Պալ-Աղբիւր

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յապաղած).— Յուլիս 5ին Սէնթ Անտրէի ընդարձակ պարտէզը նորէն լեցուած էր խուռներամ բազմութեամբ մը:

Կ. Խաչի Պուլվար - Օտտօ - Քոօթի մասնաճիւղը իր ջանքերուն շնորհիւ ստեղծած է լայն ժողովրդականութիւն մը՝ որ ինչպէս ուրիշ առիթներով, այս անգամ ալ երեւան եկաւ իր կազմակերպած դաշտահանդէսով:

Հանդէսին նախագահը ընկերուհի Ն. Քիպրիթճեան եւ բանախօս՝ ընկեր Հ. Սէրէնկիւլեան իրենց ճառերով բացատրեցին Կ. Խաչի նպատակը: Մասնաճիւղի ատենապետուհի Տիկին Սուքիասեանը կարդաց ամփոփ տեղեկագիրը՝ որուն համաձայն 4404 ֆր. 90 սանթիմ մուտք եւ 2943 ֆր. 60 սանթիմ ելք ունեցած էին մէկ տարուան ընթացքին: Եղած ելքէն, Կ. Խաչը 1000 ֆրանք յատկացուցած է ազգ. վարժարանին, 400 ֆրանք Մարսէյլի դարմանատան, 200 ֆրանք հիւանդներու (հիւանդանոց պառկած), 385 ֆր. թաղին աղքատ եւ թշուառ ընտանիքներուն եւ 100 ֆրանք ալ աքսորի դատապարտուած հայրենակցի մը, իբր ճանապարհածախս:

Հանդէսի գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին սանուհիները, որոնք բաւական թիւ կը կազմեն եւ դեռ բազմանալու ալ հաւանականութիւններ կը ներկայացնեն:

Յաջող էին արտասանութիւններ, խմբերգներ, մեներգներ, կենդանի պատկերներ, պարեր:

Վերջին մասին, «Ադամեան» թատերախումբը ներկայացուց «Երկու ծայրայեղներ» զաւեշտը:

Հանդէսը վերջացաւ ուշ ատեն եւ հանդիսականները ցրուեցան խանդավառ տրամադրութեամբ:

Կ'արժէ շնորհաւորել Կ. Խաչի Պուլվար - Օտտոյի մասնաճիւղի վարչութիւնը, որ տնտեսական տագնապի այս ծանր օրերուն, դժնդակ պայմաններու մէջ գնահատելի աշխատանք կրցած է կատարել:

Թղթակից

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (49)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Այդ մարդիկը, տարիներ առաջ, առանց կոպէկի մեկնած էին իրենց գիւղերէն եւ Թիֆլիզի ու Բագուի մէջ դիզած էին ահագին հարստութիւն: Անոնց հռչակը ամբողջ Ղազախի մէկ ծայրէն միւսը հասած էր, ու ամէն գիւղացի հպարտ կը զգար անոնց յաջողութեան համար:

Երբ Սեւ Քարեցի Տէր Կարապետի տղան՝ Պետրոսը կը հեռանար գիւղէն, բոլորովին հաւատացած էր իր ունենալիք յաջողութեան վրայ: Ի՞նչ պատճառ կար որ ինքն ալ չյաջողէր:

Շատ ծանր օրեր անցուց Թիֆլիսի մէջ: Առանց մօտ բարեկամ մը ունենալու, շաբաթներով անտանելի պայմաններու մէջ ապրեցաւ, կէս կուշտ կէս անօթի, համագիւղացիի մը ներքնայարկին մէջ գիշերելով: Բայց եւ այնպէս չյուսահատեցաւ:

Օր մըն ալ, ծանօթ գիւղացիի մը միջնորդութեամբ, Թիֆլիզեցի կերպաս ծախող խանութպանի մը մօտ աշակերտ մտաւ, փոր մը հացի փոխարէն: Բայց այդքանն ալ մեծ յաջողութիւն մը համարեց: Առտու շատ կանուխ, ցրտէն դողահար, դրան առջեւ կծկուած, խանութի բացուելուն կը սպասէր: Կ'աւլէր կը մաքրէր ընդարձակ խանութը, ցրտէ կապտած ձեռքերով կը լուար ու կը փայլեցնէր արտաքին փեղկի ապակիները, մշակի նման ծրարները շալկած կ'երթար գնորդներու տունէն: Բայց այս բոլոր նեղութիւնները անտեսելով՝ երկու շաբաթ վերջը հօրը գրեց, իր մանկական խոշոր գրով:

«Սիրելի Տէրպապ, նախ եւ առաջ բարեւներս տնեցիներուն, ազգականներուն, բարեկամներուն եւ դրկիցներուն, Գեւէշ եղին, Զաղարին: Սուրբ աջդ կը համբուրեմ: Գիշեր ցերեկ կ'աղօթեմ որ Աստուած երկար կեանք տայ քեզի, մօրս, եղբօրս եւ քրոջս: Եթէ մեզ հարցնես, փառք Աստուծոյ, մենք ողջ եւ առողջ ենք: Երկու շաբաթ առաջ, շատ լաւ գործի մը մըտայ: Շուտով լաւ լուրեր կը ստանաս»:

Եւ չէր սխալած:

Գիւղէն բերած արխալուխը, տրեխները, բրդոտ փափախը տեղի տուած էին գործատիրոջ հնացած չորերուն: Շատ ալ որ մէկ կօշիկին մէջ իր երկու ոտքերը մէկանց կը հաւքէին: Հոգ ալ չէր ըներ, որ բաճկոնը երկու անգամ կրնար փաթթուիլ նիհար իրանին շուրջը ու այնքան երկար կուգար, որ հաստատ չէր գիտցուեր թէ վերարկո՞ւ մըն է թէ բաճկոն մը: Բայց շատ որոշ կը յիշէր, թէ ինչ մեծ ուրախութեամբ, գրեթէ յուզումով առաջին անգամ քաղաքացիի չորեր հագած գացեր էր խանութ, կարծես սպասելով որ անցորդները զարմացմամբ իրեն պիտի նայէին: Ախ, ինչ լաւ պիտի ըլլէր, եթէ գիւղի ընկերներէն մէկ երկուքը զինքը յանկարծ տեսնէին քաղաքացիի չորերով...

Պարզ աշակերտութենէ թէեւ բռնուած, իր աչքբացութեան շնորհիւ Պետրոսը առաջ քշուեցաւ աւելի կարեւոր պաշտօնի: Կարճ ժամանակի ընթացքին վարժուեցաւ արշին գործածելու նուրբ արհեստին: Ամէն աշակերտի գործ չէր այդ: Պէտք էր խելք եւ ձեռքի ճարպիկութիւն երկաթէ արշինաչափը արագօրէն կերպասի մէջ դարձնելու համար, ու աննկատելի կերպով ամէն արշինաչափը դարձնելուն, մէկ ութերորդ չափով եւս սահեցնել: Որքան ալ դժուար, բայց աչքը բաց Պետրոսը առանց մեծ դժուարութեան, վարժուեցաւ ատոր:

Հանգստաւէտ թիկնաթոռի մը վրայ բազմած՝ Պէտր Կարպովիչ Ասլանովը կարծես դեռ կը զգար բարկացոտ գործատիրոջ իջեցուցած հարուածները ուսերուն ու մէջքին, երբ դեռ անվարժ, յաճախորդի մը ծախած կտորը սխալմամբ ճիշդ չափած կը լինէր: «Տօ, հայվան ղազախեցի, գլխ կոտր պիտի ձգես, կոտր»,— կատաղութեամբ կը պոռար տէրը:

— Հէյ, լոյս իջնայ գերեզմանիդ, Գէորգ Պիծա,— բարձրաձայն մենախօսեց Պէտր Կարպովիչ,— լուս իջնայ գերեզմանիդ: Իսկական Խաղէյին (պոս) էր լուսահոգին. հիմա ո՞ւր էնպէս մարդ...

Հինգ տարի չէր անցած, ինչ սկսած էր այդ խանութին մէջ ծառայել, երբ աստիճանաբար բարձրանալով բռնեց խանութի երկայնքին ձգուած սեղանի առաջին պատասխանատու տեղը, որպէս աւագ գործակատար: Սիրունատես երիտասարդ մը, գիւղէն բերած կարմիր թշերով, նորաբոյս բեխերով, լեզուանի եւ կատակախօս, գրաւեց յաճախորդներու, մանաւանդ տարէց կիներու համակրութիւնը: Կարգ մը որբեւայրի կիներ կային, որոնք սեւաչեայ գեղեցիկ գործակատարի սիրուն՝ շաբաթն անգամ մը խանութ կը հանդիպէին, թէկուզ պէտք չեղած բան մը գնելու:

Որքան ինքը յառաջդիմեց գործի մէջ, նոյնքան մըն ալ խանութի առեւտրական գործը շահեցաւ: Շատ չանցած՝ Գէորգ Պիծան պէտք տեսաւ քովի խանութն ալ կցել նախկինին՝ հետզհետէ աճող յաճախորդներուն բաւարարութիւն տալու համար:

Գէորգ Պիծան վրացախօս Հայ մըն էր, կարճահասակ, տակառի նման դուրս ինկած փորը արծաթէ քամարով մը շրջափակած, իւղի տիկի նման փայլուն դէմքով ու կարմիր թշերով: Գէորգ Պիծան, պազարի քերականութիւնը կուլ տուած վարպետ մարդ մը, առջի օրէն իսկ կրցաւ գնահատել Ղազախեցի տղային կարողութիւնն ու աչքբացութիւնը: «Նունէ, էս չան օրտին օսկի է, օսկի»,— կ'ըսէր կնոջը, եւ առանց իր ունեցած կարծիքը որ եւ է կերպով զգացնելու, առաջ քշեց Սեւ Քարեցի տղան:

Գէորգ Պիծան, ընդհանրապէս մարդոց չէր հաւատար, եւս առաւել իր գործակատարներուն: Ասով մէկտեղ անկարող հեռանալու Թիֆլիսէն՝ Պետրոսին յանձնեց հեռաւոր Լոձէն, Վարշաւայէն, Մոսկուայէն ապրանք գնելու պատասխանատու գործը: Ան գիտէր, որ թէեւ Պետրոս անձնական հաշւոյն աչքբացութիւններ պիտի ընէր եւ այդ՝ անխուսափելի չարիք մը կը համարէր, բայց միւս բոլոր գործակատարներէն աւելի խելօք եւ բանիմաց էր ու ամէնէն ձեռնտու կերպով պիտի տանէր գործը Լոձի եւ Վարշաւայի ջհուդներուն հետ:

Գէորգ Պծան տարիներ առաջ յիմարութիւն ունեցած էր ամուսնանալու Նունէի հետ, որ Հաւլաբարի յայտնի գեղեցկուհին էր: Այդ ամուսնութեամբ Գէորգի ոտքը կապուեցաւ: Ինչպէ՞ս ձգէր սիրուն հարսը եւ հեռանար ամիսներով— Աշխարհ է, կին արմատի մազը երկայն, խելքը կարճ, աչքը դուրս... չէ, ինքը պէտք էր տանը մնար, կնկանը քով, իր նամուսին տիրութիւն ընելու համար:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

*** Էնկլիրէէն հասած տեղեկութեանց համաձայն, Ազգ. Մեծ Ժողովը նիստ պիտի հրաւիրուի մօտերս, հաւանաբար մինչեւ տասը օր: Այս առթիւ իրազեկ անձեր կ'ըսեն.— Ինչ որ ալ ըլլայ Նեղուցներու խորհրդաժողովին եզրը, բնական է խորհրդարանին արտակարգ նստաշրջանը, որովհետեւ եթէ ժողովը նպաստաւոր ըլլայ Թուրքիոյ համար, կառավարութիւնը անհրաժեշտ վարկերը պիտի պահանջէ Նեղուցներու վերազինման եւ ամրացման համար: Իսկ եթէ հակառակը պատահի, կառավարութիւնը անհրաժեշտ միջոցները պիտի առաջարկէ, նոր կացութիւնը դիմաւորելու համար:

***Վերջին լուրերը կը հաստատեն թէ երկրորդական հարցերու մասին ալ համաձայնութիւն գոյացած է: Անգլիա նորէն տեղի տուած ըլլալով, պիտի ջնջուի Նեղուցներու յանձնաժողովը, որ հաստատուած էր 1923 յուլիս 24ին, Լօզանի մէջ: Նոր պայմանագիրը բաց պիտի մնայ 1923ի պայմանագիրը ստորագրողներուն առջեւ, որպէսզի Իտալիան ալ պատեհութիւն ունենայ մասնակցելու: Վիճելի հարցերէն մէկն ալ պայմանագրին վերաքննութեան խնդիրն էր: Անգլիական պատուիրակութիւնը կ'առաջարկէր վերաքննել հինգ տարին անգամ մը: Ի վերջոյ որոշուեցաւ որ եթէ կարելի չըլլայ վերաքննութիւն կատարել դիւանագիտական ճամբով, խնդիրը նկատի առնուի միայն այն ատեն երբ ստորագրողներուն 3)4ը համաձայն են: Այս մեծամասնութիւնը պէտք է պարունակէ Սեւ ծովու դրացի պետութեանց մեծ մասը, մէջն ըլլալով Թուրքիան:

Այսօր, շաբաթ, տեղի կ'ունենայ վերջին լիագումար նիստը, խմբագրելու համար նոր պայմանագիրը: Այս առթիւ իրենց վերջնական դիրքը պիտի ճշդեն Ռումանիա, Եուկոսլավիա, Պուլկարիա եւ Ճափոն:

*** Գերմանական մամուլը զարմանք յայտնելով Անգլիոյ կատարած զիջումներուն հանդէպ, դիտել կուտայ թէ Թուրքիա մօտերս պիտի միանայ ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին եւ կը բացատրէ թէ Մոնթրէօյի խորհրդաժողովը ուրիշ բան չեղաւ եթէ ոչ ամրապնդել այդ զինակցութիւնը, որ ուղղուած է Գերմանիոյ դէմ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՕԼԵՐԱՅԻ ՎՏԱՆԳԸ, որմէ կը վախցուէր Աղեքսանդրիոյ մէջ, մանրէներու սրուակներու փճացման հետեւանքով, փարատած է, համաձայն նոր հեռագրի մը:

ԵԹՈՎՊԻՈՅ նոր դէպքերու եւ մասնաւորապէս մարաջախտ Կրացիանիի սպանութեան լուրերը կը հերքուին իտալական կառավարութեան կողմէ: Բայց կը թուի թէ հապէշական հրոսախումբեր նեղութիւն կը պատճառեն իտալական բանակին:

ՊՈՒՔՐԷՇԻ մէջ սպաննուեցաւ նախկին երեսփոխան Սթէլէսքու, որ ֆաշական նոր խմբակցութիւն մը կազմած էր Երկաթեայ պահակներուն դէմ:

20 ՄԻԼԻԱՌ ՖՐԱՆՔ պիտի յատկացուի հանրօգուտ շինութեանց համար: Երեսփ. Ժողովի ելմտական յանձնախումբը լսելով Պ. Լէօն Պլումի բացատրութիւնները, հաւանութիւն յայտնեց: Շինութեան մեծ մասը կապ ունի ազգային պաշտպանութեան հետ:

ՄՍԱՎԱՃԱՌՆԵՐԸ, նպարավաճառները, կաթնավաճառները եւ ձկնավաճառները իրենց խանութները պիտի փակեն երկուշաբթի օր: Սակայն կաթ պիտի ծախուի երկուշաբթի առտուները, ժամը 7էն 9.30:

Մսավաճառներու եւ կաթնավաճառներու աշխատաւորները գործադուլ հռչակեցին հինգշաբթի օր, առանց գրաւելու խանութները:

ՏԽԱԽՈՏԻ մթերանոցներու պաշտօնեաներն ալ գործադուլ հռչակեցին. Ասոնք շաբաթական 220 — 240 ֆրանք կը ստանային, որ 280ի բարձրացած էր, վերջին գործադուլներուն շնորհիւ: Այժմ կը պահանջեն շաբաթական 310 ֆրանք:

Դպրոցական ամավերջի հանդէս

Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղի վարժարանի աշակերտներուն հանդէսը տեղի կ'ունենայ

18 յուլիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Հայ Ակումբի սրահին մէջ:
Երգ, արտասանութիւն, պար եւ փոքրիկ ներկայացումներ աշակերտներու կողմէ:
Մուտք 2ֆր.:

Մեծ դաշտահանդէս

Նախաձեռնութեամբ Մեծ Նոր-Գիւղի Վերաշինաց Հայր. Միութեան Ալֆորվիլի կին Բաժնի
վաղը կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ
Թուա Շանթրէօյի անտառին մէջ. Ալֆորվիլ:
Արեւելեան նուագ Փարիզի առաջնակարգ նուագածուներու կողմէ:
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ — ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ՆՈՐ ՊԱՐ ՄԸ
Ֆրանսական եւ սպանիական պարեր: Կատակախաղ մը և անակնկալներ:
Ջոխ պիւֆէ եւ զովացուցիչ ըմպելի ժողովրդական գիներով:
Տախքերու մասնակցութեան համար 1 ֆր. մուտք:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՍԷՎՐԱՆ-ԼԻՎՐԻ-ԿԱՐԿԱՆԻ «Րաֆֆի» խումբի դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 31 յուլիսին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն անդամական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ խումբերուն բոլոր ընկերները վաղը շաբաթ, 18 յուլիս, երեկոյեան ժամը ճիշդ 7ին: կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները վաղը, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Դրօշակ ընկերութեան սրահին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը խիստ կարեւոր է:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբի բոլոր ընկերները այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, խաժակ Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ Նախորդ ժողովի շարունակութիւն:

ՍԷՆԹ'ԷԹԻԷՆԻ Անտօք ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ինչպէս նաեւ Թալօտիէրի ընկերները, վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Դուրեան գրադարանին մէջ:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջանային կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները, այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Դրօշակ ընկերութեան Ակումբին մէջ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ
19 յուլիս, Robinsonի անտառը, Maison Fiquet
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **ԴՈԿՏՕՐ ՓԻՐՈՒՄ ՊԷՏԷՄԵԱՆ**...
Ճազ, եւրոպական եւ հայկական պարեր,
ընկերակցութեամբ Թառիստ Պ. ԳԱՐԵԳԻՆԻ
ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ: Մուտք 3 ֆր.: ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ:
Մինչեւ 10 տարեկան երախաներու մուտքը ազատ:
ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ Թրամուէյը եւ իջնել Թէրմինիւս:

Ամավերջի հանդէս

Նախաձեռնութեամբ Փորթ տ'Իթալիի Դպրոց. Տիկնանց Մ.ճիւղին
Մասնակցութեամբ Դպրոցի Տիկնանց Օժանդակ Մարմնի
19 յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Յովհաննէսեանի սրահը,
13 Rue Pierre Curie, Kremlin-Bicêtre, Métro Porte d'Italie
Սիրայօժար մասնակցութեամբ Պ. Ա. ՔԷՉԷՃԵԱՆԻ (երգ):
Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի դպրոցներու մարմինները:
Երգ, արտասանութիւն, զանազան խաղեր դպրոցի երկսեռ աշակերտներու կողմէ:
Հրապարակային քննութիւն Հայ լեզուի, քերականութեան, պատմութեան եւ հին ու նոր Հայաստանի աշխարհագրութեան, շրջանը լրացնող աշակերտներու կողմէ:
Մուտք 5 եւ 3 ֆր.:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկ. Զօրիկեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ' վաղը կիրակի, 19 յուլիս, Բրատօի (Մարսէյլ) Մայր եկեղեցիին մէջ տեղի պիտի ունենայ պատարագ եւ հոգեհանգիստ իրենց ողբացեալ ամուսնոյն եւ հօր մահուան քառասունքին առթիւ, կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ ծանօթները:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Վալանսի մասնաճիւղին անդամական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1ին, ընկ. Պետրոս Խաչերեանի բնակարանին մէջ, 60 rue Bouffier: Օրակարգ՝ զեկոյց դ. հիմնադրումին, Նոր ընտիր կեդր. վարչութեան: Թիւ 1 շրջաբերականի ընթերցում եւ խիստ կարեւոր ընթացիկ հարցեր:

Ռոմանի քոյր մասնաճիւղի անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

ՏԱՐՕՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
19 յուլիս, վարդավառի կիրակի օրը,
Պար-բէսթօրան Պէլվէտէրի օդասուն պարտէզին մէջ (Սէնթ-Անտրէ)
կը նախագահէ քիմիագէտ Պ. ԳԱՍՊԱՐ ՇԷԽԻԿԵԱՆ
կը խօսի ՏԷՐ ԵՂԻՇԷ ՔՀ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
Հայրենակից ԳԵՂԱՄ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ կողմէ կը ներկայացուի զաւեշտ մը:
Երգ, արտասանութիւն, տավուլ-զուռնա, արեւելեան և եւրոպական պարեր:
Փափաքողները կրնան առաւօտուն գալ եւ ճաշերնին միասին բերել:
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:
Գուռ-Պէլզունսէն առնել 25 թիւ ծանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան:
Առաւօտուն ժամը 8ին պատարագ եւ հոգեհանգիստ Տարօնի նահատակներու յիշատակին, Պուլվար Օտտօի եկեղեցիին մէջ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

12 ՕՐ ԻՏԱԼԻԱ

Հաւաքական ուղեւորութիւն Վենետիկի Միլան

Կազմակերպուած Փարիզի Մ. Ռ. Նախկին Աշակերտաց Միութեան կողմէ,
ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ
Մեկնում.— Ուրբաթ 14 Օգոստ. Փարիզէն (Gare de Lyon) ժամը 22.45ին,
Մարսէյլէն.— (Gare St. Charles) ժամը 19.45ին:
Դարձ.— Չորեքշաբթի 26 Օգոստ. ի Փարիզ ժամը 14.20ին, ի Մարսէյլ ժամը 11.15ին:
Մէջն ըլլալով ուղեծախս Փարիզ—Վենետիկ—Փարիզ, բնակութիւն եւ սնունդ առաջնակարգ պանդոկներու մէջ, 750 ֆր., իսկ Մարսէյլ—Վենետիկ Մարսէյլ 650 ֆրանք:
Մասնաւոր դիւրութիւններ իտալական visaին համար:
Մանրամասնութեան համար դիմել հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 17—19
Association des Anciens Elèves Moorat-Raphaël 49 Rue Rochechouart, Paris (9e)
իսկ կիրակի օրերը ժամը 13—15 Սեւրի Մուրատեան վարժարանի քարտուղարութեան:
Մարսէյլի եւ Մարսէյլի շրջանին համար Միութեան ներկայացուցիչներն են.
Mrs Ekserjean & Marimian, 40 La Canebière, Marseille.

ՀԱՅՈՒՅԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

— . —

Խլաթացի աղէսը իրեն գովելուց ու իմ հասցէին անյաջող բանսարկութիւններ փորձելուց զատ, աշխատում է ինձ նաեւ «մեղադրել»:

Եւ տեսէք ինչում եւ ի՞նչպէս:

— «1925 թւին դուք առաջինը եղաք որ «Գաղափար» թերթում տասնըս յայտարարութիւնից յետոյ, ընդհատեցիք ձեր նախկին յարաբերութիւնները եւ վերադարձրիք իմ 30 դամը»:

Բանը ինչո՞ւմն է: Մինչեւ այդ թըւականը, ինչպէս տեսաք Դաշնակցականների խոհանոցում փորը պնդացնող Գեղադամօնը հէնց որ զգացել է կարմիրների կերակուրի աւելի իւղոտ լինելը, մէկէն կարմրել ու Արշակ Ջամալեանի «Գաղափար»ում յայտարարել է որ ինքը հրաժարւում է Դաշնակցութիւնից եւ անցնում կարմիրների խոհանոցը:

Անշուշտ այդ ողորմելու հեռանալով ոչ ոք չտխրեց եւ կարծում եմ ուր որ գնում էր այնտեղ էլ չուրախացան:

Իսկ սա 30 դամի պատմութիւնը ի՞նչ է ցոյց տալիս: Այն, որ ես իբր թէ «ոճրագործ», «հրձիգ» ու էլ չգիտեմ ինչ-ինչ Խաչիկս մի քանի դամի կարիք եմ ունեցել, իսկ ինքը ազգին «կէս կուշտ» «հաւատարմօրէն» ծառայած «խեղճ» Գեղադամօնը հազար ու մի կեղտոտութիւններ անելուց յետոյ, ի վիճակի էր՝ Արաքսի վրայով իր տունը հարիւրներ փոխադրելուց եւ ինքն էլ փառաւոր կերպով ապրելուց յետոյ, նաեւ բաժին հանել ինձ աղքատիս:

Գալով «դուք առաջինը եղաք, որ ընդհատեցիք ձեր յարաբերութիւնները ինձ հետ» փաստին, ապացուցանում է որ ամենից շուտ ես եմ ճանաչել նրա կաշին եւ հրապարակով իրեւրն անուանել իրենց անունով:

2.— 1930 թւին, «Հօկի գործերով» պարոնը անցաւ Երեւան եւ փոխանակ ընդմիշտ մնալու իր էնքան «սիրած» Հայաստանում, իսկոյն վերադարձաւ Իրան, ուր ապրուստը, Խորհրդային «դրախտ»ից աւելի լաւ էր:

Պարոնը Երեւանում իր տեղը պնդացնելու համար, հայհոյել էր եւ Դաշնակին եւ բուժական եւ իմպերիալիստներին եւ թեմական առաջնորդին եւ նստավորներին եւ շատ շատերին:

3.— «Յառաջ»ի եւ «Յուսաբեր»ի ընթերցողները անշուշտ յիշում են այն տարերային արտագաղթը, որ տեղի ունեցաւ Հայաստանից մի քանի տարի առաջ զանազան քեալլագեօզութիւնների հետեւանքով:

Մարդիկ ստուար խումբերով, բոբիկ անցնում էին Արաքսն ու իրենց շունչը առնում Թավրիզում, մարդասէր Իրանում եւ այնտեղից էլ անցնում մինչեւ Յունաստան, Սուրիա եւ այլ տեղեր:

Մենք իր ժամանակին «յանցանք» ենք ունեցած, այդ մարդկանց լսելու եւ իրենց իսկ ձեռքով գրածներն ու խմբանկարները թերթերին ուղարկելու: Այդ օրերում հեռւից-հեռու գտնւեցին «Հայ» թերթեր ու մարդիկ (աղէսին յայտնի են), որոնք «կեղծ ու սուտ» յայտարարեցին ոչ միայն այդ նամակներն ու լուսանկարները, այլեւ այդ մարդկանց երկրից փախչելը, մինչեւ որ ինքը Խանջեանը եկաւ հաստատելու իրողութիւնը, աւելացնելով սակայն, որ այդպիսիները «ծոյլ ու անպէտ» մարդիկ են միայն: Սորանով՝ այդ չակերտաւոր Հայերի բերանը փակւեց, բայց բանից անտեղեակ վարժապետ Գեղադամօնը նորէն կրկնում է «ծոյլ ու անպէտներ» ի յանդերգը, մտածելով, որ այդ մեծապէս դուր պիտի գայ իրեն հովանաւորող թերթերին ու իրեն կերակրողներին:

— «Բարգաւաճող հայրենիքի խաղաղութիւնը վրդովողն ու հայրենաբաղձ տարագիրների մտքերը պղտորողը, ով աղէսդ անիրաւ, ես ու առհասարակ Դաշնակցականները չենք, այդ հողի հետ մենք աւելի անկեղծօրէն ենք կապուած քան թէ քեզ պէս դաւանափոխ Յուդաները:

— Աղէսի, կարծիքով ես «տասն եւ հինգ տարւայ ընթացքում ապրում եմ անգործ և անփեշակ» :Այստեղ եւս կարող ենք թուղթ ձգել իր վիզը եւ քաշել հրապարակ եւ ասել՝ ստում ես որովհետեւ 15 տարիների ընթացքում բոլոր Թաւրիզեցիները գիտեն ինչ պաշտօններ եմ վարած (եւ այսօր էլ այնպիսի մէկ հիմնարկութեան պատասխանատու պաշտօնեան եմ, ուր քեզ նմանները մուտ գործել չեն կարող): Անգամ սկզբնական մի քանի տարիները, երբ ես հիւծւած էի, եւ անկարող որ եւ է ծանր աշխատանք կատարելու, նորէն պարապ չէի մնում եւ կարողանում էի չնչին գումար վաստակել դրամանիշների առեւտուրից, դեղատների համար թղթէ տուփեր պատրաստելուց եւ հաշւապահութիւնից:

Դուք փեշակի մասին էք հարցնում: Համմէ՞: Հաշւապահ եմ, հայ թերթերի ներկայացուցիչ ու թղթակից:

Ուժերս ներածին չափ կարողացել եմ վարկ տալ հայ թերթերի լայն տարածման:

Սա, այսինքն առաւօտից երեկոյ հաշուեսեղանի առաջ աշխատելն, գիր ու գրականութիւն տարածելը եղած են իմ փեշակը, միւսը՝ խիղճ ու հոգի ծախելը, «պրովակացիաներ» սարքելը եւ մութ-մութ գործերով Ջուլֆայից Երեւան, Սովուշբուլաղից Աստարա ճամբորդելը թողած ենք քեզ՝ պարոն Գեղադամօն:

Մեզնից ո՞րն է, որ պիտի ամաչէ իր փեշակից: Մի բան ի վերջոյ աղէսը ճիշդ է նկատած, երբ գրում է «դուք չէք եղել եւ չէք կարող լինել այնտեղ, որտեղ ես եմ այսօր:»

Աստուած մի արասցէ, այնտեղ ուր դուք կաք, մենք ոչ միայն չենք կարող, այլեւ չենք ցանկանայ լինել, այդ գիտէք դուք եւ ձեր աէրերը:

— Ինչ կը վերաբերի «Թուրքացած հային երկու դամով «Յառաջ» կամ «Յուսաբեր» ծախելուս», պիտի նկատեմ, որ առհասարակ թերթի տարածման ժամանակ ընդունւած չէ, եթէ այդպէս, քեզ պէս մտածէինք, մարդկանց ո՞վ ի՞նչ լինելը հարցնել, ձեր իշխանաւորներին թերթ չպիտի տանք, ողորմելի:

Վերջացնելով աւելիքս, պարտականութիւն համարեցի այսքանը գրի առնել, քո՝ աղէսի դիմակը մի աւելորդ անգամ եւս հրապարակով պատռելու համար: Իսկ եթէ այսքանը քեզ չբաւարարեց եւ դու նորէն հայհոյ տալու ելար, խօստանում եմ աւելի շահեկան մանրամասնութիւններով քեզ եւ քո հաչոցներով ուրախացող «բարեկամներիդ» բաւարարել:

ԽԱՉԻԿ ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆ

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Նոր հասցէ՝ **D. Bagdassarian**
10 Rue des Platrières
Montreuil (Seine)

ՂԵՒՈՆԴ եւ ՅԱԿՈԲ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆՆԵ-րէ (Փարիզ) կը խնդրուի իրենց նոր հասցէները հաղորդել Երուանդ Ա. Թէրզեանի, B.P. 31, Draguignan (Var):

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆԵՐԹԵՐԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 19 ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE 19 JUILLET 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3169

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՐՕՆԸ ԻՐ ՎԱՐԴԱՎԱՌՈՎ

Այսօր ալ բացառիկ մը՝ Տարօն - Տուրուբերանի համար, դժբախտաբար կէս մնացած, այսինքն չարունակելի: Հրատարակուած նիւթերուն չափ եւ աւելին կը մնայ յաջորդ շաբթուան:

Կրակ մըն է որ կը վառի բոլորի սրտին մէջ, եւ անհրաժեշտ է գոհացում տալ պարբերաբար: Մանաւանդ որ, գրողները մեծ մասով երիտասարդներ են, եւ անհնարին ճիգ մը կը փորձեն, անցեալը ներկային կապելու համար:

×

Վարդավառ եւ Տարօն կը կազմեն ամբողջական ներդաշնակութիւն մը, դարերէ ի վեր: Շատ բան խաթարուեցաւ դարերու ընթացքին, մանաւանդ քրիստոնէութեան տիրապետութեան տակ, եւ առաջնորդութեամբ անոր առաջին քարոզիչին, Գրիգոր Լուսաւորիչի:

Եւ սակայն, աւանդութիւնը դիմացաւ դարերու աւերին եւ բազմազան բարբարոսութեանց հալածանքներուն: Վարդավառը կը պահէ նորէն, իր հեթանոսական արժանիքները, խոովելով ու խանդավառելով ժողովուրդի հոգին, մանաւորապէս Տարօնցիներու մէջ:

Ի զուր չէ որ Րաֆֆին Թոփչ կուտար իր բոցավառ երեւակայութեան, ճեղքելով դարերու մշուշը.

— «Կատարւում էին հանճարի եւ քաջութեան մրցութիւններ: Բանաստեղծն իր յօրինած երգն էր երգում, երաժիշտն ածում էր բամբիռը, ըմբիշը իր բազուկների ուժն էր ցոյց տալիս: Իսկ վարպետը՝ իր արուեստի արդիւնքը: Լինում էին զինախաղեր, լինում էին մենամարտութիւններ, քաջը քաջի հետ եւ մարդը՝ կատաղի ցուլի կամ գազանի հետ: Լինում էին արշաւներ՝ ձիերով, կառքերով կամ այծով, արագավազ եղջերուների հետ: Յաղթողը ստանում էր այս վարդեայ պսակներից մէկը, որոնցմով զարդարուած էր լինում Աստղկան վարդերով փառուած տաճարը: Այդ պատճառով այդ տօնախմբութիւնը կոչւում է վարդավառի տօնախմբութիւն»:

«... Զոհ, ջուր եւ աղաւնի, ո՛րքան մեծ խորհուրդ կայ ձեր մէջ,— հաշտութեան, քաւութեան եւ սիրոյ սուրբ խորհուրդը: Ամէն տարեմուտի սկզբում, Նաւասարդ ամսին, Հայաստանը այդ հաշտութիւնը կնքում էր աշխարհախումբ զոհաբերութեան արիւնով՝ «յաշտից» տեղերում, Քարքէ լերան բարձրութիւնների վրայ»:

Այս Վարդավառը չէր որ կը կատարէին այնուհետեւ, դարեր վերջը, Ս. Կարապետի տօնախմբութեամբ: Սակայն անոր խորախորհուրդ ներշնչումն էր որ կը խանդավառէր բազմութիւնները, պատմական լերան վրայ, որքան թոյլ կուտային դաժան իշխանութեան մը չիլ եւ արիւնածարաւ աչքերը: Նոյն Վարդավառն էր որ վարդ եւ ջուր ցանել եւ աղաւնի թռցնել կուտար, նորոգելով հոգիները սիրով եւ պայծառութեամբ, հաւատքով եւ խնդութեամբ:

... Եւ ահա վերջին Վարդավառը,— 1915: Ոչ եւս է Տարօնը, ինչպէս ամբողջ հայկական աշխարհը որ կը յամառէր շնչել թրքական արիւնազանգ լուծին տակ:

Տարօնցիները, ինչպէս միւսները, բոլոր կ՚ուզեն, ամէն տարի վերյիշելով այդ աշխարհասասան անճիտումը,— Ո՞ւր է Տարօնը, քանի մեր հոգիները կը նորոգուին Վարդավառով, հեթանոսութեամբ եւ ինքնավստահութեամբ, ազատագրական պայքարով եւ ստեղծագործական ճիգերով: Մենք պիտի ունենանք, նորէն, մեր Վարդավառը, սիրով եւ հաշտութեամբ, ինչպէս դարերու ընթացքին, ինչպէս մեր պատմութեան ամէնէն օրհասական ժամերուն:

Շ.

Լոքառնոցիներու ժողովը Լոնտոնի մէջ

Լոքառնոցիներու ժողովը պիտի գումարուէր Պրիւքսէլի մէջ, բայց Իտալիա մերժած ըլլալով մասնակցիլ առանց Գերմանիոյ, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Պելժիա յուլիս 23ին պիտի հաւաքուին Լոնտոնի մէջ, ընդհանուր խորհրդակցութիւն մը կատարելու համար: Իրականին մէջ բուն Լոքառնոցիներու խորհրդաժողովը չէ որ պիտի գումարուի: Այդ ժողովը յետաձգուած է սեպտեմբերին, Պրիւքսէլի մէջ:

Խորհրդածութեանց մասնակցելու համար Լոնտոն պիտի երթան վարչապետ Լէօն Պլում եւ արտաքին նախարար Պ. Իվօն Տէլպօս: Այս առթիւ կը յուսացուի որ Հիթլէր անուղղակի պատասխան մը ղրկէ ծանօթ հարցարանին: Անգլ. կառավարութիւնը ինը շաբաթէ ի վեր կը սպասէ այդ պատասխանին: Փարիզի մէջ կը կարծեն թէ Հիթլէր կրկին խուսափելով ուղղակի պատասխաներէ, խաղաղութեան նոր առաջարկներ պիտի ներկայացնէ: Ֆրանսա կ՚ուզէ որ Լոքառնոցիները օր առաջ ճշդեն իրենց դիրքը, որովհետեւ Հիթլէր իր 25ամեայ խաղաղութեան ծրագրին ընդունելութեան համար պայմանաժամ նշանակած էր մինչեւ յուլիս 31:

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ԹԻՒԸ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Է ՏԱՐՕՆԻ

Այս առթիւ շատ մը գրութիւններ ստացած ենք, բայց տեղի անձկութեան պատճառով մէկ մասը պիտի հրատարակենք շաբթուան ընթացքին, միւս մասը՝ յառաջիկայ կիրակի:

« ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԱՋՈՐԴ ԲԱՑԱՌԻԿԸ ՊԻՏԻ ՆՈՒԻՐՈՒԻ ՕՍՄ. ԴՐԱՄԱՏԱՆ ԳՐԱՒՄԱՆ, 40ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ (1896 ՕԳՈՍՏՈՍ): ԱՅԺՄԷՆ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԵՆՔ ԱՇԽԱՏԱԿՑԵԼՈՒ ԱՆՈՆՔ ՈՐ ՅՈՒՇԵՐ ՈՒՆԻՆ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

30 ՏԱՐՈՒԱՆ ԽՆԴԻՐ ՄԸ ԼՈՒԾՈՒԵՑԱՒ 6 ԺԱՄԷՆ

Զինագործարաններու ազգայնացման օրէնքը քուէարկուեցաւ 85ի դէմ 484 ձայնով

Պանք տը Ֆրանսի կանոնագրի բարեփոխման օրէնքին քուէարկութենէն անմիջապէս վերջը, նոյն արագութեամբ քուէարկուեցաւ, ուրբաթ օր, զինագործարաններու, զէնքերու շինութեան եւ վաճառման օրէնքը: Այս անգամ շատ աւելի մեծ թիւ մը կը կազմէր ձայներու առաւելութիւնը.— 85ի դէմ 484, ինչ որ կը նշանակէ 400 ձայնի մեծամասնութիւն: (Պանք տը Ֆրանսի օրէնքին քուէարկութիւնը կատարուեցաւ 111ի դէմ 430 ձայնով = 319):

Ամբողջ հարցին քննութիւնը տեւեց վեց ժամ, գրաւելով երկուքուկէս նիստ, մինչդեռ խնդիրը 30 տարուան պատմութիւն ունի: Օրինագիծը անմիջապէս յղուեցաւ ծերակոյտին, վերջնական վաւերացում ստանալու համար մինչեւ յառաջիկայ շաբաթ:

Այս առթիւ տեղի ունեցան բուռն վիճաբանութիւններ, որոնց անձամբ պատասխանեց Պ. Տալատիէ, զինուորական նախարարը, մասնաւորապէս շեշտելով.

— «Բոլոր ժողովուրդները միաձայն են որ պատերազմը շահու աղբիւր մը չդառնայ ո եւ է մէկուն համար: Արդ, զէնքերու շինութեան ազատութիւնը դուռ բացած է բազմաթիւ զեղծումներու: Վերջ տալով այդ ազատութեան, Ֆրանսա ուղղամտութեան փորձ մըն է որ կը կատարէ եւ կը յուսայ թէ իր օրինակին պիտի հետեւին ուրիշներ ալ: Մեր կարծիքով, այս օրինագիծը պիտի օգնէ փարատելու այն ամպերը որ կը ծանրանան սպառազինութեանց ծրագիրներուն վրայ, ի վնաս բոլոր ժողովուրդներուն: Բայց Ֆրանսայի ուզած խաղաղութիւնը ազատ մարդոց խաղաղութիւնն է, եւ ոչ թէ ստրկութեան խաղաղութիւնը որ կը վայլէ միայն գերիներուն: Կառավարութիւնը նկատի առած է Ֆրանսական ճարտարագործութեան պահանջներ: Պետութիւնը ամբողջովին կամ մասամբ պիտի սեփականացնէ հզօր ճարտարագործութիւնները որոնք մասնագիտութիւն ձեռք բերած են ռազմանիւթերու շինութեան մէջ: Անշուշտ հատուցում վճարելով: Բայց կառավարութիւնը կ՚ուզէ որ մեծ հաստատութեանց այդ սեփականացրկումը կատարուի նախարարական խորհուրդի հրամանագրով, նկատի առնելով գործին բոլոր մասնայատկութիւնները: Հրամանագիրը անվերաքննելի է: Սեփականացրկման հետ, հսկողութեան ուրիշ միջոցներ ալ պիտի գործադրուին, աւելի ազդու եւ խիստ քան 1935ի հրամանագիր-օրէնքը: Այն ձեռնարկները որ չպիտի ազգայնացուին, պիտի գործեն մասնաւոր արտօնութեամբ: Միւս կողմէ, որեւէ օտար ընկերութեան թոյլ չպիտի տրուի զէնք եւ ռազմանիւթ շինել: Այսպէս միայն կարելի է վերջ տալ զեղծումներուն: Եւ վերջապէս, որ եւ է օտար ապսպրանք պիտի չընդունուի առանց պետութեան արտօնութեան: Իսկ պետութիւնը պիտի կրնայ ընդունիլ օտար ապսպրանքներ: Անհրաժեշտ է աւելցնել Ֆրանսայի ազգային պաշտպանութեան միջոցները եւ միեւնոյն ատեն վերջ տալ գայթակղութեանց: Չկայ Ֆրանսացի մը որ ռազմատենչ արկածախնդրութիւններ երազէ: Ես անձնամբ չեմ որ կը հաւատամ թէ ներկայ ժամանակներուն մէջ կարելի է իրականացնել զինաթափութեան ծրագիր մը: Բայց այս ծրագիրը պիտի օգնէ փարատելու ամպերը: Իմ մասին, ես Ֆրանսայի պաշտպանութեան միջոցներուն կրճատման պիտի հաւանիմ միայն այնքան որքան կը տրամադրէ միջազգային համաձայնութիւն մը»:

Ծափերը կը թնդացնէին սրահը, Տալատիէի ճառին ատեն, որ յաճախ կ՚ընդմիջուէր: Ժողովը յետոյ անցաւ յօդուածներու քննութեան եւ թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ քուէարկեց զայն, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ:

Քուէարկուած օրէնքին համաձայն, նախարարական խորհուրդը պիտի կրնայ հրամանագիրներով ամբողջովին կամ մասամբ սեփականացնել այն հաստատութիւնները որ բաժնետիր ընկերութեան մը կը պատկանին: Կառավարութիւնը պիտի կրնայ զանոնք պետականացնել ամբողջովին կամ մեծ մասամբ գնելով բաժնեթուղթերը կամ զանոնք փոխանակելով պետական արժեթուղթերու հետ: Խիստ հսկողութեան տակ պիտի առնուին այն հաստատութիւնները որոնք երկրորդական շինութիւններով կը զբաղին: Օրէնքին հրատարակութեան թուականէն սկսեալ որ եւ է զինագործարան կամ զինավաճառ հաստատութիւն չպիտի կրնայ գործել առանց պետական արտօնութեան եւ անոր հսկողութեան: Այս արգելքին ենթակայ են նաեւ անոնց միջնորդներն ու գործակալները:

Անգլիոյ թագաւորին «ահաբեկիչ»ը մտագա՞ր է

Ստուգուեցաւ թէ Իրլանտացի Մքմէհըն, որ իբրեւ թէ պիտի սպաննէր Անգլիոյ թագաւորը, իրապէս կը կոչուի Ճէրոմ Պէնիկըն: Կալանաւորը բանտէն հիւանդանոց փոխադրուեցաւ, մտային քննութեան ենթարկուելու համար: Իր կինը, որ այցելութեան գացած էր, յայտարարեց թէ Ճէրոմ թագաւորը սպաննելու միտք չունէր:

Թագաւորին ազատման համար հազարաւոր հեռագիրներ կը հասնին Լոնտոն: Ֆրանսայի երեսփ. ժողովին եւ ծերակոյտին մէջ մեծարանքի ցոյց մը կատարուեցաւ առջի օր, թագաւորին ազատման առթիւ:

Թագաւորը մօտերս օդափոխութեան պիտի երթայ Միջերկրականի ափերը, Քան: Այս առթիւ Ֆրանսական կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է ապահովութեան համար: Թագաւորը պիտի ճամբորդէ իբրեւ Լէնքըսթըրի դուքս, եւ պիտի մնայ մէկ ամիս: Վարչապետ Պ. Պլում եւ ներքին նախարարը խորհրդակցեցան Փարիզի անգլիական դեսպանին հետ, բայց մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին: Ամէն պարագայի մէջ, ստոյգ է որ պահակներու զօրաւոր խումբ մը պիտի կազմուի:

Կ. Խաչի սաներու Նիսի մէջ

Նիսի մեր թղթակիցը կը գրէ յուլիս 16 թուականով.—

Այսօր ապահով հասաւ Հ.Կ.Խ.ի խումբը: Բոլորն ալ առողջ են: Արդէն տեղաւորուեցան բոլորը: Ծովեզերեայ հանգիստ տեղ մըն է բնակավայրը: Կ.Խաչի Նիսի մասնաճիւղին անդամները կայարան եկած էին դիմաւորելու, եւ ծաղկեփունջ մը նուիրեցին եկուորներուն: Ես ալ իբրեւ «Յառաջ»ի թղթակից ներկայ եղայ կայարան եւ մինչեւ պանդոկ գացի:

ԱՂԱՍԻ ԽԱՆՋԵԱՆԻ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ

Հինգշաբթի օրէն ի վեր շարունակելով մեր պրպտումները, Աղասի Խանջեանի անձնասպանութեան մասին, այսօր ի վիճակի ենք հաստատելու զայն:

«Թաս»ի գործակալութիւնը կը հեռագրէ Թիֆլիսէն, յուլիս 11 թուականով (Իզվեստիա).—

Երեւանի մէջ Յուլիս 9ին ինքնասպան եղաւ Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէի ընդհանուր քարտուղար Աղասի Խանջեան: Վերջերս շատ ընկճուած էր: Հակայեղափոխականներու դէմ սկսած իր պայքարը անյաջողութեան էր մատնուած: Խանջեանը ինքն ալ կը զգար իր սխալները, սակայն չէր կրնար ուղղել: Միաժամանակ թոքախտէ վարակուած էր: Այս բոլոր մտահոգութիւնները ծանրապէս ազդած էին իր առողջական վիճակին վրայ»:

ՂԱՐԻՊ ԱՂԲԵՐ (*)

Ես կ՚աղաչեմ քեզ ամպին,
Անփորձ մընայ ծովու քամին,
Դու խըշիմ իս հըտ քու դամին,
Քու ուշք ու միտք նըշանածին,
Ղարիպ աղբեր:

Գըրիմ թուղթ մը տամ ըդ սային,
Արիւն իջի մէջ իմ սըրտին,
Քիւրտը խըլեց քու նըշանած,
Իմա՞լ խապուլ էնեց Աստուած,
Ղարիպ աղբեր:

Քիւրտը փըլուց մեր օջախներ,
Էլ չի քաշուիր էս սեւ ցաւեր,
Երթամ ընկնիմ յելման գետեր
Ուր չը տեսնիմ նոր զուլումներ,
Ղարիպ աղբեր:

Օխաթ կ՚ենեմ չեղնի մոռնաս,
Զըտ շուն ազգի ցաւ չի մոռնաս,
Քիւրտ պէպախտ է զէտ լէ գիտնաս,
Հաց վըր ծընկան, աչք վըր կընկան,
Չեղնի մոռնայ:

(*) Այս երգը, քանի մը ուրիշ երգեր, ինչպէս նաեւ «Մշեցիներու հարսանիք»ին ամբողջութիւնը մեզի երգեց Մ. Բարխեան (Մշոյ Ալվարինջ գիւղէն) եւ մենք գրի առինք: Այժմ կը տրամադրենք «Յառաջ»ի Տարօնի նուիրուած բացառիկ թիւին, որոշ մըշակումներու ենթարկելէ վերջ: Այդ երգերու ամբողջական կառուցուածքի մասին մեր խօսքը վերապահելով յետագային, կրնամ ըսել որ «Ղարիպ աղբեր»ի եղանակին ամբողջական կառուցուածքը լրիւ կը համապատասխանէ մեր ժողովրդային երգերուն ընդհ. դարձուածքներուն:

ԱԻ. Գ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ԻՏԱԼԻՈՅ ԽՈՇՈՐ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

Եւրոպայի վերակազմութեան համար

Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Մուսոլինի նոր ծրագիր մը մշակած է, Եւրոպայի խաղաղ կազմակերպութեան համար: Այդ ծրագիրը չըն-դունիր հաւաքական ապահովութեան դրութիւնը եւ Գերմանիան պաշարելու քաղաքականութիւնը: Յետոյ կը տրամադրէ վերաքննել ոչ միայն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը, այլեւ պատերազմական դաշնագիրները: Մուսոլինի անհրաժեշտ կը գտնէ Ֆրանսայի գործակցութիւնը եւ չուզեր մինակ մնալ Գերմանիոյ հետ: Մէկ խօսքով, իր ծրագիրը կը տրամադրէ մեծ պետութեանց նուիրապետութիւն մը, բոլորովին տարբեր՝ զանազան խմբակցութեանց դրութենէն: Իրազեկներ հետեւեալ ձեւով կ՚ամփոփեն այդ ծրագիրը.—

1.— Իտալիա կայսրութիւն մը ունենալով, այժմ կը գտնուի գոհացում ստացած ազգերու շարքին մէջ: Անոր գլխաւոր նպատակը տնտեսական է, բոլորովին հակառակ հաւաքական ապահովութեան զոր վտանգաւոր կը գտնէ: Իտալական տեսակէտով, հաւաքական ապահովութիւնը պիտի ծառայէ միայն պաշտպանելու Ֆրանսայի սահմանները:

2.— Իտալիա պիտի գործակցի Կեդր. Եւրոպայի բարեկամ պետութեանց հետ, բայց ոչ թէ իբրեւ խմբակցութիւն մը համարելով զանոնք: Ուրիշ խնդիր, եթէ միւս պետութիւնները ծրագրեալ թշնամութիւն ցուցնեն:

3.— Իտալիա կողմնակից է մեծ պետութեանց նուիրապետութեան: Տակաւին կանխահաս է չորսերու դաշինքին թաղումը, բայց ցանկալի կը համարուի մեծ պետութեանց գործակցութիւնը: Այս առթիւ կ՚ըսուի թէ նոյնիսկ Խ. Միութեան կարծիքը շօշափած են:

4.— Գալով ընդհանուր հարցերու լուծման, պէտք է զանոնք քննել գործնական ոգիով եւ «կլորցնել անկիւնները»: Զինաթափութիւնը անկարելի է, սակայն կարելի է քննել սպառազինութեանց կրճատման խնդիրը: Եւրոպայի վերակազմութիւնը չի կրնար կատարուիլ Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՍԱՍՆԱՅ ՍՈՒՐԸ ԿԸ ՇՈՂԱՅ ԴԱՐԵՐՈՒ ՄԷՋԷՆ

849 տարւոյն ձմրան մէջ:

Հայաստանի ձմեռներուն ամէնէն աչաւորը,— ձիւնը նստած է մարդահասակ, օդը անշնչելի դարձած է ձիւնամրրիկներու պատճառով, կենդանութեան որ եւ է նշան չերեւիր:

Տարօն ու Տուրուբերան արթուն են սակայն,— կսկիծ մը արթուն կը պահէ իրենց սիրտը:

Վանդի արար մարզպանը, Ապուսէթ, խարէութեամբ ձերբակալած էր Տարօնոյ իշխանը՝ Բագարատ, շղթայակապ ղրկած էր ամիրայապետին, քարուքանդ ըրած էր չէն քաղաքները, կողոպտած եկեղեցիները եւ բազմաթիւ պատանդներ առնելով Հայոց նախարարական տուներէն եւ ազատանիներէն՝ մէկ մասը ծախած իբրեւ գերի, մէկ մասը միասին առած էր ծառայութեան համար: Այս սխրագործութենէն վերջ, Խլաթի վրայով մտած էր Մուշ՝ ձմերելու: Հայ ազնուական պատանդները, Մուշի մէջ, կը հարկադրէր փայտ կտրելու եւ ջուր կրելու: Ու Տարօն-Տուրուբերանի բնակչութիւնը, քանի կը տեսնէր այս անարգանքը, քանի կը լսէր անմարդկային եւ անգութ սխրագործութիւնները գազանաբարոյ մարզպանին, կը զգար որ վրէժխնդրութիւնը աւելի եւս կը բորբոքի իր մէջ: Կը սպասէր յարմար առիթի մը:

X

Ձմեռը կէս եղաւ: «Օդն խստացեալ թանձրացաւ միգախառն մրրկալից, եւ թանձրութիւն ձեանն հարթայատակ դիզաւ շուրջ զատորոտով լերինն»:

Այս պայմաններուն մէջ մարզպանը փախուստի որ եւ է ճամբայ չունէր այլ եւս:

Եւ ահա Սասնոյ լեռներէն իջան քաջերը:

Խութեցի կը կոչուէին անոնք:

X

Տարօրինակ ժողովուրդ մը կը կազմէին այս լեռնականները: Թովմա Արծրունի հետաքրքրական տեղեկութիւններ կուտայ ասոնց մասին.— Ամառ ձմեռ կը բնակին լեռներուն գագաթը, քարայրներու եւ պուրակներու մէջ, բայց երբեք խմբովին, այլ առանձնակեաց, եւ այնքան հեռու իրարմէ, որ «մինչ թէ ոք յարանց զօրաւորաց ի բարձրաբերձ տեղեաց ուժգին խանչիցէ, հազիւ թէ ուրեք կարիցէ առնուլ զրոմբիւն ձայնին, իբրեւ ի վիմաց ինչ արձագան լինելոյ կարծիս բերելով»: Հեռաւորութեան պատճառով, իրենց լեզուն ալ տարբեր է, այնքան «անհետազօտելի» բարբառ մը ունին որ իրար ալ չեն հասկնար յաճախ: Այսուհանդերձ զօդ գիտեն սաղմոսները, զորս կ՚արտասանեն համապազ: Զափազանց հիւրասէր են եւ կը պատուեն ով որ ըլլայ, նոյն իսկ երբ լսեն որ Հայոց իշխանները նեղութեան մատնուած են, վար կ՚իջնեն իրենց լեռներէն եւ օգնութեան կը փութան ամենայն անձնուիրութեամբ: Իբրեւ կօշիկ՝ կը հագնին այծի մորթէ տրեխներ, իսկ իբրեւ զգեստ՝ պարզ աստի մը, ամառ թէ ձմեռ: Կը սնանին կորեկով, զոր կը ցանեն պուրակներու բացատներուն մէջ՝ երկժանի փայտով մը հողը փորելէ վերջ: Իբրեւ զէնք՝ բոլորը կը կրեն նիզակներ եւ սուրեր: Նմանը չկայ իրենց քաջութեան: Արիւն թափելէ չեն վախնար երբեք, իրենց հարազատ եղբայրն իսկ կը սպաննեն՝ եթէ հարկ է: Ամառ թէ ձմեռ ճամբաները բաց են իրենց առջեւ,— ձմեռը, երբ ձիւնը կը փակէ հաղորդակցութեան բոլոր ուղիները, անոնք իրենց ոտքերուն տակը մասնաւոր փայտեր կ՚ամրացնեն չուանով, եւ դահուկ (ski) նստած արդի մարզիկներուն նման՝ կը սուրան ձիւներուն վրայէն, չարժելով իրենց նիզակները:

Այս լեռնականները, այս ձեւով սպառազինուած, կը կոչուէին «մեկնազէնք»:

X

Ահա Սասնոյ լեռներուն այս մեկնազէններն էին, որ 849 տարւոյն սկիզբը, խոր ձմրան մէջ, եկան պաշարեցին Մուշ քաղաքը: Արաբական զօրքը չէր կրնար կռուիլ ձիւնին վրայ,— բուքն ու բորանը, ցուրտն ու սառնամանիքը թմրեցուցած էր զիրենք: Մինչ հայ քաջերը, աղուէսի նման կը սուրային ձիւնին վրայէն՝ խաղցնելով իրենց նիզակները, մրրիկին մէջ արձակելով իրենց խժալուր աղաղակները՝ աւելի եւս սարսափ պատճառելով Արաբներուն:

Այսպէս Սասնոյ քաջերը քաղաք կը մտնեն եւ սուրէ կ՚անցընեն արաբական ամբողջ զօրքը, մէկ հոգի իսկ կենդանի չձգելով: Յետոյ ազատ կ՚արձակեն պատանդները, իրենց մէջ կը բաժնեն Արաբներու գրաւած աւարը:

Հապա մարզպա՞նը:

Երբ Սասունցիները Մուշ կը մտնեն եւ արաբական զօրքը կը պարտուի, Ապուսէթ կը փախչի եւ Հայոց եկեղեցին կ՚ապաստանի: Գեղեցկաշէն եւ բարձրաշէն եկեղեցի մըն էր այս, զոր հիմնած էր Բագարատ իշխանը՝ մեծ ծախքեր ընելով: Սասունցիները կը պաշարեն եկեղեցին,— պիտի սատկեցնեն, ուրիշ ճար չկայ, եկեղեցի-մեկեղեցի չի կրնար փրկել մարզպանը իրենց ձեռքէն: Ներս կը մտնեն եւ ծակուծուկ կը փնտռեն,— մարզպանը կորսուած է: Խժահար Սասունցի մը կը բարձրանայ մինչեւ գմբէթը, ուր կը տեսնէ որ երբեմնի խրոխտ Ապուսէթը մարդակներուն ետեւը «զօղեալ սալարեալ սարսռալից զօղմամբ գեղեղեալ լինէր»: Կը փայլատակեն Սասունցիին աչքերը: Կը մօտենայ նիզակը երկարած, եւ խժալուր հայհոյութեամբ մը ողջունելէ յետոյ՝ իր ամբողջ ուժովը, հը՛, «եհար աչտէին ընդ միջոց թիկանցն»: Նիզակը կը ծակէ մարզպանին կուրծքը եւ դուրս կ՚ելլէ միւս կողմէն: Պատմիչը կը գրէ. «Փչեաց զոգին եւ թաղեցաւ վթարումն իշոյ»: Յետոյ կ՚աւելցնէ. «Եւ ես աչօք իմովք տեսի զայրն զայն, որ հարեալն էր զնա, եւ ի նմանէ ստուգեցի վասն նորա»:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՌԱԶՄԻԿԻՆ ԵՐԳԸ

Մասիսի ճակտին ամպրոպ պատռեցաւ,
Հայերուս սրտէն վախ փարատեցաւ,
Նժոյգ է տակս, ձեռիս այնալու·
Սուլթա՛ն, ունի՞ս ոյժ՝ ինձ դիմանալու:
Անսուտ երդումով ուխտել եմ ազգիս
Զոհել մարմինըս, զոհել եւ հոգիս,
Արհամարհելով սով, անդորրութիւն,
Տալ Հայաստանին սուրբ ազատութիւն:

ՆՇԽԱՐ ՄԸ

ԵՐԿՐՈՒՄ

— . —

ՆԱԽԵՐԳԱՆՔ

Հէքեաթն ասում է, թէ՝ մի աշխարհքում
Բըխում էր առատ ջուրն անմահական,
Բայց ագահ վիշապն առաջը փակում,
Ծարաւ էր թողնում աշխարհքն անըրման:
Նա զոհ էր ուզում սիրուն աղջիկներ,
Որ ջուր բաց թողնի ծարաւ աշխարհքին,
Եւ, անմահութեան ջրի փոխարէն,
Մարդիկ շատ դարեր արցունք խըմեցին:
Մինչեւ մի տղայ, Լոյս երկրից եկած,
Կռուեց էն գերի աշխարհքի համար,
Յաղթեց, ազատեց աղբիւրը փակած,
Տանջւող հոգիներ փրկեց անհամար:
Ոչ, հէքեաթ չի սա լիքը հըրաշքով,
Եղած թէ չեղած մըթին աշխարհքում,
Ծըշգրիտ դէպք է սա տեսած իմ աչքով,
Եւ հէքեաթ չըկայ մեր անբախտ կեանքում ...
Մեր երջանկութեան աղբիւրը փակած՝
Մեր վարդ քոյրերին յօշոտում է նա ...
Ա՜խ, ի՜նչքան արիւն, արցունք է թափուած
Մեր սիրուն երկրի սարերի վըրայ ···

Ա.

«Լօ՛-լօ՛, լօ՛-լօ՛, մերն են սարեր,
Ծաղկոտ սարեր Տարօնի,
Ծաղկոտ սարեր, ազատ օրեր,
Սէրն ու զըգւանք սիրունի ···
Լօ՛-լօ՛, լօ՛-լօ՛» ···
Գըլո՛ւխ տըւէք, զոռոզ սարե՛ր,
Անց է կենում Մուսաբէկ,
Գըլո՛ւխ տըւէք, վախկոտ Հայե՛ր,
Զընչին գիւղեր ու օբէք:
Ո՞ւր կայ ոսկի, ո՞ւր սիրուն կին,
Առաջ բերէք գըլխաբաց,
Ո՞վ կայ ընդդէմ նըրա կամքին,
Ո՞վ է կեանքից կըշտացած ···
Մըշու երկրում թուր է զարկում
Դողում են վան իր թափից,
Դողում են վան, մինչ Էրզըրում,
Ահեղ թափից, սարսափից ···

Բ.

Գըլո՛ւխ տըւէք, վախկո՛տ Հայեր,
Զըրը՛նգ, եկաւ Մուսաբէկ,
— Հէ՜յ, դո՛ւրս արի, քէշիշ բաբա՛ ·
Ո՞վ կայ տան մէջ, դո՛ւրս եկէք ···»
Ու սըրահի կէսմութի մէջ
Գունենուլ եկաւ քահանան,
Դողդոջելով, ծերուկ ու խեղճ,
Բռնած սարսափն իր մահուան:
— Հաւա՞ն ես ինձ, քէշիշ բաբա՛,
Հապա նայիր մի վերեւ ···»
— Աստուած է քեզ հաւնել, աղա՛,
Աստուած կեանք տայ ու արեւ:
— Դէ բե՛ր, հապա՛, որ հաւան ես,
Աղջիկըդ բեր, տուր ինձ կին·
Դէ՛հ, շո՛ւտ արա, քէշի՛շ բաբա,
Դուրս բեր սիրուն Շողիկին»:
Լուռ կանգնած է ծեր քահանան,
Դէմքը դեղին, մըրգի պէս,
Ծիծաղո՛ւմ է լացի նըման,
Թէ լալիս է ծըպտերե՛ս ···
— Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛ ···հաւա՞ն չես ինձ »···
Խընդաց խումբը՝ հա՛, հա՛, հա՛ ···
Ու սոսկալի էն ծիծաղից
Սարսափն ընկաւ տան վըրայ:
— Ո՛վ չի հաւան Մուսաբէկին ···
Մի Մուսաբէկ — մի աշխարհք ···
Բախտաւոր եմք՝ ես ··· իմ որդին ···
Ո՞վ է տեսել էսպէս փառք ···
Միայն թէ, աղա՛, զուր արա մեզ,
Ժամանակ տուր երկու օր,
Որ պատրաստուենք բէկին վայել·
Ուրիշ հողն եմք նորից նոր ···»
— Մի երկու օ՛ր ··· բայց իմացի՛ր,
Ետ եմ գալու ես նորից·
Երկի՛նք թռիր, գետի՛ն անցիր,
Չես ազատւիլ իմ ձեռից ···
«Լօ՛-լօ՛, լօ՛-լօ՛, մերն է Տարօն
Վայելքներով իր բոլոր ···
Լօ՛-լօ՛, լօ՛-լօ՛»··· Հանգաւ «լօ՛-լօ՛»ն
Սարի ետեւ հեռաւոր:

Գ.

Ի՛նչ է ղօղանջում զանգակը գուժկան,
Գիւղի զանգակը էս անվախտ ժամին·
Կարկո՞ւտ է գալիս մըթնած երկընքից,
Հըրդե՞հ է ձըգել գիւղը թշնամին ···
— Ի՞նչ է պատահել, ծերունի տէրտէր,
Ինչ ես վրդովւում էս յոգնած խալխին:
— Եկէ՛ք, իմ որդի՛ք, եկէ՛ք, իմ որբեր·
Երկինքը փըլաւ իմ ճերմակ գըլխին»...
Ու լաց է լինում զանգակը ժամի,
Գալիս է կանգնում ամբողջ Տալւորիկ,
Ու ձայն է տալի, գոչում ծերունին
Իրենց քահանան ձայնով զարհուրիկ:
— Եկէ՛ք, ընկե՛ր - հարեւաննե՛ր,
Իմ Շողիկի հարսնիքին·
Ծաղի՛կ բերէք ալ ու կարմիր
Իր անթառամ պըսակին ···
Դուստր եմ պահել ես նազելի,
Սըրտիս խընդում, աչքիս լոյս,
Քուրտը եկաւ դուստրըս խըլի,
Կեանքը խըլի ծերունուս:
Հայր էք դուք էլ, զաւակի տէր,
Մի ճար գըտէք իմ ցաւին ···»
Ու ծերերը՝ չո՛ր, ալեհե՛ր,
Հառաչում են խըմբովին·
— Ափսո՛ս Շողիկ, սիրուն Շողիկ,
Մեր աչքի լոյս, մեր ալ ծաղիկ ···
Վա՜յ խեղճ ծընող, ծեր քահանայ,
Քըրտի ճամբէն տատասկ դառնայ »...
Հըրնչում է դարձեալ զանգակը ժամի,
Կանչում է, գոչում հայրը ծերունի ··
— Հաւա՛ր ձըգէք հեռու տեղեր,
Ազգ ու ազին իմացնեն,
Դըրօշ բանան, զօրքեր կապեն,
Թող գա՛ն, հասնեն օգնութեան »···
Եւ զուր ծերունու աչքերը անզօր
Հըրաշք են փընտռում մըշուշոտ հեռւում,
Լուռ են ու դատարկ ճամբէքը բոլոր,
Փոշի չի ելնում Հայոց դաշտերում:
Լալիս է սակայն զանգակը կըրկին
Ու գոչում է ծերն առաւել ուժգին ·
— Լըսի՛ր, Աստուա՛ծ, եթէ մի օր
Բոյր եմ խընկել քո անւան,
Թէ դու էլ ես ծե՛ր, ալեւո՛ր,
Ու գութ ունես հայրական ···»
Բայց ծածկում է դէմքը Աստուած՝
Հայից դարձած ու խըռով,
Սեւ սեւ գիշերն իջնում է ցած,
Լիքը անքուն ցաւերով ···

Դ.

Հայի գիշե՛ր, Հայի գիշե՛ր,
Ցաւի անդունդ անյատակ ···
— Աղջի՛կս, ինչո՞ւ չես քընում դեռ,
Ի՞նչ ես լալիս տեղի տակ:
— Չիտեմ, մայրիկ, ինչու էսպէս
Քուն չի գալի էլ աչքիս·
Աչքըս քանի փակում եմ ես՝
Քուրտն է կանգնած առաջիս ···
— Քընի՛ր, բալա՛ս, մի՛ վախենար,
Աստուած կայ դեռ երկընքում·
Քուրտ ու Տանիկ, զարկ ու աւար
Շատ ենք տեսել մեր կեանքում ···
— Մայրի՛կ, մայրի՛կ, չե՞ս իմանում,
Ո՞վ է լալիս դուրսն անտէր ···
Մայրի՛կ, մի տես՝ չի լուսանո՞ւմ ···
Ա՜խ, ինչ ծանր է էս գիշեր ···
— Քընի՛ր, բալա՛ս, որբն է մենակ
Իր Սըհակին որոնում,
Է՛, քեզ նըման, մի ժամանակ
Նա էլ աղջիկ է լինում,
Հաւանում է չար Տանիկը,
Գալիս եղբօրն սպանում,
Ճարը հատած հէզ աղջիկը
Աստծուն աղօթք է անում·
— Ո՛վ Տէր Աստուած, թեւեր տուր ինձ,
Թեթեւ թեւեր թռչունի,
Թըռչե՛մ, կորչեմ էս աշխարհքից,
Անգութ ձեռից դուշմանի »···
Էն օրւանից ման է գալի
Թեւեր առած, անդադար,
Կանչո՛ւմ, կանչո՛ւմ, ձէն է տալի
Իր Սըհակին ջրատար ···
Քնի՛ր, բալա՛ս, Աստուած դեռ կայ,
Աղօթք սաս մըտքիդ մէջ,
Հիմի շուտով լիսն էլ կը գայ,
Էս գիշերն էլ ունի վերջ »···
— Թըր՛խկ ··· թըր՛խկ ···
— Ո՛վ է ծեծում
Կէս գիշերին դուռն էսպէս ···
— Թըր՛խկ, թըր՛խկ ···
Հէ՜յ չե՞ս լըսում,
Վեր կաց, տէրտէր, ներս թող մեզ»...
Ու անեզու Քըրտի նըման
Սարսափն յանկարծ ընկաւ տուն,
Տեղի տակին կըծիկ եկան
Մանուկները դեռ անքուն:
Մարեց մայրը լեզւապատառ,
Աղջիկն հանգաւ մօր գըրկում,
Իսկ դուռն ուժգին ու անդադար
Հա՛ զարկում են ու զարկում:
Լոյսը ձեռքին ծերը գունատ
Դողդողում է, երերում ···
Ձեռքը փակին տարաւ յանկարծ,
Դուռը բացեց խաւարում,
Շառաչեցին, շողշողացին
Զէնքերն լուսումն էն աղօտ,
Ու զինավառ ներս խուժեցին
Երեք ջահել անծանօթ:
— Օրհնեա՛ ի Տէր, Հայի լեզւով
Ողջունեցին ու մըտան,
Մութ խըրճիթը լըցւեց լուսով
Անակընկալ խընդութեան:
— Էսպէս անժամ, դարիբ եղբա՛րք,
Ո՞ւսկից էք դուք գալիս ինձ »···
— Հեռու տեղից, Կովկասից»···
— Բայց մեր երկիր ամէն անկիւն
Մահուան երկիւղ ու վտանգ» ···
— Դըրա համար մենք եկանք» ···
— Իսկ դուք չունի՞ք ձեր աշխարհքում
Տուն, տեղ, ծընողք, քոյր կամ կին»...
— Ունենք, թողինք ամէնքին» ···
Հայի գիշե՛ր, անքո՛ւն գիշեր,
Լի՛ տանջանքով ու մութով,
Հայի գիշե՛ր, անհո՛ւն գիշեր,
Լի՛ ահաւոր խորհուրդով ···

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

ԱՐԱԲՕ
(ՇԱՀԷՆ ՄԵԼԻՔԵԱՆՑ, 1893)

ՏԱՐՕՆԸ ԵՒ ԻՐ ԶԱՐԹՕՆՔԸ

— . —

Օսմանեան կայսրութեան մէջ ապրող հպատակ ազգերու շարքին, հայ ժողովուրդը կը գրաւէր բարձրագոյն տեղը: Իր արհեստով ու արուեստով, իր փայլուն վաճառականութեամբ, իր հոյակապ ճարտարապետութեամբ եւ ամէնէն աւելի իր բարձր մշակոյթով:

Հայ ժողովուրդը, օսմ. կայսրութեան տուաւ լաւագոյն ուժերը, միենոյն ատեն պետական խորհրդականներ: Եկող ու անցնող սուլթանները, Հայերու մտաւոր մակարդակի այդ բարձրութիւնը պետական շահ նկատեցին: Սակայն երբ սուլթան Ապտիւլ Համիտ գահակալեց, տեսնելով հայ ժողովուրդին առաւելութիւնները, խոց մը զգաց իր սրտին խորը, փուշ մը իր աչքերուն մէջ: Եւ այդ մղձաւանջէն ազատելու համար, իր ոճրածին քաղաքականութեան գործիք դարձուց քամնելի, արիւնարբու, վայրագ ու վայրենի Քիւրտը: Շոյեց քիւրտ ցեղապետները եւ անոնց մոլեռանդ շէյխերը, ներարկեց անոնց մէջ կրօնական թոյնը, կազմեց անոնցմէ «համիտէ» գունդերը, զինեց զանոնք պետական զէնքերով, արտօնեց քիւրտ ցեղին զինումը եւ զինաթափ ըրաւ Հայերը: Ապա Քիւրտերուն արուաւ բացարձակ ազատութիւն Հայերը ջարդելու, անոնց դարերու անսպառ հարստութիւնը կողոպտելու, անոնց հարսն ու աղջիկը առեւանգելու, եւ տիրանալու անոնց պապենական հողին ու ջուրին:

Այդ սեւ ծրագրին գործադրութեան ժամանակ, տակաւին իր արտաքին նախարարի խորհրդականը Հայ մըն էր՝ Արթին փաշա Տատեան:

Տարօնի հայութեան գլխին կը պայթէր այս դաժան ծրագիրը, որ օղակուած էր զանազան քիւրտ ցեղերով,— արեւելքէն Խոյթեցին, Պալաքցին եւ Ռշտունիք, արեւմուտքէն Խիանցին, Բադկանցին եւ Ալիանցիները, հարաւէն՝ Սասունցին, Բագրանցին եւ Ռշքօթանցիք, հիւսիսէն՝ Հասնանցին, Ջալրանցին, Մըմըրքանցին եւ Զիլանցիները:

Վայրագ ցեղի այս չորս կրակի մէջ կը տապկուէր Տարօնի հայութիւնը, կեանքի պայքարը կը մղէր գերանդիով, մանգաղով, բահով ու բրիչով:

Կառավարութիւնը կ՚անտեսէր որ Տարօնի աշխատող բազուկը իր լուծքով ու գութանով երկրի սիրտը կը բանար, անոր ընդերքը դուրս կը բերէր թէ պետութեան եւ թէ մարդկութեան օգտակար դառնալու համար: Կ՚անտեսէր անոր փայլուն վաճառականութիւնը, հրաշակերտ ճարտարապետութիւնը, անոր արհեստն ու արուեստը: Մինչդեռ Թուրք ազգը շինելու, ստեղծագործելու բնազդէն զրկուած ցեղ մըն էր, վարժուած միայն շինուածները աւերելու, քանդելու, փճացնելու:

Տարօնցի հայ մաճկալը արեւին հետ կը կռուէր արիւն քրտինք մտած, կը վարէր, կը ցանէր, կը տնկէր, կը ծաղկեցնէր, իսկ Քիւրտը կուգար այդ քրտնաթոր բարի մաճկալը կը սպաննէր, ու կը խլէր անոր եզներն ու գոմէշները: Անոր քաղած ու դիզած գարիէն, ցորենէն ու խոտի դէզերէն, ինչ որ իւրացնելու հնարաւորութիւն չունէր, կրակի կուտար եւ ամբողջ տարուան դառն քրտինքով ձեռք բերուած արդիւնքը տասը վայրկեանի մէջ մոխիրի կը վերածէր:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀԸ

(1914 — 1915)

I

ՌՈՒՍ - ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Թէրեւս այս երեւոյթը կարելի է վերագրել ժողովրդի կրթական մակարդակին, կովկասեան հայութեան մերձաւորութեան եւ դաշնակցական մտաւորականութեան հետ աւելի յաճախ եւ երկարատեւ շփման. կը դժուարանամ ըսել:

Ցենած նման զանգուածի մը վրայ, Դաշնակցութեան ղեկավարները ամուր կը զգային ինքզինքնին: Կառավարութիւնն եւս անգիտակ չէր ատոր: Այդ էր պատճառը, որ Վանի կուսակալ Թահսին պէյը յարատեւ շփման մէջ էր դաշնակցական ղեկավար ընկերներու հետ: Երիտասարդ էր Թահսինը, կիրթ, խելացի եւ յառաջդիմական միտքով, անկեղծ իր վերաբերմունքին մէջ: Կը թուէր թէ մոլեռանդ Իթթիհատականներէն չէր. չէր սիրեր բուռն միջոցներ եւ կը ձգտէր մեզ հետ ստեղծել միջին ճամբաներ, խուսափելու համար վտանգաւոր բախումներէ:

Արդէն իսկ զինուորակոչութիւն յայտարարուած էր: Հայերը կը խուսափէին. գաւառները եւ մասնաւորապէս Կարճկանի շրջանը հանդիստ չէր, Թուրք ոստիկանները քիւրտ բէկերու հետ դաւադրութիւններ կը լարէին Դաշնակցութեան մարտիկներու դէմ, եւ ընդհարումներ իսկ պատահեցան:

Թահսինը կը խնդրէ փոխադարձ համաձայնութեամբ կարգադրել նորակոչներու հարցը եւ տեղի ունեցող դէպքերը չթողուլ որ մեծ ծաւալ ստանան:

Իբր մէպուսներէն մէկը, Վռամեանը մեկնեցաւ Ոստան եւ տեղի գայմագամի հետ (Շուքրի — մոլեռանդ եւ կրթուած Իթթիհատական մը), Կարճկան անցաւ տեղին վրայ քննութիւն բանալու:

Սակայն Վանի Իթթիհատական քլիւպը շատ աւելի ուժեղ էր եւ ազդեցիկ քան Վանի իշխանութիւնը: Քլիւպը կը վարէին Վանի լօթի Թուրքերէն մէկ-երկուքը, գնդապետ Ջաֆէր Թայարը, Վանեցի սպայ Վէֆիքը, Քիւչիւկ Քեազիմը էին. (յետագային Տարօնի հայութիւնը ջարդող «Գասապ Թապուրի» հրամանատարը): Աննշմարելի կերպով բացասական մեծ դեր կը կատարէր նաեւ հոստոս ժանտարմա քոմանտանը (սահմանապահ պահակազօրքի գնդի պետը), ապա Քեազիմ մը (Էնկիւրիի «Ազգ. Ժողովի» նախկին նախագահը եւ այժմեան «ազգ. պաշտպանութեան» գործավարը), ծայրայեղօրէն հայատեաց, դաժան իր պարտականութիւններու եւ պաշտօններու մէջ:

Շատ յաճախ Թահսինը կ՚այցելէր Վռամեանի բնակարանը, ուր ժողովուած կը լինէինք, մեզմէ զատ Իշխանն ու Արամը:

Վռամեանն էր, գրեթէ միշտ, խօսակցութիւն վարողը. ան անկաշկանդ ու անվերապահ էր իր միտքերու արտայայտութեան մէջ, անշուշտ, դեր կը կատարէր նաեւ իր մէպուսի անկախ հանգամանքը. խիստ էր քննադատութիւններու մէջ, գիտէր որսալ դիմացինի տրամադրութիւնները եւ օգտագործել զայն. առաջնակարգ բանագնաց էր. գիտէր պնդել կամ ի հարկին իր զիջումները արժեցնել: Վալին յարգանք ունէր անոր հանդէպ իբր խիստ ազնիւ մարդու, բայց անգործնական եւ միջավայրի պայմաններուն անծանօթ մէկը կը համարէր:

Արամի հետ մտերմօրէն կը խօսէին. կը քաշուէին անոր պոռթկումներէն. իր տեսակէտներու պաշտպանութեան մէջ թափ մը, մոլեգին շեշտ մը կը դնէր, որ կ՚ազդէր դիմացինին. բայց շատ անգամ Թուրքերը շահագործած են անոր վայրկեանի բռնկումները եւ բրած քայլերը, «Թօփաֆ ատամ տըր» — կ՚ըսէին անոր մասին — «սիրտ ունեցող մարդ է»:

Իշխանը գրեթէ չէր խօսեր մեր բանակցութիւններու ընթացքին, կամ դէմքի գծերով եւ աչքերու արտայայտութեամբ կը մասնակցէր աւելի շատ: Մէկ կողմը նստած, ջղայնօրէն մատը քիթին մէջ կը կոխէր ուժգին կամ մազերուն հետ կը խաղար, իսկ երբ նկատէր նենգութիւն մը, կեղծիք մը, դաւ մը, քէն մը արիւնով լեցուած աչքերը փայլ կը ստանային, սեւ կոպերը արագ կը դառնային եւ բերանը հեգնական սպառնացող ժպիտով մը կը ծռէր: Խիստ կասկածամիտ էր իր բարեկամութիւններուն մէջ: Թուրքերը, որոնց հանդիպած էինք յաճախ, կը հասկնային Իշխանի այդ դէմքի խաղերը եւ աւելի զգոյշ կը դառնային:

Իշխանը մուտք ունէր Թրքական քլիւպները. միակ մարդն էր մեր մէջ որ գիտէր, պաշտօնականէ դուրս, կապ պահել բոլոր խաւերու հետ, մէջը լինելով Եւրոպացիներ: Կը վայելէր յանդուգն եւ անվախ մարդու համբաւ. իր բարեկամութիւնը կը փնտռուէր:

Վանի զինուորական հիմնարկութիւնները այդ օրերուն (սեպտ.) մեծ եռուզեռի մէջ էին, ատանց ռուս-թրքական պատերազմի յայտարարութեան, ոչ միայն զինուորական համախմբումներ կը կատարուէին, այլ եւ առաքումներ գունդերու դէպի սահմանագլուխ:

Օր մը Թահսին պէյն Վռամեանը եւ ես, իբր մէպուսներ, հրաւէր ստացանք ներկայ գտնուելու զօրանոցի մը գունդերու, որոնք ռուսական սահման կը մեկնէին: Բերդի արեւելակողմը Աւանց գիւղի ճանապարհին վրայ, հաւաքուած էին կառավարական եւ զինուորական բարձր աստիճանաւորներ շրջապատուած հայ եւ թուրք ահագին բազմութեամբ: Թահսինը հրաւիրեց մեզ իր քով, ուր կանգնած էին արդէն Թուրք մէպուս Մունիրը եւ հիւպատոսները: Զօրքերու խումբերը զինուորական նուագախումբի հնչիւններուն հետ կը քալէին մեր առջեւէն:

Իթթիհատի կարեւոր անդամներէն Ջաֆէր Թայարն էր՝ հրամանատարը մեկնող խումբին. նստած ճերմակ ձիի մը վրայ, սուրը մերկացուցած, հերոսի մը պէս կուրծքը դուրս ցցած, հպարտ մեզ բարեւեց ու անցաւ. Վէֆիքն ալ զօրաբաժիններէն մէկը կը վարէր: Ջաֆէր Թայարին կը հետեւէր Ոստանի յայտնի շէյխ Սայիտը՝ երեսը քողով մը ծածկած եւ շրջապատուած փաթթոցաւորներով եւ Քիւրտերով:

Երբ տուն վերադարձանք, գտանք հոն Ջաֆէր Թայարի այցետոմսը, որուն վրայ կարդացինք իր անունը եւ նոր պաշտօնը, ապա անկիւնին քով մեծ տառերով «Թիֆլիզ» ··· Վանէն եկած էր վստահօրէն Թիֆլիզ հասնելու մտադրութեամբ:

Սեպտեմբերի վերջերն էին:

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԳՈՒՐԳԷՆ

(ԲԱՂԴԱՍԱՐ ՄԱԼՈՅԵԱՆ, 1899)

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ (1899)

ՀՐԱՅՐ - ԴԺՈԽՔ (1904)

ՎԱՀԱՆ ՏՕՂՐԱՄԱՃԵԱՆ (1905)

ԿԱՅԾԱԿ

(ՎԱՂԱՐՇԱԿ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ, 1904)

Դաշտէն կը քշէր անոր նախիրը, իսկ բերի վրայէն հօտերով ոչխարները: (Բեր — ոչխար կթելու տեղ):

Եթէ զոհը համարձակէր բողոքել, այդ կը դառնար յանցանք, իւղ լեցնելով կրակին վրայ:

Քրտական սարսափներուն դէմ բողոքի ձայն բարձրացնելուն համար, Խոյթեցի Հաճի Մուսաբէկ, արեւ ցերեկով կը մտնէր Զխուրայ Արքավանք գիւղը եւ ոտքերէն ու ձեռքերէն կապելով ռէս Փօսթէ Օհանը ողջ ողջ կը խորովէր թոնիրի մէջ:

Նոյն գազանը միեւնոյն նպատակով բզիկ բզիկ կը մեռցնէր Մուշախշնայ Ռէս Գրօն:

Դարձեալ նոյն գազանը միեւնոյն պատճառով կը մտնէ Խարս գիւղի Ռէս Միրոյի տունը, կը սպաննէ Միրօն ու անոր երկու եղբայրները, Աղճօն ու Մթօն, եւ կ'առեւանգէ անոր 13 տարեկան աղջիկը, դեռատի Գուլօն, որ մայիսեան դեռաբողբոջ վարդի կոկոնի մը նման կ'երթայ խամրելու գազանին կրունկներուն տակ:

Հարուածը անտանելի էր, սուգի մէջ է ամբողջ Տարօնի ժողովուրդը: Եւ Տարօնցի հայ մամիկը հետեւեալ ողբը կը հիւսէ այս առեւանգման առթիւ:—

Վա՛յ Գիւլիզար, վա՛յ Գիւլիզար,
Շէկիկ ծամեր ընկչում միզար,
Ա՛խ քու գին էր հըրուր հազար,
Քու տէր քօնէր զկի չխլէն
Գին ան բազար:
Իրիկուն էր նրազներ վառ,
Դու կը մընէր զօզանի զառ,
Դու տան ծաղիկ նուր ու պուխով,
Ջքու հէր սպանին, զքեզի խլին
Ա՛խ ու վախով:
Կրակ յընկի Տուրուբերան,
ԶՄիրօ տներ էնին վէրան,
զՄիրօն լէ տարին տապնետուն,
Վրան գրին, ըդ բէ մուրատ
Գուլօ օզրուն:
Արեւ զըրկի Ծովասարին,
Արուն լերդի քու մօր սրտին,
Պէրախտ Գուլօ դու նարահատ,
Ձեղնի մոռնաս զըն լուս Միրօն
Քու սուրբ հաւատ:

Երգը ունի իր յուզիչ եղանակը:

Այս սարսափները, թալանն ու աւերը, մանաւանդ առեւանգումը, եկան սեւ ու դաժան կնիքը դնելու Տարօնի հայութեան մորմոքուն սրտին:

Ան տոկաց բոլոր տեսակի զրկանքներուն, իր մորթին վրայ ընդունեց բոլոր տեսակի հարուածները: Տոկաց երբ կը սպաննուէր իր ընտանիքը, համբերեց երբ կը խլուէր իր դարաւոր ու անսպառ հարստութիւնը, լռեց երբ հօտերով կը քշէին իր արջառն ու ոչխարը, բայց երբեք չկրցաւ հանդուրժելու սեւ ու դաժան ձեռքին, որ երկարեցաւ իր ընտանեկան սրբութենէն ներս: Պատիւը ամէն բանէ բարձր էր եւ ան ընտրեց մահը կամ ազատութիւնը:

Տեսա՞ծ էք խաղաղ գետ մը, որ ձայն հանէ, երբ անոր սրտին մէջ չըկան ժայռեր, խութեր, եւ ուրիշ արգելիչ միջոցներ: Ընդվզում, պոռթկում եւ յեղափոխութիւն ծնունդ կ'առնեն տառապանքէն, ցաւէն ու վիշտէն: Ամէն ժողովրդի թէ անհատի սրտին մէջ քնացող առիւծ մը կայ եւ մարտնչումի բոնկող հուր մը, կը բաւէ որ զայն արթնցնող եւ հրահրող մը գտնուի:

Այս անտանելի կացութեան մէջէն ինքնաբերաբար պոռթկալով դուրս կուգայ Արաբօ մը, 1885ին: Արթնցած է անոր սրտին մէջ քնացող առիւծը, բոնկած է մարտնչումի կրակը, եւ անոր կորովը դարձած է մարտական: Ոչ գրող, ոչ կարդացող, ոչ կանոնագիր, ոչ ծրագիր, այլ ռազմիկ ուժ մը:

Մ. Վարանդեան կը գրէ.— «Դաշնակցութեան պատմութիւն» (էջ 142) — «Պարզ «ղաչախ» մըն էր, անվեհեր ու կորովի, նման քիւրտ աշիրէթապետներու որ Դաշնակցութեան չունէին տակ դարձաւ ժողովրդական հերոս մը, իրեն ընկեր ունենալով ուրիշ մի Հայ, աւելի կորովի ու կռուի ընդունակ, Տէրգեւանքցի Մխօն: Կը կտրեն ճամբաներ, կը հալածեն Հայ ժողովուրդի թշնամիները, կը խլեն Հայերէ թալանուած տաւարն ու ոչխարները, եւ կը սպաննեն Հայերը սպաննողներին»:

Արաբոյի խումբը հետզհետէ կը ստուարանայ նորանոր քաջերով, Մաթաթ, Խասգիւղի Բըռնօ Պօղոս, Ալիզոնանայլեան ու Մխօ Շահէն, Բերդակայ Զօրօ Փաշօն ու Կաժօ Արթին, Ալվարինջու Նիկօն (Հնչակեան Սեւ Մելքոն), Գոմերցի Ցովիկ եւ ուրիշներ:

Արաբոյի խումբը կ'ապաստանի Առաքելոց վանքը որուն բարի վանահայրը, Յովհաննէս վարդապետ Մուրատեան կը քաջալերէ քաջերը եւ կ'աւելցնէ.— «Այս վանքը հանուր հայութեան է, եւ անոր հացն ու ջուր անուշ է ամէն անոնց որոնք իրենք զիրենք շարժման մէջ դրած են Հայուն ինչքն ու պատիւը փրկելու համար»:

Հոս կը գինովնայ պատանի եւ տակաւին ուսանող ապագայ Գէորգ Չաւուշը: Անդին Մշոյ Միացեալէն Մկրտիչ Սարեանի բովէն դուրս կուգային նոր առաքեալներ,— Արմենակ Ղազարեան (Հրայր), Գեղամ Տէր Կարապետեան (Տառակ), Վաղարշակ Բաղդասարեան (Կայծակ), Գոմսայ Իսօն (Կորիւն) եւ Վարդենիսցի Մարգար Վարժապետ (Ամիրեան):

Վերջինը իր հայրենասիրական բուռն քարոզներով կախաղան բարձրացաւ 1893ին, Բաղէշի մէջ, յեղափոխութեան անդրանիկ զոհ մը, որ մայիսեան դեռափթիթ վարդի նման խորշակահար ինկաւ:

Խնկելի նահատակ Ղզլաղաճի մեծ զաւակ Դժոխք Հրայր - Ուրուականի մասին Վարանդեան կը գրէ. — «Ի՜նչ գեղեցիկ կեանք մըն էր, համակ նուիրուած գաղափարին, եւ ինչ հերոսական իր մահը: Անոր սգատանջ կերպարանքը յաւէտ դրոշմուած պիտի մնայ մեր հայրենաբաղձ սրտերու մէջ, անոր քարոզներն ու ռազմի թեւաւոր խօսքերը հոգեպարար մեղեդիի մը պէս միշտ պիտի հնչեն մեր ականջներուն: Ան կը հմայէր ժողովուրդը, լեռնցի թէ դաշտեցի, որոնց հետ ապրեցաւ սիրով ու գթով, բաժնելով ամէնուն վիշտն ու տառապանքը, ներշնչելով յոյս ու կորով եւ նոյն ժողովրդի հետ մնաց գերագոյն փորձութեանց ժամուն»:

Վրէժ ճակտիդ, ժպիտ երեսիդ
Դուն հայ ազգի մեծ զաւակ,
Արիւններէդ պիտի ծլի՞ն
Հրայր - Դժոխք Արմենակ:

Վաղարշակ Բաղդասարեան (Կայծակ) 1904ին, Հրայրի հաւարին ընդառաջ երթալով, «Դժոխք» ձիաւոր խումբին գլուխն անցած կը փութայ Սասնոյ օգնութեան: Բայց Զուխնի բարձունքներու վրայ ընդհարուելով Թուրք զօրքերու եւ քիւրտ հրոսակներու հետ, կարօտով կը փակէ աչքերը 7 յունիսին:

Գոմսայ Իսօն (Կորիւն) Տարօնի միւս առիւծին՝ Պօլէ Մճոյի հետ 1915ին ամբողջ երեք ամիս Սասնոյ բարձրաւանդակին վրայ կուրծք տուած անհամար զօրքի ու քիւրտ խուժանի ահեղ գրոհներուն, քաջարար նահատակուեցաւ առանց ժողովրդի ջարդ ու կոտորածը տեսնելու:

Այս նահատակ մեծ հոգիները կը սաւառնին Տարօնի վերապրողներու գլխուն վրայ: Թող անոնց նուիրական արիւնը հաւատքի եւ քաղցրութեան սէր մակարդէ բոլորիս սրտին մէջ, վերյիշումի տօնի այսօրը, բոլորս երկիւղածօրէն խոնարհինք անոնց յայտնի եւ անյայտ գերեզմաններուն առջեւ եւ հպարտօրէն գոչենք.

— Փա՛ռք ձեր մեծութեան:

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

(Տարօնի բարբառով)

Ով աղջիկ, այսօր Նաւասարդ բակին ու լուսու աստղին երեւցաւ, հագիր վնոր չորերդ ապըշումէ ու թորկ ծամերդ հերարձակ որ խաղան ու խնդան հովերու հետ, համարձակ վերցու զկոյժ ուր քամենք չաղրած ու ցօղրած ծաղիկներու ցօղի հիւթը, քովէ զամբիւղ ու պիտոյքներ, տապկոցի երթանք, բնութեան անմեղ ձեռք ու նրանց պէս մենք ալ տօնենք մեր Վարդավառ: Սիրուհիս, հոն վարդենի, կակաչի, ռէհանի, շուշանի, գինարբի անմահութեան ծաղիկ ու պէսպէս ծաղիկներու, ճշնարօտի ու ճշնարօտի չուքի տակ են չինած, կաքաւ իր ձագերով սոխակ, արտոյտ եւ տատրակ, երթանք այսօր եղնենք նրանց հիւր ու միանանք սիրոյ այդ գուսանին, երգենք ու ծըվանք նրանց ու հովերու հետ, սրտաբաց քալենք ու յիշնանք փոքր ու մեծ Դուրանէն, ելնանք սարն ի վեր մեր յառոն ու անցնինքՔանը, հոնդուց իջնանք ձորէն ցած մեր այգին, հոն մանկութեանս յիշատակի ու աշխատանքիս առաջին պտուղ խնձորենիիս տակ ընենք մեր ակրատ, լաւ կը լինի արշալոյսից չաղ բրած պաղ խնձոր, հոնդուց իջնանք Թաթուլու յակներու առասպելական աղբիւրները ու կուշտ խմենք լուանք մեր քաղած ծաղիկներ, հնարենք ու հիւսենք:

Իմ ընկեր, մեր պսակը թող եղնի կարմիր ծաղիկ ի նշան նահատակներու, կապոյտ երկինքն է վար իջեր նարինջ արշալոյսէ ապազան մեզ կը խոսայ, հոնդուց իշտապենք Ս. Սոֆիա կոյսին վանք, որ չինած է միայն մեծն Տրդատ, այժմ գերեզմանատուն ու աւերակ, տարին մի անգամ ձայնաւոր պատարագ կը մատուցուի, հոն են Մշոյ քաղաքի ու գիւղերու մտաւորականներ ու կ'ընեն ձիարշաւ, մինչեւ Նորաշէն գիւղը ու կը կատարեն Վարդավառի տօնը: Իշտապենք երթանք Մեղրագետ, ուխտաւոր քաղքցի ու չինական նրանց կուշտ գետի, պուրակ ծիծառկան ալիքներու մէջն են ուռենի տակ տեղ են բռնած կռունկ, արօս, լորն ու ծղոր: Մեծ պատարագին երթանք ընենք մեր աղօթքն ու վարդեւոր յանուն չաստուածին Անահիտի, Աստղիկի ու Վահագնի ուխտաւորներու հետ, երթանք Իննակեան մեհեան Մշոյ մուրատատուր Ս. Կարապետ: Ահա պաղուեր ու պատմական Դաւթի քար: Հոս էր որ ժամանակին Դաւիթ իր խօսքը դրժեց եւ Աստուծոյ հրամանաւ քարացեր են այս ոչխարներ ու Բերվորդիք, բայց կայնիր, ինչ եմ տեսնում, ո՛հ, դա մի մարդու չիրիմն է որ հանգչում է վարդենի տակ: Ով գիտէ որին է, ծերի՞, նորաքաղ հարսի՞ թէ սէր երգող գեղջկուհու: Ո՛հ, նորից բացուեցան սեւ յուշերս, էլ չերթանք վեր, ծունկի իջնանք այս անծանօթ չիրիմին առջեւ թափենք մեր քաղած ծաղիկներ ու պուտ մը արցունք, չելնենք ի վեր հոն մեր հատօն ու նահատակուեցան մեր հայրեր ու մայրեր, հարսներ ու ջէլու ջմլիկներ: Մէկ տարեկան քոյրս Եղիս մօրս հալուած ստինքով կուաց ու կղաց ու մեռաւ: Քան էլ չերթանք մօրեղբայրներս ու իր զաւակներ հոնդուց տարին բոլոր ու հոն զուլումի օր մը կոյս մը օգնութիւն էր պաղատում ու նրանց քիչ հեռու կին մըն էր գրկած իր ամուսին, գոչեց.— Զիս էլ տար կամ զարկ, չեմ հեռանայ: Էն մեծ քարու կուշտներ մայր մը գերմարդկային ճիգով մը պայքարում էր փրկել իր նորածին, վայրագ Թուրքի ճանկերէն որ դժբախտ մանուկի տոտիկներու բռնած զարկումն էր վրր քարին, հոն էլ չերթանք, ոչ մեր այգին Թաթուլու յակներ: Կա՞յ արդեօք քար հող կամ ծիլ մը որ չէ տեսած Տարօնցու արիւն, հոն էր որ ինկած են մեր ամբողջ ազգականներ ու բարեկամներ ու անկից էր որ մնացածը տարին Քրտագոմ ու Խասգիւղի մէջ այրելու, ո՞վ չէ տեսած զուլումի այն օրեր ու Թափօր ուխտաւորներու պէս ծեր ջահէլ ու ջմլիկներու խումբեր չղթայակապ ու չղթայազերծ: Կեսուր ու կեսրէր բռնած իրենց զաւակներու ձեռքէն, գացին դուրս ու զրկեցով առնարգելով թշնամու կրօն ու մահ, նահատակուեցան հազար հազար կեանքով, եղան ողջահերձ ու ջղայեղծ, մտան կրակէն ներս միմիայն մէկ, մէկ նշանաւ ու բանիւ.— Հայ կը մեռնիմ ու չեմ ուզեր պղծել: Աստուծոյ խօսքով վերցուր պղղոնց մը այս կիրակնամուտին խնկարկենք մեր տուն, ու դառնանք ոտքի յետ, քանի սար ու ձորերու հետ լեզու չէ առած մեր նահատակներու ոսկորներ:

Սուգի օր է այսօր, երթանք ողբանք մեր բնաւեր սարեր ու ձորեր, գետեր ու առուներ, ծիծեռնակներու հետ ողբանք մեր խոպան Տարօնը, Սասունը եւ նահատակներ: Ողբանք մեր խանկրած ժամեր ու մեռած աստուածներ, ողբանք մեր աղբիւր եւ ջուրերուն հետ ուր իրենց միջով ու կշտով անցան ու գացին անդարձ ողբանք մեր անարեւ ցեղ, ողբանք էն ճանապարհներու եւ նրանց ցանած ծաղիկներու հետ.

Ով որ իր ազգ ուրանայ
Երկու աչքով կուրանայ
Ցետնեալ աղքատի նման
Դուռէ դուռ մուրանայ
Կշտին դպչի դեղարդը
Փորեց թափի լեարդը
Գետին ինկնի վատ մարդը,
Ազգ ուրացող պիղծ մարդը:

Ս. ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆ

ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ ՏՕՆԵՐԸ ՀԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Տարօ՜ն բնագաւառ Հայոց աստուածների եւ աստուածուհիների: Ահա կրկին երեւաց վեհափառ Արածանին, Հայոց սրբազան Գանգէսը: Եօթանասուն տարի առաջ՝ այդ գետի ափերի մօտ դեռ ազատ ու համարձակ արածում էին սպիտակ արջառները, որ նուիրուած էին Անահտայ տաճարին: Եօթանասուն տարի առաջ՝ այդ գետի ափերի մօտ դեռ վազվզում էին Հայոց դիցուհու եղջերուները, որոնց պարանոցները զարդարուած էին ոսկեայ օղամանեակներով: Այդ գետի ափերի մօտ մի ժամանակ տեսաւ նրանց Լուկուլլոս հռոմայեցին եւ բաքանչացաւ:

Սամուէլի աչքի առջեւն էր այդ գետը: Սամուէլն անցնում էր Քարքէ լեռան վրայով: Դեռ վաղեմի դիցանըւէր անտառները հովանաւորում էին այդ լերան գեղեցիկ բարձրաւանդակները: Եւ Սամուէլի տխուր յիշողութիւնները թռչում էին դէպի անցեալը, դէպի ոչ այնքան հեռաւոր անցեալը: Այդ անտառների մթութեան մէջ, այդ սքանչելի բարձրաւանդակների վրայ կանգնած են Հայոց յաշտից տաճարները: Այնտեղ Հայաստանը հաշտութեան զոհեր էր մատուցանում իր աստուածներին: Կարծես Սամուէլը հէնց այդ րոպէին տեսնում էր «վիշապաքաղ» Վահագնի տաճարը — քաջութեան աստուծոյ տաճարը, որ լցուած էր Հայոց թագաւորների գանձերով: Նրա մօտ բարձրանում էր «Վահագնի սենեակը», որի մէջ կանգնած էր Հայոց անպարտելի դիցազնի գեղեցկուհին՝ «ոսկեծոյլ Աստղիկը»:

... Այդտեղ, Հայոց արեւմուտին, Նաւասարդ ամսի սկզբում, կատարւում էր ընդհանրական աշխարհախումբ տօնակատարութիւնը, յայտնւում էր Հայոց արքան, յայտնւում էր Հայոց մեծ քրմապետը, յայտնըւում էին եւ Հայոց նախարարները: Արքան իր ձեռքով բաց էր անում զոհաբերութեան մեծ հանդէսը, հարիւր սպիտակ ցուլ՝ ոսկեզօծ եղջիւրներով՝ զոհ մատուցանելով իր աստուածներին: Նրա օրինակին հետեւում էին բոլոր մեծամեծները: Ուր տարին բերում էր իր հետ եւ նոր կեանք: Հայաստանն այդ տօնախմբութեան ժամանակ պէտք է ցոյց տար իր աստուածներին իր անցեալ տարուայ յաղթութեան պտուղները: Վահագնը քաջութիւն էր պահանջում, Անահիտը՝ արհեստ, իսկ Աստղիկը՝ սէր եւ բանաստեղծութիւն:

Կատարում էին հանճարի եւ քաջութեան մրցութիւններ: Բանաստեղծն իր յօրինած երգն էր երգում, երաժիշտն ածում էր բամբիռը, ըմբիշը իր բազուկների ուժն էր ցոյց տալիս: Իսկ վարպետը՝ իր արուեստի արդիւնքը: Լինում էին զինախաղեր, լինում էին մենամարտութիւններ, քաջը քաջի հետ եւ մարդը՝ կատաղի ցուլի կամ գազանի հետ:

ՐԱՖՖԻ

ԻՆՉՊԷՍ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱՒ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏԻ ԿՌԻՒԸ

1915 ապրիլ ամսուն ահուսարսափի օրեր կ'անցընէինք, միշտ սպասելով նոր եւ բարի արշալոյսի մը ծագման:

Տարօնի աշխարհի հաղորդակցութիւնը խզուած էր: Նոյն իսկ կարելի չէր յարաբերութեան մէջ մտնել մէկ գիւղէն միւսը: Մեր գիւղը միայն հաղորդակցութեան մէջ էր Ս. Կարապետի հետ մէկ ժամուան հեռաւորութեան շնորհիւ, բայց կացութեան մասին լուր չունէինք: Մեր գիւղին մրջիւնի աշխատանքը կանգ առած էր ինքնաբերաբար, ոչխարի հօտեր եւ նախիրներ արօտավայր կ'երթային առանց մէկու մը հսկողութեան կամ պաշտպանութեան, այժմ բնութիւնը փոխուած կ'երեւար, ծերերը տուներու կտուրին վրայ հաւաքուելով կը փսփսային անորոշ կացութեան մասին:

Այդ օրերուն երկու երիտասարդ յաղթանդամ յեղափոխականներ եկան մեր գիւղը, Ս. Կարապետ երթալու համար: Իրիկունը ուշ ատեն ժամուն զանգակը զօղանջել սկսաւ, զարմանք պատճառելով շինական ժողովուրդին: Դէպի եկեղեցի ուղղուեցան ծեր թէ երիտասարդ, կին թէ մանուկ: Ես ալ այս վերջիններուն մաս կը կազմէի:

Կէս ժամ վերջ 450 տունէ բաղկացեալ Զիարէթ գիւղի բնակչութիւնը կազմ ու պատրաստ, լուռ ու մունջ մէկ մարդու պէս կանգնած, հրահանգի կը սպասէր կամ բարի լուրի մը:

Յանկարծ ժամուն դրան առջեւ դրուած սեղանի մը վրայ մարդ մը ելլելով քանի մը կտրուկ խօսքերով բացադանչեց.

— Սիրելի հայրենակիցներ, բոլորդ ալ գիտէք որ Էնվէրի եւ Թալէաթի պէս ճիւաղները ծրագրած են Հայ ժողովուրդի ընդհ. բնաջնջումը եւ տարակոյս չկայ թէ առաջին հարուածը մեծ ուժգնութեամբ ի գործ պիտի դնեն Տարօնի վրայ: Մենք ալ պատրաստուած ենք, Անտոք, Տալւորիկ, Ցրցմուկ եւ Քան ու Ծրֆրքար կազմ ու պատրաստ կը սպասեն: Մեր սուրհանդակները ճշդած են որ ռուսական բանակը եկած է մինչեւ Լիզ եւ Դատուան: Անոր յառաջխաղացման առեն մէկ գրոհով Մուշ քաղաքի գրաւումը եւ Թրքական բանակին թիկունքը կտրելու պաշտօնը տրուած է Կորիւն Իսոյին: Ձեզի կը մնայ ձեր կռուող ուժերը միացնել Ս. Կարապետի լեռը հաւաքուած ուժերուն, որոնց յանձնարարուած է բռնել բանակին նահանջի ճամբան: Այդ անցքին բանալին է Ս. Կարապետի լեռը, որ կը գտնուի մեր ուժերու ձեռքը: Կիները եւ անչափահասները գիւղէն դուրս թող չելլեն, ուժերու եւ ուտեստի փոխադրութեան գործը յանձնուած է խմբապետ Սարգիս Ուպէեանին, ուրեմն դէպի գործ, ի սէր ազատութեան»:

Եւ բուռն ծափերու մէջ վար իջաւ: Ցետոյ լսին թէ խօսողը Փեթարայ Մանուկն էր եւ երկուքն ալ եկած էին Քանայ լեռէն:

Այդ գիշերուան անցուդարձերէն գիւղի բնակչութիւնը անտեղեակ էր, միայն առաւօտեան Սարգիս Ուպէեան իր խումբի տղաներով — բոլորն ալ զինուած — մեր տունը եկան եւ հօրեղբօրս յանձնարարեցին կարճ ժամանակուան մէջ մեծ քանակութեամբ ուտեստ ղրկել կռուին վայրը:

Հօրեղբայրս որ այդ անել կացութեան առեն գիւղապետ նշանակուած էր Վարդան վարդապետի թելադրութեամբ, մէկ շաբթուան ընթացքին կրցաւ իրենց սպասածին կրկնապատիկը ղրկել որոշեալ վայրը:

Բարեբախտութիւն մը միայն, այդ օրերը մեր գիւղին միւտիրը Պայրամ էֆէնտին իր ոստիկաններով կը բացակայէր, գիւղի մնացորդ երիտասարդները իբրեւ զինուոր Մուշ տանելու պատճառաւ: Այդպէս հազարաւոր երիտասարդ ունեցող մեր գիւղը այժմ երիտասարդի կարօտը կը քաշէր: Իբրեւ տղամարդ գիւղին մէջ կային հօրեղբայրս, երկու անդամներ մէճլիսի եւ երեք հոգի տարէց երեւելիներ:

Երկու շաբաթէն գիւղ վերադարձաւ միւտիրը, ոստիկաններուն թիւը 40—50ի բարձրացնելով: Անոնք այլ եւս բացէ ի բաց կը խօսէին ջարդի մասին, աւելի սարսափի մատնելով ժողովուրդը: Քիւրտերը մինչեւ ակռաները զինուած գիւղերու չորս կողմը կը վխտային, ազդանշանի սպասելով: Մեր դրացիները բոլորն ալ մեր տունը կը գիշերէին: Տեսարանը սրտաճմլիկ էր, առանց մահի՝ սուգ ու շիւանի մէջ էին, եւ վախը բոյն դրած էր մեր մատղաշ հոգիներուն մէջ:

Դէպքերու ընթացքը փոխուած էր, այլ եւս ապստամբութեան խնդիր չկար, այլ ինքնապաշտպանութեան: Ռուսական բանակը Լիզ ու Դատուանէն շարժիլ չէր ուզեր, որպէսզի Թրքահայաստանը գրաւէ առանց Հայու:

Քանայ լեռը 12 օր անընդհատ ռմբակոծուեցաւ Թրքական հրետանիի կողմէն: Այդ օրերուն Թուրք զինուորները դարձան մեր գիւղերը, հաւաքեցին ընտանիք եւ երախաներ, եւ պաշարելով Ս. Կարապետի վանքը, ձերբակալեցին միաբանութեան հետ նաեւ աշակերտները: Եւ մէկ գիշերուան մէջ նոյնպէս պաշարման տակ առած էին Միրաշգուփ, Տգրքնի եւ Ծըհիտներ կոչուած վայրերու մէջ հաւաքուած մեր ուժերը, որոնց նպատակն էր կտրել Թրքական նահանջի ճամբան:

Առաւօտուն մեր գիւղին մէջ հաւաքուած 5—6 գիւղերու բնակչութիւնը ճամբայ կը հանեն դէպի Սուլուխ գիւղի պատմական կամուրջը, Եփրատ գետը լեցնելու նպատակով: Գոռում-գոչումը եւ վայնասունը երկինք կը բարձրանային: Եթէ Աստուած խիղճ ունենար պէտք է որ ամչնար: Պաշարումը եղած էր հետեւեալ կերպով,— Ս. Կարապետի եւ արեւելքի կողմերէն բռնած էին անհամար զինուորները, հարաւի կողմէն քրտական պատրաստ խուժանը, իսկ հիւսիսէն Տմլիկ կոչուած Զաղաները:

Զինուորական հրամանատարութիւնը իր հետ ունի եղեր քսան թիթեղ քարիւղ, անտառին անտաւիկ մասերը հրդեհելու համար: Մենք մեր գիւղացիներու հետ կը գտնուէինք Միրաշգուփ կոչուած վայրին կռուողներուն քով: Անոր անմիջապէս վրայի գագաթը կը սպասէ եղեր Թուրք հազարապետ մը, կրակելու հրաման տալու համար:

Արեւը դեռ նոր էր բացուած լերան ետեւէն, երբ յանկարծ լսուեցաւ.— «աթէ՛շ»: Պայթիւնները սկսան իրարու ետեւէ, համազարկերը իրարու կը յաջորդէին չորս կողմէն, սակայն յեղափոխականներու գնդակներու տարափին տակ ետ կը մղուէին:

ԳԷՈՐԳ ՄԻՐՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

բայց չի կրնար կատարուիլ նաեւ անոր դէմ: Անհրաժեշտ է բարեփոխել 16րդ յօդուածը (պատժական տնօրինութիւններ):

Այս առթիւ, իտալական կառավարութիւնը կը յիշէ իր բարեկամական յարաբերութիւնները Եուկոսլավիոյ հետ, ինչպէս եւ իր կնքած դաշնագիրները՝ Յունաստանի եւ Թրակիոյ հետ, բայց բան չըսեր Չեխոսլովաքիոյ մասին եւ յայտնի չէ թէ Գերմանիոյ պէ՞ս կը խորհի անոր հանդէպ:

Նեղուցներու նոր պայմանագիր

Բոլոր վիճելի կէտերը հարթուած ըլլալով, Նեղուցներու նոր պայմանագիրը տպուեցաւ եւ երկրորդ ընթերցումով հաստատուեցաւ երէկ, շաբաթ: Ստորագրութեան հանդիսաւոր նիստը պիտի գումարուի երկուշաբթի իրիկուն, որպէսզի Ռումանիոյ արտաքին նախարարն ալ կարենայ ներկայ ըլլալ: Ինչպէս 1923 յուլիս 24ի պայմանագիրը, նոյնպէս այս նոր վաւերագիրը կընքուելէ յետոյ, պիտի պահուի Ֆրանսական կառավարութեան դիւանատան մէջ: Պուլկարիա եւ Ճափոն տակաւին վերապահ են, բայց կը թուի թէ ի վերջոյ պիտի ստորագրեն, ամէն ապահովութիւն ստանալով: Իտալիոյ մէջ սրտնեղութիւն կը տիրէ այս համաձայնութեան առթիւ: Միեւնոյն ատեն թերթերը կը չեշտեն թէ պայմանագիրը արժէք չունի, քանի որ Իտալիա չի մասնակցիր:

ՉԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԷՕՆ ՊԼՈՒՄ ձայնասփիւռով նոր կոչ մը ուղղեց ժողովուրդին, նոր զանձատումներու սպառման համար: Այս առթիւ ազդարարութիւններ ուղղեց օրինազանցներուն:

ՀՐԵՂԷՆ ԽԱԶԻ վարչութիւնը պետական խորհուրդին դիմած էր, խնդրելով յետաձգել Միութեան լուծման հրամանագրին գործադրութիւնը: Պետական Խորհուրդը արտօնեց միայն ընկերային օգնութեան ձեռնարկներու շարունակութիւնը, առժամապէս, որպէսզի ժամանակ ունենան հաշուեյարդար կատարելու:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԻՆ համաձայն, 201,945 *օտարականներ կը գտնուին*, 900,000 *բնակչութեան մէջ, ինչ որ կը նշանակէ մօտաւորապէս մէկ չորրորդ մասը: Առաջին տեղը կը բռնեն Իտալացիները*, 126,430 *հոգի: 1931ին Մարսէյլի օտարականներուն թիւն էր* 199,066, *իսկ բնակիչներու ընդհ. թիւը՝* 800,000:

50,000 *ԼԵՀԵՐ ցոյց մը կատարեցին Վարշաւայի մէջ, պոռալով փողոցէ փողոց.— «Տանցիկը Լեհաստանի կը պատկանի»: Ուրիշ քաղաքներու մէջ ալ բուռն ցոյցեր կատարուեցան Գերմանիոյ դէմ:*

51 *ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ եւ* 52 *հոգի վիրաւորուեցան չոգեկառքի արկածի մը հետեւանքով, Սիպերիոյ մէջ*: 87*րդ արկածն է այս*, 1936 *յունուարէն ի վեր:*

3700 *ՀՈԳԻ ՄԵՌԱԾ են տաքէն, Մ. Նահանգներուն մէջ, իսկ նիւթական վնասը կը հաշուեն* 600,000,000 *տոլար: Երաշտը գարհուրելի համեմատութիւններ առած է, եւ հունձքերը կը խանձին հրաշէկ արեւի մը տակ:*

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Կ. Մ.— Ձեր ուզած հասցէն.— 53, Rue Corne de Cerf, Lyon.

ՎԻԷՆՆԱ, Թղթակից.— Անհրաժեշտ է փոքր լուսանկար մը ղրկել:

ՊՈՌՏՕ, Ա. Մ.— Նոյնպէս:

ՓԱՐԻԶ, Ա. Պ.— Կարելի չէ գործածել եւ ծիծաղելի է:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵԱՆՔ ու ԱՐՈՒԵՍՏ

Ամսագրին 6րդ թիւը, պատկերազարդ եւ գրական բովանդակութեամբ: Տպարանական ծանօթ գործադուլը պատճառ դարձաւ որ թերթը սովորականէն ուշ լոյս տեսնէ: Խմբագրութիւնը կը փութայ յայտնել, որ ապահոված է ամսագրին ամսէ ամիս հրատարակութիւնը հակառակ տպագրական նիւթերու գնին բարձրացման, սպասելով որ ընթերցողներն ալ փութան վճարել իրենց բաժնեգինը, տարեկան **30** *ֆրանք, արտասահման՝* **40** *ֆրանք: Դիմել՝*

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ՝ M. & M. BARSAMIAN, 30 Rue Drouot, Pais (9e)

ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ՝ V. R. TACVORIAN, 23 Rue Paul Bert, Asnières, (Seine), Chèque Postaux 1647.93 Paris,

■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՅՈՒԼԻՍ
MARDI 21 JUILLET 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3170

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Դժբախտաբար հաստատուեցաւ այն տեղեկութիւնը որ արտատպուած էր Լոնտոնի «Տէյլի Թէլէկրաֆ»էն եւ որ կը հաղորդէր թէ անձնասպան եղած է Պ. Աղասի Խանջեան, Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը: (Յառաջ, 16 յուլիս):

Կիրակի օր հրատարակեցինք Մոսկուայի պաշտօնական գործակալութեան՝ Թասի հեռագիրը, քաղելով կառավարական պաշտօնաթերթէն, «Իզվեստիա»:

Ինչպէս կ'երեւայ, անձնասպանութիւնը տեղի ունեցած է յուլիս 9ին, Երեւանի մէջ, իսկ լուրը հաղորդուած՝ յուլիս 11ին:

Ինչո՞ւ այսքան ուշ կ'իմացուի Փարիզի մէջ, — պիտի հարցնեն բարեմիտներ:

Հարցուցէք «Հայաստանասէր»ներուն — Հօկին եւ Բարեգործականին, որոնք ամէն միջոց ունէին օր առաջ ստուգելու դժբախտութիւնը: Եթէ հեռագրած եւ պատասխան չեն ստացած, այն ատեն դուք հանեցէք տրամաբանական եզրակացութիւնը:

Դառնալով բուն խրողութեան, անշուշտ լուրին հաստատումը չի լուսաբաներ ամէն բան:

Զունենալով օրինական միջոց՝ ուղղակի թղթակցութիւն հաստատելու Երեւանի հետ, հարկադրուած ենք սպասել Թիֆլիսի եւ Երեւանի թերթերուն: (Տարաթ օր ստացանք «Պրոլետար»ը, մինչեւ յունիս 30, իսկ «Խորհրդային Հայաստան»ի ամէնէն վերջին թիւը՝ առնուազն մէկ ամսուան թարմութիւն ունի...):

Այնպէս որ, մեր գրելիքը, այս դժբախտութեան առթիւ, չի կրնար անցնիլ խորհրդածութեանց սահմանը:

Այդպիսի փորձ մը կատարած էինք յուլիս 17ին, երբ տակաւին ստուգման կը կարօտէր անգլիական թերթին հեռագիրը:

Տեղեկութեան մը համաձայն, Խանջեան անձնասպան եղած է ժողովէ մը վերադարձին, Թիֆլիսէն կամ թերեւս Մոսկուայէն: Ամէն պարագայի մէջ, իբրեւ հետեւանք անցուդարձի մը որ մութ կը մնայ տակաւին:

Մոսկուայի հեռագիրը կը խօսի նաեւ հիւծախտի մասին. բայց դժուար է հաւատալ թէ այդ հիւանդութիւնն է եղած անձնասպանութեան բուն պատճառը: Հայ թէ ռուս բոլշեւիկներու մէջ ուշադրաւ թիւ մը կը կազմեն հիւծախտաւորներն ու ջղագարները, բայց հազուադէպ է անձնասպանութիւնը: Շատեր ձեւ մը գտած եւ համակերպած են իրենց տխուր ճակատագրին: Հիւծախտաւոր է, նաեւ, պարէնաւորման գործավարը, Միկոյեան: Ջղային տագնապներէ եւ ուրիշ հիւանդութիւններէ կը տառապէին Լէնին, Զինովիեւ եւ ուրիշներ: Որքան գիտենք, Աղասի Խանջեան շատ աւելի առողջ էր քան միւսները:

Ուրեմն, աւելի ծանրակշիռ պատճառ մը պէտք է փնտռել իր անձնասպանութեան մէջ:

Եւ մեքենաբար, մեր միտքը կ'երթայ, նորէն, խորհրդային նոր սահմանադրութեան, որուն մէջ բազմաթիւ կէտեր կան Հայաստանի կենսական շահերուն դէմ:

Նոր Սահմանադրութիւնը կոպտօրէն կը նուիրագործէ Հայաստանի դէմ կատարուած անարդարութիւնը, Վրաստանի եւ Ազրբէջանի շնորհելով հայկական Ախալքալաքը, լեռնային Ղարաբաղը եւ Նախիջեւանը: Անոր 24րդ յօդուածը կ'ըսէ.

—« Ադրբէջանեան խորհրդային Սոցիալիստական հանրապետութեան մէջ մտնում են Նախիջեւանի Ավտոնոմ (ինքնավար) խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնը եւ Լեռնային Ղարաբաղի Ավտոնոմ մարզը »:

Ուրիշ յօդուած մը, 18րդ, կը տրամադրէ.

— «Միութենական հանրապետութիւնների տերրիտորիան (երկրամաս) չի կարող փոխուիլ առանց նրանց համաձայնութեան »:

Արդ, անցեալ շաբթու տեղեկութիւն մը կը հաղորդէր թէ Թիֆլիսի մէջ արդէն սկսած են զբաղիլ նոր սահմանադրութեան նախագծին քննութեամբ:

Արդեօք Աղասի Խանջեան, Հայաստանի բուն վարիչը, Թիֆլի՞ս գացած էր այդ առթիւ, եւ նոր պարտութեան մը հարուածի՞ն տա՞կ էր որ խորտակուեցաւ:

Եւ կամ, Հայաստանի «հակայեղափոխականները» նեղեցի՞ն զինքը, իր երեսին տալով այս ձախողանքը, որ դժբախտաբար առաջինը չէ:

Հեռագիրը կ'ըսէ.— « Վերջերս շատ ընկճուած էր: Հակայեղափոխականներու դէմ իր մղած պայքարը անյաջողութեան մատնուած էր: Խանջեան ինքն ալ կը զգար իր սխալները, սակայն չէր կրնար ուղղել »:

Անձնասպան քարտուղարը ծանօթ էր իր կամակոր անհատականութեամբ եւ փառասիրութեամբ: Պարապ տեղը չէր որ մականուն մը կցեր էին իր անունին,— «Հայաստանի Սթալինիկը»:

Իր օրով էր որ ապարէզէն քշուեցան քիչ – շատ հասունցած տարրերու վերջին մնացորդները, իբրեւ աջակողմեան կամ նուազ ուղղափառ: Այդ պայքարին վերջին զոհն եղաւ Սահակ Տէր Գաբրիէլեան, վարչապետը, որուն համար կ'ըսէին թէ բաւական սուր պայքար մղած է, Հայաստանի դատը պաշտպանելու համար Անդրկովկասեան դաշնակցութեան եւ մասնաւորապէս Վրաստանի դէմ:

Եթէ դէպքերը վերլուծենք այս երեւոյթներու հիման վրայ, պէտք է ենթադրել թէ Աղասի Խանջեան տեսնելով իր վրիպումներուն արդիւնքը եւ ինքզինքը մինակ զգալով, կամ բարոյապէս տառապելով, նախընտրեց անձնասպան ըլլալ, փոխանակ աւելի սեւ օրեր տեսնելու:

Այդ պարագային, կը հետեւի թէ Երեւանի կացութիւնը շատ աւելի ծանր է այսօր, քան կարելի էր երեւակայել:

Փորձենք պարզել այդ պատկերն ալ: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԻՒՊԵՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՄԱՐՈՔԻ ԵՒ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Արիւնոտ կռիւներ եւ բազմաթիւ զոհեր

ԲՈԼՈՐ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԽԶՈՒԱԾ ԵՆ

Ուրբաթ գիշեր սպանիական Մարոքի բանակը ապստամբելով հանրապետական կառավարութեան դէմ, գրաւեց ամբողջ երկրամասը: Այս առթիւ կատաղի կռիւներ տեղի ունեցան ապստամբներուն և կառավարութեան կուսակիցներուն միջեւ: Ապստամբները յաջողեցան զօրք հանել բուն Սպանիոյ նաւահանգիստներուն մէջ, գրաւելու համար ամբողջ երկիրը: Հեռագրի եւ հեռախօսի հաղորդակցութիւնները խզուած ըլլալով, դժուար է ստուգել բոլոր տեղեկութիւնները, սակայն կը հաւաստեն թէ ապստամբները յաջողած են յառաջ խաղալ եւ գրաւել շարք մը կարեւոր քաղաքներ, որոնց գլխաւորն է Պարսելոնա: Այժմ կռիւները կը շարունակուին մայրաքաղաքին՝ Մատրիտի հարաւակողմը: Երկու կողմն ալ կը գործածեն թնդանօթներ, գնդացիրներ եւ օդանաւեր: Կարելի չէ ստուգել կորուստները, կառավարութիւնը խիստ գրաքննութիւն հաստատած ըլլալով: Կեդրոնական կառավարութիւնը լաւատես տեղեկութիւններ կը հաղորդէ ձայնասփիւռով, սակայն իրազեկներ կը հաւաստեն թէ ապստամբները մեծ առաւելութիւններ շահած են: Ապստամբներուն գլուխը կը գտնուի Զոր. Ֆրանքօ, հռչակաւոր օդանաւորդին եղբայրը, որ հետեւեալ պատգամը ուղղած է.

— « Թէթուանի մէջ (սպանիական Մարոք) ստանձնելով սպանիական փառաւոր եւ հայրենասէր բանակին հրամանատարութիւնը, իմ խանդավառ ողջոյնս կը հաղորդեմ Մարոքի և Սպանիոյ բոլոր հաւատարիմ պահակազօրքերուն: Սպանիան փրկուած է: Անտալուզիոյ, Վալենցիոյ, Վալլատոլիտի, Պուրկոսի և Արակոնի, Պալէարեան եւ Քանարեան բոլոր կղզիներու պահակազօրքերը եւ քաղաքային ուժերը մեզի միացած են անհուն խանդավառութեամբ: Միայն Մատրիտը բացառութիւն կը կազմէ իր ամօթապարտ եւ գետնաքարշ կառավարութեամբ, իր օդանաւերուն միջոցաւ ռմբակոծելով անպաշտպան քաղաքներ եւ աւաններ, սպաննելով կիներ եւ մանուկներ: Անոնք բոլորն ալ պիտի պատժուին: Մենք հաշիւ պիտի պահանջենք անոնցմէ, ինչպէս եւ բոլոր կասկածելիներէն: Անոնք որ տակաւին հեռու կը մնան մեր դատէն, թող գիտնան թէ շատ քիչ ժամանակ ունին մեզի միանալու համար: Վստահութիւն ունեցէք, քալենք չխտակ, որովհետեւ հայրենիքը այդ կը պահանջէ »:

*** Ճիպրալթարի ճամբով հասած տեղեկութիւններ կ'ըսեն թէ Մալակա եւ ուրիշ քաղաքներ հրոյ եւ սրոյ մատնուած են: Բազմաթիւ տուներ աւերի եւ կրակի տրուած են: Կառավարութիւնը զէնք եւ ռազմանիւթ կը բաժնէ քաղաքացիներուն, որպէսզի դիմադրեն: Հանքագործներն ու բանուորները առանձին փաշտեր կազմելով Սէվիլլայի վրայ կը քալեն, որ ապստամբներուն ձեռքը անցած է: Ասոնք սպառազինուած են նաեւ ուժանակներով:

Սպանիական Մարոքի բոլոր գլխաւոր քաղաքները գրաւելէ յետոյ, ապստամբները զօրք հանած են Քատիքս եւ իրենց միացնելով բերդապահ զօրքը, յառաջ խաղացած են դէպի Սէվիլլա եւ Մատրիտ:

ԴԱՀԼԻՃ ՄԸ ՈՐ ՄԷԿ ԺԱՄ ԿԸ ՏԵՒԷ

Կառավարութեան կողմէ զինուած 6000 հանքագործներ Մատրիտ հասան կիրակի օր: Դահլիճը ինկած էր եւ նոր կառավարութեան կազմութիւնը յանձնուեցաւ խորհրդարանի նախագահին՝ Մարթինէզ Պարիոյի, որ իր ցանկը ներկայացուց կիրակի առտու, բայց մէկ ժամ վերջը հրաժարեցաւ եւ իրեն յաջորդեց Եոզէ Ժիրալ: Ներքին նախարարութիւնը յանձնուեցաւ զօրավարի մը, իսկ զինուորական նախարարութիւնը՝ Զօր. Միխայայի, որ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ: Նոր դահլիճը անմիջապէս շարք մը հրամանագիրներ հրատարակեց, մասնաւորապէս յանձնարարելով զինուորներուն որ հնազանդին իրենց սպաներուն եւ արձակելով ապստամբ սպաները: Սէվիլլայի ապստամբներուն գլուխն անցած է հետեւակազօրքի ընդհ. քննիչը: Կառավարական յայտարարութիւնը կը յանձնարարէ ատկացնել պայքարը փաշականութեան դէմ: «Ժողովրդական ճակատի կուսակցութիւնները հաւատարմութիւն խոստացած են կառավարութեան, որ պիտի շարունակէ զինել ժողովուրդը: Բանուորներէ կազմուած քաղաքապահ զօրքեր պիտի գործակցին հաւատարիմ զինուորներուն, խորտակելու համար ապստամբութիւնը: Բոլոր քաղաքներու մէջ ժողովուրդը պէտք է կազմակերպուի, որպէսզի հանրապետական եւ բանուորական ուժերը կարենան յարձակողականի ձեռնարկել անյապաղ: Բոլոր անհրաժեշտ զէնքերը պիտի տրուին »:

Ապստամբները ձայնասփիւռով կը հաղորդեն թէ 14 կառք լեցուն պայթուցիկ իրենց կուսակիցներուն ձեռքը անցած են: Միեւնոյն ատեն կ'ազդարարեն թէ մահապատժի պիտի ենթարկուին անոնք որ գաղտնաբար զէնք եւ ռազմանիւթ կ'ամբարեն:

Կառավարութիւնը երեք մարտանաւեր ղրկած էր Ալճէզիրաս, Մարոքի ծովափը, բայց երեքն ալ գացին ապստամբներուն միացան: Կառավարական օդանաւերը անխնայ կը ռմբակոծեն ապստամբական կեդրոնները: Մարոքի մէջ օդանաւային ուժը ուզեց հաւատարիմ մնալ, բայց կրակի բռնուեցաւ ապստամբներուն կողմէ:

Պարսելոնայի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ կռիւները կը շարունակուին փողոցէ փողոց, գնդացիրներով եւ թնդանօթներով:

Մարոքի Արաբները չեն մասնակցած ապստամբներուն, եւ պատգամաւորութիւն մը ղրկելով Սուլթանին, բողոքած են օդանաւային ռմբակոծութեան դէմ:

*** Հաղորդակցութիւնները խզուած են Ֆրանսայի եւ Սպանիոյ միջեւ: Կառախումբերը, ինքնաշարժները, օդանաւերը կա՛մ չեն բանիր, եւ կամ շատ անկանոն կը բանին: Հազարաւոր օտար չրջիկներ խռնուած են սահմանին վրայ, փախչելու համար: Անգլ. կառավարութիւնն ալ փակեց Ճիպրալթարի սահմանագլուխը: Շատ մը փախստականներու կառքերը վնասուած են ապստամբներու արձակած գնդակներէն: Փախստականներուն մէջ կը գտնուին նաեւ Սպանիացիներ: Բանուորները կը կեցնեն ինքնաշարժները, որպէսզի ապստամբները չկարենան օգտուիլ: Հաւասարապէս վտանգաւոր է սպանիական կամ կարմիր դրօշ պարզել կառքերուն վրայ: Շատեր երկու դրօշներն ալ կը ճարեն ու կը պահեն, պարագային համեմատ գործածելու համար:

Վերջին լուրերու համաձայն, ռազմանաւերու նաւազներն ալ միացած են ապստամբներուն:

ՆՈՅՆԻՍԿ ԻՒՂՆ ՈՒ ՄՈՄԸ...

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն (15 յուլիս).

— « Եվգաֆի տեսչութիւնը պաշտօնագիր մը ուղղած է Պէյօղլուի (Բերա) թաղականութեան, պահանջելով ներկայացնել նաեւ եկեղեցիի իւղի, մոմի եւ պնակներու հաշիւը: Հակառակ պարագային օրինական հետապնդում պիտի կատարուի: Նոյնպէս պահանջած է ներկայացնել վարժարանի աշակերտական թոշակներու հաշիւը»:

*** Հայ Հռոմէական հասարակութեան մէջ ծագած վէճերու հետեւանքով, Ս. Յակոբի հիւանդանոցին մատակարարութիւնը ստանձնած է Եվգաֆի տեսչութիւնը եւ թուրք պաշտօնեաներ նշանակած է:

*** Եվգաֆի քննիչները լրացուցած ըլլալով Ղալաթիոյ հռչակաւոր խաչագողին, Յովհ. Քէչիչեանի (Շահին Գայա) հաշիւները, ենկիւրի ղրկած են իրենց տեղեկագիրը, որ կը բաղկանայ 19 մեքենագիր էջերէ: Կատարուած գեղծումներուն գումարը 6000 ոսկին կ'անցնի:

Բաբգէն կաթողիկոսի յուղարկաւորութիւնը

Վախճանեալ Բաբգէն կաթողիկոսի յուղարկաւորութիւնը կատարուած է կիրակի, 12 յուլիս, Պէյրութի Նոր Մարաշ թաղի եկեղեցին, նախագահութեամբ Երուսաղէմի պատրիարք Թորգոմ արք.ի եւ մասնակցութեամբ եպիսկոպոսներու: Դագաղին կը հետեւէին եկեղեցական դասը, Գաւառ. եւ Քաղաք. ժողովի անդամները, թաղ. խորհուրդներ եւ հոգաբարձութիւններ, Բարեգործականի, Համազգայինի, Կ. Խաչի, երեք կուսակցութեանց, Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւն. ներկայացուցիչները: Օծման եւ ուրիշ արարողութեանց կատարումէն վերջ, կաթողիկոսին մարմինը երկուշաբթի օր (13 յուլիս) փոխադրուած է Հալէպ, հոն թաղուելու համար:

*** Բաբգէն կաթողիկոս ծնած էր Այնթապ, 1868ին: Իր կեանքի եւ գործի մասին յօդուած մը՝ վաղուան թիւով:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԵՐՋԻՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼԸ

Հիթլերական դիկտատուրա Տանցիկի մէջ

Հիթլէր կը շարունակէ նոր անակնկալներ ստեղծել պարբերաբար, եւ միշտ շաբաթ օրերը:

Շաբաթ օր մըն էր որ վերահաստատեց պարտաւորիչ զինուորութիւնը (1935 մարտ 16): Նոյնպէս շաբաթ օր մը գրաւեց Հռենոսի ապազինեալ շրջանը (1936 մարտ 7): Դարձեալ շաբաթ օր մըն էր որ հաստատուեցաւ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ համաձայնութիւնը (1936 յուլիս 11):

Եւ ահաւասիկ վերջին անակնկալը: Շաբաթ օր, 18 յուլիս, Տանցիկի կառավարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն Ազատ Քաղաքին բոլոր ընդդիմադիր կուսակցութիւնները կը լուծուին եւ հիթլէրական դիկտատուրա կը հաստատուի, ներքին գործերու համար: Թէեւ նոր հրամանագիրը հիմնուած է 1933 յունիսին հրատարակուած օրէնքի մը վրայ, որ կ'արտօնէ բացառիկ միջոցներ ձեռք առնել, սակայն այս կարգադրութիւնը կը հակասէ Տանցիկի սահմանադրութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան որոշման: Հրամանագիրը կ'ըսէ.—

1.— Պիտի լուծուին ընկերակցութիւնները (քաղաքական կուսակցութիւն), եթէ անոնց անդամները պետութեան համար վնասակար տեղեկութիւններ հաղորդեն: 2.—Ընկերակցութեանց իրաւունքներու, ժողովներու և մամուլի վերաբերեալ ոստիկանական կանոնները, ինչպէս եւ զէնքի եւ կանխարգել բանտարկութեան կանոնները ենթակայ չեն Տանցիկի դատարաններու քննութեան. 3.— Կանխարգել բանտարկութեան պայմանաժամը երեք շաբաթէն կը վերածուի երեք ամսուան. 4.— Պիտի փակուին այն թերթերը որոնց խմբագիրները անդամ են Տանցիկի խորհրդարանին. 5.—Կ'արգիլուի անասուններու զենումը համաձայն հրէական ծիսակատարութեանց:

Մէկ խօսքով, հիթլէրական դիկտատուրա: Գերմանական Զեկան՝ Կէստափօն է որ պիտի վարէ Ազատ Քաղաքին գործերը, անշուշտ Հիթլէրի ներշնչումով:

Վերջին լուրերու համաձայն, Տանցիկի ծերակոյտին նախագահը, որ վերջերս անարգական ցոյց մը կատարած էր Ազգ. ժողովին մէջ, թոյլ չէ տուած որ անոր ներկայացուցիչը հեռագիր ղրկէ Ժընեւ:

Աւելորդ է ըսել թէ քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ յուզում պատճառեց այս նոր անակնկալը, ճիշդ այն պահուն երբ Անգլիա պատասխան կը պատրաստէ իր ուղղած հարցարանին, եւ երբ Լոքառնոյցիները ժողով պիտի գումարեն Լոնտոնի մէջ:

Այս խնդիրը ուղղակի կապ ունի Լեհաստանի հետ. բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ երկու պետութիւնները համաձայնած են նախապէս:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՍՏԱՑԱՒ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՎԵՐԱԶԻՆԵԼՈՒ ՆԵՂՈՒՑՆԵՐԸ

Մոնթրէօյի խորհրդաժողովը յուլիս 18ին վերջնապէս վաւերացուց նոր պայմանագիրը, որով Թուրքիոյ իրաւունք կը տրուի անմիջապէս վերազինելու Նեղուցները: Իսկ երէկ, երկուշաբթի, տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր ստորագրութիւնը: Պուլկարիա եւ Ճափոն ստորագրեցին վերապահութեամբ, իսկ Իտալիա դուրս կը մնայ:

Նոր պայմանագրին տրամադրութեամբ, խաղաղութեան ատեն բոլոր առեւտրական նաւերը ազատ են անցնելու Նեղուցներէն, իսկ պատերազմի ատեն ալ՝ եթէ Թուրքիան չէզոք է: Եթէ Թուրքիան ալ պատերազմիկ է, չէզոք պետութեան մը առեւտրական նաւերը պիտի կրնան անցնիլ Նեղուցներէն, պայմանաւ որ չօգնեն թշնամի կողմին: Ինչ կը վերաբերի մարտանաւերու, Սեւ ծովու հարեւան պետութիւնները,— Ռուսաստան, Պուլկարիա, Ռումանիա եւ Թուրքիա կրնան սուզանաւեր եւ զրահաւորներ անցընել, իսկ միւս պետութիւնները միայն փոքր մարտանաւեր: Յօդ. 19ի համաձայն, որ նախապէս վիճելի 16րդ յօդուածն է, երբ Թուրքիա չէզոք է պատերազմի ատեն, պատերազմիկ մարտանաւերը Նեղուցներէն կրնան անցնիլ միայն այն ատեն, երբ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

Հ. Յ. Դ. 43ՐԴ ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Խուռն բազմութեան մը ներկայութեան եւ հանդիսաւոր մթնոլորտի մը մէջ «Մեր Հայրենիք»ով բացուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի շրջանի 43րդ Պատգմ. Ժողովը «Հայրենիք»ի Ակումբ-սրահին մէջ, յունիս 27ին, ատենապետութեամբ ընկ. Տոքթ. Ն. Տ. Ս. Թաշճեանի, որ բարի գալուստի խօսքեր ըսաւ բոլոր շրջաններէ եկած պատգամաւորներուն՝ յանուն Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէին:

Ատենապետը կարդաց հեռագիր մը Նիւ Եորքէն, Ամերիկայի Հայ Կաթոլիկներու առաջնորդ Գեր. Հայր Յ. Մ. Վրդ. Մալճեանէ, որ յաջողութիւն կը մաղթէր Հ. Յ. Դ. 43րդ Պատգմ. Ժողովի աշխատանքներուն՝ «մեր եռագոյն դրօշի հովանիին ներքեւ»:

Հայր Մալճեանի այս հեռագիրը արժանացաւ բուռն ծափահարութեան: Այս առթիւ ընկեր ատենապետը յայտնելով իր գոհունակութիւնը, յիշեց Վենետիկի եւ Վիէննայի Մխիթարեան հայրերու կատարած դերը, եւ աւելցուց. «Հ. Յ. Դաշնակցութեան մէջ կը գտնուին ամէն յարանուանութիւններէ մարդիկ: Դաշնակցութեան համար ամէնէն կարեւորն այն է որ մարդիկ ամէն բանէ առաջ ճշմարիտ Հայ ըլլան»:

Շնորհաւորական գիր մը յղած էր նաեւ Հ. Կ. Խաչի 16րդ Պատգմ. Ժողովի դիւանը:

Ժամանակի խնայողութեան համար բացման յայտագիրը այս անգամ չունէր գեղարուեստական բաժին: Եղան միայն ուղերձներ:

Այսպէս, գործիչ ընկեր Զաւէն Մաթիկեան կարճ ուղերձով մը յաջողութիւն մաղթեց պատգամաւորներուն: «Հայրենիք»ներու խմբագիր ընկ. Ռ. Դարբինեան ըսաւ մօտաւորապէս հետեւեալը.

— «Հայաստանի Հանրապետութեան անկումը, Կարսի անկումը եւ Լօզանի դաշնագրին կնքումը շատ ծանր հարուած մը տուին մեզի եւ մեր կուսակցութեան: Եթէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեղ ուրիշ կուսակցութիւն մը ըլլար՝ շատոնց կրած կ'ըլլար իր գոյութեան դէմ վճռական հարուածը: Բայց կանգուն է Դաշնակցութիւնը այսօր աւելի ամուր քան երբեք: Զայն քանդելու բոլոր փորձերը մնացին ապարդիւն: Բոլշեւիկ պետութիւնը 18 տարիներէ ի վեր իր ընդարձակ միջոցներն ի գործ դրաւ քայքայելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Բայց ան ոչ միայն կանգուն է այսօր, այլ նաեւ աւելի միակամ քան առաջ: Եւ ոչ միայն միակամ, այլ եւ այն՝ որ հայ իրականութեան մէջ ան մրցակից չունի ազգին ճակատագրին վրայ ազդելու տեսակէտէն: Շատ են պատճառները Դաշնակցութեան կանգուն մնալուն: Առանցմէ մին այն է որ Դաշնակցութիւնը կազմակերպուած զանգուած ունի, հասուն, քաղաքական հաւատքով լի դէպի մեր ապագան, կարգապահ, եւ նուիրուած անձնազոհ ըլլալու աստիճան դէպի Հ. Յ. Դաշնակցութեան իտէալները: Այս զանգուածը կը զոհէ ամէն ինչ անոր միութիւնը պահելու համար: Այս պատճառաւ է որ զայն պառակտել փորձող քանի քանիներ չարաչար ձախողած են:

Երկրորդ պատճառը անոր ղեկավար մտաւորականներն են, աւելի ճիշդ մտաւորական-զարտական առաջնորդները, որոնք հակառակ իրենց թերութիւններուն, ունեցած են առաքինութիւն մը, որով կրցած են պահել կուսակցութեան միութիւնը: Հնչակեան ղեկավարները պառակտող եղան: Ռամկավարները խորթ եւ օտար եղան հայ ժողովուրդին եւ են այսօր ալ, 16 տարուան իրենց տիրապետութենէն ետք: Անոնք հայ կուսակցութիւն չեն: Ռամկավարները զանգուած ունեցած չեն երբեք: Դաշնակցական ղեկավարները միշտ մնացած են ժողովուրդին հետ՝ անոր ամէնէն դառն ու աղետալի օրերուն: Շարք մը աղէտներէ ետք անգամ Դաշնակցութեան ղեկավարները չզղջահարուեցան, չմեղադրուեցան, որովհետեւ ժողովուրդը գիտէր թէ անոնք իրենց լաւագոյնը ըրած էին հայ ժողովուրդի շահերը պաշտպանելու համար:

Քննադատողները դասալիքներ եւ արդէն յարուցանողներ եղան միայն: Դաշնակցութիւնը այժմ հասած է տեղ մը, ուր կը փայլի իր գաղափարներու յաղթութեամբ: Այսօր ալ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կուսակցութիւն մըն է, որուն վրայ կրնայ վստահիլ հայ ժողովուրդը: Ամերիկայի այս շրջանը միայն մէկ փոքր մասն է Հ. Յ. Դաշնակցութեան, թէեւ կատարած է իր ուշագրաւ դերը: Այս 43րդ Պատգմ. Ժողովի առթիւ ես կ'ուզէի որ ամէն պատգամաւոր զգար իր պարտականութիւնը եւ ունենար այն բոլոր յատկութիւնները, որոնց շնորհիւ Դաշնակցութիւնը դուրս եկաւ բոլոր դժուարութիւններէն: Յաջողութիւն կը մաղթեմ»:

Զօրավար Սեպուհ ըսաւ մօտաւորապէս հետեւեալը.

— «Հոս հաւաքուած է հայ ժողովուրդը որ կը պաշտպանէ եռագոյնը: Նոյն այս ժողովուրդն էր որ ստեղծեց Հայաստանի Հանրապետութիւնը, որ այժմ ալ գոյութիւն ունի: Հոն հաւաքուած աւելի քան մէկ միլիոն հայութիւնը ներկայիս կը նայի արտասահմանին: Շատ վառօդ ամբարուած է աշխարհի ամէն կողմերը: Եւ երբ օր մը նորէն կը բռնկի վառօդը եւ պէտք կ'ունենայ մեր երկիրը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը նորէն կ'երթայ հոն՝ կատարելու իր պարտքը: Հոս կատարեցէք ձեր գործը այնպէս, որ սա վերջի երեք անձերը՝ Ռոստոմ, Քրիստափոր եւ Զաւարեան, կարենան ըսել — Ահա մեր հետեւորդները»:

Տիկ. Ա. Տիգրանեան-Ահարոնեան յանուն Հ. Կ. Խաչի Պատգմ. Ժողովի դիւանին ողջունեց Հ. Յ. Դ.եան 43րդ պատգմ. Ժողովը եւ ըսաւ թէ ինչպէս կ'ըմբռնէ Խաչուհին Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

— «Հին հայ սկզբունքներ կան, որ անդրդուելի հասած են մեզի: Այդ սկզբունքները պաշտպանող կազմակերպութիւնն է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Մեզի համար Դաշնակցութիւնը հոմանիշ է Հայութեան: Դաշնակցականը Հայն է: Այս է Հ. Կ. Խաչուհիներու ըմբռնումը Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին: Հ. Կ. Խաչը ձեր քոյրն է եւ ունի յարգանք դէպի իր հարազատ եղբայրը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը»:

Ընկեր ատենապետը բեմ հրաւիրեց հինաւուրց Դաշնակցական մարտիկ մը, ընկեր Շատիկ, որ վարանքի մատնելով այս անակնկալ հրաւէրէն, Զօր. Սեպուհ բեմ եկաւ եւ այսպէս ներկայացուց ընկ. Շատիկը.

— «Ահէ 37 տարի առաջ Խասատուրի խումբը մեկնեցաւ: Այդ ատեն իմ խմբապետին օգնական էր այս մեր Շատիկը, որ Հայ է եւ կաթոլիկ: Այդ թուականէն յետոյ կորսնցուցած էի ընկեր Պ. Շատիկի ամէն հետքերը: 1921ին դժբախտութիւնն ունեցայ Ամերիկա գալու: Նիւ Եորքի մէջ մէկը բռնեց զիս: Ուշադրութեամբ նայեցայ. Շատիկն էր: Ակումբին մէջ կանչեցի ընկերները եւ ըսի. «Ահա Խասատուրի իմ օգնական խմբապետը»: «Փա՛ռք Աստուծոյ, գոչեց Շատիկ, վերջապէս հաստատուեցաւ ճշմարտութիւնը»: Շատիկ միշտ կը պատմէ եղեր որ «Սեպուհը իր զինուորն եղած է», բայց աւելի քան երկու տասնեակ տարի իրեն չեն հաւատացեր, մինչեւ իմ Նիւ Եորքի հանդիպումս»:

Այս ներկայացումէն ետք ընկ. Շատիկ ալ բեմ ելաւ եւ մաղթանքի արտայայտութիւններ ըրաւ պատգամաւոր ընկերներուն:

Ընկեր Վարդգէս Ահարոնեան կարճ ուղերձով մը նկատեց ի մէջ այլոց.

— «Մեր թշնամիները մեր երկրի բերդերն առած են ներսէն դաւաճանութեամբ: Արտաքնապէս անոնք ձախողած են: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը բերդ մըն է, որ ներսէն չառնուիր: Արտաքնապէս՝ բնա՛ւ»:

Ընկեր Յովսէփ Նահիկեան, Շիքակոյէն, ըսաւ.

— «Պէտք չներեմ անոնց որ մեզ կոչեցին «ոճրագործ»: Պէտք չներենք անոնց: Բայց ես կ'ուզեմ որ ոտքի կանգնինք ի յարգանս բոլոր «ոճրագործներուն», Անդրանիկի, Սեբոյի, Գէորգ Չաւուշի, Քեռիի, Եփրեմի եւ միւս բոլորին, որ տուաւ այս կուսակցութիւնը»:

Բոլոր ներկաները ոտքի կանգնեցան ի յարգանս:

Վերջին ուղերձը ըրաւ «Յուսաբեր»ի խմբագրապետ ընկեր Վահան Նաւասարդեան, որ բուռն ծափերու մէջ բեմ բարձրանալով, ըսաւ մօտաւորապէս հետեւեալը.

— «Աշխարհը կ'ապրի հաւատքով: Մարդս բնականէն կրօնասէր է, ապացոյց՝ իր աստուածները: Մարդը չկրնալով թափանցել բնութեան խորհուրդներուն, երեւոյթներու ծագումը վերագրեց գերբնական ուժերուն... Կ'ապրինք անոր համար որ կրնանք հաւատալ: Հոս հաւաքուած ենք հաւատացեալներս, վասնզի հաւատքի տաճար մըն է այս սրահը եւ այս շէնքը: Եւ կրօնաւորներ են այս շէնքին մէջ գործողները: Հաւատալու համար պէտք է ըլլալ մոլեռանդ: Կը հաւատայ ան՝ որ կոյր է, կը հաւատայ ան որ ծունկի կուգայ իր իտէալներուն առջեւ: Քրիստոնէութեան մեծ հիմնադիրն ըսաւ. «Ոչ եկի արկանել խաղաղութիւն, այլ սուր»: Ան պայքար մղեց հաւատքի համար, իր իտէալներուն համար: Խստապահանջ եղաւ ան բոլոր հաւատացեալներէն, բոլոր իր հետեւորդներէն: Եւ պահանջեց անոնցմէ որ ամէն բանէ վեր սիրեն իր քարոզած հաւատքը. «Եթէ քու զաւակդ կը սիրես աւելի քան զիս, դու արժանի չես ինձ. եթէ կը սիրես քու անձդ աւելի քան զիս, դու արժանի չես ինձ», ըսաւ ան իր հետեւորդներուն: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը 46 տարիներ ետք այլ եւս խօսք չունի համերաշխութեան, ոչ ձեզի եւ ոչ հայ ժողովուրդին: Հայ ժողովուրդը կ'ապրի հաւատքով: Ան օր մը կը դառնայ մեծ ժողովուրդ, պայմանաւ որ մոլեռանդօրէն քարոզէ եւ պաշտպանէ իր հաւատքը: Մեծ մարդասէրը մեզ խարոյկներով այրեց, որպէսզի յաւերժացնէ իր հաւատքը: Մոլեռանդօրէն կառչեցէք ձեր հաւատքին: Դաշնակցութեան հաւատքի սեղանին առջեւ ես ալ կը գոչեմ. «Արբէք ի սմանէ ամենեքեան այս է արիւն իմ ի նորոյ ուխտի»:

Բուռն ծափահարութիւններէ ետք ատենապետը փակեց այս հանդիսաւոր բացումը եւ կարճ ատեն վերջ Հ. Յ. Դ. 43րդ Պատգմ. Ժողովը ձեռնարկեց իր հերթական աշխատանքներուն:

ՏԱՐՕՆԻ ԱՆԱՆՈՒՆ ՀԵՐՈՍՆԵՐԷՆ

— «Զա՛րկ, զա՛րկ, զա՛րկ աւելի ուժով, զա՛րկ աւելի ուժգին, կը գոռար քիւրտ պէկը, պեխերը ոլորելով, ուռկրացած մարմնի մը առջեւ, որուն ոտքերը կախուած էին ծառէն եւ գլուխը հազիւ գետնին կը դպէր:— Զարկ կեավուրին, զարկ որպէսզի հասկնայ թէ ի՛նչ կը նշանակէ ինծի նման քիւրտ պէկի մը հարցումներուն չպատասխանել:

Երկու հուժկու զինուորներ, իրենց խարազանները չաչեցնելով, կը հարուածէին խեղճ ծերունին, որ գրեթէ խօսելու կարողութիւն չունէր: Այդպէս գլխիվայր, մերթ ընդ մերթ, իր արիւնոտ աչքերը կը դարձնէր դէպի այդ մարդը՝ իր նախկին բարեկամը:

Կատղած էր քիւրտ պէկը եւ իր անճոռնի ձայնը հետզհետէ աւելի կը բարձրացնէր.— Զարկէք... զարկէք մի խնայէք այդ կերպարանքին, զարկէք մինչեւ որ իր ոսկորները կոտրտին...

— Հայու տամա՛ր է, տէր, եթէ մտադրած է չխօսիլ, մեր հարուածները չեն որ խօսեցնել պիտի տան, գոչեց զինուորներէն մէկը, յոգնած այլ եւս հարուածելէ, կարծես աւելի տառապած քան այդ ծերունին:

— Զարկ կ'ըսեմ քեզի, ես ցոյց կուտամ անոր թէ ի՞նչ կը նշանակէ Հայու տամարը, հա՛, հա՛, հա՛, կը տեսնե՞ս ինչպէս բերնէն արիւն բերել կուտամ, ժամանակը մօտեցած է, հիմա կը խօսի, դեռ անցեալներն էր որ այդպէս տամարի մը հանդիպեցայ, քակեցէք ծառէն ուշադրութեամբ, որ վար առած ատենին գլխիվայր չիյնայ՝ մեր այսքան աշխատանքը իզուր գացած չըլլայ...

Իսկապէս Հայու եւ Քիւրտի տամարը իրար էին բախած: Ծերունին վաթսունամեայ ալեւոր մը, երդում ըրած էր չխօսիլ, մինչեւ վերջին վայրկեանն իսկ: Ի՞նչ կ'ուզէին արդեօք այս ժամուն, երբ դեռ արեւը չէր ծագած, դրա՞մ թէ կին: Ոչ ոք գիտէր եւ դրացիները որ կը նայէին իրենց խրճիթներու երդիքներէն գաղտագողի, կը զարմանային տեսնելով այդ տեսարանը:

Հերոսն էր այդ ծերունին, Խլօի եւ Կարօի հայրը:

Հերոսի կինն ու հարսերը հաւաքուած խրճիթին խորը, չէին համարձակեր իսկ դուրս նայիլ: Այդ հարուածները իրենց մարմնի վրայ էր որ կը դրոշմուէին, ու ամէն զարկի ձայնին իրենց աչքերը կը թարթէին: Խրճիթին մէկ անկիւնը Հերոսի մայրը նստած յարդի խուրձի մը վրայ, աչքերը յառած իր տղուն փափախին, կը մտածէր,— տեղեա՞կ էր արդեօք անցուդարձին, կ'օրհնէ՞ր արդեօք թէ կ'անիծէր, իր շրթները երբեմն իրարու կը հանդիպէին, յետոյ կը բաժնուէին բաներ մը մրմռալով:

Առջի գիշեր էր, երբ քանի մը հոգի, ուշ ատեն, պարտէզին մէջ կը խօսէին գաղտագողի: Խլօի եւ Կարօի ձայնին հետ, իր ականջին կը հասնէին երբեմն երբեմն անջատ բառեր եւ ինքը այդ ժամուն, որ բոլորը պառկած քնացած էին, ինք կ'ըմբռնէր կացութիւնը... Ու այժմ քիւրտ պէկը, այդ տղոց բաժնն ու թողածն էր որ կ'ուզէր, արդեօք եթէ ինք դուրս նետուէր եւ պատմէր բոլորը, ազատ պիտի ձգէի՞ն իր ծերունի տղան, սակայն... յետոյ... իր թոռները Խլօն եւ Կարօն, անոնք ի՞նչ պիտի ըլլային, չէ, չէ, բնաւ չպիտի արտասանէր այն բառերը որ լսած էր, երբեք չպիտի ըսէր այն ինչ որ զգացած էր: Սակայն Հերոսն գիտէ՞ր արդեօք թէ ինչու կը չարչարէին զինքը, տեղեա՞կ էր այդ խնդիրներուն, հարց կուտար ինքնիրեն խեղճ պառաւ կինը: Չէր գիտեր սակայն որ Հերոսի դրդումներն էին եղած այդ բոլորը:

Հերոսն ինկած իրենց խնձորենիի տակ, իր մարմնի ոսկորները չէին հանդչած, եւ խարազանի հետքերը կը զգար տակաւին:

Քիւրտը տեսնելով որ կարելի չէ այդ ծերունիէն բառ մը իսկ առնել, վստահ ըլլալով իր լսածին, սկսած էր քանդել խրճիթը: Հողէ ու յարդէ շինուած պատերը կ'իյնային դէնքի կոթի հարուածներէն.— Եթէ հարկ ըլլայ պարտէզն իսկ փորել պիտի տամ, պիտի տեսնեմ, պիտի գտնեմ այդ բոլորը, փլցուցէք, փլցուցէք ամէն ինչ, նայեցէք ամէն տեղ, պէտք է որ կէսօր չեղած գտնենք:

Ու կից մը տալով պարտէզի պատին, ձայն կը հրջէր զայրացած գոչելով,— հոս է հա՞, հոս էք պահած այնպէս չէ՞, Հերոս...

×

Տարիներ անցած էին այդ օրուընէ, Խլօն ու Կարօն, հարուածներու, չարչարանքի ճամբէն անցնելով ինկած էին բանտին խցիկները՝ մութ ու խոնաւ եւ հոն պիտի անցընէին իրենց կեանքի տասնըհինգ տարիները:

Տասնըհինգ տարի, այդտեղ պիտի անցընէին երիտասարդութեան օրերը: Իրենց համար արգիլուած էր, դուրսի աշխարհի հետ յարաբերութիւն ունենալ: Շատ հազուադէպ էր որ կը թողէին իրենց մօր հետ տեսնուիլ:

Կարօն այդ խոնաւ խցիկին մէջ ըլլալով էր հիւծիլ: Օրերը զորս կ'անցընէր իրեն համար մէկ մէկ դար դարձած էին, եւ քարէ անկողնին վրայ այլ եւս չէր կրնար քնանալ: Ո՛րքան կ'ուզէր ազատիլ, երթալ տեսնել իր կինն ու զաւակը, մանաւանդ զաւա՛կը, որ տակաւին չէր տեսած, որու ձայնն իսկ չէր լսած: Միայն քանի մը թել մազ ունէր խարտեաշ, զոր օր մը մայրը գաղտագողի դրած էր ձեռքին մէջ: Ոչ մէկ հնար ունէր դուրս գալու եւ իր սիրտը որ դէպի ազատութիւն կը թռչէր, արգելափակուած այդ մութ բանտին մէջ, հետզհետէ կը հալէր ու երբեմն երբեմն դալարումներուն մէջ արիւն կը ժայթքէր:

Հիւծախտ էր, ազատում չկար այլ եւս, պիտի մեռնէր առանց տնեցիները տեսնելու, առանց կինն ու զաւակը տեսնելու, առանց իր երազներուն իրականացումը տեսնելու...

Եւ առաւօտ մը կանուխ, երբ մայրը իր թոռնիկը գրկած կուգար Կարօն տեսնելու, այլ եւս հոն չէր գտներ... Մեռած է, ըսած էին իրեն: Կարծես սովորական բան մը ըլլար բողոքներուն համար: Ու աչքերը արցունքով լեցուն գրկած թոռնիկը կը համբուրէր՝ փոխան իր զաւակին, մինչ փոքրիկը որ քանի մը վայրկեան առաջ «Պապա՛, պապա» կը գոչէր, ձայնը բռնած, կը զարմանար տեսնելով մեծ մօր դէմքը: Ի՜նչ ուրախութեամբ, ի՜նչ անհամբերութեամբ կուգար իր սիրելի զաւակը տեսնելու, սակայն հիմա դիակն իսկ չկար որ համբուրէ, դագաղն իսկ չկար որ պզտիկը գոնէ առաջին ու վերջին անգամ ըլլալով, տեսնէր իր հայրիկը: Ու հէք կինը գրկելով այդ միակ նեցուկը, խելագարի մը նման, կը դառնար տուն: Ի՞նչպէս, ի՞նչպէս պիտի կրնար իր շրթները իրարու քով բերել մրմնջելու համար Կարօյի մահը»:

×

Ի՞նչպէս, ի՞նչպէս այդ պառաւ կինը պիտի կրնար զսպել Կարօյի մահը, մեռա՞ծ էր արդեօք թէ սպաննուած, ինքն իսկ չէր հաւատար իր ականջներուն...

Եւ այսպէս քանինե՛ր տակաւին, իրարու ետեւէ, չարուէ չարան ինկան ազատութեան տենչը վառ իրենց սրտերուն մէջ: Շատերը բանտերու մութ ու խոնաւ անկիւնները կամ յօշոտուած կէս ճամբուն վրայ, ուրիշներ անթաղ՝ լեռներու լանջին...

Դուք, Տարօնի հարազատ ու հպարտ զաւակներ, դուք որ կրցաք մեռնիլ, իսկական հերոսի վայել մահով, դուք որ մինչեւ ձեր վերջին շունչը պայքարեցաք անվախ ու անվհատ, դէմ կանգնելով Քիւրտին ու Թուրքին ամէնէն դաժան հարուածներուն... Գիտցէք որ Տարօնի մնացորդները ձեզ չեն մոռցած եւ չեն ալ կրնար մոռնալ:

Շատ է գրուած ու խօսուած անուանի հերոսներու մասին, սակայն դուք Տարօնի անթիւ զոհեր, պարզ եւ համեստ զինուորներ, որ ձեր մասնակցութիւնը բերիք ամէն յեղափոխական շարժումին, ձեր մէջ արդեօք որքա՞ն աննման եւ անանուն հերոսներ կան տակաւին անյայտ... ձեր խռովեալ հոգիներուն խորը ինչե՞ր կան արդեօք գրուած, որ ոչ ոք կրցաւ կարդալ:

Սակայն մենք այժմ կը զգանք, կը թափանցենք ձեր հոգիներուն խորը եւ հոն միայն կը տեսնենք հսկայատառ եւ ամրակուռ քանդակուած, մէկ խօսք, մէկ բառ,— վրէ՛ժ:

Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

ՏԻԿԻՆԸ ՍՊԱՍՈՒՀԻԻՆ.— Աղջիկս, պէտք է գիտնաս որ հոս շատ գործ ունիս, թէեւ մենք երկու հոգի ենք միայն:

— Տիկին, հոգ մի ընէք, դուք որ միայն երկու հոգի էք, ձեր գործը ի՞նչ պիտի ըլլայ: Ես գիւղը ծնողքիս քովը ութը կով կը նայէի:

×

ԳՈԼՈՄՊՈՍԻ կը հարցնեն թէ՝ նաւերէն որո՞նք վտանգէ զերծ կը մնան:

— Ցամաք քաշուածները եւ պատի վրայ գծուած նաւերը, կը պատասխանէ հռչակաւոր ծովախոյզը:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀԸ

(1914 — 1915)

I

ՌՈՒՍ - ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Մեր դժբախտ ընկեր Գալուստ Ալոյեանը պիտի մեկնէր Կովկաս. նա ականատես եղած էր վերջին անցուդարձերուն. մօտէն տեղեակ էր ընդհանուր տրամադրութիւններուն եւ Թուրքերու պատրաստութիւններուն: Իր մեկնելու նախորդ օրը դէպի Թոփրաք Գալէ որսի ելանք իրեն, Վռամեանին եւ Իշխանին հետ. կաքաւներ եւ նապաստակ մը բերինք, վերջինը իբր ճամբու պաշար պատրաստուեցաւ. հետեւեալ օրը մեր առաջնորդներուն հետ հեռացաւ Վանէն:

Քանի մը օրէն հասաւ մեզի անոր դաւադրօրէն սպանութեան գոյժը Պայազիտի մէջ: Իթթիհատականները միջոցներ ձեռք առած էին ներսի գաղտնիքները դուրս չհանելու դէմ. կը կարծէին թէ Ալոյեանը խիստ կարեւոր գաղտնիքներ ու հրահանգներ կը տանի իր հետ... Պէհաէտտին Շաքիրի օրագրէն կը պարզուի այժմ, որ Իթթիհատը դեռ սեպտեմբերի սկիզբէն որոշած էր ոչնչացնել հայ ղեկավարները:

Օրէ օր պատերազմի յայտարարութեան կը սպասուէր: Տենդոտ կերպով հաւաքեալ ժողովուած զօրքը սահմաններ կը ղրկուէին. Համիտիէները զունդերով սկսան երեւիլ Վանի սէրայի առջեւ: Թահսինը աւելի ու աւելի ջղային ու պահանջկոտ կը դառնար, հայ երիտասարդութիւնը տրամադիր չէր ընդ առաջ երթալու զօրակոչին. իսկ բանի միջոցները անզօր էին հարկադրելու անոնց: Կառավարական շրջանները իրենց վերաբերմունքը փոխած էին Հայերու հանդէպ: Ձերբակալած էին Հնչակեան տեղական երեք աչքի ինկած շատ խոստմնալից երիտասարդներ, Սօլաքեանը, Բուլտեանը եւ Ասօն. մեր միջամտութեան վալին կը պատասխանէր թէ հրամանը Պոլսէն է եւ թէ Հնչակները Ռումանիոյ մէջ գաղտնի ժողովներ են ունեցեր ոճիրին դէմ գործելու համար... Աղօտ լուրեր կուգային արդէն Կովկասէն կամաւորներու աղմկալի հաւաքոյթներու եւ կազմակերպութեան մասին: Անդրանիկի անունը արդէն կը լսէինք Թուրքերու բերնէն, որ իբր թէ եկած է Պարսկաստան: Իթթիհատի քլուպը խորհրդաւոր եւ տեւական ժողովներ տեղի կ'ունենային. լուր կը շրջէր, որ Հայերը կը զինուին եւ պիտի թիկունքէն զարնեն...

Պէտք էր դրութիւնը փրկել: Դաշնակցութեան ղեկավարութիւնը կը խորհէր քիչ թիւով զինուորցուներ տալ եւ բոլորովին դասալիք չլինել: Իսկ երիտասարդութեան որոշ մէկ մասը տրամադիր էր բանակին մէջ մտնելու, պայմանով որ զէնք տրուի իրենց եւ ոչ թէ ղրկուին «ամէլէ» կոչուած գունդեր: Այդ ատենն էր, որ Արամը, իրեն յատուկ բռնկումով մը՝ դաւուլ զուռնայի ուղեկցութեամբ, սէրայի դուռը տարաւ քանի մը տասնեակ երիտասարդներ ու «հայրենասիրական» ճառով մը յանձնեց անոնց, թէեւ անոնցմէ եւ ոչ մէկը մնաց բանակին մէջ. ճամբաներէն փախան բարեբախտաբար:

Վասպուրականը սերտ յարաբերութեան մէջ էր Դուրանի (Տարօն) հետ: Հոն վերահաստատուած էր մեր ընկեր Ռուբէնը որ նոր վերադարձած էր, գրեթէ նոյն վիճակը կը տիրէր եւ հոն: Հոկտեմբերի սկիզբն էր, որ ստացուեցաւ անկէ աւելի լուրջ մտահոգութիւն պատճառող նամակ մը: Պատերազմը անխուսափելի կը նկատուէր. զօրահաւաք էր. Քիւրտերը շարժման մէջ էին. զօրք կը պահանջուի Հայերէն. շրջանի պատգամաւոր Գեղամը վերադարձած էր Պոլիս: Պարլամենտը այդ ատենները հրաւիրուած էր նիստի: Հեռագիր ստացած էր նաեւ Վռամեանը որուն պատասխանեց ընդարձակ տեղեկագրով մը ծանր կացութիւնը պարզող. այդ պայմաններու մէջ նպատակայարմար կը գտնէր մնալ իր ընտրական շրջանը եւ կը խնդրէր արձակուրդ տալ իրեն:

Նոյնիմաստ հեռագիր մը տուի ես Մուշէն միայն, յայտնելով թէ կարճ միջոցէ մը կը մեկնիմ:

Ոչ ոք կը մնար կառավարութեան հետ յարաբերութիւն պահող. առաջնորդ Խարախանեանը չէր կրնար զօրեղ միջամտութիւններ ընել. կարիք կը զգային պաշտօնական հանգամանք կրող ընկերոջ մը:

Այդ ես էի, ի հարկէ: Ընկերները որոշեցին որ անմիջապէս մեկնիմ Մուշ, ժամանակ մը հոն մնալու, ապա անկէ Պոլիս անցնելու համար: Ես ալ անհրաժեշտ կը համարէի այդ, քանի որ Վանը օժտուած էր արդէն պէտք եղածէ աւելի ղեկավար ուժերով:

II.

ԴԷՊԻ ՏԱՐՕՆ

Խոր թախիծով եւ չարագուշակ նախազգացումներով համակուած կը մեկնէի Վանէն: Պարտականութիւնը կը հարկադրէր ինծ, այդ վտանգներով լի օրերուն, բաժնուելու վայրէ մը, որուն ամէն մէկ լեռ-բլուրը, հովիտն ու ժայռը կապուած էին սրտիս պատմութեամբ մը, եւ ժողովուրդէ մը, որուն հետ անցուցած էի երկար տարիներ՝ լեցուն սքանչելի պահերով եւ դառն ու տառապանքով լի օրերով, որ դիւրին չէր ձգել եւ յեղափոխական այն սերունդը, որուն հետ ապրեցայ ու միատեղ կրեցի յեղափոխական կեանքի ծանրութիւնը, հաճոյքը: Կը զգայի, որ վերջին անգամը պիտի տեսնէի չէն Վասպուրականը...

Որոշած էինք գաղտնի պահել մեկնումս ժողովրդէն եւ տեղացի ընկերներէն: Լուր տարածած էինք թէ Աղթամար պիտի երթամ. կառավարութեան ալ ըսած էի այդպէս եւ խնդրած, որ ոստիկան մը տրամադրուի ինծի մինչեւ հոն: Միւս կողմէ, կարգադրած էի, որ մեր հին հայդուկներէն Լօրթօն, որ այդ ատեն ձիապանութեամբ կ'ապրէր, մեկնումիս հետեւեալ օրը իրերս բերէ Աղթամար, ուրկէ պիտի ուղեկցէր ինծի մինչեւ Բաղէշ:

Եթէ չեմ սխալիր, հոկտեմբերի սկիզբներուն էր, երբ ճամբայ ելայ՝ մեր սքանչելի ծովակի եզրէն, ձիերու դանդաղ քայլերով, ոստիկանը ետեւէս: Մաշտակ գիւղի քովէն անցած պահուս չկրցայ զսպել զիս իմ համեստ, հաւատարիմ զինուոր Գասպարը տեսնելու հաճոյքէն: «Շատ երիտասարդ չէր, երբ օր մը եկաւ ինք զէնքը նուիրելու յեղափոխութեան. ունեւոր էր եւ ամուսնացած: Մինչեւ վերջը մնաց իր պարտականութեան գլուխը, իսկ Սահմանադրութենէն վերջ վերադարձաւ գիւղը իր գութանին քովը:

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԻՆՉՊԷՍ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱՒ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏԻ ԿՌԻՒԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այդպէս կատաղօրէն կռիւը շարունակուեցաւ մինչեւ ժամը 4ի ատենները: Վերջին պահուն Սարգիս մացառներու մէջէն դէպի վեր մագլցելով, տասնոցի հարուածներու տակ հազարապետը գետին կը փռէ եւ իր ընկերներուն հետ կը սպաննայ զինուորներուն, փախուստի մատնելով զանոնք: Հազարապետին իյնալէն յետոյ կռիւը մեղմացաւ ամէն ճակատի վրայ, եւ մինչեւ արեւմուտ բոլորովին դադրած էր:

Այդ իրիկուն հրաման եղաւ անտառի մէջ գտնուած ժողովուրդին դուրս գալ եւ համախմբուիլ Սօրտար գիւղի լեռնաշղթային ծայրը, Տրհիտներու ստորոտը, ուր նոր հրահանգ պիտի տրուէր յաջորդ օրուան կռիւի մասին: Ժամը 8—9ին ժողովուրդը հաւաքուելէ վերջ, Ալիջան գիւղացի քաջարի Միսաքի տուած կարճ զեկոյցէն հասկցուեցաւ որ զինուորական ճակատի վրայ Թուրքերը ունեցած են 35 սպաննեալ, որոնց մէկը ինչպէս յիշեցինք հազարապետն էր, սակայն պէտք է ըսել որ զէնքերը տարած էին: Քրտական ճակատի կորուստը ճշդել անկարելի եղած էր, որովհետեւ Քիւրտերը սովորութիւն ունին իրենց դիակները անպայման տանելու, իսկ մեր ժողովուրդի կորուստը եղած էր 105 սպաննեալ, որոնց բոլորին յուղարկաւորութիւնը կատարեց Աղջան գիւղի քահանան:

Յաջորդ օրուան մղուելիք կռուի համար ընտրած էին ընդհ. ղեկավար մարմին մը յանձին Քեռի Օմոյին եւ Աղջնայ քահանային: Ղեկավար մարմինը հետեւեալ կերպով դասաւորած էր կռուողները երեք ճակատներու վրայ.— Ա.— Քսան հոգի ղեկավարութեամբ Երեմիա Տէր Կարապետեանի Սուլուխ գիւղացի, դիրքեր բռնել Ս. Կարապետի, Հաւատամքի լերան իջնող բլրակին վրայ որպէսզի վանքէն եկած բանակին յառաջխաղացումը կասեցնէ. Բ.— Մեր գիւղի խմբապետ Սարգիս Ռոպէեանին, նոյնպէս քսան քրտագէտ տղաներով բռնել քրտական անթիւ խուժանին ճամբան եւ կռիւի տաք ժամանակ ուշադրութեամբ մտիկ ընել անոնց լեզուին, յարձակող ուժերը մէկ ճակատէն միւսը փոխադրելու համար, լուր տալ անմիջապէս ընդհ. ղեկավարութեան, իսկ Գ.— Սօրտար եւ Բագու գիւղացի գագաթէտ տղաներ, ղեկավարութեամբ Սօրտար գիւղացի Խուկոյի տղուն, նոյն խմաստով բռնել Տմլիկներուն ճակատը: Հրահանգուած էր իւրաքանչիւր ճակատին քարերով դիրքերը պատրաստել: Նոյնպէս յանձնարարուեցաւ ժողովուրդին որ առտուն կռուի պահուն պաղարին կենայ եւ իրարանցումի տեղի չտայ, որպէսզի կռուողները շփոթութեան չմատնուին:

Այդ իրիկունը ժողովուրդը բաց աչքով անցուց ամբողջ գիշերը, խորհելով առաւօտեան կռուի ելքի մասին: Լոյսը բացուած էր արդէն, կը սպասուէր արեւածագին: Եւ ահա վանքին մէջ զինուորական փողի եւ թմբուկի ձայները: Մէկ ժամ չանցած տեսնուեցան անոնց յառաջապահները եւ ետեւէն անմիջապէս դուրս եկան ծովի ալիքներու պէս անհամար զինուորներ եւ քրտական խուժանը: Անոնք կը յառաջանային դէպի հայկական դիրքերը, յաղթանակի յոյսով: Մերիններն որոշած էին լաւ դաս մը տալու համար մեր ժողովուրդը բարձրը եւ բացերը պահել եւ խմբովին, որպէսզի թշնամի ուժերը տեսնելով մեզ հաւաքաբար յարձակում կատարեն:

Ահա զինուորական շղթայէն քանի մը հրացան կը պայթի, իբրեւ ազդանշան ընդհ. կրակի, ու կը փրթի համազարկի աղմուկ մը որ երկինք կը թնդացնէ: Կռիւը կատաղի է ու սաստիկ. Թրքական «սալավաթ»ով իրարու յաջորդող յարձակումներուն կը պատասխանուէր «Կռուեցէք տղերք»ով եւ կորովի դիմադրութեամբ: Աղջնայ քահանան այդ օրուան Տարօնի Ղեւոնդ երէցը դարձած էր, նստած կարմիր ձիուն վրայ, մէկ ձեռքը խաչ միւսը մաուզեր, դիրքէ դիրք կը շրջի եւ երբեմն ալ ժողովուրդին կը հաղորդէ մերիններու յաղթանակի լուրերը: Իսկ Քեռի Օմօն, նստած կռուի երեք ճակատներու կեդրոնը, պզտիկ, հովիտի մը մէջ, սուրհանդակներու միջոցաւ լուր կ'առնէ եւ կը հրահանգէ պէտք եղած ճակատին ուժ ղրկել:

Կռիւը տաքցեր է. կիզիչ է արեւը, դիրքերէն կը պոռան «Ջուր բերէք, ջո՛ւր, պայթեցանք»: Թրքական անընդհատ յարձակումները ապարդիւն եւ վնասով ետ կը մղուին մեր քաջամարտիկներու կողմէ: Ժամը 2ի ատենները կռիւի մասին տրուած զեկոյցէ մը հասկցուեցաւ որ միայն Երեմիայի գտնուած դիրքերուն վրայ յարձակող թշնամին ձգած է 135 զոհ եւ անոնց դիակներն ու զէնքերը կը գտնուին մեր դիրքերէն անմիջապէս վար: Այդ ուժը ձեռքէ չհանելու համար յաջորդ յարձակումով մը աւելի կորովի դիմադրութեան համար Սարգիս Ռոպէեան իր ընկերներով իբրեւ օգնական ուժ կը փոխադրուի զինուորական ճակատը, քրտական խուժանը բոլորովին ձախորդութեան մատնելէ յետոյ եւ իրեն կը յաջորդէ ուրիշ մը:

Մինչեւ Սարգիսի հասնիլը Երեմիան սրունքէն վիրաւորուելով կը փոխադրուի ժողովուրդին մէջ, ուր կը կապեն վէրքը:

Երեմիա Տէր Կարապետեանի վիրաւորուելէ վերջ այդ ճակատի կռիւը կը ղեկավարէ Ալիջան գիւղացի Միսաքը, որ նոյնպէս եռանդուն յեղափոխական մըն էր: Այդպէս կատաղօրէն շարունակուեցաւ կռիւը մինչեւ իրիկուն, եւ վերջացաւ կատարեալ յաղթանակով: Այդ օրը թշնամին կռիւի դաշտին վրայ թողած էր 220 դիակ իրենց զէնքերով եւ ռազմամթերքով, որոնք անցան մերոնց ձեռքը եւ այդ պարտութենէն յետոյ գրեթէ տասը օրէն աւելի էր որ Թուրքերը դէպի մեզ կուգային: Մեր ժողովուրդը համախմբուած կը սպասէր նոյն վայրը, երբ օր մը մեր գիւղացի Վահան Դաւիթեան մեր քովն եկաւ եւ հաղորդեց Քանայ անկումը, ռմբակոծութեամբ: Հինգ գիշեր անընդհատ քալելէ եւ ցերեկները մացառներու մէջ մնալէ յետոյ, Վահան յաջողած էր մեզի հասնիլ: Այդ իրիկուն վերին մարմինները ընդհ. ժողով մը գումարեցին եւ վտանգաւոր գտան մեր ժողովուրդի այդ վայրին մէջ համախմբումը, առարկելով թէ Թուրքը վրէժ պիտի դիմէ աւելի կատաղի միջոցներով: Ուստի որոշուեցաւ բաժնուիլ երեք վայրերու, իւրաքանչիւր վայրի մէջ իրարու հաւասար կռուող ուժեր ըլլալու պայմանաւ,—Սերկուայ սար, Գելձոր եւ Բոցեղձոր: Մենք այս վերջին դիրքն էինք մինչեւ ձմեռ: Ամէն օր կռիւով կ'անցնէր եւ մենք աղէն անդին կը փախչէինք: Փետրուար ամսուն երբ ռուսական բանակը եկաւ Մուշ, մեր հայդուկները բոլորովին կմախացած, բայց ամրօրէն փարած իրենց զէնքերուն՝ մտան Մուշ:

ԳԷՈՐԳ ՄԻՐՈՅԵԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

Շաբաթ կէսօրէ վերջ հակառակ օդին անյարմարութեան շատեր կը մեկնէին գիւղ, ծով, լեռ, Փրանսական ազգային տօնէն օգտուելով, քանի մը օր մաքուր օդ շնչելու եւ կազդուրուելու համար:

Կառ. տիւ Նօռէն մեկնողներ շատ էին, Փարիզի խումբերուն հաւաքավայրը դարձած էր ան, ուր կը լսուէին շատ մը լեզուներ, որոնց կարգին հայերէնը, մեր քաղցր լեզուն՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն կողմէ, որոնք կը մեկնէին Տօմօն: Երբ մեկնումի ժամանակը մօտեցաւ, դէպի շոգեկառք յառաջացանք, երբ ամէն սկաուտ իր տեղը գրաւեց, կատակներն ու երգերը սկսան: Տօմօն հասած ատեն անձրեւը դադրած էր: Բանակավայրը կը գտնուէր Փօռ տը Տօմօն: Բանակումի արտօնութիւնը տրուած էր Տեղակալ Օչէռի կողմէ, բացառաբար Հայ Սկաուտներուն: Բանակավայր հասած ատեն ամէն սկաուտ անցաւ իր պաշտօնին գլուխը, եւ մէկ ժամ վերջ ամէն բան կարգին էր, տաք ապուրէն մինչեւ պառկելիք տեղերը, ճաշը հազիւ լրացած էինք, երբ տեղատարափ անձրեւ մը սկսաւ որ մեզ ստիպեց կանուխ մը պառկելու:

Կիրակի առաւօտ ժամը 7ին բանակումի պետին խմբ. Զիլինկիրեանի մէկ սուլիչովը ամէնքը ոտքի էին: Օրուան յայտագիրը սկսաւ շուէտական մարզանքներով: Նախաճաշի ժամանակ անձրեւը վերսկսաւ, բայց եւ այնպէս յայտագիրը կէտ առ կէտ գործադրուեցաւ, մաս մը վրաններու տակ եւ մաս մըն ալ դաշտին վրայ, երբ արեւը կրկին կը փայլէր: Պզտիկ գայլիկ մը, ամէն անգամ որ անձրեւէն կը պատսպարուէինք կ'ըսէր.— «Պահուըտեցէք, արեւը մեզ կը փնտռէ»:

Երկուշաբթի օր ունեցանք բաւական լաւ օդ, եւ իրիկունը բանակումի կրակ մը որ մեզի բաւական նեղութիւն տուաւ: Փայտերը թրջած ըլլալով չէին բռնկեր, չոր խոտ չկար վառելու համար: Շատ մը չարչարանքներէ յետոյ վերջապէս բռնկեցաւ: Բանակումի կրակին յայտագրին գործադրութենէն վերջ, երբ ննջելու ժամանակը եկաւ, անձրեւները մօտցած էինք:

Երեքշաբթի ունեցանք շատ լաւ օդ, եւ ընդունեցինք շատ մը հիւրեր: Ունեցանք նաեւ խմբապետական ժողով մը, նախագահութեամբ շրջանի պետ Վ. Անդրէասեանի որ կարգ մը թելադրանքներէ վերջ յայտարարեց գործակցութիւնը շրջանային աւագ պետին Ս. Սերոբեանի: Իրիկուան ճաշէն վերջ շատեր մեկնեցան:

Չորեքշաբթի ժամը 4ին մնացող խումբերն ալ ճամբայ ելան, մաքրելէ վերջ բանակավայրը:

Այս բանակումէն լաւ յիշատակով մեկնեցանք բոլորս ալ:

Կարօ Նիկօլեան

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

ՊԵՐԼԻՆԻ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԻՆ
ՄԷԿ ՆՈՐ ՀՐԱՊՈՅՐԸ

Հիթլէր ամէն բան կ'ընէ յառաջիկայ Ողիմպիականը կարելի եղածին չափ միջազգային նորօրինակ հրապոյր մը դարձնելու համար: Ինչպէս գիտէք, Գերման Խորհրդարանին (Ռայխսթակ) գեղեցիկ շէնքը հրոյ ճարակ եղաւ 1933 փետրուար 27էն 28: Ողիմպիականին առիթով, հրդեհէն ազատուած մեծ դահլիճը, որ նոյն թուականէն ի վեր փակուած էր հանրութեան առջեւ, վերաբացուեցաւ Նացի կառավարութեան որոշումով: «Ազատութիւնը կ'ուժովցնէ» — Այս նշանաբանին համաձայն՝ հանդիսաւոր մուտք մը, աւելի՝ վերամուտ մը պիտի կազմակերպուի «Ողիմպիական այցելութիւններ» անունով: Որքան որ դահլիճը ազատուած է բունք, պէտք է գիտնալ, թէ բոլոր կարասիները եւ տախտակամածը ածխացած վիճակի մէջ են, պատերը ձանձախարիթով ծածկուած, երկաթապատ գերանները տաքէն գալարուած: Ամէն պարագայի մէջ ճիշդ է որ բաց օդի եւ արեւու խայտանքէն վերջ նոյն՝ տխրատեսիլ ապարանքին մուտքը գերեզմանական տպաւորութիւն մը պիտի ներգործէ: Բայց, բարեբախտաբար, Ողիմպիականի մրցորդներուն մկանն ու նեարդը բաւական ջրդեղուած են արդէն այդ տեսարանին տոկալու համար: Եւ անոնցմէ մին պիտի ըլլայ Պոլսեցի Հայ մը:

ԿՈՆՏՈԼՆԵՐՈՒՆ ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ...

Իտալական կառավարութիւնը որոշած էր որ կոնտոլներն ալ... Փաշիստական կազմակերպութեան ենթարկուին, հպատակելով շարժիչ կամ շոգեպինդ մեքենական ուժի մը, որով հանդիսաւոր եւ պատմական թեւակները այլեւս աւելորդ պիտի դառնային: Վենետիկի ժողովուրդին բուռն բողոքին վրայ՝ այդ որոշումը ետ առնուեցաւ: Կ'երեւի, տակաւին մինչեւ Մուսոլինիի անձնական դիւանը մուտք գործած չէր վաւերացուելու համար: Հետեւաբար, Տօժերու քաղաքին նշանաւոր կոնտոլները պիտի վերապահեն իրենց աւանդական պաշտօնը: Արդէն ինչ ահագին սխալ մը պիտի ըլլար կոնտոլները շարժակաւնացնելը: Այս, տեսակ մը խենթութիւն է մարդկային մկանունքին դիւրաթեքութիւնը փոխանակել, նաեւ երկար ու ճկուն թեւձակը, կոնտոլավարին կոկորդային, հագագային կոչը, որուն ուշադիր մտիկ կ'ընէր Վակնէր, երբ Թրիսթանը կը շարադրէր: Այս ամէնը փոխանակել ժանտահոտ ու բազմաժխոր անդեղեայ պզտիկ մեքենայով մը...

Ո՞վ չի գիտեր թէ կոնտոլը Ադրիականի թագուհիին միակ գեղեցկութիւնը կը կազմէ: Ան է «Վենետիկեան նուրբում»ը, որուն հմայքն են արդարեւ կոնտոլավարներուն ճիշդ ու կչիռ շարժուձեւերը, խորհրդաւոր ու թըփայորդ ջրանցքները, գիշերական լռութիւնները, որոնք կը խզուին միմիայն թիավարիկին երգով: Մի աղճատէք Վենետիկի գեղեցկութիւնը, որ լռութեան մէջ կը բեղնաւորուի: Այդ լռութիւնը մեր Ս. Ղազարու հին ու նոր միաբաններուն ալ ներշնչած է անմահանուն երկեր: Թողէք շոգին ու մեքենան երթան երգեն կռիւներուն խանդը, խանձողներու վերածելով դարաւոր հաստատութիւններ ...:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՈԶԿԱՑԻՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Եոզկատի Հայր. Միութիւնը յուլիս 11ին, կիրակի օր, սարքած էր իր տարեկան դաշտապահանդէսը, Լէ Մատէի գեղեցիկ պարտէզին մէջ, հոծ բազմութեամբ մը: Շատեր եկած էին հոն, հայրենակցական նպատակներու իրագործման համար իրենց նիւթական եւ բարոյական տուրքը տալու, եւ ուրիշներ ալ հայաշունչ մթնոլորտ մը վայելելու համար: Առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ուշ ատեն երգեցին, պարեցին, եւ զանազան անակնկալներ կատարեցին: Տոքթ. Քէչեան հայրենասիրական ճառ մը խօսեցաւ, բացատրելով ներկաներուն այսպիսի հաւաքոյթներուն նշանակութիւնը: Հրաւիրեց ներկաները ամուր կառչիլ հայրենասիրական իրենց հաւատքին: Եղան երգեր, արտասանութիւններ եւ քրքջալիր զաւեշտ մը: Յիշենք Օր. Գէորգեանը, որ ապագայ կը խոստանայ: Միայն թէ քիչ մը եւս ճիգ:

Կը լսեմ թէ կոկիկ հասոյթ մըն ալ ունեցած են: Հանդէսին յաջողութիւնը կը պարտին կարգադիր յանձնախումբին ջանքերուն:

Հ.

ՕՐ. ՖԼԷՕՐԷԹ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
եւ
Պ. ԱՐԱՄ ՏԱՐՕՆԵԱՆ
Նշանուած
Սեղանիկ 6 Յուլիս 1936 Փարիզ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մարսէյլի երաժշտանոցը այս տարի եւս տուաւ իր հունձքը, որուն մէջ կային նաեւ Հայեր, ձայնական եւ նուագի ճիւղերուն հետեւող:

Ահաւասիկ մէկը, Հայկ Թիւթիւնճեան, երիտասարդ, յարատեւող եւ ապագայ խոստացող ուժ մը, որ երկրորդ մրցանակը ստացաւ միաձայնութեամբ, ջութակի Դ. ուժին ճիւղին մէջ:

Այս երիտասարդը կօշիկի աշխատաւոր մըն է, եւ իր յաջողութիւնը ջութակի մէջ կը պարտի յոգնաբեկ աշխատանքէ վերջ տարուած ճիգին: Աշակերտն է ծանօթ երաժշտագէտ Պ. Louis Reyի: Հ.

×

Պ. Վասիլ Դուլթեան յաջողութեամբ աւարտեց Ecole Nationale Supérieure de l'Aéronautiqueը ստանալով Ingénieur civil de l'Aéronautiqueի վկայական եւ licence d'Anglais (de la Faculté des Lettres de l'Université de Paris), Սորպոնէն:

Սուրիոյ հոգատարութիւնը պիտի վերնայ 1937ին

Համի հեռագրական գործակալութիւնը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ ֆրանքօ-սուրիական բանակցութեանց մասին.—

Փարիզէն կը տեղեկացնեն թէ ֆրանս-սուրիական ապագայ դաշնագրին համար հետեւեալ գլխաւոր կէտերը վերջնականապէս ճշդուած են.

Ա.— Մարզպանութիւնը պիտի վերցուի եւ պիտի փոխարինուի Ֆրանսական դեսպանութեամբ մը, սուրիական եւ լիբանանեան հանրապետութեանց մօտ:

Բ.— Դամասկոս սուրիական հանրապետութեան, իսկ Պէյրութ Լիբանանեան հանրապետութեան մայրաքաղաքները պիտի համարուին:

Գ.— Ֆրանսական դեսպանութիւնը վեց ամիս պիտի հաստատուի Պէյրութի մէջ եւ մնացեալ վեց ամիսները Դամասկոս պիտի անցընէ:

Դ.— Հասարակաց շահերու գերագոյն խորհուրդ մը պիտի կազմուի, Սուրիոյ եւ Լիբանանի մաքսային եւ տնտեսական սպասարկութիւնները տնօրինելու համար: Այս խորհուրդն ալ վեց ամիս պիտի հաստատուի Պէյրութ եւ վեց ամիս Դամասկոս:

Ե.— Խառն յանձնախումբ մը պիտի կազմուի, կարգադրելու համար Լիբանանի եւ Սուրիոյ պարտքերու խնդիրը:

Հոգատարութիւնը վերջ պիտի գտնէ 1937ին, երբ Սուրիա եւ Լիբանան ընդունուին Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ:

80 միլիոն Արաբներու կայսրութիւնը

Հալէպի Պապ Նէյրապի մզկիթին մէջ տեղի ունեցած հանդիսութեան մը միջոցին ազգայնական պարագլուխ Տոքթ. Ապտիւլ Րահման Քիալի, քաղաքական կարեւոր ճառ մը արտասանած է եւ ի միջի այլոց յայտարարած.

— «Մեր ազգայնական շարժումը հայրենասիրական է եւ ոչ եւ է կրօնական հանգամանք չունի: Մենք կ'ըսենք իսլամներուն.— Լաւ իսլամներ եղէք, բացարձակապէս հետեւելով Գուրանի սկզբունքներուն ու հրահանգներուն. իսկ քրիստոնեաներուն կ'ըսենք՝ ճշմարիտ քրիստոնեաներ եղէք, նախանձախնդրութեամբ հետեւելով Աւետարանին, որովհետեւ գիտենք թէ բոլոր սրբազան գիրքերը բարիին եւ մերձաւորին սէրը կը քարոզեն: Մեր շարժման նպատակն է Սուրիոյ կատարեալ անկախութիւնը, առանց հոգատարութեան ոչ Ֆրանսայի, ոչ Անգլիոյ, ոչ Իտալիոյ եւ ոչ ալ ուրիշ ո եւ է պետութեան կողմէ: Ութսուն միլիոն Արաբները պէտք է միակ կայսրութիւն մը կազմեն, մէկ ուժ մը դառնան ծառայելու համար մարդկութեան, արդարութեան ու խաղաղութեան դատին: Եթէ Սուրիոյ փոքրամասնութիւնները երբեմն նեղութեանց ենթարկուեցան, ատոր պատճառը հոգատարութեան «բաժնելու քաղաքականութիւն»ն է որ սեր ու ատելութիւն յարոյց միեւնոյն երկրին բնակիչներուն միջեւ: Եթէ Փարիզի սուրիական պատուիրակութիւնը յաջողի իր առաքելութեան մէջ, ձեռք պիտի երկարենք անոր ողջունելու համար: Բայց եթէ ձախողի, պիտի շարունակենք պայքարը մինչեւ վերջ, մինչեւ որ Աստուած մեր ճակատագիրը տնօրինէ»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

ԶԱՐԹՕՆՔ
(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Այդպէս, ուրեմն, Պետրոսին վիճակուած էր ամէն տարի աշնան Ռուսաստան երթալու պատասխանատու գործը, որ սակայն ապերախտ աշխատանք մը չէր:

Այդպէս անցաւ տասներկու տարի: Ամսականներէն խնայած դրամներուն վրայ Պետրոս հետզհետէ բարդեց Լոձի եւ Վարշաւայի ֆիրմաներէն ստացած «նուէր»ները եւ համեստ դրամագլուխ մը ապահովեց իրեն:

Օր մը Գէորգ Պիծան խանութի մէջ սրտի կաթուածէ մեռաւ:

Այրի Նունէն, որ շնորհալի համբերութեամբ սպասած էր ամուսնոյն մահուան, որոշեց Պետրոսին ծախել խանութը կանխիկ դրամի փոխարէն: Մանաւանդ որ երիտասարդ սիրական մը, որուն հետ պիտի ամուսնանար յաւուր պատշաճի սուգ մը պահելէ վերջ, գինեվաճառ ըլլալուն՝ կտաւի լեզուէ չէր հասկնար բնաւ:

Այդպէս, Պետրոս Կարապետեան Ասլանեանը շատ նպաստաւոր գնով Գէորգ Պիծայի խանութը իւրացուց:

Պէտք եղածին չափ դրամագլուխ չունէր: Դիմեց մանկութեան ընկերոջը, որու հետ տարիներ առաջ գիւղէն հեռացեր էին բախտերնին փորձելու: Աչոտ Արսէնեանը, այդ ժամանակ կովկասեան պանքայի մէջ հաշուապահի պաշտօն մը ունէր համեստ ռոճիկով:

— Աչոտ ջան, արի ինձ օգնէ,— խնդրած էր Պետրոսը.— Խնայած դրամդ ինձ տուր, անհոգ մնացիր, 2—3 տարիէն, առաջ Աստուած, հաբիբին տասներկու տոկոսով միասին պարտքս կը վճարեմ ... Լաւութեանդ տակը չեմ մնար:

Ինչ զարմանալի մարդ մըն էր սակայն Արսէնենց Աչոտը: Սաստիկ բարկացած յանդիմանած էր զինք:

— Տօ ի՛նչ տոկոս, ի՛նչ բան,— ու տարիներու ընթացքին խնայած գումարը յանձներ էր համագիւղացի Պետրոսին՝ բարեմաղթելով «Աստուած յաջողութիւն տայ գործիդ, ախպեր»:

— Հա՛, հա՛, հա՛,— բարձր ծիծաղեցաւ Պեօտր Կարպովիչը՝ վերյիշելով անցեալի այդ դէպքը,— մեր Աչոտը խոմ միշտ ալ անգործնական մարդ է եղեր: Հալալ վաստակը մարդ կը մերժէ՞: Ախմախ չէ, հապա ի՞նչ է:

Ասով մէկտեղ Աչոտ միակ մարդն էր, որու հանդէպ Պեօտր Կարպովիչ ակամայ յարգանքի զգացում մը ունէր, նոյն իսկ հարստանալէն վերջ:

Քսանըեօթը տարեկան Պետրոսը դարձաւ սեփական խանութի տէր:

— Հը՞, տօ մէկ ամբողջ պազարը տակնուվրայ ընես, — Պեօտր Կարպովիչը կարծես քովը նստողի մը կ'ուղղէր, խօսքը— քանի՞ մարդ կը գտնես որ հալալ ճակտի քրտինքով այդ տարիքին սեփական խանութի տէր դարձած ըլլի, հը՞:

Ատկէ վերջ յաջողութիւնը ջրի ճամբայ չինած՝ վրան թափեցաւ: Չորս տարուան կարճ ժամանակի մը ընթացքին երկու անգամ սնանկացաւ շահուէտ կերպով: Ամէն անգամ սնանկանալէ վերջ, անճարացած առեւտուրներուն հետ իրաւախոհութեան մը եկաւ եւ աւելի մեծ ծաւալով գործի ձեռնարկեց: Ու գործը, տարիներու ընթացքին, Աստուծու օրհնութեամբ, հետզհետէ մեծնալով՝ այսօրուան տիրապետող դիրքին հասաւ: Բնականաբար, առեւտրական յաջողութեան հետ միասին, անունն ալ բարեփոխութեան ենթարկուելով՝ դարձաւ Պեօտր Կարպովիչ Ասլանով: Ճիշդ է, որ այդ անունը որքան ալ ռուսացած, նորէն քիչ մը Հայ կը հոտէր, բայց ատկէ ալ աւելին ընելու հնարաւորութենէն զրկուած էր Տէր Կարապետի լաճ Ասլանենց Պետրոսը:

— Ազա՛ ...

Պեօտր Կարպովիչ ընդոստ վեր թռաւ բազկաթոռէն: Կառապան Վասիլը, հիմա արդէն բարապանի ոսկեճամուկ երկար զգեստ մը հագած, կանգնած էր դահլիճի դրան առջեւ:

— Ազա՛.

— Ջահրումար,— գոռաց Պեօտր Կարպովիչ,— քիչ կամաց չե՞ս կրնար խօսիլ: Ի՞նչ կայ:

Վասիլ ձեռքի շքեղ ծաղկեփունջը եւ թանկարժէք շաքարատուփը մէջտեղի կլոր սեղանին վրայ դնելով յայտնեց.

— Պայծառափայլութեան զինուոր ծառան բերաւ:

Պեօտր Կարպովիչի դէմքին վրայ թեթեւ ժպիտ մը խաղաց: Այդպէս ուրեմն, իշխան Ալէքսէյ զարդարող քավալերի մը դերը կը կատարէր: Այս միտքը հաճելի եւ հարցական նշաններով կը պարէր Պեօտր Կարպովիչի ուղեղի մէջ: Կեանքի տաք ու պաղ բովէն անցած, Պեօտր Կարպովիչի համար գերազանց նշանակութիւն մը ունէր ամէն բանէ աւելի հարստութիւնը: Ասով մէկտեղ որքան ալ որ իր իշխանը սնանկացած ազնուական ընտանիքէ մը կուգար, բայց անոր միջոցով գործի շատ փայլուն հեռանկարներ կը տեսնէր, իբր հեռատես վաճառական:

— Աղջիկս տուն վերադարձա՞ւ, — հարցուց Պեօտր Կարպովիչը՝ կամաց մը տեղէն ելած, մօտենալով սեղանին:

— Ոչ դեռ:

— Երբ վերադառնայ՝ կ'ըսես որ անմիջապէս գայ ինծ տեսնելու, հասկցա՞ր:

— Կը լսեմ:

— Վասի՛լ,— պոռաց Պեօտր Կարպովիչը, երբ ծառան դուրս կուգար դահլիճէն,— Վասի՛լ:

— Այո, տէր:

— Կ'երթաս ու Մաշային կ'օգնես: Հոգիդ կը հանեմ, շանորդի, եթէ նորէն խմեր ես անցեալ գիշերուան նման:

— Կը լսեմ, տէր,— ու Վասիլը, նախկին ռուս զինուոր մը, մեքենաբար կրունկին վրայ դարձաւ ու դուրս եկաւ դահլիճէն՝ ետեւէն դուռը զգուշութեամբ գոցելով:

— Հայրի՛կ,— փոթորիկի նման յանկարծ ներս խուժեց Սոնիան, գլխարկը եւ ձեռքի թեթեւ հովանոցը դիւանի վրայ նետելով.— Հայրի՛կ, ինծ տեսնե՞լ ուզած էիր,— եւ առանց ժամանակ տալու, որ հայրը պատասխանէ, փաղաքշանքով գրկեց, համբուրեց այտն ու հօր ծնկանը վրայ նստելով շարունակեց.— Ի՞նչ ունիս ըսելիք, անշուշտ ... ազուոր, շատ ազուոր բան մը,— ու խորամանկ ժպտեցաւ:

Հակառակ հօր ընդդիմութեան փորձերուն, սկսաւ անոր բաճկոնի գրպանները խառնշտկել, երեխայի մը ազատութեամբ:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

պաշտօն ունին գործադրելու Ազգաժողովին մէկ յանձնառութիւնը կամ փոխադարձ աջակցութեան դաշինքը:

Պայմանագիրը բոլորովին գոհացում կուտայ Թուրքիոյ, որ միեւնոյն ատեն կ'ազատի Նեղուցներու յանձնաժողովէն:

Պայմանագրին վերջնական խմբագրութեան առթիւ, Պ. Փօլ Պոնքուր ճառ մը խօսելով, ջերմապէս գնահատեց Թուրքիոյ օրինապահութիւնը:

Խռովայոյզ վիճակ հինգ տարիէ ի վեր

Սպանիա փոթորկալի շրջան մը կ'անցընէ Հանրապետութեան հաստատումէն ի վեր:

Այսպէս, 1931 ապրիլ 14ին Ալֆոնսօ թագաւորը գահընկէց եղաւ եւ Հանրապետութիւն հաստատուեցաւ, տեղի տալով ծանր խռովութեանց:

1932 յունուարին համայնավարական ըմբոստութիւն մը ծագեցաւ Քաթալոնիոյ մէջ եւ զօրքը հազիւ յաջողեցաւ զսպել շարժումը:

1932 օգոստոսին միապետական ըմբոստութիւն մը ծագեցաւ եւ անմիջապէս զսպուեցաւ Մատրիտի մէջ, փողոցային կռիւներով:

1933 յունուարին նորէն ձախակողմեան խլրտումներ ծագեցան եւ յարձակումներ կատարուեցան եկեղեցիներու վրայ:

1933 մայիսին կարմիր դաւադրութիւն մը երեւան հանուեցաւ եւ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան:

1933 յուլիսին փաշականներ, միապետականներ եւ կղերականներ ոտքի ելան, նոր դաւադրութիւն մը սարքելու համար:

1934 հոկտեմբերին Քաթալոնիոյ անջատական շարժումը ազդանշան մը եղաւ ծայրայեղ ձախակողմեան ըմբոստութեան համար: Ծայրայեղ տարրերը գրաւեցին հիւսիսային Սպանիոյ մեծագոյն մասը եւ ի վերջոյ զօրքը միջամտելով խորտակեց ապստամբութիւնը:

Այդ օրէն ի վեր պարբերաբար ըմբոստութիւններ եւ բազմաթիւ գործադուլներ տեղի կ'ունենան ամբողջ Սպանիոյ մէջ:

Ներքին նախարարին ազդարարութիւնները

Պ. Սալանկրօ, ներքին նախարարը, կիրակի օր ճառ մը խօսելով Լիլի մէջ, ազդարարեց.

— «Պէտք չէ մոռնալ թէ ամէն բան կարելի չէ եւ ամէն բան թոյլատրուած չէ»:

Այս խօսքերն ուղղուած էին բանուորներուն, որպէսզի պահեն իրենց պաղարիւնը եւ չվնասեն ժողովրդական ճակատի յաղթանակին: Միեւնոյն ատեն ուղղեց ուրիշ ազդարարութիւն մը, այս անգամ ընդդիմադիրներուն.

— «Զափելով խօսքերս, կ'ազդարարեմ բոլոր անոնց որ կ'ուզեն խաղեր սարքել երեսփ. ժողովին կամ ծերակոյտին մէջ, կառավարութիւնը տապալելու համար, թէ ծանր պատասխանատուութեան տակ պիտի իյնան այն օրը որ տապալի կառավարութիւնը: Այն ատեն վճարանութիւնը պիտի շարունակուի փողոցին մէջ: Փողոցը ոտքի պիտի ելլէ, պաշտպանելու համար դաշինքը եւ հազարաւոր պաշտպաններ պիտի տեսնուին: Կառավարութիւնը կրթնած է բանուոր դասակարգին վրայ»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՐՈՑԿԻ ԵՒ ՍԹԱԼԻՆ հաշտուած են, կը գրէ Լոնտոնի «Տէյլի Մէյլ»ը: Թրոցկի կը հերքէ այս լուրը: Ինչպէս յայտնի է, կարմիր բանակին կազմակերպիչը, որ այժմ Նորվեկիա կը գտնուի, աքսորական է 1928էն ի վեր եւ Դ. Միջազգային մը կազմած:

ՋԲՕՍԱՆԱՒ ՄԸ ԿՐԱԿ ԱՌԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ Թուլօնի բացերը, սուզանաւ մը փորձեց ընկղմել զայն, բայց արձակած ռումբերը մոլորելով ինկան Սէն-Թրոփէզ քաղաքին վրայ եւ մեծ յուզում պատճառեցին: Մարդու կորուստ չկայ: Նիւթական վնասը՝ 500,000 ֆրանք:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԱ, սպանիացի հռչակաւոր պարուհին, կաթուածահար մեռաւ Պայոնի մէջ: Նոր վերադարձած էր Սպանիայէն: Ծնած էր Պուէնոս Այրէս, եւ միջազգային համբաւ կը վայելէր իր հրաշալի պարերով:

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԻ հսկայ ջահը Յունաստանէն ճամբայ հանուեցաւ երէկ, երկուշաբթի, դէպի Գերմանիա: Պիտի տեւէ 268 ժամ, կտրելով 3006 քիլոմեթր, (ժամը 11 քիլոմեթր) եւ Պերլին պիտի հասնի օգոստոս 1ին, ժամը 4ին, 11րդ Ողիմպիականին առթիւ: Սփիրոս Լուի, Մարաթոնի վազքին յաղթականը (1896), որ այժմ 70 տարեկան է, մինակը պիտի տանի ջահը՝ վերջին հանգրուանին: Յունաստանէն ջահը պիտի անցնի Պուլկարիա, (238 քիլոմեթր), Եուկոսլավիա (531), Հունգարիա (206), Աւստրիա, Չեխոսլովաքիա (290) եւ Գերմանիա (252 քիլ.): Ամէն կայանի մէջ ջահը ձեռքէ ձեռք փոխանցուած ատեն պահեստի ջահ մը պիտի վառեն, որ եւ է վրիպումէ խուսափելու համար:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ զինուորական կառախումբ մը գիծէն դուրս ելաւ Եաֆայի ճամբուն վրայ, դաւադրութեան մը հետեւանքով: Արաբ դաւադիրները գիծը հանած էին եւ հրացանի բռնեցին զինուորները: Զինուորական օդանաւ մը օգնութեան հասնելով կրակ տեղաց եւ դաւադիրները փախան:

ՏՕՎԻԼԻ ինքնաշարժի մրցումին մէջ, որ տեղի ունեցաւ կիրակի օր, մրցորդներէն մէկը մեռաւ, երկու հոգի վիրաւորուեցան:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ Արաբները բռնի դրամ կը հաւաքեն Հրեաներէն, Պաղեստինի արաբական գործադուլին համար: Նոյնիսկ յաջողած են բողոքագիր մը ստորագրել տալ անոնց, հրէական ներգաղթին դէմ ...

ՀԱՑԻՆ ԳԻՆԸ տասը սանթիմ պիտի աւելնայ վաղը, 22 յուլիս, ծախուելով 1.70ի:

ՀԱՅ — ԲԺԻՇԿ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Բ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 22 (Յուլիս)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Քիմիական պատերազմ (Տոքթ. Վահրամ Ջիլինկիրեան), Ջուր խմելու արուեստը (Տոքթ. Շ. Այվազեան), Տոքթէօր, տղաս ճճի ունի (Տոքթ. Յ. Գաբրիէլեան), Մորթային հիւանդութիւններ (Տոքթ. Զէնոբ Պէօրէքճեան), Հիւծախտաւորներու սննդառութիւնը (Տոքթ. Մ. Տէրեան), Ակնոցներու գործածութիւնը վնասակա՞ր է թէ օգտակար (Տոքթ. Յ. Տէր-Դաւթեան), Տիկին, երախայիդ տուր միայն քու կաթդ (Տոքթ. Միքայէլեան), Միսին սպառումը (Փրոֆ. Ա. Պէրպէրեան).— Հարցարան:

Տարեկան բաժնեգինը՝ Ֆրանսայի համար 20 ֆրանք, արտասահման 25 ֆրանք: Դիմել Dr. Ch. Aïvazian, 17, Rue Damesme, Paris.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ ԳՈՒԱ-ԲՕԼՕՄԲԻ Արամ ենթակոմիտէի ընդհանուր ժողովը այս հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգի հարցերու քննութիւն: Ներկայ կ'ըլլայ լիազօր ընկեր մը:

Գաւառ

ԼԻՕՆԻ Վարանդեան կոմիտէին ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 24 յուլիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանի մէջ: Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգերու քննութեան շարունակութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ 23 յուլիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Դրօշակ ընկերութեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse, կարեւոր օրակարգ, շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ-ԺԷՌՈՄԻ ՎՐԷԺ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

26 յուլիս, կիրակի ամբողջ օրը, Պ. Յար. Գմպըլեանի ագարակին մէջ: փապաքողները կրնան առաւօտէն գալ իրենց ճաշը միասին բերելով:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ**
ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. **Հ. ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ**

ԵՐԳ, ՆՈՒԱԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ, ՋԱՒՆՇՏ ԵՒ ՊԱՐ:

Պիտի նուագէ ՓԱՓԱԶԵԱՆ նուագախումբը:

Պիտի երգեն Պ. Հ. Համբարձումեան եւ Օր. Վերա Պանտիկեան:

Պիտի արտասանէ Պ. Ս. ՊԷՇԿԷՕԹԻՒՐԵԱՆ

Ինչպէս նաեւ Օր. Ե. Անտոնեան, Օր. Ա. Խոզեան, ընկ. Մ. Դաւիթեան եւ Պ. Ա. Սանտալեան: Ցանթէզի Պ. Վ. ՄԻՆԱՍԵԱՆի կողմէ:

Սիրայօժար մասնակցութեամբ Պոմոնի ՇԱՆԹ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ

ձոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ եւ անուշ ջուրի լոգանք:

ՄՈՒՏՔ 3 Ֆրանք:

ԾԱՆՕԹ.— Շարիթրեն առնել թիւ 5 հանրակառքը եւ իջնել Լա Պառօմ, շատ կօմպլէթ չհասած, ֆութպոլ խաղացողները կրնան իրենց խաղի հագուստներով եւ գնդակներով ներկայ ըլլալ եւ խաղալ մինչեւ կէսօր:

ՊՈՒԼԻ ՄՐՑՈՒՄ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէի կողմէ

26 յուլիս, կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ երեկոյեան 8 Լա Մուշ կոչուած գեղատեսիլ անտառին մէջ, պաղ ջուրի ակին մօտ:

Հայկական եւ եւրոպական պարեր:

կը մասնակցի Տէսինի ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖԱՆՖԱՌԸ
որ պիտի նուագէ հայկական եղանակներ:

Զովացուցիչ ըմպելիներ, ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:

Մուտք եւ երթեւեկութիւն 3 ֆր.:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ.— Օթօպիւսները կը մեկնին փլաս-կիշառէն առաւօտեան ժամը 9—10 եւ 11.30ին, իսկ կէսօրէ վերջ ժամը 1.30—2ին: Երեկոյեան վերադարձը կը սկսի ժամը 7ին:

Անձրեւի պարագային հանդէսը կը յետաձգուի յաջորդ կիրակի օրուան:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Պրուսա-Սէօլէօզի «Արեւելք» Վերաշինաց Հայր. Միութեան Փարիզի եւ շրջանի Մասնաճիւղին կողմէ

26 յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ
Robinsonի օդասուն անտառին մէջ, Grands Arbres, Maison Fiquet

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Danse claquette par M. JAQUET, Fantaisie par LAMANIÈRE & Cie.

Թանկօի մրցում: Առաջին հանդիսացող զոյգին այրը կը ստանայ մէկ զոյգ կօշիկ, իսկ կինը ռոպ մը: Նուէրները պիտի շարժանկարուին Պ. Մելիքեանի կողմէ: Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

Հրաւիրուած են օտարներ:

JAZZ AUDISIO, արեւելեան եւ հայկական նուագ:

ՃՈԽ ԵՒ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ:

Տոմսերը կը ծախուին վերաշինաց միութիւններու մօտ:

Ծախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆր.:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ.— փօրթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան:

ՕՐ. ՇՈՂԻԿ ՏՈՆՑԵԱՆ
եւ
ԸՆԿ. ԹՈՐԳՈՄ ՂԱԶԱՐԵԱՆ
Ամուսնացած
Սէն Շամօն, 11 Յուլիս 1936

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Դրօշակ» ընկերութեան սրահը, որ կահաւորուած է արդիական ճաշակով, կը գտնուի հայաշատ թաղերու մօտ, 5 rue de l'Eclipse, տրամադրելի է բոլոր կազմակերպութիւններուն դիւրամատչելի գիներով:

Թէյասեղանի համար	100	ֆր.:
Հանդէսի	100	»
Հանդէս (պարեշտով)	150	»
Հրապարակային բանախօս.	100	»
Նշանտուք	100	»
Հարսանիք	150	»
Թատրոն	200	»
Ժողով	13	»

Սրահը վարձելու համար դիմել՝ լուսանկարիչ Ա. Քէօսէեանի, 11 Place Jules Guesde, Marseille:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ՎԷՄ" ի Ժ Դ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Գ. ԳԻՐՋԱԼԵԱՆ՝ Մեծ Ցորեկեանի առթիւ: ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ Յ. ԹՈՐԳոմեան՝ Բուշատաբէկս: ՇԱՌԼ ԴԻԼ՝ Հայկական ճարտարապետութիւնը: Հ. Գ. ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ՝ Հայաստանի գմբէթաւոր եկեղեցիները: ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ՝ Նպաստ մը Հայ եւ Թուրք աշուղական գրականութեան: Ա. ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ՝ Միքայէլ Նալբանտեանցի անտիպ երկերը: ՎԱՀԱՆ ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ Արհաւիրքի օրեր: ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը: ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ՝ Բագրատ վարդ., Գէորգ Թաւաքալեան: Անցեալը: Կեանք եւ մշակոյթ: Գիրք եւ մամուլ: Գրախօսական: Ցանկ: Վ. ՄԱՆԿՈՒՆԻ՝ Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը:

Տարեկան բաժնեգին՝ 70, 60 եւ 50 ֆրանք, համաձայն իւրաքանչիւր երկրի թղթատարական սակի:

Երրորդ շրջանի բաժանորդները կրնան առաջին երկու տարիներու 12 թիւերը ստանալ վճարելով 50 ֆրանք, կամ վեց գրքի համար 25 ֆր.

Հասցէ.— S. Vratzian, 13 Rue des Platanes, Gité Jardin de Plessis-Robinson, (Seine).

ԱՅՍ ՇԱԲԹՈՒ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

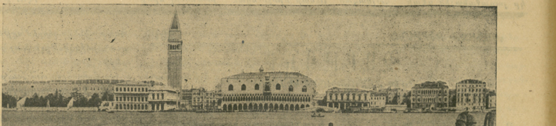
ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ամսագրին 6րդ թիւը, պատկերազարդ եւ գրական բովանդակութեամբ: Տպարանական ծանօթ գործադուլը պատճառ դարձաւ որ թերթը սովորականէն ուշ լոյս տեսնէ: Խմբագրութիւնը կը փութայ յայտնել, որ ապահոված է ամսագրին ամսէ ամիս հրատարակութիւնը հակառակ տպագրական նիւթերու գնին բարձրացման, սպասելով որ ընթերցողներն ալ փութան վճարել իրենց բաժնեգինը, տարեկան **30** ֆրանք, արտասահման **40** ֆրանք: Դիմել՝

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ՝ M. & M. BARSAMIAN, 30 Rue Drouot, Pais (9e)

ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ՝ V. R. TACVORIAN, 23 Rue Paul Bert, Asnières, (Seine), Chèque Postaux 1647.93 Paris,

ՎԵՆԵՏԻԿ.— Տօժերու Պալատը եւ Ս. Մարկոսի զանգակատունը:

12 ՕՐ ԻՏԱԼԻԱ

Հաւախական ուղեւորութիւն Վենետիկ եւ Միլան

կազմակերպուած Փարիզի Մ. Ռ. Նախկին Աշակերտաց Միութեան կողմէ,
ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Մեկնում.— Ուրբաթ 14 Օգոստ. փարիզէն (Gare de Lyon) ժամը 22.45ին,

Մարսէյլէն.— (Gare St. Charles) ժամը 19,45ին:

Վերադարձ.— Չորեքշաբթի 26 Օգոստ. ի փարիզ ժամը 14,20ին, ի Մարսէյլ ժամը 14,15ին:

Մէջն ըլլալով ուղեծախս Փարիզ—Վենետիկ—Փարիզ, բնակութիւն եւ սնունդ առաջնակարգ պանդոկներու մէջ, 750 ֆր., իսկ Մարսէյլ—Վենետիկ—Մարսէյլ 650 ֆրանք:

Մասնաւոր դիւրութիւններ իտալական visaին համար:

Մանրամասնութեան համար դիմել հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 17—19

Association des Anciens Elèves Moorat-Raphaël 49 Rue Rochechouart, Paris (9e)

իսկ կիրակի օրերը ժամը 13—15 Սեւրի Մուրատեան վարժարանի քարտուղարութեան:

Մարսէյլի եւ Մարսէյլի շրջանին համար Միութեան ներկայացուցիչներն են.

Mrs Ekserjean & Marimian, 40 La Canebière, Marseille.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆԵՐԹԵՐԻ ԵՐԿՐԻ ՀԱՄԱՐ)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Métro : TOLBIAC

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ,—
ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՅՈՒԼԻՍ
MERCREDI 22 JUILLET 1936

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3171

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ ԵՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐ

«Իզվեստիա», Մոսկուայի կառավարական պաշտօնաթերթը, Աղասի Խանջեանի անձնասպանութիւնը կը հաղորդէր չոր ու ցամաք, նոյնիսկ տմարդի ձեւով մը,— ճիշդ 15 տող, հաշուելով նաեւ խորագիրը. «Մահ Հայաստանի Կոմկուսի (Բ.) Կ. Կ.ի քարտուղար ը. Խանջեանի»: Այն ալ չորրորդ էջին վրայ, առանց սեւ գծի, իբրեւ սովորական արկած: Եւ առանց վշտակցութեան եւ խմբագրական որ եւ է խորհրդածութեան: Պարզապէս տեղաւորելով հեռագրական գործակալութեան՝ Թասի հեռագիրը, ինչպէս պիտի ընէր ուրիշ որ եւ է «հակայեղափոխական» թերթ:

Ուշադրութեան արժանի է ուրիշ պարագայ մը:

«Իւմանիթէ», Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական օրկանը, որ առիթ չի փախցներ տեղի - անտեղի շատ լարանութիւններ արձանագրելու խորհրդային աշխարհէն, բառ չգրեց այս մասին: Ոչ իսկ լուրը հաղորդեց, մինչեւ այսօր:

Ի՞նչով բացատրել մէկուն փոքրոգի ժլատութիւնը եւ միւսին կոպիտ անտեսումը:

Չէ՞ որ դժբախտ անձնասպանը Սթալինի աչքին լոյսն էր երէկ: Տարիներէ ի վեր:

Չէ՞ որ դեռ Մոսկուայի մէջ, Համայնավար կուսակցութեան ներքին պառակտումներուն առեն, Աղասի Խանջեան Սթալինի կողմը բռնած էր ընդդէմ Թրոցքիի, եւ առով իսկ արագ վերելք մը արձանագրած:

Ու վերջապէս, այս 36 տարեկան երիտասարդը չէ՞ր որ տիրաբար կը վարէր Խ. Հայաստանի ճակատագիրը, 1930էն ի վեր, ապարէզէն քշելով աւելի երէց եւ հասուն գործիչներ:

Միւս կողմէ, Խանջեանը չէ՞ր որ կատաղի պայքար կը մղէր բոլոր հակայեղափոխականներուն դէմ, եւ անդադար կը հնչեցնէր կախարդական ազդանշանը,— Անխնայ կրակ Դաշնակցութեան դէմ, աւելի եւ աւելի բուռն...

Կարելի է ըսել թէ Խանջեան իր նախորդները գլեց անցաւ այս ճակատին վրայ: Իր պարբերական զեկուցումներուն եւ ճառերուն մէջ, նիւթին կէսը, երբեմն աւելին յատկացուած էր Դաշնակցութեան: Իսկ իր արտայայտութեան ձեւերը, իր սրսկած թոյնը նմանը չունէին իրենց տեսակին մէջ: Աղասին Մոսկուայի չփացած տղան էր, եւ իր շուքէն ու հնարամտութենէն կը զգուշանային աւելի տարէցներ:

Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ նոյնիսկ Սահակ Տ. Գաբրիէլեան, նախորդ «վարչապետ»ը, զոհ գնաց Խանջեանի խաղերուն, որ կրօնակը տուած էր Թիֆլիսի եւ Մոսկուայի:

Արդ, ի՞նչ պատահեցաւ, որ այս կուռքը արժանի չհամարուեցաւ նոյնիսկ աւանդական մահազդի մը, Մոսկուայի պաշտօնաթերթին մէջ: (Դեռ չենք ստացած Թիֆլիսի եւ Երեւանի թերթերը):

Ենթադրութիւններ չէ որ պիտի փորձենք, այլ հոգեբանական վերլուծում մը:

Բոլշեւիկեան վարդապետութիւնը իրեն հետ բերաւ հասկացողութիւններ եւ բարքեր, որոնք բոլորովին կը տարբերին մեր գիտցածներէն: Ան ցանեց բարոյական աւերի սերմեր, որոնք միայն հակառակորդին չեն վնասեր, այլեւ ի վերջոյ կ'ուտեն զանոնք ցանողներուն գլուխը: Բոլշեւիկ իշխանաւորը նախ կը չփացնէ, անխնայ կը քամէ, յետոյ կը յիմարացնէ, եւ քուրջի մը պէս կը նետէ անկիւն մը:

Վկայ՝ իր քսան տարուան պատմութիւնը, այնքան քամնելի ողբերգութիւններով:

Խառնուածքի խնդիր է դիմանալ այս փորձութեան: Եթէ մարդկային արժանապատուութեան, անհատականութեան գիծ մը մնացած է ենթակային մէջ, այս վիճակը բնականօրէն կ'առաջնորդէ եղերական վախճանի մը,— խելագարութիւն կամ անձնասպանութիւն:

Խանջեանի պարագան շատ կը յիշեցնէ Ուկրայնայի կրթական գործավարին՝ Նիկոլա Սկրիպնիկի անձնասպանութիւնը (1933 յուլիս 6):

Հաւատարիմ եւ 36ամեայ կուսակցական, այդ գործիչը անձնասպանութեան մէջ գտաւ միակ սփոփանքը, չարաչար յուսախաբութեան մատնուած եւ հալածանքի ենթարկուած ըլլալով: Իր մե՞ղքը,— քիչ մը շատ յառաջ գացած էր, իր երկրի շահերուն պաշտպանութեան մէջ:

Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէին քարտուղա՞րն ալ այդ վիճակին մատնուած էր, Մոսկուայէն եւ Թիֆլիսէն Երեւան վերադարձած առեն:

Դժուար է վճռական պատասխան տալ: Բայց դժուար չէ պատկերացնել ողբերգութեան գոնէ մէկ երեսը:

Կը թուի թէ վերջին անգամ տեսնելով իր հովանաւորները, Աղասի Խանջեան համոզուեցաւ թէ շատ բան պակսած է անոնց գուրգուրանքէն: Եւ որովհետեւ ճշմարիտ անելի մը մատնուած էր իր իսկ մենատիրութեամբ, ուժասպառ եւ զանցառելի քանակի մը վերածելով Երեւանի ղեկավարութիւնը, ստսկաց պարզուած հեռանկարէն, իր վարած երկրին նոր պարտութենէն, եւ նախընթաց ասրճանակը պայթեցնել գլխուն:

Ուրիշ ելքի չէր կրնար տանիլ իր անսահման փառասիրութիւնը, որ չէր հանդուրժեր որ եւ է գերազանցութեան եւ մրցակցութեան:

Մոսկուան ու Թիֆլիսը անշուշտ գոհ են այս ելքէն,— քանի որ նեղացուցիչ ձայն մըն ալ կը պակսի: Անոնք Խանջեանները կը շոյեն ու կը չփացնեն այնքան որքան կը տեւեն երկիւղած խոնարհութեան եւ լորձնաշուրթն փառաբանութեան շարժուձեւերը: Անհուն մը որ մարդիկ սթափին եւ գլուխ վերցնեն,— հաստրակ մահազդն անգամ շատ կը տեսնուի...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՊԱՆԻՈՅ ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՐՏՈՒԻ՞Ն

Փոխադարձ սպառնալիքներ եւ անողոք արիւնահեղութիւն

16 ՍՊԱՆԵՐ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ

Անընդհատ արիւն կը հոսի Սպանիոյ մէջ: Վերջին լուրերու համաձայն, հանրապետական կառավարութիւնը յաջողած է ծանր հարուած մը տալ ապստամբներուն, որոնք յառաջ կը խաղային դէպի Մատրիտ: Կառավարական զօրքերը... կոյսը կ'ըսէ թէ ապստամբութիւնը ամբողջովին խորտակուած է: Եւ սակայն կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն:

Պաշտօնական զեկոյցին համաձայն, սպանիական Մարոքի ապստամբները յաջողած են զօրք հանել Սպանիա եւ գրաւել Սէվիլլան, Կորտովա, Մալական, Վալլատոլիտը և Պուրկոսը: Սակայն չեն յաջողած աւելի յառաջ երթալ և գրաւել Պարսելոնան ու Մատրիտը: Երկուշաբթի օր անթել մը կը ծանուցանէր թէ 15,000 ապստամբներ Մատրիտի վրայ կը քալեն հրամանատարութեամբ Զօր. Մոլլայի, որ երկու ժամ միջոց տուած էր կառավարութեան, անձնատուր ըլլալու համար: Այս լուրը չհաստատուեցաւ եւ ընդհակառակն կառավարութիւնը անթելով մը կը հաղորդէր թէ ջախջախուած է Մատրիտի պահակազօրքը ապստամբեցնելու ձեռնարկը: Աւելի վերջը, կառավարութիւնը սպաներէն, ֆրանսերէն, անգլերէն եւ գերմաներէն լեզուներով հաղորդեց թէ բացարձակ տէրն է կացութեան: Մէկ ժամ վերջը, Պարսելոնայէն անթել մը կը տեղեկացնէր թէ քաղաքին ապստամբ հրամանատարը, Զօր. Կոտէտ, ձերբակալուած է: Երկուշաբթի օրն ի բուն կատաղի կռիւներ տեղի ունեցան Պարսելոնայի փողոցներուն մէջ, ծանր կորուստներ պատճառելով: Բազմաթիւ շէնքեր եւ հանրային յիշատակարաններ քանդուած են եւ քաղաքին զանազան մասերը կրակի տրուած: Միապետական զօրավար Սանեուրխօ սպաննուեցաւ օդանաւային արկածի մը մէջ, երբ կը փորձէր Սպանիա անցնիլ Փորթուկալէն, ուր կ'ապրէր իբրեւ աքսորական:

Հեռագրի մը համաձայն, Մատրիտի պահակազօրքին ապստամբութիւնը զսպուած առեն, 16 սպաներ անձնասպան եղած են:

Կացութիւնը շատ ծանր է տակաւին: Ապստամբները կը պնդեն թէ իրենց իշխանութեան տակ են Սէվիլլան, ամբողջ Անտալուզիան եւ ուրիշ նահանգներ ու քաղաքներ:

Կառավարութիւնը զէնքի տակ առած է 30էն վար զինուորեալները: Զօր. Ֆրանքօ, ապստամբութեան ընդհ. ղեկավարը, տակաւին Մարոք կը գտնուի եւ Սպանիա պիտի երթայ միայն այն առեն երբ յաղթութիւնը ապահով նկատուի: Զօրավարը հետեւեալ հեռագիրը ուղղեց Սպանիոյ նոր վարչապետին.

— «Ստանձնելով Ափրիկէի զօրքին հրամանատարութիւնը, պարտականութիւն կը սեպեմ ուժգնօրէն բողոքել կառավարութեան դէմ որ հրամայած է իր օդանաւորդներուն ռմբակոծել ժողովուրդը, սպաննելով անմեղ կիներ եւ մանուկներ: Մեր շարժումը շուտով պիտի յաղթանակէ եւ մենք բացատրութիւն պիտի պահանջենք ձեզմէ: Եւ այն առեն ձեզի հետ պիտի վարուինք այնպէս ինչպէս դուք: Կը պահանջենք վերջ տալ անօգուտ արիւնահեղութեան»:

*** Հարիւրաւոր օտարականներ ինչպէս եւ Սպանիացիներ խուճապահար կը փախչին, բայց դժուար է երկրէն դուրս ելլել, հաղորդակցութիւնները խզուած ըլլալով: Մատրիտի ամերիկեան ներկայացուցիչը դեսպանատուն հրաւիրեց հպատակները: Բոլոր սահմանագլուխները փակուած ըլլալով, ինքնաշարժներու երթեւեկն ալ դադրած կամ շատ վտանգաւոր դարձած է: Սպանիոյ բոլոր հարաւային նաւահանգիստները և Պարսելոնան փակուած են օտար նաւերու առջեւ: Ճամբաներուն վրայ դիրք բռնած բանուորներ կը սպառնան փախստականներուն: Անգլ. մարտանաւեր կը սպասեն Ալճէզիրասի եւ Մալակայի առջեւ, հպատակերուն օգնելու համար: Միայն Ճիպրալթարի մէջ 7000 անգլիացի եւ ուրիշ օտար փախստականներ կը գտնուին:

** Շարժումը փաշական - միապետական հանգամանք ունենալով, գահընկէց արքան, Ալֆոնսօ ԺԳ. ժամը ժամին կը հետեւի անցուդարձին, ականջը անթելին դրած: Այժմ կը գտնուի Չեխոսլովաքիա, 15 ժամ հեռու՝ Սպանիայէն:

** Քանի մը մարտանաւերու նաւաստիները դերի բռնելով ապստամբ սպաները, հպատակութիւն յայտնեցին կառավարութեան: Օդանաւային ուժը եւ նաւատորմը հաւատարիմ կը մնան կառավարութեան: Ընկերվարականները, բանուորները եւ ուրիշ հանրապետական տարրեր գործնապէս կ'աջակցին կառավարութեան, ապստամբութիւնը վերջնապէս խորտակելու համար:

*** Կառավարութիւնը հետեւեալ յայտարարութիւնը ուղղեց Մատրիտի ժողովուրդին.

— «Մատրիտցիներ, կառավարութիւնը զօրաւոր է եւ ամուր աւելի քան երբեք: Ան բացարձակ տէրն է կացութեան: Բոլոր զօրանոցները գրաւուած են: Հանրապետութեան թշնամիները անգամ մըն ալ պիտի յաղթուին: Գաւառի մէջ ամէն վայրկեան հպատակութեան դիմումներ կը կատարուին: Սպանիացիներ, յաղթանակը մերն է: Կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը»:

Կառավարութիւնը իր իշխանութիւնը կը վերահաստատէ եւ կ'ամրացնէ ղեկավարութեամբ Ժողովրդական Ճակատին, ինչպէս Ֆրանսայի մէջ:

*** Կռիւներու ընթացքին սպաննուած են բազմաթիւ սպաներ եւ քանի մը զօրավարներ: Իսկ զինուորներու եւ քաղաքացիներու կորուստը կարելի չէ հաշուել: Միայն մէկ վայրի մէջ սպաննուած են 200 քաղաքացիներ: Հրկիզումները եւ ռմբակոծումները այ ահագին վնաս կը պատճառեն: Տեղ - տեղ ամբոխը փորձած է բզիկ բզիկ ընել ապստամբութեան ղեկավարները:

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԽՈՐՀԻՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ֆրանսական մամուլը լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի Սպանիոյ դէպքերուն: Շատերը յոռետես են ընդհանուր կացութեան մասին, ո՛ր կողմն ալ յաղթական ելլէ: Ազգայնական մամուլը կը յիշեցնէ թէ Սպանիոյ դէպքերը պէտք է դաս մը ըլլան Ֆրանսայի համար, ուր նոյնպէս դժգոհութիւն կը տիրէ Ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան դէմ: «Թան» դիտել կու տայ խմբագրականով մը.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐԷ՞Ն ՍԿՍԱՆ...

Տուներու, դպրոցներու եւ հանդէսներու մէջ յաճախ կը լսէք հայկական երգ մը, 5 — 6 տարեկան տղոց բերնով.

Հայ եմ ես,
Մեռնիլ գիտցող Հայ եմ ես.
Քաջ Վարդանի թոռն եմ ես,
Սարսափեցէք իմ դէմքէս:

Ինչպէս ամէն բան, մեր կարմրուկները այս երգն ալ կապկելով կամ այլափոխելով, կ'երգեն մեծ ու պզտիկով.

Գիժ եմ ես,
Մեռնիլ գիտցող գեւ եմ ես,
Քաջ Լէնինի թոռն եմ ես,
Սարսափեցէք իմ լեզուէս:

Չէ՞ք հաւատար: «Բանուոր»ը ձեզի վկայ:

Ամերիկայի կարմրուկներուն այս օրկանը, որուն իւրաքանչիւր էջին մէջ խենդ-խելօք իրար են խառնուած, յիմար - իմաստուն պատգամներ արձակելու համար, ոտանաւոր թէ արձակ, յուլիս 9ին կատաղի խմբագրական մը թխած էր, Պէյրութի վերջին սպանութեան առթիւ:

Թերթերը գրեցին թէ սիրային նախանձի մը զոհ գացած է սպանեալը, Տիգրան Թադէոսեան: Իսկ հակադաշնակցական տարրերը սպանութիւնը կը վերագրեն Դաշնակցութեան, եւ այս առթիւ «Իւմանիթէ»ն ալ մոլորեցուցած էին:

«Բանուոր»ը կրնա՞ր լուռ մնալ: Եւ ահա թէ ի՛նչպէս կը մռնչէ, սովորական լուտանքներէն վերջը.

— «Մենք կ'առաջարկենք,— Հայ Աշխատաւորական Միութեան եւ Հընչակեան Կուսակցութեան նախաձեռնութիւնով կազմակերպել հակադաշնակցական բոլոր կազմակերպութիւններու ժողովրդական լայն ճակատ եւ բոլոր գաղութներու մէջ սարքել բողոքի մեծ ժողովներ: Այդ ժողովներու կողմէ եւ Ամերիկահայ գաղութի անունով հեռագիրներ ուղարկել ֆրանսական բանուորութեան մարտական օրգան «Իւմանիթէ»ին, Ֆրանսայի ժողովրդական ճակատի կառավարութեան, Սուրիայի պետական իշխանութիւններուն եւ Ֆրանսայի Բարձր Յանձնակատարին՝ պահանջելով որ, Երկաթէ Խաչի Փաշիստական զինեալ ուժերու կարգին, զինաթափ ըլլան Դաշնակցութեան տեռորիստները եւ օրէնքէ դուրս յայտարարուի ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԹՇՆԱՄԻ ԵՒ ԱՆՈՐ ՀԱՐԱԶԱՏ ԶԱՒԱԿՆԵՐՈՒ ՍՊԱՆԻՉ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ»:

Կ'իմանամ թէ Ֆրանսայի ժողովրդական ճակատը բացառիկ ժողով մը գումարելով, որոշած է օրինագիծ մը առաջարկել իր երեսփոխաններուն միջոցաւ, անմիջապէս գործադրել համար ընկեր «Բանուոր»ին:

Ուրեմն, մա՛հ Դաշնակցութեան: Ինեղները մոռցեր են որ, իրենց լուսաղբարները լման տասը տարի այդ պահանջը դրին Ֆրանսայի մէջ, ամէնէն վայրենի ձեւերով, ֆրանսերէն ճառերով, թռուցիկներով, «Իւմանիթէ»ներով եւ «Ավան - Կառտ»երով, անուններով եւ հասցէներով. բայց...

— Չար լեզուներ կ'ըսեն թէ «Բանուոր»ի սպառնալիքը խոր մտահոգութեան մատնած է Մարսէլ Քաշէնը, որ ժամանակին գործակցած է «սպանիչ» Դաշնակցութեան, ժոռէսի հետ:

ՎԱՀԷ

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ՏՈՒՐՔԻ ԽՆԴԻՐԸ

Կ'իմանանք թէ ձեռնհաս իշխանութիւնը յանձնարարած է առժամապէս դադրեցնել Նանսէնեան տուրքին գանձումը, ցնոր տնօրինութիւն: Այս պատճառով է որ ոստիկանական եւ քաղաքապետական վարչութիւնները կը ձգձգեն ինքնութեան թուղթերու նորոգումը կամ յանձնումը:

Կ'ըսուի թէ պիտի անջատուին հայ եւ ռուս գաղթականներու տուրքերը, տարբեր դրոշմներով, որպէսզի իրար չխառնուին եկամուտները: Միւս կողմէ, հաւանական է որ Ազգերու Դաշնակցութեան յառաջիկայ ընդհ. ժողովը (սեպտեմբեր) զբաղի այս հարցով:

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՏԱԳՆԱՊԸ

Կացութիւնը անորոշ է տակաւին

«Հորիզոն»ի խմբագիրը, որ Աթէնք գացած էր վերջերս, կը գրէ յուլիս 15 թուականով.—

Հակառակ իր տուած խոստման, կրթական նախարար Պ. Լուվարիս դեռ չըրաւզեց Հայկ. վարժարաններու խնդրով: Տասն օրը արդէն անցաւ, եւ, մեզի եղած յայտարարութեան մը համաձայն, հաւանաբար շաբաթ մը եւս պիտի անցնի առանց որ եւ է գործնական քայլի: Նախարարն ու նախարարութեան բոլոր սպասարկութիւնները արտակարգօրէն ծանրաբեռնուած են տակաւին, շարք մը սեփոզական օրինագծերու պատրաստութեամբ:

Դիմումները կը շարունակուին ամէն ուղղութեամբ: Անցեալ օր այցելեցինք պահեստի զօրավար եւ նախկին պատերազմական նախարար Պ. Մազարաքիսին, որ այնքան կը սիրէ Հայ ժողովուրդը: Ընդունեց մեզ իր ապարանքին մէջ եւ ուշի ուշով լսեց մեր բացատրութիւնները: Մօտիկ բարեկամ է Պ. Լուվարիսին եւ կը բնակին միեւնոյն շէնքին մէջ: Խոստացաւ իր աջակցութիւնը: Մեր այս տեսակցութիւնն ալ պիտի տամ առանձին յօդուածով մը: Միւս կողմէն, Մաղքեան եպիսկոպոս այցելեց Աթէնքի մետրապոլիտին եւ խնդրեց անոր միջամտութիւնը: Մետրապոլիտը, որուն տրուեցաւ նաեւ յուշագրին մէկ պատճէնը, խոստացաւ անձամբ դիմել կրթական նախարարին:

Դպրոցական այս հարցին համար ստեղծուած յանձնախումբը պիտի դիմէ աթենական հինգ կարեւոր օրաթերթերու խմբագրութեանց եւ յուշագրին պատճէնները յանձնելով անոնց, պիտի խնդրէ, որպէսզի պաշտպանեն յունահայ գաղութի խնդրանքը՝ Հայ վարժարաններուն մասին: Նմանապէս պատուիրակութիւններ պիտի ներկայանան կուսակցապետներուն, միեւնոյն խնդրանքը ներկայացնելու համար անոնց:

Յանձնախումբը պիտի ընէ ուրիշ ձեռնարկներ ալ — որոնց մասին անժամանակ է այժմէն որեւէ բան գրել — եթէ երբեք յունահայ գաղութը գոնէ մասամբ բաւարարող կարգադրութիւն մը չըլլայ:

Դժբախտաբար, սակայն, Աթէնքի ազգ. իշխանութեան կողքին կազմուած յարաբերական յանձնախումբը, իբրեւ ամբողջութիւն, շատ դանդաղ կը շարժի:

Ներկայ գտնուեցայ անոր 4 — 5 նիստերուն: Առաջին նիստին իսկ կարելի չեղաւ լիակատար հաւաքոյթ մը ունենալ:

ԽՄԲ.— Վաղուան թիւով՝ մեր պաշտօնակցին կարեւոր մէկ տեսակցութիւնը՝ նախակրթարաններու բաժնի վարիչին հետ, որ շատ կծու խօսքեր արտասանած է դպրոցական հարցին առթիւ:

ԲԱԲԳԷՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

Նախ չուզեցի գրել։ Ի վերջոյ պա՞րտք պիտի դառնայ ինձ՝ գրել եպիսկոպոսներու մահագրութիւնը։ Դժկամակութեանս պատճառներէն մին ալ այն էր, որ յաճախ չատեր կը գայթակղին տեսակէտներէս։ Սկիզբէն ի վեր աւելորդ պերճանք մը կը համարիմ եկեղեցական բարձրաստիճանութիւնը, — մեր ժողովուրդին վզին ծա՞նր է այդ բեռը։ Եւ յետոյ չեմ կրնար հանդուրժել որ — հոգ չէ թէ ապուշ մը գայթակղի — բարձրաստիճանութիւնը բաւական ըլլայ ժողովուրդի մը հովուապետութիւնը ըստանձնելու՝ առանց մտաւորական պաշարի, պարապ գլուխով, օրինակ՝ Աթէնքի եպիսկոպոսը։

... Բայց կ'արժէ գրել Բաբգէնի մասին։

Բաբգէն Կիւլէսէրեան, մանկութեան անունով Յարութիւն ծնած է 23 մարտ 1868ին, Այնթապ, ուր յաճախած է, չորս տարի, Վարդանեան կրթարանը։ 1888ին կը մտնէ Երուսաղէմի Ժառանգաւորացը, բայց դժգոհ՝ կը վերադառնայ ծննդավայր, այնտեղ վերջացնելու իր ուսումը։ 11 նոյ. 1889ին կը մտնէ Արմաշու դպրեվանքը։ 26 մայիս 1896ին մասնաւոր վարդապետութեան գաւազան կը ստանայ Օրմանեանէն՝ գրելով իր թէզը Եղիշէի վրայ։ Այդ աշխատութիւնը յետոյ արժանացաւ Սահակ-Մեսրոպեան մրցանակին (1898)։ Արմաշէն մեկնելով քարոզիչ կը նշանակուի Ենիքէօյի եւ Պէշիքթաշի, ինչպէս անձնական քարտուղար՝ պատրիարքին (1896—97)։ Ծանիկի առաջն. տեղապահի պաշտօնով Սամսոն կը ղրկուի 1897ի վերջերը։ 889ին՝ Մուշ, իբրեւ ընդհ. փոխանահայր Տարօնի եւ առաջն. տեղապահ։ Տարի մը ետք կը բանտարկուի, ու Պոլիս կը փոխադրուի։ Ժամանակ մը կը պաշտօնավարէ Պոլսոյ թաղերու մէջ իբրեւ քարոզիչ։ 1901ին երկրորդ անգամ առաջնորդ կ'ընտրուի Տրապիզոնի, 1906ին ալ Մարաշի, բայց կառավարութիւնը չարտօներ Պոլսէն հեռանալ։ 1907ին փոխ-վանահայր եւ վերատեսուչ կը նշանակուի Արմաշու դպրեվանքին։ 1909ին Էջմիածին կ'երթայ եպիսկոպոսանալու։ 1914ին կը գտնուէր Փարիզ, ուր եկած էր դարմանուելու նպատակով, երբ պայթեցաւ ընդհ. պատերազմը։ Փարիզէն անցաւ Մ. Նահանգները, ուր վիրաբուժական ծանր գործողութիւն մը կրեց, (երիկամունքի հիւանդութիւն ունենալով, վիրաբոյժները հանեցին մէկ երիկամը)։ Զինադադարին, Դուրեանի սաղիմական պատրիարքութեան օրով, կ'անցնի Երուսաղէմ։ 1931ին կ'ընտրուի աթոռակից Սահակ կաթողիկոսի։

Աշխատակցած է Արեւելքի, Լումայի, Բիւզանդիոնի, Բիւրակնի, Մասիսի, Արեւել. Մամուլի, Արարատի, Բանասէրի, Հանդէս Ամսօրեայի, Հայաստանի Կոչնակին։ Խմբագրած է Լոյս (1905—6), Տաւրոս, Սիոն եւ Հասկ պարբերաթերթերը։

Կը ստորագրէր Բակ ծածկանունով։

Իր գործերն են.— Կիլիկիա (1896), Տօնացոյց (1901), Միւնաճաթ-Քարոզներ, Տովք, Կոլոտ Յովհ. պատրիարք (1904), Եղիշէ, Ցիշատակարան Պասմաճեան Գրիգոր պատրիարքի (1908)։

Իր լաւագոյն գործը կը համարուի Եղիշէն, որ «քննական ուսումնասիրութիւն» մըն է, ուժեղ հարուած մը՝ Վարդանանց վկայագրութեան պատմական ամբողջականութեան եւ Աւարայրի խօսնակին հեղինակութեան դէմ։ Եղիշէգիտութիւնը — այս բառը կ'արդարանայ կազմուած հսկայ գրականութեամբ — կը բաժնուի երկու դպրոցի, — Վիէննական եւ Վենետիկեան։ Առաջին դպրոցը կը քանդէ Եղիշէի հեղինակութեան եւ ժամանակի աւանդութիւնը, երկրորդը՝ կ'աշխատի պաշտպանել։ Բաբգէն կը պատկանի Վիէննական դպրոցին, եւ եթէ կ'ուզէք Արմաշու դպրոցը կը միանայ Վիէննայի, թէեւ արդար է ըսել թէ քննադատութեան այդ թէզը, զոր մաժիսթրալ ձեւով սպառեց վերջերս Հ. Ներսէս Ակինեան, իր նախորդներն ունի նախ քան Բաբգէնը։

Երբ կը հրատարակէր Պասմաճեան Գրիգոր պատրիարքի Ցիշատակարանը, կը գրէր թէ մտադիր է պատրաստելու կենսագրութիւնն ալ, սակայն աղբիւրները կը պակսին, ուստի կը հրաժարի եւ կը գոհանայ Ցիշատակարանին ետեւը համառօտակի ներկայացնելով այս հետաքրքրական դէմքը, որ խիստ քննադատութիւններ է կատարած հայ ամիրաներուն դէմ, միւս կողմէ ինք եւս ամբաստանուելով թէ տղայութեանը խալմացած է, բայց եւ այնպէս յետոյ պատրիարք ընտրուած, ապացոյց որ «թլփատեալ» է, ինչպէս կըպնդէ զինք պատրիարք ընտրողներէն մին, Տէր Մանուէլ, յայտարարելով թէ «ի կնոջէս ունիմ զաւեդակութիւնս»։

Բաբգէն կը պատկանէր, դպրեվանքի հունձքին մէջ, Օրմանեանական թեւին։ Դպրեվանքին պատմութիւնը մեզի կուտայ երկու դպրոց.— Օրմանեանականութիւն եւ Դուրեանականութիւն։ Հետաքրքրական էր ներկայացնել այս երկու դպրոցները, — առաջինը կարելի է բնորոշել pragmatisme-ով, իսկ երկրորդը՝ spiritualisme-ով մը որ գունաւորուած էր scepticisme-ով։ Ահա թէ ինչու առաջինները եղան իրապաշտ, մինչ միւսները՝ ռոմանթիկ, բանաստեղծի հոգով եւ Դուրեանի աւեդծուածային սկեպտիկութեան նըպաստով։ Օրմանեանականները անփութիւն մը ունին հանդէպ լեզուի, մինչ Դուրեանականները, որ կը սիրեն պչրանքը, կախարդանքը կամ նազանքը, արուեստագէտի չնորհք մը կը մտնեն գրելու մէջ։ Հորոյ կը դիտէ որ Եղիշէի քննական ուսումնասիրութեան մէջ՝ Բաբգէն չի զգադիր լեզուի հարցով, երբ իրմէ առաջ Միքայէլ փաշա Փորթուգալեանները եւ ուրիշներ, Աւարայրի խօսնակին «ոսկեղէն» հայերէնին վրայ կատարուած սրբագրութիւններով, մեզի կը բերէին նիւթեր, որ կը թելադրեն սրբագրել նաեւ Ե. դարու մատենագիրներու պատմութիւնը։ Թէ Բաբգէն որքան անփոյթ է լեզուական հարցերու մէջ, կը հաստատէ այն փոքրիկ վէճը, զոր ունեցաւ ինձ հետ.— Սիոնի մէջ, պնդելով թէ սխալ է անջատ գրել յատկացուցիչ-յատկացեալով ծանօթ անունները, (օրինակ՝ Վարդանանցպատերազմ ըսելու տեղ կարելի չէ ըսել միայն Վարդանանց), կ'ըսէր թէ սխալ է գրել նաեւ միայն Զուարթնոց, այլ պէտք է գրել Զուարթնոց եկեղեցի։ Եւ ակնարկելով մեզի՝ կը թելադրէր սրբագրել Զուարթնոց պարբերաթերթին անունն ալ։ Իրեն պատասխանեցի Զուարթնոցի մէջ թէ Զուարթնոց անխախ բառ մըն է, կազմուած՝ զուարթուն գոյականով եւ ոց յետադաս մասնիկով, եւ երբեք կապ չունի հին հայկական եկեղեցիին հետ, — չկրցանք իրեն հասկցնել նախակրթարանի այս դասը եւ երկար-բարակ աղէլուխ լսեցինք Սիոնի բարձունքէն։

Յամառ էր։

Այդ յամառութիւնը ցուցադրեց նաեւ իր առաջնորդական աթոռին վրայ։ Ես չեմ գիտեր թէ ինչ պատճառ կար այն հակակրութեան մէջ, զոր մեր գիւղացիները ցոյց տուին իրեն։ Քարոզներուն մէջ, կ'ըսէին թէ, չատ կը սիրէր «գիւղացիներ» կոչել ու կանչել Արմաշի բնակչութիւնը, որ թէեւ չէր ուրանար իր գիւղացիութիւնը, բայց կը փափաքէր որ այդ չըշտով չըսուէր։ Եւ Արմաշէն մեկնումին օրը, կարգ մը վրէժխնդիր կիներ թիթեղ թմբուկ զարկին ... փոխան ողջերթի։ Թերեւս անիրաւ էին մեր գիւղացիները, որովհետեւ անչահախնդիր էր եւ բարի սիրտ մը ունէր այս Այնթապցին, — կը պատմուի թէ Մուշի առաջնորդութեան չրջանին՝ Բաբգէն, թէեւ պահպանողական, համարձակեր էր Մուշի առաջնորդական պիւտճէէն նպաստ յատկացնել յեղափոխական գործին, լռիկ եւ գաղտնապահ տանելով ամէն քննադատութիւն՝ այդ ... զեղծումին առթիւ(*)։

Եւ սակայն չեմ կարծեր թէ կարենայ արդարանալ կրօնական վարդապետութեան իր տեսակէտներուն մէջ, որոնք չեն դիմանար քննադատութեան։ Ինծի կը թուի թէ մակերեսային էր իր պաշարը կրօնական իմաստասիրութեան հարցերու մէջ, թէեւ չատ կը սիրէր խօսիլ մեծ փիլիսոփաներու անունով։ Եթէ հաճէի ըլլար ինծ՝ դժուար չէր պատկերացնել իր մտաւորական ծիրանները բազմաթիւ տեսութիւններու պորտին վրայ։ Այսուհանդերձ չեմ կրնար չարձանագրել իր մեզքը՝ որուն տկարութիւն ցոյց տուած ըլլալուն համար ամէն բիկկան միխիթարականութեան, նոյն իսկ «բուհձի»ներուն եւ ... Տոքթ. Պարոնիկեանի։ Շատ փարչաղէտ կ'ուռեցին զինք դիւանագէտ բանիւ ձեւով մը, — բայց Բաբգէն զիտցա՞ւ բնորութիւն մը ըսել իր փառասիրութեան եւ իր կրօնական օրհան-բաճխոնին միջեւ։ Դիտէր անշուշտ որ եթէ, Լիբանանի մէջ, Ֆրանսացիներ չէին սիրեր զինք, պատճառը իր «մխիթարականութիւնն» էր։

Եւ վերջապէս Բաբգէն գործակալ մըն էր Բարեգործականի։

X

Նոր (աթոռակից) կաթողիկոսի մը ընտրութիւնը օրուան «հրատապ հարցն» է պահպանողական մամուլին համար։ Արտասահմանը արդէն — կ'ենթադրեմ — ինքզինք կ'երաշխաւորէ Ծարիսոր գահին վրայ։ Զէ՞ որ ընտրութեան մասին հարց պիտի յարուցուի թէ թեկնածուին պէտք է պատկանի Կիլիկիոյ կաթողիկոսական տան։ Գերադասելի պէտք է փառաւոր այս եպիսկոպոսին մտաւորական արժէքին մասին Եէրթողբուլ անուն յիշել հատոր մը, մէկ կամ երկու հատոր Տաթեւ. տարեգիրք մը եւ զանազան ընդօրինակութիւններէ զատ ուրիշ ապացոյց չունիմ։ Սակայն ուրիշ եպիսկոպոսներ ալ չըկան։

Ի՞նչ կ'ըլլայ, սակայն, եթէ բնաւ չընտրենք։ Լիւէս մը պակաս։

Ծ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Հետեւեալ հատուածը, զոր Բաբգէն կը դնէ Եղիշէի սկիզբը՝ հոգ չէ թէ Հուրիէթի շրջանի խանդավառութենէն հաղորդուած, փաստ մըն է բերեւս այդ դրուագին.—

«... Կը ձօնեմ (Եղիշէի ուսումնասիրութիւնը) Սասնոյ քաջերուն, Սասնոյ ֆէտայիներուն, որոնք բոլոր Տարօնի, Վարդաններու այդ միշտ գեղեցիկ, միշտ հիանալի երկրին վրայ գուրգուրացին անկեղծ հայրենասիրութեամբ՝ Սերոբի եւ Անդրանիկի նման անմահ հերոսներու չունչով»։

ՏԻԳՐԱՆ ԵՐԳԱԹ

— . —

L. G. GUERDAN.— Un ami de Barrès: TIGRAN YERGATE (1870—1899). Préface de Charles Maurras, Librairie Plon, Paris, 1936.

ՏԻԳՐԱՆ ԵՐԳԱԹ գրական անուան տակ ծածկուած գրագէտ երիտասարդ մը՝ Կարապետ Պէլէզիկեան, մեծ համբաւի տէր դարձաւ, իր ֆրանսերէն ընտիր եւ հմայիչ յօդուածներով, նրբերուած հայ կեանքին եւ հայ տառապանքին, որոնք լեզու հանեցին նոյն իսկ Մորիս Պարէսի նման ֆրանսացի մեծահամբաւ գրիչներ։

Այս համեստ Հայորդիին եւ ընտիր արձակագրին կեանքի ու գործունէութեան նուիրուած է Լեւոն Կ.Կէրտանի՝ 300 էջերէ բաղկացեալ այս նոր երկասիրութիւնը։ Անոր ընթերցումը գրական մեծ հաճոյք մըն է։

Տիգրան Երկաթ ծնած է Կ. Պոլսոյ մէջ, 1870ին, եւ մեռած է հոն Իչխանաց կղզիներէն Բրինքիբոյի մէջ, 1899ին։

Տիգրան իր ուսման մէկ մասը կը ստանայ ֆրանսական մայրաքաղաքին մօտակայ Արքէօյ աւանին միաբանական (Դոմինիկեան) մէկ հաստատութեան մէջ, ուր իր ֆրանսացի ընկերակիցներն իրեն կը հարցնեն.

— Դուն Տաճի՞կ ես։

Տիգրան կը զայրանայ, ինչպէս մեզի ալ պատահած են նոյնանման անախորժ հարցումներ։ Ընկերները նոր հարցումներով կ'ողողեն պատանին.

— Հայե՞րը քանի՞ կին ունին։

Ահա Տիգրանի կազմած առաջին գաղափարը Ֆրանսացիներու մասին։

Լ. Կ. Կէրտանի այս պատուական գրքին Բ. եւ Գ. գլուխները կը ներկայացնեն Տիգրանի ինքնակենսագրութիւնը, հեղինակին կողմէն հիանալիօրէն քաղուած եւ համեմուած ընտիր մէջբերումներով ճոխացած։

Խե՜ղճ Տիգրան, մէկ կողմէ կ'աշխատի դրամատան մը մէջ, միւս կողմէ գրական կամ քաղաքական յօդուածներ կը գրէ ֆրանսերէն թերթերու, իսկ միւս կողմէ՝ անսուաղութենէ կը ծիւրի օրէ օր։

Այս չէ՞ր եղած մեր նշանաւոր գրողներէ չատերուն կեանքը։

Ե. գիրքը, Կ. Պոլսոյ կեանքը մանաւանդ ազգային գործերու մէջ Տիգրանի ունեցած մասնակցութիւնը կը ներկայացնէ։

Զ. գիրքը կը խօսի տաճկական բռնութիւններու եւ Հայկական Հարցի մասին։

Է. գրքին մէջ ի յայտ կուգայ Տիգրանի վհատութիւնը, նուիրուած հայ կական շարժումներու եւ հայ յեղափոխական կազմակերպութեանց։ Հոն կը չեշտէ Կիլիկիոյ մէջ հայկական անկախ պետութեան մը հիմը դնելու գաղափարին վրայ։ Այս գլուխը Տիգրան Երկաթի փառքի օրերը կը կազմէ, երբ երկիրէ երկիր կը հրէջր եւ գաղափարական գրականութիւններ կը սարքէր Հայոց համար։

Գիրքին վերջը զրուած է Revue des Revues-ի մէջ Տիգրան Երկաթի չատ կարեւոր մէկ յօդուածին արտադրութիւնը՝ La Turquie peut-elle vivre? (Թուրքիան կրնա՞յ ապրիլ)։

Սրտանց կը չնորհաւորենք Պ. Լեւոն Կ. Կէրտանը, որ իր արժէքաւոր գրիչով եւ ֆրանսերէնի խոր հմտութեամբ՝ անգամ մը եւս բարձրացուցած է արժէքը տարաբախտ Տիգրան Երկաթի։

Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՃԵԱՆ

ԱՐԻՆՈՏ ՎԱՐԴԱՎԱՌԸ

— . —

Տարօն-Տուրուբերանի ժողովուրդի օրն է Վարդավառը։ Մեր հեթանոս նախահայրերը Աշտիշատի մարգագաշտին վրայ Նաւասարդ ամսուն սուսերամարտ, ողիմպիական խաղեր կը սարքէին ... Մեր օրերուն Տարօն-Տուրուբերանցին Ս. Կարապետ ուխտատեղին կ'երթար, ձիարշաւով, լարախաղացութեամբ, զուռնա-մարտով եւ չուրջպարով տօնելու, իսկ 1915էն ի վեր Վարդավառի Տարօն-Տուրուբերանի ժողովուրդի սիրտը ալեկոծ ծովու մը նման կը յուզուի, իր բազմահազար նահատակ հերոսներու հոգիները կը մղեն բողոքել մարդկային անիրաւութիւններու դէմ, որ այսքան զոհաբերումով այսօր այսպէս հայրենազուրկ կը թափառինք։

Երբ պատմութիւնը բանանք, պիտի տեսնենք որ հայկական անկախութեան, ինքնապաշտպանութեան ու մշակոյթի ամենամանր բեկոր, ամէնէն դժուար պարագաներուն, յաճախ ինկած է Տարօն-Տուրուբերանցիին, հին ուրարտական թագաւորութեան սկիզբէն մինչեւ Մեծն Տիգրան, քրիստոնէութեան մուտքը, կիլիկեան իշխանութիւն, մեր դարերէն մինչեւ հայ յեղափոխական ազատագրական կռիւները։

«Սասուն եւաւ ապստամբեց», «Դարձեալ փայլեց Սասնոյ գլխից ազատութեան դրօշակ»։ «Դաշնակցական խումբ» ռազմաշունչ երգերը արձագանգ տուին համախմբելու Տարօն-Տուրուբերանի արծիւները եւ Մամիկոնեանց ուխտը կատարելու, բռնութեան տակ չընկճուած գիրք ժողովուրդի իրաւունքի եւ ազատագրման դատը պաշտպանելու, դաշոյնը բանակալ հրէշի կոկորդէ մէջ խրելու, համոզուածըլլալով որ ժողովուրդի ինքնապաշտպանութեան ու անկախութեան ձգտումը միայն ուժով ու զէնքով կրնար իրականանալ։

Ութսունական թուականներէն մինչեւ 1908 Սասնոյ գլխէն Տիրաշէն, Գրգուռ մինչեւ Մասեաց գագաթ՝ Արարատեան դաշտ, գերմարդկային ուժով հայ մը հերոսներ, հակառակ չըջապատի քաղաքական, զինուորական եւ տնտեսական հսկայ ճնշումներուն, կուրծք տուին թշնամոյն ու կռուեցին, պատմով հաղարի դէմ, հրաչքի յաղթութիւններ տանելով։ Ահա ասոր մէջ է մեր հերոսներու անմահացեալ մեծութիւնն ու արժանիքը։ Ակնարկ մը նետենք հայ յեղափոխականներու յուշատետրին վրայ եւ իրարու եւեւէ չարուած պիտի տեսնենք Արաբօ, Վարդան փաչալար, Հրայր, Աղբիւր Սերոբ, Կոտոյ Համբ, Գէորգ Չաւուշ, Կորիւն եւն. եւն. որոնց կուգան միանալ Վահան, Անդրանիկ, Մուրատ, Սեպուհ, Սմբատ, Կայծակ-Առաքել, Աւօ եւ ուրիշներ։

Սահմանադրութեան վեց տարիներուն զինաթափութեան համակերպումով Տարօն Տուրուբերանի ժողովուրդի մէջ ինքնապաշտպանութեան ոգին պահ մը թուլցած էր, 1914ի պատերազմը կը հասնէր, իսկ մէկ տարի յետոյ 1915ի եղեռնը, որուն զոհ գնաց եւ Տարօն Տուրուբերանը, Վարդավառի օրով ...

Այդ օրէն Վարդավառը եղաւ Տարօնի սուգի օրը։

Մեր վիշտը անսպառելի է։ Այսքան արեան գնով այսօր հայրենազուրկ ... Ինչո՞ւ չըլլայինք մեր հայրենի հողին վրայ, ունենայինք յուշարձաններ, կոթողներ, յաղթական կամարներ, մեր պանթէոնը, մեր քաղաքի եւ գիւղերու մէջ պողոտաները, հրապարակները մկրտուած հերոսներու անուններով ...

Աւա՜ղ, այժմ երազ են այդ բոլորը։ Սակայն կարելի չէ մեր սրտէն ջնջել մեր նահատակներու վրէժը, մեր հոգիէն պոկել մեր հայրենի իտէալը։

Այո, մեր մէջ կան մարդիկ աւելի ճիշդ խեղճութիւններ, որ իրենց անմշակ մտքով կը կարծեն առաքեալներ ըլլալ։ Անոնք հաճիլ կ'ուզեն մեր ժողովուրդի սրտէն հայրենիքի գաղափարը, հայրենի աւանդութիւնները, նաեւ հաւատքն ու վստահութիւնը հայ կական դատի, Հայաստանի անկախութեան։

Հարցուցէք այս հերետիկոսներուն որ եթէ մոռնանք մեր անցեալը, մեր նախնեաց աւանդութիւնները, ի՞նչով պիտի կրնանք կենդանանալ, ի՞նչով պիտի արժեցնենք մեր գոյութիւնը։ Եթէ մոռնանք, այլ եւս ի՞նչ կապ ունինք հայ անուան եւ հայ ժողովուրդին հետ։ Տարօնցին ուր որ ալ ըլլայ, ինչ դաւանանքի ալ պատկանի, չի կրնար մոռնալ իր անցեալն ու հայրենիքը, որովհետեւ իր նահատակ հերոսները ընդդէմ բռնութեան եւ անիրաւութեան՝ արիւն թափեցին անսահման անձնուիրութեամբ։ Ո՛ր վարդապետութիւնն է որ պիտի գեբարանցնէ իրենց իտէալը։

ԳԱՍՊԱՐ ՇԷԽԻԿԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ

«ՌԷՔՍ»ԵՐՈՒ ՀԱՐՁԱԿՈՒՄԸ

— . —

Անէ առաջ առիթ ունեցայ խօսելու Ռէքսերու մասին, որոնք վերջին ընտրական պայքարին մէջ միանալով դժգոհ տարրերուն եւ չահագործելով կարգ մը քաղաքական դէմքերու եւ կազմակերպութեանց գործած զեղծումներն ու չարաչահութիւնները, անակնկալ յաջողութիւն մը ձեռք բերին, եւ 21 աթոռ չահեցան Երեսփ. ժողովին մէջ։

Անցեալ չաբաթ առաջին անգամ ըլլալով, Ռէքս կուսակցութեան փաբիշներէն Մ. Սէնտիկ հարցապնդում ուղղեց կառավարութեան, եղած գայթակղութեանց մասին։ Հետաքրքիրներու խուռն բազմութիւն մը ընդ որս եւ «Ցառաջ»ի թղթակիցը, ներկայ էին լսելու համար Ռէքս երեսփոխաններու ամբաստանութիւնները։ Փաստերու մէջ ըսենք թէ Ռէքսերու առաջնորդը, Տէկրէլ իր անշահախնդրութեան ապացոյցը տալու համար, ընտրութեանց առեն չգրաւ իր թեկնածութիւնը, սակայն Երեսփ. ժողովէն դուրս կը պահէ իր կուսակցապետի հանդամանքը։

Երեսփ. ժողովի նախագահը երբ թիւն ըրած է հրացանը ծունկերուն մէջ գրկած, եափունջին մէջ պլըլիլ եւ պառկիլ իր նժոյգին քով կապուած տախտակամածին վրայ։ Երկինքէն իջած էինք անոր համար։ Փաթթուեցաւ մեզ, համբուրեց ձեռքերս եւ գրեթէ ձեռքերու վրայ տարաւ իր մենաւորի տախտին վրայ։

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀԸ

(1914 — 1915)

2.— ԴԷՊԻ ՏԱՐՕՆ

Իմ անակնկալ երեւումէս չփոթած ու անսահման ուրախ՝ գիւղը գլխուս հաւաքեց եւ գիւղով կը ճգնէր համոզել մնալու իրենց քով։ Մաշտակը ոչինչ գիտէր աշխարհին սպառնացող փոթորիկներէն — դաշտերէն հօտերը գիւղ կուգային խաղաղ, կառուրները ճիժ ու պիժով կը վխտային. միայն Գասպարն էր մտախոհ. չէր կորսնցուցած հայրուկային հոտառութիւնը վըտանգի ժամերուն։

— Պատերազմի հոտ կուգայ, Պարոն, եթէ ըլնի, էս չները մեր բուրդը կը գզեն. ըսինք ըստուց զէն զէնքի պէտք չմնաց, էս անգամ էլ աւելի»... կը խորհրդածէր նա, միեւնոյն ժամանակ իր հարցական հայեացքը ուղղելով դէմքիս։

Ռուբիկանն ալ հանգիստ չէր։ Ճամբան կողմնակի հարցերով կը ճգնէր խօսակցութիւնը սկսիլ եւ վերջը ախ ու վախով դարձաւ ինձ.

— Պէյ էֆէնտի, օրթան գէչ կը տեսնեմ. նորէն քեաֆիր Ռուսը մեր հոգիէն վաղ չի գար. վա՜յ մեզի պէս Փուխարաներուն. չէին ամսական մը ունինք որ չան առջեւ ձգուած փըչրանքներ են. ի՞նչ պիտի ըլնի մեր ընտանիքներուն վիճակը, այս խեղճ երկրի վիճակը. Աստուած մեզ օգնութեան հասնի ...

Քաջալերեցի զինքը եւ բաժնուեցայ Ռստանէն, ըսելով թէ Ռստանէն անդին չեմ ուզեր նեղութիւն տալ իրեն։

Իրիկնամուտ էր երբ մինակս ճամբայ ելայ. ուշ գիշեր էր, երբ ծեծեցի Ախավանքի Աղթամարի կաթողիկոսարանի դարպասը, դամփոներու յարձակումներու մէջէն։

Քնաթաթախ դուրս ելան հօտաղները, ապա հին ընկերս՝ Դանիէլ վարդապետը ուրախութենէն ինքնիրմէ ելած եւ Եղնիկը։ Ըսին թէ նկարիչ Թէրլէմէզեանը եւս 8—10 օրէ ի վեր հոն է ու առաջնորդեցին հիւրասենեակը։ Մինչեւ առաւօտ հարցեր կուտային քաղաքական ընդհանուր վիճակի մասին։ Տաք թէյը կուլ տալով, կը ջանայի բաւարարել։ Անհանգիստ չէին. համաւատացած էին, որ ռուս-թրքական պատերազմի մը պարագային Ռուսերը չարաթէ մը Վասպուրականի տէրը պիտի դառնան. անհուն էր այդ երկու վարդապետներուն հրճուանքը։ Թէրլէմէզեանն էր միայն քիչ մը յոռետես, վստահութիւն չունէր Ռուսերու վերաբերմամբ եւ կը վախնար, որ մեր ժողովուրդը ոտքի տակ երթար։ Հետեւեալ օրը ցոյց տուաւ ինձ իր նկարած պատկերներուն չատ արժէքաւոր ու գեղեցիկ հաւաքածոն, որոնք բոլորն ալ, դժբախտաբար, կորսնցուց Վանի առաջին նահանջի ատեն։

Հետեւեալ օրը երեւցաւ Լորթօն իր փառայեղ ճերմակ պեխերով, յաղթանդամ մարմնոյն համեմատութեամբ փոքր ձիու մը վրայ։ Ահագին փափախը վար առաւ. «Օխնէա՛ տէր» մը արտասանեց քթին տակէն իր սովորական հեգնականի նմանող ժպիտով ու դառնալով ինձ. «Էկա՛, տէ՛ քէլի էրթանք, էստ վարդապետներու մօտ չատ կենալ չեղնի, կը մաշնեն» ... ու մանկական քրքիջով մը մօտեցաւ ուտելիքներուն։ Լորթօն զինուոր եղած էր ինձ Հին-Նախիջեւանի մէջ հայ-թաթարական ընդհարումներու միջոցին, ինծմէ առաջ հոն էր արդէն, մասնակցած թաթարական լեռնային գիւղերէն մէկու վրայ եղած արշաւանքի մը. սպաննած էր թաթար ազնուական պաշտօնաթող ժէնէրալ մը, որուն վերարկուն, կարմիր աստառով, կը կրէր միշտ։ Նշանակած էինք եկեղեցու գիրքերու հսկիչ. փորը դուրս ցցած, զորչ տափակ փափախը գլխին, ձեռքերը ետեւ դրած կը հետեւէր մանաւանդ թաթար անցորդներուն ու չարժումներուն։ Մեծ սիրահար էր քաղաքի բէկերու դէմ կռիւներուն. «Ջոջ չներին պիտի սատկեցնել. իրոնք են մեղաւոր. թէ չէ փուքարա, քծոտ թաթարը խեղճ է»։ Անգամ մը, սակայն, յանձնած էինք դարանէն գնդակահարել տեղի մեծ բէկերէն մէկը, որ Ջարդի հեղինակներէն էր. գնաց եւ վերադարձաւ.

— Վերջացրի՞ր, կը հարցնեմ։

— Չէ՛, Պարոն։

— Ինչո՞ւ, այնտեղ չէ՞ր։

— Չէ, էնտեղ էր, համա ձեռքս չգնաց միամիտ իր տեղ նստած մարդը սպաննել ...

Կարգապահական պատիժ նշանակեցի եւ զէնքը ձեռքէն առի մէկ չաբաթ. յանձնեց, բայց չըպարգեցաւ անարդար համարելու պատիժը. «Ցեղափոխականը պէտք չէ որ պատի ետեւէ մարդ զարնէ»։

Աղթամարէն դուրս ելլելէ վերջը՝ զգալի եղաւ կարծես, որ Վասպուրականէն կը հեռանամ։ Արեւմտեան Գաւաշը եւ Կարճկանը հին ատեններէ իւր փետայի այցելած էի թէեւ, բայց ոչ չատ յաճախ։

Գոմս գիշերեցինք. հին չրջիկներէն Վարդանը լրագիրներէն գիտէր աշխարհի վիճակը, բայց մեր ժողովրդի մէջ լաւատեսութիւն մը կար եւ խոր հաւատ՝ դէպի «Ռուսի Թուրի» ամենակարողութիւնը։ Տեղեկութիւններ տուին իրենց չրջանի համխիէններու խմբաւորումներու մասին. յայտնեցին, որ չատերը կը խուսափին եւ գունդերու կէսն իսկ չի ժողովուիր։

Հետեւեալ ամբողջ օրը գրեթէ կ'անցնէինք Կապուտ-Կողի անտառապատ լեռնալանջերէն ձգուող արահետով, որ կախուած էր խորշերու եւ Խնձորկինէն ստուգիճանաբար կը բարձրանանք գիշերելու Ուրտափ գիւղը մեր երախտաւոր զինուոր հօչակաւոր Փալապեխ Կարապետի մօտ։ Ոչ ոք ունի նա. տնակ մը, որուն մէջ գետինը կը դղրդացնէ իր մշտաթամբ նժոյգը, Դաշնակցութեան մօսինը եւ եափունջին։ Երկար տարիներով նա սովորութիւն ըրած է հրացանը ծունկերուն մէջ գրկած, եափունջին մէջ պլըլիլ եւ պառկիլ իր նժոյգին քով կապուած տախտակամածին վրայ։ Երկինքէն իջած էինք անոր համար։ Փաթթուեցաւ մեզ, համբուրեց ձեռքերս եւ գրեթէ ձեռքերու վրայ տարաւ իր մենաւորի տախտին վրայ։

Դառնացած էր իր գիւղացիներէն, որ մեղկ են, մոռցած են յեղափոխութիւնը. դանդատեցաւ գիւղի ռէսէն, որ կը պառակտէ ժողովուրդը, իր խօսքով «մատնիչ» է եւ «լրտես»։ Ամբողջ գիշերը անոր ու Լորթոյի փափուքը կը լսէի կրակին քով. երկու հին զինակիցները իրենց եւ ազգի ցաւերը կուլային. Լորթօն կից-կտուր կը պատմէր. «քաղքէն» կուգար, չատ բան պէտք է որ գիտնար. կը պատմէր քաղաքական բարդ խնդիրներ, որ լսած էր դէս-դէնէն. ինքն ալ յաճախ կը խնդար իր ըսածներուն վրայ. բայց Փալապեխը խիստ մտախոհ ու լուրջ կը լսէր ու տենդագին լարուածութեամբ հարցեր կուտար աւագ ընկերներու ամէն մէկի մասին, պատերազմի, կառավարութեան, զօրակոչի եւն. եւն.։

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(8)

խօսքը տուաւ Սէնտիքի, այս վերջինը բացակայ էր ժողովէն: Երեսփոխանները սկսան խնդալ ու ծաղրել, մինչդեռ Ռէքսերը լռութիւն կը պահէին:

Դատական նախարար Փօլէս ոտքի ելլելով, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը ժողովին տրամադրութեան տակ կը գտնուի: Նախագահը, երկրորդ անգամ ըլլալով, բեմ հրաւիրեց հարցապնդող երեսփոխանը, ու երբ պատասխան չստացաւ, հարցուց ռէքս երեսփոխաններուն թէ ո՞ւր կը գտնուի իրենց պետը: Նորէն բացարձակ լռութիւն:

Այն ատեն նախագահը իր խօսքը ժողովականներուն ուղղելով յայտարարեց.— «Նկատելով որ հարցապնդող երեսփոխանը բացակայ է ժողովէն, ստիպուած եմ փակել նիստը»: Մեծամասնութեան պատկանող երեսփոխանները սկսան «երկչո՛տ, վատասիրտ» պոռալ, եւ հայհոյչներ արձակել Ռէքսերու հասցէին:

Երբ ժողովասրահը պարպուած էր, եւ երեսփոխանները նրբանցքներու մէջ խռնուած իրարու հետ կը վիճաբանէին, ներս մտաւ Սէնտիկ, նստաւ իր տեղը ու յետոյ մեկնեցաւ սրահէն: Տրուած բացատրութեանց համաձայն, Սէնտիկ ուշ մնացած էր ժողովէն, իր կնոջ ծննդաբերութեան պատճառով:

Խորհրդարանական կանոններու համաձայն, երբ հարցապնդող երեսփոխան մը կը բացակայի, հարցապնդումը ինքնին կը դադրի:

Ռէքսերը իրենց այս ակամայ ձախողանքը դարմանելու համար, նոյն օրուան իրիկունը ծերակոյտին մէջ միեւնոյն նիւթին շուրջ հարցապնդում ուղղեցին կառավարութեան: Տը Կրուին անուններով եւ փաստերով մի առ մի թուեց բոլոր գեղծարարներն ու անոնց կատարած գեղծումները, եւ իր կծու ամբաստանութիւնները եզրակացնելով, ըսաւ թէ պէտք ժողովուրդը այլեւս վստահութիւն չունի տիրող կուսակցութեանց վրայ, թէ ընչաքուրկ զանգուածները իրենց ճակատագիրը յանձնած են Ռէքսին, այսինքն՝ ազատարար կուսակցութեան, որ պիտի ջախջախէ մահամերձ վարչաձեւը եւ պիտի փրկէ երկիրը:

Տը Կրուին երկու ժամ կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ, անխնայ քննադատելով բոլոր գեղծարարները, եւ իր խօսքը վերջացուց ըսելով թէ Ռէքսը պիտի յաղթանակէ: 12 ծերակուտականներ միայն ծափահարեցին, իսկ կաթոլիկ երեսփոխանները յաճախ կ'ընդմիջէին ճառախօսը, պոռալով.

— «Ստախօս», «շառլաթան», «բռժիշկ բերէք», «գլխուն պաղ ջուր լեցուցէք», «արգելափակեցէք յիմարը»:

Դատական նախարար՝ Փօլէս խօսք առնելով, անդրադարձաւ Սէնտիքի հարցապնդման պարագաներուն, եւ ըսաւ թէ կառավարութիւնը միեւնոյն հարցապնդումը միեւնոյն օրը ծերակոյտին մէջ ընդունելով, ցոյց տուաւ թէ ինչպէս կը խուսափէր Ռէքսի արդարադատութենէն ...: Ուրախալի է տեսնել, շարունակեց նախարարը, որ տիկին Սէնտիքի առողջութիւնը կը թոյլատրէ Պ. Սէնտիքի ներկայ գտնուիլ այս իրիկուան ժողովին (ծիծաղներ), (Սէնտիք կը գտնուէր ժողովուրդին յատկացուած օթեակներուն մէջ):— «Կ'ողջունեմ մանուկ Ռէքսը, որ աշխարհ եկաւ»: (Ծիծաղներ):

Յետոյ Փօլէս անդրադառնալով եղած գեղծումներուն, խոստովանեցաւ թէ՝ արդարեւ սխալներ գործուած են, սակայն անոնց պատասխանատուութիւնը պէտք չէ վերագրել ներկայ կառավարութեան, կամ նախորդ դահլիճի անդամներուն, որոնք իրենց պարտականութիւնը կատարած են, դատական հետապնդումներ բանալով բոլոր գեղծարարներուն դէմ: Կառավարութիւնը որոշած է անխնայ պատժել զանոնք, ինչ որ ալ ըլլայ անոնց ընկերային կամ քաղաքական դիրքը:

Վարչապետ Վան Զէյլանտ միեւնոյն իմաստով արտայայտուեցաւ, աւելցնելով թէ կառավարութիւնը խորհրդարանին վաւերացման պիտի ենթարկէ շարք մը օրինագիծներ, առաջքն առնելու համար ապագայ չարաշահութեանց եւ գեղծումներուն: Այսուհետեւ, որ եւ է երեսփոխան կամ ծերակուտական իրաւունք պիտի չունենայ պաշտօն ստանձնելու դրամատուններու եւ հանրային հաստատութեանց մէջ: Վարչապետը վերջացուց իր խօսքը, չափաւորութեան կոչ մը ուղղելով Ռէքսերուն.— «Եթէ իսկապէս կը փափաքիք որ մաքրագործում կատարենք, եւ մաքրենք եղած աղտեղութիւնները, եթէ չէք ուզեր չհազորդել զանոնք առանց յետին մտքի, պէտք է չափաւորէք ձեր քննադատութիւնները, եւ օգնէք մեզի, լոյս սփռելու համար ապօրէն արարքներու մասին:

Ծերակոյտը վստահութիւն յայտնեց կառավարութեան, 122ի դէմ 28 ձայնով: Հակառակ քուէ տուած էին 12 ռէքսեր, եւ 9 ֆլաման ազգայնականներ (այս վերջինները գերմանասէր են եւ անջատողական ձգտում ունին):

Ինչպէս ուրիշ առթիւ ըսի, ռէքսը ֆաշական կազմակերպութիւն մըն է, եւ հակառակ է խորհրդարանական դրութեան: Պելժիա, հակառակ կաթոլիկ երկիր մը ըլլալուն, օժտուած է ժողովրդավար վարչաձեւով մը: Ազատ գաղափարներով տոգորուած ժողովուրդի մը մտայնութեան բոլորովին խորթ կը համեմատին ֆաշական սկզբունքները: Այս պայմաններուն տակ, դժուար թէ Ռէքսերը մեծ յաջողութիւն գտնեն յառաջիկային, երբ անգամ մը պատժուին յանցաւորները:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԻՆՉՊԷՍ ՔԱՋԱԼԵՐԵՑԻՆ ՔԷՄԱԼԸ

— . —

Թուրքերէն «Թան», որ անկէ առաջ հրատարակեց «Սուլթանութեան վերջին օրերը» թերթօնը, այժմ սկսած է հրատարակել նոր թերթօն մը, Զիա Շաքիրի կողմէ, «Երբ Թրքական մեծ յեղափոխութիւնը կը սկսէր» խորագրով:

Ինչպէս նախորդ թերթօնին, այս վերջինէն եւս թարգմանաբար պիտի տանք մասեր, որոնք կը շահագրգռեն հայ ընթերցողը: Գաղափար մը տալու համար թէ դաշնակիցները դեռ առաջին օրէն ինչ դիրք բռնած էին Մ. Քէմալի հանդէպ, տորեւ կուտանք հատուած մը՝ թերթօնի Բ. թիւէն.—

(Էնկիւրիի մէջ Ազգ. Մեծ Ժողովի բացումը նոր կատարուած է: Պոլիս՝ Վահտէթտին մտահոգութեան մատնուած է):

Ապրիլ 23էն սկսեալ, Եըլտըզի եւ Պալթալիմանի պալատներուն մէջ, յաջորդաբար ժողովներ կը գումարուէին, որոնք 48 ժամ կը տեւէին: Այդ ժողովները, որոնց անձամբ կը նախագահէ Տամատ Ֆէրիտ փաշա, իր մէջ ունի ընդդիմադիր բոլոր պետերը, որոնք ամէնքն ալ շուարում մը կը մատնեն: Կը մտածուէր ժամ առաջ Էնկիւրին լռեցնելու մասին: Այս բոլոր վախերը մէկ կէտի շուրջ կը կեդրոնանային,— Էնկիւրիի մէջ, կատարեալ կառավարութեան մը ձեւը ստացեր էր Ազգ. Մեծ Ժողովը: Այսօր թէեւ «դաշնակից պետութեանց կողմէ գերիի դիրքին մէջ կը պահուի խալիֆայութիւնը» կամ՝ «մենք կազմուած ենք փրկելու համար թագաւորը որուն արքայական իրաւունքները խլուած են», կ'ըսեն, բայց վաղը յանկարծ պիտի չփոխե՞ն իրենց այս գաղափարները՝ այդ հողամասերուն գրաւումը յայտարարելով: Այն ատեն, ի՞նչ կացութիւն պիտի ստեղծուի: Ցատկօրէն կը տեսնուի, սակայն: Թագաւոր խալիֆային դիրքը անմիջապէս զէրոյի պիտի վերածուի: Իսկ Օսմ. կայսրութեան սահմաններն ալ միայն Վոսփորի ափերը պիտի պարունակեն: Այդ պարագային, կայսրութեան բոլոր հասոյթի աղբիւրները պիտի չքանան ... Վահտէթտին, ոչ միայն անկարող պիտի ըլլայ իր շրջանակի շահաւէտները նիւթապէս գոհացնելու, այլեւ պալատին խոհանոցային ծախքերն իսկ պիտի չկարենայ հայթայթել:

Անգլիացիներն իսկ, որոնց այնքան կը վստահի թագաւորը եւ որոնք գաղտնի դաշնագիրներու կը միանային, կը խուսափէին մտնել այնպիսի գործերու մէջ, որոնք իրենց շահերուն հակառակ էին:

Անգլիացի երէց Ֆրուի եւ ուրիշներու նման անպաշտօն եւ անպատասխանատու անձնաւորութիւններ կը շարունակէին յարգանքով վարուիլ: Բայց, ոչ մէկ կարծիք կը յայտնէին այն շարժումի մասին որ 23 ապրիլին տեղի ունեցած էր Էնկիւրիի մէջ:

Վահտէթտին, մէկ կողմէ սպասելով վերեւ յիշուած ժողովներուն եւ խորհրդակցութեանց արդիւնքին, միւս կողմէ Տամատ Ֆէրիտ փաշան ուղարկած էր համաձայնական պետութեանց դեսպաններուն մօտ:

Այն Անգլիացիները, որոնք պատասխանատու դիրքերու վրայ էին, մեծ պաղարիւնութիւն մը ցոյց տուեր էին.

— «Կացութիւնը, առ այժմ, ազգային ժողովի մը գումարումին մէջ կը կայանայ: Տեսնենք... հաւաքուողները ի՞նչ պիտի ընեն», ըսելով բաւականացած էին:

Գալով Ֆրանսացիներուն, անոնք ըսեր էին.

— Այս շարժումը թերեւս հայրենասիրական ցոյց մը կը բաղկանայ: Միջամտութեան արժանի բան մը չենք տեսներ մէջտեղը:

Իսկ Իտալացիները, չծածկելով իրենց այն գայրոյթը զոր ունէին՝ Անատոլուն գրաւող յունական բանակին վրայ թագաւորին ու Ֆէրիտ փաշայի ունեցած յոյսին մասին, ըսած էին.

— Մի իրար անցնէք... սպասեցէք ... եթէ յունական բանակը մինչեւ Էնկիւրի երթայ, այլեւս խնդիր չի մնար մէջտեղը...

Ամերիկացիները բոլորովին վերապահ մնացեր էին.— Այսպիսի կացութեան մը առջեւ, պաշտօնական Ամերիկան ի՞նչ կրնայ խորհիլ:

Ու Տամատ Ֆէրիտ փաշան ճամբած էին այսպիսի յուսահատեցուցիչ պատասխաններով:

Վահտէթտին, տեսնելով որ իր շուրջի պաշտպանումի շրջանակը կը Թուրնայ, խորապէս յուզուած էր: Մանաւանդ Անգլիացիներու ցոյց տուած այս վերապահումը զինքը մեծ իրարանցումի մատնած էր... Այս անգամ ալ Սայիտ Մոլլան եւ աներորդին (Գայմաքամ Զէքի պէյը) ղրկած էր երէց Ֆրուի քով:

Եւ այս վերջինը բացատրած էր անոնց պատճառը այն վերապահութեան, զոր ցոյց տուած էին անգլիական պաշտօնական շրջանակները.

— Ձեզի պարզեմ կացութիւնը: Փետրուարին, Պոլսոյ դեսպանատան եւ քաղաքական ներկայացուցչութեան անջատ անջատ հրահանգ տրուեցաւ,— «Թագաւորը՝ իր խալիֆայի հանդամանքովը հովանաւորեցէք: Բայց, անկողմնակալ գտնուեցէք այն ուժերուն հանդէպ, որոնք, Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ, իշխանութեան գլուխ պիտի գան ով որ ալ ըլլան անոնք... Նոյնիսկ, եթէ իթթիհատականները իրենց ձեռք առնեն իշխանութիւնը: Այնքան ատեն որ անգլիական պետութեան եւ անգլիական հպատակներու շահերը չեն վնասուիր, մի միջամտէք Թուրքիոյ գործերուն», ըսուած էր այդ հրահանգով: Ուստի, շատ բնական է այն վերաբերումը զոր ցոյց տուին ձեզի ...

Մանուկը

— . —

ԽՄԲ.— Պուլկարական «Սլովօ» թերթին մէկ աշխատակիցը Դանուբեան եզերքի իր տպաւորութիւններու կարգին կը գրէ.—

... Եւ սակայն, երբ Նիքոփոլ գաք, մեծ սխալ մը պիտի գործէք, եթէ ծովափնեայ սուրճատուն ծառուղին չերթաք եւ չծանօթանաք հանրահռչակ սրճեփ Մանուկին հետ: Անպայման պէտք է նստիք անոր սեղաններէն մէկուն առջեւ: Մանուկ ունի տեսակ մը հմայիչ գաղտնիք, զոր բերած է Հայաստանէն եւ որով մարդիկը կը ճանչնայ հեռուէն: Ճշգօրէն գիտէ թէ ով ինչ տեսակ սուրճ կը փափաքի: Պարզապէս կը նայի ու կը հասկնայ յաճախորդները: Միայն մէկ տկար կողմ ունի,— չի հանդուրժեր որ զարնէք սեղանին: Իր յաճախորդները պարտաւոր են ճանչնալ իր կարգապահական անգիր կանոնագիրը: Անգամ մը որ մտնէք անոր ազդեցութեան շրջանակէն ներս, պարտաւոր էք համբերութեամբ սպասել անոր բարեացակամութեան: Ու միայն այն ատեն երբ իր ակնարկը կանգ առնէ ձեր վրայ, կրնաք պոռալ, բայց առանց շատ բարձրացնելու ձեր ձայնը.

— Մանուկ, պլաթուրճա մը...

Մանուկ երբեք չի պատասխաներ: Միայն կը նայի ու կը հասկնայ: Ու մինչ դուք հանդարտ կը նստիք ու կը դիտէք մայրամուտն ու բոցավառ հորիզոնը՝ որ կ'երեւայ յաւիտենապէս անդորր Դանուբի վրայ, կը տեսնէք թէ ինչպէս Մանուկ կուգայ իր ճերմակ գոգնոցով (ոչ այնքան ճերմակ մնացած, անշուշտ) ուսերը վեր եւ նայուածքը յառած սկահակին, կը կոխէ այնպէս մը որ կարծես կ'ուզէ հաւասարակշռութիւնը պահել, եւ առանց բերանը բանալու, սուրճը կը դնէ առջեւդ, երկու գաւաթ ջուրով:

Յետոյ, կը քաշուի մէկ կողմ, կոնակը կուտայ որթատունկին եւ համբերութեամբ կը դիտէ ձեզ:

Եթէ կ'ուզէք զինքը զայրացնել, անմիջապէս մի դպիք սկահակին, այլ սկսեցէք թերթ կարդալ եւ կամ, առանց սուրճին նայելու, սպասած դիտեցէք հանդիպակաց եզերքը:

Մանուկ պիտի շարունակէ նայիլ ձեզի: Ատեն ատեն ան եւս ձանձրոյթով պիտի նայի այն ուղղութեամբ, որ այնքան շատ կը հետաքրքրէ ձեզ, պիտի բարձրացնէ ափը եւ պիտի վանէ նեղացուցիչ ճանճը, որ յուլօրէն կը լէշ թեւերը՝ անոր մեծկակ քիթը իբրեւ օդակայան ծառայեցնելով, եւ ի վերջոյ պիտի հազայ՝ իր ներկայութեամբ ձեզ զգացնելու թէ ամէն կորսուած վայրկեան աննպաստ պիտի ազդէ համին վրայ՝ անոր պղտոր ու սեւ ստեղծագործութեան վրայ:

Իսկ եթէ կ'ուզէք որ Մանուկ բոլորովին ինքզինքէն ելլէ, քիչ մը պաղ ջուր դրէք սուրճին մէջ: Այն ատեն՝

— Հէփթէն Պ... լախը, պիտի պոռայ ան, եւ իր այդ գայրոյթին մէջ պիտի հայհոյէ ձեզմէ վերջը եկող յաճախորդին՝ թէեւ ան մեղք մը ունեցած չըլլար ...

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՇԱՆԱԿԱԼԻՑ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

— o —

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 յուլիս).

— «Խորհրդային կառավարութեան անակնկալ մէկ որոշումով՝ Համայնավար Երիտասարդներու Միութիւնը, որ Կոմսոմոլ կը կոչուի, կը դրկուի քաղաքական կազմակերպութեան մը իրաւունքներէն, կը դադրի փաստօրէն համայնավար կուսակցութեան մէկ թեւն ըլլալէ եւ կը դառնայ տեսակ մը մարդկան ակումբ՝ դաստիարակելու համար Խորհրդային Միութեան մէջ ապրող բոլոր երիտասարդներն ու պատանիները անխտիր:

Ստալինի գլխաւոր գործակիցներէն մէկը՝ Ա. Անդրէեւ այս որոշման առթիւ իր արտասանած ճառին մէջ չափով մը լոյս սփռած է այս անսպասելի փոփոխութեան շարժառիթներուն վրայ: Ան ըսած է ի միջի այլոց, թէ ժամանակն է որ Կոմսոմոլը դադրի համայնավար կուսակցութիւնն ընդօրինակելէ եւ անոր նման ուժ մը ըլլալ ձգտելէ: Անդրէեւ յիշեցուցած է, թէ Խորհրդային երկիրներու 37,000,000 երիտասարդներէն միայն 3,623,000ն են որ կ'անդամակցին Կոմսոմոլին: Անդրէեւ մասնաւորապէս շեշտած է որ Կոմսոմոլի անդամները այսուհետեւ պէտք է բացարձակապէս խուսափին քաղաքական գործունէութենէ եւ ինքզինքնին ամբողջովին նուիրեն Խորհրդային բոլոր երիտասարդներու, պատանիներու եւ երեխաներու դաստիարակութեան գործին:

Կը թուի թէ երկու հիմնական պատճառներ ստիպած են Խորհրդային կառավարութիւնը այսքան արմատական ձեւով մը փոխելու Կոմսոմոլի բնոյթն ու նպատակը:

Առաջինն այն է, որ Ստալին կը վախնայ, թէ Կոմսոմոլը կրնայ վըտանգաւոր մրցակից մը դառնալ բուն համայնավար կուսակցութեան եւ ժամանակի ընթացքին նոյնիսկ փորձ ընել իր ձեռքն առնելու իշխանութիւնը: Մանաւանդ վերջին տարիներս Կոմսոմոլի երիտասարդները բաւականին անկարգապահ եւ ըմբոստ տրամադրութիւններ երեւան կը բերէին զանազան առիթներով: Կիրովի սպանութենէն յետոյ, կասկածելի տարրերէ ազատուելու համար, պէտք եղաւ նոյնիսկ բուն համայնավար կուսակցութեան մէջ հիմնական «զտում» մը կատարել եւ անդամներու կէսէն աւելի դուրս քշել կուսակցական շարքերէն: Բնական է, որ «զտման» նման աշխատանքի մը ստիպողական պէտք կար նաեւ Կոմսոմոլի մէջ: Եւ ահա Ստալին, փոխանակ սովորական զտում մը կատարելու, գրչի մէկ շարժումով կ'ուզէ բոլորովին անվնաս դարձնել ամբողջ Կոմսոմոլը եւ զայն կը զրկէ քաղաքական իրաւունքներէ:

Երկրորդ պատճառը պէտք է փնտռել Խորհրդային Միութեան սպառնացող պատերազմի վտանգին մէջ: Ստալին եւ իր գործակիցները չէին կրնար չանդրադառնալ այն տխուր փաստին, որ երկրի երիտասարդութեան միայն մէկ պզտիկ մասը անմիջապէս կապուած է Խորհրդային իշխանութեան հետ եւ ներշնչուած համայնավար իտէալներով եւ որ պատերազմի մը պարագային Կոմսոմոլէն դուրս մնացած երիտասարդութեան ոչ-համայնավար ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կրնայ փորձանք դառնալ:

Անկասկած Ստալին կ'ուզէ հետեւիլ Մուսոլինիի եւ Հիթլերի տուած օրինակներուն: Այս վերջինները, ինչպէս յայտնի է, կազմակերպած են իրենց ամբողջ երիտասարդութիւնը ֆաշիստական կամ նացիական դրօշակի տակ: Խորհրդային երկրի ու իշխանութեան պաշտպանութեան համար Ստալին պարզապէս փորձ կ'ընէ այժմ կազմակերպելու ոչ թէ Խորհրդային երիտասարդութեան մէկ պզտիկ մասը միայն, այլ ամբողջը»:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Լիսէ Ռոլէնի վերջերս կարգի բոլոր քննութիւններուն «փոխ տ'էքսէլանս» ստացած է 16 տարեկան շատ ուշիմ Հայորդի մը՝ Յարութիւն Ջուլհակեան, զաւակը Փուլէլիի որբանոցին տնօրէն Պ. Յակոբ Ջուլհակեանի:

Իր ընդունակութիւններուն համար, վարժարանի տնօրէնութիւնը ամբողջական «պուրս» մը յատկացուցած էր քանի մը տարիէ ի վեր:

Քննութիւններուն մէջ պատուաւոր տեղեր բռնած են նաեւ ուրիշ երկու երիտասարդներ՝ Ներսէսեան եւ Խանճեան:

Անցեալ օր, Փըրշինկի մարզադաշտին վրայ «Աշխատաւորական Մարզական Միութեան» կազմակերպած մրցումներուն դաշտ եւ սկաւառակ նետելու ախոյենութիւնը դարձեալ շահած է հայրենակից Խաչկեանը:

×

Պ. Պետրոս Եղիազարեան յաջողութեամբ աւարտած է Ռէնի հողագործական վարժարանի դասընթացքը, ստանալով ճարտարագէտի վկայական:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (51)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— • —

— Գիտնաս թէ որքա՜ն գործ ունիմ մինչեւ ընթրիք. նու, շուտ ըրէ հայրիկ: Դեռ մազերս պիտի լուամ ... ժամը եօթնին ֆրանսուհի մօտիստան պիտի գայ զիս հագուեցնելու ... Մայրիկը ի՞նչ գործի է, անշուշտ ամէն բան պատրաստ ... Հա, ի՞նչ պիտի ըսէիր որ ... տէ շուտ ըսէ ... մէկ ... երկու ... երեք ...

— Սոնիա՛, աղջիկս,— դէմքի թեթեւ խոժոռումով սկսաւ Պետր Կարպովիչ,— Սոնիա՛ ...

— Ո՛ւյ, գիտեմ, գիտեմ՝ ի՞նչ պիտի ըսես նորէն: Հասած աղջիկ ... տասնըինը տարեկան ... լրջօրէն պէտք է խօսիլ, ծանր շարժիլ, մատը քունքին դրած՝ ապագայի մասին մըտածել ... Տեսնողներն ի՞նչ կ'ըսեն ... Ո՛ւհ, հայրիկ, շատ ալ հոգս ... Այսօր ծննդեանս տարեդարձն է եւ չեմ ուզեր որ դուն ալ տրամադրութիւնս փճացնես, ինչպէս Վարդանը: Ա՛յ, այսօր ազատ աղջիկ եմ, տանը թագուհին ու ամէնքդ պէտք է հպատակիք հրամաններուս:

Ու ոտքը գետին զարկաւ: Իրր թէ թէ խոժոռած՝ հօրը նայելով հրամայեց.

— Հիմա ժպտէ, տեսնեմ, բայց ժպտէ, այնպէս կ'ուզեմ ես ... ա՛յ, այդպէս:

Այլ եւս խնդուքը պահելու անկարող, մեծաշառաչ ծիծաղով մը փրթկաց Պետր Կարպովիչը՝ կրծքին սեղմած Սոնիան—կատուիկս, անգին աղջիկս:

Աղջկան քմայքներուն սովոր, Պետր Կարպովիչի համար այդ պահերը մասնաւոր գրաւչութիւն ունէին սակայն: Հազիւ թէ հայր ու աղջիկ օր մը օրանց լուրջ խօսակցութիւն մը ունեցած ըլլային իրարու հետ: Հայրը, իր առեւտրական գործերով, քլըպով եւ պաշտօնական մարդոց ընդունելութիւններով կ'անցընէր օրը: Նախաճաշի սեղանին վրայ միայն կը հանդիպէր աղջկան: Բայց այդ հանդիպումը այնքան կարճատեւ կ'ըլլար, որ սովորական խօսակցութեան մը սահմանէն դուրս չէր գար: Պետր Կարպովիչը կը գոհանար Սոնիայի զեղուն զգացումներու քիչ մը շատ ցուցական արտայայտութիւններով: Այդքանը բաւական էր, իսկ մնացածը մօրը պարտականութիւնը, որ միակ աղջկանը հոգը ունէր:

Պետր Կարպովիչը, աղջկան գիմնազիան աւարտելու պատճառով, որոշած էր այդ օրը լուրջ խօսակցութիւն մը ունենալ Սոնիայի հետ: Ժամանակն հասած էր որ աղջիկը որոշ չափով մը ծանօթանար հօրը ծրագիրներուն հետ. վերջապէս խոժ երեխայ մը չէր Սոնիան, տասնըինը տարեկան հասուն աղջիկ մը:

— Հիմա մտիկ ըրէ, աղջիկս:

— Զուկի մը պէս համր, մտիկ կ'ընեմ,— քրքջաց Սոնիան,— բայց հոգիս հանեցիր, շուտ ...

— Զար սատանայ,— քմծիծաղով մը շարունակեց Պետր Կարպովիչը,— կարծեմ ըսելիքէս աւելի կը սպասես ուրիշ բանի մը ...

— Ե՞ս, օ՛, ի՛նչ զրպարտիչ ես, հայրիկ,— որպէս թէ հօրը խօսքէն նեղուած՝ յօնքերը կիտեց Սոնիան.— ի՛նչ չար ես,— ու անմիջապէս վերջը սակայն, անկարող՝ զգացած հետաքրքրութիւնը զսպելու, ծիծղուն աչքերուն յառած շարունակեց.— Ասո՛ւչ հայրիկս ... կամաց մը ականջիս փսփսա ի՞նչ է որ ...

Պետր Կարպովիչ, առանց աճապարելու, սկսաւ գրպաններուն մէջ պահուած բան մը փնտռել: Եւ որպէս թէ անկարող գտնելու՝ ինքնիրեն սկսաւ մրմռալ.

— Հը՞, չըլլի թէ կորսնցուցած եմ ... էս գրպանս դրած էի ... չորս հազար հինգ հարիւր րուբլի ... ամբողջ հարստութիւն մը ... Ի՞նչ ալ գեղեցիկ մանեակ մըն էր,— ու յանկարծ որպէս թէ յիշելով պահած տեղը, բաճկոնի ներքին գրպանէն դուրս բերաւ կաշեպատ սիրուն տուփ մը,— ահա, վերջապէս գտայ:

— Տո՛ւր, տուր տեսնեմ,— ուրախութենէն եւ անհամբերութենէն թռչկոտելով՝ Սոնիան կ'աշխատէր հօր ձեռքէն տուփը խլել.— Հայրիկ ջան, մէկ տեսնեմ:

Երբ հօր ձեռքէն տուփը առնելով՝ Սոնիան բացաւ զայն, հիացած՝ վայրկեան մը անշարժ մնաց կեցած տեղը:

— Օ՛, հայրիկ,— ու չկրցաւ շարունակել:

Աչքերը յառած մնացին տուփի մէջ դրուած մանեակին: Բազմաթիւ ադամանդներով զարդարուած, գեղեցիկ կառուցուածքով, եռանկիւնաձեւ մանեակ մըն էր:

— Օ՛, հայրիկ,— եւ յուզումէն դողացող ձեռքով մանեակը հանեց ու ոսկէ բարակ շղթան անցուց վզէն:

Ի՞նչ յիմար էր ինք, դահլիճին մէջ անշուշտ հայելի չկար, ու Սոնիան վայրի այծեամի մը արագութեամբ դահլիճէն դուրս՝ սանդուխներէն վեր վազեց իր առանձնասենեակը, մինչ Պետր Կարպովիչը ետեւէն կը պոռար.

— Սոնիա, եկուր, Սոնիա ... խօսելիք ունիմ ...

Քիչ անց Սոնիան վերադարձաւ դահլիճը ուրախութենէն ճառագայթող դէմքով ու հօրը մօտ նստելով հարցուց.

— Տես, հիմա մտիկ կ'ընեմ՝ ի՞նչ պիտի ըսէիր ինծի:

Պետր Կարպովիչ, մանուածապատ նախաբանէ մը վերջ, անցաւ բուն ըսելիքին: Աշխատելով չխրտչեցնել աղջիկը՝ ան իր կարեւոր ըսելիքները կը հասկցնէր կողմնակի ակնարկութիւններով: Գիտէր թէ աղջիկը դիւրաբորբոք էր եւ յանկարծ լուցկիի մը նման կրնար բռնկիլ ու այրել ամէն ինչ:

Սարէն ձօրէն խօսելէ վերջ, խօսքը բերաւ հասցուց Սոնիայի մօտաւոր ապագային: Անշուշտ, իր աղջիկը խելօք հասկցող աղջիկ մըն է: Հիմա արդէն դպրոցը աւարտած՝ պիտի մտածէ նոր կեանքի մասին: Հարստութիւն, գեղեցկութիւն, երիտասարդութիւն՝ առոնք անառարկելի առաւելներ են աղջկան երջանկութեան համար: Կը մնայ միայն, որ յարմարաւոր երիտասարդ մը գտնուի: Իսկ այդ մասին ալ անշուշտ Պետր Կարպովիչը կը մտածէ:

— Բայց, հայրիկ ...

Առանց ձգելու, որ աղջիկը լրացնէ միտքը, հայրը շարունակեց խօսիլ: Անշուշտ, իրեն յայտնի է Սոնիայի եւ Վարդանի մտերմական կապը, որ երեխայութենէ սկսած է: Ինք, ի հարկէ, ոչինչ դէմ չունի: Շատ բնական է, որ գրեթէ մէկ ընտանիքի մէջ մեծցած երեխաները՝ քոյր եղբօր նման իրար սիրեն: Շիտակը՝ ինքն ալ շատ կը հաւնի Վարդանին, որ մեծցած է իր ծունկերուն վրայ: Բայց Սոնիային հիմա հարկաւոր է կեանքի ընկեր մը, ամուսին մը: Այդ արդէն բոլորովին ուրիշ բան է:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

—«Անօգուտ է պատրանքներ սնուցանել ելքի մասին։ Եթէ ապստամբները չյաջողին դժուար պիտի ըլլայ խուսափիլ զինուորական դիկտատուրայէ մը։ Եթէ կառավարութիւնը յաղթական ելլէ, անշուշտ աւելի դէպի ձախ պիտի հակի, եւ այն ատեն ամբողջովին դերի պիտի դառնայ յեղափոխական յոր-ձանքին»։

«Տէպա» կը փորձէ Ֆրանսայի համար դաս մը հանել այս դէպքէն, ըլլալով Թունդ հակառակորդ Ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան։ Իսկ ձախակողմեան թերթերը կը ծափահարեն Սպանիոյ հանրապետականներուն յաղթանակը, անխնայ ձաղկելով ապստամբութեան պատասխանատուները։ Այս առթիւ Իւմանիթէ կը պահանջէ բանտարկել Ֆրանսայի փաշիստութեան վարիչները, առաջին էջին վրայ արտատպելով երկու ազգայնական թերթերու հետեւեալ խօսքերը.

— «Սեպտեմբերէն սկսեալ նոր բան կը խոստանանք ձեզի»։ (Ֆրանսիսք, 19 յուլիս)։

— «Տակաւին արիւնահեղութիւններ տեղի չունեցան, բայց պիտի ըլլան հոկտեմբերի մօտերը»։ (Նասիօնալ, 16 յուլիս)։

Ի՞նչ բսաւ ներքին նախարարը

Երէկ հաղորդած էինք թէ ներքին նախարարը, Սալանկրօ, հետեւեալ ազդարարութիւնը ուղղած էր ընդդիմադիրներուն, Լիլլի ճառին մէջ.— «Եթէ փորձեն տապալել կառավարութիւնը, այն ատեն վիճաբանութիւնը պիտի շարունակուի փողոցին մէջ։»

Կարգ մը թերթեր չէին հրատարակած այս խօսքերը, Հավասը հաղորդած չըլլալով։ (Այսպէս հաղորդած էր Աժանս Ռատիօ)։ Նախարարին վերագրուած խօսքերը խոր յուզում պատճառած ըլլալով, ներքին նախարարութիւնը հարկ դատեց ճշդել թէ միայն Հավասի զեկոյցը վաւերական է։ Իբրեւ պատասխան նոր հարցումներու, յայտարարուեցաւ թէ նախարարը միայն սա խօսքը արտասանած է.— «Ներկայ պարագաներուն մէջ, Ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան անկումը կրնայ խռովութիւններ յարուցանել փողոցի մէջ»։

Ազգայնական երեսփոխան մը որոշած է հարցապնդում ուղղել երեսփ. ժողովին մէջ։

Ո՞վ պիտի յարձակի Անգլիոյ վրայ

Փոթորկալի տեսարաններ պարզուեցան Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ, երկուշաբթի օր, երբ ազգ. պաշտպանութեան ընդհ. զեկավարը տեղեկութիւններ կը հաղորդէր նոր սպառազինութեանց մասին։ Աշխատաւորականները ուժգնօրէն յարձակելով, հարցուցին թէ որո՞ւ դէմ կ՚ըլլան այս պատրաստութիւնները, ո՞վ պիտի յարձակի Անգլիոյ վրայ։ Նախարարը զայրանալով պատասխանեց.— «Կ՚իմանաք, երբ այս ժողովը ռմբակոծուի»։

Եւ աւելցուց.— «Պաշտպանութիւնն է մեր բոլոր ռազմագիտական ծրագիրներուն նպատակը։ Պաշտպանութիւնը ձեր տուներուն եւ ձեր ուտելիքին»։ Մինչ կառավարութեան կուսակիցները կը ծափահարէին, աշխատաւորականները սկսան ոռնալ.— «1914ի պատմութիւնն է որ կը կրկնուի»։ Իսկ նախարարը միշտ կը պնդէր թէ իրենց նպատակը միայն եւ միայն պաշտպանողական է։

Նեղուցներու պայմանագրին ստորագրութիւնը

Ինչպէս գրած էինք երէկ, երկուշաբթի, 20 յուլիս, տեղի ունեցաւ Նեղուցներու նոր պայմանագրին հանդիսաւոր ստորագրութիւնը, Մոնթրէօյի մէջ։

Առաջին անգամ է որ յետպատերազմեան դաշնագրի մը զինուորական տրամադրութիւնները կը վերաքննուին օրինապէս։ Նոր պայմանագիրը կը ճշդէ մարտանաւերու անցքի պայմանները, թէ պատերազմի եւ թէ խաղաղութեան ատեն եւ Թուրքիոյ իրաւունք կուտայ անմիջապէս վերազինելու Նեղուցները։ Իտալիա մասնակցած չըլլալով խորհրդաժողովին, ազատ է նոր պայմանագիրը ստորագրելու եւ կամ առանձին դաշնագիր մը կնքելու նոյն հիման վրայ։

Նախապէս ծրագրուած էր պայմանագրին ստորագրութիւնը կատարել Շիյեօնի (Շիլօն) դղեակին մէջ, բայց զիւանագէտ վարիչը դիտել տուաւ թէ այդպիսի բան մը չարաշուք հանգամանք պիտի ունենայ։ Պատմութիւնը կ՚ըսէ թէ այս դղեակին մէջ վերջին անգամ դաշնագիր ստորագրուած է 13րդ դարուն։ Արդ, այն բոլոր աւատապետ պարոնները որ ստորագրեցին դաշնագիրը, յետոյ կախուեցան ... Նոր պայմանագիրը կատարելապէս գոհացում կուտայ Թուրքիոյ պահանջներուն, ազատելով զայն շարք մը կաշկանդումներէ։

Խրախճանք Թուրքիոյ մէջ

Նեղուցներու վերազինման համար գոյացած համաձայնութիւնը մեծ խանդավառութիւն պատճառեց ամբողջ Թուրքիոյ մէջ եւ շռնդալից ցոյցեր սարքուեցան, պայմանագրին ստորագրութեան առթիւ։ Թրքական բանակը հանդիսաւորապէս տիրացաւ Տարտանէլի երկու ափերուն։ Այս առթիւ ծաղկեպսակներ դրուեցան Թուրք եւ օտար զինուորներու գերեզմաններուն վրայ։

*** Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ Նեղուցներու երկու ափերուն հանդիսաւոր վերագրաւումէն վերջ, 11 մղոն տարածութեամբ գետին մը արգիլուած գօտի հռչակուեցաւ, եւ անմիջապէս պիտի վերազինուի։ Երէկ, երեքշաբթի, փակուեցան բոլոր կառավարական պաշտօնատունները եւ հայրենասիրական ցոյցեր կատարուեցան ամէն կողմ։ Այս առթիւ ճառ մը խօսեցաւ Աթաթիւրք, ժողովուրդին առջեւ։

** Թուրքիոյ վարչապետը պաշտօնապէս հաղորդեց Էնկիւրիի իտալական դեսպանին թէ չեղեալ կը համարուին Միջերկրականի մասին կնքուած համաձայնութիւնները եւ թէ Թուրքիա որ եւ է երաշխաւորութիւն չի պահանջեր։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՔՈՒՏԻ ՖՈՆՍԻԿԻ յուլիս 15ի վիճակահանութեան մէջ, 1903ի շրջաբերութենէն 490,561 թիւը 50,000 ֆրանք շահեցաւ, իսկ 1911ի շրջաբերութենէն 34,131 թիւը՝ 100,000 ֆրանք։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ զսպելու համար, նոր միջամտութիւն մը փորձեց Էմիր Ապտուլլահ, Անդրյորդանանի վեհապետը։ Յարձակումները կը շարունակուին երկրին զանազան մասերուն մէջ։ Մուսուլ - Հայֆա նաւթուղին ալ վտանգուած ըլլալով, անգլիական զինուորներ ինչպէս եւ արաբ ցեղապետներ հսկողութիւն կը կատարեն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Պրիւսէլի «Նեմրութ» խումբը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. Յ. ԱՐԹԻՆԵԱՆԻ ընտանիքին եւ պարագաներուն, անոր մահուան առթիւ։ Ընկեր Արթինեան Սալնոյ Ջորի Ուրտափ գիւղացի, 1920ին Հայաստանէն անցաւ Պուլկարիա եւ յետոյ Պրիւսէլ, ուր կ՚ապրէր 11 տարիէ ի վեր։ Ջորս տարի սրտի հիւանդութենէ տառապելէ յետոյ, անդարձ բաժնուեցաւ եւ թաղուեցաւ յուլիս 15ին, ձգելով 4 անչափահաս զաւակներ եւ այրի կին, 40 տարեկան էր եւ Նախկին կամաւոր։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ՔՈԼՕՄԲԻ Արամ ենթակոմիտէի ընդհանուր ժողովը վաղը հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ Ընդ. ժողովի օրակարգի հարցերու քննութիւն։ Ներկայ կ՚ըլլայ լիազօր ընկեր մը։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 24 յուլիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանի մէջ։ Օրակարգ՝ Ընդ. ժողովի օրակարգերու քննութեան շարունակութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընդհանուր ժողովը տեղի կ՚ունենայ 23 յուլիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Դրօշակ ընկերութեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse, կարեւոր օրակարգ, շարունակութիւն նախորդ ժողովի։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ-ԺԷՌՕՄԻ ՎՐԷԺ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

26 յուլիս, կիրակի ամբողջ օրը, Պ. Ցար. Գմպըլեանի ագարակին մէջ։ Փափաքողները կրնան առաւօտէն գալ իրենց ճաշը միասին բերելով։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Ս. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ**

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. **Հ. ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ**

ԵՐԳ, ՆՈՒԱԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ, ԶԱՒԵՇՏ ԵՒ ՊԱՐ։

Պիտի նուագէ ՓԱՓԱԶԵԱՆ նուագախումբը։

Պիտի երգեն Պ. Հ. Համբարձումեան եւ Օր. Վերա Պանտիկեան։

Պիտի արտասանէ Պ. Ս. ՊԷՇԿԷՕԹԻՒՐԵԱՆ

Ինչպէս նաեւ Օր. Ե. Անտօնեան, Օր. Ա. Խօզեան, ընկ. Մ. Դաւիթեան եւ Պ. Ա. Սանտալեան։ Ֆանթէզի Պ. Վ. ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ կողմէ։

Միաժամանակ մասնակցութեամբ Պոմոնի ՇԱՆԹ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ

Ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ եւ անուշ ջուրի լոգանք։

ՄՈՒՏՔ 3 Ֆրանք։

ԾԱՆՕԹ.— Շաբիթրեն առնել թիւ 5 հանրակառքը եւ իջնել Լա Պառօնի Շաթօ կոմպէր չհասած։ Ֆութպօլ խաղացողները կրնան իրենց խաղի հագուստներով եւ գնդակներով ներկայ ըլլալ եւ խաղալ մինչեւ կէսօր։

ՊՈՒԼԻ ԽՄԲՈՒՄ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէի կողմէ

26 յուլիս, կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ երեկոյեան 8

Լա Մուշ կոչուած գեղատեսիլ անտառին մէջ, պաղ ջուրի ափին մօտ։

Հայկական եւ եւրոպական պարեր։

կը մասնակցի Տէսինի ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖԱՆՖԱՌԸ

որ պիտի նուագէ հայկական եղանակներ։

Զովացուցիչ ըմպելիներ, ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։

Մուտք եւ երթեւեկութիւն 3 ֆր.։

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ.— Օթօպիւսները կը մեկնին փլաս-կիշառէն առաւօտեան ժամը 9—10 եւ 11.30ին, իսկ կէսօրէ վերջ ժամը 1.30—2ին։ Երեկոյեան վերադարձը կը սկսի ժամը 7ին։

Անձրեւի պարագային հանդէսը կը յետաձգուի յաջորդ կիրակի օրուան։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Ռոմանի Ա. խումբի կողմէ

26 յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ թուականը։

Դպրոցական առաւօտի հանդէս

Պոմոն-Սէն-Ժիւլիէն Ծաղկոց-Մանկապարտէզի

26 յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Պոմոնի «Վարանդեան» սրահին մէջ,

Նախագահութեամբ Մարսէյլի Հոգեւոր Առաջնորդ

ԳԵՐ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ. ԽԱԶԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

Բանախօսութիւն, երգ, պար, արտասանութիւն

Մանկապարտէզի փոքրիկներուն կողմէ։

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆր., անչափահասներու՝ 1 ֆր.։

ՄԻՍԱՔ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ, DOCTEUR ES-SCIENCES

կը ստանձնէ ամէն տեսակ իրաւական եւ վարչական գործեր, հպատակութեան գործողութիւններ, վարկային գործառնութիւններ։ Պաշտպանութիւն դատարաններու առջեւ։ Ամէն կարգի թուղթերու խմբագրութիւն։ Ելմտական խնդիրներ։ Վարձակալութեանց զեղչ։ Հարկերու յայտարարութիւն։ Խնդրագիրներու եւ նամակներու խմբագրութիւն։

Դիմել չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը ժամը 4–6, Գրատուն Հրանտ Սամուէլ 51 Rue Mr. le Prince, Paris (6)։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՊԱՆԵԷ-ՔԱՇԱՆԻ Յառաջդիմասէր Միութիւնը տարեկան ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր երկսեռ անդամները, 1 Օգոստ. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, դպրոցի սրահին մէջ։ Օրակարգ՝ տարեկան զեկոյց եւ հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։

ԿԻՒՐԻՆՑԻ բոլոր հայրենակիցները կը հրաւիրուին հայրենակցական ընդհանուր հաւաքոյթի մը, 26 յուլիս կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 2ին, 15 rue des Bois, մէթրօ փլաս տէ ֆէթ։

ՎԱՐՁՔՈՎ ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ Է

Պոմոն-Սէն-Ժիւլիէնի «Վարանդեան» սրահը՝ թատերական ներկայացումներու, հարսանեկան հանդէսներու, նշանախօսութեան, երեկոյթներու եւայլ կարգի ձեռնարկներու համար։ Պայմաններուն տեղեկանալու համար դիմել ժիրայր Տէր-Վարդանեանի, 50 Bld. Beaumont Beaumont St. Julien։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Մեր աշխատակից Կ. ՄԷՀԵԱՆի

ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ

ՊԶՏԻԿ ՄԵՂՔԵՐ

(Նորավէպեր)

Հրատ. «Հորիզոն»ի, Թեհրան։

Գին՝ 5 ֆրանք։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Դրօշակ» ընկերութեան սրահը, որ կահաւորուած է արդիական ճաշակով, կը գտնուի հայաշատ թաղերու մօտ, 5 rue de l'Eclipse, տրամադրելի է բոլոր կազմակերպութիւններուն դիւրամատչելի գիներով։

Թէյասեղանի համար	100 ֆր.։
Հանդէսի	100 »
Հանդէս (զաւեշտով)	150 »
Հրապարակային բանախօս.	100 »
Նշանտուք	100 »
Հարսանիք	150 »
Թատրոն	200 »
Ժողով	13 »

Սրահը վարձելու համար դիմել՝ լուսանկարիչ Ա. Փէօչէեանի, 11 Place Jules Guesde, Marseille։

ԱՄԵՆԱՅՆ ԱՄԷՆԷՆ ՇՔԵՂ

ԲԱՑՕԹԵԱՅ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Տեղի կ՚ունենայ 2 Օգոստոս, կիրակի, ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

ERMITAGE de LONGCHAMPի մէջ, **(Bois de Boulogne)**

Մուտք 10 ֆր. եւ առաջին consommationը ձրի։

Պիւֆէի գիները նմանապէս զեղչուած։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Պրուսա-Սէօլէօզի «Արեւելք» Վերաշինաց Հայր. Միութեան Փարիզի եւ շրջանի Մասնաճիւղին կողմէ

26 յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

Robinsonի օդասուն անտառին մէջ, Grands Arbres, Maison Fiquet

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Danse claquette par M. JAQUET, Fantaisie par LAMANIÈRE & Cie.

Թանկօի մրցում։ Առաջին հանդիսացող զոյգին այրը կը ստանայ մէկ զոյգ կօշիկ, իսկ կինը ռապ մը։ Ներկաները պիտի շարժանկարուին Պ. Մելիքեանի կողմէ։ Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը։

Հրաւիրուած են օտարներ։

JAZZ AUDISIO, արեւելեան եւ հայկական նուագ։

ՃՈԽ ԵՒ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ։

Տոմսերը կը ծախուին վերաշինաց միութիւններու մօտ։

Ծախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆր.։

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ.— Փօրթ տ՚Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան։

Դաշտահանդէս Մարսէյլի մէջ

կազմակերպուած Մարսէյլի Ամասիոյ, Մարզուանի եւ շրջանի Հայր. Երկսեռ Միութեան կողմէ

տեղի կ՚ունենայ 26 յուլիս, կիրակի ամբողջ օրը, իգնոյեան եղբայրներու օդասուն ագարակին մէջ,

Trois-Luc Trav. du Roi-de-Pique

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Դերասաններ՝ Տէր եւ Տիկ. ՂԱԶԱՐԵԱՆներ կը բերեն իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ)

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 23 ՅՈՒԼԻՍ
JEUDI 23 JUILLET 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3172

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԼՊՐԾՈՒՆ ՃԱՄԲՈՒ ՄԸ ԶՈՀԸ

Միայն Մոսկուայի մեղքը չտեսնենք, երբ կը վերլուծենք Աղասի Խանջեանի անձնասպանութեան պատճառները,— գոնէ այն երեւոյթները որ առաջնորդեցին այդ եղերական վախճանին:

Մոսկուա — խորհրդային իշխանութիւնը — իր դերն է որ կը կատարէ, շոյելով, շփացնելով եւ յետոյ խորտակելով զանազան արժէքներ, համաձայն իր հայեցողութեան եւ օրուան պահանջներուն:

Ան իր վարդապետութեան գիտելիքներն է որ կը փորձէ տկարներու եւ անճարներու գլխուն, անսասան պահելու համար իր միահեծան իշխանութիւնը:

Ձգելով կախարդական ցանցի մը մէջ, միշտ ամուր պահելով իր Թաթը, Մոսկուան իր «ընտրեալ»ները անզգալաբար կը մղէ, կը խրէ ճամբու մը մէջ, որ ոչ ելք ունի, ոչ ալ նահանջի գիծ: Անգամ մը որ ինկար այդ ճամբուն վրայ, պիտի քալես անընդհատ, ուզես — չուզես: Իսկ եթէ ըմբոստացար, խօսելով արդարութեան կամ իրաւունքի մասին, մինչեւ անգամ յիշեցնելով խորհրդային նշանախօսքերը, — դժուար չէ գուշակել վախճանը:

Կրնա՞ք համրել գոնէ վերջին տասը տարիներու զոհերը, առանց ազգի, սերունդի կամ տարիքի խտրութեան:

Միշտ անհանգիստ եւ մտավախ, Սթալին դեռ վերջերս ահազանգ հնչեցնել կու տար իր մունետիկներուն եւ թերթերուն, «ընդդէմ զառածման եւ ինքնահանգստացման»:

Կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, «Պրաւդա», յունիս 9 թուակիր խմբագրականի մը մէջ, նոր դաւադրութիւններ վերագրելով «սոցիալիզմի թշնամիներ»ուն, եւ յատկապէս յիշելով Թրոցքին եւ Զինովիեւը, կ՚ազդարարէր բարձրաձայն.

— «Ընկեր Սթալինը ամբողջ կուսակցութեան կոչ կ'ընէ փութաջան պարտիզպանի նման գուրգուրալ եւ աճեցնել խորհրդային մարդոց բազմամիլիոն ցեղը: Բայց ատոր հետ միասին, իւրաքանչիւր բոլշեւիկ պէտք է գիտնայ տեսնել այն վնասատու թունաւոր մոլախոտերը, զորս փութաջանութեամբ եւ յաջողութեամբ կը տնկէ թշնամին եւ որոնք անողոքաբար արմատահանելու եւ ոչնչացնելու է խորհրդային իշխանութիւնը: Վառօդը պէտք է չոր պահել: Թշնամին խորամանկ է եւ անոր հանդէպ ցոյց տրուած արթնութիւնը պէտք է եռապատկել, տասնապատկել: Ոչ մի զառոզացում, ոչ մէկ ինքնահանգստացում: Աւելի բարձր՝ յեղափոխական սրատեսութիւնը: Պայքարը դեռ չէ վերջացած: Արթնութիւն եւ դարձեալ արթնութիւն»:

Տարաբախտ Խանջեանը դեռ այն վիճակին կամ յանդգնութեան հասած չէր, որպէսզի «թշնամի» համարուէր եւ յանդէր անխուսափելի վախճանին,— վտարում, աքսոր կամ բանտարկութիւն:

Մինչեւ հիմա քաղուած տեղեկութիւնները կը հաստատեն որ ան հարուածը ստացաւ գլխուն կամ սրտէն, չկրցաւ արժեցնել իր յատկութիւնները, պարտուեցաւ իր իսկ հովանաւորներուն դաւադրութեամբ,— եւ ուզեց իր արիւնով քաւել կորուստը:

Բայց, արդար չէ միայն Մոսկուայի վզին փաթթել այս ողբերգութեան մեղքը:

Աղասի Խանջեանի բարոյական խորտակման պատասխանատու են, նաեւ, անոնք որ աստուածացուցին զայն, տեղի — անտեղի, եւ գետնէն կտրեցին անոր ոտքերը:

Բազմութիւն մը կը կազմեն այդպիսի տարրերը, Երեւանի մէջ գտնուին թէ արտասահման:

Թողունք Երեւանը եւ խօսինք արտասահմանի մասին:

Ի վերջոյ ճշմարտութիւն չէ՞ որ, «Հայաստանասէր» կոչուած խառնիճաղանճ մը յամառեցաւ ջուրը պատէն վեր հանել, մթագնելով Աղասի Խանջեանի եւ ուրիշներու աչքերը, առանց ըմբռնելու իրականութիւնը եւ առանց որ եւ է բարոյական թեւարկութիւն ընծայելու անոր:

Տարաբախտ անձնասպանը կրնա՞ր հաւատալ թէ ուժ ունի իր կռնակը, Կովկասի եւ արտասահմանի մէջ, անոր համեմատ քաղաքականութիւն վարելու եւ գոնէ նուազագոյն պահանջներ արժեցնելու համար:

Ունէ՞ր այն գիտակցութիւնը, թէ արթուն աչքեր, աշխատաւոր այլ տարադիր բազմութիւններ կը հսկեն իր վրայ, որպէսզի չշփոթէր սուտերն ու իրականութիւնը:

Ըսել կ'ուզենք թէ՝ երբ հէքեաթներ կը հիւսուէին եւ փառաբանութեան տաղեր կ'երգուէին, առանց նկատի առնելու ծուռն ու շիտակը, արդարն ու անարդարը, մարդիկ վեց տարուան մէջ գոնէ վեց ժամ խորհեցա՞ն թէ լպրծուն ճամբու մը վրայ կը նետեն իշխանաւորը:

Մանրամասնութիւններ կը պակսին, բայց եթէ կարելի ըլլար կարդալ մարդոց հոգին, տարակոյս չկայ թէ Աղասի Խանջեան խորհած պիտի ըլլայ, ճակատագրական պահուն,— «Տէ՛ր, փրկէ զիս բարեկամներէս, կրնամ գլուխ ելլել թշնամիներուս հետ»:

Արդարեւ, բարեկամներ էին որ կերան իր գլուխը, գետնէն կտրելով ոտքերը:

Մինչդեռ, եթէ Հայկական Արտասահմանը կազմէր սրատես եւ կուռ ճակատ, եթէ ունենար հասուն գիտակցութիւն եւ կարենար երեւալ հաւաքական դիմագծով, իբրեւ բարոյական ազդակ, ապահովաբար ոչ Մոսկուան, ոչ ալ Թիֆլիսը այնքան տմարդի եւ անտարբեր դիրք բռնած կ'ըլլային Հայաստանի տարրական պահանջներուն հանդէպ: Եւ Խանջեանն ալ ողջ մնացած կ'ըլլար:

Կամ գոնէ, այն սփոփանքը կ'ունենար թէ՝ ինք մինակը չէր որ մոլորեցաւ, իյնալով թեւաբեկ եւ ուղեկորոյս:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՊԱՆԻՈՅ ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ ԴԷՊԻ ՄԱՏՐԻՏ

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ՀԱՐԱՒԷՆ ԵՒ ՀԻՒՍԻՍԷՆ

150,000 հանրապետական զօրքեր կը ջանան կասեցնել յառաջխաղացութիւնը

Հաղորդակցութիւնները խանգարուած ըլլալով, կարելի չէ օրը օրին ըստոյգ տեղեկութիւններ ստանալ Սպանիոյ խռովութեանց մասին: Վերջին լուրերու համաձայն, ապստամբները ոչ միայն խորտակուած չեն, այլեւ յառաջ կը խաղան դէպի Մատրիտ, հիւսիսէն եւ հարաւէն, երկու զօրաւոր բանակներով: Կռիւները աւելի սաստկացած են եւ օրերու խնդիր է ապստամբներուն կամ կառավարական բանակին պարտութիւնը:

Հիւսիսէն Մատրիտի վրայ կը քալէ բանակ մը, որ օժտուած է արդիական սպառազինութիւններով եւ կը գտնուի զօր. Մոլայի հրամանատարութեան տակ: Այս բանակին միացած են Նավարրոյի շրջանին գիւղացիները, բոլորն ալ զինուած: Հանրապետական կառավարութիւնը 150,000 զինուոր ղրկած է այս բանակին դէմ, կասեցնելու համար յառաջխաղացութիւնը: Կը կարծուի թէ վճռական ճակատամարտը պիտի մղուի Մատրիտի հիւսիսակողմը, 40 մղոն հեռու, լեռնային շրջանի մը մէջ: Զօր. Մոլայի բանակը գրաւեց Սան Սէպաստիանօն, որ կը գտնուի Ֆրանսական սահմանին վրայ: Ապստամբները գրաւած են սահմանամերձ ամբողջ տարածութիւնը եւ կը քալեն դէպի Պիլպաօ:

Իսկ հարաւէն յառաջ կը խաղայ Զօր. Ֆրանչիսքօ Ֆրանքօ, որուն կեդրոնն է Սէվիլլա քաղաքը: Արքայական եւ ֆաշական ուժերը յաջողած են իրենց ետեւէն քաշել հազարաւոր սպառազէն գիւղացիներ: Հեռագրի մը համաձայն, Զօր. Մոլայի բանակը յաջողած է գրաւել Հօչքայի, Սարակոսայի, Ալավայի, Ասթուրիայի, Կալիցիոյ, Անտալուզիոյ, Նավարրոյի նահանգները եւ ամբողջ Քաթալոնիան, բացի Պարչելոնա քաղաքէն: Այժմ բանակը յառաջ կը խաղայ երեք թեւերով: Հիւսիսային Սպանիոյ գիւղացիները խանդավառութեամբ ընդունելով ֆաշական բանակը, ամէն կողմ կը պարզեն արքայական դրօշը՝ կարմիր եւ դեղին: Միայն Նավարրոյի մէջ 14,000 ֆաշականներ եւ արքայականներ միացած են Զօր. Մոլայի բանակին:

Իսկ 8000 սպառազէն գիւղացիներ Լէրիտայէն եւ 4000 հոգի ալ Սարակոսայի շրջանէն միացած են ապստամբներուն: Սալամանքայի հիւսիսակողմը, Զամորայի մէջ 6000 կարմիր հանքագործներ պարտութեան մատնուեցան, գերի ձգելով իրենց հրամանատարը, զօրավար մը: Զօր. Մոլա դրօշի տակ առած է շոգեկառքի բոլոր պաշտօնեաները, հիւսիսային Սպանիոյ մէջ: Հեռագիր մը կը տեղեկացնէ թէ Մատրիտէն ճամբայ ելած կարմիր զօրագունդ մը գերի բռնուած է, կարճ կռիւէ մը վերջ: Ապստամբները բազմաթիւ օդանաւեր ձեռք անցուցած ըլլալով, թռուցիկներ կը ցրուեն ժողովուրդին, որպէսզի անձնատուր ըլլայ: Սան Սէպաստիանոյի բոլոր օտարականները քշուեցան դէպի Ֆրանսական սահմանագլուխ:

Ինչպէս ըսինք, 150,000 հոգինոց հանրապետական բանակ մը Մատրիտէն ճամբայ ելած է, կասեցնելու համար ապստամբներուն յառաջխաղացութիւնը: Վճռական ճակատամարտին կը սպասուէր երէկ: Ապստամբները կը փորձեն պաշարել մայրաքաղաքը: Կ'ըսուի թէ բոլոր կամուրջները եւ ջրմուղները օդը հանուած են, մայրաքաղաքի ճամբուն վրայ, 60 մղոն տարածութեամբ:

Օտարականներու իրարանցումը

Կատաղի կռիւներ տեղի ունեցան արեւելեան ծովեզերքին վրայ, Վալենցիոյ ապստամբներուն եւ Պարչելոնայի հաւատարիմ զօրքին միջեւ: Բոլոր կամուրջները քանդուած էին կառավարական զօրքին կողմէ: Կ'ըսուի թէ Պարչելոնայի մէջ կառավարութիւնը արտօնած է որ համայնավարները վարեն քաղաքը, կռիւներու ընթացքին: Կորուստները կարելի չէ հաշուել: Միայն Պարչելոնայի մէջ 200 հոգի սպաննուած եւ 3000 հոգի վիրաւորուած են: Ալճեզիրասի մէջ սպաննուեցան 119 հաւատարիմ զինուորներ, երբ կը փորձէին ցամաք ելլել: Զրոյցի մը համաձայն, ռուսական նաւ մըն ալ մասնակցած է սպանիական Մարոքի ծովեզերքին ռմբակոծութեան: «Այս պարագան կ'ապացուցանէ թէ սպանիական նախորդ կառավարութիւնը դաւաճանած է եւ ծունկի եկած՝ Մոսկուայի դիկտատորներուն առջեւ»:

Տասը սպանիական մարտանաւեր կը յածին Ճիպրալթարի նեղուցին մէջ, սպասելով կառավարութեան հրահանգին: Կառավարական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ այս մարտանաւերուն մէջ ձերբակալուած են հարիւրաւոր սպաներ եւ թէ հրամանատարութիւնը կը գտնուի նաւազներուն ձեռքը: «Խայմէ Ա.» յածանաւուն մէջ երեք սպաներ սպաննուեցան, երբ նաւազները կը փորձէին ձերբակալել: Կառավարութիւնը հրամայեց «ծովային հանդիսաւոր թաղում մը» կատարել:

**** Անգլիական, Ֆրանսական եւ ուրիշ մարտանաւեր կը հսկեն սպանիական ջուրերուն մէջ, իրենց հպատակներուն պաշտպանութեան համար: Ամերիկեան կառավարութիւնն ալ գրահաւոր մը եւ յածանաւ մը ղրկեց, պաշտպանելու համար հպատակները որոնք ահ ու դողի մատնուած են: Ամէն օր եւ ամէն ժամ հարիւրաւոր փախստականներ կը հասնին ֆրանսական սահմանագլուխ: Առջի օր 400 անգլիացի փախստականներ հասան ութ ինքնաշարժներով եւ ուրիշ միջոցներով: Քաղաքական փախստականներ Ֆրանսա կ'անցնին լեռնային ճամբաներէ: Այս փախստականներուն մէջ կը գտնուին բազմաթիւ պաշտօնատարներ:*

**** Ճամբորդներու պատմութեան համաձայն, կառավարութիւնը անխնայ կը պատժէ ըմբոստ զինուորները, որոնցմէ շատեր անմիջապէս հրացանի բռնուած են, «կեցցէ՛ Սպանիա» պոռալով: Զօր. Փրատօ, օդանաւային նախարարութեան վարիչը, ապստամբներուն ձեռքը ինկած ըլլալով, այս վերջինները կը սպառնան հրացանի բռնել զայն, եթէ կառավարական օդանաւերը ռմբակոծեն բաց քաղաքները:*

Զրոյցի մը համաձայն, կռիւները վերսկսած են սպանիական Մարոքի զանազան քաղաքներուն մէջ, որ կը գտնուին ապստամբներուն ձեռքը:

**** Փախստական սպանիացի մը թռուցիկ հրատարակած ըլլալով Պիարիցի մէջ, սպանիական կառավարութեան դէմ, Պորտոյի նահանգապետութիւնը ազդարարեց թէ արգիլուած է որ եւ է քարոզութիւն իր հողին վրայ:*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՍԿՑՈՂԻՆ ՇԱՏ ԲԱՐԵՒ

— *«Ազգային զգացումը բնական է մեր մէջ. քանի որ մենք մեզ կը համարենք Ֆրանսայի շարունակողները:*

Երբ Կարլ Մարքս կը գրէ թէ աշխատաւորները հայրենիք չունին, ըսել կ'ուզէ թէ անոնք պէտք է նուաճեն հայրենիքը, նուաճելով իրենց դասակարգին ազատութիւնը:

Հայրենիքի գաղափարը կը զարգանայ բանուոր դասակարգի սրտին մէջ, քանի աշխատաւորները կը գիտակցին թէ կ'ազատին քաղաքական եւ տնտեսական հարստահարումէ:

... Համայնավարները մէկ թիզ չեն լքեր իրենց դիրքը: Մենք ազգային ենք ինչպէս միջազգային ենք, որովհետեւ համայնավար ենք»:

Բառախա՞ղ. ոչ, հատուած մը՝ *Իւմանիթէի* առաջին էջէն: Յօդուածագիրը՝ Վայեան Քութիւրիէ, երեսփոխան, հրապարակագիր եւ ղեկավար:

Ուրիշ հատուած մը, նոյնքան նշանակալից.

— *«Մենք իրատեսներ ենք, ամբաստանուած՝ մեր երկրի հողին վրայ: Մենք ամպերու մէջ չենք ապրիր»:*

Եւ այսպիսի արտայայտութիւններ, ամէն օր, թերթին բոլոր սիւնակներուն մէջ, ապացուցանելու համար թէ համայնավարները այնքան ալ սարսափելի հրէշներ չեն. թէ անոնք ալ ունին հայրենիքի գաղափար եւ ազգային տենչեր. թէ կ'ուզեն որ իսկապէս «Ֆրանսան Ֆրանսացիներուն» հայրենիքը դառնայ:

Չէք մոռցած, անշուշտ, իրենց ճառերն ու գրութիւնները՝ Ժան տ'Արքի, եռագոյն դրօշի, «Մարսէյեզ»ի, Յուլիս 14ի եւ ուրիշ ազգ. նուիրականութեանց մասին: Բոլորն ալ՝ նոյն իմաստով.

—Անոնք ձեզի չեն պատկանիր, այլ մեզի, աշխատաւոր դասակարգին, Ֆրանսացի ժողովուրդին, Ազգին (միշտ գլխագիր):

Միւս կողմէ, տասը տարեկան մանուկն անգամ գոց բրած է իրենց հռչակաւոր նշանախօսքը.

— «Մենք կը պահանջենք հզօր, ազատ եւ երջանիկ Ֆրանսա մը»:

Ի՞նչքան բնական կը թուին այս բոլորը, երբ կը կարդաս... ֆրանսերէն, ու կը բաղդատես մեր հայատառ հրատարակութեանց հետ, Երեւանի թէ արտասահմանի մէջ:

Բայց միայն Փարիզի մէ՞ջ է որ համայնավարները սկսեր են «կլորցնել ծայրերը»:

Կարդացէք Մոսկուայի թերթերը եւ անոնց հայատառ թարգմանութիւնները, եւ պիտի համոզուիք թէ այնտեղ ալ մարդիկ այն չեն ինչ որ երէկ:

Ահա *Պրաւդան*, հայ - լուսաւորչական խմբագրականով մը,— «Հայրը» 11 յունիս).

— *«Այն հայրը որ հեշտութեամբ է թողնում իր երեխաներին, մեղաւոր է ե՛ւ նրանց առջեւ, ե՛ւ սոցիալիստական պետութեան առջեւ, որ վստահացել է նրան երեխաներին: Ամուսնութեան ու ընտանիքի նկատմամբ ցուցաբերուող թեթեւամիտ վերաբերմունքը վատ վկայութիւն է տալիս հօր մասին, որպէս քաղաքացու»:*

Բաղդատեցէք այս «կարմիր» տեսակէտները՝ մեր կարմրուկներու սաւառնաթեւ մարգարէներուն հետ...

ՎԱՀԷ

ԽԱՆՋԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

«Պոսլեդնիա Նովոստի», Փարիզի ռուսական օրաթերթը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Աղասի Խանջեանի անձնասպանութեան առթիւ (21 յուլիս).

— *«Խորհրդային հանրապետութեանց մէջ, կուսակցութեան կեդր. կոմիտէներու քարտուղարները այնպիսի բարձր իրաւասութիւններ կը վայելեն ինչպէս նախայեղափոխական շրջանի նահանգապետները: Այդ քարտուղարները Խ. Միութեան դիկտատորին փոխարքաներն են:*

Արդ, Աղասի Խանջեանի անձնասպանութեան լուրը կեդր. կառավարութեան պաշտօնաթերթին հասեր է միայն երեք օր յետոյ, այն ալ ոչ թէ ուղղակի Երեւանէն, այլ Թիֆլիսի միջոցաւ: Ի՞նչ է պատահեր Երեւանի մէջ, անթե՞լը դադրած է, հեռագրական հաղորդակցութիւնը ընդհատուա՞ծ է Մոսկուայի եւ Հայաստանի միջեւ: Եւ ինչո՞ւ Հայաստանի փոխարքային անձնասպանութեան պէս արտակարգ դէպք մը կը տպուի իբրեւ մանրատառ ծանուցում: Արդեօք հետաքրքրական չէ՞ թէ ինչու անձնասպան է եղեր ամբողջ հանրապետութեան մը կառավարիչը: Եւ ի՞նչպիսի «հակայեղափոխական տարրերու դէմ պայքարելու քաջութիւն չէ ունեցեր»:

Աւելորդ չէ յիշել որ Ա. Խանջեան վերջերս գացեր է Մոսկուա եւ ի մէջ այլոց մասնակցեր է կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի այն լիագումար նիստին, ուր կը վաւերացուէր նոր սահմանադրութեան նախագիծը: Հայաստանի կեդր. կոմիտէի քարտուղարին վիճակը այդ լիագումար նիստին մէջ եղած է չափազանց փափուկ եւ դժուար: Ինչպէս յայտնի է, համաձայն նոր սահմանադրութեան, կը ջնջուի Անդրկովկասի Դաշնակցութիւնը, բայց անփոփոխելի կը մնան Անդրկովկասեան հանրապետութիւններու ներքին սահմանները: Այդ սահմանները գծեց Օրժոնիկիձէն այն ատեն, երբ Լէնինի համար չափազանց դժուար էր իր իշխանութեան հետ հաշտեցնել Ազրբէջանցիները եւ Վրաստանը մաքրել Մենշեւիկներէն: Ան երկու խնդիրներն ալ լուծեց մասամբ ի հաշիւ Հայերու: (Այս առթիւ կը յիշէ Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի կցումը Ազրբէջանին): Ստալինի սահմանադրութեան յանձնաժողովը որոշեց լուծել Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնը: Սակայն սահմանադրութեան 24րդ յօդուածով, Նախիջեւանի հանրապետութիւնը և Լեռնային Ղարաբաղը կը հռչակուին իբրեւ Ազրբէջանի բաղկացուցիչ մասերը: Խանջեանը պէտք է տար իր համաձայնութիւնը: Սակայն ճիշդ է երեւակայել թէ ինչպէս դիմաւորեցին Մոսկուայէն վերադարձողը:

Համաձայն թերթերու տուած տեղեկութեանց, Խանջեան նորէն Երեւանէն շունչը առեր է Մոսկուա, յետոյ նորէն դարձեր է Երեւան, եւ այնտեղ վերջ տուեր է իր կեանքին: Գուշակել թէ ինչպէս յանկարծ Հայաստանի մէջ երեւան եկաւ «հակայեղափոխութիւնը» — կարելի է: Կարելի է եւ ըմբռնել թէ ինչո՞ւ հայ Խանջեանը «քաջութիւն չունեցաւ» հաշուեյարդարի ենթարկելու «Հակայեղափոխութիւնը»: Բայց ի՞նչ եզրակացութիւն կարելի է հանել «խօսքի, մամուլի կատարեալ ազատութեան եւ ամէնէն ժողովրդապետական» կարգ ու սարքի մասին, որ հռչակուեցաւ այդ նոյն սահմանադրութեամբ ...

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ *առջի օր նիստ գումարելով, զեկոյց մը լսեց քաղաքական կացութեան մասին եւ յետոյ նկատի առաւ ներքին խնդիրներ, մասնաւորապէս ապրուստի սղութիւնը: Առեւտրական նախարարը կարգ մը օրինագիծներ մշակած է, մանր եւ միջին առեւտրականներու պաշտպանութեան համար:*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ռուսաստանի խորհրդային կառավարութիւնը կը պարտաւորուէր ազգային քաղաքականութեան մէջ առաջնորդուիլ այն սկզբունքներով, որոնք յայտարարուած էին «Ռուսիոյ ժողովուրդներու իրաւունքները» հրովարտակին մէջ։ Անոր գլխաւոր կէտերն էին.—

Ռուսաստանի ժողովուրդներու հաւասարութեան եւ վեհապետական իրաւունքներու ճանաչում։

Ռուսաստանի ժողովուրդներու ազատ ինքնորոշման իրաւունք՝ մինչեւ անջատում եւ անկախ պետութեան կազմաւորում։

Ազգային ամէն տեսակ առանձնաշնորհներու եւ սահմանափակումներու վերացում։

Ռուսաստանի սահմաններու մէջ բնակող ազգային փոքրամասնութիւններու եւ ազգագրական խմբաւորումներու ազատ զարգացման ապահովում։

Այս հիմնական սկզբունքները մաս կը կազմեն նաեւ նոր սահմանադրութեան։ Այդ նոյն ոգիով կառուցուած է Խորհ. Միութեան պետական շէնքը Խորհրդային ազգային քաղաքականութեան ամբողջ իմաստը խտացուած է սահմանադրութեան նախագծի 17րդ յօդուածի մէջ.— «Դաշնակցային իւրաքանչիւր հանրապետութեան կը վերապահուի Խորհ. Միութեան կազմէն դուրս գալու ազատ իրաւունք»։

Խորհ. Միութիւնն ալ կազմուած է «Խորհրդային անկախ հանրապետութիւններու կամաւոր միացումով»։ Մինչեւ նոր սահմանադրութեան հրատարակուիլը Խորհ. Միութեան կ'անդամակցէին երկու դաշնակցային հանրապետութիւններ՝ Ռուսաստան եւ Անդրկովկաս։ Դաշնակցութիւն (ֆէտերասիոն) կը նշանակէ «միութիւն, կամաւոր միացում»։

Այս բոլորը կը հաստատեն հիմնական ընդհանուր դրութիւն մը,— Խ. հանրապետութիւններու կամաւոր միացում եւ անջատուելու ազատ իրաւունք։ Ուժի, զէնքի իրաւունքը կը ջնջուի եւ կը նուիրագործուի ազատ կամքի իրաւունքը։

Եթէ հարցին մօտենանք արտաքին երեւոյթները նկատի առնելով, պէտք է ընդունինք որ համայնավարները ճշգիւ գործադրած են հրովարտակին սկզբունքները եւ ազգային քաղաքականութեան մէջ առաջնորդուած են «վսեմ» գաղափարներով։ Սակայն երբ կը թափանցենք այդ քաղաքականութեան խորը, մեր առջեւ բոլորովին տարբեր պատկեր կը ներկայանայ։ Պատմութիւնը ցոյց կու տայ, որ Ռուսաստանի խորհ. կառավարութիւնը ազգային քաղաքականութեան մէջ առաջադրած է մէկ հիմնական նպատակ,— վերահաստատել ամբողջ Ռուսաստանը։

Ի՞նչպէս տեղի ունեցաւ նախկին ռուսապատկան հողերու միացումը։

Ռուսաստանի մէջ խորհրդային վարչաձեւ հաստատուեցաւ 1917ի հոկտեմբերին, Ուկրայնան խորհրդայնացաւ 1919 յունուարին, Ճերմակ Ռուսիան՝ 1919 մարտին, Անդրկովկասը՝ 1920—21 (1920ի ապրիլին՝ Ազրբէջանը, 1920ի դեկտեմբերին՝ Հայաստանը եւ 1921 փետրուարին Վրաստանը)։ Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնը հաստատուեցաւ 1922 դեկտեմբեր 13ին, իսկ Խորհ. Միութիւնը կազմուեցաւ 1923 յուլիս 6ին։ Սկզբնական շրջանի Խորհ. Միութեան մաս կը կազմէին Ռուսաստանի դաշնակցային հանրապետութիւնը, Ուկրայնան, Ճերմակ Ռուսիան եւ Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնը։ 1925ին, առանձին հանրապետութիւններու վերածուելով, Խ. Միութեան անդամակցեցան Թուրքմէնիստանը եւ Ուզբէկստանը, իսկ 1929ին նաեւ Խ. Տաճիկստանը։

Նախ պէտք է նկատի առնել, որ նախկին Ռուսաստանի սահմաններու մէջ գտնուող երկիրներէն եւ ոչ մէկը խորհրդային վարչաձեւ է ընդունած յօժարակամ։ Ամէն տեղ ալ խորհ. իշխանութիւն է հաստատուած ռուսական կարմիր բանակին ուժով։ Կը բաւէ յիշել միայն Հայաստանի օրինակը։ Ահա թէ ինչ կ'ըսէր հանգուցեալ Միասնիկեանը Հայաստանի Խորհուրդներու անդրանիկ համագումարին մէջ.

—«Ասում են թէ Հայաստանի խորհ. կառավարութիւնը ի՞նչ կառավարութիւն է, որի գլխին Ռուսաստանի կարմիր բանակն է կանգնած, բայց ո՞վ կ'ուրանայ որ մենք ենք նրան կանչել, որովհետեւ մենք մեր սեփական ուժերով իսկոյն ազատագրուել չէինք կարող»...

Նոյն ձեւով են «ազատուած» նաեւ Ուկրայնան, Ազրբէջանը եւ Վրաստանը։ Զէնքի զօրութեամբ խորհ. կարգ ու սարք հաստատելով, նախկին Ռուսաստանի որոշ մասերուն մէջ, Մոսկուան փորձեց պատերազմի իրաւունքով գրաւել նաեւ նախկին ռուսապատկան հողամասերը։ Յայտնի են ռուսական կարմիր բանակի կողմէ մղուած անյաջող կռիւներն ընդդէմ Լեհաստանի, Մերձպալթեան երկիրներու եւ Ֆինլանտայի։ Մինչեւ այսօր ալ Ռուսաստան չէ հրաժարած Պեսարաբիան վերստանալու միտքէն։ Այս բոլոր փաստերը կ'ապացուցանեն, որ Ռուսաստանի խորհ. կառավարութիւնը կը հետապնդէր «ռուսական հողերու հաւաքման» գաղափարը։

Խորհրդային ընդհանուր վարչաձեւ մը հաստատելով Ուկրայնայի, Ճերմակ Ռուսիոյ եւ Անդրկովկասի մէջ, Ռուսաստանի Խորհ. իշխանութիւնը առաջին առթիւ ամուր հիմքերու վրայ է դրած իր իրաւական գերիշխանութիւնը այդ երկիրներուն վրայ։ Նորակազմ խորհ. պետութեան հետ անմիջապէս Ռուսաստանը կը հաստատէր ռազմական եւ տնտեսական միութիւն, ստորագրելով հետեւեալ տրամադրութիւններն ունեցող դաշնագիր մը.—Համաձայն դաշինքին, Ռուսաստանին կը յանձնուէր վարել ըստորադրող կողմին երկրի պաշտպանութիւնը, ժողովրդային տնտեսութիւնը, արտաքին առեւտուրը, ելեւմուտքը, աշխատանքի, հաղորդակցութեանց եւ թղթատարական հեռագրային գործավարութիւնները։ Ցետագային Ռուսաստանի յանձնուեցաւ նաեւ դաշնակից պետութիւններու արտաքին քաղաքականութիւնը վարելու իրաւունքը։ Ցարեւման դաշնագիրեր Ռուսաստանը ստորագրեց 1920 սեպտ. 30ին Ազրբէջանի, 1920 դեկտ. 28ին Ուկրայնայի, 1921 յունուար 16ին Ճերմակ Ռուսիոյ, 1922 սեպտ. 30ին Հայաստանի եւ ապա Վրաստանի հետ։

Կազմելով Խորհ. Միութիւնը, Մոսկուան վերը յիշուած դաշնագիրներու ոգին պահեց անխախտ եւ այդ սկզբունքներու հիման վրայ միացուց առանձին հանրապետութիւնները կեդրոնական մէկ իշխանութեան տակ, ուր ռուսական գերակայութիւնը այնքան ակներեւ է։ Նոր սահմանադրութիւնն անգամ կեդրոնական իշխանութեան (Մոսկուային) կը վերապահէ դաշնագիրներուն մէջ մատնանշուած գործերը վարելու բացարձակ իրաւունքը։ Գոյութիւն ունեցող խորհրդային հանրապետութիւնները մի անալով, արտաքին աշխարհին առջեւ կը ներկայանան իբրեւ մէկ պետութիւն։ Արտաքին յարաբերութեանց ընթացքին Խորհ. Միութեան փոխարէն շատ յաճախ կը գործածուի Խորհ. Ռուսաստան բնորոշումը։ Իսկ Մոնթրէօյի խորհրդաժողովին մէջ Լիթվինովը հանդէս կուգար Ռուսաստանի անունով։ Անգամ մը յայտարարեց, որ եթէ ընդունուէին անգլիական առաջարկները, Ռուսաստանը ետ կը մղուի դէպի Կատարինէ Մեծի ժամանակաշրջանը։

Հետաքրքրական է գիտնալ, թէ իրենք ռուս համայնավարները ի՞նչ շահ կը տեսնեն Ռուսաստանի համար խորհրդային ազգային քաղաքականութենէն։

Նոր սահմանադրութեան մասին Վորոնէժ արտասանած իր ճառին մէջ, Կալինին կը պատմէ, թէ ցարական շրջանին այլազգի ժողովուրդները թշնամի էին Ռուսաստանին եւ «ռուս բառը շատերու համար ատելի էր դարձած»։Իսկ հիմա այդ ժողովուրդներուն մէջ ատելութեանը եւ թշնամանքին յաջորդած է «յարգանք եւ սիրոյ զգացում դէպի ռուս ժողովուրդը եւ ռուսական մշակոյթը։ Այդ կը պարտինք համայնավար կուսակցութեան վարած ազգային քաղաքականութեան» («Պրաւտա», յուլիս 6)։

Այսպէս, Խորհ. Միութեան անուան տակ վերականգնելով Ռուսաստանի սահմանները եւ հաստատելով Մոսկուայի գերիշխանութիւնը, ռուս համայնավարները յաջողած են նաեւ այլազգի ժողովուրդներուն «սէր եւ յարգանք» ներշնչել դէպի ռուս ժողովուրդը եւ ռուսական մշակոյթը։

Եթէ ճիշդ է Կալինինի յայտարարութիւնը, ապա ի՞նչով բացատրել այն պարագան, որ օրինակ, Հայաստանի մէջ ամէնէն խիստ եւ տմարդի հալածանքի ենթարկուեցան բոլոր այն ղեկավար համայնավարները, որոնք փորձեցին պաշտպանելու իրենց երկիրը Ռուսաստանի ոտնձգութիւններէն (Աշոտ Յովհաննիսեան, Լուկաշին, Սաքօ Համբարձումեան, Մարտիրոսեան, Ս. Տէր Գաբրիէլեան, Ա. Երզնկեան, Այվազեան եւ շատ ուրիշներ)։

Իսկ թէ այդ «սէրը եւ յարգանքը» ինչպէս է պատուաստուած, կը բաւէ աչքի առջեւ ունենալ միայն Թուրքեստանի օրինակը։ Մինչեւ 1925 Թուրքմէնիստան, Ուզբէկստան եւ Տաճիկստան միասին կը կազմէին Թուրքեստանի ինքնավար հանրապետութիւնը, որ կը մտնէր Ռուսաստանի դաշնակցային հանրապետութեան սահմաններու մէջ։ Խորհ. իշխանութեան տիրապետութեան սկզբնական շրջանին, այդ երկիրները կատարեալ գաղթային վիճակի մէջ էին եղած եւ ռուս տարրը հոն վայելած է առանձնաշնորհեալ դիրք։ Ահա թէ ինչ կը գրէր այդ մասին «Էնբէկչի Խազախ» համայնավար թերթը իր 1928 յունուար մէկ թիւին մէջ.

— «Թէեւ յեղափոխութենէն անցած է տասը տարի, սակայն դեռ չեն վերացած ցարականութեան գաղթային քաղաքականութեան հետքերը։ Ռուսերը իբրեւ ուղղակի եւ օրինական յաջորդները հին ռուսական մեծապետական քաղաքականութեան, մինչեւ այսօր ալ Խազախները, Ուզբէկները եւ միւս ճնշուած ժողովուրդները կը նկատէին իրենցմէ վար»։

«Պրաւտա» 1920 յունիս 20ին կը գրէր հետեւեալը.— «Թուրքեստանի Ղըրղըզ Օրդայի մէջ նստած էր ինքնակալ Գերժոտը։ Անոր վայրագութիւններէն խոյս տուաւ ամբողջ Քըկըզ ժողովուրդը։ Այդ փախուստի ատեն ոչնչացաւ մէկ միլիոն մարդ»...

Սովի տարիներուն Թուրքմէնիստանի մէջ անօթութենէ մեռած են 1.444.000 մահմետականներ։ Այդ մասին Ռուսաստանի խորհ. կառավարութեան փոխ-վարչապետը կը գրէր.

— «Կարելի է ըսել, թէ այդ մեռնողները փրկեցին խորհրդային իշխանութիւնը, որովհետեւ եթէ այդ միլիոնաւոր անօթիները գային եւ մեզմէ պահանջէին իրենց բաժին հացը, այն ատեն ամէն ինչ կը կործանէր եւ քար քարի վրայ չէր մնար։ Ստիպուած ենք խոստովանիլ, որ թէեւ մենք չկերակրեցինք, սակայն անոնք փրկեցին ընդհանուր կացութիւնը» (Ռիսկուլով. «Յեղափոխութիւնը եւ Թուրքմէնիստանի բնիկ ժողովուրդը»։ Պետհրատ. Տաշքենդ, 1925)։

Որպէսզի Ռուսաստանը իր տիրապետութիւնը վերահաստատէ Միջին Ասիոյ մէջ, երկու միլիոնէ աւելի զոհեր է խլած տեղացի ժողովուրդներէն։ Տասն անգամ աւելի Հաբէշներու կորուստէն, երբ Իտալիան նուաճեց Եթովպիան։ Ի հարկէ, այդպիսի դաս առնելէ վերջ, այլազգի ժողովուրդները «սէր ու յարգանք» կը տածեն դէպի ռուս ժողովուրդը եւ ռուսական մշակոյթը...

Այս ընդհանուր ակնարկէն վերջ, անցնինք Անդրկովկասի հարցին։

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՏԵՍՈՒՉԻՆ ԳԱՆԳԱՏՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Ընկեր Կ. Գէորգեան, Սելանիկի Հորիզոնի խմբագիրը, որ Աթէնք էր գացած վերջերս, հետեւեալ տեսակցութիւնը ունեցած է Յունաստանի կրթական նախարարութեան նախակրթարաններու բաժնի վարիչին հետ։ Ինչպէս պիտի տեսնէք, այս պաշտօնատարը շատ գէշ տրամադրուած է հայ գաղթականութեան հանդէպ, մինչդեռ կրթական նախարարը աւելի բարեացակամ կ'երեւայ.—

Պ. Իզմիրլիս, կրթական նախարարութեան նախակրթութեան բաժնին պետը, անշուշտ մէկն է այն իրաւասու պաշտօնատարներէն, որոնց հետ խորհրդակցաբար, կրթական նախարար Պ. Լուվարիս, պիտի ջանայ լուծում մը գտնել հայկական վարժարաններու ծանրակշիռ հարցին համար։

Որ եւ է նախարարութեան մէջ, արդէն սպասարկութեանց պետերը ունին գերակշիռ դիրք եւ հեղինակութիւն, իրենց իրաւասութեանց ենթակայ խնդիրներու կարգադրութեան պարագային։ Նախարարը, ճիշդ է, առաջին պատասխանատու եւ հեղինակաւոր անձն է, բայց մնայուն պաշտօնատար չէ։ Անցորդ մը, որ կուգայ ու կ'երթայ։ Կը մնան պաշտօնատարները, սպասարկութեանց տնօրէնները, որոնք կը վարեն գործերը եւ եկող-գացող բոլոր նախարարները անոնց խորհուրդին կը դիմեն, հարցի մը շուրջ որոշում տալու պարագային։

Կը նշանակէ որ սպասարկութեանց տնօրէնները ամէն ինչ են նախարարութեան մը մէջ եւ առաւելապէս անոնցմէ կախում ունի բոլոր հարցերու կարգադրութիւնը։ Անոնք են որ զեկուցում կու տան եւ թելադրութիւններ կ'ընեն նախարարներուն եւ այս վերջինները, իրենց եղած ցուցմունքներուն համաձայն կը վճռեն ընդհանրապէս։

Այս իրողութիւնները ցոյց կու տան, որ մեր վարժարաններու հարցին այս կամ այն եղանակով կարգադրութեան մէջ ալ, կրթական նախարարին չափ կարեւոր դեր պիտի ունենան նախարարութեան պատկան սպասարկութեանց տնօրէնները։ Այս նկատումով ալ հարկ տեսնուեցաւ դիմել անգամ մը Պ. Իզմիրլիսին, եւ չօշափել վերջինիս տրամադրութիւնները, տալ անոր հարկ եղած բացատրութիւնները։

Պ. Իզմիրլիս, մօտաւորապէս քառն վայրկեան տրամադրեց մեզի։ Եւ ունեցանք երկար խօսակցութիւն մը։

Անոր ալ ներկայացնելով պատճէնը այն յուշագրին, զոր Պ. Նախարարին յանձներ էինք, ըսինք, որ հարցը կը վերաբերի հայ վարժարաններուն, որոնց մասին հրատարակուած է կրթ. խորհուրդին յունիս 15 թուակիր մէկ հրամանագիրը։

— Այո՛, ըսաւ Պ. Իզմիրլիս բաւական խիստ շեշտով մը, կրթական խորհուրդը ստիպուեցաւ այդ տնօրինութիւնը ընել, որովհետեւ դուք, Հայերդ, բացարձակապէս չէք ենթարկուիր կրթական օրէնքներուն եւ կը գործէք ինքնագլուխ։ Ոչ վարժարանը պահելու արտօնութիւն կ'առնէք եւ ոչ ալ կանոնաւորապէս յունարէն կը սորվեցնէք ձեր վարժարանները յաճախող աշակերտներուն, կան նոյն իսկ Փիրէայի մէջ հայ վարժարաններ, որոնք յունարէն դաս անգամ չեն տար։ Տասներեք տարի է որ կը շարունակուի այս կացութիւնը, որ պէտք է միանգամ ընդմիշտ վերջ գտնէ։ Դուք ալ պարտաւոր էք շարժիլ ա՛յնպէս, ինչպէս կը շարժին ուրիշները։ Դուք բացառութիւն չէք կրնար կազմել։ Մինչեւ այսօր հանդուրժեր ենք այս գոյավիճակին, բայց այսուհետեւ ո՛չ, կարելի չէ աչք գոցել։ Հրեաներն անգամ գանգատեցան, որ զիրենք այնքան սեղմումներու կ'ենթարկենք, իսկ Հայերը ազատ կը ձգենք, որ իրենց ուզածին պէս շարժին։ Մենք երկու չափ, երկու կշիռ չենք կրնար գործածել։ Նկատի ունեցէք, մանաւանդ որ Հրեաները յունահպատակներ են եւ փոքրամասնութիւն կը կազմեն, մինչ դուք ընդհանրապէս ոչ-հպատակ գաղթականներ էք։ Երբ օրէնքին կ'ենթարկուիք, այն ատեն մենք որ եւ է ըսելիք չենք ունենար...

Ռումբի մը պէս պայթեցաւ Պ. Իզմիրլիս իր յայտարարութեան մէջ, եւ պէտք է խոստովանիլ, որ իր խստութեամբ անակնկալի բերաւ մեզ։ Նախ քան իր դիտողութեանց պատասխանելը, խնդրեցինք իրմէ կարդալ մեր մատուցած յուշագիրը եւ այնուհետեւ բարեացակամ տրամադրութեամբ ներկայացնել հարցը Պ. կրթական նախարարին, երբ այս վերջինը, ըստ իր տուած խոստման, պիտի քննէ խնդիրը եւ պիտի աշխատի գտնել լուծման միջին ճամբայ մը։

— Ո՛չ, պատասխանեց Պ. Իզմիրլիս, անկեղծօրէն կ'ըսեմ ձեզի, որ ձեր տեսակէտը չպիտի պաշտպանեմ Պ. Նախարարին մօտ, այլ պիտի առաջարկեմ կիրարկել օրէնքը նաեւ ձեզ հանդէպ։ Ի հարկէ, Պ. Նախարարը ուզած կարգադրութիւնը կրնայ ընել, բայց նախարարները կուգան ու կ'երթան եւ ի վերջոյ եղած բոլոր կարգադրութեանց համար պատասխանատու մենք կը մնանք...

— Անշուշտ, ըսի ես խօսք առնելով, Հայերը երբեք չեն ուզեր անտեսել օրէնքներուն եւ արձակուած հրամաններուն։ Ըմբոստ եւ անհնազանդ տարր մը չէ հայ ժողովուրդը։ Եւ, ճիշդ օրէնքին յարմարելու համար է որ կ'ընենք այս դիմումները։ Եթէ մինչեւ այսօր, մեր համայնական վարժարանները օրինական արտօնութիւններ չեն ստացած իրենց գոյութեան եւ գործունէութեան համար, պատճառը այն էր որ հայ համայնքները, իբրեւ իրաւական անձ չեն ճանչցուած Յունաստանի մէջ։ Իսկ կրթական իշխանութիւնները, գիտնալով այս կարեւոր պարագան, հանդուրժած են մեր համայնական վարժարաններու գոյութեան եւ թոյլատրած են որ անոնք բաց մնան։ Արտօնագիր ստանալու օրինական պահանջին դէմ չենք կրնար ըլլալ։ Ցամենայն դէպս, առանց մասնաւոր արտօնագրերու ալ, մեր համայնական վարժարանները գտնուած են կրթական քննիչներու անմիջական հսկողութեան տակ եւ գործած են անոնց ցուցմունքներով։

«Ճիշդ չէ, Պ. տնօրէն, ձեր այն յայտարարութիւնը, թէ մենք յունարէն չենք սորվեցներ մեր աշակերտներուն, հայ վարժարաններու մէջ։ Իրողութիւնը ճիշդ հակառակն է եւ կարելի է ստուգել։ Ես Սելանիկէն կուգամ եւ հոն, մեր համայնական վարժարաններուն մէջ, եթէ ոչ աւելի գէթ հաւասար կարեւորութեամբ ու դասաժամերով ուսուցուած են յունարէն ու հայերէնը։ Այս է պատկերը նաեւ յունահայ այլ վարժարաններու մէջ։

«Իսկ, եթէ ձեր ըսածին պէս կան քանի մը վարժարաններ, ուր յունարէնը բնաւ չի դասաւանդուիր, այդպիսիները 5% համեմատութիւն մը անգամ չեն ներկայացներ։ Ցանցանք գործած են անշուշտ անոնք, այդպէս շարժելով եւ դուք բոլորովին ձեր իրաւունքին մէջն էք, օրէնքը պարտադրելու համար այդ կարգի զանցառու վարժարաններուն։

«Կը խնդրենք, սակայն, որ Հրեաներու ըրած դիտողութեանց պարագային նկատի ունենաք, որ անոնք իրենց վայելած օրինական առանձնաշնորհներով ենթարկուած են որոշ օրէնքներու, մինչ մենք այդպիսի օ-

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀԸ

(1914 — 1915)

2.— ԴԷՊԻ ՏԱՐՕՆ

Լուսաբաց էր, երբ Լօրթօն նստած տեղը քնացաւ, Փալապեխը թէյ կը պատրաստէր։

— Կարապետ, ինչո՞ւ չքնացար, հարցուցի ես։

— Է, Պարոն, ամէն օր գործս ի՞նչ է։ Եւ քաջալերուած նստաւ եւ իր «տետրերը»ը բացաւ։

Գիւղին մէջ դաւաճաններ կային իր դէմ. կառավարութիւնը անոնց միջոցաւ կ'ուզէր սպաննել տալ զինքը։ Ու աւելցուց.

— Պարոն Վռամեանը կնիքը դրկեց ինծի որ Վան երթամ, հիմա ես տեղէս չեմ էլնի, չուր մեր դաւաճան ռէսը չսպաննեմ։ Կը խնդրեմ, որ հրաման տաս, ես ինոր հախէն գամ...»։

Շատ համոզեցի, որ մինակ չմնայ այս անկիւնը, անմիջապէս մեկնի Վան միանալու հին ընկերներուն։Խոստովանական համաձայնութիւն մը տուաւ ու հեծնելով իր հրաշալի ձին ինկաւ առջեւս ու ետ ու առաջ քշելով առաջնորդեց մինչեւ Բաղէշի կիրճին բերան գտնուող «խան»ը։ Վերադարձի պահուն խիստ յուզուած էր։ Նորէն կրկնեցի պահանջս անմիջապէս Վան մեկնելու. կէս-խոստում տալով՝ ձին մտրակեց եւ անհետացաւ։ Զարգերէ առաջ խաբելով Բաղէշ տարին եւ բանտին մէջ սպաննեցին այդ մարդ-առիւծը։

Բաղէշը կը գտնուի դէպի հարաւ-Սղերդ տանող կիրճին մէջ. երկու կողմերէն պատնէշի մը պէս կերկարին հիւսիսէն հարաւ Կցցանի ու Խիզանի եւ միւս կողմէ Մօտկանի ամեհի լեռնաշղթաները։

Լօրթօն, հակառակ իր յարատեւ կենսուրախ բնաւորութեան, լուռ է, մռայլ եւ մտահոգ.

— Ինչո՞ւ չես խօսիր, Լօրթօ։

— Ի՞նչ խօսամ, պարոն, սիրտս հանգիստ չի. ափսոս մեր մամլաքեաթը... ես էլ պիտի գամ հետդ մինչեւ Մուշ. մինակ չեմ թողնի երթաս էս վայրենի տեղերից...։

Գէշ էր ազդած կիրճի մռայլ տեսքէն։ Հակառակ իր յաղթանդամ հասակին, Լօրթօն տպաւորուող էր եւ բուռն զգացումներ ունէր։ Արցունքով բաժնեցաւ ինծմէ. «Դաշնակցութեան աստուածը քեզի հետ» արտասանեց կերկերացող ձայնով ու վերադարձաւ Բաղէշէն։ Զայն ալ վերջին անգամ տեսայ...։

Բաղէշ մտայ ռուս-թրքական պատերազմի յայտարարութեան օրը. այդ օրն իսկ Խիզան Շէյխ Սայիտ Ալիի ըմբոստութիւնը ճզմած եւ անոր պարագլուխներէն Շէյխ Սէլիմը դեռ կը ճօճէր կախաղանին վրայ, քաղաքի հրապարակին մէջտեղը։ 70ը անցած, երկար մօրուքով ծերունի մը, որ գլուխը մէկ կողմի վրայ հակած՝ պարանէն կախուած էր։

Հայոց թաղին մէջ Սլաքի տունն էր (Արմենակ Յոխիկեան), ուր իջանք։

Սլաքը յեղափոխական հին երախտաւորներէն էր. շատ լաւ քրտագէտ, բազմիցս իբր գործակալ աշխատած էր քիւրտ զանազան աշիրէթներու, եւ գլխաւորապէս Հայտարանցի պետերէն Մուսթաֆա բէգի մօտ, որի բնակավայրը Տիատինի Միրզաջան գիւղն էր։ Բէգը եւ իր կինը մեր հաւատարիմ բարեկամներէն էին. հոն էր մեր զէնքերու փոխադրութեան գլխաւոր կայաններէն մէկը։ Սլաքը մեծ համբաւ կը վայելէր շրջակայ աշիրէթներու մէջ եւ շատ օգտակար եղաւ յեղափոխական գործին (*)։

Բաղէշի եւ շրջակայքի հայութեան վիճակը, Սլաքի պատմածներուն համաձայն, շատ լուրջ էր եւ վտանգաւոր։ Կառավարութիւնը համիտիէներու գունդերը լեցուցած էր քաղաքը, որոնք անիշխանութեան եւ թալանի կը մատնէին շուկան, որ Հայերու ձեռքն էր։ Նոյնիսկ Հայ թաղերն ալ սպառնալիքի տակ էին։ Նոյն վիճակը մերթ աւելի վտանգաւոր, կը տիրէր նաեւ հայ գիւղերու մէջ եւ ճամբաներուն վրայ։ Միւս կողմէ խստօրէն զօրահաւաքի ձեռնարկուած էր Հայերու, որոնց մէկ մասը, դաժան պայմաններու մէջ կաշխատցնէին ճամբաներու եւ նոր զօրանոցներու շէնքերու վրայ, միւս մասը կը ղրկէր դէպի հիւսիս։ Հայերու զօրահաւաքը չարաշահութեան եւ ապօրինութիւններու ենթարկուած էր։ Անխնայ բռնագրաւումներ սկսած էին Բաղէշի վաճառականներէն, եւն. եւն.։

Սլաքը եւ տեղական ընկերները պատմելով այդ բոլորը՝ խորհուրդ տուին այցելել նաեւ առաջնորդին ու անկէ վերջ կուսակալին։ Պէտք էին արդէն այդ երկու այցելութիւնները։

Առաջնորդ Սուրէն Գալէմեան երիտասարդ վարդապետ մըն էր, խոշոր, սեւ, վառվռուն աչքերով։ Դաշնակցութեան համակիրներէն չէր թէեւ, բայց այդ օրերուն անփորձ ու երիտասարդ վարդապետին համար քիչ օժանդակութիւն չէր ունենար իր քով օսմանեան խորհրդարանի անդամ մը, որուն առջեւ գոց չէին կուսակալի եւ ուրիշ կառավարական անձանց դուռները։ Նա ես թափեց իր դառնութիւնները, պատմեց իր դիմումներու մասին, որոնք բացարձակ ապարդիւն կը մնային։

Ստացայ տեղեկութիւններ եւ նկարագիրը նաեւ կուսակալին մասին։ Մուսթաֆա Ապտիւլ Խալիգը Իթթիհատի դպրոցէն ելած էր, կրթուած, փորձ, խիստ տակտով ու խորամանկ մէկն էր, կ'ըսէին, որ չէր հանդուրժեր Հայերուն։ Առաջնորդին հասկըցուցած էր թէ վարդապետը պէտք է որ բաւականանայ միայն հոգեւորական պաշտօնով, թէ Հայերը, իբրեւ օսմանեան երկրի քաղաքացիներ, արդէն կը վայելեն հաւասար իրաւունքներ, ուրեմն եւ պարտաւոր են ծառայել հայրենիքին ու կրել ծանրութիւնը։

Կուսակալը զիս ընդունեց որոշ յարգանքով, բայց խիստ վերապահ էր եւ սակաւախօս։ 40էն քիչ մը անց, մօրուքով, ոսկիէ ակնոցներու տակէն կը փայլէր իր սուր, որոնող հայեացքը, որ սակայն քիչ անգամ կը հանդիպէր աչքերուս։

Լսեց ինծի ուշադիր ու քաղաքավարի, ապա ըսաւ, թէ այդ բոլոր գանգատներուն տեղեակ է ինքը. կը ջանայ ապօրինի եւ անարդար դէպքերուն վերջ տալ, բայց դաժան պահանջը պատերազմի պէտք է որ բաւարարուի. բանակին զինուոր եւ պաշար են հարկաւոր, իսկ թիկունքէն կը պահանջէ կարգապահութիւն եւ ամէն տեսակի զոհողութիւններ. «Դուք մէկուս էք եւ ինծմէ աղէկ պիտի գիտնաք - աւելցուց նենգ ժպիտով մը — թէ նման պահերուն ինչ պարտականութիւններ կը ծանրանան ժողովուրդին վրայ։

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(*) Անոր մասին ժամանակին պատմած եմ Հայրենիք ամսագրի մէջ։

րէնքներ չունինք մեր վարժարաններուն համար: Օդին մէջ կը մնանք կախուած: Ցետոյ մի մոռնաք, որ եթէ Հրեաները հելլէն քաղաքացիներ են եւ փոքրամասնութիւն կը կազմեն, մենք ալ ժողովուրդ մըն ենք, որ մեր կրօնքով, մեր դարաւոր կապերով, մեր քաղաքակրթութեամբ, մեր անցեալով ու հասարակաց պայքարներով, բոլորովին եղբայրացած ենք յոյն ժողովուրդին հետ: Օրթոտոքս ժողովուրդ ենք եւ այդ ոգիով ալ կը կրթենք մեր զաւակները» ···

— Այո՛, ընդմիջեց Պ. Իզմիրլիս, օրթոտոքս էք, բայց միանգամայն նաեւ օտար կրօնական փրոփականտ կը մղէք ···

— Այդ եւս ճիշդ չէ, Պ. տնօրէն, այլադաւան՝ հայ կաթոլիկ կամ բողոքական տարրը եւ անոնց բացած նախակրթարանները շատ փոքր թիւ մը կը ներկայացնեն ամբողջ Յունաստանի մէջ: Եւ յետոյ, մենք չենք կարծեր որ այդ տեսակ փրոփականտի խնդիր մը գոյութիւն ունենայ: Այսուհանդերձ, եթէ իշխանութիւնները ունին ի ձեռին անվիճելի փաստեր, հաստատելու համար թէ կարգ մը հայկ. վարժարաններ այդ կարգի փրոփականտ կը մղեն, կառավարութեան ձեռքն է զանոնք փակելը: Մինչեւ հիմա մեր ըրածը եւ այսուհետեւ ալ մեր ընել ուզածը այն է, որ մեր զաւակները յունական առողջ դաստիարակութիւն ստանան, բայց եւ միաժամանակ հնարաւորութիւն տրուի անոնց սորվիլ իրենց մայրենի լեզուն, պատմութիւնն ու կրօնքը:

— Չէ՞ որ, յարեց Պ. Իզմիրլիս, դուք ձեր տուներուն մէջ, ձեր զաւակներուն հետ հայերէն կը խօսիք: Ատիկա բաւական չէ՞: Թող տան մէջ սորվին հայերէն խօսիլ, իսկ երբ կ'անցնին 5րդ եւ 6րդ դասարան, հոն ալ հայերէն գրել-կարդալ թող սորվին:

— Մի՞թէ սակայն, գործնական է այդ ձեւը եւ արդիւնք մը կուտայ Պ. տնօրէն: Եթէ կ'ընդունիք, որ հայ փոքրիկը պէտք է սորվի նաեւ իր մայրենի լեզուն, ապա ուրեմն այդ ուսումը պէտք է սկսի մանկապարտէզէն եւ նախակրթարանի առաջին դասարանէն, հաւասար կարեւորութեամբ ուսուցանելով անոր նաեւ յունարէնը: Որովհետեւ, դուք ալ պէտք է համաձայնիք մեզի հետ, որ մանկապարտէզի չորս եւ նախակրթարանի չորս, ընդամէնը ութ դասարաններու մէջ, իր անունը գրել իսկ չսորված հայ փոքրիկը, չի կրնար սորվիլ իր մայրենի լեզուն, 11 տարեկան դառնալէ եւ նախակրթարանի 5րդ դասարանը մտնելէ վերջ: Մեր ուզածը արտասովոր պահանջ մը չէ եւ կը կարծենք որ չի հակասեր Յունաստանի կրթական քաղաքականութեան: Օտարի աչքով մի նայիք մեզի, Պարոն տնօրէն: Մենք չենք ուզեր օրինազանց տարր մը նկատուիլ: Պատրաստ ենք ենթարկուելու ըլլալիք կարգադրութեանց, որոնք սակայն պէտք է համապատասխանեն մեր ցեղային-կրօնական դիմագծի պահպանման պահանջներուն:

«Նախարարութեան սեղանին վրայ ունիք արդէն յունահայ գաղութի կազմակերպման վերաբերող կանոնագրութեան նախագիծ մը, որ պատրաստուած է պատկան սպասարկութեանց իսկ թելադրութեամբ: Պիտի խնդրէինք, որ գոնէ մինչեւ անոր վաւերացումը, պահուէր մեր համայնական վարժարաններուն նախկին գոյավիճակը, ճշդելէ վերջ անշուշտ արտօնագրի պայման եւ դասացուցակի վերջնական պատրաստութիւնը: Պիտի խնդրէինք, մանաւանդ որ բարի ըլլայիք լաւ տրամադրութեամբ նկատի ունենալ մեր դիմումը եւ ըստ այնըմ արտայայտուիլ Պ. նախարարին»:

Պ. Իզմիրլիս, ի վերջոյ խոստացաւ ուսումնասիրել մեր մատուցած յուշագիրը եւ եզրակացութեան մը գալէ վերջ, իր տեսակէտը պարզել առ որ անկ է:

Ցայտնեցինք իրեն մեր շնորհակալութիւնները այն ակնկալութեամբ, որ մեր տուած լուսաբանութիւնները ապարդիւն չպիտի անցնին, հայկական վարժարաններու հարցին կարգադրութեան ընթացքին:

ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐԷՆ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻ ԴԱՏ

—.—

Վճռաբեկ ատեանը 13 տարակուսութիւններով բեկանած ըլլալով Եղեռնադատ Ատեանին անպարտութեան վճիռը, Աթաթիւրքի դէմ սարքուած «մահափորձ»ի մասին, գործը նորէն յանձնուած է Էնկիւրիի եղեռնադատ ատեանին: Յուլիս 6ին տեղի ունեցաւ նոր դատավարութիւնը:

Բեկման վճռագրին ընթերցումէն յետոյ, ընդհ. դատախազ Պահա Արըգան խօսք առնելով ըսաւ.

— Նախապէս բացատրած էի թէ այս դատը մահափորձի պարզ գործ մը չէ, այլ բարձր եւ արդիական վարչաձեւի մը դատը: Վճռաբեկ բարձր ատեանը իր բեկումով եկաւ իրաւունք տալու ինծի: Եթէ ասոր համար կը պարծենամ, ատիկա միայն չի բխիր այն անձնական զգացումէն որով կը տեսնեմ թէ որքա՛ն ուժեղ ենք մեր դատին մէջ, այլ եւ անկէ որ ամբաստանեալները չկրցան ազատիլ արդարութեան թաթէն:

Խղճի կատարեալ հանդարտութեամբ պնդացած էի թէ իրական յանցաւորները բերած եմ ձեր առջեւ: Բեկման իր որոշումով, Վճռաբեկ ատեանը եկաւ ձայնակցելու մեր համոզման թէ անոնք են յանցաւորները: Դատաւորնե՛ր, բեկման վճռագիրը այնքան ընդարձակ եւ յեցուն է որ, իւրաքանչիւր էջին մէջ կը յայտնէ թէ այս մարդիկը ընկերութիւն մը կազմած էին՝ Աթաթիւրքը մահափորձի ենթարկելու համար:

Ընդհ. դատախազը մանրամասնօրէն վերլուծեց բեկման վճռագիրը եւ պահանջեց որ դատարանը ենթարկուի անոր եւ նոր դատավարութեան ձեռնարկէ: Շեշտեց որ դատարանը այս գործին մէջ միեւնոյն ատեն ժիւրիի դեր կը կատարէ:

Ժամը 12 եղած էր եւ նախագահը ժամը 15ին յետաձգեց նիստը: Ներկայ էին բոլոր ամբաստանեալները: Ալի Սայիպի եւ Իտրիսի փոխանորդը՝ Համիտ Շեվքեթ Ինճէ ըսաւ թէ բեկումը ձեւական կէտերու կը վերաբերի եւ պահանջեց որ դատարանը պնդէ իր անպարտութեան որոշման վրայ: Ցետոյ կարճ յայտարարութիւններ ըրին ամբաստանեալները: Ալի Սայիպ պատասխանեց ընդհ. դատախազին եւ ըսաւ.

— «Ես, սկիզբէն ի վեր ձեր խղճին յանձնած էի գործը: Հիմա ալ նոյնը կ'ընեմ: Մինչեւ հիմա կրած տառապանքներուս մէջէն ձեր առջեւ դուրս ելայ իբրեւ մաքուր մէկը որուն վերագրուած բոլոր մեղքերը ջնջուած են: Ձեր որոշումին կը սպասեմ»:

Երկու ժամ խորհրդակցելէ յետոյ, նախագահը յայտարարեց թէ դատարանը միաձայնութեամբ կ'որոշէ պնդել իր նախորդ վճռին վրայ, բեկման համար եղած պատճառաբանութիւններէն ոչ մէկը բանաւոր գտած ըլլալով:

** Խօսքի սկսած ատեն, Ալի Սայիպ լացած է, կ'ըսէ Սօն Փօսթա:

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԽԱՆԻ ԴԱՏՆ ԱԼ ՎԵՐՍԿՍԱՒ

—.—

Պոլսոյ իրաւական Բ. ատեանը յուլիս 15ին նորէն քննեց Սանասարեան խանի խնդիրը: Ներկայ էին պատրիարք հօր փոխանորդները՝ Պ.Պ. Մ. Նարլեան եւ Նէճաթի, կուսակալութեան կողմէ ալ Սէնիէտտին եւ Թահսին Եսարի:

Կարդացուեցաւ Վճռաբեկ ատեանին որոշումը, որ մեծամասնութեամբ տրուած է եւ հետեւեալ կարեւոր կէտերէն կը բեկանէ Իրաւական ատեանին տուած անմպատ վճիռը. —

1. Սանասարեանի կտակագիրը որոշապէս կը տրամադրէ թէ խանին հասոյթները պէտք է ծախսուին Սանասարեան վարժարանի մէջ հայ տղոց ուսման եւ արհեստ սորվեցնելու համար: Իսկ եթէ վարժարանը առժամապէս գոյութիւն չունենայ, միւթէվէլլին (օրուան պատրիարքը) կրնայ հաւաքել խանին հասոյթները, ապագային բացուելիք դպրոցին համար: Եւ եթէ ատոնցմէ որ եւ է մէկը գործադրել կարելի չըլլայ, այն ատեն կտակատարը հասոյթը կը յատկացնէ չքաւոր տղոց դաստիարակութեան գործին: Իրաւական Ա. ատեանը նկատի առած է միայն Սանասարեան վարժարանի գոյութեան խնդիրը, իսկ չէ անդրադարձած միւս կէտերուն: Հետեւաբար, վճռաբեկը այս կէտէն կը բեկանէ անոր տուած որոշումը:

2. 1341ի Էվգաֆի օրէնքի Դ. յօդուածին համաձայն, ներքին եւ կրթական գործավարութեանց կը յանձնուի մատակարարութիւնը եւ հսկողութիւնը այն կտակներուն որ կրթական գործին յատկացուած են բայց չեն ծառայեր իրենց նպատակին: Իրաւական Բ. ատեանը նկատի առած չէ նաեւ այս պարագան:

3. Դատախազ կողմը կը յայտնէ թէ Սանասարեան վարժարանը լիսէի աստիճան ունի եւ հետեւաբար կրթական գործավարութեան ենթակայ է. իսկ Իրաւական Բ. ատեանի որոշումը կ'ըսէ թէ փոքրամասնութեանց բոլոր վարժարանները, լիսէ ըլլան թէ ոչ, ըստ կանոնագրի ուղղակի կուսակալութեան կրթական տնօրէնութեան ենթակայ են: Արդ, կրթական տեսչութիւնն ալ կրթական գործավարութեան կապուած ըլլալով, կուսակալութիւնը իրաւասութիւն չունի միջամտելու:

Վճռաբեկը այս կէտէն ալ կը բեկանէ տրուած որոշումը:

Կուսակալութեան փոխանորդներէն Սէնիէտտին դիտել տուաւ թէ վճռաբեկը լաւ չէ ըմբռնած գործը եւ կարգ մը տարակուսութիւններով եզրակացուց թէ դատարանը պէտք է պնդէ իր նախորդ որոշման վրայ:

Նախագահը յայտարարեց թէ ատեանը պիտի քննէ խնդիրը եւ դատավարութիւնը յետաձգեց հոկտ. 7ին:

Եթէ դատարանը որոշէ հպատակիլ, նոր դատավարութիւն պիտի կատարուի: Հակառակ պարագային, խնդիրը պիտի երթայ Անգարա եւ այս անգամ պիտի քննուի Վճռաբեկի ընդհանուր ժողովին կողմէ, որուն վճիռը վերջնական է:

«ԿԱՄ ՎՃԱՐԵԼՈՒ Է ԱՄԷՆ ԱՄԻՍ ԿԱՄ ՓԱԿԵԼՈՒ Է ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ»

Ժամհուրիէթ կը գրէ, «Կրթական տեսչութեան ուշադրութեան» վերնագրով.— Ղալաթիոյ հայկական կեդրոնական լիսէին մէջ հինէն ի վեր ուսուցչական թոշակները 3—4 ամիս չէին վճարուեր, ինչպէս սովորութիւն էր օսմանեան սուլթանութեան շրջանին: Վերջերս մէկ երկու ամսական տրուեցաւ թէեւ, բայց կ'իմանանք որ թաղականութեան անվարչագիտութեան հետեւանքով, նորէն պահանջները սկսած են բարդուիլ եւ մինչեւ այսօր յունիսի ամսականը տրուած չէ խեղճ ուսուցիչներուն որոնք միայն իրենց թոշակներով կ'ապրին: Այս տեսակ բան չըլլար: Պէտք է ձեռք առնել գործը եւ կատարել օրինական գործողութիւնը: Եթէ հասոյթ չկայ, գոցելու է դպրոցը: Եթէ կայ, ամէն ամսու սկիզբը վճարելու է ամսականները:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՄԵՐ ԴՊՐՈՑԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

—.—

ՓՈՐԹ ՏԻՒԹԱԼԻ.— Կիրակի 19 յուլիս, տեղի ունեցաւ մեր դպրոցի ամավերջի հանդէսը: Սրահը լեցուած էր կոկիկ բազմութեամբ մը, բայց ցաւով պէտք է յիշել որ այրերը եւ նոյն իսկ աշակերտներէն շատերու հայրերը կը բացակայէին: Հանդէսը բացուեցաւ «Ով մեծասքանչ դու լեզու»ով, որ երգուեցաւ աշակերտ-աշակերտուհիներու կողմէ, ղեկավարութեամբ երգիչ Պ. Քէշիշեանի: Պ. Ս. Ցովհաննէսեան խօսք առնելով յանուն դպրոցի վարչութեան տեղեկութիւններ հաղորդեց եւ ըսաւ թէ Դպրոցասէրը աննշան վճարով մը տրամադրած է իր երկու շրջանաւարտուհիները, որոնք եռանդով կ'աշխատին:

—«Այս փոքրիկ ուսումնարանը պահելու համար վարչութիւնը եւ Տիկ. օժանդակ մարմինը ոչ մէկ զոհողութեան առջեւ կանգ կ'առնեն: «Համազգային»ի Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութիւնը միանուագ տրամադրած է ամսական 250 ֆրանք: Մեր դպրոցի պիւտճէն ամսական 700 ֆր. ըլլալով, միշտ բաց կ'ունենար, բայց այլ եւս բաց չենք ունենար, շնորհիւ Համազգայինի»: Այս առթիւ շնորհակալութիւն յայտնեց Դպրոցասէրի, Համազգայինի կեդր. Վարչութեան եւ Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան, Պանեէօ-Քաշանի «Ցառաջդիմասիրաց» Միութեան եւ բոլոր հանդիսականներուն: Ցետոյ դպրոցի աշակերտները ըրին արտասանութիւններ եւ խաղեր, որ բոլորն ալ ջերմ ծափեր խլեցին: Աւելի մեծերը դպրոցի շրջանը լրացնող աշակերտներ հրապարակային քննութիւն տուին, զարմանք պատճառելով հանդիսատեսներուն: Շնորհիւ Պ. Ցովհաննէսեանի աշխատանքին, բոլորն ալ ի վիճակի են մայրենի լեզուով գրելու եւ խօսելու:

Քննութիւններէն յետոյ խօսք տրուեցաւ Դպրոցասէրի դպրոցի տնօրէն Պ. Վ. Իշգալացեանի, որ ջերմապէս գնահատեց տարուած աշխատանքները: «Գաղթաշխարհի մէջ աւելի անհրաժեշտ է ուսման պահանջը քան հայրենիքի մէջ. եթէ մենք հոս մեր փոքրիկներուն հայերէն չսորվեցնենք, եթէ անոնք տեղեակ չըլլան մեր պատմութեան եւ լեզուին, շուտով կ'օտարանան այս միջնոլորտին մէջ»: Դարձեալ փոքրիկները երգեցին խմբերգներ ղեկավարութեամբ Պ. Քէշիշեանի, որ հանդիսականներու պնդումին վրայ երգեց քանի մը կտորներ: Ապա աճուրդի դրուեցաւ անկողնի մը ծածկոց, որմէ գոյացաւ 194 ֆր. եւ շահեցաւ Պ. Ա. Մինասեան:

Ներկաները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ:

Ախլաթցի

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

ԼԻՈՆ.— Վերջերս տեղի ունեցաւ կաթոլիկներու հսկայ ցուցահանդէսը Լիոնի մէջ, տեւելով ամբողջ երեք շաբաթ: Ցուցահանդէսը կը բաղկանար երկու մասէ, մէկ մասը երկրին մէջ տարուած աշխատանքը, երկրորդը՝ օտար երկիրներ ցրուած միսիոնարութեան աշխատանքը:

Ֆրանսայի կաթոլիկեան բոլոր հաստատութիւնները երկրի ամէն կողմէն իրենց ներկայացուցիչներով առանձին տաղաւարներ ունէին, որոնց մէջ ցուցադրուած էին նկարներ, ձեռագործներ, արձաններ, ծերանոցներ, դարմանատուներ, մայրանոցներ, երեխաներու յատուկ գրօսավայրեր, դպրոցներ եւն.:

Աւետարանական շատ մը տուներ ալ օգտուելով իրենց արտադրութիւնը ցուցադրած էին: Բոլոր գաղթավայրերու տաղաւարները երբ աչքէ կ'անցընէի, կանգ առի «անկախ» Եթովպիոյ տաղաւարին առջեւ: Ահա նախկին թագաւոր Նէկիւսը որ իր գահը կորսնցնելէ վերջ, եկած է իր նկարով թագաւորելու այս անգամ ցուցահանդէսին մէջ: Ուրիշ տաղաւարի մը մէջ Թուրքիոյ միսիոնարութեան մասին տեղեկութիւններ կը տրուէին 1890ական թուականներէն: Հարցուցի քահանային.

— Քանի որ 90ական թուականներուն Թուրքիոյ մէջ այդքան միսիոնարութիւն, դպրոց կամ աշակերտ ունէիք, անշուշտ հիմա պէտք է աւելցած ըլլան:

Քահանան գլուխը շարժելով պատասխանեց.

— Դժբախտաբար պատերազմի շրջանին բոլոր քրիստոնեաները, այսինքն Հայերը եւ Ցոյները Թուրքիոյ կողմէ ջարդուեցան կամ աքսորուեցան, այդ պատճառաւ մեր գործունէութիւնն ալ վերջ գտաւ ···

Ուրիշ հետաքրքրական տաղաւար մը կը կազմէր Արեւելքի բաժինը: Ընկերոջ մը հետ ներս կը մտնեմ: Ահա երկու տեղ Փոքր Ասիոյ եւ կարգ մը պալքանեան երկիրներու քարտէսը: Երբ սենեակը մութին մէջ ձգելով լոյսերը կը վառին, ամէնէն աւելի աչքի կը զարնէ Arménie: Նորէն քահանայ մը բացատրութիւններ կուտար Հայաստանի մասին: Այս անգամ հարցուցի ուրիշ քահանայի մը.

— Ո՞րքան միսիոնարութիւն ունիք Հայաստանի մէջ:

— Դուք Հա՞յ էք:

— Այո, Հայ ենք:

— Հայաստանի մէջ միսիոնարութիւն չունինք, տիրող կարգերը մեր գործունէութեան դէմ են:

Ցետոյ անցնելով հայ լեզուի ու գրականութեան, քահանան իր հիացումը յայտնեց մեր լեզուի ճոխութեան մասին եւ ըսաւ թէ ներկայիս Փարիզի մէջ դասական հայերէնի դասընթացքին կը հետեւի:

— Կրնա՞մ գիտնալ ձեր անունը:

— Père Mercier:

Մ. Տէր Պետրոսեան

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

ԱՏՈԼՖ ՀԻԹԼԵՐԻ ԱՆՑՔԸ...

—•—

Գերմանիա գացող օտարականները գիտեն թէ, այդ երկրին մէջ, ինչպէս գրեթէ այլուր ամէն կողմ, խճուղիին աջը պէտք է բռնել: Բայց Պաւերիոյ մէջ փոքր քաղաք մը կայ ուր, արդարեւ, արգիլուած է աջը բռնել — Այդ քաղաքն է Լանտսպէրկ— Լէխ, Միւնիխի շրջակայքը: Այդ քաղաքին միջնաբերդին մէջ էր որ Ատոլֆ Հիթլէր բանտարկուեցաւ 1923ին իր համբաւաւոր ապստամբութեան անյաջողութենէն վերջ, եւ հոն գրեց իր նշանաւոր «Իմ Պայքարը»: Ֆրանսացի լրագրողը կը հարցնէ թէ ա՞յս է պատճառը արդեօք որ Լանտսպէրկի մէջ չեզօմ կը կատարուի հաստատուած կանոններէն, համոզելու համար հանրային կարծիքը, թէ ուր որ կ'անցնի մեծանուն Պետը, բան մը պէտք է փոխուի հոն: Շատ կարելի է, կը պատասխանէ նոյն օրագիրը, եւ կը յարէ.— Ասիկա ձեզի չի՞ յիշեցներ միթէ Հոներուն պատմութիւնը, որոնց ցեղապետը, Ատտիլաս հպարտութեամբ կ'ըսէր թէ ուրկէ որ անցնէր իր ձին, հոն խոտ չէր բուսներ:

Ծ. ԹԱՐԳՄ.— Մի աճապարեր, Պ. խմբագիր այս տողերուն.— Հոները նոյնացուած են Թուրքերուն հետ, որոնք այսօրուան եւ վաղուան ձեր դաշնակիցներն են: Հոներուն պետը, յայտնի Ատտիլան կամ Ատտիլասը, կը յարմարի իր վայրագ ու կատաղի ապստամբութիւններով բոլոր Թուրք կամ Թրքավարի պետերուն, մինչեւ իսկ այսօրուաններուն: Ասոնց ոչ միայն ձիուն կոխած տեղը խոտ չի բուսնիր, այլեւ ամէնէն աւելի չէն քաղաքներ, ուտաններ, գիւղեր, աւերակ դարձուցած են իրենք իրենց եաթաղանով: Ու երբ քու խելքդ հասնի երէկի պատմութեան, պիտի սորվիս որ այդ Հոները, այդ ցեղապետ Ատտիլաներն էին որ 800.000 եւ աւելի մարդկային էակներ բռնամահ նահատակեցին, այն անմեղ, անպաշտպան մարդկային ճեղջակոյտը···: Դուն որո՞ւ տուն կը հարցնես, Պ. Խմբագիր:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ ԱԶԳ. ԴՊՐՈՑԻ, (Հարիւրամեայ յոբելեանի առթիւ, 1835 — 1935): Գրեց՝ Հայկ Աճէմեան: Թաւրիզ, Ատրպատականի Հայոց Թեմական տպարան, 1936: Գինը 5 րիալ:

ՄԱՍԻՍ ՕՐԱՑՈՅՑ, 1936: ԺԴ. տարի: Կազմեց՝ Հայկ Աճէմեան: Պատմական գիտելիքներով եւ զուարճալիքներով: Գին 5 ֆրանք: Հասցէ.— H .Adjémian, Tauris (Iran):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (52)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—•—

Պեօտր Կարպովիչը խօսակցութիւնը վարպետութեամբ մը շրջելով՝ սկսաւ բացատրել իր փայփայած ծրագիրները: Անշուշտ որ իր Սոնիան չի կրնար սովորական մարդու մը կինը դառնալ: Անոր մասին աղջկան համար ինք արդէն փայլուն ամուսնութիւն մը ծրագրած է: Ամուսնութիւն մը, որ ամէն կերպով կատարեալ պիտի լինի ու Ասլանով անուան ալ համապատասխան:

— Բայց ո՞վ է այդ երիտասարդը, — քրքջաց Սոնիան՝ աթոռէն ելլելով, — անունը չտա՞ս:

— Հըմ, — խորհրդաւոր ձեւով ուսերը վեր քաշեց Պեօտր Կարպովիչը, որպէս թէ ինքն ալ հաստատ չէր գիտեր, — այդ արդէն դժուար է ըսել, քիչ մը պէտք է համբերել, — ու խոհեմաբար լռեց:

Բաւական էր որ աղջկան հետաքրքրութիւնը արթնցուցած էր, այդ քանով բաւականացաւ Պեօտր Կարպովիչ:

— Սոնիա, չնկատեցի՞ր դեռ. տես՝ սեղանին վրայ···

Աղջիկը փութկոտ մօտեցաւ սեղանին:

— Ինչ ազուոր վարդեր են, — ու երբ կռացաւ ու կարդաց շաքարատուփի վրայ գտնուող քարտը, ակամայ կարմրութիւն մը պատեց դէմքը:

Պեօտր Կարպովիչի սուր աչքերէն չվրիպեցաւ աղջկան յուզումը: Բաւականութեամբ սկսաւ պեխերը շոյել: Գործը լաւ ջրի վրայ էր:

Երեկոյեան ժամը վեցը անց, հիւրերը հետզհետէ սկսան հաւաքուիլ:

Տիկին Վառվառա Սերգէեւնա Ասլանովը, հնդկահաւի նման փքած, նըստած էր Տիկին Մարիամի հետ, ու կ'աշխատէր զբաղեցնել շրջապատող հիւրերը, մինչեւ որ աղջիկը արդուզարդը վերջացնէր ու վար գար հիւրերու մօտ:

— Սիրելի Ալէքսէյ Գէորգեւիչ, — Տիկին Վառվառան մտերմօրէն դարձաւ իշխանին.— սքանչելի վարդեր ղրկած էիք: Չէի կարծեր թէ Թիֆլիսի մէջ կարելի է ճարել այս տեսակ վարդեր ····

— Թանկագին Վառվառա Սերգէեւնա, — ու իշխանը չափազանցուած քաղաքավարութեամբ խոնարհեցուց գեղեցիկ գլուխը, — Ամերիկեան բազմաթերթ վարդեր են, պալատի ջերմանոցի մէջ հասունցուած:

— Զարմանալի մուգ կարմիր գոյն ունին եւ քնքուշ բուրմունք, — խօսքը իշխանին ուղղեց իշխանուհի Թամարան:

Կրթնած Վառվառա Սերգէեւնայի աթոռի յենարանին՝ Թամարան կոտրտուելով կը շաղակրատէր իշխանին հետ: Եւ սիրուն աչքերը նազանքով տղու աչքերուն յառած՝ ըսաւ.

— Գիտէ՞ք որ ծաղիկները իրենց յատուկ լեզուն ունին:

— Մի՞թէ. — իշխանը ժպտելով աղջկան նայեցաւ.— իսկ դուք կը հասկնա՞ք այդ լեզուէն.

— Խորհրդաւոր լեզու մըն է, — ծիծաղեցաւ իշխանուհի Թամարան, չարաճճի խորհրդաւորութեամբ գլուխը օրօրելով.— այդ լեզուն հասկնալու համար պէտք է հոգեկան յայտնի վիճակի մը մէջ գտնուիլ:

— Իրա՞ւ, — եւ իշխանը նոյնպէս ժպտեցաւ խորհրդաւոր բաւականութեամբ մը:

Տիկին Ասլանովը չհասկնալ կեղծեց Թամարայի ակնարկը ու սկսաւ մտերմական խօսակցութիւն մը տիկին Մարիամի հետ:

Դահլիճի վարի ծայրը, դիւանի վրայ բազմած էր քառակուսի մարմնով Պեօտր Կարպովիչի քոյրը՝ տիկին Անթառամը: Նիկօ Ջաւջաւաձէն, երկու աղջիկները եւ անբաժանելի ամուսինը շրջապատած էին տիկինը, որ կ'աշխատէր իր հաստ սրունքները պարտկել աչքի զարնող բաց գոյնի զգեստի քղանցքին տակ:

— Օ, մայրիկ, ի՛նչպէս կարելի է այդ ձեւով արտայայտուիլ ···

— Տէր Աստուած, ինչո՞ւ չի կարելի: Շիտակը որ կ'ուզես, գլուխս անտանելի ցաւ մ'առաւ: Այնպէս բարձր կը ճչային որ···

Խօսակցութիւնը կը դառնար սեղանի վերջաւորութեան առթիւ օփերայի կալա ներկայացման շուրջը: Աղջիկներէն փոքրը, որ գիտէր թէ իշխանը ջերմ սիրահար է օփերայի, դիտմամբ խօսակցութիւն բացաւ օփերայի մասին, բոլորովին չպասելով որ մայրիկը կրնայ խօսքի խառնուիլ:

— Օ, կը չափազանցես, մայրիկ, — անմիջապէս վրայ բերաւ փոքր աղջիկը՝ մօր խօսքը կիսատ ձգելով ու յօնքերը վեր նետեց իշխանէն աննկատելի կերպով:

Եթէ իրենք իրենց լինէին, ոչինչ, վարժուած էին մայրիկի արտառոց կարծիքները լսելու, բայց օտարներու մօտ ··· Ախ, ինչո՞ւ մայրիկը լռել չէր գիտեր:

Մեծ աղջիկը, որու երեսի գոյնը քանի մը անգամ փոխուեր էր զգացած վրդովմունքէն, հոգատար քնքշութեամբ որպէս թէ մօր քղանցքը շտկելու համար, կռացաւ եւ ամուր մը կոխեց մօր ոտքը: Ալ բաւական է, ախ, ինչ յիմար յիմար դուրս կուտայ մայրիկը, պէտք է կերպով մը շտկել եղածը: Ու դառնալով իշխանին, լաւագոյն ժպիտով որ կրնար տալ դէմքին, ըսաւ.

— Անշուշտ, մայրիկը ըսել կ'ուզէր, թէ վերջի ներկայացման որոշ մասերը դուր չեկան ···

— Իսկի էլ չէ, — աղջկան խօսքը կտրեց մայրը, որ չարացած էր մեծ աղջկան կսմիթէն եւ միւսի յօնքերու սպառնալիքէն.— Երբեք, ոչ վերջինը հաւնեցայ եւ ոչ ալ ո եւ է օփերա հաւներ եմ: Եթէ զիս զօրով չտանին, ընաւ չեմ երթար՝ այդ կատուի մլաւոցները լսելու:

Տիկին Անթառամ ըսաւ իր ըսելիքը ու հազիւ զսպած բարկութեամբ նայեցաւ աղջիկներուն, կարծես ըսել կ'ուզէր՝ «տէ, կերա՞ք»:

Աղջիկները, անզօր կատաղութեամբ լեցուած, սիրալիր կը ժպտէին իշխանին ժպիտով մը, որ ըսել կ'ուզէր. «Սիրելի իշխան, անշուշտ լուրջ չէք վերցներ. կը հասկնաք, որ մայրիկը պարզապէս կատակել կ'ուզէ»:

— Ճիշդ որ, յարգելի Անթառամ Կարպովնա, — ըսաւ իշխան Ջաւջաւաձէն, զարմանալի ճկունութեամբ մէջքէն երկու կտոր լինելով.— ինքս ալ թէեւ գիշեր մը բաց չեմ ձգած, բայց եւ այնպէս գրեթէ չեմ սիրեր օփերան: Անշուշտ տարբեր բան է, օրինակ, մեր պարկապզուկը, կամ տուտուկը···

— Ապա որ ես միշտ կ'ըսէի, — ու տիկին Անթառամը յաղթական կեցուածքով մը դարձաւ աղջիկներուն կողմը, — որ ես կ'ըսէի ···

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Լոքառնոցիներու խորհրդակցութիւնը

Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ արտաքին նախարարները եւ մասնագէտները ժողով պիտի գումարեն այսօր, հինգշաբթի, Լոնտոնի մէջ, խորհրդակցելու համար Եւրոպայի կացութեան մասին: Ֆրանսայի արտաքին նախարարէն զատ, վարչապետ Պ. Լէօն Պլում եւս Լոնտոն պիտի երթայ օդանաւով:

Նախապէս ծրագրուած էր Լոքառնոցիներու ժողովը գումարել Պրիւսէլի մէջ, բայց Իտալիա մերժեց մասնակցիլ առանց Գերմանիոյ, իսկ Ֆրանսա կը դժկամակէր հրաւիրել Գերմանիան, Հռենոսի ապազինեալ շրջանին գրաւումէն վերջը, մանաւանդ որ անգլիական հարցարանին ալ չէ պատասխանած: Ուստի որոշուեցաւ որ երեք պետութիւնները նախնական խորհրդակցութիւն մը կատարեն եւ ճամբան հարթեն բուն Լոքառնոցիներու ժողովին համար:

Իտալիա կատարելապէս անտարբեր դիրք մը բռնած է այս խորհրդակցութեան հանդէպ ալ: Իտալական կարծիքով, այս ժողովը բոլորովին անիմաստ է եւ չի կրնար պայծառացնել միջազգային մթնոլորտը: Մուսոլինի առայժմ կը նախընտրէ սպասել, այն վստահութեամբ թէ իր տեսակէտը պիտի յաղթանակէ եւ թէ ուշ - կանուխ միջազգային խորհրդաժողով մը պիտի գումարուի, առանց խտրութիւն դնելու յաղթականներու եւ պարտեալներու միջեւ: Այս առթիւ իտալական թերթ մը դիտել կու տայ, — «Ֆրանսա մինչեւ հիմա լրջօրէն քննած չէ Հիթլէրի խաղաղութեան առաջարկը: Եւ սակայն Եւրոպայի խաղաղութիւնը կախում ունի այդ առաջարկէն: Շատ ծանր են այս առթիւ ծագած պատասխանատուութիւնները: Ֆրանքօ-գերման յարաբերութեանց ամէնէն տագնապալի շրջանին մէջ կը գտնուինք»:

Թերթերը աւելի գոհ կ'երեւան Անգլիոյ բռնած դիրքէն եւ կը յուսան թէ ի վերջոյ Գերմանիան ալ ժողովի պիտի հրաւիրուի:

Նեղուցներու վերազինումը կատարուեցաւ շռնդալից ցոյցերով

— • —

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Թրքական բանակը երկուշաբթի օր գրաւեց Վոսփորի եւ Տարտանէլի Նեղուցները: Այդ իրիկուն ամբողջ Պոլիսը կը լողար լոյսերու եւ դրօշներու մէջ: Բոլոր հրապարակներուն վրայ ձայնասփիւռ գործիքներ դրուած էին, աւետելու համար Նեղուցներու նոր պայմանագրին ստորագրութիւնը: Նաւեր եւ անհամար նաւակներ գացին Վոսփոր, նախկին ամրութեանց առջեւ: Բազմութիւնը խելայեղ կանչեր կ'արձակէր եւ կը փառաբանէր Աթաթիւրքը, իսկ նաւերու կամրջակներուն վրայ հրախաղութիւններ կը կատարուէին, լուսաւորելով ամբողջ ծովը: Վոսփորի նեղուցը վերագրաւեցին Անատոլուէն եկած զինուորներ, երկուշաբթի գիշեր: Նոյն ժամուն Թրքական ամբողջ նաւատորմը Չանաքքալէ գնաց, մասնակցելու համար հանդիսութեանց: Թրակիայէն եւ Անատոլուէն հասած հեծելազօրքեր եւ թընդանօթաձիգ եւ մեքենաչարժ զօրախումբեր անմիջապէս մտան Կէլիպօլուի թերակղզին:

**** Ազգ. Մեծ Ժողովը արտակարգ նիստի հրաւիրուեցաւ յուլիս 30ին, փութացնելու համար Նեղուցներու վերազինումը:*

**** Խորհրդային մամուլը ջերմապէս կը շնորհաւորէ Մոնթրէօյի խորհրդաժողովին յաջողութիւնը, փառաբանելով Խ. Միութեան խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը: Այս առթիւ ոգևորոյն մըն ալ կ'ուղղէ բրիտանական կառավարութեան, «որ ըմբռնեց թէ անկարելի է սահմանափակել խորհրդային տորմիղին տեղափոխութեան ազատութիւնը»: Կառավարութեան պաշտօնաթերթը, «Իզվեստիա», տրուած որոշումները համաձայն կը գտնէ Խ. Միութեան կենսական շահերուն եւ կը բացատրէ թէ անոնք պիտի գոհացնեն նաեւ Թուրքիան, «որ մեր բարեկամն է եւ ահա իր գերիշխանութիւնը կը վերահաստատէ Նեղուցներու վրայ»:*

«Թան» իր երէկուան խմբագրականին մէջ շնորհաւորելով Թրքական դիւանագիտութեան ճարտարութիւնը եւ Թուրքիոյ օրինապահութիւնը, յոյս կը յայտնէ թէ ի վերջոյ Իտալիան ալ պիտի միանայ նոր պայմանագրին:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ երեքշաբթի օր սկսաւ քննել հանրօգուտ շինութեանց օրինագիծը: Վարչապետ Պ. Լէօն Պլում պաշտպանելով ծրագիրը, յայտնեց թէ մէկուկէս միլիառ ֆրանք պիտի յատկացուի հողագործութեան, եւ նոյնքան ալ ազգային կրթութեան:

Երեսփ. ժողովը կրկին քննելով վաւերացուց ընդհ. ներման օրինագիծը:

ՀԱՊԷՇՆԵՐԸ Ատիս - Ապէպայի վրայ կը քալեն, եթէ հաւատանք Գահիրէէն հաղորդուած հեռագրի մը:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ ՎԵՐՍԿՍԱՆ զանազան շրջաններու մէջ: 6000 բանուորներ գրաւեցին Փէօժոյի գործարանները, փակելով դուռները: Հողագործական շրջաններու մէջ ալ գործադուլներ սարքուած են: Սէնի առեանը 48 ժամ պայմանաժամ տուաւ, պարպելու համար վաճառատուն մը, Քլիշիի հրապարակին վրայ: Ուրիշ տեղ մըն ալ ոստիկանութիւնը միջամտեց, բայց բանուորները չհամակերպեցան:

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԳՐԱԳԷՏ ՇԱՐԼ ՄՈՐԱՍ ութ ամիս բանտարկութեան դատապարտուած ըլլալով, վերաքննութեան դիմած էր: Վերաքննիչ ատեանը հաստատեց վճիռը: Այժմ կը մնայ վճռաբեկ ատեանը, բայց ատոր համար անհրաժեշտ է որ Մորաս բանտ երթայ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵՓՐԱՏԱՅԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերները երեքշաբթի երեկոյ (28 յուլիս) ժամը 8.30ին, Chez Zeyer սրճարանի վերնայարկը, 4 rue St. Denis (Place du Châtelet), մէթրօ Châtelet Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ԿՕԼՕՄՊԻ Արամ ենթակոմիտէի ընդհանուր ժողովը այսօր հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգի հարցերու քննութիւն: Ներկայ կ'ըլլայ լիազօր ընկեր մը:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 25 յուլիս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ՇԱՎԻԼԻ Արղութեան խումբի ժողովը 24 յուլիս ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Պօղոսեանի բնակարանին մէջ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 24 յուլիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանի մէջ: Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգերու քննութեան շարունակութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ 23 յուլիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Դրօյակ ընկերութեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse, կարեւոր օրակարգ, շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Յառաջդիմասէր Միութիւնը տարեկան ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր երկսեռ անդամները, 1 Օգոստ. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, դպրոցի սրահին մէջ: Օրակարգ՝ տարեկան զեկոյց եւ հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ԿԻՒՐԻՆՅԻ բոլոր հայրենակիցները կը հրաւիրուին հայրենակցական ընդհանուր հաւաքոյթի մը, 26 յուլիս կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը 2ին, 15 rue des Bois, մէթրօ փլաս տէ ֆէթ:

ՎԱԼԱՆՍԻ Զ. Ռ. Մ. Մարզականի ընդհ. անդամական ժողովը այսօր հինգշաբթի ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ ակումբին մէջ: Ներկայանալ անդամատետրով: Օրակարգ՝ Զեկոյց «Ligue du Lyonnais»ի ընդհ. պատգ. ժողովի, վաւերացում յառաջիկայ տարուան ուղղեգծի, հաշուետուութիւն, մարզական հարց, ընթացիկ հարցեր:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Զ. Ռ. Մ.ի Վալանսի մասնաճիւղը եւ Զ. Ռ. Մ. Մարզականը կը կազմակերպեն երկրորդ երթ մը դէպի ծովեզերք, գոհացում տալու համար այլ տեղ գտնուող ընկերներու պահանջքին: Այս անգամ փորձուած է աւելի խոշոր ինքնաշարժ մը եւ սահմանափակ թիւով ընկերներ եւ համակիրներ պիտի կրնանք տանիլ մեզի հետ, անոնք որոնք կը փափաքին, թող հաճին դիմել հետեւեալ հասցէին — Vahram Babikyan, 25 rue Château Vert, Valence (Drôme), ղրկելով 50 ֆր. երթուդարձի ճանապարհածախսը, մեկնումը վալանսէն, կրընօպլի վրայով: Շաբաթ կէսօրին կը մեկնինք վալանսէն եւ կիրակի գիշեր կը վերադառնանք Սեպտեմբեր ամսուն մէջ, թուականը կը գրենք յետոյ: Ուրիշ մանրամասնութեանց համար դիմել վերոյիշեալ հասցէին:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 24 ՅՈՒԼԻՍ
VENDREDI 24 JUILLET 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3173

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՑԻ ԽՕՍՔ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱ՞Ն ԹԷ ՎԵՐԱՇԻՆԱՑ

Այս հարցումը պիտի ուղղեն ձեզի, ո՛ւր որ ալ երթաք :

— Հայրենակցական Միութի՞ւն կազմենք թէ Վերաշինաց : Ո՞րը աւելի օգտակար է, ներկայ պարագաներուն մէջ ...

Եւ ուրիշ բազմաթիւ հարցումներ, կապուած հիմնական հարցին հետ :

Անշուշտ հետաքրքրութիւն գոհացնելու համար չէ որ կը յուզուին այս հարցերը, այլ ելք մը գտնելու եւ ներքին պառակտումները կարճ կապելու մտահոգութեամբ :

Փորձենք մենք ալ մեր տեսակէտները պարզել, նոյն մտահոգութեամբ :

Նախ՝ կարելի չէ ժխտել որ երկուքն ալ, Հայրենակցական եւ Վերաշինաց, կը ծրագրուին ու կը կազմուին բարի նպատակներով,— օգնել գաղութներուն եւ հայրենիքին, համաձայն իրենց կարողութեան եւ հասկացողութեան :

Առաջ, երբ հայրենիք չունէինք, Հայր. Միութիւնները Արտասահմանէն օգնութեան կը հասնէին իրենց գիւղերուն կամ քաղաքներուն, գլխաւորաբար կրթական գետնի վրայ : Ատոր համար ալ, շատերը կը կոչուէին «Ուսումնասիրաց», «Կրթասիրաց» եւն. :

Կացութիւնը հիմնովին փոխուեցաւ պատերազմէն վերջը : Այսօր ունինք մանրանկար հայրենիք մը, եւ անոր դիմաց՝ Թուրքիոյ հայ ժողովուրդին վերջին մնացորդը, որ նետուած է ցամաքէ ցամաք :

Առաջ՝ մէկ ճակատ ունէինք,— Երկիր : Այսօր հարկադրուած ենք հաւասար ուշադրութեամբ գործել երկու ճակատի վրայ,— Երկիր եւ Արտասահման :

Անշուշտ գործունէութեան ձեւերն ալ փոխուած են :

Երէկ դպրոց կը շինէին Խարբերդի կամ Տիգրանակերտի մէջ, այսօր՝ աւան, Հայաստանի մէջ :

Երէկ ամէն մէկն իր տուն - տեղն ունէր, եւ յաւելուածական օգնութիւն մըն էր որ կը ստանար, Ամերիկայէն կամ Կովկասէն : Այսօր աշխարհացրիւ բազմութիւններ բազմակողմանի պարտականութեանց առջեւ կը գտնեն մեզ :

Կը նշանակէ թէ երկու ճակատներն ալ կը պահանջեն լուրջ հոգածութիւն եւ ծրագրեալ աշխատանք :

Ի՞նչպէս,— կարելի եղածին չափ կուռ եւ ծաւալուն կազմակերպութիւններ ստեղծելով :

Հայրենակցական կոչուին թէ Վերաշինաց, յաջողութեան գլխաւոր պայմանը այս է :

Տրամաբանօրէն կը հետեւի որ, այդ Միութիւնները պէտք է ընդգրկեն շատ լայն շրջանակ մը,— ոչ թէ գիւղ կամ քաղաք, այլ ամբողջ նահանգը :

Տարիներ ու տարիներ վեց նահանգ պահանջեցինք, բոլորս միաբերան :

Արդ, իբրեւ ծաւալուն կազմակերպութեան առաջին քայլ, դժուա՞ր է եղած - չեղած կազմակերպութիւնները վերածել Նահանգային Միութեանց :

Այսպէս, Միութիւն Բարձր Հայքի, Վասպուրականի, Տարօն-Տուրուբերանի, Տիգրանակերտի, Խարբերդի, Սեբաստիոյ : (Անհրաժեշտ չէ ոչ «Հայրենակցական»ը, ոչ ալ «Վերաշինաց»ը, կը բաւէ միայն Միութիւնը՝ նահանգին անունով) :

Նոյն հիման վրայ, կարելի է կազմակերպել հատ մըն ալ՝ Կիլիկեան շրջանի համար, ուրիշ մը՝ Սեւ ծովու ափերուն, երրորդ մը՝ Փոքր Ասիոյ, չորրորդ մը՝ Բիւթանիոյ համար :

Ուրեմն տասը խոշոր Միութիւններ, որոնք ամփոփեն իրենց շրջանին քաղաքներն ու գիւղերը, ներկայացնելով պատկառելի ուժ մը :

Երբ կ'ունենանք Բարձր Հայքի Միութիւն, այլ եւս աւելորդ է ուրիշներ կազմել կամ պահել Երզնկայի, Բաբերդի կամ Դերջանի անունով : Եւ նոյն ուղեգիծը, նաեւ, միւս նահանգներուն համար :

Դժուա՞ր է իրականացնել : Թերեւս : Բայց ամէն բանէ առաջ գիտակցութեան եւ կամեցողութեան խնդիր է :

Դժուարութիւնները ինքնին կը հարթուին, եթէ իւրաքանչիւր Հայր. Միութիւն կամ Վերաշինաց լուրջ քննութեան ենթարկէ իր ծրագիրն ու գործունէութիւնը, դատէ ծուռն ու շիտակը եւ ըմբռնէ պատասխանատուութեան ծանրութիւնը :

Իրողութիւն չէ՞ որ այսօր կատարեալ ծաղրանկարի մը վերածուած են շատ մը Միութիւններ, թէ քանակով եւ թէ որակով,— 15 հոգի Հայրենակցական, 10 հոգի՝ Վերաշինաց : Տեղ մը քաղաքին, տեղ մը գիւղին, նոյն իսկ թաղին անունով :

Կ'ըսեն թէ 65 - 70 Հայր. Միութիւններ կը գտնուին միայն Մարսէյլի մէջ :

Կրնաք վստահ ըլլալ որ, բոլորը մէկ հաւաքելով, ոչ իսկ 650 - 700 անդամ պիտի կրնային ներկայացնել :

Մինչդեռ, միայն մէկ նահանգ իր գիւղերուն, աւաններուն եւ քաղաքներուն տարագիրները համախմբելով կեդրոնական Միութեան մը շուրջը, պիտի կրնար այդքան եւ աւելի անդամ ապահովել : Եւ այն ատեն 6 - 8 - 10 նահանգներ կամ շրջաններ հաւաքաբար միայն Ֆրանսայի մէջ պիտի ներկայացնէին 6–8 - 10,000 կազմակերպուած անդամ,— իրական ուժ մը :

Թող այս ուղղութեամբ կազմակերպուելու փորձ մը կատարեն գոնէ այն Միութիւնները որ առողջ մնացած են, եւ յուսախաբութեան չպիտի մատնուին :

Պէտք է ըմբռնել, վերջապէս, որ ներկայ վիճակը չի կրնար երկար տեւել, եւ փոխանակ բարիք բերելու, պիտի ծառայէ զարգացնելու տեղական հայրենասիրութիւնը, այնքան վրդովիչ հետեւանքներով :

Անցնինք միւս հարցերուն :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԵԼ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՐԻՒՆԸ ԿԸ ՀՈՍԻ ԱՆԴԱԴԱՐ

Երկուքն ալ կը յուսան յաղթել

Վեց օր է որ կը շարունակուի Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմը, եւ ելքը տակաւին անորոշ կը մնայ : Զորեքշաբթի օր կատաղի կռիւներ տեղի ունեցան Մատրիտէն 100 մղոն հեռու : Իրիկուան դէմ կառավարութիւնը կը ծանուցանէր թէ ետ առած է Կուատալաճարա, Թոլետօ եւ Լակրանեա քաղաքները : Ապստամբ զօրավար Մոլա կը շարունակէ իր յառաջխաղացութիւնը դէպի Մատրիտ, 20,000 զինուորներով : Այս առթիւ զրոյց տարածուեցաւ թէ զօրավարը սպաննուած է, բայց կարելի չեղաւ հաստատել : Կառավարութիւնը 150 հազար զինուոր զրկած ըլլալով դէպի հիւսիս, տեղ տեղ ընդհարումներ պատահեցան ապստամբներուն հետ, բայց կարեւոր կռիւներ չեղան : Երկու կողմերն ալ կը շարունակեն կոչեր ուղղել եւ կամաւորներ հաւաքել : Կատաղի կռիւներ տեղի ունեցան նաեւ հարաւային ճակատին վրայ, Ճիպրալթարի մօտ : Կառավարութեան եւ ապստամբներու օդանաւերը կրակի բռնուեցան Լա Լինէա քաղաքին վերեւ, մինչ հաւատարիմ մնացած մարտանաւերն ալ ծովէն կը ռմբակոծէին : Երկու կողմն ալ ծանր կորուստներ կրած են : Փախստականները զարհուրելի մանրամասնութիւններ կը հաղորդեն եղած կորուստներու մասին : Կառավարութիւնը պաշտօնապէս կը հաստատէ թէ Պարսելոնայի կռիւներու ընթացքին սպաննուած են 500 հոգի, իսկ վիրաւորուած՝ աւելի քան 3000 հոգի : Հայնավար թերթ մը կը գրէ թէ 116 սպաներու եւ 200 քաղաքացիներու դիակները գտնուած են Մոնթանայի զօրանոցին մէջ (Մատրիտ) : Ալճէզիրասի մէջ սպաննուած են 129 հոգի : Մալակայէն հասած փախստականներ կը պատմեն թէ 200 հոգի սպաննուած են եւ թէ քաղաքը աւերակոյտի մը վերածուած է :

Ապստամբները կը ձգնին պաշարել Մատրիտը : Կ'ըսուի թէ Զօր. Ֆրանքօ չէ կրցած ցամաք հանել իր զօրքը, նաւատորմին մեծ մասը հաւատարիմ մնացած ըլլալով կառավարութեան :

Վերջին լուրերու համաձայն, հանրապետական զօրքը հիւսիսէն կը քալէ Սարակոսայի, հարաւէն՝ Քորտովայի վրայ : Մատրիտի մէջ կիներու յանձնուած է փողոցներուն հսկողութիւնը : Ապստամբները կ'ըսեն թէ 17 նահանգներ կը գտնուին իրենց իշխանութեան տակ : Կառավարական զօրքը տակաւին չէ կրցած գրաւել երեք կարեւոր կեդրոններ,— Սեւիլլա, Սարակոսա եւ Վալլատոլիտ : Կ'ըսուի թէ Սան Սեպաստիանօ ետ առնուած է : Պարսելոնա կը գտնուի համայնավարներուն ձեռքը : Այդ քաղաքէն օդատորմիղ մը գնաց Սարակոսա եւ վերջնագիր մը ձգեց, որպէսզի պահակազօրքը անձնատուր ըլլայ : Մատրիտի հարաւակողմը, Թոլէտօ քաղաքը անձնատուր եղաւ օդային ռմբակոծութեան մը հետեւանքով : Հարաւային-արեւելեան ծովեզերքի ամբողջ շրջանը կը գտնուի ապստամբներուն ձեռքը, բայց կարելի չէ եղած յարաբերութիւն հաստատել ուրիշ ըմբոստ շրջաններու հետ : Հանրապետութեան նախագահը ժամանակաւոր կառավարութիւն մը նշանակեց հարաւային - արեւելեան շրջանին մէջ, ապստամբութիւնը զսպելու համար : Բուն հարաւային շրջանին մէջ, Սեւիլլա եւ Անտալուզիոյ մեծ մասը կը գտնուին ապստամբներուն ձեռքը, բայց կապ չունին կեդրոնին եւ հիւսիսի հետ :

Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա միջոցներ ձեռք կ'առնեն

Օտար պետութիւնները իրար անցած են, իրենց հպատակները պաշտպանելու համար : Սովորական միջոցներէն զատ, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա իրենց հիւպատոսներուն առաջարկութեամբ որոշեցին ի հարկին զօրք ցամաք հանել Թանճէր, եւ գրաւել միջազգային գօտին : Կը վախցուի որ ապստամբները օդային ռմբակոծութեան ենթարկեն Թանճէրի նաւահանգստին մէջ խարսխած տասը սպանիական մարտանաւեր եւ ցամաքէն ալ յարձակում գործեն : Իտալական հիւպատոսը Թէթուան գնաց, ապստամբ զօր. Ֆրանքօն տեսնելու եւ չէզոք շրջանին ռմբակոծութեան վտանգները մատնանշելու համար : Հեռագրի մը համաձայն, զօրավարը պատասխանած է թէ ինք ըլլալով Մարոքի սպանիական լիազօրը, իրաւունք ունի հրահանգներ տալու իր շրջանին մէջ գտնուած Սպանիացիներուն : Այս յայտարարութեան վրայ, սպանիական հիւպատոսը խնդրած է որ մարտանաւերը քաշուին միջազգային ջուրերէն, բայց անոնք չեն հեռացած, վառելանիւթ չունենալով :

*** Ապստամբներու հրամանատարութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հաղորդած է անթելով.

— «Մենք պիտի պատժենք մեր թշնամիները : Որքան երկար տեւէ անոնց դիմադրութիւնը, նոյնքան պակաս պիտի ըլլայ մեր գթութիւնը : Մեր համբերութիւնը սպառած է եւ մեր կատաղի թշնամիները անողորմ վրէժխնդրութեան պիտի մատնուին : Կը հրաւիրենք Սեւիլլայի ժողովուրդը միանալ կամաւորներուն, որոնք ուրիշ նպատակ չունին եթէ ոչ Սպանիան ազատել համայնավարներու լուծէն» :

Նոյն զեկոյցին համաձայն, կառավարական երեք մարտանաւեր ընկղմած են, օդանաւային ռմբակոծութեամբ : Զեկոյցը կ'աւելցնէ թէ Մատրիտէն 400 քիլոմեթր հեռու կը գտնուին, բայց զինուորները օրական 80 քիլոմեթր ճամբայ կը կտրեն :

*** Սպանիական մարտանաւերը ապստամբական կեդրոն մը ռմբակոծած ատեն, ռումբեր ինկան Ճիպրալթարի վրայ, ինչ որ զարմանք պատճառեց Անգլիոյ մէջ :

*** Գերմանական թերթերը Սպանիոյ դէպքերը կը վերագրեն Մոսկուայի խաղերուն :

Լոքառնոցիներու ժողովը Լոնտոնի մէջ

Երէկ, հինգշաբթի, բացուեցաւ Լոքառնոցիներու ժողովը, Լոնտոնի մէջ, մասնակցութեամբ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ ներկայացուցիչներուն : Ինչպէս բացատրած ենք արդէն, ժողովէ աւելի խորհրդակցութիւն մըն է որ կը կատարուի, ճամբան հարթելու համար : Այսօր կը վերջանայ խորհրդակցութիւնը : Այս առթիւ զեկոյց մը պիտի հրատարակուի յառաջիկայ խորհրդաժողովին համար, որուն պիտի հրաւիրուին նաեւ Իտալիա եւ Գերմանիա :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԼՈՒԾԵՑԷՔ ՀՕԿԸ »

Վերջերս այս խորագրով գրութիւն մը կարդացի տեղական թերթի մը մէջ, որ «Հայաստանասէր»ներու շարքին կը պատկանի :

Քանի մը հատուածներ, երէ կը հանինք (10 յուլիս) :

— «Զորս օր գիշեր եւ ցերեկ ժողով գումարուեցաւ Փարիզ եւ ցաւ ի սիրտ, մեր իսկ ուղարկած պատգամաւորներուն բերնէն կ'իմանանք որ այդ ժողովին արդիւնքը եղած է խոշոր զերօ մը : Փարիզի ՀՕԿի կեդր. Վարչութիւնը՝ քննադատուած է խստօրէն. իր տրուած բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւնը անբաւարար համարուած է պատգամաւորներու կողմէ : Հաշուեքննիչ յանձնախումբի անդամներուն իսկ խոստովանութեամբ ոչ մէկ կանոնաւոր հաշուետետր չէ բռնուած : Տրուած է թղթի կտորներու վրայ այլանդակ հաշուետուութիւն մը՝ զարհուրելի մանրամասնութիւններով ... :

Մօտ 150,000 ֆրանքի մուտքի փոխարէն եղած է նոյնչափ ելք, եւ միմիայն 600 ֆրանքի ան ալ գոյութիւն չունեցող պատրաստ դրամով մը : Ելքին մէջ այդ խոշոր մուտքին փոխարէն շատ ճղճիմ գումար մը միայն մօտաւորապէս 1000 (հազար ֆրանք) իբրեւ Ֆին-բլան ղրկած է Հայաստան : Աւելի մանրամասնութեանց մէջ չեմ մտներ, պարապ նիւթ չհայթայթելու համար մեր հակառակորդներուն :

Ի՞նչ դատն իրականութիւն. ուրեմն թող հայ աշխատաւորը տայ իր դրամը, տրամադրէ իր բարոյականն ու ֆիզիքականը, որպէս զի Փարիզի կեդր. Վարչութիւնը այդ անպատասխանատու եւ զարհուրելի հաշուետուութեամբ (բարոյական եւ նիւթական) հրապարակ գայ առանց կարմրելու» :

Այս յայտնութիւններէն եւ ուրիշ վրդովիչ մերկացումներէ յետոյ, յօդուածագիրը, որուն համար կ'ըսեն թէ Հօկի Լիոնի կազմակերպութեան կարեւոր անդամներէն մէկն է, խօսքը կ'ուղղէ Երեւանի վարիչներուն եւ կը պաղատի.

— «Լուծեցէք ՀՕԿերը եւ անոնց կեդր. Վարչութիւնը, ուղարկեցէք ձեր հրահանգները եթէ կը փափաքիք, որ իւրաքանչիւր քաղաքի կամ գիւղի մէջ կազմակերպուին — ինչպէս մենք կազմած ենք Լիոնի մէջ — միութիւններ «Խորհրդային Հայաստանի Բարեկամներու Միութիւն» (Ինչոն տէ զ'Ամի տը լ'Առմէնի Սովիէթիք) անուան տակ, առանց կուսակցական էնթրիկներու որոնց միակ պատճառներն են ներկայ եւոյթները, եւ որուն նպատակը պիտի ըլլայ միայն՝ վառ պահել մեր սէրը մեր խորհրդային Հայաստանի հանդէպ, տրամադրել մեր նիւթական, բարոյական եւ ֆիզիքական կարողութիւնները. իւրաքանչիւր քաղաք իր անունով, առանց մասնաճիւղ կոչուելու, կապուիլ եւ մեր հաշուետուութիւնը ընել ուղղակի ձեզի հետ առանց կեդր. վարչութիւններու» :

Ինչպէս կը տեսնէք, բաժակը յորդած է եւ մարդիկ ուրիշ ելք չեն տեսներ, եթէ ոչ լուծել Արտասահմանի Հօկերը, ուղղակի կապուելով Երեւանի հետ :

Այսպիսի գաղափար եթէ որ եւ է Դաշնակցական թերթ յայտնած ըլլար, պիտի համարուէր դաւադրութիւն՝ Խ. Հայաստանի դէմ, որուն արթուն պահակներն են բոլոր Հօկերն ու միւս «բարեկամները» :

Մնաց որ, տակաւին դաշնակցական թերթ մը չգրեց այնքան ծանրակշիռ ամբաստանութիւններ, անխնայ քննադատելով հանդերձ Հօկի գործունէութիւնը :

Բայց միայն Ֆրանսայի Հօ՞կն է որ կը տառապի փտախտէն, բարոյական թէ նիւթական :

Քանիցս ժամ ալ սպասեցէք, իմանալու համար թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ ուրիշ երկրամասի մը, Հարաւ. Ամերիկայի մէջ :

Ամբաստանողներն ու վկաները նոյն «բարեկամներ» են, Հօկի վարիչներ եւ անդամներ :

ՎԱՀԷ

ՄԱՀ ՂԵՒՈՆԴ Ծ. ՎՐԴ. ՄԱՐԴՈՒԿԷԵԱՆԻ

Ամերիկայի Բանւորէն կ'իմանանք թէ յուլիս 12ին Շիքակոյի Օկլըթիս հիւանդանոցին մէջ մեռած է Ղեւոնդ վրդ. Մարդուկեան : («Հայրենիք»ի նոյն թիւերը չենք ստացած տակաւին) :

Այս առթիւ հայ պոլշեւիկներու օրկանը գլուելի բաներ գրած էր հանգուցեալ վարդապետի մասին, պարզապէս անոր համար որ՝ հանգուցեալը պաշտպան կանգնած էր եռագոյնի եւ ազգ. սրբութեանց եւ ատոր համար ալ կարգալոյծ հռչակուեցաւ :

Յաջորդով կը խօսինք իր կեանքի եւ գործունէութեան մասին :

ՆՈՐ ԱՒԱՐ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

Պոլսոյ քաղաքապետութիւնը Բանկալթիի գերեզմանատունը գրաւելէ յետոյ, աչք տնկած է մնացեալ մասին վրայ կառուցուած շէնքերուն :

Յուլիս 18ին փորձագէտներու մարմին մը գնաց գերեզմանատուն, «ճշդելու» թէ ո՞ր մասերը գերեզմանատան կը պատկանին : Այս առթիւ Պոլսոյ թերթերը կը գրեն.—

Փորձագէտներուն հետ գերեզմանատուն եկած էին նաեւ դատարանի նախագահը եւ անդամ մը, եւ ուրիշ պաշտօնեաներ : Նախ հաւաքուեցան եկեղեցիի խորհրդարանը եւ երկու կողմի փոխանորդները պարզեցին իրենց տեսակէտը : Թաղականութեան փաստաբանները յայտնեցին թէ նախ գերեզմանատունը լքեալ չէ : Հետեւաբար չի կրնար ենթարկուիլ գերեզմանատուններու նոր օրէնքի 160րդ յօդուածին : Երկրորդ, անդին դեռ կան եկեղեցին, պարտէզը, կառաժներ, խանութներ, սրճարաններ եւն. որոնք մաս չեն կազմեր գերեզմանատան, այլ կալուած են եւ այս հանգամանքով չեն իյնար 160րդ յօդուածի սահմանին մէջ :

Քաղաքապետութեան փոխանորդը առարկեց թէ եկեղեցին արձանագրութիւն չունի, գերեզմանատունը լքեալ է եւ շէնքերն ալ անոր մաս կը կազմեն : Նէճաթի եւ Նարլեան պատասխանեցին թէ ժամանակին խանութներ կայիններ կայ կառաժներու գետնին վրայ, բայց կառավարութեան հրամանով քանդուեցան պողոտային բարեզարդութեան համար, այս մասին ղրկուած հրամանագրերը ի պահ կը մնան : Միւս կողմէ, այդ խանութներուն համար տուրք վճարուած է եւ ընկալագրերը պահուած կը մնան :

Ցանձնաժողովը յետոյ վերադարձաւ խորհրդարան, ուր երկու կողմի փոխանորդները նորէն առաջ քշեցին իրենց փաստերը :

Եթէ փորձագէտները ընդունին որ եկեղեցին, պարտէզը եւ շէնքերը գերեզմանատան չեն, այդ մասերը չպիտի գրաւուին, այլ պիտի մնան Թաղականութեան :

*** Թօփգափուի Թաղականութիւնը որոշած է դատ բանալ Քաղաքապետութեան դէմ, եկեղեցապատկան փուռի մը պատճառաւ : Քաղաքապետութիւնը չարտօներ այդ փուռին նորոգութիւնը, առարկելով թէ փողոցին ընդարձակման համար պիտի գնէ այդ շէնքը : Հակառակ ատոր, դեռ չի գներ : Փուռին փակման հետեւանքով, Թաղականութիւնը տարեկան 700 ոսկիի հասոյթէ մը զրկուած է : Վերջին անգամ մըն ալ դիմում պիտի ըլլայ Քաղաքապետութեան եւ եթէ նորէն արդիւնք մը ձեռք չբերուի, դատի պիտի ձեռնարկուի :

ՅՈՒԼԻՍԵԱՆ ՄԵԾ ՆԱՀԱՆՋԸ ԵՒ ՏԱՐՕՆԻ ՓԼՈՒԶՈՒՄԸ

Մեծ պատերազմին Տարօնի մեր ժողովուրդն էլ Վասպուրականի հայութեան մեծամասնութեան պէս պիտի ազատէր Թրքական ջարդից, եթէ 1915 յուլիսին ռազմական գործողութիւնները Մշոյ ուղղութեամբ յանկարծակի չդասաւորուէին ի նպաստ Թուրքերի:

1915 ապրիլի սկիզբը Թրքական մի ուժեղ զօրախումբ Խալիլ փաշայի հրամանատարութեամբ Ատրպատականի վրայով փորձեց անցնիլ դէպի Կովկաս, խուճապի ու նահանջի մատնելու ռուսական յառաջապահ զօրքերը, որ գտնուում էին Բաշեն - Ալաշկերտ - Սալմաստ գծի վրայ: Բարեբախտաբար Խալիլ փաշայի զօրքը Սալմաստում ճակատամարտի բռնուեց ռուսական այն զօրամասին հետ, որի հրամանատարն էր Զօր. Նազարբէկեանը, իրեն օգնական ունենալով Անդրանիկը իր կամաւորական գունդով: Մի քանի օրուան ուժեղ ճակատամարտից յետոյ, Թրքական զօրքը պարտուելով նահանջեց Վան - Պիթլիսի ուղղութեամբ: Ճիշդ Թրքական զօրքի այս արշաւանքի օրերին էր որ, առաջին անգամ ծայր տուին Վասպուրականի հայկական կոտորածները եւ Վանի ու Շատախի ծանօթ հերոսամարտերը, երբ Թուրքիոյ միւս հայաշատ վայրերում դեռ չէին սկսուել զանգուածային կոտորածները: Անշուշտ Թուրք կառավարութիւնը ծրագրել էր Վասպուրականի հայութիւնը ոչնչացնել 1915 ապրիլին, որպէսզի Խալիլ փաշայի բանակին դէպի Կովկաս ծրագրուած արշաւանքին թիկունքից արգելք չհանդիպանան: Սակայն կատարեալ պարտութեան մատնուելով Խալիլ փաշայի բանակը նահանջի ճամբան բռնեց, իսկ Զօր. Նազարբէկեան Սալմաստից եւ մի քանի ռուսական ջոկատներ, իրենց հետ ունենալով նաեւ հայ կամաւորական գունդերը, Իգտիրից եւ Ալաշկերտից, հակայարձակման դիմեցին եւ մինչեւ յունիսի վերջը գրաւեցին ամբողջ Վասպուրականը եւ Վանայ լճի հարաւային կողմից մինչեւ Դատուան, Ախլաթ - Կոփ գիծը: Այսպէս կոտորածից ազատեցան մօտաւորապէս 150.000 հոգի:

Յուլիսի սկիզբին էր որ ռուսական յառաջապահ զօրքերը պիտի քայլէին Մուշի ուղղութեամբ: Տարօնի հայութիւնը գիտէր, որ ռուսական յաղթական բանակը արդէն մօտեցել է Մշոյ դաշտի սահմաններին եւ մօտ է իր փրկութեան ժամը

Անդրանիկի եւ Դրոյի կամաւոր գունդերը ռուսական մի ջոկատի հետ Դատուանից յառաջանալով Մշոյ ուղղութեամբ գրաւել էին դաշտի Վարդենիս հայկական գիւղը, որտեղից սկսում են հայաշատ գիւղերը մինչեւ Մուշ - Սասուն: Օրերի հարց էր ամբողջ Մշոյ դաշտի եւ Մուշ քաղաքի գրաւումը, որով կոտորածից պիտի ազատէր հարիւր հազարից աւելի հայութիւն եւս, եթէ յանկարծ տեղի չունենար Թրքական զօրքի անակնկալ հակայարձակումը, որ խուճապի մատնեց ռուսական զօրամասերին եւ ստիպեց նահանջել, մեծ մասը դէպի Ալաշկերտ, իսկ փոքրաթիւ ձախ թեւն էլ Վանի գծով դէպի Սալմաստ: Զօրքին հետ գաղթեցին դէպի Կովկաս եւ Ատրպատական Թրքական կոտորածից հազիւ ազատուած 150.000 Հայեր:

Թրքական հրամանատարութիւնը նկատելով որ ռուսական զօրքերը սատիճանաբար մեծ վտանգ են սպառնում Մուշին եւ Պիթլիսին, համաձայն ռուս Զօր. Մասլովսկիի ռուսական, ֆրանսական եւ գերմանական աղբիւրներից քաղած տեղեկութիւնների, Ապտիւլ Քէրիմ փաշայի հրամանատարութեամբ 89 գումարտակ հետեւակ, 60 հարիւրեակ ձիաւոր, համապատասխան քանակութեամբ թնդանօթներով եւ մօտ 6000 Քիւրտերով, Լիզ - Կոփ - Մանազկերտի գծով, ճեղքելով ռուսական ռազմաճակատը սրընթաց անցան Ալաշկերտի դաշտով մինչեւ Բարթողեան լեռնաշղթան, այսինքն մինչեւ ռուս - թրքական նախապատերազմեան սահմանագիծը:

Դժբախտաբար ռուսական 4րդ զօրաբանակի զառամեալ հրամանատարը եւ իր օգնականները այդ օրերին ունենալով բացի 36 գումարտակ հետեւակ, նաեւ 120 հարիւրեակ հեծելազօր, չկրցան հետախուզութեամբ իր ժամանակին տեղեկանալ Թրքական խոշոր ուժերի մի որոշ կէտի վրայ կեդրոնացման, որպէսզի ըստ այնմ դասաւորէին ռուսական զօրամասերը եւ ճիշդ ժամուն հասցնէին հակահարուածը ...

Թուրք հրամանատարութիւնը այնպիսի գաղտնապահութեամբ խոշոր ուժեր կեդրոնացուց եւ այնպիսի արագութեամբ ուժգին հարուած հասցուց եւ սրընթաց յառաջացաւ ռուսական զօրքի թիկունքը, որ կովկասեան գլխաւոր հրամանատարութիւնը, իշխանութիւնը եւ ժողովուրդը լուրջ մտահոգութեան մատնուեցան: Տարակոյս չկայ որ ռուսական հրամանատարութիւնը շատ մեծ յանցանք ունի յուլիսեան խայտառակ նահանջի մէջ, այն էլ ամբողջ 2—3 հարիւր քիլոմեթր տարածութեամբ: Կովկասեան ռազմաճակատի ռուսական բանակն ու հրամանատարութիւնը հոգով սրտով չէին կապուած տեղական ժողովուրդների եւ հողամասի հետ, ինչ որ շատ մեծ դժբախտութիւն եղաւ առանձնապէս Հայերիս համար:

1914 դեկտեմբերին Էնվէրը Կարին-Կարսի ուղղութեամբ յառաջանալու պատճառով, ռուսական ամբողջ բանակը անմիջապէս նահանջի ճամբան բռնեց, սկսած Սեւ ծովից մինչեւ Արճակի լիճը, ուր եղած ռուսական բանակի ձախ թեւը մի քանի օրից պիտի գրաւէր Վանը եւ առանց դժուարութեան նաեւ մօտակայ հայաշատ գաւառները: Անգամ եթէ Էնվէրի բանակը յառաջանալու լինէր մինչեւ Թիֆլիզ, ռուսական բանակի ձախ թեւը կարող էր ի հարկին նահանջել Ատրպատական եւ ծայրայեղ պարագային այնտեղից էլ Գանձակի նահանգը եւ դէպի հիւսիսային Կովկաս: Եթէ Զօր. Նազարբէկեանի փոխարէն ապիկար մէկը լինէր 1915ի գարնան ռուսական ձախ թեւի հրամանատարը, անկասկած առանց լուրջ կռուի բռնելու Խալիլ փաշայի բանակի հետ, նահանջելու էր դէպի Կովկաս, ընդհանուր խուճապ յառաջ բերելով, ինչ որ պատճառ պիտի դառնար Վասպուրականի հայութեան բնաջնջման ... 1915 յուլիսին, Եփրատ գետի մօտ տեղի ունեցած զինուորական գործողութիւնը, որ ռազմական պատմութեան մէջ յայտնի է «Եփրատեան գործողութիւն» անունով, գլխաւորապէս մեզի համար այնքան մեծ աղէտի չպիտի վերածուէր, եթէ ռուսական 4րդ զօրաբանակի հրամանատարութիւնը կանգնած լինէր իր կոչման բարձրութեան վրայ եւ մի քիչ էլ մտահոգ Տարօնի եւ Վասպուրականի հայութեան ճակատագրով: Վասպուրականի շրջանի ռուսական ահագին զօրքը, երկու գծով մինչեւ Ալաշկերտ ու Սալմաստ նահանջեց, դիմացը թշնամի անհամեմատ թոյլ ուժերի ճնշման տակ, որովհետեւ խուճապի էին մատնուած: Կային Թուլամորթ եւ կարճամիտ ռուս սպաներ եւ նոյն իսկ զօրավարներ, որ կարծում էին թէ Թուրքերը կարող են այնքան զօրք ունենալով որ թերեւս գրաւեն Ջուլֆա - Ալեքսանդրապոլ - Թիֆլիս երկաթուղին եւ իրենց ուրիշ ճամբայ չգտնեն նահանջելու ...

Ռուսական հրամանատարութեան գլխաւոր թերութիւններից մէկն էլ այն էր, որ առհասարակ թէ մինչեւ պատերազմը, եւ թէ պատերազմի շրջանին հարկ եղած լրջութեամբ չէին ուսումնասիրած Թրքական բանակի ռազմական կարողութիւնը, Թուրքիոյ հաղորդակցութեան, պարենաւորման, տնտեսական եւ տեղական ժողովուրդների (քրիստոնեայ եւ մահմետական) կարողութիւնները ...

Յուլիսի վերջերին էր որ կովկասեան գլխաւոր հրամանատարութիւնը Զօր. Բարաթովի հրամանին տակ կեդրոնացուց 20 գումարտակ հետեւակ, 36 ձիաւոր հարիւրեակ, 36 թնդանօթով եւ Ալաշկերտից Դութախ - Մանազկերտի ուղղութեամբ արագօրէն յառաջանալով, խուճապի մատնեց Թրքական յառաջապահ զօրքին, որ տասը հազարից աւելի գերի տալով հազիւ կարողացաւ նահանջել Մշոյ ուղղութեամբ: Ճիշդ այդ օրերին, Դութախի շրջանում Ռուսերին գերի ընկան 300 երիտասարդ սպաներ, որոնք նոր էին աւարտել սպայից դպրոցը եւ Կ. Պոլսից մեկնել արեւելեան ռազմաճակատը:

Չնայած տարուած յաղթանակին, ռուսական զօրքերը դժբախտաբար, չհետապնդեցին խուճապահար նահանջող Թրքական զօրքերի մնացորդներին մինչեւ Մուշ, ինչ որ դժուար չէր իրենց համար, այլ բաւականացան միայն Մանազկերտ - Ալճաւազ - Վան գիծը գրաւելով եւ իրենց թիկունքը ամրացնելով:

Յուլիսին ռուսական խայտառակ նահանջից օգտուելով, Թուրքերը դըժոխքի վերածեցին պատմական եւ քաղաքական այնքան հարուստ անցեալ ունեցող Տարօն աշխարհը ...

1916 յունուարին էր, որ ռուսական բանակը լայն ռազմաճակատի վրայ սկսաւ արագօրէն յառաջանալ դէպի Խնուս - Մուշ եւ Էրզրում: Փետր. 3ին էր որ յաղթական ռուսական զօրքերը գրաւեցին Կարինը, իսկ յաջորդ օրը ռուսական մի ուրիշ զօրագունդ գրաւեց Մուշը, բայց աւա՜ղ, թէ Կարնոյ եւ թէ Մշոյ ժողովուրդի մեծ մասը ջարդուած, միւս մասն էլ քշած էր անյայտ ուղղութեամբ ...

Այնուհետեւ ռուս. բանակը իրար ետեւից գրաւեց Պիթլիսը, Տրապիզոնը, Բաբերդը եւ Երզնկան, բայց այն ատեն, երբ որ տեղական հայութիւնը ջարդուած եւ կամ քշուած էր անյայտ ուղղութեամբ: Գլխաւորապէս ռուսական բանակը պատճառ դարձաւ մէկ միլիոն հայութեան կորուստին, իր հերթին էլ հարիւր հազարից աւելի զոհեր տալով եւ առանց կռուի բռնուելու նահանջի ճամբան, վերադարձաւ Ռուսաստան, իսկ Թուրքերի ձեռքը մնացին վեց նահանգները ...

ԲԵՆՕ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ.— ՀԱՅ ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ.— ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏԱՒԱԼԻ.— ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐ

— . —

Գործադուլները գրեթէ վերջացած են: Տեղ - տեղ գործատէրներու կողմէ ընդդիմութեան կը հանդիպին աշխատաւորները: Շատ չատեր թէեւ ստորագրած են մասնաւոր պայմանագրութիւն մը, կը դժեն իրենց ստորագրութիւնը եւ որոշ չկամութիւն մը կը ցուցնեն:

Մարսէյլի մէջ ներկայիս առկախ հարցերն են, հագուստ կապուստի, ուտեստեղէնի եւ պանդոկի աշխատաւորներուն խնդիրները: Համաձայն աշխատանքի նախարարութեան 3 յուլիս Թուակիր պաշտօնագրին, նահանգապետը յուլիս 11ին կազմեց իրաւարար յանձնախումբ մը, եղած վէճերն ու անհամաձայնութիւնները կարգադրելու համար:

** Հայ կօշկակարները անստուգութեան եւ թշուառութեան մատնուեցան, հետեւանք՝ գործատէրներու չկամութեան եւ յաճախ բիրտ ընդդիմութեան, միւս կողմէն նպաստի չգոյութիւնը եւ մորթ սէզոնը տաժանելի վիճակի մը մատնած է բոլորը:

Արհեստակից. Միութեան վարիչներուն եւ գործատէրերու միութեան ներկայացուցիչներու միջեւ կնքուած եւ վաւերացուած պայմանագրութիւնը, շատ մը գործատէրեր եւ մանաւանդ Հայեր, չեն ուզեր յարգել եւ ընթացք տալ: Եւ այս պայմանագրութենէն դուրս ի՜նչ հրէշական հաշիւներ եւ սակարկութիւններ ... մարդիկ վարժուած էին պանիր հացով աշխատցնելու հայ բանուորը: Եւ հայ գործատէրն ալ կը չահագործէ իրենց անօթութիւնը, եթէ ուզեն աշխատիլ այսպէս կամ այնպէս: Երբեմն ընդհարումներ ալ կը պատահին: Անցեալ շաբաթ օր, ինչպէս ըսին ինծ, հայ գործատէր մը, տարճանակ քաշած սպառնացեր է եւ ասոր փոխարէն իր քիթ - բերանը կոտրել տալով:

Հինգշաբթի օր, յուլիս 16ին, գործատէրերու միութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը կը ներկայանայ նահանգապետարան, խնդրելով անոր միջամտութիւնը: Գործատէրերուն նպատակն է իրենց ստորագրածը չեղեալ նկատել տալ եւ կամ բարեփոխել .. Գործատէրերու միութեան պատուիրակութեան զեկոյցի համաձայն 2500 հոգի կօշիկի աշխատաւոր ունին: Գործատէրները կ՚աւելցնեն նաեւ թէ չենք կրնար մրցիլ մեծ հաստատութեանց հետ, եւ զոհ պիտի երթանք անոնց, որովհետեւ մինչ անոնց ընդհ. յաւելումն է հարիւրին 14, մեր յաւելումն է 25 առ հարիւր:

Ստացած տեղեկութիւններուս համաձայն տակաւին հայ գործատէրներ կան որոնք վճարովի արձակուրդ եւն. չեն ուզեր հասկնալ:

** Հակառակ ընկերային օրէնքներու քուէարկութեան, չատցան գործազուրկները: Գործատէրներէն շատեր կամ կը փակեն իրենց դուռները եւ կամ կը սահմանափակեն աշխատաւորներուն թիւը ... զրկելով նըպաստի սնտուկներուն որոնց մէջ աւա՜ղ, հայ բանուորը բան մը չունենալէ զատ, չարաթը քանի մը օր, իր չունեցած դրամէն բան մը կը վըճարէ հանրակառքին:

Ինչպէս ըսի, չատեր կը գոցեն: Անոնց մէջ իրական զոհեր կան, իսկ չատեր ալ դիտումնաւոր են: Ազգայնական թերթերը մասնաւոր եռանդով կ՚արձանագրեն այսպիսի դէպքերը:

Ինչ որ ալ ըլլայ, մէկ բան իրողութիւն է: Անգործները չատցան Մարսէյլի մէջ: Եւ մեծամասնութիւնը կօշկակարներ: Ահա երկու ամիսը մօտեցաւ գրեթէ, որ մարդիկ փողոցէ փողոց կը դեգերին, զգուշանալով սրճարանէն անգամ, որպէսզի քանի մը սանթիմ չծախսեն:

** Մարսէյլ, Թունցիկներու քաղաք ... Ժողովներէն ներս կամ դուրս անհատական կամ հանրային որ եւ է տարակարծութիւն չի՞ գտներ դոհացում, անմիջապէս կը յանդի Թունցիկներու: Ունի՞ս քան Փր. գրպանդ, վազէ տպարան, եւ տակէ տակ չարէ ինչ որ կ՚ուզես:

Այսպէս է երեւոյթը Մարսէյլի մէջ եւ զուր չեն ըսած թէ Մարսէյլ Թըռուցիկներու քաղաքն է:

Երանի թէ այդ Թռուցիկները մնային հայկական շրջանակներու մէջ: Անոնք հայկական նեղ շրջանակէն Փըրանսական դատարանները կը փոխադրեն անուանարկութեան, պատուի- «տիճիմէ սէօյտիւ»ի պէս զանազան պատճառաբանութիւններով:

Այսպիսի դատեր շատ տեսած էինք երկու տարի առաջ, սակայն վերսկսաւ այս տարի ծիծաղի, արդահատանքի եւ զզուանքի նիւթ հայթայթելով դատաւորներուն:

Յուլիս 4ին այսպիսի դատ մը տեղի ունեցաւ: Մարդիկ քաւոր Պետրոսը դատաւորներուն բացատրելու համար թարգմանած էին Րաֆֆիի խաչագողի Ցիչատակարանը: Պատիւ՛ ...

Եւ պատիժներ կ՚արտասանուէին դատաւորներու բերնէն: Ուրախութիւն, ծափ ու ծնծղայ մէկ կողմէ, տրտմութիւն եւ վերաքննութիւն միւս կողմէ:

Ժամանակը եկած չէ՞ պոռալու երկու կողմին ալ.

— Ա՛լ կը բաւէ ... Չէ՞ք խղճահարիր Հայ անունը դատարաններ փոխադրելով եւ մեր ներքին աղտոտութիւնները նետելով դատաւորներու առջեւ:

** Մարսէյլի մարդահամարը կատարուեցաւ, մօտաւորապէս 913.000 հոգի կը հաշուէ Ֆրանսայի այս երկրորդ քաղաքը: Անցեալ չաբթուան թերթերը օտարականներու թիւերը կուտային զատ, որոնց մէջ Հայերը 19.708 հոգի էին: Եթէ հաշուելու ըլլանք նաեւ Լիբանանի, Սուրիոյ, Թուրքիոյ եւ Իրանի հպատակները, նաեւ ֆրանսահպատակները կ՚ունենանք պատկառելի թիւ մը: Ինչպէս գրած էր «Յառաջ» օտարականներու ընդհ. թիւըն է Մարսէյլի մէջ 201.945: 1931ին օտարականներու թիւն էր 199.066, ինչ որ կը ցուցնէ 2839 հոգիի յաւելում մը: Իտալացիներուն թիւն է 126.490: Իսկ երրորդ կուգան Հայերը: Լիբանանցիներ՝ 2415, Իրանցիներ՝ 552, Թուրքեր՝ 4863, Սուրիացիներ՝ 3290:

ՀՐԱՉԵԱՅ

ՎԱՐՊԵՏ ՄԸ ԻՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՎ

— . —

Սալ Տէպիւսիի մէջ, անցեալ շաբթու, չորեքշաբթի երեկոյ, տեղի ունեցաւ ծանօթ դաշնակահարուհի Պ. Ս. Պետրոսեանի աշակերտներուն տարեկան երկրորդ ունկնդրութիւնը:

Ծնողներ, բարեկամներ եւ համակիրներ կանուխէն փութացած էին ներկայ ըլլալ այս մտերմական դաշնակատօնին:

Եօթը աշակերտուհիներ, տասնէն տասներութը տարեկան, նախապատրաստական երկրորդ դասարանէն մինչեւ բարձրագոյն առաջին դասարան, ներկայացան՝ նուագելով Պէթհովէնէն, Շոփէնէն, Լիցթէն, Մոցարթէն, Շուպերթէն, Կրիկէն, Մանտելսոնէն, Բալաքիրեվէն, Րէպիքօվէն, Ալպէնիզէն, Րաֆֆէն, Տէպիւսիէն, Ռամօյէն, Լըմուանէն, Ռախմանինովէն եւ Ալիապիէվ - Լիցթէն կտորներ:

Փոքրիկ Ալթունեան, տասը տարեկան, նախապատրաստական երկրորդ դասարանէն եւ Օր. Խաչատուրեան, միջին առաջին դասարանէն, դաշնակահարեցին երեքական կտորներ: Երկուքն ալ սկսնակներ բոլորովին, սակայն տարին իրենց կտորները, մերթ անսխալ, մերթ ալ փոքրիկ գոյներ երեւան բերելով:

Օր. Փափազեան, միջին երկրորդ դասարանէն, նոյնպէս շատ սկսնակ մըն է, սակայն բաւական խոստմնալից: Իր մէջ հոտ մը կայ դեռ անոր-ուեստ որ քանի մը տարիէն պիտի մաքրուի եւ ձեւաւորուի:

Օր. Առաքելեան, տասնըմէկ տարեկան եւ միջին երրորդ դասարանէն, օժտուած է: Իր շնորհը սկիզբէն մարզուած է Պ. Պետրոսեանի վարպետ ձեռքերուն տակ: Այս փոքրիկը բաւական վարպետ կերպով զարգացած է դաշնակահարութեան մէջ, ունենալով շնորհալի «թէքնիք» մը: Փոքրիկ Առաքելեանը դաշնակահարեց Մոցարթի Ֆանթէզին (րէ մինէօր), Ռախմանինովի «Հիւմորէսք»ը, Մոցարթի Ռոնտօն (ան րէ Պ. մաժ) եւ Բալաքիրեվի Մրճիւնը, տաք ալիքներ ստեղծելով:

Օր. Երանուհի Յովհաննէսեան, նոյնպէս միջին երրորդ դասարանէն, դաշնակահարեց Շոփէնի «Նոքթիւրն Թիւ 19» եւ Շուպերթի Impromtu op.90, Թիւ չորսը: Օր. Յովհաննէսեանի դաշնակահարութիւնը ունի իրեն յատուկ յատկութիւններ՝ մաքրութիւն, նրբութիւն եւ բանաստեղծական յուզումներ:

Օր. Մայտա Մարգարեան, բարձրագոյն առաջին դասարանէն, դաշնակահարեց հինգ կտոր, Շոփէնէն (երեք հատ), Պէթհովէնէն եւ Տէպիւսիէն (Պարտէզը անձրեւին տակ): Օրիորդը օժտուած է բնարական ոգիով: Համակ տենդ է եւ զգացում իր նուագը:

Օր. Ֆրիթիուֆօ (Արմենուհի մըն է) ունի ողբերգական խառնուածք: Ան բնական է արտայայտելու խոր տառապանքներ, կրակոտ յասումներ, փոթորկայոյզ հոսանքներով:

Իր դաշնակահարած երեք մեծ կտորներէն ամէնէն տպաւորիչն էր Լիցի «Ցուլարկութիւնը»:

Մահուան զանգակները կը ղօղանջեն, Թափելով սեւ սեւ ալիքներ: Երկինքէն կը տեղայ ծանր տրտմութիւն: Եկեղեցիին երեսէն վար կախուած են սուգի քօղեր ու սգաւորներու բազմութիւն մը, խաչեցեալի դէմքերով կը մտնեն տաճարէն ներս, Թագաւորի մը ներկայացողի ծանր լրջութիւնով:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀԸ

(1914 — 1915)

2.— ԴԷՊԻ ՏԱՐՕՆ

«Կը խնդրէի ձեզմէ յորդորել հայ տարրը, որ կրէ այս օրերու դժուարութիւնները. անտեղի միջամտութիւններ չըլլան կառավարական կարգադրութիւններուն, վստահ եղէք, թէ ես ալ պիտի ջանամ, որ ամէն քայլ կատարուի օրէնքի սահմաններուն մէջ: Աւելորդ չեմ համարեր ձեր միջոցով յիշեցնել նաեւ հայ առաջնորդին եւ կուսակցական պետերուն, որ այս արտակարգ պայմաններուն մէջ չեմ կրնար հանդուրժել որեւէ արգելք եւ չեղում մեր կարգադրութիւններէն ... »:

Այսպէս լմնցուց իր յորդորը Բաղէշի ապազայ հռչակաւոր ջարդարար Ապտիւլ Խալիլը (որուն դէմքը սպառնալի էր այդ վայրկեանին) եւ որ Մուսթաֆա Քէմալի ելեւմտական նախարարը դարձաւ յետագային:

Ինծի կը մնար վերադառնալ Ալաշկերտ եւ առաջնորդին հետ մեր երիտասարդութիւնը փրկելու ճարը խորհիլ: Ի՞նչպէս սակայն: Ենթակաները չներկայանայի՞ն զինուորակոչութեան ատեանին: Բայց չէ՞ որ այդպիսիններու ինչքը կը գրաւէին. ծնողները պատանդ կ՚առնէին եւ տունը կ՚այրէին: Կառավարութիւնը որոշած էր մերժել Հայերու զինուորական փոխարժէքը (պէտէլ): Ալաշկերտ այն կարծիքէն էր, որ աչքի ինկած, նեղ պարագաներուն անհրաժեշտ եղող երիտասարդները պէտք էր պահուէին. կէս - փախստական պէտք էր որ դառնային նաեւ յեղափոխական եւ հասարակական գործիչները: Վտանգը ակներեւ էր Հայերուն համար: Պէտք էր պատրաստուիլ ինքնապաշտպանութեան, իսկ ձախողանքի պարագային լեռ ելլել ու Մօտկանի գծով միանալ Սասունցիներուն կամ անցնիլ Կարկառ: Այս կարծիքէն էր նաեւ Վանի «տաճկագէտ» Արմենակը (որու մասին խօսած եմ յիշողութիւններուս մէջ — «Հայրենիք» ամսագիր):

Սուրէն վարդապետը ընկճուած էր բոլորովին, անզօր կացութեամբ մը համակուած, շատ լաւատես չէր հայ ժողովուրդի ինքնապաշտպանութեան կարողութեան մասին: Ժամանակէն առաջ մեր պատրաստութիւնները ուշադրութիւն պիտի գրաւէին եւ մատնուէին ձախողանքի: Նա զանգուածային ջարդերուն չէր հաւատար. հնարաւոր կը գտնէր սակայն հայ ղեկավարութեան ձերբակալութիւնները կամ աքսորը: Այդպիսիներուն արթուն պէտք է գտնուէին՝ ի հարկին պահուելու: Խնդրեցին ինծմէ, որ հեռագրեմ Պոլիս կառավարութեան եւ Պատրիարքարան՝ մեղմացնելու համար բանքը եւ խստութիւնները: Հեռագիրը աննպատակ համարեցի, բայց հետեւեալ օրը տեղեկագիրներ ղրկեցի Պոլիս եւ ըրի չարք մը առաջադրութիւններ:

Այս ամբողջ խորհրդակցութիւններով եւ առաջարկներով հանդերձ, ամէնքը բնազդօրէն կը զգային թէ ահարկու վտանգ մը կախուած է մեր գլխուն: Հետեւեալ բնորոշ դէպքը պիտի հաստատէ այն նախազգացումը, որ խիրաքանչիւրը ունէր:

Կուսակալը ինծի ոստիկան մը տըւաւ ուղեկցելու մինչեւ Մշոյ դաշտի առաջին հայ գիւղը: Ընկճուած՝ բաժնուեցայ իմ ընկերներէն եւ տարաբախտ առաջնորդէն, որոնք քանի մը ամիսէն զոհ գացին գարշելի կուսակալի թակարդին: Ոստիկանը ձիաւոր էր, ի հարկէ, եւ կիրճին մէջ, թէ Ռըվանդուզ կոչուած անապատի տարածութիւնը անցնելուս՝ քովէս կ՚երթար, երբեմն այս ու այն կողմէն, հարցեր տալով, բայց երբ Դուզէն իջանք դաշտը եւ արեւը կը թեքէր դէպի հորիզոնը, ձիուն քայլերը դանդաղեցուց եւ ետեւէս 15 — 20 քայլի վրայ սկսաւ գալ: Ի հարկէ, այդ ժամանակ Իթթիհատը դեռ վաւերական չարութիւնը չէր ծրագրած մեր դէմ, բայց եւ այնպէս սրտիս մէջ կասկած ինկաւ — արդեօ՞ք ետեւէս պիտի զնդակահարէ ... : Իբր մէկուս զէնք կրելու ազատ իրաւունք ունէի. տասնոց մաուզեր ատրճանակը դեռ Բաղէշի մօտերէն, իր կոթին հագցուցած, ծունկերուս վրայ կը պահէի (Ռըվանդուզը շատ ապահով վայր մը չէր), բայց ինչպէ՞ս կրնայի դիտել ետեւէս եկող ոստիկանին շարժումները եւ կանխել զայն, եթէ հրացանը չակէր ինծի: Երբ կը մտմտայի, յանկարծ, նկատեցի իր ստուերը, որ քովընտի կ՚իյնար միշտ (հորիզոնին մօտեցող արեւը նետուիլ էր). Հայեացքս ստուերէն չկտրեցի այլեւս, իր բազուկներու կամ հրացանի ամէն մէկ չարժումը կը տեսնէի ... : Այս դիրքին եւ զգացումներու մէջ էր, որ հասանք Մեղրագետի ակունքի վրայ գտնուող չատ փոքր հայկական գիւղ մը, որուն անունը, դժբախտաբար, մոռցեր եմ այժմ:

Գիւղի ռէսը — Ռէս Ցակօն, եթէ չեմ սխալիր, եւ իր բազմամարդ ընտանիքն ու եղբայրները կը կազմէին «գիւղին» մեծամասնութիւնը: Պատերազմէն երկիւղ չունէին բնաւ. «բան մը եթէ պատահէր, Գրդուռն ու Նէմրութը եռեւնին էր, իսկ «Շամբուտը» (Վարդենիսի ընդարձակ ճախճախուտը) առջեւնին... կրնայի՞ն ամփոփել իրենց գեղջկական ուղեղին մէջ պատերազմին եւ անոր հետեւանքներուն ահաւորութիւնը:

Այդ գիւղէն մինչեւ Մուշ ստիպուած էի մինակս երթալ: Ճամբու ամբողջ երկայնքին հայ գիւղեր էին, իսկ «ճամբան» բարդ չէր: Առջեւս էր Տըրմեար, ուր ժողովուրդը տարօրինակօրէն հանդիստ էր դարձեալ. «անկեար չընք էրթա. թֆընկներս կ՚առնենք, կ՚ելնենք գիրքեր», այսպէս կը պատասխանէին իմ հարցին, ցոյց տալով ինծ գիւղի ծայրէն բարձրացող բլուր մը (պատմական արհեստական բլուր մըն էր, որոնցմէ կը գտնուին կարծեմ, ուրիշ գիւղերու մէջ): Մկրագոմի մօտ Մեղրագետէն անցայ գիւղացիներու հունով եւ Տէրկէվանքի դեղեցկատեսիլ ճերմակ տուներու ուղղութեամբ եւ արտերու ծայրերէն ինկայ Խասգեղ — Մուշ մեծ ճանապարհին վրայ:

III

ՏԱՐՕՆԸ

Մշոյ դաշտի հարաւային եզրին, Սասնոյ լեռնաշղթաներու եւ անկէ դահավիժող ձորի մը մէջ զետեղուած է Մուշ քաղաքը, որուն չորս հայկական թաղերը լեռնաթեւերէն իջած են մինչեւ դաշտին ափերը:

Արեւելեան հին գիւղաքաղաք մըն էր կարծես - փոքրիկ չէնքեր, «տառապաններով» խանութներ եւ աղտոտ, ծուռ - մուռ փողոց մը, որ դաշտէն կը բարձրանար դէպի քաղաքը:

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Եկեղեցիին խորանին վրայ բազմած է դաժան կայսրը՝ Մահը: Զանգակները կը ղօղանջեն:

Մոմեր, սեւ շղարշներ, քահանաներ, մահուան մեղեդիներ, ծուխեր, մռայլ մթնոլորտի մը մէջ թառամող ծաղկեպսակներ, արցունքներ եւ հառաչներ:

Ամբողջ աւերակոյտ մը:

Զանգակները կը ղօղանջեն ծանր ու խոր զարկերով, պատռելով հոգիները:

Մահը խորանին վրայ, գահին մէջ, անողորմաբար կը քրքջայ:

Թափօրը դուրս կ'ելլէ, մեռելակառքը յամրաբար կը շարժի ծաղկաբարձ, սուգի ամպի մը տակ խոնարհած գլուխներ կը հետեւին:

Թափօրին առջեւէն կը քալէ Մահը, յաղթականի յոգնութիւնով, մանգաղը ձեռքը: Կարծես դեռ կը լսուին զանգակներուն ղօղանջները:

Մեռելաքաղաք: Դագաղը կ'իջեցնեն ու բահերը կը շարժին: Հողակոյտեր կ'իյնան դագաղին վրայ, կոշտ ձայներով:

Կ'իյնան նաեւ արցունքներ, կ'իյնան նաեւ ողջ կեանքերէ ծուէններ, ծաղիկներ եւ նայուածքներ:

Խաչ մը կը մնայ, որուն շուրջը, գիշեր ժամանակ, հովերը կը դառնան, երգելով աշխարհի ունայնութիւնը:

Օր. Ֆորթունաթօ մեծանկար ու մռայլ պատկերի մը մէջ, մեզի ներկայացուց «Ցուղարկաւորութիւնը», խորունկ տպաւորութիւն մը դրոշմելով մեր հոգիներուն մէջ:

Պ. Պետրոսեան, քանի մը անգամ, երկրորդ դաշնակով ընկերացաւ իր աշակերտուհիներուն:

Ջերմապէս կը շնորհաւորենք զինքը, իր տաղանդին, իր աշխատութեան եղանակին, ու իր ձեռք բերած արդիւնքներուն համար:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

—.—

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 14 յուլիս (Ցառաջ). — Քանի մը օրէն գործադուլին երրորդ ամիսն ալ կը լրանայ: Ոչ մէկ փոփոխութիւն կացութեան մէջ: Ամէն օր մարդ կը սպաննուի, կը թունաւորուի, ռումբեր կը պայթին մէկ խօսքով անապահովութիւն: Շփոթութիւն տիրող քաղաքականութեան ծալքերուն վրայ, շփոթութիւն Արաբին անկազմակերպ բայց ահաբեկչական արարքներուն վրայ, աւելցուցէք Հրեան, որ ի ծնէ երկչոտ, ինքնապաշտպանութեան միջոց ունի բայց միշտ կը զգուշանայ:

Այսպէս ուրեմն մեքենայ մը լարուած կը բանի մէկուն կամ միւսին հաշւոյն: Հեռագիրները ամբողջ աշխարհին հաղորդեցին թէ Փաշականութիւնը դրամական օժանդակութեամբ կը քաջալերէ արաբ ըմբոստները, մինչեւ իսկ Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ գաղթային նախարարութեան հարցում ուղղուեցաւ թէ ճի՞շդ են շրջած լուրերը Իտալիոյ օժանդակութեան մասին: Նախարարը երկդիմի պատասխան մը տալով փակեց հարցը:

Կայ ուրիշ կարեւոր պարագայ մը: Անգլեւեգիպտական յարաբերութիւնները լաւ ճամբու վրայ են: Անգլ. զօրքը մեծ թիւով պիտի քաշուի Եգիպտոսէն եւ պիտի տեղաւորուի Միջերկրականի ափերը: Պաղեստին յարմարագոյն վայրը կրնայ ըլլալ այս ուժին: Մանաւանդ որ, անհրաժեշտ է վերահաստատել բարեկարգութիւնը:

** Հեռագրի մը համաձայն Անգլիոյ գաղթ. նախարարութիւնը Լոնտոնի մէջ հաւաստիքներ տուած է արաբ պատուիրակներուն թէ կառավարութիւնը հրահանգած է սեպտեմբերին դադրեցնել հրէական ներգաղթը, որուն պիտի յաջորդէ արքայական յանձնաժողովի այցելութիւնը Պաղեստին, քննելու համար կացութիւնը եւ ժողովուրդներուն բաղձանքները, պայմանով սակայն որ Արաբները վերջ տան գործադուլի եւ ահաբեկչական արարքներուն:

Հրեաները վրդովուեցան եւ այս լուրին տպաւորութեան տակ Թէլ Ավիվէն հրեայ վարիչ մը օդանաւով Լոնտոն մեկնեցաւ: Հրէական մամուլը ուժգնօրէն կը բողոքէ ներգաղթի դադրեցման գաղափարին դէմ եւ կ'ըսէ.

— «Պաղեստինն է վերջին յոյսը աշխարհի Իսրայէլ ցեղին, եթէ ներգաղթը դադրի, ամբողջ աշխարհի Հրեաները ոտքի պիտի կանգնին»:

Անգլիա չի կրնար արդարութեան դէմ գործել, չի կրնար կասեցնել ներգաղթը», կը բացագանչէ Հրեայ ժողովուրդը:

Ուրիշ լուրի մը համաձայն, Լոնտոն կ'ուզէ ութ նահանգներու բաժնել Պաղեստինը, չորսը յատկացնելով հրէական պետութեան, միւս չորսը արաբական պետութեան: Արաբական վարիչ շրջանակներ կը բողոքեն այս ծրագրին դէմ ...

Արաբները կը յուսան թէ ներգաղթը պիտի դադրի գէթ ժամանակի մը համար: Կառավարական շրջանակներ լռութիւն կը պահեն այս մասին:

*** 137 արաբ բարձր պաշտօնեաներ խնդրագրով մը դիմեցին մարզպանին, յիշեցնելով թէ զինու զօրութեամբ կարելի չէ զսպել արաբ ժողովուրդը, թէ միակ միջոցը ներգաղթին դադարումն է: Պաշտօնեաները խնդրած են որ իրենց յուշագիրը ղրկուի Լոնտոն գաղթ. նախարարութեան: Այս յուշագիրը ենթադրել կուտայ թէ Լոնտոն պահ մը պիտի դադրեցնէ հրէական ներգաղթը:

** Արաբ վաճառականներ դիմում կատարեցին կառավարութեան, երեք ամիս «մորաթորիոմ» խնդրելով:

Հրապարակը փակ է: Ամէն օր քիչ մը աւելի ուժգին հարուած կը կրէ Պաղեստինի տնտեսական կեանքը:

** Հայ գաղութը լռութեան մէջ կը տուայտի անգործութեան հետեւանքով: Արդէն հազիւ կ'ապրէր օրը օրին եւ այսօր կրկին պէտք ունի օժանդակութեան: Գոհունակութեամբ կ'արձանագրենք հոս թէ նպաստաբաշխ մարմինը Ս. Յակոբայ մէջ, Խնամատար Մարմինը հայ կաթոլիկ փոխանորդարանի մէջ, բարերար դեր կը կատարեն ժողովուրդի չքաւոր դասակներուն համար:

** Թունաւորումները կը շարունակուին, երբեմն գեղջկուհիներ կաղանի պտուղ, բանջարեղէն, հաւկիթ կը բերէին, այսօր անոնք ալ չեն համարձակիր գալ: Միայն հաց կայ: Կարելի չէ գաղտօրէն ծախուած միս առնել ուտել, գնողները արդէն իրենց շունչը հիւանդանոց առին: Քանի մը հայ ընտանիքներ ալ թունաւորուեցան, բարեբախտաբար անցուցին վտանգը:

Ֆրէրներու վարժարանին սէրթիֆիքա տ'էթիւտի քննութիւնները ֆրանսական հիւպատոսարանին մէջ փայլուն յաջողութեամբ անցուց 15-ամեայ Պօղոս Գույումճեան (Ատանացի):

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԽՈՐՀՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԿԱԶՄԸ

—•—

Համաձայն խորհրդային նոր սահմանադրութեան նախագծի, ԽՍՀ Միութեան բարձրագոյն մարմինը պիտի հանդիսանայ Գերագոյն Խորհուրդը, որ կը բաղկանայ երկու խորհրդարաններէ՝ Միութեան Խորհուրդ եւ Ազգութեանց Խորհուրդ: Միութեան Խորհուրդի համար մէկ պատգամաւոր կ'ընտրուի 300.000 բնակչութեան կողմէ, իսկ Ազգութեանց Խորհուրդի համար առանձին հանրապետութիւնները կուտան տասը, ինքնավար հանրապետութիւնները հինգ եւ ինքնավար շրջանները երկու պատգամաւոր:

Մեր ձեռքին տակ ունինք Խորհ. Միութեան ազգաբնակութեան լրիւ վիճակագրութիւնը մինչեւ 1 յունուար 1933 (Ն. Միխայլով.— Խ. Միութեան աշխարհագրութիւնը, **1936**): Համաձայն խորհրդային պաշտօնական տուեալներու, Խորհ. Միութիւնը կազմող 11 հանրապետութիւններու բնակչութիւնը հետեւեալ թիւերը կը ներկայացնէ (փակագծի մէջ նշանակած ենք իւրաքանչիւր երկրի բռնած տարածութիւնը քառ. քիլոմեթրով):

Ա.— Ռուսաստան՝ 113.651.000 (19.753.000): Այս ընդհանուր թիւերու մէջ կը մտնեն Ռուսիոյ մաս կազմող ինքնավար հանրապետութիւնները.—

1. Կոմի —276 հազար (375 հազար):
2. Կարելիա —372 հազ. (147 հազ.),
3. Չուվաշ — 959 հազ. (18 հազ.),
4. Մարիյսկի —551 հազ. (23 հազ.),
5. Ուդմուրթսկիէ —868 հազ. (32 հազար),
6. Պաշկիրիա —2.916 հազ. (145 հազար),
7. Թաթարական — 2.785 հազար (67 հազար),
8. Մոլտաւական —1.415 հազ. (26 հազար),
9. Վոլգայի Գերմանացիներու —588 հազար (28 հազար),
10. Կալմիկներու — 185 հազար (74 հազար),
11. Տաղստանի — 949 հազար (57 հազար),
12. Կարպարդինա - պուլկարական— 279 հազար (12 հազար),
13. Հիւսիսային Օսեթիոյ — 286 հազար (6 հազար),
14. Չէչէն եւ Ինգուշական — 651 հազար (16 հազար),
15. Բուրեաթ - մոնկոլական —605 (376 հազար),
16. Եակութսկիի — 328 հազար (3.031 հազար),
17. Խրիմի — 791 հազ. (26 հազ.):

ԻՆՔՆԱՎԱՐ ՇՐՋԱՆՆԵՐ

1. Ադիգէյսկի — 137 հազար (3 հազար),
2. Կարաչեւսկի — 104 հազար (10 հազար),
3. Չէրքէզներու — 81 հազ. (3 հազ.)
4. Օյրոտսկի — 122 հազ. (93 հազ.)
5. Խակասսկի— 173 հազ.(50 հզ.)
6. Հրէական — 50 հազ. (73 հզ.):

Բ.— Ուկրայնա — 31.901 հազար, (443 հազար): Ուկրայնայի մաս կը կազմէ Մոլտավիոյ ինքնավ. հանրապետութիւնը — 616 հազար (8 հազար):

Գ.— Բելոռուսիա.— 5.439 հազար (127 հազար):

Դ.— Խազախստան — 6.797 հազար (2.853 հազար):

Ե.— Քրկըզստան — 373 հազար (126 հազար):

Զ.— Թուրքմէնիստան — 1.269 հազար (443 հազար):

Է.— Տաճկաստան — 1.333 հազար (144 հազար): Տաճկաստանի մաս կը կազմէ լեռնային Բատախշանի ինքնավ. շրջանը — 36 հազար (61 հզ.):

Ը.— Ուզբէկստան — 5.218 հազար (302 հազար), Ուզբէկստանի մաս կը կազմէ Ղարա - Կալպակսկի ինքնավ. հանրապետութիւնը — 174 հազար (130 հազար):

Թ.— ԱԴՐԲԷՋԱՆ —2.891 հազար (86 հազար): Ադրբէջանի մաս կը կազմեն.—

Նախիջեւանի ինքնավ. հանրապետութիւնը — 117 հազար (5 հազար),

Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավ. շրջանը — 154 հազար (4 հազար):

Ժ.— ՎՐԱՍՏԱՆ.— 3.111 հազար (70 հազ.), Վրաստանի մաս կը կազմեն.—

Աբխազիոյ ինքնավ. հանրապետութիւնը — 259 հազար (9 հազար):

Աջարիստանի ինքնավ. հանրապետութիւնը —154 հազար (3 հազար):

Հարաւ. Օսեթիոյ ինքնավ. մարզը — 95 հազար (4 հազար):

ԺԱ.— ՀԱՅԱՍՏԱՆ.— 1.109 հազար (30 հազար):

Այս թիւերու համաձայն, Միութեան Խորհրդի մէջ Ռուսաստանը կ'ունենայ 400, Ուկրայնա՝ 100, Բելոռուսիա՝ 18, Խազախստան՝ 20, Քրկըզստան՝ 4, Ուզբէկստան՝ 17, Թուրքմէնիստան՝ 4, Տաճկաստան՝ 4, Ադրբէջան՝ 9, Վրաստան՝ 10 եւ ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ 4 պատգամաւոր:

Գումար՝ 587:

Ազգութեանց Խորհուրդի մէջ կ'ունենան.—

Ռուսաստան՝ 107, Ուկրայնա՝ 15, Բելոռուսիա՝ 10, Խազախստան՝ 10, Քրկըզստան՝ 10, Տաճկաստան 12, Թիւրքմէնիստան՝ 10, Ուզբէկստան՝ 15, Ադրբէջան՝ 17, Վրաստան՝ 22 եւ ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ 10 պատգամաւոր:

Գումար՝ 238:

Ուրեմն Գերագոյն Խորհուրդը կ'ունենայ ընդամէնը 825 պատգամաւոր:

Անշուշտ, այս վերջին երեք տարիներու ընթացքին ազգաբնակչութեան յաւելում է եղած եւ Գերագոյն Խորհուրդը գումարուելու ատեն, անոր կազմը որոշ փոփոխութիւններու կ'ենթարկուի (համաձայն այս տարուան վերջը կազմակերպուած ընդհանուր մարդահամարի տուեալներու):

Աւելորդ չէ մատնանշել, որ Խ. Միութեան սահմաններու մէջ գտնուող մահմետական առանձին հանրապետութիւնները, ինքնավար հանրապետութիւնները եւ ինքնավար շրջանները ունին մօտաւորապէս 28.741.000 բնակչութիւն եւ կը բռնեն 4.702.000 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն: Մահմետական երկիրները Ազգութեանց Խորհուրդին պիտի մասնակցին 126 պատգամաւորներով (առանց Լեռնային Ղարաբաղի, որ Ադրբէջանի մաս կը կազմէ): Հետեւաբար Ազգութեանց Խորհուրդի կէսէն աւելի պիտի բաղկանայ մահմետականներէ:

Իսկ Հայերը պիտի ունենան միայն 12 պատգամաւորներ (Հայաստան 10 եւ Ղարաբաղ՝ 2) ... Ա.

ԾԻԾԱՂ

Մարդուն մէկը կը հարցնէ իր գիտուն բարեկամին.

— «Թունաւոր սունկ մը ի՞նչպէս կը ճանչցուի »:

Գիտունը.— Շա՛տ դիւրին. պէտք է կերցնել զայն զոհանչի մը, յետոյ սպասել արդիւնքին ...:

ՄԱՄՈՒԼ

Քանի ուշ չէ

—.—

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 յուլիս).

— «Հաւաքական կազմակերպուած աշխատանքներուն մէջ է որ կը ծնի ու կը բարգաւաճի հանրօգուտ ձեռնարկ մը. անոնց մէջ է որ իտէալ մը, բարձրագոյն նպատակ մը ծնունդ կ'առնեն, ու անոնցմով կ'իրագործուին լաւապէս եւ հզօր կենսունակութեամբ:

Պետութիւն ունեցող ազգերն իսկ հարուստ են այդ կազմակերպութեանց ցանցով.— սէնտիքաներ, միութիւններ, «լիկ»եր, «ալեանս»ներ եւն. եւն. որոնք անկախ պետական կեղեւէն, բուն իսկ զրահը կը կազմեն ազգի մը ներքին կեանքին: Ազգ մը այնքան հզօր է, որքան կազմակերպուած է ներքնապէս. այնքան առողջ ու ապահով, որքան ներքին կապ ու կազմակերպութիւն ունի:

Մեծ պետութիւններն իսկ հզօր են այդ ներքին կազմակերպութիւններով, սկսած տնտեսական - գործաւորական կեանքէն մինչեւ մշակոյթ ու արուեստ, որոնց բոլորին կամքին արտայայտութիւնն է կառավարութիւնը:

Մենք արտասահմանի մէջ չունինք տէր. ունինք «կառավարութիւն» մը, այսպէս կոչուած, որ չի ճանչնար ազգ ու արտասահմանի հայութիւն. խորթ է մեր կեանքին ու մեր տագնապին ու համայնավարութիւն կը խաղայ ...

Արտասահմանը ինքն իրեն, ինքն իր գլխուն ... Հազար ցաւ ու վտանգ ունինք. հազար գործ ու մտահոգութիւն — ազգապահպանման խնդիր, մշակոյթի ու մտաւոր կեանքի, կրթութեան, տնտեսական ապահովութեան, քաղաքական եւն.:

Այս հարցերը չեն լուծուիր ոչ ճառով, ոչ անհատական ջանքերով եւ ոչ ալ գեղեցիկ բաղձանքներով:

Կազմակերպուած աշխատանքն է, ծրագրուած ու կանխատեսուած ճիգն է, որ կրնան արդիւնքի մը յանգիլ եւ պահել մեր կեանքը առողջ ու մեր գործունէութիւնը՝ արդիւնաւոր:

Մեր պատմութեան մէջ, իբրեւ կազմակերպութիւն, միայն եկեղեցին ունեցած ենք, որ տեւած է, նաեւ, շնորհիւ իր կազմակերպութեան եւ դեր կատարած: Վերջին կէս դարու ընթացքին՝ հայ քաղաքական կուսակցութիւններն են,— եւ անոնցմէ մէկը՝ գլխաւորապէս Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մանաւանդ,— որ բան մը փոխած են մեր ընդհանուր, անծրագիր ու պատահական գործունէութեան ճակատներուն վրայ եւ արդիւնքի մը յանգած:

Կ'ուզե՞նք տէր ըլլալ մեր ճակատագրին. նախ մեր գործերուն ու ձեռնարկներուն տէր պէտք է ըլլանք:

Կազմակերպական ցանցը պէտք է պատէ հայ կեանքի ներքին երեսը. հայ տնտեսութիւնը, հայ միտքը, հայ կրթութիւնը, հայ արուեստը իրենց կուռ ու հզօր կազմակերպութիւնները պէտք է ունենան, նման մարզական այն կազմակերպութեանց, որոնք, ի՜նչ բախտաւորութիւն, կը փրկեն, կը պահպանեն ու կը զարգացնեն հայ երիտասարդ սերունդը եւ կը պատրաստեն զայն հայրենիքին ու վաղուան հայութեան համար:

Այս կազմակերպութիւնները պէտք է ոչ միայն պահեն ու հովանաւորեն անհատական ստեղծագործութիւնները, այլ եւ պէտք է դառնան հնոցներ, ոգեղէն հորիզոններ նոր նուաճումներու եւ գաղափարական թռիչքներու համար: Զանգուածի շունչը պէտք է զգացուի. մտածուած ու մշակուած, կազմակերպուած աշխատանքին թնդիւնը պէտք է արձագանգէ ամէն անհատի էութենէն ներս, որպէսզի ան ինքզինք մէկ օղակը զգայ ամբողջին, մէկ մասնիկը զանգուածին ու անոր ազգային ու հայրենասիրական նպատակին:

Միայն այս կերպով կարելի է հայութիւնը կենդանի պահել ու գիտակից պայքարի մղել ապահով գետիններու վրայ, իր ճակատագրի փնտռտուքի ընթացքին:

Հայը, քանի ուշ չէ, պէտք է կազմակերպուի իր բոլոր դասերովը եւ գործօն ուժերովը, եթէ կ'ուզէ կերտել իր ճակատագիրը այնպէս՝ ինչպէս ինք կ'ուզէ:

Առանց կազմակերպութեան հպատակ դարձանք ու ապրեցանք դարերով: Կազմակերպութեամբ կրնանք տէր դառնալ մեր կեանքին ու մեր դատին, ու ազատ ապրիլ»:

ԶԱՆԳԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

—o—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 20 յուլիս (Ցառաջ).— Տարօն - Տուրուբերանի Հայր. Միութեան դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի օր, Սէնթ Անդրէի պարտէզին մէջ: Դրան վրայ կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական դրօշները:

Առաւօտ կանուխէն կոկիկ բազմութիւն մը եկած էր, ճաշերով: Կազմակերպիչ յանձնախումբը ջանք չէր խնայած հանդստութեան համար:

Հանդէսը բացուեցաւ Կ. Խաչի սանուհիներու «Մեր հայրենիք»ով: Յետոյ նախագահ Պ. Շէխիկեան ներկաները հրաւիրեց մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել Տարօնի նահատակներուն յիշատակը: Այս առթիւ յիշեց թէ երբ թղթատենք Հայոց պատմութիւնը, պիտի տեսնենք որ արիւնի եւ զոհաբերութեան առաջին մակարդակին վրայ կը գտնուի Տարօնը: «Յանուն հայ ժողովուրդի փրկութեան տուած է հերոսներու երկար փաղանգ մը ... եւ պիտի տայ վաղն ալ, եթէ հարկ զգացուի»:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին Կ. Խաչի սանուհիները, երգեցին օրիորդներ Նազարէթեան, Մկրտիչեան, Հայրապետեան, Սարգիսեան եւ Տիկին Արզումանեան: Արտասանեցին օրիորդներ Վ. Մկրտիչեան, Ա. Հայրապետեան եւ Պ. Պ. Խանոյեան, Բրուտեան եւ ընկ. Մ. Դաւիթեան: Անակնկալ մը ըրաւ Պ. Ա. Յակոբեան, գեղեցիկ ուղերձ մը կարդաց Վասպուրականի Կարճկան գաւառի Հայր. միութեան կողմէ ընկ. Խ. Մխիթարեան, նմանապէս ճառ մը կարդաց Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վռամեան ենթակոմիտէի կողմէ ընկ. Տ. Ստեփանեան: Յետոյ բեմ ելաւ օրուան բանախօսը, Եղիշէ քահանայ Մխիթարեան, որ իր ճառը սկսաւ եռանդուն դրօշի փառաբանութեամբ: «Մենք զայն բարձր պիտի պահենք մեր սրտերուն մէջ եւ իբրեւ նուիրական մասունք պիտի գուրգուրանք անոր վրայ, մինչեւ որ մեզի հետ տարագրութենէ ազատուի: Նաւասարդեան այս օրերուն պէտք է տօնենք Տարօնի քարերուն եւ թուփերուն տակ հանգչող զոհերու վրէժածարաւ յիշատակը ... Մամիկոնեան յաղթական ծննդավայրի ոգին մեզ պիտի առաջնորդէ, մինչեւ որ նորէն կերտենք Տարօնը»:

Յետոյ պարզեց հերոսներու կեանքը:

Միութեան կողմէ վիճակախաղի դրուեցաւ բաղ մը եւ շահեցաւ 125 թիւը: Նմանապէս տեղի ունեցաւ ամիսներ առաջ սարքուած վիճակախաղը եւ շահեցաւ 13 թիւը՝ բաղ մը, 330 գորգ մը, 656 սեղանի ժամացոյց մը, 44 շիշ մը անուշահոտութիւն, 794 գրիչ մը, 392 վզնոց մը, 439 զոյգ մը գուլպայ:

Մինչ Գ. Պօղոսեանի ղեկավարութեամբ դերակատարները զաւեշտ մը կը ներկայացնէին, անդին օդասուն ծառերու հովանիին տակ երկրի «տաւուլ զուռնա»ն կը նուագէր եւ շատեր գիւղական պարեր կը դառնային, ծեր եւ երիտասարդ իրար խառնուած ... կարծես Վարդավառը վերակենդանացած էր ...

Մելիք Դաւիթ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (53)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—•—

Աղջիկները պապանձած՝ կը լսէին լաւ հասկնալով իշխանի դէմքին խաղացող նուրբ ժպիտի իմաստը: Տէր Աստուած, գետինը պատռուէր, ու իրենք ողջ ողջ մէջը մտնէին:

Տիկին Անթառամի անբաժանելի ամուսինը, որ մինչ այդ՝ առանց խօսքի խառնուելու մտիկ կ'ընէր՝ յարմար պատեհութեան մը սպասելով իր հեղինակաւոր կարծիքը յայտնելու, թեթեւ մը հազաց: Խօսել առաջ այդ անհրաժեշտ նախապատրաստական միջոց մըն էր կոկորդը մաքրելու: Աղջիկները բոլորովին անհանգստացած՝ իրարու նայեցան. ով գիտէ, հիմա ալ հայրիկը ինչեր պիտի ըսէ:

— Տաւուղն ու զուռնան մեր ազգային երաժշտութեան հիմը կը կազմեն,— սկսաւ ձայնը երկարացնելով խօսիլ — որքան որ անոնք փրիմիթիւ գործիքներ են իրենց ազգերու հոգեկան եւ գեղարուեստական ...

Ճառը դեռ նոր սկսած էր, երբ մեծ աղջիկը վարպետութեամբ մը իշխանի թեւը մտաւ եւ խօսակցելով հեռացուց զայն դէպի մեծադիր իւղաներկ նկար մը:

— Սքանչելի բնանկար մըն է, չէ՞ք կարծեր: Զարմանալիօրէն պայծառ են գոյները, բայց ամբողջութեան մէջ ներդաշնակ: Կարծես մարդ իսկական գարուն կը զգայ ...

Տիկին Անթառամը, որ ամուսնոյն խօսակցութեան դրաքննիչն էր, արմուկով թեթեւ մը զարկաւ անոր կողքին՝ ակռաներու մէջէն սուլելով.

— Լռէ, ինչ յիմար յիմար դուրս կուտաս :

Խեղճ մարդը շտկեց փողկապը, որ ընդհանրապէս միշտ դէպի աջ կը թեքուէր, ու զարմացած կնոջը նայեցաւ: Արի որ հասկնաս կինը: Չէ՞ որ ինքն ալ կնոջը տեսակէտը կը պաշտպանէր:

Մնացած հիւրերը, քանի մը խմբակներ կազմած, բռնուած էին սալոնական խօսակցութեան մը: Այդ շատ սիրալիր խօսակցութիւնը ուրիշ իմաստ չունէր, բայց եթէ սպասման ժամանակը սպաննել քաղաքավարական պարապ խօսքերով :

Պէտր Կարպովիչ, որպէս կենցաղագէտ տանտէր, ծանր ու չափուած քալուածքով կ'անցնէր մէկ խմբակէն միւսը՝ ամէն մէկուն քանի մը սիրալիր խօսքեր ուղղելով: Դահլիճի շրջանն ընելէ յետոյ, ձանձրացած մարդու մը արտայայտութեամբ մօտեցաւ եւ հոգոց հանելով նստաւ Աշոտ Արսէնեանի մօտ :

— Է, Աշոտ, էս օրն ալ պիտի տեսնէինք ...

— Դեռ շատ լաւ օրեր կը տեսնենք՝ ջան սաղութիւն լինի:

— Քանի՞ տարի առաջ էր որ ծնկներուս վրայ կը խաղար: Աշոտ, Աստուած պահէ, քուկիններդ ալ մեծցան, մարդու կարգ անցան:

— Երախաները բախտաւոր լինին՝ այդքանը կը բաւէ մեզ,— մտերմօրէն ժպտեցաւ Արսէնեանը,— մեր երգը վաղուց երգուած է:

— Միտք կ'ընեմ, Աշոտ ջան, էս ինչպէս շուտ անցաւ ժամանակը: Կարծես դեռ երէկ լինէր: Կը յիշե՞ս, երբ Նաւթլուղի կայարանը հասած՝ կծիկը դրինք ապրանքատար վակոնէն վար ցատկելով: Ես հէյբէ մը չալկած էի, դուն ալ փայտէ ծայրը անցուցած էիր կարմիր թաշկինակով կապոցդ: Հէյ անցած օրեր: Քաղաքի մէջ չկորսուելու համար, իրարու ձեռք պինդ մը բռնած, Թիֆլիս մտանք: Արմանք զարմանք կտրած էինք: Հը՞, Աշոտ, մի՞տդ է էն օրը: Մազմաղ անձրեւ մը կուգար: Դուն ալ կապոցդ ժամագիրքդ հանեցիր ու ծոցդ կոխեցիր, որ չթրջուի: Տօ, ի՞նչ զուալայ տիրացու էիր: Ձիլ ձայնէդ մեր եկեղեցիի պատերը կարծես կը ցնցուէին ...

Եւ երկու մանկութեան բարեկամները՝ անցեալ օրերը յիշելով ժպտեցան իրարու այն հին օրերու ժպիտովը :

— Լաւ որ յիշեցիր, Պետրոս: Գիտե՞ս ինչ կայ: Երկու օր առաջ գիւղէն նամակ մը ստացայ: Կը յիշե՞ս գիւղի քահանայի տղան, շոլախ Յակոբենց Սարգիսը: Ճեմարանը աւարտելով տէրտէր օծուեցաւ Տէր Ղեւոնդ անունով: Երկար բարակ գրած էր թէ վերջի ժաժքի հետեւանքով, մեր գիւղի եկեղեցին վնասուեր է: Խորանի ետեւի պատը վերէն վար ճեղքուեր՝ ու զանգակատան գմբէթն ալ փլեր է: Երկու ամիսէ ի վեր ժամ պատարագ չեն ըրած գիւղի մէջ: Խնդրած է որ Թիֆլիս եղող Սեւ Քարեցիներս ճար մը մտածենք՝ եկեղեցին վերաշինելու որ բաւական խոշոր գումարի մը կը կարօտի :

— Վայլահ, Աշոտ, մարդ քեզ հետ խօսելու կը փուշմանի ...

— Ախր ի՞նչ կրնանք ընել Պետրոս. մեր գիւղի եկեղեցին է: Մենք չտանք՝ ո՞վ պիտի տայ:

— Տօ, եղբայր, տուր հա տուր, մէկ հարցնող կա՞յ թէ որտեղէն: Էս Բարեգործական է՝ տուր: Էս մէկը՝ Դրամատիքական՝ տուր: Միւսը՝ Ազգագրական ընկերութիւն է՝ տուր: Էջմիածնի վեհարանի նորոգութեան համար տուր, տուր, տուր: Հիմա էլ եկեղեցիի վերաշինութեան համար տուր ...

Աշոտ Արսէնեանի սովորաբար ուրախ դէմքը հետզհետէ մռայլեցաւ: Անհերեւ տհաճութեամբ մտիկ կ'ընէր ընկերոջը, որու հետ իր նախկին հին օրերու պարզութեամբը կը յարաբերէր: Փառք Աստուծոյ, օր մը օրանց անձնական խնդրով չէր դիմած անոր:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ՏԱՐՏԱՆԵԼԻ ՎԵՐԱԶԻՆՈՒՄԸ ՍԿՍԱՒ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ մէկ զօրաբանակ պիտի տեղաւորուի Չանաք-Գալէի մէջ: Այնտեղ պիտի հաստատուի, նաեւ, Թուրքիոյ անթելի ամէնէն զօրաւոր կայանը: Արդէն սկսած են ամրութեանց շինութեան աշխատանքները: Տուտով Տարտանէլ պիտի երթայ ընդհ. սպայակոյտին պետը, Զօր. Ֆէվզի, աչքէ անցընելու համար վերազինումը:

Երեսփոխան Եունուս Նատի «Ճիւմհուրիէթ»ի մէջ քննելով Իտալիոյ ձեռնպահութեան խնդիրը, դիտել կուտայ թէ Իտալիա չուզեց մասնակցիլ Նեղուցներու խորհրդաժողովին, որպէսզի ճնշում բանեցնէ եւ ապահովէ Եթովպիոյ կցման ճանաչումը: Թուրք խմբագիրը «անարդար եւ անհեթեթ» կը գտնէ այսպիսի պահանջ մը եւ կ'եզրակացնէ թէ Իտալիա կրնայ դիւրաւ ապացուցանել իր ճշմարիտ խաղաղասիրութիւնը՝ ուրիշ ամէն յանձնառութենէ առաջ մասնակցելով Միջերկրականի ապահովութեան դաշինքին:

Նոր գործադուլներ եւ գրաւուած գործարաններ

Նախկին վէճերը չլուծուած, նոր գործադուլներ ծայր կուտան քանի մը օրէ ի վեր:

«Թան» կը գրէ թէ յուլիս 22ին Ռոմանի մէջ (Տրոմ) կօշիկի 4000 բանուորներ գործադուլ հռչակելով, գրաւեցին 35 գործարաններ: Գործերը դադրած էին ատենէ մը ի վեր, յետոյ համաձայնութիւններ կնքուած էին: Եւ ահա կրկին գործադուլ, գործարաններու գրաւումով: Ուրիշ արհեստակցութեանց բանուորներն ալ կը սպառնան գործադուլ հռչակել, եթէ արագօրէն գոհացում չտրուի իրենց ընկերներուն: Տրոմի նահանգապետը Ռոման գնաց, խնդիրը կարգադրելու համար:

*** Պէլֆոռի եւ Մոնպէլիարի մետաղագործարաններուն եւ նահանգապետութեան միջեւ կատարուած բանակցութիւնները գոհացում տուած չըլլալով, 18,000 բանուորներ գործադուլ հռչակեցին: Ներքին նախարարը Մոնպէլիառ գնաց, վէճը կարգադրելու համար:

*** Գործադուլը վերջանալու վրայ է հողագործական շրջաններու մէջ:

Երկրագործական կամաւորներու ազգ. կոմիտէն նկատի առնելով որ պարբերական գործադուլներները կը սպառնան փճացնել հունձքերը, կոչ մը ուղղեց որպէսզի կամաւորական խումբեր կազմուին, գիւղացիներուն օգնելու եւ ցորենը փրկելու համար: «Ազգային պարտականութիւն մըն է փրկել հունձքը: Անհրաժեշտ է որ բոլոր Ֆրանսացիները միանան, Ֆրանսայի եւ հացին համար»:

*** Կարգ մը ծերակուտականներ եւ նախկին նախարարներ օրինագիծ մը յանձնեցին Ծերակոյտին, առաջարկելով գործարաններու գրաւումը համարել բնակարանի բռնաբարման յանցանք եւ օրինական հետապնդումներ կատարել: Այս առթիւ բանաձեւին հեղինակները դիտել կուտան թէ կառավարութիւնը եթէ ուզէր, կրնար միջոց գտնել եւ ոստիկանութեան ուժով վերջ տալ «կացութեան մը որ վնասակար է թէ ներքին խաղաղութեան եւ թէ Ֆրանսայի վայելած բարի համբաւին»:

Օտար անուններու փոխանացում

Ծերակոյտը չորեքշաբթի օր քուէարկեց բանաձեւ մը, որուն շնորհիւ քաղաքացի դարձած օտարականներ պիտի կրնան ֆրանսացնել իրենց անունները: Մինչեւ հիմա քաղաքացի դարձած հպատակ մը կրնար դիմում կատարելով փոխել անունը կամ յարմարցնել ֆրանսական հնչումի: Բայց այս փոփոխութիւնը կը կարօտէր շատ երկար եւ բազմածախս ձեւակերպութեանց, տեւելով մինչեւ 20 ամիս եւ 5000 ֆրանքի ծախք մը պատճառելով: Նոր կարգադրութիւնը կը դարմանէ այդ անպատեհութիւնները:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

40 ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐՆԵՐ դատապարտուեցան Եաֆայի մէջ, երկուշաբթի եւ երեքշաբթի օր, մէկ մէկ տարի բանտարկութեան: Տասը հոգին կիներ են որոնք պիտի արգելափակուին Բեթղեհէմի բանտին մէջ, իսկ այրերը՝ Երուսաղէմի կեդր. բանտը:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ նոր ծրագիրը կը տրամադրէ պատերազմի ատեն զէնքի տակ առնել բոլոր այրերը՝ 45էն 60 տարեկան: Ասոնք մաս պիտի կազմեն երկրապահ բանակին եւ պիտի ծառայեն միայն իրենց գտնուած վայրերուն մէջ:

ԸՆԴՀ. ՆԵՐՈՒՄ հռչակուեցաւ Աւստրիոյ մէջ, յուլիս 22ին, իբրեւ անուղղակի հետեւանք աւստրօ-գերմանական համաձայնութեան: Բանտը պիտի մնան միայն 224 քաղաքական յանցաւորներ: Ցմահ բանտարկութեան դատապարտուած 46 քաղաքական յանցաւորներէ 13ը ներման արժանացան: Երկրորդ ներում մը պիտի հռչակուի յուլիսի վերջերը, այն քաղաքական յանցաւորներուն համար որոնք դատապարտուած են վարչական եւ ոստիկանական վճիռներով: Հռչակուած ներումէն կ'օգտուին 10,000 հոգի:

ՆԱՄԱԿԱԴՐՈՇՄ Ի ՆՊԱՍՏ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Ստացած ենք հետեւեալ զեկոյցը, հրատարակութեան խնդրանքով:—

Նանսէնեան Միջազգային Օֆիսին խնդրանքին վրայ, ֆրանսական կառավարութիւնը, Նորվեկիոյ օրինակին հետեւելով, շրջաբերութեան հանած է 75 սանթիմնոց մասնաւոր նամակադրոշմներ, որոնք 50 սանթիմի վերադիրք մը ունին ի նպաստ գաղթականներուն: 75 սանթիմնոց նամակադրոշմի պէտք ունեցողը եթէ այդ նամակադրոշմը գնէ (որուն համար պիտի վճարէ 1.25), 50 սանթիմ նուիրած կ'ըլլայ ի նպաստ գաղթականներուն: Արտասահմանի համար ընդհանրապէս 1.50 ֆրանքնոց նամակադրոշմի պէտք ըլլալով, կարելի է գործածել երկու հատ 75 սանթիմնոց (վերադիրքով 1.25նոց) նամակադրոշմներէն:

Մեր հայրենակիցները կը հրաւիրուին գործածել այդ նամակադրոշմները, ուրկէ գոյանալիք հասոյթը պիտի երթայ Ժընեւ, Նանսէնեան Օֆիսին, ի նպաստ գաղթականներու:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

“ՎԷՄ„ ի ԺԴ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Գ. ԳԻՐՋԱԼԵԱՆ՝ Մեծ Ցորելեանի առթիւ: ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ Ե. ԹՈՐԳոմեան՝ Ցուցատետրէս: ՇԱՌԼ ԴԻԼ՝ Հայկական ճարտարապետութիւնը: Հ. Գ. ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ՝ Հայաստանի զմբէթաւոր եկեղեցիները: ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ՝ Նպաստ մը Հայ եւ Թուրք աշուղական գրականութեան: Ա. ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ՝ Միքայէլ Նալբանտեանցի անտիպ երկերը: ՎԱՀԱՆ ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ Արհաւիրքի օրեր: ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը: ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ՝ Բագրատ վարդ., Գէորգ Թաւաքալեան: Անցեալը: Կեանք եւ մշակոյթ: Գիրք եւ մամուլ: Գրախօսական: Ցանկ ... : Վ. ՄԱՆԿՈՒՆԻ՝ Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը:

Տարեկան բաժնեգին՝ 70, 60 եւ 50 ֆրանք, համաձայն իւրաքանչիւր երկրի թղթատարական սակի:

Երրորդ շրջանի բաժանորդները կրնան առաջին երկու տարիներու 12 թիւերը ստանալ վճարելով 50 ֆրանք, կամ վեց գրքի համար 25 ֆր.

Հասցէ.— S. Vratzian. 13 Rue des Platanes, Cité Jardin de Plessis-Robinson. (Seine).

ԱՅՍ ՇԱԲԹՈՒ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԴԻՊՏՍԱՅԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերները երեքշաբթի երեկոյ (28 յուլիս), ժամը 8.30ին, Chez Zeyer սրճարանի վերնայարկը, 4 rue St. Denis (Place du Châtelet), մէթրօ Châtelet Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէի ընդհանուր ժողովը 25 յուլիս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 19 rue Ampère, ... Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգի հարցերու քննութիւն: Անհրաժեշտ ներկայութիւն:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 25 յուլիս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ՇԱՎԻԼԻ Արղութեան խումբի ժողովը 24 յուլիս ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Պօղոսեանի բնակարանին մէջ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 24 յուլիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանի մէջ: Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգերու քննութեան շարունակութիւն:

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ Կորիւն ենթակոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 26 յուլիս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, գրադարանի սրահին մէջ, կարեւոր օրակարգ, կը խնդրուի Ս. Փիէռի եւ Լավիլտիէօի ընկերներէն ժամանակին ներկայ ըլլալ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները, այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ճահուքեան սրահին մէջ: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ-ԺԷՌՈՄԻ ՎՐԷԺ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

26 յուլիս, կիրակի ամբողջ օրը, Պ. Յար. Գմպլըեանի ագարակին մէջ: Փափաքողները կրնան առաւօտէն գալ իրենց ճաշը միասին բերելով:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ա. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ
ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Հ. ՄԻՐԷՆԿԻԼԵԱՆ
ԵՐԳ, ՆՈՒԱԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ, ՋԱՒԵՇՏ ԵՒ ՊԱՐ:
Պիտի նուագէ ՓԱՓԱԶԵԱՆ նուագախումբը:
Պիտի երգեն Պ. Հ. Համբարձումեան եւ Օր. Վերա Պանտիկեան:
Պիտի արտասանէ Պ. Ս. ՊԷՇԿԷՕԹՈՒՐԵԱՆ
Ինչպէս նաեւ Օր. Ե. Անտօնեան, Օր. Ա. Խոզեան, ընկ. Մ. Դաւիթեան եւ Պ. Ա. Սանտալեան: Ֆանթէզի Պ. Վ. ՄԻՆԱՍԵԱՆի կողմէ:
Սիրայօժար մասնակցութեամբ Պոմոնի ՇԱՆԹ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ
Ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ եւ անուշ ջուրի լոգանք:
ՄՈՒՏՔ 3 Ֆրանք:

ԾԱՆՕԹ.— Շաքիթրէն առնել թիւ 5 հանրակառքը եւ իջնել Լա Պառօն, Շաթօ կոմպէր չհասած, ֆութպոլ խաղացողները կրնան իրենց խաղի հագուստներով եւ գնդակներով ներկայ ըլլալ եւ խաղալ մինչեւ կէս օր:

ՊՈՒԼԻ ՄՐՑՈՒՄ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէի կողմէ
26 յուլիս, կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ երեկոյեան 8
Լա Մուշ կոչուած գեղատեսիլ անտառին մէջ, պաղ ջուրի ակին մօտ:
Հայկական եւ եւրոպական պարեր:
կը մասնակցի Տէսինի ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖԱՆՖԱՌԸ
որ պիտի նուագէ հայկական եղանակներ:
Զովացուցիչ ըմպելիներ, ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:
Մուտք եւ երթեւեկութիւն 3 ֆր.:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ.— Օթօպիւսները կը մեկնին փլաս-կիշառէն առաւօտեան ժամը 9—10 եւ 11.30ին, իսկ կէս օրէ վերջ ժամը 1.30—2ին: երեկոյեան վերադարձը կը սկսի ժամը 7ին:
Անձրեւի պարագային հանդէսը կը յետաձգուի յաջորդ կիրակի օրուան:

ՏԱՐՕՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախաձեռնութեամբ Տարօն-Տուրուբերանի Նահանգային Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղին եւ հովանաւորութեամբ կեդր. Վարչութեան
26 յուլիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Salle Veronei մէջ
150 Avenue Aristide-Briand, Porte d'Orléans
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Ա. ՉԱՔՐԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ
կը նուագէ ԹԱՌԻՍ ԳԱՐԵԳԻՆ
Երգ, արտասանութիւն եւ պարեր: Դիւրամատչելի պիւֆէ:
Ծախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք:

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneuxի կայարանը:

Դպրոցական ամավերջի հանդէս

Պոմոն-Սէն-Ժիւլիէն Ծաղկոց-Մանկապարտէզի
26 յուլիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին
Պոմոնի «Վարանդեան» սրահին մէջ,
Նախագահութեամբ Մարսէյլի Հոգեւոր Առաջնորդ
ԳԵՐ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ. ԽԱՉԱՏՐԻԵԱՆԻ
Բանախօսութիւն, երգ, պար, արտասանութիւն
Մանկապարտէզի փոքրիկներուն կողմէ:
Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆր., անչափահասներու՝ 1 ֆր.:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Յառաջդիմասէր Միութիւնը տարեկան ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր երկսեռ անդամները, 1 Օգոստ. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, դպրոցի սրահին մէջ: Օրակարգ՝ տարեկան զեկոյց եւ հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՖՐ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Պուլվառ Օտոյի եւ Լաքռօթի ենթամասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները 26 յուլիս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Ազգային Վարժարանին մէջ: կարեւոր օրակարգ: Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»
Փարիզի եւ շրջանի Յառաջի ցրուիչ
Պ. ԱԻԵՏԻՍԷՆ:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Դպրոցասէրի Սանուց Միութեան կողմէ
կիրակի 26 յուլիս, ժամը 14էն 22, դպրոցասէրի պարտէզը,
1 ՊՈՒԼՎԱՐ ՏԻՒ ՆՕՌ, ԼԸ ՐԷՆՍԻ
Վարժարանին սանուհիները կը ներկայացնեն
ՎԱՐԴԷՍ ԾԱՌԱՆ
Ջութակի եւ ժողովրդական օբերէթը:
ՀԻՆԳ ԱՇԽԱՐՀՆԵՐՈՒ ՊԱՐԵՐՈՒ ՏՈՂԱՆՑՔԸ
Եւրոպայի եւ Հայաստանի վերջին պարերը մասնաւորապէս:
Մանկական երգախառն պատկերներ:
Դերասան Պ. Ս. Դմբէթեան կը բերէ իր օժանդակութիւնը:
Երաժշտութիւն եւ սիրուն անակնկալներ: Մրցանակաբաշխութիւն:
ՃԱՇ-ՊԱՆՏ, ՊԱՐ, ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ Մուտք 5 ֆր.:
Անձրեւի դէմ պաշտպանողական միջոց:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ.— Օթօպիւս Օփէրայէն կամ Ժուռէսէն 21 A, երկաթուղի կ'առ տը լ'էսթէն կարկանի գիծը. իջնել Րէնսի-Բավիյոն:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Պրուսա-Սէօլէօզի «Արեւելք» Վերաշինաց Հայր. Միութեան Փարիզի եւ շրջանի Մասնաճիւղին կողմէ
26 յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ
Robinsonի օդասուն անտառին մէջ, Grands Arbres, Maison Fiquet
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ
Danse claquette par M. JAQUET, Fantaisie par LAMANIÈRE & Cie.
Թանկօի մրցում: Առաջին հանդիսացող զոյգին այրը կը ստանայ մէկ զոյգ կօշիկ, իսկ կինը ռապ մը: Նկարները պիտի շարժանկարուին Պ. Մելիքեանի կողմէ: Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:
Հրաւիրուած են օտարներ:
JAZZ AUDISIO, արեւելեան եւ հայկական նուագ:
ՃՈԽ ԵՒ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ:
Տոմսերը կը ծախուին վերաշինաց միութիւններու մօտ:
Ծախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆր.:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ.— փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան:

ԱԺԱՆ ՓԱՎԻՅՕՆՆԵՐ ԵՒ ՀՈՂԵՐ

ԾԱԽՈՒ Է Սէնթ Ժընըվիէվ տէ Պուայի մէջ, Փարիզէն կէս ժամ հեռու (Կար տ'Օսթերլից), երկյարկանի չքեղ փավիյոն մը, 12 սենեակներով, ջուր, ելեկտրականութիւն: ԵՐԿՈՒ ՀԷՔԹԱՐ հող, պտղատու ծառեր, այգի, մարգագետին, գետակ, զբօսանքի պարտէզ, առեւտրական յարմարութիւններ: Տեղւոյն կայարանէն հինգ վայրկեան հեռու: Գինը՝ 200.000 ֆրանք:

Մէկ ուրիշ փավիյոն մը նոյն քաղաքին մէջ, վեց սենեակներով, 800 մեթր հող, հաւնոց եւն.: Ունի ջուր, ելեկտրականութիւն եւ կեդրոնական ջերմութիւն: Գրել հայերէն կամ ֆրանսերէն Պ. Vanyին, 122, Ave. de Beauséjour, Ste. Geneviève des Bois (S. et O.): Կան նաեւ աժան հողաբաժիններ:

ՄԻՍԱՔ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ, DOCTEUR ES-SCIENCES

կը ստանձնէ ամէն տեսակ իրաւական եւ վարչական գործեր, հպատակութեան գործողութիւններ, վարկային գործառնութիւններ: Պաշտպանութիւն դատարաններու առջեւ: Ամէն կարգի թուղթերու խմբագրութիւն: Ամուսնալուծական խնդիրներ: Վարձակալութեանց զեղչ: Հարկերու յայտարարութիւն: Խնդրագիրներու եւ նամակներու խմբագրութիւն:

Դիմել չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը ժամը 4—6, Գրասենեակ Հրանտ Սամուէլ 51 Rue Mr. le Prince, Paris (6):

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆՐԹԻՒԽՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 25 ՅՈՒԼԻՍ SAMEDI 25 JUILLET 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3174

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՐԻՇ ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երբ Հայրենակցականները ձգտին, լրջօրէն փորձեն դառնալ համատարած Միութիւններ՝ նահանգներու կամ շրջաններու անունով, կը կարծենք թէ ինքնին կը լուծուի, նաեւ, ուրիշ վրդովիչ վէճ մը.— Հայրենակցակա՞ն թէ Վերաշինաց:

Հաղուադէպ է գտնել որ եւ է Հայր. Միութիւն, որ իր ծրագրէն դուրս ձգած ըլլայ հայրենիքի վերաշինութիւնը: Գրեթէ բոլորն ալ արձանագրած են երկու ճակատները,— Հայաստան եւ Արտասահման: Բոլորն ալ գիտեն որ մէկը միւսին լրացուցիչն է:

Արդ, ինչո՞ւ ճեղքեր բացուեցան եւ այլասերեցաւ շարժումը, իրարու դէմ հանելով զանազան Հայր. Միութեանց անդամները, իբրեւ թէ թշնամիներ ըլլային:

Մեր կարծիքով, այս ամբողջ ողբերգութիւնը հետեւանք է տխուր թիւրիմացութեան մը: Ու նաեւ հետեւանք՝ տգէտ կամ չարամիտ մարդոց խառնակչութեան:

Թիւրիմացութիւններէն մէկը այս է,— կարծողներ կան թէ՝ աւելորդ է որ եւ է աշխատանք՝ Արտասահմանի մէջ, քանի որ միակ իրականն ու տեւականը սեփական հայրենիքն է:

Այս կարճատեսութեամբ, «Վերաշինաց»ները Հայաստանի թշնամի, կամ պակաս բարեկամ կը սեպեն անոնք որ գաղութներու պահանջներն ալ նկատի առնելով, անոր համեմատ կը դասաւորեն իրենց գործունէութիւնը:

Թերեւս բուն Հայրենակցականներու մէջ ալ կան տարրեր, որոնք միայն գաղութներու համար կ'ուզեն աշխատիլ, նկատի առնելով Հայրենիքին կարգ ու սարքը եւ իրենց կարողութիւնը:

Արդ, երկու տեսակէտներն ալ ծուռ են, եւ չեն համապատասխաներ ոչ կացութեան պահանջներուն, ոչ ալ Հայր. Միութեանց կոչման:

Հիմնական ուղեգիծը պիտի ըլլայ ոչ «ամէն բան Հայրենիքին համար», ոչ ալ «ամէն բան Արտասահմանի համար»: Այլ՝ կազմակերպուած աշխատանք, երկուքին համար ալ:

Միայն բթամիտ կամ նենգամիտ մարդիկ պիտի կրնային ընդդիմանալ այսպիսի գործունէութեան մը:

Եթէ հայրենիքը վերաշինութեան եւ աջակցութեան կը կարօտի, Արտասահմանն ալ կը պահանջէ նոյնքան գուրգուրանք եւ աշխատանք: Երբեմն՝ աւելի. որովհետեւ հայրենիքին մէջ հող եւ պետական օրկաններ ունիս, իսկ օտարութեան մէջ՝ հարկադրուած ես գլուխդ քարէ քար զարնել, կանգուն մնալու համար:

Ուրեմն, երբ Հայրենակցական կը կազմես եւ գործի կը ձեռնարկես, բարոյական եւ նիւթական գործունէութեանդ արդիւնքը պէտք է վայելեն՝ ե՛ւ հայրենիքը ե՛ւ գաղութները: Բաժանում աշխատանքի եւ բաժնում արդիւնքի, կէս առ կէս, աւելի կամ պակաս, համաձայն մէկուն եւ միւսին պահանջներուն:

Վիճիլ այս մասին եւ սիրտ ու արիւն պղտորել՝ կը նշանակէ վնասել երկուքին ալ:

Իրողութիւնը մէջտեղն է,— բոլոր այն Հայրենակցականները որ չեն ըմբռնած այս տարրական ճշմարտութիւնը, կամ կաղմալուծուած են, եւ կամ երկու թեւերու բաժնուած,— երկուքն ալ անզօր՝ ե՛ւ մէկ ե՛ւ միւս ճակատին համար:

Քաղաքական տեսակէտնե՞ր,— Թող ամէն անդամ պահէ իր դաւանանքն ու հանգամանքը, փոխադարձ յարգանքի հիման վրայ: Քաղաքական վէճերը ինչո՞ւ տեղ պիտի ունենան Հայր. Միութեանց մէջ: Եւ ո՞վ իրաւունքով այս կամ այն ապուշը պիտի յաւակնի ինքզինքը կոչել «Հայաստանասէր», իսկ դիմացինը՝ թշնամի: Դուն քու ճամբադ, ես իմինս. իսկ երկուքս ձեռք ձեռքի եւ գլուխ գլխի, երբ աշխատանք պիտի կատարենք, համաձայն Միութեան կանոնագիր - ծրագրին:

Հայրենակցականներու մթնոլորտը աղճատուած, թունաւորուած է նաեւ ուրիշ պատճառով մը:

Անոնք որ «Հայաստանասէր» կը կոչուին եւ պարծանքով կառչած են «Վերաշինաց»ին, ընդհանրապէս կը տառապին նորօրինակ համաճարակէ մը,— աւանաշինութիւն: Կրնաք ըսել նաեւ՝ աւանամոլութիւն:

Հեգնութեան համար չէ որ կը գործածենք այս բացատրութիւնը: Կարելի՞ է հեգնել ո եւ է մէկը որ կ'ուզէ քար մը, աղիւս մը աւելի տեղաւորել իր հայրենիքին մէջ:

Արդ, միայն բաղձանքը բաւական չէ, այսպիսի ծրագիրներ իրականացնելու համար: Այս հարցին մէջ ալ պիտի ունենաս որոշ ուղեգիծ մը, պիտի չափես կարողութիւններդ եւ օրուան պահանջները, որպէսզի կէս ճամբան չմնաս: Եւ երբ հայրենակիցդ բանաւոր դիտողութիւններ կ'ընէ, պիտի լսես բարեացակամութեամբ եւ ուշադրութեամբ, փոխանակ անոր երեսին նետելու գռեհիկ բառ մը,— «Հակահայաստանեան», որ շատ կը յիշեցնէ Թուրքերուն «կեավուր»ը:

Այս հասկացողութեամբ, նախ պիտի մտածես թէ անհրաժե՞շտ է աւան շինել Թուրքերէն մնացած որ եւ է ծննդավայրի կամ բնակավայրի անունով,— «Նոր Մէրտէկէօզ», «Նոր Սթանօզ», «Նոր Պրունգըշլա», «Նոր Եարթմըշ», «Նոր Սէօլէօզ», «Նոր Զոմախլը», «Նոր Սունկուրլու», եւն.:

Երկրորդ, պիտի անդրադառնաս թէ՝ երբ դատ ունիս եւ կը հաւատաս որ ուշ - կանուխ քու ամբողջական հայրենիքդ մաս պիտի կազմեն գոնէ սահմանամերձ նահանգները, Տարօն, Վասպուրական, Բարձր Հայք, չյատիչ ազդեցութիւն չի՞ գործեր քու ծրագիրդ՝ «Նոր Տարօն» կամ «Նոր Վան» մը շինելու Կովկասի մէջ:

Եւ երրորդ, ինկապէս կրնա՞ս նոր աւան մը շինել, հանգանակութիւն եւ դաշտահանդէս կամ պարահանդէս կազմակերպելով:

Երբ այս տարրական պարագաները նկատի առնես, քննես ու դատես, եւ անոր համեմատ գործես, այն ատեն միայն գտած կ'ըլլաս շիտակ ճամբան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՌԻՒՆԵՐԸ ԿԱՏԱՂՕՐԷՆ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ՍՊԱՆԻՈՅ ԲՈԼՈՐ ՄԱՍԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

20—25,000 ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Ռազմանիւթի, ռմբերի, ածուխի եւ բարիւղի նեղութիւն

Վերջին երկու օրուան ընթացքին աւելի սաստկացան Սպանիոյ կռիւները: Լուրերը միշտ հակասական են, բայց կը թուի թէ ապստամբները վճռական փորձ մը կը կատարեն գրաւելու մայրաքաղաքը, Մատրիտ: Մանաւանդ որ, իրա - զեկներ կը հաւաստեն թէ քաղաքին պաշարը հազիւ երկու օր կրնայ բաւել: Անբաւական են նաեւ ռազմանիւթը, քարիւղը եւ ածուխը: Հանրապետական կառավարութեան գործակալները դիմում կատարած են Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ, զէնք եւ քարիւղ ստանալու համար: Փարիզի աջակողմեան թերթերը կը գրեն թէ երկու ներկայացուցիչներ եկած են օդանաւով, եւ ստիպողաբար խնդրած 8 խոշոր թնդանօթ իւրաքանչիւրը 200 ռումբով, 50 գնդացիր 12 միլիոն փամփուշտներով, 25 ռմբաձիգ օդանաւ եւ 12,000 ռումբ: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Պ. Լէօն Պլում յանձնարարած է գոհացում տալ, հակառակ արտաքին նախարար Պ. Տէլպոսի խորհուրդներուն: Այս առթիւ խորին վրդովում կը յայտնեն, պահանջելով բացարձակապէս չէզոք մնալ:

Վերջին լուրերու համաձայն, Զօր. Մոլա, ապստամբներու հիւսիսային շրջանին հրամանատարը, հազիւ 20 մղոն հեռու կը գտնուի Մատրիտէն: Հարաւէն ալ երկրորդ բանակ մը յառաջ կը խաղայ, մայրաքաղաքը սովի մատնելու համար: Յարձակողները չեն ուզեր գրոհ տալով գրաւել քաղաքը, այլ կը փորձեն անձնատուութեան մղել:

Կատաղի կռիւներ կը մղուին մանաւորապէս Մատրիտի շուրջը, Պարչելոնայի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ: Փողոցները լեցուած են դիակներով, որոնց թիւը 20 — 25,000 կը հաշուեն: Կեդրոնական կառավարութիւնը զինուորներ եւ կամաւորներ կը հաւաքէ բոլոր քաղաքներէն: Առջի օր 5000 քաղաքապահ զինուորներ հասան Վալենցիայէն: Բուն քաղաքին մէջ զինուորագրուած են նաեւ կիներ եւ պատանիներ: Ապստամբներն ալ նոր ուժեր կը հաւաքեն: Նավառոյի մէջ, որ Զօր. Մոլայի բանակատեղին է, ապստամբներուն միացած են կղերականներն ալ, «սրբազան խաչակրութիւն» մղելու համար ընկերվարութեան եւ համայնավարութեան դէմ: Կաթոլիկ թերթ մը կը գրէ թէ այս պայքարին հետեւանքը պիտի ըլլայ «սրբազան եւ ուղղափառ Սպանիոյ յաղթանակը անաստուած մարքսականութեան դէմ»:

Բազմաթիւ եկեղեցիներ կրակի տրուած

Ամէնէն սարսափելի կռիւները մղուած են Պարչելոնայի մէջ: Ամբողջ թաղեր աւերակներու վերածուած են եւ ամէն օր դիակներ կը դիզուին փողոցներու մէջ: Կ'ըսուի թէ երեք քահանաներ գլխատուած են վանքի մը մէջ: Վիրաւորները եւ հիւանդները չափազանց կը նեղուին դեղերու պակասէն: Կրակի տրուած են բազմաթիւ եկեղեցիներ: Շատ մը աղբիւրներէ կը հաւաստեն թէ Պարչելոնայի բոլոր եկեղեցիները հրկիզուած են բացի Սանթա Մարիա պատմական եկեղեցիէն: «Թայմզ»ի թղթակիցը, որ ականատես եղած էր առաջին ընդհարումներուն, կը գրէ.—

Երկուշաբթի գիշեր եւ ամբողջ երեքշաբթի օր ամբոխը կրակի կու տար այն եկեղեցիներն ու վանքերը որոնց խնայուած էր նախորդ օրը: Այսպէս մոխիր դարձան շարք մը փառաւոր եկեղեցիներ, մէջն ըլլալով Սանթա Անայի, Սանթա Մարիա տէլ Փինոյի եւն. եկեղեցիները: Կրակի տրուեցան նաեւ աջակողմեան կուսակցութեանց կեդրոնատեղիները: Այս հրկիզումները այնքան սովորական դարձեր էին որ անցորդները ուշադրութիւն չէին ըներ: Առաջին կատաղի կռիւը մղուեցաւ կիրակի օր (19 յուլիս), եւ տեւեց 14 ժամ անընդհատ: Կռիւը ընդհատուեցաւ գիշերը, բայց սաստկօրէն վերսկսաւ երկուշաբթի առտու կանուխ: Զօրանոցներու մէջ մնացած ապստամբ զինուորները կրակի բռնուեցան թնդանօթներով եւ օդանաւերով: Կարելի չէր հաշուել զոհերու թիւը: Ապստամբերն ալ անջատ անջատ կամ խմբովին կը կռուէին եկեղեցիներու զանգակատուններէն, տանիքներէն եւ ուրիշ ռազմագիտակա դիրքերէ:

Նոր լուրերու համաձայն, միայն Պարչելոնայի մէջ սպաննուած են 1000 հոգի, իսկ վիրաւորներուն թիւը երեք - չորս անգամ աւելի մեծ է: Միայն առաջին օրը 500 հոգի վիրաւորուած էին:

Փախստականներ կը պատմեն թէ ահռելի վայրագութիւններ գործուած են Պարչելոնայի եւ Մատրիտի մէջ: Կիրակի օր 116 սպաներ եւ զինուորներ եւ 200 Փաշականներ, մեծ մասով 14 — 18 տարեկան կամաւորներ, գնդացիրի բռնուած եւ թաղուած են խմբովին: Պարչելոնայի մէջ քահանայ մը վառած են ողջ ողջ, եւ քանի մը ճէզուիթներու գլուխները կտրելով արծաթեայ ափսէներու վրայ դրած եւ պտտցուցած են: Պարչելոնայի բոլոր մասերէն ծուխ կը բարձրանայ: Քրէական տիպարներ ալ կ'օգտուին ընդհանուր խառնակութիւններէն, աւար կազմակերպելու կամ անձնական վրէժներ լուծելու համար: Պարչելոնայի Ֆրանսացիներէն 150 հոգի հիւպատոսարան դիմելով բողոքեցին թէ յարձակում գործուած է իրենց անձին եւ բնակարաններուն վրայ: Անգլիական յածանաւ մը եւ թորփիլահալած մը խարիսխ նետած են Պարչելոնայի առջեւ: Միայն առջի օր աւելի քան 1000 Ֆրանսացիներ հասան Մարսէյլ: Ասոնց պատմութեան համաձայն, աւելի քան 8000 հոգի սպաննուած են վերջին կռիւներու ընթացքին:

— • —

«ՕԴԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՊԻՏԻ ԿՈՐԾԱՆԷ ԵՒՐՈՊԱՆ», յայտարարեց գնդ. Լինտպէրկ, ամերիկացի հռչակաւոր օդանաւորդը, որ Գերմանիա կը գտնուի այժմ: Այս առթիւ Լինտպէրկ խոստովանեցաւ թէ հիթլէրական Գերմանիոյ ռազմական օդանաւերը յեղափոխած են զինարուեստը:

ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ վաւերացուց Պանք տը Ֆրանսի նոր սահմանադրութիւնը, կարգ մը փոփոխութիւններով, որոնց հաւանեցաւ կառավարութիւնը:

«ԷՆԹԷՐՆԱՍԻՕՆԱԼ»ը եւ ուրիշ քաղաքական արտայայտութիւններ արգիլուեցան զօրանոցներու մէջ, զինուորական նախարարին կարգադրութեամբ: Միայն երգին համար 30 օրուան բանտարկութեան պատիժ սահմանուած է:

ԹՐՔԱԿԱՆ մամուլը կը փառաբանէ Անգլիոյ ընթացքը՝ Նեղուցներու խորհրդաժողովին մէջ: Լոնտոնի թրքական դեսպանը յայտարարեց թէ երբեք այսքան բարեկամական եղած չէին Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՔԻՉ ԳՐՈՅՍ ՇԱՏ ԻՄԱՑԻՐ »

Խոստացեր էի այսօր ներկայացնել Հօկի Հարաւ. Ամերիկայի շրջանին պատկերը, որ նոյնքան շողշողուն է որքան փրանսականը:

Ձեռքիս տակ եղած շրջաբերականը կրնայ լեցնել «Յառաջ»ի երկու երկար սիւնակները, բայց ես կարճ պիտի կապեմ:

Ամբաստանողն է՝ Հօկի «Արարատ» մասնաճիւղին վարչութիւնը (Պուէնոս Այրէս):

Ուրեմն, ընթերցուածս ի Հօկէ յաղագս Հօկի.

— « Հրապարակ կ'իջնանք մերկացնելու համար այն թիփերը, որոնք Խ. Հայաստանի անունը վահան կը գործածեն իրենց անձնական գձուձ եսերը ու անվայել արարքները թաքցնելու համար, անհատներ՝ որոնք առանց խղճահարելու Հօկը վերածած են բաժնետիրական - շահակցական ընկերութեան մը: Մարդիկ՝ որոնք առանց ամօթխածութեան Խ. Հայաստանի անունով կ'երդնուն, աւելի դիւրաւ հաւաքական գումարները իւրացնելու, պանքան իրենց հաշւոյն դրամ աւելցնելու համար:

«Խօսքերնիս Գրաճեան - Էֆէեան - Գուչեան խմբապետութեան մասին է: Խնամիական խմբակցութիւն մը, որուն մարդիկ բացէ ի բաց զեղծարարութեամբ, անբարոյական վարքով, գրպարտիչ ամբաստանքներով, շարլաթանական ելոյթներով եւ հասարակական գումարներու անբարեխիղճ իւրացումով, պատճառ հանդիսացան որ վստահութիւնը բոլորովին վերնայ ընկերներու եւ հասարակութեան մէջէն, պառաւական ամբաստանքներով ընկերները իրար դէմ լարեցին, վարձու եւ սինլքոր անհատներէ ահաբեկչական խումբ կազմեցին՝ անկեղծ եւ չենթարկուող անդամները լռեցնելու համար: Քրէական թիփեր, որոնք աւթօտէֆէնայի անունի տակ, բողոքող բանուոր ընկերներուն եւ ընկերուհիներուն դանակ, զէնք ցոյց տուին, «Շիրակի» խմբագրատան մէջ խեղդելու ելան՝ յարձակելով ամէնուն դէմ ...

Միակ մարդը, ուր Գրաճեան - Էֆէեան - Գուչեան խմբակը ԻՍԿԱՊԷՍ աշխատած է, այդ նիւթական զեղծարարութեան մարզն է, եւ անկեղծօրէն կ'ընդունինք թէ այս ճիւղին մէջ անգերազանցելի մնացած են»:

Քիչ մը շունչ առէք, հատիկ - հատիկ արտասանելով բառերը եւ ճակելով նախադասութիւնները, որոնք նոյնքան մանուածապատ են, որքան Հօկի ամբողջ գործունէութիւնը:

Ուրեմն, Պուէնոս Այրէսի Հօկին մէջ ոչ միայն եռապետութիւն մը ուզածին պէս չափեր ձեւեր է, այլ եւ «դանակ եւ զէնք» ցոյց տուեր է «ընկերներու եւ ընկերուհիներու»: Այս «քրէական թիփեր»ը մինչեւ իսկ մարդ խեղդելու ելեր են խմբագրատան մը մէջ, յանուն «աւթօտէֆանսա»ի (ինքնապաշտպանութիւն):

Իսկ զեղծումնե՞րը.

— « Գրաճեան ամսականաւոր պաշտօնեայ է, Հօկէն 80, «Շիրակ»էն 20, ընդամէնը ամսական 100 փէսօ, ինչ որ չի շահիր տեղացի բանուոր մը: Սակայն «ընկեր» Գրաճեանի համար անբաւարար է, ու ան անուղղակի միջոցներով այդ գումարը կը կրկնապատկէ. վկայ նաեւ Հօկի 6րդ համագումարի հաշուեկշիռը («Շիրակ» 25 յունուար էջ 3): Հանդէսներէ, նուէրներէ, տոկոսներէ, պիւտճէի, փիլմերու եւ այլ ընդհանուր մուտք 3835.35 փէսոյէն, Գրաճեանի գրպանը կը մտնէ 3006.30 փեսօ՝ ամսականներու, զանազան ծախսերու, նուէրներու, ճանապարհածախսերու եւ այլ անուններով: Որով՝ ան իր ամսականներէն դուրս կը զանձէ 1176.30 փէսոյի կոկիկ գումարը:

Բայց այս ամէնը անբաւարար է խմբապետութեան մէջ բաժնուելու եւ ժանդոտ մանկլաւիկներուն ալ բաժին հանելու, ու հոս կը սկսին ԱՆՊԱՇՏՕՆ զեղծարարութիւնները: Մէկ կողմ թողունք Զանգեզուրի աղէտեալներու հաշիւը, որ փակուեցաւ Գորտոպայէն մինչեւ Երեւան ուղարկուած կեղծ ստացագիրներով »:

« Քիչ գրոյս շատ իմացիր», կը գրէր լուսահոգի պապս:

ՎԱՀԷ

Ո՞Վ ԷՐ ՄԱՐԴՈՒԿԷՍԵԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Երէկ հաղորդեր էինք Ղեւոնդ Ծ. Վրդ. Մարդուկէսեանի մահը:

« Բանուոր», Ամերիկայի կարմրուկներու օրկանը, այս առթիւ կը գրէ թէ վարդապետը, իբրեւ Վերակազմեալ Հնչակեան, «Թաւշանճեանի, Աբիկ Ունճեանի եւ Արփիար Արփիարեանի տեռորի կազմակերպիչներէն մին եղած է»: Յետոյ կը շարէ գռեհիկ խօսքեր, հանգուցեալ վարդապետը ներկայացնելով իբրեւ Դաշնակցութեան «ականաւոր գործիչներէն եւ տեռորիստներէն մին»: (15 յուլիս):

Իրականին մէջ, ո՞վ էր հանգուցեալ վարդապետը, որուն դէմ անցեալ տարի մահափորձ մը սարքեցին ռամկավարները — իր նախկին ընկերները — Նազարեան անուն կամաւոր մը վարձելով եւ յետոյ ազատ արձակել տալով իբրեւ խելագար:

Երբ Ղեւոնդ վրդ. Վերակազմեալ Հնչակեան էր եւ իսկապէս այդ կուսակցութեան ղեկավարն ու ահաբեկիչը, ռամկավար «Պայքար»ի խմբագիրներէն Երուանդ Մեսիաեան փառաց ի փառս կը բարձրացնէր զայն, գրքով մը, իբրեւ «չքնաղ» տիպար մը, բարի եւ առաքինի եւ հայրենասէր: (Տես իր գիրքը, «Դրօշի տակ»):

Երբ տարիներ անցան եւ Վերակազմեան Հնչակեանները միացան ռամկավարներուն, մոռնալով իրենց աւանդութիւններն ու ղեկավարները, Ղեւոնդ վարդապետ, երէկուան կուռքը, դարձաւ կատարեալ հրէշ մը: Ինչո՞ւ,— որովհետեւ զզուելով իր նախկին ընկերներէն, ստաիճանաբար մօտեցաւ Դաշնակցութեան: «Բանուոր»ը սուտ կը խօսի, վարդապետը Դաշնակցական չէր. բայց իբրեւ խիզախ հայրենասէր, հրապարակաւ պաշտպանեց շատ մը տեսակէտներ որոնց քարոզիչն է Դաշնակցութիւնը: Եւ ռամկավար - բոլշեւիկ պալարը պայթեցաւ այն ատեն, երբ կարճամիտ կղերական մը, Ղեւոնդ արք. Դուրեան, դիրք բռնեց Ամերիկայի ազգ. իշխանութեան դէմ, խախտեց սահմանադրութիւնը, Շիքակոյի ցուցահանդէսին մէջ վար առնել տուաւ եռագոյնը, կեղծ ժողով մը սարքեց ազգ. երեսփ. ժողովին դէմ, հիւրանոցի մը մէջ, պառակտեց գաղութը եւ ի վերջոյ սպաննուեցաւ:

Այդ օրէն ասդին, լուտանք չմնաց որ չթափէին Ղեւոնդ վրդ.ի գլխուն, մինչեւ ահաբեկում: Մինեոլան ատեն յաջողած էին թուղթ մը բերել տալ Էջմիածինէն, կարգալոյծ հռչակելու համար վարդապետը, որ քաջութիւնը ունեցած էր պաշտպանելու ազգային սահմանադրութիւնը եւ ճակատելու բոլոր կեղծաւորներուն ու փարիսեցիներուն դէմ:

Այս առթիւ իրազեկ մը կը գրէ.

— « 1915 — 16ին Ղեւոնդ վարդապետ Մարդուկէսեան կը գտնուէր Էջմիածին: Այն դժբախտ օրերուն էր այդ, երբ Վանայ և Ալաշկերտի հայութիւնը հարիւր հազարներով թափած էր Արարատեան դաշտը: Այդ թշուառներէն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ա. ԽԱՆՋԵԱՆԻ ԻՆՔՆԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

«Վերջին ժամանակներս ընկ. Խանջեանը բաւարար չափով աչալուրջ չէր դաւ հակայեղափոխական տարրերին մերկացնելու գործում: Ընկ. Խանջեանը գիտակցեց, բայց արիութիւն չունեցաւ գործով ուղղելու իր սխալները»:

Այս խօսքերով է փակւում բոլշեւիկեան պաշտօնական զեկոյցը Հայաստանի Կոմկուսի ընդհ. քարտուղար Աղասի Խանջեանի դամբանականը: Դամբանական սառած էլ երկու տողնոց մի հասարակ լրատուութիւն է՝ զետեղուած «Իզվեստիայ»ի եւ «Պրաւդայ»ի վերջին էջերում, շատ անշուք տառերով:

Աւելորդ է յոգնութիւն ստանձնել հարցնելու այս անփառունակ մահագի հեղինակներին: Թէ ովքե՞ր են խնդրոյ առարկայ «հակայեղափոխական տարրերը», թէ ինչի՞ մէջ է արտայայտուել նրանց «դատապարտելի» ընթացքը եւ թէ ինչո՞ւ այս մասին որ եւ է հետք չկար մինչեւ օրս խորհրդային թերթերում: Աւելի եւս անմիտ ժամավաճառութիւն կը լինէր հարցնել թէ ինչո՞ւմն է կայանում Խանջեանի թերացումը «հակայեղափոխական տարրերի մերկացման գործում», կամ ե՞րբ որտե՞ղ եւ ինչո՞վ է արտայայտուել նա, որ գիտակցում է իր թերացումը: Նման հարցերին պատասխան դուք չէք ստանայ բոլշեւիկ իշխանաւորներից: Այնքանն էլ մեծ բան պէտք է համարել, որ նրանք, կարճ կապելու համար, չյայտարարեցին, թէ Խանջեանը զոհ է գնացել մի պատահական արկածի կամ ինքնասպանութիւն է կատարել յանկարծական խելագարութեան նոպայի մէջ ...

Մեզ մնում է ուրեմն կամ որոշ հաւանականութեամբ ենթադրութիւններ անել եւ կամ համբերութեամբ սպասել, որ ամիսներ, թերեւս եւ տարիներ յետոյ, որ եւ է առթիւ բոլշեւիկները եռ քաշեն այս խորհրդաւոր մահը քօղարկող վարագոյրի մի ծայրը՝ հնարաւորութիւն տալով գաղափար կազմելու նրա տակ թաքնուած մարդկային ողբերգութեան մասին:

Այսօր մենք գերադասում ենք երկրորդը: Բնաւ այն տեսակէտին չենք, թէ մեռնողի ետեւից կամ լաւ պէտք է ասել, կամ ոչինչ: Մարդկային տարրական պարկեշտութիւնը պարտադրում է մեզ զգոյշ եւ նրբանկատ լինել հակառակորդի, անգամ անպարոյն հակառակորդի թարմ գերեզմանի առաջ, մանաւանդ որ այդ գերեզմանը բացուած է մի արարքով — ինքնասպանութեամբ — որ եթէ որոշ դէպքերում մարդկային տկարութեան եւ նոյն իսկ փոքրոգութեան արարք է հանդիսանում, որոշ դէպքերում էլ գերագոյն պարտաճանաչութիւնն ու հերոսութիւնն են դրսեւորում մարդու մէջ:

Այս նկատումով, մենք առայժմ արտայայտւում ենք ոչ թէ Խանջեանի ինքնասպանութեան մասին, այլ նրա ինքնասպանութեան առթիւ: Իսկ առիթը տալիս են մեզ բոլշեւիկեան բարքերը բնորոշող երկու քամահելի փաստեր, որոնց վրայից գիտակից հայ հասարակութիւնը պէտք չէ որ լռութեամբ անցնի:

Առաջին փաստը վերաբերում է այն անսահման ամարդութեան որ կարող են երեւան բերել բոլշեւիկ իշխանաւորները եւ իրենց ամենավստահելի եւ ամենահաւատարիմ սատրապների հանդէպ իսկ, եթէ վերջիններս յանկարծ, որ եւ է պատճառով, այդ իշխանաւորներին անհաճելի ընթացքի մէջ նկատուեն: Թերեւս ոչ մի դէպքում այս ամարդութիւնը այնքան ցայտուն չէ եղած, ինչքան Աղասի Խանջեանի պարագային:

Խանջեանի բոլշեւիկեան գործունէութիւնը ձգւում է մինչեւ Հայաստանի Հանրապետութեան ներսը, երբ նա դեռ եւս 19—20 տարեկան մի պատանի էր: Այդ օրերին, նա անօրինակ խանդավառութեամբ կոմբջիջներ էր կազմակերպում եւ այլ խլրդային աշխատանքներ կատարում՝ Հայաստանի խորհրդայնացումը նախապատրաստելու համար:

Հայաստանի խորհրդայնացման առաջին շրջանին, մենք նրան տեսնում ենք եռանդուն գործիչի դերում, որ գիշերը ցերեկին խառնած, աշխատում էր ժողովուրդ համախմբել նորակազմ իշխանութեան շուրջ, որպէսզի վերջինս կարողանայ իր գլուխը պահել «ամէն անկիւնից Դաշնակցութիւն հոտող» հայկական միջավայրում:

Մի քանի տարի անց, Հայաստանի Կոմկուսի քարտուղարութեան մէջ դեր ստանձնելով՝ Խանջեանը առաջին դերակատարներից մէկն էր հանդիսանում «հակայեղափոխականների» դէմ չարունակուող կատաղի պայքարի, Կոմկուսի ներքին «մաքրագործումների» եւ կուսակցութեան «ընդհանուր ուղեգիծը» Հայաստանում ամէն գնով պաշտպանելու գործերի մէջ: — Նրա անմիջական մեղսակցութեամբ, հազարաւոր Դաշնակցականներ որոնք, բնականաբար, «հակայեղափոխական» գիրքերի առաջին գծի վրայ էին կանգնած, բանտարկուեցան կամ աքսորուեցան: — Նրա դաւերի շնորհիւ, Հայաստանից արտաքսուեցին մի շարք ականաւոր հայ բոլշեւիկներ, որոնք, հակառակ անդրկովկասեան եւ համախորհրդային իշխանաւորների տրամադրութեանց, ցանկանում էին իրենց կուսակցական հեղինակութիւնը արժեցնել՝ Հայաստանի եւ հայ ժողովրդի այս կամ այն իրաւունքը պաշտպանելու համար: — Վերջապէս, «համատարած կոլխոզացման» չարաղէտ օրերին, նա հազարաւոր հայ գիւղացիներ անօրակելի թշուառութեան մատնեց՝ նրանց ստացուածքը գրաւելով եւ ատանդական կեանքի թշուառութիւններին մատնելով, որպէսզի Հայաստանը «հակակուլակային» սխրագործութիւնների մէջ, յետ չմնայ որ եւ է այլ խորհրդային երկրից:

Այս ժամու, քրտնաջան եւ մինչեւ իսկ վտանգաւոր աշխատանքների ընթացքին, Խանջեանը կուսակցական հաւատարմութեան մարմնացումն էր հանդիսանում: Կոմկուսի «ընդհանուր ուղեգիծը» նրա սրբութիւն սրբոցն էր, կուսակցական դիսցիպլինը՝ նրա անյեղլի օրէնքը: Իր մեծաւորների հրամաններն ու կարգադրութիւնները, որքան էլ նրանք իրար հակասող կամ անհեթեթ լինէին, Խանջեանը կատարում էր ամէն գնով, նոյն իսկ ինքզինքը ծիծաղելի եւ արգահատելի դարձնելու գնով:

Ահա այս վաստակաւոր, հաւատաւոր եւ հաւատարիմ բոլշեւիկի ինքնասպանութեան փաստն է դրուած մեր առաջ: Թէ ի՛նչ ողբերգական պայմաններում է կատարուած ինքնասպանութիւնը, մենք չգիտենք: Սակայն, վերեւ առաջ բերուած պաշտօնական հաղորդագրութիւնից երեւում է, որ Խանջեանը «վերջին ժամանակներս» ինչ որ տարակարծութիւն է ունեցել իր մեծաւորների հետ եւ որ այդ տարակարծութիւնը այնպիսի բարոյական կշիռ է ունեցել նրա աչքում, որ նա, այս անգամ, անհնարին է համարել — կամ, ինչպէս պաշտօնական հաղորդագրութիւնն է որակում, «քաջութիւն չէ ունեցել»— առանց այլ եւ այլութեան համակերպելու իր մեծաւորների տրամադրութիւններին կամ հաշիւներին: Այնքանը բաւական է, որ այդ մեծաւորները ոչ միայն «հողը թեթեւ գայ վրադ» հասարակ խօսքը զլանան Խանջեանին, այլ եւ թքնեն նրա թարմ շիրիմի վրայ՝ մութ ակնարկներ անելով նրա յեղափոխական չիտակութեան եւ հոգեկան արիութեան մասին ...

Մարդկային ո՞ր հասարակութեան մէջ, ուր մարդը մարդ է, կարելի է հանդիպել այսքա՜ն ստոր, այսքա՜ն ամարդի մի վերաբերմունքի ...

Երկրորդ փաստը այն կեցուածքն է որ Խանջեանի ողբերգական մահուան հանդէպ, ընդունել են նրա արտասահմանեան երկրպագուները:

Սրանց աչքում, դեռ մի քանի օր առաջ, Խանջեանը անհասանելի մի մեծութիւն էր, առաքինի, կուռքի, իմաստուն, Հայաստանի վերածնունդը մարմնաւորող եւն. եւն.:

Դեռ եւս մի քանի օր առաջ, չէր կարելի նրա հասցէին մի հատիկ քննադատական խօսք արտասանել, առանց տեղի տալու ամէն կարգի վայնասուններին այս անկոչ երկրպագուների շրջանում:

Արդ, տասը օրից ի վեր հաղորդագրութիւն է ստացուած, որ այս «պաշտելի» մարդը ինքնասպանութիւն է կատարել, այսինքն մահը կրկնակի եռակի կսկծալի դարձնող մի միջոցով վերջ է տուել իր կեանքին: Այս լուրը ընդհանուր ցասում առաջ բերեց Խանջեանի երդուեալ հակառակորդների շրջանում, որովհետեւ որքան էլ նրանք առելիս լինէին Խանջեանին, մարդկօրէն անհանդուրժելի են համարում որ մութ ակնարկներ արուեն մեռած, հետեւաբար ինքնապաշտպանութեան միջոցներից զրկուած, մի մարդու հասցէին, առանց բացատրելու, թէ ինչո՛ւմն է կայանում նրա յանցանքը:

Իսկ ո՞ւր են նրա երկրպագուները եւ ի՞նչ են մտածում այս մասին: Երեւոյթներից դատելով՝ ոչինչ: Ամէնքը լուռ, հանդիստ զբաղած են իրենց առօրեայ գործերով. կարծէք ոչինչ էլ պատահած չլինի ... Նրանք, ինչպէս երեւում է, դեռ հրահանգ չեն ստացել որպէսզի կարողանան իմանալ թէ արդեօք թոյլատրելի՞ է որ իրենք յուզուին կամ զգածուին «սիրած» եւ պաշտած գործիչի արիւնաշաղախ դիակին տես ...

Այսպիսի բարկական դիմագրկութեան հայ մարդը երբեք հասած չէ: Անգամ սուլթանի կամ ցարի բռնութեան տակ եղած ժամանակ, հայ մարդիկ, արհամարհելով իշխանութեան կողմից սպառնացող վտանգները՝ պոռթկում էին լսելով մահը իրենց պաշտամունքի առարկան հանդիսացող գործիչի — լինի այդ գործիչը Ներսէս Վարժապետեանը, Գրիգոր Արծրունին, թէ Սիմոն Զաւարեանը:

Իսկ այսօր, սուլթանական, ցարական եւ բոլշեւիկեան բռնութեանքներից հեռու, արտասահմանում ապրող հայ մարդիկ զգուշանում են ձայն ծպտուն հանել իրենց կուռքը հանդիսացած Խանջեանի ինքնասպանութեան մասին՝ երկիւղ կրելով թէ դա կարող է յանկարծ դուր չգալ Մոսկուայի, Թիֆլիսի կամ թէկուզ Երեւանի իշխանաւորներին ...

Այդ է որ ընթերցող հասարակութիւնը խոկաց բոլշեւիկեան հանրային բարոյականով պայմանաւորուած այս փաստերի վրայ: Նման փաստերի նկատառութեամբ է, որ ռուս գրողներից մէկը, տասնեակ տարիներ առաջ բացագանչում էր.

— «Այո՛, աւելի վատ ժամանակներ են եղել, բայց աւելի ստոր ժամանակներ՝ երբե՛ք»:

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ԽԱՆԱՍՈ՛Ր...

(1897 Յուլիս 25)

— . —

Նիկոլ - Դումանին

Երեսունեւիննամեակիդ տարեդարձին առթիւ երկիւղածութեամբ քեզի կը ձօնեմ այս տողերը ի խորոց սրտի:

Դուն մեր յեղափոխութեան խիզախ կռուի անդրանիկ յաղթանակ, դուն խաւարակուռ բազմութեան լուսատու փարոս, փա՜ռք քեզի ...

Երեւակայութեանս պաստառին վրայ դեռ կը նշմարեմ դէմքերը այն հոյակապ մարտիկներուն, որոնք կուգան շարք - շարք տողանցել իրենց յաղթ ու հուժկու հասակով, վառվռուն ու վրիժացայտ աչքերով՝ իրենց նայուածքին ու տիրական կեցուածքին տակ ցնցելով բռնութեան շղթաները: Անոնք մեր ցեղին ըմբոստ հոգիներն են, յառաջապահները ազգային անկախութեան ու ազատութեան: Ուխտուած անձնուէրներ արժանի մեր պաշտամունքին եւ խորունկ հիացման: Անոնք լայն բացին մեր յեղափոխութեան տաճարին դռները փշրելով բռնակալութեան շղթաներն ու կապանքները՝ յանուն արդարութեան եւ ազատութեան:

Արծուաթռիչ ու հրարաշ երիվարներու քամակին պինդ փարած անոնք կ'արշաւեն դէպի Խանասոր, դէպի բռնութեան եւ բռնաբարուած պատւի ու իրաւունքի վայրը:

Արշաւախումբը պատրաստ է: Դաշնակցութեան Տէր Գրիգորը հաղորդութիւնը կուտայ Հայոց նորագոյն քաջերուն, Նիկոլ Դուման, Վարդան ու Իշխան անհրաժեշտ հրահանգներ կուտան խումբին: Կը խրախուսեն հայ ֆէտայիները, յոյս, կորով եւ քաջութեան ոգի ներշնչելով անոնց ... Հոն է մեր աննման Կարօն, երիտասարդ դէմքը հագիւ աղուամազերով ստուերոտած ... Հոն են Սաղաթէլը, Մարօն, Կարոյի նշանածը, Խանասորի սքանչելի հերոսուհին, արիասիրտ ու յանդուգն Սաթենիկը, Սեւ Քարեցի Սաքօն, եւ բազմաթիւ ուրիշներ՝ անանուն ու անյայտ ...

Լաց ու հառաչ: Կին եւ աղջիկ իրար անցած՝ արցունքոտ աչքերով բարի երթ կը մաղթեն իրենց հոգեհատորներուն, ահա առիւծասիրտ քահանան վեր բարձրացուց Ղեւոնդ Երէցի խաչը՝ կ'օրհնէ արշաւախումբը: Եւ յեղափոխական երգի խրոխտ ու հնչեղ բամբիւններուն տակ խումբը կը մեկնի դէպի Խանասոր: Պայքարի ու արիւնի զոհաբերութեան գնով լուծելու վրէժը թափուած Վասպուրականի կոտորածին:

Կռի՜ւ ... եւ Խանասորը կը թնդայ մօտ երեք հարիւր ֆէտայիներու կայծկլտացող հրացաններու գնդակներէն ... կռի՜ւ ... յեղափոխական ու դիւցազնական գոյամարտ, ազատ շնչելու բացարձակ իրաւունքին համար:

Կռուի ամէնէն տաք եւ վճռական վայրկեանին անոնց վրէժարիր աչքերէն ատելութեան ու կատաղութեան փրփուր մը կը տեղայ կարծես: Օ՜, կատաղութիւնը հայ ֆէտային, եւ կը պաշտեմ բոլոր հոգիովս: Անոնց աչքերու նայուածքը կրակ ու բոց կը թափեն, երբ երկու թշնամիներ դէմ դէմի կուգան պատերազմի դաշտին վրայ ... կռի՜ւ, դարձեալ կռիւ: Բայց չար ու ապերախտ գնդակ մը դիտապաստ գետին կը փռէ զոյգ կորիճները — Կարօն եւ Սաղաթէլը ... երկու աննման Հայորդիները կ'իյնան Խանասորի արիւնաներկ դաշտին վրայ, իրենց հերոսական քաջութեան դրոշմը ձգելով յետագայ սերունդին:

Յարգանքի եւ երախտագիտութեան նուիրական պաշտամունքն ունինք Կարօներու եւ Սաղաթէլներու թանկագին կորուստին առթիւ եւ Հայաստան աշխարհէն փունջ մը հոտաւէտ ծաղիկ անոնց անյայտ գերեզմաններուն, Աւարայրի լանջերուն տակ: Փառք, Խանասորի արշաւաքը կազմակերպող կուսակցութեան եւ փառք արիւնի եւ կռուի փոթորիկին մէջ ինկած մեր անհամար զոհերուն:

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ՄԱՔՍԻՄԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ»

— . —

Շարժանկարի հրապարակին վրայ կարեւոր տեղ մը գրաւելէ յետոյ, հետզհետէ զգալի չափով սկսած է աւելնալ խորհրդային ժապաւէններու թիւը:

Նկատելի է որ ընդհանրապէս քարոզչական ոգին չափազանց շեշտուած է այդ ժապաւէններուն մէջ եւ զանազան ոտիթներու տակ ալ, իրենց յարմար դատած ձեւով անշուշտ, կը ներկայացուին դասակարգային պայքարները:

Ցարական եւ յեղափոխական ընդհարումներէն առնուած դրուագները սովորական նիւթ դարձած են այլեւս, ժապաւէն պատրաստելու համար, միշտ ցոյց տալով իբրեւ հերոս, ինքնազոհ եւ ըմբոստ տիպարներ, որոնք ի վերջոյ կը խոնարհին կուսակցութեան առջեւ:

«Մաքսիմի երիտասարդութիւնը» առնուած է 1910ի ցարական իշխանութեան օրով եղած բանւորական ցոյցերէն կամ աւելի ճիշդը ընդվզումներէն:

Խրախճանքներէն հեռու, սրճարանի մը անկիւնը նստած է մտածկոտ մարդ մը, մինչ իրմէ քիչ մը հեռու, ակնոցաւոր ծերունի մը բարձրաձայն թերթ կը կարդայ.— «... Նոր տարի մը եւս անցաւ, ուրախութեան եւ ճշմարտութեան» ...

Վեր կը կանգնի յանկարծ մտածկոտ մարդը, իր մաքին վրայ նոր գաղափար մը դրոշմուած, ներշնչուած կարծէք լրագրի գովասանական տողերէն: Արագ քայլերով նեղ ու մութ փողոցներէն անցնելով կը կանգնի դրան մը առջեւ, զգուշութեամբ սանդուղներէն վեր կ'ելլէ, մինչ իր ետեւէն անզգալաբար կը հալածեն գինովցած, խառնիճաղանճ խմբակի մը անճոռնի ձայները:

Ձայները հետզհետէ աւելի կը մօտենան եւ իրարու ետեւէ կը կորսուին քովընտի սրահի մը գինետան ու ծուխով լեցուն մթնոլորտի մը մէջ: Մարդը ուշադրութեամբ ներս կը մտնէ սենեակէն: Հոն է արդէն Նաթաշան կուսակցութեան գործօն անդամներէն մին, իսկ ինքը այդ մտածկոտ մարդը պետն է կուսակցութեան զոր Նաթաշան Փոլիվանով կ'անուանէր:

Տախտակամածի խորհրդաւոր քանի մը հարուածներէ յետոյ, կափարիչը կը բացուի եւ դուրս կ'ելլէ թռուցիկ մը ձեռքը, Սոց. Դեմ. կուսակցութեան տպագրիչը: Նոր յայտարարութիւնը խմբագրելէ յետոյ, Փոլիվանով եւ Նաթաշա դուրս կ'ելլեն: Կաղանդի այդ խնջոյքի պահուն, փոխանակ զուարճանալու, կ'երթան կուսակցական իրենց պարտականութիւնները կատարելու:

Հազիւ քանի մը քայլ առած, կը լսեն ոստիկանական սուլոցը: Անոնք եկեր են թերեւս պաշարելու իրենց գաղտնի տպարանը: Նաթաշայի հրահանգելէ յետոյ՝ խառնուիլ բազմութեան մէջ, ինքը կը սկսի տարբեր ուղղութեամբ վազել: Ոստիկանութիւնը սակայն կը հետապնդէ եւ Փոլիվանով հեւասպառ ինքզինքը հազիւ կրնայ ձգել կուսակցական ուրիշ մէկ թաքստոց: Հոդ ալ սակայն, իր դէմ կը գտնէ ոստիկանութեան ուրիշ խմբակ մը:

Կը վազէ շնչասպառ վերստին եւ իր հետքը կը կորսուի հարբած եւ աղմկարար կառաւանին մէջ:

Այստեղ կը վերջանայ նախաբանը: Երկրորդ մասը կը սկսի մեզի ծանօթացնելով Մաքսիմը, ժապաւէնի հերոսը, պարզ եւ սովորական բանւոր մը:

Երեք անբաժանելի զուարթ ընկերներ են Անդրէ, Տիմա եւ Մաքսիմ, երեքն ալ բանւոր միեւնոյն աշխատանոցին մէջ: Սակայն երկար չի տեւեր իրենց անբաժանելի կապը, կենսուրախ վիճակը: Անդրէ դէպքի մը զոհ կ'երթայ, գործարանի հսկայ մեքենաներու տակ ջախջախուելով:

Աշխատանոցին մէջ յեղափոխական թռուցիկներ գտնուած ըլլալուն պատճառաւ, գործարանատէրը հարցաքննութեան կանչած էր Մաքսիմը եւ ճիշդ այդ պահուն էր պատահած արկածը: Պահակը տնօրէնին գրասենեակէն ներս մտնելով հանդստացուցած էր գործարանատէրը թէ եղածը ծանր բան մը չէր ... միայն հասարակ բանւոր մըն էր զոհ գացողը ...

Հազիւ իմացած բանւորին անունը, դուրս կը նետուի Մաքսիմ եւ աչքերը արցունքով լեցուն, իր առջեւ գետին փռուած կը գտնէ Անդրէի անշունչ մարմինը, երբ պատանք աղտոտ ու պատռտած քուրջի մը մէջ փաթթըւած:

Երկու ընկերներու գործարանատիրոջ դիմումին պատասխանը կ'ըլլայ ժխտական եւ թաղումի համար ընկերները իրենց մէջ, կոպէկ առ կոպէկ հաւաքելով Անդրէի յոգնաբեկ ու ջախջախուած մարմինը կը տեղաւորեն գերեզմանատան մէկ անկիւնը:

Մահուան ահազանգը կրկին կը լսուի: Այս անգամ ուրիշ բանւոր մըն

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀԸ

(1914 — 1915)

— • —

Շուկայի մէջէն կ'անցնէի՝ լեցուն շրջանի քիւրտ հասարակ ժողովուրդով, համխտիէներով և տեղացի կէս թուրք, կէս քիւրտ տարրերով: Ակնածանքով ճամբայ կուտային ձիուս, կարծելով թէ թուրք պաշտօնեայ մըն էի: Շուկայի ծայրն էի հասած, երբ ոստիկան մը, որ հեռուէն կը դիտէր զիս, մօտեցաւ, բարեւեց եւ հարցուց թէ՝ կրնա՞մ որ եւ է բանով օգտակար լինել: Ըսի թէ Դաշնակցութեան քլուպը կը փնտռէի: Ոստիկանը անմիջապէս խիստ սիրալիր ժպիտով մը խնդրեց հետեւիլ իրեն:

Քարքարոտ անպիտան ճամբայ մը կ'երկարէր ձորի կողերէն. ձիս դժուարութեամբ կ'իջնար: Ձորի յատակէն պզտիկ ջուրէ մը անցանք. բարտի եւ ուռի ծառերու ետին, կեցանք երկյարկանի տան մը առջեւ: Դաշնակցութեան «քլուպն» էր:

Ռուբէնը գիտէի Պոլիսէն: Տեղացի կարեւոր ընկերներէն — Կովկասէն կամ Վասպուրականէն — բաւական թիւով ընկերներ կը ճանչնայի. կարծեմ Սալմաստ հանդիպած էի Մճօյին, Կատոյի Հաճիին՝ նոյնպէս հինէն, երկար ատեն Վան մնացած էր, ճեմարանէն՝ Արշակ Միրիջանեանը, Թիմարի «շրջիկ» Հաճին: Մեծ հաճոյք մըն էր ինձ համար նորէն հանդիպիլ Տարօնի հին եւ լաւ ընկերներուն:

Հետզհետէ ակումբը եկան բազմաթիւ պատասխանատու ընկերներ, — Գաւառեան Տիգրանը, Միրիջանեան Արշակը, Սոլկար Արմենակը, երկու Տարօնները, Համազասպը: Առաջին անգամն էր, որ իրենց հողի վրայ եւ հարազատ միջավայրին մէջ կը տեսնէի Տարօնի ժողովուրդը եւ ընկերները:

Մեծ տարբերութիւն կար Վասպուրականի եւ Դուրանի ընկերներու ըմբռնութեան, յեղափոխական ըմբռնողութեան եւ հոգեբանութիւններու միջեւ: Վանեցի երիտասարդը կամ ընկերը կը սիրէ ընդհանրապէս ինքզինքը ցուցադրել առաջին իսկ հանդիպումին եւ իր ունեցած խելքի եւ գիտութեան պաշարը առջեւդ թափել՝ լաւ գաղափար կազմել տալու հոգածութեամբ: Իրապէս ալ, ի հարկէ, անոր ըմբռնողութիւնը աւելի լրիւ է եւ եւ գիտակցական, էմպուլսիւ է եւ յախուռն իր զգացումներու եւ արտայայտութիւններուն մէջ, մինչդեռ Տարօնցին չի սիրեր, մանաւանդ նոր միջավայրի կամ անձի առջեւ, ինքզինքը ցուցադրել. դանդաղ են իր շարժումները, սակաւախօս է եւ դիտող: Իւրայատուկ փիլիսոփայի մը կշիռով, վերապահ է ու քիչ բառերով շատ բան կ'ըսէ. պիտի հասկնաս, կամ կը խօսի, իր իրական միտքը ծածկելու համար. պէտք է լաւ ճանչնալ զայն, հասկնալու եւ մանաւանդ տարբերելու համար անոր իրական իմաստը: Մէկ խօսքով, աւելի բարդ է անոր տիպը, հանրային խնդիրներու ըմբռնողութիւնը նախնական է թէեւ, բայց խստօրէն ճշդուած, որուն յամառօրէն կը հաւատայ ինք: Իւրայատուկ սքանչելի ոճ մը ունի, նուրբ երգիծանքով եւ հեգնանքով լի: Ինծի կը թուի թէ Մըշեցին է հին Հայի իրական տիպը, իր բնածին իմաստութեամբ: Երկար ատեն պէտք էր ընտելանալու եւ մանաւանդ ճանչնալու Դուրանի ընկերներուն, առանձին արուեստ մըն է անոնց հետ վարուելու եւ խօսելու կերպը: Մեր կուսակցութեան կազմակերպութիւնն ալ հոն տարբեր երանգ եւ ձեւեր ստացած էր: Դուրանի ժողովուրդը իր յատուկ կնիքը դրած էր մեր կուսակցութեան դաւանանքի, մտածողութեան եւ կազմակերպութեան վրայ, որ չէր նմաներ այլ տեղերուն:

Դաշնակցութիւնը կրօնական դաւանանք մըն էր Դուրանցիներուն համար. կուսակցական ղեկավարները այդ սրբազան կրօնի քուրմերն էին իրենց բոլոր ստորոգելիներով: Զանգուածօրէն դաշնակցական էին ամէնքը, դաւանութեամբ Դաշնակցական: Զիրենք չէր հետաքրքրեր ծրագիրը եւ այլն: Լաւ գիտէին միայն, որ Դաշնակցութիւնը նուիրուած է հայ հայրենիքի եւ ժողովրդի ազատագրութեան. Դաշնակցութիւնը ազգն է: Անոր անդամ եղողը զինուոր մըն է, որ կուրօրէն պարտական է ենթարկուիլ պետի հրամանին կամ «կարմիր կնիքին», որ զինուորագրուածը համակ զոհողութիւն պէտք է լինի. երիտասարդութիւն, սէր, ծնողք, տուն-հարստութիւն գոյութիւն չպիտի ունենան անոր համար. ազգը եւ զէնքը իր պաշտելին են, — ահա բովանդակ ըմբռնողութիւնը Դաշնակցութեան մասին: Արդէն մեր ըմբռնած կազմակերպութիւնը հոն գոյութիւն ալ չունէր: Իւրաքանչիւր գիւղին մէջ կազմակերպութիւնը «կոմիտէ» մը ունէր, այսինքն անհատ մը, որուն մէջ կը մարմնանար կուսակցութիւնը. այսինչ գիւղի Մկրտիչը, Մանուկը, Պետրոսը, Ղազարը մէկ մէկ «կոմիտէ» էին, որոնք սովորաբար բնական ներկայացուցիչները կը համարուէին ամբողջ գիւղին: Կուսակցութեան ընդհանուր ղեկավարը ասոնց միջոցով կարգադրութիւններ կ'ընէր: Ձեւական էր նաեւ Կ. Կոմիտէի գոյութիւնը: Բիւրոյի ներկայացուցիչը տէրն էր եւ կարգադրողը բոլոր խնդիրներու: Գրեթէ ամէն գիւղի մէջ ունէինք նաեւ հին, արժէքաւոր ֆէտայիներ, մարզուած բազմաթիւ կռիւներու մէջ, որ խաղաղ գիւղացիներ էին դարձած՝ նուիրուած օրուան ապրուստին եւ ընտանիքին, սակայն ականջնին միշտ Դաշնակցութեան ձայնին էր. պէ՞տք ունէին իրեն — ալ անոր աչքին ոչինչ կուգար, տրեխը կը կապէր, հրացանը ուսին, դաժան մտասեւեռումով մը կը քալէր հոն, ուր պէտք էր: Այսպէս էր Դուրանի առասպելական մարդը: Սասունցին թէեւ կը տարբերէր Դուրանցիէն իր աննկուն յամառութեամբ, վճռականութեամբ, աւելի յախուռն էր եւ յանդուգն, բայց նոյն տիպի Դաշնակցականն էր եւ Սասունցին:

Դաշնակցութեան ակումբը նախապէս կարծեմ բժիշկ Զաւրեանի հիւանդներու ընդունարան էր եղած: Շէնքի կէս յարկ բարձրութեան վրայ, փոքրիկ սենեակի մը մէջ տեղաւորուած էր գրադարան - ընթերցարանը, ուր կը ժողվուէր քաղաքի պատանեկութիւնը: Վարը ախոռն էր, իսկ վերի յարկը հինգ սենեակ եւ մի սրահ ունէր: Սենեակներէն մէկը իբր խոհանոց կը գործածուէր, երկրորդը բժ. Զաւրեանի գործիքներու եւ դեղերու պահեստն էր, միւս երկու սենեակներու մէջ, մենք էինք տեղաւորուած, իսկ հինգերորդը հիւրասենեակի յատկացուած էր. հոն էր որ կ'ընդունէինք թուրք պաշտօնեաներու այցելութիւնը:

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(11)

է զոհ գացողը: Մաքսիմ հեւասպառ կը վազէ աշխատանոց, մինչ ընկերը՝ Տէման վիշտը ամոքելու նպատակով կ'ուղղուի դէպի գինետուն:

Աշխատանոցին մէջ հաւաքուած բանուորները երկիւղածութեամբ կեցած են անկենդան դիակին առջեւ: Ներս կը մտնէ գործարանատէրը, — «Գլխարկները հանեցէք» կը գոռայ բանուորներէն մէկուն ձայնը եւ խօսքը ուղղելով անշունչ ընկերոջ կ'աղաղակէ.

— «Մենք ալ քեզ պիտի թաղենք մեր գիտցած ձեւով ...»:

Եւ բանուորները, իրենց գիտցած ձեւով, իրենց ուսերուն վրայ առած այդ անկենդան մարմինը, հսկայ թափօր մըն ալ իրենց ետին, իբրեւ մահերգ թնդացնելով յեղափոխական վրիժառու երգը, «Դուք զոհ գացիք»ը, կ'ուղղուին դէպի գերեզմանատուն:

Ցարական զինուորները իրենց առջեւ կը ցցուին ահա եւ կը հրամայեն ցրուել: Տեղի կ'ունենայ ընդհարում: Մաքսիմ չհանդուրժելով կռուի հրաւէր կը կարդայ:

Գինովցած Տէման կը տեսնէ հեռուէն իր մտերիմ ընկերը, որ բարձրաձայն կը ճառէ, յեղափոխական նախադասութիւններ արձակելով: Յետոյ կը սկսի վազել այդ ուղղութեամբ աղաղակելով.—«Ո՛չ, ո՛չ, գինովը ես եմ, այն չէ ճառողը ...

Խեղճ Տէման ընկերը ազատելու մտադրութեամբ կը նետուի ակամայ կռիւին մէջ:

Հետեւեալ օրը բանտարկուած են ցուցարարները: Առտուն կանուխ Տէման հինգ ընկերներով կը տանին գնդակահարելու եւ արշալոյսի քար լռութեան մէջէն կը լսուի Տէմայի աղաղակը.— «Մնաք բարեաւ ընկերներ, մնաս բարեաւ, Մաքսիմ»:

Այս վերջինը ի պատասխան նախ կը սկսի մեղմաձայն, յետոյ աւելի ուժեղացնելով կամաց կամաց անջատ խուցերու մէջ արգելափակուած բանտարկեալներու մասնակցութեամբ, գոռացնել իրենց վրիժառու երգը.— «Դուք զոհ գացիք» ... Հետզհետէ կը ծաւալին ձայները, մինչ Մաքսիմ ոտքի կանգնած խրոխտ եւ անվախ իր խուցին մէջ, կարծէք կը ղեկավարէ այդ վրիժառու ամբոխը:

Իր «յանցանքը» քաւելէ յետոյ, վերջապէս ազատ կ'արձակուի Մաքսիմ, սակայն միշտ իր ականջին մէջ լսելով բանտի տնօրէնին ձայնը, թէ արգիլուած է իրեն Ռուսիոյ քաղաքներուն մէջ ապրիլ իբրեւ ըմբոստ: Այդ վայրկեանէն իսկ Մաքսիմ կ'որոշէ ապրիլ երկնքի եւ երկրի միջեւ:

Եւ իսկապէս բնակութեան վայր կ'ընտրէ դաշտերն ու գետեզերքները: Կրկին սակայն չէ հեռացած կուսակցական շրջանակէն, աներեւոյթ ուժ մը կայ որ զինքը կը մղէ կուսակցութեան ծոցը:

Յեղափոխականները իրենց ժողովատեղի ընտրած են այժմ անտառները ու գաղտագողի հոն է որ տեղի կ'ունենան ժողովները:

Սակայն Թաքստոցը շուտով երեւան կ'ելլէ եւ ցարական զինուորները շրջապատելով անտառը, խուճապի կը մատնեն ժողովականները:

Մաքսիմ կը յաջողի ազատիլ, իրեն հետ փախցնելով վիրաւոր պետը՝ Փոլիվանովը որ կը հրահանգէ Մաքսիմին շուտով քաղաք երթալ, տպագրել տալու ամար կուսակցական շրջաբերականները:

Շատ դժուարութեամբ, հեւիհեւ եւ յոգնաբեկ կը հասնի Նաթաշայի տունը եւ այս անգամ ինք կը խմբագրէ շրջաբերականը, չնշելով թէ սուտ եւ սխալ տեղեկութիւններ են այն զրոյցները որոնց համաձայն իբրեւ թէ բռնաբարուած են կուսակցութեան պարագլուխները: Մաքսիմ դիտմամբ շարադրած էր այդ ձեւով, չվհատեցնելու համար շարքերը եւ այդ իսկ պատճառով ղեկավարի անկեղծ գնահատանքին կ'արժանանայ:

Նոր կեանք մը կը բացուի Մաքսիմի առջեւ եւ կուսակցութեան կողմէ անցագիր մը տրուելով կեղծ անունի տակ, կը հրահանգուի մեկնիլ տարբեր տեղեր, կուսակցական պաշտօնով:

Մաքսիմ իր հացի տոպրակը ուսը անցուցած կը սկսի քալել այդ անծայրածիր ճամբէն, ժպտելով իր նոր կեանքի սկզբնաւորութեան ...

Այսպէս կը վերջանայ Մաքսիմի երիտասարդութիւնը, կերպարանափոխուելով տարբեր անձնաւորութեան մը:

Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՏԱԳՆԱՊԸ

— o —

Աթէնքի մէջ կազմուած դպրոցական յանձնաժողովը հետեւեալ զեկոյցը հաղորդած է մամուլին, իր կատարած աշխատանքներու մասին.—

Ա.— Երկու շաբաթ առաջ, Առաջնորդին նախագահութեամբ յանձնախումբ մը ներկայացած է կրթական նախարարին եւ անոր ներկայացուցած է դպրոցական գործերու համար յուշագիր մը եւ գաղութին իբրեւ համայնք կազմակերպուելու համար պատրաստուած կանոնագրի նախագիծը: Պ. նախարարը, բերանացի տրուած բացատրութիւններուն տեղեակ ըլլալէ յետոյ, խոստացած է Հայերը գոհ ձգելու համար համաձայնութեան եզր մը ապահովել:

Բ.— Պատուիրակութիւն մը դարձեալ Առաջնորդին գլխաւորութեամբ այցելած է Մետրոպոլիտ Արք. Խրիսոստոմոսին եւ խնդրած է որ հայ վարժարաններու եւ սթաթիւի մասին բարեացակամօրէն օժանդակէ հայ ժողովուրդի խնդրանքի իրականացումին, եւ ան խոստացած է ընել անհրաժեշտը:

Գ.— Պատուիրակութիւն մը այցելած է կրթական նախարարութեան ապաստարկութեան պետերէն Պ. Իգմիրլիսի եւ վարժարաններու մասին հայ ժողովուրդին տեսակէտը պարզած եւ խնդրած է որ իբրեւ պատասխանատու պետ, իր աջակցութիւնը ընծայէ կրթական խորհուրդի որոշումին փոփոխութեան համար:

Դ.— Պատուիրակութիւն մը այցելած է հելլէն ծանօթ մտաւորական դէմքերու եւ տուած է յուշագրերու պատճէնները եւ խնդրած է որ ուսումնասիրեն զայն եւ բարեացակամօրէն օժանդակեն մեր դպրոցական գործին յաջողութեան:

Ե.— Պ. Եսայեան յանձնախումբին կողմէ դիմում կատարած է կրթական նախարարութեան ընդհ. տնօրէն Պ. Ֆիլիփիտիսին մօտ եւ կազմակերպ. կանոնագրի մասին ունեցած է կարծիքի փոխանակութիւն եւ արդիւնքը հաղորդած յանձնաժողովին:

Զ.— Յանձնաժողովէն պատուիրակութիւն մը այցելած է «Էլէֆ. Վիմա», «Փրօիա» եւ «Լաթիս» թերթերու խմբագրութեանց եւ տուած է տեղեկութիւններ, լուսաբանելու համար դպրոցական խնդիրներու մասին հայ ժողովուրդի տեսակէտը:

Է.— Որոշուեցաւ յարաբերական փօնտ ստեղծել գործը աւելի արդիւնաւորելու համար եւ գրել Կեդր. Վարչութեան, հրահանգել Թաղ. Խորհուրդներուն, որ ձեռնարկեն հանգանակութեան՝ կազմելով խառն յանձնախումբեր թաղամասերու մէջ. Նմանապէս Աթէնքի մէջ եւս հանգանակութեան յանձնախումբ մը կազմուած է:

Յունական թերթերը որոշ բարեացակամութեամբ կ'արտայայտուին տրուած յուշագրի մասին: Իսկ համայնավար օրկանը, «Րիզոսփասթիս», կը գրէ.

— Դրամատիրական Յունաստանի մէջ հայ փոքրամասնութիւնը հետզհետէ իր աննշան իրաւունքներն անգամ կը կորսնցնէ, այն իրաւունքները որոնք իրեն տրուած էին համաձայն միջազգային պայմանագրութեանց: Հայերը մարդկութենէ վար դասակարգի մը կը պատկանին: Ծանօթ հիթլէրասէր կրթական նախարարը՝ Լուվարիս, իր մէկ հրամանով կ'արգիլէ հայ լեզուին ուսուցումը հայկական դպրոցներէն ներս մինչեւ 4րդ դասարանը:

Հրամանին նպատակը ակներեւ է: Կ'ուզեն բռնութեամբ յունացնել հայ մանուկները: Այս միջոցը ընդվզում կը պատճառէ:

Կը պահանջենք բացարձակ ազատութիւն հայերէն լեզուի ուսուցման դպրոցներէն ներս հայ ուսուցիչներու կողմէ, եւ ընդհանուր առմամբ հաւասար իրաւունքներ Հայերուն, ինչպէս նաեւ բոլոր ազգութիւններուն, որոնք կ'ապրին Յունաստանի մէջ: Նմանօրինակ հիթլէրականութիւններ անընդունելի են հելլէն ազատ ժողովուրդին համար:

Պատասխանելով այս գրութեան, արքայական Էսթիան կը գրէ,— «Վարըն զգաստացման» խորագրով.

— «Աթէնքի Հայերը, որոնք հելլէն կառավարութեան կողմէ այն պաշտպանութեան ու գուրգուրանքին արժանացան, որոնց արժանացած էին Փոքր Ասիոյ Յոյները, մինչեւ հիմակ իրենց սեփական դպրոցներն ունէին, որոնք բնականաբար պէտք էին օր մը գործել համաձայն գոյութիւն ունեցող օրէնքներուն:

Կարելի չէր բնականաբար, որ անոնք մշտնջենապէս իբր զուտ հայկական դպրոցներ գործէին, բացարձակապէս անտեսելով այն պարագան, որ հայ փոքրիկները իրաւական տեսակէտով հելլէն քաղաքացիներ են եւ առայժմ Յունաստանէն զատ ուրիշ հայրենիք չունին: Զիջում ընելով եւ մինչեւ որ յարմար պաշտօնէութիւնը պատրաստուի, կարելի է որ հայերէն լեզուի ուսուցման ժամերը աւելնան նաեւ ժամանակացոյցին մէջ: Զարմանալի է սակայն որ այս հարցը մինչեւ համայնավար թերթերուն սիւնակները հասած է, որոնք հայ փոքրամասնութեան եւ միջազգային պայմանագրութիւններու մասին կը խօսին ճիշդ այնպէս ինչպէս Ռենիաթները: Դաստիարակութիւնը պէտք էր անոնցմէ մէկ քանին զատ կանչած ըլլար, որպէսզի իմանային թէ ինչ ըսել է այսքան քիչ յարգանք ունենալ հելլէն պետութեան ինքնիշխանութեան իրաւունքին հանդէպ»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Նոր սերունդ

— . —

ԿՐԸՆՈՊԼ, 21 յուլիս (Յառաջ).— Ֆրանսական վարժարաններու ամավերջի քննութիւններէն յաջողութեամբ իրենց նախնական կրթութեան վկայականներն ստացան Օրիորդներ Արշալոյս Շաքարեան, Լուիզ Փափազեան, Արփինէ Այվազեան, Ռօզա Թիւթիւնճեան եւ Անժէլ Սահակեան: Մեր անկեղծ շնորհաւորութիւնները:

Սակայն պարագան նոյնը չէ իրենց մայրենի լեզուին համար: Պատճառը ոչ ընդունակութեան եւ ոչ ալ ծնողներու զոհաբերութեան պակասը կամ անբարեացակամութիւնն է: Բնաւ հայերէն չգիտցող փոքրիկներ մէկ տարուան մէջ եւ շաբաթական երկու պահ դասաւանդութեամբ, կանոնաւոր գրել կարդալ սորվեցան, շնորհիւ Օր. Հերմինէ Միքճեանի:

Այժմ հրապարակէն հեռացած են անոնք որ դաստիարակչական գործին հմուտ եւ զոհաբերող էին: Բայց նոյն իսկ հեռացման պատճառ դարձողները շուտ հասկցան իրենց կարճատեսութիւնը:

Այդ օրուընէ ի վեր Կ. Խաչի մասնաճիւղի դպրոցը շարունակ վարժուհիներու փոփոխութիւն կ'ունենայ եւ փոքրիկներու ուսման տեսակէտով, արդիւնաւէտ գործ մը չի կատարուիր:

Եթէ միայն կրթական գործին մէջ կուսակցականները ձեռք ձեռքի տան, ինչ որ անկեղծ ցանկութիւնն է Հ.Յ. Դաշնակցութեան, նախ ծնողները ազատած կ'ըլլան իրենց փոքրիկները ապագայ բոլոր անախորժութիւններէ եւ թէ կարելիութիւններ կը ստեղծուին: Հօկեաններն ալ ատեն մը այսպէս կը մտածէին իրենց աշխատանքի խումբով, բայց հիմա չեմ գիտեր ինչ դիրք ունին:

Տ. Սողոմոնեան

Դաշտահանդէս

—•—

Ս. ՇԱՄՈՆ, (Յապաղած).— Նախանցեալ կիրակի տեղի ունեցաւ Կ. Խաչի դաշտահանդէսը, քաղաքէս տասը վայրկեան հեռու, կարկաչահոս գետակի մը ափը, տասնեակ մը շագանակենիներու շուքին տակ:

Ժամանակէն առաջ ընդարձակ տարածութիւնը գրաւուած էր հանդիսականներով, որոնց ինքնաշարժներու մուխն ու ծուխը երկինք բռնած էին: Ամէն կողմ եռուզեռ: Ընկերուհի Հռիփսիմէ Գույումճեան հանդէսը բանալով հրաւիրեց ընկ. Մինաս Ճապուռեանը, որ զուարճացուց հանդիսականները իր ծիծաղաշարժ խաղով: Արտասանեցին քանի մը փոքրիկներ, եւ յետոյ ընկ. Ա. Տէմիրճեան երգեց երկու երգեր, «Անուշին» եւ «Երկինքը ամպել է»ն, Կոմիտասէն: Եւ ապա երգեց Օր. Լիլի Պասար (Փրանսուհի) «Աչքերով խորունկ»ը (Արայ Պարեանի) եւ «Պարահանդէսի մը մէջ» Ա. Տէմիրճեանէն, երկուքն ալ շատ յստակ հայերէնով մը:

Յետոյ խօսքը տրուեցաւ օրուան բանախօսին, Պ. Տօքթ. Սանթուրեանին (Լիոնէն), որ գեղեցիկ բանախօսութեամբ վեր հանեց հայ կնոջ դերը, սկսելով հին ժամանակներէ: «Նահապետական օրերուն երբ մեր նախահայրերը կը պատերազմէին թշնամի բանակներու դէմ, հայ կինը՝ պահ մը մահացու նետերը կը գեւեղէր աղեղներուն վրայ, եւ ապա կը փութար վերցնել իր վիրաւոր արիւնակիցն եւ կապել անոր վէրքերը: Այժմ ալ նոյն պայքարը կը շարունակուի տարբեր ձեւերով: Ս. Շամոնի Կ. Խաչը ըլլալով Ամերիկայի Կ. Խաչի մէկ մասնիկը, ընդգրկած է անոր նպատակները եւ կը գործէ համաձայն տեղական պահանջներու»: Յետոյ նկարագրեց այն ահռելի աւերները, որ կը գործուին վարակիչ հիւանդութիւններէն, որոնք միլիոնաւոր զոհեր կը խլեն մարդկութենէն, մասնաւորապէս թոքախտն ու քաղցկեղը: «Ահա թէ ինչու Կ. Խաչը տենդագին գործի լծուած է, պայքարելով այս երկու համայնակուլ հիւանդութեանց դէմ: Պէտք է ուժ տալ այս կազմակերպութեան, որպէսզի ան իրագործէ իր վրայ դրուած բոլոր պարտականութիւնները: Քաջալերեցէք զայն, անդամագրուեցէք անոր եւ ապագային պիտի տեսնէք անոր գործունէութիւնը»:

Այնուհետեւ սկսան խրախճանքն ու կերուխումը: Նուագ եւ ձայնագիր կը մրցէին իրարու հետ: Խորոված հաւ մը աճուրդի դրուելով բաւական հասոյթ ձգեց Կ. Խաչի: Շահեցաւ Պ. Մ. Պէրպէրեան:

Հանդէսը վերջացաւ իրիկունը ուշ ատեն, հայկական ինքնաշարժներու շարժանիւներու խլրտոցով:

Սօս - Պարէտ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԵՐԱԺՇՏ. ԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ

— . —

Երաժշտութեան հետեւող աշակերտներու տրուած արձակուրդի պարտականութիւններու մասին խնդրուած ըլլալով յայտնի դաշնակահարուհի Օր. Տիրուհի Զառաֆեանի կարծիքը, թարգմանաբար կու տանք այս շահեկան յօդուածը, որ երեւցած է «Փըթի Ժուրնալ»ի մէջ (30 յունիս).—

«Շատ անգամ զարմացած եւ յուզուած եմ լսելով խօսուիլը մանուկներու տրուած արձակուրդի պարտականութիւններուն մասին: Ինչ տխուր ու չոր խօսքեր, ամէն արուեստի ու մանաւանդ երաժշտութեան մարզին մէջ, ուրկէ ամէն բռնադատութիւն վտարուիլ պարտ էր իբրեւ իսկական հերետիկոսութիւն մը:

Ինչո՞ւ արգիլել, ամառը, կատարեալ բարգաւաճումը այս փոքրիկ էակներու, որոնց մէջ կեանքը կը թրթռայ այնքան ուժգնութեամբ, եւ զորս ձմռան նստուկ ապրելակերպը, մայրաքաղաքին մէջ, տխեղծ դառնալու վտանգին կ'ենթարկէ այնքան ստէպ:

Կը կասկածուի՞ միթէ մանուկի մը հոգիին աներեւակայելի գանձերէն: Կը կասկածուի՞ միթէ մոգական զօրութենէն ճշմարիտ հանգիստին — լքում որ եւ է ճիգի եւ բացարձակ թուլացում բովանդակ էութեան — եւ կենսական ու ստեղծիչ ուժէն, որ յառաջ պիտի գայ անկէ գործնական կամ ուրիշ աշխատանքի վերսկսումին՝ արուեստագէտ վարպետի մը խանդակաթ հովանիին տակ: Քանի թեւեր խորտակուած, քանի տաղանդներ անհետացած են զզուանքէն՝ յաճախ հարկադրուած աշխատանքին պատճառով, որ մանուկին վարպետները կամ ծնողքը անոր ընել տալու պարտադրած են ինքզինքնին՝ գոհացնել կարծելով իրենց եսամոլ փառասիրութիւնը: Կը ճանչնամ մանուկներ, որոնք չեն ունեցած երբեք այս ամբողջական հանգիստը, որու մասին կը խօսիմ: Վըտանգաւոր ու չարաղէտ խուչընդոտ՝ երաժիշտին զգայնութեան ու ստեղծիչ ձիրքին փթթումին՝ զգայութեամբը կատարեալ թուլացումի մը, զգայութեամբը պէտք եղած ժամանակ մտային ամէն ճիգի լքումին, որոնք անհրաժեշտ են ոչ միայն կատարեալ երաժիշտի մը կազմաւորումին, այլ նաեւ ամէն մարդկային էակի յառաջդիմութեան՝ իր անձնական բարեշրջումին ու հաւասարակշռութեան տեսակէտով»:

«ՔԷՄԱՆՉԻՍՏ» ՌՈՒԲԷՆ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

—•—

ՎԱՐՇԱՒԱ.— Սիրելի «Յառաջ», մեր ծայրագոյն արեւելքի դժուարին բայց հաճելի գործունէութիւնը վերջացնելով, Սիպերիոյ գծով եւ Մանչուրիոյ սահմանէն 8 օրուան մէջ հասանք Վարշաւիա: Երկար եւ հետաքրքրական ճամբորդութիւն ունեցանք: Խորհրդային պաշտօնէութիւնը ամէն կերպ կ'աշխատէր գոհացնել ճամբորդները: Իրքուցի կայարանին մէջ «Փրաւտա» թերթէն ցաւով լսեցի մեր սիրելի դերասան Յ. Աբէլեանի մահը: Մեծ գովեստներ նուիրուած էին հանգուցեալին: Այո, Աբէլեանը մեռաւ, բայց հայրենի հողի վրայ ... հանգիստ իր ոսկորներուն:

Մեր ճամբորդութեան ընթացքին, Թաթարիսքայա Օմսքի (Սիպերիա) կայարաններուն միջեւ, կառախումբը սրընթաց գացած ատեն, յանկարծ ուժեղ ցնցում մը ունեցաւ եւ 8 վակոններ գծէն դուրս նետուեցան: Բարեբախտաբար զոհ չունեցանք, բայց մէկ քանի վիրաւորներ եղան: Բոլոր ճամբորդները ուրիշ վակոններու մէջ փոխադրուելով անցանք ձիւնապատ լեռներէ եւ խիտ անտառներէ, եւ վերջապէս հասանք Մոսկուա: Այնտեղ ալ մէկ ցերեկ մնալով, պտտեցանք: Մասնաւորապէս ուշադրութեան արժանի է նորաշէն Մէթրօն:

Մօտերս պիտի սկսիմ Եւրոպայի նուագահանդէսներս:

Ռուբէն

ԱԴՐԲԷՋԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Համաձայն «Պրաւտա»ի (յուլիս 14), Ադրբէջանի ազգաբնակութեան թիւը ներկայիս երեք միլիոնը անցած է: Բնակչութեան 60,2 առ հարիւրը Թաթարներ են, 12 եւ կէս առհարիւրը Հայեր, 12.4 առ հարիւրը Ռուսեր և 14.9 առ հարիւրը ուրիշ ազգութիւններ (Թալիշներ, Լեզգիներ, Թաթեր, Վրացի, Հրեայ, Գերմանացիներ, Վոլգայի Թաթարներ, Ասորիներ եւայլն):

Խորհրդային ուրիշ աղբիւրներ Ադրբէջանի բնակչութիւնը կը հաշուեն 3,200,000 հոգի: Այս պարագային հոն ապրող Հայերու թիւը պէտք է հաշուել ճիշդ չորս հարիւր հազար:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆՈՐ ԳԻՐ, ամսաթերթ գրականութեան եւ Արուեստի: Ա. տարի Թիւ 5, յունիս 1936: Տարեկան բաժնեգին 3 տոլար: Հասցէ.— 575 West 183St. New York, N. Y. (U. S. A.):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (54)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—•—

Ալ ինչո՞ւ պարզերես պիտի չխօսիս անոր հետ: Գիտէր, որ Պետր Կարպովիչը ձեռքէն քիչ մը պինդ մարդ է, բայց անոր արտայայտուելու ձեւը սաստիկ վիրաւորիչ էր: Ինչպէ՞ս թէ Բարեգործական, Ազգագրական ընկերութիւն, երբ խօսքը իրենց գիւղի եկեղեցիի մասին էր, որու սուրբ աւազանին մէջ երկուքն ալ մկրտուած էին:

— Պետրոս, Պետրոս,— Արսէնեանը մեղմ յանդիմանեց ընկերը — էն եկեղեցիի սուրբ խորանին վրայ, քու հայրդ, Տէր Կարապետը, լոյս իջնայ գերեզմանին, ատեն մը կը պատարագէր: Հա, այսքանը չմոռնաս ...

Հօր անունին յիշատակումը ակամայ ազդեց Պետր Կարպովիչի վրայ: Կենդանի կերպով աչքին պատկերացան այն օրերը, երբ ինք բոպիկ լակոտ մըն էր եւ՝ երկար փայտ մը ձեռքը, գիւղի խենթ հորթուկները առջեւը ձգած՝ դաշտ կը տանէր: Տարիներու ընթացքին հարազատ դէմքերը մաշեր էին: Մօտիկ ազգականներ կային, որոնց անունները միայն կը յիշէր: Նոյնիսկ մօր պատկերը աղօտած էր:

Բայց հօր՝ Տէր Պապայի դէմքը տարիներու խորքէն դուրս կը ցցուէր՝ պայծառ ու կենդանի: Կարծես հայրը աչքին առջեւը կանգնած ըլլար, երկար հասակով, ալեխառն երկար մօրուքով ու բարեմիտ դէմքով, որուն վրայ ժպիտ մը կար միշտ: Ամէնէն աւելի յստակօրէն կը յիշէր Տէր Պապը, երբ պատարագի ժամանակ սկիհը վեր կը բարձրացնէր ու շուրջառի տակէն կ'երեւէր շալվարի մէկ մասը:

— Տօ լա՛ւ է, ինչ քիթդ մուռթդ կախեցիր,— մանկութեան ընկերոջ ուսին զարնելով ըսաւ Պետր Կարպովիչը, եղածը կատակի տալով,— աշխարհքը խոռ չքանդուեցաւ, ճաթած պատ մըն է, կը շինենք, քանդուած գմբէթ մը կը նորոգենք, հիմա դու ալ պատմութիւն մի չինէր: Հաւաքուեցէք Սեւ Քարեցիներդ, վարպետի մը հետ խորհրդակցեցէք, գումար մը որոշեցէք, իմ բաժինս ալ ինչ որ իյնայ, ծախս պարտքը, փառք Աստուծու դեռ կոտր ինկած չեմ ...Հը՞, բերանդ չբանաս:

— Լաւ, էլ ի՞նչ ըսելիք մնաց, մենք գործը կը կարգադրենք եւ արդիւնքը քեզի կ'իմացնենք:

— Հա՛, էդպէս ըրէք: Էս օր պանքան եկած էի կառավարիչին հետ տեսնուելու՝ Հաճի Հիւսէյին Նախիջեւանսկիի մուրհակները կտրելու խնդրով ...

Անկէ վերջ երկու բարեկամները ըսկսան խօսիլ գլուխ գլխի, աւելի ցած ձայնով:

Ջահիլ աղջիկներն ու տղաքը դահլիճի մէկ անկիւնը առանձնացած էին: Հոն մտերմիկ բոլորակ մը կազմած էին Վերա Վասիլեւնան, Օրլով քոյրերը, Շուանիձէներու սիրուն աղջիկը ու երկու եղբայրները եւ Խարկովի իրաւաբանական համալսարանէն նոր եկած ուսանող մը: Այդ խմբակի հետ նստած էր եւ Վարդան:

Այդ ուրախ շրջանակին մէջ, Վարդանը անսովոր լռութիւն մը կը պահէր: Աղջիկներն ու տղաքը ճիվլուն ծիտերու նման կը շաղակրատէին, իրար կոցահարելով կը կատակէին, ու ջրվէժի նման ծիծաղը անվերջ կը հոսէր վարակիչ ջերմութեամբ: Այդ խմբակի կենդանի հոգին Շուանիձէներու աղջիկն էր՝ Դարիան, շատ գեղեցիկ ու կենսուրախ օրիորդ մը, որ անպատճառ բան մը կը գտնէր սրախօսելու, կամ մէկը քաշքշելու համար: Բայց մանաւանդ վարակիչ էր անոր ուրախ ծիծաղը, բարձր ջինջ ծիծաղ մը, որ զարմանալիօրէն մանկական էր:

— Նայեցէք Վարդանի դէմքին,— յանկարծ քրքջալով ըսաւ Դարիան՝ խմբակի ուշադրութիւնը դէպի Վարդանը դարձնելով,— եթէ կարողանաք ըսել, թէ ինչի՞ կը նմանի մեր մռայլ Վարդանը ...

— Թերեւս գարնանային անբուժելի հիւանդութենէ մը բռնուած է,— չարամիտ գոհունակութեամբ վրայ բերաւ Վերա Վասիլեւնան՝ ուրախ որ առիթ մը գտաւ խայթելու:

Վերան իրապէս Վարդանը չսիրելու պատճառ մը չունէր, բայց ամբողջ սրտով կ'ատէր Սոնիան, այդ նոր հարստացած Հայուն աղջիկը:

— Ո՛չ, կը սխալիք, բանն այն է, որ սոխակը առանց վարդի թփի, ձուկը առանց ջրի, տղան առանց ...

Բայց Օրլովներու մեծ քոյրը չկըցաւ վերջացնել: Ակնարկը այնքան թափանցիկ էր, որ բոլորը մէկանց սկսան ծիծաղիլ:

— Շուտով արեւը կը ծագի եւ մշուշը կը չքանայ,— բարեմտօրէն ժպտալով ըսաւ Օրլովի փոքր քոյրը՝ Տատիանան,— այնպէս չէ՞, Վարդան:

— Կարծեմ իմ մասին կը խօսէիք,— անորոշ արտայայտութեամբ ժպտեցաւ Վարդանը,— սաստիկ գլխի ցաւ մը ունիմ: Հա՛, իմ մասին ի՞նչ կ'ըսէիք ...

— Որ, եթէ այս տրամադրութեամբ մնաս, շուտով քեզ վարդապետ պիտի ձեռնադրենք,— փրթկաց Դարիան՝ վարակելով եւ մնացածները.— Ինչո՞ւ այդքան մռայլ ես:

Վարդան դժկամակութեամբ եկած էր ծնողներու հետ: Այդ օրուան անախորժ խօսակցութիւնը Սոնիայի հետ Պոտանիկական Այգիի մէջ մտքէն չէր կրնար հեռացնել: Ընդհակառակն, կարծես մոռնալու ճիգը աւելի եւս կը խորացնէր զգացած դառնութիւնը, անխնամ ձգուած վէրքի մը նման: Արդէն վատ տրամադրութիւնը աւելի եւս փճացաւ իշխանի գալովը: Վարդան կը վրդովէր բոլորի կողմէ ցոյց տրուած սիրալիր ընդունելութիւնը այդ լպստած իշխանին, բայց մանաւանդ Պետր Կարպովիչի մտերմական ու ջերմ վերաբերումը, կարծես թէ անոր մօտ ազգականը ըլլար:

Երբ Սոնիան Նուբինէի հետ ներս մտաւ, դէմքը բերկրանքով կը ճառագայթէր: Ներկաները ուրախ բացագանչութիւններով դիմաւորեցին օրուան թագուհին, որ շնորհալի նազանքով կը սեղմէր երկարած ձեռքերը:

«Օ՛, իսկական ծովանուշ մը, հէքեաթական փերի մը, երազ աղջիկ մը, վարդի կոկոն մը», քոմփլիմանները առատութեամբ կը տեղային աջէն ու ձախէն, եւ շրջապատողներէն ամէն մէկը կ'աշխատէր, որ Պետր Կարպովիչը լսէր իր խօսքերը:

Ամէնէն առաջ Վերա Քօրձեւը մօտեցաւ եւ գիրկընդխառնուեցաւ Սոնիային հետ.

— Որքան սիրուն կ'երեւիս աղաւնեակս, իսկական հրեշտակ մը ...

Սոնիան նոյնքան սիրալիր՝ ժպտեցաւ ընկերուհիին նայելով,— Վերա՛, այնչափ ուրախ եմ, որ եկեր ես:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

տասնեակ հազարներ լեցուած էին էջմիածնի վանքին չորս կողմը, ուր վարակիչ հիւանդութիւնները օրական հարիւրաւոր զոհեր կը տանէին։

Մեր բարձրաստիճան հոգեւորականներէն շատ քիչեր կ'ուզէին մատը մատին խփել, օգնութիւն հասցնելու համար մեր գաղթականներուն. ընդհակառակն անոնք կը վախնային որ եւ է շփում ունենալէ գաղթականներուն հետ, որ չըլլայ թէ վարակուին։

Ներկայ կաթողիկոսը, այն ժամանակ Խորէն արքեպիսկոպոս Մուրատբէկեան, Երեւանի թեմի առաջնորդն էր եւ միեւնոյն ատեն եղբայրական օգնութեան գլխաւոր լիազօրը։ Որով, ուրեմն, իր պարտականութիւնն էր Վաղարշապատի մէջ գտնուած գաղթականութեան օգնութեան գործի կազմակերպումը։ Իր այս վերջին պաշտօնի բերումով, ան յաճախ կ'երթար էջմիածին եւ ամէն անգամ վերադարձին, մեծ հիացումով կը խօսէր Ղեւոնդ վարդապետ Մարգուկէսեանի մասին՝ գնահատելով անոր անձնուրաց աշխատանքը գաղթականներու օգնութեան գործի մէջ։ Իսկ էջմիածնայ միաբաններէն շատերու մասին զզուանքով կը խօսէր՝ այպանելով անոնց եսասէր եւ վախկոտ ընթացքը»։

«Մեծ կը կռուին Մոսկուայի վարձկաններու դէմ»

Մատրիտէն եւ Պարչելոնայէն զատ, կատաղի կռիւներ մղուած են նաեւ Սան Սէպասթիանոյի մէջ։ Կառավարական զօրքը կրակի բռնած է քաղաքը մարտանաւերով եւ օդանաւերով։ Ամբողջ թաղեր աւերակոյտի վերածուած են։ Սարակոսա քաղաքն ալ անդադար կը ռմբակոծուի կառավարական օդանաւերուն կողմէ։ Կ'ըսուի թէ մոխիր դարձած է Սէվիլլայի մայր եկեղեցին, որ աշխարհի երրորդ ամենամեծ աղօթատեղին է եւ ամէնէն հարուստներէն մէկը, իր գեղարուեստական գանձերով եւ ճարտարապետական գեղեցկութեամբ։

Ֆաշական բանակը երեք թեւերով Մատրիտի վրայ կը քալէ։ Կ'ըսուի թէ ապստամբները աւելի շատ թնդանօթ ունին քան կառավարութիւնը, իսկ այս վերջինը զօրաւոր է օդանաւերով։ Ամբողջ հիւսիսային շրջանին մէջ, գիւղացիները ձգելով իրենց հունձքերը, միացած են ապստամբներուն։ Կիներ, մանուկներ եւ այրեր ճամբուն վրայ խոնուած՝ Փաշական բարեւ կուտան ապստամբներուն։

«Մաթէն»ի թղթակիցները յաջողեցան տեսակցութիւններ ունենալ երկու ապստամբներուն, Զօր. Մոլայի եւ Զօր. Ֆրանքոյի հետ։ Առաջինը յայտարարեց.

— «Մեր կռիւը ուղղուած է հայրենիքի դաւաճաններուն եւ Մոսկուայի վարձկաններուն դէմ։ Ժամանակը նպաստաւոր է ապստամբութեան համար։ Մեր շարժումը հանրապետական է»։

Իսկ Զօր. Ֆրանքօ, հարաւային ճակատին հրամանատարը, ըսաւ.

— «Այն օրէն ի վեր որ ժողովրդական ճակատը իշխանութեան գլուխ անցաւ, երկիրը այլեւս սպանիական չէ, այլ մոսկովեան։ Մեր շարժումը յառաջ կը տարուի համաձայն մշակուած ծրագրին եւ որ եւ է մասնաւոր դժուարութեան չի հանդիպիր։ Միայն նաւատորմին բռնած դիրքը զարմանալի է։ Ճիշդ է որ նաւազները վարակուած են համայնավարական քարոզութեամբ, սակայն վստահութիւն ունէի սպաներուն վրայ։ Մեր շարժումը ժողովուրդին ընդերքէն կը բխի եւ զինուորական դաւադրութիւն չէ։ Մենք ուրիշ բան չենք ըներ եթէ ոչ զինու զօրութեամբ աջակցիլ Սպանիոյ կամքին՝ փրկուելու համար Մոսկուայի լուծէն»։

«Սրիկայ», «ստախօս», «Ասկ» եւայլն

…ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Հինգշաբթի օր աննախընթաց դէպք մը պատահեցաւ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, որ համբաւ կը վայելէ իր բարեկարգութեամբ եւ հաւասարակշռութեամբ։ Ժողովը գործազրկութեան խնդիրը կը քննէր 26 ժամէ ի վեր, անընդհատ վիճաբանելով, երբ երեք աշխատաւորական երեսփոխաններ ջղագրգռուելով, նախատական խօսքեր ուղղեցին օրուան վարիչներուն։ Սըր Ճօն Սայմըն, ներքին նախարարը, կոչուեցաւ «անիծեալ ստախօս» եւ «սրիկայ»։ Երեսփոխաններէն մէկը աշխատանքի նախարարը կոչեց «աղտոտ, արհամարհելի մկնիկ մը որ պէտք է վտարուի հանրային կեանքէն»։ Ատենապետը պահանջեց ետ առնել այդ խօսքերը։ Երեսփոխանները մերժեցին։ Ասոր վրայ ժողովը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ որոշեց վտարել երեքն ալ եւ նիստը դադրեցնել 15 վայրկեանի համար։ Ոստիկաններ կանչուեցան դուրս հանելու համար։ Մէկը մերժեց համակերպիլ տրուած որոշման եւ դուրս հանուեցաւ բռնութեամբ։

Ողբերգութեան թաղն ու պսակն եղաւ ուրիշ դէպք մը։ Թղթակից մը, որ խորապէս ազդուած էր տեսարանէն, յանկարծամահ եղաւ նոյն պահուն, սրտի հիւանդութիւն ունենալով։

ԼՕՔԱՌՆՈՅԻՆԵՐԸ ԳՈՀ ԵՆ ԻՐԱՐՄԷ

—•—

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ ՊԻՏԻ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻՆ ՆՈՐ ԺՈՂՈՎԻՆ

Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Պելժիոյ վարչապետները եւ արտաքին նախարարները Լոնտոնի ժողովին մէջ գոհունակութեամբ արձանագրեցին երեք պետութեանց միջեւ տիրող համերաշխութիւնը եւ այս առթիւ կարճ զեկոյց մը հրատարակեցին։ Այդ զեկոյցին համաձայն, հրաւէր պիտի ուղղուի Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ, որպէսզի խորհրդաժողով մը գումարուի մասնակցութեամբ հինգ պետութիւններու, նոր համաձայնութիւն մը կնքելու համար Լոքառնոյի դաշինքին տեղ եւ կարգադրելու համար Հռենոսի ապազինեալ շրջանին վերագրաւման խնդիրը։ Ուրեմն երեք պետութիւնները պիտի դիմեն Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ, որպէսզի ապահովեն անոնց մասնակցութիւնը։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է *Խանասորի արշաւանքի տարեդարձին առթիւ Արդութեան խումբի կազմակերպած դաշտահանդէսը, որ տեղի պիտի ունենար այս կիրակի, Շավիլի անտառին մէջ։*

ԿՈՉ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿԻԼԻԿԵՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կիլիկեան վերաշինաց Միութեանս Առժամեայ վարչութիւնը սրտագին կոչ կ'ուղղէ Մարսէյլի եւ արուարձաններու մէջ բնակող բոլոր կիլիկեցիներուն անխտիր, Ատանա, Տարսոն, Մերսին, Չիլիֆքէ եւ իր շրջակայքի, Միսիս, Ճիհան, Սիս, Ֆէքք, Կարս, Հաճըն, Շար, Օսմանիէ, Էլպիստան, Ֆըրընտ, Տէօրթ-Եօլ, Իսքէնտէրուն, Սուէտիա, Անթաքիա, Քիլիս, Այնթապ, Մարաշ, Պէսնէ, Էլպիստան, Բում-գալէ. Էհնէշ-Ճիպին, Կէպէն, Նաճարլը, Գօզօլուգ, Զէյթուն, Տէրէքէօյ, Էյպէզ, Իսլահիէ, Քիշիֆլի, Ֆընտըճաք, Նոր-գիւղ, Ֆրնուզ, Գըզըլաղաճ, Կէօլճրազ, Սարըլար, Պահչէ, Խնթիլլի, Լափաշլը, Հասան-պէյլի, Խառնը, Քէլլէր, Շէխ-Մուրատ, Ապաօղլը, Խրիստիան քէօյիւ եւլն., որ անպայման ներկայ ըլլան Միութեանս ընդհ. անդամական ժողովին, վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, 6 րիւ փըթիթ մարի. պառ «Արարատ»ի սրահին մէջ։

Օրակարգ.— Նոր վարչութեան ընտրութիւն, ընթացիկ հարցեր։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe-LYON.

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

փարիզի եւ շրջանի Յառաջի ցրուիչ

Պ. ԱՒԵՏԻՍԷՆ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերները երեքշաբթի երեկոյ (28 յուլիս), ժամը 8.30ին, Chez Zeyer սրճարանի վերնայարկը, 4 rue St. Denis (Place du Châtelet), մէթրօ Châtelet Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգերու քննութիւն։

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէի ընդհանուր ժողովը 25 յուլիս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 19 rue Ampère, քաշան։ Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգի հարցերու քննութիւն։ Անհրաժեշտ ներկայութիւն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 25 յուլիս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի։

Գաւառ

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ կորիւն ենթակոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 26 յուլիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, գրադարանի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի Ս. Ֆիէտի եւ Լավիլտիէօի ընկերներէն ժամանակին ներկայ ըլլալ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Յառաջդիմասէր Միութիւնը տարեկան ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր երկսեռ անդամները, 1 Օգոստ. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, դպրոցի սրահին մէջ։ Օրակարգ՝ տարեկան զեկոյց եւ հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։

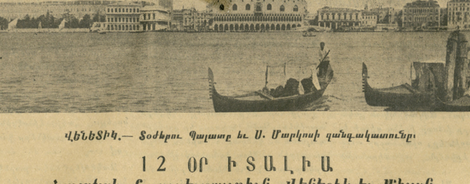
Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Պուլվառ Օտտօի եւ Լաքռոթի ենթամասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները 26 յուլիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Ազգային վարժարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Նոր վարչութեան ընտրութիւն։

ՀԱՅ ԼԷԳԷՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ 26 յուլիս կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին, Bar du Globe, Bd. Dugommier։ Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ անդամատետրով։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Le Gérant: H. STEPHAN

ՎԵՆԵՏԻԿ.— Տոժերու Պալատը եւ Ս. Մարկոսի զանգակատունը։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆԵՐԹԵՐԵՒԵՆ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 26 ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE 25 JUILLET 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3175

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՁԱՅՆ ՄԸ ՈՐ ՄԻՇՏ ՊԻՏԻ ՀՆՉԷ

«… Ի՞նչ կայ, լեցուեր էք քաղքըներ գրող մարդիկդ․ քաղքըներէն խեր չկայ․ կուգա՞ս հետս տանիմ մեր երկիրը․ տես իմա՛լ անուշ երկիր է․ իմա՛լ ժողովուրդ ունինք … Արժէ որ մեռնինք անոր համար»։

Գէորգ Չաւուշն է, աննման հերոսը, որ «գիտէր կռուիլ, կառավարել, հրահանգել, դիրքեր նշանակել եւ ռազմական խնդիրներ լուծել», ինչպէս կը վկայէ իր զէնքի ընկերը, Սեպուհ։

Եւ որ, սակայն, «ցուցամոլութիւն չէր սիրում»։

«Անցած - գացած բաներ», պիտի փսփսան քաղքցի մարդիկ, ուսած՝ իրենց գործ բանգիտութեամբ։

Ընդհակառակն, ձայն մը որ միշտ պիտի հնչէ։ Կենդանի կանչ մը դերեզմանէն, եւ առավ խիկ աճեղ ու փոթորկաչունչ։

— «Կուգա՞ս հետս տանիմ մեր երկիրը․ տես իմա՛լ (ինչպէս) անուշ երկիր է, իմա՛լ ժողովուրդ ունինք»։

Արտասանուած՝ ճակատագրական պահու մը, այդ ձայնը կը խտացնէ խորհուրդը մեր ազատագրական պայքարին։

Այնքան հարազատ եւ իմաստուն, ան կը կազմէ հանգանակ մը ե՛ւ այսօրուան ե՛ւ վաղուան համար։ Ո՛ւր ալ գտնուինք։

Անոր ամէն մէկ բառէն սէր կը ծորի հայրենիքին համար, իսկ ամբողջութիւնը խոյանք մըն է դէպի ազատութիւն որ կ՚ուշանայ, կ՚ուշանա՛յ տակաւին …

Անհրաժեշտ չէ մեռնիլ, հետեւելու համար պատգամին։ Ձայնը կը թելադրէ գործել, ի հարկին մինչեւ մահ։

Իսկ ո՛րքան բազմակողմանի է գործունէութեան ճակատը, ներկայ պայմաններուն մէջ։ Եւ ո՛րքան խոստումն, մանաւանդ երիտասարդութեան համար։

«Քաղքները» լիքն են երիտասարդական բազմութիւններով, եւ ժողովուրդը կը հոսի, կը վժայ իրենց չուրջը, իրենց ճամբուն վրայ, հեւք մը սրտին մէջ։

Եւ երիտասարդութիւնն է որ կ՚ալեկոծի ու կ՚ալեկոծէ ամէն տեղ, մեր բոլորտիքը, մեր աչքերուն առջեւ։

Ի՞նչու մերինը պիտի մնար չուարուն կամ անշարժ, եւ իր կամեցողութեամբ ու հաւատքով աւելի տկար քան երէկ։

Պայմաննե՞րը,— բայց երիտասարդութեան կոչումը չէ՞ ի հարկին հոսանքըն ի վեր թիավարել, գիտակցօրէն ու խանդավառութեամբ, ինչպէս բոլոր ժամանակներու մէջ։ Գործել՝ իր ճակատագիրը կապելով այն ժողովուրդին հետ որուն աւիշը կը կազմէ …

Շ․

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՀՌԵԼԻ ՔԱՈՍ ԱՄԲՈՂՋ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՕՐՀԱՍԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐ ՄԱՏՐԻՏԻ ՀԱՄԱՐ

Ֆրանսա զէ՞նք ծախած է կառավարութեան

Սպանիոյ ապստամբական շարժումը հասած է իր վճռական փուլին։ Կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն, իսկ Մատրիտի ճակատագիրը օրերու, նոյնիսկ ժամերու խնդիր է։ Զօր․ Մոլա, ապստամբներուն հիւսիսային շրջանի հրամանատարը, որ Մատրիտի վրայ կը քալէ, նոր յաղթանակներ շահեցաւ եւ կը սպառնայ սովի մատնել մայրաքաղաքը։ Միւս կողմէ կատաղի ճակատամարտ մը կը մղուի Սարակոսայի չուրջը, ուր ապստամբները ամուր դիրք բռնած են։ Բազմաթիւ հանրապետական զօրքեր, մեծ մասով համայնավարներ, կը քալեն այդ քաղաքին վրայ, որուն Ակադեմիան, օդանաւային կայանը եւ զօրանոցները օդային ռմբակոծութեան բռնուած են։

Կացութիւնը աւելի մութ է հարաւային Սպանիոյ մէջ։ Ուրբաթ օր առաջին անգամ ըլլալով ապստամբները չկրցան անթել արձակել Սէվիլլայի կայանէն։ Կառավարական զօրամաս մը կը քալէ այդ քաղաքին վրայ։ Կ՚ըսուի թէ կառավարական զօրքը յաղթանակ մը շահած է Մալակայի մօտ։

Մ․ Նահանգներու դեսպանատան Գ․ քարտուղարը ստիպողական հեռագիր մը ուղղելով Ուաշինկթըն, կը ծանուցանէ թէ կացութիւնը շատ ծանր է եւ թէ կառավարական զօրքը խուճապահար կը նահանջէ Մատրիտէն։ Ուրբաթ առտու կանուխ կատաղի կռիւ մը մղուեցաւ, Սան Սէպասթիանօն ետ առնելու համար։ Կռիւներ մղուեցան նաեւ ֆրանսական սահմանին զանազան մասերուն վրայ։ Ուտելիքի նեղութիւնը սկսած է արդէն եւ բազմաթիւ նպարատուներ աւարի տրուած են։ Սան Սէպասթիանոյի եւ ուրիշ սահմանամերձ քաղաքներու մէջ ուտելիքը տոմսերով կը բաժնուի։

Մալակայի ամերիկեան հիւպատոսը հեռագրով մարտանաւ մը պահանջեց, ամերիկացի փախստականներուն համար։ Ճիպրալթարէն կը հեռագրեն թէ փախստականներու թիւը 15,000ը կ՚անցնի։ Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, ըմբոստները ընկղմած են սպանիական յածանաւ մը, օդային ռմբակոծութեամբ։ Կառավարութիւնը կը սպառնայ ուժանակով օդը հանել Սան Սէպասթիանոյի զօրանոցները, եթէ անձնատուր չըլլան։

Մատրիտի ամերիկեան դեսպանատան քարտուղարին տուած տեղեկութիւնը կը հաստատէ անգլիացի ճամբորդ մը, որ Լիզպոնա հասած է Սպանիայէն։ Իր տեղեկութեանց համաձայն, 13,000 ապստամբ զինուորներ ընկերվարական քաղաքապահ զօրքը նահանջի մատնելէ յետոյ, դիրք բռնած են Սիէրրա Կուատարրամայի բարձունքներուն վրայ, հրամանատարութեամբ Զօր․ Մոլայի։ Այս դիրքը կը գտնուի Մատրիտի հիւսիսակողմը, 25 մղոն հեռու։ Քաղաքապահ զօրքեր դիրք բռնած են Մատրիտի տանիքներուն վրայ եւ օգնական ուժեր կը հասնին զանազան կողմերէ։ Բազմաթիւ ցլամարտիկներ ալ կամաւոր գրուած են հանրապետական բանակին մէջ։

Սան Սէպասթիանոյի մէջ ըմբոստներն ու կառավարական օրքը կատաղօրէն կը կռուին փողոցէ փողոց։ Ֆրանսական, անգլիական եւ գերմանական ամառնային դեսպանատուները այդ քաղաքին մէջ կը գտնուին եւ գրեթէ պաշարուած են։ Վերջին քանի մը օրերու ընթացքին 4000 հոգի սպաննուած եւ 8000 հոգի վիրաւորուած են այդ քաղաքին մէջ։

Պարչելոնա բաղդատաբար հանդարտ վիճակ մը կը ներկայացնէ, վերջին կատաղի կռիւներէն ի վեր։ Քաթալոնիոյ համայնավար եւ ընկերվարական կուսակցութիւնները միացեալ ճակատ կազմելով, 3000 հոգինոց զօրամաս մը ղրկեցին ապստամբներուն դէմ, դէպի Սարակոսա։ Երկու հազարնոց ուրիշ զօրամաս մը եւս պիտի ղրկեն։

Կառավարական օդանաւերը ռումբերու հետ թռուցիկներ ալ կը ցրուեն ամէն կողմ, զինուոր հաւաքելու համար։

*** Փոստոյի նահանգապետութիւնը Պիարիցէն հեռացուց Սպանիոյ կաթոլիկներու փախստական նախագահը, Ժիլ Ռօպլէս եւ միլիոնատէր մը, 20,000 թռուցիկներ տպուած ըլլալով Մատրիտի կառավարութեան դէմ։

** Աւելի քան 10 պետութեանց մարտանաւերը եւ շոգենաւերը կ՚աշխատին փրկել հազարաւոր փախստականներ։ Բազմաթիւ փախստականներ ալ Մարսէյլ հասած են։ Գերմանիա երկու մարտանաւեր ղրկեց սպանիական ջուրերը, իր հպատակներուն պաշտպանութեան համար։ Սպանիական երկու մարտանաւեր Մարսէյլի նաւահանգիստը ապաստանեցան։

*** «Մաթէն» կ՚իմանայ թէ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը որոշած է «հարուածային վաշտ մը» ղրկել Սպանիա, օգնելու համար հանրապետական կառավարութեան։

Սպանիա ղրկուած զէնքերու խնդիրը

Փարիզի աջակողմեան մամուլը, մանաւանդ «Լը Ժուռ» եւ «Էքօ տը Փարի» կը պնդեն թէ կառավարութիւնը որոշած է օգնել Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան, եւ թէ արդէն իսկ 20,000 ռումբ ղրկուած է Մարսէյլէն։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, հետզհետէ կը ղրկուին 20 ռմբաձիգ օդանաւ, 20,000,000 փամփուշտ եւ ուրիշ զէնքեր, համագումար 20 միլիոն ֆրանք։ Արտաքին նախարարութիւնը կարճ զեկոյցով մը յայտարարեց թէ որ եւ է ապսպրանք չէ ստացած․ բայց ազգայնական թերթերը կը պնդեն եւ «Լը Ժուռ» բացէ ի բաց ասպարէզ կը կարդայ Լէօն Պլումի, հերքելու համար իր տուած տեղեկութիւնները։ Թերթը կը գրէ թէ սպանիական կառավարութիւնը թնդանօթներ, հրացաններ, գնդացիրներ, օդանաւեր, ռումբեր եւ հեղձուցիչ կազեր ապսպրած է գլխաւորաբար Պ․ Լօս Ռիոսի միջոցաւ եւ դահլիճը հաւանութիւն յայտնած է։ «Հինգշաբթի եւ ուրբաթ օրերը անցան բանակցութիւններով, ամէնէն ստիպողական ապսպրանքներու մասին,— ռազմանիւթ եւ օդանաւ։ Պ․ Լօս Ռիօս, որ կէս - պաշտօնական հանգամանք ունի եւ միեւնոյն ատեն մեր օդանաւային նախարարին անձնական բարեկամն է, անոր հետ բանակցած է, օդանաւերը արագօրէն ստանալու համար։ Ուրբաթ օր սպանիական դեսպանա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ․ էջ)

ԳԷՈՐԳ ՉԱՎՈՒՇ

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ (Տատրակ) ՎԱՐԴԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Տարօնի բնաջնջման 21րդ տարեդարձին առթիւ որ կը տօնուի այսօր, Փարիզի մէջ։

ԱՂԱՍԻ ԽԱՆՋԵԱՆԻ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

— Ի՞նչ նորութիւն Աղասի Խանջեանի անձնասպանութեան մասին, կը հարցնեն ընթերցողներ։

— Ոչինչ։ Թիֆլիսի «Պրոլետար»ը ստացանք երկու օր առաջ,— ամէնէն նոր թիւը՝ 10 յուլիս։ Ոչ մէկ տող (անձնասպանութիւնը կատարուած է յուլիս 9ին)։

Երէկ թղթարերը յանձնեց չորս ծրար «Խ․ Հայաստան», յունիս 17էն յուլիս 5, (ի՛նչ արագութիւն)։

Ուրեմն, պէտք է սպասել տակաւին, ենթադրելով թէ աւելի բան գրած կ՚ըլլան քան Մոսկուայի «Իզվեստիա»ն եւ «Փրավտա»ն։

Մինչ այս մինչ այն, պատմութիւններ բերնէ բերան։

Լսեցի թէ ճամբորդներ եկած են Երեւանէն, երկուքը՝ Ամերիկայի «Բանւոր»ին խմբագիրները, որոնք երէկ պիտի ճառախօսէին «Փըթի Ժուռնալ»ի մէջ։

Երկուքն ալ Երեւան են եղեր, Խանջեանի ողբերգութեան օրերուն, եւ անշուշտ շատ բան գիտեն։

Սպասելով անոնց յայտնութեանց, կ՚արձանագրեմ քանի մը զրոյցներ։

Կ՚ըսեն թէ Երեւանի բոլշեւիկները շատ նեղեր են Աղասի Խանջեանը, խորհրդային նոր սահմանադրութեան առթիւ, որ պաշտօնապէս Ազրբէջանի մաս կը հռչակէ լեռնային Ղարաբաղը եւ Նախիջեւանը, ինչպէս եւ Վրաստանի՝ Ախալքալաքը։

Գանգատողները մեղադրած են Խանջեանը թէ ասպարէզէն քշեց իր ընկերները եւ իր վարած քաղաքականութեան հետեւանքով երկիրը ծանր հարուած մը ստացաւ։

Այս ամբաստանութեան վրայ, Խանջեան խորապէս վիրաւորուած, շուտը կ՚առնէ Մոսկուա, եւ կը ներկայանայ ուղղակի Ստալինի, վարդավառ ակնկալութիւններով։

Ստալին կը լսէ՞ թէ չի լսեր,— չեմ գիտեր։ Ամէն պարագայի մէջ, ստոյգ է որ կոպտօրէն բացասական դիրք մը կը բռնէ, եւ Խանջեան գլխիկոր կը վերադառնայ Երեւան, վերջ տալու համար իր կեանքին։

Անշուշտ այսքանը բաւական չէ, պարզելու համար ամբողջ ողբերգութիւնը։ Բայց առով կը լուսաբանուի Մոսկուայի հեռագրական գործակալութեան հետեւեալ չնական սպրդումը․

— «Վերջին ժամանակներս ընկեր Խանջեան կը ցուցնէր անթաւական արթնութիւն՝ հակայեղափոխական տարրերը մերկացնելու գործին մէջ։ Ընկեր Խանջեան ըմբռնած էր իր սխալները, բայց իր մէջ քաջութիւն չէր գտած գործնականօրէն ուղղելու զանոնք»։

Ուրեմն, «հակայեղափոխականները» անոնք են որ համարձակեր են տրտնջալ հայկական հողերու բռնագրաւման դէմ, իսկ Խանջեան «քաջութիւնը» չէ ունեցած գլուխ տալու անոնց, «յօրինակ այլոց»…

*** Կ՚իմանամ թէ Հօկի Կեդր․ Վարչութիւնը հեռագրով խորհուրդ հարցուցեր է Երեւան, սգահանդէս մը սարքելու համար Խանջեանի յիշատակին։

Անշո՛ւշտ, անշո՛ւշտ։ Ստալինը չի՞ բարկանար, եթէ հրաման առած չըլլան։ Կը կարծեմ թէ անհրաժեշտ է խորհուրդ հարցնել նաեւ Արշակ Զօպանեանի եւ Վահան Մալէզեանի։ — Վ․

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՂԱՐԻՊ ՄՇԵՑԻՆ

Ինչպէս անցեալ կիրակի, ՅԱՌԱՋ այսօր ալ կը տօնէ Տարօնը։ Շատ չէ, երկրին մէջ Տարօնցիները Վարդավառ կ՚ընէին երկու շաբաթ։

Ու երբ հիմա Տարօնի ոգեկոչումը կը կատարուի, միտքս կ՚իյնան Մշեցիները, որոնք մեր գիւղին վանքը կու գային,— անոնց մասին բուռւածներով մեր մանկական երեւակայութիւնը ի՜նչ դրուագներ է հիւսեր, դրուագներ՝ սարսափէն կարմրած, դրուագներ՝ արքայաշխարհի պատմութեան ճառագայթներով ոսկեզօծուած, դրուագներ՝ գովուած Հայաստանի երկինքով կապուտցած։ Հիացումով ու սարսափով խառն զգայութիւն մը կ՚ունենայի, քանի կը դիտէի Մշեցին՝ որ բարեհամբոյր էր երբ կը խօսէր մանուկներու հետ, իր նախշուն ըզգեստներուն պէս ինք ալ կը խնդար կարծես, բայց դիւցազն կը դառնար՝ երբ մեծերուն կը պատմէր սարսափի օրերը կամ կ՚երգէր հայրենի երգ մը։ Անոնց երգերէն *Ղարիպ Մշեցին* տակաւին կը թրթռայ, սարսուռ կը ձգէ հոգւոյս մէջ։ Հիմա շատ քիչ կ՚երգուի այդ երգը, որ սակայն շատ պատկերալից է, շատ զգայուն եւ շատ հրահանգիչ․—

Ես Մշեցի ճամբորդ եմ հեռու տեղերէ,
Ձեզ շատ բարեւ բերեր եմ Հայոց դեղերէ։
Ախպէրքըս ինձ ղրկեցին դէպի էս կիման,
Մի վախնաք, չուզեմ ձեր մանէթն ու թուման։
Վարդգայ Սուրբ Խաչէն բերեր եմ ձեզ լուր,
Խղճացէք հայ ազգին, տուէք մէկմէկ թուր։
Հայ ազգը մեր երկիր նեղ օր կը քաշի,
Օսմանլին ու Քիւրտը կեանքերս կը մաշի,
Որ կ՚ըլլայ՝ գերեվար կ՚անէ մեր աղջ,
Որ կ՚ըլլայ՝ սրտերս ձգէ կրակ ու բոց։
Թէ չօգնէք՝ մենք ալ կ՚ըլլանք ցիրուցան,
Խղճացէք հայ ազգին, տուէք մեզ հրացան։
Սուրբ ժամերս զարձուցին անասնոց կայանք,
Խորաններս պղծեցին, քանդեցին սուրբ վանք։
Խեղճ Հայն օրն ի բուն ծառը է ու ծանակ,
Ո՛վ ախպէրք, բերեր եմ ձեզ այսպէս սեւ բօթ,
Զուգենք մենք ձեր ոսկին, տուէք մեզ վառօդ։

Թէ օտար քաղաքներ ապաստանած, ապազգայնացած հայ հարուստը ո՛րքան լսեց Մշեցիին խնդրանքը, առնիկա պատմութիւնը պիտի ըսէ։ Հիմա ցիրուցան են Հայերը, եւ «հիմի փուշ կը բուսնի ուր առաջ էր վարդ»։ Այժմ Մշեցի նոր երգիչի մը պէս՝ ՅԱՌԱՋ իր բացառիկներով ուրիշ բան չերգեր, բայց եթէ տէր կանգնիլ հայրենի յիշատակներու փշրանքներուն, ոգեւորուիլ անոնց կրակով ու ջերմութեամբ, չմոռնալ Երկիրը որ դարերու պատմութիւն մը ունի,— այն հաւատքով թէ օր մը մեզի պիտի վերադարձուին մեր հողերը, կամ տէր պիտի կանգնինք մեր հայրենիքին, ազատ եւ անկախ՝ տօնելու համար Վարդավառ մը, որուն նմանը տօնած չենք երբեք։

ԱՐԱՋ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ ՁԵՌՆԱՐԿԱԾ ԵՆ ՍԵՓԱԿԱՆ ՏՊԱՐԱՆ ՄԸ ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ

ԻՆՉՊԷՍ ՀԱՂՈՐԴԱԾ ԷԻՆՔ, «ՅԱՌԱՋ»Ն ԱԼ ԻՐ ՍԵՓԱԿԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ ՄՕՏԵՐՍ, ԱՋԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԻՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒՆ, ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ։ ԱՐԴԷՆ ԻՍԿ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԱԾ Է ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ, ԼՐԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՅՍ ԿԱՐԵՒՈՐ ՊԱՀԱՆՋԸ, ՈՐ ՄԵԾԱՊԷՍ ՊԻՏԻ ՕԳՆԷ ԹԵՐԹԻՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԵՒ ՊԻՏԻ ՍՏԵՂԾԷ ՈՒՐԻՇ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ՅԱՐՄԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵՆՔ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԿԱԶՄՈՒԱԾ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ։ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ ԱԼ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԱԾ Է ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ՄԸ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ։

ՀԱՅՐԵՆԻ ՈԳԻՆ

ԽՄԲ.— Մեր աշխատակցին այս գրութիւնը պիտի հրատարակուէր անցեալ կիրակի, Տարօնի արիւնոտ Վարդավառի տարեդարձին առթիւ, բայց ուշ հասած ըլլալով, մնաց այսօրուան:

Տարօնի աշխարհը, անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր, այդ ոգիին օրրանն է եղած: Հայրենի այդ ոգին է որ դարերու ընթացքին անշէջ պահուելով եւ իբրեւ նուիրական աւանդ սերունդէ սերունդ փոխանցուելով, կրցած է անվթար պահել մեր ժողովուրդի դիմագիծը իր քաղաքական տխուր ճակատագրի վերիվայրումներու ընթացքին:

Ոգին է որ կը գունաւորէ ազգի մը նկարագիրը, կ'որոշէ անոր կենսունակութեան եւ դիմադրականութեան չափը կեանքի պայքարին մէջ, կը վճռէ անոր ապրելու իրաւունքը օրհասական կռուի ընթացքին, գծելով պատմութեան ընթացքը: Ոգին՝ որ կերտուած պատմութեան գոռ պայքարներու ընթացքին, հոսանուտի մը պէս կը ծաւալի հաւաքականութեան մը պատկանող բոլոր անհատներու մէջ, ստեղծելով հոգեկան համանման թրթռացում, խանդավառութիւն, յոյսի եւ պայքարի ընդհանրական զգացում: Որքան այդ ոգին զօրաւոր է իր արտայայտութեանց մէջ, որքան այդ ոգին ամուր խարսխած է անհատներու էութեան խորը իբրեւ անբաժան եւ էական մասնիկը իրենց ենթագիտակցութեան եւ որքան իր ազդեցութեան ենթակայ, իրմով շաղախուած են ազգի մը աւելի լայն զանգուածները, այնքան այդ ազգին մէջ զօրաւոր կ'ըլլայ միութեան եւ փոխադարձ հասկացողութեան կապը եւ անընկճելի՝ հասարակաց իտէալի մը ծառայելու հաւաքական կամքը: Ժողովուրդի մը պատմական վերելքը իր ոգիին աստիճանական եւ գիտակցական իրագործումով պայմանաւորուած է: Եթէ այդ ոգին անարգել զարգացումով աճի, ծաւալի, բիւրեղանայ թէ արտայայտութեանց մէջ եւ թէ ենթագիտակցականին մէջ խորարմատ դառնալով հանդերձ բարձրանայ նաեւ գիտակցութեան լուսարձակին տակ եւ ծիածանի մը երփներանգ գեղեցկութեամբ արուեստի արտայայտութիւններ բատանայ, այն ատեն հաւաքականութիւնը կը դառնայ ազգ եւ ոգին՝ հայրենի ոգի:

Հայ ժողովուրդը առանց ընդհատումի եւ իր ամբողջութեան մէջ եթէ չհասաւ զարգացման այդ բարձրագոյն աստիճանին, յաջողութեամբ սակայն բոլորեց հոգեկան բնաշրջումի միգամածային շրջանը եւ ստեղծեց իր կորիզը, հայրենի ոգիին բիւրեղ արտայայտութեան կորիզը, Տարօնեան ոգին որ կը նոյնանայ ամբողջութեամբ Հայաստանեան ոգիին հետ:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ - ԿԱՐԳԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՈԳԻ.— Ահա ստորոգելիներէն մէկը Տարօնեան ոգիին: Ի՞նչ կ'արժէ, ի՞նչ կրնայ իրագործել հաւաքականութիւն մը որ զուրկ է այդ յատկանիշէն: Փոխանակ քաղքենի մտայնութեամբ, իր եսը եւ անհատական շահերը ամէնօրեայ գործունէութեան եւ մտահոգութեան միակ կեդրոնը դարձնելու, հայրենի ոգիով համակուած անհատը գիտէ ստորադասել անհատականը հաւաքականէն եւ ինքնաբերաբար ենթարկուիլ կազմակերպութեան պահանջին եւ կարգապահութեան կանոններուն: Այդ գնով միայն ժողովուրդ մը կ'արժեցնէ ինքզինքը, կը ստեղծագործէ բարոյական մնայուն արժէքներ եւ կ'ապահովէ իր զարգացման ուղին:

ԱՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ՈԳԻ.— Եւ այդ յատկանիշը թերեւս աւելի չեշտուած ըլլայ Տարօնի քան ընդհանուր միւս հատուածներուն մէջ:

Ներկան խառնուած է անցեալին եւ հեռաւոր անցեալը, թափանցիկ քօղով մը ծածկուած, դարերու մէջէն կարծէք կը նայի, կը ժպտի, կը թելադրէ, կը հրահանգէ եւ կը խրախուսէ ներկան: Հայրենի հողէն սնունդ առնող, հայրենիքի լրիւ գիտակցութեան հասած ժողովուրդ մը այսպէս կապուած կը մնայ իր անցեալին: Քաղաքական դէպքերու եւ աղէտներու բերումով եթէ հայրենազուրկ իսկ դառնայ դարձեալ չի հրաժարիր իր հայրենիքէն եւ հայրենի աւանդութիւններէն, որդեգրելու համար աստանդական մարդու սկզբունքը,— «Ուր հաց, հոն կաց», ուր անհատական շահ՝ հոն հայրենիք: Տարօնցին քանիերորդ դարու սեմին վրայ կ'ապրէր ոսկեդարը, կը լսէր Վարդան Մամիկոնեանի ռազմաշունչ ձայնը, կը տեսնէր Հայաստանի այրուձիին վեհաշուք անցքը Հայրենի դաշտերէն, կը լսէր զրահներու աղմուկը եւ երիվարներու խրխինջը լեռնէ լեռ: Կը տեսնէր մեծ Հայրապետին տխտանեան հսասկը ոսկեզարու նախամուտին եւ երկփեղծ աղօթքի կը կանգնէր «սուրբ Սահակի լոյս գերեզմանին» առջեւ, կ'երդնուր անոր վրայ եւ կը զգար անոր ներկայութիւնը այնքան պայծառութեամբ, այնպիսի ուժգնութեամբ որ կարծես երէկ թաղուած ըլլար հոն, Գէորգ Չաւուշի կամ Սերոբի լոյս գերեզմաններուն առընթեր: Սիրոյ եւ աւանդութեան ոսկեթելով դարերը իրարու շաղկապուած էին Տարօնցիի հոգիին մէջ եւ անոր համար է որ Տարօնը եղաւ ճշմարիտ կորիզը հայ հայրենիքին եւ տիպար արտայայտիչը մեր ժողովուրդի առաքինութեանց:

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՊԱՅՔԱՐԻ ՈԳԻ.— Գեղեցկագոյն եւ մեծագոյն յատկանիշը Տարօն աշխարհի: Ի՞նչ պիտի ըլլար մեր ճակատագիրը եթէ այդ ոգին զօրավիգ եղած չըլլար ցեղին, օրհասական ժամուն դիմագրել կարենալու չարիքին, պաշտպանելու կեանք ու պատիւ եւ շատ անգամ դժնդակ պայմաններու մէջ: Ո՞րքան աղքատ պիտի ըլլար մեր հոգին, որքան տժգոյն մեր զգացական աշխարհը, եթէ վերջին յիսուն տարիներու բախտորոշ շրջանին այդ ոգին, պայքարի եւ ազատութեան հայրենի անմեռ ոգին, իր դղրդագին զարթօնքով քաշած հանած չըլլար մեր ցեղը իր կորստաբեր թմբիրէն, պայքարելով և արիւնով վերստեղծելու իր կեանքը եւ իր ընդհատուած պատմութիւնը:

Ազատագրական - յեղափոխական պայքարի վերջին պատմաշրջանը, որուն գլխաւոր դրօշակիրը եղաւ Տարօն իր քոյր Վասպուրականին հետ, պիտի մնայ Հայոց նորագոյն պատմութեան մէկ լուսաւոր էջը:

Դիւրին է անշուշտ այսօր, քանի տասնամեակով մը բաժնուած այդ անցեալէն, քննադատել դէմքերն ու դէպքերը. բայց դէմքերը չեն դադրիր հերոսական եւ նուիրական ըլլալէ, իսկ դէպքերը՝ բնական եւ պատմականօրէն անխուսափելի:

Առանց մանրամասնութեանց մէջ մտնելու, բաւական է անդրադառնալ այն անտեսուած իրողութեան թէ մեր յեղափոխական - ազատագրական վերջին շարժումը այնքան բնական էր եւ տարերային որ, ոչ միայն հոգեպէս յեղափոխեց մեր ժողովուրդը եւ զայն ոտքի հանեց ի խնդիր ազատութեան, այլ եւ ստեղծեց արուեստ ու գրականութիւն համաձայն իր պատկերին: Ամէն ընկերային շարժում որ ժողովուրդի մը վերածնունդը կ'աւետէ, կը սկսի արուեստով, կը ծաւալի արուեստով եւ կը նուիրագործուի արուեստով:

Ներկայիս, մեր աչքին առջեւ եկող եւ զարգացող ընկերային երկու մեծ շարժումները, մեծամասնական եւ ֆաշական, կը տառապին իրենց սեփական արուեստը ստեղծելու երկունքով, վասնզի այդ ձեւով միայն պատմութեան մէջ ամուր պիտի նստին եւ դառնան դարաշրջան, ինչպէս Պէրիկլէսեան ճիգը արուեստով միայն դարձաւ Պէրիկլէսեան դար:

Այդ անկիւնէն դիտելով՝ հայ ազատագրական շարժումը վերջնապէս նուիրագործուած է իբրեւ պատմական դարաշրջան: Դեռ մարտական շարժումը չաւարտած, հոգեկան շարժումը արդէն սկսած էր ցանել ազատութեան սերմերը հայ հոգիներէն ներս: Աբովեանէն յետոյ, յաջորդաբար Հայութեան երկու հատուածներուն մէջ եւ մշակութային բոլոր կեդրոններէն ազատութեան երգերով իրարու արձագանգեցին ցեղին ընտրելագոյն զաւակները: Բանաստեղծներու համաստեղութիւն մը, իբրեւ ցեղին գերզգայ նուագարան, ազատութեան երգը հնչեցուց հայ հօրիզոնին վրայ, իսկ Րաֆֆին իր վիպական անճարով այդ երգը վերածեց համահայկական համերգի մը, բնորոշելով նախայեղափոխական շրջանը եւ դառնալով անոր մեծագոյն արուեստագէտը:

Իսկ բուն յեղափոխական շրջանը անվերապահօրէն համակեց հայ մտաւորականութեան ամբողջ բնութիւնը, ստեղծեց ձեւով եւ բովանդակութեամբ նոր, ճշմարտապէս հայ գրականութիւն եւ ազատագրական շարժումը ծնաւ արուեստ:

Թէրլէմէզեանի վրձինին տակ հայ յեղափոխութեան ոգին էր որ գոյնով — լոյսով եւ հայրենի բնութեան մէկէն կը թեւակոխէր արուեստի սահմանները: Վարուժան եւ Սիամանթօ դարերու ընթացքին հայ հոգիին մէջ կուտակուած զգացականութեան ծորակը կը բանային հայ գրականութեան անդաստանին մէջ եւ հայ մարտական ուժին փառաբանութեամբ հայրենի ոգին էր որ կը վերակենդանացնէր հայ գրականութիւնը:

Ուրիշ մը սակայն, վիճակուած էր, իբրեւ սրբազնագոյն անօթ ցեղի ոգիին, արուեստի կշռոյթով բանաձեւել մարտական Հայութեան Զարթօնքը եւ այդ մէկը եղաւ Կոմիտաս Վարդապետը: Որքա՜ն փոքրացուած պիտի ըլլար Կոմիտասի պատմական դերը, եթէ ան նկատուէր հայ գեղջուկ երգեր հաւաքող - ձայնագրող, կամ հայ երաժշտութեան ճշմարիտ «մոթիվ»ները որոնող արուեստագէտ մը միայն: Այդ բոլորը ըլլալով հանդերձ եւ այդ աշխատանքները կատարելու իսկ ընթացքին, Կոմիտաս դարձաւ հայ յեղափոխական - ազատագրական շրջանի մեծագոյն արուեստագէտը, արուեստով պսակեց մարտական հայութիւնը եւ ինքը անմահութեամբ պսակուեցաւ:

Աւելորդ է փնտռել կամ ճշդել արուեստագէտին կուսակցական հանգամանքը, որոշելու համար անոր պատմական կոչումն ու դերը եւ պէտք ալ չկայ անպատճառ կուսակցական ըլլալու, պատմական առաքելութեան մը դերակատարը հանդիսանալու համար: Հայ ազատագրական շարժման փառքը եւ անոր պատմական անխուսափելիութեան մէկ ուրիշ ապացոյցը այն իրողութիւնն իսկ է որ անկուսակցական անհատը, պարզ քաղաքացին կրնայ արտայայտիչը դառնալ դարաշրջանին, որովհետեւ ցեղային ոգին իր հոլովոյթին մէջ հասած կ'ըլլայ զարգացման այն աստիճանին որ պէտք է մարմնանալ: Եւ այդ ոգին մարմնացաւ Կոմիտասի մէջ ու անով դարձաւ Յեղափոխութեան մեծաշունչ արուեստագէտ, ինչպէս նոյն ոգին Սերոբի, Հրայրի, Գէորգ Չաւուշի մէջէն իր լրումին հասաւ Անդրանիկին մէջ եւ դարձաւ Յեղափոխութեան տիպար մարտիկ:

Յեղափոխութիւն մը այն ժամանակ անպարտելի կը դառնայ, երբ ոչ միայն բանականութեամբ կը բացատրուի, այլ մանաւանդ երբ կը վառէ զանգուածին երեւակայութիւնը եւ զայն կը համակէ զոհաբերութեան ըղձացումով: Կոմիտաս հայ ցիրուցան բազմութիւններու զգացումը վառող արուեստի հրձիգը եղաւ, ան հայրենի աշխարհը, մինչ այդ արհամարհուած գաւառը սիրելի դարձուց, սիրոյ, կարօտի եւ աշխատանքի իր երգերով, հայրենիքէն հեռու գտնուող համայն Հայութեան:

Կոմիտաս վարեց զգացական յեղափոխութիւնը, արուեստով ընդլայնեց, լրացուց եւ ամբողջացուց ազատագրական շարժումը: Թրքական երգը դուրս վտարելով հայ ընտանիքէն ան փորձեց եւ յաջողեցաւ զայն տեղափոխել հայրենի երգով եւ անոր շունչին տակ ստեղծել համահայկական զգացում եւ խանդավառութիւն, որ նախապայմաններէն մէկն էր ցիրուցան հայ ժողովուրդի հոգեկան միութեան եւ որ, աւա՜ղ, եղերական դէպքերու բերումով կիսաւարտ մնաց:

Հայրենի ոգին է որ այսօր ալ կը մնայ վերապրող հայութեան միակ թանկագին դրամագլուխը:

Այդ ոգին էր որ հերոսական պայքարներով ստեղծեց Հայաստանի անկախութիւնը, այսօր ծուարած հայրենի հողին վրայ կը պահէ ու կը զօտեպնդէ մեր ժողովուրդը: Երբ վաղը կապանքները թուլնան, ոգին վերստին լայն պիտի բանայ թեւերը իր ամբողջ փառքով ծփալու համար: Այսօր կարօտի մրմունջներ կը յարուցանէ արտերու մէջ եւ քօղարկուած տողերով բանաստեղծը կը տաղերգէ «Երազ աշխարհ»: Վաղը հայրենի ոգին պիտի դառնայ ահեղաշունչ փոթորիկ, պիտի յայտնուի նոր արուեստագէտի մը մէջ եւ հայկական ազատամարտը, այսօր թշնամանքի առարկայ, պիտի առնէ իր փոխ - վրէժը արուեստի զէնքերով, հայ արուեստագէտը պիտի կերտէ սրբազան մատեանը, անցնող սերունդներու եւ զոհաբերութեան հրաշապատում դիւցազնավէպը, արուեստով պսակելով ազատագրական շարժման վերջին հանգրուանը:

Իսկ հայրենազուրկ թափառական Հայութեան աւագ պարտականութիւնը պիտի ըլլայ պահել, մշակել հայրենի ոգին: Հայրենի աւանդութիւններու պահպանումը, հայրենի երգին գուրգուրանքը, հայ ազատագրական շարժման ղեկավարներուն եւ մարտիկներուն յիշատակին արծարծումը, հայ հոգիով արուեստ եւ գրականութիւն մշակող անձերուն հանդէպ մեծարանքը՝ կը նշանակէ սէր եւ մեծարանք հայրենի ոգիին:

Գաղութներու մէջ գործող քաղաքական թէ մշակութային բոլոր կազմակերպութիւններու գոյութեան իրաւունքը այն չափով կ'արդարացուի եւ այն չափով պէտք է գնահատուի, ինչ չափով որ անոնք կը ծառայեն հայրենի ոգիի պահպանման եւ ծաւալման: Այդ աշխատանքը գերազանցօրէն քաղաքական է եւ պէտք է հանրային բարոյականութեան գլխաւոր չափանիշը նկատուի: Ինչ որ հայրենի ոգիին կը ծառայէ, բարոյական է, ինչ որ անոր կը վնասէ՝ անբարոյական է եւ պէտք է վանել իբրեւ թշնամանք ցեղի ոգիին: Պէտք է զինուորագրուիլ այդ ոգիին, պայքարիլ անոր անեղծ պահպանման համար, որովհետեւ ան է միակ զօրավիգն ու բարոյական յենարանը գալոց սերունդներուն:

Հայրենի ոգիի պաշտպանութիւն,— ահա հանրային գործունէութեան էական կէտ նպատակը:

Հայրենի ոգիի մշտարթուն պահակ եւ արտայայտիչ— ահա հայ գրողի առաքելութիւնը, մանաւանդ մեր օրերուն եւ անոր փառքի մեծագոյն տիտղոսը:

Իսկ հայրենի ոգիին հանդէպ թշնամանքը մարդկային թշուառութեան բաժինը կը մնայ, ստահակի անարգ աշխատանք՝ որ պարտէզի մէջ վարդեր կը փնտռէ, լեռներուն վրայ ճամբող այծեամին նշան կ'առնէ, կամ միջոցին մէջ ճախրող եւ ազատութեամբ արբշիռ մրրկահաւին քար կը նետէ, կարծելով անարգել ոգին որ ցեղին հետ անմահ է եւ անխոցելի:

Մ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ՎԱՐՈՒՆԳՈՎ ԽՆՁՈՅՔ

Ես,
Վարունգ պատուականը,
Եղբայր լոլիկը, կարմրաթուշ ու կլորակ, անուանեալ տոմաթէս,
Մտանք սենեակս:

Հայոց լեզուն սեղան շուկեց՝ բերնի մարգրիտները թափելով եւ արուեստագէտի իր ամբողջ հարստութիւնը ցուցադրելով:

Տեսնէի՛ր վիճակս,— Հայաստանեայց աշխարհի հին տանուտէրներուն նման՝ նետուեցայ բազմոցի մը վրայ, որուն թաւիշը տերեւի գոյն:

— Տանտիկի՛ն, ըսի Հայոց լեզուին, այսօր խնջոյք ունիմ, կ'ուզեմ որ ուրախութիւն ըլլայ, եւ սենեակիս պատերն անգամ հրճուին: Դուն որ Աշտիշատի զոհատօները տեսած ես եւ խնջոյք ըրած Վահէվահեան բագիններուն առջեւ՝ աստուածատիպ քրմապետներու հետ, այժմ տես թէ ի՛նչպէս գեղջկական սեղանի մը վրայ՝ լեզուի գինովութիւնս կը բարձրանայ եօթնասունեօթը աստիճան:

Ահա վարունգ՝ երինջի մը կոտոշին պէս հպարտ, ահա լոլիկ՝ այծի մը ամօրձիքին չափ ծանրակեկ, ահա եւ աղ՝ շաքարի պէս ճերմակ, եւ ազնիւ ձէթ՝ միւռոնի պէս թաւշային: Ունիմ նաեւ ցորեն - հաց: Լեցո՛ւր բղուղը լուսաղբիւրին ջուրով ու նստէ ծունկերուս վրայ: Խնջո՛յք ունիմ, հէ՜յ, վարունգով խնջո՛յք, կեցցէ՛ սեղանիս հարստութիւնը:

Խիճք էծ ուճեմ ուր էծերով.
Իլիլի՛ - Տիլիլի՛:
Կաթ կը կթեմ պղընձներով.
Իլիլի՛ - Տիլիլի՛:
Եղ կը խածեմ լրիւ տըկով.
Իլիլի՛ - Տիլիլի՛:
Սեր կը քաշեմ կալի չափով.
Իլիլի՛ - Տիլիլի՛···

— Ընկեր վարունգ, երգը վերջը, ըսի մտքիս եւ ոտքի կանգնեցայ փոթորիկի պէս: Հանեցի վերարկուս, վեր քաշեցի թեզանիքս, եւ

— Նախ մորթենք տոմաթէսը, ըսի:

— Չէ՛, չըլլար, միջամտեց աղը, նախ ջարդէ վարո՛ւնգը, անոր ճերմակ արիւնը պէտք է ինծի, ես ինտո՞ր հալիմ տոմաթէսին թթուին մէջ:

Եւ ջարդեցի վարունգը, մորթեցի լոլիկը, ցանեցի աղը: Ծափ մը զարնելու չափ հանգիստ ըրի, Հայոց տիկին լեզուին թուշը պագի, յետոյ լեցուցի օրհնեալ ձէթը,— յամպարի՛ գոյն:

— Կը խեղդուի՛մ, պոռաց վարունգը:

— Տնաշէ՛ն, ըսի, ձէթը կոճակ կոճակ նստելու է որ համ տայ: Եւ յետոյ, ներողութի՛ւն, ես չեմ սիրեր աղքատութիւնը,— ձէթը ինծի նայելու է բուռ մը ոսկիի պէս՝ պնակին մէջէն:

Եղաւ: Վարունգին հոտը այժմ ծաւալած է սենեակիս մէջ, եւ արդէն իսկ գինովցուցած զիս: Այս ի՜նչ անմահական խնջոյք է, հէ՜յ ···

փիրուզէն նստեր նըշխ կ'անի,
խուտերն ալ էկան քը՞շ կ'անի ···

— Ձէ՛թ, ի՜նչ կը նայիս ինծի՝ եղան աչքերով, հիմա պիտի ուտեմ՝ պիտի ծծեմ քեզ, եւ հացիս պատառը բերանիս մէջ պիտի դառնայ ամբրոսիայով օծուած խորխս:

Կանչէ՛, Հայոց լեզու, կանչէ՛ տղադ գինով է՝ օրօրէ՛: Ի՜նչ հարկ սազ ու թառի, ա՛յ տնաշէն լոլիկ, իմ անուշիկ մայր - լեզուս թէ նուագ է, թէ երգ է: Կանչէ, հոգւոյդ մատաղ, ես մատուռներուդ պատառներս դգլըմեմ դուն երգէ՛:

Սարէն ես կուգամ, ձորէն դո՛ւ ···
Տիկն էլ ես շըլկեմ, տըկչուրը դո՛ւ ...

— Հէ՜յ, հէ՜յ, պատանեկա՛ն է վարունգով խնջոյքը ···

Խարսն էլ ես պագեմ, կիտուրը դո՛ւ···

— Գետերն անցնին բանաստեղծները որ ցաւագարի նման կը զմայլին լուսնկային վրայ, կամ կը սիրահարին պըպուլին ու վարդին: Բանաստեղծութիւնը, պարոնայք Բեհեզղերուղներ, այստեղ է, ջարդուած եւ օծուած այս վարունգին պնակին մէջ է: Երբ երկու պատառ եւս ուտեմ, գլուխս մէկ անգամ թօթվեմ՝ իմ անձս կը փրփրի ու կը բազմապատկուի, եւ սենեակս կը լեցուի կոչնականներով: Լսեցէ՛ք, ո՛վ խնկունիներ եւ փնթուիններ, ա՛յ կեղծ յուզումի սապեններ, երբ ես վարունգ կ'ուտեմ՝ ամբողջ իմ գիւղս հետս կը նստի սեղան: Տեսէ՛ք, Բոնբոնն է, վարդ մը կախած իր շրթներէն՝ զօտին քակելէն — կ'ըսես՝ կը պարէ — հօս կուգայ: Գունտի-տղա՛յ, անցիր սեղանին գլուխը եւ քիչ մը բան ալա: Ահա Տուո - Գյուլինեց Յովհանը, միշտ մտածկոտ եւ արժանի պէս լուրջ: Ծոպալալին տղան, որ կը քալէ կաքաւի պէս, այնքան կարճ են ոտքերը: Ու Կիկիշը (չըսելու համար Եղիշէ) իր մազերուն ոսկիով: Ծուլինենց Վահանը աղջիկի ձայնով: Զապթիէ Արշակին Արթինը, պետը մեր աւազակախումբին: Ծէլէբենց Ամբատը մեծ մարդու խելքով: Պէյալենց տղան, որուն անուն տալու տեղ՝ կ'ըսենք «աղուոր քուր ունեցող»:

Եւ խումբը լման է··· վարունգով խնջոյքի մը համար:

X

— Խօ՛, խօ՛, խօ՛չ··· խօ՛, խօ՛, խօ՛չ ···

Աղէկին աղբիւրը,— գիւղին գլուխը, ճամբուն եզերքը, — ձիւնէ գաւազանով մը կը սպառնայ անցորդներուն: Հեռո՛ւն կը նետէ ջուրը:

Մենք տաշտ մը շինած ենք՝ զառնուկ մը լոգցնելու չափ խորունկ: Ու ջուրը կը թափի տաշտին մէջ, կանչելով.

— Խօ՛, խօ՛, խօ՛չ··· խօ՛, խօ՛, խօ՛չ...

Բայց մենք այս ջուրին մէջ վարունգ կը լոգցնենք եւ ոչ թէ զառնուկ: Ծինկարին լայն հովանոց մը կը բանայ մեր գլխուն վրան: Արեւը այնքան է բարկ, որ անանուխներն անգամ կը թարշամին քիչ անդին, ճամբուն եզերքը: Ամրան զօլը, որ փոշիի, երբեմն ծամթրին հոտ ունի, ալիք ալիք կուգայ եւ մեր երեսին կը զարնուի:

Մերկ ենք բոլորովին:

Երբեմն խոյի պէս գլուխ ցցած՝ ըսպառնացայտ կը մօտենանք աղբիւրին, կոտոշ զարնելու ձեւով գլուխ կուտանք պոռալով.

— Խօ՛, խօ՛, խօ՛չ ···

Եւ աղբիւրին կոտոշը կը փշրուի մեր գլխու թասին վրայ, ջուրը ցնցուղի նման կը հոսի մեր ուսերն ի վար: Այսպէս զովանալէ յետոյ, պահ մը կը կորսուինք դաշտերուն մէջ, — Թիթեռնիկ բռնելու, մարախներուն ետեւէն ցատկռտելու, չերեփուկի որսալու, (նախշուն թեւերով օդանաւ - միջատներ են ասոնք, որ կը թառին ջուրերուն եզերքը, կնիւններուն վրայ):

— Աղուոր քուր ունեցո՛ղ, կը պոռայ մեծ մարդու խելքով Ամբատը, ըսէ՛ տեսնեմ, ի՞նչ է քաղցին:

— Հապա տեսնեմ ըսէ՛, թէ ի՛նչ է քաղցին, կը կրկնէ Բոնբոնը սալորի ծառի մը վրայէն:

— Քաղցին ան է որ,— կ'ըսէ Պէյալենց տղան՝ ոտքի կանգնելով, վարը, առուին եզերքը, ուր ջաղացք կը շինէր,— քաղցին ան է որ անուշ կը հոտի:

— Դուն կնկան քիթ ունիս եւ խելքդ քիթիդ մէջ է, կը հեգնէ Բոնբոնը:

— Տըղ - տըղ, կը բողոքէ զայրացած Պէյալենց տղան, Վարդավառին՝ քաղաքէն եկողները բոլորն ալ լավանդա կը հոտին, չէ՞:

— Քաղցին ան է որ մեր գեղացի չէ, մէջ կ'իյնայ Ծոպալալին տղան՝ ճերմակ ճամբուն վրայ, փոշիներուն մէջ, գծագրութեամբ զբաղած:

— Քաղցին ան է որ խօսած ատեն «եոր» կ'ըսէ,— կը խառնուի ձայնաւոր Վահանը եւ հեգնելու համար կ'աւելցնէ եղանակաւոր.— «Մայրիկի կ'երթամ եոր»:

— Քաղցին ան է որ հօտած կամ թռմած բան կ'ուտէ, դաս կուտայ Զապթիէ Արշակին տղան,— մենք, գիւղացիներս, հաւկիթը հաւին տակէն ինկած չինկած կ'ուտենք, խաղողը այգիին մէջ կ'ուտենք, կեռասը ծառին վրայ կ'ուտենք, զառնուկին միսը չպաղած՝ կ'եփենք կ'ուտենք, վարունգը պարտէզէն կը փրցնենք կ'ուտենք, իսկ քաղցի՞ն ···

— Տղա՛ք, կը պոռայ Կիկիշը, վարունգները սառ կայեր են:

Եւ թը՛ռ, բոլորը մէկ կը վազեն վեր, — որը ծառէն վար կը նետուի, որը առուին մէջէն վեր կ'ելլէ, որը ցորենի արտին մէջէն դուրս կը ցատկէ:

Եւ հիմա բոլորս նստած՝ տաշտին շուրջ, ամէնուս ձեռքը կանանչ կոտոշ մը,— վարունգ:

Չըթըռ - չըթըռ,— վարունգի խնջոյք է:

Օրհնեա՛լ սեղան,— ծինկարին շուք կ'ընէ, անանուխը գորգ կը փռէ, ծաթրինը բուրվառ կ'ընէ, մինչ արեւը կ'ոսկեզօծէ համայնապատկերը, որ կը պարզուի մեր առջեւ, մէջտեղը՝ գիւղն իր եկեղեցիով, շուրջը ձորերու պտոյտը, հեռո՛ւն մշուշ մը ոսկեփոշի ···

X

Մինակ եմ:
Ու պնակս պարապ է:
Հայոց լեզուն բազմոցին վրայ ինկեր՝ կուլայ.— Ես ի՞նչ երգեմ հիմա:
Զկա՛յ գիւղս:
Ես ի՞նչ երգեմ հիմա:
Գլուխս կը կախեմ:
Ու կուլամ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՊԻՏԻՆՃԱՔԱՐ(*) ԿԸ ՍԿՍԻ

Ես բարձր լեռներու մէջ ծնած, հասակ նետած եմ: Նեղ ու քարքարոտ կածաններէ ես իմ կարմիր ձիս շատ եմ յոգնեցուցեր: Քառասուն տարի, քառասուն երկիր աչքերուս մէջէն չկրցան խլել ոչ իմ կարմիր ձիս, ոչ ալ ամբրակահար ճամբաները, զարդարուած բռնչի, ցրդիի եւ խնկալրճի ծառերով:

Եղբայրս այսօր անտէր ձգեր է կարմիր ձիս, սանձը գետնին եւ երախը դեռ փրփրոտ: Ակունքներու շուրջ փունջ փունջ ծաղիկներ կ'ուտէ ան, կ'ուտէ ու գինովցած՝ գիւղէ գիւղ կը վազէ մերթ խաւը նայելով:

Հայ թէ քեզ բռնեմ, կարմրուկ, սա ծերպերուն վրայ թառած ուրուրներուն թռիչքին հետ եթէ չմրցիմ, աննա կաթը թող ցամքի ինծի համար: (Այո՛, ես ձիավար եմ ու դեռ մայրս ծծած կուտայ ինծի ամէն իրկուն):

Կեցիր քաղեմ հազար գոյնով ծաղիկներու կապոց մը քեզ հրապուրելու համար: Հանեմ հօրս կօշիկները, ոտքիս շատ ծանր են, ինչպէ՞ս վազեմ ես այս նեղ ու թրջած չապիկով, ինչպէս հասնիմ կարմրուկիս:

Մեր գեղի աղջիկները գոյնզգոյն կը հագնին ու զըպունի երեք փէշերը զօտին կը զարնեն ու իրենց կարմիր վարտիքով աւելի ազատ են քան մեր լեռներու եղնիկները:

— Հէ՜յ, աղջիկներ, բռնեցէք ձիս, ինչպէս Հայրս կաքաւներ կը բռնէր ձմրան, անոնց փետուրներուն պէս հագուելով:

X

— Օ՛, օ՛, տխտօն ··· այսպէ՞ս կը քալեն ոլոռը(*), քալէ, սմքածներն ալ քալէ ···:

Շէօմէօշ եմ, մայրիկ, «անգործ» եմ, Աննա, աս օտար զօղոշ կինը զիս սանձել կ'ուզէ հատիկ մը պատինճ թիփին վրայ ձգելուս համար:

Քառասուն տարի քառասուն երկիր թափառեցայ, բայց մեր անդն ու արտերը իմ աչքերուս, իմ սրտիս մէջ պահեցի:

Ահա՛ տխտան հայրս իր ծով ու բարի աչքերով, խուրձերու դէզին քովէն, եղբօրս ուսին վրայէն կը կանչէ հեռուն.

— Է՜յ, հէ՜յ, քաղուորներ, ղադրեցէք էդ մէկ կորին ալ աղքատ - որբեւայրին, երկնից թռչուններուն ձգեցէք: (Վեր կը նայի, արեւին պսակին, իր ճակտի քրտինքին մէջ անանուն միջատ մը խեղդուելով գետին կ'իյնայ):

— Հա՛, տղաքս, զատեցանք - վառտեկցանք, ուրախ ենք, ոչ ոք տխուր վիզը ծուռ չմնայ:

Մեր կեղարները միշտ լիքն են ցորեն հատիկով, մեղր ու կարագով, սերով, նշմէջով: Ոչ մէկ դրացի զրկուած մնաց, աղքատութիւնը մեր գիւղէն կաղ ու քոսոտ շունի մը պէս ձորն ու վար վնկվնկալէն անհետացաւ:

Արեւը մատները երկարած՝ մազերէս փունջ մը հետը՝ գլխանոցս վեր կը քաշէ: Ծարաւ եւ անօթի եմ: Աչքերս կը գոցեմ եւ այս կէսօրուան տապին կը վազեմ ու կը հասնիմ մեր այգին: Կը դրկեմ կեռասենին: Խէժը

(*) Ոլոռն, փրթի - փուա, (պէզէլիա), մեր գեղը կ'ըսէին պատինճ:

կը փակի երեսիս ու մեղրի պէս կ'եր-կարի բերնիս մէջ։ Թռչուններու ե-րամը կը փախի։ Մեղուներու պար մը վեր կ'ելլէ։ Ես կը սիրեմ անոնց ծակո-տած կեռասները, երբ կէս մը չոր-

…

մը հազար խաղեր ունի։ Իրիկուն է, տուն կը դառնանք, հաղիւ դիմացի բլուրը կ'անցնինք եւ ահա արեւը հոն է դեռ միշտ ոսկեծիծաղ, միշտ փուԹ-կոտ, մեկնելու պատրաստ։ Պարզ է,

…

մարմինները եւ Աղասին իր դասա-րանի կողմից ներկայացուցիչ էր այդ օրէնսդիր ժողովին։ Խիստ հակառա-կորդ էր Դաշնակցութեան եւ աշակեր-տական օրէնսդիր ժողովների մէջ,

…

ԱՂԱՍԻ ԽԱՆՋԵԱՆ

ռուչ (քամխչէր) Լեւոն Խանջեանի (ու-մանեան սահմանադրութեան շրջա-նին)։ Վասպուրականի 1915ի նահան-ջէն յետոյ ընտանիքով ապաստանել էր Արարատեան դաշտը։ Աշակերտա-կան տարիները անց է կացրել էջմիած-նի ճեմարանում, երկու տարի միայն, — 1916 եւ 1917։ Ճեմարանի փակուե-լուց յետոյ տեղափոխուել էր Երեւա-նի Թեմական դպրոցը եւ այնտեղ ա-ւարտել իր միջնակարգ կրթութիւնը։ 1917ին, ռուսական յեղափոխութեան օրերին Աղասին հազիւ 17—18 տարե-կան պատանի նետուեց Սոց.Դեմ.կու-սակցութեան գիրկը։ Իր նկարագիրը կազմուեց ճեմարանում Աշոտ Յով-հաննիսեանի, Պ. Մակինցեանի եւ Յ. Ստեփանեանի (յետոյ ժողովրդական) ազդեցութեան տակ։ Ճեմարանում է-ին այդ Թուականներին Անաստաս Մի-կոյեան եւ Ներսիսեան դպրոցից եկած հինգ սաներ, — Ղարաբաղցի եւ Ալեք-սանդրապոլցի։

Երեւանի մէջ ալ ընկաւ յայտնի բոլ-շեւիկ Արշաւիր Մելիքեանի …

…

«Խօսք» Թերթի խմբագիր, դէմ էր իր երիտասարդ ընկերների վարած քաղա-քականութեան, գգաստութեան կը հը-րաւիրէր։ Սակայն երիտասարդները չէին լսեր իրեն եւ ըմբոստացան իր դէմ եւ հեռացրին համայնավար կազ-մակերպութիւնից։ Աղասի Խանջեանն ու Անահիտ Բարայեանն էին հրահրող-ները եւ ղեկավարները այդ քայլի։ Արշաւիր Մելիքեան շատ փորձեր կա-տարեց կազմակերպութիւնը իրեն կա-պելու, սակայն տաք գլուխ երիտա-սարդները գացին Խանջեանի եւ ըն-կերների ետեւից։

1920ին համայնավարները կարողա-ցել էին բջիջներ հաստատել Հայաս-տանի գրեթէ բոլոր քաղաքների եւ գօրքի մէջ, կազմակերպել էին նաեւ երկաթուղիի բանուորութիւնը։ Ղե-կավարը Հայաստանի կոմիտէն էր, որի ետանդուն եւ մնայուն անդամն էր Աղասին։ 1919—20ին Ռուսաստա-նից եւ այլ վայրերից Հայաստան էին եկել մի չարք յայտնի համայնավար -

…

համայնավար կազմակերպութիւնների հետ, դրամ էին ստանում եւ քարոզ-չութիւն անում Հայաստանում։ Մա-յիս մէկի առթիւ 1920ին Երեւանի

…

ծող միտք էր, ճարպիկ եւ խորամանկ։ Վանող էր իր բնաւորութեամբ։ Իր տեսակէտները պարտադրելու կարո-ղութիւն ունէր, սակայն գիտէր լռել, երբ տեսնում էր հակառակորդի ուժը։ Աչքերի մէջ կրակ կար, զօրեղ էր իր-րեւ կամք եւ չարքաշ։ Իր մահով Հա-յաստանի համայնավար կազմակեր-պութիւնը կորցրեց հաւատաւոր եւ մոլեռանդ գործիչներից մէկը։

ԵՐ. ՍԻՐԻՆԻ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԴԵՐԱՍԱՆԱՊԵՏ Ց. ԱԲԷԼԵԱՆ

Գրեցինք Թէ յուլիս 1ին Երեւանի մէջ մեռաւ դերասանապետ Ցոլհ. Ա-բէլեան։

Դեռ վերջերս Թիֆլիզ էր գացած՝ ներկայացումներ տալու։ Վերադար-ձին, մեռաւ Թոքատապի հետեւան-

…

Ծնած էր 1865ին։ 1882ին կը մտնէ Բագուի ռուսական Թատերախումբին մէջ։ Քանի մը տարի վերջ՝ կը մաս-նակցի հայկական ներկայացումնե-րուն եւ այլեւս կը մնայ հայ խումբե-րու մէջ։ Իր խաղերը ծանօԹ էին ամ-բողջ Անդրկովկասի աշխատաւորու-Թեան, ինչպէս եւ արտասահմանի հա-յութեան։ Խաղացած է Մոսկուայի,

…

Սրանք եղան մեր սիրելի Աբէլեանի ինձ ուղղած վերջին խօսքերը։

Հետեւեալ օրը մեկնեցաւ Երեւան, ուրտեղից պիտի վերադառնար 4 օր յե-տոյ, եւ մենք միասին Թիֆլիզում

…

(**) Կեմ, որան կապելու ճիւղէ գօ-տի։

ԽՈՐՀ. ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Հայրենիք

Սիրում եմ քո սիրտը բորբ,ո՛վ, հայ-
րենիք իմ բոսոր,
Եւ հասակդ բարձրացող, ձայնդ՝
զուարթ ու հզօր,
Եւ դոփիւնը քայլերիդ, եւ երգերը
մարտերիդ,
Որ տուին ինձ լի թասով երգի գինի,
սէ՛ր յուզող։
Եւ այսուհետ՝ առյաւէտ — քանի
ես կամ աշխարհում
Պիտ սիրեմ ու կսիրեմ քեզ այս ծաղկէ
աշխարհում·
Եւ քո զրկումն եմ ծնել, ես քո զըր-
կումն եմ սնել—
Քո զրկումն էլ կմնամք— քանի դեռ
կամ աշխարհում։

ՄԱՐՏԻՆ ԱՄԵԱՆ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏՕՆԷԻՆ ՎԱՐԴԱՎԱՌԸ

1913 Վարդավառի կիրակի օրն էր։

Աղօթրանը նոր էր բացուեր, երբ մեր գեղի ուխտաւորները կարաւանը հասաւ «Հաւատամքի» լերան գա-գաթը։ Հեռուն ծառերուն մէջէն կ'ե-րեւան Ս. Կարապետի վանքին գմբէթ-ներն ու խաչերը։ «Եա մեռնիմ քրգի եօթնանուն Մշու Սուլթան Սըպ Կարա-պետ դու տաս զմըր մուրատ» կը գո-չեն ջերմեռանդ ուխտաւորները խաչա-կնքելով երեսնին։ Ձիաւորները վար կ'իջնեն իրենց ձիերէն եւ կամաց կա-մաց կ'ուղուինք դէպի վանք։

Կոյր աշուղներ նստած վանքին պա-տերուն տակ կը զարնեն սամպուրէն եւ սրտաբուխ կ'երգեն գովքը Ս. Կա-րապետի.

Սուրբ Կարապետ բանձրիկ բոլոր
Ճամբախ ունի ոլոր մոլոր
Ուր դուռ կ'նրթայ շատ ըխտաւոր
Որ ձիաւոր, որ ոտնաւոր,
Զիաւորին ջուղապ կուտայ,
Ոտնաւորին մուրատ կուտայ
Մուրատատուր Սուրբ Կարապետ։
Սուրբ Կարապետ մըջ պուրակին
Զուխտակ աղբուր մըջ ուր բակին
Մատաղ կ'էնէր լուս կիրակին
Մուրատատուր Սուրբ Կարապետ։

Ուխտաւորներու անհամար կարա-ւաններ հասած են օրերէ ի վեր Տա-րօնի բոլոր գիւղերէն, Պիթլիսէն, Վա-նէն, Կարինէն, Տիգրանակերտէն, Կովկասէն եւ հեռաւոր վայրերէ։

Վանքին բակերը, տաճարը եւ չը-ջակաները ասեղ ձգելու տեղ չկայ։ Անխախընթաց խանդավառութեամբ լեցուած են ամէնքը։ Վանահայր Վար-դան վարդապետ ժպիտը երեսին կը դիմաւորէ նոր հասած հայ ժողո-վուրդին մեծ ուխտաւորները՝ Ռոս-տոմ, Զաւարեան, Վռամեան, Գար-մէն, Գեղամ Տ. Կարապետեան (հայ-րըս), Գոմսայ Իսօն (Կորիւնը), Ռու-բէնը եւ ուրիշներ որոնց անունը չեմ յիշեր։ Պատարագը սկսած է, տա-ճարը լեցուած է հարիւրաւոր ուխ-տաւորներու ախոյն ու փախովը եւ ընկնաւորներու դելքովը։ Հաւատա-ցեալները ծնրադիր, ահով ու դողով կը յառաջանան դէպի դասին աջ կողմի մատուռը, ուր կը գտնուի Ս. Կարա-պետի մարմար գերեզմանը (Ցովհ. Մկրտիչի գլուխը), որուն մուտքը արգիլուած է կիներու (ըստ աւանդու-թեան ներս մտնող կինը կը խելագա-րի)։

Պատարագէն վերջ եպիսկոպոսներու եւ վարդապետներու Թափօրը տաճա-րէն դուրս կ'ելլէ խաչերով, խաչվառ-ներով եւ շրջանը կ'ընէ բակին։ Թափօ-րին կը հետեւին օրուան մեծ հիւրերը որոնք ժողովուրդին ծափերուն եւ կանչերուն մէջ կը խօսին հայրենա-շունչ ճառեր։ Ոգեւորուած ժողովուր-դը կը ցրուի վանքին ետեւի բակե-րուն եւ քովընտի անտառին մէջ։ Ուխտաւորները շարան շարան կը բարձրանան դէպի «Լուսաղբիւր», ջուխտակ ակերէ գլգլացող հրաշա-գործ ջուրը խմելու, լուացուելու եւ լուալու ընկնաւորները։ Կը լսուին խնդուքն ու խժվժոցը երեխաներուն, ո-րոնք իրարու վրայ ջուր կը հոչկեն։ Անոնք վարդավառը կը տօնեն։

Խարոյկները կը վառին ամէն կողմ, մատաղցու գառներն ու ոչխարները կը շամփրեն, բացօթեայ Թոնիրներէ կը տարածուին թազա հացի, խորովա-ծուանիկի եւ գաթայի անուշ հոտերը։ Վանքին բակերուն մէջ կը ծախուին բուջ, արախճի, եաղմա, ճըթիկ սոլ, լոշտակ, ձուկ, գաղպա, խաւրծիլ, խանիկ, ալուճ եւն.։

Կերուխումը կը սկսի վանքին մէջ եւ դուրսը Լուսաղբրկայ կամարին եւ ընկուզենիներու շուքին տակ։ Առատ մատաղ եւ լօլիկ (միարանութեան կե-րած հացը) կը բաժնեն անկար մու-րացիկներուն եւ կոյր աշուղներուն։

Կերուխումէն վերջ կը լսուի տըհոլ զուռնի դըմբ դըմբոցը, որ պարի հրա-ւէր կը կարդայ ուխտաւորներուն. ոտքի են ամէնքը. ծեր ու ջահել, հարս ու աղջիկ։ Յառաջ կը նետուին պարա-գլուխները գոյնզգոյն Թաշկինակներ խաղցնելով օդին մէջ։ Շուտով կը կազ-մուին շրջանակներ պարողներու, Թե-ւանցուկ ու ճկնԹանց։

Կանանչ, կարմիր ու ժանգառի խուԹնի ու կեառի էնԹարիներու, շի-լա շապիկներու, նխշուն արախճինե-րու, սեւ փուշիներու, դեղին շըլվարնե-րու ծովը կ'երերայ ու կը շորորայ նազով ու տուզով։ Արեւու ցոլքին տակ կը փեյլտան Տարօնի խորոտիկ հարս-ներու ե աղջիկներու ոսկի շարքերն ու ապրջանները, արծաԹ գագաԹներն ու ճիւղ ճիւղ ծամերէ կախ ծամկոԹի ըրմա Թելերը։

Պարերը կը սկսին նախ ծանր ու ա-ղիգ, կը քաշուին (պարեն) «Գովընտ»ն ու «Եարըմ Գօրանի» ն,«Դերիկօ նին-նա»ն ու «Հոյնար»ը։ Հետզհետէ կ'ո-գեւորուին պարողներն ու կը տաք-նան պարերը։

Կը սկսին «Լուրգէ լուրգէ»ն,«Փափու-ռէ»ն,«Թամզարէ»ն ու ծափերով«Եար-խուշտէ»ն։ Հա կը Թռնին ու կը ժշխը-ւին, հա՛ կը կզին ու կը պարզին, ոս-կիները կը շխրտան, տըհոլ զուռնէն կը դըրմփայ, կը բոնկին սիրահար սրտերն ու կը Թնդայ սիրավառ երգը Տարօն աշխարհի.

Տը լօյլօ, տը լէյլէ, տը լօյլօ,
Սարգիս ճիւղ ոչխար վերեւ սեւ սա-
րուն,
Ցուչիկն էր փըռեր վըր մարմար քա-
րուն,
Զուղապ տարեցէք ըդ սեւաւորուն,
Թղի գայ դեղ մ'ենէ ըդ բրինտարուն,
Եարիմօ, եարիմօ, մըր դուռ ձըր դուռ
մօտիկ մօտիկ,
Եարիմօ, եարիմօ, երթամ բերիմ հոր-
թուն խոտիկ,
Եարիմօ,եարիմօ, բերիմ դընիմ մարի
մօտիկ,
Եարիմօ, եարիմօ, սընաճ վիր եարն
էր խորոտիկ։
Եարիմօ, եարիմօ, մըր դուռ ձըր դուռ
եանա եանա
Եարիմօ, եարիմօ, քամին զարկէ ծո-
ցեր բանայ,
Եարիմօ, եարիմօ, հըմլէմ բանայ
մարդ չիմանայ,
Եարիմօ, եարիմօ պագիկ մը տաս չըմ
դիմանայ։
Գացեր եմ շուկէն առեր եմ ասեղ,
Ձէն տղէն կ'առնիմ անունն էր Բար-
սեղ,
Բարսեղ ջան, Բարսեղ ծառ չինար
էղնիս,
Թուփ սալվար էղնիս,
Որ թէ զիս չառնիս պէմուրատ մեռ-
նիս։

Իրիկուան վանքին մեծ բակին մէջ կը սկսի Ջրիդը։ Տարօնի քաջերը նս-տած գէհէյլ ձիերու վրայ կը Թռչին մէկ ծայրէն միւսը, կարիճներուն կա-րիճն է Գոմսայ Իսօն, աննման Կո-րիւնը որ վաղքի առեն ձիուն փորին տակէն ճնճղու նման կը Թռչի ու գետ-նէն դանակ կը Թոցնէ արժանանալով բոլորի հիացմունքին։ Ջրիդին կը յա-ջորդէ «փահլիվան»ը, որ կը բարձրա-նայ լարի վրայ, կը Թափէ հազար ու մէկ հունարներ, Ս. Կարապետի զօ-րութեամբ ու սլխտակ երես վար կ'իջնէ լարէն։

Պարերը կը վերսկսին աւելի խան-դավառ, երգերն աւելի սիրադեղ, դըմբ ու դըմբոցն աւելի ուժգին եւ այսպէս գիշեր ու ցերեկ 15 օր շարու-նակ, կը տօնուի Վարդավառը Տարօն աշխարհի։

Քսան տարի է անցեր այդ օրէն, մե-ռած է ամբողջ Տարօն աշխարհը,Վար-դավառի մը նախօրեակին հայ մամի-կին հէքեաԹներուն եօԹգլխանի դեւն է անցեր այդ երկրի վրայէն։Անոնք որ հոն ծնան, ապրեցան ու մանուանդ տեսան Վարդավառը Ս. Կարապետի, դեռ մինչեւ այսօր չեն կրցած հասկ-նալ Թէ ինչպէ՞ս դարաւոր պաշտպան եօԹնանուն Տէր Ս. Կարապետը չԹա-փեց կրակ ու կեծակ եւ չայրեց եօԹգլխանի հրէշը որ աւերեց Տարօնի աշխարհը։

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ

ԽՄԲ.— Այս գեղեցիկ եւ խան-դավառ նկարագրութիւնը յատկաց-ուած էր Վարդավառի տարեդարձին, բայց ուշ մնաց կամքէ անկախ պատ-ճառներով, ինչպէս ուրիշ նիւթեր, որ պիտի հրատարակուին հետզհետէ։

տան պաշտօնական գործակատարը, Պ. Քասթիլլօ, չէք մը ստացած է Պ. Լօոնի Ռիօսէ, ի հաշիւ չորս առաջին օդանաւերու որոնք պէտք է ճամբայ հանուէին այսօր իսկ (շաբաթ): Պ. Քասթիլլօ մերժած է ստորագրել չէքը եւ իր հրաժարականը ներկայացուցած է, որ ընդունուած է: Այժմ Փարիզի սպանիական դեսպանը ներկայացուցած է Ֆրանսական կառավարութեան յանձնած ապրանքին հաշուեպանին կ'ըլլայ. Հրաժարած է նաեւ Մարսէյլի սպանիական ցոյցը վճարելու տխուր պարտքը: Հրաժարած է նաեւ Մարսէյլի սպանիական հիւպատոսը: Առջի օր ալ հրաժարած էր Պայոնի սպանիական հիւպատոսը: Ասիկա վերջապէս, կը հաստատենք թէ սպանիական դեսպանատան զինուորական կցորդը, որուն հրաժարումը հաղորդած էինք, անդառնալի կը նկատէ իր որոշումը »:

«Լը Ժուռ» ուրիշ մանրամասնութիւններ ալ հաղորդելով, կ'ըսէ թէ ֆրանսացի օդանաւորդներ վարձուած են իւրաքանչիւրը 10,000 ֆրանք ամսաթոշակով, (բացի ճամբու ծախքէն եւ ուրիշ պարգեւներէ), Սպանիա տանելու համար գնուած օդանաւերը:

«Էքօ տը Փարի» եւս մերկացումներ հրատարակելով, կ'ըսէ թէ սպանիացի հրամանատար մը եկած է Փարիզ, գաղտնի պաշտօնով, եւ թէ գլխաւոր գործը պիտի ըլլայ ռազմանիւթ ճարել: Այս առթիւ «գարշելի եւ ոճրային» կը կոչէ կառավարութեան դիրքը, դիտել տալով թէ «Գերմանիա եւ Իտալիա չզգրդութիւն, գայրոյթ կը յայտնեն, ինչպէս կը վկայէ իրենց մամուլը»:

Ձախակողմեան թերթերը անտեսելով այս յայտնութիւնները, իրենց կարգին կը գրեն թէ Իտալիա օդանաւ ղրկած է Սպանիոյ ապստամբներուն:

Առժամեայ կառավարութիւն Սպանիոյ մէջ

Զօր. Մոլա առժամեայ կառավարութիւն մը հռչակեց Սպանիոյ մէջ, մասնաւոր յայտարարութեամբ մը որ կ'ըսէ թէ երկրին 8)10 մասը կը գտնուի ի-նաւոր յայտարարութեամբ մը որ կ'ըսէ թէ երկրին 8)10 մասը կը գտնուի իրենց ձեռքը: «Ազատ Սպանիա մը պէտք է անմիջապէս իր տեղը բռնէ քաղաքակիրթ ազգերու շարքին մէջ: Հանրապետական կառավարութիւնը իր իշխանութիւնը յանձնած է այնպիսի տարրերու որոնք ներշնչուած են ատելութեամբ: Այսօր Պուրկոս քաղաքին մէջ կազմեցինք առժամեայ կառավարութիւն մը, նախագահութեամբ զօրավար Սան Միկէլ Քապալէլլասի, որ մեծ հայրենասէր մըն է եւ արդէն ահագին ծառայութիւն մատուցած է ազգին: Կեցցէ՛ Սպանիա»:

Մեծ դէպքեր Լիոնի մէջ

Ուրբաթ օր ծանր դէպքեր պատահեցան Լիոնի մէջ, շինութեանց բանուորներու գործադուլին հետեւանքով, որ կը տեւէ 36 օրէ ի վեր: Առտուն աւելի քան 2000 բանթողներ ժամադիր եղած էին Աշխատանքի սակարանին մէջ: Ժողովէն վերջը պատուիրակութիւն մը գնաց գործատէրերու սենտիքային դրասենեակը: Այս առթիւ բուռն վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ առանց ելքի մը յանգելու: Ասոր վրայ բանուորները լուր տուին իրենց ընկերներուն, որոնք մեծ բազմութեամբ եկան պաշարեցին շէնքը, սանդուղներէն վեր ելան եւ կարմիր դրօշ պարզեցին պատուհանէն: Յետոյ ազդարարեցին գործատէրերուն թէ չպիտի հեռանան, մինչեւ որ պայմանագիրը չստորագրեն: Մինչեւ այն տեն վար դրին գործատէրերն ու ձեռնարկուները: Նահանգապետին լուր տրուած ըլլալով, բազմաթիւ ոստիկաններ օգնութեան հասան, բայց որպէսզի ընդհարումներ չպատահին, նախ անուշի կապեցին: Եւ բանակցութիւնները վերսկսան: Քիչ յետոյ գործատէրերը յայտնեցին թէ չեն կրնար բանակցիլ այսպիսի պայմաններու մէջ եւ կ'ուզեն նահանգապետին ներկայանալ: Բանուորները հաւանեցան եւ ահագին թափոր մը կազմելով գացին նահանգապետին, բռունցքները բարձրացուցած եւ «Էնթէրնասիօնալ» երգելով: Գործատէրերու պատուիրակները ոտքով գացին, իսկ բանուորները պաշարեցին նահանգապետարանին մուտքի դուռները: Ժամը 3ին համաձայնութիւն գոյացաւ, սակայն գործատէրերը մերժեցին վաւերացնել զայն: Բանուորները նորէն ժողով գումարեցին, ժամը 5ին երկրորդ խրախճանք-ութեան մը փորձ-ուեցաւ դատական պաշտօնատան մէջ, այս անգամ ալ հազարի մօտ բանթողներ պաշարեցին այդ շէնքը. Ժամը 9ին բանակցութիւնները վերսկսան, բայց արդիւնքի մը յանգած չըլլալով, յաջորդ օրուան ձգուեցան:

** Ներքին նախարար Պ. Սալանկրօ, որ Մոնպէլիար գացած էր մետաղագործական բանուորները համոզելու համար, յաջողեցաւ կարգադրել վէճը: Այս առթիւ 5000 ֆրանք նուիրեց քաղաքին բարեգործական ընկերութեան:

*** Տակաւին 205 հաստատութիւններ գրաւուած կը մնան, 30.000 բանթողներու կողմէ:

Թերթերու գինը 30 սանթիմ

Ապրուստի սղութիւնը կը շարունակուի բոլոր ճակատներուն վրայ:

Ֆրանսական թերթերու ազգ. դաշնակցութեան գործադիր յանձնաժողովը, որ նիստ գումարած էր երեքշաբթի օր, միաձայնութեամբ որոշեց.—

Նկատելով որ ֆրանսական մամուլը ի վիճակի չէ կրելու իր վրայ ինկած բոլոր տեսակի նոր ծախքերը:

Միւս կողմէ նկատելով որ առեւտրական ծանուցումներու հասոյթները, որոնց շնորհիւ միայն անցեալին մէջ կրնային արժեզրկելէն պակաս ծախել թերթերը, անդադար կը պակսին ամսէ ամիս, իբրեւ հետեւանք տնտեսական տագնապին,

Նկատելով որ պակասաւոր եկամուտով մամուլ մը չի կրնար աւելի երկար պահել իր անկախութիւնը եւ թէ ժողովրդապետական կարգ ու սարքի մը մէջ այդ անկախութիւնը երկրի բնականոն կեանքին մէկ կենսական պայմանն է,

Նկատելով որ արտասահմանի մէջ թերթերը շատ աւելի բարձր գինով մը կը ծախուին,

Նկատելով որ ուրիշ ելք չկայ բայց եթէ աւելցնել վաճառման գինը, կ'որոշէ.—

1936 օգոստոս 1էն սկսեալ վաճառման գինը նշանակել 30 սանթիմ, թէեւ այդ յաւելումը ամբողջովին չի գոցեր նոր ծախքերը:

Բաժնեգիններն ալ պիտի աւելնան նոյն համեմատութեամբ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ միաձայնութեամբ, 580 ձայնով քուէարկեց հանրօգուտ շինութեանց օրինագիծը: Նոյն նիստին մէջ, բուռն վիճաբանութիւններէ յետոյ, անվաւեր հռչակուեցաւ Պոատոյի ազգայնական երեսփոխական Ֆիլիփ Անրիոյի ընտրութիւնը: Վիճաբանութեանց ընթացքին, ունկնդիրներու սրահէն կին մը քրքիջներ արձակած ըլլալով, նիստը ընդհատուեցաւ: Քուէարկութեան արդիւնքէն վերջը ազգայնական երեսփոխանները խմբովին դուրս ելան անվաւեր երեսփոխանին հետ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ընկերները երեքշաբթի երեկոյ (28 յուլիս, ժամը 8.30ին, Chez Zeyer սրճարանի վերնայարկը, 4 rue St. Denis (Place du Châtelet), մեթրօ Châtelet Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգերու քննութիւն:

ՏԱՐՕՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախաձեռնութեամբ Տարօն-Տուրուբերանի Նահանգային Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղին եւ հովանաւորութեամբ կեդր. Վարչութեան

Այսօր, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Salle Veroneի մէջ

150 Avenue Aristide-Briand, Porte d'Orléans

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Ա. ՉԱՔՐԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ **Պ. ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ**

կը նուագէ ԹԱՌԻՍ ԳԱՐԵԳԻՆ

Երգ, արտասանութիւն եւ պարեր: Դիւրամատչելի պիւֆէ:

Տախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք:

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Bagneuxի կայարանը:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Դպրոցասէրի Սանուց Միութեան կողմէ

Այսօր, կիրակի ժամը 14էն 22, դպրոցասէրի պարտէզը,

1 ՊՈՒԼՎԱՐ ՏԻՒ ՆՕՌ, ԼԸ ՐԷՆՍԻ

Վարժարանին սանուհիները կը ներկայացնեն

ՎԱՐՊԵՏ ԾԱՌԱՆ

Զուարթ եւ ժողովրդական օպերէթը:

ՀԻՆԳ ԱՇԽԱՐՀՆԵՐՈՒ ՊԱՐԵՐՈՒ ՏՈՂԱՆՑՔԸ

Եւրոպայի եւ Հայաստանի վերջին պարերը մասնաւորապէս

Մանկական երգախումբ պատկերներ:

Դերասան Պ. Ա. Գմրէթեան կը բերէ իր օժանդակութիւնը:

Երաժշտութիւն եւ սիրուն անակնկալներ: Մրցանակաբաշխութիւն:

ՃԱԶ-ԲԱՆՏ, ՊԱՐ, ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ Մուտք 5 ֆր.:

Անձրեւի դէմ պաշտպանողական միջոց:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ.— Թօպիւս Օփէրայէն կամ Ժուէյէն 21 A, երկաթուղի կառ տը լ'Էսթէն կարկանի գիծը, իջնել Րէնսի-Բավիյօն:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Պրուսա-Սէօլէօզի «Արեւելք» Վերաշինաց Հայր. Միութեան Փարիզի եւ շրջանի Մասնաճիւղին կողմէ

Այսօր, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

Robinsonի օդասուն անտառին մէջ, Grands Arbres, Maison Fiquet

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Danse claquette par M. JAQUET, Fantaisie par LAMANIÈRE & Cie.

Թանկօի մրցում: Առաջին հանդիսացող զոյգին այրը կը ստանայ մէկ զոյգ կօշիկ, իսկ կինը ռօպ մը: Ներկաները պիտի շարժանկարուին Պ. Մելիքեանի կողմէ: Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

Հրաւիրուած են օտարներ:

JAZZ AUDISIO, արեւելեան եւ հայկական նուագ:

ՃՈԽ ԵՒ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ:

Տախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆր.:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑ.— փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՊԱՆԵԷԼ-ՔԱՇԱՆԻ Յառաջդիմասէր Միութիւնը տարեկան ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր երկսեռ անդամները, 1 Օգոստ. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, դպրոցի սրահին մէջ: Օրակարգ՝ տարեկան զեկոյց եւ հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ երգիծաթերթ՝ «Մ Ե Ղ Ո Ւ»

Փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցրուիչ Պ. Ա Ւ Ե Տ Ի Ս Ն է:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Նոր հասցէ՝ **D. Bagdassarian**
10 Rue des Platrières
Montreuil (Seine)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՅՈՒԼԻՍ

MARDI 28 JUILLET 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3176

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԼԽՈՒՆ ԶԱՐԿԻՆ, ԴԱՆԱԿ ՄԸՆ ԱԼ ՍՐՏԻՆ

Քիչ անդին պիտի կարդաք տեղեկութիւններ՝ Աղասի Խանջեանի անձնասպանութեան մասին,— երկու պաշտօնական զեկոյցներ եւ Երեւանէն հասած ուղեւորի մը պատմութիւնը:

Իբրեւ լրացուցիչ տեղեկութիւն, աւելցնենք որ «Խ. Հայաստան» յուլիս 12ի թիւին մէջ 5 - 6 տողով կը ծանուցանէ թաղման համար եղած կարգադրութիւնը: Իսկ Խանջեանի կեանքն ու գործը ամփոփեր են 40 - 45 տողի մէջ, կարելի եղածին չափ կարճ կապելով: Զոր «թուումն մասանց» մը, ինչպէս որ եւ է օրացոյցի կամ հանրագիտակի մէջ:

Այսպէս, ուրեմն, երէկուան կուռքը, Ստալինի աչքին լոյսը անձնասպան եղաւ, եւ իր վրայ լացող մը իսկ չունեցաւ: Գոնէ պաշտօնապէս:

Կրկին եւ կրկին կարդացէք երկու պաշտօնական զեկոյցները,— մէկը՝ յանուն կուսակցութեան Անդրկովկասի Երկրային կոմիտէին, միւսը՝ Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէին: Ոչ մէկ արտայայտութիւն համակրանքի: Ոչ իսկ «ցաւով յայտնում ենք»:

Ընդհակառակն, կոպիտ եւ հանդիսաւոր դատապարտութիւն մը, ուր անձնասպանութիւնը կը համարուի «փոքրոգութեան արտայայտութիւն», եւ անգամ մըն ալ կը չեշտուին զոհին յանցանքները:

Նոյն իսկ տարբերութիւն չկայ երկու զեկոյցներուն միջեւ: Երկուքն ալ կը բխին նոյն թխածոյ կաղապարէն, որուն առաջին եւ համառօտ նմոյշը հաղորդած էին Մոսկուայի երկու պաշտօնաթերթերը, «Փրաւտա» եւ «Իզվեստիա», հեռագրական գործակալութեան միջոցաւ, միեւնոյն օրը,— 12 յուլիս:

Տարրական տրամաբանութիւնը կ'ըսէր թէ՝ գոնէ Հայաստանի մէջ բան մը, բառ մը աւելի կը գրեն, իբրեւ համակրանք զոհի մը յիշատակին ...:

Եւ երկու զեկոյցներուն մէջ ալ, նոյն գունեղ ակնարկը՝ Խանջեանի հիւանդութեան մասին,— ծանր տեսակի տուբերկուլեօզ (հիւծախտ):

Մէկ խօսքով, գլուխը կերան, ահա դանակ մըն ալ սրտին կը մխեն, որպէսզի ամենակալ Ստալինի ջիղերը որ եւ է անհանգստութիւն չկրեն:

Եւ հիմա կարգը եկած է մունետիկներուն, քամնելի խեղկատակութիւնը տարածելու համար գաղութէ գաղութ եւ բերնէ բերան, «ի բուժումն գայթակղեալ մտաց»:

Կարդացէք միւս «լուսաբանութիւն»ն ալ,— այն ինչ որ պատմեր են «Փըթի Ժուռնալ»ի բեմէն, եւ եթէ կրնաք զսպեցէք ձեր վրդովումը:

×

— Բայց դուք մինչեւ այսօր անխնայ կը քննադատէիք Աղասի Խանջեանի վարած քաղաքականութիւնը: Ձեր միւս պաշտօնակիցները շատ աւելի յառաջ գացած էին:

— Ոչ մէկ փոփոխութիւն մեր դիրքին մէջ: Մենք եղած ենք ընդդիմադիր՝ Խանջեանի եւ միւս Խանջեաններու վարած քաղաքականութեան, հարցերը քննելով հայրենիքի հիմնական շահերուն տեսակէտէն: Ամէնէն կծու քննադատութեանց առեն ալ, իրողութիւններ պարզուած են, որոնց փոխարէն լուտանքներ միայն լսած ենք ենթականերէն, իսկ անոնց գլխուն վերեւ ալ՝ աժեմչաժեմ փառաբանութիւններ, ինքնակոչ «Հայաստանասէր»ներու կողմէ:

Արդ, այսօր կը գտնուինք եղերական դէպքի մը առջեւ,— Աղասի Խանջեան անձնասպան: Այն ալ՝ չափազանց խորհրդաւոր պարագաներու մէջ, որոնք չեն լուսաբանուիր ոչ երկու խայտառակ զեկոյցներով, ոչ ալ անոնց վրայ չափուած քնարեր պատմութիւններով:

Որո՞ւ կ'իյնար լուսաբանել այս ողբերգութիւնը: Եթէ Դաշնակցականները «քաղաքական դրամագլուխ» կը փնտռեն Խանջեանի անձնասպանութեան մէջ, իրենք, զոհին ընկերներն ու հովանաւորեալները, բոլոր տեսակի «Հայաստանասէր»ներն ու միւսները ինչո՞ւ մարդկային պարտականութիւն չեն սեպեր հարցնել — պրպտել եւ երեւան հանել ամբողջ իրականութիւնը: Եւ ինչո՞ւ չեն փորձեր գոնէ վրդովումի արտայայտութիւն մը, որ նոյնքան տարրական պարտականութիւն մըն է:

Դաշնակցութիւնը պէտք չունէր սպասելու Աղասի Խանջեանի անձնասպանութեան, անգամ մը եւս ցնցելու համար քնացողներն ու սորուկները: Եւ այդպիսի բան ալ չի մաղթեր ո եւ է մէկուն:

Բայց, տեսէք անբանացման խորութիւնը,— Երիտասարդ ղեկավար մը անձնասպան կ'ըլլայ այնքան եղերական պարագաներու տակ, Հայաստանի կացութեան ամէնէն փափուկ մէկ շրջանին, խորհրդային նոր սահմանադրութեան քննութեան առեն, Մոսկուայէն վերադառնալէ անմիջապէս վերջը,— եւ մարդիկ հէքեաթ կը պատմեն: Ու ոչ միայն գրի կ'առնեն հէքեաթը, այլ թոյն ու աղը կը ցանեն նորաբաց գերեզմանին վրայ, փոխանակ երկու տաք խօսքի եւ փունջ մը ծաղիկի ...

Եւ տեսէք ողբերգութիւնը,— «Թշնամիները» կը փորձեն եղերական դէպքը վերլուծել ի նպաստ Խանջեանի, անոր յուսահատական արարքին մէջ տեսնելով զզջում եւ վերջին ճիգ մը՝ Հայաստանի սահմաններու բարելաւման համար,— իսկ «բարեկամները» գուհկօրէն կը պղծեն զոհին յիշատակը, ամէն ինչ վերագրելով «փոքրոգութեան», վախկոտութեան եւ ... «տուբերկուլէօզ»ի:

Ա՞յս է որ կը կոչուի յեղափոխական գիտակցութիւն,— քուրջի մը պէս նետել մեռել մը, որ ինքզինքը պաշտպանելու միջոց չունի, մինչ երէկ իրար կը հրմշտկէին, անոր ոտքերը լզելու համար:

Մենք չպիտի մաղթէինք որ ո եւ է թշնամի հասնէր այդ օրուան:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

Ո՞Վ ՊԻՏԻ ՅԱՂԹԷ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ԿԱՏԱՂՕՐԷՆ

Ֆրանսա որոշեց զէնք չտալ

Կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին Սպանիոյ մէջ, մասնաւորապէս Մատրիտի շուրջը: Ամէն օր եւ ամէն ժամ հակասական լուրեր կը հասնին, յաղթանակներ վերագրելով կառավարութեան կամ ապստամբներուն: Զօր. Մոլա միշտ կը սպառնայ մայրաքաղաքին, պաշարելու եւ սովի մատնելու համար զայն: Վերջին լուրերու համաձայն, ապստամբները պարտութիւն մը կրած են, կորսնցնելով կարեւոր դիրք մը որ կ'ապահովէ Մատրիտի պարենաւորումը: Բայց եւ այնպէս կռիւները մոլեգնօրէն կը շարունակուին քաղաքին հիւսիսակողմի լեռներուն մէջ: Կառավարութիւնը զեկոյցը կ'ըսէ թէ իր ձեռքն անցած են Մատրիտի հիւսիսային երեք բլուրները, որ կ'իշխեն քաղաքին վրայ: Իրագեկներու կարծիքով, ըմբոստները առնուազն մէկ ամիս պիտի կռուին, խորտակելու համար կառավարական զօրքին դիմադրութիւնը: Մատրիտի շրջակայ դիրքերը շատ ամուր են, եւ ապստամբները կը նախընտրեն պաշարել քաղաքը, փոխանակ գրոհ տալու եւ ահաւոր ճակատամարտի մը բռնուելու:

Կատաղի կռիւներ կը մղուին նաեւ պատմական քաղաքի մը, Ալքազարի մէջ, որ կեդրոնն է միապետութեան, աւատականութեան եւ կաթոլիկութեան: Հազարաւոր ապստամբներ կեդրոնացած են այստեղ, մէջն ըլլալով Թոլէտոյի կառավարիչը, 450 պահակներ, 70 սպաներ եւ Թոլէտոյի զինուորական ակադեմիային բոլոր մարզիչները, քանի մը հարիւր քահանաներ եւ մայրապետներ: Այս բոլորը դիրք բռնած են Ալքազարի պարիսպներուն մէջ որոնք անառիկ կը համարուին, եթէ սակայն օդանաւային յարձակումներ չկատարուին: Իսկ դղեակին շուրջը դիրք բռնած են կարմիր զինուորներ, իրենց հրացաններն ու թնդանօթները ուղղած ամրութեանց դէմ: Կառավարական օդանաւերը շարունակ թռուցիկներ կը ձգեն, անձնատուութեան հրաւիրելով ապստամբները, բայց այս վերջինները կը շարունակեն դիմադրել, յուսալով թէ Մատրիտը պիտի իյնայ եւ իրենք պիտի փրկուին: Կը վախցուի որ ահռելի ջարդ մը պատահի, եթէ ապստամբները անձնատուր չըլլան, որովհետեւ կառավարութիւնը պէտք ունի պաշարող զօրքին եւ կրնայ ղայրանալ եւ քաղաքը թնդանօթի բռնել տալ:

*** Մատրիտի մէջ վաշտ մը կազմուած է միայն կիներէ, որոնց մէջ կը գտնուին հանրապետականներ, ընկերվարականներ եւ անիշխանականներ:

Կառավարութիւնը հրամայեց բանալ սրճարաններն ու թատրոնները, եւ ձերբակալութիւններ չկատարել, եթէ անցորդներու թուղթերը կանոնաւոր են:

Կառավարական թերթերը կը հաղորդեն թէ շատ ծանր կացութեան մը մատնուած է Զօր. Քապանէլլաս, ապստամբներու ժամանակաւոր կառավարութեան նախագահը:

Ապստամբները զինուորական դիկտատուրա հռչակեցին Փանփէլունի քաղաքին մէջ, վերահաստատելով խաչելութեան խորհրդանշանները եւ նախկին դրօշը՝ դպրոցներու մէջ: Այս դիկտատուրան պաշտօնական յարաբերութիւններ պիտի վարէ օտար պետութեանց հետ:

Կռիւները առ այժմ դադրած են Պարսելոնայի մէջ, ուր ահռելի ջարդ մը տեղի ունեցած էր անցեալ շաբթու: Քաթալոնիոյ նահանգապետութիւնը որոշեց անմիջապէս գործադրել ընկերային օրէնքները, հաստատելով շաբաթական 40 ժամ աշխատանք եւ 15 առ հարիւր յաւելում թոշակներու:

Ապստամբները մարոքեան զինուորներ կը ղրկեն Սպանիա, զօրացնելու համար իրենց ճակատը: Լուրի մը համաձայն, կառավարութիւնը յուսահատելով Մատրիտի փրկութենէն, իր աչքերն ուղղած է Սան Սէպասթիանոյի վրայ, ի հարկին փախչելու համար: Սարակոսա պաշարուած է:

Ի՞նչպէս լուծուեցաւ զէնքերու խնդիրը

Դահլիճը արտակարգ նիստ մը գումարեց շաբաթ իրիկուն, Էլիզէի պալատին մէջ, քննելու համար Սպանիոյ կողմէ եղած ապսպրանքներու խնդիրը: Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ 20 օդանաւեր պիտի ղրկուէին, ինչպէս եւ ուրիշ զէնքեր: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց նիստէն վերջը զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կ'ըսէ թէ կառավարութիւնը միաձայնութեամբ որոշած է չմիջամտել Սպանիոյ ներքին պայքարներուն:

Հակառակ այս որոշման, երկու ազգայնական երեսփոխաններ որոշած են հարցապնդում ուղղել երեսփ. ժողովին մէջ, զէնքերու հայթայթման մասին: Խորհրդարանական խմբակցութիւն մըն ալ առանձին դիմում կատարեց Պ. Տալատիէի, բայց զինուորական նախարարը պատասխանեց թէ բան մը չի կրնար ըսել, որով պատուիրակութիւնը ուղղակի վարչապետին գնաց:

Նախարարական խորհուրդին մէջ, զէնք ճարելու տեսակէտին յատկապէս ընդդիմացան վարչապետը, արտաքին, զինուորական եւ ներքին նախարարները, բայց ընդդիմադիրները գոհ չեն եւ կը կարծեն թէ զէնք պիտի հայթայթուի մասնաւոր ընկերութեանց կողմէ, իսկ Ռըմոյի միջոցաւ ալ՝ ըմբոստներուն, որպէսզի կառավարութիւնը պատասխանատու չհամարուի:

*** Շաբաթ օր սպանիական օդանաւ մը իջաւ Պուրժէի կայանը, բերելով՝ 144,000 անգլ. ոսկիի գումար մը (18,865,000 ֆրանք), յանձնելի Պանք տը Ֆրանսի: Այս թանկագին բեռը բերած էին վեց պաշտօնատարներ, որոնք մերժեցին որ եւ է յայտարարութիւն ընել, բայց կասկած չկայ թէ գումարը յատկացուած է զէնքերու գնման:

*** «Տէպա» կը գրէ թէ 20 օդանաւեր ղրկելու գործը սարքած էր օդանաւային նախարարը, Պ. Քօ, եւ թէ ապսպրանքը կեդրոնացած էր Էթամփի մէջ, անմիջապէս Սպանիա ղրկուելու համար, բայց վարչապետը խանգարեց: Միեւնոյն առեն ռումբեր ճամբայ հանուած էին դէպի նաւահանգիստ մը: Ուրիշ երկու թերթեր ալ կը գրեն թէ հինգ վակոն թնդանօթ եւ ռազմանիւթ կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն Պուրժի մէջ, Պոտօ ղրկուելու համար:

*** Հռոմի սպանիական դեսպանատան զինուորական եւ նաւային կցորդները ազգային շարժման միանալով, հրաժարեցան իրենց պաշտօններէն: Հրաժարեցան նաեւ Պրիւքսէլի դեսպանատան գործակատարը եւ Լիզպոնայի հիւպատոսը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԲԱՑԱՏՐԵՆ ԽԱՆՋԵԱՆԻ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Թիֆլիզի եւ Երեւանի վարկաբեկիչ զեկոյցները

«Խ. Հայաստան»ի յուլիս 11ի թիւին մէջ հրատարակուած են հետեւեալ երկու պաշտօնական զեկոյցները.—

1.— «Համ. Կ. (բ) Կ. Անդրերկոմը յայտնում է Հայաստանի Կ. (բ) Կ. կենտկոմի քարտուղար ընկեր Խանջյանի մահը, որ տեղի ունեցավ 1936 թվականի յուլիս 9ին, ինքնասպանության ակտի հետեւանքով:

Ինքնասպանության ակտը դիտելով որպէս փոքրոգության արտայայտություն, որն անվայել է մանավանդ կուսակցական կազմակերպության ղեկավարի համար, Համ. Կ. (բ) Կ. Անդրերկոմն անհրաժեշտ է համարում յայտնել կուսակցության անդամներին, որ ընկեր Խանջյանը վերջին ժամանակներս իր աշխատանքի մէջ մի շարք քաղաքական սխալներ էր թոյլ տուել, որոնք արտայայտուել էին նացիոնալիստական ու հակայեղափոխական - տրոցկիստական տարրերի մերկացման գործում բաւարար զգաստություն չցուցաբերելու մէջ:

Գիտակցելով այդ սխալները, ընկեր Խանջյանը քաջություն չունեցավ գործնականում բոլշեւիկօրէն ուղղելու դրանք եւ դիմեց ինքնասպանության:

Ընկեր Խանջյանի ընդհանուր վիճակը սաստկանում էր նաեւ նրա տեւական հիւանդութեամբ, ծանր տեսակի տուբերկուլէօզով:

2.— «Հայաստանի Կ. (բ) Կ. կենտկոմը յայտնում է Հայաստանի Կ. (բ) կենտկոմի քարտուղար ընկեր Խանջյանի մահը, որ տեղի ունեցավ 1936 թվականի յուլիսի 9ին, ինքնասպանության ակտի հետեւանքով:

Ինքնասպանության ակտով ընկեր Խանջյանը հանդէս բերեց, մանավանդ կուսակցական կազմակերպության ղեկավարի համար անվայել փոքրոգություն:

Վերջին ժամանակներս իր աշխատանքի մէջ թոյլ տալով մի շարք քաղաքական սխալներ, որոնք արտայայտուեցին նացիոնալիստական ու հակայեղափոխական տրոցկիստական տարրերի մերկացման գործում բաւարար զգաստություն չցուցաբերելու մէջ, ընկեր Խանջյանը թէեւ գիտակցեց այդ սխալները, ակայն քաջություն չունեցավ գործնականում բոլշեւիկօրէն ուղղելու դրանք:

Ընկեր Խանջյանի ընդհանուր վիճակը սաստկանում էր նաեւ նրա տեւական հիւանդութեամբ, ծանր տեսակի տուբերկուլէօզով:

ԱՅԼ ԱՌԱԿ ԼՈՒՐԵՐ...

Հօկը շաբաթ գիշեր ժողով մը սարքած էր «Փըթի Ժուռնալ»ի մէջ, լսելու համար Ամերիկայի «Բանուոր» թերթին երկու խմբագիրները, Քէօսէեան եւ Բարեջանեան, որոնք Երեւանէն կուգան: Սրահին կէսը հազիւ լեցուած էր: Երբ ճառերը վերջացան եւ կարգը Խանջեանի անձնասպանութեան եկաւ, արդէն կէս գիշեր էր: Բայց ներկաները անհամբեր կը սպասէին եղերական դէպքին լուսաբանութեան, որ սակայն ձգեց անորոշ տպաւորութիւն: Ահաւասիկ, բառ առ բառ, Քէօսէեանի զեկուցման հիմնական կէտերը՝ Խանջեանի անձնասպանութեան մասին.

— «Պէտք ըսեմ, որ ընկ. Խանջեանի մահը մեծ վիշտ է պատճառած Հայաստանի ղեկավարութեան: Դժբախտաբար, ընկ. Խանջեան անձնասպանութեան արարքով ստուերի տակ կը ձգէ իր փառաւոր անցեալը:

Մեր Երեւան հասնելէն երեք օր վերջը այցելեցինք իրեն, իր սեփական տունին մէջ: Ֆիզիքապէս շատ տկար էր, սրտի թուլութիւնը եւ շնչարգելութիւնը շատ կը նեղէին զինքը, անվերջ քովի բաժակէն ջուր կը խմէր: Մենք շատ կը ստիպէինք որ շատ չխօսի եւ կ'ուզէինք շուտ մեկնիլ: Սակայն ինքը կ'արգիլէր եւ մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտար դէպի գաղթահայ կեանքը:

Ամիս մը վերջը մեկնեցաւ Մոսկուա, մասնակցելու Կեդր. Կոմիտէի լիագումար նիստին: Մօտ 15 օր վերջը վերադարձաւ այնտեղէն եւ Երեւանի մէջ մէկ կարեւոր ժողովի — ոչ պաշտօնական, որուն ես ալ մասնակցեցայ — մօտ 2 — 2ուկէս ժամ տեւող զեկուցում տուաւ: Ինքզինքը շատ տկար կը զգար եւ անվերջ ջուր կը խմէր: Մանրամասնութիւններ չեմ կրնար հաղորդել: Միայն պիտի ըսեմ, որ այդ ժողովին մէջ ընկ. Խանջեան խօսեցաւ ներքին թշնամիներու եւ տրոցկիականներու մասին: Յայտարարեց, որ չափէն աւելի ինքնավստահ ըլլալով, բաւարար ուշադրութիւն չէր դարձուցեր տրոցկիականներու վրայ, որոնք ներս մտնելով շարք մը հիմնարկներէ, վնասարարութեամբ կը զբաղէին: Ընկ. Խանջեան ընդունեց, որ ինք իբրեւ կուսակցութեան քարտուղար պատասխանատու է այդ բանին համար եւ ինքզինքը յանցաւոր կը զգայ:

Երկու շաբաթ վերջ իրեն հանդիպեցանք Լէնինականի մէջ եւ մեր միջեւ պարզ, սովորական խօսակցութիւն եղաւ: Վերջին անգամ տեսնուեցանք ընկ. Խանջեանի հետ անձնասպանութենէն երեք օր առաջ եւ խօսեցանք մօտ հինգ ժամ:

Ընկ. Խանջեանը հետեւեալն ըսաւ.

— «Դաշնակցական դիակոյտները կրնան Անդրկովկասի փետէրասիոնի լուծումը մեկնաբանել իրենց ուզած ձեւով, Դաշնակցական կորսուած դատը շահելու համար: Գաղութներուն յայտնեցէք, որ Անդրկովկասի փետէրասիոնը իր գոյութեան ընթացքին այնքան խոշոր դեր է կատարած եւ եղբայրական այնպիսի հզօր կապերով է կապած անդրկովկասեան ժողովուրդները, որ ոչ Դաշնակները, ոչ մուսավաթականները եւ ոչ ալ մենշեւիկները չեն կրնար խզել այդ կապը »:

Այս անգամ ալ ընկ. Խանջեան կրկնեց, թէ ինքը սխալներ է ունեցած:

«Ընկ. Խանջեանի դէմ որ եւ է հալածանք չէ եղած: Ընդհակառակն, ան շատ սիրուած էր թէ Անդրկովկասի ղեկավարութեան, թէ Մոսկուայի Կեդր. Կոմիտէի եւ թէ նոյն ինքը Ստալինի կողմէ: Իր սխալներու մասին իրեն դիտողութիւն է եղած շատ մեղմ եւ ընկերական ձեւով: Սակայն, տկարութեան հետեւանքով իր մէջը անհանդուրժողականութիւն էր յառաջ եկած եւ ատով պէտք է բացատրել անձնասպանութիւնը:

«Եթէ Խանջեանի անձնասպանութեան շուրջ հոն մեծ բան չեն ստեղծեր, պատճառն այն է, որ պայմանները փոխուած են եւ իր անձնասպանութեան արարքով նիւթ մատակարարեց թշնամիներուն՝ Անդրկովկասի ներքին սահմաններու շուրջ»:

Ուրիշ քանի մը «լուսաբանութիւններ» ալ վաղուան թիւով, լրացնելու համար պատկերը:

ԿԱՐՄԻՐ ԳԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Խորհրդային նոր սահմանադրութեան 13րդ յօդուածով լուծուած կը յայտարարուի Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնը եւ Վրաստան, Հայաստան ու Ազրբէջան իբրեւ համազօր անդամներ մաս պիտի կազմեն Խորհ. Միութեան:

Ինչպէս նախորդ յօդուածի մէջ մատնանշեցինք, համայնավար կուսակցութեան ազգային քաղաքականութեան հիմնական սկզբունքը այն է որ նախկին Ռուսաստանի դերիշխանութեան տակ գտնուող ժողովուրդներուն կը վերապահուի «յօժարակամ միանալու կամ անջատուելու» իրաւունքը: Այս կէտը հաստատուած է թէ այլազգի ժողովուրդներուն ուղղուած հրովարտակին եւ թէ սահմանադրութեան հիմնական օրէնքներուն մէջ: Սակայն, ճիշդ այս սկզբունքն է, որ երբեք չէ գործադրուած եւ սահմանադրութեան համապատասխան յօդուածը մնացած է միայն իբրեւ գեղեցիկ սկզբունք մը: Ասոր ամէնէն փայլուն ապացոյցը Անդրկովկասեան հանրապետութիւններու պարագան է:

Անդրկովկասի հանրապետութիւններու միացման առաջարկը եկած է ոչ թէ այդ երկիրներու ժողովուրդներու կողմէ, այլ յղացումն է եղած Լէնինի եւ Ստալինի: Վրաստանի խորհրդայնացումէն վերջ, 1921 ապրիլ 9ին, Լէնին հետեւեալ հրահանգը կուտայ Անդրկովկասի այն ատենուան տէր ու տնօրէն Օրջոնիկիձէին. — «Ստիպողաբար կը պահանջեմ ստեղծել տնտեսական մէկ մարմին ամբողջ Անդրկովկասի համար»: Ապրիլ 14ին Լէնին՝ Միխանիկեանի միջոցաւ հայ, վրացի եւ ազրբէջանցի համայնավարներուն կը յղէ իր պատմական նամակը, որուն մէջ նորէն կը պնդէ Անդրկովկասի ամբողջական միութեան պահանջը:

Անդրկովկասի համայնավարները, մանաւորապէս Վրացիները, յամառ դիմադրութիւն ցոյց կուտան Մոսկուայի պահանջին, գտնելով անհրաժեշտ Վրաստանի, Հայաստանի եւ Ազրբէջանի անկախ գոյութիւնը: Այս ընդդիմութեան հետեւանքով, նոյն տարուան յուլիսին Թիֆլիզ կ'ուղեւորուի Ստալին եւ տեղւոյն վրայ կը պարտադրէ իրենց որոշումը: Ստալինի պարտադրանքն ալ չօգներ: Վրաստան, որու կառավարութիւնը եւ Կ. Կոմիտէն կը գտնուէր դժգոհներու ձեռքը, ուժգնօրէն ընդդիմացաւ: Ռուսաստանի Համ. Կուս. Կեդր. Կոմիտէն Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւն կազմելու մասին երեք անգամ որոշում կուտայ եւ այդ նպատակով Անդրկովկաս կ'ուղարկէ երկու յանձնախումբ՝ Կամենեւի եւ Ջերժինսկիի գլխաւորութեամբ: Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան հարցը կը քննուի նոյն իսկ Պոլիտ-Բիւրոյի մէջ եւ դրական լուծում կը ստանայ Լէնինի, Ստալինի, Թրոցկիի, Կամենեւի եւ Մոլոտովի քուէներով: Վերջ ի վերջոյ Մոսկուան կը յաջողի ընդունիլ տալ իր որոշումը եւ 1922 մարտ 12ին Թիֆլիզ գումարուած հանրապետական կեդրոնական գործադիր կոմիտէներու ընդհ. ժողովը կ'որոշէ հիմնել «Անդրկովկասի ընկերվարական խորհ. հանրապետութիւններու դաշնակցային Միութիւն», իբրեւ կեդրոնական մարմին ունենալով Անդրկովկասի Միութենական Խորհուրդը (կազմուած Վրաստանի, Հայաստանի եւ Ազրբէջանի ներկայացուցիչներէ):

Վրաստանի Կոմ. Կուս. Կեդր. Կոմիտէն 1922 սեպտ. 5ին հանած յատուկ բանաձեւով մը կը բողոքէ մարտ 12ի որոշումին դէմ, պահանջելով պահպանել իրենց հայրենիքի «անկախութեան բոլոր յատկանիշերը»: Իրենց պահանջը յարգել տալու համար, վրաց համայնավարները Մոսկուա կ'ուղարկեն մասնաւոր պատգամաւորութիւն մը՝ Բուդու Մդիվանիի գլխաւորութեամբ: Մոսկուայի Կեդր. Կոմիտէն հարցը նորէն քննելով, միաձայնութեամբ կը հաստատէ «Անդրկովկասեան դաշնակցութիւն կազմելու եւ զայն Ռուսաստանին միացնելու ծրագիրը»: Այդ կրկնակի որոշումէն վերջն ալ Վրացիները բողոքի հեռագիր մը ուղարկեցին Լէնինի, ուր կը գանգատէին «անկախութեան ջնջումին եւ Օրջոնիկիձէի արարքներուն դէմ»: Լէնին զայրացած պատասխանեց, թէ «տարակարծութիւնները արդէն հարթուած են» եւ թէ վճռապէս կը դատապարտէ «Օրջոնիկիձէի հասցէին ուղղուած հայհոյանքները»: Մէկուկէս տարիէն աւելի տեւող պայքարը օգուտ չունեցաւ եւ 1922 դեկտ. 13ին կազմուեցաւ Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնը:

Այս բոլորը ցոյց կուտան, որ Մոսկուան անտեսած է «ժողովուրդներու յօժար կամքը» արտայայտելու սկզբունքը եւ անդրկովկասեան դաշնակցութիւնը կազմուած է հակառակ Վրաստանի եւ որոշ չափով ալ Ազրբէջանի կամքին (հոս կ'ընդդիմանար Նարիմանովի խմբակը):

Նոյն ձեւով ալ լուծուեցաւ Անդրկովկասի Դաշնակցութիւնը:

Գոնէ մեզ յայտնի չէ, թէ Անդրկովկասի հանրապետութիւններէն որեւէ մէկը բաղձանք յայտնած ըլլայ լուծելու Անդրկ. Դաշնակցութիւնը: Իսկ չէ՞ որ Անդրկ. Դաշնակցութեան սահմանադրութիւնը մասնաւոր յօդուածով մը կը հաստատէր, թէ Անդրկ. Դաշնակցութիւնը կը կազմուի կամաւոր միացումով եւ ամէն հանրապետութիւն յօժար կամքով կրնայ անջատուիլ: Անդրկ. Դաշնակցութենէն անջատուելու յօժար կամք չեն արտայայտած ոչ Վրաստանը, ոչ Հայաստանը եւ ոչ ալ Ազրբէջանը: Այդ մասին լռութիւն կը պահեն Անդրկ. Դաշնակցութեան լուծման նուիրուած իրենց յօդուածներուն մէջ թէ Բերիան («Պրաւտա», յունիս 12) եւ թէ Մուսաբէկով («Իզվեստիա», յունիս 29): Անկախ այն բանէն թէ Անդրկ. Դաշնակցութեան լուծումը որքան նպաստաւոր կամ աննպաստ է Անդրկ. ժողովուրդներու համար, անվիճելի փաստ է, որ այդ որոշումը տուած է Մոսկուան՝ առանց Վրաստանի, Հայաստանի եւ Ազրբէջանի կողմէ եղած առաջարկի: Հետեւաբար «յօժարակամ միանալու եւ անջատուելու» սկզբունքը չէ իրագործուած կեանքի մէջ:

Ուշադրութեան արժանի կէտ մըն է այն պարագան, որ Անդրկ. Դաշնակցութեան կազմութեան ատեն Հայաստանի համայնավարները ոչ միայն ընդդիմութիւն չեն ցոյց տուած, այլ եւ խանդավառութեամբ ընդունած են Մոսկուայի որոշումը: Ինչո՞վ բացատրել այս երեւոյթը:

1932ին հանդիսաւոր կերպով տօնուեցաւ Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան հաստատման տասնամեակը: Այդ առթիւ անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէի այն շրջանի քարտուղար Օրախելաշվիլին «Զարեա Վոստոկա»ի 1932ի փետր. 29ի թիւին մէջ գրած յօդուածով կը յայտնէր թէ Անդրկովկասի խորհրդայնացումէն վերջ Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ազրբէջանի համայնավարները իրարու հետ ամէնայոյզ բանակցութիւններ են վարած՝ սահմանային վէճերը եւ ուրիշ բազմաթիւ վիճելի հարցեր լուծելու համար: «Սահմանագծման հարցերը — կը գրէր Օրախելաշվիլի — նիւթ կազմեցին խորհրդային Վրաստանի, Հայաստանի եւ Ազրբէջանի պաշտօնական ներկայացուցիչներու մասնաւոր «խորհրդաժողովին» մէջ, զոր ազգային-անջատականները կը փորձէին վարել դիւանագիտական խաղերու բովանդակ ծիսակատարութեամբ: Ի հարկէ, անոնք չկրցան յանգիլ հարցի ուղիղ լուծման, եւ միայն կուսակցական ղեկավար մարմիններու միջամտութիւնը վերջ տուաւ այդ «բախումին», ինչպէս եւ յետագայ «բախումներուն»:

Անդրերկոմի քարտուղարի այս վկայութիւնը ցոյց կուտայ, որ մինչեւ Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան կազմութիւնը ներքին սահմանային վէճերը գլխաւոր նիւթեր եղած են հայ, վրացի եւ ազրբէջանցի համայնավարներու բանակցութեանց ընթացքին: Անշուշտ, հայ համայնավարները կը զգային իրենց անզօրութիւնը ի նպաստ Հայաստանի կարգադրելու Ղարաբաղի եւ Ախալքալաքի, Բորչալուի եւ Նախիջեւանի խնդիրները: Անոնք իրենց դէմ ունէին վրաց-ազրբէջանեան միացեալ ճակատը: Կը մնար ապաւինիլ Մոսկուայի հեղինակութեան եւ, թերեւս, կազմուելով Անդրկովկասի Դաշնակցութիւնը, յետագային հնարաւոր դառնար սրբագրել սահմանային անարդար բաժանումները: Գաղտնի այդ յոյսերն ունենալով, անոնք խանդավառուեցան Անդրկ. Դաշնակցութեան գաղափարով:

Ինչո՞վ է հիմնաւորուած մեր այս ենթադրութիւնը:

1928—29ին մէջտեղ հանուեցաւ Անդրկովկասի շրջանացման հարցը՝ Անդրկովկասը վարչական նոր վերաբաժանումի ենթարկելու ծրագիր: Համաձայն խորհուրդներու 5րդ համագումարի կողմէ հաստատուած ծրագրի, Վրաստանի սահմաններու մէջ կը մնային Արխալցխան, Աջարիստանը եւ Հարաւ. Օսեթիան, իսկ Ախալքալաքի գաւառը կը վերացուէր՝ միացուելով Ախալցխային (կեդրոն ունենալով Ախալցխա քաղաքը):

Ազրբէջանի սահմաններուն մէջ կը մնար Նախիջեւանը, իսկ Հայկական Ղարաբաղը ինքնավար սկզբունքով կը մտցուէր ադրբէջանեան Ղարաբաղի շրջանին մէջ:

Ճիշդ Անդրկովկասի շրջանացման ծրագրի քննութեան ատենն էր, որ հայ համայնավարները ազգային թեքում երեւան բերին եւ մեղադրուեցան իբրեւ Ղարաբաղի, Ախալքալաքի եւ Նախիջեւանի շրջանները Հայաստանին միացնելու խնդիրը յարուցանող: Այդպիսի մեղադրանքներու հետեւանքով էր, որ քշուեցան Լուկաշինը եւ լուծուեցաւ Աշոտ Յովհաննիսեանի գլխաւորած Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէն եւ պաշտօնանկ եղաւ Ղարաբաղի նախագահ Արմենակ Ղարագէօզեանը՝ իր համախոհներով միասին:

Այսպիսով ի դերեւ կ'ելլեն հայ համայնավարներու տարիներու ընթացքին փայփայած յոյսերը՝ Անդրկովկասի Դաշնակցութեան միջոցով կարգադրելու սահմանային վէճերը: Այդ ատեն Վրացի եւ Ազրբէջանցի համայնավարները կ'իշխէին Թիֆլիսի մէջ եւ հայ համայնավարներու բողոքը մնաց «ձայն բարբառոյ յանապատի»...

Վաղաժամ ենթադրութիւններ չենք ուզեր ընել. սակայն յատկանշական երեւոյթ մը չէ՞, որ Աղասի Խանջեանը անձնասպան կ'ըլլայ այն օրերուն, երբ քննութեան է դրուած խորհրդային նոր սահմանադրութեան նախագիծը, որուն մէջ վերջնապէս կը ճշդուին իւրաքանչիւր հանրապետութեան սահմանները...

Իսկ չէ՞ որ սահմանադրութեան նախագիծը անտեսած է հայ ժողովուրդի հողային արդար եւ տարրական պահանջները:

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՈՐԴԻԱԿԱՆ ԳԻՐ

Մուրատ - Ռափայէլ վարժարաններու առաջին դարադարձին առթիւ, իմ մտածումս կը դեգերի Վենետիկի եւ Փատովայի միջեւ, ու իբրեւ երբեմնի աշակերտ, կուզեմ տարիներով փայփայած խնդրանք մը ներկայացնել Մխիթարեանց աբբահօր:

Զորս տարիէ ի վեր Վենետիկի Միաբանութեան աստղերէն մին կը հանգչի Փատովայի մէջ, լուռ իր անդրաշխարհեան խոկումներուն մէջ եւ քարացած իր հոգիին աւերակներուն վրայ: Մահն իր արոյրէ պարիսպներն է զրահեր, ու ան որուն հոգին բարի էր մանուկի մը նման եւ որուն գրիչը տիեզերահռչակ արժէքներու մտածումին բեռը եւ զգացումին թեւարախումներն հայացուց անհաւասարելի վստահութեամբ՝ կը սպասէ այսօր աւելի քան երբեք իր միաբանակիցներուն եւ իր աշխարհի մէջ ցրուած մեծ թէ փոքր աշակերտներու զգացումներուն եւ խօսքին անվերապահ գեղեցկութեան:

Շիրիմները դոհ չեն կրնար ըլլալ եթէ չեն բարձրացած իրենց սիրած եւ երազած վայրին մէջ, ու խաչը ծանր է, գերյարգելի Հայր, եթէ մեռելին հոգին փոթորկած է անհանդարտութեան ալիքներով: Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարաններու առաջին դարադարձին առիթը չափազանց պերճիմաստ է, կարենալ գործադրելու համար ուշացած սրբազան պարտականութիւն մը: Պարտականութիւնը սիրոյ, յարգանքի եւ իսկական արժէքը արժանաւորապէս պատուելու իմացողութեան: Հայր Արսէն Ղազիկեան կը հանգչի Փատովայի մէջ: Այս անունը, ինչպէս ներկայի եւ անցեալի պատկառելի անուններ, ձեր անմահ միաբանութիւնը կուռքի մը պէս բարձրացուցին մեր ազգին իմացականութեան հորիզոնին վրայ:

Հայր Արսէն Ղազիկեան սիրեց Վենետիկն ու անոր լճակին մէջ բարձրացող ձեր եւ մեր Ս. Ղազար կղզին, ուր կեանքը անոյշ է աղօթքի նման ու աներկրային՝ ինչպէս հանդարտութիւնները ձիթենիներէն կախուած Պայրընական անուրջներու: Ան գրչի ազնուական աշխատութիւնը հասցուց մինչեւ մարմնական չարչարանքի: Այս խոնարհ քուրմը մեծ խաչելներու՝ իր Աստուծոյն պէս սիրեց իր ազգն ու լեզուն ու ես չեմ մոռցած երբեք անոր խօսքերուն խանդն ու ջերմութիւնը Ալիշանի շիրմին առջեւ, երբ հեռուն վերջալոյսը կը վազէր հորիզոնէ հորիզոն, ու երբ զանգերուն տարափը կը պատէր զմրուխտէ մթնոլորտի մը միապաղաղ լռութիւնը:

Այս բոլորը անցած են հիմա, գերյարգելի Հայր, ու Հայր Ա. Ղազիկեան չկայ այլ եւս ապրողներուս մէջ: Վենետիկի ձեր կղզեակին մէջ մեծերը յարգուած են միշտ մեր մահկանացուներուս մահուան հանդէպ ունեցած երկիւղածութեան նման, ու ձեր փոքր կղզին շա՛տ մեծ է իր ծոցին մէջ փոխադրել կարենալու համար մեր ազգին ամէնէն սիրելի զաւակներուն մէկուն դամբանը, որ ամէնէն առաջ պտուղն է ձեր Միաբանութեան ըստեղծագործ կարողութիւններուն:

Այս մօտալուտ դարադարձը, որ Վենետիկ կը կանչէ բազմաթիւ Հայրենակիցներ, անշուշտ մեծամասնութեամբ նախկին սաներ Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարաններուն՝ թող հաճոյքը ունենան տեսնելու գէթ տնօրինուելիք վայրը Հ. Ա. Ղազիկեանի աճիւնին:

Ես կը գրեմ ինչ որ երախտապարտ աշակերտի մը սիրտը կը թելադրէ իր ներշնչման պահերուն: Իմ սիրտս է որ խօսքերը կը դնէ իմ քնարիս լարերուն վրայ:

Շուրջ ամիսէ մը Վենետիկ պիտի լողայ երաժշտութեան եւ բանաստեղծութեան ոլորտներուն մէջ: Հովը համերգներ պիտի ցանէ ալիքներուն վրայ, ու հայ երգը պիտի գունաւորուի վերէն կաթող ամպէ երանգապնակներու մէջ:

Հեռուներէն հաւաքուած ներկաներուն մէջ չթողունք որ բացակայի Հ. Արսէն Ղազիկեան, ու տանք անոր ինչ որ պարտաւոր ենք երախտագիտութեան գծին վրայ: Ոչ ոք ինքզինք դերծ կրնայ զգալ այս երախտագիտութենէն:

Աւելի քան քառասուն տարիներ մեր գրական հորիզոնը եւրոպականացնող այս փաստակաւորը, այս նոր ժամանակներու մեր Բագրատունին, հիմա կ'իջնէ մեր բոլորիս մէջ, ու իր դէմքին անսահման քաղցրութեամբ ու իր նայուածքին յանկուցիչ իմաստութեամբ կ'ողողէ մեզ զգայնութեան մը թափով՝ զոր իմ երիտասարդ քերթողի հոգիս զգացած է միայն Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանին սրահներուն առջեւ:

Ահա իմ խնդրանքս եւ առաջարկս, գերյարգելի Հայր, որ կը ներկայացնեմ որդիական սրտի խոնարհութեամբ: Ու դուն, սիրելի վարդապետ, որ այս պահուս կը տաքցնես իմ հոգիս ինչպէս շողը կը տաքցնէ հեռացող մրմունջները հովիտներուն մէջ անբիծ լճակներու՝ սիրէ զիս միշտ ինչպէս ես քեզ սիրեցի, ու մեծցուր իմ հոգիս քու մեծ հոգիիդ տուներին տակ, ու չակէ լարերն իմ քնարին եթէ կեանքը խռովէ անհանդարտ հոգիս, ու երբ միտքս պղտորի իմ մտածումներուս մէջ:

Ու հիմա քնացիր դարձեալ, սիրելի վարդապետ, վասզի կը զգամ որ աճիւնիդ վրայ Ս. Ղազարու նոճիները կը ծռին արդէն, մինչ ձիթենիներ կ'օրօրեն նինջդ: Քնացիր, վարդապե՛տ, իրիկունը կ'իջնէ արդէն ու մոմերը կը վառին Ս. Ղազարի խորաններուն վրայ: Բայց դուն կը բարձրանաս հոգէն, հասակդ կը ցցես իրիկունին մէջ ու կը քալե՛ս սրուներուն մէջէն, կը ժպտիս անծանօթին որ կ'անցնի քովէդ, կը հրճուիս ծովուն դիմաց որ կ'ուռի, արեւուն դէմ՝ որ կը վառի ջուրերուն մէջ, մինչ դուն գլխահակ կը սկսիս մրմնջել քու օրուան վերջին աղօթքդ:

ՏՈՔԹ. ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՅ

Սիրելի Արազ.— Ունչ բառ մը ունինք, յատուկ, արմատ նշանակութեամբ, բոլորովին տարբեր ունչէ նմանաձայնէն (քիթ): Երբ ըսենք ընչովին, կը հասկնանք արմատէն, տակէն: Ովին կամ ովի մասնիկը գեղեցիկ բառերու եւ բացատրութիւններու ծնունդ է տուած: Այսպէս՝ գլխովին, ամբողջովին, խմբովին, բոլորովին, կամովին, քաղաքովին, մտովի կամ ընկերովի կամ ընկերովին, ամենեւին, հոգեւին: — ակի կամ կի մասնիկով՝ ուղղակի, թեթեւակի, շեշտակի, թուլակի, կողմնակի, յապաւակի (աչք բերան չնայելով): — Գին մասնիկ մը ունինք, արդարեւ թանկ, սիրուն, որ կերպ, ձեւ, փափկութիւն ունի իբրեւ իմաստ: Այսպէս՝ գորովագին, սրտագին, կաթոգին, արտասուագին, լալագին, ողբագին, կոծկոծագին, հեշտագին, տրտմագին, թախանձագին: Կայ նաեւ ցօղագին, որ կը նշանակէ շաղի պէս, ինչպէս հետեւեալ սիրուն նախադասութեան մէջ.—

Աչք գեղեցիկ ցօղագին
Լացէ՛ք բզմահ սոխակին:

Ուկ մասնիկը կը տեսնուի սա՛ բառերուն մէջ, զոր օր.— յեղյեղուկ, փափուկ, մանուկ, տաղտուկ, ճմերուկ, կարճուկ, մինակուկ կամ միայնակ, սմսեղուկ: — Աքի կամ աքեայ, այսպէս՝ փանաքի (չնչին, դոյզն), արմատաքի, ոչնչաքեայ, դուզնաքեայ: (Փանաքի գրիչս,— դուզնաքեայ ծառայութիւն: Ոչնչաքեայ չի գործածուիր այլ եւս): — Ացի կամ ցի, այսպէս՝ բառացի (բառ առ բառ ... թարգմանութիւն), ձեռամբացի, աքացի, բռնցի:

*** Ճար չկայ, սիրելի Արազ, անկարելի է համոզել մեր անզուգական գրիչներէն նշանը (առանց իր խոշոր մականունին ալ ծանօթ), որ ... անոյշ գրէ փոխանակ ... անուշի: Մինչեւ իսկ կը թուի միտքը դրած ըլլալ գրել՝ ծուլ, թուլ, յուլ, հուլ, լուս, բուս, գուք, որպէսզի արդարացնէ ... անուշը եւ ... անոյշ չգործածէ: Մեղք է միթէ ինկեր համաճարներու հետ գալ ի վեր եւ ի վար: Շատ անցնինք չբռնկած: — Ի՛նչ գեղեցիկ բառեր են ցօղաթուրմ, անձրեւաթուրմ, որոնք գրեթէ դադրած են գործածութենէ (թուրմ, թրմել, թրջուիլ, թրջել բայէն): Թուրմին մէկ ձեւը ըլլալ կը թուի թորմի (թաթխուած — դէշ իմաստով) — զազրաթորմի (օձ, մողէզ, հոտած): — Ունինք ախտաւրակ բառը զոր կենդանացնել կարելի է մեր արդի լեզուին մէջ: Կը նշանակէ՝ բնութիւն, բնական ոյժ, բնական դարման: Սա բացատրութիւնը «յախտարակաց այսպէս է», կը նշանակէ՝ բնութենէն այս

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀԸ

(1914 — 1915)

Ակումբի «կառավարիչը», խոհարարը, ձիապանը, սուրհանդակը մեր հաւատարիմ Պօղոսն էր. մեզմ, բարեհամբոյր երիտասարդ մը, որ առաւօտէ մինչեւ իրիկուն անդադրում կը կատարէր տունի եւ դուրսի գործերը, յաճախ գաւառէն եկած ընկերներուն կուսակցական խորհուրդներ եւ թելադրութիւններ անգամ ընելով...: Քիչ անգամ կը ճաշէինք առանձին. իսկ առհասարակ քաղաքի թէ շրջանէն եկած հին ընկերները կը սեղանակցէին մեզի ամբողջ օրերը հոն անցընելով: Իրիկունները միայն կը մնայինք առանձին Ռուբէնի հետ եւ մտահոգուած բարդացող քաղաքական վիճակի մասին միտքերու փոխանակութիւն կ'ունենայինք օրուան դէպքերու, տեսակցութիւններու առթիւ:

Ակումբէն քիչ վեր, բլուրի լանջին Սուրբ Մարինէի թաղի գերեզմանատունն էր, որուն մէջ հանգիստ կ'առնէին Տարօնի արծիւ Գէորգ Չաւուշի ոսկորները...:

Հոկտեմբեր եւ Նոյեմբեր ամիսներուն յաճախ մեծ ու փոքր ընկերները կը ժողվուէին մեր ակումբը գրոյցի: Խիստ կը հետաքրքրուէին քաղաքական եւ ռազմական անցուդարձերով: Օրուան աղետալի չարիքը զինուորագրութիւնն էր, որ կը մտահոգէր ժողովուրդը: Ազդակող հակասութիւն կը թուէր իրենց թրքական բանակին զինուոր երթալը: Ռուսը պատերազմ է հրատարակեր, կռուի մէջ է մեր թշնամի Թուրքին դէմ, Ռուսը քրիստոնեայ է եւ կ'ուզէ ազատել Հայերը, ինչպէ՞ս երթալ Թուրքերու հետ միանալ եւ կռուիլ ազատարարներուն դէմ. այս տրամադրութիւնը շատ աւելի զօրացաւ մանաւանդ երբ մեզմէ լսեցին, թէ, կամաւորական գունդեր կազմըւած են նոյնիսկ Անդրանիկի, Քեռիի եւ իրենց ծանօթ այլ պետերու գլխաւորութեամբ:

Դաշնակցութեան եւ առաջնորդարանի յարաբերութիւնները շատ սերտ էին եւ մտերիմ: Ներսէս եպ. Խարախանեանն էր առաջնորդը: Հազուագիւտ հայրենասէր եւ ժողովրդասէր այդ հոգեւորականը մեծ յարգանք ու ժողովրդականութիւնը կը վայլէր ոչ միայն դաշտի եւ Սասունի Հայերէն, այլ հեղինակութիւն մըն էր նաեւ Քիւրտերու համար. կ'ակնածէին անկէ նաեւ թուրք մեծ ու փոքր պաշտօնեաները: Դաշտի Ալրան գիւղէն էր՝ հին ընտանիքի մը մեծը. տարիներով պաշտօնավարած, հալածուած ու աքսորուած՝ կը մնար անկուն, անձնուրաց, իրական հովիւը իր ժողովուրդի: Իրեն շուրջն էին ազգային վարչական-կրթական մարմինները, որոնց անդամներուն մեծ մասը բարձր կրթութեան կամ իմացականութեան տէր չէին թէեւ, բայց մանաւանդ հասարակական դէմքեր ու անշահախնդիր մարդիկ, որոնք գլխովին նուիրուած էին իրենց պարտականութեանը եւ առաջնորդին: Անոնց մէջ աչքի կը զարնէին մանաւանդ, Նազարէթ Էֆէնտին եւ Տէր - Զաքարեանը, կարծեմ երկուքն ալ Միացեալի դպրոցէն ելած: Բանիմաց, հասուն եւ ներկայանալի դէմքեր, մանաւանդ առաջինը:

Ռուս-Թրքական պատերազմի յայտարարութիւնը աննկարագրելի խուճապ յառաջուց Տարօնի մահմետական տարրին մէջ: Զօրակոչի մունետիկները արդէն իսկ քաղաքի շուկային երկայնքին պտտելով կ'անցնէին՝ սարսափը կրկնապատկելով: Ըստ երեւոյթին, մահմէտական տարրը (ամբողջ ազգաբնակութիւնը քիւրտ է արդէն եւ որոշ մասը թրքացած Քիւրտեր, ինչպէս Բաղէշի Քիւրտերը) ոչ մէկ համարում ունէին իր կառավարութեան ուժի եւ կարողութեան նըկատմամբ: Նոյնիսկ կառավարական բարձր պաշտօնէութիւնը յուսահատ էր: «Անհաւատ» Ռուսի հետ գլուխ չենք կրնար ելնել, կռիւ դացողը ողջ չի կրնար վերադառնալ, այս էր բոլորի կարծիքը: Ամէն օր գրեթէ հանդիսատես էինք շրջաններէն քաղաք բերուող նորակոչ (րէտիֆ) խումբերու. ողբալի էր անոնց տեսքը — ոչխարի հօտերու պէս կը լեցնէին մզկիթը, խաներու բակերը եւ կիսախարխուլ շտեմարաններու մէջ, օրերով կը մոռցուէին հոն իրենց ապականութիւններու դարշահոտութեան, ցուրտի եւ անօթութեան մէջ: Ծանօթ ոստիկան մը կ'ըսէր ինծի, թէ հարիւրաւոր նորակոչներէ, իրենք տասնեակները միայն կրնային հասցնել տեղը — մեծ մասամբ կը փախչէին ճամբաներէն:

Կը մօտենար Հայերու համար ծանրագոյն ու վճռական երկընտրանքի վայրկեանը: Կառավարութիւնը հրաւիրած էր առաջնորդը եւ հայ երեւելիները ու պահանջած, որ յորդորեն զօրակոչի հայ ենթականերուն օր առաջ ներկայանալու ատեաններուն, ինչպէս նաեւ յանձնած էին զինուորական պէտքերու մթերքի եւ պարենաւորման ցուցակներ, որոնցմով հայ առեւտրականներէն կը պահանջուէր շուտափոյթ ներկայացնել պահանջըւած իրերը՝ փոխարէն ստացականներ առնելով:

Նոյեմբեր ամսուան վերջերուն էր, ռուսական բանակը անցեր էր արդէն սահմանը եւ կը յառաջանար. խուճապը կատարեալ էր մահմետական ժողովուրդի մէջ, իսկ կառավարութիւնը օր աւուր աւելի դաժան կը դառնար իր պահանջներով:

Առաջնորդը, այս առթիւ հասարակական խաւերու լայն խորհրդակցութեան մը հրաւիրեց Առաջնորդարանի մէջ:

Տա՞լ զինուոր թէ ոչ. ի՞նչ միջոցներով ժամանակ վաստկիլ. ինչպէ՞ս վարուիլ վաճառականները կառավարութեան պահանջած ապրանքներու նկատմամբ:

Հրաւիրուած էին շրջանի եւ քաղաքի աչքի զարնող հասարակական եւ յեղափոխական գործիչները: Ես իբր հիւր կը գտնուէի անոնց մէջ:

Կառավարութեան հետ, զանազան առիթներով, շփման մէջ եղող տարրերը կը թելադրէին մէկ կողմէն համակերպիլ, այսինքն երեւութապէս բաւարարել կառավարութեան պահանջը, միւս կողմէ սակայն ցանկալի կը նկատէին, որ «անհետացնեն» իրենց ունեցած կարեւոր գոյքերը: Զինուորութեան ներկայացնել սակաւաթիւ երիտասարդներ ճամբաներէ փախչելու դիտաւորութեամբ. պէտք էր առաջարկել աչքի ինկածներուն համար:

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(12)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

այսպէս է: Կարելի է չմոռնալ նաեւ՝ աղտաղտուկը (աղի լեղի - ջուր):

** Թող ներէ իմ անծանօթ հարցասէրս, ո՛չ անունը կուտամ, ոչ ալ բնակած քաղաքը: Բաւական է որ առիթ տուաւ նոր հետաքրքրութեան մը: — Ի՞նչ է բակառութիւնը, կ'ըսէ: — Նախ կասկածեցայ թէ գիս … փորձի կ'ենթարկէ քիչ գրող բայց շատ գիտցող «բարեկամս»: Միամտութիւնը խորագիտութեան ծնունդն է: Ինչ ալ ըլլայ իր նպատակը, կը խորհիմ թէ օգտակար պիտի ըլլայ, որովհետեւ բակառութիւնը նշանակած եմ տետրակիս մէջ, բայց կը փութացնեմ պատասխանը: Բակառութիւնը քերականական ձեւ մըն է, որուն համեմատ եզակի տէր բայիին յոգնակի բայ կը տրուի, բայց պայմանաւ որ այդ եզակին հաւաքական (collectif) բառ մը ըլլայ, այսինքն՝ ձեւով եզակի, բայց միտքով յոգնակի: Զոր օրինակ, la plupart ֆրանսերէն եզակին կը պահանջէ յոգնակի բայ: Ֆրանսացին չըսեր la plupart part, այլ կ'ըսէ la plupart partent: Հայերէնի մէջ ալ հետեւեալ կերպով.— Մեծ բազմութիւն հաւաքուած էր կամ էին, անոնց (անոր) նպատակն էր եւն.: Ահա բազմութիւնը յարաբերող դերանունը կրնանք դնել յոգնակի (անոնց), թէեւ անորն ալ սխալ չէ: Ուրիշ հաւաքական եզակիներ են — խումբ, մեծ մաս մը, ամբոխ, գունդ, երամ — այսինքն ձեւով եզակի, բայց իմաստով յոգնակի: Երանի՛ թէ հարցասէր բարեկամիս այս հետաքրքրութիւնը դոհացընէր նաեւ միւսները, որոնց համար անծանօթ չըլլար այլ եւս բակառութիւնը:

** Բա՛մ, փորոտան բարձունս բոմբիւն յԱյրարատեան դաշտն ի վայր: Այս ազգային քայլերգին մէկ տունը արդէն աւանդեցինք: Աս առաջին տունն է, զոր կը փափաքէի մեկնաբանել ի լուր ազգասէր լսելեաց: Այսպէս. — Բա՛մ ձայնարկութիւն է, այսինքն աղաղակ մը որ, պարագաներուն համեմատ ցոյց կուտայ զարմանք, տրտունջ, ցաւ, քաջալերութիւն, մղում, ուշադրութիւն: Ինչպէս ահա բա՛մ, պո՛ւմ … Փորոտան կամ փորոտեն (փորոտալ, փորոտել բայէն) կը պոռան կը գոռան: Որո՞նք, ինչե՞ր կը պոռան կը գոռան — տղաքս ուշիմ են — կը պատասխանեն խիկոյն — ռոմբինք, ռոմբիւններ (նմանաձայն բառ) թնդանօթի ձայն, ամպի ձայն, պայթիւն, եւն.: Ուրեմն, ռոմբիւններ կը գոռան կը պայթին: Ո՞ւրկէց — հոն է, գրուած է — բարձունս — բարձրէն, վերէն: Ուստ տեղական մասնիկ մը բացառական իմաստով, ինչպէս վերուստ, վերէն, երկնուստ, երկինքէն, ստորուստ, Աստուծոյ կողմէն, ներքուստ, տակէն, արտաքուստ, դուրսէն: Ձե՞ն բաւեր այս օրինակները: Հիմա — ռոմբիւններ կը գոռան բարձրէն—: Այդ ռոմբիւնները բարձրէն դէպի ո՞ւր կը գոռան — պատասխանը հոն, շա՛տ պարզ — յԱյրարատեան դաշտն ի վայր — դէպի վար Այրարատեան դաշտը:

Եթէ կ'ուզէք, յառաջիկային տանք այս հատուածին մէջէն մի բառին վերլուծական պաշտօնը, բայց ոչ անմիջապէս:

ՏԱՐԱԶ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆՈՐԷ՛Ն «ՄՈՒՍԱ ՏԱՂ»

— • —

«Դատարկապորտին գիրքը այս անգամ ալ ֆրանսերէնի կը թարգմանուի»

Փոլսոյ Ճումհուրիյէթ լրագիրը կը գրէ այս վերնագրին տակ.

— «Ժամանակին գրած ենք «Մուսա տաղի մէջ 40 օր» սաոր գիրքի մասին, զոր գրած է Ֆրանց Վէրֆէլ անուն դատարկապորտ Հրեայ մը, արտասահմանի հակաթուրք Հայերու եւ Հրեաներու քարոզութեան կազմակերպութեան հաշուին:

Կ'իմանանք թէ այդ գիրքը հիմա ալ ֆրանսերէնի թարգմանուած է: Ասիկա շատ աւելի ցաւ կը պատճառէ մեզի, քան զրպարտական գիրքի մը պատրաստութիւնը՝ արկածախնդիր դատարկապորտի մը կողմէ:

Այո, գիտենք թէ Ֆրանսա երկիր մըն է ուր ազատութիւնը իր վերջին չափին հասած է եւ ուր բնական է ամէն տեսակ գիրքերու հրատարակութիւնը: Եւ սակայն, որքան ցաւինք քիչ է, տեսնելով որ Ֆրանսացիներու մէջ կը գտնուի մէկը որ այդ տեսակ գիրք մը կը թարգմանէ եւ կը հրատարակէ. այն Ֆրանսացիներուն որոնք շատ լաւ գիտեն թէ Թուրքը ի՛նչ ազնուական հոգիով եւ մարդկային անհասանելի առաքինութիւններով կռուեցաւ Զանաք Գալէի եւ մանաւանդ Կիլիկիոյ մէջ:

Դատարկապորտ Ֆրանց Վէրֆէլ հետեւեալ դէպքէն խնդաթիւրած է իր գիրքը: Ընդհանուր պատերազմին, լուր առնուեցաւ որ թշնամին զօրք ցամաք պիտի հանէ Իսքէնտէրունի ծովեզերքը: Միաժամանակ տեսնուեցաւ որ ըմբոստացած են Սուէտիոյ գաւառակին կցուած հայկական եօթը գիւղեր:

Կուսակալութիւնը կը դիմէ Հալէպի շրջանի հրամանատարութեան չորս ժամէ զսպելու համար: Քննութեամբ հաստատուեցաւ յետոյ ըմբոստութեան գոյութիւնը, հրամանատարութիւնը վերին հրամանատարութեան կը գրէ թէ այդ գիւղերու ժողովուրդը տարագրելու է երկրին ներսերը, որպէսզի տեղի չտրուի նման դէպքերու: Եւ երբ նպաստաւոր պատասխան կը ստանայ, մէկ չարաթ պայմանաժամ կուտայ այդ 7 գիւղերուն: Այդ չարթուան ընթացքին Հայերը քաշուեցան Մուսա Տաղ եւ չենթարկուեցան տր — ուած հրամանին, եւ զէնքով պատասխանեցին եղած յանձնարարութեանց: Ասոր վրայ, ուրիշ միջոց չմնաց եթէ ոչ զինուորական գործողութեանց դիմել:

Ոստիկան զինուորներու գունդ մը պաշարեց Մուսա տաղը, հրամանատարութեամբ զնդ. Կալիպի: Զօր. Ֆահրի որ այդ ժամանակ Հալէպի շրջանի հրամանատարն էր, իսկ ներկայիս զինուորական վճռաբեկ ատեանին անդամ է, անձամբ եկաւ գործողութեանց վայրը եւ թելադրութիւններ բրաւ: Զաղումի գործողութիւններէն առաջ, փոքր ուժով մը լեռ գնաց եւ որ եւ է ըմբոստի չհանդիպելով մինչեւ գագաթը բարձրացաւ: Միւս կողմէ տեսնուեցաւ որ սարահարթի հայկական գիւղերն ալ պարապ են: Ասոր վրայ հետապնդուեցաւ ըմբոստներուն հետքը եւ տեսնուեցաւ որ անոնք ծովեզերք իջած են եւ նշան տուած ֆրանսական յածանաւի մը եւ զրկուած նաւակներով գացած են այդ նաւը: Հրամանատարը եւ քննիչ մարմինը ծովեզերքը գտած են միայն ըմբոստներուն պատկանող 20—30 կենդանիներու դիակներ:

Նկատելով որ Ֆրանս. մարտանաւ մը առած տարած է Սուէտիացի այդ ըմբոստները, կարելի է իրականութիւնը հարցնել Ֆրանս. կառավարութեան:

Խղճմիտ մարդկութիւնը միայն անէծք եւ զզուանք կրնայ զգալ դատարկապորտ Վէրֆէլի հանդէպ որ չարքի ահագին դէպքի մը վերածած է միջադէպ մը, որու ընթացքին մէկ հատիկ իսկ Հայու քիթը չէ արիւնած, վկայութեամբ բուն իսկ Ֆրանս. կառավարութեան: Երբ այս է իրողութիւնը, մարդկութեան հաշուին զարմանալի, ամօթալի պարագայ մըն է տեսնել որ ֆրանսացի գրող մը փութացած է թարգմանել այդ գիրքը եւ Ֆրանս. տպագրական աշխարհն ալ հնարաւոր դարձուցած է հրատարակութիւնը:

Մենք իւրացուցած ենք ֆրանսական գիտութիւնը եւ կը սպասէինք որ ֆրանսական ազգը իր կառավարութեան վկայութեամբ հերքէր այդ զրպարտութիւնը զոր անիրաւաբար կ'ուզեն նետել Թուրք ազգի խղճին: Եւ կը սպասէինք որ վկայութեան այդ գիրը ցուցնէին աշխարհի իբրեւ անպարտութեան փաստաթուղթ մը:

Փոխանակ դիմելու այս տրամաբանական եւ ազնուական չարժուձեւին, զրպարտիչի մը գռեհիկ գիրքը ֆրանսական հանրային կարծիքին կը ներկայացնեն: Արդ, ասիկա չի վայլեր Ֆրանսայի, որուն հետ աւելի ամրացնելու վրայ ենք մեր աւանդական բարեկամութիւնը:

Բարեկամ Ֆրանսայի կառավարութենէն կ'ուզենք որ ոչ միայն չարտօնէ այդ գիրքին հրատարակութիւնը, այլ եւ ֆրանսական ծովակալութեան արխիւէն հանել տայ Մուսատաղի դէպքին վերաբերեալ թուղթերը եւ իրողութիւնը պարզէ ֆրանսական եւ միջազգային հանրային կարծիքին:

Ասիկա ոչ միայն մեր իրաւունքն է, այլեւ Ֆրանսայի պարտականութիւնն է: Բարեկամ ազգ մը պէտք չէ թոյլատրէ որ շատ խաղաղ բարեկամ ազգի մը անունին եւ արժանապատուութեան հետ »:

ՄԵԾ ՄԱՅՐԻԿԻՆ ՅԱՆՑԱՆՔՈՎ

— o —

«Պրաւտա»ի յուլիս 14ի թիւին մէջ նկարագրուած է հետեւեալ դէպքը:

Նովոսիպիրսկի շրջանին մէջ կ'աշխատէր 25 տարեկան բժշկուհի Խինոկայա, որ 1928էն ի վեր կուսակցութեան անդամ է: Բժշկուհին բանուորի զաւակ է, իսկ համայնավար եղբայրը սպաննուած է 1921ին, աւազակներու կողմէ: Ամուսինը նոյնպէս կուսակցական մըն է, որ անցեալի մէջ կարեւոր գործեր է կատարած:

Հակառակ «ընկերային» այդ բոլոր տուեալներուն, բժշկուհին կուսակցութենէն կը վտարուի իբրեւ «դասակարգօրէն անհարազատ»: Կուսակցական կոմիտէն տուող ալ չի գոհանար: Կը կասկէ ամուսինը եւ կը պահանջէ՝ կամ կուսակցական անդամատոմսը վերադարձնել եւ կամ զատուիլ կնոջմէն: Պատճա՞ռը. — կուսակցական մը չի կրնար ապրիլ բանուոր դասակարգին համար խորթ կնոջ մը հետ: Թուլամորթ ամուսինը իր պաշտօնէն չզրկուելու համար, կը բաժնուի կնոջմէն եւ երեխայէն: Իսկ որպէսզի ամուսինը գաղտնի չայցելէ կնոջը, բժշկուհիի տան մօտ գաղտնի լրտեսներ կը դնեն:

Խինոկայա կը բողոքէ կեդրոն: Իր տասը նամակները կը մնան անպատասխան: Տասն եւ մէկերորդ դիմումին կեդրոնէն կը պատասխանեն, թէ «մեր որոշումը անփոփոխելի է»… կ'անցնին ութ ամիսներ: Դժբախտ բժշկուհին հիւանդ անկողին կ'իյնայ: Վերջապէս այդ դէպքով կը հետաքրքրուի կուսակցութեան վերստուգիչ յանձնաժողովը: Կը պարզուի հետեւեալը:—

Բժշկուհիին մեծ մայրիկը եղած է մանր առեւտրական,— բանուոր դասակարգին անհարազատ մէկը: Փոքր տարիքին բժշկուհին կ'ապրի եղեր իր մեծ մայրիկին քովը: Հակառակ այն իրողութեան որ մեծ մայրիկը հակայեղափոխական մէկն է եղած, Խինոկայա իր կապերը չէ խզած մեծ մայրիկին հետ: Հետեւաբար դասակարգօրէն անվստահելի մէկը չի կրնար կուսակցութեան անդամ մնալ: Իսկ գիտակից կուսակցական մը չի կրնար այդպիսի կին մը ունենալ:

Կատարուած քննութենէն երեւան կուգայ որ երբ մեծ մայրիկը մեռաւ, Խինոկայա ընդամէնը երբ տարեկան էր…

«Թողթան»

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Յուլիս 14ին տեղի ունեցաւ Փլաս տէ Ֆէթ Թողթան մանկապարտէզի ամավերջի հանդէսը, 11 րիւ Ժէնէրալ Պրինէի սրահին մէջ: Կոկիկ բազմութիւն մը կանուխէն գրաւած էր աթոռները: Հանդէսը բացուեցաւ փոքրիկներու տողանցքով: Տեղի ունեցան մենորդներ, խմբերգներ, արտասանութիւններ փոքրիկներու կողմէ, մեծ յաջողութեամբ:

Խմբական պարերը խլեցին ջերմ ծափեր:

Ներկայացուեցան երկու մանկական զաւեշտներ, փոքրիկ դերակատարները յաջող էին իրենց դերերուն մէջ:

Օր. Մաննիկ Մեծատուրեան հակիրճ բանախօսութեամբ մը չեշտեց մանկապարտէզներու դերը հայ ցեղի ինքնապահպանման համար: Հրաւիրեց հայ ծնողները բոլորուիլ մանկապարտէզին շուրջ եւ հայեցի կրթութիւն տալ իրենց փոքրիկներուն: Կարճ ժամանակամիջոցի մէջ փոքրիկներու ցոյց տուած յառաջդիմութիւնը արժանացաւ ընդհանուր գնահատանքի: Ներկաներու խնդրանքին վրայ տեղի ունեցաւ աճուրդ, որուն լայնօրէն մասնակցեցան Պ. Գուրգէն Գարաքէհեան, Պ. Մկրտիչ եւ Արշաւիր Պաճուլեան եղբայրներ, Նազարէթ Ա. Ճէմեան, Ուշագլեան եւ ուրիշներ: Աճուրդէն գոյացաւ 365 ֆրանք:

«Թողթան» մանկապարտէզը ծընունդ առաւ 7 — 8 ամիս առաջ տիկ. Օ. Քրմոյեանի նախաձեռնութեամբ: Առաջին ամիսներուն աշակերտներու թիւը 7 — 8 էր, բայց օրըստօրէ թիւը բարձրացաւ եւ հասաւ 22ի: Պարտք կը զգամ ըսելու որ Տիկին Քրմոյեան նիւթական շատ ծանր պայմաններու մէջ կրցաւ պահել մանկապարտէզը: Ան կատարեց իր պարտականութիւնը: Այժմ, Փլաս տէ Ֆէթ բնակող հայ ծնողներ, ձեր պարտականութիւնն է, հիմնել միութիւն մը ապահովելու համար մանկապարտէզի նիւթականը յաջորդ տարեշրջանին: Հայ փոքրիկներու իրաւունքն է սորվիլ իրենց մայրենի գիրն ու լեզուն:

Ներկայ մը

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ…

— . —

«Ռազմիկ», Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան պաշտօնաթերթը, կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (12 յուլիս).

— «Կազմակերպուելու, ամփոփուելու և ճակատները յարդարելու գեբաղանց աշխատանքը կը կատարուի բոլոր ժողովուրդներու ներքին թէ արտաքին կեանքին մէջ:

Կեանքը եւ իւրաքանչիւր ժամանակաշրջանը իր հարկադրանքը, իր հրամայողական պահանջն ունի: Եթէ կարելի ըլլար մէկ բառով արտայայտել ժամանակի եւ օրուան չարժումը, մենք զայն պիտի կոչէինք ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ: Համախմբում քաղաքական եւ նիւթական բոլոր ուժերու, համախմբում ընկերային, հայրենասիրական, երկրատնտեսական և մարտական մարզերուն մէջ:

Այս օրուան հարկադրանքն ու կարգախօսը համախմբումն է: Վայ այն ժողովուրդներուն, համայնքներուն եւ կազմակերպութիւններուն, որոնք ժամանակի հետ չեն քայլեր, եւ ժամանակի իշխանաստատ ձայնը չեն լըսեր:

Իսկ հայ ժողովուրդը…

Ինչքան կազմակերպուելու, ամփոփուելու եւ համախմբուելու պէտք ունինք մենք, արտասահմանի հայկական գաղթակայաններս: Ինչքան սուր հարցեր կան, ըլլայ տեղական իշխանութեանց, կամ մեր ներքին կեանքի հետ կապուած, որոնք օր առաջ իրենց բաւարար լուծման կը սպասեն: Վաղը, շատ ուշ է, գուցէ ալ ժամանակ իսկ չունենանք խորհելու: Բազմաթիւ գաղութահայ հարցեր կան, որոնք արդէն հասունցած են: Անհրաժեշտ է միայն ոտքի կենալ, թօթափել այս կրաւորականութիւնն ու թմրութիւնը եւ աշխատանքի բաժանում կատարելով, իրականացնել համախմբումի գաղափարը:

Մեր կարծիքով, աշխատանքի այդ բաժանումը երեք գլխաւոր մասերու վրայ կարելի է ձեւաւորել. 1.— Քաղաքական, 2.— Երկրատնտեսական, 3.— Զինուորական համախմբումներով: Մշակութային, մարզական, հայրենակցական եւ այլ միաւորներ, վերեւ յիշուած երեք գլխաւոր ճակատներու այս կամ այն բաժանմունքները կրնան կազմել:

Զենք գիտեր թէ քաղաքական համախմբումը ինչ դժուարութիւններու հետ կապուած է: Սակայն, համոզուած ենք որ զինուորական համախմբման համար ոչ մէկ լուրջ արգելք կրնայ գոյութիւն ունենալ: Համոզուած ենք նոյնպէս, որ հայկ. արտասահմանի մէջ, Հայրենակցական Միութիւնները, Հօկը, նոյնիսկ քաղաքական կազմակերպութիւնները, չեն կարող նոյն թուական դերակչռութիւնը հրապարակ բերել, ինչ որ պիտի ներկայացնէին նախկին ռազմիկները:

Վերջին տարիներս, մենք մեծ ճիգ կը թափենք գոնէ Ֆրանսայի շրջանին մէջ եղած նախկին կռուողները հաւաքելու եւ կեդրոնացնելու մեր Միութեան մէջ: Սուրիոյ մէջ կամաւորներու Միութիւն մը գոյութիւն ունի, Ռումանիոյ մէջ՝ նոյնպէս: Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ մէջ ահագին զինակից ընկերներ եւ սաստիճանաւորներ կան: Ամերիկայի մէջ, չենք գիտեր թէ ինչու մինչեւ հիմա նախաձեռնողներ չեղան զինուորական միութիւն մը առաջ բերելու համար:

Արդ, հնարաւոր չէ՞ միթէ, բոլոր այս վայրերուն մէջ, ստեղծել օրինական զինուորական կազմակերպութիւններ, զարգանալ ու տարածուիլ եւ անմիջական կապ ու զինակցական յարաբերութիւններ սկսիլ իրար հետ եւ կարճ ժամանակուան ընթացքին, յարմար վայրի մը մէջ կատարել ընդհանուր զինուորական համագումար մը »:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Զարսանճաք

— . —

ՄԱՐՍԷՅԼ, 20 յուլիս.— Զարսանճաքի Հայր. Միութեան պատգ. ժողովը տեղի ունեցաւ յուլիս 12ին, Լիոնի մէջ: Ներկայ էին բոլոր մասնաճիւղերը: Օրինաւոր ստուգումներէն յետոյ, վաւերացուեցան պատգամաւորները: Խօսքաթի Վերաշինացը որ նոյնպէս հրաւէր ստացած էր, չէր բարեհաճած նոյն իսկ ունկնդիր մը ղրկելու: Ժողովը անցնելով օրակարգի քննութեան ու մանաւորապէս անդրադառնալով հայրենակցական միութեան 8 — 10 տարուան գործունէութեան, զայն նկատեց բաւարար: Ժամանակը հասած ըլլալով, ինչպէս Միութեան կանոնագրով ալ նախատեսուած է, որոշուեցաւ Հայաստանի մէջ չինել նոր Զարսանճաք, եւ միութիւնը կոչել Զարսանճաքի Վերաշինաց Միութիւն: Ուրախ ենք յայտարարելու որ բոլոր դժուարութիւններ հարթուեցան: Վերաշինաց Միութիւնը գլխաւորապէս շինարարական աշխատանքներով եւ այստեղի կարիքաւորներուն օգնութեամբ կը հետաքրքրուի, մերժելով հատուածական-կուսակցական որ եւ է քայլ: Շատ կը խնդրենք հայ մամուլէն որ դիւրացնէ մեր աշխատանքը:

Ժողովը որոշեց նաեւ չսահմանափակուիլ Ֆրանսայի մէջ, այլ Ամերիկայի եւ Հայաստանի մէջ ալ շարժում առաջ բերել և լծուիլ շինարարութեան եւ ներդաշնակ: Այժմ կը սպասենք որ Խօսքաթցիներն ալ միանան: Հարցը լուծուած է իրենց բաղձանքին համաձայն, այլեւս ի՞նչ կ'ուզեն:

Սարգիս Պօյաճեան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԶՏԻԿ ՄԵՂՔԵՐ (նորավէպեր): Գրեց՝ Կ. Մէհեան: Հրատ. «Հորիզոն»ի, Սելանիկ: 1936: Գին 4 ֆրանք:

NEUARMENISCHE Gramatik, ost und Westarmenisch (քերականութիւն արդի հայերէնի, արեւմտահայ եւ արեւելահայ): Կազմեց՝ Dr. Artasches Abeghian, Verlag von Walter de Gruyter et Co.Berlin und Leipzig. 1936: Բուն քերականութեան մասէն զատ կը պարունակէ ընտիր հատուածներ՝ հայերէն, ինչպէս եւ հայերէնէ գերմաներէն համառօտ բառարան մը: Ընտիր տպագրութեամբ եւ լաթակազմ: Գին 10 մարք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (55)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— • —

Տիկին Վառվառէն, նոր թուխսէն ելող հաւի նման, կչկչալով կը դառնար աղջկանը շուրջը գերազանց տրամադրութեան մէջ: Ինչ խօսք որ հազարի մէջ մէկ հատիկ էր Սոնիան, գեղեցկութեամբ, չնորհքով, եւ ո՞վ գիտէ թէ անոր նմանը կա՛ր ամբողջ աշխարհի մէջ:

Երբ հիւրերը իրենց պարտականութիւնը կատարած համարեցին, եւ քոմփլիմաններու պաշարն ալ հատաւ, առաջուան պէս խմբակներու բաժնըւած՝ վերսկսան իրենց կիսատ ձգած խօսակցութիւնը:

Ամէնէն վերջ Վարդանը մօտեցաւ Սոնիային, երբ վերջինս պահ մը առանձին մնաց: Տղան, մտածկոտ եւ ընկճուած, մօտեցաւ ու կցկտուր բառերով չնորհաւորեց աղջիկը: Սոնիայի ժպիտը չքացաւ յանկարծ: Խռովեալ արտայայտութիւն մը դէմքին՝ կամաց ձայնով մը չընչաց.

— Կը խնդրեմ որ տրամադրութիւնս չփճացնես:

Վարդան չգիտցաւ, թէ ի՞նչպէս անոր քովէն հեռացաւ եւ աթոռի մը վրայ ինկաւ: Բոլորովին չշմած էր: Եւ ի՞նչպէս թէ, «տրամադրութիւնս չփճացնես», կը խորհէր Վարդան՝ ձեռքերը ճմլելով: Եթէ ուրիշները չէին գիտեր, մի՞թէ Սոնիան կրնար մոռնալ, թէ այդ օրը իրականին մէջ իրենց մեծ օրն էր: «Տրամադրութիւնս չփճացնես», կարծես դեռ Սոնիայի ձայնը կը հնչէր տղու ականջին, մինչ աղջիկը, կեդրոնի սեղանին քով, ձեռքը յենած սեղանին, կը խօսակցէր շուրջիններուն հետ այնքա՛ն պայծառացած դէմքով:

Իշխան Ալէքսէյը, Նիկօն եւ ուսանողը շրջապատած Սոնիան՝ հետաքրքրական խօսակցութեան մը բռնըւած էին: Վարդանը փորձուեցաւ մօտենալ անոնց, նոյն իսկ աթոռէն բարձրացաւ, բայց նորէն տեղը նստաւ՝ առանց քայլ մը յառաջանալու: Չէ, հարկաւոր չէ. ինք մի՞թէ գոյութիւն ունի Սոնիայի համար:

Ժամը ութի մօտերը, դահլիճի կողքին բացուող լայն դրան փեղկերը անաղմուկ բացուեցան, ու Վասիլը երեւցաւ դրան մէջ.

— Ընթրիքը պատրաստ է:

Իշխան Ալէքսէյը, կնամեծար քաղաքավարութեամբ, որ յատուկ է ռուս ազնուականութեան, մօտեցաւ Սոնիային ու թեւն առաջարկելով՝ մտերմօրէն փըսփսաց անոր ականջին.

— Ձեր հայրը խնդրեց, որ ես ձեզ առաջնորդեմ: Կըյուսամ, ընկերակցութիւնս հաճելի կը լինի ձեզ:

— Օ՛, իշխան,— ու Սոնիայի աչքերը պարեցին:

Թեւթեւ խոնարհութիւն մը ընելով՝ ան տղուն թեւը մտաւ: Մնացած հիւրերը ընդհանուր խօսակցութիւն մը չարունակելով հետեւեցան անոնց:

ՍԻՐԱՀԱՐԻ ՏԱՐԱԿՈՒՍԱՆՔՆԵՐԸ

Սոնիայի ծննդեան տարեդարձի առթիւ սարքուած երեկոյթէն յետոյ, մեր սիրահարներն անգամ մը միայն տեսան իրար, այն ալ պատահական կերպով:

Օր մը Վարդանը կ'անցնէր Երեւանեան հրապարակէն, երբ յանկարծ տեսաւ Ալլանովներու կառքը, որ կանգնած էր Кавказский հիւրանոցի տակ, մեծ խանութի մը առջեւ: Կառապան Վասիլը ձեռքի ծայրերը կը տեղաւորէր, իսկ երկու քայլ անդին մայր ու աղջիկ կը պատրաստուէին նստելու կառքը:

Վարդան այս անակնկալ հանդիպումէն քիչ մը չփոթած, մօտեցաւ ժպտելով: Տիկին Վառվառէն ամէն անգամուան պէս սիրալիր ջերմութիւն ցոյց տուաւ, իսկ Սոնիան՝ որպէս թէ ձեռքի ծրարով զբաղած՝ գլխու թեթեւ չարժումով մը պատասխանեց բարեւին, անտեսելով Վարդանի պարզած ձեռքը:

— Վարդան, աղուանեակս, մայրիկդ ի՞նչպէս է,— հարցուց տիկ. Վառվառէն՝ անոր օգնութեամբ բարձրանալով կառքը,— ո՛ւֆ, այս յօդացաւը հոգիս բերանս բերաւ: Հա՛, իրաւ, չաբաթ մը եղաւ, որ ձերոնց չենք տեսներ: Շուտով ամարանոց կը բարձրանանք: Սոնիայի հետ ելանք մանր մունր բաներ գնելու: Մարդու գնումները կը հատնի՞ն որ: Աղուանեակս, ըսէ մայրիկիդ, որ քանի չենք գացեր անգամ մը մեզ տեսնելու գայ, կարեւոր ըսելիք ունիմ իրեն:

— Շատ լաւ, մօրաքոյր: Մերոնք ալ կը պատրաստուին այս քանի օրս Ղարաքիլիսէ երթալ, մեր սովորական ամարանոցը:

— Ի՞նչպէս թէ ձերոնք կ'երթան, մի՞թէ դու պիտի չերթաս,— զարմացած հարցուց տիկ. Վառվառէն:

— Ես դեռ չաբաթ մը կամ տասը օր պիտի մնամ, մասնաւոր գործ մը..

— Մայրիկ, հիմա Վարդանը շատ զբաղած է,— հեգնօրէն վրայ բերաւ Սոնիան, կառքի մէջ մօրը քով տեղաւորուելով,— հիմա այնքա՛ն զբաղած է, որ զինքը տեսնելն ալ մեծ բախտաւորութիւն պէտք է համարել:

— Զեմ հասկնար, թէ ի՞նչ ըսել կ'ուզես,— ու Վարդանը ուղիղ աղջկան աչքերուն մէջ նայեցաւ,— կ'երեւի վատ տրամադրութեան մէջ ես:

— Ընդհակառակն: Այս չաբթու մէջ երկու անգամ ձեզ մօտ եղայ, յարգելի պարոն: Մօրաքոյրը կը գանգատէր որ տանը նստած չունիս. հազիւ գիշերները ուշ ատեն տուն կ'երթաս քնելու: Անշուշտ, գործեր … զբաղմունք … հասկնալի է: Բայց նայէ, որ այդ աշխատանքը քու առողջութեան չվնասէ:

Սոնիան թէեւ հանդարտօրէն կը խօսէր, բայց բառերը թունաւոր սլաքի նման դուրս կուգային սեղմուած չրթունքներու մէջէն:

Աղջկան ծաղրական չեշտը, զսպըւած բարկութիւնը խեղճացուց Վարդանը որ ուզեց բացատրել իր յաճախակի բացակայութիւններու պատճառը, բայց հազիւ մէկ երկու բառ կըրցաւ արտասանել: Սոնիան ուսերը թօթվեց անտարբեր, մէկու մը նման, որ բոլորովին չի հետաքրքրուիր տըրւած բացատրութեամբ, եւ դառնալով կառապանին հրամայեց.

— Վասի՛լ, տուն:

Կառապանը սանձերը հաւաքելով մտրակեց ձիերը: Այդ այնքան արագ եղաւ, որ տիկ. Վառվառէն հազիւ ժամանակ ունեցաւ գլխով հրաժեշտ տալու անակնկալի եկած տղուն: Առանց նկատողութիւն մը ընելու, մըտահոգուած մայրը քովընտի նայեցաւ աղջկանը: Ի՞նչ էր պատահած Սոնիային, որ այնքա՛ն անսիրալիրութիւն կը ցուցնէր Վարդանի հանդէպ:

Տղան քարացածի նման գամուած մնաց կեցած տեղը: Մէկ այս էր պակաս: Չէ՛, չէր ուզեր, չէր կրնար հաւատալ, որ տեսածը վատ երազ մը չէ: Եւ սակայն, ինք արթուն էր:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Չինուորական համաձայնութիւն Անգլիոյ եւ Եգիպտոսի միջեւ

Անգլիական եւ եգիպտական պատուիրակութիւնները, որոնք ամիսներէ ի վեր բանակցութիւններ կը վարեն Գահիրէի մէջ, հետեւեալ համաձայնութիւնը կնքեցին զինուորական դաշինքի մասին.—

Անգլիական զինուորներ պիտի տեղաւորուին Սուէզի ջրանցքի շրջանին մէջ, քսան տարուան համար եւ 10,000ը չանցնելու պայմանով։ Երբ այս պայմանաժամը լրանայ, անգլիական զօրքը պիտի պարպէ այդ շրջանը, եթէ եգիպտական բանակը ինքնակի է պաշտպանելու իր հողը։ Եթէ անհամաձայնութիւն ծագի պարպումի թուականի մասին, Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի միջամտէ իբրեւ իրաւարար։ Ապուքիրի եւ Հէլիոպոլիսի օդակայաններուն տեղ ուրիշ երկու կայաններ պիտի հաստատուին Սուէզի մօտ։ Անգլ. զօրքը միաժամանակ պիտի պարպէ Ապուքիրն ու Գահիրէն։ Խաղաղութեան ատեն եգիպտական պիտի ծառայէ անգլիական ռազմիկան որ եւ է նաւահանգիստ իբրեւ կայան չպիտի ծառայէ անգլիական զօրքին համար։ Սակայն պատերազմի պարագային անգլ. մարտանաւերը պիտի կրնան օգտագործել Եգիպտոսի նաւահանգիստները, համախորհուրդ՝ եգիպտական կառավարութեան հետ։ Եգիպտոս պիտի կրնայ աւելցնել իր բանակին թիւը, առանց խորհրդակցելու Անգլիոյ հետ։

Երէկ վերսկսան բանակցութիւնները, լրացնելու համար անգլ.եգիպտական դաշնագրին միւս մասերը, որ կը վերաբերին Սուտանի եւ ուրիշ փշոտ հարցերու։

Սաւառակի փոթորիկ մը Պոլսոյ մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն յուլիս 20 թուականով.— Բուռն փոթորիկ մը պայթեցաւ Պոլսոյ եւ շրջանին մէջ, աւեր ցանելով։ Բազմաթիւ թաղեր ողողուեցան, շատ մը շէնքեր փլան, հողը կքեցաւ զանազան վայրերու մէջ եւ ելեկտրական թելերը խզուեցան։ Բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան։ Կան եւ մեռածներ։ Հրշէջները ապատարար խումբեր կազմեցին ցած թաղամասերու մէջ, որոնք անրնակելի դարձած են, ջուրի խողովակները պայթած ըլլալով։ Շոգեկառքի երթեւեկը դադրեցաւ երկար ատեն եւ կառախումբերը կարեւոր յապաղումներ ունեցան։

Ողիմպիական ջահը դէպի Պերլին

Ողիմպիական խաղերուն առթիւ, որ պիտի կատարուին Գերմանիոյ մէջ, Աթէնքէն ճամբայ ելած ջահը շաբաթ օր հասաւ Սոֆիա։ Լոյսը ամէն կողմ հանդիսաւորութեամբ ընդունուեցաւ եկեղեցիներու կոչնակներով եւ սուլիչներով։ Ջահակիրը ընդունուեցաւ վարչապետին եւ ուրիշ անձնաւորութեանց կողմէ։ Սոֆիայի քաղաքապետը ջահը առնելով, վառեց ողիմպիական խորանի կրակը և ճառ մը խօսեցաւ։ Ցետոյ կարդաց Հիթլէրի հեռագիրը՝ ուղղուած Պուլկարիոյ ողիմպիական կոմիտէին։

Ջահակիրները ճամբան շարունակեցին դէպի Նուկոսլավիա, միշտ վազելով եւ ձեռքէ ձեռք փոխանցելով։ Այսպէս պիտի տանին մինչեւ Պերլին։

ՑԱՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ճանչցաւ Եթովպիոյ կցումը, եւ կանչելով իր դեսպանը, եւ միայն ընդհ. հիւպատոսութիւն մը հաստատելով։ Այս որոշումը պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ իտալական կառավարութեան։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ Ռընօ Ժան վայրագօրէն ծեծուեցաւ կիրակի օր, Ռուանի մէջ, երբ կը փորձէ ճառ խօսիլ։ Սրահը լեցուած էր կանանչ շապիկաւորներով (գիւղացիական կուսակցութիւն), որոնք բեմին վրայ խուժեցին եւ ճառախօսը գետին փռեցին։ Թերթերը կը գրեն թէ յարձակողները զինուած էին բիրերով եւ մետաղեայ գաւազաններով։

ՏՕՌԻՕ, նախկին համայնավարը, միթինկ մը սարքած էր Մարսէյլի մէջ, կիրակի օր։ Ժողովրդական ճակատէն 4000 հոգի փորձեցին խանգարել, բայց ոստիկանութիւնը միջամտեց։ Այս առթիւ Տորիոյի նորակազմ կուսակցութեան միացաւ Սիմոն Սապիանի, որ հռչակաւոր է Մարսէյլի մէջ։

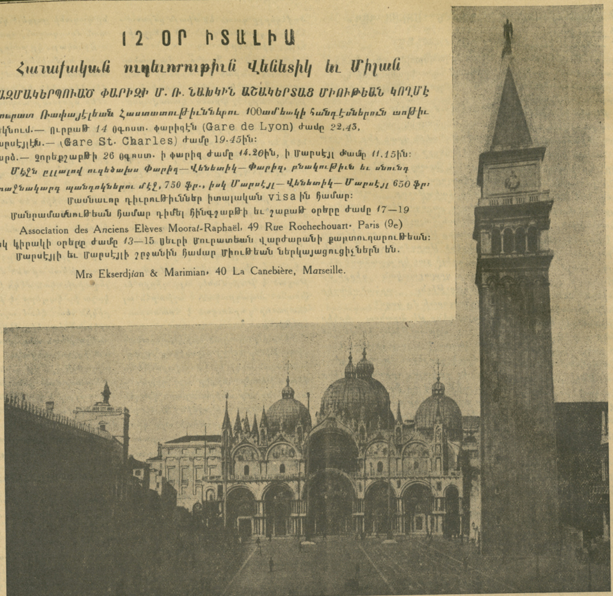
ՓՕԼ ՖՈՌ, ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, որ անպաշտօն նախարար է դահլիճին մէջ, կիրակի օր ճառ մը խօսելով ստանոպլիքներ ուղղեց հարուստներուն, ձաղկելով անոնց սարքած խաղերը՝ նոր փոխանութեան դէմ։ «Երբ պետութիւն մը վտանգի մէջ է ելմտական տեսակէտով, հարուստ դասակարգին կ'իյնայ ամէնէն կարեւոր ճիգը։ Եթէ մերժէ կամ խաղեր սարքէ, իր արարքը կը ստանայ ճշմարիտ դաւաճանութեան մը հանգամանքը եւ այն ատեն պէտք է անոր համեմատ վարուիլ»։

7000 ՔԱՆԱՏԱՑԻՆԵՐ եկած էին Ֆրանսա, մասնակցելու համար Վիմիի սարալանջին վրայ ինկած Քանատացիներու յիշատակարանին բացման, որ տեղի ունեցաւ կիրակի օր, մեծ հանդիսաւորութեամբ։ Արարողութեանց ներկայ էին Անգլիոյ թագաւորը եւ Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը, որոնք ճառեր խօսեցան, փառաբանելով անգլօ-ֆրանսական բարեկամութիւնը։

Քանատացիները 1917ին Ֆրանսայի օգնութեան հասան ճակատագրական պահու մը, երբ Գերմանիա զօրաւոր դիրք ունէր, եւ 60,000 հոգի կորսնցուցին։ Յիշատակարանին շինութիւնը արժած է մէկ միլիոն տոլար։

ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍԻ նոր սահմանադրութիւնը, որ Ծերակոյտէն Երեսփ. Ժողովին փոխանցուած էր որոշ փոփոխութիւններով, ընդունուեցաւ վերջնապէս։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ խռովութիւնները կը շարունակուին։ Ուրբաթ օր ռումբ մը նետուեցաւ Եաֆայի նամակատան մէջ։ Ուրիշ ռումբ մըն ալ նետուեցաւ Թել-Ավիվի դպրոցին մէջ եւ վեց հոգի վիրաւորուեցան ծանրապէս։

12 ՕՐ ԻՏԱԼԻԱ

Հաճախական ուղեւորութիւն Վենետիկ եւ Միլան

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ Մ. Ռ. ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Մուրատ Ռափայէլեան Հաստատութիւններու 100ամեակի հանդէսներուն առթիւ

Մեկնում.— Ուրբաթ 14 Օգոստ. Փարիզէն (Gare de Lyon) ժամը 22.43, Մարսէյլէն.— (Gare St. Charles) ժամը 19.45ին։

Դարձ.— Չորեքշաբթի 26 Օգոստ. ի Փարիզ ժամը 14.20ին, ի Մարսէյլ ժամը 11.15ին։

Մէջն ըլլալով ուղեծախս Փարիզ—Վենետիկ—Փարիզ, բնակութիւն եւ սնունդ առաջնակարգ պանդոկներու մէջ, 750 ֆր., իսկ Մարսէյլ—Վենետիկ—Մարսէյլ 650 ֆր.

Մասնաւոր դիւրութիւններ իտալական visaին համար։

Մանրամասնութեան համար դիմել հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 17—19

Association des Anciens Elèves Moorat-Raphaël, 49 Rue Rochechouart. Paris (9e)

իսկ կիրակի օրերը ժամը 13—15 Սեւրի Մուրատեան վարժարանի քարտուղարութեան։

Մարսէյլի եւ Մարսէյլի շրջանին համար Միութեան ներկայացուցիչներն են.

Mrs Ekserdjian & Marimian, 40 La Canebière, Marseille.

Հ. Ց. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները վաղը չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 17 rue Ampère: Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի հարցերու քննութիւն.

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ «Վ. Պըդ»ու ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, ընկ. Ց. Ճիհանեանի բնակարանին մէջ։ Կը հրաւիրուին Հրայր, Ռազմիկ եւ Ցաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՀԱՄԱԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ԸՆԴՀ. ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

կազմակերպուած Պանթէօ-Քաշանի «Արծիւ» ենթակոմիտէի կողմէ

9 Օգոստ. կիրակի առաւօտեան ժամը 11էն մինչեւ 23

Ռոպէնսոնի դարաստանին մէջ, Maison Fiquet

կը խօսին ընկերներ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԵՒ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ

կ'երգէ ՕՐ. ԳԸՆԵԱԶԵԱՆ, կ'արտասանեն Օր.նեը ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ եւ Է. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ։

Կովկասեան եւ հայկական պարեր մասնաւոր տարազներով, խմբերգներ եւլն։

Կը նուագէ ԹԱՌՈՍ ԴԱՐԼԵԱՆ

Մասնաւոր նուագախումբ եւ եւրոպական պարեր։ Ճոխ պիւֆէ։

Մուտք 3 ֆրանք։

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 հանրակառքը եւ իջնել Ռոպէնսոն։

«ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀԸ»

Այս է անունը 350 էջերէ բաղկացած մեծ հատորին, որ ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ մատենաշարին երրորդ հրատարակութիւնը կը կազմէ։ Տարօնի Սոխակը՝ ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ այդ հատորին մէջ կ'ոգեկոչէ մարտիկը, վայրերը եւ սովորութիւնները այն միջավայրին, որուն յիշատակին նուիրուեցան «Յառաջ»ի երկու թիւերը։ Շատ քիչ օրինակներ մնացած են։ Գին՝ 30 ֆրանք։ Դիմել՝ M. Barsamian, 121, Rue Marcadet, Paris (18).

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17. Rue Damesme. PARIS (13)

ԿՈՐԻՒՆԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՓԱԽՈՒՍՏԸ

Մշոյ Գոմս գիւղացի Խոսն — Կորիւն, փոքր տարիքէն այնչափ աչխոյժ եւ ճարպիկ էր որ, 20 տարեկանհասակին գիւղապետութիւնը ձեռք կ'առնէ։ Միջին կարգի հարուստ, հազիւ գրել կարդալ գիտէր, բնաւորութեամբ շատ խոհեմ, բայց բարկացոտ էր։ Ինչ բանի որ որոշում տար, անպայման վէտք է գործադրէր։ Բոլոր Թուրք աղաներու, սպաներու եւ ոստիկանութեան հետ ծանօթ էր ճոխ սեղանի շնորհիւ։ Մեր Հայերէն շատեր կասկածելի ակնարկով կը նայէին իր վրայ. նմանապէս տղերը գրող։

1896 — 7ին Կորիւն սկսաւ հետեւիլ Հայ յեղափոխութեան, այսինքն Դաշնակցութեան, սակայն վարիչ մարմինը վստահութիւն չէր տար։ Վերջապէս կուսակցութիւնը եղբակացութեան եկաւ եւ իր վրայ դրաւ ծանր պարտականութիւն մը, եթէ կատարէր, պիտի անդամակցէր կուսակցութեան։ Շուտով այդ պարտականութիւնը հաղորդուեցաւ Խոսին։ Որոշուած էր Ցարդխօնք գիւղի մարդասպանը մէջտեղէն վերցնել։ Խոսն քանի մը օրուան մէջ որոշումը կատարած էր.

Այնուհետեւ կուսակցութիւնը սիրով ընդունեց իր ծոցը, բայց կառավարութիւնը սկսաւ հետապնդման։ Կորիւն բանտարկուեցաւ եւ 9 ամիս անպատմելի չարչարանքներու ենթարկուեցաւ։ Իր թուրք բարեկամները յայտնեցին թէ Պոլսէն կախաղանի վճիռ եկած է եւ մօտ օրէն պիտի գործադրուի։ Խոսն այդ որոշումը լսելուն պէս փախուստի դիմեց եւ յաջողեցաւ։ Բանտէն փախած ժամանակ ոճրագործ Քիւրտ մը, Ճաֆար կը հասկնայ և կ'ըսէ որ եթէ զինքն ալ միասին չտանի, բանտապետին լուր պիտի տայ։ Խոսն ճարահատ Քիւրտը միասին կ'առնէ եւ կը փախչին։

Փախած գիշերը սաստիկ ցուրտ եւ ձիւն էր, իսկ իրենք բոպիկ։ Կ'որոշեն մօտիկ գիւղ մը ապաստանիլ։ Խոսի որոշած գիւղն էր Գառնի, որ բանտէն քառորդ ժամ հեռու է։ Այսպէս մութ եւ ցուրտ գիշերով կը հասնի Գառնիս գիւղին ջրաղացը։ Ջաղացպանը 18 տարեկան տղայ մըն էր եւ Հայ։ Խոսն կը խնդրէ որ գիւղապետին տունը տանի։ Տղան սիրով կ'ընդունի կը տանի գիւղապետ Տէրօի տունը կը տանի եւ կը վերադառնայ։ Այդ փոքրիկ ջաղացպանը, կարճահասակ Կարօ, մէկ տարի վերջ գիւղի խմբին դիմելով անդամագրուեցաւ Դաշնակցական։

Խոսն կը բարձրանայ Ռէս Տէրօի տանիքին երդիքը եւ ցած ձայնով մը ընտանիքները կ'արթնցնէ։ Ռէս Տէրօն դուրս կ'ելլէ եւ անմիջապէս Խոսն կը ճանչնայ ու կ'ըսէ.

— Տնաշէն, դուն բանտարկուած էիր եւ քու կախաղանի վճիռը եկած էր, ի՞նչպէս փախար։

Ցետոյ Խոսն ներս կը տանի, իսկ Քիւրտն ալ մարագի մը մէջ կը տեղաւորէ։ Ու կը պատմէ թէ արշալոյսին գիւղը պիտի պաշարուի եւ խուզարկուի։ «Ուրեմն պէտք է որ իմ տունս մնաս, ես գիւղապետ եմ, զօրքին լաւ սեղան մը կը պատրաստեմ, յետոյ գիւղը կը խուզարկենք, յետոյ կը դառնանք մեր տունը եւ կ'ըսեմ, — իմ տունս ալ խուզարկեցէք։ Արդէն իմ տունս կը նային, կ'ուտեն կը խմեն այդպիսով իրենց աչքերը կը կուրնան եւ չեն խուզարկեր, իսկ Քիւրտն ալ լաւ տեղ մը պահած եմ որ բնաւ չի խուզարկուիր»։

Այդպէս կ'որոշեն ու այդ որոշումն ու փախուստը կը հաղորդեն գիւղի խմբապետին որ էր իր տղայ Դանիէլ, եւ այն ալ կը հաղորդէ ընկեր Մկրտիչին։ Մկրտիչ Հրայրի ընկերն էր եւ կառավարութեան աչքին զարկած։

Օրը ուրբաթ էր, Արշալոյսին գիւղը պաշարուեցաւ եւ բոլոր տղամարդիկ մէկիկ մէկիկ չարչարանքի ենթարկուեցան, բացի Ռէս Տէրօէն։ Իր ըսածի նման հացը ոստիկաններուն աչքը կուրացուցած էր, ոչ պատիժի ենթարկուեցաւ եւ ոչ ալ տուն խուզարկուեցաւ։ Այդպիսով Խոսն և Քիւրտը ազատուեցան։ Կ'արժէ գրել Ռէս Տէրօի մասին, սակայն իմ պարտականութիւնս չէ, թող գրէ Ռուբէնը։

Խոսն այնուհետեւ ինկաւ յեղափոխութեան ասպարէզ եւ քաջաց քաջերու շարքին մէջ փայլեցաւ քաջագործութիւններով, կոչուելով «Կորիւն»։ Իսկական կորիւն էր։ Իր մասին յօրինուած են առասպելական երգեր։ Ահա այդ երգերէն մէկ երկու տուն՝

Քեզի մեռնիմ, Կորիւն, Կորիւն,
Դուն ամէն ունիս սիրուն,
Քեզ ստացար բարի անուն,
Մինչ Եւրոպա ու Սասուն։
Այ Կորիւն, ջան Կորիւն
Մենք քու քաջութեան խուրպան

Դուն Գուրգէնի յաջորդ իշխան
Տէր Աստուած, քեզ օգնական։

Ահա այս տղան որ «Թուրքի լամուկ» եւ անհաւատարիմ կ'անուանէինք, դարձաւ ազգային հերոս մը եւ շատ մը կռիւներու ղեկավար, մինչեւ որ ինկաւ 1915ին, ինքնապաշտպանութեան պահուն Սասնոյ լեռներու կողքին։ Այս դէպքին ալ կենդանի վկայ թող հանդիսանայ Կոմսը։

ՄՇԵՑԻ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Պանթէօ-Քաշանի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ «Յառաջդիմասիրաց»ի վարչութեան, Պ. Արմիկ Ջամալեանի եւ ամէն անոնց, որոնք նիւթապէս եւ բարոյապէս օժանդակեցին Միութեան դաշտահանդէսի յաջողութեան։ Հասոյթ գոյացած է՝ 984 ֆր. 55։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Վիքթորիա Փափազեան կը փնտռէ իր հայրը Պօղոս Փափազեան եւ եղբայրը Սարգիս։ Հայրը գորգի կամ անթիքիթէի գործով կը զբաղի։ Ճանչցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել Պ. Ա. Բաբերդեանին, 52 rue Lafayette, Paris (9e).

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՅՈՒԼԻՍ
MERCREDI 29 JUILLET 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3177

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՆԱՑԻՈՆԱԼԻՍՏԱԿԱՆ-ՏՐՈՑԿԻՍՏԱԿԱՆ»...

Այս բացատրութիւնը կը գործածէր Անդրկովկասի Երկրային կոմիտէին պաշտօնական զեկոյցը, Աղասի Խանջեանի անձնասպանութեան առթիւ:

Նոյն բաները կ'ըսէր Հայաստանի Կոմկուսի Կեդր. Կոմիտէին յայտարարութիւնը, թութակաբար կրկնելով նոյն բառերը.

— «Վերջին ժամանակներս իր աշխատանքի մէջ թոյլ տալով մի շարք քաղաքական սխալներ, որոնք արտայայտուեցին նացիոնալիստական ու հակայեղափոխական – տրոցկիստական տարրերի մերկացման գործում բաւարար զգաստութիւն չցուցաբերելու մէջ, ընկեր Խանջեանը թէեւ գիտակցեց այդ սխալները, սակայն քաջութիւն չունեցաւ գործնականում բոլշեւիկօրէն ուղղելու դրանք եւ դիմեց ինքնասպանութեան»:

Մեր հայեվարով, Աղասի Խանջեան հետեւեալ մահացու մեղքերը գործեր է,—

1.— Հայաստանի մէջ երեւան եկեր են ազգայնական եւ հակայեղափոխական - տրոցկիական տարրեր. բայց ինք անհրաժեշտ արթնութիւնը ցոյց չէ տուեր, զանոնք մերկացնելու համար:

2.— Ինքն ալ հասկցեր է իր գործած սխալները, բայց քաջութիւնը չէ ունեցեր զանոնք ուղղելու գործնապէս — «բոլշեւիկօրէն» — եւ դիմեր է «անվայել փոքրոգութեան» մը — անձնասպանութիւն:

«Մանր տեսակի տուբերկուլէօզ»ն ալ՝ աղ ու պղպեղ:

Բուն հարցին անցնելէ առաջ, փորձենք վերլուծել «Փըթի Ժուռնալ»ին թիւին մէջ եղած յայտարարութիւնը, այս «ծանր տեսակի» հիւծախտի մասին:

Համաձայն այդ պատմութեան, «Խանջեան փիզիքապէս շատ տկար էր, սրտի թուլութիւնը եւ չնչարգելութիւնը շատ կը նեղէին զինքը, անվերջ քովի բաժակէն ջուր կը խմէր»:

Այսքան ծանրօրէն հիւանդ Խանջեանը կ'երթայ Մոսկուա, եւ,

— «Մօտ 15 օր վերջը վերադարձաւ այնտեղէն եւ Երեւանի մէկ կարեւոր ժողովին մէջ 2 — 2·30 ժամ տեւող զեկուցում մը տուաւ: Ինքզինքը շատ տկար կը զգար եւ անվերջ ջուր կը խմէր»:

Ուրեմն, միշտ ծանր էր իր վիճակը, եւ սակայն, 2 – 2·30 ժամ կը խօսի «ներքին թշնամիներու եւ տրոցկիականներու մասին»:

Դեռ աւելի պատկերալից դրուագ մը.

— «Վերջին անգամ տեսնուեցանք ընկ. Խանջեանի հետ անձնասպանութենէն երեք օր առաջ եւ խօսեցանք մօտ հինգ ժամ»:

Չէ՞ք փորձուիր հարցնել.— Այսքան ծանր հիւանդ մը, որ «չարունակ ջուր կը խմէր» (ուրեմն տաքութիւն ունէր), որ չնչարգելութեան դատապարտուած էր, ինչո՞ւ կը ստիպեն Մոսկուա երթալ գալ, ժամերով խօսիլ այցելուներու հետ, 2 — 2·30 ժամ զեկուցում տալ նեղացուցիչ հարցերու մասին, — փոխանակ Դիլիջան կամ Բորժոմ ղրկելու, որպէսզի հանգստանայ եւ դարմանուի . . . Ինչքան սխալներ ալ գործած ըլլար, իրաւունք չունէ՞ր բժշկուելու: Եւ եթէ աններելի էին իր մեղքերը, դժուա՞ր էր պաշտօնէն արձակել եւ ղրկել ապաքինարան մը:

Թերեւս «բոլշեւիկօրէն» թոյլատրելի չեն այսպիսի հարցումներ, Երեւանի կամ Թիֆլիզի մէջ: Իսկ այստե՞ղ,— Փարիզի մէ՞ջ ալ մեր խելքն ու լեզուն կղպանքի տակ դնելու հարկադրուած ենք:

×

Անցնինք բուն հարցին,— «նացիոնալիստական, տրոցկիստական - հակայեղափոխական»:

Երեք բառերն ալ միեւնոյն իմաստն ունին,— հակախորհրդային: Աւելի ճիշդ՝ հակասթալինեան: Երեքն ալ այնքան առաձգական են, որքան իսլամական Շէրիաթին բառերն ու բացատրութիւնները: Կրնաս մեկնել կամ հասկնալ ուզածիդ պէս. բայց ազատում չունիս, եթէ մէկն ու մէկը փակցուցին ճակտիդ:

Առնենք առաջինը, «նացիոնալիստական»:

Ուրեմն ազգայնական հոսանքներ երեւան եկած են եղեր Հայաստանի մէջ, եւ Աղասի Խանջեան փոխանակ զանոնք անխնայ մերկացնելու եւ անողորմաբար խափանելու, տկարացեր եւ անձնասպանութեան դիմեր է: (Դեռ չիմացանք թէ ի՛նչպէս,— ատրճանակո՞վ, թո՞յն խմելով թէ ինքզինքը կախելով):

Արդ, կարելի՞ էր իմանալ այդ «ազգայնական» արտայայտութեանց բովանդակութիւնը:

Աղասի Խանջեան նորեկ մը չէ կուսակցութեան մէջ: Բոլորն ալ կը վկայեն որ դեռ պատանի հասակէն եղած է կատաղի հակազգային, նոյնիսկ խրախուսելով Հանրապետական կառավարութեան դէմ ապստամբած թաթարները եւ ըմբոստութեան հրաւիրելով հայկական զօրքը:

Իր քարտուղարութեան շրջանին ալ, երբ տիրաբար կը վարէր Հայաստանի ճակատագիրը, տեղի - անտեղի, բայց միշտ անխնայ չանթեր կ'արձակէր ազգայնական հոսանքներուն դէմ, ամէնէն անճոռնի բացատրութիւնները գործածելով:

Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ այս կատաղի բոլշեւիկը յանկարծ կը թուլնայ, «քաղաքական սխալներ» կը գործէ, եւ փոխանակ «նացիոնալիստական տենդենց»ները ճզմելու, իր գլուխը կ'ուտէ: Ո՞վ էր բռնած իր ձեռքէն, տիրաբար գործելու համար, առանց աջ ու ձախ նայելու, ինչպէս իր ամբողջ գործունէութեան ընթացքին:

Արդարութիւնը կը պահանջէ գտնել այս հարցումներուն վաւերական պատասխանը, եթէ ոչ Աղասի Խանջեանը արդարացնելու, գոնէ Հայաստանի նոր անցուդարձը լուսաբանելու համար:

Դուք ճշմարտութիւնը երեւան հանեցէք, թող հարուածը նորէն իջնէ Դաշնակցութեան գլխուն, քանի որ ընդունակ չէք նոյն իսկ ձեր ընկերոջ պատիւը փրկելու:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Նոր դիւրութիւններ Հայաստանի գաղթականներուն

«Իզվեստիա», խորհրդային իշխանութեան պաշտօնաթերթը, կը գրէ յուլիս 23 թուականով.—

«Խորհրդային Միութեան կառավարութիւնը եւ համայնավար կուսակցութեան Կ. Կոմիտէն կը հաստատեն, որ Խորհրդային Հայաստանի կառավարութիւնը բաւարար աշխատանք չէ տարած Արեւմտեան երկիրներէ Հայաստան տեղափոխուած գաղթականներու տեղաւորման գործին մէջ: Խորհրդային Միութեան կառավարութիւնը եւ համայնավար կուսակցութեան Կ. Կոմիտէն որոշեցին տալ կարգ մը հարկային դիւրութիւններ հայ գաղթականներուն: Կազմուած համայնական տնտեսութիւնները (կոլխոզ) 4 տարուան ընթացքին ազատ են պետութեան մթերքներ յանձնելու պարտաւորութենէն եւ շահատուրքէ: Գաղթականներէն անոնք որ կը փափաքին մենատնտես ըլլալ, կ'ունենան նոյն դիւրութիւնները երկու տարուան համար: Իսկ տնայնագործները երեք տարուան ընթացքին պիտի վայելեն 50 առ հարիւր զեղչ տուրքերու վրայ: Այն վայրերուն մէջ, ուր հաստատուած են գաղթական համայնատնտեսները, ջուր պիտի տարուի, դաշտերը ոռոգելու եւ խմելու համար: Պիտի շինուին դպրոցներ, հիւանդանոցներ եւ խճուղի Երեւանէն - Նուպարաշէն:

ԿՌԻՒ ԲՈԼՈՐ ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ ՊԱՐՏՈՒԱ՞Ծ ԵՆ ՄԱՏՐԻՏԻ ԱՌՋԵՒ

Ֆրանսա կը զօրացնէ սահմանագլուխին պաշտպանութիւնը

Մինչ հակասական են լուրերը, Սպանիոյ դէպքերու մասին: Թէ կառավարութիւնը եւ թէ ապստամբները կը շարունակեն յաղթանակներ ծանուցանել, որոնց վաւերականութիւնը դժուար է ստուգել: Կառավարական զեկոյցին համաձայն, հանրապետական բանակը բուռն յարձակողական մը ձեռնարկած է Մատրիտի հիւսիսային լեռներուն մէջ եւ կը յուսայ ամբողջովին մաքրել ամբողջ շրջանը, փրկելով մայրաքաղաքը: Կ'ըսուի թէ բանուորներ գրաւած են հիւսիսէն դէպի Մատրիտ առաջնորդող երեք գլխաւոր կիրճերը, իսկ ապստամբները Սէկովիա կը քաշուին: Իսկ ապստամբները հազարաւոր լեգէոնականներ եւ մարոքեան զինուորներ կը թափեն հարաւային Սպանիոյ մէջ, սպառնալով Մալակայի, որ կառավարութեան ձեռքը կը գտնուի:

Սան Սէպաստիանոյէն հասած փախստականներ կը պատմեն թէ նոր անկարգութիւններ պատահած են: Անօթի ամբոխը աւարի տուած է խանութները: Թնդանօթակիր մը ռմբակոծեց ապստամբները, մեծ վնասներ պատճառելով քաղաքին: Աստուրիայի մէջ համայնավարները ամրոցներու վերածած են հանքերը եւ կը կռուին Օվիէտոյի շուրջը: Կառավարական օդանաւեր նորէն ռմբակոծեցին Փալմա - Մայորքան, որպէսզի անձնատուր ըլլան կղզին ապաստանած ապստամբները: Մալակայէն կառավարական զօրագունդ մը ճամբայ ելաւ դէպի Ալճիզերաս, իսկ ապստամբներն ալ գունդ մը ղրկեցին անոր դէմ: Կառավարական մարտանաւերը ուժգնօրէն ռմբակոծեցին Մէլիլան, որ ապստամբական կեդրոն մըն է սպանիական Մարոքի մէջ: Կառավարութիւնը այժմ կը ճգնի գրաւել Քատիքսը, Սարակոսան, Սէվիլլան եւ ուրիշ քաղաքներ, որոնք ապստամբական կեդրոններ են: Կ'ըսուի թէ Սարակոսա պաշարուած է արդէն, իսկ փորձեր կը կատարուին Սէվիլլայի ջուրը եւ լոյսը կտրելու համար:

Հեռագրի մը համաձայն, Մալակայի շուրջը մղուած ճակատամարտի մը մէջ սպաննուած են աւելի քան 400 համայնավարներ եւ 120 ապստամբներ: Իսկ երկու կողմի վիրաւորներուն թիւը կը հասնի 1200ի: Համայնավարները նահանջելով, կրակի կուտան անտառները, որպէսզի խափանեն ապստամբներուն յառաջխաղացութիւնը: Կ'ըսուի թէ Զօր. Ֆրանքօ Մարոքէն ճամբայ ելած է օդանաւով, դէպի Սէվիլլա, ստանձնելու համար հարաւային բանակին հրամանատարութիւնը: Ապստամբները Մարոքէն Սպանիա զինուոր կը փոխադրեն օդանաւերով: Շոգենաւային փոխադրութիւնը դժուար է, որովհետեւ կառավարական սուզանաւեր հսկողութիւն կը կատարեն Ճիպրալթարի նեղուցին մէջ:

Կառավարութիւնը կը ծանուցանէ թէ Ալքազարի մէջ ամրացած 1000 ապստամբներ անձնատուր եղան: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Մատրիտ ազատած է սովէն, ճամբաները բացուած ըլլալով մայրաքաղաքէն դէպի Միջերկրական: Երկուշաբթի օր Մատրիտ հասան 30 պաշարաբարձ կառախումբեր, իւրաքանչիւրը 11 վակոն: Զօր. Մոլա, ապստամբներուն հիւսիսային ճակատի հրամանատարը, որ կը սպառնայ պաշարել Մատրիտը, կը սպասէ Զօր. Ֆրանքոյի, միասնաբար գրոհ տալու համար: Կ'ըսուի թէ Սարակոսայի ապստամբներուն ձեռքը անցած են Սպանիոյ բոլոր հրասայլերը, ընդամէնը քսան հատ եւ պիտի գործածուին Մատրիտի դէմ:

— Ֆրանսական կառավարութիւնը բացառիկ միջոցներ ձեռք առաւ սահմանագլուխին վրայ, հրամայելով որ Փոյի եւ Պիարիցի մէջ գտնուած օդանաւեր կազմ եւ պատրաստ ըլլան, ֆրանսական հպատակներու պաշտպանութեան համար: Կը կարծուի թէ կռիւները պիտի սաստկանան քանի մը օրէն:

*** Աշխատաւորական թերթ մը, «Սոլիտարիտատ», կը գրէ թէ 50 ֆրանսական սաւառնակներ հասած են Պարսելոնա: Ուրիշ աղբիւրէ մըն ալ կը ծանուցանեն թէ քսան սաւառնակներ հասած են Մատրիտ:

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԴԱՇԻՆՔԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

Գաղթավայրերու խնդիրը եւ Անգլիոյ դերը

Երկուշաբթի օր շատ կարեւոր վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ: Արտաքին նախարար Պ. Իտըն յայտարարեց թէ Միջերկրականի փոխադարձ աջակցութեան դաշինքը, որ կնքուած էր անցեալ յունուարին, Ֆրանսայի, Յունաստանի, Թուրքիոյ եւ Եուկոսլավիոյ հետ,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԲԱՐԻԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

Հայաստանի թերթերուն ընթերցումէն այն տպաւորութիւնը կը ստանանք, որ խորհրդային սահմանադրութիւնը յուսախաբութիւն պատճառած է Երեւանի նոյնիսկ պաշտօնական (կառավարական ու կուսակցական) շրջանակներուն, — «հաւատարիմ»ներուն:

Մոսկուայէն հասած որ եւ է հրահանգի առթիւ Խորհ. Հայաստանի թերթը կը յորդէր «բոցավառ» ողջոյններով եւ սովորական խնկարկութիւններով: Սակայն խորհրդային սահմանադրութեան նման «պատմական» փաստաթուղթ մը ուրիշ արձագանգ չի գտեր, բայց միայն կուսակցական ժողովի սովորական բանաձեւ մը, սահմանապահ զինուորներու ողջոյնը, եւ ... «Նայիրեան պօէտ» Չարենցի ոտանաւորը: Արտատպենք ... պատմութեան համար:

ԵՐՐՈՐԴ ԱՅԳԱԲԱՑ

Ժողովուրդների իմաստնագոյն առաջնորդին եւ ամենամեծ բարեկամին ՅՈՍԻՖ ՍՏԱԼԻՆԻՆ,
Նայիրեան պօէտից՝ ներբող նուաստագոյն եւ խօսք պօէտական, խորհրդային նոր սահմանադրութեան համար:

Ա.

Երեք այգ է ցոլացել հայրենիքի վրայ մեր.— Երեք անմար արշալոյս — տիեզերքի համար ողջ:— Այգն Առաջին ...նա շաչեց իբրեւ բոցէ Հոկտեմբեր.— Որ արիւնով նուաճեց նոր գոյութեան համար հող:

Բ.

Այգը երկրորդ ... Դա մեր մեծ Ղեկավարի պողպատէ,— Ձեռքով վառած Այգն էր բորբ՝ որ դաշտերի վրայ նոր,— Փռեց որպէս հիւղերի երջանկութեան մշտատեւ,— Համայնական հերկերի բեղուն բերքով փառաւոր:

Գ.

Այգը երրորդ ... Ահա նա.— Բացւում է նա ոսկերից,— Նոյն հանճարի խորհուրդով՝ ոգիներէ վրայ մեր, — Այդ — կրկնակի անկաշկանդ խորհրդային ազգերի — Ցօղնած ոգին է կոչւում աշխատանքի հանճարեղ:

Դ.

Օ՛, մեր ոգու, մեր հողի, մեր սրտերի — եւ համայն,— Հայրենիքի վրայ մեծ — Այգարացեր մեր երեք,— Դուք իրարից էք սերել, նոյն Արեւի դուք անմար,— Բոցկումներն էք՝ նրա ճանապարհին անեզերք:

Ահա տեսաք թէ ի՛նչ հանճարաշող բանաստեղծութեամբ կ'ողջունուի Սահմանադրութիւնը,— թէեւ մեծ ցնդաբանութիւն կ'ըսենք այսպիսի բանաստեղծութիւններուն:

Սահմանադրութիւնը ողջունած են նաեւ նկարիչները, քանդակագործները, գրողները, որոնց կարգին՝ Զապէլ Եսայեանը, որոնք — խե՛ղճ թութակներ — լրագրաշուրթն կը փառաբանեն Ստալինը պարզ այն պատճառով որ իրենց շնորհեր է սահմանադրութիւն մը,— այսինքն հայկական հողամասերու բռնագրաւման նուիրագործումը: Խե՛ղճ մարդիկ, կարծես ոչինչ կը յուզէ իրենց ուղեղին նախնախուտը, ոչ իսկ այն տռամը, որ կատարուեցաւ իրենց քթին տակ, տակաւին չմարած՝ «ողջոյն»ներուն արձագանգը:

Միամտութիւն պիտի ըլլար Խանջեանի քաջութիւնը սպասել Զապէլ Եսայեաններէն եւ իր «տավարիշ»ներէն: Հայկական ողբերգութենէն անտեղեակ իրենց գանկին մէջ իրենց իսկ ձեռքով գնդակ մը պարպելու հերոսութենէն աւելի, կը սպասէի, սակայն, որ այդ բարի - ծաղիկներէն մին կը կոտրէր իր գրիչը եւ չէր գրեր այնպիսի փառաբանութիւններ, զորս չեմ կրնար արտագրել, դժբախտաբար, այս կարճ սիւնակին մէջ:

ԱՐԱՁ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Գ. Գասեան, Վալանս	35
Յուլիս 18ի գումարը	4166
Ընդհ. գումար	4201

ԾԱՆՕԹ.— Այս առթիւ ստացած ենք նաեւ 35 ֆրանք, Հ. Յ. Դ. Վեթերաններու Ֆօնտին համար եւ յանձնած Կեդր. Ցանձնաժողովին: Այս 70 ֆրանքին 50ը նուիրած է ընկ. Գէորգ Գասեան, իր երրորդ զաւկին մկրտութեան առթիւ, իսկ 20 ֆրանքը՝ կնքահայրը, Զարեհ Գասեան:

ԱՅՍ ԳՈՀԱՐՆԵՐՆ ԱԼ, ԻԲՐԵՒ ԱՂ ՈՒ ՊՂՊԵՂ

Երէկ ամփոփած էինք Ամերիկայի «Բանուոր»ի խմբագրին շաբաթ օրուան ճառին այն մասը որ կապ ունի Աղասի Խանջեանի սպանութեան հետ: Մեր թղթակիցը գրի առած է նաեւ ճառախօսին հետեւեալ խօսքերը.

— «Սոցիալիզմի կառուցման ճանապարհին ինկած դժուարութիւնները յաղթահարելէ վերջ, թոյլատրելի չէր ընկեր Խանջեանի այս քայլը (անձնասպանութիւն): Մեծն Ստալինի նշանախօսքը՝ ուրախ եւ երջանիկ եղէք, կը ցուցնէ խորհ. երկիրներու մէջ տեղի ունեցած փոփոխութիւնները եւ Հայաստանի մէջ ապրող ամէն մարդ տխուր ըլլալու պատճառ մը չունի: Եթէ ձեզմէ ոմանք դեռ չեն կարդացած խորհ. նոր սահմանադրութեան նախագիծը, անպայման ծանօթացէք, որովհետեւ անոր պատմական դերը համաշխարհային արժէք ունի: Այդ պատմական վաւերագիրը վերցուցած է դասակարգային տարբերութիւնները եւ աշխատանքի շահագործումը. հոն սոցիալիզմը այլեւս փորձարկութիւն չէ, այլ իրականութիւն: Այս պայմաններու տակ Խանջեանի անձնասպանութիւնը հակասութեան մէջ կը դնէ ինքզինքը:

... Բոլորդ գիտցէք, որ խորհ. երկիրներու մէջ ներքին սահմանային վէճեր գոյութիւն չունին: Միեւնոյն է, թէ Ղարաբաղը, Նախիջեւանը կամ Ախալքալակը որո՞ւն կը պատկանին՝ Հայաստանի՞ն, թէ Ազրբէջանին կամ Վրաստանին: Ամէն ոք ազատ է ուզած տեղը երթալ եւ ապրիլ,— Հայաստան, Ղարաբաղ, թէ Նախիջեւան:

Երեւանի արհեստական ձգախէժի գործարանին վրայ ծախսուած է 40 միլիոն ռուբլի եւ այդ դրամը տուած է Մոսկուան: Եթէ չըլլար Ռուսաստանի օգնութիւնը, երբեւէ Հայաստանի մէջ կատարուած շինարարութեան կէսն անգամ չէին կրնար իրականացնել: Այս փաստը կը բաւէ, հասկնալու համար, որ հոն սահմանները դեր չեն խաղար եւ մեզ համար բնաւ կարեւոր չէ, թէ Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը որո՞ւն կը պատկանին: Հեռագիրներու մէջ մատնանշուած է, որ ընկ. Խանջեան հակայեղափոխականներու եւ տրոցկիականներու դէմ թոյլ պայքար է մղած: Ներքին թշնամին վտանգաւոր է ոչ թէ անոր համար, որ ուժեղ է, այլ որովհետեւ թոյլ է եւ կրնայ հոգեվարքի մէջ յուսահատ քայլերու դիմել: Ատոնց հանդէպ պէտք է զգաստ (արթուն) մնալ»:

Արտաքսումներու օրէնքը պիտի ջնջուի՞

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ օրինագիծ մը պիտի ներկայացուի խորհրդարանին, ջնջելու համար 1849ի օրէնքը, որ տրամադրէ առանց այլ եւ այլի Ֆրանսայէն արտաքսել այն օտարականները որոնք կասկածելի են կամ կը խանգարեն պետութեան ապահովութիւնը: Նոր օրինագծով, այդպիսիները պարզապէս դատարան պիտի յանձնուին:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԷՆ ՎԵՐՋ

Էնկերի իրականացուց իր ցանկու-թիւնը: Ու այսօր իրողութիւն է այն, որ նախ անկարելի թուեցաւ, յետոյ փոփոխիկ ատեղծեց եւ, ի վերջոյ, վաւերացուեցաւ (20 յուլիս):

Թուրքիա տէրն է Նեղուցներուն:

Անիկա, նախ, դիւանագիտական յաջողութիւն մըն է: Թուրքիան, պատերազմէն յետոյ, առաջին պարտեալն եղաւ որ բանի ուժով դաշնագիր փոխեց՝ Սեւրէն ետք Լօզանը պարտադրելով:

Թուրքիա դարձեալ առաջինն եղաւ, ...

... մեր ունի: Բայց, ամէնէն աւելի Սեւ ծովու մէջ ուժեղ կը զգայ ինքզինքը: Հիւսիսային ու կապոյտ ծովը փակ է: Հիւսիսային ու Գալթիկը օտար ուժերու սպառնալիքին տակ: Իբրեւ զինակիցը Թուրքիոյ, ան չնորհիւ փակ Տարտանէլի, տէր ու տիրական կը դառնայ Սեւ ծովու մէջ: ի Հարկին, կ'իջնէ Միջերկրական, երբ կոյժ կողքի բլլան Թուրքիոյ հետ, բայց թոյլ չի տար, միշտ Թուրքիոյ չնորհիւ, թշնամի ուժերու ներխու-ժումին:

Այս կերպով, Թուրքիա անգամ մըն ...

...

Թուրքիոյ դէմ ալ: Ռուսիա հինգ ծո-...

... «ամենզական բարեկամներ» էին: Ու Իտալիան «Հռոմէական կայսրութիւն» չէր, որուն ծրագիրները կը ձգտէին առհիլ այժմ այն ջուրերուն վրայէն, ուր իր տիրապետութիւնը խարսխել ...

... էր Տարտանէլի վրայ իբրեւ մէկ դը-մուրջը:

Ճիշդ է որ առայժմ Պերլին չի խոր-հիր Պաղտատի մասին: Բայց համա-ձայն չէ որ Նեղուցները գտնուին բա-ցարձակ իշխանութեանտակ Ռուսիոյ ...

ՆԱԽԿԻՆ ՂԵԿԱՎԱՐԻ ՄԸ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

(ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ Գ. ՐԱՍՈՒԼ ԶԱՏԷԻՆ)

ԽՄԲ.— Ինչպէս յայտնի է, խումբ մը կովկասեան տարագիրներ Փարիզի մէջ կը հրատարակեն ռուսերէն ամսագիր մը, Կավկազ, աջակցութեամբ խորհրդաւոր ազրիւրներու: Այդ ամսագրի յունիս - յուլիս միացեալ թիւէն կը թարգմանենք հետեւեալ գրութիւնը, որ սքանչելապէս կը պատկերացնէ հետապնդած նպատակը: Պիտի ամփոփենք նաեւ ուրիշ կարգ մը գրութիւններ, նոյնքան պերճիմաստ: (Թարգմանութեան խորագիրներն ալ բնագրէն առնուած են).—

— Դո՛ւք, Մամետ Էմին Րասուլ Զա-...

...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀԸ

(1914 — 1915)

Հին մարտիկները սակայն կը կար-ծէին, որ այժմէն իսկ կառավարու-թիւնը պէտք է հասկնայ թէ հայ երի-տասարդը չի կրնար իր բնանիքը թո-ղուլ երեսի վրայ, քանի որ քրտական ապստամբութիւնները աւելի մեծ թափ եւ ծաւալ են առացած. Համի-...

... րանցմէ կրնայինք օգտուիլ եւ, վերջա-պէս, ժամանակ պէտք էր մեզ ինք-նամփոփուելու եւ պատրաստուելու:

Սրբազանը խիստ անհանգիստ էր հայ կամաւորներու գործօն մասնակ-ցութենէն. անորոշ երկիւղ մը ունէր անոր հետեւանքներէն. կ'ուզէր մխ-...

... թիւնը իր ձեռքէն եկածը պիտի ընէ մեղմացնելու կառավարութեան պա-հանջները եւ միւս կողմէ համազգա-յին ուժերով պատրաստուիլ աւելի գէշ օրերու համար:

Ահա մօտաւոր ամփոփումը ժողովա-կաններու արտայայտած կարծիքնե-րու. իրագործումը կը մնար կառա-վարութեան հետ ի պաշտօնէ յարա-բերութիւն պահելու հնարաւորու-թիւն ունեցող Ղարախանեան սրբա-զանին եւ ինծի:

...

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

թայ իր կազմակերպուած զանգուածը, ունի կողմնակիցներ: Դուք՝ պրկուած էք այդ բանէն: Դուք հեռացեր էք այն բոլորէն ինչ որ ազրբէջանեան եւ թրքական է եւ այսօր ձեզի կը մնայ ընտրել երկուքէն մէկը,— կա՛մ նիւթական բարեկեցութեան համար լռել եւ քալել վրացի փոքրամասնականներու ետեւէն, անոնց պոչը բռնած, ոտնահարելով բոլոր սկզբունքները եւ որ եւ է արժէք չներկայացնել եւ կամ ընդունիլ ճակատագրական սխալները եւ պարտութիւնները եւ կատարել քաղաքական ինքնասպանութիւն՝ հարա-քիրի:

Այդ է պատմութեան հատուցումը:

ՌՈՒՍՏԱՄԲԷԼԻ ՇԱՖԻ

Պոլիս, 20 յունիս 1936

ՀԱՅ ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒԺԻ ՄԸ

—.—

ՎԻԷՆՆԱ, 17 յուլիս.— Մեր երաժշտասէր հասարակութեան կ՚աւետեմ երեւումը նոր տաղանդի մը,— Օր. Պեղգիս Մելիքսէթեան:

Երկուք ու կէս տարի առաջ Կ. Պոլսէն Վիէննա եկաւ երաժշտական կաճառը մտնելու համար: Թէեւ գերմաներէն դեռ չէր գիտեր, փրոֆէսէօրները նկատեցին անոր մէջ երաժշտական տաղանդ մը, որ երեւան եկաւ առաջին իսկ օրը՝ երբ շատ յաջող կերպով ընդունելութեան քննութիւնը տուաւ:

Համեստ հայ աղջիկը նուիրումով հետեւեցաւ իր ընթացքին, մինչեւ որ եկաւ քննութեան օրը, որ չափազանց խիստ անցաւ: Օրիորդը նուագեց եօթը քննիչ փրոֆէսէօրներու — երաժշտական կաճառի եօթը հեղինակութեանց ներկայութեան: Ուրիշ 30 աշակերտուհիներ ալ անցան միեւնոյն յանձնախումբի քննութենէ եւ հայ օրիորդը շահեցաւ առաջնութեան դափնին:

Օր. Մելիքսէթեանի բուն մասնագիտութիւնը դաշնակ է, զոր կը նուագէ իբրեւ կատարեալ արուեստագիտուհի մը, փրոֆ. Բարէրի եւ փրոֆ. Քէրչպաումէրի դպրոցին մեթոտով: Երկրորդական ճիւղերէն պիտի յիշեմ դաշնագիտութիւն, երաժշտութեան պատմութիւն, տեսողական երաժշտութիւն, նուագարանի գիտութիւն: Այս ճիւղերուն մէջ առաջնորդած են փրոֆ. Մարքս, Կրաֆ, Շթէօր եւ ուրիշներ: Փրոֆ. Քօպալտ, երաժշտական կաճառին յայտնի նախագահը, որ օրիորդին վերջին քննութեան ներկայ եղած էր ուրիշ վեց փրոֆէսօրներու հետ, ջերմապէս շնորհաւորեց իր հայազգի աշակերտուհին եւ անոր նուիրեց իր լուսանկարը, հետեւեալ մակագրութեամբ.— «Իմ ամէնէն յաջող աշակերտուհիիս»:

Օր. Պեղգիս Մելիքսէթեան ամէն կիրակի, պատարագի ատեն, հայ մատուռին մէջ կը նուագէր: Իր սիրայօժար աջակցութիւնը բերած է նաեւ մեր գաղութին սարքած հանդէսներուն: Տաղանդաւոր օրիորդը մշակած է նմանապէս երգեցողութեան արուեստը: Քոնցէրթհաուզայլի մէջ ամիս առաջ մասնակցեցաւ երգչախումբի մը լիաթիւ նուագախումբի մը ընկերակցութեամբ:

Օրիորդը մէկ շաբաթ առաջ Կ. Պոլիս վերադարձաւ:

Ա. Գ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

—•—

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ.— Կիրակին գաղթահայ կեանքի համար ազգօգուտ օր մըն էր:

Կարդացէք մամուլի չորրորդ էջը, իրար կը հրմշտկեն հանդէսներն ու դաշտահանդէսները:

Հոս հայրենակցականը, հոն միութենականը, ասդին Կ. Խաչը, միւս կողմ մարզականը: Բոլորը մէկ նպատակի շուրջ,— հայրենասիրութիւնն ամոքել, ցեղը եւ աւանդութիւնները տեւականացնել ու փոխանցել նոր սերունդին մէջ: Օր մը, ամիս մը, տարի մը աւելի դիմադրել այս ժողովուրդին դէմ սարքուած անչափելի հալածանքին, ցեղային ջահը ձեռքէ ձեռք փոխանցելով:

Հայ կինը ազմադաշտ է իջած բազուկ տալու հայ մարդուն՝ անոր տաժանելի գոտեմարտին մէջ:

Հ. Կապոյտ Խաչը հրապարակի վրայ է աշխարհի չորս կողմը, առընթեր միւս բոլոր Հայուհեաց ընկերութիւններուն: Ջաւկի մայրութեան հետ՝ ցեղին մայրութիւնն ալ ստանձնած է ան:

Սէն-Ժէրոմ, գեղեցիկ ու կոկիկ աւան մը, սիրուն տնակներով, մաքուր ու զուարթ բոյներ:

Կեանքը կ՚եռայ այս Հայաստանիկին մէջ:

Տիկիններու ընկերակցութիւն, Կ. Խաչ, լսարանական, կրթական կազմակերպութիւններ իրարու հետ մրցումի են ելած բան մը աւելի փրկելու, վէրք մը աւելի դարմանելու, եւ արցունքի կաթիլ մը աւելի խնայելու համար:

Զովասուն անտառակ մը՝ սա գորգի գործարանի պարտէզը, սոսեաց անտառէն պոկուած չերտ մը եկած թառած է այս հայաւանի մէջ, ինչպէս սա միւս ջրասար «Լա Պարոն»ի հայ ագարակը:

Լեփլեցուն ժողովուրդ Հայոց, բեմ մը, աթոռներ ընդհովանեաւ ծառերու:

Պզտիկները կը ճռուողեն, մեծերը ուրախ կը խօսակցին, ոգեւորութիւնը մթնոլորտ չինած է, կարծես կը սպասեն հարս ու փեսին:

«Հանդէսը բացուած է»: Լռութիւն:

— « Հայրենակիցներ: Հայ կինը դարերու մէջէն կողք կողքի քալած հայ տղայ մարդուն հետ:

«Ան իր բնտանեկան առաքինութիւններէն զատ ժամանակ գտած է աջակցելու զուրսի պայքարին, ան ոչ միայն վէրքեր է դարմանած թշնամիին դաշոյնով բացուած այլեւ վէրք է նետած այդ վատ թշնամիին: Հայ պատմութիւնը շատ է արձանագրած հայ կնոջ գործերը եւ արիութիւնները: Այսօր պատերազմի մէջ չենք, բայց այսօրուանը աւելի աճաւոր է քան երէկը: Ճերմակ ջարդն է որ կը սողոսկի հայ օջախներէ ներս, թունեցնելու եւ արմատէն չորցնելու այս բազմաչարչար ժողովուրդը: «Կ. Խաչը իր թեւերը տարածած է հոն ուր կայ հայ շունչը: Ան՝ կը հասնի ամէն տեղ: Դէպ փիզիքական վէրքին, լոյս մանուկ ուղեղներուն, դարման օգտագործ թոքերուն: Սեղմեցէք շարքերը, խտացուցէք միջոցները, աջակցեցէք այս անձնուէր մայրերուն ու քոյրերուն, ոչ մէկ հայ կին կամ օրիորդ դուրս պէտք է մնայ այս բանակէն»:

Ըսի՞ որ օրուան բանախօսներն էն այս բոլոր մտքերուն տէրը, Տիկին Քիպրիթճեան՝ եռանդուն խաչուհին եւ Պ. Հայկ Սէրէնկիւլեանը:

Բեմը կը բացուի կրկին, ահա Ղազարեան զոյգերը չէն ու զուարթ կը ներկայացնեն կատակախաղ մը կարճ ու համով:

« Ես իմ անուշ Հայաստանով» բեմ կուգայ երիտասարդը:

Ու ծափեր ու ոգեւորութիւն:

Կը սկսին պարերը հայ զոյգերու, նուագի չափին տակ:

Երգ, կեր ու խում՝ մինչեւ որ արեւը կը ծածկէ իր դէմքը հսկայ ծառերու ետեւ:

Խաչուհիները գոհ են օրուան բարոյական շահէն, ոգեւորութիւն եւ ուժ առած յաջորդի մը համար եւս:

Հայ մը

ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ՎԵՐՍԿՍԱՒ

—•—

ԷԹՍ ԱՆ ՓՐՈՎԱՆՍ, 25 յուլիս (Ցաւոց).— Միլի բանթողները 26 օր կամաւոր բանտարկուած մնալէ վերջ, աշխատանքը վերսկսան (Թիւրլըրի տը լա Մէտիթէրանէ) ընկերութեան գործարանները: Կ՚աշխատին միեւնոյն օրավարձով, որովհետեւ գործարանը առաջուան պէս ապսպրանքները չստանար:

Աշխատանքի վերսկսումը ուրախութիւն պատճառեց շատերուս: Գործադուլի օրերուն տնտեսապէս շատ նեղութիւն չկրեցին մեր բանթողները, բայց մտահոգութիւնը զգալի էր տուներէ ներս, մանաւանդ անոնց համար որ երեխաներ ունին:

Ս. Քէճոյեան

Բալանսվիլ

—.—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 20 յուլիս.— Յուլիս 19ին դաշտահանդէս մը սարքած էր Բալանսվիլի (Բալու) Վերաշինացը, Trois Lucs Իգնոյեաններու պարտէզը: Առտուան ժամը 7ին պարտէզին դուռը, բաց էր, եւ քիչ վերջը հոն էին Բալուցիները ինչպէս եւ ուրիշներ: Ահա կը հնչէ «Տավուլ զուրնան», եւ տարէցները կը խաղան հայրենի հին խաղերը «Կովանտ», թեւ պար, «քալքան քլինճ» (սուր ու վահան): Երիտասարդներն ալ կը միանան, տարէցներուն նայելով: Ժողովուրդը, որ օր մը պիտի կրնայ գտնել իր հանգստութիւնը Նոր Բալուի մէջ, չի կրնար մոռնալ հին Բալուն, ուր դարերով արիւն եւ քրտինք խառնած է հողին:

Կէսօր է, ճաշի ժամ, ժողովուրդը կը ճաշէ ծառերուն շուքին տակ քով քովի, կարծես մէկ ընտանիք ըլլար եւ չի գլանար բաժին հանել հարեւանին միշտ հիւրասէր եւ առատաձեռն: Ճաշին հետ, ճաշէն վերջ դարձեալ «տավուլ զուրնա», երգ ու պար: Ապա ըլկաւ գեղարուեստական մասը,— երգ, խմբերգ, արտասանութիւն: Վիճակահանութեան կը մասնակցէին բոլորն ալ, օգնելու համար հայրենիքին: Եթէ ղեկավար տարրը կարենար օգտագործել հայ ժողովուրդին կորովը, ինչեր կ՚ընէր այս ազգը իր հայրենիքին համար:

Տրամ մը կը ներկայացնէ Բալուի կեանքէն «Հարսանիքը» որ պահ մը ժողովուրդը տարաւ հայրենի աշխարհ,— ճիշդ ու ճիշդ հայրենի կեանք, կալ ու կուտ, հոտ ու հոտաղ, արտ ու ջրտուք, երգ ու խնդում, խունկ ու աղօթք, նշանտուք եւ ապա հարսանիք: Որքան անուշ է հայրենի կեանքը որուն կարօտը կ՚ապրինք:

Վանոյեան Ա.

Ալֆորվիլի հանդէսը

—.—

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Յուլիս 18ին տեղի ունեցաւ մեր տարեկան հանդէսը, Հայ Ակումբի մէջ:

Ժամանակէն առաջ դպրոցասէր հասարակութիւնը լեցուցած էր սրահը: Ժամը 9ին հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով որ երգուեցաւ աշակերտ աշակերտուհիներու կողմէ եւ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Ցետոյ եղան արտասանութիւններ: Տիկ. Խաչիկեան քանի մը խօսքով խրախուսեց ծնողները, որ միշտ հոգ տանին իրենց զաւակներուն հայեցի դաստիարակութեան: Առաջին անգամ ըլլալով կը բեմադրուէր Տիկ. Էլէն Բիւզանդի գրած մէկ մանկական թատերախաղը՝ «Պուպրիկներ»: Երբ վարագոյրը բացուեցաւ բեմը խիստ խաղալիկի կրպակի մը տեսքն ունէր, որ ցոյց կուտար ճաշակի նրբութիւնը: Սոտ պուպրիկներու քով շարուած էին նաեւ փոքրիկ աղջիկներ, որոնք պիտի կատարէին պուպրիկներու դերը:

Խաղը անցաւ շատ յաջող: Իրենց երգերով ու պարերով պուպրիկները խաղին տուին աւելի ոգեւորութիւն:

Ցետոյ տեղի ունեցան մէկ քանի խմբերգներ եւ արտասանութիւններ: Ապա ներկայացուեցաւ պատկեր մը Ահարոնեանի «Ուխտաւոր»էն, ուր յաջող կերպով արտասանեցին Ազնիւ Ուրբաթեան ուխտաւորի եւ Լուիզ Տ. Վարդանեան հրեշտակի դերերը: Երգուեցաւ «Պարզիր աղբիւր»ը Երջանիկ Գարտաշեանի կողմէ: Բեմը ճիշդ անտառի մը տպաւորութիւնը կը գործէր:

Ներկայացուեցաւ «Արեւելեան ատամնաբոյժ զաւեշտը», որուն մէջ Պ. Գրիգոր Էմիրեան ատամնաբոյժի դերը տարաւ մեծ յաջողութեամբ: Նոյնպէս յաջող էին Ցարութիւն Զաքալեան ծառայի եւ Վարդգէս Պետրոսեան յաճախորդի դերերուն մէջ:

Դպրոցի աշակերտուհիներէն մաս մը համազգեստ հագած, նուագի ընկերակցութեամբ բեմ գալով մարզանքներ կատարեցին: Ցետոյ աշակերտուհիներու կողմէ ձօն մը կարդացուեցաւ ուղղուած իրենց ուսուցչուհի Տիկ. Ա. Խաչիկեանի: Եւ Կ. Խաչի վարչութեան նուիրեցին այս առթիւ ծաղկեփունջ մը խմելիքի մատուցարանի մը հետ: Փոքրիկն Գեղեցկուհի Տ. Խաչատուրեան իր շնորհալի պարերով հիացուց ժողովուրդը:

Ժողովուրդը մեկնեցաւ շատ գոհ եւ շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր Կ. Խաչի անդամուհիներուն եւ ուսուցչուհիին որուն շնորհիւ իրենց զաւակները այսքան յառաջդիմութիւն ցոյց կուտան եւ կը ստանան հայկ. դաստիարակութիւն:

Նոյնպէս շնորհակալութիւն յայտնելու է Պ. Անմահեանի եւ Պ. Տ. Վարդանեանի, որոնք իրենց մասնակցութիւնը միշտ բերած են հանդէսներու մէջ նուագելով:

Ներկայ մը

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Մէօլէօզցիներուն

Հայրենակիցներ, Փարիզի Մէօլէօզի Վերաշինաց Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը իր 17 մայիս 1936 վարչական ժողովին որոշումով գաւառ ուղարկեց հայրենակից Ցովհ. Ծօճապըլըքեանը, իբրեւ լիազօր: Վարչութիւնս մամուլին հաղորդեց հետեւեալ շրջաբերականը.— «Զորս հինգ ամիսէ ի վեր Վալանսի «Արեւելք» Հայր. Միութեան հետ կատարուած բանակցութիւնները համերաշխութեամբ վերջացած ըլլալով, այսուհետեւ Միութիւնը պիտի կոչուի «Պրուսա Մէօլէօզի Արեւելք Վերաշինաց Հայր. Միութիւն», առանց կանոնագրի փոփոխութեան: «Արեւելք»ի մինչեւ 30 դեկտ. 1935ին եղած հաշիւները Միութեանս փոխանցուած են, եւ ուրախ ենք որ թիւրիմացութիւնները հարթուեցան: Այս առթիւ մեր խորին շնորհակալութիւնները բոլոր անոնց որ համերաշխութեամբ դիւրացուցին մեր գործը:

Հայրենակիցներ, կը յիշեցնենք դարձեալ թէ Միութիւնս կուսակցական ոչ մէկ հանգամանք ունի: Այս պարագան մասնաճիւղերու ուշադրութեան կը յանձնենք: Մեր նպատակն է համամէօլէօզցիական մէկ մարմին կազմել արտասահմանի ամբողջ Մէօլէօզցիներով, որ առաջին պայմանն է յաջողցնելու համար մեր ծրագիրը,— շինել նոր Մէօլէօզը Խ. Հայաստանի մէջ: Այսպէսով մենք հայրենիքին հետ կապուած պիտի ըլլանք, ինչ որ պիտի ծառայէ այլասերումի վտանգին չէզոքացման:

Դէպի երկիր,— Թող այս նշանաբանը բարձր խօսի բոլոր Մէօլէօզցիներուն, ուր որ ալ ըլլան անոնք, Պալքաններէն մինչեւ Եգիպտոս, Ֆրանսայէն մինչեւ հեռաւոր Ամերիկա: Կեդր. Վարչութիւս Փարիզ փոխադրուելէ վերջ, Նոր Մէօլէօզի համար մուտք ունեցած է 32.877 Ֆրանք, որմէ Հայաստան ղրկուած է 19.000 Ֆր. մէջն ըլլալով Մարսէյլի մասնաճիւղին 6000 Ֆրանքը: Ուրեմն կը մնայ 13.877 Ֆրանք պատրաստ դրամ, Կեդր. Վարչութեան մօտ: Ինչպէս կը տեսնէք, սիրելի հայրենակիցներ, տրուած լումաները իրենց նպատակին յատկացուած են եւ պիտի յատկացուին, ի նըպաստ Նոր Մէօլէօզի վերաշինութեան եւ ի սէր մեր պապերուն յիշատակին: Արհամարհելով բոլոր արգելքները, անգամ մը եւս ապացուցանենք Մէօլէօզցիներու զոհաբերութեան ոգին: Կեցցէ՛ Մէօլէօզի Արեւելք Վերաշինաց Հայր. Միութիւնը:

Կեդր. Վարչութիւն

Ծանօթ.— Դրամական եւ այլ թղթակցութիւններ պէտք է ուղարկել ատենադպիր Ցովհ. Ծօճապըլըքեանի, 15bis, Rue de l'Egalité, Իսի լէ Մուլինօ (Սէն):

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Պետրոս Զըրկանեան — Փարիզի Հար. շրջանի «Ցառաջդիմասիրաց վարժարանի սաներէն — երկու տարի է որ, Լիսէ Լաքանալի մէջ կ՚արժանանայ Prix d'Excellenceի, շահելով առաջնութիւններ ֆրանսերէնի, լատիներէնի, անգլիերէնի, մաթէմաթիքի եւ գիտութեան մէջ: Քէօթահեացի ծնողքի այս Հայորդին իր ուշիմութեամբ, աշխատասիրութեամբ եւ վարքով գրաւած է բացառիկ դիրք մը ու արժանացած պաշտօնական շնորհաւորութիւններու:

Լ.

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՓԵՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ
եւ
ՑՈՎՍԷՓ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ
Ամուսնացած
Լիոն 13 յուլիս, 1936

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

—.—

Ցուլիսի սկիզբը Մոսկուայի մէջ երգչախումբերու համամիութենական ողիմպիականին մասնակցեցաւ նաեւ Երեւանի Պետ. Երաժշտանոցի երգչախումբը, որ ունեցաւ ամենամեծ յաջողութիւնը:

Հայ երգչախումբը կը վարէ Թ. Ալթունեան:

Հանդիսականները, որոնք ծայրէ ծայր լեցուցած էին դահլիճը, ջերմագին ծափերով ողջունեցին հայկական ազգային երգերը:

Երաժիշտ Շեաէր, հիանալով հայ երգչախումբին վրայ, յայտարարեց Թաս հեռագրական գործակալութեան.— Երեւանի հայ երգչախումբը հիանալի խումբ մըն է, իր խմբերգային պատրաստութեամբ, ազգային երգերու, մանաւանդ երաժիշտ Կոմիտասի մշակած ազգային երգերու արուեստով, կարելի է լաւագոյններէն մէկը համարել Երեւանի երգչախումբը:

Երաժիշտ Վասիլիեւ Բուգլա եւս յայտարարեց այս առթիւ.— Հայաստանի պետ. երաժշտանոցին երգչախումբը կը ներկայացնէ հայկական հրաշալի երաժշտական կուլտուրան: Երգուածքին մաքրութիւնն ու յստակութիւնը ցոյց կուտան, որ երգեցիկ խումբը կը գտնուի վարիչին ամուր ձեռքերուն մէջ: Մասնաւորաբար լաւ երգուեցան «Լօ լօ»ն եւ «Հոռովէլ»ը: Այսպիսի երգչախումբ մըն ալ պէտք է կազմակերպել Մոսկուայի Պետ. Երաժշտանոցին մէջ:

Երեւանի Պետ. Երաժշտանոցին երգչախումբը կը բաղկանար 80 հոգիէ, — մեներգի համար կ՚ընկերանար Շարայ Տալեան: Խումբին երգացանկը կը բաղկանար հետեւեալ կտորներէն.—

Կոմիտասի Կալի երգը, Քաղհան, Գարուն ա, Լուսնակն անուշ, Սոնա եար, Լօ-լօ, Կարամուրզայի Վարդ կօշիկս, Զինչ ուզինչ, Գր. Սիւնիի Սաբերի հովին մեռնիմ, Սպ. Մելիքեանի Թխկոնտա, Զուրն արա եւ Պլիպլի, Ա. Մանուկեանի Կարմիր գարնան, Ս. Բարխուդարեանի Ողջոյն ղեկավարին (խօսք Ե. Չարենցի):

ԽԱՆՋԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

—•—

Խորհ. Հայաստանի ընթերցումով երբ կը հետեւինք Ա. Խանջեանի տեղափոխութիւններուն, յունիս 20ին կը գտնենք զինք Լէնինականի մէջ, ուր քուէարկել կուտայ բանաձեւ մը,— հասարակ ողջոյն մը սահմանադրութեան: Ցունիսի վերջը՝ Մոսկուա: Պրաւդայի մէջ 27ին կը հրատարակէ յօդուած մը Հայաստանի մասին: Ցուլիս 4ին Երեւան է դարձեալ եւ պատւոյ պահակ կը կենայ Ցովհ. Արէլեանի դագաղին առջեւ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (56)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—•—

Պատանեկական Այգիի միջադէպը, բայց մանաւանդ ճաշկերոյթի ժամանակ, իշխան Ալէքսէյի եւ Սոնիայի աչք ծակող գլուխ գլխի քսփսոցը, խորհրդաւոր ժպիտները արձիճի ծանրութեամբ նստեր էին Վարդանի մտքին, սրտին վրայ: Կարծես այդ եղածը բաւական չըլլէր, հիմա ալ աղջկան այս քմայքոտ վերաբերմունքը, միրաւորանքը, որ ոչ մէկ հիմնաւոր պատճառ ունէր: Տէր Աստուած, Սոնիան նոյն իսկ ժամանակ չէր տուած իրեն, որ երկու բառ արտասանէ:

Մինչեւ հոգւոյն խորքը վրդովուած կեցած տեղը արձանի նման անշարժ մնացեր էր Վարդանը:

— Բարեւ, Վարդան:

Նիհար բարձրահասակ պատանի մըն էր բարեւողը, որ մօտենալով մտերմօրէն ուսին զարկաւ:

— Ի՞նչ հալի ես, մեր տղայ, հոս ի՞նչ կը սպասես:

— Բարեւ, բարեւ Արմէն,— ընկերոջ ձեռքը սեղմեց Վարդանը՝ ինքզինք հաւաքել փորձելով,— վայրկեան մը կանգնած միտք կ՚ընէի: Անշուշտ Ներսէսի մօտ կ՚երթաս: Լաւ որ հանդիպեցայ, միասին կ՚երթանք:

— Երթանք: Հաղիւ ժամանակին կը հասնինք, տղաքը կը սպասեն:

Երկու ընկերները սկսան բարձրանալ դէպի Գանովկայա փողոցը, ուր կը գտնուէր իրենց ընկերներէն Ներսէսի տունը:

Վարդանի ընկերը՝ Արմէն Ցարութիւնեանը Ջալալ Օղլեցի համեստ միջոցներու տէր գիւղացիի մը զաւակն էր, հազիւ տասներին տարեկան, Ներսիսեան վարժարանի վերջինթեր դասարանի աշակերտներէն: Արմէնը դպրոցի ամէնէն ընդունակ աշակերտը կը համարուէր, աշխատասէր ու ամէնքէն սիրուած: Զարմանալիօրէն ինքնամփոփ, հանդարտ տղայ մըն էր: Դպրոցական դաշտի պահերուն ոչ ոք անոր խաղալը տեսած էր: Միշտ գիրք մը ունէր ձեռքը, կամ անկիւն մը քաշուած ընկերներու խաղին կը հետեւէր:

Արմէնը տնէն հազիւ այնքան մը կը ստանար, որ անօթութենէ չմեռնէր: Այդ էր պատճառը որ ծայր աստիճան խնայողութեամբ կ՚ապրէր՝ ինքզինք զրկելով ամէն տեսակ զուարճութիւններէ:

Դասընկերները, երբ իրարու մէջ անոր մասին կը խօսէին, փոխանակ անունը տալու՝ «ճգնաւորը» կամ «գրքի մուկը» կ՚ըսէին, ու այդ՝ բարեմտօրէն: Շատ մը ծիծաղելի պատմութիւններ կը պատմէին անոր կեանքէն: Այդ պատմութիւններու մեծ մասը դասարանի մէջ թխուած էր: Ճշմարիտ էր, որ Արմէնը չորս տարուան ընթացքին գէթ մէկ անգամ թատրոնի սեմը չէր տեսած եւ ոչ ալ սրճարան մը մտած էր՝ բաժակ մը թէյ խմելու համար: Դասընկերները ամէնէն աւելի իր վախկոտութեան մասին կը պատմէին: Կրնար ճիշդ չըլլալ, բայց ընկերներէն մէկը կը հաւատացնէր, որ «ճգնաւորը», անգամ մը մուկ մը տեսնելով իր սենեակին մէջ՝ վախէն նըւաղած ինկած էր:

Երբ դասընկերները իր մասին բան մը պատմէին, միւսներու նման ինքն ալ ուշադրութեամբ մտիկ կ՚ընէր, եւ թերեւս ամէնէն աւելի սրտանց կը ծիծաղէր իր անձին մեղմ ծիծաղովը:

Տարուան բոլոր եղանակներուն միեւնոյն զգեստը կը հագնէր: Նոյն իսկ ըսողներ կային, որ ան զգեստը չէր փոխած չորս տարիէ ի վեր: Ձմեռը միայն, գիւղէն բերած հաստ վերարկու մը կ՚աւելնար եղածին վրայ: Մեծ եղբայրը տարիներ առաջ Ռուսաստանէն բերած էր այդ վերարկուն, որու կասկածելի գոյնը սեւի եւ կանաչի խառնուրդ մըն էր: Ռոնամանները չուառ եւ կօշիկի սահմաններուն մէջ կ՚երերային, այնքան որ կարկտաններով ծածկուած էին ու բոլորովին կորսնցուցած իրենց նախնական ձեւը: Եթէ աւելցնենք տարատի երկու խոշոր կարկտանները ճիշդ նստատեղին վրայ, Արմէնի արտաքին պատկերը լրացուցած կը լլլինք:

Այս քիչ մը ձախաւեր արտաքինի տակ, սակայն, ծածկուած էր պայծառ, մաքուր, եւ զարմանալիօրէն ընկերասէր հոգի մը: Ուսուցիչներն ու աշակերտները կը սիրէին ու կը յարգէին ինքն իր մէջ փակուած այդ տղան, որ այնքա՜ն պատրաստակամ էր ուրիշներուն ծառայելու: Բաւական էր որ աշակերտ մը դասը չհմանար, ժամերով հետը կը պարապէր, սիրտ կը հատցնէր՝ բացատրելով դժուարին մասերը:

Վարդան առաջին անգամ Վատանեանի մօտ հանդիպեցաւ Արմէնի: Եկած էր որոշ թուական տեղեկութիւններ ստանալու Երկրի մասին, երբ Վարդանը պատահմամբ ներս մտաւ:

Այդ հանդիպումը եղաւ հիմքը հետագայ ամուր բարեկամութեան: Անկէ վերջ այլ եւս միասին կ՚երթային ժողովրդական դասախօսութիւններու, աշակերտական ժողովներու, եւ հաւաքոյթներու: Բնաւորութեամբ ու նկարագրով իրարու հակոտնեաներ էին: Արմէնը խոհուն եւ մտածող, բայց կրաւորական ուժ մըն էր, Վարդանը՝ կենսուրախ տղայ մը, պայքարելու համար ստեղծուած: Այդ երկուքը կարծես մէկ ամբողջութեան մը մասերը ըլլէին: Քով քովի եկած՝ անոնք սքանչելի կերպով կը լրացնէին իրար:

Երբ Վարդանը եւ Արմէնը սենեակէն ներս մտան, Ներսէսն ու երկու հասակակից պատանիներ, սեղանի մը շուրջը հաւաքուած, նամակէ մը բաղմաթիւ օրինակներ կ՚արտագրէին:

— Հը՞, ինչ բանի էք, դեռ չը վերջացա՞ւ,— հարցուց Վարդանը՝ Ներսէսի գլուխը սեղանին վրայ սեղմելով. — Անիրա՛ւ, երէկ գիշեր պատրաստ պիտի լլլէին ատոնք:

— Ըսելը հեշտ է,— գլուխը ազատել փորձելով՝ ծիծաղեցաւ Ներսէսը,— կը վերջանա՞յ որ: Դեռ քանի մը հատ ալ մնաց: Շուտո՛վ:

Արմէնը, առանց ձայն ձուն հանելու աթոռ մը քաշեց ու նստելով սեղանի մը ազատ կողմը՝ սկսաւ ինք ալ արտագրել, մինչդեռ Վարդան երկնցաւ Ներսէսի անկողնին վրայ, ու սկսաւ ժողովրդական եղանակ մը սուլել:

— Վերջացա՛ւ,— ու գրիչը սեղանի մը վրայ նետելով՝ Ներսէսը դարձաւ Վարդանին.— Մէկ դու խօսէ՝ տեսնենք, աղջի՞կ ես թէ մանչ:

— Համ աղջիկ համ մանչ,— քրքջաց Վարդանը: — Հալլաբար՝ մեզի համակիր ընտանիք մը սենեակը տրամադրեց: Սենեակ որ կ՚ըսեմ, այնքան մեծ դահլիճ մըն է, որ բոլորս ալ կը պարտկէ մէջը:

— Միայն մեծ լլլալը չի բաւեր,— առարկեց Ներսէսի փոքր եղբայր Ալէքը, աղջիկի նուրբ դիմագծով պատանի մը, որ խօսելու ժամանակ թեթեւ մը կը կակազէր ու սաստիկ կը կարմրէր.— ապահովութեան մասին ալ մտածելու է: Եթէ ոստիկանութիւնը միայն հոտը առնէ ...

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

այլեւս վերջացած է։ (Մուսոլինի պահանջած էր չեղեալ նկատել այս դաշինքը, որպէսզի կարենայ մասնակցիլ Եւրոպայի գործերուն)։ Այս առթիւ Իտըն յայտարարեց.

— «Այս ամսուան կիսուն իտալական կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը ուղղած է Եուկոսլավիոյ, Յունաստանի եւ Թուրքիոյ կառավարութեանց եւ զօրաւոր հաւաստիքներ տուած է թէ երբեք միտքէն չէ անցուցած եւ չանցըներ որ եւ է յարձակողական գործողութիւն կատարել այդ երեք երկիրներէն մէկուն դէմ, իբրեւ հատուցում իրենց պատժական քաղաքականութեան։ Իտալիա վերջնապէս փակուած կը համարի պատժական տնօրինութեանց գլուխը եւ անկեղծօրէն կը յուսայ թէ նոր շրջան մը պիտի բացուի ազգերու փոխադարձ գործակցութեան համար։ Հետեւաբար, ուրախ եմ յայտարարելու թէ Ն. Վեհափառութեան կառավարութեան տեսակէտով՝ այլեւս անհրաժեշտ չէ բրիտանական հաւաստիքներ տալ Յունաստանի, Թուրքիոյ եւ Եուկոսլավիոյ»։

Յետոյ պատասխանելով զանազան հարցումներու, նախարարը յայտնեց թէ ներկայ պարագաներուն մէջ է դժուար է քննել հոգատարութեանց փոխանցման խնդիրը։ «Այդ հարցը միայն Մեծն Բրիտանիան չի շահագրգռեր, այլ եւ միւս հոգատար պետութիւնները։ Մնաց որ, խնդիրը ծանր դժուարութիւններ պիտի յարուցանէ բարոյական, քաղաքական եւ իրաւական տեսակէտով։ Կառավարութիւնը անկեղծօրէն կը խոստովանի թէ չի կրնար որ եւ է լուծում գտնել այդ խնդիրներուն։ Կը յուսամ թէ՝ երբ այնքան անլոյծ խնդիրներ կան սեղանի վրայ, որ եւ է կողմէ փափաք չպիտի յայտնուի այս միջոցին ծանր տարակարծութեանց նոր պատճառներ յարուցանել ազգերու միջեւ»։

Նախարարը ուրիշ միջազգային հարցերու մասին ալ խօսելով, գոհունակութիւն յայտնեց Մոնթրէօյի խորհրդաժողովին յաջողութեան համար, «որուն շնորհիւ ամրապնդուեցան Թուրքիոյ եւ Մեծն Բրիտանիոյ բարեկամական յարաբերութիւնները»։ Խօսեցաւ նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան բարեփոխման մասին, շեշտելով.— «Այժմ բոլոր ազգերն ալ կ'ըմբռնեն թէ ամէն ազգ պատրաստ չէ պատերազմի երթալու իւրաքանչիւր ազգի համար։ Ազգերու Դաշնակցութեան մասին որ եւ է առաջարկ ներկայացուած ատեն, պէտք է նկատի առնել այս իրողութիւնը»։

Ի՞նչպէս գրաւեցին Տարտանէլը

Պոլսոյ թուրք թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն Նեղուցներու վերագրաւման մասին, որ տեղի ունեցաւ յուլիս 21ին.—

Այս առաւօտ, ժամը 5ին, Չանաք Գալէի առջեւ խարսխեցին «Եավուզ» զրահաւորը, «Համիտիէ» յածանաւը, «Զաֆէր», «Թընազ», «Փօճա Թէփէ» թորփիլահալածները, «Հըզըր Ռէիս» թնդանօթակիրը, Ա. ԽՀ. «Ինէօնիւ» ընդծովեանները եւ «Րասիտ» ականակիր նաւը։ Ծովակալ Շիւքրիւ, «Եավուզ»ի նաւազախումբը եւ ծովային զինուորներու ջոկատ մը ցամաք ելան, բանակը դիմաւորելու համար։ Ժամը 13.30ին, քաղաքը պտտելէ յետոյ, ջոկատ մը զինուոր «Համիտիէ» յածանաւը նստաւ եւ Իմրոզ երթալով գրաւեց այդ կղզին։ Ուրիշ ջոկատ մըն ալ Պօհճա Ատան գրաւեց։ Բանակը երեք քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ դիմաւորուեցաւ ծովակալին, կուսակալին, քաղաքապետին, ոստիկան-զինուորներու հրամանատարին եւ հեծեալ գիւղացիներու կողմէ։ Բանակին գլուխը կը գտնուէր զօր. Հիւսէյին Գըլըըշ։ Երբ բանակը ներս կը մտնէր, Իզմիրէն եւ Խաքիչէհիրէն եկած սաւառնակները թռիչքներ կատարեցին քաղաքին վրայ։ Բանակին մուտքը տեղի ունեցաւ ճիշդ կէսօրին եւ յուզիչ տեսարաններ պարզեց։ Երիտասարդ թէ ծեր, ամէն մարդ կ'ողջագուրուէր զինուորներուն հետ։ Փոքրիկներ ծաղկեփունջեր կուտային հրամանատարներուն, իսկ զինուորներու սուիններուն ծաղիկներ կ'անցընէին։ Երբ թափօրը հասաւ Հանրապետութեան հրապարակը, ամբողջ ժողովուրդը սկսաւ միաբերան երգել Տասնամեակի քայլերգը։

Ճաշէն յետոյ փայլուն զօրանցք մը տեղի ունեցաւ, մինչ սաւառնակները կը ճախրէին օդին մէջ։ Գայմագամը որ ժամանակին սակաւաթիւ զինուորներով կեցուցած էր թշնամիին յարձակումը Արը-Պուրունի մէջ, տօնին առթիւ սուիններէ կազմուած կողպէք մը (քիլիտ) շինել տուած էր Քիլիտ Պահրի առջեւ։

Կէսօրէ յետոյ, հրամանատարը, կուսակալը եւ քաղաքապետը այցելութիւն տուին նաւատորմին եւ թնդանօթաձգութեամբ ողջունուեցան։ Ապազինուած ամբողջ գօտին գրաւուած է եւ թնդանօթներ զետեղուած են ամրոցներուն մէջ։

*** Ազգ. Ժողովը պիտի գումարուի Յուլիս 30ին, հինգշաբթի, վաւերացնելու համար Նեղուցներու նոր պայմանագրութիւնը։ Ժողովը յաջորդ օրը գաղտնի նիստ մը պիտի ունենայ եւ պիտի ընդունի օրինագիծ մը, որով կառավարութիւնը իրաւասութիւն կը ստանայ դիմելու ամէն միջոցի որ անհրաժեշտ են Նեղուցներու ապահովութեան եւ երկրին պաշտպանութեան համար։

Կ'ըսուի թէ մեծ ռազմափորձեր պիտի կատարուին Թրակիոյ մէջ, օգոստոսին։

*** Պոլսոյ Պատրիարքը եւ Ազգ. վարչութիւնը շնորհաւորական հեռագիրներ ուղղած են Աթաթիւրքի եւ վարչապետ Զօր. Ըսմէթի, որոնց շնորհիւ «Նեղուցներուն եւս տիրացանք»։

*** Պոլսոյ ցոյցերուն առթիւ, Համալսարանի վերատեսուչը բացագանչեց.

— «Լօզանը թրքացուց Նեղուցները, իսկ Մոնթրէօ յաւերժացուց թրքութիւնը»։

Իսկ ուսուցչապետ Էնվէր Զիա յայտարարեց.

— «Լօզանը այնպիսի դաշնագիր մըն էր որ Եւրոպա ծունկի եկաւ Ասիոյ առջեւ»։

Անգլեւեգիպտական զինուորական դաշինքը

Երէկ հաղորդած էինք թէ զինուորական դաշինք մը կնքուած է Անգլիոյ եւ Եգիպտոսի միջեւ։ Լոնտոնի թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդեն այս մասին.— Խաղաղութեան ատեն անգլ. զօրքին թիւը 10,000էն աւելի պիտի չըլլայ. բայց կրնայ աւելնալ, միջազգային բարդութեան մը, պատերազմի վտանգի կամ պատերազմի պարագային։ Այս բանակին համար զօրանոցներ պիտի շինուին Սուէզի շրջանին մէջ, եգիպտացի աշխատաւորներու կողմէ, ղեկավարութեամբ անգլեւեգիպտական մասնագէտներու խումբի մը։ Պիտի շինուին նաեւ երկու օդակայաններ, միեւնոյն շրջանին մէջ, բայց անգլ. օդատորմիղը առժամապէս Հէլիօփոլիս պիտի մնայ։ Անգլիա նաւակայան չպիտի ունենայ Եգիպտոսի մէջ, բայց ամէն դիւրութիւն պիտի վայելէ։ Եգիպտական բանակը պիտի մարզուի անգլիացի սպաներու կողմէ, առանց որ եւ է սահմանափակման ենթարկուելու։ Քսան տարի վերջը խորհրդաժողով մը պիտի գումարուի, քննելու համար Եգիպտոսի զինուորական ուժերը։ Եթէ անոնք բաւական համարուին Սուէզի ջրանցքը պաշտպանելու համար, անգլ. զօրքը պիտի քաշուի Եգիպտոսէն։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ պիտի մասնակցին յառաջիկայ միջազգային խորհրդաժողովին, քանի որ Միջերկրականի դաշինքը չեղեալ հռչակուեցաւ և երկու պետութիւններն ալ հրաւիրուած են առանց վերապահութեան։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ, որ Քան պիտի երթար օդափոխութեան համար, հրաժարեցաւ այդ ծրագրէն, նկատի առնելով Սպանիոյ դէպքերը եւ Ֆրանսայի կացութիւնը։

«ՔՈՒԻՆ ՄԷՐԻ», Անգլիոյ անդրատլանտեան հսկան, նորէն չյաջողեցաւ «Կապոյտ Ժապաւէնը»։ Երկուշաբթի օր Անգլիայէն Ամերիկա հասաւ 4 օր 10 ժամ 29 վայրկեանէն, 3 ժամ կարճեցնելով ճամբան, բայց նորէն մրցանիշը կը պահէ «Նօրմանտի»ն։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այսօր չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 17 rue Ampère։ Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի հարցերու քննութիւն։

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, ընկ. Յ. Ճիհանեանի բնակարանին մէջ։ Կը հրաւիրուին Հրայր, Ռազմիկ եւ Յաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Ներկայ կ'ըլլան կ. կ.ի կողմէ ներկայացուցիչներ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ամսագրին 6րդ թիւը, պատկերազարդ եւ գրական բովանդակութեամբ։ Տպարանական ծանօթ գործադուլը պատճառ դարձաւ որ թերթը սովորականէն ուշ լոյս տեսնէ։ Խմբագրութիւնը կը փութայ յայտնել, որ ապահոված է ամսագրին ամսէ ամիս հրատարակութիւնը հակառակ տպագրական նիւթերու գնին բարձրացման, սպասելով որ ընթերցողներն ալ փութան վճարել իրենց բաժնեգինը, տարեկան **30** ֆրանք, արտասահման՝ **40** ֆրանք։ Դիմել՝

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ՝ M. & M. BARSAMIAN, 30 Rue Drouot, Pais (9e)
ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ՝ V. R. TACVORIAN, 23 Rue Paul Bert, Asnières, (Seine), Chèque Postaux 1647.93 Paris.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Սէն Ժէռոմի ենթամասնաճիւղը իր Յուլիս 19ի դաշտահանդէսին առթիւ իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Պ. Գօճապաշեանի, որ գորգի գործարանին պարտէզը տրամադրած էր, Պ. Սէրէնկիւլեանի, որ նախագահութիւնը ստանձնած էր, Տիկ. Քիպրիթճեանի, որ բանախօսեց, ինչպէս նաեւ Պ. Մ. Գասպարեանի, որ ռատիօի գործիքը տրամադրած էր առանց վարձքի, Պ. Պ. Թաշմազեանի, Մէրտինեանի, Պօյաճեանի, Դաւիթեանի եւ Սէն-Ժէռոմի Լսարանական միութեան անդամներէն Պ. Պ. Սիմոնեանի, Պէօշկէօթիւրեանի եւ Ժիրայրեանի, ինչպէս նաեւ ամէն անոնց որոնք իրենց օժանդակութիւնը բերելով ցոյց տուին իրենց համակրանքը Սէն Ժէռոմի նորակազմ ենթամասնաճիւղիս։ Պարգեւախաղէն շահուած եւ մինչեւ ցարդ չի պահանջուած թիւերն են՝ 112, 67, 43, 105։

Ա. ԽԱՆՋԵԱՆԻ ԱՆՋՆԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

—.—

Մեզմէ կը խնդրեն հրատարակել հետեւեալ ցաւակցութիւնը.—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 25 Յուլիս.— Վասպուրականի Հայր. Միութեան վարչութիւնս կուգայ յանուն Ֆրանսայի համայն վասպուրականցիներու իր խորին ցաւակցութիւնը յայտնել, հայրենակից ու պետական գործիչ ԱՂԱՍԻ ԽԱՆՋԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՆԱՒԱԿԱՏՈՒՔ

ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Ե. Թ.— 35։
ԼՕՐԻԱՆ, Կ. Ալ.— 70։
ՊԷՐ Տ'ԷԹԱՆԺ, Վարդ.— 70։
ՊՈՆՏԻ, Մ. Մեղ.— 70։
ՔԱՎԱՅԵՈՆ, Ման.— 40։
ԹՈՒԼՈՆ, Լ. Փամպ.— 140։
ՔՈՆՍԹԱՆԹԻՆ, Յովհ.— 70։
ԼԸ ՔՐԷՕԶՕ, Թ. Տ.— 70։
ՊՕՐԸՓԷՌ, Հ. Ա.— 35։
ՍԷՆ ՄԱՐԹԷՆ ՏԸ ՔՐՕ, Թոր.— 35։
ՆԻՍ, Ա. Գ.— 35։
ԼՈՆՏՈՆ, Ճիրճ.— 2 անգլ.։
ՊՈԼԷՆ, Թ. Մ.— 50։
ՍԵԹԻՖ, Լ. Իլպ.— 140։
ՓԷԱԺ ՏԸ ՎԵԶԻԼ, Ֆարշ.— 50։
ՇԱՎԱՆՈԶ, Պճաք.— 35։
ՍԷՆ ԹՐՕՓԷԶ, Զօր.— 35։
ՆԻՍ, Իշխ. Ա.— 35։
ՌԱՊԱԹ, Յար. եղբ.— 150։
ԹՈՒԼՈՆ, Կրէկ.— 70։
ՊՈՄՈՆ, Գործ.— 208.85։
ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՍՕ, Գործ.— 256,80։
ՓՈՒՐՇԱԹՕՆ, Ալթը.— 75։
ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ, Ս. Թ.— 105։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Վիքթորիա Փափազեան կը փնտռէ իր հայրը Պօղոս Փափազեան եւ եղբայրը Սարգիս։ Հայրը գորգի կամ անթիքիթէի գործով կը զբաղէր։ Ճանչցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել Պ. Ա. Բաքերճեանին, 52 rue Lafayette, Paris (9e)։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.486

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԻՐԵՍԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱ

Ֆրանսա եւ գաղութներ .... 140 ֆրանք 70 ֆրանք 35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա ..... 250 » 130 ֆրանք —
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ .... 200 ֆրանք 100 ֆրանք —

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 30 ՅՈՒԼԻՍ
JEUDI 30 JUILLET 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3178

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ

Այս խորագիրը կը գործածէր «Ռազմիկ», Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան պաշտօնաթերթը, իր վերջին խմագրականին մէջ:

— «Եթէ կարելի ըլլար մէկ բառով արտայայտել ժամանակի եւ օրուան շարժումը, մենք զայն պիտի կոչէինք ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ: Համախմբում բարոյական եւ նիւթական բոլոր ուժերու, համախմբում ընկերային, հայրենասիրական, երիտասարդական եւ մարտական մարզերուն մէջ»:

Եւ մեր պաշտօնակիցը ամփոփուելով իր ճիւղին մէջ, կ'առաջարկէ կազմել զինուորական համագումար մը, մասնակցութեամբ Արտասահմանի բոլոր հին ու նոր ռազմիկներու:

— «Վերջին տարիներս, մենք մեծ ճիգ կը թափենք գոնէ Ֆրանսայի շրջանին մէջ եղած նախկին կռուողները հաւաքելու եւ կեդրոնացնելու մեր Միութեան մէջ: Սուրիոյ մէջ կամաւորներու Միութիւն մը գոյութիւն ունի, Ռումանիոյ մէջ նոյնպէս: Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ մէջ ահագին զինակից ընկերներ եւ աստիճանաւորներ կան: Ամերիկայի մէջ չենք գիտեր թէ ինչու մինչեւ հիմա նախաձեռնողներ չեղան զինուորական միութիւն մը յառաջ բերելու համար:

Արդ, հնարաւոր չէ՞ միթէ, բոլոր այս վայրերուն մէջ, ստեղծել օրինական զինուորական կազմակերպութիւններ, զարգանալ ու տարածուիլ եւ անմիջական կապ ու զինակցական յարաբերութիւններ սկսիլ իրարու հետ եւ կարճ ժամանակուան ընթացքին, յարմար վայրի մը մէջ կատարել *ընդհանուր զինուորական համագումար մը*»:

Ուրեմն, աշխատանքի կոչ մը, որ կը խօսի բո՛լորի սրտին: (Որքան գիտենք, Ամերիկայի մէջ ալ կը գործէ Լեգէոնականներու Միութիւն մը):

Աշխատանք՝ նախ եղած - չեղած ուժերը կազմակերպելու, եւ յետոյ իրարու կապելու համար բարոյապէս, գաղութէ գաղութ եւ երկիրէ երկիր:

Վայրերան մարդիկ պիտի փսփսան.— Զօրաշա՞րժ: Իսկ աւելի կարմիրներ,— Զինուոր կը հաւաքեն Հիթլէրի համար ...

Թող քրթմնջեն ինչ որ կ'ուզեն: Աշխարհի բոլոր իմաստութիւնը ժողվէք, անոնք նորէն պիտի շարունակեն ճերմակը սեւ ներկել եւ սիրտ պղտորել:

Հարցը շատ պարզ է: Ոչ զօրաշարժ, ոչ պատերազմական հոգեբանութիւն, ոչ ալ որ եւ է իրարանցում,— այլ միայն կազմակերպութիւն՝ բոլոր ճակատներուն վրայ: Ցանուն ինքնապաշտպանութեան:

Բառը ամէն բան կը բացատրէ արդէն,— Համախմբում: Ոչ միայն մարտական, այլեւ մարզական, երիտասարդական կամ աշխատաւորական:

Համախմբում բոլոր ընդունակ եւ տրամադրելի ուժերու, նախ առանձին - առանձին, կուռ եւ ծաւալուն կազմակերպութեամբ, յետոյ մերձեցում՝ դաշնակցային կապերով:

Ուրիշ ելք չունինք, եթէ կ'ուզենք բազմապատկել մեր ինքնապաշտպանութեան ճիգերը եւ զօրացնել ցիրուցան բազմութեանց դիմադրական կորովը:

Այս ճամբուն վրայ, արհամարհանքի միայն արժանի են անոնք որ խոչընդոտներ կը յարուցանեն, մէջտեղ դնելով կասկածելի բանդիտութիւններ — «չսեմարան պիտանի եւ անպիտան գիտելեաց»: Ինչպէս եւ անոնք որ խաչ են քաշեր իրենց կոչման վրայ:

Պզտիկ ժողովուրդ ենք եւ եւ վերջին մնացորդը՝ ի սփիւռս աշխարհի: Չունինք ոչ հող, ոչ ալ ամուր խարիսխ: Չունինք ապաւէն, բացի մանրանկար հայրենիքէ մը, որ շատ հեռու է եւ չի կրնար վստահելի նեցուկ մը դառնալ, մեր ամենօրեայ մտահոգութեանց մէջ:

Չունինք յուսատու հեռանկար մըն ալ, որ ցնցէր, ներշնչէր, շարժուն վիճակի մէջ պահէր տարագիր բազմութիւնները:

Ինչ որ պիտի շահինք, ինչ որ պիտի կրնանք փրկել,— կախում ունի մեր կամքէն եւ աշխատանքէն: Իսկ այդ երկուքը բաւական չեն, առանց ամուր եւ համատարած կազմակերպութեանց:

Կը տեսնէք արդէն,— եղածներն անգամ կը մաշին արագօրէն, օտարութեան բաւիղներուն մէջ: Եւ եթէ քաղաքական կուսակցութիւններն ու անոնց հետ կապուած կազմակերպութիւններն ալ չունենայինք, դժուար է նախատեսել թէ ո՛ւր կրնար հասնիլ ողբերգութիւնը:

Բոլոր ընդունակ եւ տրամադրելի ուժերու համախմբումը, բոլոր համասեռ տարրերու կազմակերպումն է որ պիտի լրացնէ պակասները, միեւնոյն ատեն թարմացնելով եւ աւելի զօրացնելով մեր հանրային կեանքը:

Շաբաթներ առաջ կարդացիք, արդէն, կոչ մը՝ ուղղուած երիտասարդական կազմակերպութեանց: Ահա ուրիշ մը՝ մարտական Միութեանց համար:

Ազդանշանը տրուած է: Վա՛յ անոնց որ պիտի շարունակեն թմբիլ ինքնագոհ մեկուսացումով:

Բացական իրաւունք չունի աշխարհի որ եւ է մասին մէջ: Բացական իր գերազանցութեամբ յոխորտալու իրաւունք ալ չունի: Եթէ աւելի գիտուն է, ուրեմն շատ աւելի յանցապարտ պիտի մնայ, քանի որ իր գիտութենէն բաժին չի հաներ ժողովուրդին:

Թող շարժումը դառնայ նաեւ գիտութեանց համախմբում, միշտ միեւնոյն առաջադրութեամբ,— ծառայել ժողովուրդին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԽՆԱՅ ՉԱՐԴ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ ԿԸ ՊՆԴԵՆ ԹԷ ԳՐԱՒԱԾ ԵՆ ԵՐԿՐԻՆ 2/3 ՄԱՍԸ

Նոր փորձ մը Մատրիտը պաշարելու

Քաոսը կը շարունակուի Սպանիոյ մէջ: Կառավարութիւնը կարեւոր յաղթանակներ հաղորդած էր առջի օր, մասնաւորապէս Մատրիտի շուրջը, բայց ապստամբները կը հերքեն, պնդելով թէ երկրին երկու երրորդը իրենց իշխանութեան տակ ինկած է: Լիզպոնայէն հասած լուրերու համաձայն, կացութիւնը հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէ.—

Ապստամբները գրաւած են Սէվիլլա, Քատիքս, Կրընատա, Քորտովա, Սօրիա, Կալիցիա, Զամօրա, Փալենցիա, Վիթօրիա, Սանթանտէր, Սարակոսա, Պուրկոս եւ Փամփլշուն նահանգներն ու քաղաքները: Իսկ կառավարութեան ձեռքը կը գտնուին մայրաքաղաքը՝ Մատրիտ, Մալակա եւ Եաէն քաղաքները, Կուիփուսքօա նահանգը, ամբողջ Քաթալոնիան՝ Պարչելոնայով եւ Թոլէտօ նահանգը: Ապստամբներուն եւ կառավարութեան միջեւ բաժնուած են Վալենցիա, Պատայոզ, Ալպաչէթէ, Զիուտատ Ռէալ, Աստուրիազ, Ալիքանթէ եւ Մուրչիա, ինչպէս եւ Պիլպաօ քաղաքը:

Կառավարութիւնը 40 միլիոն փէզէթայի նոր վարկ մը սահմանեց, ապստամբութիւնը զսպելու համար:

Կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին Մատրիտի եւ Մալակայի շուրջը: Առջի օր կոկորդ կոկորդի կռիւներ տեղի ունեցան Սան Ռօքի եւ Լա Լինէայի մէջ: Ապստամբները կը ճգնին գրաւել Մալական, որ քարիւղի թանկագին շտեմարան մըն է կառավարական մարտանաւերուն համար: Կառավարական զօրքը փորձեց ետ առնել Սան Ռօքը, բայց ապստամբները ետ մղեցին, գնդացիրի կրակ մը տեղացնելով: Ճիպրալթարէն հասած լուրերու համաձայն, ապստամբները անխնայ կը գնդակահարեն բոլոր գերիները եւ խսկապէս արիւն կը հոսի քաղաքին փողոցներուն մէջ: Կառավարական զօրքը կրակի կուտայ Մալակայի շրջակայ անտառները, կասեցնելու համար ապստամբներուն յառաջխաղացութիւնը: Մարոքեան զինուորներ հասած ըլլալով, կռիւները զարհուրելի հանգամանք ստացած են:

Զօր. Մոլայի բանակին ձախ թեւը ամուր դիրք բռնած է Մէտինաչէլի քաղաքին մէջ, Մատրիտէն 94 մղոն դէպի հիւսիս - արեւելք եւ կը սպասէ Զօր. Ֆրանքոյի բանակին, որ կեդրոնացած է հարաւի մէջ: Կ'ըսուի թէ Զօր. Ֆրանքօ Սէվիլլա հասած է օդանաւով, անձամբ վարելու համար յառաջխաղացութիւնը, իբրեւ սպարապետը ըմբոստ բանակին:

Կառավարական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ հարաւածային վաշտ մը յաջողեցաւ լեռները մագլցելով, օդը հանել ապստամբներու զինարանը, Սիէրրա տէ Կուատարրամա լերան վրայ: Կռիւները կը շարունակուին այս շրջանին մէջ: Կառավարական օդանաւերը կրակ կը տեղան գնդացիրներով, փախցնելու համար ապստամբները: Եթէ ապստամբները յաջողին գրաւել այս բարձունքները, դաշտային ճամբայ մը կը բացուի դէպի Մատրիտ: Լուրի մը համաձայն խումբ մը ապստամբներ թնդանօթի բռնելով, կործանուած են քաղաք մը եւ 20 կառք ռազմանիւթ եւ ուտելիք:

Կիները ալ զինուոր...

Կառավարութիւնը խրամներ եւ ամրութիւններ կը շինէ Սան Սէպասթիանոյի մէջ, դիմադրելու համար ապստամբներուն որոնք միշտ կը սպառնան այդ քաղաքին: Կին կամաւորներ ալ կ'աջակցին քաղաքին պաշտպանութեան: Ընկերվարականները կ'ըսեն թէ 16,000 սպառազէն այրեր եւ կիներ ունին, քաղաքը պաշտպանելու համար:

Ապստամբներուն հրամանատարութիւնը հեռագիր մը ուղղելով Ֆրանսական կառավարութեան, հաղորդեց թէ հրաժարած են Իրուն քաղաքին ռմբակոծութենէն, որպէսզի ռումբերը սահմանէն անդին չիյնան եւ միջազգային բարդութիւններ չծագին: Ֆրանսացի թղթակից մը, Մագիէօ, կրակի բռնուեցաւ եւ սպաննուեցաւ Ճիպրալթարի մօտ, երբ իր օդանաւով թռիչք մը կը կատարէր ապստամբական շրջանի մը վրայ: Իսկ «Փօփիւլէռ»ի, «Ժուռնալ»ի եւ «Էքօ տը Փառի»ի թղթակիցները արտաքսուեցան կառավարութեան կողմէ:

Ֆրանսական կառավարութիւնը գրաւեց անգլիական ընկերութեան մը չորս օդանաւերը, երբ Պոռտօ կ'իջնէին: Օդանաւորդները ըսին թէ Փորթուկալ կ'երթան, բայց կառավարութիւնը ստուգած էր թէ օդանաւերը Սպանիա պիտի թռչին Փորթուկալի ճամբով եւ յանձնուած են ապստամբներուն: Օդանաւերը անգլէն էին:

Փարիզէն երեք անգլէն օդանաւեր ղրկուած են Ալիքանթէ, տարէց Ֆրանսացիները եւ մանուկները Ֆրանսա բերելու համար:

**** Մատրիտի գերմանական դեսպանատունը ուժգին բողոքագիր մը ուղղեց սպանիական կառավարութեան, դանդատելով գերմանական դպրոցին եւ աշխատաւորական տան ռմբակոծութեան դէմ: Դեսպանը բոլոր վնասին պատասխանատու կը նկատէ սպանիական կառավարութիւնը եւ հատուցում կը պահանջէ: Սպանիոյ արտաքին նախարարութիւնը ցաւ յայտնելով, խոստացաւ արգիլել այսպիսի դէպքերու կրկնութիւնը:*

**** Առջի օր 1260 քիլօ ձոյլ ոսկի եկաւ Փարիզ, մասնաւոր օդանաւով մը: Այս երկրորդ անգամն է որ Սպանիայէն ոսկի կը հասնի եւ կը յանձնուի Պանք տը Ֆրանսի:*

**** Երեքշաբթի օր Թուլուզի մօտ փորձ մը կատարուեցաւ գիծէն հանելու կառախումբ մը, որ Սպանիայէն փախստականներ կը փոխադրէր Ֆրանսա: Բարեբախտաբար մեքենավարը արթնցաւ պատահական ցնցումէ մը եւ քննութիւն կատարուելով հաստատուեցաւ թէ երկաթի կտորներ դրուած են գիծերուն վրայ:*

**** Ապստամբները չեն հրաժարած Մատրիտը պաշարելու ծրագրէն: Զօր. Մոլայի ձախ թեւը դիրք բռնած է Մատրիտէն 152 քիլոմեթր հեռու, մաւրիտանական հին գիւղի մը, Մէտինաչէլի մէջ, ծովու մակերեսէն 5200 ոտք բարձր սարալանջի մը վրայ, որ կը կոչուի Փոքր Ճիպրալթար: Այս բանակը անհամբեր կը սպասէ ընդհ. հրամանատարութեան ազդանշանին, յառաջ խաղալու*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԾԱՂԿԵՓՈՒՆՋ ՄԸ

Ատենէ մը ի վեր ռամկավարները կատաղի ճակատամարտի մը բռնուած են Հօկին եւ միւս կարմրուկներուն հետ, Յունաստանի եւ ուրիշ գաղութներու մէջ:

Խնամի էին տարիներով: Եղան հարսփեսայ՝ Դուրեանի սպանութենէն վերջը: Բայց, երկար չտեւեց մեղրալուսինը, եւ հիմա դարձեր են շուն - կատու:

Եւ ինչե՞ր, ի՞նչ կը պատմեն, փոխադարձաբար:

Ամերիկայի *Պայքարը* այնքան յառաջ գնաց որ, վերջերս «արտաքնապէս Հօկեաններ, ներքնապէս բոլշեւիկներ» կը կոչէր Հօկի անդամները:

Կը պատրաստուէի պրպտել եւ հատընտիր ծաղկաքաղ մը կազմել, այս առթիւ, երբ Աթէնքի թղթաքերը օգնութեան հասաւ, կազմ եւ պատրաստ ... բանաձեւ մը բերելով:

Ռամկավարները Աթէնքի մէջ ալ օրաթերթ մը ունեցան Նիւ Եորքի դէպքէն վերջը, շնորհիւ «Միացեալ ճակատ»ի «գաղափարական» եւ նիւթական աջակցութեան: Անունը՝ «Արամազդ», որ սահմանուած էր շանթահար զգետնելու Դաշնակցութիւնը: Գոնէ Յունաստանի մէջ:

Իր չար բախտէն, կարմիր աջակիցները քաշուեցան, ժամանակի ընթացքին, դեղինները կամաց - կամաց կծկեցին իրենց քսակները, եւ ինքն ինկաւ իր փորած փոսին մէջ:

«Արամազդ» ոչ եւս է, ինչպէս կ'իմանամ «*Նոր Օր*»էն (22 յուլիս): Արդ, փակելով խանութը, Աթէնքի ռամկավար պաշտօնաթերթը կը գոցէ աչքերը, կը բանայ օրհնեալ բերանը եւ իբրեւ կարապի երգ, կը հրատարակէ հետեւեալ ... խմբագրականը:

— «*Այս չարիքը յունահայութեան խտացեալ ապականութիւնն է, ուր քով քովի եկած են ամէն տեսակ գարշանքներ, ինչպէս քով քովի կուգան ու իրար կը գտնեն* խղաղորդարաններին *մէջ պէս պէս անմաքրութիւնները*:

Հոն է առաւ փախուր: *Հոն է* զեղծարարը: *Հոն է* ստրկանութեան սպասարկուն: *Հոն է* մատնիչը: *Հոն է* բախտախնդիրը: *Հոն է* աներես մուրացիկը: *Հոն է* խաբեբան: *Հոն է* հանրային դրամը շորթողը: *Հոն են վերջապէս ամէն տեսակի ու գոյնի* պղծութիւնները, *բարոյապէս* փճացածները *ու հոգիով* ճեխածները:

Այն տեղ գահերէցի աթոռին վրան են Բարեգործականը կողոպտողը, Բարեգործականի դրամով տուն տեղ եւ ընտանիք կազմողը եւ այդ Միութեան նպաստով դարմանուողը իր դարչելի ախտէն:

Այդ տեղ բազմած կը հրամայեն Հօկի դրամները իւրացնողները, հանրային դրամներու վրայ նստողները եւ բարեկամներէ կօշիկ ու կտոր մը լաթ աղերսողները:

Այդտեղ պահակի դեր ստանձնած է մէկուն եւ միւսին անունով Նանսէնեանէն դրամ քաշող եւ իր դրպանը լեցնողը: Այդտեղ է վարժապետի մը կայական չի տրուելուն փորի ցաւ ունեցողը: Վերջապէս օրերնուն մանածը hoրերնուն ծախող բոլոր անառակները ու բոլոր հանած վարաժները, *որոնք ամէն կաղապարի մէջ կը մտնեն դիւրութեամբ եւ մէկ վայրկեանի մէջ կրնան քանի մը գոյն փոխել առանց վարանելու:*

Եւ այս ապականութեան հաւաքածոն, որ մեր օրերու արշալուսանը կը ներկայացնէ, կը խօսի ու կ'երդնու Հայաստանի անունով եւ կուրծք կը ծեծէ ու կ'երդնու ուրիշ շատ մը նուիրական բաներու անունով, որ անուշ կը հնչեն ամբոխին ականջին, որ կը գգուեն անոր զգացումները, որ կը թուլցնեն անոր ջիղերը, որ թակարդը կրնան ձգել զայն ու բռնել տալ անոր փոխս քսակին բերանը:

Այս ապականութեան *հաւաքածոն տրամադիր է ու պատրաստ ամէնէն վարնոց դերերն ստանձնելու, ամէն շանթաժի եւ խարեբայութեան: Ան կրնայ ջղիկ կնիկներու պէս բամբասել ալ, քառուղիներու անկիւնները նստած:*

Ան «քաղաքացի»ի կեղծ տիտղոս կը վաճառէ շատ աժան եւ բարեյուսութեան *յանձնարարականներ կը բաժնէ աջ ու ձախ, ի փոխարէն քանի մը տէքարայի»:*

Զարժե՞ր առանձին տպել եւ «Հայաստանասէր»ներուն բաժնել այս հոյակա՛պ ծաղկեփունջը, իբրեւ արտասանութեան կտոր կամ «պօնպոլ»:

ՎԱՀԷ

Մանր առեւտրականներու վիճակը

Ազգայնական երեսփոխան Պ. Փոլ Ռէյնօ նամակ մը ուղղելով ազգ. տնտեսութեան նախարարին, խնդրեց մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնել, օգնելու համար այն առեւտրականներուն եւ գործարանատէրերուն որոնք վճարելի մուրհակներ ունին յուլիս 31ին: Պ. Ռէյնօ դիտել կուտայ թէ բազմաթիւ առեւտրականներ այնքան ազդուած են տագնապէն որ, պիտի չկրնան կատարել իրենց յանձնառութիւնները: Մանր առեւտրականներուն օգնելու համար օրինագիծ մը մշակուած է, սակայն դեռ քննուած չէ եւ մինչեւ որ օրէնքի կարգ անցնի, բաւական ժամանակ պիտի անցնի: Ուստի Պ. Ռէյնօ կը խնդրէ առժամեայ օգնութիւն մը ընծայել այն հաստատութեանց որ պէտք ունին, որպէսզի առաջքը առնուի բազմաթիւ սնանկութեանց:

Տարակոյս չկայ թէ ընկերային օրէնքները եւ աշխատավարձքի յաւելումները ծանր տագնապի մը մատնած են անհամար առեւտրականներ, որոնք չպիտի կրնան դիմանալ, եթէ գործերը չբացուին:

**** Փոլ Ֆոռ, դահլիճին անպաշտօն նախարարը, կիրակի օրուան ճառին մէջ շեշտած էր թէ դաւաճանութիւն պիտի համարուի, եթէ հարուստները մերժեն աջակցիլ նոր փոխառութեան: Շատեր այս բուռն արտայայտութենէն կ'եզրակացնեն թէ փոխառութիւնը դժուարութեանց հանդիպած է, մանաւանդ որ ելմտական նախարարութիւնը դեռ նորմանրամասնութիւններ հրատարակեց եղած արձանագրութեանց մասին:*

Հարկահաւաքները հաւաքական կոչ մը ուղղեցին հարկատուներուն, որպէսզի արձանագրուին նոր փոխառութեան, յատկապէս շեշտելով թէ այս պարտաթուղթերը տուրքէ ազատ են:

Հակառակ կարգ մը շրջանակներու յոռետեսութեան, իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Ֆրանսայի դրամատուններն ու սեղանաւորները իբրեւ ամբողջութիւն կ'ուզեն որ փոխառութիւնը յաջողի, որովհետեւ եթէ բոլոր վարկերը Պանք տը Ֆրանսը ճարէ, հետեւանքը աղետալի կրնայ ըլլալ ազգային ելեւմուտքին եւ դրամին համար:

Ասորիներու տեղաւորումը Սուրիոյ մէջ

Սուրիական թերթերը կը գրեն թէ ասորական պատուիրակութիւն մը հասած է Պէյրութ, մարզպանութենէն պաշտօնապէս տեղեկանալու համար թէ Իրաքի Ասորիներու Սուրիա տեղաւորման ծրագիրը լքուա՞ծ է իսկապէս Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, ինչպէս կը հաղորդեն ժընեւէն:

Պատուիրակութեան անդամները կը յայտարարեն թէ բազմաթիւ ազգականներ ձգած են Իրաքի մէջ, ուր անոնց քաղաքական ու տնտեսական վիճակը շատ ծանր է:

ՀԱՅՈՒՆ ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Զըլլալ շահամոլ, անձնասէր, գաղափարի մը, իտէալի մը համար գիտնալ զոհել եւ ստորադասել անձնական շահը եւ փառասիրութիւնը.— Ահա իր ամէնէն պարզ հասկացողութեամբ գաղափարաբանութիւնը: Հայ ժողովուրդը իբրեւ հաւաքականութիւն, գաղափարակա՞ն է թէ ոչ, իր սեփական շահերը զոհել գիտէ՞ մարդկային բարձրագոյն իտէալներու համար:

Խօսքը հայ անհատի մասին չէ անշուշտ, ինչպէս ամէն ժողովուրդի, Հայերու մէջ ալ ծայրայեղ նիւթապաշտէն մինչեւ իրականութենէն բոլորովին կտրուած գաղափարապաշտը կայ: Հայ առեւտրականը ճանչցուած է, արծաթի պաշտամունքէն զատ ուրիշ բանի չհաւատացող անհատ մը, իսկ հայ մտաւորականը՝ երկնքի ամպերուն մէջ ապրող մը, նիւթը, դրամը արհամարհող մէկը: Ուրիշ դասակարգի պատկանող Հայեր հաշտեցում մը կրցած են կատարել կեանքի այս երկու ծայրայեղ եզրերուն, իւրաքանչիւրը իր նկարագրի եւ ապրած միջավայրի պայմաններուն համեմատ, տիրապետող դարձնելով իր կեանքին եւ գործերուն մէջ մէկ կամ միւս մտայնութիւնը: Հայ աշխատաւորին մէջ շատ բնական հաւասարակշռութեան մը մէջ պահուած են գաղափարականութիւնը եւ շահի զգացումը: Իր կեանքի նիւթական պայմանները ապահովելու խղճամիտ նախանձախնդրութիւնն ունի, ուրիշին բեռ չըլլալու, մակաբոյծ չդառնալու ուժեղ ցանկութիւնը, միւս կողմէ հանրային գործերուն հանդէպ նիւթի եւ ժամանակի մեծագոյն զոհողութիւնները ընելու պատրաստակամութիւնը: Հայ աշխատաւորն է հանրային կեանքը պահողը ոչ միայն իր հետաքրքրութեամբ եւ գաղափարականութեամբ, այլ եւ իր դրամական զոհողութիւններով: Բարեգործականի ծանր սնտուկներու միլիոններէն մինչեւ թշուառ գաղութի մը խեղճուկ դպրոցին լումաները հայ անման աշխատաւորութեան սանթիմներով հաւաքուած են: Չեմ ուզեր այս պահուս հայ աշխատաւորութեան եւ ուրիշ ազգերու պատկանող նոյն դասակարգի մարդոց տրամադրութիւնները բաղդատել այս կէտին շուրջ: Հերքուելու վախը կարելի չէ ունենալ, երբ յայտնուի թէ Եւրոպացի աշխատաւորին քիչ մը անծանօթ կը թուի բացարձակ անշահախնդրութիւնը, անոր սրտին չի խօսիր իր կեանքին հետ անմիջականօրէն կամ հեռուէն կապ չունեցող գործերու եւ սկզբունքներու համար ժամանակի եւ դրամի զոհողութիւնը: Ան կուսակցական եղած է եւ կ'ըլլայ օրինակ, երբ ներկային կամ ապագային մէջ շահ մը տեսած է իրեն համար: Բայց մտէք հայ աշխատաւորին հոգիէն ներս երբ կուսակցական եղած է, փորձեցէք նշոյլ մը գտնել շահի ակնկալութեան, չէք յաջողիր: Եթէ իր պատկանած կուսակցութիւնը տիրապետող դիրքերու մէջ է, չէք տեսներ հայ աշխատաւորին մէջ այդ դիրքէն օգտուելու ցանկութիւն, եթէ պարտուած դիրքի մէջ է, անոր ապագայ յաջողութիւններէն օգուտ քաղելու յետին միտքը չի սնուցաներ:

Հայ աշխատաւորին անշահախնդիր նկարագրի այս չեշտուած գիծն է, որ, անխախտօրէն հաւատարիմ կը դարձնէ զինքը իր սկզբունքներուն: Թեթեւները շատ քիչ են անոնց մէջ, մէկ օրէն միւսը տեղ, դիրք, հացուստի պէս սկզբունք փոխողները ցանցառ են: Նուաստութիւն եւ տառապանք է անոր համար իր ընկերային ու քաղաքական համոզումները փոխելու հարկադրանքն իսկ:

Ո՞ւրկէ եկած է նկարագրի այս անխախտ գիծը, գաղափարականութեան այս չեշտուած դրոշմը աշխատաւոր զանգուածներու մէջ: Ցեղայի՞ն նկարագիր, միջավա՞յր, պատմութի՞ւն, ընդհանուր բառեր են, որոնցմով ամէն միտք չի գոհանար: Գոհացողն իսկ պէտք կը զգայ տարրալուծել ու սահմանել այս բառերը: Բայց ո՞վ կը յանդգնի այդ պարզաբանութիւններու մէջ մտնել: Անոնցմէ դուրս իրողութիւն մը կայ, սակայն, որ չափով մը կրնայ բացատրել մեր աշխատաւորութեան այս մտայնութիւնը: Վեց դարեր հայ ժողովուրդը չէ ունեցած հանրային, ընկերային, քաղաքական կեանք ու այդ կեանքը իբրեւ ասպարէզ, ապրուստի միջոց ծառայող դեր չէ ունեցած: Կրօնաւորներէն եւ ուսուցիչներէն զատ, հայ անհատը հանրային գործունէութեան մէջ ասպարէզ չտեսած, հաց, դիրք, հարստութիւն գտնելու հնարաւորութիւններ չէ տեսած: Հանրային կեանքի եւ շահու հասկացողութեան մէջ խզումը բացարձակ է եղած, այն աստիճան որ շահ հետապնդելու ցանկութիւն ունեցող որ եւ է մարդ հարկադրաբար հեռու մնացած է հանրային կեանքէն, իսկ անով հետաքրքրուող մարդը երբեւիցէ շահ չէ կրցած եւ չէ տեսած անկէ, մտած է հոն ու ապրած անշահախնդրութեամբ եւ զոհողութեամբ: Ինչքան ալ վերջին ատենները փոխուած ըլլան պայմանները, հայ պետութիւնը վերստեղծուած ըլլայ ու հանրային գործունէութիւնը մեզ համար դարձած ըլլայ ասպարէզներէն մէկը, այսուհանդերձ զանգուածներու մտայնութեան մէջ մնացած է դարերու պարտադրած սովորութիւնը՝ նայիլ եւ մօտենալ հանրային գործին իբրեւ անշահախնդիր ու գաղափարական աշխատանքի:

Հայ ժողովրդի զանազան խաւերը ներկայացնող - առեւտրականի, մտաւորականի, աշխատաւորութեան այս նկարագրի գիծերը առանձինն բաւարար չեն ճշդելու հայ ցեղի ամբողջականութեան դիմագիծը արծարծուած հարցի տեսակէտէն: Հայ ժողովուրդը իր ամբողջութեան մէջ, ի՞նչ ձեւով կապապրած է շահասիրութիւնն ու գաղափարականութիւնը, իր ժողովրդի զօրացման, ազգին պահպանութեան պէս ձգտումներ ի՞նչ կշիռ ու արժէք ունեցած են իր գործունէութեան մէջ եւ ի՞նչ չափ ու սահման ընդհ. համամարդկային իտէալներու համար տարած իր աշխատանքները:

Քանի մը դէպքեր միայն պիտի յիշեմ հայ ժողովուրդի պատմութենէն, ցոյց տալու համար որ գաղափարական գիծը աւելի տիրապետող եղած է մեր մէջ, ի վնաս նոյն իսկ մեր գոյութեան, որ հայ ազգութեան, հայ հայրենիքի շահը շատ անգամ ստորադասուած է համամարդկային սկզբունքներու, որ ազգի ամբողջութեան շահու գիտակցութիւնը թոյլ եղած է մեր մէջ:

Պատմական այդ դէպքերէն մէկը՝ քրիստոնէութեան հանդէպ ցոյց տըւած մեր վերաբերումն է: Հաստատուած ճշմարտութենէն կ'երեւի այլ եւս որ մենք ոտքով, ձեռքով քրիստոնեայ եղած ենք, ամբողջութեամբ յանձնուած ենք այդ գաղափարականութեան ու պատմական որ եւ է հարկադրանք չէ կրցած չեղում կամ զիջում կորզել մեզմէ: Քրիստոնէութիւնը առած ենք իր բացարձակ հասկացողութեան մէջ ու չենք տեսած անոր մէջ որ եւ է տեսակի ազգային նիւթական շահ: Ճիշդ է որ հայ կրօնքը հայ ազգութիւնը պահող զօրաւոր ազդակներէն մէկը եղած է եւ իբրեւ այդպիսին թերեւս շատեր փորձուին մեկնել որ հայ ժողովուրդը հայ կրօնքը պահած է ու պաշտպանած իր ազգութիւնը պահելու համար: Մինչդեռ իրականին մէջ հակառակը աւելի ճշմարիտ կը թուի: Հայը ուզած է պահել իր ազգութիւնը, որպէսզի հայ կրօնքը չմարի եւ չմեռնի: Ազգութիւնը մոռնալով ու կորսնցնելով, Հայը պիտի կորսնցնէր եւ իր կրօնքը: Իրանեան, բիւզանդական, արաբական, թաթարական բոլոր բախումներու եւ պայքարներու առանցքը եւ շարժառիթը հայ կրօնքի պաշտպանութիւնն եղած է: Կրօնական գաղափարականութեան մէջ զիջում մը կրնար արդէք հանդիսանալ շատ մը աղետաբեր կորուստներու եւ ազգային վնասներու: Չէ կատարուած այդ զիջումը, անտեսուած է ազգին ու հայրենիքին շահը ի նպաստ գաղափարականութեան մը:

Ֆրանսական յեղափոխութենէն յետոյ, Մարդու Իրաւունքի եւ ժողովրդապետական կարգերու գաղափարականութիւնը հայ ժողովրդի մէջ գտած է անշահախնդիր ընդունարան մը: Հայ ժողովուրդը հետն էր անհաշիւ կերպով այն բոլոր հոսանքներուն որոնք այս սկզբունքներու տարածումը նշանաբան ըրած էին կեղծ կամ անկեղծ: Հետն էր Թուրքիոյ մէջ սահմանադրութիւն բերող հոսանքին, Իրանի մէջ ատատապետութիւնը խորտակող մարդոց: Կարելի է պնդել ի հարկէ որ այդ երկիրներու մէջ ապրող հայ ժողովուրդի շահերն ալ կը նոյնանային այդ գաղափարականութեան: Դէպքերը ցոյց տուին որ ճիշդ չէր այս դատաստանը, ու անկախ այդ դէպքերէն պէտք է կարծել որ հայ ժողովուրդը իր գաղափարական խմորով անկարելի է որ տէր ըլլար այդ նոր սկզբունքներուն:

Հիմա ալ նոյնն է պարագան: Ազգային հաւաքական շահու գիտակցութեան մէջ թոյլ, գաղափարական կը մնայ հայ ժողովուրդը: Չեմ ըսեր որ պէտք է պայքարիլ այս մտայնութեան դէմ, շահասէր նիւթապաշտ, ազգամոլ հաւաքականութիւն մը դարձնելու համար այս ժողովուրդը: Բայց կը կարծեմ որ քիչ մը աւելի շատ չեշտելու է մեր մէջ հայ հաւաքական շահու ըմբռնումը: Հեռու ընդօրինակելէ քաղաքակիրթ կոչուած պետութիւններու անմարդկային ըսուելու չափ շահամոլ քաղաքականութիւնը: Գիտենք բոլորս, թէեւ շատ ուշ գիտցանք, որ քաղաքականութիւն վարելը պետութեան մը համար, իր երկրին շահէն զատ ուրիշ բան չի նշանակեր, իսկ լաւ քաղաքականութիւն վարելը այդ շահին գաղափարական հանդամանք տալ կը նշանակէ: Ուզենք-չուզենք, Մաքիավէլէն առաջ թէ վերջ, միշտ ու ամէն տեղ այսպէս եղած է քաղաքականութիւնը: Կը փոխուի՞ ապագային, աւելի լաւ, մենք դժուարութիւն չենք քաշեր ողջագրելու այդ նորը, գաղափարական այդ քաղաքականութիւնը, որ այնքան հարազատ է մեր խառնուածքին ու նկարագրին: Բայց այսօր փոխուելու ճիգը մենք պէտք է որ ընենք, շահու հասկացողութիւնը տիրապետող պիտի դարձնենք մեր բոլոր որոշումներուն եւ գործերուն մէջ: Ոչ միայն այպանելի չպիտի գտնենք ազգին շահը հետապնդելու մտայնութիւնը, այլ եւ միշտ ու ամէն տեղ այդ շահի մասին պիտի մտածենք, այդ շահը պիտի ունենանք իբրեւ առաջնորդ: Եւ այս հոգեբանութիւնը պիտի զօրացնենք ու տարածենք ոչ թէ այն տարրական պարտականութեան համար որ ունինք մեր ազգութիւնը եւ հայրենիքը պահելու եւ զօրացնելու, այլ եւ անոր համար որ հայ շահու պաշտպանութիւնը ամէնէն գաղափարական աշխատանքն է որ տրուած ըլլայ ո եւ է մահկանացուի:

Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

ՀԵՂՁՈՒՑԻՉ ԿԱԶԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՏԵՆ

Թոյնը տկարին զէնքն է, զէնքը դաւաճանին եւ ատելաւորին:

Դիցաբանութեան եւ պատմութեան մէջ, թոյները մեծ տեղ կը գրաւեն: Վրէժխնդրութեան կոյր գործիքն է թոյնը: Գրականութիւնն ալ յաւերժացուցած է այդ պարագան: Ռասին, իր բազմաթիւ թատերախաղերուն մէջ, յաճախ կը դիմէ թոյնին: Փեդրա կը մեռնի թունաւորուած:

Եւ ահա թոյնը կը հասնի սրտիս,
Եւ հոգեվարք սրտիս մէջ կ'արձակէ
անծանօթ ցուրտ մը:

Քաթրրին տը Մէտիսիս, հակառակ Տոքթ. Պօտէի խանդավառ պանծացումին, պատմութեան մէջ կը յաւերժանայ իբրեւ թոյնի խորհրդաւոր բարեկամ մը:

Ռազմարուեստը, այն օրէն ի վեր՝ երբ մարդիկ կը պատերազմին, ուրեմն պատմութեան հնագոյն շրջաններէն սկսեալ՝ օգտագործած է թոյները՝ բնաջնջելու թշնամի բանակը: Ճակատամարտի միջոցին, կը գործածէին թունաւոր զինանիւթեր, հրետագունդի կամ ռումբի ձեւով՝ թունաւոր նիւթերով լեցուած:

Սակայն այդպիսի թունաւոր նիւթերով յարձակումը կը կատարուէր պատերազմի դաշտին վրայ: Բնակչութիւնը, ռազմաճակատէն հեռու քաղաքները վտանգի տակ չէին, ոչ-ռազմիկները՝ կիներ, երեխաներ ու ծերեր ապահովութեան մէջ էին:

1914ի պատերազմը անակնկալ մը եղաւ մարդկութեան համար: Պատերազմական օրէնքները չյարգուեցան, օդանաւերը երկինքէն ռումբ տեղացին քաղաքներու վրայ, որոնք ամրացուած չէին:

Իսկ այժմ կ'ըսեն թէ վաղուան պատերազմը պիտի ըլլայ աւելի եւս եղեռնական, աւելի եւս ողբերգական, աւելի եւս մահաբեր՝ շնորհիւ պատերազմական կազերուն:

Թոյնը այլ եւս տկարին զէնքը չէ, այլ զօրաւորագոյնին ձեռքը միջոց մը բնաջնջելու աւելի շատ մարդ, պատերազմիկ թէ ոչ:

Վաղուան պատերազմը տեղի պիտի չունենայ ցամաքի վրայ, ճակատ առ ճակատ թշնամիին դէմ, օր ցերեկով, այլ երկինքին մէջ, գիշեր ատեն, մթութենէն օգտուելով: Եւ այդ պատերազմը պիտի ըլլայ ջարդ մը անմեղներու:

Այն պատերազմը, որով կը սպառնան մեզի ամէն օր, պիտի ըլլայ քիմիական պատերազմ մը: Ահա թէ ինչու պէտք է ճանչնալ բոլոր թոյները, որպէսզի կարելի ըլլայ պաշտպանութեան միջոցներ ձեռք առնել: Անտարակոյս կառավարութիւնները կը կատարեն ինչ որ անհրաժեշտ է հաւաքականութեան համար: Ամէն մարդ, սակայն, պարտաւոր է ճանչնալ իր անտեսանելի թշնամին, — եւ գիտնալ լաւ պաշտպանել ինքզինք:

Արդիական պատերազմին մէջ ռմբակոծութիւնները կը կատարուին երեք եղանակով.

Սովորական ռումբերով, որոնք քանդիչ զէնքեր են:

Հրձիգ ռումբերով (Elektronը, որ հիմնուած է ալիւմինիումի կիզողական յատկութեան վրայ), որ խոր աւերներ կը գործեն:

Եւ վերջապէս թունաւոր ռումբերով:

Քիմիական այս զէնքն է որ շուարումի մատնած է քաղաքային բնակչութիւնը: Թունաւոր ռումբերը, քիմիական խորհրդաւոր լաբորաթուարներէն դուրս ելած, ներկայիս ծանօթ են քիմիագէտներուն, ծանօթ են նոյնպէս ինքնապաշտպանութեան միջոցները:

Այդ ռումբերու պարունակած թունաւոր նիւթերը միշտ կազեր չեն:

Ատոմսիթը կամ Տ. Մ. հաստատուն նիւթեր են,— երբ ռումբը կը պայթի այս նիւթերը կը փոշիանան, բայց կը մնան միշտ իբրեւ հաստատուն նիւթ:

Իփէրիթը հեղուկ է:

Կան ուրիշ թոյներ ալ, որոնք իրական կազեր են, օրինակ փոսժէնը:

Բոլոր այս նիւթերը, հաստատուն, հեղուկ թէ կազային, օդէն աւելի ծանր են, հետեւաբար ատակ ցած իջնելու, հողին ծակտիկներէն ներս թափանցելու:

Ուրեմն, այսուհետեւ, թունաւոր ռումբերով յարձակումի ժամանակ, վտանգաւոր է իջնել որ եւ է նկուղի մէջ, որ պաշտպանուած չէ կազերու դէմ:

Թունաւոր կամ հեղձուցիչ կազերը երեք տեսակ են.

1. Գրգռիչները, որոնք անդադրելի փռնգտուքներ կը պատճառեն, քիթը առատօրէն կը վազէ, ինչպէս եւ արցունքը: Անոնք կը կոչուին արտասուաբեր եւ փռնգտացնող թոյներ, ինչպէս են Ատոմսիթը, Աթէրսիթը, Տիպրոմիւր տ'Էթիլարսինը եւ ուրիշներ արսինի բաղադրութեամբ:

2. Հիւսուածաքանդներ, որոնք կ'աւերեն թոքային բջիջները երկու հարիւր հազարերորդ չափով իսկ, եւ կը պատճառեն շնչարգելութիւն, արիւնթքել, շնչահեղձութիւն ներթոքային ուռէցքներով եւ մահ:

Քլոր, կամ Պէրթոլիթը տիպար հեղձուցիչ կազ մըն է: Քլորոփիքրինը որ աքիմիտ ալ կը կոչուի, աւելի թունաւոր է, արցունք կը բերէ եւ կը խեղդէ:

Սիւրփալիթը, փոսժէնը, ֆալոնիժիթը հեղձուցիչ կազեր են:

Հիւսուածաքանդ թոյներուն մէջ պէտք է դասել խարանիչ թոյները, որոնց տիպարն է Իփէրիթը, որ արիւնը դուրս կը ցայտեցնէ:

Իփէրիթին ազդեցութիւնը տեղի կ'ունենայ յամրաբար: Կ'ազդէ թարթիչներուն եւ աչքին վրայ: Մորթային ազդեցութիւնն ալ ծանր է:

3.— Ընդհ. թոյներ կը կոչուին փըրուսիական թթուն եւ իր բաղադրութիւնները, — քլորիւր, պրոմիւր կամ իոտիւր տը սիանոժէն, որոնք սաստիկ եւ արագ կ'ազդեն ջղային դրութեան վրայ՝ կզակներու կծկում յառաջ բերելով: Մահը կը յաջորդէ թոյնը ծծելէն 10—15 վայրկեան վերջ:

Բոլոր այս կազերուն դէմ բժշկութիւնը ունի դարմանաբանական եղանակներ, որոնց գործածումը կ'իյնայ պատասխանատու բժիշկին:

Պաշտպանութեան միջոցներ.— Պաշտպանութեան միջոցները կը բաժնուին երկու խումբի.— Հաւաքական (կառավարութեան կամ զինուորական իշխանութեան կողմէ գործադրելի) եւ անհատական:

Ի՞նչ միջոցներ ունինք քիմիական պատերազմին դէմ.— Դիմակ եւ պաշտպանողական հագուստներ:

Ներկայիս բազմատեսակ դիմակներ կան եւ դեռ ամէն օր նոր տեսակներ կը շինուին:

Դիմակներուն դերն է թոյնը տարրալուծել մզելով (ֆիլթրէ) կամ չէզոքացնել: Նախընտրելի է մզող դիմակը:

Դիմակ մը պէտք է ապահովէ հետեւեալ պայմանները.

Անթափանցութիւն (étanchéité), — ատոր համար դիմակը պէտք է կատարելապէս գրկէ դէմքը: Շնչառութիւնը պէտք է կատարուի դիւրութեամբ՝ արտաշնչման եւ ներշնչման յատուկ կափարիչին միջոցով: Տեսողութեան յատուկ բացուածքը պէտք է բաւականաչափ լայն ըլլայ՝ շուրջը լաւ տեսնելու համար: Ապակին պէտք է ըլլայ անբեկանելի (triplex) եւ օժտուած գոլորշիի կազմութիւնը արգիլող սիստեմով մը: Պէտք է ունենայ մզող լաւ փոշտ մը, որ կասեցնէ ծըխախոտին ծուխն անգամ: Օդանցքին մէջ դրուած փոշտը պէտք է պարունակէ առաջնակարգ ներգործիչ ածուխ: Ածուխի տեղ ուրիշ փոշիներ ալ գործածուած են, բայց նախընտրելի է ածուխը:

Չի բաւեր գնել դիմակ մը: Պէտք է նաեւ կանոնաւոր մարզանք կատարել դիմակ դնելու, որովհետեւ առաջին ժամուն, հակառակ ամէն բանի, միշտ նեղութիւն կը զգայ դիմակ կրողը, եթէ նոյն իսկ լաւագոյն դիմակն ունենայ: Միայն մարզանքով կարելի է առանց նեղութեան դիմակ կրելու վարժուիլ:

Ամէն պարագայի, գնել դիմակ մը որ կրէ պատկան իշխանութեան կնիքը:

Պաշտպանողական զգեստները անհրաժեշտ են առաւելապէս բժշկական մարմինին: Դիւրին է գործածութիւնը,— ձգախէժէ ձեռնոց գնել եւ մեքենավարի շապիկ մը որ անթափանցելի դարձուած է կտաւատի իւղով կամ latexով, ինչպէս եւ պէնէ պաuf մը (գդակ) նոյնպէս անթափանցելի:

Որո՞նք են հաւաքական պաշտպանութեան միջոցները, զորս ձեռք առած է պատկան իշխանութիւնը ընդդէմ օդանաւային յարձակումներու: Չենք գիտեր:

Գիտենք միայն որ բոլոր բնակավայրերուն մէջ, դռնապանի խուցին առջեւ զետեղուած են ոստիկանական վերատեսչութեան պատրաստած տախտակները: Կարդացի այդ տախտակները ուշադրութեամբ: Բայց եւ այնպէս չեմ գիտեր տակաւին թէ ինչ-

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀԸ

(1914 — 1915)

Դժբախտաբար, զինուած չէր մեր ժողովուրդը: Քիչ շատ գործածական զէնքեր ունէին միայն հին մարտիկները, մնացեալները մաշած կամ պակասութիւններով էին. խիստ սակաւ էր փամփուշտը: Ես չտեսայ ինքնապաշտպանողական կազմակերպութիւն եւ ոչ մէկ տեղ եւ մանաւանդ ընդհանուր ծրագիր մը ապագայ անակնկալներու հանդէպ: Անհրաժեշտ կարծես կարիք չկար անոր, կը թուէր թէ ամէնքը պատրաստ են առաջին իսկ կոչին համախմբուելու, բայց քիչ մխիթարական էր այդ երեւութական պատրաստակամութիւնը. քանի որ խումբերու չէին վերածուած, իրենց պետերով, նպատակով, զանազան առիթներու նախապատրաստութեամբ, ռազմանիւթի կանխակալ պատրաստութեամբ, գիւղերու եւ շրջաններու ռազմական կապերով, հրահանգներով, եւն. աշխէթներու վիճակին մէջ էին: Կը թուի թէ կուսակցական ղեկավարները ապահովուած էին Մշոյ եւ Սասնոյ ժողովուրդի աւանդական ռազմունակութեամբ եւ մարտական փորձառութեամբ: Դժբախտաբար, քիչ յոյս կը ներշնչէր նման «կազմակերպութիւն» մը: Վերադարձիս, Ռուբէնի եւ Տիգրանի ու Մճոյի հետ գըլխաւորապէս (Կոտոյի Հաճին հեռու կը պահէր ինքզինք), առիթ ունեցանք երկարօրէն անդրադառնալու այդ կենսական խնդրին, թէեւ ընդհանուր վերահաս վտանգի (ջարդի) կասկած դեռ չունէինք: Ռուբէնը յամառօրէն տեսակէտ մը կը պաշտպանէր, որ մինչեւ վերջը շարունակեց, դժբախտաբար, առաջնորդուելով անով. վտանգի պահուն, կ'ըսէր նա, դաշտը չի կրնար պաշտպանուիլ, իսկ քաղաքը վտանգելի յենարան մը չէ ինքնապաշտպանութեան տեսակէտէն. մեր ուժերը պէտք է կեդրոնացնենք Սասուն եւ հոն կազմակերպենք ինքնապաշտպանութիւնը, ապաւինելով լեռներուն եւ յենելով լեռնական մեր ժողովուրդին: Մջօն չէր բաժներ Ռուբէնի տեսակէտը քաղաքի մասին, բայց դաշտի նկատմամբ նոյն կարծիքը ունէր: Տիգրանն ալ Մջոյի պէս կը խորհէր: Իմ կարծիքը հիմնովին տարբեր էր անոնցմէ: Այս տարակարծութեան դեռ առիթ կ'ունենանք վերադառնալու:

IV

ՄԵՐ ԱՐՏԱՔԻՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՏԱՐՕՆԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Տարօնի քիւրտ տարրը իր քաղաքական ուղղութիւնը կը ստանար Մշոյ քիւրտ բնակչութեան ղեկավար տարրերէն եւ մանաւանդ Մուշի Իթթիհատի ակումբէն: Մուշի քրտութիւնը կ'ապրէր քաղաքի արեւմտեան մասին բլուրներու եւ անոր ետեւ գտնուող ձորին մէջ: Քաղաքի մահմետական եւ հայ բնակչութեան յարաբերութիւնները ընդհանուր առմամբ եղած էին մտերմական եւ խաղաղ: Ընտանիք մը (քափիլէ) կար սակայն, որ մոլեռանդ աւատական է եղած եւ Հայերը իրաւազուրկ դարձնելու եւ իբր ստրուկ գործածելու ձգտած է. «Քօթանենց» տուն կը կոչուէր՝ Հաճի Մուսայի գլխաւորութեամբ: Այդ տունէն է հռչակաւոր Հաճի Իլիասը, Մուշի մէպուսը, որուն մայրը յափշտակուած Հայուհի մըն է եղած, ինքն ալ հայերէն գիտէր եւ ինքզինք մօտցնել կուտար միշտ հայ շրջանակներուն. երիտասարդ, նենգ, խիստ հայատեաց, քսու, զարշելի դեւերէն մէկը: Այդ ընտանիքէն էին կարծեմ նաեւ Մուշի Իթթիհատի պետերէն նախկին հարկահաւաք դաժան Ռաշիտը եւ կալուածատէր «Ջան Պէգար» Ֆարամազը:

Յիշեալ քափիլէէն զատ Հայոց Զօրամիջի թաղերու մօտ կ'ապրէր նաեւ աւելի թոյլ «Պայրաքտարենց» քափիլան, որուն պետը, Հաճի Մուստաֆան, խելացի, նահապետական յարգելի ծերունի մըն էր, որ կ'ատէր Քօթանենց ցեղը՝ «երկրի օձեր» անուանելով զանոնք:

Իթթիհատի քլիւպը, ուրեմն եւ երկրի քաղաքական ու հանրային գործերն ու ազդեցութիւնը Քօթանենց ընտանիքի կամ անոնց կուսակիցներու ձեռքն էր, մանաւանդ, որ Հաճի Իլիասը, շնորհիւ իր իթթիհատական եւ մէպուսական հանգամանքին, ստեղծած էր ազդեցութիւն մը, որուն ուժով նսեմացուցած էր Մուշի միւս քրտական ընտանիքներու հեղինակութիւնը: Կառավարութիւնը անոնց վըրայ կը յենուր. շրջաններու պատասխանատու պաշտօնները անոնց կուսակիցներուն կը տրուէին:

Մուշ հասնելէս անմիջապէս յետոյ, բնականօրէն առաջին այցելութիւնս պիտի տայի Մուշ սանճագի միւթէսարրիֆին, դատարանի նախագահին, զօրաց հրամանատարին եւ տեղացի երեւելիներուն: Այդպէս որոշեցինք Խարախանեան Սրբազանի հետ խորհրդակցաբար:

Միւթէսարրիֆ Սէրվէթ պէյը երիտասարդ, կրթուած պաշտօնեաներէն էր, քիչ մըն ալ ֆրանսերէն կը խօսէր. Հիլմի փաշայի «դպրոցէն» դաստիարակուած էր քաղաքական-վարչական ղեկավարութեան համար: Բաղէշի կուսակալ Ապտիւլ Խալիքէն պակաս փորձառու, աւելի թոյլ, բայց թերեւս աւելի խելացի այդ երիտասարդը, կրցած էր մեծ ազդեցութիւն ձեռք բերել երկրին մէջ. ամէնքը կը վախնային անոր նենգադաւ շարժումներէն, բանսարկութիւններէն ու կոպիտ կարգադրութիւններէն: Ըստ երեւոյթին Թալաաթի առանձին հովանաւորութիւնը կը վայելէր ու կինն ալ, չեմ յիշեր թէ ո՞ր նախարարին ազգականուհիներէն էր:

Ընդունելութիւնս վերապահ, բայց խիստ սիրալիր էր: Իր ուրախութիւնը յայտնեց, որ այս ծանր օրերուն ես կուգամ իրենց եւ հայրենիքին օգտակար ըլլալու ու յոյս յայտնեց, որ ինք եւ ես իրար պիտի աջակցինք թէ երկիրը կազմակերպելու համար: Պատասխանեցի թէ որոշած էի Պոլիս վերադառնալ այս գիծով՝ ծանօթանալու համար երկրին այս մասերուն. անշուշտ, կրնամ մնալ հոս ժամանակ մը, եթէ օգտակար կը համարուի եւ պատրաստ եմ բոլոր ամէնայնի աջակցիլ կառավարութեան այս դժուարօրերուն մէջ:

Այս տեսակցութիւնը անշուշտ քաղաքավարական այցելութեան գոյն ունէր. փոխայցելութիւնը չուշացաւ. հետեւեալ օրը նա եկաւ մեր «ակումբ»ը կառավարական քանի մը բարձր պաշտօնեաներու հետ: Ռուբէնի հետ մտերմօրէն կը տեսնուէին անոնք, բայց հակառակ անոր, որ ընկերոջս դէմքը կը ժպտէր ամէնուն, կը դիտէի որ կը խրտչէր այդ շրջանէն:

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(13)

պէս պիտի պաշտպանենք մենք զմեզ:

Նախ դիմակներու մասին: Ուրկէ՞ գտնել: Քանի մը դեղարաններու մէջ կը գտնուի կ'ըսեն, բայց չենք գիտեր այդ դեղարաններուն հասցէները: Եւ յետոյ շատ սուղ են այդ դիմակները, —100—200 ֆրանք: Անոնք որ գիտեն այդ դեղարաններուն հասցէն, կ'երթան կը գնեն: Սակայն խոնարհ դասակարգը, որ չի կրնար վճարել այդ գինը, ի՞նչպէս ընէ որ գնէ: Փարիզ եւ շրջակայքը կ'ապրին 4 միլիոն բնակիչներ: Հիմա դուք ըրէք հաշիւը:

Լուծումը պարզ է սակայն: Պետութիւնը պէտք է համաձեւ չինէմեծ քանակութեամբ, բոլորին համար: Ժողովուրդը պէտք է ապահովութիւնն ունենայ թէ դիմակներ կան ամէն տեղ: Բարոյական այս ապահովութիւնը մեծ ապաւէն մըն է խուճապը արգիլելու: Պետութիւնը պարտաւոր է չինել տալ բայց աժան գնով,— 10—20 ֆրանք անոնց համար որ կրնան վճարել, իսկ ձրի աղքատներուն համար: Դիմակները պէտք է ծախուին ոչ թէ առեւտրականներու կողմէ, այլ քաղաքապետարաններու մէջ: Պաշտօնեայ մը կրնայ ցոյց տալ թէ ինչպէս պէտք է գործածել, ինչպէս եւ կուտայ գործնական խորհուրդներ:

Ո՞ւր կը գտնուին անթափանցելի ապաստանները: Ոչ ոք գիտէ դեռ: Ոստիկ. վերատեսչութեան քննիչները նշանակած են քանի մը բնակարաններ, որոնք ամէն ապահովութիւն ունին օդանաւային յարձակումներու դէմ, բայց ոչ թէ կազերու դէմ:

Թաղերու եւ արուարձաններու մէջ ոչ ոք գիտէ թէ ո՞ւր կը գտնուին ապաստանները թունաւոր կազերու դէմ: Ոչ մէկ նշան ցոյց կուտայ անոնց տեղը: Դեռ շատ բան ունինք չինելիք, եթէ կ'ուզենք պատրաստ ըլլալ օդային քիմիական պատերազմին:

Քիմիական պատերազմին դէմ կռուելու լաւագոյն միջոցն է ժողովուրդներու դէմքէն հանել մթապատ դիմակները, այն ժողովուրդներուն, որոնք անհամեմատելի անախորժութեամբ մը կուրացած, չարունակ կը վիճին պատերազմի սպառնալիքին մասին: Դիմակները հանելէ վերջ, քաղաքակիրթ ժողովուրդները կրնան իրենց բարհասկացողութեան գալ՝ համաշխարհային զինաթափութեան եւ նոր աշխարհի մը չինութեան հիման վրայ, կարենալու համար այնտեղ խօսիլ միայն հաշտութեան մասին:

Այն ատեն, հազարաւոր քիմիագէտները, որոնք ներկայիս կ'աշխատին զանգուածօրէն բնաջնջելու համար մարդկութիւնը, պիտի կատարեն փորձեր՝ աւելի եւս յուռթի դարձնելու համար երկիրը, աւելի եւս երջանիկ ու երկար դարձնելու համար կեանքը:

Քիմիագիտութիւնը պէտք է ստեղծէ եւ ոչ թէ բնաջնջէ:

ՏՈՔԹ. Պ. ՔՕԼՕԼԵԱՆ

(Les Annales)

ԵԳԷԱԿԱՆԻ ԵՒ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՈՒԺԵՐԸ

—•—

Երբ իտալեւանգլիական վէճը չափազանց սուր հանգամանք ստացաւ, ինքնին մնաց հարցում մը, — հաւանական պատերազմի մը պարագային Իտալիա կրնա՞յ պաշտպանել իր այնքան խոցոտելի հողամասը:

Միջերկրականի եւ Եգէականի մէջ ուժերու բախումը երբեք առաւելութիւն մը չընծայեր Իտալիոյ՝ միւս ծովային մեծ պետութեանց քով: Պաշտպանութեան կէտերը, որոնք կրնան պատերազմական խարիսխներու դեր կատարել, բացի մէկ քանիէն, Իտալիոյ ձեռքը չեն: Ճիպրալթարի, Սուէզի, Կիպրոսի, Մալթայի, Պաղեստինի, Եգիպտոսի մէջ շատոնց է որ տեղաւորուած է Անգլիան:

Ֆրանսան ունի Ալճերիան, Թունուզը եւ Սուրիան: Լիբիայի եւ Երկոտասան կղզիներու գրաւումը Իտալիոյ կողմէ՝ որոշ չափով միայն կը հաւասարակշռէ ի վնաս իրեն խանգարուած հաւասարակշռութիւնը:

Միջերկրականի ծովային փոքր ուժերը եւս միշտ Իտալիոյ դէմ են: Անոնք շատոնց է որ իտալական ծովային քաղաքականութեան մէջ կը տեսնեն ծաւալումը: Անոնք գիտեն թէ Մուսոլինի իր հոգիին խորը կը ծածկէ այն գաղափարը թէ Միջերկրականը ուշ կամ կանուխ պէտք է իտալական ծով դառնայ:

Թուրքիա մտահոգութեամբ կը նայի: Թուրքիա նեղուցներու ամրացումը պահանջեց, իբրեւ թէ, այն պատճառաւ որ հաւաքական ապահովութիւնը չյաջողեցաւ եւ սպառազինումը անօրինակ կերպով կը ծաւալի: Իր այդ պահանջին իսկական ու կարելի է ըսել միակ պատճառն է Իտալիոյ ներկայութիւնը Երկոտասան կղզիներու մէջ: Կղզիներէն երկուքը, Լէրոս եւ Ասիփալիա, վերածուած են ծովային կատարեալ խարիսխներու, որոնց մէջ Թուրքիա կը տեսնէ տեւական սպառնալիք մը իր երկրի ամբողջականութեան մասին: Քամալական հանրապետութեան համար Երկոտասան կղզիները միակ խարիսխն են ապագայ յարձակման մը համար:

Յունաստան աւելի լաւ կացութեան մէջ չէ: Ու այդ երկու պետութեանց համար միակ կարելիութիւնը անգլիաիտալական մրցակցութենէն օգտուիլն է: «Ժուռնալ» ասիկէ առաջ կը գրէր.— «Կը թուի թէ Անգլիա արմատապէս փոխած է իր ռազմագիտութիւնը: Մալթան միայն կայան պէտք է ըլլայ, իսկ գոյութիւն ունեցող խարիսխները պիտի փոխադրուին Կիպրոս եւ Պաղեստին: Այս փոփոխման մէջ ծածկուած է գաղտնիքը անգլ. շահերուն՝ Թուրքիոյ հետ գործակցութեան համար: Այս պարագան կը բացատրէ նաեւ այն մտահոգութիւնը զոր Անգլիա ունի իտալական Երկոտասան կղզիներու մասին: Տարիներ առաջ, Մեծն Բրիտանիա ինք տեղաւորած էր Իտալացիները հոդ եւ նոյն իսկ կը խորհէր անոնց առաջարկել Փոքր Ասիոյ կէսը: Անգլիա որքա՜ն գոհ պէտք է ըլլայ այժմ, որ Մուսթաֆա Քեմալի յաղթանակը արգելք եղաւ Լոյտ Ճորճի այդ ծրագրին: Այսպէս, գլխաւոր վտանգը անհետացած է: Երկոտասան կղզիները չեն կրնար ծառայել իբրեւ խարիսխ, որովհետեւ փոքր են: Բայց ծովային տեսակէտէն անոնց նշանակութիւնը փոքր չէ, որովհետեւ, օդանաւերուն եւ ընդծովեաններուն պատճառաւ, արեւելեան Միջերկրականը անպաշտպանելի է անգլիական նաւատորմին համար՝ նոյն իսկ Կիպրոսի եւ Պաղեստինի ծովային խարիսխներով»:

Այսուհանդերձ, պարզ է, որ Միջերկրականի մէջ Իտալիոյ մեծագոյն եւ ամէնէնուժեղ հակառակորդըԱնգլիան է: Անգլիոյ համար, Միջերկրականը այն շղթան է որ Հնդկաստանը կը կապէ: Պատիժներու գործադրութիւնը կրնար աւելի սրել յարաբերութիւնները: Այդ հաւանականութեան դէմ ծովային համաձայնութիւններ ստորագրուեցաւ, Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Եուկոսլավիոյ, Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ, փոխադարձ օգնութեան համար: Պատիժներու վերացումով ինկաւ եւ իրաւական այն հիմքը, որուն վրայ կնքուած էին այդ ուխտերը կամ համաձայնութիւնները: Ֆրանսա չեղեալ հռչակած է կնքուած համաձայնութիւնը: Նոյնը ըրաւ Յունաստան: Բայց, նոյնը չէ խնդիրը Անգլիոյ, Իտալիոյ, Յունաստանի եւ Եուկոսլավիոյ համար: Հակառակ պատիժներու վերացման, որոնք պատճառ եղան Իտալիոյ դէմ փոխադարձ օգնութեան ուխտը կնքելու, այս պետութիւնները իրենց այդ համաձայնութեան մէջ կը տեսնեն միջոց մը եւս՝ յաւիտենապէս կասկածելի Իտալիոյ դէմ, եւ, հետեւաբար, կը շարունակեն փոխադարձ երաշխաւորութեան պայմանաժամը:

Հասկնալի է որ այս բոլորին դէմ միջոցներ ձեռք կ'առնէ եւ Իտալիան: Ան կը հանդստացնէ Թուրքիան թէ Երկոտասան կղզիները Իտալիոյ համար ոչ թէ յարձակման, այլ պաշտպանութեան ազդակներ են: «Այս կղզիները, կը գրէ «Կազէթթա տէլ Փոփոլ» կը ծառայեն միայն հովանաւորելու այն փոխադրութիւնները, որոնք կուգան Կարմիր եւ Սեւ ծովէն եւ յատուկ են Իտալիոյ»: Ան կը վստահեցնէ թէ անհիմն է իրեն վերագրուած տարածողական քաղաքականութեան ու անկէ բխող կասկածը: «Մեր քաղաքականութիւնը արդարադատութեան եւ մարդկութեան քաղաքականութիւնն է»:

Չէ՞ որ նոյնիսկ Եթովպիա քաղաքակրթութիւն տանելու համար գնացին: Պէտք չէ մոռնալ, սակայն, թէ համաշխարհային պատերազմը մղուեցաւ յանուն քաղաքակրթութեան եւ թէ բոլոր եւրոպական պետութիւնները այն ատեն, մինչեւ առաջին թնդանօթին պայթիլը, կ'երդուրնային թէ հաւատարիմ պաշտպաններն են խաղաղութեան ...

Վ.

ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻ ՀԱՅԵՐԷՆ

Մաքսիմ Կորքիի գործերէն հայերէնի թարգմանուած են, Կովկասի մէջ, հետեւեալ գիրքերն ու գրքոյկները.—

1.— Մի անգամ աշնանը, Թարգմ. Ս. Շահումեան, 18 էջ, տպ. 1901, Թիֆլիզ:

2.— Ամայի դաշտում, Թարգմ. Սարգիս Մ. Իսահակեան, 31 էջ, տպ. 1902, Ալէքսանդրապոլ:

3.— Մակար Չուդրա, Թարգմ. Ս. Բարխեան, տպ. 1903, Թիֆլիզ:

4.— Մտքեր, Թարգմ. Յովհ. Ստեփանեան, 18 էջ, տպ. Շուշի, 1903:

5.— Չելկաշեւ հին ժամանակի պատմութիւններ, Թարգմ. Մուշէ վարդապետ, (Կորքիի կենսագրութեամբ), 86 էջ, տպ. Թիֆլիզ, 1903:

6.— Քսանըվեց տղամարդ եւ մի աղջիկ, Թարգմ. Մուշէ վարդապետ, 32 էջ, տպ. Թիֆլիզ, 1903:

7.— Դանկոյի սիրտը, Թարգմ. Գ. Անանեան, տպ. Թիֆլիզ, 1904:

8.—Պատմուածքներ, Ա. գրքոյկ,— կը պարունակէ I. Ընթերցողը, II. Տափաստանում, III. Զանձրոյթից, 80 էջ, Թարգմ. Զ. Զամբաղեան, տպ. Թիֆլիզ, 1904:

9.— Պատմուածքներ, Բ. գրքոյկ,— կը պարունակէ I. Մի անգամ աշնանը, II. Խանը եւ որդին, III. Ընկերներ, 47 էջ, Թարգմ. Զ. Զամբաղեան, տպ. Թիֆլիզ, 1904:

10.— Չարաճճի, Թարգմ. Արշակ Աթեայ, 45 էջ, տպ. Փեթերպուրկ, 1904:

11.— Դանկոյի սիրտը, Թարգմ. Արշակ Աթայեան, 16 էջ, տպ. Թիֆլիզ, 1904:

12.— Իմ ուղեկիցը, Թարգմ. Արշակ Աթայեան, 63 էջ, տպ. Թիֆլիզ, 1904:

13.— Երկու պատմուածք, 15 էջ, Թարգմ. Յակոբ Յակոբեան, տպ. Թիֆլիզ, 1914:

14.— Մայրը, 308 էջ, Թարգմ. Ռ. Քաթանեան եւ Գ. Հայկունի, տպ. Մոսկուա, 1923:

15.— Երիտասարդ գրողը, մարդը, Թարգմ. Վ. Ա., 35 էջ, տպ. Մոսկուա, 1926:

16.— Վլատիմիր Իլիչ Լէնին, Թարգմանութիւն Գ. Արով, տպ. Երեւան, 1926:

17.— Քսանըվեց եւ մէկ, Թարգմ. Ամեռ, 29 էջ, տպ. Մոսկուա, 1926:

18.— Արտասովորը, Թարգմ. Ա. Տ. Հ., 55 էջ, տպ. Մոսկուա, 1927:

19.— Մրրկահաւի երգը, Ժողովածու, I. Մրրկահաւի երգը, II. Բազէի երգը, III. Ընկերը, IV. Ծերունին, Թարգմ. Գ. Մելոյեան եւ Ա. Տ. Հ., տպ. Մոսկուա, 1927:

20.— Պատմուածքներ, Ա. հատոր, I. Մի անգամ աշնանը, II. Իմ ուղեկիցը, III. Ընթերցողը, IV. Տափաստանում, V. Ձանձրոյթից, VI. Ընկերներ, Թարգմ. Ս. Շահումեան, Ա. Աթայեան, Զ. Զամբաղեան,— խմբ. Ս. Զօրեան, 129 էջ, տպ. Երեւան, 1928:

21.— Պատմուածքներ, Բ. հատոր, I. Դանկոյի սիրտը, II. Բոլիս, III. Խանը եւ իր որդին, IV. Չարաճճի, V. Չեկլուշ, VI. Արխիպ պապը եւ Լինկան,— խմբ. Ս. Զօրեան, 110 էջ, տպ. Երեւան, 1928:

22.— Հէքեաթներ, տպ. Երեւան, 1928:

23.— Եթէ թշնամին անձնատուր չի լինում, նրան ոչնչացնում են, 16 էջ, տպ. Երեւան, 1930:

24.— Ամբողջ աշխարհի բանւորները եւ գիւղացիները պէտք է ազատեն իրենց կապիտալի իշխանութիւնից, Թարգմ. Ա. Յովհաննիսեան, 8 էջ, տպ. Կրասնոդար, 1930:

25.— Վ. Ի. Լէնին, Թարգմ. Վ. Փ., 86 էջ, տպ. Երեւան, 1931:

26.— Ընտիր երկեր, Ա. հատոր,— Մանկութիւն, 233 էջ, Թարգմ. Արագի, տպ. Երեւան, 1932:

27.— Ընտիր երկեր, Բ. հատոր,— Ծառայութեան մէջ, 334 էջ, Թարգմ. Արագի, տպ. Երեւան, 1934:

28.— Բանաստեղծութիւններ եւ Լեգենդներ, 116 էջ, Եղիշէ Չարենց, տպ. Երեւան, 1934:

29.— Խորհրդ. գրականութեան մասին (զեկոյց), 120 էջ, տպ. Երեւան, 1934:

30.— Մի անգամ աշնանը, Թարգմ. Ս. Շահումեան, Բ. տպագրութիւն, 38 էջ, տպ. Երեւան, 1935:

31.— Կլիմ Սամգինի կեանքը, Թարգմ. Ա. Աթայեան, 573 էջ, տպ. Երեւան, 1935:

*** Մաքսիմ Կորքիէն բազմաթիւ թարգմանութիւններ կատարուած են Պոլսոյ մէջ ալ, դեռ Համիտեան շրջանին, մեր խմբագրին եւ ուրիշներու ձեռքով (Մրրկահաւը, Մարդը, «26 եւ Մէկ») . իսկ աւելի լայնօրէն՝ Օսմ. Սահմանադրութեան եւ Զինադադարի շրջանին: Իր վէպերէն մէկը, «Ֆոմա Կորտեեւ», հրատարակուեցաւ «Ճակատամարտ»ի մէջ:

ՐԱՖՖԻԿԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—•—

Յուլիս 17ին, Կավոյի մէկ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ տասնամեայ դաշնակահար Րաֆֆի Պետրոսեանի նուագահանդէսը:

Բոլոր անոնք որ հինգ տարի առաջ լսած էին այս հրաշք մանուկը, հիացած մնացին գիտելով իր մէջ կազմըւած արուեստագէտ մը որ լիովին տիրացած է ստեղնաշարին եւ գիտէ այնքան նուրբ ճաշակով եւ խոր ըմբռնումով թարգմանն ըլլալ իր ընտրած հեղինակներուն,— Պախ, Բարոտի, Սքարլաթթի, Տէպիւսի, Սքրիապին, Վէպէր, Շոփէն, Կլինկա - Պալաքիրեւ եւ Լիզ, որոնց գործերը իրարմէ այնքան տարբեր ոճ ու կառուցուածք ունին:

Րաֆֆիի մատները ունին կատարեալ ճկունութիւն եւ թաւշային փափկութիւն, իսկ անոնց ուժը հազիւ թէ գտնուի կազմուած արուեստագէտներէ շատերու մօտ: Իր դաշնակահարութիւնը նման է հրաշալի ամբողջութիւն մը ունեցող գեղարուեստական գործի մը: Եւ եթէ երբեմն այդ վայելելի ամբողջութեան մէջ կ'ունենայ վրէպներ՝ անմիջապէս կը զգայ զանոնք եւ այնքան կը դժգոհի ինքզինքէն որ պահ մը փոխանակ ներկաներուն անհատնում ծափերուն տեղի տալով կրկին բեմ գալու, կը նախընտրէ անկիւն մը քաշուած իր աննշան սխալներուն վրայ լալ: Եւ մեզի համար այս է մանաւանդ իր արուեստագէտի խառնուածքին մեծագոյն եւ ամէնէն գնահատելի յատկութիւններէն մին: Ինչպիսի դաս մեր «յայտնի» արուեստագէտ եւ արուեստագիտուհիներուն, որոնք իրենց սխալները նուիրականացած կը համարին ժողովրդին բարեացակամ ծափերով:

Րաֆֆիկը կոչուած է համաշխարհային համբաւի տիրանալու: Անկասկած, քիչ ատենէն, իր գեղեցիկ ու տաղանդաւոր գլուխը պիտի պսակուի մեծ դափնիներով: Իր նուագահանդէսը մեկնակէտ մըն էր դէպի լայն յաջողութիւններ:

Սրահին մէջ տիրող խանդավառութիւնը աննախընթաց էր: Երբ նուագահանդէսը վերջացաւ, ներկաները ջերմագին կանչերով ու բուռն ծափերով ստիպեցին որ Րաֆֆիկը կրկին ու կրկին բեմ գայ, եւ ի վերջոյ ուզեցին նաեւ իրենց հիացումը յայտնել Րաֆֆիկի մեծանուն ուսուցչին՝ Պ. Թիպերժին որ ժպտադէմ կը խոնարհէր հասարակութեան:

Գ. Մ.ԱԼԵՄՇԱՀ

Դաշտահանդէս

—·—

Ց. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ յուլիս 19ին, Ռոպէնսոնի անտառին մէջ: Հակառակ ամպամած օդին, կոկիկ բազմութիւն մը լեցուցած էր սրահը եւ բոլորուած սեղաններու շուրջը:

Ժամը 2ին օրուան նախագահ Պ. Գ. Բալայեան բացուած յայտարարեց եւ հրաւիրեց ներկաները որ սկսին իրենց ուրախ երգերով ու պարերով ոգեւորել այս գեղեցիկ հանդէսը:

Եւ ահա Պ. Գարեգինի թառը սկսաւ թրթռացնել հայկ. եւ կովկասեան գեղեցիկ կտորներ, մինչ օրիորդներ կը պարէին զանազան պարեր, խանդավառելով բոլորը:

Ժամը 4ին սկսած էին եւրոպական պարերը, ժազի ընկերակցութեամբ:

Դադարի ժամանակ Պ. Բալայեան խօսելով Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի գործունէութեան մասին, խրախուսեց անդամուհիները որ նոյն եռանդով յառաջ տանին իրենց գործը: Տիկ. Վարպետեան արտասանեց գեղեցիկ կտոր մը:

Վարչութիւնը ջանք չէր խնայած պիֆէի եւ հիւրասիրութեան համար: Բոլորն ալ մինչեւ վերջին վայրկեանը ոտքի վրայ էին: Երանի թէ անոնք իրենց օրինակով շատերու բարի նախանձը շարժէին:

Սեխ մը աճուրդի դրուելով գոյացաւ 125 ֆրանք: Վստահ եմ թէ վարչութիւնը բարոյական յաջողութեան հետ ունեցաւ եւ նիւթական շահ մը:

Ներկայ մը

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Առ որ անկ է

—.—

Փարիզի Հայոց Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութեան 1936ի ընդհ. ժողովին կողմէ պաշտօն ստացած եմ ձեզի յանձնելու ներփակ գրքոյկը, «Առաջնորդ» որ բազմաթիւ ազգայիններու հաւաքաբար պահանջին համաձայն պատրաստուեցաւ եկեղեցւոյ վարչութեան կողմէ, նպատակ ունենալով եկեղեցւոյ եւ յարակից գրասենեակին հետ կրօնական եւ վարչական գործառնութեանց դիւրութիւն ընծայել:

Սոյն գրքոյկը ամէն փափաքող կրնայ ստանալ եկեղեցիէն: Անոր մէջ մանրամասնօրէն գրուած են պաշտօնական գործառնութեանց ժամերը եւ հարկ եղած բոլոր կանխապատրաստութեամբ ներկայանալու պայմանները, նաեւ գոհացում տրուած է ժողովրդեան այն փափաքին, որով գրասենեակին պաշտօնեան կիրակի մինչեւ կէս օր պաշտօնական գործողութիւններ կը կատարէ, շաբթուան մէջ աշխատանքի պատճառաւ գալու կարելիութիւն չունեցող հայրենակիցներու դիւրութեան համար: Ուստի կը խնդրուի որ յանձն առնէք մեր ժողովուրդին անհրաժեշտ եղած մասերը արտատպել ձեր օգտաշատ թերթին մէջ:

Մնամ ձերդ յարգանօք
Վ. Գարայեան

Անդամ Փարիզի Հայոց կրօն. ընկ. Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ

Յ. Գ.— Այս առթիւ կը տեղեկացնեմ նաեւ հաւաքաբար դիմում ընող ազգայիններու թէ դժբախտաբար կրօն. Ընկերակցութեան ընդհ. Ժողովին կողմէ մերժուեցաւ իրենց այն առաջարկը թէ ներկայիս շահերու նըւազումին պատճառաւ աստիճան մը եւս զեղչուած կարգ մը աւելցնել մըկրտութեան, պսակի եւ թաղումի սակագիններուն մէջ: Մերժուեցաւ նաեւ եկեղեցւոյ ընկերակցութեան անդամակցութեան նուազագոյն 50 ֆրանքի տարեվճարը զեղչել: Նոյն

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (57)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—•—

— Ի՞նչ կայ որ,— կատակեց Սուրէնը,— բոլորս մէկտեղ Մեռեխի ամառանոցը կ'երթանք ...

— Դուք, չեմ գիտեր, բայց ես կը նախընտրեմ Ղարաքիլիսէ երթալ,— ընդհանուր ծիծաղի մէջ վրայ բերաւ Վարդանը՝ մահճակալի վրայէն ելլելով.— Գտած տեղս ապահով է, Հալաբարի յետ ինկած փողոց մը, ոստիկանութեան աչքէն հեռու: Ի հարկէ, մենք ալ որոշ զգուշութիւններ ձեռք կ'առնենք հաւաքուելու եւ ցրուելու ժամանակ: Ու Վարդանը պատրաստուեցաւ դուրս գալ:

— Վայրկեան մը, Վարդան: Ուրեմն կիրակի ժամը երկուքին հաւաքուելո՞ւ ենք,— հարցուց Ալեքը:

—Այո՛, երկուքին: Մոռցայ ըսելու, թէ հաւանական է, որ ես ուշանամ կամ չկրնամ գալ:

— Հը՞, ի՞նչ կայ, Վարդան,— հարցուց Արմէնը,— ի՞նչպէս թէ պիտի չկրնաս գալ:

—Դժբախտաբար, կիրակի օրը զբաղած եմ: Կարեւոր ժողով մը ունիմ: Պիտի աշխատիմ շուտ վերջացնել եւ գալ, եթէ հնարաւոր լինի:

Երեկոյ մը, ընթրիքի սեղանի վրայ Տիկ. Մարիամ յայտնեց, որ պիտի երթան Ասլանեաններուն: Աւզինէն՝ գիւղատնտեսութեան պատրաստութիւններով զբաղած լինելով՝ տանը մնաց:

Երբ Արսէնեանները, ժամը իննին մօտ ներս մտան, Պետր Կարպովիչը եւ տիկ. Վառվառէն նոր կը վերջացնէին իրենց ընթրիքը:

— Ա՛յ, բարով հազար բարով,— աթոռէն ելլելով ուրախութեամբ հիւրերը դիմաւորեց Պետր Կարպովիչը.— Էս որտե՞ղ մնացիք քանի օրս: Որ գիտնաս Մարիամ, Վառվառէն քեզմէ շատ նեղացեր է ... Բարով Աշոտ: Վարդան, քէֆդ հալդ, լսեցի Գերմանիա պիտի երթաս սեպտեմբերին:

— Մարիամ, ատոր խօսքերուն կարեւորութիւն մի տար,— ծիծաղով Տիկ. Վառվառէն գրկեց եւ համբուրեց Տիկ. Արսէնեանի հետ,— կ'ուզէ մեզ կռուեցնել, որ վրանիս խնդայ:

Պետր Կարպովիչը ինքնաբաւականութենէ ճառագայթող դէմքով մօտ. Արսէնեանի թեւը, ու երկուքը միասին մօտեցան սեղանին՝ մէկ երկու բաժակ պարպելու համար: Երկու տիկինները իրենց մէջ սկսուած խօսակցութիւն մը շարունակելով՝ դահլիճի դիւաններէն մէկուն վրայ տեղաւորուեցան:

Վարդանը քիչ հեռուն թաղուեցաւ բազկաթոռի մը մէջ: Դահլիճը որքա՜ն դատարկ եւ անհրապոյր կ'երեւար առանց Սոնիայի ներկայութեան: Վարդանի աչքը դրան վրայ գամուած մնացեր էր: Որտեղ որ է, հիմա ներս կը մտնէ Սոնիան: Գրեթէ երկու շաբաթ անցած էր եւ հազիւ թռուցիկ կերպով մը անոր հանդիպած էր Երեւանեան հրապարակին վրայ: Անշուշտ չէր մոռցած այդ անախորժ հանդիպումը, եւ ոչ ալ Պոտանիքական Այգին կամ ընթրիքի սեղանը, բայց անցած օրերը մեղմեր էին զգացած դառնութեան չափը: Հիմա Սոնիան, որ վար իջնար, դուրս պիտի գային պատշգամ, ու հոն գլուխ գլխի՝ Վարդան խստօրէն պիտի յանդիմանէր զայն: Այսինքն պիտի ցուցնէր, թէ Սոնիան որքա՜ն անարդար եղած է իրեն հանդէպ:

— Գնումները կը հանի՞ն,— կը գանգատէր Տիկ. Վառվառէն, ուրախացած որ ահա վերջապէս զինք լսող մը գտաւ,— փառք Աստուծոյ, Սոնիան լաւ կը ճանչնաս: Ամարանոցի տան չթէ վարագոյրները փոխել տուաւ, թէ յիմար բաներ են: Հիմա ալ կ'ուզէ ճաշասեղանն ու աթոռները փոխել ... Մարիամ ջան, ի՞նչ կրնամ ընել՝ հայր ու աղջիկ մէկ խելքի են: Վաղը առտու ալ, խանութէ խանութ առանց եռեւէն պիտի պըտտինք: Գտնուածներուն եթէ հաւնէր նորէն ոչինչ. անպատճառ ամէն բանի պոչ մը կը կպչէ ... Քոյրիկս, դժուար բան է եղեր հասած աղջկայ դարդը քաշել ...

— Վաղն ալ որ ամուսնանայ, երթալուն համար պիտի լաս,— պատասխանեց տիկ. Մարիամը՝ մտերմօրէն ժպտելով,— բայց իրաւ, Սոնիան աչքիս չերեւցաւ ...

— Իշխանին հետ քլըպ գնաց այս իրիկուն:

— Արթիսթակա՞ն քլըպը:

— Ո՛չ, ո՛չ, մէկ այդ էր պակաս, որ Հայերու քլըպը երթային: Այս իրիկուն վրաց ազնուականներու քլըպի մէջ սիրողներու ներկայացում մը կայ, վերջէն ալ ընթրիք եւ պարահանդէս: Ջահիլ աղջիկ է, թող վայելէ, քանի դեռ ոտքը կապուած չէ:

Տիկին Մարիամը ծանր եւ լուրջ՝ նայեցաւ ընկերուհիին եւ լուռ մնաց:

Տիկ. Վառվառէն անհանգստացաւ: Ինչո՞ւ Մարիամը բան մը չըսեր. ինչո՞ւ այնպէս նայեցաւ իրեն, որպէս թէ սխալ մը գործած լինէր ինք: Կարծես դէմքի արտայայտութիւնն ալ փոխուեցաւ: Տէր ողորմեա, ի՞նչ ըսել կ'ուզէ: Զլինի՞ թէ իշխանին չը հաւնէր: Ի հարկէ, այդ անկարելի բան է, բայց տիկ. Վառվառէն որոշեց մէյ մը փորձել.

— Քեզի բան մը պիտի հարցնէի,— որպէս թէ բոլորովին անտարբեր՝ սկսաւ խօսիլ տիկ. Վառվառէն,— որքան ատեն՝ լեզուիս վրայ է, դուն ալ մեր տնէն կը համարուիս... Հա՛, Մարիամ ջան, մէկ ըսէ՝ մեր իշխանը ի՞նչպէս է կը հաւնի՞ս:

Տիկ. Արսէնեանը վայրկեան մը մտքի հաւասարակշռութիւնը կորսնցուց՝ ու դժուարացաւ անմիջապէս պատասխանել: Այդ ի՞նչպէս թէ «մեր իշխանը»: Բայց ինքզինքը զսպեց եւ շատ մտերմօրէն ժպտեցաւ ընկերուհիին դէմքին նայելով, ու իբրեւ թէ քիչ մը մտածելէ վերջ ըսաւ.

— Ի՞նչ գիտնամ, Վառվառէ, դրսէն խելքը գլխին, պատուական երիտասարդ մը կ'երեւի:

Վարդանը քանի մը քայլ անդին նստած, կը հետեւէր երկու կիներու խօսակցութեան:

Այդպէս, ուրեմն, Սոնիան իշխանին հետ պարահանդէս գացեր է: Առաջին րոպէին ան հազիւ թէ հասկցաւ բառերու իմաստը: Մէկ ալ ուղեղին մէջ կարծես թէ փոքր աւազի հատիկ մը սարսափելի արագութեամբ սկսաւ դառնալ՝ անհունապէս մեծնալով: Վարդանը ոտքի ցատկեց: Չէ, այլ եւ չէր կրնար մնալ հոդ, դուրս պէտք է երթար, դուրս, դէպի ազատ օդ:

— Մայրի՛կ, ես տուն կ'երթամ:

Ու Վարդանը գինովի նման չգիտցաւ թէ ինչպէս դուրս ելաւ Ասլանեաններու տնէն:

Սքանչելի խաղաղ գիշեր մըն էր: Վարդան բոլորովին աննպատակ ըսկսաւ քալել: Չէր գիտեր, թէ ո՞ւր կ'երթար:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

համար։ Մադրիտը արտաքին աշխարհին հետ կապող բոլոր ճամբաները փակուած են, եթէ հաւատանք ապստամբներու հաղորդած լուրերուն, որոնց համաձայն մայրաքաղաքին անկումը օրերու խնդիր է։

Զօր. Մոլա հաստատելով այս յայտարարութիւնը, կ'աւելցնէ.

— Ցաղթանակը տանելէ վերջ, պիտի կազմենք սպառազէն Սպանիա մը, որ իր տեղը պիտի գրաւէ միւս մեծ պետութեանց շարքին մէջ։ Մենք պիտի գործակցինք միայն այն ազգերուն հետ որոնք առողջ կառավարութիւններ ունին։ Մեր նպատակը չէ վերահաստատել միապետութիւնը, այլ կ'ուզենք հաստատել զինուորական ուժեղ դիկտատուրա մը, հանրապետական դրօշմով, որովհետեւ մեր շարժումը իսկապէս հանրապետական է, ազգային պայքար՝ մոսկովեան միջազգայնութեան դէմ։

*** Փարիզի աջակողմեան թերթերը Պերլինի մամուլն ալ վկայութեան կանչելով, կը գրեն թէ Սպանիոյ համայնավարները գործօն աջակցութիւն կը վայելեն Ֆրանսական կարգ մը շրջանակներու մէջ։ Այս առթիւ կ'աւելցնեն թէ Ֆրանսայի Կոմկուսը միջոցներ ձեռք առած է, զօրացնելու համար Սպանիոյ յեղափոխական ղեկավարութիւնը։

ԻՆՉՈ՞Ւ ՖՐԱՆՍԱ ՉԵՆ ԳԱՐ

Երեսփ. Ժողովը երեքշաբթի օր զբաղեցաւ շրջագայութեան խնդրով (Թուրիզմ)։ Այս առթիւ գանգատներ եղան թէ մեծապէս պակսած է օտար շրջիկներու թիւը, ինչ որ լրջօրէն կը վնասէ երկրին տնտեսութեան։ Դեռ աղջի օր Անգլիոյ Թագաւորը կը հրաժարէր Քանի ճամբորդութենէն։ Երեսփոխան մը առաջակեց մասնաւոր ծրագիր մը մշակել, դիտել տալով թէ 1927ին 2,125,000 օտար այցելուներ եկած էին Ֆրանսա, իսկ այժմ 700,000էն ալ վար է, ինչ որ կը նշանակէ 75 առհարիւր անկում։ Առաջարկեց քարոզութիւններ կատարել նաեւ արտասահմանի մէջ։ Օտարներու շրջագայութեան շնորհիւ, ժամանակին 500,000 հոգի ապրուստ կը ճարէին, երկաթուղիներն ու շոգենաւերը 500,000,000 փրանք եկամուտ կ'ունենային, իսկ երկրին տնտեսութիւնը կը շահէր 12 — 15,000,000 փրանք։

Ուրիշ երեսփոխան մը դիտել տուաւ թէ ազգային տնտեսութեան այս աղբիւրը պիտի ցամքի, եթէ լուրջ փորձ մը չկատարուի, Ֆրանսայի կացութեան մասին տարածուած սուտ լուրերը խափանելու համար։ Երրորդ մը պահանջեց «սեղմումի դէմ սեղմում, սակացոյցի դէմ սակացոյց հաստատել», եթէ Լեհաստան, Գերմանիա եւ Չեխոսլովաքիա չարունակեն սահմանափակել իրենց դրամին արտածումը։

Պատասխանելով բոլոր քննադատութեանց, ազգ. տնտեսութեան նախարարը, Պ. Սփինաս (ընկերվարական), հերքեց այն վերագրումը թէ կառավարութեան քաղաքականութիւնն է որ կը խանգարէ օտարներու այցելութիւնը։ Բացատրեց թէ աւելի ծանր դէպքեր պատահեցան ուրիշ երկիրներու մէջ, երբ գործադուլ տեղի կ'ունենար Ֆրանսայի մէջ։ Խոստովանեցաւ թէ բաւարար գումար տրամադրուած չէ, քաջալերելու համար օտարներու այցելութիւնը եւ թէ այցելուները դժուարութիւն կը քաշեն, ֆրանսական դրամ գտնելու համար իրենց երկիրներուն մէջ։ Այս առթիւ հաւանութիւն յայտնեց վճարովի արձակուրդի պտոյտներ կազմակերպելու Ֆրանսացի բանուորներուն համար, երկրին զանազան մասերուն մէջ։ Ու վերջապէս յայտնեց թէ այս տարի շրջիկներու թիւը 28 առ հարիւր աւելի է, անցեալ տարուան վրայ։

Հանգստեան տարիքը եւ ուրիշ հոգեր

Երեսփ. Ժողովը միեւնոյն նիստին մէջ քննեցաւ կարգ մը օրինագիծեր, որոնք սերտ կապ ունին կառավարութեան քաղաքականութեան հետ։

Ժողովը 70ի դէմ 520 ձայնով քուէարկեց կառավարութեան մէկ օրինագիծը, որ հանգստեան կոչուելու սահման կը նշանակէ 60, 55 եւ 53 տարիքները, պետական պաշտօնեաներու համար, համաձայն իւրաքանչիւր ասպարէզի (նստակեաց, գործօն, աւելի գործօն)։ Առժամապէս տարիքի սահման կը նշանակուի 70ը՝ այն պաշտօնեաներուն համար որոնք հանգստեան կը կոչուէին 75 տարեկանին։ Ցետոյ այդ սահմանը պիտի ջեղչուի 65ի։

Աջակողմեան երեսփոխանները գանգատեցան թէ կառավարութիւնը կ'ուզէ վերէն վար փոխել պետական պաշտօնէութիւնը եւ ուրիշ բանաձեւեր առաջարկեցին, բայց Ժողովը մերժեց։

*** Ժողովին ներկայ էր նաեւ համայնավար երեսփոխան Ուրնօ Ժան, որ ընդունուեցաւ համակրանքի արտայայտութիւններով, իրեն դէմ կատարուած յարձակման առթիւ։

*** Ժողովը քննեց նաեւ մանր առեւտրականներուն եւ գործարանատէրներուն աջակցութեան խնդիրը, բայց իրաւասու նախարարները բացակայ ըլլալով, շարունակութիւնը յետաձգուեցաւ հինգշաբթի օրուան (այսօր)։ Մանր առեւտրականները դիմած են խորհրդարանին, որպէսզի իրենց վերաբերեալ օրէնքները քուէարկուին արձակուրդէն առաջ։

Խ. Միութեան առեւտրական պայմանները

Խ. Միութեան առեւտրական գործավարը հետեւեալ բացարձակ պայմանները նշանակած է, օտար ապրանքներ գնելու համար.— 1. Արտասահմանը պէտք է վարկեր սահմանէ, հինգ տարուան պայմանաժամով.— 2. Տոկոսի սակը պէտք չէ անցնի 6 առ հարիւրը.— 3. Խ. Միութիւնը իրեն կը վերապահէ գնումներ կատարել այն երկիրներէն որոնք ի վիճակի են ամբողջովին հայթայթելու իր ճարտարագործական մեքենաները.— 4. Խ. Միութիւնը այսուհետեւ պիտի մերժէ նկատի առնել առեւտրական վարկի որ եւ է առաջարկ որ կ'ըլլայ անհատապէս, օտար հաստատութեանց կողմէ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵՐԼԻՆԻ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԻ խաղերը մեծ դժուարութեանց հանդիպած են, իբրեւ հետեւանք անդադար անձրեւներու եւ ցուրտ օդի մը։ (Փարիզի մէջ ալ նոյնն է կացութիւնը, աւելի քան մէկ ամիսէ ի վեր)։

ՉՈՐՍ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐ ջարդուփշուր մեռան Շարթրի մէջ, երբ փորձեր կը կատարէր ռմբաձիգ օդանաւ մը։ Տասը հազար ոտք բարձրութեան մը վրայ, օդանաւին մեքենան խանգարուած ըլլալով, փորձեր էին վար իջնել, բայց չյաջողեցան։ Միայն հինգերորդ ուղեւորը փրկուեցաւ անկարգելի միջոցաւ։

ՕԴԱՉՈՒ ԱՂՋԻԿ մը անկարգելով փորձեր կը կատարէր Վլատիվոսթոքի վերեւ, երբ աղէտաբար մահացաւ, առկախ մնաց։ Իր ծանրութեան հետեւանքով, օդանաւը շրջեցաւ եւ վար իյնալով ջախջախուեցաւ։ Աղջկան հետ մեռան միւս երկու ճամբորդներն ալ։

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԶԻՆՄԱՆ առթիւ, Թրքական կառավարութիւնը որոշեց յիշատակարան մը կանգնել Տարտանէլի ափը, հատ մըն ալ՝ Վոսփորի մէջ, Սեւ ծովու բերանը։ Միջազգային մրցում պիտի հաստատուի, ամէնէն յաջող ծրագիրը ընտրելու համար։ Միեւնոյն ատեն մասնաւոր նամականիշ մը պիտի տպուի։

ՀՐԷՇ ԿԵՍՈՒՐ մը, որ մայրն է տեղակալի մը, առջի օր գիւղէն Լիլ երթալով, նախ չարաչար ծեծեց, յետոյ կախեց հարսը, քսան տարեկան գեղուհի մը։ Հաստատուեցաւ որ մասնաւոր չուան մըն ալ բերած էր միասին, խեղդելու համար։ Այր եւ կին շատ սիրով էին, բայց տղուն մայրը, 50 տարեկան պառաւ մը, ոխ կապած էր հարսին դէմ, գանգատելով թէ օժիտ բերած չէ...

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ հետզհետէ կը նուազին։ Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, դեռ աշխատանքը չեն վերսկսած 27,330 բանթողներ։

ՀԱՅ ԿԻՆ ՄԸ, Տիկին Անժէլ Կիրակոսեան, 25 տարեկան, անհետացած է Անիէռի մէջ, իր զաւկին հետ։

ԱՏՏԻՍ - ԱԲԷՊԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Ռաս Քասայի զաւակը փորձեց կտրել քաղաքին եւ Ճէպիէի հաղորդակցութիւնները, բայց չարաչար պարտուեցաւ, ձգելով հազար մեռեալ եւ վիրաւոր։

ԽՈՒԶԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ կատարուեցան լուծեալ կազմակերպութեանց կարգ մը կեդրոններուն մէջ, լուր առնուած ըլլալով թէ վերակազմութեան փորձեր կը կատարեն։

ՆՈՐ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ՄԸ ծագեցաւ Պոռտոյի մէջ, երեքշաբթի առտու։ Պանդոկներու աշխատաւորներէն 3 —400 հոգի ցոյցեր կատարեցին պողոտաներուն վրայ։ Բոլոր մեծ պանդոկները, ճաշարանները եւ սրճարանները փակուեցան, բայց բարեկարգութիւնը չխանգարուեցաւ։

Հ. Ց. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅի Զաւարեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ Ընդ. Ժողովի օրակարգի հարցերու քննութիւն։

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, ընկ. Ց. Ճիհանեանի բնակարանին մէջ։ Կը հրաւիրուին Հրայր, Ռազմիկ եւ Ցալուս խումբերու բոլոր ընկերները։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Ներկայ կ'ըլլան Կ. Կ.ի կողմէ ներկայացուցիչներ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 31 Յուլիս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette Զարդարեան գրադարանի մէջ։ Օրակարգ՝ Ընդ. Ժողովի օրակարգերու քննութիւն։

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Ֆոն տը Ռէբի Մուրատ խումբի ընկերները, 2 Օգոստ. կիրակի ժամը 2ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Վալանսի, Ռոմանի «Անդրանիկ» խումբի եւ շրջանի բոլոր ընկերները, 2 Օգոստ. կիրակի առաւօտեան ժամը 9ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին կողմէ
9 Օգոստոս, կիրակի. Մէօտոնի անտառին մէջ։
Բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ Թուականը։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ երկաթասարդ գործաւորներ մեքենայի վրայ Թրիքօ հիւսելու համար։ Ներկայանալ ինքնութեան թուղթով միմիայն առաւօտները ժամը 8—12, Պ. Պօյաճեանի, 31 Allée la Fontaine, Livry-Gargan (S. et O.)։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Սալոնյ Զորի Հայր Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր հայրենակից Նախկին կամաւոր ՅԱԿՈԲ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆի դառնացէտ մահուան առթիւ իր այրիին եւ զաւակներուն։ Քանի մը տարի առաջ պուլկարիայէն փոխադրուեցաւ Փրիւսէլ։ Կը մասնակցէր տեղւոյն Հ. Յ. Դ. Նէմրութ խումբին։

ՑՈՒՑԱՏԵՂ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Յառաջդիմասէր Միութիւնը տարեկան ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր երկսեռ անդամները, 1 Օգոստ. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Գալբոցի սրահին մէջ։ Օրակարգ՝ տարեկան զեկոյց եւ հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ցարօն Ֆուրուբերանի Նանանգային Հայր. Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը 2 Օգոստ. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Պուլվար Օտտօ, Րիւ Ալէքսանդր, Պաք Միշէլի սրահին մէջ։ Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶ եւ արուարձանները բնակող բոլոր Քղեցիներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ 2 Օգոստ. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 8 Ave de Paris, Vincennes, Պուայէի սրահը։ Ընթերցում Ամերիկայէն եկած երկու շրջաբերականներու եւ Մարսէյլէն Փարիզի հայրենակիցներու ուղղուած նամակներու։

ՓԱՐԻԶԻ ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ Հայր. Միութեան վարչութիւնը լուծուած կը նկատուի։ Նոր վարչութիւն մը ընտրելու համար կը խնդրուի Փարիզի եւ շրջանի հայրենակիցներէ, ներկայ գտնուիլ անդամական ընդհ. ժողովին որ տեղի պիտի ունենայ Օգոստ. 17ին, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 3ին, Montreuil, La Boissiere ի անկիւնի սրճարանը։ Բոլոր հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Վարչութիւնս պարտք կը սեպէ հրապարակաւ յայտարարելու թէ մուտք ունեցած է 563 փրանք, չքաւոր հայրենակիցներու եւ վարչականծախսքերու համար ծախսուած է 478 ֆր. 60 սանթ., պատրաստ գումար 84 ֆր. 40 սանթ.։

ՀԱՄԱԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ԸՆԴՀ. ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
կազմակերպուած Պանեէօ-Քաշանի «Արծիւ» ենթակոմիտէի կողմէ
9 Օգոստ. կիրակի առաւօտեան ժամը 11էն մինչեւ 23
Ռօպէնսօնի դարաստանին մէջ, Maison Fiquet
Կը խօսին ընկերներ
ԸՌՈՒԱՐԴ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԵՒ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ
Կ'երգէ ՕՐ. ԳԸՆԵԱԶԵԱՆ, կ'արտասանեն Օր.ներ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ եւ Է. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ։
Կովկասեան եւ հայկական պարեր մասնաւոր տարազներով, խմբերգներ եւլն։
Կը նուագէ ԹԱՌՈՒՍ ԳԱՐԵԳԻՆ
Մասնաւոր նուագախումբ եւ եւրոպական պարեր։ Ճոխ պիւֆէ։
Մուտք 3 փրանք։
ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 հանրակառքը եւ իջնել Ռօպէնսօն

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
կազմակերպուած Առնուվիլի «Վարդան» ենթակոմիտէի կողմէ
2 Օգոստ. կիրակի կէս օրէ վերջ, Պուա տը Քոնտոսի մէջ,
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՄԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ**
Կ'երգէ ՕՐ. ԳՆԵԱԶԵԱՆ
ՃԱՇ ՊԱՆՏ, ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)   17, Rue Dameame, PARIS (13)

■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.486

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 31 ՅՈՒԼԻՍ
VENDREDI 31 JUILLET 1936

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3179

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՆՑԻ ԽՕՍՔ

ՊՂՏՈՐ ՋՈՒՐԵՐ ՅԱՆՈՒՆ ԿՈՎԿԱՍԻ

— o —

Առջի օր «Յառաջ»ի մէջ երեւցաւ թարգմանութիւն մը՝ «Կավկազ»էն, — «Նախկին ղեկավարի մը ողբերգութիւնը. բաց նամակ Ռասուլ Զատէին», գրուած՝ Պոլսէն, յունիս 20ին: Հեղինակը՝ Ռուստամպէյլի Շաֆի:

Այսօր պիտի կարդաք ուրիշ թարգմանութիւն մը, «Հայերու պահանջը եւ Թուրքիա»: Գրողը՝ վրացի ծանօթ պատմագիր մը, Ավալով:

Մեկնելով տարբեր ճամբաներէ, երկուքն ալ իրար կը դիմաւորեն միեւնոյն կէտին վրայ: Եւ իրար կը լրացնեն:

Փորձենք ամփոփել ե՛ւ մէկը ե՛ւ միւսը:

Պոլսոյ յօդուածագիրը, Թաթար կամ Թուրք, անխնայ կը ձաղկէ Թուրանականութեան ամէնէն մոլեռանդ եւ գործօն քարոզիչը, Ռասուլ զատէն, զայն ամբաստանելով իբրեւ դաւաճան:

Ո՞ր մեղքերուն համար: Թող ինք պատմէ.

— «Ձեզի յայտնի՞ է որ ամիսներէ ի վեր վրացի փոքրամասնականները, գործակից ունենալով վրաց ազգային դեմոկրատներ Հայերու հետ միասին երկրի եւ տարագրութեան մէջ կը վարեն թշնամական եւ գրգռիչ քարոզութիւն Թուրքիոյ դէմ: Անոնք կը տարածեն զանազան անիմաստ զրոյցներ ինչ որ գաղտնի համաձայնութեան մասին Թուրքիոյ եւ Մոսկուայի միջեւ՝ Կովկասի մասին եւ այդպիսով յառաջ կը բերեն հայ եւ վրացի զանգուածներու մէջ ամբողջ Կովկասի համար վնասակար տրամադրութիւններ թուրանական աշխարհին հանդէպ: Դուք ի՞նչպէս, կոչելով ձեզ «ղեկավար» «Թրքական դաշնակցային կուսակցութեան», «Մուսավաթ»ի, կրցաք հաշտեցնել ձեր կուսակցութեան գաղափարաբանութիւնը, աշխատակցելով օրկանապէս այդքան հակաթուրք վրացի ընկերվարական այդ խումբին հետ:

Ձեր գործակցութիւնը անոնց հետ, արդեօք չի՞ դաւաճաներ ադրբէջանեան ազգային գաղափարաբանութեան ընդհ. գծին եւ թուրանական աշխարհին, կամ թերեւս դուք արդէն հրաժարա՞ծ էք այդ աշխարհէն եւ լեցուած վրէժխնդրութեան ստոր զգացումով, կը գործա՞ք ձեր վրացի ընկերներին եւ հայ Դաշնակներուն հետ»:

Այս առթիւ, Ռասուլ զատէի երեսին կը զարնէ թէ՝ իր վրացի բարեկամները, Ջխենկէլի, Գեգեչկորի եւ ուրիշներ ներկայ եղած են Անդրանիկի հոգեհանգիստին, «այն Անդրանիկի որուն ձեռքերով թափուած է տասնեակ հազարաւոր Ազէրիներու եւ Թուրքերու արիւնը»:

Ցետոյ չեշտելով թէ հայ-վրացական միութիւն մը կազմուած է, կ'ողբայ որ Վրացիները «իւրացուցած են Դաշնակներու ծրագիրը,— Թշնամանքի եւ ատելութեան գիծը՝ Թուրքիոյ հանդէպ: Ու կը յայտարարէ բարձրաձայն.

— «Դուք հիմա ի հարկէ ազատ էք ձեր արարքներուն մէջ, բայց մենք որ կը պահենք մեր սրբազան աւանդական համոզումները, գիտենք թէ Կովկասի անկախութեան կը սպառնայ ոչ թէ *հաբաւը*, ինչպէս կը մտածեն ձեր վրացի փոքրամասնական եւ Դաշնակցական բարեկամները, այլ *հիւսիսը* եւ մեր նշանաբանն է — *պաշտպանութիւն հիւսիսի դէմ եւ բարեկամութիւն հարաւի հետ*»: (Ընդգծումները մերն են):

Հատուած մը եւս, իբրեւ լրացուցիչ.

— «Չէ՞ որ յայտնի է ձեզի, թէ գաղտնածածուկ հայ-վրացական այդ միութեան կը մասնակցին վրաց Ազգային խորհրդի պատասխանատու անդամները: Կը ներէ՞ ձեզ արդեօք Ադրբէջանի պատմութիւնը ձեր քաղաքական գործակցութեան համար կազմակերպութեան մը որուն անդամները Հայերու հետ դաշնակցելով, ներկայիս սկսեր են կանոնաւոր պայքար մղել թրքական աշխարհի դէմ»:

Ուրեմն հռչակաւոր «Թիւրքիստ»ը, համաթուրանական Ռասուլ Զատէն ճամբէն շեղե՛ր է, եւ իրեն կը մնայ «կա՛մ քալել վրացի փոքրամասնականներու ետեւէն, անոնց պոչը բռնած» եւ կամ պարտութիւնը խոստովանելով, «կատարել քաղաքական ինքնասպանութիւն,— հարա-քիրի»:

Միւս յօդուածագիրը, վրացի պատմաբան Ավալով, քննելով Հայերու պահանջները Թուրքիոյ դէմ, կը ճգնի ապացուցանել թէ գործնական հնարաւորութիւններ չկան՝ իրականացնելու զանոնք:

— «Ժողովուրդի քանակի տեսակէտէն նոր Թուրքիան միջակ պետութիւն մըն է: Սակայն այլ եւս *հիւանդ մարդը* չէ եւ ցոյց է տուած որոշ կենսունակութիւն: Միջազգային քաղաքական աշխարհին մէջ ալ անոր դիրքը բաւական նպաստաւոր է: Եթէ անոր դէմ «կովկասեան» որոշ ծրագիրներ գոյութիւն ունին, շատ անյաջող ժամանակի կը զուգադիպին: Այդ մտադրութիւնները կը մնան իբրեւ ծրագիր եւ երբեք կովկասեան հանգամանք չեն կրնար ունենալ»:

Ինչպէս կը տեսնէք, Վրացին ալ կը յանդի նոյն եզրակացութեան,— կարելի չէ յանուն հայկական պահանջներու պայքար մղել Թուրքիոյ դէմ, կամ այդ պայքարը դարձնել կովկասեան գործունէութեան ուղեգիծ:

Նո՞ր են այս միտքերը: Ոչ: Տարիներու պատմութիւն ունին անոնք, եւ անգամ մը եւս կը ձեւակերպուին, կը հիմնաւորուին, պատահական առիթով մը,— հայ-վրացական միութիւն, թուցիկ, հոգեհանգիստ, ճառ մը՝ կովկասեան ժողովի մը մէջ:

Ուրիշ խօսքով, աղբիւրը պղտո՛ր էր արդէն, եւ անգամ մը եւս կը թանձրանայ, ապացուցանելու համար թէ ոչինչ փոխուած է կամ կրնայ փոխուիլ այս ճակատին վրայ:

Կը խօսինք տակաւին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՃԻ՞ՇՏ Է ՈՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ 40 ՕԴԱՆԱՒ ԾԱԽԱԾ ԵՆ ՍՊԱՆԻՈՅ ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐՈՒՆ

ԿԸ ՎԱԽՑՈՒԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՆՃԻՌՆԵՐԷ

Կացութիւնը միշտ ծանր եւ անորոշ

Տեղական թերթ մը կը գրէ թէ Զօր. Ֆրանքօ, Սպանիոյ ապստամբներուն հրամանատարը, քսան գերմանական օդանաւ ստացած է եւ մօտերս պիտի ստանայ 20 հատ ալ իտալական ռմբաձիգ օդանաւեր:

Կ'ըսուի թէ այս օդանաւերը յատկացուած են օդանաւային ռմբակոծութեան, ընդդէմ կառավարական մարտանաւերուն, ինչպէս եւ զինուորներու փոխադրութեան՝ Մարոքէն Սպանիա: Տեսակցութեան մը ընթացքին, Զօր. Ֆրանքօ յայտարարեց թէ մինչեւ հիմա միայն 260 զինուորներ փոխադրուած են օդանաւերով եւ թէ երբ իր մարոքեան զինուորները մեծ թիւ մը կազմեն, յառաջ պիտի քալէ դէպի մայրաքաղաք:

Զօրավարը աւելցուցած է, համաձայն նոյն աղբիւրին.

— «*Ֆրանսա արդէն 25 օդանաւ եւ 12000 ռումբ ղրկած է մեր հակառակորդներուն*»: *Իսկ իր սպարակոյտին անդամներէն մէկը ըսած է.— «Քանի որ օտար երկիրներ զէնք եւ ռազմանիւթ կը հայթայթեն, հարցը այլեւս կ'անցնի Սպանիոյ ազգային սահմանները եւ կը դառնայ համաշխարհային մեծ պայքարներէն մէկը, ընդմէջ բռնապետական անիշխանութեան եւ ազատութեան ու բարեկարգութեան կուսակիցներուն*»:

Աւելի ծանրակշիռ լուր մը կը հաղորդէ Լոնտոնի «Նիւզ Քրոնիքլ»ը, Զօր. Ֆրանքոյի վերագրելով հետեւեալ յայտարարութիւնը.

1.— *Միշտ կը յուսայ յաղթել հանրապետական կառավարութեան:* 2.— *Եթէ ձախողի, պիտի փորձէ միջազգային միջադէպ մը յարուցանել, ամենածանր տեսակէն:* 3.— *Պատրաստ է հրացանի բռնելու Սպանիոյ կէսը, իր նպատակին հասնելու համար:*

Թղթակիցը հարցուցեր թէ դեռ ո՞րքան պիտի շարունակուի ջարդը, քանի որ իր գլխաւոր նպատակները ձախողեցան:

ԶՕՐ. ՖՐԱՆՔՕ.— *Կարելի չէ որ եւ է իրաւախոհութիւն կամ զինադուլ: Ես պիտի շարունակեմ իմ յառաջխաղացութիւնս դէպի Մատրիտ, յառաջ պիտի խաղամ, պիտի գրաւեմ մայրաքաղաքը, եւ Սպանիան Մարքսի լուծէն պիտի ազատեմ ամէն գնով: Եւրոպա պէտք է տեսնէ թէ Սպանիան չի կրնար համայնավարական երկրորդ պետութիւն մը դառնալ Եւրոպայի մէջ, իր ռազմագիտական դիրքէն օգտուելով կարմիր քարոզութիւն մղելու համար Մարոքի, Ալժերիոյ, Թունուզի, նոյնիսկ Ամերիկայի մէջ: Պետութիւնները պէտք է տեսնեն այս վտանգը եւ Ֆրանսան պէտք է ըմբռնէ թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ: Ամէն օր որ կ'ուշանայ, նպաստաւոր է մեզի համար, կառավարութիւնը չպիտի կրնայ դիմանալ:*

*** *Պերլինի սպանիական դեսպանը, Բ. քարտուղարը եւ զինուորական կցորդը հրաժարական տուին: Պատճառները գաղտնի կը պահուին: Անցեալ շաբթու ալ Փարիզի դեսպանը հրաժարեցաւ, ուրիշ պաշտօնեաներու հետ:*

** *Զօր. Ֆրանքօ Սէվիլլա հասած ըլլալով, ապստամբները կը պատրաստուին մեծ ճակատամարտ մը մղել, Մատրիտի առջեւ: Կառավարութիւնը կը շարունակէ լաւատես լուրեր հաղորդել: Կատաղի կռիւներ կը մղուին Սարակոսայի շուրջը: Կառավարութիւնը կը ճգնի գրաւել այս քաղաքը: Ապստամբներու օդանաւերը ռմբակոծեցին կառավարական վեց սուզանաւեր, Ճիպրալթարի նեղուցին մէջ եւ ընկղմեցին նաւերէն մէկը: Երկրորդ մը հազիւ ազատեցաւ: Պատասխանելով անգլիական կառավարութեան բողոքին, Զօր. Ֆրանքօ խնդրեց որ անգլիական մարտանաւերը հեռու կենան սպանիական նաւերէն, որպէսզի չվնասուին օդանաւերու ռումբերէն:*

*** *Թանճէրի շրջանին միջազգային յանձնաժողովը մարտանաւերու փոխանցեց իր իրաւասութիւնները: Այս ծանրակշիռ որոշումն ալ կ'ապացուցանէ թէ կացութիւնը հետզհետէ կը բարդանայ:*

*** *Պուրկոսի մէջ, որ առժամեայ կառավարութեան կեդրոնն է, 300 կարլոսեաններ ուխտեցին կռուիլ Սպանիոյ պատիւին համար: Քանի մը ժամ վերջը, մեծ մասը սպաննուեցան, մայր եկեղեցիին առջեւ: Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ կարմիրները կատաղօրէն կը կռուին, աւարի տալով կամ քանդելով եկեղեցիներն ու վանքերը, եթէ ապստամբներ ապաստանած ըլլան հոն: 6000 ապստամբներ կը դիմադրեն Սարակոսայի մէջ: Կառավարութիւնը կը ծանուցանէ թէ բոլոր նաւահանգիստները իր ձեռքը կը գտնուին, բացի Քատիքսէն:*

Ապրուստի սղութեան դէմ

Երեսփ. ժողովը երէկ սկսաւ քննել ազգ. տնտեսութեան նախարարին եօթը օրինագիծները, մանր առեւտրականներու կացութեան եւ ուրիշ տնտեսական հարցերու մասին: Օրինագիծներէն մէկը կապ ունի ապրուստի սղութեան հետ: Կառավարութիւնը որոշած է պայքարիլ, ժողովուրդին գնելու կարողութիւնը աւելցնելու համար: Հսկողութիւն պիտի կատարուի մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ վաճառումներու գիներուն վրայ, մասնաւոր յանձնաժողովներու միջոցաւ, որպէսզի չարաշահութիւններ չպատահին: Եթէ գործարանատէր մը կամ առեւտրական մը գիները աւելցնէ ապօրինաբար, նախ ազդարարութիւն մը պիտի ստանայ, որ կրնայ կախուիլ իր խանութին դրան կամ պատուհանին վրայ: Երկրորդ յանցանքի մը պարագային կրնայ մինչեւ 10,000 ֆրանք տուգանքի եւ առաւելագոյն մէկ ամիս բանտարկութեան դատապարտուիլ:

*** *Մարսէյլի մէջ հացին գինը 5 սանթիմ աւելցաւ, իսկ ուրիշ նիւթերու սղութիւնը կը հասնի մինչեւ 35 առ հարիւրի: Հանրակառքի ընկերութիւնը որոշեց 20 առհարիւր աւելցնել գինները, առարկելով թէ աշխատավարձերը բարձրացած են եւ ստիպուած է 1,500,000 ֆրանք վճարել արձակուրդի համար:*

*** *Ելմտական նախարարը հաղորդեց թէ փոխառութեան գումարը հասած է 1,400,000,000 ֆրանքի եւ շուտով պիտի բարձրանայ երկու միլիառի:*

— • —

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾՈՑ ՆԱԽԱՐԱՐ յանձնաժողովը վերաղառնալով, գոհունակութիւն յայտնեց պաշտպանողական միջոցներու կազմակերպութեան մասին: Յանձնաժողովին ընկերվարական անդամները առաջարկեցին մէկ տարուան իջեցնել զինուորութեան շրջանը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԾԱՂԿԵՓՈՒՆՋ ՄԸ ԵՒՍ

— • —

Հազիւ մամուլին յանձներ էի, և - րէկ, Աթէնքի հանգուցեալ «*Արամազդ*»ին վերջին ... խմբագրականը, իր «խաղաղորդարանի պէս պէս անմաքրութիւններով», երբ թղթարերը յանձնեց նոր «ծաղկեփունջ» մը: Այս անգամ՝ կարմրուկ նակատէն:

«Սեւան»ն է, Աթէնքի Հօկին օրկանը,, որ կը պատմէ, «փոխան ծաղկեպսակի», նկարագրելով երէկուան լուսաղբօր՝ ռամկավար «*Արամազդ*»ին «յուղարկաւորութիւնը» (24 յուլիս).

— «Արամազդ, *որ երկար ատենէ ի վեր հայհոյախօս եւ ստախօս կը տառապէր, տաժանելի հոգեվարքէ մը յետոյ առջի օր աւանդեց իր հոգին:*

Յուղարկաւորութեան տխուր թափօրին կը նախագահէր Արեղաթող վարդապետը: Իր շուրջը բոլորուած էին ի ծնէ մակարոյծներ, շանթաժիստներ, հռչակաւոր առաւ փախաւներ, Առաջնորդարանէն կիցով և խայտառակութեամբ հեռացուած զեղծարարներ, մատնաչափերը ոստիկանական տոմարներու մէջ պառկող միջազգային կեղծարարներ, նաեւ ալլատուատու կուսակցութեան անդոյ մասնաճիւղերուն նորընծայ չէֆ չէֆիկները: Թափօրին կը մասնակցէին նաեւ թաղերու մէջ նպաստներով ապրող եւ ռամկավար ակումբներու կահ կարասիներ չինող ատաղձագործ — նկարիչներ եւայլն: Մէկ խօսքով սիրտը ու հոգին ածուխ դարձած բոլոր սգակիրները ներկայ էին:

... Կոյուղիէ աւելի գարշահոտ «Արամազդ»ի դիակին շուրջ քթերնին թաշկինակ բռնած կը հեկեկային եւ եղերամայրերու նման մոխիր կը ցանէին իրենց գլուխը 2ուկէս տարուան վաղամեռիկ «Արամազդ»իկի գարշահոտ մարմնին վրայ»:

✕

— Ինչո՞ւ կ'արտատպէք այս գարշելի բաները ...

— Ի պէտս զարգացելոց: Հաստատելու համար թէ ի՛նչ տոկուն «գաղափարականութեամբ» տոգորուած են Դաշնակցութեան հակառակորդները:

Քուր-աղբար էին անոնք, ռամկավարն ու բոլշեւիկը, երբ կարգախօսը կը պահանջէր հաջել Դաշնակցութեան դէմ, արհամարհելով որ եւ է քաղաքական:

Հիմա սեւ կատու մը անցած է իրենց միջեւ: Կամ կատուն կերած է սէրը— սէ՛ր Երեւանի, սէ՛ր Բարեգործականի — եւ ահա կը պարպուին հոգիները, երկու կողմէն ալ:

Բարեհաճեցէք նորէն կարդալ.

— «*Մօրերնուն մանածը հօրերնուն ծախող անառակներ, հանած վարածներ, ջլդիկ կնիկներ...*» (Արամազդ):

— «*Ի ծնէ մակարոյծներ, շանթաժիստներ, հռչակաւոր առաւ փախաւներ, մատնաչափերը ոստիկանական տոմարներու մէջ պառկող միջազգային կեղծարարներ ...*» (Սեւան):

Երէկ առաջարկեր էի արտատպել եւ «Հայաստանասէր»ներուն բաժնել «Արամազդ»ի խմբագրականը, իբրեւ արտասանութեան կտոր:

Կարծեմ աւելի նպատակայարմար է այս երկու գրութիւնները ոտանաւորի վերածել եւ եղանակ մըն ալ յօրինելով, տպել կարմիր կողքով եւ դեղին թուղթով երգարանի մը մէջ:

Անշուշտ Երեւանը կը ստանձնէ ձայնագրութեան հոգը եւ տպագրութեան ծախքը:

ՎԱՀԷ

Հայաստան գաղթողները կ'ողջունեն...

«*Փրավտա*»ի յուլիս 27 թիւին մէջ կը կարդանք.—

ԵՐԵՒԱՆ, 26 *յուլիս (Թաս).— Ներգաղթողներու մեծ աւանը, Նուպարաշէն կը գտնուի Երեւանէն 10 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ: Զորս տարուան ընթացքին հոն կառուցուած են 78 տուն, դպրոց եւ բուժարան, տուները եւ փողոցները լուսաւորուած են ելեկտրական լոյսով: Ֆրանսայէն ներգաղթողներէն 400 հոգի տեղաւորուեցան Նուպարաշէնի մէջ, որով այդ աւանին բնակչութեան թիւը հասաւ 1200ի:*

Նուպարաշէնը կը գտնուի անջրդի բարձրունքի մը վրայ, որուն ստորոտը տարածուած է Արարատեան բերրի դաշտավայրը: Դարերու ընթացքին չմշակուած հողը ծարաւի է ջուրի: Ջուրը Նուպարաշէնը կրնայ վերածել ծաղկաւէտ այգեստանի մը: Այդ իսկ պատճառով, երբ իմացուեցաւ Խ. Միութեան եւ կեդր. Կոմիտէին որոշումը — «Կարգադրութիւններ հայ ներգաղթողներու բնակութեան գործը Խ. Հայաստանի մէջ կազմակերպելու մասին», ուրախութեան չափ ու սահման չկար: Երջանիկ մարդիկ իրար կը շնորհաւորէին: Որոշումին ընթերցումը միթինկներուն մէջ յառաջ կը բերէր կրկնակի ծափեր ի պատիւ ժողովուրդներու առաջնորդ մեծն Ստալինի:

Վերջերս Մարսէյլէն եկած Աբրամ Մկրտիչեանը ըսաւ.— «Կառավարութեան եւ կուսակցութեան որոշումը արդիւնք է Ստալինի այն յարատեւ հոգատարութեան, որ ցոյց կուտայ դէպի մեզ բոլորս եւ բոլոր աշխատաւորները»:

1932ին Յունաստանէն տեղափոխուած Աղաւնի Մարտիկեան յայտարարեց.

— «*Տարուէ տարի մենք կ'ապրինք աւելի լաւ եւ բարեկեցիկ կեանք մը. այժմ մեր աւանը կը վերածուի օրինակելի քաղաքի*»:

Նուպարաշէնը պիտի ապահովուի խմելու եւ ոռոգման ջուրով, պիտի ունենայ թատրոն, հիւանդանոց, խճուղի, մանկապարտէզ եւ մսուր, 9ամեայ դպրոց եւ 100 նոր տուներ:

Ներգաղթողներու բոլոր 9 աւաններու մէջ գումարուեցան բազմամարդ միթինկներ: Մեծ խանդավառութեամբ քննելով Խ. Մ. կառավարութեան եւ կեդր. Կոմիտէին որոշումը, ներգաղթողները կ'ողջունեն կուսակցութիւնը եւ կառավարութիւնը՝ իրենց ընծայած մեծ դիւրութիւններուն համար:

Գործազրկութիւն եւ Հայ բանուորները

Լա Սիօթայէն կը գրեն մեզի.—

Անգործութիւնը կը շարունակուի միեւնոյն թափով: Պաշտօնական շրջանակները անտարբեր են մեզի հանդէպ: Զանազան դիմումներ կատարուեցան, առանց որ եւ է արդիւնքի: Նոյնիսկ գաղութիս անունով շնորհաւորական նամակ մը գրուած ատեն շատ փափկութեամբ մանրամասնութիւններ տրուած են քաղաքապետ եւ նախորդ Երեսփ. Ժողովի ատենապետ Պ. Ֆ. Պուիսօնի, գաղութիս անգործներու մասին: Որ եւ է պատասխան չստացուեցաւ: Պղտոր ջուրերու մէջ ձուկ որսացողներ գործի վրայ են, ժողովուրդին թշուառութիւնը շահագործելու համար:

Ռոմանէն ալ թղթակից մը կը գրէ.—

Անգործութիւնը երթալով կը ծանրանայ: Միայն Ռոմանի մէջ 150 հոգի աւելցաւ, տագնապի հետեւանքով:

Իսկ Սէն Շամոնէն կը տեղեկացնեն.—

Մեծ կեդրոններէն յետոյ, պզտիկ քաղաքներու գործաւորներն ալ հետեւելով իրենց եղբայրակիցներու օրինակին՝ գրաւեցին գործարանները: Այսպէս մօտ քսան գործարաններ գրաւուեցան, բայց երբ կարգը եկաւ ամենամեծ գործարանին, «Ասիէրի տը լա Մարին»ին, կացութիւնը բոլորովին փոխուեցաւ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԾԵՐՈՒՆԻ ՀՕՐ ՄԱՐԳԱՐԷԱՑՈՒՆՉ ԽՕՍՔԸ

(Ա. ԽԱՆՋԵԱՆԻ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ)

ԹԱՒՐԻԶ, 13 յուլիս.— Յուլիս 11ի երեկոյեան Երեւանի ձայնասփիւռի կայանը տուաւ կարճ զեկոյց մը, չոր ու պաշտօնական,— Հայաստանի Կոմ. կուսակցութեան Կ. Կոմիտէի առաջին քարտուղար Աղասի Խանջեանը յուլիս 9ի գիշերը ինքնասպանութիւն գործեց, քաղաքական սխալների պատճառով:

Բոլորովին սպասելի դէպք մը:

35—36 տարու հաւատաւոր, մոլեռանդ եւ եռանդուն կուսակցական մը, որ մեծ Ստալինի վստահութիւնը կը վայելէր եւ մէկ քանի ամիս էր նոյն իսկ վարձատրուեցաւ լենինեան բարձրագոյն շքանշանով, այսօր ինքնասպան կ'ըլլայ: Անտարակոյս այս ինքնասպանութիւնը ունենալու է նոյնքան խորհրդաւոր ծալքեր:

Այն ժամանակ երբ (ինչպէս յաճախ կը կարդանք խորհ. մամուլին մէջ) աշխարհիս առաջին ընկերվարական հանրապետութիւնը իր վերելքը կ'ապրի բոլոր մարզերուն մէջ, երբ «սոցիալիստական» հայրենիքը նուաճում մէ նուաճում կ'ոստնու, երբ կովկասեան դաշնակցութեան մէջ լուծուած են ազգային պահանջներն ու հարցերը եղբայրօրէն «հարազատ եւ արդար» լուծումով մը, երբ խորհրդային նոր սահմանադրութեամբ Հայաստանն ալ կ'օժտուի անկախ հանրապետութեան հանգամանքով՝ յօժարակամ թաւալելով միութենական ծիրին մէջ,— ահա այս ըստ ամենայնի յուսատու կարմիր արեւածագի արշալոյսին, Լէնինստալինեան վարդապետութեան մէջ թրծուած ու կոփուած հայ մեծամասնական Ա. Խանջեանը վերջ կուտայ իր երիտասարդ կեանքին, կանգնած իր պատասխանատու եւ ղեկավար դիրքին մէջ: Նա սեւ կը բերէ իր արեւուն, ինչպէս նախազգացեր էր իր ծերունի հայրը, Պ. Ղեւոնդ Խանջեան, դեռ 1920 մայիսեան ապստամբութեան օրերուն, երբ պատանի Աղասին Երեւանի «սպարտակեան» խմբակի անդամ ղեկավարներէն էր:

1917—18 թուականներուն Աղասին Երեւանի մեծամասնական բջիջային կազմակերպութեան գործօն պատանիներէն էր: Դեռ Գէորգեան ճեմարանի աշակերտ, հազիւ 17—18 տարեկան, Աշոտ Յովհաննիսեանի ազդեցութեամբ իրմէջ կը սաղմնաւորուէին մեծամասնական սկզբունքները: Ան իր հետ ունէր իրեն տարեկից պատանիներու խմբակ մը, որոնց կուսակցական աշխատանքը նուիրուած էր ինքնազարգացման, մարքսեան սկզբունքներու իւրացման եւ պարզաբանման խնդիրներուն: Մեծամասնական բայց աւելի ազգային գիծ ունեցող Արշաւիր Մելիքեանից եւ նոյն իսկ Պ. Մակինցեանից աւելի կրակոտ բոլշեւիկներ էին Աղասին եւ իր հասակակիցները:

1918 յունուարին, երբ Երեւանի մէջ կազմուեցաւ Հայաստանի Ապահովութեան խորհուրդը (ռուսական զօրքերէն պարպուած Հայաստանի պաշտպանութեան Արեւմտահայ Մարմին), Աղասին իբրեւ այդ մարմնի նախագահի քարտուղար կ'աշխատէր անշահախնդիր եւ նուիրուած:

Նոյն թուի գարնան եւ ամրան Արարատեան աշխարհը կ'ապրէր տագնապալից օրեր: Թրքական բանակները վերագրաւելով Կարինը, Վանը, Պասքերտն ու Ալաշկերտը անցան 1914ի սահմանները, գրաւեցին Կարսն ու Ալեքսանդրապոլը: Երեւանը կտրուելով արտաքին աշխարհէն, կը մնար իր բախտին, իր ուժին ապաւինած՝ ղեկավարութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Այդ մռայլ օրերուն պատանի Աղասին միշտ այն հաւատքը կը յայտնէր թէ անկարելի է որ ընկ. Լէնին թոյլ տայ Թուրքերուն՝ Կովկասի մէջ իրենց ուզածը կատարել, թէ ընկ. Շահումեանը Բագու կը գտնուի եւ առտու մը, ռուսական ուժերով պիտի հասնի օգնութեան: Աղասին հաւատաւոր եւ պատանեկան խանդավառութեամբ կը խօսէր եւ մենք զարմացած կը լսէինք զինքը: Նոյն իսկ, իր անկեղծ սպասումին ուժ տալու համար կը խրախուսէինք որ ինքը եւ իր ընկերները երթան Բագու, որպէսզի օր մը աւելի կանուխ հասնին օգնութեան (ինչպէս որ Պօղոս Մակինցեանը այդ նեղ օրերուն Արամ Մանուկեանէն նիւթական միջոցներ ստանալով գնաց Մոսկուա, Լէնինին պարզելու Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի աղետալի վիճակը...

Սակայն Հայաստանը չփրկուեցաւ մեծամասնական ուժերով: Մայիս 28ը ծագեցաւ եւ Արարատի ու Արագածի կատարներուն վրայ ծածանեցաւ անկախ եռագոյնը:

1920ին, Հայաստանի հանրապետութեան երկրորդ տարին, երբ կարմիր բանակը նուաճելու ծրագրով մօտեցաւ Կովկասին, Հայաստանի մէջ հիւրընկալուած մեծամասնականները (Դ. Շահվերտեան, Կասեան, Աւիս Նուրիջանեան, Մռաւեան, Ս. Խանոյեան եւ ուրիշներ), որոնք Ադրբէջանի, Վրաստանի իշխանութեանց կողմէ անողոք հալածանքի ենթարկուելով ապաստաներ էին Հայկ. կառավարութեան մօտ ու գտած անվերապահ ապաստանութիւն, անցան հակապետական գաղտնի եւ դաւադիր աշխատանքի: Քարոզութիւն զօրքի եւ բանուորութեան մէջ, գաղտնի թռուցիկներ եւ թերթեր անհաշտ պայքարի կոչերով՝ տապալելու հանրապետական իշխանութիւնը:

Ա. Մռաւեանի վկայութեամբ, 1919—20ին մեծամասնականները բուռն աշխատանք մը կը տարածէին Հայաստանի մէջ, «Ղուկաս Ղուկասեան եւ նրա մօտիկ ընկերներ Ա. Բուդաղեանի եւ Աղասի Խանջեանի միջոցով մենք Երեւանում կատարում էինք կոնսպիրատիւ (դաւադրական) մեր բոլոր գործերը: Թռուցիկներ տպել եւ կպցնել պատերին, գրականութիւն փոխադրել, նամակ տանել Թիֆլիզ Երկրային Կոմիտէին եւն., այս բոլորը նրանք կատարում էին արագ, ճիշդ եւ կոնսպիրացիայի (գաղտնիացման) բոլոր օրէնքներով»: («Խ. Հ.» մայիս 14, 1927թ.):

Այս բոլոր գաղտնի աշխատանքներու մէջ դեր ունէր ինքը Աղասին, աւելի քան իր պատանի ընկերներէն մէկը: Ու 1919 սեպտեմբերին մեծամասնականներու Թիֆլիզի Երկրային Կոմիտէի կարգադրութեամբ Երեւանի մէջ կը կայանայ պատասխանատու ընկերներու գաղտնի խորհրդակցութիւն մը, ուր կը ստեղծուի կեդր. Մարմին «Հայաստանի կոմիտէ», որուն անդամ կ'ըլլայ Աղ. Խանջեանը:

Ահա այս մարմնին ղեկավարութեամբ էր, որ տեղի կ'ունենային բոլոր դաւադրական հակապետական ելոյթները: Գաղտնի թռուցիկներու խմբագրողն էր ինքը Աղասին: 20ի մայիսեան ապստամբութեան անյաջող ելքը երեւան բերաւ մեծամասնականներու ակներեւ դաւադրութիւնը Հայաստանի անկախ գոյութեան դէմ: Միայն այդ դաւաճանական արարքէն յետոյ էր որ պատժուեցան պատասխանատու մեծամասնականները եւ շատերը ձերբակալուեցան կամ արտաքսուեցան սահմանէն դուրս:

Աղասիի հայրը՝ Ղեւոնդ Խանջեան, այն ժամանակ 56—57 տարեկան մարդ մը, որ եղած է Մ. Փորթուգալեանի Վանի անդրանիկ սաներէն, ապա արմենական - հանրային գործիչ ու կրթական մշակ - տեսուչ, խորապէս ազդուած մայիսեան դէպքերու ընթացքէն, դառնագին շեշտով կը դատապարտէր հայ մեծամասնականներու արարքն ու նպատակը:

— Տօ՛, այս ի՛նչ աղետաւոր նպատակի համար կ'աշխատին սա բոլշեւիկները, մեր երկրի անկախութիւնը տապալել կը ձգտին, եւ իմ անպիտան Աղասին ալ այս բոլորի մէջ աշխատանք ունի եղեր, վայ շան...

1920 յուլիս ամսուն, Աղասին փախստական եւ պահուած կ'ապրէր: Օր մը իր հայրը խիստ մտահոգ եւ ընկճուած, զիս առաջնորդեց իրենց բնակարանը խօսակցելու: Իր գլխաւոր մտահոգութիւնը իր մէկ հատիկ յոյս Աղասիի վիճակն էր: Լաւ չէր տեսներ անոր մօտիկ ապագան, իսկ հեռաւորի համար՝ մութ, աղետաւոր, քանի որ իր զաւակը յամառ ընթացքով մը չէր անսար իր խորհուրդներուն ու կը շարունակէր գաղտնի աշխատանքներ, որոնց բնոյթին եւ տարողութեան նոր սկսած էր իրազեկ ըլլալ:

Միւս կողմէ հայրը նորածիլ հանրապետութեան հանդէպ անսահման էր ու պաշտամունք ունէր: Մշտապէս կը կրկնէր.—«Տեսանք վերջապէս մեր երազած անկախութիւնն ու ազատութիւնը, պսակուեցան մեր ջանքերը, կը վայելենք պտուղը»: Ու անհամբերութեամբ կը սպասէր այն բախտաւոր օրուան, երբ հանրապետական երկրին պիտի միանային արեւմտեան Հայաստանի երկրամասերը— Կարին, Մուշ, Վան. ինքը առաջինը պիտի ըլլար, երթալու աւերուած ծննդավայրը, սիրուն Վասպուրականը:

Կրկնակի կը տանջուէր հայրը այդ յուսատու օրերուն, երբ իր զաւակը, իր այդ ապրումներուն հակառակ, «ինչ որ բոլշեւիկեան քամիներով տարուած, յիմարական անմտութիւններ կ'ընէ իր նման քանի մը դեղնակտուցներու հետ»:

Պ. Ղեւոնդը իբրեւ ուսուցիչ եւ հանրային գործիչ խօսելու, արտայայտուելու եւ երեւոյթներ մեկնաբանելու իւրայատուկ ոճ ու ձեւ ունէր: Այդ ձեւով ալ այդ օրը իր զաւկին ներկայութեան սիրտը բացաւ, պարզեց իր զգացումները եւ արտասուախառն յորդորեց անոր հեռու մնալ հայրենի իշխանութեան դէմ դաւադիր աշխատանքներէ:

— Այ զաւակս, չեմ կրնար բռնադատել քեզ որ բոլշեւիկ գաղափարին չըհետեւիս, կամ Դաշնակցական, ռամկավար ըլլաս, ո՛չ: Ինչ կ'ուզես եղիր, միայն թէ մեր կառավարութեան, մեր անկախութեան դէմ մի աշխատիր: Մեր իշխանութիւնը մի վարկաբեկէք մեր ժողովուրդի եւ օտարին աչքին: Ես ալ քու տարիքիդ, աւելի շուտ, յեղափոխական եղած եմ, աշխատած եմ, հալածուած եմ, փառք Աստուծոյ այսօր ունեցանք մեր պետութիւնը, մեր անկախ հայրենիքը... Իմ տան միակ ճրագը դուն ես, իմ տարիքը տես, վաղ անցիր այդ գործերէն, բոլշեւիկութենէ խէր չկայ, վալլահ իր ազգին, իր հայրենիքին խառ նայողը անմուրազ կը մնայ, խէր չի տեսներ, էդ ճամբէն որ բռներ ես, օր մը չէ օր մը քո գլուխը պիտի ուտես, արեւդ պիտի խաւարես»...

Այսպէս խօսեցաւ լեցուած սրտով, մարգարէական շունչով, ու իր խաժ աչքերը յաճախ կը թրջէին:

Սակայն Աղասին երբեք պատասխան մը, բացատրութիւն մը չէր տար: Գլուխը կախ կը լսէր միայն:

Միշտ անյողդողդ, ան գծած էր իր ուղին եւ գնաց այդ ճամբով:

Իբրեւ մոլեռանդ եւ հաւատաւոր կոմունիստ հասաւ բարձր դիրքի, վարձատրուեցաւ լենինեան շքանշանով, բայց վերելքի այդ ճամբուն, 35—36 տարիքի մէջ, մեռաւ ինքնասպանութեամբ: Յուրտ վախճան:

Ինչո՞ւ...

Արդեօք վերջին րոպէին հէք Աղասին մտաբերե՞ց իր ծերունի հօր մարգարէաշունչ խօսքը՝ արտասանուած 16 տարի առաջ, յուլիսի մէջ, իրենց տանը...

— Քո գլուխը պիտի ուտես, Աղասի, արեւդ պիտի խաւարես...

Եւ եղաւ այդպէս: Անփառունակ վախճան:

Հ. ԿՈՍՈՅԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԸ

Քաղաքական եւ ընկերային պայքարը՝ հաստատէ հաստատ եւ անհատէ անհատ, զգալապէս այլափոխեց Մարսէյլի ընդհանուր դիմագիծը: Փարիզէն հոս փոխադրուեցան պայքարի եւ քարոզութեան զանազան միջոցները: Թերթ, թռուցիկ, յայտարարութիւններ, ցոյց, թափօր, եւ հաւաքոյթներ էական մասը կը կազմեն հիմա կեանքին:

Հիւանդագին եւ ընկալեալ սովորութեանց տեղատուութի՞ւն թէ մակընթացութիւն: Ոչ մէկ բան կարելի է ըսել: Միայն թէ ինչպէս այլուր, հոս Մարսէյլի մէջ ալ ակներեւ են բազմութեանց տարերային շարժումները: Մարդիկ կ'եռան, կ'եփին, կը մռնչեն: Եւ վերջապէս, շարժում, շարժում... եւ այս ամէնը ճակատէ եւ ամէն անհատէ, փողոցներու մէջ ըլլայ թէ տուներու կամ հանրային վայրերու մէջ:

Սկսինք կարգով պատկերացնել քաղաքական շաբաթը, մեր տրամադրութեան տակ ունենալով տեղական բոլոր թերթերը եւ աղբիւրները:

Անցեալ ուրբաթ օր, երեկոյեան, իր քաղաքական ճառը խօսեցաւ գնդ. տը լա Ռոք, հսկայ կրկէսի մը մէջ: Իր առաջին ճառն էր որ կ'արտասանէր Ֆրանսական Փաշականութեան առաջնորդը բացատրելով իրենց քաղաքական եւ ընկերային նոր սկզբունքները որոնց առանցքը կը կազմէ անխուսափելի — «Ֆրանսան Ֆրանսացիներուն» բացատրութիւնը: Ֆաշական առաջնորդը կ'ազդարարէ թէ «երկիրը վըտանգի տակ է, ազատութիւնները բռնաբարուած են:Եւ կը յայտարարէ բեմէն ի լուր աշխարհի.

— «Մենք քաղաքացիական կռիւի մը պատասխանատուութիւնը երբեք մեր վրան չպիտի առնենք, սակայն, եթէ համայնավարները նախաձեռնարկ ըլլան, մեզ պիտի գտնեն իրենց դիմաց»:

Միայն ա՞յս: Գնդապետը կը յայտարարէ նաեւ.

— «Թող չպիտի տանք որ օտար ձեռքեր մեր երկրին մէջ յեղափոխութիւն պատրաստեն: Համայնավարութիւնը ասիական ալրանք է եւ չի կրնար Ֆրանսայի պէս առաջաւոր երկրի մը մէջ արմատ ձգել»:

Այս քաղաքական հաւաքոյթին առթիւ Մարսէյլի ժողովրդային ճակատի առաջնորդները, նոյն իրիկունը ժողով մը ունեցան Արհեստ. Միութեան սրահներուն մէջ բողոքելով փաշական կազմակերպութեանց ազատ գործունէութեան դէմ որ կը սպառնայ «հացի, աշխատանքի եւ ազատութեան»: Պարսաւանքի եւ բողոքի բանաձեւեր մշակուեցան, յանձնուելու համար պատկան իշխանութեանց:

Եւ թափօրը աշխատաւորներու... դուրս թափելով սրահներէն, շարք շարք կ'անցնին փողոցներէն: Լուտանք փաշականութեան դէմ: Հազիւ Քանըպիէրի վրայ են, ահա կը փրթի կռուի ծայրը երկու հակառակորդ բանակներու միջեւ: Ծեծկուուք, կոտրել - թափել եւ ապա յաջորդ օրը դատական հարցաքննութիւն եւ ահա լրացաւ ամէն բան: Սակայն, իրականութիւն է որ Մարսէյլ կը կազմէ ժողովրդական ճակատի լաւագոյն կեդրոններէն մէկը: Պարապ տեղը չէն ըսած թէ «Մարսէյլ կարմիր գօտիի կապանքին տակ է»:

Կիրակի, 26 յուլիս:

Ահա ձեզ հանրաւոր Տորիոն: Երէկուան թթու համայնավարը, իսկ այսօրուան նոյնքան եւ աւելի հակահամայնավարը: Մարդ կը զարմանայ իրապէս, բաղդատելով երկու դէմքերը նոյն այդ մէկ անձնաւորութեան մէջ:

Տորիոն մէկ ազդանշան ունի, — թօթվել ստալինեան տիրապետութիւնը որմէ կը սարսափի: Զինքը մտիկ ընելու համար հաւաքուած էր մեծ բազմութիւն մը: Ազգայնական թերթերը ի նպաստ Սէն Տընիի քաղաքապետին կրակոտ քարոզութիւններ կատարեցին:

Քանի մը հատուածներ Տորիոյի ճառէն.

— «Բ. Միջազգայինը անանկացաւ: Եւ Գ. Միջազգայինն ալ անցաւ Ռուսերուն ձեռքը, որպէսզի վարեն ամէն անոնք որ ազգային խաղեր կը պահեն: Թորէզը ֆրանսացի համայնավար մը չէ, այլ Փարիզի խորհրդային պաշտօնատարը»:

Եւ Տորիօն կը պատմէ թէ ինչու քաշուեցաւ համայնավար կուսակցութենէն: (Միջանկեալ ըսեմ որ ձախ թերթերը ոչ թէ «քաշուեցաւ» կը գրեն, այլ «քշուեցաւ»...):

— «Ահա թէ ինչու դարձայ թիւ 1 ժողովուրդի թշնամի: Որովհետեւ ըրած էի Ստալինի սպասաւորներուն. «Ալ բաւական է»:

Եւ վերջացնելով. «Ֆրանսերէն խօսինք: Մենք կրնանք պաշտպանել մեր անդորրութիւնը եւ խօսիլ մեր դրացիներուն հետ, որոնք կը կոչուին Հիթլէր եւ Մուսոլինի»:

Խօսեցաւ նաեւ հռչակաւոր Սապինին, այս անգամ ալ Տորիոյին կազմած նոր կուսակցութեան յարելով:

Սակայն հազիւ թէ լուեցաւ Տորիոյի մասին, ժողովրդական ճակատի ղեկավարները անցան գործի: Նոյն օրը եւ նոյն ժամուն ոչ շատ հեռու իրարմէ ժողովրդական ճակատն ալ կազմած էր հսկայ հակացոյց մը, Քասթէլանի հրապարակին վրայ, առտուան ժ. 8.30ին: Հոն էին շատ մը ղեկավարներէ զատ, Արհեստ. Միութեանց ներկայացուցիչները եւ հազարաւոր բազմութիւն մը: Ճառեր խօսուեցան եւ բռունցքներ վեր բարձրացան: «Միջազգային»ը եւ «Մարսէյէզ»ը հնչուած էին իրարու հետ, եւ երգուեցան փոխ առ փոխ կարմիր եւ եռագոյն դրօշներու հովանիին տակ:

Արհեստակցական Միութեան առաջաւոր դէմքերէն Նէյէլէք, բողոքելով որ կառավարութիւնը թոյլ կուտայ փաշական քարոզութիւն կատարելու, ըսաւ.

— «Աշխատաւորներ, պէտք է դաս առնենք այն շարժումներէն, որ տեղի ունեցան եւ կ'ունենան Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Սպանիոյ մէջ»:

Կիներու կազմակերպութեանց կողմէ ալ խօսեցաւ Տիկ. Միրէյ Տիմօն, շեշտելով թէ «մենք դէմ ենք այն բոլոր շարժումներուն, որ կը կատարուին փաշականներուն կողմէ, երկիրը նետելու համար քաղաքացիական կռիւներու մէջ: Մենք կ'ուզենք որ մեր զաւակները ապրին խաղաղութեան եւ ազատութեան մէջ»:

Երեսփոխան Լիւքքինիի ճառէն վերջ ընդունուեցաւ բանաձեւ մը յանձնելու համար Մարսէյլի նահանգապետին: Այդ բանաձեւին մէջ ժողովրդական ճակատի ղեկավարները կը պահանջէին որ փաշական կազմակերպութեանց ղեկավարները ձերբակալուին եւ բանակի, ոստիկանութեան եւ պաշտօնատարներու մէջ բարեփոխումներ կատարուին: Եւ ապա ցուցարարները առաջնորդուեցան նահանգապետարան եւ յանձնեցին բողոքագիրը, որ կը պահանջէ նաեւ վերոյիշեալ կէտերէն զատ արգիլել այսպիսի «փաշական հաւաքոյթները»:

Այս անգամ եւս պատահեցան փողոցային պզտիկ կռիւներ: Սակայն, կարգը վերահաստատուեցաւ:

Երկուքի շրջան մըն է որ տեղի կ'ունենայ, ինչպէս ամբողջ Ֆրանսայի մէջ:

ՀՐԱՉԵԱՑ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ԿԹԵՆ

Եօթը տարուան ընթացքին Մոսկուայի կողմէ կնքուած ներքին փոխառութիւններուն Հայաստան մասնակցեր է վճարելով 84.794.000 ռուբլի:

1929ին	2,225,000	ռուբլի
1930	3,960,000	—
1931	10,137,000	—
1932	12,158,000	—
1933	16,736,000	—
1934	18,951,000	—
1935	20,633,000	—

Համաձայն Հայաստանի պետական խնայողական սնտուկներու կեդր. վարչութեան կազմած վիճակագրութեան, այդ փոխառութեանց իբրեւ տոկոս Հայաստանի վճարուած է.

1932ին	1,283,000	ռուբլի
1933	2,475,000	—
1934	3,800,000	—
1935	5,500,000	—

Այս տարի, մինչեւ յունիս 1 վճարուած է 3,700,000 ռուբլի: Ուրեմն 4,5 տարուան մէջ 16,758,000 ռուբլի:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀԸ

(1914 — 1915)

Զինուորական հրամանատար Վասիֆ պէյը տարիքոտ, ճարպոտ ու մեծ փորով հին հազարապետ մըն էր: Բարի մարդու ու անհոգ արարածի մը երեւոյթն ունէր. շատ բաց սիրտով ու մտերմօրէն ընդունեց զիս, հիւրասիրեց «իր պատրաստած» խմորեղէնով եւ խօստացաւ իմ բոլոր դիմումներուն ընթացք տալ. խնդրեց միայն, որ յորդորեմ հայ երիտասարդները չխուսափիլ զինուորութենէ. ինքը կ'ուզէր որ առանց բռնութեան գործ դնելու կարգադրուէր այդ խնդիրը: Անոր հետ քիչ մը աւելի խորացայ իր յարուցած հարցերուն մէջ օգտուելով անսեթեւեթ իր վարուելակերպէն, սակայն, նկատեցի թէ հոս կամակատարն էր միայն միւթէսարրըֆի եւ կը վախնար իր պաշտօնը կորսնցնելէ եւ հետեւաբար միտքերը կը ծածկէր ու չէր ուզեր աւելի բացուիլ: Ցամենայն դէպս, որոշեցի օգտուիլ իր բարի տրամադրութիւններէն:

Իթթիհատի տեղական վարիչներու հետ շփումները նոյնպէս շատ կարեւոր էին: Առաջին կարգի վրայ կանգնած էին երկու գարշելի ճիւաղներ — Ռաշիտը եւ Ֆարամազը: Տեղական ընկերներէն քանի մը հոգի սերտ յարաբերութեան մէջ էին անոնց հետ: Գուհէհիկ եւ տղէտ այդ սրիկաներու հետ յարմար չէր որ ես ուղղակի յարաբերէի. անգամ մը սակայն ցանկութիւն յայտնած էին տեսնուիլ հետս: Ռուբէնը բացակայ էր: Տեղական ընկերներու խորհուրդով, Գաւառեան Տիգրանը ճաշի սեղան մը պատրաստած էր: Առաջին անգամ կը տեսնէի զանոնք: Ռաշիտը ամրակազմ, լայնաթիկունք, կոպիտ ու ժանտ դիմագծերով եւ ալքօլամոլի ուռած դեղին աչքերով մարդ մըն էր, Ֆարամազը նուրբ, երկարահասակ քիչ մը առաջ հակած, բայց հիւանդոտ արտայայտութիւն մը ունէր, որուն երբեմն ի դուր կը ճգնէր տալ մեղմութիւն: Երկուքն ալ ֆրէնչներ եւ երկար վիզ կօշիկներ կը կրէին — կատարեալ քիւրտ ֆէտայիներ — ջանպէզարներ: Վասպուրականի մէջ նման տիպերու հետ գործ ունեցած էի արդէն:

Մեր խօսակցութիւնը սկսաւ Արեւելքի սովորական եւ անբովանդակ փոխադարձ հաճոյախօսութիւններով, որ կը ծառայեն միշտ զիրար քիչ մը ճանչնալու եւ դիմացինի թոյլ կողմը շօշափելու՝ աւելի լաւ շահագործելու դիտումով:

Ինձ կը հետաքրքրէր տեղական Իթթիհատականներու կազմակերպութիւնը եւ մանաւանդ պատերազմի նըկատմամբ ունեցած տեսակէտները ու աշխատանքի բնոյթը, որ անոնք կը կատարէին:

Բայց անոնք եկած էին գործակցութեան հրաւիրելու տեղական Դաշնակցութիւնը պատերազմի թիկունքը կազմակերպելու — պաշարի հաւաքման, առաքման եւ զինուորցուներու հաւաքման գործին համար: Ըստ երեւոյթին միւթէսարրըֆի թելադրութեամբ եկած էին եւ ծանօթ էին Էրզրումի Դաշնակցութեան եւ Իթթիհատի բանակցութիւններուն: Ակնարկներ ըրին հայ կամաւորական գունդերու մասին, աւելցնելով, թէ այդ հանգամանքը խիստ լարած է իսլամներու տրամադրութիւնները դէպի Հայերը, թէեւ իրենք ըստ ամենայնի կը ջանան մեղմացնել՝ ըսելով թէ օսմանեան երկրի Հայերը կապ չունին անոնց հետ. աւելցնել եւս, ուրեմն, ներկայիս, տեղական Հայերը պէտք է որ եռանդուն գործունէութիւն ցոյց տան, գրելու համար դէչ տրամադրութիւնները եւ չխուսափին զինուորութենէ:

Հասկցուցի իրենց, թէ ես Մուշ կը գտնուիմ իբրեւ մէկպուս եւ թէ հիւր եմ. կրնամ միջնորդի դեր կատարել անշուշտ իրենց եւ Դաշնակցութեան միջեւ: Միայն վստահ կրնամ ըսել, որ հայ ժողովուրդը եւ Դաշնակցութիւնը Ռուսահայերու այդ շարժման հետ ոչ միայն ոչ մէկ կապ ունին, այլ եւ հիմնովին հակառակ են: Իսկ Թուրքիոյ մէջ անոնք իբր պարկեշտ օսմանեան քաղաքացի, իրենց վրայ ինկած բոլոր պարտականութիւնները հաւատարմօրէն պիտի կատարեն: Զինուորութենէ խուսափելու խնդիրը, ըսի իրենց, ընդհանուր է. Քիւրտերը եւ Մուշի բնակիչները նոյնպէս կը խուսափին:

Այս բոլոր խօսակցութիւնները, ի հարկէ, երկուստեք կը կատարուէին փոխադարձ գաղտնի տրամադրութիւններն ու քայլերը հասկնալու դիտաւորութեամբ: Զիս հետաքրքրող հարցերէ կը խուսափէին: Տեղական մէկ քանի ընկերներուն յանձնարարեցինք, այս առիթէն օգտուիլ եւ յաճախել իթթիհատական քլիւպը եւ շրջանները: Բայց օգուտ մը չունէր, քանի որ դաւադրական ծրագիրները եւ գաղտնի կարգադրութիւնները կը պատրաստուէին վերը, լերան կրծքին ամրացած Ֆարամազի քէօշկի կամ Հաճի Մուսայի «օտայ»ի մէջ, Հաճի Իլիասի անմիջական ղեկավարութեան տակ:

Բռնագրաւումները սկսան եւ մեծ թափ առացան արդէն դեկտեմբերի սկիզբին, երբ մանաւանդ Մուշը դարձաւ կեդրոն պահեստի ուժի կազմակերպման: Տիգրանակերտէն, Խարբերդէն, Ճապաղջուրէն, Կինճէն, Հազոյէն ժողվուած բէտիֆներու խուժանը կը բերուէր ամէն օր: Քաղաքի մզկիթներու, դպրոցներու, խաներու մէջ այլ եւս տեղ չէր մնացած: Զօրաց զօրանոցները կարգի կը դրուէին հոն եւս լեցնելու համար: Բէտիֆ գունդերու կազմութեան ղեկավարութիւնը կը տեղաւորուէր քաղաքի բռնագրաւուած տուներուն մէջ: Շտեմարանները կը լեցուէին գիւղերէ յափշտակուած եւ գիւղացիներու սայլերով եւ անասուններով փոխադրուող հացահատիկներով. շուկան աւերակի էր վերածուած. խանութները դատարկ էին. կեանքը մեռած:

Այդ օրերուն էր, որ գէշ լուրեր կուգային ռուսական սահմաններէն — Էնվէրի սարսափելի պարտութեան գոյժ մը: Խուճապը ահագին էր. յուսահատութիւն կը թագաւորէր. համիտէ գունդերը, որոնք, հազար ու մէկ դժուարութիւններով ժողվուած էին — բազմաթիւ գայթակղեցուցիչ խոստումներով, անշուշտ թալանի — գիշերները կը ցրուէին նորէն իրենց գիւղերը կամ լեռներու մէջ կ'անհետանային: Մուսա բէկը եւ իր եղբայրները, որոնք նոյնպէս պատրաստուած էին ճակատ մեկնելու, դանդաղօրէն ցրուեցին գունդերը, եւ Մուսա բէկը «հիւանդացաւ»:

Սէֆվէթ պէյ եւ քլիւպը համակ գործունէութիւն էին. պաշար եւ մարդ պէտք էր հասցնել: Դեռ ոչինչ չտեսած նորակոչները փութով ճակատ կը ղրկուէին ցնցոտիներով ու անօթի. անոնց մեծ մասը ճամբաներուն վրայ կ'ինային պաղած. տեղը նորեր կը բերուէին անընդհատ:

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(14)

ՀԱՅԵՐՈՒ ՊԱՀԱՆՋԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

—.—

ԽՄԲ.— Առջի օր «Կավկազ» ամսագրէն թարգմաներ էինք բաց նամակ մը՝ ուղղուած հռչակաւոր Բասուլ Զադէի: Ահաւասիկ ամփոփումը ուրիշ յօդուածի մը, որ նոյնպէս թրքական տեսակէտը կը պաշտպանէ, թէեւ հեղինակը վրացի մըն է, ծանօթ պատմաբան Աւալով.—

Հայերը կը յայտնեն, թէ նախկին Թրքական Հայաստանը ներկայիս կը ներկայացնէ անմարդաբնակ, անապատ ու վայրի տարածութիւն մը: Կ'արժէ գիտնալ, թէ իրօք այդպէ՞ս է ներկայիս:

1927ի մարդահամարին համաձայն, որ հրատարակուեցաւ 1929ին, Կարսի նահանգը ունէր 205.000, իսկ Էրզրումի նահանգը՝ 270.000 բնակիչ: Թէեւ Թուրքիոյ արեւելեան նահանգները այնքան ալ խիտ բնակչութիւն չունին, սակայն բոլորովին անապատ չեն: Օրինակ, Վանի նահանգին մէջ, 1927ին մէկ քառակուսի քիլոմեթրին կ'իյնար 3.4 մարդ: Հարցը աւելի մանրակրկիտ ձեւակերպումի կը կարօտի, թէեւ ընդհանուր առումով անկասկած կովկասեան Հայաստանին սահմանակից Թրքական հողամասերը լիուլի բնակչութիւն չունին: Այդ իսկ պատճառով, հասկնալի է Հայերու զգացումները, երբ կը յիշեցնեն տարբեր երկիրներու մէջ թափառական հարիւր հազարաւոր գաղթականները, որոնք հնարաւորութիւն չունին վերադառնալու իրենց սեփական երկիրը: Դժբախտաբար տրամաբանութեան հակառող եւ մեր ընդհանուրը տխրեցնող այս երեւոյթը հարցին լուծում չի տար: Բոլորս համաձայն ենք թէ դէպքերու բերումով, որոնք առայժմ գոյութիւն չունին, ապագային հնարաւոր պիտի ըլլայ յօգուտ Հայաստանի, Վրաստանի եւ ընդհանրապէս Կովկասի շտկել հարաւային նոր սահմանները: Սակայն, տարբեր խնդիր է, երբ ծայր աստիճան քարացած քաղաքական միտքը չուզեր հաշուի առնել իրականութիւնը:

Պատերազմի ատեն Հայերու կարեւոր մէկ մասին կորուստը եւ մնացածին ալ արտագաղթը կը հանդիսանան գլխաւոր ազդակներէն մէկը, բայց ոչ միակը այն փոփոխութեանց, որ տեղի է ունեցած Փոքր Ասիոյ և Թուրքիոյ ազգային վերաշինման գործին մէջ:

1927 Հոկտ. 28ի մարդահամարով յայտնի եղաւ, որ Թուրքիան 13.650-000 բնակչութիւն ունի: Կը սպասուէր աւելի պակաս: Ֆ. Ֆօն Կրաուզի տուեալներու համաձայն («Անատոլուի ազգաբնակչութեան խնդիրները», «Ցէյտշրիֆտ ֆիւր գէօպոլիտիկ»ի թիւ 4ի մէջ, 1936) Թուրքիոյ ներկայ տարածութեան վրայ, 20րդ դարու սկիզբը կ'ապրէր 13 միլիոնէն աւելի մարդ: Հետեւաբար 27 տարիներու ընթացքին քանակը գրեթէ փոփոխութիւն չէ կրած: Սակայն հիմնովին փոխուած է անոր կազմը:

Դարուս սկիզբը Յոյներու թիւն էր 1.254.453, իսկ Հայերու՝ 1.264.080,— մօտաւորապէս հաւասար: 1927ին Թուրքիոյ մէջ մնացած էին Հայեր՝ 77.433 եւ Յոյներ՝ 109.905 հոգի: Հետեւաբար Յոյները պակսած են 1.150.-000 եւ Հայերը՝ 1.200.000 (ընթերցողը պիտի գիտնայ, որ՝ պատերազմէն առաջ միայն Պոլսոյ մէջ 1.115.000 բնակչութեան վրայ Թուրքերու թիւն էր կէս միլիոն, Հայերունը՝ 180.000 եւ Յոյներունը՝ 200.000):

Երեք միլիոն ոչ-Թուրք բնակչութեան կորուստին դիմաց, Լոզանի դաշնագրով նախատեսուած փոխանակութեան հիման վրայ, արեւմտեան Թրակիայէն եւ մահմետական երկիրներէ Անատոլու են ներգաղթած մինչեւ 1927ը ընդամէնը 800.000 հոգի: Ինչպէս կ'երեւայ, կորուստին մնացած մասը՝ 2.200.000ը լրացուած է թուրք ժողովուրդի բնական աճումով: Ոչ-Թուրքերու արտագաղթը եւ մահմետականներու ներգաղթը աւելի պակաս չափերով շարունակուեցան նաեւ 1927էն ասդին:

Ընդհանուր առմամբ, 1927ի վիճակագրութեան համաձայն, Թուրքիոյ 13.648.270 բնակիչներէն 13.269.606ը մահմետականներ էին: Ոչ-Թուրք մահմետականներու պարագան գործնական արժէք չի ներկայացներ:

1935 Հոկտ. 20ին, աւելի լաւ կազմակերպուած ձեւով, տեղի ունեցաւ նոր մարդահամար: Պարզուեցաւ, որ ազգաբնակչութեան թիւը 16.188.767 է: Աւելի շատ, քան այն 15 միլիոնը, որ կը յիշուէր Թրքական 1933ի ազգային քայլերգին մէջ: Համեմատելով 1927ի հետ, բաւական զգալի աճում է եղած: Ի հարկէ, 762.700 քառ. քիլ. տարածութեան համար այնքան ալ շատ չէ (Ֆրանսայի տարածութիւնը 551.000 է) եւ խտութիւնն աննշան (մէկ քառ. քիլ.ի վրայ 20 մարդ): Սա աճումը ակներեւ է եւ ազգային տեսակէտէն միատարրութիւնը բացայայտ: (Միակ ազգային փոքրամասնութիւն կը կազմեն Քիւրտերը, որոնց թիւը 1927ին 1.185.000 էր): Ինչպէս կ'երեւայ բազմանալու կարելիութիւնն ալ չի պակսիր: Վերջերս պաշտօնապէս յայտարարուեցաւ թէ «1950ին մեր թիւը կը հասնի 30 միլիոնի»: Յոյս ունին, որ Պուլկարիոյ, Եուկոսլավիոյ եւ Ռումանիոյ երկու միլիոն մահմետականները կը փոխադրեն Թուրքիա:

Ճիշդն ըսելով, այդ բոլորը հարցական են: Սակայն, նկատի առնելով ժամանակակից շարք մը պետութիւններու «դինամիկ» ձգտումները, ազգաբնակչութեան խնդիրը մասնաւորապէս սուր հանգամանք կ'առնէ: Եւ հասկնալի է Թուրքերու ձգտումը,— աւելցնել բնակչութիւնը: Միաժամանակ անոնք հող կը տանին անոր ազգային միութեան մասին: Տարբեր խնդիր՝ այդ նպատակով գործադրուող ծայրայեղ միջոցները: Ոչ-Թուրք մահմետականներու ձուլումը որ այնքան զգալի էր օսմանեան կայսրութեան օրով, ներկայիս երեւի աւելի զօրաւոր է դարձած: Այդ կը վերաբերի, դժբախտաբար, նաեւ Թուրքիոյ մէջ բնակող կովկասեան ժողովուրդներու ազգակիցներուն՝ Չերքէզներու եւ միւս լեռնականներուն, Լազերուն եւ Վրացիներուն, որոնց ճիշդ քանակը յայտնի չէ:

Յոյն-Թրքական պատերազմի ատեն Անատոլուի Յոյները Հայերէն պակաս չտուժեցին: Յունաստան հաշտուեցաւ այդ անհամար կորուստին հետ եւ «արձանագրեց մնաս», ինչ որ յաճախ իբրեւ քաղաքական իրատեսութեան եւ խոհեմութեան օրինակ կը բերուի: Սակայն տարբեր է գործնական հնարաւորութիւնները հաշուի առնող պատասխանատու պետական իշխանութիւնը եւ տարբեր է որոշ ուղեգիծ որդեգրած քաղաքական տարագրութիւնը: Անհրաժեշտ է նկատի առնել վերջինիս քաղաքական ապրումներու կեդրոնականութիւնը: Այս դեռ չի նշանակեր, թէ գաղափարականօրէն պէտք է նախապատրաստուիլ կրկնելու 1914ի տխուր փորձը,— երբ նկատի ունէին Թուրքիոյ պարտութիւնը — եւ նորէն ինչ որ անյայտ բարիքներ ակնկալել այս անգամ հանրապետական Թուրքիոյ շատ հարցական կործանումէն եւ ծուատումէն: Եթէ նոյն իսկ այդպիսի բան պատահի, պէտք չէ որ այդ ակնկալութիւնը համակովկասեան քաղաքականութեան ազդակ ծառայէ: Մեր յիշողութեան մէջ դեռ թարմ է 1918 թուականը:

Ժողովուրդի քանակի տեսակէտէն նոր Թուրքիան միջակ պետութիւն մըն է: Սակայն այլ եւս «հիւանդ մարդը» չէ եւ ցոյց է տուած որոշ կենսունակութիւն: Միջազգային քաղաքական աշխարհին մէջ ալ անոր դիրքը բաւական նպաստաւոր է: Եթէ անոր դէմ «կովկասեան» որոշ ծրագիրներ գոյութիւն ունին, շատ անյաջող ժամանակի կը զուգադիպին: Այդ մըտադրութիւնները կը մնան իբրեւ ծրագիր եւ երբեք կովկասեան հանգամանք չեն կրնար ունենալ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Դերասանապետ

ՅՈՎՀ. ԱԲԷԼԵԱՆԻ ԹԱՂՈՒՄԸ

—.—

Երբ դերասանապետ Յովհ. Աբէլեանի մահուան գոյժը հասաւ, կառավարութիւնը նիստ գումարելով որոշեց ազգային թաղում կատարել, մարմինը թաղել արուեստի մշակներուն եւ ընկերային գործիչներուն յատուկ պանթէոնին մէջ, կազմել թաղման յանձնախումբ մը որուն կ'անդամակցին Դրաստամատ Սիմոնեան, Ա. Եղիազարեան, Յ. Պօղոսեան, Տանին եւ Գ. Աւետեան:

Մեռած օրը, յուլիս 1ին, կէսօրէ վերջ փրոֆ. Շէկ Յովսէփեան դիազննութիւն կատարեց եւ այսպէս պարզուեցաւ որ մահը յառաջ եկած է սրտի ճարպոտութենէն, որուն հետեւանքով կաթուած ունեցած է: Միաժամանակ թոքերու բորբոքում ունեցեր է:

Յուլիս 3ին մարմինը ցուցադրութեան դրուեցաւ արուեստի տան դահլիճին մէջ, ուր ամբողջ օրը Շոփէնի «Մահուան քայլերգ»ին նուագով՝ աշխատաւորութիւնը տողանցք կատարեց, հրաժեշտ տալով մեծ արուեստագէտին: Դագաղին առջեւ, այդ օրը, պատուոյ պահակ կանգնած էին ժողովրդական դերասանուհի Յասմիկ, նկարիչ Թէրլէմէզեան, Զապէլ Եսայեան, դերասաններ Հ. Ներսէսեան, Աւետ Աւետիսեան, Արման Կոթիկեան, Լեւոն Ցարուբ:

Թաղման ներկայ ըլլալու համար Թիֆլիզէն Երեւան եկած էին դերասաններ Ա. Բերոյեան, Էմմա Մոճորեան, Լուսինեան, նկարիչ Շարբաբչեան, գրող Ռ. Լուսինեան: Ադրբէջանէն եկեր էին դերասաններ Միրզա Աղա Ալիեւ, Ռզա Դարաբլի, Լ. Երամեան, Ալ. Յովհաննէսեան, Մուրատեան, արուեստներու վարչութեան կողմէ Գ. Առուստամեան, գրողներ Եուսուֆ Վէզիր եւ Ահմէտ Ջավատ:

Յուղարկաւորութեան նկարագրութիւնը կուտանք վաղուան թիւով:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Դաշտահանդէս

—•—

ԼԻՈՆ, 27 յուլիս (Յառաջ).— Յուլիս 26ին Լա Մուչ կոչուած ծառախիտ եւ ջրառատ դաշտավայրի մը վրայ տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէի կազմակերպած դաշտահանդէսը:

Կիրակի առաւօտ ժամը 7.30էն սկսեալ օթօքարները իրարու ետեւէ կը մեկնին դէպի դաշտավայր: Մինչեւ կէսօր 5րդ օթօքարն է որ կը մեկնի, բայց ժողովուրդին ծայրը դեռ չի հատնիր: Ահա ընտանիքներ, մեծով ու պզտիկով, ամէնէն փոքրաթիւը 3—4 հոգի եւ ահա բեռները, ծրարները, պայուսակները, կարծես թէ շաբաթներով ճամբորդութիւն պիտի ընեն, կամ նոր գաղթականութեան ելած են:

— Մայրիկ, այս քանի՞ օրուան պաշար առած էք, կը հարցնեմ ծերունի մայրիկի մը, երբ կը տեսնեմ իր բեռներուն տակ տքալը:

— Մէկ օրուան համար, տղաս, մէկ օրուան, դաշտ կ'երթանք, այնտեղի օդը ախորժակ կը բանայ: Ետքը մենք միմիակ չենք, այնտեղ տղաքներ կան որ մինակ են, տուն չունին, մէկը չունին, արդա՞ր է որ անոնք մինակ, գլխիկոր մնան այնտեղ ...

— Օրհնութիւնդ ու հոգատար ձեռքերդ անպակաս բոլորիս վրայէն, մայրի՛կ, կ'ըսեմ եւ օթօքար կ'առաջնորդեմ:

Օթօքարներու մէջ մինչեւ դաշտ հայկական երգն է որ կը թնդայ, կը թնդայ խրոխտ եւ հուժկու առողջութեամբ մը: Եւ սրտերն են որ կ'ուռին, կը բարձրանան, կ'ալեկոծին ...

Կարկուտ տեղաց Խանասորայ դաշտումը,
Ֆէտայիներ դաշնակցական վրէժխնդիր գոռում են:
Հայե՛ր, յիշէ՛ք նուիրական այդ օրը,
Յուլիս ամսու 25ին կատարեցէ՛ք մեր տօնը:

Դաշտին մէջ, իւրաքանչիւր ընտանիք, կամ աւելի ճիշդ իւրաքանչիւր շրջանի գիւղացիներ եւ քաղաքացիներ զատ-զատ տեղ գրաւեր են ծառերու տակ: Սփռոցները փռուած եւ անոնց վրայ հազար ու մէկ տեսակ կերակուրներ, կարմիր գինին ու գարեջուրը: Տեղ տեղ կրակներ կը վառին եւ շամփուրներ կը դառնան: Եփած միսերու ճըրտոցն է որ մեղմօրէն կը լսուի: Համադամ կերակուրներու հոտը բռներ է շրջակաները: Զուռն ու ձիթապտուղը, «չիր քէօֆթէ»ն եւ «քէօֆթէ»ն իրենց մասնաւոր տեղը գրաւած են արդէն: Պարերն ու երգերը ինչպէս եւ ուրախաձայն աղաղակները ամէն կողմ բռնած էին:

Օրուան տօնին առթիւ քանի մը խօսք ըրաւ ընկ. Թ. Այվազեան, փառաբանելով Ասլաններու, Կարօներու, Սաղաթէլներու, Սաքօներու եւ բազմաթիւ յայտնի ու անյայտ հերոսներու յիշատակը: Եւ խրախուսեց ներկաները տոկալ եւ յամառօրէն փարիլ այն գաղափարին որ մեռնողներէն կտակ մնացած է ապրողներուս: Արտասանեցին Պ. Ա. Հացագործեան Զաբէնցի «Հայաստանին», ընկ. Մարտիկ «Հայ հերոսներէն» մաս մը՝ Մ. Վարանդեանի, ուրիշ ընկեր մը Դ. Վարուժանի «Փուշակը»: Քանի մը յաջող փանթէզիներ ըրաւ ընկ. Յակոբ Թորոսեանը:

Եւ այսպէս մինչեւ երեկոյեան ուշ ատեն կերուխում, երգ ու պար, խինդ ու կանչ:

Մեր շնորհակալութիւնները յայտնելով կարգադիր յանձնախումբին, արձանագրենք երկու դիտողութիւններ: Առաջինը նուագի խնդիրը: Յայտագրին մէջ Տէսինի փանփարին անունը գրուած էր, բայց ան իր բացակայութեամբ փայլեցաւ, ինչ որ դժգոհութեան տեղի տուաւ: Երկրորդ վերջին օթօքարին մեկնումը նշանակուած էր ժամը 2ին, բայց ճամբայ ելած է 1.30ին 50—60 հոգի ետ դարձան ճարահատ:

Արձանագրելով այս դիտողութիւնները կը յուսանք որ չեն կրկնուիր ուրիշ անգամ: Նոյնպէս ներողութիւն կը խնդրենք այն բոլոր հայրենակիցներէն որոնք ուզեցին քաջալերել մեզ, բայց ակամայ զրկուեցան:

Մ. Մ.

ՄԱՄՈՒԼ

Կ'ՈՒԶԵՆՔ ՀԱՅ ՄՆԱԼ

—•—

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (21 յուլիս).

— «Կրթական նախարարութիւնը տակաւին լուծում չտուաւ հայ վարժարաններու տագնապին: Յուլիսը կը վերջանայ եւ կը մտնունք Օգոստոսի սեմին: Բայց անստուգութիւնը ծանր բեռան պէս կը ճնշէ մեր ուսերուն վրայ: Ոչ ոք գիտէ թէ ինչ կարգադրութիւն պիտի ըլլայ, ինչ դիւրութիւններ պիտի տրուին մեզի եւ ինչպէս պիտի կրնանք պահել մեր վարժարանները:

Հելլէն մամուլին արտայայտութենէն հետեւցնելով, նպաստաւոր կարգադրութեան մը յոյսը ուժեղ է: Մամուլին գլխաւոր օրկանները՝ հայերէն դասաւանդութեան անհրաժեշտութիւնը կը շեշտեն, օրէնքին նախատեսած ժամերէն աւելի ժամեր տրամադրելով: Ասիկա մեծ զիջում մըն է բնականաբար, բայց չի գոհացներ մեզ:

Իշխանութիւնները մեծ թիւրիմացութեան մէջ պիտի իյնան, եթէ զիջումի եւ պահանջի վերածեն վարժարանական հարցը: Հայ ժողովուրդը ոչ մէկ պահանջ ունի, ոչ ալ զիջում կը խնդրէ: Հարցին այդ կերպ մօտեցումը բարդութիւններու կ'առաջնորդէ թէ կառավարութիւնը եւ թէ մեզ:

Բնաւ համաձայն չենք համայնավար պաշտօնաթերթ «Ռիզօսպաստիս»ի տեսակէտին, ըստ որում, յունահայութիւնը կը վայելէ ինչ ինչ առանձնաշնորհումներ, իբր փոքրամասնութիւն, համաձայն միջազգային դաշնագիրներու:

Մենք ոչ փոքրամասնութիւն ենք, ոչ ալ պաշտպանուած միջազգային դաշնագիրներով: Եթէ փոքրամասնութիւն ըլլայինք եւ վայելէինք դաշնագիրներու պաշտպանութիւնը, դարձեալ պիտի չուզէինք հելլէն օրէնքները անտեսել եւ երկրին մէջ ունենալ առանձնաշնորհեալ դիրք մը: Մեր մեծագոյն զէնքը ոչ փոքրամասնութեանց իրաւունքներուն վերաբերող դաշնագիրներն են, ոչ ալ Ազգերու Դաշնակցութեան ընծայած անուանական պաշտպանութիւնը: Դաշնագիրներուն արժէքը գիտենք, իսկ Ժընէվի կազմակերպութեան մասին պատրանքներ ունենալէ շատ հեռու ենք:

Մեր միակ զէնքը եղբայրական այն զգացումն է, որ հայ ժողովուրդը դարերէ ի վեր կապուած է հելլէնականութեան: Յունաստանի միակ անշահախնդիր բարեկամը հայ ժողովուրդն է: Կապուած պատմական կապերով, դարերու յիշատակներով, հասարակաց թշնամիին դէմ մղած ազատագրական պայքարներով, երկու ժողովուրդները երբեք բաժնուած չեն իրարմէ եւ երբեք խորթ աչքով նայած չեն իրարու:

Հայ ժողովուրդը Յունաստանը կը նկատէ իր տունը, իր սեփական օճախը: Հելլէնը օտար չէ մեզի, ան մեր արիւնէն եւ միսէն է: Անոր ներկան մերն է, անոր ուրախութիւններն ու տառապանքները մերն են»:

Իսկ Սելանիկի «Հորիզոն»ը շեշտելով նոր դիմումներու անհրաժեշտութիւնը, կը գրէ (23 յուլիս).

— «Աթէնքի եւ Փիրէայի մէջ, խանդավառութեամբ սկսած է ժողովրդական հանգանակութիւնը՝ դպրոցական գործի հետապնդման անհրաժեշտ ֆոնտ մը գոյացնելու համար: Սելանիկի մէջ, սակայն, դժբախտաբար, պէտք եղած խանդավառութիւնը չէ ստեղծուած այս ձեռնարկին շուրջ: Իսկ Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ միւս համայնքները բոլորովին անտարբեր կեցուածք մը ցոյց կուտան: Սելանիկի մէջ առջի բերան կատարուած է հանգանակութիւն մը եւ գոյացած է հազիւ 4000 դրախմի: Մինչդեռ, Մակեդոնիոյ մայրաքաղաքի հայութիւնը, գոնէ 8—10,000 մը պէտք էր հանգանակէր անմիջապէս, մօտաւորապէս նոյնքան գումար մըն ալ պահանջելով միւս համայնքներէն: Պէտք է ամէնուն համար ալ պարզ ըլլայ, որ Աթէնքի մէջ տարուած եւ տարուելիք աշխատանքները դրամի կը կարօտին: Ծախքեր կատարուեցան ու դեռ եւս պիտի կատարուին, որպէսզի գործը հետապնդուի արժանի լրջութեամբ ու կարեւորութեամբ: Եթէ պէտք եղած գումարը չհայթայթուի, յանձնախումբը դժուարութեանց կը մատնուի իր աշխատանքներուն մէջ: Անհրաժեշտ է, հետեւաբար, արագօրէն գլուխ հանել հանգանակութեան ձեռնարկները»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՀԱՅ-ԲՈՅԺ», ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան, թիւ 23 (օգոստոս), հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Բժիշկը դաշտերուն մէջ (ՏՈՔԹ. Ա. ԱՇՃԵԱՆ),— Ժառանգականութիւնը հիւանդութեանց մէջ (ՏՈՔԹ. Գ. ՍԵՐՈԲԵԱՆ),— Պատասխան ալքոլը սնունդ նկատողներուն (ՏՈՔԹ. Բ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ),— Ի՞նչ դեղ տալ ճճիի դէմ (ՏՈՔԹ. Յ. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ),— Ոսպի մասին (ՏՈՔԹ. Գ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ),— Բերնի եւ ակռաներու խնամքը (ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Մ. ՈՍԿԵԱՆ),— Հարցարան (ԽՄԲ.),— Ազգագրական Բժշկութիւն (Մ. ԲԱԽՏԻԿԵԱՆ եւ Ժ. ՏԻՇՋԻՔԷՆԵԱՆ),— Մալարիան եւ նրա բժշկութիւնը, գրախօսական (Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ):

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսա՝ 20 ֆրանք, արտասահման 25 ֆրանք: Դիմել Dr. Ch. Aïvazian, 17, Rue Damesme, Paris:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (58)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—•—

Ըսենք, այդ կարեւոր ալ չէր իրեն համար, միայն թէ պէտք մը կը զգար քալելու շատ, շատ երկար ճամբայ մը: Հազիւ թէ մտքին մէջ յստակ մըտածում մը կար: Զանազան պատկերներ մէկը միւսին կը յաջորդէին այնքան արագ, որ չէր կրնար կեդրոնանալ: Կարծես, ուղեղը պիտի պայթէր ու օդը կը պակսէր շունչ քաշելու:

Վարդան խոշոր քայլերով անցաւ Սալտատսկի Պազարէն առանց աջ ու ձախ նայելու, գլուխը կախ, խոր մըտածմունքի մը մէջ եղող մարդու մը նման: Անցաւ Ներսիսեան վարժարանի առջեւով եւ շտկուեցաւ դէպի Վարանցովի կամուրջը:

Ալեքսանդրեան Պարտէզի անկիւնը կանգ առաւ: Կոկորդը սաստիկ չորցած կը զգար: Բաժակ մը կվաս (ռուսական խմիչք) ուզեց: Անորոշ բութ ժպիտ մը խաղաց դէմքին վրայ: Առաջին անգամն էր որ այդտեղ կանգնած կվաս պիտի խմէր:

Տաղաւարներէն մէկուն առջեւը զինուոր մը եւ ռուս աղջիկ մը կանգնած էին: Զինուորը կվասի մեծ բաժակը ձեռքին՝ աղջկան հետ կը խօսէր:

Հաստամարմին ռուս կինը, արեւածաղիկ չրթելը շարունակելով, փրփրադէզ բաժակ մը դրաւ Վարդանի առջեւ եւ գոգնոցովը սեղանը սրբեց:

— Հայրենակից, երկու կոպէկ:

Թիֆլիզ քաղաքի մէջ մասնաւոր նշանակութիւն ունեցող տեղ մըն էր Ալեքսանդրեան Պարտէզի այդ որոշ անկիւնը: Ձեռքի վրայ հնացած զգեստ ծախողները, գործազուրկ ռուս աշխատողներ, թառամած բոզեր, արձակուրդ առած զինուորներ, փայտէ ափսէներու մէջ խմորեղէն ծախողներ կը հաւաքուէին հոդ, այդ երեք չորս տաղաւարներու շուրջը: Զարմանալիօրէն դէր ռուս կիներ, փոքր խանութներու մէջ, տակառ մը կվաս, աղ ջուր դրուած վարունգ, կամ սէմիչկա (արեւածաղիկի կուտ) կը ծախէին՝ երբեմն տղամարդու նման իրար հայհոյելով:

— Զեմլեակ (հայրենակից), երկու կոպէկ:

Վարդան մեքենաբար վճարեց փողը, առանց բաժակին ձեռք զարնելու:

— Հոգեա՛կս, երեսուն կոպէկ, տակէ աւելի աժանը խօմ ձրի կը լինի — եւ աղջիկը զինուորի ձեռքէն կիսովին դատարկուած բաժակն առաւ.— շան զաւակ, ամբողջը խմեր ես.— ու բաժակի մնացորդը շրթունքներուն տանելով ագահութեամբ ծծեց:

— Զոր ու ցաւ խմես,— ու զինուորը կրունկին վրայ դարձաւ՝ մեկնելու համար:

Աղջիկը բարկութեամբ զինուորի թեւէն քաշեց:

— Ո՞ւր կ'երթաս: Երեսուն կոպէկը ի՞նչ է որ քեզ պէս սիրուն զինուորի մը համար:

Խանութպան կինը բոլորովին անտարբեր, մէկ աչքը բաց մէկը խուփ կը կնքուատէր՝ դատարկ սնտուկի մը վրայ նստած: Վարդանը՝ նայելով այդ զինուորին ու աղջկան վրայ՝ անորոշ սարսափ մը զգաց: Առանց բաժակին ձեռք զարնելու, քայլերը մեծ մեծ բանալով հեռացաւ:

Վարանցովի կամուրջին վրայ կանգ առաւ: Արմուկները յենած կամուրջի շրջափակող ճաղին՝ ձեռքերով գլուխը սեղմեց: Կարծես ուղեղը բոցավառած լինէր: Բարձր կամուրջի տակէն Կուր գետը մեղմ փչչալով կ'անցնէր: Գետի ափին հաստատուած սղոցարանի մենաւոր ճրագի լոյսը նեղ շերտով մը ինկած էր գետի լայնքին: Վարդանը բութ հայեացքով այդ ճրագի շեղբը կը դիտէր: Գետը խաւարին մէջ կորած անորոշ ու անշարժ զանգուած մըն էր կարծես. միայն լոյսի այդ նեղ պատառիկի տակ, կ'երեւէին մանր ալիքները:

Վարդանը ցաւցնելու աստիճան կը սեղմէր գլուխը, որ կարծես պիտի պայթէր: Իր փոթորկած ուղեղին մէջ զանազան պատկերներ կը յաջորդէին մէկը միւսին: Երեւանեան հրապարակը, Պոտանիքական Այգին, ընթրիքի սեղանը, սեղանի շուրջ հաւաքուած հիւրերը, իշխան Ալէքսէյի դէմքը, զինուորն ու պոռնիկը, ու մանաւանդ Սոնիայի կայծկլտուն աչքերը,— ասոնք բոլորը կը պարէին անեղը քաոսի մը մէջ:

Ինչո՞ւ էր կանգնած կամուրջի վըրայ: Պէտք էր, որ քալէր, թեւ առած թռչէր:

Ու Վարդանը յոգնած մարդու մը նման դանդաղօրէն ոտքերը գետին քըսելով շարժուեցաւ դէպի ետ: Ալեքսանդրեան Պարտէզով կ'անցնէր: Ստուերոտ ծառերու մէջէն կը լսուէին խօսակցութեան կցկտուր բառեր, զսպուած ծիծաղ, նոյն իսկ մեղմ հեծկլտուք մը: Իր ինչո՞ւն պէտքը սակայն, կ'ուզէ թող աշխարհը կործանի:

Եւ յանկարծ ինքզինքը գտաւ Արծրունու քարվանսարայի մուտքին առջեւ, լուսանկարներու ցուցափեղկին առաջ կանգնած: Ինչո՞ւ կանգնած էր հոդ: Հետզհետէ մտքի քաոսը կը խաղաղէր: Սոնիան, հո՛ն, դիմացի շէնքին մէջ էր եւ ո՛վ գիտէ, թերեւս ճիշդ այդ պահուն իշխանի թեւերուն մէջ սեղմուած՝ կը պարէր: Իսկ ի՞նքը,— ու Վարդանը դառնութեամբ քրքջաց որ աւելի հեծկլտանք էր, եւ բռունցքը սեղմելով սպառնագին շարժեց: Ու յանկարծ, կարծես մէկէ մը հալածական՝ արագ քայլերով հեռացաւ այդտեղէն:

Քանի կը մօտենար իրենց տան, միտքը այնքան կը հանդարտէր: Հիմա աւելի պաղարիւնով կը մտածէր: Վերջապէս, ի՞նչ կար անսովոր եղածին մէջ: Զահիլ աղջիկ անշուշտ որ կ'ուզէ հաճելի ժամանակ անցընել:

Երբ տուն հասաւ, արդէն բոլորովին հանդարտած էր: Հիւրասենեակի ճրագները դեռ կը վառէին: Բայց չուզեց ներս մտնել ու նստաւ քարէ սանդուղներուն վրայ՝ մէջքը դրան տըւած:

— Բարի իրիկուն, Պ. Վարդան:

Մոսոն էր:

— Բարի իրիկուն,— մրմռաց Վարդանը՝ շատ ալ չախորժելով դռնապանի ներկայութենէն:

Մոսօն ձեռքի գաւազանը թխթխկացնելով՝ Վարդանի քովը տեղաւորուեցաւ:

— Տաք է...

Վարդան չպատասխանեց:

— Քանի օր է կ'ուզէի հարցնել, բայց քեզ չհանդիպեցայ: Էն պիտի հարցնէի,— ու Մոսօն ձայնը ցածցնելով՝ Վարդանի ականջին փսփսաց.— Քաչալէն ի՞նչ լուր ...

— Հը՞, Մոսօ,— կարծես թէ հարցումը չհասկնալով՝ ըսաւ Վարդանը:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Վերայիշեալ գործարանը որ Հոմէքարէն եւ Քրէօզօէն յետոյ կուգայ (Սօն է Լուար), պատերազմի պարագային մինչեւ 15,000 — 18,000 բանուոր կ'աշխատցնէ, եւ որ այժմ 4500 գործաւոր ունի։

Վերջին եօթը տարիներու անգործութեան շրջանին ան ոչ մէկ գործաւոր դուրս ձգեց, ընդհակառակն միշտ ալ մասնագէտ եւ արհեստաւոր բանուորներ կը փնտռէր։

Ահա այս գործարանն է որ այսօր գրաւուած է բանթողներու կողմէ, անրատուգութեան եւ թշուառութեան մատնելով ժողովուրդը։ Գործարանին տեսչութիւնը քանիցս փորձեց համաձայնութեան ելք մը գտնել գործադուլի յանձնախումբին հետ, սակայն դժուարութեան հանդիպելով, առաւ քալեց եւ կը սպառնայ այլեւս չբանակցիլ, մինչեւ որ բանթողները վերսկսին աշխատանքը։ Գործարանը ունի հրէշային մեքենաներ մինչեւ հարիւր թոննոց, գրատապատ մարտանաւեր շինելու համար։ Միլիոններ վնաս ունի, հնոցներու եւ հալած երկաթին փճացումով։ Գործադուլը կը տեւէ 43 օրէ ի վեր եւ դեռ ելքը անստոյգ է։

Մեր հայրենակիցները ամէնէն աւելի վնասուած են։ Չորս հազար հինգ հարիւր բանթողներէն այսօր միայն 350 հոգի կը բանին, 12 ժամ եւ երկու հերթով։ Սօս

Անգլեւթուրք գործակցութիւն

Քնկերբիի անգլ. դեսպանը յանուն իր կառավարութեան գոհունակութիւն յայտնեց Նեղուցներու նոր պայմանագրին համար որ յաջողեցաւ շնորհիւ Թուրքիոյ բռնած դիրքին։ Դեսպանը միեւնոյն ատեն յոյս յայտնեց թէ այդ պայմանագիրը մեկնակէտ մը պիտի դառնայ երկու երկիրներուն բարեկամական գործակցութեան համար։ Պատասխանելով այս յայտարարութեան, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը ջերմ շնորհակալութիւն յայտնեց այս «սիրալիր ուշադրութեան համար» եւ պատրաստակամութիւն յայտնեց բոլոր միջոցներով նպաստելու բարեկամական գործակցութեան։

Կացութիւնը միշտ ծանր է Պաղեստինի մէջ

Պաշտօնական ցեկոյցի մը համաձայն, մինչեւ յուլիս 15 դատապարտուած են 754 Արաբներ եւ 104 Հրեաներ։ Ըմբոստութիւնները եւ աճարեկումները կը սաստկանան հողագործական շրջաններու մէջ, ուր հունձքերը կրակի կը տրուին, պտղատու ծառերը արմատախիլ կը նետուին են.։

Շաբաթ օր չորս Արաբներ վիրաւորուեցան Եաֆայի մէջ, երկու ռումբերու պայթումով։ Ասոր վրայ Արաբներու աճագին բազմութիւն մը խռնուեցաւ Թէլ-Ավիվի հրէական քաղաքին մօտ։ Բայց ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ ցրուել բազմութիւնը, որ սպառնալից դիրք բռնած էր։

Գործադուլին հարիւրերորդ օրը տօնելու համար, երկուշաբթի օր հանդիսաւոր աղօթքներ կատարուեցան Պաղեստինի բոլոր մզկիթներուն մէջ եւ հանդանակութիւններ եղան։

*** Գերմանական թերթերը կը գրեն թէ կացութիւնը երբեք չէ բարւոքած Պաղեստինի մէջ։ Զինուորական զսպումները խստօրէն յառաջ կը տարուին լեռնային շրջաններու մէջ, ուր արաբական հրոսախումբերը մեծ գործունէութիւն կը ցուցնեն։ Անգլիացիները արդէն ամէն տեսակ զէնք կը գործածեն, բացի թունաւոր կազէն։ Արաբները յաջողած են վնասել նաեւ նաւթագծին, իսկ ուրիշ խումբ մը յաջողած է հինգ անտուկ ուժանակ յափշտակել անգլիական պահականոցէ մը։

Պաղեստինէն արաբական պատուիրակութիւն մը գնաց Ամման, Անդրյորդանանի էմիրին հետ խորհրդակցելու համար։ Արաբները տրամադիր կ'երեւան բանակցելու, եթէ Անգլիա դադրեցնէ հրէական ներգաղթը, իբրեւ առաջին քայլ։

*** Տասներկու Արաբներ, որոնք կարաւանի մը վրայ յարձակած էին Թէլ Ավիվի մօտ, սպաննուեցաւ անգլիացի զինուորներու կողմէ։

*** Տասնըվեց Արաբներ սպաննուեցան Նապլուսի մօտ, անգլ. զօրքին կողմէ ձեռնարկուած գործողութեան մը ընթացքին։ Պահ մը կացութիւնը այնքան ծանրացած էր որ հարկ եղաւ անգլիական օդանաւեր կանչել որոնք ռումբեր արձակեցին արաբական թաքստոցներուն վրայ։ Անգլիացի ոստիկան մը սպաննուեցաւ ապստամբներուն հետ կռուած ատեն։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 2500 ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ յանցաւորներ ներման պիտի արժանանան Եգիպտոսի մէջ, բացի անոնցմէ որ դատապարտուած են սպանութեան համար։

215 ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐ Պերլին գացին չորեքշաբթի օր, մասնակցելու համար ողիմպիականին։ Խումբին մէջ կը գտնուին 15 վարիչներ եւ 25 մարզիչներ։

ՀԱՊԵՇԱԿԱՆ ՀՐՈՍԱԽՈՒՄԲԵՐ յարձակեցան Ատիս-Ապէպայի իտալական պահականոցներուն վրայ, հարաւային անտառներուն մէջ, բայց արագօրէն ետ մղուեցան, ծանր կորուստներ կրելով։ Քաղաքին ժողովուրդը հանդարտ մնաց։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻԱ.— Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ գերմանական կառավարութիւնը մօտերս պիտի առաջարկէ երկու տարուան համար ոչ-յարձակման դաշինք մը կնքել Չեխոսլովաքիոյ հետ, փոխարէն պահանջելով.— 1. Գոհացնել գերման փոքրամասնութեան տենչերը.— 2. Դաշնակցային դրութիւն մը հաստատել, ապահովելով այդ փոքրամասնութեան ինքնավարութիւնը.— 3. Ջնջել Խ. Միութեան հետ կնքուած զինակցութիւնը։

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐԸ այսօրուընէ սկսեալ 40 առ հարիւր պիտի զեղչեն տոմսակներու գինները, վճարովի արձակուրդի համար, 31 օր պայմանաժամով եւ առնուազն 200 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ։

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ՊԱՆԵՍ-ՔԱՇԱՆԻ Յառաջդիմասէր Միութիւնը տարեկան ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր երկսեռ անդամները, 1 Օգոստ. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, դպրոցի սրահին մէջ։ Օրակարգ՝ տարեկան զեկոյց եւ հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տարօն Տուրուբերանի Նահանգային Հայր. Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը 2 Օգոստ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, պուլվար Օտտօ, րիւ Ալէքսանդր, Պար Միշէլի սրահին մէջ։ Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶ եւ արուարձանները բնակող բոլոր Քղեցիներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ 2 Օգոստ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 8 Ave de Paris, Vincennes, Պուայէի սրահը։ Ընթերցում Ամերիկայէն եկած երկու շրջաբերականներու եւ Մարսէյլէն փարիզի հայրենակիցներու ուղղուած նամակներու։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ փարիզի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3,30ին, 2 Place de l'Odéon, Nil Bleu ճաշարանին մէջ։ Բոլոր անդամուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բաբերդի Հայր. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցները, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին. Պուլվար Օտտօ, 229 րիւ տը Լիօն, Պար Փրօվէնսալի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ, կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՆԵՐ

ՆԱՆԹ, Գ. Ս.— 70։
ԼԱ ԿՈՏԻՆԻԷՌ, Ն. Դ.— 315։
ՊՕՄՈՆ, Գործ.— 181.65։
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 271։
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Մոմ.— 107.50։
ԼԸ ՄԱՆ, Զաթ.— 70։
ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ, Դ. Գալ.— 100։ (Ք. ի մէջ.)։

12 ՕՐ ԻՏԱԼԻԱ

Հաւաքական ուղեւորութիւն Վենետիկ եւ Միլան

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ Մ. Ռ. ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Մուրատ Ռափայէլեան Հաստատութիւններու 100ամեակի հանդէսներուն առթիւ

Մեկնում.— Ուրբաթ 14 Օգոստ. փարիզէն (Gare de Lyon) ժամը 22.45.
Մարսէյլէն.— (Gare St. Charles) ժամը 19.45ին։
Դարձ.— Չորեքշաբթի 26 Օգոստ. ի փարիզ ժամը 14.20ին, ի Մարսէյլ ժամը 11.15ին։

Մէջն ըլլալով ուղեծախս Փարիզ—Վենետիկ—Փարիզ, բնակութիւն եւ սնունդ առաջնակարգ պանդոկներու մէջ, 750 ֆր., իսկ Մարսէյլ—Վենետիկ—Մարսէյլ 650 ֆր.

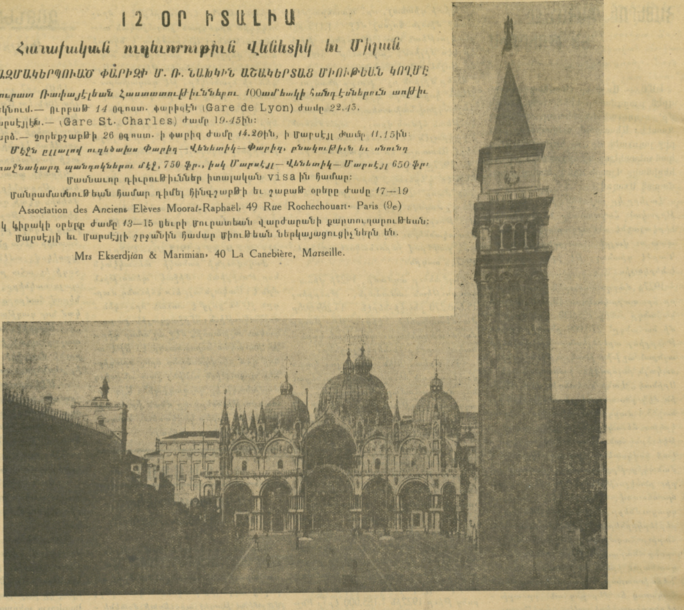
Մասնաւոր դիւրութիւններ իտալական visaին համար։

Մանրամասնութեան համար դիմել հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 17—19

Association des Anciens Elèves Moorat-Raphaël, 49 Rue Rochechouart, Paris (9e)

իսկ կիրակի օրերը ժամը 13—15 Սեւրի Մուրատեան վարժարանի քարտուղարութեան։ Մարսէյլի եւ Մարսէյլի շրջանին համար Միութեան ներկայացուցիչներն են.

Mrs Ekserdjian & Marimian, 40 La Canebière, Marseille.

ՎԵՆԵՏԻԿ — Ս. ՄԱՐԿՈՍԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգի հարցերու քննութիւն։

Լիոն

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 31 Յուլիս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette Զարդարեան գրադարանի մէջ։ Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգերու քննութիւն։

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Ֆոն տը Շէրիի Մուրատ խումբի ընկերները, 2 Օգոստ. կիրակի ժամը 2ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Վալանսի, Ռոմանի «Անդրանիկ» խումբի եւ շրջանի բոլոր ընկերները, 2 Օգոստ. կիրակի առաւօտեան ժամը 9ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱԼՊՈՄ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Հ. Յ. Դ. Եւր. Կեդր. Կոմիտէի հրատարակած առաջին ալպոմի երկրորդ տպագրութիւնը։

Գին Ֆրանսայի համար 5 ֆր., արտասահման 6 ֆր.։
Դիմել ընկ. Արցախեանի, «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ամսագրի Յուլիսի թիւը

Լոյս տեսաւ Հայրենիք ամսագրի 11րդ տարուան յուլիսի (9րդ) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Լեւոն Մեսրոպ՝ ՇԱՄԻԼ եւ ՄԱՐԱԼ։ Մ. Իշխան՝ ՏՈՒՆԸ ԼԵՐԱՆ ԿԱՏԱՐԻՆ։ Բ. Սեւակ՝ ՊԱՀ ՄԸ ՄԻԱՅՆ։ Յ. Օշական՝ ԵՐԿՆՔԻ ՃԱՄԲՈՎ։ Եղ. Մելիքեան՝ ՏՈՂԵՐ ԹԱԼԻԱՅԻՆ։ Ս. Թափառական՝ ա) ՄԻ ՓՈՔՐԻԿ ՀԻՒՂԱԿ ԵՒ բ) ԵՐԲ ԿԱՐՕՏԱՆԱՍ։ Կոստան Զարեան՝ ՍՊԱՆԻԱ (վերջ)։ Արմ. Տիգրանեան—Ահարոնեան՝ ՆՈՒԷՐ Ա. Ա.-ԻՆ։ Ս. Թափառական՝ ՈՐՊԷՍ ԹՌՉՈՂ։ Կիւրեղ Խրայեան՝ ԻՇԽԱՆԱԶՈՒՆԻՆ ԶԱՒԱԿԸ։ Իրազեկ՝ ՆՇԱՆԱՒՈՐ ԿԻՆԵՐԸ ՀԱՅՈՑ ԱՆՑԵԱԼ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ։ Աւրա՝ ԼՈՒՍԻՆԸ։ Կ. Զարեան՝ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ։ Արսէն Սարօ՝ ԳԱՐՈՒՆ։ Ս. Թափառական՝ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ։ Յ. Մեհրապ՝ ՌՈՄԱՆՈՍ ՄԵԼԻՔԵԱՆԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՆՐԱՆՑ ԱՐԺԷՔԸ։ Սիմէոն Ս. Թորգոմեան՝ ՄԵՐ ԽՈՒՄԲԸ։ Ա. Գիւլխանդանեան՝ ԱՐՏԵՄ ԹԱՅԻՐԵԱՆ։ Անդրանիկ Սայրեան՝ ՏԱՐՕՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԴԷՄՔԵՐ։ Վարդգէս Ահարոնեան՝ ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ։ Նուպար Մագսուտեան՝ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՆ ՈՒ ՎԱՒԵՐԱԿԱՆ ԴՐԱՄՆԵՐ։ Յ. Թօքաճեան՝ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ։ Ա. Աթան՝ ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ (ամսական տեսութիւն)։ Ա. Ա.՝ ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ Հ. ՏԱՇԵԱՆԻ «Հայագքի տարագրութիւնը գերմանական վաւերագիրներու համեմատ» գրքի մասին։ Ա. Ա.՝ ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ «Հրազդան» դասագիրքերու երկու հատորներու մասին։ Յ. Քիւրտեան՝ ՍԸՐ ՃԱՆ ՇԱՐՏԷՆԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ։ Յ. Քիւրտեան՝ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՍԼԱՒՆԵՐՈՒ ՄՕՏ։ Յ. Քիւրտեան՝ ՀԱՅ ԲԱՌԱԲԱՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ (ճշդումներ)։ ԱՐԱՄԱՅԻՍ ԱԶՆԱՒՈՒՐԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ։

Տարեկան բաժնեգին 5 տոլար։ Հասցէ.— Hairenik, 13—15 Shawmut St. Boston, Mass. (U. S. A.)։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին կողմէ 9 Օգոստոս, կիրակի, Մէօտօնի անտառին մէջ։

Բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ թուականը։

ԱՅՑ ԼՈՒԹԻԻՆ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆՆԵՐՈՒ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Խաճաօրի արշաւանքի տարեդարձին առթիւ, Շավիլի Հ. Յ. Դ. Արղութեան խումբը կազմակերպած է ընկերական այցելութիւն մը, ԱՐՂՈՒԹԵԱՆՆԵՐՈՒ շիրիմին, Շավիլի գերեզմանատան մէջ, 2 Օգոստոս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին։ Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջաններու բոլոր ընկերներն ու համակիրները։

Հաւաքավայր՝ Շավիլի կայարանին (Մոնփառնասի գիծ) ելքի կողմը ժամը 3.30ին։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)